37
10 F
+
S. i. 31.

HRABANI
MAVRI,

ABBATIS Primùm FVLDENSIS;

ORDINIS S. BENEDICTI,

poſteà

ARCHIEPISCOPI MOGVNTINI

OPERVM

Quotquot reperiri potuerunt;

TOMVS SEXTVS
& Vltimus.

Nunc primùm in lucem editus.

Contenta huius Tomi, habentur pag. 4.

PERMISSV SVPERIORVM.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,

Sumptibus Antonij Hierati, ſub ſigno Gryphi.

ANNO M. DC. XXVI

CATALOGVS EORVM QVÆ IN HOC SEXTO ET VLTIMO TOMO HRABANI MAVRI OPERVM CONTINENTVR.

DE Clericorum Inſtitutione & Ceremonijs Eccleſiæ Libri tres, ad Heiſtulphum Archiepiſcopum, pag.1.

Ad Giotmarum de ſacris Ordinib. ſacramentis diuinis,& veſtimentis ſacerdotalibus liber vnus, p.50.

Hic in multis idem eſt,cum primo libro de Inſtit. Clericorum eiuſdem Rabani,ſed epiſtola præmiſſa eſt diuerſa,& alia quædam.

Ad Reginaldum de diſciplina Eccleſiaſtica Libri III. quorum Primus eſt de ſacris Ordinibus; Secundus de Catechiſmo & ſacramentis diuinis; Tertius de agone Chriſtiano, agens de virtutibus & vitijs,pag.60.

In duobus prioribus ſunt aliquot Capita,quæ conueniunt cum libris de Inſtitut. Clericorum, vti in margine notatur.

Ad Bonoſum Abbatem Libri tres:Primus de videndo Deo; Secundus de puritate cordis. Tertius de modo pœnitentiæ,pag.85.

Ad Heribaldum de Quæſtionibus Canonum Pœnitentialium Libri tres: Primus continet Regulas de Miniſtris Eccleſię,ſi deuiauerunt,cum adiunctis epiſtolis Hormiſdæ Papæ,Iſidori & aliorum:Secundus, De pœnitentiæ ſatisfactione; Tertius de pœnitentijs laicorum,pag.110.

De vitijs & virtutibus, De peccatorum ſatisfactione & remedijs,ſiue de pœnitentijs Libri tres, pag.125.

Ad Otgarium Archiepiſcopum Pœnitentium Liber vnus , qui veluti præcedentium iuſtum quoddam Compendium eſt, pag.155.

Quota generatione licitum ſit matrimonium, Epiſt. ad Humbertum Epiſcopum,pag.165.

De Conſanguineorum nuptijs,& de magorum præſtigijs ad Bonoſum Liber vnus, pag.166.

De Anima,& virtutibus,ad Lotharium Regem Opuſculum,pag.173.

De ortu,vitâ & Motibus Antichriſti Tractatus, pag.177.

HRabani Mauri Martyrologium ex tomo 6. Antiquæ Lect. Henr. Caniſij,pag.179.

Poëmata de diuerſis, per Chriſtopborum Brovverum,cum eiuſdem ſcholijs edita, pag.202.

Commentaria in Regulam S.Benedicti, pag.246.

Gloſſæ Latino-Barbaricæ de partibus Humani Corporis.ex tom.2. Rerum Alemannicarum Francofurti edito Anno 1606.

Item de Inuentione linguarum ab Hebræa vſque ad Theodiſcum,pag.333.

HRABANI MAVRI MOGVNTINENSIS ARCHIEPISCOPI, DE CLERICORVM INSTITVTIONE ET CÆREMONIIS ECCLESIÆ EX VETERI ET NOVO TESTAMENTO AD HEISTVLPHVM ARCHIEPISCOPVM LIBRI TRES.

B F

AD FRATRES FVLDENSES, EPIGRAMMA EIVSDEM.

Cernite quid voluit fratres ſententia legis,
Quæ mandat rite noſcere verba Dei.
Aures quiſquis habet, hic audiat inquit apertas,
Quid dicat ſanctus Spiritus Eccleſiis.
Cui Pſalmiſta pari concordat grammate plebem
In legem Domini cernere rite iubens.
Sic quoque nos ſemper oculis atque auribus eſt fas
Intentis fratres diſcere verba Dei.
C *Quid mandet dictis, quid factis indicet ipſis:*
Quæ codex geminus continet ille ſuus.
Quid celebrando pie ſignet charisſima Chriſti
Sponſa ſacramentis, & ſtudijs varijs.
Namque popoſciſtis hæc vobis reddere ſcriptis,
Exhibui paruis hæc tribus ipſe libris.
Quid cultura velit, gradibus quid nunciet almis,
Quid preces, quid feſtis ſancta Dei Eccleſia.
Dogmata quæ cunctis pia diſcere quæque docere,
Condecet ordinibus myſtica dicta Dei.
Scilicet hæc tota non poſſum carpere ſcriptis,
Plurima complexus hic tamen arte dedi.
Hæc ego peccator Hrabanus dona tonantis,
Vobiſcum capiens nunc pia participo.
Supplex vos poſco teſtans per ſceptra tonantis,
Me vt commendetis vos precibus Domino.
Quatenus ipſe pius concedat dona ſalutis,
Vobiſcum mihimet regna beata poli.
Chriſtus dux veſter, Chriſtus rex, Chriſtus amator.
Semper vos ſaluet ſummus in arce Deus. G

HRABANI MAVRI MOGVNTINENSIS Eccleſiæ Archiepiſcopi, in librum de Inſtitutione Clericorum.

PRÆFATIO.

DOMINO REVERENDISSIMO AC RELIGIOSISSIMO HEISTVLPHO ARchiepiſcopo, *Hrabanus minimus ſeruorum Dei, æternam in Chriſto optat ſalutem.*

D CVM te ſancte pater pro merito ſummæ pietatis plurimi venerentur, & omnibus fidelibus cauſa magnæ fidei & ſanæ doctrinæ honorabilis atque amabilis exiſtas, congruum eſſe iudicaui, vt ego in quem plurimum tuorum beneficiorum contuliſti, aliquod munuſculum licet non condignum, tamen, vt credo, non ingratum tuæ venerationi deferrem, nihil verens de precio, quia animus in bonitate diues, magis æſtimat deuotionem offerentis quam donum: & hac fiducia auſus ſum partem laboris mei, quam in ſtudio ſacræ lectionis elaboraui, tibi quem benigniſſimum atque æquiſſimum eſſe ſcio, vice muneris dirigere, vt te qualiſcunque ſit reciperetur, ac tuo ſacro iudicio probaretur, atque ad purum examinaretur. Quæſtionibus ergo diuerſis fratrum noſtrorum, & maxime eorum qui in ſacris ordinibus pollebant, reſpondere compellebar, qui me de officio ſuo, & varijs obſeruationibus quæ in Eccleſia Dei decentiſſime obſeruantur, ſæpiſſime interrogabant, & aliquibus eorum dictis, aliquibus vero ſcriptis, prout opportunitas loci ac temporis erat, ſecundum authoritatem & ſtylum maiorum ad interrogata reſpondi, ſed non in hoc ſatis eis facere potui, qui me inſtantiſſime poſtulabant, immo cogebant, vt omnia hæc in vnum volumen congererem, vt haberent quo aliquo modo inquiſitionibus ſuis facerent ſatis, & in vno codice ſimul ſcriptum reperirent, quod antea non ſimul, ſed ſpeciatim ſinguli prout interrogabant, in folijs ſcripta haberent. Quibus conſenſi, & quod rogabant feci quantum potui. Nam de hoc tres libros edidi. Quorum H

primus de Eccleſiaſticis ordinibus, & de veſte ſacerdotali continetur. Item de quatuor chariſmatibus Eccleſiæ, id eſt, Baptiſmo, & Chriſmate, Corpore & ſanguine Domini, & de officio miſſæ ſecundum morem Romanæ Eccleſiæ. Secundus autem liber continet de officio canonicarum horarum, & de ieiunio, & de confeſſione ac pœnitentia, de legitimis quoque ieiunijs, & feſtiuitatibus varijs, de lectionibus & cantico eccleſiaſtico, de fide Catholica, & econtrario de varijs hæreſibus. Tertius vero liber edocet, quomodo omnia quæ in diuinis libris ſcripta ſunt, inueſtiganda ſunt atque diſcenda, nec non & ea quæ in gentilium ſtudijs & artibus Eccleſiaſtico viro ſcrutari vtilia ſunt. Nouiſſime vero liber ipſe exponit quomodo oportet eos, qui docendi officium gerunt, diuerſos auditores, diuerſis allocutionibus admonere, & in doctrina Eccleſiaſtica fideliter erudire. Et quia hæc omnia quæ diximus ad Clericorum officium maxime pertinent, qui locum regiminis in Eccleſia tenent, & de vniuerſis legitimis Dei populum inſtruere debent: placuit ipſos libros de inſtitutione clericorum nuncupari, id eſt, cum qua ſe vel ſibi ſubditos ad ſeruitium diuinum inſtruere debent. Proinde obſecro te ſancte pater, vt oblatum tibi opus ſuſcipias, ac pie relegens, diligenter illud examines, & ita quæ in eo rationabiliter inueneris dictata, ei hoc tribuas, à quo eſt ratio creata. ſi qua vero inconſiderate repereris prolata, tuo ſtudio citius reddas illa emendata. Tuo enim magiſterio ſemper me libens ſubdam, à quo recordor me accepiſſe dignitatem Eccleſiaſticam. Confido tamen omnipotentis Dei gratiæ, quod fidem & ſenſum Catholicum in omnibus tenuerim, nec per me quaſi ex me ea protuli, ſed authoritati innitens maiorum, per omnia illorum veſtigia ſum ſecutus. Cyprianum dico atque Hilarium, Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum, Gregorium, Ioannem, Damaſum, Caſſiodorum, & cæteros nonnullos quorum dicta alicubi in ipſo opere (ita vt ab eis ſcripta ſunt) per conuenientiam poſui, alicubi quoque eorum ſenſum meis verbis propter breuitatem operis ſtrictim enunciaui. Interdum vero vbi neceſſe fuit, ſecundum exemplar eorum quædam ſenſu meo protuli. In omnibus tamen (ni fallor) Catholicam imitatus ſum veritatem, à qua (ſi Dominus adiuuerit) non patior vllo modo diuelli, quam & te præ omnibus habere atque amare confido, & ideo tua ſuffragia ſupplex peto vt ipſa veritas omnium creatrix atque gubernatrix, licet non meis meritis, tamen propter tuam ſacratiſſimam orationem me in ſe ſine vllo deuio erroris in æternum conſeruare dignetur. Beatitudinem tuam opto ſemper bene valere in omnibus ſancte pater memorem noſtri.

LIBRI PRIMI CAPITA.

De vna Dei Eccleſia Catholica. CAPVT I.
De tribus ordinibus Eccleſiæ. II.
De tonſura Clericorum. III.
De gradibus Eccleſiaſticis. IV.
De ordine tripartito Epiſcoporum. V.
De presbyteris. VI.
De diaconis. VII.
De ſubdiaconis. VIII.
De acolythis. IX.
De exorciſtis. X.
De Lectoribus ac Pſalmiſtis. XI.
De oſtiarijs. XII.
Quos oporteat ad ſacrum ordinem accedere, & quo ordine. XIII.
De veſtimentis ſacerdotalibus. XIV.
De ſuperhumerali. XV.
De podere, id eſt, tunica linea. XVI.
De cingulo. XVII.
De ſanone. XVIII.
De orario. XIX.
De Dalmatica. XX.
De caſula. XXI.
De ſandalijs. XXII.
De pallio. XXIII.
De ſacramentis Eccleſiæ XXIV.
De Baptiſmatis ſacramento. XXV.
De catechumenis. XXVI.
De catechizandi ordine XXVII.
De tinctione baptiſmi & vnctione chriſmatis. XXVIII.
De indumentis baptizati & Euchariſtia. XXIX.
De impoſitione manus Epiſcopalis, & chriſmatis ſacramento. XXX.
De ſacramento corporis & ſanguinis Domini. XXXI.
De officio miſſæ. XXXII.
De ordine miſſæ. XXXIII.

SECVNDI LIBRI CAPITA.

De officijs atque orationibus canonicarum horarum. I.
De matutina celebratione. II.
De officio prima hora. III.
De tertia horæ celebratione. IV.
De officio ſexta hora. V.
De officio nona hora. VI.
De veſpertina celebratione. VII.
De completorio. VIII.
De nocturna vigiliarum celebratione. IX.
De cæteris legitimis orationibus. X.
De peculiaribus orationibus. XI.
De quadripartita ſpecie orationum. XII.
Quomodo ex his ſpeciebus compunctio naſcatur. XIII.
De exomologeſi, id eſt, confeſſione. XIV.
De letanijs. XV.
De diſcretione orationis Dominicæ. XVI.
De ieiunio. XVII.
Quid ſit inter ieiunium & ſtationem. XVIII.
De ieiunio quarti, v. vij. & decimi menſis. XIX.
De quadrageſimali ieiunio. XX.
De ieiunio Pentecoſtes. XXI.
De ieiunio ante natale Domini, quod fit in nono & decimo menſe. XXII.
De cæteris legitimis ieiunijs. XXIII.
De ieiunio quatuor ſabbatorum, in quibus duodecim lectiones fiunt & ſacræ ordinationes. XXIIII.
De priuatis ieiunijs. XXV.
De ieiunio biduana ſiue triduana. XXVI.
De eſu carnium & de potione vini. XXVII.
De eleemoſynarum differentia. XXVIII.
De pœnitentia. XXIX.
De ſatisfactione & reconciliatione. XXX.
De natiuitate Domini. XXXI.
De Epiphania Domini. XXXII.
De purificatione. XXXIII.
De ſeptuageſima, & lx. & l. & xl. XXXIV.
De die palmarum. XXXV.
De cœna Domini. XXXVI.
De paraſceue. XXXVII.
De ſabbato ſancto Paſchæ. XXXVIII.
De Paſcha Domini. XXXIX.
De aſcenſione Domini. XL.
De Pentecoſte. XLI.
De die Dominica. XLII.
De feſtiuitatibus ſanctorum. XLIII.

De ſacrificijs pro defunctis offerendis. XLIIII.
De encenijs, & unde omnium ille ordo originem duxerit. XLV.
De feſtiuitatibus veterum, & vnde feſta vel feria ſint dicta. XLVI.
De cantico. XLVII.
De Pſalmis. XLVIII.
De Hymnis. XLIX.
De Antiphonis. L.
De reſponſorijs. LI.
De lectionibus. LII.
De libris duorum teſtamentorum. LIII.
De Scriptoribus ſacrorum librorum. LIV.
De benedictionibus. LV.
De ſymbolo. LVI.
De regula fidei. LVII.
De hæreſibus varijs. LVIII.

LIBRI TERTII CAPITA.

Quid eos ſcire & habere conueniat, qui ad ſacrum ordinem accedere volunt. I.
De eminentia ſanctarum Scripturarum, & ad quid omnis ſcientia referenda ſit. II.
Quibus obſcuritatibus ſcriptura ſacra ſit inuoluta, & quod eam temere alicui legere non liceat. III.
De gradibus ſapientiæ & charitatis. IV.
Quod is qui ad ſapientiæ integritatem peruenit, ad charitatis perfectionem perueniat. V.
De modo legendi ſacras Scripturas. VI.
De Canone Hebræorum, quomodo apud eos tripartitus eſt ordo diuinarum Scripturarum. VII.
Vnde ſit quod non intelliguntur quæ ſcripta ſunt. VIII.
De ignotis ſignis. IX.
De tranſlatis ſignis. X.
De ambiguis ſignis quomodo conſtant. XI.
De ambiguis proprijs. XII.
Modus inueniendi, vtrum locutio propria ſit an tranſlata. XIII.
De varia ſignificatione verborum, quæ conſtat in contrarietate & diuerſitate. XIIII.
Quod non ſit periculum varius intellectus in eiſdem ſcripturæ verbis, ſi ſenſus ipſe congruat veritati. XV.
De duobus generibus doctrinarum gentilium, & quæ ſunt illa quæ inſtituerunt homines. XVI.
Quæ diuinitus inſtituta inueſtigauerunt. XVII.
De arte grammatica & ſpeciebus eius. XVIII.
De Rhetorica. XIX.
De Dialectica. XX.
De Mathematica. XXI.
De Arithmetica. XXII.
De Geometria. XXIII.
De Muſica. XXIV.
De Aſtronomia. XXV.
De Philoſophorum libris. XXVI.
De acquiſitione & exercitio virtutum. XXVII.
Quid debeat Doctor Catholicus in dicendo agere. XXVIII.
Quot authores Canonicorum librorum, & ſapientes & eloquentes fuerunt. XXIX.
Quod facili locutione vulgus debeat doceri. XXX.
De optimo modo dicendi, & quid oporteat prædicatorem in dicendo obſeruare. XXXI.
De triplici genere locutionis, quod Romani author eloquij ita diſtinxit. XXXII.
Quando ſubmiſſo genere, & quando temperato, quandoque grandi vtendum ſit dicenti. XXXIII.
Exempla in Apoſtolo de prædictis generibus tribus. XXXIV.
Quomodo debeant inter ſe hæc tria permiſceri. XXXV.
Quid ſit ſapienter & eloquenter dicere, & quod aliorum non dicat quæ ab alio prolata bene viuens prædicat. XXXVI.
De diſcretione dogmatum iuxta qualitatem auditorum. XXXVII.
Quæ virtutum ſpecies contrariæ ſint ſingulis ſpeciebus vitiorum. XXXVIII.
Quod oporteat poſtulare à Domino poſſibilitas prædicationis. XXXIX.

F I N I S.

HRABANI MAVRI MOGVNTINENSIS ARCHIEPISCOPI, DE INSTITVTIONE CLERICORVM.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

De vna Eccleſia Dei.

ECCLESIA ergo Dei Catholica, quæ per totum orbem dilatata diffunditor, Chriſti nomine nobilitata glorificatur. Omnis enim homo qui rectæ fidei exiſtit particeps, & ſacro baptiſmate regeneratur, à Chriſto Chriſtianus vocatur, & Dei patris atque Eccleſiæ matris noſcitur eſſe filius. Eccleſia ἐκκλησία Græcum eſt, quod in Latinum vertitur conuocatio ſiue conuentus, eo quod omnes conuocat ad ſe. Catholica καθολικὸς autem dicitur, id eſt, vniuerſalis: quia in toto mundo vna eſt Eccleſia Chriſti, quæ & ſponſa Chriſti, & corpus eius eſt.

CAPVT II.

De tribus ordinibus Eccleſiæ.

SVnt tamen tres ordines in Eccleſia. Conuerſantium idest laicorum, monachorum, & clericorum. Quorum primus id eſt laicus ordo, popularis interpretatur. Laos λαὸς enim Græcè, populus Latine dicitur. Secundus eſt Monachicus id eſt ſingulariter conuerſans, hoc eſt, à ſeculari conuerſatione remotus. Monas μονὰς enim Græce ſingularitas dicitur, & Monachus μοναχὸς ſingularis vel ſolitarius. Tertius eſt ordo clericalis. Cleros κλῆρος quippe Græce, ſors vel hæreditas dicitur. Cleros autem vel clericos hinc appellatos Doctores noſtri dicunt: quia Matthias ſorte electus eſt, quem primum ab Apoſtolis legimus ordinatum, ſic & eos quos illis temporibus Eccleſiarum principes ordinabant, ſorte legebant. *Act. 1.* Nam & hæreditas Græce Cleronomia κληρονομία appellatur, & hæres cleronomos. Propterea ergo dicti ſunt clerici quia de ſorte ſunt Domini, vel quia Domini partem habent. ſicut de eis ſcriptum eſt loquente Domino: *Ego, hæreditas eorum.* Vnde oportet vt qui Deum hæreditate poſſident, abſque vllo impedimento ſeculi, Deo ſeruire ſtudeant, vt congrue illud Pſalmiſtæ dicere poſſint. *Ezech. 44.* *Dominus pars hæreditatis meæ.* Iſte autem ordo præponitur in Eccleſia, quia iure in ſanctis deſeruit, & ſacramenta populis diſpenſat. *Pſal. 15.* Sicut enim in veteri teſtamento tribus Leui præ cæteris tribubus peculiariter à Domino electa eſt ad ſeruiendum illi per diuerſa officia in tabernaculo, quod eſt Eccleſia præſens, vt ſeruiant ei die ac nocte in templo ſancto eius, vt ſint populo in his quæ ad Deum pertinent, vt offerant Deo dona & ſacrificia pro ſua & populi ignorantia, vt iudicent inter iuſtum & iniuſtum, & diſcernant inter ſanctum & prophanum, inter pollutum & mundum: doceantque populum Dei omnia legitima eius & præcepta, quæ maodauerat ad eos.

CAPVT III.

De tonſura Clericorum.

TOnſura Eccleſiaſtici vſus à Nazaræis (ni fallor) exorta eſt, qui prius crine ſeruato, denuo poſt vitæ magnæ continentiam deuotione completa caput radebant, & capillos in ignem ſacrificij ponere iubebant, ſcilicet vt perfectionem deuotionis ſuæ Domino conſecrarent. Horum ergo exemplis vſus ab Apoſtolis introductus eſt, vt hi qui in diuinis cultibus mancipati Domino conſecrantur: quaſi Nazaræi, id eſt, ſancti Dei crine præciſo innouantur. Hoc quippe Ezechieli Prophetæ iubetur, dicente Domino: *Tu fili hominis ſume tibi gladium acutum, &* *Ezech. 5.*

duces

A *duces per caput tuum & barbam*: videlicet quia & ipſe ex ſacerdotali genere Deo in miniſterio ſanctificationis deſeruiebat. Hoc & Nazaræos illos Priſcillam & Aquilam in Actibus Apoſtol. primos feciſſe legimus, Paulum quoq; Apoſtolum, & quoſdam diſcipulorum Chriſti, qui in huiuſmodi cultu imitandi extiterunt. Eſt autem in Clericis tonſura ſignum quoddam quod in corpore figuratur, ſed in animo agitur: ſcilicet vt hoc ſigno vitia in religione reſecentur, & criminibus carnis noſtræ quaſi crinibus exuamur, atque inde innouatis ſenſibus vt comis rudibus enitescamus, *expoliantes nos*, iuxta Apoſtolum, *veterem hominem cum actibus eius, & induentes nouum qui renouatur in agnitionem Dei.* Quam renouationem in mente oportet fieri, ſed in capite demonſtrare, vbi ipſa mens noſcitur habitare. Quod vero detonſo ſuperius capite inferius circuli corona relinquitur, ſacerdotium regnumque Eccleſiæ in eis exiſtimo figurari. Thiara enim apud veteres conſtituebatur in capite ſacerdotum. Hæc ex byſſo confecta rotunda erat quaſi ſphæra media, & hoc ſignificatur in parte capitis tonſa. Corona autem aurea latitudo eſt circuli, quæ regum capita cingit. Vtrumque itaque ſignum exprimitur in capite clericorum, vt impleatur etiam corporis quadam ſimilitudine, quod ſcriptum eſt

1.Petr. 2. B Petro Apoſtolo dicente. Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium. Quæritur autem cur modo (ſicut apud antiquos Nazaræos) non ante coma nutritur, & ſic tondetur. Sed qui hæc exquirunt, aduertant quid ſit inter illud Propheticum velamentum, & hanc Euangelij reuelationem, de qua dicit Apoſtolus. *Cum tranſierit ad*

2.Cor. 3. *Chriſtum auferetur velamen.* Quod autem ſignificabat velamen interpoſitum inter faciem Moyſi & aſpectum filiorum Iſrael, hoc ſignificabat illis temporibus etiam coma ſanctorum. Nam & Apoſtolus comam pro velamento eſſe dicit. Proinde iam non oportet vt velentur crinibus capita eorum qui Domino conſecrantur, ſed tantum vt reuelentur: quia quod erat occultum in ſacramento Prophetiæ, iam in Euangelio declaratum eſt. Sunt quoque quidam Doctorum, qui aſſerunt diuerſas ob cauſas Petrum Apoſtolum hunc ritum primum ſumpſiſſe primitus, vt formam & ſimilitudinem Chriſti in capite geſtaret, dum pro redemptione noſtra crucis patibulum

C ſubiturus, à nefanda Iudæorum gente acutis ſpinarum aculeis crudeliter coronaretur. Deinde vt ſacerdotes veteris & noui teſtamenti, in tonſura & habitu diſcernerentur. Poſtremo vt idem Apoſtolus ſuique ſucceſſores & ſequipedes ridiculoſum gannaturæ ludibrium in populo Romano portarent: quia & horum barones hoſtes exterius ſuperatos ſub corona vendere ſolebant. Sed de his quid ſuſcipiatur, lectoris iudicio derelinquimus. Veniamus ergo nunc ad ſacratiſſimos ordines clericorum, eorumque originem & gradus ſingulariter demonſtremus.

CAPVT IV.

D *De gradibus Eccleſiaſticis.*

SVnt autem gradus Eccleſiaſtici octo, quorum nomina hæc ſunt. Hoſtiarius, Pſalmiſta ſiue Lector, Exorciſta, Acolythus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, atque Epiſcopus. Initium quidem ſacerdotij in veteri teſtamento Aaron fuit: quanquam & Melchiſedech prior obtulerit ſacrificium, & poſt hunc Abraham, Iſaac, & Iacob: legitur & Noe altare ædificaſſe, & ſuper illud Domino holocauſtum obtuliſſe. Sed illi ſpontanea voluntate non ſacerdotali authoritate iſta fecerunt. Cæterum Aaron primus in lege ſacerdotale nomen accepit, primusq; pontificali ſtola infulatus victimas obtulit iubente

Exod. 29 Domino ac loquente ad Moyſen. *Accipe*, inquit, *Aaron & filios eius, & applicabis ad hoſtium tabernaculi teſtimonij, cumque laueris patrem cum filijs aqua, indues Aaron veſtimentis ſuis*, id eſt, linea & tunica, & Superhumerali, & Rationali quod conſtringes balteo, & pones thiaram in capite eius, & laminam ſanctam ſuper thiaram, & oleum vnctionis fundes ſuper caput eius, atque hoc ritu conſecrabitur: filios quoque illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingeſque balteo Aaron ſcilicet & liberos eius, & impones eis mitras, eruntque ſacerdotes mei religione

E perpetua. Quo in loco contemplari oportet Aaron ſacerdotem ſummum fuiſſe, id eſt Epiſcopum. Nam filios eius presbyterorum figuram præmonſtraſſe, quibus merito aſtare debuiſſent leuitæ ſicut ſummo ſacerdoti. Moyſes vero huius facti mediator, Chriſtum ſignificat. In nouo autem teſtamento poſt Chriſtum ſacerdotalis ordo à Petro cœpit. Ipſi enim primum datus eſt pontificatus in Eccleſia Chriſti. Sic enim loquitur ad eum Chriſtus Dominus. *Tu es*, inquit, *Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferorum non vincent eam, & dabo tibi* Matt. 19.

claues regni cælorum. Hic ergo ligandi atque ſoluendi poteſtatem primus accepit, primuſque ad fidem populum virtute ſuæ prædicationis adduxit. Siquidem cæteri Apoſtoli cum Petro pari conſortio honoris & poteſtatis effecti ſunt, qui etiam in toto orbe diſperſi Euangelium prædicauerunt, quibus decedentibus ſucceſſerunt Epiſcopi, qui ſunt conſtituti per totum mundum in ſedibus Apoſtolorum, qui iam non genere carnis & ſanguinis eliguntur, ſicut primum ſecundum ordinem Aaron, ſed pro vniuſcuiuſque merito, fide & doctrina, quæ in eum gratia diuina contulerit. Quod vero per manus impoſitionem a prædeceſſoribus Dei ſacerdotibus Epiſcopi ordinantur, antiqua eſt inſtitutio. Iſaac enim Patriarcha ſic ait, ponens manum ſuam ſuper caput Iacob benedixit ei, & Iacob filijs ſuis. Sed & Moyſes ſuper caput Ieſu Naue manum ſuam imponens, dedit ei ſpiritum virtutis & ducatum in populo Iſrael, ſic & impletor legis & Prophetarum Dominus noſter Ieſus Chriſtus, per manus impoſitionem Apoſtolis ſuis benedixit, ſicut in Euangelio Lucæ ſcriptum eſt. *Et produxit illos foras in Bethaniam, & eleuauit manus ſuas & benedixit eis. Factumque eſt cum benediceret illis diſceſſit ab eis: & ipſi reuerſi ſunt in Ieruſalem cum* Luc. 24

gaudio magno. Et in Actibus Apoſtolorum ex præcepto Spiritus ſancti Paulo & Barnabæ ab Apoſtolis manus impoſita eſt in Epiſcopatum, & ſic miſſi ſunt ad Euangelizandum. Porro quod Epiſcopus non ab vno, ſed à cunctis prouincialibus Epiſcopis ordinatur, id propter hæreſes agnoſcitur inſtitutum, ne aliquid contra fidem Eccleſiæ, vnius tyrannica authoritas moliretur. Ideoque ab omnibus conuenientibus inſtituitur, vel non minus à tribus præſentibus, cæteris tamen conſentientibus, teſtimonio literarum. Huic autem dum conſecratur datur baculus, vt eius iudicio ſubditam plebem vel regat vel corrigat, vel infirmitates infirmorum ſuſtineat. Datur & annulus, propter ſignum pontificalis honoris, vel ſignaculum ſecretorum. Nam multa ſunt quæ ante carnalium minuſque intelligentium ſenſus occultantes ſacerdotes, quaſi ſub ſignaculo cadunt, ne indignis quibuſque Dei ſacramenta aperiantur. Act. 13. G

CAPVT V.

De ordine tripartito Epiſcoporum. H

ORdo autem Epiſcoporum tripartitus eſt, id eſt, in Patriarchis, Archiepiſcopis, qui & metropolitani ſunt, & Epiſcopis. Patriarcha πατριάρχης Græca lingua pater principum ſiue ſummus patrum interpretatur, quia primum id eſt Apoſtolicum retinet locum, & ideo quod ſummo honore fungitur, tali nomine cenſetur, ſicut Archiepiſcopus, Antiochenus Epiſcopus, atque Alexandrinus antiſtes. Archiepiſcopus ἀρχιεπίσκοπος Græco vocabulo dicitur, quod ſit ſummus vel princeps Epiſcoporum, tenet enim vicem Apoſtolicam, & præſidet Epiſcopis cæteris. Singulis enim prouincijs præeminet, quorum authoritate & doctrina cæteri ſacerdotes ſubiecti ſunt, ſine quibus reliquis Epiſcopis nihil agere licet, niſi quod ſingulis in propria parochia commendatum eſt. Sollicitudo enim totius prouinciæ ipſi commiſſa eſt, & omnes ſuperius deſignati ordines, vno eodemque vocabulo Epiſcopi nominantur, ſed priuato nomine quidem vtuntur propter diſtinctionem poteſtatum quam

A ſingulariter acceperunt. Metropolitanus autem idem vocatur, eo quod præſideat illi ciuitati, quæ cæteris ciuitatibus in eadem prouincia conſtitutis quodammodo mater ſit. Metropolis μητρόπολις ergo Græce, mater ciuitatum interpretatur. Epiſcopatus autem vocabulum inde dictum, quod ille qui ſuperefficitur ſuperintendat, curam ſcilicet ſubditorum gerens. Scopin σκοπεῖν enim Latine intendere dicitur. Epiſcopi ἐπίσκοποι autem Græce, Latine ſpeculatores ſiue ſuperintendentes interpretantur. Nam ſpeculator eſt præpoſitus in Eccleſia dictus, eo quod ſpeculetur atque proſpiciat populorum infra ſe poſitorum mores & vitam: immo et vnicuique actos ſuos, ſicut Dominus ad Ezechielem dixit Prophetam.

Ezech. 33. *Et tu, inquit, fili hominis ſpeculatorem dedi te domui Iſrael. Audiens ergo ex ore meo ſermonem, annuntiabis eis ex me. Si me dicente ad impium morte morieris, non fueris locutus vt ſe cuſtodiat impius à via ſua, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram*, & cæt. Pontifex princeps ſacerdotum eſt, quaſi via ſequentium: ipſe & ſummus ſacerdos, ipſe pontifex maximus nuncupatur. Ipſe enim efficit ſacerdotes atque Leuitas, ipſe omnes ordines Eccleſiaſticos diſponit, ipſe quid vnuſquiſque facere debeat, oſtendit.

B Antiſtes autem idem dictus eſt, eo quod ante ſtet. Primus enim eſt in ordine Eccleſiæ, & ſupra ſe nullum habet ſacerdotem. Sacerdos quidem nomen habet compoſitum ex Græco & Latino, quaſi ſacrum dans. Diſpenſat ergo myſteria cæleſtia, fidelibus baptiſmum tradit, corpus & ſanguinem Chriſti diſtribuit, & verbum Dei prædicat. Sacerdos autem vocari poteſt, ſiue Epiſcopus ſit ſiue presbyter. Epiſcopi autem Apoſtolorum vicem in Eccleſia tenent, ſicut ſupra diximus. Et Chorepiſcopi qui vicarij ſunt Epiſcoporum, ad exemplum LXX. ſeniorum conſtituti ſunt: nec aliquid eis magis licet in Eccleſia ordinare aut conſtituere, niſi quantum eis conceditur à legitimis Epiſcopis, qui ſedem & regimen integrum in Eccleſijs obtinent. Ordinati ſunt autem Chorepiſcopi propter pauperum curam, qui in agris & villis conſiſtunt, ne eis ſolatium confirmationis deeſſet.

C Dicti ſunt autem Choreſpiſcopi, quia de choro ſunt ſacerdotum: hi autem à ſolo Epiſcopo ciuitatis cui adiacent ordinantur, ſicut presbyteri.

CAPVT VI.

De Presbyteris.

PResbyterorum ordo exordium ſumpſit à filijs, vt dictum eſt, Aaron. Qui enim ſacerdotes in veteri teſtamento vocabuntur, hi ſunt qui nunc appellantur presbyteri: & qui tunc princeps ſacerdotum, nunc Epiſcopus vocatur. Presbyter πρεσβύτερος enim Græce, Latine ſenior interpretatur. Non pro ætate autem vel decrepita ſenectute, ſed propter honorem & dignitatem & doctrinam ſapientiæ quam acceperunt, presbyteri

Prou. 20. nominantur, ſicut per Sapientiam dicitur: *Gloria ſenum canities*, & item: *Canities hominum prudentia eius*. Vnde & apud veteres idem & Epiſcopi & presbyteri fuerunt.

D Quia illud nomen dignitatis eſt, hoc ætatis. Et Paulus

Tit. 3. Apoſtolus ad Titum ſcribens. *Huius*, inquit, *rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ deſunt corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut ego tibi diſpoſui, ſi quis ſine crimine eſt vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accuſatione luxuriæ, aut non ſubditos*. Et ſtatim ſubiungit.

Ibid. *Oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe, ſicut Dei diſpenſatorem, non ſuperbum, non iracundum, non violentum, non percuſſorem*. & cæt. Et ad Philippenſibus Epiſcopis & Diaconibus ſcribit. Cum vna ciuitas plures Epiſcopos habere non poſſit, ſed ſub Epiſcoporum nomine presbyteros complexus eſt. Ideo autem presbyteri ſacerdotes vocantur, quia ſacrum dant ſicut Epiſcopi, id eſt, in confectione diuini corporis & ſanguinis, & in baptiſmate, & in officio prædicandi. Sed licet ſint ſacerdotes, tamen pontificatus apicem non habent, quod nec chriſmate frontem ſignant, nec paraclerum ſpiritum dant, quod ſolis Epiſcopis deberi, lectio Actus Apoſtolorum demonſtrat: nec ordinare clericos in ſacris ordinibus poſſunt, quod Epiſcopis propter vnitatem & concordiam reſeruarunt. E Secundi vero ordinis viri presbyteri ſunt, quorum typum præferebant LXX. viri in veteri teſtamento, in quibus Dominus ſpiritum Moyſi propagauit, vt talibus adiutoribus vſus in populo, innumeras multitudines facile gubernaret. Sic & paternæ plenitudinis abundantia transfuſa eſt in Eleazaro & Ithamato, vt ad hoſtias ſalutares & frequentioris officij ſacramentum, miniſterium ſufficeret ſacerdotum. Sic & Apoſtolis Chriſti, Doctores, fidei comites additi ſunt, quibus illi orbem totum ſecundis prædicatoribus impleuerunt, & per Euangelicam doctrinam dilatauerunt.

CAPVT VII.

De Diaconis.

LEuitæ ex nomine authoris vocati, de nomine Leui Leuitæ exorti ſunt, à quibus in templo Dei, myſtici ſacramenti myſteria explebantur. Præcepit enim Exod. 29.

Dominus & dixit ad Moyſen, vt poſt ordinationem Aaron ſacerdotis & filiorum eius, rurſus Leui tribus in G diuini cultus myſterio ordinaretur, & conſecrarentur Domino pro omnibus primogenitis, & ſeruirent pro Iſrael coram Aaron & filijs eius in tabernaculo Domini excubantes in templo die ac nocte, ipſique geſtarent arcam & tabernaculum, & omnia vaſa eius, & in circuitu tabernaculi caſtra ipſi conſtituerent, & in promouendo tabernaculo ipſi deponerent, & rurſus ipſi deponerent, & rurſus ipſi componerent. Hi Græce diacones διάκονοι Latine miniſtri dicuntur, quod ſicut in ſacerdote conſecratio, ita & in Diacono miniſterij diſpenſatio habetur. In veteri teſtamento excubabant in tabernaculo teſtimonij ad præcepta Aaron, & ad cuncta opera tabernaculi: veruntamen ad vaſa ſanctuarij & ad altare non accedebant, ſicut mandauerat Dominus Aaron dicens: Num. 18.

Ecce dedi vobis fratres veſtros Leuitas de medio filiorum Iſrael, & tradidi donum Domino, vt ſeruiant in miniſterijs tabernaculi eius tu autem & filij tui cuſtodite ſacerdotium G *veſtrum, & omnia quæ ad cultum altaris pertinent, & intra velum ſunt per ſacerdotes adminiſtrabuntur*, & cætera. Hi à viginti quinque annis & ſupra ingrediebantur, vt miniſtrarent in tabernaculo fœderis, cumque quinquageſimum annum ætatis explebant ſeruire ceſſabant, & erant miniſtri fratrum ſuorum in tabernaculo fœderis, vt cuſtodirent quæ ſibi fuerant commendata. In nouo autem teſtamento Apoſtoli ſeptem Diaconos, propter ſacramentum eiuſdem numeri ordinauerunt ad miniſterium ſacrum, & officium altaris, qui leguntur etiam & prædicaſſe, & baptizaſſe non paucos, ſicut ſanctus Stephanus diſputauit contra Iudæos, & Philippus baptizato Eunucho Euangelizauit ciuitatibus cunctis donec veniret Cæſaream, & in Samaria prædicabat, & baptizabat eos qui ab Apoſtolis Petro & Ioanne poſtmodum confirmabantur. Sed baptizare eis modo coram Epiſcopis ſiue presbyteris licitum eſt. Cæteris autem non licet, niſi prædictis fortaſſis officijs longius conſtitutis, neceſſitas extrema compellat. Hi enim ſunt (quos in Apocalypſi Apoc. 8.

legimus) ſeptem Angeli, tubis canentes. Hi ſunt ſeptem H candelabra aurea. Hi ſunt voces tonitruorum ſeptem. Ipſi enim clara voce in modum præconis admonent cunctos, ſiue in pſallendo, ſiue in lectionibus audiendis. Ipſi enim vt aures habeamus ad Deum adclamant. Ipſi quoque euangelizant. Sine his ſacerdos nomen habet, officium non habet. Nam ſicut in ſacerdote conſecratio, ita in miniſtro diſpenſatio ſacramenti eſt. Ille oblata ſanctificat, hic ſanctificata diſpenſat. Ipſis etiam ſacerdotibus, propter præſumptionem non licet de menſa Domini tollere calicem, niſi eis traditus fuerit à Diacono. Leuitæ offerunt oblationes in altaria. Leuitæ componunt menſam Domini. Leuitæ operiunt arcam teſtamenti: non enim omnes vident altare myſteriorum, quæ operiuntur à Leuitis, ne videant qui videre non debent,

beri, & ſumant qui ſeruare non poſſunt, quique propterea altari albis induti aſſiſtunt, vt hinc admoniti cæleſtem vitam habeant, candidique ad hoſtias & immaculati accedant. Quos primus fecit Syluester Papa, triceſimus quartus pontifex in Romana Eccleſia poſt Petrum Dalmaticis vti & conſtituit vt pallio linoſtimo eorum læua tegeretur, ſicut in geſtis pontificalibus continetur.

CAPVT VIII.

De Subdiaconis.

HYpodiacones ὑποδιάκονοι Græce, quos nos ſubdiaconos dicimus, ideo ſic appellantur: quia ſubiacent præceptis & officijs Leuitarum. Oblationes in templo Dei à fidelibus ipſi ſuſcipiunt, & Leuitis ſuperponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos Nathinæi vocantur, vt liber Paralipomenon & Heſdræ teſtatur, quod interpretatur, in humilitate Domino ſeruientes. Ex eorum ordine fuit ille Nathanael qui in Euangelio Ioannis diuina proditione commonitus. Saluatorem meruit confiteri, quique etiam ad primum diuinitatis iudicium fidelis enituit, proteſtante Domino ac dicente: *Ecce vere Iſraelita, in quo dolus non eſt.* Iſti quoque vaſa corporis & ſanguinis Domini Diaconibus ad altare offerunt. De quibus quidem placuit patribus, vt quia ſacra myſteria contrectant, caſti & continentes ab vxoribus ſint, & ab omni carnali immunditia liberi: iuxta quod illis Propheta docente iubetur: *Mundamini qui fertis vaſa Domini.* Hi ergo cum ordinantur, non ſuſcipiunt manus impoſitionem ſicut ſacerdos & Leuitæ, ſed patenam tantum & calicem de manu Epiſcopi, & Archidiacono ſcyphum aquæ cum aqua: manile & manutergium.

CAPVT IX.

De Acolythis.

ACclythi ἀκόλυθοι Græce, Latine ceroferarij dicuntur à deportandis cereis quando legendum eſt Euangelium, aut ſacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria ab eis & deportantur, non ad fugandas tenebras dum ſol eodem tempore rutilet, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum, vt ſub typo luminis corporalis illa lux oſtendatur, de qua in Euangelio legitur: *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, quorum typum præferebant illi, qui Domini mandato in tabernaculo lucernas quotidie accendebant ſuper candelabrum poſitas.

CAPVT X.

De Exorciſta.

EXorciſtæ ἐξορκισταὶ, ex Græco in Latinum adiurantes ſeu increpantes vocantur. Inuocant enim ſuper catechuminos, vel ſuper eos qui habent ſpiritum immundum nomen Domini Ieſu, adiurantes per eum vt egrediatur ab eis. Refert Ioſephus regem Salomonem excogitaſſe ſuamque gentem docuiſſe modos exorciſmi, id eſt adiurationis, quibus immundi ſpiritus expulſi ab homine, vlterius reuerti non ſunt auſi. Teſtatur & de eis liber Actus Apoſtolorum, ita dicens: *Tentauerunt autem quidam, & de circumeuntibus Iudæis, exorciſtis inuocare nomen Domini Ieſu*, &c. Inuenimus eos quos Eſdras actores memorat templi, eos nunc eſſe exorciſtas in Eccleſia Dei. Fuerunt enim ſub Eſdra actores templi ſeruorum Salomonis filij, qui actum templi totius ſub cura ſua haberent, non tamen ſacerdotalibus officijs miniſtrarent, aut ſacris oblationibus deſeruirent. Nullam ergo aliam curam habebant actores templi, niſi ad ſarta tecta reficienda, vt quæcunque fuiſſent veterata in ædificio templi aut delapſa, per eoſdem actores de theſauris Dominicis reficerentur atque excolerentur. Ergo exactores templi, exorciſtæ ſunt in populo Dei. Quomodo enim actor prudens & bonus ſcit quid ſit Domini ſui cenſus & omnis ſubſtantiæ modus, & redigit apud ſe totius poſſeſſionis inſtrumenta originalia, ſic exorciſta redigit in ſua diligentia totius regni Domini ſecreta, vt memoriæ mandet de ſcripturarum ſacramentis, vnde exerceat ſcilicet donum, quod illi eſt à Spiritu ſancto collatum ſecundum Apoſtoli præconium. Exorciſtas enim memorat Apoſtolus cum dicit. Nunquid omnes donationes habent ſanationum. Hi enim cum ordinantur accipiunt de manu Epiſcopi libellum in quo ſcripti ſunt exorciſmi, dicente eis Epiſcopo: Accipite & commendate memoriæ, & habete poteſtatem imponendi manus ſuper energuminos ſiue catechuminos, vt imperetis immundis ſpiritibus, & abijciatis. E

CAPVT XI.

De Lectoribus.

LEctores à legendo, Pſalmiſtæ à Pſalmis canendis vocati. Illi prædicant populis quid ſequantur. Iſti canunt vt excitent ad compunctiones animos audientium. Licet & quidam lectores ita miſeranter pronuntient, vt quoſdam ad luctum lamentationemque compellant. Iidem etiam & pronuntiatores vocantur, quod porro adnuntiant. Tanta enim & tam clara eorum erit vox, vt quantumuis longe poſitorum aures adimpleant. Lectorum ordo formam & initium à Prophetis ſumpſit. Sunt ergo lectores qui verbum Dei prædicant, quibus dicitur: *Clama ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam.* Iſti quippe dum ordinantur, primum de eorum conuerſatione Epiſcopus verbum Dei facit ad populum deinde coram plebe tradit eis codicem apicum diuinorum ad Dei verbum adnuntiandum. Iſte ergo doctrina & libris debet eſſe imbutus, ſenſuumque ac verborum ſcientia perornatus, vt diſtincte & aperte ſonans, audientium corda poſſit inſtruere. Pſalmiſtarum, id eſt cantatorum principes ſiue authores, fuere Dauid ſiue Aſaph. Iſti enim poſt Moyſen Pſalmos primi compoſuere & cantauere. Mortuo Aſaph, filij eius in hunc ordinem ſubrogati ſunt à Dauid, erantque Pſalmiſtæ per ſucceſſionem generis, ſicut & ordo ſacerdotalis, ipſique ſoli continuis diebus in templo canebant, candidis induti ſtolis, ad vocem vnius reſpondente choro. Ex hoc veteri more Eccleſia ſumpſit exemplum nutriendi Pſalmiſtas, quorum cantibus ad effectum Dei, mentes audientium excitentur. Pſalmiſtam autem & voce & arte præclarum illuſtremque eſſe oportet, ita vt ad delectamentum dulcedinis animos incitet auditorum. Solent autem ad hoc officium etiam abſque ſcientia Epiſcopi ſola iuſſione eligi, quicunque in cantandi arte probabiles huiuſmodi conſtiterint. F Eze. 33. G

CAPVT XII.

De Hoſtiarijs.

HOſtiarij ſunt qui & æditui & ianitores in lege dicebantur. Hi apud Hebræos in veteri teſtamento electi ſunt ad cuſtodiam templi, quique ordinati per vices ſuas omnia interiora templi vel extra cuſtodiebant vt non ingrederetur in eum immundus in omni re. Dicti autem hoſtiarij quod præſint hoſtijs templi. Ipſi enim tenentes clauem omnia intus ex vtraque parte cuſtodiunt, atque inter bonos & malos habentes iudicium fideles recipiunt, reſpuunt infideles. H

CAPVT XIII.

Quos oporteat ad ſacrum ordinem accedere, & quo ordine.

CAnones & decreta Zoſymi Papæ decernunt, vt clericus qui ad ſacrum ordinem accedit, inter lecto-

re. li-

A ſi nunc exorciſtas quinque annos exoluat, exinde Acolythus vel ſubdiaconus quatuor annis fiat. Ad benedictionem quoque diaconatus non minoris ætatis quam viginti quinque annorum accedat, in quo ordine quinque annis expletis, ſi inculpabiliter miniſtrauerit, ad presbyteratus honorem promoueri poterit, non tamen ante triginta annos ætatis, licet valde dignus ſit: quia & Dominus noſter non ante triceſimum annum prædicare exorſus eſt. De quo gradu ſi eum auctior ad bonos mores vita perduxerit, ſummum pontificatum accipere poterit, hac tamen lege ſeruata, vt neque bigamus, pœnitens, nec neophytus ad hos gradus poſſit admitti.

CAPVT XXIV.

De veſtibus ſacerdotalibus.

DE veſte ergo ſacerdotali moderna ad antiquum veteris teſtamenti habitum comparationem facientes, ſecundum maiorum ſenſum quid myſtice ſigni- B
ficat, proſequamur.

CAPVT XV.

De ſuperhumerali.

PRimum ergo eorum indumentum eſt Ephod Bad, quod interpretatur Superhumerale lineum, quod ſignificat munditiam bonorum operum. Hinc bene in lege, cum Dominus de veſte ſacerdotali Moyſen inſtituit, primum de Superhumerali faciendo præcepit, quia quiſquis ad ſacerdotium magiſteriumque populi Dei promouendus eſt, primum eius debent opera cognoſci, vt dum hoc quod foris omnibus patet, inreprehenſibile paruerit, conuenienter ex tempore & integritas cordis eius, & fidei ſynceritas ſcrutetur.

CAPVT XVI.

De podere, id eſt tunica linea.

C

SEcundum eſt linea tunica, quæ Græce ποδήρης Poderis, Latine talaris dicitur, eo quod ad talos vſque deſcendat. Hanc Ioſephus byſſinam vocat, cuius ſignificatio myſtica in promptu eſt. Cum enim conſtet lino vel byſſo continentiam & caſtitatem ſignificari, ſtrictam habent lineam ſacerdotes, cum propoſitum continentiæ non enerniter, ſe ſtudioſe conſeruant. Hæc ad talos vſque deſcendit, quia vſque ad finem vitæ huius bonis operibus inſiſtere debet ſacerdos, præcipiente ac promittente Domino. *Eſto fidelis vſque ad mor-* Apoc. 2.
tem, & dabo tibi coronam vitæ.

CAPVT XVII.

De Cingulo.

TErtium veſtimentum eſt cingulum ſiue baltheum, quo vtuntur ne tunica ipſa defluat, & greſſum D
impediat, hoc nimirum cuſtodiam mentis ſignificat. Qui enim tunica talari indutus abſque cingulo incedit deſluit tunica, ac relicto corpore, ventis & frigoribus intrandi ſpacium tribuit, quin & præpeditis greſſibus incedendi vſum retardat, vel etiam calcantibus ſe cauſa efficitur ruinæ. Ergo lineas induunt ſacerdotes vt caſtitatem habeant: accinguntur baltheis, ne ipſa caſtitas ſit remiſſa & negligens, ne vento elationis animum perflandi aditum impendat, ne creſcente iniquitate refrigeſcere faciat charitatem ipſorum, ne bonorum greſſus operum iactantia ſuæ præſumptionis impediat, ne præpedito virtutum curſu ipſa etiam terreſtria concupiſcentiæ ſordibus polluta viteſcat, & ad vltimum authorem ſuum ad ruinam ſuperbiendo impellat.

CAPVT XVIII.

E

De Phanone.

QVartum vero mappula ſiue mantile, ſacerdotis indumentum eſt, quod vulgo phanonam vocant, quod ob hoc eorum tunc manibus tenetur quando miſſæ officium agitur, vt paratos ad miniſterium menſæ Domini populus conſpiciat. Mappæ ergo conuiuij & epularum appoſitarum linteamina ſunt, vnde diminutiuum mappula ſicut & mantilia, nunc pro operiendis manſis ſunt: quæ vt nomen ipſorum indicat, olim tergendis manibus præbebantur. Oportet ergo ſacerdotes & miniſtros altaris mappulas manibus tenere, quorum officium eſt diuina ſacramenta conficere, vt cum deuotione mentis opus ſpontaneum concordet, digne exerceatur officium, quod prædiuino eſt munere collatum.

F

CAPVT XIX.

De Orario, id eſt ſtola.

QVintum quoque eſt quod orarium dicitur, licet hoc quidam ſtolam vocent. Hoc enim genere veſtis ſolummodo eis perſonis vti eſt conceſſum, quibus prædicandi officium eſt delegatum. Bene etiam oratoribus Chriſti orarium habere conuenit, quia cum indumentum eorum officio proprio concinat, & ipſi ſedulo ad verbi miniſterium cohortantur, & plebs ipſis commiſſa iudicium ſalutare conſpiciens, ad meditationem legis concurrere feruentius admonetur. Apte ergo orarium collum ſimul & pectus tegit ſacerdotis, vt inde inſtruatur, quod quicquid ore proferat, tractatu ſummæ rationis attendat, vt illud Apoſtoli ſemper in eo appelletur quo dicit. *Orabo ſpiritu, orabo & mente, pſallam ſpiritu* 1. Cor. 14.
pſallam & mente. & iterum: *Os noſtrum ad vos ô Corinthij, cor* 2. Cor. 6.
noſtrum dilatatum eſt, ne forte ſi improuiſe irrationabiliter loquatur, damnum patiatur, Salomone atteſtante, qui ait: G
Cor ſapientis erudit os eius, & labiis illius addet gratiam. item. Prou. 16.
Qui cuſtodit os ſuum, cuſtodit animam ſuam qui inconſideratus Prou. 21.
eſt ad loquendum, ſentiet mala.

CAPVT XX.

De Dalmatica.

SExtum namque eſt quod Dalmatica à Dalmatia Græciæ prouincia, in qua primum texta eſt, nuncupatur. Hæc veſtis in modum eſt crucis facta, & paſſionis Domini indicium eſt. Habet quoque & purpureos tramites ipſa tunica, à ſummo vſque ad ima ante ac retro deſcendens, necnon & per vtramque manicam, vt admoneatur miniſter Domini per habitus ſui ſpeciem, cuius muneris particeps eſt, vt per myſticam oblationem paſſionis Dominicæ commemorationem agat, vt ipſe in eo fiat hoſtia Deo acceptabilis.

CAPVT XXI.

H

De Caſula.

SEptimum ſacerdotale indumentum eſt, quod Caſulam vocant, dicta eſt autem per diminutionem a Caſa, eo quod totum hominem tegat, quaſi minor Caſa, hanc Græci Planetam πλανήτης nominant. Hæc ſupremum omnium indumentorum eſt, & cætera omnia interius per ſuum munimen tegit & ſeruat. Hanc ergo veſtem poſſumus intelligere charitatem, quæ cunctis virtutibus ſupereminet, & earum decorem ſuo tutamine protegit & illuſtrat. Nec enim vllus iam erit virtutum ſplendor, ſi non eas charitatis irradiauerit fulgor, quod oſtendit Apoſtolus dicens: *Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem non habeam, factus* 1. Cor. 13

A *jam ſum ut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Et ſi habuero prophetiam, & nouerim myſteria omnia, & omnem ſcientiam: & ſi habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Charitas patiens eſt, benigna eſt. Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet. Charitas nunquam excidit.* & reliqua. Sine hac charitate vel caſula, nec ſacerdos ipſe ad altare adpropinquare debet, nec munus offerre, nec

Matth. 6. preces fundere. Vnde veritas ipſe dicit: *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.* Et item. *Cum ſtabitis ad orandum, di-*

Marc. 11. *mittite ſi quid habetis aduerſum aliquem.* & reliqua. De hoc itaque ſpirituali virtutum indumento, Apoſtol. ad

Coloſſ. 3. Coloſſenſes ita ſcripſit. *Induite inquit vos ſicut electi Dei, ſancti & dilecti viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilita-*

B *tem, modeſtiam, patientiam.* &c. Et de charitatis eminentia paulo poſt ſubiunxit dicens: *Super omnia autem hæc charitatem habentes, quod eſt vinculum perfectionis.*

CAPVT XXII.

De ſandaliis.

INduunt quoque ſacerdotes pedes ſandaliis ſiue ſoleis, quod genus calciamenti euangelica authoritate eis eſt conceſſum, vt Marci euangelium teſtatur: quia

Marc. 16. hoc calciamentum myſticam ſignificationem habet, vt pes neque tectus ſit, neque nudus ad terram, id eſt vt nec occultetur euangelium, nec terrenis commodis innitatur. Nam ſcriptum eſt in Apoſtolo: *Et calciati pedes*

Epheſ. 6. *in præparatione euangelij pacis.* Sicut enim ſandalia partem pedis tegunt, partem inopertam relinquunt, ita & euangelij doctores partim euangelium operire, partimque aperire debent, ita videlicet vt fidelis & deuotus ſufficientem habeat doctrinam, & infidelis & con-

C temptor non inueniat blaſphemandi materiam. Admonet etiam & nos hoc genus calciamenti, vt carni noſtræ & corpori in neceſſitatibus conſulamus, non in libidinis laſciuiam defluamus, de quibus vtique

Eſa. 58. nos diuina lex inſtruit. Scriptum eſt enim: *Carnem tuam ne deſpexeris.* Et item: *Carnis curam ne feceritis in concupiſcentiis.*

CAPVT XXIII.

De pallio.

SVper hæc autem omnia ſummo pontifici (qui Archiepiſcopus vocatur) propter apoſtolicam vicem pallij honor decernitur, quod genus indumenti crucis ſignaculum purpureo colore exprimit, vt ipſo indutus pontifex à tergo & pectore crucem habeat, ſuaque mente pie & digne de paſſione redemptoris cogitet, ac populo pro quo Dominum deprecatur, redemptionis ſuæ ſignaculum demonſtret. Conuenit quoque bene, vt ipſa apoſtolica dignitas apoſtolicum vitam fa-

D ciat, vt plena deuotione, ſano ſermone, & digna o-

Gal. 6. peratione poſſit dicere cum Apoſtolo: *Mihi autem abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.* Hæc quæque de habitu ſacerdotali ad ſenſum ſecundum modulum ingenioli noſtri breuiter diximus, non præiudicantes his, qui congruentius & dignius de eadem re poſſint ſcribere, & plenius diſputare.

CAPVT XXIV.

De ſacramentis eccleſiæ.

DE ſacramentis autem quæ in eccleſia fiunt, oportet vt ſequens ſermo exponat, atque declaret ritum ſacerdotalem. Sunt autem ſacramenta, Baptiſmũ & Chriſma, Corpus & ſanguis, quæ ob id ſacramenta dicuntur, quia ſub tegumento corporalium rerum, virtus diuina ſecretius ſalutem eorundem ſacramentorum operatur, vnde & à ſecretis virtutibus vel ſacris, ſacramenta dicuntur. Quæ ideo fructuoſe penes eccleſiam fiunt, quia ſanctus in ea manens ſpiritus, eundem ſacramentorum latenter operatur effectum. Vnde ſeu per bonos ſeu per malos miniſtros intra eccleſiam Dei diſpenſentur, nec bonorum meritis diſpenſatorum amplificantur hæc dona, nec malorum attenuantur: quia neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus, vnde & Græce μυστήριον dicitur, quod ſecretam & reconditam habeat repoſitionem. F

CAPVT XXV.

De baptiſmatis ſacramento.

PRimum autem ſacramentorum eſt baptiſmum, quia antequam ſancto chriſmate vngatur aliquis, aut corporis & ſanguinis Chriſti particeps exiſtat, ſacra regeneratione purgari debet, ac deinde ad cætera rite accedere. Baptiſmum βάπτισμα Græce, Latine tinctio interpretatur, quæ non tamen ob hoc quod homo in aquam mergitur tinctio dicitur, ſed quia ſpiritu gratiæ ibi in melius immutatur, & longe aliud quam erat efficitur. Primum homines fœdi eramus deformitate peccatorum, in ipſa tinctione pulchri dealbatione virtutum efficimur. Vnde & in Canticis ſcribitur canticorum Quæ eſt iſta quæ aſcendit quaſi dealbata? cuius myſterium non aliter niſi ſub trinitatis deſignatione, id eſt, patris & filij & ſpiritus ſancti cognitione completur, dicente Domino ad Apoſtolos *Ite docete omnes gentes, baptizantes eos* Mat. vlt.

in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Sicut enim in tri- G

bus teſtibus ſtat omne verbum, ita ſacramentum confirmat ternarius numerus nominum diuinorum. Quod autem per aquam baptiſmum datur, hæc ratio eſt: Voluit enim Dominus, vt res illa inuiſibilis per congruentiam, ſed profecto incontrectabile & inuiſibile impenderetur elementum, ſuper quod etiam in principio ferebatur Spiritus ſanctus. Nam ſicut oleum naturali pondere ſuperfertur omni liquore, ita in principio ferebatur Spiritus ſanctus aquis. Sicut aqua purgat exterius corpus, ita latenter eius myſterio per Spiritum ſanctum purificatur & animus: cuius ſanctificatio ita eſt. Inuocato enim Deo deſcendit Spiritus ſanctus de cœlis, & medicatis aquis ſanctificat eas de ſemetipſo, & accipiunt vim purgationis, vt in eis caro & anima delictis inquinata mundetur. Vtrumque enim baptizando neceſſe eſt adhiberi, & baptiſmi lauacrum, & Spiritus ſancti purgatio, quia ait Saluator: Niſi quis renatus fuerit ex aqua &

Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. H

Sed ante baptiſmum, catechizandi debet in hominem pœnitentiæ officium, vt fidei primum catechumenus accipiat rudimentum. Nam in euangelio ſecundum

Matthæum legitur, quod poſt reſurrectionem Domi- Mat. vlt.

nus apoſtolis præceperit, vt in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti docerent, & baptizarent omnes gentes, id eſt, prius per fidem Dei illis inſinuarent, & ſic credentes in remiſſionem peccatorum baptizarent. Hoc eſt quod ſecundum Marcum idem Dominus legitur præ- Mar. vlt.

poſuiſſe fidem baptiſmatis, cum ita dixerit. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui vero non crediderit condemnabitur.* & Ioanne teſte, prius ipſe Ieſus cæci nati oculos luto ex ſputo facto ſuperliniuit, & ſic ad aquas Siloe miſit: quia prius debet baptizandus fide incarnationis Chriſti inſtrui, & ſic ad baptiſmum iam credulus

admitti,

A admittit, vt sciat cuius gratiæ in eo est particeps, & cui iam debitor fiat deinceps.

CAPVT XXVI

De Catechuminis.

CAtechuminus autem dicitur, pro eo quod adhuc doctrinam fidei audit, necdum tamen baptiſmum recepit. Nam Catechuminus κατηχούμενος Græce, Latine auditor interpretatur. Et quia primum exhortationis præceptum in lege eſt, *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus Deus vnus eſt.* Inde eſt vt is qui per ſacerdotem quaſi per Moyſen Deus loquitur, catechuminus, id eſt audiens nominetur: ſcilicet vt verum agnoſcens Dominum, relinquat errores varios idolorum. Puto autem omnes à Ioanne pœnitentia baptizatos, catechuminorum prætuliſſe figuram. Poſt catechuminos autem, ſecundus gradus eſt competentium. Competentes autem ſunt, qui iam poſt doctrinam fidei, poſt continentiam vitæ ad gratiam Chriſti percipiendam feſtinant: ideoque appellantur competentes, id eſt gratiam Chriſti petentes. Nam catechumini tantum audiunt, necdum petunt. Sunt enim quaſi hoſpites & vicini fidelium, deforis audiunt myſteria, audiunt gratiam, ſed adhuc non appellantur fideles. Competentes autem petunt, iam accipiunt, iam catechizantur, id eſt imbuuntur inſtructione fidei & ſacramentorum. Iſtis enim traditur ſalutare ſymbolum: quaſi commonitorium fidei, & ſanctæ confeſſionis indicium, quo inſtructi agnoſcant, quales iam ad gratiam Chriſti exhibere ſe debeant. Notandum autem quod in Eccleſia Saluatoris paruulorum, qui per ætatem nec adhuc renuntiare diabolo nec credere in Deum poſſunt, per corda & ora geſtantium ſalus adimpleatur, quia & in euangelio legitur quod Ieſus fidem illorum intuens qui paralyticum ad ſanandum ſibi afferebant, dixerit ipſi: *Homo remittuntur tibi peccata tua*. & quod filium viduæ à mortuis ſuſcitauit, miſericordia motus ſuper ea. Manifeſtum enim quod paruuli ſicut ex alijs ea quæ illis remittuntur in baptiſmo, peccata traxerunt, ſic & per alios ad ſalutem credunt. Nec enim ſiquidem muti & ſurdi, qui nec audire neque profiteri fidem poſſunt, ab aliquibus Chriſtianis ad baptizandum offeruntur, per credulitatem offerentium ſaluari creduntur: quia non obſiſtit omnipotentis Dei gratiæ, naturæ infirmitas humanæ.

Deut. 6.

B

Matth. 9.

C

CAPVT XXVII.

De catechizandi ordine.

CAtechizandi enim ordo hic eſt: Primum interrogatur paganus, ſi abrenuntiat diabolo & omnibus damnoſis eius operibus atque fallacibus pompis: vt primum reſpuat errorem, & ſic appropinquet ad veritatem, poſſitque iuxta Apoſtolum deponere veterem hominem ſecundum priſtinam conuerſationem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris abnegans impietatem & ſecularia deſideria. Deinde apoſtolicæ fidei oſtenditur ei ſymbolum, & exquiritur ab eo ſi credat in Deum patrem omnipotentem, & in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum, & in Spiritum ſanctum, vnum Deum in trinitate & vnitate. ſi confiteatur vnam eſſe eccleſiam catholicam, & ſi credat remiſſionem peccatorum, & carnis reſurrectionem. Hæc ergo omnia ſi vere profitetur credere, iam incipit per fidem induere nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſtitia & ſanctitate veritatis, quem tamen plene induitur, quando per baptiſmi lauacrum regeneratur. At poſtquam ſe per confeſſionem veræ fidei in alterius commendauerit dominium, & per abrenuntiationem prioris poſſeſſoris ſe alienauerit ſeruitio, exſufflatur ab eo ſæua poteſtas, vt per primum ſacerdotis myſterium Spiritui ſancto cedat fugiens ſpiritus malignus, ſignaturque ipſe

D

homo ſignaculo ſanctæ crucis tam in fronte quam in corde, vt ipſe apoſtata diabolus, in vaſe ſuo priſtino ſuæ interemptionis cognoſcens ſignum, iam ſibi deinceps ſciat illud eſſe alienum. Exinde iam dicuntur ſuper eum orationes, vt fiat catechuminus. Tunc datur ei ſal benedictum in os, vt per ſal typicum, ſapientiæ ſale conditus fœtore careat iniquitatis, & nec à vermibus peccatorum vltra putreſiat: ſed magis illæſus ſeruetur ad maiorem gratiam percipiendam. Dehinc iteratioi exorcizatur diabolus, vt ſuam nequitiam agnoſcens, & iuſtum ſuper ſe iudicium Dei timens recedat ab homine, nec iam contendat eum arte ſua ſubuertere, ne baptiſmum conſequatur, ſed magis honorem Deo creatori ſuo exhibens, reddat opus factori ſuo. Poſtea tanguntur ei nares & aures cum ſaliua, & dicitur ei illud verbum euangelicum quod Ieſus quando ſurdum & mutum ſanauit tangens cum ſputo linguam eius, & mittens digitos ſuos in auriculas eius, dixit *Ephetha, quod eſt, adaperire.* Hoc enim ſacramentum hic agitur, vt per ſaliuam typicam ſacerdotis & tactum, ſapientia & virtus diuina ſalutem eiuſdem catechumini operetur, vt aperiantur ei nares ad accipiendum odorem notitiæ Dei, vt aperiantur illi & aures ad audiendum mandata Dei, ſenſuque intimo cordis reponendum. Deinde benedictione ſacerdotali munitur, vt ad ſacrum baptiſmum cum fide accepta cuſtodiatur. Vngetur illius tunc pectus de oleo ſanctificato cum inuocatione ſanctæ trinitatis, vt nullæ reliquiæ latentes inimici in eo reſideant, ſed in fide ſanctæ trinitatis mens eius confortetur. Vngetur & inter ſcapulas de eodem oleo, vt vndique muniatur, & ad bona opera facienda per Dei gratiam roboretur.

E

Marc. 7.

F

CAPVT XXVIII.

De tinctione baptiſmi, & vnctione chriſmatis.

POſt hæc igitur conſecratur fons, & ad ipſum baptiſmum catechuminus accedit, & ſic in nomine ſanctæ trinitatis trina ſubmerſione baptizatur. Et recte homo qui ad imaginem ſanctæ trinitatis conditus eſt, per inuocationem ſanctæ trinitatis ad eandem renouatur imaginem, & qui tertio gradu peccati, id eſt conſenſu cecidit in mortem, tertio eleuatus de fonte per gratiam reſurgat ad vitam. Poteſt & hæc trina merſio triduanam Domini ſepulturam ſignificare, ſicut cum dicit Apoſtolus. *Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus, conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, vt quomodo ſurrexit Chriſtus a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus.* & reliqua. Oportet ergo cum inuocatione ſanctæ trinitatis ſub trina merſione baptiſmum conficere, vt ſecundum perſonarum diſtinctionem myſterium baptiſmi celebretur, & ſecundum vnitatem ſubſtantiæ vnum baptiſma fiat, vnde dicit Apoſtolus: *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma.* & reliqua. Poſtquam enim aſcenderit baptizatus de fonte, ſtatim ſignatur in cerebro à presbytero cum ſacro chriſmate, ſequente ſimul & oratione, vt regni Chriſti particeps fiat, & à Chriſto Chriſtianus poſſit vocari. Scriptum eſt & in euangelio ita: *Baptizatus autem Ieſus confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt cœli, & vidit ſpiritum Dei deſcendentem ſicut columbam & venientem ſupra ſe.* Bene quidem baptiſmo continuatur chriſmatis vnctio: quia Spiritus ſanctus qui per illud Chriſma ſuæ virtutis admixtione ſanctificat credentes: baptizato Ieſu ſtatim ſuper illum in columbæ ſpecie deſcendit: cuius videlicet typum præferebat columba illa, quæ in diluuio ad arcam reportauit ramum oliuæ virentibus foliis ſignificans vtique quod Spiritus ſanctus per chriſmatis vnctionem in baptiſmate vigorem conferret fidelibus cœleſtis gratiæ. Sed de hoc plenius in ſequentibus dicemus. Legimus & in Geſtis patrum, quod Syluester Papa in eccleſia Romana conſtituerit, vt ſicut poteſtas & priuilegium apud ſolum epiſcopum conſtat, quod ſacrum chriſma ipſe

G

H

A curficiat, & baptizatum per manus impoſitionem cum ipſo chriſmate conſignet propter hæreticam fallaciam, ita presbyter eodem chriſmate liniat baptizatum leuatum ex aqua propter occaſionem tranſitus mortis, quia ſcriptum eſt in Apoſtolo: *Vos autem fratres in carne non eſtis, ſed in ſpiritu, ſi tamen ſpiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius* &c. Ac deinde profecto patet, quia quicunque non eſt Chriſti, regni [illegible] particeps fieri nequit. Ideoque neceſſarium eſt, vt [illegible] ſuccurratur baptizato cum chriſmatis vnctione, vt Spiritus ſancti participationem accipiens, alienus à Chriſto non exiſtat.

CAPVT XXIX.

De indumentis baptizati & euchariſtia.

POſt baptiſmum autem traditur Chriſtiano veſtis candida deſignans innocentiam & puritatem Chriſtianam, quam poſt ablutas veteres maculas ſtudio ſanctæ conuerſationis [illegible] illibatam ſeruare debet, ad præſentandum ante tribunal Chriſti. Cuncti [illegible] renati albis induuntur veſtibus, ad [illegible] myſterium reſurgentis eccleſiæ, ſicut ipſe Dominus coram diſcipulis [illegible] transfiguratus eſt, vt dicitur: *Reſplenduit facies eius [illegible] vt ſol, veſtimenta eius facta ſunt candida ſicut nix:* quo [illegible] ſplendore, vt dictum eſt, reſurgentis in futurum figurant eccleſiæ. Vtuntur ergo albis veſtibus, vt quorum primæ natiuitatis infantia vetuſti erroris pannus [illegible], habitus ſecundæ generationis gloriæ præbeat indumentum. Tegitur enim poſt ſacram vnctionem caput eius myſtico velamine, vt intelligat ſe diadema regni, & ſacerdotalis dignitatis potiorem, iuxta Apoſtolum: *Vos eſtis* inquit *genus regale & ſacerdotale offerentes vosmetipſos Deo hoſtiam viuam, ſanctam, Deo placentem.* & reliqua. Nam ſacerdotes in veteri teſtamento quodam myſtico velamine caput ſemper ornabant. Deinde corpore & ſanguine dominico omne præcedens ſacramentum in eo confirmatur, quia hæc ideo accipere debet, vt Deum habere [illegible] ſe habitatorem, & illius ſit capitis membrum, qui paſſus eſt & reſurrexit pro nobis. Dicit enim ipſa veritas. *Qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem*, ipſe in me manet, & ego in eo. Et item: *Niſi manducaueritis*, inquit, *carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.*

C

CAPVT XXX.

De impoſitione manus epiſcopalis.

NOuiſſime autem à ſummo ſacerdote per impoſitionem manus paracletus [illegible] Spiritus ſanctus, vt [illegible] per Spiritum ſanctum ad prædicandum alijs idem donum, quod ipſe in baptiſmate conſecutus eſt, per gratiam vitæ donatus æternæ. Signatur enim baptizatus cum chriſmate per ſacerdotem in capitis ſummitate, per pontificem vero in fronte, vt

D priori vnctione ſignificetur Spiritus ſancti ſuper ipſum deſcenſio ad habitationem Deo conſecrandam, in ſecunda quoque vt eiuſdem Spiritus ſancti ſeptiformis gratia cum omni plenitudine [illegible] & ſcientiæ & virtutis, venire in hominem declaretur. Tunc enim ipſe Spiritus ſanctus poſt mundata & benedicta corpora atque animas, libens a patre deſcendit, vt vas ſuum ſua viſitatione ſanctificet & illuſtret, & nunc in hominem ad hoc venit vt ſignaculum fidei quod in [illegible] ſuſcepit, faciat eum donis cœleſtibus repletum: & [illegible] gratia confortatum, intrepide & audacter coram regibus & poteſtatibus huius ſeculi portare, ac nomen Chriſti libera voce prædicare. Nec mirum [illegible] bis eodem chriſmate ad accipiendum Spiritum [illegible] nuncupatur, cum idem [illegible] bis ipſis Apoſtolis datus, id eſt, in terra ſemel quando poſt reſurrectionem ſuam Dominus inſufflauit in eos, & dixit. *Accipite Spiritum ſanctum quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta ſunt:* & de cœlis ſemel, quando poſt aſcenſionem Domini in die Pentecoſtes in linguis igneis ſuper apoſtolos venit, & omnium gentium linguis eis loqui conceſſit. Ergo Spiritus ſanctus digitus Dei in euangelio nominatur, & digito Dei ſcripta eſt lex. Ideo autem digitus Dei dicitur, vt eius operatoria virtus ſimul cum patre & filio ſignificetur. Sicut autem per baptiſmum in Chriſto morimur & renaſcimur, ita Spiritu ſancto ſignamur, qui eſt digitus Dei, & ſpiritale ſignaculum. Hoc quippe conuenit vt per ſacrum chriſma & per pinguedinem oliuæ gratia Spiritus ſancti tribuatur: quia in pſalmo ſcriptum eſt de Chriſto Saluatore, quod vnxerit eum Deus pater oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis, & item de nobis, quod exhilaret faciem noſtram in oleo. Chriſma χρῖσμα Græce. Latine vnctio nominatur, ex cuius nomine & Chriſtus dicitur, & ex ipſo homo poſt lauacrum ſanctificatur. Nā ſicut in baptiſmate peccatorum remiſſio datur ad veniam, ita per vnctionem ſanctificatio ſpiritus adhibetur ad gloriam, & hoc de priſtina vnctione [illegible] actum eſt exemplum, qua vngi in ſacerdotium & regnum ſolebant antiqui vnde & Aaron & filij eius poſt lauacrum à Moyſe vncti ſunt, vt ſacerdotes Domini [illegible] tent. [illegible] Salomon & cæteri reges per prophetas & ſacerdotes perfuſi ſunt cornu olei, vt regni gubernacula regerent. Quod dum carnaliter [illegible] ſpiritaliter proficit, quomodo & ipſa baptiſmi gratia viſibilis actus eſt quod in aqua mergimur, ſed ſpiritualis effectus quod à delictis mundamur. Videamus ergo & ipſam olei naturam [illegible] quid in ea huic ſignificationi conueniens poſſit intelligi. Oleum namque ardens illuminat, & medicans ſanat, & aquis infuſum perſpicuas eas reddit: quod bene gratiam Spiritus ſancti poteſt demonſtrare. Ipſe enim flammis [illegible] & ſplendore ſapientiæ, animas illuminat. Ipſe medicamine clementiæ ſuæ per veniam peccatorum vulnera ſanat. Ipſe admiratione virtutis ſuæ, aquas baptiſmi ad effugandas peccatorum tenebras veraciter illuſtrat. Teſtatur etiam hoc ſacra ſcriptura, ait enim Paulus: *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* Et Ioannes [illegible] qui *fratrem ſuum, in lumine manet.* Et item *Vos vnctionem habetis a Spiritu ſancto, & noſtis omnia.* [illegible] ſententiæ manifeſtant, per vnctionem Spiritus ſancti lumen charitatis & ſcientiæ nos habere. Nam Saluator in euangelium Spiritum ſanctum medicinam [illegible] peccatorum oſtendit, cum per ipſum poteſtatem apoſtolis dedit peccata remittere dicens *Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.* & reliqua. Quod autem gratia Spiritus ſancti aquas baptiſmi fœcundans illuſtret, inſinuat Ioannes, cum ipſum Dominum in Spiritu ſancto baptizare teſtatus eſt dicens: *Sed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris ſpiritum deſcendentem & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto.* Nunquam enim aqua baptiſmatis filios lucis generare poſſet, niſi prius ipſa dono eiuſdem Spiritus ſancti [illegible] eſſet, vt in ipſa mirabiliter partum ſpiritalis lucis efficeret, idem ſpiritus qui in primordio ſimul cum patre & filio illam purgationi aptam creauit. Abluit ergo nos Dominus à peccatis in baptiſmate, & vnxit nos & conſignauit nos Spiritu promiſſionis ſancto, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris, qui eſt vtique pignus hæreditatis noſtræ in redemptionem acquiſitionis in laudem gloriæ ipſius, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem eſtis, ait Apoſtolus filij Dei, miſit ſpiritum filij ſui in corda noſtra clamantem abba pater. Nam confirmatio totius ſanctitatis & virtutis & iuſtitiæ in ipſo conſtat. Ipſe eſt remiſſio omnium peccatorum, ipſe filios Dei à filijs diaboli ſecernit. Quicunque enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Ipſe iuſtificat ſanctos & illuminat, ipſe eſt Deus, ipſe Dei donum, eo quod datur à Deo. Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem per ipſum. Alij datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alteri fides in eodē ſpiritu, alij gratia ſanitatum [illegible]

Right-margin section letters: E, F, G, H

A [illegible] alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Sicut enim corpus vnum eſt & membra multa: omnia autem membra corporis cum ſint multa, vnum corpus ſunt, ita & Chriſtus. Etenim in vno ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue gentiles, ſiue ſerui, ſiue liberi. & omnes nos vno ſpiritu potati ſumus. Spiritum enim ſanctum aquæ nomine appellatum in euangelio legimus, ipſo Domino clamante & dicente. *Si quis ſitit veniat & bibat, qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Hoc euangeliſta expoſuit vnde diceret, ſecutus enim ait. Hoc enim dicebat de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum. Sed aliud eſt aqua ſacramenti, aliud aqua quæ ſignificat Spiritum ſanctum. Aqua enim ſacramenti viſibilis eſt, aqua ſpiritus inuiſibilis eſt. Illa abluit corpus & ſignificat quod fit in anima, per iſtam autem, id eſt, per Spiritum ſanctum ipſa anima

B mundatur. Sicut etiam aqua corporalis corpus lauat & potat, ita ſpiritalis ſpiritum lauat & paſcit. Ideo autem Spiritus ſanctus ſeptiformis nuncupatur propter dona quæ diuinitatis eius plenitudine particulatim quique vt digni ſunt, conſequi promerentur. Ipſe enim ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, atque ſpiritus timoris Domini appellatur.

CAPVT XXXI.

De Sacramento corporis & ſanguinis Domini.

SEd quia de duobus ſacramentis, id eſt baptiſmo & chriſmate iam quantum nobis Dominus dedit ſupra diſſeruimus, ſupereſt, vt de reliquis duobus, id eſt, corpore & ſanguine Domini etiam nunc quantum Dominus annuerit diligentius inueſtigemus. Primum nobis quærendum eſt, cur Dominus corporis & ſanguinis ſui

C myſteria in his rebus ſanciri voluiſſet quæ comedi & conſumi poſſunt, & non potius in his quæ maiore honore ſeruata diutius integra haberi potuiſſent. deinde, cur in cibo & potu idem ſacramentum voluiſſet, cum ex terrenis fructibus communi vſu terreſtres vtuntur, & non magis ex alia aliqua re illud traderet, quæ ſimiliter percipientes reficeret? Sed tamen aliquatenus res mutata pro maiori miraculo etiam ab imperitis veneraretur, ſicut manna cibi cœleſtis pauit in deſerto populum Iſraeliticum, & omnibus admirandus pluit. Deinde illud etiam quæri poteſt, cur inter omnes fructus terræ potiſſimum ad hoc elegerit frumentum atque vinum, quæ ipſa cunctos fructus terræ dignitate præcellant, & pretioſiores omnibus fiant: quæ videlicet omnia ita ſolum poſſe credimus. Maluit enim Dominus corporis & ſanguinis ſui ſacramenta fidelium ore percipi & in paſtum eorum redigi, vt per viſibile opus inuiſibilis oſtenderetur effectus. Sicut enim cibus materialis forinſecus nutrit corpus & vegetat, ita etiam verbum Dei intus animam nutrit & roborat, quia non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod pro-

D cedit de ore Dei. *& verbum caro factum eſt, & habitauit in*

Ioan. 1. *nobis.* Ait ergo ipſa veritas: *Caro enim mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus.* Vere ſcilicet caro Chriſti eſt cibus, quia vere paſcit, & ad æternam vitam hominem nutrit: & ſanguis eius vere eſt potus, quia eſurientem & ſitientem animam iuſtitiam, in æternum veraciter ſatiat. Temporalem quippe vitam ſine iſto cibo & potu habere poſſunt homines, æternam omnino non poſſunt. quia iſte cibus & potus æternam ſocietatem capitis membrorumque ſuorum ſignificat. *Qui manducat* inquit *carnem meam, & bibit ſanguinem meum, ipſe in me manet & ego in eo,* quapropter neceſſe habemus ſumere corpus & ſanguinem eius, vt in ipſo maneamus, & eius corporis membra ſimus: quia *nemo aſcen-*

Ioan. 3. *dit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo filius hominis qui eſt in cœlo.* Quod autem ex terræ fructibus voluit hæc ſacramenta conſici, hæc ratio eſt. Qui ergo ipſe filius Dei homo in terra inter homines factus eſt, & ex terrenis

E parentibus, ſcilicet ex ſtirpe Adam progenitus: *veritas de terra orta eſt*, vt ex terrigenis cœlicolas faceret, de Pſal. 84.

terrenis fructibus cibum cœleſtem homo cœleſtis fecit, vt ſicut ipſe Deus inuiſibilis in carne viſibili ad ſaluandos mortales mortalis apparuit, ita etiam ex materia viſibili rem inuiſibilem congrue ipſis demonſtrauit: vt in eadem re ſimul diſcerent & quid Deus propter nos factus eſt, & quid nos per ipſum futuri ſumus. Ait enim Apoſtolus Ioannes: *Chariſſimi, nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus. ſcimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus.* Cur autem panem & vinum in hanc dignitatem elegerit exponit ſcriptura, quæ teſtatur Spiritum 1. Ioan. 3.

ſanctum pronunciaſſe ſecundum ordinem Melchiſedech Chriſtum ſacerdotem eſſe futurum. Melchiſedech ergo Geneſis narrat, panem & vinum obtuliſſe. Oportebat enim vt qui ſecundum ordinem Melchiſedech ſa- Gen. 14.

F cerdos factus fuerat oblationem eiuſdem pontificis ipſe pontifex factus imitaretur, vt ſcriptura de eo pronuntians veridica eſſe probaretur: quia Ieſus non venit ſoluere legem, ſed adimplere, ſicut ipſa veritas teſtatur: *Quomodo neceſſe eſt*, inquit, *impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege & prophetis, & pſalmis de me?* Propterea quippe Dominus noſter corpus & ſanguinem ſuum in eis rebus commendauit quæ ad vnum aliquid rediguntur, ex multis ſiue granis ſiue acinis, vt ſanctorum charitatis vnitatem ſignificaret, & intelligi daret corporis membrorumque ſuorum vnitatem, quod eſt ſancta eccleſia in prædeſtinatis & vocatis iuſtificatis atque glorificatis. ſanctis & fidelibus eius: quorum primum iam factum eſt, id eſt, in prædeſtinatione: ſecundum & tertium & factum eſt, & fit, & fiet, id eſt vocatio & iuſtificatio: quartum autem in re futurum eſt, id eſt glorificatio huius rei ſacramentum, id eſt vnitas corporis & ſanguinis Chriſti de menſa dominica aſſumitur quibuſdam ad vitam, quibuſdam ad exitium: res vero ipſa omni homini ad vitam, nulli ad exitium. Quicunque enim eius particeps fuerit, id eſt, Chriſto capiti membrum adſociatus fuerit in regno cœleſti, quia aliud eſt ſacramentum, aliud virtus ſacramenti. ſacramentum enim ore percipitur, virtute ſacramenti interior homo ſatiatur. Sacramentum enim in alimentum corporis redigitur, virtute autem ſacramenti G

æternæ vitæ dignitas adipiſcitur. In ſacramento fideles quique communicantes pactum ſocietatis & pacis ineunt. In virtute enim ſacramenti omnia membra capiti ſuo coniuncta & coadunata in æterna claritate gaudebunt. Sicut ergo in nos id conuertitur cum id manducamus & bibimus, ſic & nos in corpus Chriſti conuertimur dum obedienter & pie viuimus. Sed tamen ipſius ſacramenti (ſicut ſupra diximus) tanta eſt dignitas & tanta potentia, vt quicunq; illud indigne perceperit, magis ſibi damnationem quam ſalutem acquirat, quod oſtendit Apoſtolus dicens: *Quicunque enim manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem ſeipſum homo & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans Domini corpus.* Tunc enim vere & ſalubriter corpus & ſanguinem Chriſti per- 1. Cor. 11.

cipimus. ſi non tantũ volumus, vt in ſacramento carnem & ſanguinem Chriſti edamus, ſed vſque ad ſpiritus participationem manducemus & bibamus, vt in Domini corpore tanquam membra maneamus, vt eius ſpiritu vegetemur. Sumunt ergo fideles bene & veraciter corpus Chriſti, ſi corpus Chriſti non negligant eſſe fiant Corpus Chriſti, ſi volunt viuere de ſpiritu Chriſti. De ſpiritu Chriſti non viuit niſi corpus Chriſti. Inde eſt quod exponens nobis Apoſtolus hunc panem vnum, vnum corpus Chriſti ſignificare intelligi voluit. *Calicem* inquit *benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis quem frangimus nonne participatio corporis Domini eſt? Quomodo vnus panis, vnum corpus multi ſumus, omneſque de vno pane & vno calice participamus.* Nec enim in ſacramentis aliud offerri licet, niſi quod Dominus ipſe conſtituit, & ſuo exẽplo facere nos docuit. H

Quoniam

A

1. Cor. 11. Quoniam Dominus Ieſus in qua nocte tradebatur *accepit panem, & gratias agens fregit & dixit: Hoc eſt corpus meum quod pro vobis traditur: hoc facite in meam commemorationem.* Similiter & calicem poſtquam cœnauit dicens: *Hic calix noui teſtamenti eſt in meo ſanguine, hoc facite quotieſcunque bibetis, in meam commemorationem.* Ergo Panem infermentatum, & vinum aqua mixtum in ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti ſanctificari oportet: quia ipſas res de ſe Dominum teſtificari Euangelium narrat. Ait enim ipſe Dominus. Ioan. 6. *Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi: ſi quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.* Et item. *Ego ſum* inquit *vitis vera.* Panis enim Dei deſcendit de cœlo, & dat vitam mundo, quem pater ſignauit, Deus miſit in mundum. Hic eſt panis vitæ, hunc qui manducat, non eſuriet in æternum. Hic panis cor hominis confirmat: iſte quidem de terra ... productus eſt. Illudque vinum lætificat cor hominis, quod ex vite vera proceſſit. Nec enim aliud ex vite quam vinum naſci poteſt. Ergo quia panis corporis cor firmat, ideo ille corpus Chriſti congrue nuncupatur. Vinum autem quia ſanguinem operatur in carne, ideo ad ſanguinem Chriſti refertur. Hæc autem dum ſunt viſibilia ſanctificata, tamen per Spiritum ſanctum in ſacramentum diuini corporis tranſeunt. Quod autem panem ſacrificij ſine fermento eſſe oporteat, teſtatur liber Leuiticus, ubi commemoratus Dominum per Moyſen filijs Iſrael ita præcepiſſe. *Omnis,* inquit, Leuit. 8. *oblatio quæ offertur Domino abſque fermento fiat, nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in ſacrificio Domini.* Credimus ergo & panem illum quem primum Dominus in cœna myſticum in myſterium corporis ſui conſecrauit, infermentatum fuiſſe, maxime cum in tempore paſchæ nullum fermentum cuiquam veſci, ſed nec in domo habere vlli licebat, Domino illud in lege præcipiente ac dicente, ſicut Exod. 12. Exodus teſtatur. *Primo menſe,* inquit, *quartadecima die menſis ad veſperam, comedetis azyma vſque ad diem vigeſimam eiuſdem menſis ad veſperam, ſeptem diebus non inuenietur fermentum in domibus veſtris, qui comederit fermentatum, peribit anima ſua de cœtu Iſrael tam de aduenis quam indigenis terræ.* Et paulo Ibid. poſt. *Azyma,* inquit, *comedetis ſeptem diebus, non apparebit apud te aliquid fermentatum, nec in cunctis finibus tuis.* & reliqua.

C

Quod ergo neque in domo neque in finibus cunctis eorum populo Dei habere licebat, ſuperfluum eſt arbitrari id Dominum foris exquiſiſſe. Quid autem illud ſignificet, quod in Paſcha comedi vetitum erat, oſtendit Apoſtolus, & paſchæ & azymorum rationem manifeſtiſſima 1. Cor. 11. narratione exponens. *Etenim,* inquit, *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, itaque epulemur non in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis.* Quicunque ergo ad menſam Domini vbi agni immaculati & incontaminati caro mactatur, & vbi veneranda myſteria paſſionis & reſurrectionis eius a fidelibus celebrantur, plenus dolo atque malitia accedat, & aut odij, aut inuidiæ, aut auaritiæ, aut luxuriæ facibus accenſus, corpus Domini percipere non metuit, verendum eſt ne vbi vitam accipere debuit iudicium damnationis inueniat: & magis incitetur ad pœnam, quam retrahatur ad veniam. Scriptum eſt enim de Iuda proditore, qui malignus ad menſam Domini acceſſit, & ſacri conuiuij particeps eſſe non timuit, quod poſt buccellam ſtatim introiſſet in eum ſathanas, dominuſque ei dixerit *Quod facis, fac citius,* qui

D

mox id quod prius latendo machinabatur, continuo ex ... manifeſtum ... ita vt cum turbam ... gladijs & fuſtibus, facibus & armis inſtructa ad eum tanquam ad latronem capiendum veniret, qui mortui ... Qui ergo ... mente conditus, qui præcordijs ... ſcele... ſalutis myſteriorum Chriſti oblationibus ſacroſanctis participare non metuit, ille in exemplum Iudæ ... Dominis tradit, non quidem Iudæis ... peccatoribus ... & ... dominici corporis & ... epræ... Dominum ... que amore neglecto ter... & curare conuenit. ... teſtamento vinum aqua mixtum offerri debet, quia in euangelio legitur quod cum aperuiſſet vnus militum lancea latus Ieſu, continuo exiuit ſanguis & aqua. Ille enim ſanguis in remiſſionem fuſus eſt peccatorum, aqua illa ſalutare temperat poculum hæc & lauacrum præſtat & potum. Neuter ergo horum ſine altero in ſacrificio debet offerri, nec vinum ſine aqua, nec aqua ſine vino: quia & nos in Chriſto, & in nobis Chriſtum manere oportet, quod oſtendit ſanctus Cyprianus ita dicens. Calix inquit dominicus vino mixtus offertur, quia videmus in aqua populum intelligi, in vino vero oſtendi ſanguinem Chriſti. Quando autem in calice aqua vino miſcetur, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei in quem credit copulatur & iungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & vini ſic miſcetur in calice Domini vt commixtio illa ab inuicem non poſſit ſeparari, ita nec eccleſia a Chriſto poteſt diuidi & ſeparari, & cæ. Atteſtante enim Ioanne: aqua populi ſunt: & neque aquam ſolam neque vinum ſolum, ſicut nec granum frumenti ſolum ſine aquæ admixtione & confectione in panem vnquam licet offerre, ne videlicet talis

E

oblatio caput a membris ſecernendum eſſe ſignificet, & vel Chriſtum ſine noſtræ redemptionis amore potuiſſe pati, vel nos ſine illius paſſione ſaluari, ac patri offerre poſſe confidat. Neque enim illi audiendi ſunt qui aquam ſine vino in calice offerunt, contra quos etiam partem capituli de libro prædicti martyris Cypriani, in quo de ſacramento calicis ... ſcripſit ... ponamus. Soluitur quippe ibi quæſtio in qua quæritur, vtrum calix dominicus aquam ſolam, aut eam in vino mixtam debeat habere? Poſt principium ergo epiſtolæ idem martyr iam ſoluere incipiens propoſitam quæſtionem, ita loquitur: Admonitos autem nos ſcias inquit, vt in calice offerenda dominica traditio ſeruetur, neque enim aliud fiat à nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecit, vt calix qui in commemorationem eius offertur mixtus vino offeratur. Nam dicit Chriſtus. *Ego ſum vitis vera.* Sanguis Chriſti non aqua eſt vtique, ſed vinum nec poteſt videri ſanguis eius quo redempti & iuſtificati ſumus eſſe in calice, quando vinum deſit calici quo Chriſti ſanguis oſtenditur, qui ſcripturarum omnium ſacramento ac teſtimonio prædicetur. Inuenimus enim in Geneſi circa ſacramentum Noe hoc idem præcurriſſe, & ſignum dominicæ paſſionis illic ex-

F

G

titiſſe quod vinum bibit, quod inebriatus eſt, quod in domo ſua nudatus eſt, quod fuit recumbens nudus, & patentibus femoribus, quod nuditas illa patris in medio filio nudata eſt, à maiore ... & minore contecta, & cætera quæ non eſt neceſſe nunc exequi, quia cum ſatis ſit hoc ſolum complecti, quod Noe typum futuræ veritatis oſtendamus, non aquam ſed vinum biberit, & ſic imaginem dominicæ paſſionis expreſſerit. Item in ſacerdote Melchiſedech hoc dominici ſacramenti præfiguratum videmus myſterium, ſecundum quod ſcriptura diuina teſtatur, & dicit. *Et Melchiſedech rex Salem protulit panem & vinum: fuit autem ſacerdos Dei ſummi, & benedixit Abraham.* Gen. 14. Quod autem Melchiſedech typum Chriſti portaret, declarat in pſalmis Spiritus ſanctus ex perſona patris ad filium dicens. *Ante luciferum genui te, tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.* Pſal. 109 Dicunt aliqui, niſi aliquo intercedente peccato, Euchariſtiam quotidie accipiendam. H Huncenim panem quotidie dari nobis, iubente Domino poſtulamus dicentes *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie,* Matth. 6. quod quidem benedicunt, ſi hoc cum religione & deuotione & humilitate ſuſcipiunt, ne fidendo de iuſtitia, ſuperba præſumptione id faciant. Cæterum ſi talia ſunt crimina, quæ quaſi mortuum ab altari remoueant, prius agenda pœnitentia eſt, ac ſic inde ſaluriferum medicamentum ſuſcipere. Qui enim manducauerit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. Hoc enim indigne accipere eſt, ſi eo tempore quis accipiat, quo debet à menſa dominici corporis ſeparari, ne dum forte diu abſtentatus quis prohibetur, a Chriſti corpore ſeparetur. Manifeſtum eſt enim eos viuere, qui corpus eius attingunt, vnde timendum eſt, ne dum diu quis ſeparatur a Chriſti corpore, alienus remaneat à ſalute ipſo dicente. *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis* Ioã.

A *[illegible] nem, non habebitis partem mecum. & vitam in vobis.* Qui enim iam peccare quieuit, communicare non deſinat.

CAPVT XXXII.

De officio Miſſæ.

DE ſacramentis (vt reor) ſatis ſuperius diximus: nunc de officio miſſæ, quo ipſa ſacramenta corporis & ſanguinis Chriſti conficiuntur, quia ordo poſtulat, breuiter dicamus. Officiorum autem plurima licet ſint genera, tamen illud præcipue quod in ſacris diuiniſque rebus habetur, officij nomine cenſebitur eſſe nuncupandum, quia quanto [illegible] res maioris dignitatis eſt, tanto paratiorem & promptiorem iſtius miniſterij quærit effectum. Officium autem dicitur ab efficiendo, quaſi efficium, propter decorem ſermonis vna mutata litera. Sacrificium dictum, quaſi ſacrum factum, quod prece myſtica conſecratur in memoriam dominicæ paſſionis, vnde
B hoc eo iubente, in corpus Chriſti & ſanguinem Domini quoddum ſit ex fructibus terræ ſanctificatur, & fit ſacramentum, operante inuiſibiliter ſpiritu Dei: cuius panis & calicis ſacramentum Græci, Euchariſtiam, εὐχαριστίαν dicunt, quod Latine bona gratia interpretatur. Et quid melius corpore & ſanguine Chriſti? Sacramentum eſt in aliqua celebratione, cum res geſta ita fit, vt aliquid ſignificare intelligatur, quod ſancte accipiendum eſt.

Miſſa eſt tempore ſacrificij, quando catechumeni foras mittuntur, clamante Leuita. Si quis catechuminus remanſit exeat foras: & inde miſſa quia ſacramentis altaris intereſſe non poſſunt, qui nondum regenerati noſcuntur. Miſſa autem eſt legatio inter Deum & homines, cuius legationis officio fungitur ſacerdos, cum populi vota per preces & ſupplicationes ad Deum offert. Et bene hoc tempore ſacrificij fit, quando illius paſſionis memoria celebratur: Chriſti videlicet, mediatoris Dei & hominum, qui ſemetipſum obtulit patri pro nobis. Hunc autem morem ſacrificij primum Dominus noſter
C Ieſus Chriſtus & magiſter inſtituit, quando commendauit Apoſtolis ſuis corpus & ſanguinem ſuum, priuſquam
Matt. 26. traderetur, ſicut legitur in euangelio: *Accepit inquit panem Ieſus & benedicens fregit, dedit eis, & ait. Sumite, hoc eſt corpus meum. Et accepto calice gratias agens dedit eis: & biberunt omnes ex illo.* & reliqua. Cum benedictione enim & gratiarum actione, ſicut Dominus corporis & ſanguinis ſui ſacramenta dedicauit, & apoſtolis tradidit, quod exinde apoſtoli imitati fecere & ſucceſſores ſuos facere docuerunt quod & nunc per totum orbem terrarum generaliter tota cuſtodit eccleſia. Sed enim in initio mos iſte cantandi non erat, qui nunc in eccleſia ante ſacrificium celebratur, ſed tamen epiſtolæ Pauli recitabantur, & ſanctum euangelium. Cœleſtinus autem XLV. epiſcopus poſt Petrum Romanæ eccleſiæ traditur primus ſtatuiſſe, vt pſalmi CL. ante ſacrificium pſallerentur antiphonatim ex omnibus. Fertur etiam & longe ante Theleſphorus Papa conſtituiſſe, id eſt IX. poſt Petrum, vt ante ſacrificium hymnus gloria in excelſis Deo diceretur, quod tamen modo non ſemper agitur ſed in diebus tantum dominicis, & in ſanctorum
D feſtiuitatibus, quod Symmachus Papa LVI. poſt Petrum ita fieri mandauit. Verum quia de ſacrificij celebratione mentionem facere incipiebamus, ſecundum quam conuenientiam omnis ordo ille inſtitutus ſit, perſequamur.

CAPVT XXXIII.

De Ordine Miſſæ.

PRimum autem in celebratione Miſſæ ad introitum ſacerdotis ad altare antiphona cantatur à clero, vt audiatur ſonitus quando ingreditur ſanctuarium in conſpectu Domini, ſicut in veteri teſtamento per tintinnabulorum ſonitum ingreſſus innotuit Pontificis. Bene ergo in ingreſſu ſacerdotis concrepantibus choris auditur modulatio diuinæ laudis, vt dominicæ celebrationis myſteria miniſtrorum pie præcedat conſonantia, &
E corporis & ſanguinis Chriſti venerabile ſacramentum antecedat dignæ laudis ſacrificium. Namque chorus eſt multitudo in ſacris collecta: & dictus chorus, quod in initio in modum coronæ circum aras ſtarent, & ita pſallerent. Vnde & Eccleſiaſticus liber ſcribit ſtantem ſacerdotem ante aram, & in circuitu coronam fratrum. Alij chorum dixerunt à concordia, quæ in charitate conſiſtat, ſiue de concinentia ſoni. Cum autem vnus canit, Græce monodia μονῳδία Latine ſicinium dicitur: & cum duo canunt bicinium dicitur, cum autem multi, chorus vocatur. Antiphona ἀντιφωνή Græce, vox reciproca, ea duobus ſcilicet Choris alternatim pſallentibus dicitur. Poſt introitum autem ſacerdotis ad altare letaniæ aguntur à clero, vt generalis oratio præueniat ſpecialem ſacerdotis: ſubſequitur autem oratio ſacerdotis, & pacifica primum ſalutatione populum ſalutans pacis reſponſum ab illo accipiat, vt vera concordia & charitatis pura deuoto facilius poſtulata impetret ab eo qui
F corda aſpicit & interna diiudicat. Tunc lector legit lectionem canonicam vt animus auditorum per hanc inſtructus ad cætera interior aſſurgat. Poſt hanc ergo cantor dicit reſponſorium, ad compunctionem prouocet, & lenos animos audientium faciat. Reſponſorium ergo inde dicitur, quod alio deſinente, id alter reſpondeat. Inter reſponſoria & antiphonas hoc differt: quod in reſponſorijs vnus dicat verſum, in antiphonis autem alternent verſibus chori. Antiphonas Græci, reſponſoria vero Itali tradunt primum inueniſſe. Reſponſorium enim iſtud quidam gradale vocant, eo quod iuxta gradus pulpiti cantatur. Poſt reſponſorium cantatur alleluia, ſcilicet vt ad cœleſtia mente populum ſubleuet, & ad diuinam contemplationem erigat. Alleluia enim duorum verborum interpretatio eſt, hoc eſt laus Dei, & eſt Hebræum. Ia enim de decem nominibus, quibus apud Hebræos Deus vocatur, vnum eſt. Similiter & Amen Hebræum eſt, quod ad omnem ſacerdotis orationem ſeu benedictionem reſpondet populus fidelium. Interpretari quoque poteſt amen in Latinum, vere ſiue fideliter, ſeu fiat: Hieronymo teſte in Pſalterio vbi ait:
G fiat fiat, in Hebraico legitur, amen amen. Hæc duo tamen verba, id eſt, amen & alleluia, nec Græcis nec Latinis nec Barbaris licet in ſuam linguam omnino transferre, vel alia lingua annuntiare. Nam quamuis interpretari poſſunt, propter ſanctiorem tamen autoritatem, ſeruata eſt ab apoſtolis in his propriæ linguæ antiquitas. Tantum enim ſacra ſunt nomina, vt etiam Ioannes in Apocalypſi referat ſpiritu reuelante ſe vidiſſe & audiſſe vocem cœleſtis exercitus, tanquam vocem aquarum multarum, & Apoc. 19.
tonitruum validorum dicentium: amen, & alleluia: ac per hoc ſic oportet in terris vtraque dici, ſicut in cœlo reſonant. Deinde à diacono cum ſumma autoritate ſolentibus populi recitatur euangelium, vt ipſius ibidem audiatur doctrina, ad quem feruet intentio tota, ipſiuſque virtus intelligatur per euangelium, cuius tunc corporis ſacroſanctum celebratur myſterium. Per hoc oblationes offeruntur à populo, & offertorium cantatur à clero, quod ex ipſa cauſa vocabulum ſumpſit, quaſi offerentium canticum: mittiturque ſuper altare corporale pal-
H lium, quod ſignificat linteum quo corpus Saluatoris inuoluebatur, quod ex lino puro textum eſſe debet, & non ex ſerico vel purpura, neque ex panno tincto, ſicut à Syluestro papa inſtitutum inuenimus, quia in euangelio legitur Sindone munda inuolutum eſſe à Ioſeph corpus Saluatoris, & ſudarium capitis eius poſt reſurrectionem Domini non cum linteaminibus poſitum, ſed ſeorſum inuolutum inuenerunt. Ponuntur quoque tunc vaſa ſancta (quod calix eſt & patena) ſuper altare, quæ quodammodo dominici ſepulchri typum habent, quia ſicut tunc corpus Chriſti aromatibus vnctum in ſepulchro nouo per piorum officium condebatur, ita modo in eccleſia myſticum corpus illius cum vnguentis ſacræ orationis conditum in ſacris vaſis ad percipiendum fidelibus per

A [illegible] cerdotum officium administratur. Poſtea cantatur miſſa à ſacerdote, qui poſtquam loquitur ad pop[illegible] um de eleuatione cordis ad Deum, ex[illegible] tatur que eu[illegible] ad gratias agendas Domino, laudibus ex[illegible] plet, rogatque vt ipſe [illegible] potens Deus pater, cu[illegible] deſc[illegible] unt cœleſtes po[illegible] ſt[illegible] tes, ſua gratia illorum v[illegible] cibus iubeat humanas a[illegible] lo[illegible] ate conſeſſiones qua[illegible] deprecatior em inox ſubſequitur laus ex ang[illegible] ic[illegible] s & humanis cantibus confecta. Sa[illegible] s, ſanctus, ſa[illegible] ctus Dominus Deus [illegible] baoth, pleni ſunt cœli & terra glori[illegible] tua &c. Dei[illegible] nc iam conſecratio [illegible] oris & ſanguinis Domini fit, & deprecatio valida ad [illegible], inter quæ & dominica oratio decantatur. Poſtquam enim ad com[illegible] u[illegible] candum, & ad [illegible] c[illegible] piendum [illegible] o[illegible] us peruentum fuerit, pacis oſcu[illegible] lum [illegible] bi[illegible] nice tradunt [illegible] antantes. Agnus Dei qui tollis peccata mundi, [illegible] ſerere nobis: vt pac[illegible] ſacramentum pe[illegible] cipie[illegible] tes, in fi[illegible] o[illegible] m Dei nunc ero[illegible] renalis delici[illegible] [illegible] bus [illegible] ciantur [illegible] opulari. Poſt communionem erg[illegible] & [illegible] oſt c[illegible] dem [illegible] m[illegible] nis canticum, data bened[illegible] [illegible] ſac[illegible] rdote ad plebem, diaconus prædicat miſſæ [illegible] eſſe peractum, dans licentiam abeundi. Iſtum [illegible] ergo [illegible] icut ab apoſt[illegible] n, & ab apoſtolo[illegible] [illegible] tradita[illegible] [illegible] anatenet eccl[illegible] ſia & per totum pene o[illegible] uidet re[illegible], omnes eccleſiæ eandem traditionem ſeruant. Se[illegible] quia d[illegible] rdinibus ſacris, & de m[illegible] ſactam[illegible] tis, necnon & de officio miſſæ ſermonem exp[illegible] auimus[illegible] [illegible] c[illegible] biorei[illegible] iuni[illegible] hic ponendum eſſe cenſemus: in eq[illegible] [illegible] ibus, de cæt[illegible] [illegible] offi[illegible] ijs atque obſeruationibus [illegible] Dominus annuen[illegible] [illegible] ta tela[illegible] tum. Additio.

B

De Miſſa.

ANaſtaſius natione Romanus, ex patre Maximo [illegible] vt legitur in geſtis epiſcopalibus [illegible] ſtituit, vt quotieſcunque ſancta[illegible] [illegible] ta[illegible] evangel[illegible] a, ſacerdotes & reliquum vulgus non ſederent, ſed ſtarent. Deinde o[illegible] ratio nem[illegible] ro ſuis propr[illegible] ijs delictis & plebis [illegible] miſſione, vt dign[illegible] ſi[illegible] accedere ad al[illegible] are, [illegible] ad ra[illegible] tur[illegible] oblatarum, ne ha[illegible] [illegible] quod ta[illegible] [illegible] et Be[illegible] [illegible] [illegible] c arcam

1.Reg.5. Domini [illegible] argebant. Suſcepta oblatio[illegible] [illegible] us ten[illegible] [illegible] ſacerdos ad altare, & lauat [illegible] n[illegible] s ſuas, & exte[illegible] [illegible] ab actu

C com[illegible] num manuum [illegible] que t[illegible] [illegible] o pane, ſac[illegible] dos ſacit d[illegible] oblata duas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cat C[illegible] ſti depo[illegible] [illegible] me ſe de[illegible] ace, pro duobus [illegible] opu[illegible] is & c[illegible] ucti[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] euatio ſacerdot[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] is & ſanguinis C[illegible] iſti, eleuationem eius ad c[illegible] [illegible] [illegible] ual pro totius mundi ſalute. Pannus extentus [illegible] iper al[illegible] [illegible] c. [illegible] Dominum monſtrat extenſum in cruce, & ſuper [illegible] o corpus & ſanguis Domini conſec[illegible] [illegible], quod [illegible] os [illegible] anducamus, aq[illegible] a & vi[illegible] um in calice [illegible] [illegible] [illegible] ac [illegible] [illegible] quæ de latere Domini in cruce fluxar[illegible] [illegible] quibus [illegible] potati ſumus. Immiſſio pan[illegible] [illegible] vi[illegible] m, varie apud qu[illegible] dam habetur, & agitur Itali quoq; pr[illegible] [illegible] d[illegible] [illegible] [illegible] pane in cal[illegible] m, & p[illegible] [illegible] a dicunt: pax Domini[illegible] aliqui vero reſeruant [illegible] miſſionem vſque [illegible] um pax [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] act[illegible] o pauis. Romani ve[illegible] o cum dicunt. [illegible] Domi[illegible] ſem[illegible] er vobiſcum, mittunt corpus Do[illegible] [illegible] io[illegible] [illegible] em o[illegible] æ particu[illegible] æ. Ipſu[illegible] corpus nob[illegible] [illegible] ſten- dit, q[illegible] od pro nobis c[illegible] crucifixum. [illegible] ero[illegible] [illegible] quatuor late[illegible] a[illegible] aliis [illegible] quia [illegible] ter[illegible] ludhu[illegible] [illegible] per

D qua[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mund[illegible] [illegible] [illegible] ar m[illegible] [illegible] s[illegible] [illegible] is con[illegible] [illegible] [illegible] & a[illegible] l pacem ecc[illegible] [illegible] æ catholicæ & ap[illegible] [illegible] æ [illegible] duci[illegible] [illegible] bus nam[illegible] q, ve[illegible] [illegible] [illegible] in cal[illegible] [illegible] pus Domini: Fiat [illegible] mmixtio corporis & ſan[illegible] uin[illegible] [illegible] ac [illegible] pie[illegible] ibus nobis a[illegible] [illegible] ut in [illegible] [illegible] is & [illegible] orpor[illegible] in v[illegible] æternam, tunc popu lus ſacit pacem[illegible] [illegible] oſ[illegible] enda[illegible] [illegible] quod nos uer[illegible] ra eius ſumus, q[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] haus eſt & [illegible] [illegible] facta pace ſacerdos ſumpat [illegible] [illegible] latere dext[illegible] [illegible] a particula relicta ſuper altare, & reliquas oblationes pu[illegible] at in patenam tene[illegible] [illegible] cam diacono. [illegible] particul[illegible] [illegible] [illegible] miſſæ in cal[illegible] cem o[illegible] [illegible] ndit C[illegible] ſti corpu[illegible] [illegible] a n[illegible] reſurre[illegible] [illegible] am[illegible] [illegible] ms. [illegible] meſtam à ſacerd[illegible] e & [illegible] opulo[illegible] quod po[illegible] [illegible] reſu rectionem adhuc cũ d[illegible] [illegible] [illegible] ulans [illegible] terra, & [illegible] [illegible] [illegible] ctum [illegible] præbens P[illegible] relict[illegible] [illegible] in al[illegible] ar [illegible] inuat eum [illegible] [illegible] n [illegible] ulchro,

& [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ur in quo E loco [illegible] [illegible] oatur [illegible] [illegible], & ſi ſ[illegible] [illegible] e ad totum officium non occurrerit, b[illegible] præſentare debeat in initio miſſæ: Nobis videtur miſſa[illegible] vocari ab eo loco, vbi incipit ſacerdos ſacrificium Deo offerre vſque ad vltimam benedictionem qua clamante Leuita, d[illegible] cit: Ite miſſa eſt.

PRIMI LIBRI FINIS.

HRABANI MAVRI MOGVNTINENSIS ARCHIEPISCOPI, de inſtitutione [illegible] icorum.

LIBER SEC[illegible] DVS

CAPVT I.

De officiis & orationibus Canonicarum horarum.

O[illegible] ſicium ergo Miſſæ, quod in ſuperiori libro con- F [illegible] [illegible] iimus, maxima ex parte ad [illegible] [illegible] m pertinet ſa[illegible] erd[illegible] tem, [illegible] ui ſac[illegible] [illegible] candida[illegible] a licentia eſt & venerand[illegible] my[illegible] ſteria conſecrare. Sed quia iſtud pro ſua reuerentia & d[illegible] [illegible] ate primo [illegible] co poſitum eſt, de cæteris offic[illegible] js d[illegible] urnalium ſiue nocturnalium horarum, quibus cert[illegible] ſpatio[illegible] [illegible] [illegible] ſ[illegible] [illegible] is, prec[illegible] [illegible] & [illegible] ati[illegible] es generaliter ſine [illegible] [illegible] er[illegible] [illegible] vniuerſæ Domino offerre decet eccleſiæ, con[illegible] [illegible] ter exponamus. Oratio eni[illegible] [illegible] petitio dicitur, [illegible] orare eſt petere, ſicut exorare [illegible] petrare. Conſtat aut[illegible] [illegible] o[illegible] [illegible] o loco & tempore. L[illegible] co, [illegible] oniam [illegible] biq, & in [illegible] ublico ſiue in [illegible] areis more Phariſæo[illegible] [illegible] m orate[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] d vbi oportunitas dederit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] impo[illegible]. [illegible] eque enim hi[illegible] illud Apo- ſt[illegible] [illegible] trarium eſt quod d[illegible] cit ad T[illegible] o[illegible] heum ſcribens

1.Tim.2. [illegible] [illegible] [illegible] viros orare[illegible] omni loco, leuantes puras manus ſine [illegible] [illegible] [illegible] tatione. & re[illegible] qua. Et neque ill[illegible] [illegible] Pl[illegible] [illegible] ſtæ q[illegible] [illegible] [illegible] omni loco [illegible] ationis eius benedic anima mea Pſal.102.

[illegible] [illegible]. Sed hæc ad interna reſpectant, quibus ſem- p[illegible] [illegible] um [illegible] tare & benedic[illegible] [illegible] oportet, [illegible] [illegible] go in omni loc[illegible] [illegible] ar Deum[illegible] q[illegible] [illegible] perc[illegible] [illegible] ritatis o[illegible] [illegible] bona opera v[illegible] q[illegible] [illegible] uanus co[illegible] [illegible] ur das [illegible] leuat[illegible] [illegible] eum ſa[illegible] agit.

G [illegible] pore autem, [illegible] oniam canonicas hora[illegible] a [illegible] tandum à p[illegible] tribus [illegible] onſt[illegible] [illegible] [illegible] iter ſeruat [illegible] [illegible] a[illegible] quas qualt[illegible] [illegible] ebito exo[illegible] andi officio ſtatuas nul[illegible] [illegible] odo ne- [illegible] [illegible] e[illegible] [illegible] eſt, vt[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] te[illegible] ia, ſexta, nona, [illegible] ſpera, & cæt[illegible] tæ quæ ſimil[illegible] [illegible] bſeruantur. Nec e[illegible] [illegible] illud hanc [illegible] n[illegible] tutionem [illegible] o[illegible] [illegible] ndit, quod P[illegible] [illegible] miſta dicit: Benedi- Pſal.33. Dominum in omni tempore ſemper laus eius in ore meo. & Apo- 1.Theſſ.5. ſtol[illegible]. [illegible] ne intermi[illegible] [illegible] ne[illegible] qui[illegible] orate. & [illegible] qua. Bened ce- re en[illegible] in Deum eſt in omni[illegible] [illegible] mpore, ſemper illum digna [illegible] [illegible] one laudare: & [illegible] ne intermi[illegible] [illegible] nc[illegible] tare, eſt o- m[illegible] [illegible] [illegible] m De[illegible] [illegible] g[illegible] re[illegible] ſicut dicit idem Apoſtolus. 1.Cor.10. [illegible] u. enim manducatis ſiue bibitis ſiue aliud quid fac[illegible] [illegible], omnia in g[illegible] oriam Dei facite. Supradictæ enim horæ ideo [illegible] peciali[illegible] er ad orandum d[illegible] [illegible] retæ ſunt, vt ſi forte [illegible] quo opere fuerimu[illegible] detenti, ipſum nos ad officium te[illegible] [illegible] pus admoneat. Q[illegible] æ tempora in ſcripturis diuinis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] r. Nam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] teſtamento præceptum eſt quotidie, [illegible] ane & veſpere Domino adolere incen[illegible] um. Et D[illegible] id [illegible] [illegible] Veſpere, mane, & meridie, narrabo & annuntiabo, & ex- H audiet vocem meam. Et [illegible] ni: Septies in die laudem dixi tibi. Sed Pſal.118. [illegible] anctus Daniel propheta tertia, & ſexta, & [illegible] [illegible] [illegible] ora diei ad deprecandum Dominum aſcendit in [illegible] [illegible] um ſuum, expanſis manibus ad cœlum Deum deprecatur pro ſe & pro populo Iſrael.

CAPVT II.

De Matutina celebratione.

PRim[illegible] m ergo de matutinorum antiquitate Dauid p[illegible] p[illegible] heta teſtatus eſt dicens: Deus Deus meus ad [illegible] [illegible] lu- ce vigilo. & item: In matutinis meditabor in te. & ite[illegible] [illegible] [illegible] rauit- Eodem.

A ... ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua. Diluculo autem proinde oratur, vt reſurrectio Chriſti celebretur. In vigilia ergo matutina Dominus Iſrael ducens per mare rubrum, Pharaonem & Ægyptios in ipſo diruerit. & matutina hora Chriſtus à morte reſurgens, populum ſuum ſaluans, diabolum & ſatellites eius æterna captiuitate damnauit. Matutina enim luce radiante, Dominus & Saluator noſter ab inferis reſurrexit, quando cœpit oriri fidelibus lux, quæ moriente Chriſto occiderat peccatoribus. Siquidem & eodem tempore cunctis ſpes futuræ reſurrectionis creditur, cum iuſti & omnes ab hac temporali morte, quaſi ſopore ſomni reſurgentes euigilabunt.

CAPVT III

De officio primæ horæ.

B PRimæ autem horæ celebratio proinde fit, quia in ortu diei quando ſol ab occidente primum apparet, oportet vt ſolem iuſtitiæ ortum poſtulemus: vt in illius lumine ambulantes peccatorum tenebras & laqueos mortis euadamus. Iuxta illud, quod ipſa veritas

Ioan. 12. nos admonet, dicens *Ambulate dum lucem habetis, ne forte*

Ioan. 10. *tenebræ vos comprehendant.* Et item *Qui ambulat in die non offendit.*

CAPVT IV.

De tertiæ horæ celebratione.

TErtiæ horæ officium ideo fit, quia tertia hora Chriſti paſſio cœpit, cum per Iudæorum linguas iam tunc Dominus crucifixus eſt, & poſt reſurrectionem eius in die Pentecoſtes, tertia hora Spiritus ſanctus ſuper apoſtolos deſcendit. Suo vtique loco & numero ad probationem venerabilis trinitatis, ſpiritus paracletus deſcendit ad terras, impleturus gratiam quam Chriſtus promiſit.

C

CAPVT V.

De officio ſextæ horæ.

SExta autem hora Chriſtus in aram crucis aſcendit, æterno patri ſeipſum offerens, vt nos à poteſtate inimici & à perpetua morte liberaret: atque ideo conuenit, vt ea nos hora orantes & deprecantes in laudibus eius inueniat, qua ipſe nos per ſuam paſſionem ad vitam æternam reſtaurauit.

CAPVT VI.

De Officio nonæ horæ.

NOna vtique hora inde conſectatur, quia in ea Dominus pro inimicis poſtulans in manus patris ſpiritum commendauit, qua videlicet fideles quoſque oportet vt ſe Deo commendent cum deuota oratione, qua caput ſuum cognoſcunt propriam animam patri ſuo com-

D mendaſſe, vt in eius corpus coadunati cum ipſo regnum poſſint intrare perpetuum. Hocque conſideratione dignum eſt, quod per cuncta hæc temporum ſpatia ternarius numerus latus venerabilis emicat, nos admonens vt poſt trium horarum curricula vnumquodque horum officiorum peragentes, ſanctam trinitatem ſacris laudibus celebremus. Horum quoque officiorum ſtatuta obſeruaſſe ipſi apoſtoli leguntur, ſicut in Actibus apoſtolorum legitur, quod Petrus qua die viſionem communica-

Act. 10. tionis ... vaſculo expertus eſt, ſexta hora orandi gratia aſcenderit. Et item, *Petrus inquit & Ioannes aſcen-*

Act. 3. *debant in templum ad horam orationis nonam.*

E

CAPVT VII.

De Veſpertina celebratione.

VEſpertinum officium in diurnæ lucis occaſu eſt, cuius ex veteri teſtamento ſolennis eſt celebratio. Denique hoc tempore veterum ſacrificia offerri adolerique altario aromata & thura (ſicut ſupra diximus) mos erat, cuius rei teſtis eſt hymnidicus ille, regio ac ſacerdotali functus officio, dicens: Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum. In nouo quoque teſtamento eo tempore Dominus & Saluator noſter cœnantibus apoſtolis myſterium ſui corporis & ſanguinis in initio tradidit, vt tempus ipſum ſacrificij veſperum oſtenderet ſeculi. Proinde in honorem ac memoriam tantorum ſacramentorum in his temporibus adeſſe nos decet Dei

F conſpectibus, & perſonare in eius cultibus orationum noſtrarum illi ſacrificium offerentes, atque in eius laudibus pariter exultantes. Veſperum autem nominatur à ſydere, quod veſper vocatur, & decidente ſole exoritur, de quo Propheta dicit. *Et veſperum ſuper filios* Pſal. 6.

hominum producere facit.

CAPVT VIII.

De Completorio.

DE completis autem celebrandis etiam in patrum inuenimus exemplis, Dauid propheta dicente. *Si aſcendero in lectum ſtrati mei, ſi dedero ſomnum oculis meis, &* Iob 8.

palpebris meis dormitationem, aut requiem temporibus, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Quis non ſtupeat tantam in amore Dei deuotionem animi, vt ſomnum ſibi, ſine quo vtique corpora humana deficiunt penitus interdixerit, donec locum ac templum Domino fabricandum, in pectore ſuo rex & propheta reperiret? Quæ res nos debet fortiter admonere, vt ſi ipſi locus Domini eſſe volumus, & tabernaculum eius, ac tem-

G plum cupimus haberi, in quantum poſſumus exempla ſanctorum imitemur, ne de nobis dicatur quod legitur: Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt. & reliqua. Circa vndecimam autem horam, id eſt in fine diei, quando huius officij tempus eſt, credimus Saluatoris corpus poſitum eſſe in ſepulchro, ac perinde illius quoque curſus ſolennis debet eſſe celebratio: atque magnopere poſtulare debemus, vt ipſe qui hac hora quietem ſepulchri intrauit nobis æternam requiem in cœlis concedere dignetur.

CAPVT IX.

De Nocturna vigiliarum celebratione.

DE vigiliarum quoque nocturnalium celebratione antiqua eſt inſtitutio, vigiliarum deuotio familiare bonum eſt omnibus ſanctis. Eſaias quoque exclamat ad Deum dicens: De nocte vigilat ſpiritus meus ad te Do- H

mine: quia lux præcepta tua ſunt ſuper terram. Item Dauid & regio & prophetico ſanctificatus vnguento ita canit. *Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tua.* Hanc namque tempore vaſtator angelus tranſiens, Pſal. 118.

primogenita Ægyptiorum percuſſit. Vnde & nos euigilare oportet, ne periculo Ægyptiorum admiſceamur. Eiſdem etiam horis venturum ſe eſſe in euangelio Saluator aſtruxit, vnde & ad vigilandum auditores ſuos excitans dixit: *Beati ſerui illi, quos cum venerit Dominus inuenerit vigi-* Luc. 12.

lantes. Vigilate ergo, neſcitis enim quando Dominus veniat, ſero, an media nocte, an gallicantu, an mane, ne cum venerit inueniat vos dormientes. Et ne ſolis apoſtolis illud præceptum eſſe crederetur, mox ſubiunxit: *Quod autem, inquit vobis dico, omnibus dico, vigilate.* Siquidem nec verbis ſolum docuit vigilias ſed etiam confirmauit exemplo, namque teſtatur euangelium, *quia erat Ieſus pernoctans in oratione Dei.* Paulus

A Act. 16. quoque & Silas in cuſtodia publica circa medium noctis orantes, hymnum (audientibus cunctis) vincti dixiſſe memorantur, vbi terræ motu repente facto, & concuſſis carceris fundamentis, & ianuæ ſponte apertæ, & omnium vincula ſunt ſoluta. Vnde oportet his horis pſallendi orandique frequentiam nos in ſanctis habere officijs, finemque noſtrum, vel ſi aduenerit ſub tali actu expectare ſecuros. Eſt autem quoddam genus hæreticorum, ſuperfluas exiſtimantium ſacras vigilias, & ſpiritali opere infructuoſas, dicentes: iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem, ſicut diem ad laborem. Qui hæretici Græco ſermone nyſtages *νυσταγαῖ*, hoc eſt ſomniculoſi vocantur. Iſte autem eſt catholicus ordo diuinarum celebrationum, qui ab vniuerſa eccleſia Chriſti incommutabiliter ſeruatur.

CAPVT X.

De cæteris legitimis orationibus.

B SVnt & aliæ orationes legitimæ, quæ ſine vlla admonitione debentur, vt eſt illa quam dicimus ante inceptionem alicuius operis, Domini adiutorium poſtulantes. Nec enim decet Chriſtianum aliquod opus ſua præſumptione incipere, antequam ſtudeat Dominum in auxilium aduocare, quia ipſe dicit. *Sine me nihil poteſtis facere.*
Ioan. 15.
Humiliter ergo aduocatus dignatur nos adiuuare, ſicut de ipſo ſcriptum eſt. *Inuocauit me*, inquit. *& ego exaudiam eum: cum ipſo ſum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum*, & reliqua. Sed & cibum non prius ſumere licet quam interpoſita oratione, priora enim habenda ſunt ſpiritus refrigeria quam carnis, quia priora ſunt cœleſtia quam terrena. Similiter autem & poſt cibum orare conuenit, vt Domino pro ſuis donis gratiæ referantur, vt illud in hoc compleatur Pſalmiſtæ quod dicit: *Edent pauperes & ſaturabuntur, & laudabunt Dominum qui requirunt eum.*
Pſal. 90.
Pſal. 21.

CAPVT XI.

De Peculiaribus orationibus.

C PEculiares autem orationes pure frequenter facere, & bonum & laudabile eſt, quia multorum patrum exempla id nos facere ſuadent, ipſe Dominus etiam ſuo magiſterio hoc docere nos dignatus eſt dicens: *Tu autem cum oraueris intra in cubiculum, & clauſo oſtio ora patrem tuum, & pater tuus qui videt te in abſcondito reddet tibi.* Sed & hoc non in clamoſa voce faciendum eſt, ſed cum intentione cordis, & compunctione lachrymarum, quia hoc modo nos exaudiri à Domino credimus dicente Pſalmiſta: *Exaudiuit Dominus vocem fletus mei.* & reliqua. Et item: *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit.* Nam aſſidue & inſtanter orare ipſa veritas nos docuit cum dicit: *Petite & dabitur vobis, quærite & inuenietis, pulſate & aperietur vobis: omnis enim qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulſanti aperietur.* Et vt exemplo aliquo eandem rem magis ſuaderet parabolam de homine in medium, qui amicum ſuum in conclaui poſitum de tribus panibus poſtulauit, & panis & lapis, piſcis & ſerpentis, oui & ſcorpionis comparationem faciens, nouiſſime ita narrationem concludit. *Si ergo vos*, inquit, *cum ſitis mali noſtis bona data dare filiis veſtris, quanto magis pater veſter de cœlo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe.*
Matth. 6.
Pſal. 6.
Pſal. 5.
Matth. 7.
Ibidem.
D

CAPVT XII.

De Quadripartita ſpecie orationum.

ORationum ergo ſpeciem Apoſtolus quadripartita ratione diſtinxit, dicens. *Deprecor itaque primo omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones*, quæ non ſocianter ab Apoſtolo ita fuiſſe diuiſa minime dubitandum eſt. Non enim credendum eſt aliquid tranſitorie ac ſine ratione Spiritum [illegible] per Apoſtolum protuliſſe, ac [illegible] mirus ii dagandum eſt quid obſecratione, quid oratione, quid poſtulatione, quid gratiarum actione ſignetur: deinde perquirendum vtrum hæ quatuor ſpecies ab vnoquoque orante ſint pariter aſſumendæ, an alius quidem obſecrationes, alius orationes, alius vero poſtulationes, aliuſque gratiarum actiones Deo debeat exhibere. Sed menſurant ſcilicet ætatis ſuæ, in qua vnaquæque mens per intentionem proficit, & induſtriam vnumquemque oportet intendere. Obſecrationes itaque ſunt, implorationes ſeu petitiones pro peccatis, quibus vel præſentibus vel præteritis admiſſis ſuis vnuſquiſque compunctus veniam deprecatur. Orationes ſunt, quibus aliquid offerimus ſeu vouemus Deo, verbi gratia: Oramus cum renunciantes huic mundo & actibus, atque conuerſationi mundanæ ſpondemus nos tantum intentione cordis Domino ſeruituros. Oramus, cum promittimus nos puriſſimam corporis caſtitatem, ſeu immobilem patientiam exhibituros eſſe perpetuo, vel cum de corde noſtro radices iræ, ſiue triſtitiæ mortem operantis vouemus nos funditus eruere. Tertio loco ponuntur poſtulationes, quas pro alijs quoque dum ſumus in feruore ſpiritus conſtituti ſolemus emittere, vel carus ſcilicet noſtris, vel pro totius mundi pace poſcentes, vt ipſius Apoſtoli verbis eloquar eum pro omnibus hominibus, pro regibus, & pro his qui in ſublimitate ſunt ſupplicamus. Quarto deinde loco, gratiarum actiones ponuntur, quas mens vel cum præterita Dei recolit beneficia, vel cum præſentia conſpicatur, ſeu cum in futurum quæ & quanta præparauerit Deus his qui diligunt eum proſpicit, per ineffabiles exceſſus Domino refert. Qua intentione nonnunquam preces vberiores emitti ſolent, dum illa quæ poſita ſunt in futuro præmia, puriſſimis oculis intuendo, gratias cum ineffabili gaudio ſpiritus noſter in [illegible] itur infundere.

E

F

CAPVT XIII.

Quomodo ex his ſpeciebus compunctio naſcatur.

G EX his quoque quatuor ſpeciebus ſolent occaſiones [illegible] plicationum pinguium generari. Nam & de obſecrationis ſpecie quæ de compunctione naſcitur peccatorum, & de orationis ſtatu, quæ de fiducia oblationum, & conſummatione ſuorum pro conſcientiæ profluit puritate, & de poſtulatione, quæ de charitatis ardore procedit, & de gratiarum actione, quæ beneficiorum ac magnitudinis ac pietatis eius conſideratione generatur, feruentiſſimas ſæpiſſime nouimus preces ignitaſque prodire. Ita & conſtat omnes has quas prædiximus ſpecies omnibus hominibus vtiles ac neceſſarias inueniri, vt in vno eodemque viro, nunc quidem obſecrationum, nunc autem orationum, nunc poſtulationum, & nunc gratiarum actionum puros ac feruentiſſimos ſupplicationis variatos emittat affectus. Prima ad illos peculiariter videtur pertinere, qui adhuc vitiorum ſuorum aculeis ac memoria remordentur. Secunda ad illos qui in profectu iam ſpiritali appetitu virtutum quadam mentis ſublimitate conſiſtunt. Tertia ad eos qui perfectionem votorum ſuorum operibus adimplentes, intercedere pro alijs quoque conſideratione fragilitatis eorum charitatis ſtudio prouocantur. Quarta ad illos qui iam pœnali conſcientiæ ſpina de cordibus pulſa, ſingulares iam munificentias Domini ac miſerationes, quas vel in præterito tribuit, vel in præſenti largitur, vel præparat in futuro mente puriſſima retractantes ad illam ignitam, & quæ ore hominum nec comprehendi nec exprimi poteſt orationem feruentiſſimo corde rapiantur. Nonnunquam tamen mens quæ in illum verum puritatis proficit affectum, atque in eo cœperit radicari, ſolet hæc omnia ſimul pariterque concipiens, atque in modum cuiuſdam incomprehenſibilis, ac rapaciſſimæ flammæ cuncta peruolitans, ineffabiles ad Deum tantas ſcilicet illius horæ momento concipiens, & ineffabiliter in ſupplicatione profundens, quanta non dicam ore percurrere, ſed ne ipſa quidem mente valeat alio tempore recordari.

H

CAP

A

CAPVT XIV.

De Exomologeſi, id eſt, confeſſione.

EXomologeſis Græco vocabulo dicitur, quod Latinè confeſſio interpretatur. Cuius nominis duplex ſignificatio eſt. aut enim in laude intelligitur confeſſio, ſicut eſt: *Confiteor tibi Domine pater cæli & terræ*, aut pro denudatione peccatorum, cum quiſque Deo confitetur ſua peccata ab eo indulgenda, cuius indeficiens eſt miſericordia. Ex hoc ergo huius vocabuli expreſſum eſt, quod ſequenti ratione Exomologeſis quidem dictum nomen eſt, quia Dominum confitemur, non quaſi illi ignaro, cuius cognitioni nihil occultum eſt. Vnde per ſapientiam dicitur:
Prou. 18. *Qui abſcondit ſcelera ſua non dirigetur: qui autem confeſſus fuerit, & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur.* Confeſſio eſt ... eius quæ ignorantur præſcita cognitio. Volens enim ... quiſque ... exiſtimetur rapere, adulterare, furari ... hæc æternæ damnationi obnoxia cognouit, cognitis his, confitetur errorem. Confeſſio autem erroris, profeſſio eſt deſinendi.
B Deſinendum ergo eſt à peccatis dum confeſſio eſt, confeſſio autem accedit, remiſſio ſequitur. Cæterum autem extra viam eſt qui peccatum cognoſcit, nec cognitum confitetur, de quo inſtruxit nos Pſalmiſta dicens: *Renda*
Pſal. 36. *Domino viam tuam*, &c. Nam idem & ſe feciſſe teſtatur dicens: *Dixi pronuntiabo aduerſum me iniuſtitias meas Domino*, & cætera. Apoſtolus vero Iacobus idem nos facere exhortatur, dicens: *Confitemini alterutrum peccata veſtra, & a-*
Iacob. 5. *rate pro inuicem*, &c. Itaque exomologeſis, proſternendi & humiliandi hominibus diſciplina eſt, habitu vel victu atque victu gracili, ſacco & cinere corpus incuruare, ac ſordibus obſcurare, animum mœroribus deiicere, illa quæ peccauit triſti tractatione mutare.

CAPVT XV.

De Litaniis.

C LItaniæ autem Græco nomine appellantur quæ Latine dicuntur rogationes. Inter litanias vero & exomologeſin hoc diſtat, quod exomologeſis ſola confeſſione peccatorum agitur, litaniæ vero quæ indicuntur propter rogandum Dominum, & impetrandam aliquam eius miſericordiam. Supplicationis nomen ... quodammodo nunc es gentilitate retinetur. Nam feriæ ... apud eos, aut indictæ. Indictæ ... quas pauperitas antiqua Romanorum ea collatione ... aut certi de boois damnatorum. Vnde ... a ... ntur ſupplicationes, quæ fiebant de bonis ex paſſione ſupplicio. Sacræ enim res, de rebus ... randorum fiebant.

CAPVT XVI.

De diſcretione orationis dominicæ.

APud euangeliſtam Matthæum ſeptem petitiones Dominica oratio continere videtur, quarum tribus ... temporalia, quæ tamen ... æterna conſequenda ſunt neceſſaria. Nam
D quod dicitur: *Sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra*, quod non abſurde quidem intelligitur, in ſpiritu & corpore omnino ſine fine retinenda ſunt, quæ hic quidem inchoantur & quantumcunque proficimus augentur in nobis: perfecte vero quod in alia vita ſperandum eſt, ſemper poſſidebuntur. Quod vero dicimus: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, & ne nos inferas in tentationem, ſed libera nos à malo*, quis non videat ad præſentis vitæ indigentiam pertinere? In illa vtique vita ... ſpectamus ſemper futuros, & nominis ... ſanctificatio ... & regnum eius & voluntas eius in

E

... atque ... permanebunt. Panis vero quotidianus ... quia ... neceſſarius quantus animæ carnique ... endus ... ſpiritualiter, ſiue corporaliter, ſiue ... quem intelligimus modo. Hic eſt etiam quam poſcimus remiſſio, vbi eſt omnis commiſſio peccatorum. Hic tentationes quæ nos ad peccandum vel alliciunt vel impellunt: hic denique malum vnde cupimus liberari: illic autem nihil horum eſt. Euangeliſta vero Lucas in oratione dominica petitiones non ſeptem, ſed quinque complexus eſt, nec ab ipſo vtique diſcrepauit, ſed quomodo iſtæ ſeptem ſunt intelligenda, ipſe ſua breuitate commonuit. Nomen quippe Dei ſanctificatur in ſpiritu. Dei autem regnum in carnis reſurrectione venturum eſt. Oſtendens ergo Lucas tertiam petitionem duarum ſuperiorum eſſe quodammodo repetitionem, magis eam prætermittendo fecit intelligi: deinde tres alias adiungit de pane quotidiano, de remiſſione peccatorum, de tentatione vitanda. At vero quod ille in vltimo poſuit: *ſed libera nos à malo*, iſte non poſuit, vt intelligeremus ad illud ſuperius quod de tentatione dictum eſt pertinere. Ideo quippe
F ait, *ſed libera*: non ait *& libera*, tanquam petitionem eſſe demonſtrans, non hoc, ſed hoc velit: vt vnuſquiſque in eo ſe liberari à malo, quo non infertur in tentationem. Hæc ergo oratio licet omnem videatur perfectionis plenitudinem continere, vtpote quæ ipſius Domini autoritate vel initiata ſit vel ſtatuta, prouehit tamen domeſticos ſuos ad illum præcelſiorem quem ſuperius commemorauimus ſtatum, eoſque ad illam igneam ac perpaucis cognitam vel expertam, imò (vt prius dixerim) ineffabilem orationem gradu eminentiore perducit, quem ſtatum Dominus quoque noſter illorum ſupplicationum formula, quas vel ſolus in monte ſecedens, vel tacite fudiſſe deſcribitur, ſimiliter figurauit, cum in oratione agonia conſtitutus etiam guttas ſanguinis, inimitabili intentionis profudit exemplo. Qui enim vult orationem ſuam ad Dominum volare, faciat illi duas alas, ieiunium & eleemoſynam, & aſcendet celeriter, & exaudietur. Ieiunium ergo cum oratione omnem virtutem ſomnici ſuperat, & cunctam proternitatem eius capellit, quod oſtendit in euangelio Dominus, cum apoſtoli eonqueſti fuerant, quod lunaticum curare non poterant, ita reſpondet eis. *Hoc autem genus non eijcitur niſi per orationem*
G *& ieiunium.* Eleemoſynas autem orationem confirmari adiuuare liber Actus apoſtolorum, eum narrat angelum Cornelio Centurioni ita dixiſſe: *Cornelii, orationes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in conſpectum Domini.* Sed prius de ieiunio, poſtea de eleemoſynis dicemus. Quis enim parſimoniam non laudet, qui recolit primi hominis lapſum per gulæ appetitum accidiſſe? quis ieiunium non prædicet, qui non protoplaſtum parentem noſtrum per eſum victum, & Saluatorem per ieiunium diabolum viciſſe?
Matt. 17.
Act. 10.

CAPVT XVII.

De Ieiunio.

IEiunium res eſt ſancta, opus cœleſte, ianua regni, forma futuri. Quod qui ſancte agit, Deo iungitur, alienatur mundo, ſpiritalis efficitur. Per hoc enim proſternuntur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur.

H

CAPVT XVIII.

Quid ſit inter Ieiunium & Stationem.

IEiunium eſt & parſimonia victus, abſtinentiaque ciborum cui nomen inditum eſt ex quadam parte viſcerum tenui ſemper & vacua, quod vulgo ieiunium vocatur. Vnde ieiunio nomen deriuatum, quod ſui media viſcera vacua & exinanita exiſtant. Ieiunium autem & ſtatio dicitur. Statio autem de militari exemplo nomen accepit, pro eo quod nulla lætitia obueniens caſtris

[illegible] . Nam [illegible] indifferenter cui [illegible] eſt abſtinentia, non per legem, ſed ſecundum [illegible] voluntatem. Statio obſeruatio ſtatutorum dierum [illegible] temporum: dierum, vt quartæ feriæ & ſextæ feriæ. [illegible] ex vetere lege
18 præceptum, de qua ſtatione in euangelio dixit ille: *Ieiuno bis in ſabbato*, id eſt, in quarta & ſexta ſabbati: temporum autem quæ legalibus aut propheticis inſtitutionibus terminatis temporibus ſtatuta ſunt, vt ieiunium quarti, ieiunium quinti, ieiunium ſeptimi, & ieiunium decimi: vel [illegible] in euangelio dies [illegible] in quibus [illegible] ſponſus [illegible] vel [illegible] obſeruatio quadrageſimæ [illegible] inſtitutione apoſtolica ob [illegible] dominicæ paſſionis.

CAPVT XIX.

De ieiunio quarti, quinti, ſeptimi, [illegible] menſis.

Ieiunium ergo quarti eſt in menſe [illegible] decima die menſis eiuſdem, quando deſcendens Moyſes de monte tabulas legis confregit, & eo etiam die Nabuchodonoſor vrbis Ieruſalem primum muros deſtruxit. Dies ieiunij quinti in menſe Auguſto eſt, quando pro ſpeculatoribus ad terram ſanctam [illegible] ſeditio in caſtris Hebræorum exorta eſt, & iuſſum eſt per deſertum quadraginta anno [illegible], & in annis quadraginta in eremo omnis perierunt. Siquidem & in [illegible] menſe [illegible] Nabuchodonoſor, & multo poſt tempore à Cæſare Tito templum euerſum eſt atque ſuccenſum, & in opprobrium gentis perditæ exaratum. Dies ieiunij ſeptimi, in ſeptimo menſe eſt, qui appellatur September, in quo occiſus eſt Godolias, & reliquiæ quæ erant in Ieruſalem interfectæ ſunt, iuxta quod loquitur Ieremias. Dies ieiunij decimi, eſt in menſe decimo, qui apud nos vocatur December, quando [illegible] cuncti Babylonij capti quinto menſe templum [illegible] defunctum, & fecerunt planctum atque [illegible]. Hæc beatiſſimus Hieronymus in commentarijs Zachariæ [illegible]. Sed quia hæc ieiunia magis in vetere teſtamento [illegible] celebrata ſunt, ne penitus [illegible] videremur, quia in propheta Zacharia commemorata ſunt, breuiter adnotauimus, ad noui teſtamenti ieiunia exponenda tranſeuntes.

Hiere. 36

CAPVT XX.

De Quadrageſimali ieiunio.

PRimum enim ieiunium quadrageſimæ eſt, quod a veteribus libris cœpit ex ieiunio Moyſi & Heliæ, & ex euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonſtrans euangelium non diſſentire a lege & prophetis. In perſona quippe Moyſi lex, in perſona Heliæ prophetæ accipiuntur, inter quos in monte Chriſtus glorioſus apparuit, vt euidentius eminceret quod de illo dicit Apoſtolus: teſtimonium habens a lege & prophetis. In qua ergo parte anni congruentius obſeruatio quadrageſimæ conſtitueretur [illegible] que contigua dominicæ paſſionis [illegible] hæc [illegible]. Cuiectiam pu[illegible] eſt [illegible] a, vt ab ipſius mundi illecebris ieiunemus, viuentes in illa [illegible] deſt in cœleſtibus [illegible] buſque præ[illegible]. Numero autem quadragenario [illegible] propterea [illegible] quia denarius eſt perfectæ beatitudinis [illegible]. [illegible] tota autem [illegible] figuratur, quæ a [illegible] in quo declaratur vnitas trinitatis per vniuerſum mundum temporaliter annuntiata. Et quia mundus quatuor [illegible] deſcribitur, & quatuor elementis erigitur, & a quatuor anni temporum vicibus variatur, decem quam ducta in quadraginta conſummantur, quo numero oſtenditur ab omni temporum delectatione abſtinendum, & ieiunandum eſſe, & ca[illegible]

[illegible] quod quadrageſima [illegible] enim [illegible] po[illegible] tum, d[illegible] Domi[illegible] cum in [illegible] volupta[illegible] oneſque [illegible] ad [illegible] admonemur [illegible] in quadrageſimæ ſumma iſta [illegible] tur. [illegible] tum enim [illegible] tempus [illegible] to decimatur, ſub [illegible] enim [illegible] domi[illegible] cis, quibus ieiun[illegible] quaſi pro [illegible] anni dec[illegible] ad [illegible], actuumque noſtrorum operationem D[illegible] iubilatio[illegible] oſtendimus, [illegible] quidem [illegible] lege [illegible] ille Caſſianus qui [illegible] non [illegible] Quem [illegible] parum de [illegible] ſeculi [illegible] principes ſtatuerunt, [illegible] quodam modo dierum vitæ ſuæ, [illegible] voluntati, vel decimas Domino [illegible] rent.

CAPVT XXI.

De ieiunio Pentecoſtes.

SEcundum ieiunium eſt, quod iuxta canones poſt Pentecoſten alia die inchoatur, ſecundum quod & Moyſes ait: *In tertio menſe ordinabitis* [illegible]. Hoc ieiunium a plerique ex [illegible] euangelij poſt Domini aſcenſionem completur, teſtimonium illud dominicum hiſtorialiter accipientes vbi dicit: *Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere quamdiu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt.* Dicunt enim poſt reſurrectionem Domini quadraginta diebus quibus cum diſcipulis poſtea legitur conuerſatus, non oportere nec ieiunare nec lugere, quia [illegible]. Poſtea vero quam tempus [illegible] quo Chriſtus aduolans ad cœlos [illegible] corporis receſſit, tunc indicendum eſt ieiunium, vt per [illegible] & abſtinentiam [illegible], mereamur e[illegible] promiſſum ſuſcipere Spiritum ſanctum. Sed ſicut diximus bene & regulariter hoc poſt Pentecoſten a patribus conſtitutum eſt inchoare, vt gaudia aduentus Spiritus ſancti exultantes in laudibus [illegible] expectemus, & tunc per eius gratiam innouati, ac cœleſti [illegible] inflammati abſtinentiæ [illegible] operam demus. Cuius rei concordant verba Lucæ, quibus Dominum aſcenſurum in cœlos diſcipulis præcepiſſe narrauit. *Vos autem, inquit, ſedete in ciuitate quo adu[illegible] induamini virtute ex alto.* Tamen ſi qui monachorum vel [illegible] ieiunare cupiunt [illegible] ſunt pro[illegible], quia & Antonius, & Paulus [illegible] patres [illegible] his diebus [illegible] legimus [illegible] nec [illegible] abſtinentiam, [illegible] tantum dominico die.

Exod. [illegible]
Marc. [illegible]
Luc. [illegible]

CAPVT XXII.

De ieiunio ante natiuitatem Domini, quod fit in nono, & decimo menſe.

TErtium ieiunium eſt quod conſtat in menſe Nouembrio, quod diuina autoritate inſtitutum vel initiatum Hieremiæ prophetæ teſtimonio declaratur, dicente ad eum Domino: *Tolle volumen libri, & ſcribes in eo omnia verba quæ locutus ſum tibi aduerſus Iſrael & Iudam, & aduerſus omnem gentem, ſi forte reuertatur vnuſquiſque a via ſua peſſima: propitius ero iniquitati eorum.* [illegible] *Hieremias Baruch filium Neriæ, & ſcripſit* [illegible] *ex ore Hieremiæ omnes ſermones Domini, quos locutus eſt ad eum in [illegible] libri. Et præcepit Hieremias Baruch dicens: Ingredere* [illegible] *volumine quod ſcripſiſti ex ore meo verba Domini* [illegible] *in domo Domini in die ieiunij* [illegible]*, ſi forte cadat oratio* [illegible] *conſpectum Domini, & reuertatur vnuſquiſque a* [illegible] *ſua mala, quoniam magnus furor & indignatio, qua locutus eſt Dominus aduerſus* [illegible]

Hiere. [illegible]

[illegible]

[illegible] factum eſt in menſe nono, [illegible] Dominidomus populo in Ieruſ[illegible] [illegible] ſitate [illegible] tuæ Eccleſiæ m[illegible]tinu[illegible] uel [illegible] uiuum [illegible] b[illegible]uatione [illegible]lebr[illegible] me[illegible] ciuiumincipien[illegible] nono menſe [illegible] decim[illegible] tenditur, id eſt, [illegible] diem natalis D[illegible]ni [illegible]git. Congrua itaque [illegible]ne à magi[illegible] Eccle[illegible] hoc loco ieiunium qu[illegible] male fieri conſtitut[illegible] m eſt. vtante diem nat[illegible] D[illegible] ieiuni o & [a]bſtinent[illegible] noſmetipſus caſt[illegible]gem[illegible] qu[illegible]tenus venientem redemptorem digna conuer[illegible]ne ſuſcipere poſſimus, ſie [illegible] ante tempus reſ[illegible]tect[illegible] ſ[illegible]ius carne[illegible] noſtram affl[i]gimus, vt reſurr[illegible] g[illegible] m [illegible] quæ per ipſum fit, conſequi mereamur. Sed hæ[illegible] ibus quadrageſimis dicta [illegible] ſuffi ciant.

B

CAPVT XXIII.

De cæteris legitimis ieiunijs.

PRæter hæc autem & legitima tempora ieiuniorum ſunt, ſicut eſt omnis ſexta feria, in qua propter paſſionem Domini [illegible]libus ieiunatu[r], & ſ[illegible] ua[illegible] dies, q[illegible] à pler[is]que propter quod in eo C[hr]iſtus iacuit in ſepu[lchro] [illegible]onſecratus habetur, ſ[ic]ut [illegible] dec[r]etis Innocen[tij] [illegible] æ conſtitutum [i]nuenimus: [illegible] nc Iudæis e[illegible] præbeatur quod [C]hriſtus ſuſtulit moriendo. Nam vtique conſtat Ap[oſto]l[os] [illegible] b[iduo] iſto & [in] mœrore fu[iſ]ſe. & propter metum Iudæorum ſe occuluiſſe, quod vtique non dubium eſt & ieiunaſſe eos bid[u]o memorato. quæ tot[illegible] na vtique per ſingulas tenenda eſt hebdomadas, propterea quod commemoratio illius diei ſ[em]per eſt celebranda. Q[uo]d ſi putant vno tamen ſabbato ieiunandum, ergo & Dominicum, & ſexta feria ſemel in Paſcha erit vtique celebrandum.

CAPVT XXIIII.

C

De Ieiunio quatuor ſabbatorum, in quibus duodecim lectiones fiunt, & ſacra ordinationes.

SVnt quoque & quatuor ſabbata, in quatuor menſibus, ſingula per ſingulos, In quibus ſpecialia ieiunia ſunt conſtituta: & uſ[illegible] his diebus maiora orationum & lectionu[m] [illegible] c[ele]brantur [i]d eſt, in Martio menſe, [illegible] bbato, Q[ua]rti menſis, id eſt ieiunij. In ſeptimi quoque menſis, id e[ſt], Septembris, tertio ſ[a]bbato & in quarto ſabbato decim[i] menſis, id eſt Decembr[is]. Quorum primum iuxta obſeruationem quadrageſimæ verno tempore celebratur, qua d[e] menſis nouorum apud Iudæos habebatur. Secundum autem in ieiunio poſt Pentecoſten æſtatis tem pore, quando apud Iudæos dies primitiarum ex legis præcept[o] [c]uſtodiebant[u]r, id eſt, de frugibus primi pa[n]es Deo offerebantur. & [illegible] um legitimum ipſius d[i]e[i] celebr[illegible] [illegible] meſt in ſeptimo menſe, Autumni [illegible] e[illegible] pore, qui totus in leg[e] varijs ſolennitatibu[s] [illegible] erat [illegible] qu[o] dies expiationum erat, di[c]ente Dominu ad M[oyſ]en *Decima die menſis huius [illegible] dies expiationum erit a celeberrimus & vocabitur ſanctus, affliget[is] anim[as] [illegible], & offeretis holocauſtum Domino. Omne opus [no]n facietis in tempore diei huius. quia dies propitiationis eſt, [illegible] tur vobis [illegible] minus Deus veſter*, & cætera. lo quo & d[illegible] [illegible] nopegiæ fuerant, id eſt, [ta]bernaculorum. Nam [illegible] tadecima die [m]enſis huius veteres ſolen[ni]tates tabernaculorum [ce]lebrabant, ſeptem diebus eandem ſol[e]nnitate[m] ex[ple]ntes, quo quidem ie[iun]io vſos [illegible] e[illegible] [illegible]ios [illegible] [illegible]ubet meminit *Poſtquam [illegible] erunt [illegible] in Ieruſalem & fecerunt ſibi tabernaculorum [illegible] magnam, dehinc conuenerunt in ieiunio in ſac[cis] & humus [ſ]uper eos [illegible] leterunt. & [con]fitebantur peccata ſua [illegible] tate[illegible] rum ſuorum, [illegible] conſurrexerunt ad ſtandum, [illegible] erunt in [illegible] mine [illegible] Domi[ni] Dei ſui quater in die, & [illegible] onfi[te]bantur, [illegible] ad rabant Dominum Deum*

D

E

menſe an[illegible] na[illegible] [illegible] Salua toris ſalubri[illegible] [illegible]ctis [illegible] præd[illegible] aduentus, [illegible] fideles q[illegible] que hac te[illegible] [illegible]ucti, & medicamine [illegible]ctarum orat[i]onum ſimul [illegible] ſacro ieiunio confir[illegible] natiuitatem redemptori[illegible] [illegible] expectant Ante hæc [v]idelicet q[u]atuor ſabbata [in] eadem [h]ebdomada, ſ[e]mper quarta & ſexta feria legitima iei[uni]a fieri & canon orationum & lectionum in ei[ſ]dem ſer[illegible] ad miſſarum ſolen[illegible] [illegible] tutus indicat, & exem[pl]a præcedentium pa[illegible]mant. Sacras autem ordinationes his diebus oportere fieri [illegible] d[e]creta Gel[a]ſij Papæ teſtantur, in quibus ita ſcriptum continetur *Ordinationes autem pre[ſb]yterorum Diaconorumque niſi certis temporibus & diebus exercere non debeant*, id eſt, in quarti menſis ieiunio ſeptimi & dec[imi], *[illegible] etiam quadrageſimalis ac mediana initio quadrageſima die ſabbati ieiunio circa veſperam nouerint celebrandas.* Officia au[illegible] [illegible]rum quatuor ſ[a]bbat[or]um [illegible] vulgo duodec[im] lectiones vocantur, eo quod cum lectionibus quæ leguntur, & cum [p]ſalmis qui [c]antur, duodenarius numerus adimpletur, quibene dictiones poſſunt vocari, eo quod inter Canonicas ſcripturas annumerantur.

F

CAPVT XXV.

De priuatis Ieiunijs.

PRæterea vnicuique licet vt liber ieiuniorum modum habere, ſeu mediam extendere, ſeruata pr[o] omnibus [illegible] inſtitutione legitimorum ieiuniorum quas ſupra memorauimus, quæ generaliter ſancta & Apoſtolica ſeruat Ec[c]l[e]ſia. Necnon & illa omnimodu cuſtodire oportet vnumquemque, quæ communiter omnibus ſacere ſiue pro tribulatione, [ſ]ue pro gratiarum actione proprius Ec[cleſ]iæ mandat E[pi]ſcopus. quia qui conſtituta atque demandata ieiunia ſeruare neglexerit peccat, qui autem ex[illegible] [illegible]tis legitimis priuata [ſ]uper expenderit, propriam mercedem habebit. Nam leguntu[r] aliqui ſanctorum pe[r] biduanas, ſiue per triduanas, ſiue etiam per totam hebdomadam ieiunium extendere [illegible] ple[ri]que quod nec vinum nec ſiceram biberunt, nec aliquid manducauerunt præter panem ſiccum & olera, alij quod ab omni carne ſe abſtinuerint, alij quod in tantum ſe abſtinuerint, quod nec pane in cibo vſi ſunt, ſed paucis caricis corpus ſuum ſuſtentauerint. Et alia plurima ſunt genera abſtinentiæ, ſed ante omnia cauere debet qui ſe abſtinere vult ab ali[q]uo cibo vel potu, ne mens eius o[illegible] [ma]la cogitatione polluatur, ita vt aliquam creaturam Dei damnet iudicialia ſuperſtitione ſeductus, dicens hoc licere illud autem nun[c] hoc mundum illud autem immu[nd]um eſſe. [C]ogi tet [illegible] huius mundi cogitatio pulſat, videat Apoſtolum d[ixi]ſſe. *Omnis creatura Dei munda eſt, &, nihil reiciendum quod cum gratiarum actione percipitur, & malum eſt homini qui per offendiculum manducat.* 1. Tim. 4. Rom. 14.

G

CAPVT XXVI.

H

De Origine biduana ſiue triduana.

BIduanum autem morem ieiunij reor inde ſumptum, qu[o]d Apoſtoli ieiunauerunt illo biduo qu[o] Dominus paſſus ac ſepultus eſt. [T]riduanis ergo ieiunij e abexempl[o] du[illegible] m eſt Niniuitarum, qui damnatis p[riſ]tinis vitijs [illegible] tribus diebus ieiunio [illegible] pœ[nitentiæ] [illegible] ntu leiunt [illegible] lius ſolummodo ieiunium Deo acceptabile eſt, qui [illegible] ieiunat à cibis, vt abſtineat à pec[ca]ti[s]. [C]æterum qui ventre tantum ieiunat, reprobatum erit eius ieiuniũ coram Deo, qui dicit per P[r]ophetam. *Ecce in diebus ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra, & omnes debitores [v]eſtr[os] repetitis. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie. Nolite ieiunare ſi[cut] [illegible], ad hanc diẽ, vt audiatur in ex[celſo] [cl]amor veſter. Nunquid tale eſt ieiuniũ quod ele[gi] per diẽ a[ffli]gere hominẽ animam ſuam.* Et dei[n]de: *Nõne hoc eſt magis ieiuniũ quod elegi. Diſſolue colligationes impietatis. ſolue [faſ]ciculos d[eprim]ẽ[ntes], dimi[tti]te eos qui confracti ſunt liberos, & omne onus [di]rũpe. Frãge eſurienti panem tuũ, & egen[os] va[gos]q; induc [in d]omum tuam.* Cu[m] vi[deri]s Iſa. 58. Id.

A [illegible] *operi eius, & ca[illegible] in deſpexeris, tunc erumpet quaſi mane lumen tuum, & ſanitas tua citius orietur*, &c.

CAPVT XXVII.

De vſu carnium, & potione vini.

CArnes autem & vinum poſt diluuium ſunt homi[illegible] ibus in [illegible] concella [illegible] nam initio permiſſum [illegible] erat, niſi tantum illud, vt [illegible] prim[illegible] eſt: *Ecce enim ſen[illegible] [illegible] herbam immutabilem dedi vobis in eſcam.* Poſtea ve[illegible] per Noe data ſunt [illegible] carnium eſus a vinique ad [illegible] bus [illegible] ac [illegible] qui eſt [illegible] tempore [illegible] ipſo ſu[illegible] pendi [illegible] etiam in te [illegible] loquens per

Rom. 14. Apoſtolum [illegible]: *bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum.* Et iterum: *Qui infirmum eſt olera manducet.* Non ergo quia carnes malæ ſunt ideo prohibentur, ſed quia earum epulæ carnis luxuriam [illegible] gnunt. *Eſcæ enim ac nutrimentum eſt omnium vitiorum eſca ventri & venter eſcis, Deus autem* vt ſcriptum eſt, *& hunc & hanc deſtruet.* Piſcem ſane quia eum poſt reſurrectionem accepit Dominus poſſumus manducare. Hoc enim nec Saluator nec Apo-

B ſtoli vetuerunt. Auium quoque eſum credo [illegible] de [illegible] patribus permiſſum eſſe, eo quod ex eodem elemento de quo & piſces creatæ ſunt. Nam & regula Monachorum non inuenimus aliarum carnium eſum eis contradictum eſſe, niſi quadrupedium.

Additio.

Sola quadrupedia non volantia Monachis interdicta. Hoc autem tempore Pij Ludouici commutatum eſſe dicitur [illegible] vt in omni eorum pulmento ſanguine [illegible] iceat, propter nimiam & aliis damnoſam conſumptionem volatilium quam faciebant.

CAPVT XXVIII.

De Eleemoſynarum differentia.

C ELeemoſyna [illegible] ergo Græcum vocabulum, Latine interpretatur opus miſericordiæ [illegible] de vt reor di[illegible] quod [illegible] ſecta humanæ infirmu[illegible] co[illegible] ſiue animo [illegible] pulſe [illegible] ed hæc apud [illegible], quibus varij animo accidunt affectus, cæterum apud Deum qui [illegible] cundum natu[illegible] am [illegible] ſemper eſt benignus & miſericors, non eſt huiuſcemodi credenda affectio. Neque enim [illegible] temporaliter [illegible] quid accidere valet, vbi æternitas [illegible] illa ſui mutatio [illegible] fixa manet [illegible] ſed cum dicitur miſericors intelligi debet [illegible] pius & clemens, quæ magis nomina proprietate [illegible] naturæ videntur oſtendere. Sunt & eleemo[illegible] nat[illegible] ſpecies plurimæ, quanquam in diſpenſationi[illegible] [illegible] er [illegible] hoc vocabulum qu[illegible]dam habere debere [illegible] p[illegible] ntem & prauis [illegible] per ad nutrito[illegible] [illegible] [illegible] aite, ſiue, [illegible] exeo[illegible]

D [illegible] ſeu [illegible] [illegible] quia [illegible] idum ve[illegible] miſer[illegible] [illegible] de[illegible] [illegible] am fa[illegible] qui indoctum docet [illegible] bun[illegible] [illegible] dicat. [illegible] vna te[illegible] poralia cum fratribus ſuis, id eſt, ca[illegible] us pa[illegible] p[illegible] re non deſinit. Eleemoſynam [illegible] & veſti[illegible] ge[illegible] tibus præbet, qui h[illegible], qui [illegible] mos viſitat, qui in carcere & in [illegible] us [illegible] tur, de bonis ſuis ſu[illegible] ad [illegible] plici deſtinatos eru[illegible] n [illegible] ceſſat. Omnia enim bo[illegible] a quæ in hac præſenti vita [illegible] quiſque operatur h[illegible] nomine comprehendi [illegible] e [illegible] n vtique [illegible] alijs ho[illegible] us, e de [illegible] tmet[illegible] ele-

Eccl. 0. [illegible] ſ[illegible] facere poſſumus, ſicu[illegible] tum e[illegible]. *Mi[illegible] tre a[illegible] [illegible] tes.* Cum ergo [illegible] peccatis ad [illegible] pe[illegible] [illegible] imus [illegible] perbia [illegible] h[illegible] ate [illegible] d [illegible] ne[illegible] iam, [illegible] & nu[illegible] ad [illegible] te[illegible] & [illegible]

E lectione [illegible] patientiam, [illegible] ad [illegible] a[illegible] largitatem, [illegible] tia ſæculari [illegible] ſpiri[illegible] lætitiam, ab accidia temporali ad ſtudium bonum. Quid aliud facimus quam eleemoſynas in noſmetipſos impendimus, [illegible] noſtrimet [illegible] ur, ne per [illegible] edientiam mandatorum [illegible] e ſupplic[illegible] æter [illegible] mus. *Quid enim* accipiet

Mat. 8 Saluator, *prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur? aut quam commutationem dabit homo pro anima ſua* & cætera. Bene ergo & ordinate autem miſericordiæ [illegible] x[illegible] cet [illegible] primum ſemetipſum bonis operibus & [illegible] ncta [illegible] e, ac virtutum fru[illegible] bus egere nunſm[illegible], & deinde [illegible] quocu[illegible] poteſt, ſiue in ſpiritualibus [illegible] us [illegible] ue [illegible] alibus proximos ſuos adiuuare non deſiſtit.

CAPVT XXIX.

De Pœnitentia.

POEnitentibus exemplum Iob primum exhibuit [illegible] quando poſt [illegible] ad [illegible] us in [illegible] edargu[illegible] ne etiam [illegible] ta pœnitendinis G
ſi[illegible] *ago pœnitentiam in fauilla & cinere.* I[illegible] Dauid nobis pœnitentiæ magiſterium præbe[illegible] quando graui vulnere lapſus [illegible] dum audiſſet à Propheta, peccatum ſuum [illegible] pœnituit, & culpam ſuæ pœnitentiæ confeſſione ſanauit. Sic Niniuitæ & alij multa peccata [illegible] a co[illegible] ſſi[illegible] nt, pœnitentiam egerunt diſplicuere ſibi quales fuerunt, & quales per Deum facti ſunt, illi placuerunt. [illegible] autem pœnitentia medicamentum vulneris, ſpes ſalutis per quam peccatores ſaluantur, per quam Dominus ad miſericordiam prouocatur, quæ non tempore penſatur, ſed profunditate luctus & lachrymarum. Pœnitentia autem nomen ſumpſit à pœna, qua anima cruciatur & mortificatur caro. Dicta eſt autem pœnitentia quaſi punientia, eo quod ipſe homo puniendo puniat, quod male admiſit. Hi vero qui pœnitentiam gerunt, propterea capillos & barbam nutriunt vt demonſtrent abundantiam criminum [illegible] quibus caput peccatoris grauatur. Capilli enim pro vitijs accipiun- G
tur, ſicut ſcriptum eſt: *Et criminibus peccatorum ſuorum vnuſquiſque conſtringitur. Vir quippe ſi comam nutriat,* vt ait A-

I. Cor. 11. poſtolus, *ignominia eſt illi.* I[illegible] ſam ergo ignominiam ſuſcipiunt pœnitentes pro merito peccatorum. Quod vero in cilicio proſternuntur, memoriam pe[illegible] torum ſuorum eos habere ſignificat. Per cilicium quippe eſt recordatio peccatorum, propter hœdos ad ſiniſtram futuros. Inde ergo pœnitentes in cilicio proſternimur tanquam dicentes, *& peccatum meum coram me eſt ſemper.* Quod autem cinere aſperguntur, vel vt ſint memores, quia cinis & puluis ſunt, vel quia puluis facti ſunt, id eſt impij facti ſunt vnde & illi praua [illegible] pr[illegible] hominis recedentes à [illegible] ne [illegible] endentes creatorem, in [illegible] m vn[illegible] ſu[illegible] ſunt redierunt. Bene ergo in [illegible] & in cinere pœnitens deplorat peccatum, quia in [illegible] aſperitas & punctio peccatorum, in cinere autem puluis oſtenditur mortuorum, & idcirco in vtroque pœnitentiam agimus, vt & in punctione cilicij [illegible] amus [illegible] quæ per culpam commiſimus, H
& per fauillam cineris perpendamus mortis ſententiam, ad quam peccando peruenimus. Pœnitentiæ autem remedium Eccleſia Catholica in ſpe indulgentiæ [illegible] del[illegible] ligat exercendum, & poſt vnum baptiſmi ſacramentum [illegible] quod ſingulari traditione commendatum [illegible] prohibet iterandum, medicinali remedio pœnitentiæ ſubrogat adiumentum, [illegible] remedio egere [illegible] uncti agnoſcere debent, pro quotidianis humanæ fragilitatis exceſſibus, ſine quibus in hac vita eſſe non poſſumus, horum duntaxat dignitate ſeruata, ita [illegible] à ſacerdotibus & Leuitis De[illegible] fiat [illegible] cæteris vero aſtante coram Deo ſolenniter ſacerdote, vt hic tegat fructuoſa confeſſio quod [illegible] us appe[illegible] us, aut [illegible] norantiæ natura [illegible] ille [illegible] us, aut ſicut in baptiſmo omnes iniquitates [illegible], vel [illegible]

m[illegible]

A [illegible] modo [illegible] ut tantum [illegible] ita pœni-
[illegible] compunctione luctuoſa, ut [illegible] teamur de-
[illegible]. Lachrymæ enim pœnitentium apud Deum
pro baptiſmo reputantur: unde & quamlibet ſint ma-
gna delicta, quamuis grauia, non eſt tamen in illis Dei mi-
ſericordia deſperanda. In actione autem pœnitudinis
(ut ſupra dictum eſt) non tam conſideranda eſt menſura
temporis, quam doloris. *Cor enim contritum & humilia-
tum Deus non ſpernit.* Veruntamen quanta in peccato fuit
ad malum abruptæ mentis intentio, tanta neceſſe eſt in
intentione deuotio. Duplex autem eſt pœnitentiæ ge-
mitus, vel dum plangimus quod male geſſimus, vel dum
non agimus quod agere debebamus. Ille autem vere pœ-
nitentiam agit, qui nec pœnitere præterita negligit, nec
adhuc pœnitenda committit. Qui vero lachrymas inde-
finenter fundit, & tamen peccare non deſinit, hic la-
mentum habet, ſed mundationem non habet. [illegible] qui au-
tem per gratiam Dei ad pœnitentiam conuertuntur, per-
turbari non debent, [illegible] rurſus poſt emendationem rel[illegible]a
vitia cur [illegible] erit, dum non poſſunt boni conuerſationi
nocere, ſi talis cogitatio non erumpit in conſenſu vel o-
pere. Ferre enim ſine perfectione vitiorum cogitationes,
B non eſt ad damnationem ſed ad probationem, nec eſt oc-
caſio ſubeundi diſcriminis, ſed potius augendæ victoriæ.
Nã & ſi quis circa finem ſuum per pœnitentiã deſinet eſſe
malus, non ideo debet deſperare, quia in termino eſt vl-
timo vitæ, quoniam non Deus reſpicit quales antea fui-
mus, ſed quales circa finem vitæ exiſtimus. Ex fine enim
ſuo vnumquemque aut iuſtificat aut condemnat ſicut
ſcriptum eſt: *Ipſe iudicat extrema terræ.* Et alibi: *Vniuerſo-
7.12. rum finem ipſe conſiderat.* Proinde non dubitamus circa fi-
nem iuſtificari hominem per pœnitentiæ compunctio-
nem: ſed quia raro id fieri ſolet, metuendum eſt, ne dum
ad finem differtur confeſſio ſperata, anticipet mors quam
veniat pœnitentia. Pro qua re & ſi bona eſt ad extremum
conuerſio, melior tamen eſt quæ longe ante finem agitur,
C vt ab hac vita ſecurius tranſeamus.

CAPVT XXX.

De ſatiſfactione & reconciliatione.

SAtiſfactio autem eſt, cauſas peccatorum & ſuggeſtio-
num excludere: & vltra peccatum non iterare. Re-
conciliatio vero eſt, quæ poſt complementum pœniten-
tiæ adhibetur. Nam ſicut conciliamur Deo, quando pri-
mum à gentilitate conuertimur, ita reconciliamur,
quando poſt peccatum pœnitendo regredimur. Quo-
rum autem peccata in publico ſunt, in publico debet eſſe
pœnitentia, per tempora quæ Epiſcopi arbitrio, pœni-
tentibus ſecundum differentiam peccatorum decernun-
tur: eorumque reconciliatio in publico eſſe debet ab E-
piſcopo, ſiue à presbyteris iuſſu tamen Epiſcoporum: ſic-
D ut canones Aphricani concilij teſtantur: Vbi ita ſcriptum
eſt: Cuiuſcunque autem pœnitentis publicum & vulga-
tiſſimum crimen eſt, quod vniuerſam Eccleſiam com-
mouerit, ante abſidam manus ei imponatur. Quorum
ergo peccata occulta ſunt, & ſpontanea confeſſione ſo-
li tantummodo presbytero, ſiue Epiſcopo ab eis fuerint
reuelata, horum occulta debet eſſe pœnitentia, ſecun-
dum iudicium presbyteri, ſiue Epiſcopi cui confeſſi
ſunt: ne infirmi in Eccleſia ſcandalizentur, videntes
eorum pœnas, quorum penitus ignorant cauſas. Qua-
li autem tempore poſt pœnitentiam reconciliatio fieri
debeat, oſtendunt decreta Innocentiam reconciliatio
fieri debeat, oſtendunt decreta Innocentij Papæ, vbi ita
ſcriptum reperitur: *De pœnitentibus autem qui ſiue ex gra-
uioribus commiſſis, ſiue ex leuioribus pœnitentiam gerunt, ſi nul-
la interueniat ægritudo, quinta feria ante paſcha eis remitten-
dum, Romanæ Eccleſiæ conſuetudo demonſtrat.* Cæterum de
pondere æſtimando delictorum, ſacerdotis eſt iudicare,
vt attendat ad confeſſionem pœnitentis, & ad fletus at-
que ad lacrymas corrigentis: ac tum iubere dimitti,
cum viderit congruam ſatisfactionem. Sane ſi quis æ-
gritudinem inciderit, atque vſque ad deſperationem
deuenerit, ei eſt ante tempus paſchæ relaxandum, ne
de ſeculo abſque communione diſcedat. Hoc ergo an-
te omnia cauendum eſt, ne in extremis pœnitentia & E
reconciliatio denegetur, ne in deſperatione pereat quia
pietas omnipotentis Dei ad ſe quouis tempore concur-
renti, ſuccurrere valet: & periclitantem ſub onere pec-
catorum poteſt ſubleuare. Perdidiſſet latro in cruce
præmium ad Chriſti dexteram pendens, ſi illum vnius
horæ pœnitentia non iuuiſſet, cum eſſet in pœna pœ-
nituit, & per vnius ſermonis profeſſionem, habitaculum
paradiſi (Deo promittente) promeruit. Vera ergo ad
Deum conuerſio in vltimis poſitorum, mente potius eſt
æſtimanda quam tempore: Propheta hoc taliter aſſe-
rente: Cum conuerſus ingemueris, tunc ſaluus
eris.

CAPVT XXXI. F

De Natiuitate Domini.

NAtalis Domini dies ea de cauſa à patribus votiuæ
ſolemnitatis inſtitutus eſt, quia in eo Chriſtus pro
redemptione mundi naſci corporaliter voluit, prodiens
ex virginis vtero, qui erat in patris imperio: cuius ſuſce-
ptæ carnis cauſa hæc eſt. Poſtquam enim inuidia Diabo-
li parens ille primus ſpe ſeductus inani cecidit, confeſtim
exul & perditus in omni genere ſuo, radicem malitiæ &
peccati tranſduxit: creſcebatque in malum vehementius
omne genus mortalium, diffuſis vbique ſceleribus: &
quod eſt nequius, omnium cultibus idolorum. Volens
ergo Deus terminare peccatum, conſuluit verbo, lege,
Prophetis, ſignis, plagis, prodigijs. Sed cum nec ſic qui-
dem errores ſuos admonitus agnoſceret mundus, miſit
Deus filium ſuum, vt carnem indueret, & omnibus ap- G
pareret & peccatores ſanaret. Qui ideo in homine ve-
nit, quia per ſeipſum ab hominibus cognoſci non po-
tuit. Vt autem videretur, *Verbum caro factum eſt*, aſſumen-
do carnem, non mutatum in carnem. Aſſumpſit enim
humanitatem, non amiſit diuinitatem: ita idem Deus &
idem homo, in natura Dei æqualis patri: in natura ho-
minis factus mortalis, in nobis, pro nobis, de nobis:
manens quod erat: ſuſcipiens quod non erat, vt libera-
ret quod fecerat. Hæc eſt ergo Dominicæ Natiuitatis
magna ſolemnitas. Hæc eſt diei huius noua & glorioſa
feſtiuitas, aduentus Dei factus ad homines. Itaque dies
iſte pro eo quod in eo Chriſtus natus eſt, natalis dicitur:
quemque ideo obſeruare per reuolutum circulum anni
feſtiua ſolemnitate ſolemus, vt in memoriam reuocetur
Chriſtus quod natus eſt. In Bethlehem quoque Chri-
ſtus natus eſt, & in Nazareth nutritus vt ex locorum vo- H
cabulis, rerum ipſarum appareret euentus. Ergo quod in
Bethlehem naſceretur, oportuit: quia cibus cæleſtis, de
cælis ad terras venit. Bethlehem quippe domus panis Ioan. 6.
dicitur. Et Saluator de ſe ipſo dixit: *Ego ſum panis viuus,
qui de cælo deſcendi.* Ergo Bethlehem vere domus panis eſt,
quia Chriſtus homo in ea naſci dignatus eſt: panis vide-
licet vitæ: de quo qui manducauerit, viuet in æternum.
Ex hac etiam cauſa credimus in Eccleſia hunc morem in-
oleuiſſe, vt in ea nocte qua Chriſtus creditur eſſe natus,
ſacra miſſarum ſolemnia celebrentur: vt ea hora fideles
quique ſacramentorum corporis & ſanguinis Chriſti per-
ciperent, qua eum inter homines miſericorditer natum
ſcirent. Cuius tamen celebrationis, Teleſphorus Papa
apud Romanos primus author legitur extitiſſe. Nam
quod in Nazareth nutritus erat, ea cauſa fuit: vt quia
Nazareth flos ſiue munditia interpretatur, æternæ pu-
ritatis eius index exiſteret, cum floret floris ipſius nu-
trix: qui de virga radicis Ieſſe aſcendens, ſeptiformem
ſpiritum haberet, & perpetua puritate in-
ſignis, merito Nazaræus, quod eſt
mundus, vocare-
tur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

A

CAPVT [illegible]

De Epiphania Domini.

EPiphaniatum protode [illegible] ſolennitati viri Apoſto- [illegible] ſignauerunt, quia in eo eſt proditus ſtella Saluator, quando magi Chriſtum in præſepe iacentem adorauerunt eum, offerentes ei competentia munera trinitatis, aurum, th[illegible] & [illegible], regi Deo atque paſſuro. [illegible] ergo diem huius annua celebritate ſacrauerunt, vt mundus agnoſcat Dominum, quem elementa cælitus prodiderunt. Siquidem eodem die idem Ieſus etiam Iordanis lauacro tingitur, dum que cæl[illegible] ſpiritus ſancti deſcendentis teſtimonio, Dei eſſe filius declaratur. Cuius die[illegible] nomen ex eo quod apparuit gentibus, Epiphania nominatur; Epiphania [illegible] enim Græce, apparitio vel oſtenſio dicitur. Tribus er[illegible]o ex cauſis hic dies hoc vocabulum ſumpſit. Siue quod tunc in baptiſmo ſuo Chriſtus populis [illegible] oſtenſus: ſiue quod ea die ſyde[illegible]s ortu Magis eſt proditus: ſiue quod [illegible] ſigno per aquam in vinum conuerſam, multis eſt manifeſtatus. Illud tamen ſciendum, quod licet ea die baptiſmus CHRISTI ab Ioanne fieri credatur, vniuerſale tamen baptiſma celebrari in ea, canonica contradicit authoritas. Paſchæ [illegible] tempus tantummodo & Pentecoſtes, ad hoc ab Apoſtolis & Apoſtolicis viris decretum, Romana cuſtodit Eccleſia: quæ videlicet duo tempora ad hoc opportuna eſſe, CHRISTI Domini noſtri à mortuis reſurrectio, & Spiritus ſancti ſuper primitiuam Eccleſiam declarat aduentus. *Quicunque ergo* (ait Apoſtolus) *baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus*, & cætera. Et Saluator aſcenſurus in cælum, Apoſtolis dixit. *Ioannes quidem baptizauit aqua. vos autem baptizabimini Spiritu ſancto, non poſt multos hos dies.*

B

Rom.6.

Actu.1.

CAPVT XXXIII.

De Purificatione.

C

PVrificationis ergo matris Domini tempus, poſt dies quadraginta à natiuitate eius celebratur: quia ex legis præcepto hoc tempus ſtatutum eſt parentibus fœminis, quo purificari deberent. Scriptum eſt enim in libro Leuitico, quod Dominus per Moyſen mandauerit Iſrael, *vt mulier quæ in ſuſcepto ſemine pareret maſculum, immunda eſſet ſeptem diebus, & die octaua circumcideretur infantulus: ipſa vero triginta quatuor diebus maneret in ſanguine purificationis ſuæ. Omne ſanctum non tangeret, nec ingrederetur ſanctuarium, donec implerentur dies purgationis eius. Sin autem fœminam pareret, immunda eſſet duabus hebdomadibus, & quadraginta ac tribus diebus maneret in ſanguine purificationis ſuæ. Cumque impleti eſſent dies purgationis eius, pro filio ſiue filia deferret agnum anniculum in holocauſtum, & pullum columbæ, ſiue turturem pro peccato. Quod ſi non potuerit agnum offerre, ſumeret duos turtures vel duos pullos columbæ, vnum in holocauſtum, & alterum pro peccato, oraretque pro ea ſacerdos, & ſic mundaretur.* Hac ergo de cauſa ſtatuta in Eccleſia feſtiuitas hæc, quia matrem Domini ſecundum legem [illegible] die [illegible] purgari: ſed non ideo, quod aliqua legali purgatione indiguerit, quæ Dominum geſtabat legis, ſed quia Ieſus non venit legem ſoluere, ſed adimplere. Venit ergo mater Domini ad templum ſecundum legem, ducens ſecum puerum, ac deferens [illegible] quæ [illegible] præcep[illegible] vt in nullo patribus fieret [illegible] ſed in ſe primo oſtenderet [illegible] quod [illegible] eſt. *[illegible] magnus es humilia te in omnibus.* O[illegible] Simeonem, & A[illegible] & cæteras perſonas [illegible] quæ benedixerunt & glori[illegible] Deum, [illegible] vaticinatæ, ſacer [illegible] mone demonſtrat. Ob hanc [illegible] ſam [illegible] Hypante [illegible] quia pr[illegible]

Leu.12.

D

Eccl.3.

E

ad tem[illegible] Chriſto [illegible] denoto corde & o[illegible] H[illegible] Græco ſermone dicitur, quod [illegible] interpretatur. Eſt quoque feſtiuitas hæc purificationis incipiente Februario menſe, quia à Februo, id eſt Plutone qui luſtrationum potens à gentibus credebatur, ita vocatus eſſe, luſtratique eo menſe apud Romanos ciuitatem cum ueteri [illegible], vt luſtra diis manibus ſoluerentur. Sed hanc luſtrandi conſuetudinem bene mutauit Chriſtiana religio, cum in menſe eodem die ſanctæ Mariæ plebs vniuerſa cum ſacerdotibus ac miniſtris, hymnis, modulationibus deuotis per eccleſias, perque congrua vrbis loca procedit: datque [illegible] à Pontifice cum [illegible] in manibus geſtant ardentes [illegible] que [illegible] cum [illegible] ſtris imper[illegible] quinque [illegible], ſed [illegible] regno cæleſtis memoriam [illegible] virginum pruden[illegible] lampadibus, obuiam [illegible] ntes, mox cum eo ad nuptias ſupernæ [illegible].

Mat.25

F

CAPVT XXXIIII.

De Septuageſima, & Sexageſima, & Quinquageſima.

DE Septuageſima quoque & Sexageſima Quinquageſima atque Quadrageſima, cur Dominici dies ante quadrageſimale ieiunium ſic appellentur, diuerſa multorum opinio eſt. & [illegible], quia ipſa Dominica quæ Septuageſima dicitur, ſeptuageſima dies ante Paſcha reperitur, [illegible] quæ Sexageſima, ſexagenarium numerum plene [illegible] vſque in Paſcha. Nam alij ſimpliciter narrant hanc Eccleſiæ eſſe conſuetudinem, & Roma[illegible] religionis eſſe firmatum. A[illegible] dicunt quod [illegible] totum habendum ſit dictum [illegible] numero dicitur [illegible] Septuageſima ac Sexageſima, id eſt [illegible] partem [illegible] debere. Vbi vero minuitur, vt eſt Quadrageſima, à parte totum intelligi oportere. Alij quoque neſcio quorum [illegible] quod Orientales [illegible] hebdomadas, & Græci octo, & Latini ſeptem ieiunare ſoleant, [illegible] ob hoc his omnibus Alleluia minime in Eccleſia [illegible] cantari. Alij etiam quorum ratio præ cæteris laudabilior mihi eſſe videtur, dicunt Septuageſimam dictam eſſe propter decem hebdomadas, quæ ſunt ab ipſo die vſque ad clauſum Paſchæ: quo die alba tolluntur [illegible] à nuper baptizati. Igitur [illegible] Apoſtolus [illegible]: *Regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſen: [illegible] ſic vſque ad vltima legis quæ per Moyſen data, decurrit in Chriſti Dei noſtri tempora.* Porro Sexageſimam inde dici poſſe, quia ſexaginta dies ſunt vſque ad medium Paſchæ, quod erit feria quarta Paſchalis hebdomadis. Quinquageſimam vero rite dictam eſſe, eo quod tali numero perueniet vſque in diem ſanctum reſurrectionis. Quadragenarium etiam numerum ita ibi poſitum, quod cum Dominica ſua concurrat ad myſticum Paſcha Hebræorum: quod Dominus noſter IESVS CHRISTVS cum diſcipulis ſuis celebrauit, & nos dicimus Cœnam Domini. Sed hæc omnia nos ita hic poſuimus, ſicut in aliorum di[illegible] vel ſcriptis comperimus, lectori viam dantes, ſi quæ veracius & rationabilius exquiſita inuenerit, obtinere. Notandum tamen eſt, quod à Quinquageſima ieiunium incipere apud Romanos, Teleſphorus ſæpe memoratus. Papa conſtituit, vt per ſeptem hebdomadas ante Paſcha, corpus ieiunijs caſtigemus, quia alias ſeptem poſt Paſcha vſque in Pentecoſten, in lætitia a ieiunijs relaxare volumus: [illegible] quinquageſimam in plenitudine peccatorum noſtrorum exigamus ad promerendam miſericordiam: & in ſecunda laudibus & orationibus operam dantes, ſtudeamus peruenire ad promiſſam Spiritus ſancti gratiam.

G

Rom.5.

H

CAP[illegible]

A

CAPVT XXXV.

De die Palmarum.

DIes palmarum ideo celebratur, quia in eo Dominus & Saluator noſter, ſicut Propheta cecinit, Hieruſalem tendens, ſuper aſellum ſedere perhibetur. *Tunc* [illegible] *gradiens cum ramis palmarum multitudo plebium obuiam ei, clamauerunt: Oſanna benedictus qui venit in nomine Domini rex Iſrael.* In ramis enim palmarum ſignificabatur victoria, qua erat Dominus mortem moriendo ſuperaturus, & trophæo crucis, de Diabolo mortis principe triumphaturus. In aſello autem ſedens, quem ſedendo Hieroſolymam venit, indicabat ſimplicia corda gentilitatis, quam præſidendo atque regendo perducebat ad viſionem pacis. Hoc autem die ſymbolum competentibus traditur, propter confinem Dominicæ Paſchæ ſolennitatem: vt qui ad Dei gratiam percipiendam iam feſtinant, fidem quam confitentur agnoſcant. Vulgus autem ideo eum diem capitilauium vocat, quia tunc mos eſt lauandi capita infantium qui vngendi ſunt, ne forte obſeruatione Quadra-

B

geſimæ ſordidata, ad vnctionem accederent.

CAPVT XXXVI.

De Cœna Domini.

COena Domini hæc, eſt feria quinta vltimæ hebdomadis Quadrageſimæ, quando Dominus & Saluator noſter poſt typicum illud Paſcha completum, ad verum Paſcha tranſiens, myſterium corporis & ſanguinis ſui primum Apoſtolis tradidit: quando poſt ſacramenta cœleſtia diſcipulus fallax & proditor pretium a Iudæis accepit, & Chriſti ſanguinem vendidit. Eo etiam die Saluator ſurgens à cœna, pedes diſcipulorum lauit, propter humilitatis formam commendandam, quam docendam venerat. Sicut & ipſe conſequenter [illegible] quod etiam dicebat [illegible] tiſſimum [illegible] facto doceret, quod obſeruare diſcipulos præmoneret. Hinc eſt quod eodem die altaria

C

templi, parietes & pauimenta lauantur, vaſaque purificantur, quæ ſunt Domino conſecrata. Quo die proinde etiam ſanctum chriſma conficitur quia ante biduum Paſchæ, Mariam caput ac pedes Domini vnguento perfudiſſe perhibent. Vnde & Dominus diſcipulis ſuis dixit: *Scitis*

Mat. 26 *quia poſt* [illegible] *biduum Paſcha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur.* Eodem etiam die ſicut ſupra oſtendimus pœnitentes reconciliantur. [illegible] ipſo die quo ſacramentum corporis & ſanguinis ſui Dominus primum confecit, ac diſcipulis ſuis percipienda tradidit, oportebat ad hæc reſumenda pœnitentes reſtaurentur: eo videlicet tempore, quo ſanguinis Chriſti in remiſſionem omnium fuſus eſt peccatorum.

CAPVT XXXVII.

De Paraſceue.

D

PAraſceue id eſt, ſexta ſabbati ideo in ſolennitate habetur, quia in eo die Chriſtus myſterium crucis expleuit. propter quod venerat in hunc mundum: vt qui ligno percuſſi fueramus in Adam, rurſus per ligni myſterium [illegible] remur. Huius enim cauſa triumphi, humana puſillitas Chriſto per omnem mundum celebritatem annuam præbet, pro eo quod dignatus eſt ſanguine paſſionis ſuæ ſeculum redimere, & peccatum mundi per crucem morte deuicta abſoluere: cuius quidem crucis iniuriam non pertulit illa diuinitatis ſubſtantia, ſed ſola ſuſceptæ humanitatis natura. Paſſio enim corporis fuit: diuinitas vero exors iniuriæ manſit. Tripartita autem ratio Dominicæ paſſionis oſtenditur. Prima itaque cauſa eſt, vt Chriſtus pro reatu mundi redemptio daretur: ſcilicet vt quos ſerpens abſorbuerat, euomeret: & prædam quam tenebat amittere non potens iam victus, ſed iuſtitia non dominatione, [illegible] ſecunda cauſa eſt, vt ſequuturis hominibus vitæ magiſterium præberetur. Aſcendit enim in crucem

E

Chriſtus, vt nobis paſſionis & reſurrectionis præberet exemplum: paſſionis ad firmandam patientiam: reſurrectionis, ad excitandam ſpem vt duas vitas nobis oſtenderet in carne. vnam laborioſam, alteram beatam. Laborioſam quam tolerare debemus: beatam, quam ſperare debemus. Tertia cauſa eſt ſuſceptæ crucis, vt ſuperba ſeculi & inflata ſapientia, per crucis ſtultam vt putatur prædicationem humiliata, corrueret: vt pareret id quod ſtultum Dei eſt, quanto ſit hominibus ſapientius: & quod infirmum Dei eſt, quanto ſit fortius tota hominum fortitudine. Docet autem Apoſtolus Paulus illuminatos nos debere oculos cordis habere, ad intelligendum quæ ſit latitudo crucis, & longitudo, & altitudo & profundum. Crucis latitudo eſt tranſuerſum lignum quo extenduntur manus. Longitudo à latitudine deorſum vſque ad terram. Altitudo, à latitudine ſurſum ad caput. Profundum vero quod terræ infixum abſconditur. Dicitur homini: *Tolle crucem tuam & ſequere me.* Dum enim cruciatur caro, cum mortificantur membra noſtra ſuper terram fornicatio, immunditia, luxuria & cætera, dumque exterior homo corrumpitur, vt interior renouetur de die in diem, paſſio eſt crucis. Et hæc quidem dum ſint bona opera, tamen adhuc laborioſa quorum merces requies eſt. Ideoq; dicitur, *ſpe gaudentes*: vt cogitantes ſcilicet requiem futuram, cum hilaritate & laboribus operemur. Hanc hilaritatem ſignificat crucis latitudo in tranſuerſo ligno, vbi figuntur manus: per manus enim opus intelligitur: per latitudinem, hilaritas operantis: quia triſtitia facit anguſtias. Porro per altitudinem crucis cui caput adiungitur, expectatio ſupernæ retributionis de ſublimi iuſtitia Dei. ſanctificatur: vt & ipſa opera bona non propter beneficia Dei terrena ac temporalia facienda credantur, ſed potius propter illud quod deſuper ſperat fides, quæ per dilectionem operatur. Iam vero per longitudinem qua totum corpus extenditur, ipſa tolerantia ſignificatur. vt longanimes permaneamus. Vnde longanimes dicuntur qui tolerant. Per profundum autem, hoc eſt partem illam ligni quæ in terræ abdito defixa latet, ſed inde conſurget omne

G quod eminet, inſcrutabilia indicantur iudicia Dei: de quibus occulta cum voluntate vocatur homo, ad participationem tantæ gratiæ Dei. Hac ergo Dei Eccleſiæ altaria indumentis ſuis ſpoliata denudantur: quia tunc Chriſtus ſuis veſtimentis exutus eſſe legitur: & velum templi ſciſſum eſſe occiſo Chriſto. per Euangelium prædicatur. Hac die in Eccleſia luminaria non accenduntur, quia in ipſo redemptore crucifixo ſydera obſcurabantur. In hac die ſanctarum plebium præſules quia mandata ſibimet legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt cauſam & tota ſecum Eccleſia congemiſcente, poſtulant & precantur: primum pro ſtatu totius Eccleſiæ Chriſti: deinde vt infidelibus donetur fides, & idololatræ ab impietatis ſuæ liberentur erroribus: vt Iudæis ablato cordis velamine, lux veritatis appareat: vt hæretici Catholicæ fidei receptione reſipiſcant: vt ſchiſmatici ſpiritum rediuiuæ charitatis accipiant. vt lapſis pœnitentiæ remedia conferantur. vt denique catechumenis ad regenerationis ſacramenta perductis, cœleſtis miſericor-

H

diæ aula reſeretur: quia pro horum omnium redemptione, in hac die ſanguinis effuſus eſt Chriſti. Hæc autem non ioanitet à Domino peti, rerum ipſarum monſtrat affectus: quomodo quidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de poteſtate tenebrarum, transferat in regnum filij charitatis. ex vaſis iræ, faciat vaſa miſericordiæ. Quod à Deo totum diuini operis eſſe ſentitur: vt hæc efficienti Deo, ſemper gratiarum actio, laudiſq; confeſſio, pro illuminatione talium vel correctione referatur. Ipſa die à Pontifice & clero & ab omni populo ſpecies crucis ſalutatur: quia paſſio redemptoris à fidelibus in hora redemptionis ſuæ digna [illegible] inde veneratur. In hac die ſacramenta penitus non celebrantur ſed Euchariſtiam in cœna Domini confectam, peracto officio lectionum & orationum, & ſanctæ crucis ſalutatione reſumunt: quia vt Innocentius Papa teſtis eſt, ex eo quod Apoſtoli & amatores Chriſti ob biduo

A quo crucifixus & ſepultus [illegible] eſt, in mœrore conſtituti, ab omni cibo abſtinuerunt ſe, hinc traditio Eccleſiæ habet, biduo memorato ſacramenta non celebrari: ſed magis ſanctam [illegible] noctem expectari: & in ipſa [illegible] & gaudio ſpeciali ſacrificium offerri. In hac die veſpera [illegible] celebratur, vt quieti Dominicæ ſepulturæ veneratio exhibeatur.

CAPVT XXXVIII.

De Sabbato ſancto Paſchæ.

Sabbati Paſchalis veneratio hinc celebratur, pro eo quod eadem die Dominus in ſepulchro quieuit: vnde & bene in Hebræo ſermone ſabbatum requies interpretatur ſiue quod Deus in eo requieuit die, mundo perfecto ſiue quod in eo Dominus & redemptor noſter requieuit in ſepulchro. Hic autem dies inter mortem Domini & reſurrectionem medius eſt, ſignificans requiem quandam animarum ab omni labore omnium moleſtiarum poſt mortem, per quam hi tranſitus per reſurrectionem carnis ad illam vitam, quam Dominus noſter ſua reſurrectione præmonſtrare dignatus eſt. In hac die cum omni ſilentio & tranquillitate oportet nos manere: & cum oratione & pſalmodia ſanctam reſurrectionis horam expectare: ne nos magis cura ſecularis infeſtet, & terrena negotia inquietent, quam ſpiritualia ſtudia, & cura B ſalutaris animarum noſtrarum occupet. Hac autem die [illegible] ad veſperam, ſtatuta celebratione noctis Dominicæ in Eccleſia [illegible], & [illegible] inſtitutione Zoſimi Papæ, [illegible] diaconi cereum benedicente, [illegible] quidem hi, vt in [illegible] luminis paſchalis celebratio incipiat, quæ æternæ lucis nobis contulit claritatem. Deinde lectionum veteris teſtamenti & orationum ordo peragitur, vt innoteſcat quanta expectatione à primordio mundi, per Patriarchas & Prophetas ſalus noſtra præſagiebatur, quæ in Saluatoris noſtri paſſione & reſurrectione completa eſt. Deinde litaniæ aguntur, vt con[illegible] & memoria & [illegible], nos ad C ventura gaudia co[illegible] ſequenda adiuuet [illegible] ſequitur baptiſmi ſacramentum, & aſcendit grex dealbatorum de la[illegible] [illegible] autem ſit [illegible], quanta authoritate & [illegible] baptiſmum iſtius temporis nobis com[illegible], legat [illegible] Leonis Papæ, & inueniet. Poſt [illegible] & litanias, ſequitur ſancta miſſarum celebratio, & communicatio corporis & ſanguinis Domini: cuius participatione quicunque fidelium in hac nocte ab[illegible] [illegible] illum Chriſtianum, excep[illegible] qui pro capitalibus criminibus excommunicati [illegible] ingerunt. Notandum vero quod apud H[illegible] legimus, quod in orientalibus Eccleſijs mos [illegible] in hac nocte, ante mediam noctem fideles ab E[illegible] non recedere, hora [illegible] expectantes in ſacris vi- D giliis, [illegible] quia ſcriptum eſt. *Media nocte clamor factus eſt,* &c.

Mat. 25

CAPVT XXXIX.

De Paſcha Domini.

Iam vero Paſchale ſacramentum quod nunc in Saluatoris noſtri [illegible] manifeſtiſſime celebratur, in veteri [illegible] figura [illegible] primum geſtum eſt quando [illegible]. Pa[illegible] celebrauit populus [illegible] cu[illegible] in veteri [illegible] lecta eſt [illegible] ſicut o[illegible] eſt: cuius [illegible] poſtibus [illegible] id eſt, cuius ſigno [illegible] boſ[illegible] aperi[illegible] à ca[illegible] liberantur. Cuius quidem diem Paſcha [illegible] quod [illegible] à mortuis reſurrexit [illegible] & pro a[illegible] quæ [illegible] Quæ [illegible] Rom. 4. [illegible] paſſionem noſtram, tran[illegible] quidem [illegible] ſurre[illegible] [illegible] quod Paſcha dicitur, non Græcum [illegible] Hebræum eſt. Neq; enim à paſſione, quoniam paſcha *πάσχειν* Græce pati dicitur, ſed à tranſitu Hebræo verbo Paſcha appellatum eſt. quod & maxime Euangeliſta expreſſit, cum celebraretur à Domino Paſcha cum diſcipulis. *Cum vidiſſet,* inquit Ieſus, *quia venit hora vt tranſiret de mundo ad patrem.* Tranſitus ergo de hac vita mortali in aliam vitam immortalem, hoc Ioann. 13 eſt de morte ad vitam, in paſſione & reſurrectione Domini commendatur. Hic tranſitus à nobis modo agitur per fidem, quæ nobis datur in remiſſionem peccatorum, quando conſepelimur cum Chriſto per baptiſmum quaſi à mortuis tranſeuntes de peioribus ad meliora: de corporalibus ad ſpiritualia: de conuerſatione huius vitæ, ad ſpem futuræ reſurrectionis & gloriæ. Propter ipſum ergo initium nouæ vitæ ad quam tranſimus, & propter nouum hominem quem iubemur induere & exuere veterem, expurgantes vetus fermentum, vt ſimus noua conſperſio, quoniam Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, pro- F pter hanc vitæ nouitatem, primus menſis in anni menſibus celebrationi attributus eſt [illegible] & menſis nouorum. Quod vero in toto tempore ſeculi nunc tertium tempus apparuit, ideo reſurrectio Domini triduana eſt. Primum enim tempus eſt ante legem, ſecundum ſub lege: tertium ſub gratia: vbi iam manifeſtatum eſt ſacramentum, quod erat in Prophetico ænigmate occultum. Hoc ergo & in lunari numero ſignificatur. Quia enim numerus ſeptenarius, ſolet in ſcripturis ad quandam perfectionem myſticus apparere, in tertia hebdomada lunæ, Paſcha celebratur, id eſt, qui dies occurrerit à xv. in xxj. ſed non ſolum propter tempus tertium, quia incipit hebdomada tertia, ſed etiam propter illam conuerſionē lunæ. Tunc enim illa ab inferioribus ad ſuperiora cōuertitur: & hæc nobis de luna ſimilitudo aſſumitur, de viſibilibus ad inuiſibilia, de corporalibus ad ſpiritualia ſacramenta tranſire, vt magis magiſq; huic ſæculo moriamur, G & vita noſtra abſcondatur cum Chriſto, omnemq; lucem ſtudii noſtri quæ ad inferiora vergebat, ad ſuperiora conuertamus, ad illam ſcilicet æternam contemplationem immutabilis veritatis. Vſque ad viceſimam primam ideo Paſcha obſeruatur propter numerum ſeptenarium quo vniuerſitatis ſignificatio ſæpe figuratur, qui etiam ipſi Eccleſiæ tribuitur, propter inſtar vniuerſitatis: ideoque & Ioannes Apoſtol. in Apocalypſi ſeptem ſcribit Eccleſijs. Eccleſia vero adhuc in illa mortalitate carnis conſtituta, propter iſtam mutabilitatem, lunæ nomine in ſcripturis ſæpe vocatur. Quod vero anniuerſarius dies paſchalis nō ad eundem redit anni diem, ſicut puta dies quo creditur Dominus natus, hoc fit propter Dominicum diem & lunam. Manifeſtum eſt enim quo die Dominus crucifixus ſit, & in ſepulchro fuerit & reſurrexerit. Adiuncta eſt e- H nim ipſorum dierum obſeruatio per Nicenum cōcilium, & orbi vniuerſo Chriſtiano perſuaſum eo modo Paſcha celebrari oportere, vt non ſolum lunam paſchalem, ſed & diem Dominicum in quo Ieſus reſurrexit à mortuis, expectare debeamus. Inde eſt quod ad eundem anni diem non recurrit Paſcha. Nam Iudæi tantundem menſem nouorum & lunam obſeruant: diem autem addendum patres noſtri cenſuerunt, vt & noſtra feſtiuitas à Iudæorum feſtiuitate diſtingueretur. Initium videlicet primi menſis obſeruandum eſt, ab octauo Iduum Martiarum, vſque in Nonarum Aprilium diem. Quartadecima vero luna Paſchæ à duodecima kalen. Aprilis, vſq; in decimamquartam kalendas Maij, quærenda eſt. Porro dies Paſchæ Dominica, ab vndecima kalendis Aprilis, vſq; in ſeptimam kalendas Maij: & hoc à luna quindecima, vſq; ad viceſimam primam. Nunquam ergo contingere poteſt, vt luna [illegible] primi menſis, ante vernale æquinoctium, quod fit in xij. kalendis Aprilis eueniat: quia luminare minus, luminare maius ſequi in plenitudine ſua non præcedere debet. [illegible] cum in veteri teſtamento tribus argumentorum indicijs paſchale tempus obſeruari ſit præceptum, videlicet vt poſt æquinoctium in menſe primo, vt tertia eius ſeptimana, id eſt, à veſpera xiiij. lunæ quod eſt initium xv. vſq; in veſperam, id eſt, terminos xxj. celebretur, quarta in eadem obſeruatione regula eſt nobis à tēpore Dominicę

A [illegible] , [illegible] octio [illegible] [illegible] quarta decima veſperæ ortum faceremus, non ſtatim ad faciendum Paſcha proſiliamus, ſed Dominicum expectantes in quo congrue Paſcha celebremus, & ſi fieri poſſet, vt eadem omnibus annis ſabbati die luna quartadecima concurreret, nihil noſtræ paſchalis obſeruantiæ tempus à legali diſcreparet. Nam & nos ipſi iuxta legis edicta, ſemper quartadecima luna primi menſis ad veſperam, immolantes & commedentes agni immaculati carnem, ſanguine quoque illius, ad repellendum exterminatorem noſtris poſtibus aſpergentes, id eſt, baptiſmi & paſcha[illegible] celebrantes ſolennia miſſarum, ſpiritalem ſuperaremus Ægyptum, atque illuceſcente mane in luna XV menſis eiuſdem, primum azymorum diem intraremus, ſeptemque dies eiuſdem celebritatis legitimos, à mane XV. diei, vſque in veſperam viceſimi primi menſis ipſius, id eſt, à Dominico Paſchæ, vſq; in Dominicum octauum Paſchæ, debita veneratione compleremus. Sed quoniam lunæ dies eodem diuerſas ſeptimanæ deuoluuntur in ferias,

B inde fit, vt qui propter reſurrectionem redemptoris noſtri Dominicum diem Paſchæ initium ſeruare docemur, aliquotiens noſtra feſtiuitas ſeptimo poſt legalium azymorum exordium ſumat ingreſſum, nonnunquam tamen contingat, vt noſtra ſolennitas paſchalis, aliquem legalium paſchæ dierum, ſæpe autem omnes intra ſe complectatur. Notandum tamen, quod inter Paſcha & azyma legis hoc diſtat, quod illa vna dies qua agnum occidi neceſſe erat, & nocte ſe-

Exod. 12 quenti tranſiens Dominus primogenita Ægyptiorum percuſſit, liberans domus filiorum Iſrahel ſignatas agni ſanguine, Paſcha dicebatur, ſequentes vero dies VII. id eſt, à XV. vſq; ad viceſimam primam menſis eiuſdem, azymorum proprie vocabantur. Quem legalium morem Eccleſia non ignobiliter etiam imitatur, vnam videlicet noctē tranſitus dominicæ reſurrectionis à mortuis, qua impios triumphando, fideles ſaluare dignatus eſt, principaliter obſeruans, ac deinde alios ſeptem dies in memoriam eiuſdem dominicæ reſurrectionis congrua feſtiuitate ſubiungens, quas VII. dies Albas vocitamus, propter eos qui

C in ſancta nocte baptizati, albis per totam hebdomadam veſtiuntur veſtibus: & tunc maxime dum alba tolluntur à baptizatis veſtimenta, per manus impoſitionem à pontifice Spiritum ſanctum accipere conueniens eſt, qui in baptiſmo omnium receperunt remiſſionem peccatorum: & per VII. dies Euangelico caſtitatis habitu, & luminibus cœleſtis claritatis, ſanctis aſſiſtere ſacrificijs ſolent.

CAPVT XL.

De Aſcenſione Domini.

Aſcenſionis dominicæ ſolenn[illegible] ideo celebratur, quia eodem die poſt mundi victoriam, poſt inferni [illegible] aſcendere CHRISTVS, memoratur ad cæ[illegible] captiuum [illegible]: *Aſcendens in altum, cepit captiuitatem [illegible] hominibus.* Quæ feſtiuitas ideo per reuolutum [illegible] annorum recurrit, vt humanitas aſſumpta [illegible] aſcendens ad dexteram Patris in memoriam [illegible] corporalitate in cœlo eſſe credimus, vt eat [illegible] aſcendit, quod & vox angelica proteſtatur di[illegible]: *Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum.*

D Actu. 1. [illegible], eadem carnis ſpecie atque ſubſtantia, cui profecto [illegible] immortalitatem dedit, naturam non abſtulit. Dextera autem Patris ad quam idem filius ſedere creditur, non eſt corporea, quod nefas eſt de Deo ſentire: ſed dextera patris, eſt beatitudo perpetua, [illegible] ſanctis in reſurrectione promittitur, id eſt, vniuerſ[illegible] eccleſiæ quæ eſt corpus CHRISTI. ſicut & ſiniſtra eius intelligitur miſeria & [illegible] perpetua, quæ impijs [illegible]. Ante hanc ergo [illegible] Domini, [illegible] eſt Eccleſiarum Occidentis [illegible] tres dies proximos ieiunium exercere, & litanias [illegible], & hoc [illegible]. N[illegible] ſi credimus CHRISTVM in ſuo tempore ad cœlos aſcendiſſe dignum eſt [illegible] diem op[illegible] demus ieiunijs [illegible] caſtigantes carnem [illegible], & [illegible] geſtantes, quatenus illum ſe-

quamur ſecantes. *Qui enim, inquit, vult poſt me venire, abneget ſemet ipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Sicut Luc. 9.

E ergo portamus in manibus noſtris ſpeciem crucis eius, i[illegible] & in carne noſtra ſimilitudinem paſſionis [illegible]. *Qui autem ſunt* CHRISTI, dixit Apoſtolus, *carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs & concupiſcentijs.* Et ita fiet, vt ſicut CHRISTVS poſt reſurrectionem ſuam cum gloria aſcendit, ita & nos reſurgentes à mortuis, in carne incorruptibili per eius gratiam aſcendere valeamus, ſicut dicit idem Apoſtolus. *Si enim, inquit, complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus.* Gal. 5. Rom. 6.

CAPVT XLI.

De Pentecoſte.

Initium ſane & cauſa feſtiuitatis Pentecoſtes, id eſt, quinquageſimæ, paulo altius repetenda eſt. Pentecoſtes enim dies hinc cœpit exordium, quando Dei vox in Syna monte deſuper intonans audita eſt, & lex data eſt Moyſi. In nouo autem teſtamento Pentecoſtes cœpit,

F quando aduentum ſancti Spiritus quem CHRISTVS promiſit, exhibuit, quem ait non eſſe venturum, niſi ipſe aſcendiſſet in cœlum. Deniq; dum portam cœli CHRISTVS intraſſet, decem diebus interpoſitis, intremuit ſubito orantibus Apoſtolis locus, & deſcendente Spiritu ſancto ſuper eos, inflammati ſunt, ita vt linguis omnium Gentium, Dei magnalia loquerentur. Aduentus itaque Spiritus ſancti de cœlo ſuper Apoſtolos in varietate linguarum diffuſam, ſolennitatem tranſmiſit in poſteros, eaque de cauſa Pentecoſte celebratur, & dies ipſe proinde inſignis habetur. Concordat autem hæc feſtiuitas Euangelij, cum feſtiuitate legis. Illic enim poſteaquam agnus immolatus eſt, interpoſitis quinquaginta diebus, data eſt lex Moyſi ſcripta digito Dei. Hic poſtquam occiſus eſt CHRISTVS, qui tanquam ouis ad immolandum ductus eſt, celebratur verum Paſcha, & interpoſitis quinquaginta diebus, Spiritus ſanctus datur, qui eſt digitus Dei, ſuper CXX. diſcipulos Moſaicæ ætatis numero conſtitutos.

G Siquidem & hæc feſtiuitas aliud obtinet ſacramentum. Conſtat enim ea VII. ſeptimanis. Sed dierum quidem ſeptimanæ generant eandem Pentecoſten in qua fit peccati remiſſio per Spiritum ſanctum. Annorum vero ſeptimanæ quinquageſimum annum faciunt, qui apud Hebræos iubilæus nominatur, in quo ſimiliter terræ fit remiſſio, & ſeruorum libertas, & poſſeſſionum reſtitutio, quæ pretio fuerant comparata. Septenarius enim ſepties multiplicati, quinquagenarium ex ſe generant numerum, aſſumpta monade quam ex futuri ſæculi figura præſumptam eſſe, maiorum authoritas tradit. Fit enim ipſa & octaua ſemper & prima, immo ipſa eſt ſemper vna, quæ eſt omnis dies. Neceſſe eſt enim ſabbatiſmum animarum populi illuc occurrere atq; ibi compleri, vbi datur pars his qui octo, ſicut quidam diſſerens Salomonis dicta, ſapienter expoſuit, idcirco autem totius quinquageſimæ dies poſt domini reſurrectionem reſoluta abſtinentia in ſola lætitia celebrantur, propter figuram futuræ reſurrectionis, vbi iam non labor, ſed requies erit lætitiæ.

H Ideo his diebus nec genua in oratione flectuntur, quia ſicut quidam ſapientum ait, inflexu genuum, pœnitentiæ & luctus indicium eſt. Vnde etiam per omnia eandem in illis ſolennitatem quam dominico die cuſtodimus, in qua maiores noſtri nec ieiunium agendum, nec genua eſſe flectenda, ob reuerentiam dominicæ reſurrectionis, tradiderunt. His diebus ſanctis Alleluia propter gaudium reſurrectionis aſſiduè eſſe cantandum in Eccleſia, magiſtri ſanciuerunt Eccleſiæ. Quia vero à dominica Septuageſimæ toto tempore ieiunij, vſque in Paſcha quo pœnitentiæ & corporis noſtri mortificationi inſtare debemus, ab iſta laude abſtinendum eſt, licet nullo tempore in Eccleſia laus Dei deſit, ita in diebus ſolennitatis paſchalis, immo per totam Quinquageſimam vſque in Pentecoſten, atque in dominicis diebus, quando lætari nos conuenit, & ieiunio relaxari, ſine ceſ-

A lationem etiam in cantu frequentare debemus. Ante Paſcha ergo tempus ieiunij, præſentis vitæ ſignificationem tenet, quia propter peccata noſtra pœnis ærumniſque quotidie affligimur. Tempus vero quinquageſimæ paſchalis, futuram reſurrectionem corporum noſtrorum, id eſt, æternam in cœlis vitam, eo quod caput noſtrum eo tempore reſurrexerit, demonſtrat, ac ideo cœleſte canticum alleluia, quod Iohannes Apoſtolus in cœlis ſanctorum turbam multam canere in Apocalypſi commemorat, eo tempore frequentandum eſſe, quo immortalitatem noſtram deſideramus Saluatoris noſtri glorificationem celebrantes, & hoc optandum, vt qui in terra aliena poſiti, canticum Domini cantare digne non poſſumus, ad terram viuentium perueniamus, qua ſine fine gaudentes, canticum nouum Domino ſine ceſſatione in æternum decantemus. In ſabbato autem ſancto Pentecoſtes, ſicut in ſabbato ſancto Paſchæ, baptiſmum celebratur, lectionibus veteris teſtamenti ante recitatis, & orationibus atque litanijs ante peractis, ſubſequente ſancta miſſarum celebratione. B Bene quoque ſabbatum ſanctum Pentecoſtes ſimili celebratione ſabbato ſancto Paſchæ veneratur, quia ipſe vnigenitus Dei filius in fide credentium, & in virtute operum, nullam inter ſe & Spiritum ſanctum voluit eſſe diſtantiam, quia nulla eſt diuerſitas in natura, dicens: *Ego rogabo patrem meum, & alium paracletum dabit vobis, vt vobiſcum ſit in æternum, ſpiritum veritatis.* (Ioh. 14.) Et iterum: *Paracletus autem Spiritus ſanctus, quem mittet pater meus in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vniuerſa quæcunque dixero vobis.* (Ibidem.) Et iterum, *Cum venerit ille Spiritus veritatis, diriget vos in omnem veritatem.* (Eodem.) Cum vtique veritas CHRISTVS ſit, & Spiritus ſanctus veritas, nomenque paracleti vtrique ſit proprium, non diſſimile eſt factum, vbi ſemper vnum eſt ſacramentum.

CAPVT XLII.

De die Dominico.

C DOminicum diem Apoſtoli ideo religioſa ſolennitate ſanxerunt, quia in eodem redemptor noſter a mortuis reſurrexit, ideoque dominicus appellatur, vt in eo à terrenis operibus vel mundi illecebris abſtinentes, tantum diuinis cultibus ſeruiamus, dantes ſcilicet diei huic honorem & reuerentiam, propter ſpem reſurrectionis noſtræ, quam habemus in illa. Nam ſicut ipſe Dominus Ieſus CHRISTVS & Saluator noſter tertia die reſurrexit à mortuis, ita & nos reſurrecturos in nouiſſimo die ſperamus. Vnde etiam in dominico die ſtantes oramus, quod eſt ſignum futuræ reſurrectionis. Hoc agit Eccleſia vniuerſa, quæ in peregrinatione mortalitatis inuenta eſt, expectans in fine ſeculi, quod in Domini noſtri Ieſu CHRISTI corpore præmonſtratum eſt, qui eſt primogenitus à mortuis. Sabbatum autem à priore populo in otio corporaliter celebratum legimus, vt figura eſſet in requiem, vnde & ſabbatum requies interpretatur. Dies autem dominicus, non Iudæis ſed Chriſtianis per reſurrectionem Domini declaratus eſt, & ex illo cœpit habere feſtiuitatem ſuam. Ipſe eſt enim dies primus, qui poſt ſeptimum reperitur octauus, vnde & in Eccleſiaſte ad duorum teſtamentorum ſignificationem dicitur: Illi ſeptem, & illi octo. D Primo enim ſolum celebrandum ſabbatum traditum eſt, quia erat antea requies mortuorum, reſurrectio autem nullius erat vſque ad CHRISTVM Dominum, qui reſurgens à mortuis, non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Iam poſtquam facta eſt talis reſurrectio in corpore Domini, vt præiret in capite Eccleſiæ, quod corpus Eccleſiæ ſperaret in fine, dies Dominicus octauus qui & primus in feſtiuitate, ſucceſſit. Apparet autem hunc diem etiam in ſcripturis ſanctis eſſe ſolennem. Ipſe enim eſt dies primus ſeculi, in ipſo formata ſunt elementa mundi, in ipſo creati ſunt Angeli, in ipſo quoque à mortuis reſurrexit CHRISTVS, in ipſo de cœlis Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos deſcendit, manna in eo die primo de cœlo datum eſt. Sic enim Dominus: *Sex diebus colligite manna, in die* E *autem ſexto duplum colligetis.* Sextus enim dies eſt paraſceue, quæ ante ſabbatum ponitur, ſabbatum autem octauus dies eſt, quem ſequitur dominicus, in quo primum manna de cœlo venit. Vnde intelligant Iudæi, iam tunc prælatum eſſe Iudaico ſabbato dominicam noſtram, iam tunc indicatum, quod in ſabbato ipſorum, gratia Dei de cœlo ad eos nulla deſcenderit, ſed in noſtra dominica, in qua primum dominus eam pluit.

CAPVT XLIII.

De Feſtiuitatibus Sanctorum.

FEſtiuitates Apoſtolorum ſiue in honorem martyrum ſolennitates, antiqui patres in venerationis myſterio celebrare ſanxerunt, vel ad excitandam imitationem, vel vt meritis eorum conſociemur, atque orationibus adiuuemur, (Auguſt. de Ciui. Dei.) ita tamen, vt nulli martyrum, ſed ipſi Deo martyrum, quamuis in memorijs martyrum conſtituamus altaria. F Quis enim antiſtitum in locis ſanctorum corporum aſſiſtens altari aliquando dixit, offerimus tibi Petre aut Paule aut Cypriane? Sed quod offertur, Deo offertur, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit, quod ex ipſorum amore maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari poſſemus, & in illo quo adiuuante poſſimus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo & in hac vita coluntur ſancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate paſſionem paratum ſentimus, ſed illos tanto deuotius, quanto ſecurius poſt incerta omnia ſuperata, quanto etiam fidentiori laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quam in iſta adhuc vſque pugnantes. At vero illo cultu qui Græce latria dicitur, Latine vno verbo dici non poteſt, cum ſit quædam proprie diuinitati debita ſeruitus, nec colimus, nec colendum docemus, niſi vnum Deum. Cum autem ad hunc cultum pertineat oblatio ſacrificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo aliquid tale offerimus aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam ſanctæ animæ vel cuiquam Angelo, G & quiſquis in hunc errorem dilabitur, corripiatur per ſanam doctrinam, ſiue vt corrigatur, ſiue vt caueatur. Nam et ipſi ſancti vel homines vel Angeli, exhiberi ſibi nolunt quod vni Deo deberi norunt. Apparuit hoc in Paulo & Barnaba cum commoti miraculis, quæ per eos facta ſunt Lycaonij, tanquam dijs immolare voluerunt. (Act. 14.) Conſciſſis enim veſtimentis ſuis, confitentes, & perſuadentes ſe Deos non eſſe, iſta ſibi vetuerunt. Apparuit & in Angelis ſicut & in Apocalypſi legimus, angelum ſe adorari prohibentem ac dicentem adoratori ſuo: *Conſeruus tuus ſum & fratrum tuorum, Deum adora.* (Apoc. 19.) Recte itaque ſcribitur hominem ab angelo prohiberi ne ſe adoraret, ſed vnum Deum ſub quo eſſet & ille conſeruus. Non ergo ſit nobis ille diuinæ religionis cultus in Angelos aut martyres, quia non ſic habentur vt tales quærant honores vt Deus, quia nec ipſi volunt ſe coli pro Deo, ſed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur. Honorandi ergo ſunt martyres, propter imitationem, non adorandi propter religionem, honorandi charitate, non ſeruitute. H Notandum vero quod Felix, papa Romanus vigeſimus ſeptimus, poſt ſanctum Petrū legitur conſtituiſſe ſupra memorias martyrum miſſas celebrari. Attamen beatus Greg. pap. ſexageſimus ſextus Romanæ vrbis conſtituit ſupra corpus miſſas celebrari. Dicuntur quædam feſtiuitates natalitia, & non immerito. Quomodo enim conſuete naſci dicitur, cum quis de vtero matris procedens hanc in lucem egreditur: ita rectiſſime poteſt natus dici, quia vinculis carnis ſolutus, ad lucem ſublimatur æternam, & inde mos obtinuit Eccleſiaſticus, vt dies beatorum martyrum ſiue confeſſorum Chriſti, quibus de ſeculo tranſierunt, natales vocitemus, eorumque ſolennitas, non funebria, ſed natalitia dicantur.

A

CAPVT XLIV.

De ſacrificijs pro defunctis offerendis.

SAcrificium pro defunctorum fidelium requie offerre, vel pro eis orare, quia per totum orbem hoc cuſtoditur, credimus, quod ab ipſis Apoſtolis traditum ſit. Hoc enim vbique catholica tenet Eccleſia, quæ niſi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum ſpecialibus vel eleemoſynam faceret, vel ſacrificium
Matt. 12. offerret. Nam & cum dicit, *qui peccauerit in ſpiritum ſanctum, non remittetur ei in hoc ſeculo, neque in futuro*, demonſtrat quibuſdam illic dimittenda peccata, & quodam porgatorio igne purganda. Ergo vt in libris dialogi ſanctus Gregorius narrat, & Beda magiſter in Geſtis Angelorum, frequenter exemplo oſtenſum ſeu viſione reuelatum eſt, animabus defunctorum multum prodeſſe pro eis ſacrificia. Et in quodam loco dictum eſt à ſancto Auguſtino,
B defunctorum animas ſine dubio pietate ſuorum viuentium releuari, cum pro illis ſacrificium offertur, vel eleemoſynæ fiunt, ſi tamen aliquod quiſque ſibi meritum præparauit, dum adhuc in corpore viueret, pro quo iſta proſit, quæcunq; pro illo fiunt. Nam non omnibus proſunt, niſi pro differentia vitæ, quæ quiſque geſſit in corpore. Nam pro valde bonis gratiarum actiones ſunt, pro non valde bonis, & non valde malis, propitiationes ſunt, pro valde malis, ſi etiam nulla ſunt adiumenta mortuorum, qualeſcunque tamen viuorum conſolationes ſunt. Quibus autem proſunt, aut ad hoc proſunt, vt ſit plena remiſſio, aut certe vt tolerabilior fiat ipſa damnatio.

CAPVT XLV.

De Encænijs, & vnde omnis [illegible] ille originem duxerit.

FEſtiuitates annuas dedicationis Eccleſiarum, ex more veterum celebrari, in Euan[illegible]o legimus, vbi dici-
Ioha. 10. tur: *Facta ſunt autem encænia tero[illegible]ymis.* Encænia quippe
C feſtiuitates erant ded[illegible]ones te[illegible]p[illegible]. Græce enim *καινὸν*, dicitur nouum. Q[illegible]dcunque enim aliquid nouum fuerit dedicatum, encænia vocatur. Illum enim diem quo dedicatum eſt templum à Salomone, ſicut Regum liber & Paralipomenon narrat, Iudæi ſolenniter celebrabant, & ipſe dies apud eos feſtus habebatur, qui vſus videlicet in illis exoleuit, qui caruerunt & cultu & templo. Chriſtiani autem ſeruant morem illum patrum, in quibus gloria tranſlata videtur. Nam quod in dedicatione templi in nocte præcedente diem dedicationis, reliquiæ ſanctorum in [illegible]tetro conditæ, in tentorio vigilijs cuſtodiuntur, quid aliud demonſtrat, quam quod arca teſtamenti cum ſanctis quæ in ea erant, in tabernaculo Moſaico ante ædificationem templi per excubias Leuitarum ſeruabatur. Et quod in tempore dedicationis multitudine vndique conuocata, feretrum cum reliquijs ſanctorum per ſacerdotes de tentorio ad templum fertur, quid aliud intimat, quam quod liber Paralipomenon narrat, quod
2. Para. 5. *venerunt omnes viri Iſrael ad regem Salomonem in die ſolenni, & portauerant Leuitæ arcam fœderis Domini tam omni apparatu,*
D *tabernaculi, & intulerunt eam ſacerdotes in locum ſuum*, id eſt, oraculum templi in [illegible]cta ſanctorum? Quod vero Pontifex ſimul cum ſacerdotibus feretrum portantibus, & omni clero ac c[illegible] populo laudem & litanias canendo antequam ingrediatur in templum, ter foris illud circuit, quid aliud ſignificat, quam quod in aduentu Domini & ſanctorum eius, qui fit per inuocationem eius ſicut ipſe dixit. *Vbi duo vel [illegible] congregati fuerint in nomine meo, in*
Matt. 18. *medio eorum ſum, omn[illegible] & virtus diaboli, ſi qua in domo latitauerit, corruat [illegible]*, & quod ſecundum Prophetam, *exaltabitur Dominus [illegible] in die illa. & vocabitur deinceps nomen loci illius Dominus*, ibidem. Legimus etiam in Ieſu Naue, qu[illegible]dotes & Leuitæ, atque vniuerſus Iſrael ſimul [illegible] arca domini circumirent vrbem Iericho, *& ſacerdotibus clangentibus buccinis & conclamante vniuerſo populo ſubito corruerunt muri ciuitatis*, [illegible]od [illegible]nque ſignificat

ad vocem prædicationis & laudis domini poſt Saluatoris aduentum, ſuperbiam mundanam corruiſſe: & regnum Diaboli deſtructum eſſe. Quod vero duodecim lucernæ intus iuxta parietes templi ponuntur, duodenarium numerum exprimit Apoſtolorum & Patriarcharum, quem etiam Iohannes Apo. in Apocalypſi commemorat, in ædificio cœleſtis Ieruſalem eſſe inſignem. Quod vero altare poſt aſperſionem aquæ eriſmate perungitur, ad imitationem Patriarchæ Iacob factum eſt:
qui *poſt viſionem illam terribilem, erexit lapidem in titulum, fundens oleum deſuper, vocans locum, domus Dei.* Legiturque in Gene. 28.
Exodo, quod Moyſes faceret ſanctum vnctionis oleum: vngeretque ex eo tabernaculum teſtimonij, & arcam teſtamenti, menſamque cum vaſis ſuis, candelabrum & vtenſilia eius, altare thymiamatis & holocauſti, & vniuerſam ſupellectilem quæ ad cultum eorum pertinet. Aaron quoque & filios eius, vt ſacerdotio Domini fungerentur. Bene dicit, vt res ſacrificandæ ſacro chriſmatis [illegible] vnguento, vt demonſtretur, quod omnis ſanctificatio
F conſtat in Spiritu ſancto, cuius virtus inuiſibilis ſancto chriſmate ad ſanctificationem præbendam permixta eſt. Quod vero tunc incenſum à Pontifice ſuper altare ponitur, ſignificat ſacerdotis puram ſuper illud orationem eſſe debere, vt poſſit dicere Domino cum Propheta. *Diri-* Pſal. 140
gatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Quod autem ſubtus tabulam altaris reliquiæ ſanctorum ponuntur, ſignificat ſanctos ſub throno Dei ſedes & requiem habere. Teſtatur etiam hoc Iohannes in Apocalyp. cum dicit:
Vidi ſubtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & Apoc. 6.
propter teſtimonium quod habebant, & clamabant voce magna dicentes: Vſquequo Domine ſanctus verus, non vindicas & iudicas ſanguinem de his qui habitant in terra? Et data ſunt his ſingula ſtola alba, & dictum eſt illis, vt requieſcerent tempus adhuc modicum, donec impleantur conſerui eorum & fratres eorum, qui interficiendi ſunt ſicut & illi. Perfecta vero dedicatione templi & altaris, induit ſe Pontifex & clerus veſtimentis alijs, & celebrant ſolenniter ſanctarum miſſarum celebrationem. Et hoc ex veteri vſu ſeruatum eſt, quia legitur
in Paralipomenon, quod *poſtquam collata ſit arca in loco* 2. Par. 5.
ſuo, id eſt, in ſanctis ſanctorum, *& eg[illegible]ſſis ſacerdotibus de* G
ſanctuario, omnes ſacerdotes ſanctificati ſint, & tam Leuitæ quam cantores, & qui ſub Aſaph erant, & qui ſub Eman, & qui ſub Idithun, filij & fratres veſtiti byſſinis, cymbalis & pſalterijs, & citharis concrepabant, ſtantes ad orientalem plagam altaris. & rel. Et item, *Rex autem & omnis populus, immolabant victimas coram Domino.* Et paulo poſt: *Et dedicauit domum Dei rex & vniuerſus populus. Sacerdotes autem ſtabant in officijs ſuis*, &c. In hoc autem iſtud præſtantius eſt veteri dedicationi, quod illic mactabantur boum & ouium multa millia: hic vero immolatur agnus ille purus, qui abſtulit peccata mundi, illic concrepabat multitudo tubarum & cymbalorum, & cætera inſtrumenta muſicorum, hic autem iubilus ex deuoto pectore prolatus, ſuauiter ſonat per voces hominum. Quantum autem diſtat ab vmbra veritas, tantum diſtat a legali victima noſtrum ſacrificium, & quantum præſtat inſenſibili ſenſibile, tantum præſtat laus vocis humanæ ex puro corde prolata, quam flatu tubarum, & percuſſione cymbalorum. Sed quia omnia in figuram contingebant illis, & nos [illegible]uelata facie gloriam H
Domini contemplamur, morem illum v[illegible]um tranſlatum in noſtra religione, tanto [illegible], quanto verius obſeruamus. Omnes autem feſtiuitates pro varietate religionum, diuerſaque [illegible] m[illegible] temporа, ideo à viris prudentibus inſtituta ſunt, ne forte rara congregatio populi fidem m[illegible] C[illegible]o. Propterea ergo dies aliqui conſtitu[illegible], vt [illegible] omnes pariter conuenirent, & ex [illegible], fides creſcat, & lætitia maior oriatur.

CAPVT XLVI.

De Feſtiuitate veterum, & vnde & feſta vel feriæ ſint dicta.

FEſti autem dies in veteri lege iſti fuerunt, dies azymorum & Phaſe, quando luna pleniſſima abiecto fer-

A menſe, quo agnus immolabatur, dies Pentecoſtes, qua in vertice montis Sina lex data eſt Moyſi, in quo de frugibus primi panes offerebantur propoſitionis, dies ſabbatorum, in quo otia celebrabantur, & in quo mannam de cœlo non licebat colligere, dies neomeniorum, celebratio nouæ lunæ. Semper autem Iudæi in menſium principio, hoc eſt prima luna, diem feſtum agebant. Sed idcirco in principio menſis hoc faciebant, quia deficiente luna, tempus finitur, & iterum naſcente, incipitur. Dies autem tubarum, ſeptimi menſis principium eſt, quando Iudæi ſolennitatem agentes amplius tuba canebant, & plura offerebant in eo ſacrificia, quam per ſingulos menſes. In hoc menſe primo, decimo die menſis huius, dies propitiationum ſiue expiationum erat, quando Pontifex ſemel in anno introibat in ſancta ſanctorum, & populo foris orante, ipſe ſolus intus orabat, tam pro ſua quam populi ignorantia offerens incenſum Domino ſuper altare thymiamatis. In quo menſe & dies erant celeberrimi ſcenopegiæ, id eſt, tabernaculorum, quando à quintodecimo die menſis huius, per ſeptem dies in vmbraculis habitabant, ſumentes ſibi ſpatulas palmarum, & ramos ligni denſarum frundium, & ſalices de torrente, & lætabantur coram Domino Deo ſuo, in commemorationem exitus illorum de Ægypto, quod Dominus eos in tabernaculis habitare fecerit, cum eduxerit eos de terra Ægypti. B Dies ieiunij, primi, quarti, ſeptimi & decimi menſis ob eas cauſas celebres apud eos fuerunt, ob quas ſupra commemorauimus, cum de ieiunio diſputabamus. Feſti autem inde vocantur, quod ius in eis fatur, id eſt, dicitur, & nefaſti, quibus non dicitur. Similiter & feriæ à fando dicuntur, ob quam cauſam Syluester Papa primus apud Romanos conſtituit, vt dierum nomina quæ antea ſecundum nomina deorum ſuorum vocabant, id eſt, Solis, Lunæ, Martis, Mercurij, Veneris, Saturni, feria deinceps vocarent, id eſt, prima feria, ſecunda feria, III. feria, IV. feria, V. feria, VI. feria, quia in principio Geneſis ſcriptũ eſt, quod Deus per ſingulos dies dixerit: prima *fiat lux*, ſecunda, *fiat firmamentum*, tertia, *producat terra herbam virentem*, & ſimiliter &c. Sabbatum autem antiqua legis vocabulo vocare præcepit, & primam feriam diem dominicam, eo quod Dominus in illa reſurrexit. C Statuit autem idem Papa, vt otium ſabbati magis in diem dominicam transferretur, vt ea die à terrenis operibus ad laudandum

Pſal. 45. Deum vacaremus, iuxta illud quod ſcriptum eſt: *Vacate & videte, quoniam ego ſum Deus.* Secundum hunc autem morem in natalitijs ſanctorum vacare, id eſt, ad laudes Dei celebrandas, ſancta nos iubet Eccleſia. Cæterum qui his diebus ad hoc vacare vult ab agri cultura, vt crapulæ & ebrietati deſeruiat, vel iocis manibus operam det, agnoſcat ſe magis peccare per tale otium, quam ſi alicui vtili operi inſiſteret, Salomone teſte, qui ait:

Prou. 23. *Væ illis qui morantur in vino, & ſtudent calicibus epotandis*, & item, *acce-*

Prou. 14. *ptus*, inquit, *regi, miniſter eſt intelligens, iracundiam inutilis ſuſtinebit.* Sed quia de feſtiuitatibus celebrioribus, ad inſtructionem eorum qui in Eccleſia Deo ſeruiunt, & populo præſunt, ſecundum ſenſum maiorum iam ſupra diximus de origine quoque cantus, & lectionum, & authoritate ſymboli, adhuc in præſenti dicamus.

CAPVT XLVII.

De Cantico.

D Canticum enim primus omnium Moyſes legitur inſtituiſſe, quando percuſſa Ægypto decem plagis, & Pharaone ſubmerſo, cum populo per inſolita maris itinera, ad deſertum gratulabundus egreſſus eſt dicens:

Exod. 15. *Cantemus Domino, glorioſe enim honorificatus eſt.* Item, idem author in Deuteronomio canticum præſagium futurorum conſcripſit. Deinde quoque Debbora non ignobilis fœmina, in libro Iudicum hoc myſterium functa reperitur: poſtea multos non ſolum viros, ſed etiam fœminas ſpiritu diuino completas, Dei cecinisse myſteria. Canticum autem, vox humana eſt: Pſalmus autem, qui canitur ad Pſalterium.

CAPVT XLVIII.

De Pſalmis.

E Pſallere autem vſum eſſe primum Moyſen, Dauid Prophetam in magno myſterio prodit Eccleſia. Hic enim à pueritia in hoc munus à Domino ſpecialiter electus, & cantorum princeps, pſalmorumque theſaurus eſſe promeruit. Cuius Pſalterium idcirco cum melodia cantilenarum ſuarum ab Eccleſiis frequentatur, quo facilius animi ad compunctionem flectantur. Primitiua autem Eccleſia ita pſallebat, vt modico flexu vocis facerent reſonare pſallentem, ita vt pronuncianti vicinior eſſet quam canenti. Propter carnales autem in Eccleſia non propter ſpiritales, conſuetudo cantandi eſt inſtituta, vt quia verbis non compunguntur, ſuauitate modulaminis inuueantur. Sic namque & beatiſſimus Auguſtinus in libro Confeſſionum ſuarum, conſuetudinem canendi approbat in Eccleſia, vt per oblectamenta inquit aurium, infirmior animus ad effectum pietatis exurgat. F Nam id ipſis ſanctis dictis, religioſius & ardentius mouentur animi noſtri ad flammam pietatis cum cantatur, quam ſi non cantetur. Omnes enim affectus noſtri pro ſonorum diuerſitate vel nouitate, neſcio qua occulta familiaritate excitantur magis, cum ſuaui & artificioſa voce cantatur. Pſalmiſtam autem & voce & arte præclarum illuſtremque eſſe oportet, ita vt oblectamento dulcedinis, animos incitet auditorum. Vox autem eius non aſpera vel rauca, vel diſſona, ſed canora erit, ſuauis, liquida, atque acuta, habens ſonum & melodiam ſanctæ religionis congruentem, non quæ tragicam exclamet artem, ſed quæ Chriſtianam ſimplicitatem in ipſa modulatione demonſtret, neque quæ muſico geſtu, vel theatrali arte redoleat, ſed quæ compunctionem magis audientibus faciat. Perfecta autem vox eſt, alta, clara & ſuauis. alta, vt in ſublime ſufficiat: clara, vt aures adimpleat: ſuauis, vt animis audientium blandiatur. Si autem ex his aliquid defuerit, perfecta vox non erit. G Antiqui enim pridie quam cantandum erat, cibis abſtinebant. pallentia tantum legumina cauſa vocis ſumebant, vnde & vulgo cantores fabarij dicti ſunt. Si ergo hoc apud Gentiles tantum ſeruandæ vocis cauſa agebatur, quanto magis apud Chriſtianos, quos non tam vocis, quam virtutis ipſius tenet cura, ab omni illecebra voluptatum abſtinere oportet.

CAPVT XLVIIII.

De Hymnis.

Hymnos primum eundem Dauid Prophetam condidiſſe ac cecinisse, manifeſtum eſt: deinde & alios Prophetas. Poſtea quidem & tres pueri in fornace poſiti, conuocata omnium creatura, creatori omnium hymnum canentes dixerunt. Itaque & in hymnis & pſalmis, canendis, non ſolum Prophetarum, ſed etiam ipſius Domini & Apoſtolorum habemus exemplum: & præcepta de hac re vtilia ad mouendum pie animum, & inflammandum diuinæ dilectionis affectum. Sunt autem diuini hymni, ſunt & ingenio humano compoſiti. H Hilarius autem Gallus Epiſcopus, Pictauis genitus, eloquentia conſpicuus, hymnorum carmine floruit primus, poſt quẽ Ambroſius Epiſcopus vir magnæ gloriæ in CHRISTO, & in Eccleſia clariſſimus doctor, copioſus in huiuſmodi carmine floruiſſe cognoſcitur, atque inde hymni ex eius nomine Ambroſiani vocantur: quia eius tempore primum in Eccleſia Mediolanenſi celebrari cœperunt, cuius celebritatis deuotio, de hinc per totius Occidentis Eccleſias obſeruatur. Carmina autem quæcunque in laudem Dei dicuntur, hymni vocantur.

* * * * *

A

C A P V T L.

De Antiphonis.

ANtiphonas Græci primi compoſuerunt, duobus choris alternatim concinentibus, quaſi duo Seraphim, duoque teſtamenta inuicem ſibi conclamantia. Apud Latinos autem primus idem beatiſſimus Ambroſius Antiphonas inſtituit, Græcorum exemplum imitatus, ex hinc in cunctis occiduis regionibus, earum vſus increbuit.

C A P V T L I.

De Reſponſoriis.

REſponſoria ab Italis longo tempore ante ſunt reperta, & vocata hoc nomine, quod vno canente chorus reconſonando reſpondeat. Antea antè id ſolus quiſque agebat, nunc interdum vnus, interdum duo vel tres communiter canent, choro in plurimia reſpondente.

B

C A P V T L I I.

De Lectionibus.

LEctiones pronunciare, antiquæ inſtitutionis eſſe, Iudæorum traditio habet. Nam & ipſi legitimis præfiniiſque diebus, ex lege & Prophetis, lectionibus vtuntur, & hoc de veteri patrum inſtitutione ſeruantes. Eſt autem lectio non parua audientium ædificatio: vnde oportet vt quando pſallitur, pſallatur ab omnibus: cum oratur, oretur ab omnibus: cum lectio legitur, facto ſilentio æque audiatur à cunctis. Nam & ſi tunc ſuperueniat quiſq; cum lectio celebratur, adoret tantum Deum, & præſignata fronte, aurem ſollicite accommodet. Patet tempus orandi, cum omnes oramus: patet cum voluerit orare priuatim, obtentu orationis. Ne perdideris lectionem, quia non ſemper quilibet paratam eam poteſt habere, cum orandi poteſtas in promptu ſit: nec putes

C

paruam naſci vtilitatem ex lectionis auditu: ſiquidem oratio ipſa fit pinguior, dum mens recenti lectione ſaginata, per diuinarum rerum (quas nuper audiuit) imagines currit.

Luc. 10. Nam & Maria ſoror Marthæ, quæ ſedens ad pedes Ieſu ſorore neglecta, verbum intentius audiebat, bonam partem ſibi elegiſſe Domini voce firmatur. Ideo & diaconus clara voce ſilentium admonet: vt ſiue dum pſallitur, ſiue dum lectio pronunciatur, ab omnibus vnitas conſeruetur, vt quod omnibus prædicatur, æqualiter ab omnibus audiatur. Quicunque enim officium decenter & rite peragere volt, doctrina & libris debet eſſe imbutus, ſenſuumque ac verborum ſcientia perornatus, ita vt in diſtinctionibus ſententiarum intelligat, vbi finiatur iunctura, vbi adhuc pendeat oratio, vſque vbi ſententia extrema claudatur, ſicque expeditus, vim pronunciationis obtinebit, vt ad intellectum mentes omnium ſenſuſque permoueat: Diſcernenda genera pronuntiationum, atque exprimendo proprios ſententiarum affectus, modo voce indicantis ſimpliciter, modo dolentis, modo indignantis, modo increpantis, modo exhortantis, modo miſerantis, modo percontantis, & his ſimi-

D

lia ſecundum genus propriæ pronunciationis, exprimenda ſunt. Multa ſunt enim in ſcripturis, quæ niſi proprio modo pronuntientur, in contrariam recedunt ſententiam, ſicut eſt illud Apoſtoli:

Rom. 8. *Quis accuſabit aduerſus electos Dei, Deus qui iuſtificat?* Quod ſi quaſi infirmatiue non ſeruato genere pronuntiationis ſuæ dicatur, magna peruerſitas oritur. Sic ergo pronuntiandum eſt, vt præcedat percunctatio, ſequatur interrogatio. Inter percunctationem autem & interrogationem, hoc veteres intereſſe dixerunt, quod ad percontationem multa reſponderi poſſunt, ad interrogationem vero, aut non, aut etiam. Pronuntiabitur ergo ita, vt poſt percunctationem qua dicimus: *Quis accuſabit aduerſus electos Dei.* Illud quod ſequitur, ſono interrogantis enuncietur. *Deus qui iuſtificat,* vt tacite reſpondeatur, non. Et per item percontemur:

E

Quis eſt qui condemnat, rurſuſque interrogemus, Chriſtus Ieſus qui mortuus eſt, magis autem qui reſurrexit, quæ eſt in dextera Dei, qui & interpellat pro nobis, vt vbique tacite reſpondeatur, non. At vero in illo loco vbi ait: *Quid ergo dicemus, quia Gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam,* niſi poſt percunctationem qua dictum eſt:

Rom. 9. *Quid ergo dicemus?* item reſponſio ſubijciatur, *quia Gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam,* textus conſequens non cohærebit. Et alia multa ſunt, quæ propriam ſimiliter vim pronunciationis quærunt. Præterea & accentuum vim oportet lectorem ſcire, vt nouerit in qua ſyllaba vox protendatur pronunciantis, quia multæ ſunt dictiones, quæ ſolum modo accentu diſcerni debent à pronunciante, ne in ſenſu earum erretur. Sed hæc à Grammaticis diſcere oportet. Porro vox lectoris ſimplex eſſe debet & clara, & ad omne pronunciationis genus accommodata, plena ſucco virili, agreſtem & ſubruſticum effugiens ſonum, non humilis, nec adeo ſublimis: non fracta, non tenera, nihilque fœ-

F

mineum ſonans: non habens inflata vel anhelantia verba, non in faucibus frendentia, nec oris inanitate reſonantia, nec aſpera frendentibus, non hiantibus labris prolata, ſed preſſim & æqualiter, & leniter & clare pronunciata, vt ſuis quæque literæ ſonis enuncientur: & vnumquodque verbum legitimo accentu decoretur, nec oſtentationis cauſa, frangatur oratio. Corporis quoque motum impudentem habere non debet, ſed grauitatis ſpeciem, auribus enim & cordi conſulere debet lector, non oculis: ne potius ex ſeipſo ſpectatores magis, quam auditores faciat. Vetus opinio eſt, lectores pronunciandi cauſa, præcipuam curam vocis habuiſſe, vt exaudiri in tumultu poſſint, vnde & dudum lectores præcones vel proclamatores vocabantur.

C A P V T L I I I.

De libris duorum teſtamentorum.

G

PRonunciantur autem lectiones in CHRISTI Eccleſijs, de ſcripturis ſanctis. Conſtat autem eadem ſacra ſcriptura ex veteri lege & noua. Vetus lex illa eſt, quæ data eſt primum Iudæis per Moyſen & Prophetas: quæ dicitur vetus teſtamentum. Teſtamentum aũt dicitur, quia idoneis teſtibus vtique à Prophetis ſcriptum eſt atque ſignatum. Noua vero lex eſt Euangelium, quod dicitur nouum teſtamentum, quod per ipſum filium Dei CHRISTVM & ſuos Apoſtolos dedit. Illa lex vetus velut radix eſt: hæc noua velut fructus ex radice. Ex lege enim venitur ad Euangelium. Siquidem CHRISTVS qui hic manifeſtatus eſt, ante in lege prædictus eſt. Immo ipſe locutus in Prophetis, ſicut ſcriptum eſt. *Qui loquebar, ecce adſum, legem præmittens velut infantibus pædagogum, Euangelium vero, perfectum vitæ magiſterium, iam adultis omnibus præſtans.* Ideo in illa operantibus, bona terræ promittebantur, hic vero ſub gratia ex fide viuentibus regnum cœleſte tribuitur. Euangelium autem dicitur bonum nuncium, & reuera bonum nuncium: vt qui ſuſceperint, filij Dei vocentur.

H

HI SVNT ERGO LIBRI VETERIS TESTAMENTI, QVOS

ſub amore doctrinæ & pietatis legendos recipiendoſque, Eccleſiarum principes tradiderunt.

PRimi namque legis, id eſt, Moyſi, libri, quinque ſunt, Geneſis, Exodi, Leuitici, Numeri, Deuteronomij. Hos ſequuntur hiſtorici libri quindecim, Ieſu Naue ſcilicet, & Iudicum libri ſinguli ſiue Ruth. Regum etiam libri quatuor. Paralipomenon duo. Tobiæ quoque & Heſter, & Iudith ſinguli. Eſdræ duo, & duo Machabæorum. Super hos Prophetici libri ſedecim ſunt, Eſaias, Hieremias, Ezechiel & Daniel, Libri ſinguli.

A

Duodecim quoque Prophetarum libri ſinguli, & hæc quidem Prophetica ſunt. Poſt hæc verſuum octo libri habentur, qui diuerſo apud Hebræos metro ſcribuntur: id eſt, Iob liber, & liber Pſalmorum, & Prouerbiorum, & Eccleſiaſtes, & Cantica Canticorum, Sapientiæ & Eccleſiaſticus, Lamentationeſque Hieremiæ. Sic complentur libri veteris Teſtamenti quadraginta quinque. Noui autem Teſtamenti primum, quatuor Euangelia ſunt, Matthæi, Marci, Lucæ, Iohannis. Hos quatuordecim Pauli Apoſtoli Epiſtolæ ſequuntur: quibus etiam ſubiunctæ ſunt ſeptem canonicæ Epiſtolæ, Iacobi, Petri, Iohannis & Iudæ. Actus quoque duodecim Apoſtolorum: quorum omnium ſignaculum eſt Apocalypſis Iohannis, quod eſt reuelatio Ieſu CHRISTI, qui omnes libros & tempore concludit & ordine. Hi ſunt libri Canonici ſeptuaginta duo, & ob hoc Moyſes ſeptuaginta elegit presbyteros qui prophetizarent: Ob hoc & Ieſus Dominus noſter, ſeptuaginta duos diſcipulos prædicare mandauit. Et quoniam ſeptuaginta

B

duæ linguæ in hoc mundo erant diffuſæ, congrue prouidit Spiritus ſanctus, vt tot libri eſſent quot nationes, quibus populi & Gentes, ad perficiendam fidei gratiam ædificarentur.

CAPVT LIIII.

De ſcriptoribus ſacrorum librorum.

VEteris autem Teſtamenti ſecundum Hebræorum traditionem, hi ſcriptores habentur. Primum Moyſes ſcripſit Pentateuchum. Ieſu Naue edidit librum ſuum. Iudicum autem & Ruth, & Samuelis primam partem ſcripſit Samuel: ſequentia Samuelis vſque ad calcem, ſcripſit Dauid. Malachim totum edidit Ieremias: nam ante ſparſus erat per ſingulorum regum hiſtorias. Iob librum Hebræi Moyſen ſcripſiſſe putant, alij vnum ex Prophetis. Pſalterium vero ſcripſerunt decem Prophetæ, id eſt, Moyſes, Dauid, Salomon, Aſaph, Ethan, Idithun, Eman, & filij Choræ, id eſt Aſir, Elchana, E

C

phiatib. Sunt qui & Eſdram, & Aggæum, & Zachariam ſcripſiſſe dicant. Salomon ſcripſit Prouerbia, & Eccleſiaſten, & Cantica canticorum. Eſaias ſcripſit librum ſuum, ſimiliter & Ieremias cum Lamentationibus eius. Viri Synagogæ ſapientes, ſcripſerunt Ezechielem, Danielem, & Paralipomenon, & Eſther. Eſdra ſcripſit librum ſuum. Omnes autem hos libros idem Eſdra poſt poſt incenſam legem à Chaldæis, dum Iudæi ingreſſi fuiſſent in Ieruſalem, diuino afflatus Spiritu reparauit, cunctaque Prophetarum volumina, quæ fuerant à Gentibus corrupta, correxit: totumque teſtamentum in viginti duos libros conſtituit, vt tot libri eſſent in lege, quot habentur & literæ. Primum poſt Eſdram editionem de Hebræo in Græcum Septuaginta interpretes ediderunt, ſub Ptolemæo Ægyptiorum rege, ſucceſſore Alexandri, qui in legendo ſtudioſus fuit, omniumque libros Gentium congregauit. Iſte enim ab Eleazaro qui erat Princeps ſacerdotum, multa dona mittens ad templum, petiit vt ſenes de duodecim tribubus Iſrael tranſmitterentur, qui interpretarentur omnes libros eorum, & vt fi-

D

dem interpretationis aduerteret, ſingulis eorum qui fuerunt deſtinati, ſingulas cellulas dedit, & aſſignans omnibus, omnes ſcripturas iuſſit interpretari. Qui cum per LXX. dies illius rei negotium adimpleſſent, omnium ſimul interpretationes, quas per diuerſas cellas ſegregati nullo ad nullum propinquante fecerunt, congregauit in vnum, atque ita omnes libri interpretati per Spiritum ſanctum inuenti ſunt, vt non ſolum intellectu, verum etiam & in ſermonibus conſonantes inuenirentur. Hæc fuit prima interpretatio vera ac diuina. Hos libros meditari omnium Gentium Eccleſiæ primum cœperunt: eoſdemque de Græco in Latinum interpretantes, primi Eccleſiarum prouiſores tradiderunt. Poſt hæc ſecundam editionem Aquila, tertiam & quartam Theodotion & Symmachus ediderunt: ambo Iudæi proſelythi, quintam vero & ſextam editionem Origenes reperit: &

E

cum cæteris ſupradictis editionibus comparauit. Hi ſunt itaque tantum, qui ſcripturas ſacras de Hebræo in Græcum ſermonem verterunt, quinque etiam & numerantur. Nam Latinorum interpretum qui de Græco in noſtrum eloquium tranſtulerunt, vt meminit ſanctus Auguſtinus, infinitus numerus eſt. Sicut enim, inquit, primis fidei temporibus ad manus venit codex Græcus, atque aliquantulum eſſe ſibi vtriuſque linguæ peritiam ſenſit, auſus eſt ſtatim interpretari, atque inde accidit tam innumerabiles apud Latinos extitiſſe interpretes. De Hebræo autem in Latinum eloquium, tantummodo Hieronymus presbyter ſacras ſcripturas conuertit: cuius editione generaliter omnes Eccleſiæ vſquequaque vtuntur, pro eo quod veracior ſit in ſententijs, & clarior in verbis. Librum Sapientiæ Salomon ſcripſiſſe probatur, teſtimonijs illis quibus ibi legitur. *Tu me*, inquit, *elegiſti regem populo tuo, & dixiſti, ædificare templum nomini ſancto tuo, in ciuitate ſanctæ habitationis tuæ.* Hoc opus Hebræi vt quidam ſapientum meminit, inter canonicas ſcripturas recipiebant. Sed poſtquam comprehendentes CHRISTVM interfecerunt, memorantes in eodem libro iam euidentiſſima de CHRISTO teſtimonia quibus dicitur: *Dixerunt inter ſe impij, Comprehendamus iuſtum quia inutilis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris, & promittit ſe ſcientiam Dei habere, & filium Dei ſe nominat.* Et infra: *Si enim eſt vere filius Dei, ſuſcipiet illum & liberabit illum de manu contrariorum.* Ac deinde: *Vt ſciamus reuerentiam illius, & probemus patientiam eius, morte turpiſſima condemnemus eum, collatione facta, ne noſtri eos pro tam aperto ſacrilegio derogarent, a propheticis eum voluminibus reciderunt, legendumque ſuis prohibuerunt.* Librum autem Eccleſiaſticum compoſuit Ieſus filius Syrach Hieroſolymitanus, nepos Ieſu ſacerdotis, de quo meminit Zacharias. Qui liber apud Latinos, propter eloquij ſimilitudinem, Salomonis titulo prænotatur. Præterea Iudith & Tobiæ ſiue Machabæorum libros, qui authores ſcripſerint, minime conſtat.

Sap. 9.

Sap. 2.

Ibidem.

F

Nouum autem Teſtamentum, quatuor libros Euangeliorum, quatuor Euangeliſtæ ſingulos ſcripſerunt: quorum ſolus Matthæus Hebræo ſcripſiſſe perhibetur eloquio, cæteri Græco. Paulus Apoſtolus ſuas ſcripſit Epiſtolas, ex quibus nouem ſeptem Eccleſijs ſcripſit, reliquas diſcipulis ſuis, Timotheo, Tito, & Philemoni. Ad Hebræos autem Epiſtola pleriſque Latinis eius eſſe incerta eſt, propter diſſonantiam ſermonis eandemque alij Barnabam conſcripſiſſe, alij à Clemente ſcriptam fuiſſe ſuſpicantur. Petrus ſcripſit duas nomine ſuo Epiſtolas, quæ Catholicæ nominantur, quarum ſecunda à quibuſdam eius eſſe non creditur, propter ſtili ſermoniſque diſtantiam. Iacobus ſuam ſcripſit Epiſtolam, quæ & ipſa à nonnullis eius eſſe negatur, ſed ſub nomine eius ab alio dictata exiſtimatur. Iohannes Epiſtolas tres edidit: quarum tantum prima a quibuſdam eius eſſe aſſeritur, reliquæ duæ Iohannis cuiuſdam presbyteri exiſtimantur, cuius iuxta Hieronymi ſententiam, alterum ſepulchrum apud Epheſum demonſtratur. Iudas ſuam edidit Epiſtolam. Actus Apoſtolorum Lucas compoſuit, ſicut audiuit vel vidit. Apocalypſin Ioannes Euangeliſta ſcripſit, eodem tempore quo ob Euangelij prædicationem, in inſulam Pathmos traditur relegatus. Hi ſunt ſcriptores ſacrorum librorum, diuina inſpiratione loquentes, ad eruditionem noſtram præcepta cœleſtia in Eccleſia diſpenſantes. Autor autem earundem ſcripturarum Spiritus ſanctus eſſe creditur. Ipſe enim ſcripſit, qui per Prophetas ſuos ſcribenda dictauit.

G

H

CAPVT LV.

De benedictionibus.

BEnedictionem autem dari à ſacerdotibus populo, antiqua per Moyſen benedictio pandit & comprobat: qua benedicere populo ſuo, ſub ſacramento trinæ inuocationis iubetur. Ait enim ad Moyſen Domi-

A
Deut.28. minus: *Sic benedices populum meum. & ego benedicam illos. Benedicat te Dominus & cuſtodiat te: illuminet Dominus faciem ſuam ſuper te, & miſereatur tui: conuertat que Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem.* Hinc quoque vſus Eccleſiæ multiplices benedictiones in diuerſis rebus habet. Benedicitur oleum ex Apoſtolica autoritate, ad infirmorum medicamentum. Iacobo Apoſtolo hoc ita præcipiente: Iacob.5. *Infirmatur, inquit, quis in vobis, inducat presbyteros Eccleſiæ, vt orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Benedicitur ſal & aqua in diuerſos vſus fidelium, ad homines infirmos, contra phantaſiam inimici, ad pecorum ſanitatem, ad morbos auferendos, &c. ſicut legitur Alexander ſeptimus poſt Petrum Romanæ vrbis Epiſcopus & Martyr conſtituiſſe, aquam ſparſionis cum ſale benedici in habitaculis hominum. Nam nullum eſt aliud elementum, quod in hoc mundo purget vniuerſa quam aqua: quodque viuificet cuncta: ideoque cum baptizamur in Chriſto, per ipſum renaſcimur: vt purificati viuificemur, quod in tempore paſſionis vnà cum ſanguine de latere Chriſti profluxit, ad oſtendendum vtique omnis ſanctificationis & munditiæ
B
validum ſe inde habere ſacramentum. Quod autem ſal ſanctificatoin aquæ immiſcetur, ea diuina autoritate proceſſit, quia illud per Eliſæum in fontem mitti iuſſit, vt ſanaretur ſterilitas aquarum Iericho. Ergo natura ſalis naturæ aquæ vicina & coniunctiſſima eſt: quia eiuſdem elementiæ ambo ſunt, & idem officium & ſignificationem habent. Nam aqua à ſordibus mundat: ſal putredinem fugat: aqua nitorem præbet: ſal ſynceritatem adhibet; aqua puritatem ſapientiæ ſignificat, & ſal guſtum prudentiæ indicat: quod ſcilicet ſacrorum librorum ſatis teſtatur autoritas, & multiplicia eorum produnt teſtimonia. Fit enim hic mirabilis operationis diuinæ effectus, vt per ſacerdotum ora Deus ipſe benedicat: & per ſenſibile eorum miniſterium, virtus diuina inuiſibiliter efficiat ſacramentum. Deprecatur quidem pro ſalute hominum pia ſacerdotis intentio, & præſtat eam diuinæ pietatis deuotio. ſicque fit, vt charitas quæ exhibet in ſacerdote deprecationem, ipſa præſtet à Domino integram ſanitatem.
C

CAPVT LVI.

De Symbolo.

SYmbolum tali ratione inſtitutum maiores noſtri tradunt, quod poſt aſcenſionem Domini & Saluatoris noſtri ad patrem, cum poſt aduentum ſancti Spiritus diſcipuli eius inflammati linguis omnium gentium loquerentur, vt nulla eis gens extera, nulla lingua barbaris inacceſſa vel inuia videretur, præceptum eis eſt à Domino datum, ad prædicandum Dei verbum, ad ſingulas quaſque nationes adire. Diſceſſuri itaque ab inuicem, normam prius ſibi futuræ prædicationis in communi cõſtituunt: ne velociter ab inuicem diſcedentes, diuerſum aliquod vel diſſonum prædicaretur his, qui ad fidem Chriſti inuitabantur. Omnes ergo in vno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breue ſibi prædicationis indicium conferendo, in vnum quod ſentiebant componunt: atque hanc credentibus dandã eſſe regulam ſtatuunt. Symbolũ
D
autẽ hoc multis & iuſtiſſimis cauſis appellare voluerunt. Symbolum σύμβολον enim Græce, & indiciũ dici poteſt & collatio: hoc eſt quod plures in vnum conferunt. Id enim fecerunt Apoſtuli, in his ſermonibus in vnum conferendo vnuſquiſque quod ſenſit. Indicium autem vel ſignum idcirco dicitur, quod illo in tempore ſicut Paulus Apoſtolus dicit, & in Actibus Apoſtolorum refertur: Multi ſimulabant ſe eſſe Apoſtolos Chriſti, nominantes quidem Chriſtum, ſed non integris traditionum lineis nunciantes. Ideirco ergo iſtud indicium poſuere, per quod cognoſceretur is, qui Chriſtum verum ſecundum Apoſtolicas literas prædicaret. Eſt autem ſymbolum ſignum, per quod agnoſcitur Deus: quodque proinde credentes accipiunt, vt nouerint qualiter contra diabolum fidei certamina præparent: in quo quidem pauca ſunt verba: ſed omnia continentur ſacramenta. De totis enim ſcripturis, hæc breuiatim collata ſunt ab Apoſtolis: E
vt quoniam plures credentium literas neſciunt, vel qui ſciunt, præ occupatione ſeculi ſcripturas legere non poſſunt, hæc corde retinentes, habeant ſufficientẽ ſibi ſcientiam ſalutarem. Eſt enim breue fidei verbum & olim à Rom.9.
Propheta prædictum: *Quoniam verbum breuiatum, faciet Dominus ſuper terram.*

CAPVT LVII.

De regula fidei.

HÆc eſt autem poſt Apoſtolicum ſymbolum certiſſima fides, quam doctores noſtri tradiderunt, vt profiteamur patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum vnius eſſentiæ, eiuſdem poteſtatis & ſempiternitatis: vnum inuiſibilem: ita vt in ſingulis perſonarum proprietate ſeruata, nec ſubſtantialiter trinitas diuidi, nec perſonaliter debeat omnino confundi: patrem quoque confiteri ingenitum, filium vnigenitum, Spiritum autem ſanctũ nec genitum nec ingenitum, ſed ex patre & filio procedentem. Filium à patre naſcendo procedere: Spiritum vero ſanctum procedendo non naſci: ipſum quoq; filiũ perfectum ex virgine, ſine peccato hominem ſuſcepiſſe: vt F
quem ſola bonitate creauerat, ſponte lapſum miſericorditer repararet: quem veraciter crucifixum, & tertia die reſurrexiſſe, & cum eadem ipſa carne glorificata aſcendiſſe in cælum: in qua & ad iudicium viuorum & mortuorum expectatur venturus: & quod diuinam humanamq; ſubſtantiam in vtroque perfectus vna Chriſtus perſona geſtauerit. quia nec geminauit vtriuſq; ſubſtantiæ integritas perſonam, nec confudit geminam vnitas perſonæ ſubſtantiam: altero quippe neutrum excluſit: quia vtrunque vnuſquiſq; intemerato iure ſeruauit. Quod noui & veteris teſtamenti ſalubris commendat authoritas: illa per prophetiam, iſta per hiſtoriam veraciter perſcripta: & quod neque de Deo, neq; de creatura ſeculi ſit cum paganis aut cum hæreticis aliquid ſentiendum in his rebus, in quibus à veritate diſſentiunt. Sed in vtroque teſtamento diuina proteſtantur eloquia, hoc tantummodo ſentiendũ, quod ſiue hominẽ ſiue vniuerſa, nulla Deus neceſſitate creauerit, nec vllã eſſe omnino viſibilem inuiſibi- G
lemq; ſubſtantiam, niſi aut quæ Deus ſit, aut à bono Deo bona creata ſit. ſed Deus ſumme & incommutabiliter bonus: creatura vero inferius & mutabiliter bona: & quod animæ origo incerta ſit: & quod angelorum natura vel animæ, non ſit pars diuinæ ſubſtantiæ: ſed Dei creatura ex nihilo condita: ideoq; incorporea, quia ad imaginem Dei creata eſt. De pietate morum ſine qua fides diuidi cultus otioſa torpeſcit, & cum qua integritas diuini cultus perficitur. & vt vnuſquiſque Deum propter Deum, & proximum in Deo diligat: vt perficiendo perueniat. Alterius quoque alterius non pullui poſſe peccato, vbi par voluntatis non fieret contenſio. Legitimas nuptias non credi damnandas, licet ex eis quoque originali peccato obnoxia credatur naſci poſteritas: eiſq; iure fidelium virginum & continentium præferenda doceatur integritas. Ne vnum baptiſmum trinitatis (quod nefas eſt) iteretur: neque pro diuerſitate tradentium miniſtrorum ſingulis putetur quibuſque conferri: ſed ab eo ſingulari poteſtate donari, de quo dictum legimus: *Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt, qui baptizat* Ioan.1.
in Spiritu ſancto. & ego vidi & teſtimonium perhibui, quia hic eſt H
filius Dei. Et ne pœnitentiæ remedijs non egere putemus, pro quotidianis humanæ fragilitatis exceſſibus, ſine quibus in hac vita eſſe nõ poſſumus: ita vt pœnitentiæ, compunctione fructuoſa, vniuerſa fateamur deleri peccata, ſicut ſcriptum eſt: *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, &* Pſal.31.
quorum tecta ſunt peccata. Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatũ. Nullum quoq; ſuis viribus, ſed per diuinã gratiam capiti Chriſto ſubiungi, atq; in diruptæ pacis perſeuerantia in vnitate Eccleſię ipſius ſolidari. Nec humanæ voluntatis arbitrio boni quiddam deputandum exiſtimari: ſed ſecundum propoſitum voluntatis Dei, omnem numerum electorum acquiri. Bona quoque temporalia bonis malisq; communia à Deo creari: cuiuſq; diſpenſatione ſingulis quibuſq; vel tribui vel negari: quorũ bonorũ

A in vnoquoque fidelium non habitus, ſed vſus aut improbandus aut probandus. Certa vero æternaq; bona, ſolos poſſe bonos in futuro conſequi: quorum pignore Eccleſiam nunc informatam credimus detineri, hic habentem primitias Spiritus, in futuro perfectionem: hic ſuſtentari in ſpe, poſtea paſci in re: hic videri per ſpeculum in ænigmate: in futuro autem facie ad faciem: cum ad ſpeciem fuerit perducta per ſidem. Quod donec perficiatur, vt ſummi Dei bonis fruamur æternis, fruendum, inde non obterimus & proximis. Eam quoque nos ſpem reſurrectionis habere, vt eodem ordine eademque forma qua ipſe Dominus reſurrexit à mortuis, nos quoque reſurrecturos eſſe credamus, in eodem tempore in quo ſumus vel viuimus, non naturam aut ſexum mutantes, ſed tantũ fragilitatem & vitia deponentes. Ipſum quoq; Sathanam cum angelis ſuis atque cultoribus æterno incendio condemnandum. neque ſecundum quorundam ſacrilegam diſpenſationem, ad priſtinam, id eſt angelicam dignitatẽ, ea qua propria malignitate cecidit, reducendum. Hæc B eſt catholicæ traditionis fidei integritas: de qua ſi vnum quodlibet reſpuatur, tota fidei credulitas amittitur.

CAPVT LVIII.

De Hæreſibus varijs.

HOc ergo cauendum eſt omni animæ timenti deum, vt non à ſide catholica decidens, & relinquens doctrinam veritatis, in errores hæreticorum cadat: quia hoc certiſſimum mortis eſt genus. Sed vt huc facilius poſſit præcauere, quaſcunque ſectas de erroribus hæreticorum atque ſchiſmaticorum, denotatis à catholicis doctoribus inuenimus, ſimul cum earum autoribus, ſiue ſectatoribus, in hoc libro determinamus.

Hæreſis αἵρεσις Græce ab electione vocatur quod ſcilicet vnuſquiſque id ſibi eligat, quod melius illi eſſe videtur vt Philoſophi, Peripatetici, Academici, Epicurei, & Stoici, vel ſicut alij, qui peruerſum dogma cogitantes, arbitrio ſuo de Eccleſia receſſerunt. Inde ergo hæreſes ſunt C dictæ Græca voce ex interpretatione electionis, quas quiſque arbitrio ſuo ad inſtituenda ſiue ad ſuſcipienda quælibet, ipſe elegit. Nobis vero nihil ex noſtro arbitrio inducere licet: ſed nec eligere quod aliquis de arbitrio ſuo induxerit. Apoſtolos Dei habemus authores: qui nec ipſi quicquam ex ſuo arbitrio quod inducerent elegerunt. ſed acceptam à Chriſto diſciplinam, fideliter nationibus aſſignauerunt. Secta à ſectando & tenendo nominata: nam ſectas dicimus habitus animorum ac inſtituta, circa diſciplinam fideliter propoſitam, quæ tenendo ſequuntur: longe alia in religionis cultu opinantes quam cæteri. Schiſma à ſciſſura animorum nomen accepit: eodem enim cultu, eodemq; ritu credit vt cæteri, ſolo congregationis delectatur diſſidio. Fit autem ſchiſma cum dicunt Homines nos iuſti ſumus, nos ſactificamus immundos, & cætera ſimilia. Superſtitio dicta, eo quod ſit ſuperflua aut ſuperinſtituta obſeruatio. Alij dicunt à ſenibus, quia multis annis ſuperſtites, per ætatem delirant & errant.

Apud Iudæos autem hæ fuerunt hæreſes: Phariſæorum, Saducæorum, Eſnæiſtarum, Marboneuſium, Geni- D ſtarum, Meriſtæorum.

Phariſæi ergo & Saducæi inter ſe contrarij ſunt. Nam Phariſæi ex Hebræo in Latinum interpretantur diuiſi: eo quod traditionum & obſeruationum quas illi deuteras vocant, iuſtitiam præferunt. Vnde & diuiſi vocantur à populo quaſi per iuſtitiam.

Saducæi interpretantur iuſti, vendicant enim ſibi quod non ſunt, corporis reſurrectionem negant, & animam interire cum corpore prædicant. Sed nec Spiritus eſſe, nec angelos credunt. Hi quinque tantum libros legis recipiunt: prophetarum vaticinia reſpuunt.

Eſnæi dicunt ipſum eſſe Chriſtum, qui docuit illos omnem abſtinentiam.

Marbonæi dicunt ipſum eſſe Chriſtum, qui docuit illos in omni re ſabbatizare.

Geniſtæ dicti, eo quod de genere Abrahæ eſſe gloriantur. Nam cum in Babyloniam veniſſet populus Dei, E pleri que relinquentes vxores ſuas, Babylonicis mulieribus adhæſerunt: quidam Iſraeliticis tantum coniugibus contenti vel ex eis geniti, dum reuerſi eſſent de Babylonia, diuiſerunt ſe ab omni populo, & aſſumpſerunt ſibi hoc nomen iactantiæ.

Meriſtæi appellati, eo quod ſeparant ſcripturas, nõ credentes omnibus Prophetis, dicẽtes alijs & alijs ſpiritibus propheraſſe. Meros μέρος, enim Græce, latine pars dicitur.

Samaritæ dicti, quod legem ſolam cuſtodiunt: nam Prophetas non recipiunt.

Hemerobaptiſtæ, eo quod quotidie veſtimenta ſua & corpora lauent.

Quidam hæretici qui de Eccleſia receſſerunt, ex nominibus ſuorum authorum nuncupantur: quidam vero ex cauſis quas eligentes inſtituerunt.

Simoniani dicti à Simone, magicæ diſciplinæ perito, cui Petrus in Actibus Apoſtolorum maledixit, pro eo quod ab Apoſtolis Spiritus ſancti gratiam pecunia emere G voluiſſet. Hi dicunt creaturam non à Deo, ſed à virtute quadam ſuperna creatam.

Menandriani à Menandro mago diſcipulo Simonis nuncupati, qui mundum non à Deo, ſed ab angelis factum eſſe aſſerunt.

Baſilidiani à Baſilide appellati, qui inter reliquas blaſphemias, paſſum Ieſum abnegauit. *Actor. 10*

Nicolaitæ dicti à Nicolao diacono Eccleſiæ Hieroſolymorum, qui cum Stephano & cæteris conſtitutus eſt à Petro: qui propter pulchritudinem relinquens vxorem, dixerat vt qui vellet, ea vteretur: Verſaque eſt in ſtuprum talis conſuetudo, vt inuicem coniugia cummutarentur.

Gnoſtici propter excellentiam ſcientiæ, ſe ita appellare voluerunt. animam naturam Dei eſſe dicunt: bonum & malum Deum ſuis dogmatibus fingunt.

Carpocratiani à Carpocrate quodam vocantur, qui dixit Chriſtum hominem fuiſſe tantum: & de vtroque ſexu progenitum.

Cerinthiani à Cerintho quodam noncupati. Hi inter cætera circumciſionem obſeruant, mille annos poſt reſur- H rectionem in voluptate carnis futuros prædicant. Vnde & Græce chiliaſtæ χιλιασταί Latine miliaſti ſunt appellati.

Nazaræi dicti, qui dum Chriſtum qui à vico Nazaræus eſt appellatus, filium Dei confiteantur, omnia tamen veteris legis cuſtodiunt.

Ophitæ à colubro nominati ſunt. Coluber enim Græce ὄφις dicitur. Colunt enim ſerpentem, dicentes ipſum in paradiſo induxiſſe virtutis cognitionem.

Valentiani à Valentino quodam Platonico ſectatore vocati: qui αἰῶνας, id eſt ſecula quædam in originem Dei creatoris induxit. Chriſtum quoque de virgine nihil corporis aſſumpſiſſe, ſed per eam quaſi per fiſtulam tranſiſſe aſſerunt.

Apellitæ, quoq; Apelles princeps fuit: qui creatorem, angelum neſcio quem glorioſum ſuperioris Dei faciens, Deum legis Iſrael, illum igneum affirmans. Appellitæ quorum autor Apelles, qui dixit Chriſtum non Deum in veritate, ſed hominem in phantaſia apparuiſſe.

Archontiaci à principibus appellantur. qui vniuerſitatem quam Deus condidit, opera eſſe archangelorum F defendunt.

Adamiani vocati, quod Adæ imitantur nuditatem, vnde & nudi erant: & nudi inter ſe mares fœminæque conueniunt.

Caiani proinde ſic appellati, quoniam Cain adorant.

Sethiani nomen acceperunt à filio Adam, qui vocatus eſt Seth, dicentes eum eſſe Chriſtum.

Melchiſedechiani vocati pro eo, quod Melchiſedech ſacerdotem Dei, non hominem fuiſſe, ſed virtutem Dei arbitrantur.

Angeli vocantur qui angelos colunt.

Apoſtolici hoc ſibi nomen ideo ſumpſerunt, quod nihil poſſidentes proprium nequaquam recipiunt eos, qui aliquo in hoc mundo vtuntur.

Cerdo-

A Cerdoniani à Cerdone quodam nominati: qui duo contraria principia aſſerunt.

Marcioniſtæ à Marcione Stoico Philoſopho appellati, qui Cerdonis dogma ſecutus, alterum bonum, alterum iuſtum Deum aſſeruit: tanquam duo principia creatoris & bonitatis.

Artotyritæ ab oblatione vocati: panem enim & caſeum offerunt dicentes, primis hominibus oblationem à fructibus terræ & à fructibus ouium fuiſſe celebratam.

Aquarij appellati, eo quod aquam ſolam offerunt in calice Sacramenti.

Seueriani à Seuero exorti, vinum non bibunt, & vetus teſtamentum, & reſurrectionem non recipiunt.

Tatiani, à Tatiano quodam vocati, qui & encratitæ dicti, quia carnem abominantur.

Alogi vocantur tanquam ſine verbo, λόγος, Logos enim Græce verbum dicitur: Deum enim verbum non credunt, reſpuentes Ioannis Euangelium & Apocalypſin.

Cataphrygas nomen prouincia Phrygis dedit, quia ibi extiterunt authores eorum.

B Montanus, Priſca & Maximilla fuerunt, ij aduentum Spiritus ſancti non in Apoſtolos, ſed in ſe traditum aſſerunt.

Cathari propter munditiam ita ſe nominauerunt, gloriantes enim de ſuis meritis, negant pœnitentibus veniam peccatorum: viduas ſi nupſerint, tanquam adulteras damnant: mundiores ſe cæteris prædicant: qui nomen ſuum ſi cognoſcere vellent, mundanos ſe potius quam mundos vocarent.

Pauliani, à Paulo Samoſateno exorti ſunt, qui dixit non ſemper fuiſſe Chriſtum, ſed à Maria ſumpſiſſe initium.

Hermogeniani, ab Hermogene quodam vocati: qui materiam non natam introducens, Deo non nato eam comparauit, matremque elementorum & Deam aſſeruit, quos Apoſtolus improbat elementis ſeruientes.

Manichæi à quodam Perſa extiterunt, qui vocatus eſt Manes. Hic duas naturas & ſubſtantias introduxit, id eſt bonam & malam, & animas ex Deo quaſi ex aliquo fonte
C manare aſſeruit, vetus teſtamentum reſpuit, nouum ex parte recipit.

Cantiani, id eſt Latine ſine lege dicuntur.

Anthropomorphitæ dicti, pro eo quod ſimplicitate ruſtica Deum humana membra habere, quæ in diuinis ſcripta ſunt arbitrantur: ἄνθρωπος, Anthropos enim Græce, Latine homo interpretatur, ignorantes vocem Domini, qui ait: *Spiritus Deus eſt.* Incorporeus eſt enim nec membris diſtinguitur, nec corporis mole cenſetur.

Heraclitæ ab Heraclito autore exorti, Monachos tantum recipiunt, coniugia reſpuunt, regna cælorum paruulos habere non credunt.

Nouatiani à Nouato Romæ vrbis presbytero exorti, qui aduerſus Cornelium cathedram ſacerdotalem conatus inuadere, hæreſim inſtituit, nolens apoſtatas ſuſcipere, & rebaptizans baptizatos.

Montani hæretici dicti, quod tempore perſecutionis in montibus latuerunt, qua occaſione ſe à corpore catholicæ Eccleſiæ diuiſerunt.

Ebionitæ ab Ebione dicti, ſiue à paupertate. Chriſtum
D enim per profectum vitæ ſolum iuſtum putant effectum. Vnde competenter Ebionei pro paupertate intelligentiæ appellantur. Hi ſemiiudæi ſunt, & ita tenent Euangelium, vt legem carnaliter ſeruent, aduerſus quos ad Galathas Apoſtolus ſcribens inuenitur.

Fotiniani à Fotino Gallo Græciæ Syrmiæ Epiſcopo nuncupati, qui Ebionitarum hæreſim ſuſcitans, aſſeruit Chriſtum à Maria per Ioſeph nuptiali coitu fuiſſe conceptum.

Æriani ab Ærio quodam nuncupati ſunt, hi offerre ſacrificium pro defunctis ſpernunt.

Æthiani ab Æthio ſunt vocati, idemque Eunomiani ab Eunomio quodam dialectico Ethij diſcipulo, ex cuius nomine magis innotuerunt, diſſimilem patri aſſerentes filium, & filio Spiritum ſanctum, dicunt etiam nullum imputari peccatum in fide manentium.

Origeniani ab Origene autore exorti ſunt, dicentes quod non poſſit filius videre patrem, nec Spiritus ſanctus E
filium, animas quoque in mundi principio dicunt peccaſſe, & pro diuerſitate peccatorum è cælis vſque ad terram diuerſa corpora quaſi vincula meruiſſe, eaq; de cauſa factum fuiſſe mundum.

Noetiani à quodam Noetio vocati, qui dicebant Chriſtum eundem eſſe patrem & Spiritum ſanctum, ipſamque trinitatem in officiorum nominibus, non in perſonis accipiunt: vnde & Patripaſſiani vocantur, quia patrem paſſum dicunt.

Sabelliani ab eodem Noetio pullulaſſe dicuntur, cuius diſcipulum perhibent fuiſſe Sabellium, ex cuius nomine maxime innotuerunt, vnde & Sabelliani vocati ſunt: hi vnam perſonam patris & filij & Spiritus ſancti aſtruunt.

Arriani ab Arrio Alexandrino presbytero orti ſunt, qui coæternum patri filium non agnoſcens, diuerſas in trinitate ſubſtantias aſſerunt, contra illud quod ait Dominus. *Ego & pater vnum ſumus.* Ioan. 10.

Macedoniani à Macedonio Conſtantinopolitano Epiſcopo dicti ſunt, negantes Deum eſſe Spiritum ſanctū. F

Apollinariſtæ ab Apollinari vocati ſunt, dicentes Chriſtum corpus tantummodo ſine anima ſuſcepiſſe.

Antidicomaritæ appellati ſunt, pro eo quod Mariæ virginitati contradicunt, aſſerentes eam poſt Chriſtum natum viro ſuo fuiſſe commixtam.

Metangiſmonitæ ideo tale nomen acceperunt, quia angos ἄγγος, Græce vas dicitur. Aſſerunt enim ſic eſſe in patre filium, tanquam vas minus intra vas maius.

Patriciani à quodam patricio nuncupati ſunt, qui ſubſtantiam humanæ carnis à diabolo conditam eſſe dicunt.

Colinthiani à quodam Colintho nominati, qui dicunt Deum non facere malum, contra illud quod ſcriptum eſt. Ego Dominus creans mala.

Floriani à Florino, qui è contrario dicunt Deum creaſſe mala, contra id quod ſcriptum eſt: *Fecit Deus omnia bona.* Eſa. 45.

Donatiſtæ à Donato quodam Afro nuncupati, qui de Numidia veniens, totam pene Africam ſua perſuaſione
G decepit: aſſerens minorem patre filium, & minorem filio Spiritum ſanctum, & rebaptizans catholicos.

Bonoſiaci à Bonoſo quodam Epiſcopo exorti produntur, qui Chriſtum filium Dei adoptiuum, non proprium aſſerunt.

Circuncelliones, dicti eo quod agreſtes ſunt, quos Cotopitas vocant, ſupradictæ hæreſis habentes doctrinam, hi amore martyrij ſemetipſos perimunt, vt violenter de hac vita diſcedentes, martyres nominentur.

Priſcillianiſtæ à Priſcilliano vocati, qui in Hiſpania ex errore Gnoſticorum, & Manichæorum permixtum Dogma compoſuit.

Luciferiani à Lucifero Syrmiæ Epiſcopo orti, qui Epiſcopos catholicos, qui Conſtantij perſecutione perfidiæ Arrianorum conſentientes erant, & poſtea correcti, redire in Eccleſiam catholicam delegerunt, damnantes ſiue quod crediderant, ſiue quod crediſſe ſe ſimulauerant, quos Eccleſia catholica materno recepit ſinu, tanquam Petrum poſt fletum negationis. Hanc illi matris charitatem ſuperbe accipientes, eosq; recipere nolentes, ab Eccleſiæ communione receſſerunt, & cum ipſo Lucifero
H authore ſuo, qui mane oriebatur, cadere meruerunt.

Iouinianiſtæ à Iouiniano quodam Monacho dicti, aſſerentes nullam nuptiarum & virginum eſſe diſtantiam, nullamque inter abſtinentes & ſimpliciter epulantes eſſe diſcrimen.

Eluidiani ab Eluidio nominati, qui dicunt poſt natum Chriſtum alios Mariam filios de viro Ioſeph peperiſſe.

Paterniani à Paterno quodam exorti, qui inferiores corporis partes à diabolo factas opinantur.

Arabici nuncupati, eo quod in Arabia exorti ſunt, dicentes animam cum corpore mori, atque in nouiſſimo vtrumque reſurgere.

Tertullianiſtæ dicti à Tertulliano, presbytero Africanæ prouinciæ & ciuitatis Carthaginenſis, animam immorta-

A mortalem eſſe, ſed corpoream prædicantes, & animas hominum peccatorum, poſt mortem in dæmones conuerti putantes.

Teſſarodecaditæ dicti, quod quartadecima luna paſcha cum Iudæis obſeruandum contendunt. nam teſſara quatuor, deca decem ſignificat.

Nyctates a ſomno nuncupati, quod vigilias noctis reſpuant, ſuperſtitionem eſſe dicentes, iura temerari diuina, qui noctem ad requiem tribuit.

Pelagiani a Pelagio monacho exorti. Hi liberum arbitrium diuinæ gratiæ anteponunt, dicentes: ſufficere voluntatem ad implenda diuina iuſſa.

Neſtoriani à Neſtorio Conſtantinopolitano Epiſcopo nuncupati, qui beatam virginem Mariam non DEI, ſed hominis tantummodo aſſerunt genitricem, vt aliam perſonam carnis, aliam faceret deitatis: nec vnum Chriſtum in verbo Dei & carne credidit, ſed ſeparatim atque ſeiunctim alterum filium Dei, alterum filium hominis prædicauit.

B Eutichiani ab Eutice Conſtantinopolitano abbate, qui Chriſtum poſt humanam aſſumptionem negant exiſtere de duabus naturis, ſed ſolam in eo diuinam aſſerunt eſſe naturam.

Acephali dicti id eſt ſine capite, quem ſequuntur hæretici, nullus enim eorum reperitur author à quo exorti ſint: hi trium Calcedonenſium capitulorum impugnatores, duarum in Chriſto ſubſtantiarum proprietatem negant, & vnam in eius perſona naturam prædicant.

Theodoſiani, & Gaianitæ appellati à Theodoſio & Gaiano, qui temporibus Iuſtiniani principis in Alexandria, populi peruerſi electione vno die ſunt ordinati Epiſcopi. Hi errores Eutichetis & Dioſcori ſequentes, Calcedonenſe concilium reſpuunt: ex duabus vnam in Chriſto naturam aſſerunt, quam Theodoſiani corruptam, Gaianitæ incorruptam contendunt.

Gnoitæ & Tritoitæ à Theodoſianis exorti ſunt, ex quibus Gnoitæ ab ignorantia dicti, quia peruerſitati [illegible] qua exorti [illegible], id adijciunt, quod Chriſti diuinitas ignoret futura [illegible] ſcripta de die & hora nouiſſima: non

C recordantes Chriſti perſonam in Eſaia loquentis: *Dies iudicij in corde meo.* — *Eſa. 63.*

Tritoitæ vero vo[illegible] quod ſicut tres perſonas in trinitate, ita quoque tres [illegible] ſunt Deos eſſe, contra illud quod ſcriptum eſt: *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt.* Sunt & aliæ hæreſes [illegible] ſine auctore, & ſine nominibus, ex quibus aliæ [illegible] Deum eſſe, aliæ Chriſti diuinitatem paſſ[illegible] dicunt, aliæ Chriſti de patre natiuitati [illegible] dant, aliæ liberationem hominum, apud inferos [illegible] Chriſti deſcenſione non credunt, aliæ animam imaginem Dei negant, aliæ animas conuerti in dæmones, & in quæcunque animalia exiſtimant, aliæ de mundi ſtatu diſſentiunt, aliæ innumerabiles mundos opinantur. aliæ aquam Deo coæternam faciunt. aliæ nudis pedibus ambulant. aliæ cum hominibus non manducant.

Hæ ſunt hæreſes aduerſus catholicam fidem exortæ, & ab Apoſtolis & ſanctis Patribus, vel concilijs prædamnatæ, quædam in multis erroribus [illegible] inuicem ſibi diſſentiunt, conueniunt tamen [illegible] aduerſus Eccleſiam Dei conſpirant. Sed & [illegible] Scripturam aliter — *Hieron.*

D aliam intelligit, quam [illegible] ſanctus flagitat, à quo conſcripta eſt [illegible] Eccleſia non receſſerit, tamen [illegible] appellari poteſt.

[illegible] LIBRI [illegible] CVNDI.

HRABANI MAVRI
MOGVNTINENSIS ERCHIEPISCOPI, de Inſtitutione clericorum,

LIBER TERTIVS.

CAPVT I

Quid eos ſcire & habere conueniat, qui ad ſacrum ordinem accedere volunt.

E INſtitutio ergo Eccleſiaſtica, [illegible] diuinum officium inſtrui oporteat ſan[illegible] multimoda narratione de[illegible] dinem, & vitæ rectitudinem [illegible] maxime eos habere de[illegible] conſtituti, gubernaculum re[illegible] nent. Nec enim eis aliqua eorum igno[illegible] ſe, vel ſubiectos inſtruere debe[illegible] ſanctarũ G ſcripturarum, puram veritatem hiſtoriarum, modos tropicarum locutionum, ſignificationem [illegible] myſticarum, vtilitatem omnium diſciplinarum, honeſtatem vitæ in probitate morum, elegantiam in prolatione ſermonum, diſcretionem in exhibitione dogmatum, differentiam medicaminum, contra varietatem ægritudinum. Hæc ergo qui neſcit, non dico aliorum [illegible] ſuam bene poteſt diſponere vtilitatem. [illegible] futurus populi rectorum dum vacat, paret [illegible] in quibus poſt modum hoſtes fortiter ſuperet, & gregem ſibi commiſſum op[illegible] defendat. Turpe eſt enim tunc primum [illegible] eſſe di[illegible] cum debet (paſtor conſtitutus) docere, & periculo[illegible] magiſterij pondus ſub[illegible] ſuſtulit, potens eſt illud ſufferre. N[illegible] prærimarum, [illegible] prius interni meditatione di[illegible]. Ab imperitis ergo paſtorale magiſterium qua temeritate ſuſcipitur, quando ars eſt artium, regimen animarum. Qui autem cogitationum vulnera [illegible] eſſe neſciat vulneribus viſcerum? Et tamen ſæpe, qui nequaquam ſpiritualia præ-

H cepta cognouerunt, cordis ſe [illegible] non metuunt, dum qui pigmentorum vim neſciunt, videri medici carnis erubeſcunt. Nam ſunt nonnulli, qui intra ſanctam Eccleſiam ſola ambitione honoris culmen appetunt, atque atteſtante veritate primas ſalutationes in foro, primos in cœnis recubitus, primas in conuentionibus cathedras quærunt: qui ſuſceptum curæ paſtoralis officium miniſtrare digne tanto magis nequeunt, quanto ad humilitatis magiſterium ex ſola elatione peruenerunt. Quos contra Dominus per Prophetam [illegible], dicens: *Ipſi regnauerunt & non ex me, principes extiterunt & ego ignoraui.* Ex ſe namque & non ex arbitrio ſummi rectoris regnant, qui nullis fulti virtutibus nequaquam diuinitus vocati, ſed ſua cupiditate accenſi, culmen regiminis rapiunt, prius quam aſſequuntur, quos tamen internus iudex prouehit, & neſcit, quia quos permittendo tolerat, profecto per iudicium reprobationis ignorat. Paſtorum ergo imperitia voce veritatis increpatur, cum per Prophetam dicitur: *Ipſi paſtores ignorauerunt intelligentiam, tenentes legem neſcierunt me.* Neſcire ergo ſe ab eis quæritur veritas, & neſcire ſe principatum [illegible] proteſtatur, quia profecto hi qui ea quæ ſunt Domini neſciunt, à Domino neſciuntur, Paulo atteſtante qui ait: *Si quis autem ignorat, ignorabitur.* Quę nimium paſtorum ſæpe imperitia meritis congruit ſubiectorũ, qui quamuis lumen [illegible] ſcientiæ ſua culpa exigente non habeant, diſtricto tamen iudicio agitur, vt per eorum ignorantiam hi etiam qui ſequuntur offendant. Hinc namque in Euangelio per ſemetipſam veritas dicit: *Si cæcus cæco ducatum præſtat, ambo in foueam cadunt.* Et ſunt nonnulli qui ſolerti cura ſpiritalia præcepta perſcrutantur, ſed quæ intelligendo penetrant, viuendo conculcant, repente docent, quæ non opere, ſed meditatione didicerunt, & quod verbis prædicant, moribus impugnant. Vnde fit [illegible] paſtor per abrupta graditur, ad præcipitium grex ſequitur. Hinc namq; per Prophetam [illegible]

— *Oſea 8.* — *Eſa. 56.* — F *1. Cor. 4.* — *Matt. 15.*

A

…amiel. 7 ſuam ſententiam … dicens: *Cum ipſi limpidiſſimam aquam biberetis, reliquam pedibus veſtris turbabatis, & oues meæ his quæ conculcata pedibus veſtris fuerant, paſcebantur, & quæ pedes veſtri turbauerunt, hæc bibebant.* Aquam quippe limpidiſſimam paſtores bibunt, cum fluenta veritatis recte intelligentes hauriunt: ſed eandem aquam pedibus turbare, eſt ſanctæ meditationis ſtudia male viuendo corrumpere. Aquam ſcilicet eorum pedibus turbatam oues bibunt, cum ſubiecti quique non ſectantur verba quæ audiunt, ſed ea ſola quæ conſpiciunt exempla prauitatis, imitantur. Hinc rurſus Dominus per prophetam dicit: *Facti*

ſa. 44. *ſunt Domini Iſrael in offendiculum iniquitatis.* Nemo quippe amplius in Eccleſia nocet, quam qui peruerſe agens, nomen vel ordinem ſanctitatis habet. Refugerent autem indigni quique, tanti reatus pondera, ſi veritatis ſententiam ſollicita cordis aure penſarent, qui ait:

Matt. 18. *Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, melius erat ei vt ligaretur mola aſinaria in collo eius, & proijceretur in profundum maris.* Per molam quippe aſinariam, ſecularis vitæ circuitus, & labor exprimitur, & profundum maris, extrema damnatio deſignatur. Qui ergo ſanctitatis ſpecie deductus, vel verbo, vel exemplo cæteros deſtruit, melius profecto fuerat, vt hunc ad mortem ſub exteriori habitu terrena acta conſtringerent, quam hunc ſacra officia in culpa cæteris imitabilem demonſtrarent, quia nimirum ſi ſolus caderet,

B

vtcunque hunc tolerabilior inferna pœna cruciaret. Sed quia vtrumque neceſſe eſt, vt bonam vitam ſapientia illuſtret, & ſapientiam bona vita commendet, vtrumque enim hoc libro (ſi Dominus annuerit) digeremus, id eſt, vt ſciant hi qui in ſacris ordinibus Eccleſiæ, aut iam Domino deſeruiunt, aut deſeruituri erunt, quantæ eruditionis eis opus ſit in animo, & quam ſobriæ vitæ exemplo, quantæq; virtutis & diſcretionis in docendo, vt nec diſcordet vita prudentiæ, neque ſermo diſſentiat diſciplinæ.

Capvt II.

De eminentia ſacrarum ſcripturarum, & ad quid omnis ſcientia referenda ſit.

C

FVndamentum autem, ſtatus, & perfectio prudentiæ, ſcientia eſt ſanctarum ſcripturarum: quæ ab illa incommutabili æternaque ſapientia profluens, quæ ex ore altiſſimi prodijt, primogenita ſcilicet omnem creaturam Spiritus ſancti diſtributionibus, per vaſa ſcripturæ lumen indeficiens, quaſi per laternas orbi lucet vniuerſo, ac ſi quid aliud eſt, quod ſapientiæ nomine rite cenſeri poſſit, ab vno Eccleſiæque ſapientiæ fonte deriuatum, ad eius reſpectat originem. Quicquid enim veri à quocunque reperitur, à veritate verum eſſe per ipſam veritatem dinoſcitur: & quicquid vbique boni inuenitur, à bonitate bonum eſſe deprehenditur: ſic & quicquid ſapientiæ à quoquam inueſtigatur, à ſapientia ſapiens eſſe intelligitur. Nec enim illa quæ in libris prudentium huius ſeculi, vera & ſapientia reperiuntur, aliquam veritati & ſapientiæ attribuenda ſunt, quia non ab illis hæc primum ſtatuta ſunt, in quorum dictis hæc leguntur, ſed ab æterno manentia inueſtigata ſunt, quantum ipſa docens & illuminatrix omnium veritas, & ſapientia eis in-

D

ueſtigare poſſe conceſſit: ac ideo ad vnum terminum cuncta referenda ſunt, & quæ in libris gentilium vtilia, & quæ in ſcripturis ſacris ſalutaria inueniuntur vt ad cognitionem perfectam veritatis, & ſapientiæ perueniamus, qua cernitur & tenetur, ſummum bonum. Summo autem bono agnito & adepto, vere beatus quiſque ſit, cum ſumma ſapientia plene & perfecte in æternum perfruitur: quia ſine hac ſapientia nemo fieri beatus poteſt, ſicut ipſa veritas & ſapientia Chriſtus ad pa-

Ioan. 17. trem loquens teſtatur: *Hæc eſt autem*, inquit, *vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Conſequenter autem hic intelligitur Spiritus ſanctus qui eſt patris filijque tanquam charitas conſubſtantialis amborum. Tunc ergo cognitio Dei erit perfecta, quando mors erit nulla. Tunc & beatitudo erit plena, quando Dei clarificatio erit ſumma. Sed prius hic

E

quodammodo clarificatur Deus, dum per fidem credentium & ſanctarum ſcripturarum manifeſtationem in tota mundi latitudine prædicatur. Nunc enim videmus eum per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognoſcimus ex parte, tunc autem cognoſcemus ſicut & cogniti ſumus.

Capvt III.

Quibus obſcuritatibus ſcriptura ſacra ſit inuoluta, & quod eam temere alicui legere non liceat.

IGitur ſcriptura diuina, qua tantis morbis humanarum voluntatum ſubuenitur, ab vna lingua perfecta, quæ oportune potuit per orbem terrarum diſſeminari, per varias interpretum linguas longe lateque diffuſa eſt, vt innoteſceret gentibus ad ſalutem. Quam legentes nihil appetunt aliud, quam cogitationes voluntatemque illorum, à quibus conſcripta eſt inuenire, & per illas voluntatem Dei ſecundum quam tales homines locutos credi-

F

mus. Sed multis & multiplicibus obſcuritatibus & ambiguitatibus decipiuntur, qui temere legunt, aliud pro alio ſentientes, quibuſdam autem locis quid vel falſo ſuſpicentur, eum non inueniunt, ita obſcure dicta quædam, denſiſſimam caliginem obducunt. Quod totum prouiſum eſſe diuinitus non dubito, ad edomandam labore ſuperbiam & intellectum à faſtidio renouandum, cui facile inueſtigata plerunque vileſcunt. Sunt enim in diuinis libris plurima loca tropicis locutionibus difficilia, ſunt quoque multa rerum magnitudine eximia, atque ideo neceſſe eſt, vt & ſenſus & ingenij ſagacitate inueſtigentur, & pro ſui dignitate intellecta venerentur. Nemo enim ambigit per ſimilitudines libentius quæq; cognoſci, & cum aliqua difficultate quæſita multo gratius inueniri. Qui enim prorſus non inueniunt quod quærunt, fame laborant, qui autem non quærunt, quia in promptu habent, faſtidioſe permarceſcunt. In vtroque autem languor cauendus eſt. Magnificè ergo & ſalubriter Spiritusſanctus ita ſcripturas ſanctas medicauit, vt locis apertioribus fami occurreret, obſcurioribus autem faſtidia de-

G

tergeret. Nihil autem fere de illis obſcuritatibus eruitur, quod non planiſſime dictum alibi reperiatur.

Capvt IV.

De gradibus ſapientiæ, & charitatis.

ANte omnia enim opus eſt ei qui deſiderat ad ſapientiæ peruenire culmen, Dei timore conuerti, ad cognoſcendum eius voluntatem, quid nobis appetendum fugiendumque præcipiat. Timor autem iſte cogitationem de noſtra mortalitate, & de futura morte neceſſe eſt incutiat, & quaſi clauatis carnibus, omnes ſuperbiæ motus ligno crucis affigat. Deinde miteſcere opus eſt pietate, neque contradicere diuinæ ſcripturæ ſiue intellectæ ſi aliqua vitia noſtra percutit, ſiue non intellectæ quaſi nos melius ſapere, meliusque percipere poſſimus, ſed cogitare potius, & credere id eſſe melius, & verius, quod ibi ſcriptum eſt, etiam ſi lateat, quam id quod nos per nos ipſos ſapere poſſumus. Poſt iſtos duos gra-

H

dus timoris atque pietatis, ad tertium venitur ſcientiæ gradum, de quo nunc agere conſtitui. Nam in eo ſe exercet omnis diuinarum ſcripturarum ſtudioſus, nihil in eis aliud inuenitur vſquam diligendum eſſe Deum propter Deum: & proximum propter Deum, & illum quidem ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, proximum vero tanquam ſeipſum id eſt, vt iam proximi dilectio, ſicut etiam noſtri referatur in Deum. Quiſquis ergo ſcripturas ſacras vel quamlibet partem earum intellexiſſe ſibi videtur, ita vt eo intellectu non ædificet iſtam geminam charitatem Dei, & proximi, nondum intellexit quemadmodum oportebat eum ſcire. Itaq; tria hæc ſunt, quibus & ſcientia omnis, & prophetia militat, fides, ſpes, charitas: ſed fidei ſuccedit ſpes, & ſpei ſuccedit beatitudo, charitas autem etiam iſtis decedentibus au-

geb:tur

A ge[illegible]itur potius. Cum ergo quatuor diligenda ſunt, vnum quod ſuper nos, id eſt Deus: alterum quod nos ſumus, id eſt anima ad imaginem Dei creata. tertium quod iuxta nos eſt, id eſt alter homo: quartum quod infra nos, id eſt corpus, de ſecundo, & quarto nulla præcepta danda erant. Quantumlibet enim homo excidat à charitate, remanet illi tamen dilectio ſui, & dilectio corporis ſui, reſtabat vt de illo quid ſupra nos eſt, & de illo quid iuxta nos eſt, præcepta ſumeremus. *Diliges* (inquit) *Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, &c. Omnis quippe homo in quantum homo eſt, diligendus eſt propter Deum, Deus vero propter ſeipſum. Amplius quiſque Deum debet diligere quam ſeipſum, item amplius alius homo diligendus eſt quam corpus noſtrum, quia propter Deum omnia iſta diligenda ſunt, & poteſt nobiſcum alius homo Deo perfrui, quod non poteſt corpus, quia corpus per animam viuit, qua fruimur Deo. Omnes autem homines æque diligendi ſunt, ſed cum omnibus prodeſſe non poſſimus, his potiſſimum conſulendum eſt, qui locorum & tempo-
B rum vel quarumlibet rerum opportunitatibus conſtrictius nobis, quaſi quadam ſorte iunguntur. Velle tamen debemus, vt omnes homines nobiſcum diligant, & totum quod eos vel adiuuamus, vel adiuuamur ab eis, ad vnum illum finem referendum eſt. Iure enim continuatur ſcientiæ charitas, quia ſolummodo ſcientiæ fructus in cha-
Cor, 8. ritate conſiſtit. *Scientia* (ait Apoſtolus) *inflat, charitas vero ædificat.* Si ergo appetendum eſt quod inflat, multo magis quod ædificat, vt cum ſcimus voluntatem Dei, diligamus obedire Deo, vt perueniamus ad Deum. Nam illa ſcientia bonæ ſpei, hominem ſe non iactantem ſed lamentantem facit, quo affectu impetrat ſedulis precibus conſolationem diuini adiutorij, ne deſperatione frangatur, & eſſe incipit in quarto gradu, hoc eſt, fortitudinis. Quæritur & ſititur iuſtitia, hoc enim affectu ab omni mortifera iocunditate rerum tranſeuntium ſæpe extrahitur, & inde ſe auertens, conuertit ad dilectionem æternorum, immutabilem ſcilicet vnitatem, eandemq́; trinitatem quam ibi aſpexerit, quantum poteſt, in longinquo
C radiante, ſuiq́; aſpectus infirmitate ſuſtinere ſe illam lucé non poſſe pertenſerit, in quinto gradu, hoc eſt, in conſilio miſericordiæ purgat animam tumultuantem quodammodo, atque obſtrepentem ſibi de appetitu inferiorum conceptis ſordibus. Hic vero ſe in dilectione proximi non ignauiter exercet, in eaq́; perficitur, & ſpe iam plenus atque integer viribus, cum peruenerit vſque ad amici dilectionem, aſcendit in ſextum gradum, vbi iam ipſum oculum purgat, quo videri Deus poteſt ab eis, qui huic ſeculo moriuntur, nam in tantum vident, in quantum moriuntur huic ſeculo, in quantum autem huic viuunt non vident, & ideo quamuis iam certior, & non ſolum tolerabilior, ſed etiam iocundior ſpecies lucis illius incipit apparere. in ænigmate adhuc tamen. & per ſpeculum videri dicitur, quia magis per fidem quam per ſpeciem ambulatur, cum in hac vita peregrinamur, quamuis conuerſationem habeamus in cælis. In hoc autem gradu ita purgat oculum cordis, vt veritati nec ſeipſum quidem præferat, vt conferat proximum, ergo nec ſeipſum, quia nec illum quem diligit ſicut ſeipſum. Erit ergo [illegible]nctus tam ſimplici corde, atque mundato, vt nec [illegible] hominibus placendi ſtudio detorqueatur à vero, nec reſpectu deuitan-
D dorum quorumlibet incommodorum [illegible] quæ aduerſantur huic vitæ. Talis filius ad ſapientiam aſcendit, quæ vltima & ſeptima eſt [illegible] qui[illegible] per-fruitur [illegible] enim ſ[illegible] timor Domini, ab illo enim vſq; ad ipſam, per hos gradus aſcenditur & venitur.

CAPVT V.

Quod is qui ad ſapientiæ integritatem peruenit, ad charitatis perfectionem perueniat.

QVicunque igitur ad ſapientiæ culmen peruenit, ad faſtigium charitatis perueniat neceſſe eſt, quia nemo perfecte ſapit, niſi is qui recte diligit. Quando enim quis per gradus ſupradictos ad ſapientiæ [illegible] ſtudet peruenire, nihil [illegible] agit, niſi vt ad perfectionem charitatis perueniat, & quantum perficit in ſapientia, tantum in charitate. Prædiximus enim quod in cogitatione perfecta ſapientiæ, beatitudo vera conſiſteret. hoc idem dicimus & de charitate, quia in dilectione perfecta charitatis, beatitudo ſumma conſiſtit. Nam creator omnium Deus, qui beatitudo noſtra eſt, vtrorumque nomine æqualiter nuncupatur, ſicut in libro Sapientiæ de eo ſcri- Sap. 7.
ptum eſt: *Omnium, inquit, artifex docuit me ſapientia. Eſt enim illa Spiritus intellectus, ſanctus, vnicus,* &c. Et Apoſtolus 1. Ioan. 4.
Ioannes. *Deus, inquit, charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Nam Saluator in Euangelio ſapientiam & charitatem vnum eſſe intelligi volens, ad pa- Ioan. 17.
trem dixit. *Pater iuſte mundus te non cognouit, ego autem te cognoui, & hi cognouerunt, quia tu me miſiſti, & notum feci eis nomen tuum, & notum faciam, vt dilectio qua dilexiſti me, in ipſis ſit, & ego in ipſis.* Quiſquis ergo percipit plenam notitiam Dei, ſimul habet in ſe perfectam dilectionem Dei, & his ambobus fruens, æternam beatitudinem adeptus ſummo bono tenebit.

CAPVT VI. G

De modo legendi ſacras ſcripturas.

SEd nos his ita prælibatis, ad tertium illum gradum, id eſt, ſcientiam, conſiderationem referamus. de qua diſſerere quod Dominus ſuggeſſerit atque tractare inſtituimus. Erit igitur diuinarum ſcripturarum ſolertiſſimus indagator, qui primo totas legerit, notaſque habuerit, & ſi nondum intellectu, iam tamen lectione duntaxat eas, quæ appellantur Canonicæ: nam cæteras ſecurus legat, fide veritatis inſtructus, ne præoccupent imbecillum animum, & periculoſis mendacijs, atque phantaſmatibus eludentes, præiudicent aliquid ſanam intelligentiam. In Canonicis autem ſcripturis Eccleſiarum catholicarum quam plurimarum authoritatem ſequatur, inter quas ſane illæ ſunt, quæ Apoſtolicas ſedes habere, & Epiſtolas accipere meruerunt. Tenebit igitur hunc modum in ſcripturis canonicis, vt eas quæ ab omnibus accipiuntur Ec- H
cleſijs catholicis, præponat eis, quas quidam non accipiunt, in eis vero quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas quas plures grauioreſque accipiunt, eis quas pauciores minoriſque authoritatis Eccleſiæ tenent. Si autem alias inuenerit a pluribus, alias à grauioribus haberi, quanquam hoc inuenire non poſſit, æqualis tamen authoritatis eas habendas puto, totus autem canon ſcripturarum in quo illam conſiderationem verſandam diximus, his libris continetur (vt breuiter dicam) veteris teſtamenti, xlv. noui autem xxvij. qui ſiunt lxxij. Quorum omnium nomina [illegible] & authoritatem quia in ſuperiori libro, quantum potui deſcripſi non neceſſe credimus iterare.

CAPVT VII.

De Canone Hebræorum, quomodo apud eos tripartitus eſt ordo diuinarum ſcripturarum.

NOtandum tamen quod Hebræi vetus teſtamentum, Heſdra authore iuxta numerum literarum ſuarum in xxij. libros accipiunt, diuidentes eos in tres ordines, legis ſcilicet, prophetarum, & hagiographorum. Primus F
ordo legis in quinque libris accipitur, quorum primus eſt Breſith, qui eſt Geneſis. Secundus Elleſmoth, qui eſt Exodus. Tertius Vaiecra, qui eſt Leuiticus. Quartus Vaiedabber, qui eſt Numerus. Quintus Ellehadabarim, quod eſt Deuteronomium. Hi ſunt quinque libri Moyſi, quos Hebræi Thorath, Latini legem appellant, proprie autem lex appellatur, quæ per Moyſen data eſt. Secundus ordo prophetarum, in quo continentur libri octo, quorum primus Ioſue ben[illegible], qui Latine Ieſu Naue dicitur. Secundus Sophtim, qui eſt Iudicum. Tertius Samuel, qui eſt Regum primus. Quartus Malachim, qui eſt Regum ſecundus. Quintus Eſaias. Sextus Hieremias. Septimus [illegible] Octauus Thereaſar qui dicitur duodecim prophe-

A Prophetarum, qui libri quia ſibi pro paruitate adiuncti ſunt, pro vno accipiuntur. Tertius ordo hagiographorum, id eſt, ſancta ſcribentium, in quo ſunt libri nouem, quorum primus Iob, ſecundus Pſalterium, qui in quinq; incisionibus diuiditur, tertius Maſſoth, quod eſt Prouerbia Salomonis, quartus Coheleth, qui eſt Eccleſiaſtes: quintus Sirhaſirim, quod ad Canticum canticorũ, ſextus Daniel, ſeptimus Dibrehaiomim, quod eſt verba dierum, id eſt, Paralipomenon, octauus Eſdras, nonus eſt Heſter, qui ſimul omnes v. & viii. & ix. fiunt xxii. ſicut ſuperius ſunt comprehenſi. Quidam autem Ruth, & Cinoth, quod Latine dicitur lamentatio Hieremiæ, hagiographis adijciunt, & viginti quatuor volumina veteris teſtamenti faciunt, iuxta xxiv. ſeniores, qui ante conſpectum Dei aſſiſtunt. Iſti ſunt libri qui apud Hebræos canonicam authoritatem habent. Quartus eſt apud nos ordo veteris teſtamenti, eorum librorum qui in Canone Hebraico nõ ſunt, quorum primus ſapientiæ liber eſt, ſecundus Eccleſiaſticus, tertius Tobiæ, quartus Iudith, quintus & ſextus B Machabæorum, quos licet Iudæi inter apocrypha ſeparent, Eccleſia tamen Chriſti, inter diuinos libros honorat & prædicat. In nouo autem teſtamento duo ſunt ordines, primus Euangelicus, in quo ſunt Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes, ſecundus Apoſtolicus, in quo ſunt Epiſtolæ Apoſtolorum Petri, Iacobi, Ioannis, Iudæ & Pauli, & liber actus Apoſtolorum, & Apocalypſis. In his omnibus libris timentes Deum, & pietate manſueti quærunt voluntatem Dei, cuius operis & laboris prima obſeruatio eſt, vt diximus noſſe iſtos libros, & ſi nondum ad intellectum, legendo tamen vel mandare memoriæ, vel omnino incognitos non habere. Deinde illa quæ in eis aperte poſita ſunt, vel præcepta viuendi, vel regulæ credendi, ſolertius diligentiuſq; inueſtiganda ſunt, quæ tanto quiſque plura inuenit, quanto eſt intelligentia capacior. In his enim quæ aperte in ſcripturis poſita ſunt, inueniuntur illa omnia quæ continent fidem, mores viuendi, ſpem ſcilicet atque charitatem: cum vero facta quadam familiaritate cum ipſa lingua diuinarum ſcripturarum, in ea quæ obſcura ſunt aperienda, & diſcutienda C pergendum eſt, vt ad obſcuriores locutiones illuſtrandas, de manifeſtioribus ſumantur exempla, & quædam certarum ſententiarum teſtimonia, dubitationem certis auferant, in qua re memoria valet plurimum, quæ ſi defuerit, non poteſt his præceptis dari.

CAPVT VIII.

Vnde fit quod non intelliguntur quæ ſcripta ſunt.

DVabus autem cauſis non intelliguntur quæ ſcripta ſunt, ſi aut ignotis, aut ambiguis ſignis obteguntur. Sunt autem ſigna propria vel tranſlata, propria dicuntur, cum his rebus ſignificandis adhibentur, propter quas ſunt inſtituta, ſicut dicimus bouem eum intelligimus pecus, quod omnes nobiſcum Latinæ linguæ homines hoc nomine vocant, tranſlata ſunt, cum & ipſæ res quas proprijs verbis ſignificamus, ad aliquid aliud ſignificandum vſurpantur, ſicut dicimus bouem, & per has duas ſyllabas intelligimus pecus, quod iſto nomine appellari ſolet Euangeliſta quem ſignificauit ſcriptura, interpretante

1. Cor. 9. Apoſtolo & dicente: *Bouem triturantem non infrenabis.*

D Ad propria autem ſigna pertinent verba, quæ prorſus totes homines obtinuerunt principatum ſignificandi, quæcunque animo concipiuntur, ſi ea quiſque prodere velit. Sed quia verberato aere ſtatim tranſeunt, nec diutius manent quam ſonant, inſtituta ſunt per literas ſigna verborum, & ita voces oculis oſtenduntur, non per ſeipſas, ſed per ſigna quædam ſua. Iſta ſigna ergo non potuerunt, communia eſſe omnibus Gentibus, peccato quodam diſſentionis humanæ, cum ad ſe quiſque principatum rapit, cuius ſuperbiæ ſignum eſt erecta illa turris in cœlum, vbi homines impij non ſolum animos, ſed etiam voces diſſonas habere meruerunt. Sed gratia Dei miſericorditer prouiſum eſt, vt ſcriptura diuina quæ in prima illa lingua, qua omnes primi locuti ſunt primitus conſcripta eſt, ex ipſa per varia interpretum officia ad notitiam E hominum deferretur, ne humana miſeria fame verbi Dei deficiens, ſine remedio in æternum periret, ſeruato tamen ordine, quem maxime canon inuenit harum ſcripturarum illis tribus linguis, quæ in cruce redemptoris & Saluatoris noſtri dedicatæ ſunt, Hebræa videlicet, græca & Latina, ad inſinuandam ſanctæ Trinitatis fidem, in tribus mundi partibus tripertito humano generi principaliter commendari, vt ex his vnaquæque gens & natio propriæ linguæ adminiculo intellectum ſibi ſalubrem attraheret, interpretando ac colloquendo ſenſum eundem canonicum proprijs verbis. Sed quia prædiximus, quod aut in ignotis ſignis, aut in ambiguis hæreret intellectus, vt non facile intelligerentur quæ ſcripta ſunt de ambiguis ſignis poſt loquemur, nunc de incognitis agimus. Agere enim decreuimus, vt ſi Dominus vellet, quæcunque in prædictis duobus ſignis neceſſaria eſſent ad diſcendum nobis, diſtributo ordine modoque diſpoſito, quantum poſſemus conſcriberemus, vnde oportebat, vt de ignotis proprijs ſignis poſt ageremus, in quibus radix & initium diſcendi conſiſtit. F Deinde de ignotis tranſlatis, in quibus ſubtilitas & vtilitas lectionis habetur, poſtea vero de ambiguis ſignis, proprijs atq; tranſlatis, quibus ad portum elicitis, & ſecundum veritatem inuentis, firmitas & integritas lectionis generatur.

CAPVT IX.

De ignotis ſignis.

IGnotorum autem ſignorum duæ formæ ſunt, quantum ad verba pertinet, namque aut ignotum verbum facit hærere lectorem, aut ignota locutio, quæ ſi ex alijs linguis veniunt, aut quærenda ſunt ab earum linguarum hominibus, aut lingua eadem, ſi aut otium eſt, aut ingenium ediſcenda, aut plurium interpretum conſulenda collatio. Si autem ipſius linguæ noſtræ, id eſt, Latinæ aliqua verba locutioneſque ignoramus, legendi conſuetudine audiendique innoteſcunt. Nulla ſane ſunt magis mandanda memoriæ, quam illa verborum locutionumque genera, quæ ignoramus, vt cum peritior occurrerit, de eo quæri poſſit, vel talis lectio, quæ vel præcedentibus, G vel conſequentibus velocius oſtendat, quam vim habeat, quidque ſignificet quod ignoramus, facile adiuuante memoria poſſimus aduertere & diſcere. Debet autem ſtudere, is qui propriorum ſignorum peritus eſſe vult, id eſt, quantum ad ſermones pertinet, vt & certam cognoſcat vim verborum, & proprium ſciat modum locutionum, quod à Grammaticis & rhetoribus non mediocriter diſcere (qui vult) valet.

CAPVT X.

De tranſlatis ignotis.

IN tranſlatis vero ſignis, ſi qua forte ignota cogunt hærere lectorem, partim linguarum notitia, partim rerum inueſtiganda ſunt, aliquid enim ad ſimilitudinem valet, & procul dubio ſecretum quiddam inſinuat. Siloa piſcina vbi faciem lauare iuſſus eſt, cui oculos Dominus luto de ſputo facto iunxerat, quod tamen nomen linguę H incognitæ niſi Euangeliſta interpretatus eſſet, tamen magnus intellectus lateret, ſic etiam multa quæ ab authoribus eorundem librorum interpretata non ſunt nomina Hebræa, non eſt dubitandum habere non paruam vim atque adiutorium ad ſoluenda ænigmata ſcripturarum, ſi quis ea poſſit interpretari. Quod nonnulli eiuſdem linguæ periti viri, non ſane paruum beneficium poſteris contulerunt, qui ſeparata de ſcripturis eadem omnia verba interpretati ſunt, & quid ſit Adam, quid Eua, quid Abraham, quid Moyſes, ſiue etiam locorum nomina, quid ſit Hieruſalem, vel Sion, vel Iericho, vel Libanus, vel Iordanis, & quæcunque alia in illa nobis ſunt incognita nomina, quibus apertis & interpretatis, multæ in ſcripturis figuratæ locutiones, cum ignoramus vel animalium, vel lapidum, vel herbarum naturas, aliarumue re-

A rum, [illegible] ne [illegible] ſcriptura ſimilitudinis alicuius gratia [illegible] tur. Nam & de ſerpente, quod notum eſt, totum corpus eum pro capite obijcere ferientibus, quantum illuſtrat ſenſum illum, quod Dominus iubet aſtutos nos eſſe ſicut ſerpentes, vt ſcilicet pro capite noſtro, quod eſt CHRISTVS, corpus potius perſequentibus offeramus, ne fides Chriſtiana tanquam necetur in nobis, ſi parcentes corpori, negemus Deum. Vel illud quod per cauernæ anguſtias coarctatus, depoſita veteri tunica, veſtes nouas accipere dicitur, quantum concinit ad imitandam ipſam ſerpentis aſtutiam, exuendumque veterem hominem ſicut Apoſtolus dicit, *vt induamur nouo*, &

Col. 3. Matt. 7. exeundum per anguſtias dicente Domino, *Intrate per anguſtam portam.* Vt ergo notitia naturæ ſerpentis illuſtrat multas ſimilitudines, quas de hoc animante ſcriptura dare conſueuit, ſic ignorantia non nullorum animalium, quæ non minus per ſimilitudines commemorantur, impedit plurimum intellectorem, ſic lapidum, ſic herbarum, vel quæque tenentur radicibus. Nam & carbunculi notitia quod lucet in tenebris, multa illuminat, etiam ob-

B ſcura librorum, vbicunque propter ſimilitudinem ponitur, & ignorantia beryllī vel adamantis, claudit plerumque intelligentiæ fores, nec aliam ob cauſam facile eſt intelligere, pacem perpetuam ſignificari oliuæ ramulo, quem rediens ad arcam columba pertulit, niſi quia nouimus & olei lenem contactum, non facile alieno humore corrumpi, & arborem ipſam frondere perenniter. Multi autem per ignorantiam hyſopi dum neſciunt quam vim habeat, vel ad purgandum pulmonem, vel ad ſaxa radicibus penetranda, cum ſit herba breuis atque humi-

Pſal. 50. lis, omnino inuenire non poſſunt dictum, *Aſperges me hyſopo & mundabor.* Numerorum etiam imperitia, & muſicarum rerum ignorantiæ, multa faciunt non intelligi, tranſlate ac myſtice poſita in ſcripturis, de quibus quando de ſingulis diſciplinis diſputabimus, apertius ediſſeremus, de ambiguis nunc dicturi.

CAPVT XI.

De ambiguis ſignis quomodo conſtant.

C AMbiguitas autem ſcripturæ, aut in verbis proprijs eſt, aut in tranſlatis, ſed cum verba propria faciunt ambiguam ſcripturam, primo videndum eſt, ne male diſtinxerimus aut pronunciauerimus. Cum ergo adhibita intentio incertum eſſe præuiderit, quomodo diſtinguendum aut quomodo pronunciandum ſit, conſulat regulam fidei, quam de ſcripturarum planioribus locis & Eccleſiæ authoritate percepit. Quod ſi ambæ vel etiam omnes ſi plures fuerint partes ambiguitatis, ſecundum fidem ſonuerint, textus ipſe ſermonis à præcedentibus & conſequentibus partibus, quæ ambiguitatem illam in medio poſuerunt, reſtat conſulendus, vt videamus cui [illegible] ſententiæ de pluribus quæ ſe oſtendunt, ferat ſuffragium, eamque ſibi contexi patiatur. Iam nunc exempla conſidera. illa hæretica diſtinctio: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum*, vt alius ſit ſenſus, verbum erat hoc in principio apud Deum, non vult verbum Deum confiteri, ſed hoc regula fidei refellendum eſt, qua nobis de Trinitatis æqualitate præſcribitur [illegible] dicamus, *& Deus erat verbum.* Deinde ſubiungamus *Hoc erat in principio apud Deum.* Illa vero diſtinctionis ambiguitas, neutra parte reſiſtit fidei, & ideo textu ipſo ſermonis dijudicanda eſt, vbi ait Apoſtolus: *Et quid eligam ignoro. Compellor autem ex duobus* [illegible] *am* [illegible] *ius, & cum CHRISTO eſſe* [illegible] *enim magis optimum: Manere in carne,* [illegible] *propter vos* [illegible] *tu, vtrum ex duobus* [illegible] *concupiſcentiam habens*, an, *Compellor autem ex duobus*, vt [illegible] *concupiſcentiam habens diſſolui, & eſſe cum* CHRISTO. Sed quoniam [illegible] ur, *multo enim optimum*, apparet eum eius optimi [illegible] e habere concupiſcentiam [illegible] vt cum ex duobus [illegible] llatur, alterius tamen habeat concupiſcentiam, [illegible] eſſitatem, concupiſcentiam ſcilicet eſſe cum [illegible] TO neceſſitatem [illegible] ne [illegible] carne. Quæ am-

biguitas vno conſequenti verbo dijudicatur, quod poſitum eſt, enim. Quam particulam quia abſtulerunt interpretes, illa potius ſententia ducti ſunt, vt non ſolum [illegible] ex duobus, ſed etiam duorum habere concupiſcentiam videretur. Sic ergo diſtinguendum eſt, *& quid eligam ignoro. Compellor autem ex duobus*, quam dictionem ſequitur, *concupiſcentiam habens diſſolui & eſſe cum* CHRISTO. & tanquam quæreretur, quare huius rei potius habeat concupiſcentiam, *multo enim magis optimum* inquit. Cur autem è duobus [illegible], quia manendi eſt neceſſitas, quam ita ſubiecit, *Manere in carne neceſſarium propter vos.* Vbi [illegible], neque ipſius ſermonis textu, ambig [illegible] teſt, nihil obeſt ſecundum quamlibet [illegible] ſententiam diſtinguere [illegible] CORINTHIOS *Has*

2. Cor. 7. [illegible] *ergo habentes promiſſiones* [illegible] *omni coinquinatione carnis & ſpiritus, perficientes* [illegible] *in timore Dei.* Dubium eſt quippe, vtrum [illegible] mundemus nos ab omni coinquinatione carnis & ſpiritus, ſecundum illam ſententiam, *vt ſit ſancta corpore & ſpiritu*, an mun-

F demus [illegible] omni coinquinatione carnis, vt alius ſit ſenſus, & ſpiritus, *perficientes ſanctificationem in timore Dei.* Tales ergo diſtinctionum ambiguitates, in poteſtate legendis ſunt. Quæcunque autem de ambiguis diſtinctionibus diximus, eadem obſeruanda ſunt & in ambiguis pronunciationibus, quæ ſi lectoris perturbantur incuria, aut regulis fidei corriguntur, aut præcedentis vel conſequentis contextione ſermonis. Quod ſi neutrum horum adhibetur ad correctionem, nihilominus dubiæ remanebunt, vt quolibet modo lector pronunciauerit, non ſit in culpa. Quaſi autem voce pronunciaretur illud quod

Iohan. 1. Nathanael dixit. *A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe*, ſi re affirmantis, vt illud [illegible] ad interrogationem pertineat quod ait *A Nazareth.* Sic totum [illegible] dubitatione interrogantis, non video quomodo diſcernatur. Vterque autem ſenſus fidem non impedit.

CAPVT XII.

De ambiguis proprijs.

G RAriſſime ergo & difficillime inueniri poteſt ambiguitas in proprijs verbis, quantum ad libros diuinarum ſcripturarum ſpectat, quam non aut circunſtantia ipſa ſermonis qua cognoſcitur ſcriptorum intentio, aut interpretum collatio, aut præcedentis linguæ ſoluat inſpectio. Nam quod ſcriptum eſt, *non [illegible] abſconditum os meum quod feciſti in abſcondito, non elucet legenti*, vtrum correpta litera os pronunciet, an producta. Si enim corripiat, ab eo quod ſunt oſſa, ſi autem producat, ab eo quod ſunt ora, intelligitur numerus ſingularis. Sed talia linguæ præcedentis inſpectione dijudicantur. Nam in Græco non ſτμα, ſed ὀστοῦν poſitum eſt. Item illud Apoſtoli: *Quæ prædico vobis*

2. Cor. 13. *ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt.* Si tantummodo dixiſſet, *quæ prædico vobis*, neque ſubiunxiſſet *prædixi*, dubium eſſet, vtrum in eo quod dixit, *prædico*, producenda an corripienda eſſe ſyllaba media, nunc autem manifeſtum eſt producendam eſſe, non enim ait ſicut prædicaui, ſed ſicut prædixi. Sed quia hæc [illegible] ratio vt prædiximus verba inueniuntur [illegible] quæ non ſitacilem habeant ſolutionem, ad verborum tranſlatorum ambiguitates ſtilum vertamus, quæ non mediocrem curam

H induſtriamque deſiderant. Nam in principio cauendum eſt, ne figuratam locutionem ad literam accipias. Ad hoc enim pertinet quod ait Apoſtolus *Litera occidit, ſpi-*

2. Cor. 3. *ritus autem viuificat.* Nulla mors animæ congruentius appellatur, quam cum id etiam quod in ea beſtias antecellit, hoc eſt intelligentia carni ſubijcitur [illegible] uendo ſe[illegible]cet ſolam literam, tranſlata verba ſicut propria tenet, neque illud quod proprio verbo ſignificatur, refert ad aliam ſignificationem. Et ea eſt miſera [illegible] animæ ſeruitus, ſigna pro rebus accipere, & ſupra creaturam corpoream, oculum mentis ad hauriendum æternum lumen, leuare non poſſe. Quæ tamen ſeruitus in Iudæo populo longe à cæterarum Gentium more diſtabat, quandoquidem

A [illegible] corpora [illegible] ſimulacris [illegible] ſuis eis in omnibus commendaretur Deus. [illegible] ſimulacra manufacta Deos habebant, & ſi quid [illegible] eorum illa tanquam ſigna interpretari conabantur, ad creaturam colendam venerandamque referebant. Sed ab hac vtique ſeruitute, veniens CHRISTVS [illegible] ſuæ luce illuminans, omnes in ſe credentes veraciter liberauit.

CAPVT XIII.

Modus inueniendi vtrum locutio propria ſit an translata.

HVic autem obſeruationi qua cauemus figuratam locutionem, id eſt, translatam quaſi propriam ſequi, adiungenda etiam illa eſt, ne propriam quaſi figuratam velimus accipere. Demonſtrandus eſt igitur proprius modus inueniendæ locutionis, propriane an figurata ſit, & iſte omnino modus eſt, vt quicquid in ſermone diuino neque ad morum honeſtatem, neque ad fidei veritatem proprie referri poteſt, figuratum eſſe cognoſcas. B Morum honeſtas, ad diligendum Deum & proximum, fidei veritas, ad cognoſcendum Deum & proximum pertinet, ſpes autem ſua cuique eſt in conſcientia propria: quemadmodum ſe ſenſit ad dilectionem Dei & proximi cognitionemque proficere. Non enim præcipit ſcriptura niſi charitatem, nec culpat niſi cupiditatem, & eo modo informat mores hominum. Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipſum, & ſe atque proximo propter Deum. Cupiditatem autem motum animi ad fruendum ſe & proximo, & quolibet corpore non propter Deum. Quod autem agit indomita cupiditas ad corrumpendum animum & corpus ſuum, flagitium vocatur, quod autem agit vt alteri noceat, facinus dicitur. Et hæc ſunt duo genera omnium peccatorum, ſed flagitia priora ſunt, quæ cum exinanierint animum, & ad quandam egeſtatem perduxerint, in facinora proſilitur, quibus remoueantur impedimenta flagitiorum C vt adiumenta quærantur. Item quod agit charitas quod ſibi proſit, vtilitas eſt, quod autem agit vt proſit proximo, beneficentia nominatur. Et hæc præcedit vtilitas, quia nemo poteſt ex eo quod non habet, prodeſſe alteri. Quanto autem magis regnum cupiditatis deſtruitur, tanto charitatis augetur. Quicquid ergo aſperum & quaſi ſæuum factu dictuque in ſanctis ſcripturis legitur, ex perſona Dei vel ſanctorum eius, ad cupiditatis regnum deſtruendum valet. Quod ſi perſpicue ſonat, non eſt ad aliud referendum, quaſi figurate dictum ſit, ſicuti eſt illud Apoſtoli: *Theſaurizaſti tibi*, inquit, *iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua.* & reliqua. Rom. 2. Ergo in locutionibus figuratis regula ſit huiuſmodi, vt tam diu verſetur diligentis conſideratione quod legitur, donec ad regnum charitatis interpretatio perducatur. Si autem hoc iam proprie ſonat, nulla putetur figurata locutio. Sed præceptiua locutio eſt, aut flagitium, aut facinus vetans, aut vtilitatem beneficentiam iubens, non eſt figurata. Si autem flagitium aut facinus videtur iubere, aut vtilitatem & beneficentiam vetare, figurata eſt. *Niſi manducaueritis*, inquit, *carnem filij hominis, & ſanguinem eius biberitis, non habebitis vitam in vobis.* Iohan. 6. D Facinus vel flagitium videtur iubere. Figurata ergo eſt, præcipiens paſſioni Domini eſſe communicandum, & ſuauiter atque vtiliter recolendum in memoria, quod pro nobis caro eius crucifixa & vulnerata ſit. Ait ſcriptura: *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitit, potum da illi.* Rom. 12. Hic nullo dubitante beneficentiam præcipit. Sed quod ſequitur, *Hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius*, maleuolentiæ facinus putes iubeti. Ne igitur dubitaueris figurate dictum, & cum poſſit dupliciter interpretari, vno modo ad nocendum, altero ad præſtandum, [illegible] te potius charitas reuocet, vt intelligas carbones ignis, eſſe vrentes pœnitentiæ gemitus, quibus ſuperbia ſanatur eius, qui dolet ſe inimicum fuiſſe hominis, a quo eius miſeriæ ſubuenitur. Item cum ait Dominus, *qui amat animam ſuam, perdat eam.* non vtilitatem vetare putandus eſt, qua debet quiſque conſeruare animam ſuam, ſed figurate dictum, *perdat animam*, id eſt, perimat, atque amittat, vſum eius quem nunc habet, peruerſum ſcilicet atque præpoſterum, quo inclinatur temporalibus, vt æterna non quærat. E Scriptum eſt: *Da miſericordiam, & ne ſuſcipias peccatorem.* Poſterior pars huius ſententiæ videtur vetare beneficentiam. Intelligas ergo figurate poſitum, pro peccato peccatorem, vt peccatum eius non ſuſcipias.

CAPVT XIV.

De varia ſignificatione verborum, quæ conſtat in contrarietate & diuerſitate.

SEd quoniam multis modis res ſimiles apparent, non putemus ita eſſe ſcriptum, vt quod in aliquo loco res aliqua per ſimilitudinem ſignificauerit, hoc etiam ſemper ſignificare credamus. Nam & in vituperatione poſuit fermentum Dominus cum diceret: *Cauete à fermento Phariſæorum*, & in laude cum diceret, *Simile eſt regnum cælorum mulieri, quæ abſcondit fermentum in tribus menſuris farinæ, donec totum fermentaret.* F Luc. 12. Luc. 13. Huius igitur varietatis obſeruatio, duas habet formas, ſic enim aliud atque aliud res quæ ſignificatur, vt aut contraria, aut diuerſa ſignificent. Contraria ſcilicet, cum alias in bono, alias in malo res eadem per ſimilitudinem ponitur, ſicut hoc eſt, quod de fermento ſupra diximus. Tale eſt etiam, quod leo ſignificat CHRISTVM, vbi dicitur: *Vicit leo de tribu Iuda.* Apoc. 5. Significat & Diabolum, vbi ſcriptum eſt, *Aduerſarius veſter Diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret.* 1. Petr. 5. Serpens in bono. *Eſtote aſtuti vt ſerpentes.* Mat. 10. In malo autem: *Serpens Euam ſeduxit aſtutia ſua.* 2. Cor. 11. In bono, panis: *Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi.* Iohan. 6. In malo, panis. *Panis occultus libenter editur.* Prou. 9. Sic & alia plurima. Et hæc quidem quæ commemoraui, minime dubiam ſignificationem gerunt: quia exempli gratia, non niſi manifeſta commemorari debuerunt. Sunt autem, quæ incertum eſt in quam partem accipi debeant. ſicut, *Calix in manu Domini vini meri plenus eſt mixto*, Pſal. 74. incertum eſt enim vtrum iram Domini ſignificet non vſque ad nouiſſimam pœnam, id eſt, vſque ad fecem, an potius gratiam ſcripturarum à Iudæis ad Gentem tranſeuntem, quia inclinauit ex hoc in hoc, remanentibus apud Iudæos obſeruationibus quas carnaliter ſapiunt, quia fex eius non eſt exinanita. G Cum vero res eadem non in contraria ſed tamen in ſignificatione ponitur aduerſa, illud eſt in exemplo, quod aqua & populum ſignificat, ſicut in Apocalypſi legimus, & Spiritum ſanctum, vnde eſt illud *Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Iohan. 7. & ſi quid aliud atque aliud pro locis in quibus ponitur aqua, ſignificare intelligitur. Vbi autem apertius ponuntur, ibi diſcendum eſt, quomodo in locis intelligatur obſcuris. Neque enim melius poteſt intelligi quod dictum eſt Deo, *apprehende arma & ſcutum, & exurge in adiutorium mihi*, Pſal. 34. quam ex hoc loco vbi legitur, *Domine vt ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos.* Pſal. 5.

CAPVT XV.

Quod non ſit periculum varius intellectus in eiſdem ſcripturæ verbis, ſi ſenſus ipſe congruat veritati.

QVando autem ex eiſdem ſcripturæ verbis non vnum aliquid ſed duo vel plura ſentiuntur, etiam ſi lateat quid ſenſerit ille qui ſcripſit, nihil periculi eſt, ſi quodlibet eorum congruere veritati, ex alijs locis ſanctarum ſcripturarum doceri poteſt, id tamen conante, qui diuina ſcrutatur eloquia, vt ad voluntatem perueniatur authoris, per quem ſcripturam illam ſanctus operatus eſt Spiritus, ſiue hoc aſſequatur, ſiue aliam ſententiam de illis verbis quæ fidei rectæ non refragatur exculpat, teſtimonium habens à quocunque alio locis diuinorum eloquiorum. H Ille quippe author in eiſdem verbis quæ intelligere volumus, & ipſam ſententiam forſitan vidit, [illegible] hæc op[illegible] eſt, etiam ipſam [illegible] e lo-

A rit [illegible] e prævidit [illegible] vt occurreret quia ex ipſa veritate ſubnixa, prævidit. Nam quid in diuinis eloquijs largius & vberius potuit diuinitus prouideri, quam vt eadem verba pluribus intelligantur modis, quos alia non minus diuina conteſtantia faciant approbari? Vbi autem talis ſenſus eruitur, cuius incertum [illegible] ſanctarum ſcripturarum teſtimonijs non poſſit aperiri, reſtat vt ratione reddita manifeſtus appareat, etiā ſi ille cuius verba intelligere quærimus, eum forte non ſenſit. Sed hæc conſuetudo periculoſa eſt. Per ſcripturas enim diuinas ita multo tutius ambulatur, ſi hoc exhibemus, vt cum aliqua verbis tranſlatis opaca ſcrutari volumus, aut hoc inde exeat, quod non habeat controuerſiam, aut ſi habeat, ex eadem ſcriptura vbicumque eis inuentis atque adhibitis teſtibus, terminetur. Sed hæc in præſenti de ſignis dicta ſufficiant. Cæterum qui pleniùs de his ſcire deſiderat, in libris ſancti Auguſtini de doctrina Chriſtiana, vnde hæc excerpſimus, quærat & inueniet. Hinc de his quæ in gentilibus doctrinis exercentur, &
B quæ liberales dicuntur artes, quid conferant vtilitatis, ſi perſcrutentur his qui Canonicas ſcripturas legunt, quantum valeo, explicabo.

CAPVT XVI.

De duobus generibus doctrinarum gentilium, & quæ ſint illa quæ inſtituerunt homines.

DVo ſunt genera doctrinarum, quæ in gentilibus etiam moribus exercentur, vnum earum rerum, quas inſtituerunt homines, alterum earum, quas animaduerterunt iam peractas, aut diuinitus inſtitutas. Illud quod eſt ſecundum inſtitutiones hominum, partim ſuperſtitioſum eſt, partim non eſt. Superſtitioſum eſt, quicquid inſtitutum eſt ab hominibus, ad facienda & colenda idola pertinens, vel ad colendum ſicut Deum creaturam, vel partem vllā creaturæ, vel ad conſultationes & pacta quædam [illegible] cum dæmonibus placita atque fœderata, qualia ſunt molimina magicarum artium, quæ quidem [illegible] tare potius, quam docere ab[illegible] lent poetæ.
C ex quo genere ſunt. Sed quaſi licentiore vanitate, aruſpicum & augurum libri ad hoc genus pertinent, omnes etiam ligaturæ atque remedia, quæ medicorum quoq; diſciplina contemnit, ſiue in præcantationibus, ſiue in quibuſdam notis, quas characteres vocant, ſiue in quibuſdā rebus ſuſpendendis atq; illigandis, non propter vim naturæ quodam modo ad temperationem corporum, ſed ad quaſdam ſignificationes occultas aut manifeſtas. Neq; illi ab hoc genere pernicioſæ ſuperſtitionis ſegregandi ſunt, qui genethliaci propter natalium dierum conſiderationes, nunc autem vulgo mathematici vocantur. Nam & hi quamuis veram ſtellarum poſitionem cum quiſq; naſcitur conſectentur, & aliquando etiam peruestigent, tamen quod inde conantur, vel actiones noſtras, vel actionum [illegible] prædicere, nimis errant, & vendunt imperitis [illegible] miſerabilem ſeruitutem. Commoda vero & neceſſaria hominum cum hominibus inſtituta ſunt, quæcunque in habitu & cultu corporis ad ſexus vel honores diſcernendos differentia placuit, & innumerabilia genera ſignificationum, ſine quibus humana ſocietas aut non omnino, aut minus commode geritur, quæq; in ponde-
D ribus & menſuris, & nummorum impreſſionibus & æſtimationibus, ſua cuiq; ciuitati & populo ſunt propria, & cætera huiuſmodi, quæ niſi hominum inſtituta eſſent, non per diuerſos populos variæ eſſent, nec in ipſis populis ſingulis, pro arbitrio ſuorum principum mutarentur, ſed hæc tota pars humanorum inſtitutorum, quæ ad viuim vitæ neceſſitatem proficiunt, nequaquam eſt fugienda Chriſtiano, imo etiam quantum ſatis eſt intuenda, memoriaque retinenda. Ad hanc partem etiam pertinent literarum figuræ, quæ per [illegible] hominum conſtitutæ ſunt, nec tamen omnium [illegible], ſed aliter Hebræi, aliter Græci, aliter alia gens habet. [illegible] cæteræ quædam [illegible], ſimili [illegible] ad proprietatem [illegible], [illegible] ſibi ſecundum placitum ſuum conſtituerunt.

CAPVT XVII.

Quæ diuinitus inſtituta inueſtigauerunt.

E IAm vero illa quæ non inſtituendo, ſed aut tranſacta temporibus, aut diuinitus inſtituta inueſtigando homines prodiderunt, vbicunque diſcantur, non ſunt hominum inſtituta exiſtimanda, quorum ſunt alia ad ſenſus corporis, alia vero ad rationem animi pertinentia. Sed illa quæ ad ſenſus corporis attingunt, vel narrata credimus, vel demonſtrata ſentimus, vel experta coniicim⁹. Quicquid ergo de ordine temporum tranſactorum indicat ea quæ appellatur hiſtoria, plurimum nos adiuuat ad libros ſanctos intelligendos, etiam ſi præter Eccleſiam puerili eruditione diſcatur. Nam [illegible] Olympiadas, & per conſulum nomina, [illegible] quæruntur à nobis. Et ignorantia conſulatus quo natus eſt Dominus, & quando paſſus eſt, nonnullos coegit errare, vt putarent quadrageſima ſex annorum ætate paſſum eſſe Dominum, quia
F per tot annos ædificatum templum eſſe dictum eſt à Iudæis: quod imaginem Dominici corporis habebat. Sed non annorum ferè triginta baptizatum eſſe tenemus authoritate Euangelica, ſed poſtea quot annos in hac vita egerit, quanquam textu ipſo actionum eius animaduertere poſſis, tamen ne aliunde caligo dubitationis oriatur, de hiſtoria Gentium collata cum Euangelio, liquidius certiuſque colligitur. Tunc enim videbitur non fruſtra eſſe dictum, quod quadraginta annis templum ædificatum ſit, vt cum referri ille numerus ad ætatem Domini non poteſt, ad ſecretiorem inſtructionem humani corporis referatur, quod induere propter nos non dedignatus eſt vnicus Dei Filius, per quem facta ſunt vniuerſa. Aliud eſt enim facta narrare, aliud docere facienda. Hiſtoria facta narrat fideliter atque vtiliter, libri autem aruſpicum & quæque ſimiles literæ, facienda vel obſeruanda intendunt docere, [illegible] non indice fide. Eſt etiam narrationi [illegible] demonſtrationi, qua non præterita, ſed præſentia indicantur ignaris in quo genere ſunt, quæ de [illegible], naturaque animalium, lignorum, herba-
G rum [illegible] corporum ſcripta ſunt, de quo genere [illegible] iamque cognitionem valere ad ænigmata ſcripturarum ſoluenda, docuimus, non vt pro quibuſdam ſignis adhibeantur tanquam ad remedia, vel machinamenta ſuperſtitionis alicuius. Syderum autem cognoſcendorum non narratio, ſed demonſtratio eſt, quorum perpauca ſcriptura commemorat. Habet autem præter demonſtrationem præſentium, etiam præteritorum narrationi ſimile aliquid, quod à præſenti poſitione, motuque ſyderum, ad præterita eorum veſtigia regulariter licet recurrere. Habet etiam futurorum regulares coniecturas non ſuſpicioſas & ominoſas, ſed ratas & certas, non vt ex eis aliquid trahere in noſtra facta & euenta tentemus, qualia genethliacorum deliramenta ſunt, ſed quantum ad ipſa pertinet ſydera. Nam ſicut is qui computat lunam cum hodie inſpexerit quota ſit, & ante quoſlibet annos quota fuerit, & poſt quoſlibet annos quota futura ſit, poteſt dicere, ſic de vnoquoque ſyderum, qui ea peritè computant, reſpondere conſueuerunt. Artium
H enim cæterarum quibus aliquid fabricatur, vel quid remaneat poſt operationem artificis ab illo effectum, ſicut domus & ſcamnum, vel quæ miniſterium quoddam exhibent [illegible] Deo, ſicut medicina & agricultura & gubernatio. Harum ergo cunctarum artium de præteritis faciunt experimenta, etiam futura coniectura. Nullus earum artium artifex membra mouet in operando, niſi præteritorum memoriam cum futurorum expectatione contexat. Sed hæc non ob aliud commemorauimus, niſi vt non omnino neſciamus, quid [illegible] cura velit inſinuare, cum de his artibus aliquas ſimilitudines inſerit. Reſtant ea quæ non ad corporis ſenſus, ſed ad rationem animi pertinent, vbi diſciplina regnat diſputationis & numeri. Sed diſputationis diſciplina ad omnia genera quæſtionum quæ in literis ſanctis ſunt penetranda & diſſoluenda plurimum valet, tantum ibi cauenda eſt

[illegible]

B [illegible]

[illegible] vidēri poteſt, [illegible] generaliter [illegible] [illegible] [illegible]

CAPVT XVIII.

De arte Grammatica, & ſpeciebus eius.

PRimæ ergo liberalium artium eſt Grammatica, [illegible] da Rhetorica, [illegible] Dialectica, [illegible] quinta Geometria, ſexta Muſica, [illegible] Grammatica enim [illegible] nomen [illegible] [illegible] tus deriuatus [illegible]. D[illegible] ratus [illegible], G[illegible] randi [illegible] quæ [illegible] loquendiq; ratio. Hæc & origo & fundamentum eſt artium liberalium. Hanc itaque [illegible] legere conuenit, quia [illegible] recte loquendi & ſcribendi ratio, [illegible] conſiſtit.

C Quomodo [illegible] vocis articulatæ ſeu literarum & ſyllabarum poteſtatem [illegible] eam [illegible] dicit, aut quo [illegible] ecc[illegible] uum & [illegible] d[illegible] [illegible] tiam ar[illegible] Aut [illegible] ta, [illegible] de[illegible] orum [illegible] ratorum rationem & [illegible] graphæ [illegible] ſi non grammaticam artem ante [illegible]. Inex[illegible] pabiliter enim, [illegible] quis in eadem inane [illegible] pugna verborum [illegible] ſed [illegible] [illegible] & ſcribendi [illegible] habere [illegible] [illegible]

D [illegible]

E [illegible] vis verbis [illegible] & O[illegible] [illegible] Quomodo [illegible] [illegible] quamuis [illegible] ratio, ſed [illegible] quia vtiq; multi Euange- [illegible] [illegible] Iuuencus, Sedulius, Ara- [illegible] Clemens, Paulinus & Fortunatus, & cæte- [illegible] autem & [illegible] velimus [illegible] legere, [illegible] quam Deus de [illegible] & Do[illegible] [illegible] habet [illegible] ſacrat [illegible], piloſam [illegible] in vic[illegible] [illegible] amplexus. Hæc [illegible] ſecundum [illegible] [illegible] ſecula ſunt. Itaque & [illegible] mus, hoc [illegible] debemus, quando poëta gentiles legimus, quando in manus nostras [illegible] ſecula- [illegible] dogma on- [illegible] quid [illegible] de amore, de

F [illegible] ſecularium [illegible] in [illegible] hæc in [illegible] Hæc [illegible] omnibus [illegible] hæc licen- [illegible] noſtra eſt [illegible] ne [illegible] qui infir- [illegible] eſt in [illegible] pro quo Chriſtus mortuus eſt, ſi viderit [illegible] recumbentes.

CAPVT XIX.

De Rhetorica.

RHetorica eſt (ſicut magiſtri tradunt ſecularium litterarum) bene dicendi ſcientia, in ciuilibus quæſtionibus. Sed hæc diffinitio licet ad mundanam ſapientiam videatur pertinere, tamen non eſt extranea ab Eccleſiaſtica diſciplina. Quicquid enim Orator & prædicator [illegible] legis, diſerte & decenter profert in docendo, vel [illegible] apte & eleganter depromit in dictando, ad [illegible] artis [illegible] [illegible] qui [illegible] [illegible] congrua [illegible] legit, quiq; eius præceptis [illegible] in dictando, ac proloquendo [illegible] [illegible] bonum opus facit, qui eam ad hoc [illegible] diſcit, vt ad prædicandum verbum Dei idoneus ſit.

G Nam cum per artem Rhetoricam & vera ſuadeantur & falſa, quis audeat dicere aduerſus mendacium, in defenſoribus ſuis inermem debere conſiſtere veritatem, [illegible] videlicet [illegible] qui res falſas ſuadere conantur, nouerint auditorem [illegible] beniuolum, vel intentum, [illegible] facere docilem prooemio, iſti autem non nouerint. [illegible] falſa breuiter, aperte, veriſimiliter, & iſti vera [illegible] narrent vt audire tædeat, intelligere non pateat, credere poſtremo non libeat, illi [illegible] fallacibus argumentis veritatem oppugnent, aſſerant falſitatem, iſti nec vera defendere, nec falſa valeant refutare, illi animos audientium in errorem mouentes, impellentesq; dicendo terreant, contriſtent, exhilarent, exhortentur ardenter, iſti pro veritate lenti, frigidi dormitent. Quis ita deſipiat, vt hoc ſapiat? Cum ergo ſit in medio poſita facultas eloquij, quæ ad perſuadenda ſeu praua ſeu recta valeat plurimum, cur non bonorum ſtudio comparatur, vt militet veritati, ſi eam mali ad obtinendas peruerſas vanasq; cauſas in vſus iniquitatis [illegible] vſurpant. Sed quæcunq; ſunt de hac re [illegible] obſeruationes atq; [illegible]

H [illegible] cum accedit in plus ho[illegible] [illegible] [illegible] quia exercitati [illegible] [illegible] a, quæ [illegible] a vel [illegible] [illegible] ſitu ad [illegible] ætate diſcenda litteris, [illegible] [illegible] pos Romanæ princip[illegible] [illegible] quo [illegible] [illegible] [illegible]

A [illegible] cæ literæ [illegible] onem in [illegible] britet [illegible] locaræ, q [illegible] do homo [illegible] agat, [illegible] tantummodo [illegible] quæ ibi [illegible] eloqui quo [illegible] dum [illegible], imbutus accedens vel [illegible] me cæteri- [illegible] ac ſcribendi, [illegible] dictandi poſtremo etiam di- [illegible], quæ [illegible] undum pietatis ac fidei regulam ſentis. [illegible] hæc de Rhetorica [illegible] dicta ſufficiant, cum cetera [illegible] paulo poſt iuta [illegible] in dicendi genere plauius [illegible] tranda.

CAPVT XX.

De Dialectica.

Dialectica eſt diſciplina rationalis quærendi, diffiniendi & diſſerendi, etiam vera & falſa diſcernendi [illegible] potens. Hæc ergo diſciplina diſciplinarum eſt: hæc
B docet docere, hæc docet diſcere, in hac [illegible] ratio de- [illegible] atque aperit quæ ſit, quid velit, quid videat. Sc[illegible] ſola, & ſcientes facere non ſolum [illegible] ſed etiam pote[illegible]. In hac ratiocinantes cognoſcimus quid ſumus & vnde [illegible], per hanc [illegible] lligimus quid ſit faciens bonum, & quid factum bonum, quid creator, & quid creatura, per hanc inueſtigamus veritatem, & deprehendimus falſitatem, per hanc argumentamur & inuenimus quid ſit conſequens, quid non conſequens, [illegible] quid repugnans in rerum natura, quid verum, quid veriſimile, & quid penitus falſum in diſput[illegible]. In hac enim di[illegible] [illegible] vnamquamque rem [illegible] [illegible] ſagaciter, & diffi- [illegible] veraciter, & diſſer[illegible] prudenter. [illegible] propter oportet clericos hanc artem [illegible] manifeſte, eiuſque [illegible] aſſiduis meditationibus habere, vt [illegible] ſubtiliter hæreticorum verſutiam hac poſſint [illegible], eorumque dicta veneficatis ſyllogiſmorum concluſionibus confutare. Sunt enim multa quæ appellantur ſophiſmata, [illegible] falſæ concluſiones rationum, & plerumque ita veras imitantes, vt non ſolum tardos, ſed ingenioſos etiam minus di-
C ligant, attentos decipiant. Propoſuit enim quidam dicens cum quo loquebatur: Quod ego ſum, tu non es. At ille conſenſit. Verum [illegible] ex parte, vel eo ipſo, quod iſte inſidioſius, ille ſimplex erat. Tum iſte addidit. Ego autem [illegible] ſum. [illegible] quoque cum [illegible] accepiſſet, concluſit dicens: Tu igitur non es homo. Quod genus [illegible] ſcriptura [illegible] deteſtatur, illo loco vbi dictum eſt: *[illegible] ſophiſtice loquitur, odibilis eſt.* Quanquam etiam [illegible] captioſus, [illegible] abundantius [illegible] quam grauitatem decet, verborum ornamenta conſectans [illegible] ſophiſticus dicitur. Sunt etiam veræ connexiones [illegible], falſas habentes ſententias, quæ conſequuntur eorum [illegible] cum quo agitur. Quæ tamen ad [illegible] ſtruuntur [illegible] & [illegible] homine. [illegible] erubeſcens, ille cuius [illegible] errorem, quia [illegible] dem [illegible] neque voluerit [illegible] eſt vt etiam illa quæ damnat, tenere [illegible]. N[illegible] [illegible] Apoſtolum [illegible] [illegible] *ſurrexit.* Et illa alia *[illegible] manu eſt* [illegible] *noſtra.* Quæ [illegible] & Chri-
D [illegible] prædicatio [illegible] orum, quia [illegible]. Atque [illegible] eſt [illegible] ne- [illegible] que [illegible] non [illegible] q[illegible]d [illegible] quo- [illegible] in- [illegible] [illegible] nec [illegible] C[illegible] [illegible] od [illegible] Præcedit autem [illegible] u- [illegible] E [illegible] [illegible] C [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] quæ præter [illegible] tamen [illegible] non [illegible] eſt ab [illegible] tata, vt [illegible] vel [illegible] rum ra- [illegible] us [illegible] au ho- [illegible] de Logica [illegible] de mathematica [illegible] dicemus.

CAPVT X[illegible]I.

De Mathematica

Mathematica eſt quam Latine poſſumus dicere doctrinalem [illegible], quæ abſtractam conſiderat quantitatem. Abſtracta enim quantitas [illegible], quam [illegible] quantitatem [illegible] vel ab [illegible] accidentibus, vt par, impar, vel ab aliis huiuſmodi quæ in ſola ratione [illegible] tractamus. [illegible] diuiditur in Arithmeticam, Muſicam, Geometriam, Aſtronomiam, de quibus ſingula [illegible] dum ordinem [illegible] dicemus.

CAPVT XII.

De Arithmetica.

Arithmetica eſt diſciplina quantitatis numerabilis ſecundum ſe ipſam. Eſt enim diſciplina [illegible] numero[illegible] Græci enim numerum ἀριθμὸν [illegible] vocant [illegible] ſcriptores [illegible] ſecularium, inter diſciplinas mathematicas ideo primam eſſe voluerunt, quoniam ipſa vt [illegible] [illegible] diſciplina. Muſica autem & Geometria [illegible] Aſtronomia quæ ſequuntur, [illegible] atque ſubſiſtant, [illegible]. Scire autem debemus Ioſephum Hebræorum doctiſſimum in primo libro antiquitatum [illegible] [illegible] Arithmeticam [illegible] nomine Abraham [illegible] Ægyptiis tradidiſſe, vnde ſeu [illegible] ſuſcipientes, vt ſunt homines acerrimi ingenii, [illegible] reliquas [illegible] diſciplinas. Quas merito, ſancti patres noſtri legendas ſtudioſiſſime perſuadent, quoniam ex magna
F parte per [illegible] carnalibus rebus appe[illegible] [illegible], & [illegible] de [illegible] quæ præſtante Domino, ſo [illegible] poſſim[illegible] [illegible] ſcire. Vnde [illegible] numeri [illegible] minenda non eſt, quæ in multis [illegible] in ſcripturarum locis quam magni [illegible] dat, luce diligenter [illegible] tuentibus. Nec fru- [illegible] eſt: *Omnia in menſura & numero [illegible].* [illegible] quiſque numerus proprie[illegible], [illegible] par eſſe cuique alteri [illegible]. Ergo & [illegible] pares inter ſe atque diuerſi ſunt, & ſinguli quique diuerſi [illegible], & [illegible] qui [illegible] ſunt & [illegible] ſunt. Ne[illegible] [illegible] te nu- [illegible], & [illegible] diſte[illegible] [illegible], pro quos [illegible] magna au[illegible] commendat, mundum [illegible] Et [illegible] de Deo di- [illegible] *[illegible] numero [illegible]*. Et Saluator in Euange- [illegible] *[illegible] omnes numerati ſunt.* Quamuis enim [illegible] [illegible] quædam [illegible] compoſito vel ordine vel [illegible] cogitatur, tamen [illegible] & præpotentior deſuper [illegible], non [illegible] quæ in numeri conti- [illegible] dicitur v- [illegible] in multas partes diuidi poſſe, [illegible] [illegible] partes [illegible] numerabiles diuidi & ta- [illegible] cœlum & terram [illegible], quæ ſecundum [illegible] [illegible] effici poſſe [illegible] [illegible] [illegible] compleatur. Quam[illegible] [illegible] propterea [illegible] eſſe [illegible] perfe[illegible] omnia ope- [illegible] diebus perfecit ille ope- [illegible] numerus per[illegible] eſt. Itaque et [illegible] non eſſent perfe[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dix[illegible] gen[illegible] [illegible]

G

Sap. 11.

Matt. 10.

H

Eccl. 37.

[illegible] go o- [illegible] na- [illegible] ctur- [illegible]
[illegible] tionis atq; [illegible] tionis eſt. [illegible] etus [illegible] propter [illegible] tria [illegible] tor corde [illegible] diligendus eſt [illegible] quatuor apparere [illegible] bus conſtabit [illegible] de [illegible]
B [illegible] quater dicati [illegible] & [illegible] ne vivere, [illegible] dragınta diebus [illegible] te, hoc eſt ex eius perſona [illegible] Moyſe, hoc [illegible] prop [illegible] nus perſonam [illegible] Helias hoc ipſe Dominus in [illegible] an [illegible] eſt [illegible] habens à lege [illegible] Prop [illegible] medius inter illos [illegible] mente tribus di [illegible] pulis videntibus atq; [illegible] ſtupentibus [illegible] Deinde [illegible] quem [illegible] quadragenarıo [illegible] ex ſtat [illegible] noſtra [illegible] tione [illegible] eſt, [illegible] & quomodo [illegible] ductus propter [illegible] ante legem, ſub lege, ſub gratia [illegible] propter nomen patris, & Filij, & Spiritus ſancti, [illegible] ipſa [illegible] ad purgatiſſimæ
Ioh. viii. [illegible] viſ [illegible] [illegible] quos [illegible] dextera [illegible] Ita multis alijs atq; alijs [illegible] quædam [illegible] tudinem in ſanctis [illegible] quæ propter numerorum [illegible] gentibus clauſa ſunt. Quapropter neceſſe
C eſt ei [illegible] ad ſacræ ſcripturæ [illegible] peruenire, [illegible] diſcant & cum didicerint, myſticos numeros in diuinis libris facilius intelligant.

CAPVT XXIII.

De Geometria.

NVnc ad Geometriam veniamus, quæ eſt deſcriptio [illegible] latiua [illegible] docum entum [illegible] bus [illegible] ſcriptum [illegible] quæ [illegible] bertimis [illegible] pe [illegible] bus prop [illegible] mei [illegible] are [illegible] Quod ne [illegible] in laudibus an vituperatio- [illegible] quando quod [illegible] pingitur in puluere colore [illegible] Iouem facere [illegible] in cælo. Quod ſi vero [illegible] & omnipotenti Deo [illegible] po- teſt ex [illegible] ſententiæ forſitan conuenire veritate. Geometria enim ſi [illegible] eſt dicere ſancta diuinitas, quoniam creaturæ ſuæ [illegible] exiſtere, diuerſas ſpecies [illegible] mulasq; [illegible] quando curſus ſtellarum poten [illegible] [illegible] bus, & [illegible] currere quæ [illegible] de [illegible] conſtituit. Qui-
D quid [illegible] poteſt [illegible] caus [illegible] applicari. G [illegible] Latine [illegible] eſt di [illegible] magi [illegible] formatum, quod per [illegible] dicitur p [illegible] Cu- [illegible] ſed [illegible] cautam [illegible] [illegible] homines per [illegible] circulum [illegible] & ipſi menſes [illegible] quam [illegible] ſte d [illegible] et, quod [illegible] as

[illegible] T [illegible]
E
[illegible] quadrangulæ quoque formæ, & [illegible] eratum [illegible] habita eſt [illegible] non [illegible], ad [illegible] intellectum non paruum adiuuat tractatorem.

CAPVT XXIV.

De Muſica.

MVſica eſt diſciplina quæ de numeris loquitur qui ad aliquid ſunt: id eſt, his qui inueniantur in ſonis, vt duplum, triplum, quadruplum, & his ſimilia quæ dicuntur ad aliquid. Hæc ergo diſciplina tam nobilis eſt, tamque vtilis, vt qui ea caruerit, Eccleſiaſticum officium congrue implere non poſſit. Quicquid enim in lectionibus decenter pronunciatur, ac quicquid de Pſal- F mis ſuauiter in Eccleſia modulatur, huius diſciplinæ ſcientia ita temperatur, & non ſolum per hanc legimus & pſallimus in Eccleſia, immo omne ſeruitium Dei implemus. Muſica ergo diſciplina per omnes actus vitæ noſtræ hac ratione diffunditur [illegible] primum ſi creatoris mandata faciamus, & puris mentibus, ſtatutis ab eo regulis, ſeruiamus. Quicquid enim loquimur, vel intrinſecus venarum pulſibus commouemur, per muſicos rhythmos harmoniæ virtutibus probatur eſſe ſociatum. Muſica quippe, ſcientia eſt bene modulandi. Quod ſi nos bona conuerſatione tractamus, [illegible] diſciplinæ probamur ſemper eſſe ſociati: quando vero iniquitates gerimus, muſicam non habemus. Cælum quoque & terra [illegible] omnia quæ [illegible] ſuperna diſpenſatione peraguntur, [illegible] ſunt [illegible] muſica diſciplina: [illegible] Pithago [illegible] hunc mundum per muſicam conditum, & per eam gubernari poſſe, teſtatur. Hæc & in ipſa quoque religione Chriſtiana valde permixta eſt: [illegible] inde fit, vt non pauca etiam G [illegible] laudat atque obtegat nonnullarum rerum muſicarum ignorantia. Nam & de pſalterij & citharæ differentia, quidam non inconcinne aliquas rerum figuras aperuit, & decem chordarum pſalterium non importune inter doctos quæritur, vtrum habeat aliquam Muſicæ legem, quæ ad tantum neruorum numerum [illegible] ogatur [illegible] a- [illegible] et, eo ipſo magis ſacrate accipiendus ſit ipſe numerus, vel propter decalogũ legis. De quo item numero ſi [illegible] nonniſi ad creatorem [illegible] creaturamque referendus eſt: vel propter expoſitum ipſum denarium. Et ille numerus ædificationis templi qui commemoratur in Euangelio [illegible] xl. ſcilicet & vi. [illegible] neſcio quid muſicum ſonat & relatus ad fabricam dominici corporis [illegible] propter quam templi mentio facta eſt, cogit nonnullos hæreticos confiteri filium Dei, non falſo ſed vero [illegible] ano corpore indutum. Itaque & numerum & [illegible] ple [illegible] ſanctis ſcripturis [illegible] n- uenimus. Non enim audiendi ſunt errores [illegible] um [illegible] qui nouem muſ [illegible], & [illegible] & Me [illegible] ſilias eſſe finxerunt. Re [illegible] eos Var [illegible] quo [illegible] verum
H apud eos q [illegible] alium rerum [illegible] eſſe poſſit. [illegible] quam [illegible] n [illegible] locaſſe [illegible] ſimul [illegible] mu [illegible], quod [illegible] templ [illegible] [illegible] pulchriora [illegible] ab [illegible] electa emere [illegible] conſ [illegible], vt [illegible] quoque [illegible] & pl [illegible] ciuitati omnino [illegible] omnes eſſe [illegible] tis templo dedicaret [illegible] poetam impoſuiſſe [illegible] muſ [illegible] genuit: [illegible] præterea [illegible] eas videat, aut [illegible] ſe [illegible] quam [illegible] ſtrauerant. [illegible] quia facile [illegible] ſenti [illegible] quæ [illegible] tura. Aut e [illegible] voce ediuit [illegible] eorum [illegible] bus

 ſiue

CAPVT XX.

De Aſtronomia.

Aſtronomia ergo [illegible] quæ [illegible] dixit [illegible]

[illegible]

CAPVT XXI.

[illegible]

E [illegible]

[illegible] *Venite ad me* [illegible] *ego vos reficiam.* [illegible] *humilis corde* [illegible] *Iugum enim meum ſuaue eſt,* [illegible]

CAPVT XXII.

[illegible]

A [illegible] ſeruus qui cognouit voluntatem [illegible] & non facit, vapulabit multis: qui autem neſcit & non facit, vapulabit paucis. (Luc. 12) [illegible] ergo prudenter hominibus ingentes diuitias congregare, & earum vſum nimis amplecti [illegible] multo melius, qui paupertate [illegible] contentus [illegible] labore ſuo [illegible] totam vitam ſuam diuitias habens, [illegible] egeſtate [illegible] ſumit, Salomone attestante qui ait: *Melior eſt pauper* [illegible] *ſibi* [illegible] *indigens pane.* (Prou. 12. Hieronymus.) Sancta ruſticitas ſolum ſibi prodeſt, & quantum ædificat ex vitæ merito [illegible] tantum nocet, ſi non & valet contradicentibus reſiſtere. Sed ex [illegible] nobus [illegible] perfectis, magis eligo ſanctam ruſticitatem, quam eloquentiam peccatricem: quoniam ſapientia dicit: *Melior eſt pauper ambulans in ſimplicitate ſua, quam diues* [illegible]*: qui autem cuſtodit legem, filius ſapiens eſt.* (Prou. 19.) Oportet quidem eum qui ſapientiæ ſtudet, virtuti ſtudere [illegible] ſapienter intelligit in mente,

B vtiliter exerceat in opere: & quodcumque bonum [illegible] alijs facere præcipit, ſuis operibus [illegible] prius doceat: vt faciens & docens mandata Dei, maior vocetur in regno cælorum, non minimus, ſi docuerit & ſoluerit actione vnum de mandatis Dei minimis. *Omnis* (Luc. 6.) *enim* (inquit) *Saluator qui venit ad me & audit ſermones meos* [illegible] *& facit eos, ſimilis eſt homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & poſuit fundamenta ſupra petram. Inundatione autem facta, illiſum eſt flumen domui illi, & non potuit eam mouere: fundata enim erat ſuper petram. Qui autem audit & non facit, ſimilis eſt homini ædificanti domum ſuam ſupra arenam ſine fundamento in quam illiſus eſt fluuius, & continuo cecidit: & facta eſt ruina domus illius magna.* Debet autem vnuſquiſque catholicus vniuerſis virtutibus æqualiter operam dare, vt & intus & foris nobiliter [illegible] ornatus, æterni regis conuiuio dignus exiſtat: & quadriga ſpiritali vectus, ad æternam patriam conſcendat. Debet autem prudentiæ intendere, vt prudenter prouideat, veraciter intelligat, intellectaque memoriter retineat. Debet iuſtitiæ [illegible] religioſus,

C pius, humilisque fiat: vt gratiam & vindicationem, obſeruantiam & [illegible] ratem conſeruet, pactumque & par iudicatum & legem cuſtodiat. Debet fortitudini ſtudium impendere, vt magnificentiam & fiduciam, patientiam & perſeuerantiam habeat. Debet temperantiæ vt continens, clemens & moderatus fiat, & ſuper hæc omnia, vt pacis & charitati fidus executor exiſtat, quæ [illegible] eſt vinculum perfectionis. His autem ſpeciebus virtutum perfecte adornatus, & [illegible] lumine illuſtratus

• [illegible] Dei, rite & congrue ſeruitium poteſt agere: atque oratoris officium digne poteſt in Eccleſia [illegible] quem antiqua diffinitio [illegible], virum bonum & dicendi peritum eſſe debere. Si ergo hæc diffinitio in Oratoribus (Oratoris finitio.) gentilium obſeruabatur, multo magis in oratoribus Chriſti obſeruari conuenit: quorum non ſolum ſermo, immo etiam tota vita, doctrina virtutum debet eſſe. Sed quia de modo inueniendi ea quæ intelligenda ſunt in ſcripturis multa iam diximus, adiuuante Domino de proferendo ea quæ intellecta ſunt pauca dicemus, vt hoc nouiſſimo [illegible] totum opus [illegible] damus.

CAPVT XXVIII.

D *Q*[illegible] *cat doctor catholicus in dicendo agere.*

DEbet igitur diuinarum ſcripturarum tractator & doctor, defenſor rectæ fidei ac debellator erroris, & bona docere, & mala [illegible] dicere: atque in hoc opere, ſermone conciliare auerſos, remiſſos erigere, neſcientibus quid agere, quid expetere debeant, intimare: vbi aut beneuolos, intentos, dociles [illegible] inuenerunt aut ipſi fecerunt, [illegible] cætera peragenda ſunt ſicut poſtulat cauſa. Si docendi ſunt qui audiunt, narratione faciendum eſt: ſi tamen [illegible], vt res de qua agitur, innoteſcat: vt autem quæ dubia ſunt, certa fiant, documentis adhibitis ratiocinandum eſt. Qui vero audiunt, mouendi ſunt potius quam docendi, vt in eo quod iam [illegible] agere

E [illegible] ſint, & rebus quas veras eſſe fatentur, aſſenſum accommodent. Maioribus dicendi viribus opus eſt, vbi obſecrationes & increpationes, concitationes & coercitationes, & quæcunque alia valent ad commouendos animos, ſunt neceſſaria. Et hæc quidem cuncta quæ dixi, omnes fere homines in his quæ loquendo agunt, facere non quieſcunt, ſed cum alij faciant obtuſe, deformiter, frigide, alij acute, ornate, vehementer [illegible] illum ad hoc opus vnde agimus oportet accedere iam, qui poteſt diſputare vel dicere ſapienter, etiam ſi non poteſt eloquenter, vt proſit audientibus etiam ſapienter, ſi minus quam prodeſſet, eloquenter poſſet dicere. Qui vero affluit inſipienti eloquentia, tanto magis cauendus eſt, quanto magis ab eo in his quæ audire inutile eſt, delectatur auditor, & eum quem diſerte dicere audit, etiam vere dicere exiſtimat. Hæc autem ſcientia nec illos fugit, qui artem Rhetoricam docendam putauerunt. Faſſi ſunt enim ſapientiam ſine eloquentia parum prodeſſe ciuitatibus: eloquentiam vero ſine ſapientia nimium obeſſe plerumque prodeſſe nunquam. Sapienter

G autem dicit homo tanto magis vel minus, quanto in ſcripturis ſanctis magis minuſue profecit: non dico in eis multum legendis memoriæque mandandis, ſed bene intelligendis, & diligenter earum ſenſibus indagandis. Sunt enim qui eas legunt & negligunt: legunt vt teneant, negligunt ne intelligant: quibus longe ſine dubio præferendi ſunt, qui verba earum minus tenent, & cor earum ſui cordis oculis vident, ſed vtriſque ille melior, qui & cum volet eas dicit, & ſicut oportet, intelligit. Huic ergo qui ſapienter debet dicere, etiam quod non poteſt eloquenter, verba ſcripturarum tenere, maxime neceſſarium eſt. Quanto enim ſe pauperiorem cernit in ſuis, tanto in iſtis eum oportet eſſe ditiorem, vt quod dixerit ſuis verbis, probet ex illis. Porro qui non ſolum ſapienter, verum etiam eloquenter vult dicere, quoniam profecto plus proderit, ſi vtrumque potuerit, ad legendos vel audiendos & exercitatione imitandos eloquentes, eum multo magis quam magiſtris artis Rhetoricæ vacare præcipio, ſi tunc hi qui leguntur & audiuntur, non ſolum eloquenter, ſed etiam ſapienter dixiſſe, vel dicere veraci prædicatione laudantur. Quippe

H enim eloquenter dicunt, ſuauiter: qui ſapienter, ſalubriter audiuntur. Sunt ergo Eccleſiaſtici viri, qui diuina eloquia non ſolum ſapienter, ſed & eloquenter tractauerunt, quibus legendis magis non ſufficit tempus, quam deeſſe ipſi ſtudentibus & vacantibus poſſunt.

CAPVT XXIX.

Quod authores canonicorum librorum, & ſapientes & eloquentes fuerunt.

HIC aliquis forſitan quærit, vtrum authores noſtri (quorum ſcripta diuinitus inſpirata) canonem nobis ſaluberrima authoritate fecerunt, ſapientes tantummodo, an eloquentes nuncupandi ſint. Quæ quidem quæſtio apud meipſum, & apud eos qui mecum quod dico ſentiunt, facillime ſoluitur. Videri poteſt & audeo dicere, omnes qui recte intelligunt, quod illi loquuntur ſimul intelligere, non eos aliter loqui debuiſſe. Sicut autem eſt quædam eloquentia quæ magis ætatem iuuenilem decet, eſt quæ ſenilem, nec iam dicenda eloquentia, ſi perſonæ non congruat eloquentis. Vbi [illegible] non eos intelligo, minus quidem apparet

F mihi eorum eloquentia: ſed eam non dubito eſſe talem, qualis eſt vbi intelligo. Sic quippe illi locuti ſunt, vt poſteriores qui eos recte intelligerent & exponerent, alteram gratiam diſparem quidem, verum tamen ſubſequentem in Dei Eccleſia reperirent. Non ergo expoſitores eorum ita loqui debent, tanquam ſeipſos exponendos ſimili authoritate proponant, ſed in omnibus ſermonibus ſuis, primitus ac maxime vt intelligantur elaborent, ea quantum poſſunt perſpicuitate dicendi, vt aut multum tardus ſit qui non intelligit, aut in rerum (quas explicare atque oſtendere volumus) difficultate ac ſubtilitate, non in noſtra locutione ſit cauſa, quo minus tardius ue quæ dicimus, poſſint intelligi. Sunt enim quædam,

quæ

A quæ aut non [illegible] eliguntur, [illegible] leguntur, quamuis plani [illegible] me dicentis versentur eloquio, quæ in populi audientiam vel raro si aliquid viget, vel nunquam omnino mittenda sunt.

CAPVT XXX.

Quod facili locutione vti in vulgus debeat.

Qvamuis in bonis doctoribus tanta docendi cura sit vel esse debeat, vt verbum quod nimis obscurum sit vel ambiguum, Latinum esse non possit: vulgi autem more sic dicatur, vt ambiguitas obscuritasque vitetur, non sic dicatur, vt [illegible] sed potius vt ab indoctis dici [illegible]let. Quid enim prodest locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audientis cum [illegible] intelligunt, propter quos vt intelligant, loquimur. Qui ergo docet, vitabit verba omnia quæ non docent: & si pro eis aliqua quæ integra intelligantur integra potest dicere, id magis eliget. Si autem non potest, siue quia non inuenit, siue quia in præsentia non occurrunt, vtetur etiam verbis minus integris, dum tamen res ipsa doceatur atque discatur integre. & hoc quidem non solum in collocutionibus, siue fiant cum aliquo vno, siue cum pluribus, verumetiam multo magis in populis, quando [illegible] opromittitur, vt intelligamur instandum est. Quia in collocutionibus, est cuique interrogandi potest[illegible]. [illegible] autem omnes tacent vt audiatur vnus, & in eum [illegible] ora conuertunt, ibi vt requirat vnusquisque quæ non intellexerit, nec moris est nec decoris: ac per hoc debet maxime tacenti subuenire, cura dicentis. Solet autem motu suo significare vtrum intellexerit cognoscenda multitudo, quæ donec significet, versandum est quod agitur [illegible] multimoda varietate dicendi, quæ in potestate non habent qui præparata, & ad verbum memoriter retenta, pronuntiant. M[illegible]x autem vt intellectum esse constiterit, aut sermo finiendus est, aut in alia transeundum. Sicut enim gratus est qui agnoscenda enubilat, sic onerosus, qui cognita inculcat.

CAPVT XXXI.

De optimo modo dicendi, [illegible] oporteat prædicatorem in dicendo [illegible]uari.

EST autem optimus modus dicendi, quo fit vt qui audit, verum audiat & [illegible] notum, [illegible] insignis e[illegible] verum amare [illegible] Quid enim prodest [illegible] [illegible]tea, si penitus quæ [illegible] st. aut quid ob[illegible] lignea si [illegible], quando nihil quærimus, nisi vt pateat quod clausum est: Dixit ergo quidam eloquens, & verum dixit, ita debere eloquentem dicere, vt doceat, vt delectet, vt flectat. Deinde addidit: Docere necessitatis est, delectare suauitatis, flectere victoriæ. Horum trium [illegible] [illegible] necessitas dicendi necessitas, in rebus est constituta quas dicimus: reliqua duo, in modo quo dicimus. Prorsus [illegible] in docendo eloquentia, non vt [illegible] quod horrebat, vt fiat quod pigeat, sed vt appareat quod latebat. Quod [illegible] delectare vult [illegible] flectere non quocunque modo hoc dixerit [illegible] quomodo dicat [illegible] [illegible] delectat [illegible] flectit [illegible] vt moueatur [illegible]

[illegible]

CAPVT XXXII.

De triplici [illegible] quod Romani doctor eloquij ita distinxit.

AD hæc enim tria, id est, vt doceat, vt delectet, vt flectat, etiam illa tria [illegible] videtur pertinere voluisse idem ipse Romani author eloquij, cum totidem dicit: Is erit igitur eloquens, qui poterit parua submisse, modica temperate, magna granditer dicere: tanquam si adderet illa etiam tria, & [illegible] explicaret vnam eandemque sententiam dicens: Is erit ergo eloquens, qui vt doceat, poterit parua submisse, vt delectet, modica temperate, vt flectat, magna dicere granditer. Hæc a[illegible] ab eo dicta, in causis forensibus possunt [illegible] non autem hic, hoc est, in Ecclesiasticis quæstionibus, in quibus huius quem volumus informare, sermo versatur. In illis enim ea parua dicuntur, vbi de rebus pecuniarijs iudicandum est: ea magna, vbi de salute ac capite omnium. Ea vero vbi nihil iudicandum est nihil [illegible] ag[illegible] vt agat siue discernat, sed tantummodo vt delectetur [illegible] inter vtrumque, quorum media [illegible] modica, hoc est, moderata dixerit [illegible] modicis enim modus nomen posuit: nam modica pro paruis abusiue non proprie dicimus. In istis autem nostris quando quidem omnia maximeque de loco superiore dicimus, popu[illegible] [illegible] nec temporariam, sed æternam referre debemus, vbi etiam cauendus est æternus interitus. Omnia sunt magna quæ dicimus, vsque adeo, vt nec de ipsis pecuniarijs rebus vel acquirendis vel amittendis parua videri debeant, quæ doctor Ecclesiasticus dicit: siue sit illa magna, siue parua pecunia. Neque enim parua est iustitia, quam profecto & parua pecu[illegible] [illegible]te debemus, dicente Domino: *Qui in minimo fidelis est, & in magno fidelis est.* Quod ergo minimum est, minimum est, sed in omnino fidelem esse, magnum est. Luc. 16.

CAPVT XXXIII.

Quando submisso genere, & quando temperato, quandoque granditer dicendum sit.

AT [illegible] doctor iste debet [illegible] rerum dictor esse magnarum [illegible] non semper eas debet granditer dicere, [illegible] aliquid docetur [illegible] temperate, cum aliquid [illegible] laudatur. Cum vero aliquid agendum est, [illegible] qui [illegible] agere deberet, [illegible] volunt [illegible] quæ magna sunt, dicenda sunt [illegible] & ad [illegible] animum [illegible] [illegible]nter: & aliquando [illegible] vna eadem que re magna [illegible] submisse dicitur [illegible] temperate si prædicatur: & granditer si a[illegible] animus [illegible] conuertatur impellitur. Quid [illegible] Deo [illegible] Nun[illegible] deo [illegible]ur, aut qui [illegible] bet [illegible] [illegible] in difficile [illegible] anima da[illegible] [illegible] nan[illegible] [illegible] Num quid vt aliquis [illegible] [illegible] [illegible] struendu[illegible] [illegible] de operibus [illegible] quam [illegible] nisi libo[illegible] potest q[illegible], quem nemo conueniente laudat, nemo quo[illegible] laudat. At si non colatur, aut cum illo vel etiam [illegible] colantur idoli, siue dæmonia, siue quæcumque creatura, quantum hoc malum sit, atque vt ab hoc malo auertantur homines, debet vtique granditer dici.

CAPVT XXXIV

Exempla in Apostolo, de prædictis generibus tribus.

SVbmissæ dictionis exemplum est apud Apostolum Paulum [illegible] planius aliquid con[illegible] [illegible]tem, vbi ait [illegible]: *Dicite mihi sub lege volentes esse, legem non legistis? Scriptum est enim quoniam Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem: quæ sunt per allegoriam dicta.* Hæc enim sunt Galat. 4.

A Galat. 3. [illegible] : Fra-
*[tres, ſecund]um hominem dico. Tamen hominis confirmatum te-
ſtamentum, nemo irritum facit aut ſuperordinat. Abrahæ dictæ
ſunt promiſſiones & ſemini eius. Non dicit & ſeminibus quaſi in
multis, ſed tanquam in vno, & ſemini tuo qui eſt Chriſtus. Hoc
autem dico, teſtamentum confirmatum à Deo, poſt quadringentos
& triginta annos facta lex, non infirmat ad euacuandas promiſ-
ſiones. Si enim ex lege hæreditas, iam non ex promiſſione. Abra-
hæ autem per repromiſſionem donauit Deus.* Et quia occurre-
re poterat audientis cogitationi, vt quid ergo lex data eſt,
ſi ex illa non eſt hæreditas, ipſe ſibi hoc obiecit atque ait
velut interrogans. *Quid ergo lex?* Deinde reſpondit:
*Tranſgreſſionis gratia poſita eſt, donec veniret ſemen, cui promiſ-
ſum eſt, diſpoſita per angelos in manu mediatoris,* &c. Pertinet
ergo ad docendi curam non ſolum aperire clauſa, & no-
dos ſoluere quæſtionum, ſed etiam dum hoc agitur alijs
quæſtionibus quæ forte ſe inciderint, ne id quod dici-
mus improbetur per illas, aut refellatur occurrere: ſi ta-
men ipſarum ſolutio pariter occurrerit, ne moueamus
B quod auferre non poſſimus. Fit autem, vt cum inciden-
tes quæſtioni aliæ quæſtiones & aliæ rurſus incidentibus
incidentes pertractantur atque ſoluuntur, in eam longi-
tudinem ratiocinationis extendatur intentio, vt niſi me-
moria plurimum valeat atque vigeat, ad caput vnde age-
batur, diſputator redire non poſſit. Valde autem bo-
num eſt, vt quicquid contradici poteſt ſi occurrerit, refu-
tetur: ne ibi occurrat vbi non eſt qui reſpondeat, aut
præſenti quidem ſed tacenti occurrat: & minus ſanatus
abſcedat. In illis autem Apoſtolicis verbis dictio eſt tem-
1. Tim. 5. perata. *Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt patrem: iunio-
res vt fratres: anus vt matres: adoleſcentulas vt ſorores:* & in il-
Rom. 12. lis; *Obſecro autem vos fratres per miſericordiam Dei, vt exhibea-
tis corpora veſtra hoſtiam viuam, ſanctam, Deo placentem:* &
totus fere ipſius exhortationis locus, temperatum habet
locutionis genus: vbi illa pulchriora ſunt, vbi propria
proprijs tanquam debita reddita decenter excurrunt, ſi-
Ibidem. cuti eſt: *Habentes dona diuerſa ſecundum gratiam quæ data eſt
nobis ſiue prophetiam ſecundum regulam fidei ſiue miniſterium in
C miniſtrando, ſiue qui docet in doctrina, ſiue qui exhortatur in ex-
hortatione, qui tribuit in ſimplicitate, qui præeſt in ſollicitudine,
qui miſeretur in hilaritate,* &c. Et aliquanto poſt: *Reddite,*
inquit, *omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal,
vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.* Quæ
membratim fuſa eloduntur etiam ipſo circuitu, quem
Rom. 13. duo membra contexunt: *Nemini quicquam debeatis, niſi vt
inuicem diligatis.* Grande autem dicendi genus, hoc ma-
xime diſtat ab iſto genere temperato, quod non tam
verborum ornatibus comptum eſt, quam violentum eſt a-
nimi affectibus. Nam capit etiam illa ornamenta pene
omnia: ſed ea ſi non habuerit, non requirit. Fertur enim
impetu ſuo, & elocutionis pulchritudinem ſi occurrerit,
vi rerum rapit, non cura decoris aſſumit. Satis eſt enim
ei propter quod agitur, vt verba congruentia non oris e-
ligantur induſtria, ſed pectoris ſequantur ardorem. Nam
ſi aurato gemmatoque ferro vir fortis armetur intentiſſi-
mus pugnæ, agit quidem illis armis quod agit, non quia
pretioſa, ſed quia arma ſunt. Ait Apoſtolus, vt pro E-
uangelico miniſterio patienter mala huius temporis cum
ſolatio donorum Dei omnia tolerentur. Magna res eſt,
2. Cor. 6. & granditer agitur, nec deſunt ornamenta dicendi. *Ecce
D nunc,* inquit, *tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis, nullam in
quoquam dantes offenſionem, vt non reprehendatur miniſterium
noſtrum, ſed in omnibus commendantes noſmetipſos vt Dei mini-
ſtros, in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus,* &c.
quæ perſequi longum eſt. Itemque ad Romanos ait:
*Vt perſecutiones huius mundi caritate vincantur, ſpe certa in ad-
Rom. 8. iutorio Dei.* Ait autem & granditer & ornate: *Scimus quo-
niam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his, qui ſe-
cundum propoſitum vocati ſunt ſancti: quoniam quos ante præſci-
uit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe pri-
mogenitus in multis fratribus,* &c. quæ in eodem capi-
tulo ſequuntur.

E

CAPVT XXXV.

*Quomodo debeant inter ſe hæc tria genera
permiſceri.*

INtereſt enim, quod genus cui generi interponatur vel Auguſt.
adhibeatur, certis & neceſſarijs locis. Nam quando
prolixa eſt in vno genere, minus detinet auditorem, cum
vero fit in aliud ab alio tranſitus, etiam ſi longius eat,
decentius procedit oratio. In grandi ergo genere ſemper
aut pene ſemper, temperata decet eſſe principia: & in
poteſtate eſt eloquentis vt dicantur nonnulla: nonnul-
la etiam quæ poſſent granditer dici: vt ea quæ dicuntur
granditer, ex illorum fiant comparatione grandiora: &
eorum tanquam vmbris luminoſiora reddantur. In quo-
cunque autem genere aliqua quæſtionum vincula ſol-
uenda ſunt, acumine opus eſt, quod ſibi ſummiſſum ge-
nus proprie vendicat, ac per hoc eo genere vtendum eſt:
& alijs duobus generibus quando eis iſta incidunt, ſicut
F eſt laudandum aliquid vel vituperandum, vbi nec dam-
natio cuiuſquam, nec liberatio, nec ad actionem quam-
libet aſſenſio requiritur. In quocunque alio genere oc-
currit, genus adhibendum & interponendum eſt tem-
peratum. In grandi ergo genere inueniunt locos ſuos
duo cætera: & ſummiſſum ſimiliter. Sicut dixi, quæſtio
cuius nodus ſoluendus eſt, incurrat: vel quando nulla
quæ ornari poſſent, ideo non ornantur, vt quibuſdam
quorum thoris ornamentorum præbeant eminentiorem
locum. Summiſſum genus dicendi ſilentes docet: &
temperatum genus delectatione ſua acclamationes audi-
entium excitat: grande autem genus plerumque ponde-
re ſuo voces premit, ſed lachrymas exprimit: & hoc vn-
de, niſi quia veritas ſic demonſtrata, ſic defenſa, ſic inuic-
ta delectatur? Iſte ergo doctor noſter & dictor magno-
pere curare debet, vt non ſolum intelligenter, verum e-
tiam libenter & obedienter audiatur: idque verbis agat
vt veritas pateat, veritas placeat, veritas moueat: quoni-
am nec ipſa quæ præcepti finis & plenitudo legis eſt cha-
G ritas, vllo modo recte eſſe poteſt, ſi ea quæ diliguntur,
non vera ſed falſa ſunt. Sicut autem cui is eſt pulchrum
corpus, & deformis eſt animus, magis eſt dolendus,
quam ſi deforme haberet corpus: ita qui eloquenter ea
quæ falſa ſunt dicunt, magis miſerandi ſunt, quam ſi talia
deformiter dicerent.

CAPVT XXXVI.

*Quid ſit ſapienter & eloquenter dicere: & quod alienum non di-
cat, qui ab alio prolata, bene viuendo prædicat.*

QVid ergo eſt non ſolum eloquenter, verum etiam
ſapienter dicere, niſi verba in ſubmiſſo genere ſuf-
ficientia, in temperato ſplendentia, in grandi vehemen-
tia, veris tamen rebus quibus audiri oporteat adhibere?
Sed qui vtrumque non poteſt, dicat ſapienter, quod non
dicat eloquenter, potius quam dicat eloquenter, quod
dicit inſipienter. Si autem nec hoc quidem poteſt, ita con-
uerſetur, vt non ſolum ſibi præmium comparet, ſed & præ-
beat alijs exemplum: & ſit eius quaſi copia dicendi, for-
ma viuendi. Sunt ſane quidam, qui bene pronuntiare
poſſunt: quid autem pronuntient, cogitare non poſſunt.
H Quod ſi ab alijs ſumant eloquenter ſapienterque conſcri-
ptum, memoriæque commendent, atque ad populum profe-
rant, ſi eam perſonam gerunt, non improbe faciunt etiã.
Sic enim quod profecto vtile eſt multi prædicatores veri-
tatis fiunt: nec multi magiſtri, ſi vnius veri magiſtri, id-
ipſum dicant omnes, & non ſint in eis ſchiſmata. nec deterren-
di ſunt iſti voce Hieremiæ Prophetæ per quem Deus ar- Ierem 23.
guit eos, qui furantur verba eius, vnuſquiſque à proximo
ſuo. Qui enim furantur, alienum rapiunt: verbum autem
Dei non eſt alienum ab eis, qui obtemperant ei. potiusq;
dicit ille aliena, qui cum dicit bene, viuit male. Quæcunq;
enim bona dicit, eius videntur excogitari ingenio: ſed
ab eius moribus aliena ſunt. Eos itaque dixit Deus furari
verba ſua, qui boni volũt videri loquendo quæ Dei ſunt,
quũ mali ſunt, faciendo quæ ſua ſunt. Cum vero boni fi-
deles

A deles bonis fidelibus hanc operam accommodant, vtrique ſua dicunt: quod & Deus ipſorū eſt: cuius ſunt illa quę dicuntur: & ea ſua faciunt, quæ non ipſi componere non potuerunt, qui ſecundum illa compoſite viuunt.

CAPVT XXXVII.

De diſcretione dogmatum iuxta qualitatem auditorum.

HOc quoque noſſe conuenit vnumquemque catholicum doctorem, quomodo ſibi conciliet ſui ſermonis auditorem, vt dum ſciat per ſupradictam rationem modos locutionum & ſpecies, bene diſpenſando fructus inueniat ſuæ prædicationis & laudes. Cum enim oratio in ſe exhibet perfectionem, neceſſe eſt vt perpendat auditorum qualitatem: quia vt reuerendæ memoriæ Gregorius Nazianzenus edocuit, non vna eademque cunctis exhortatio congruit, quia nec cunctos par morum qualitas aſtringit. Sæpe namque alios offen- B dunt, quæ alijs proſunt, quia plerumque herbæ quæ hæc animalia nutriunt, alia occidunt, & lenis ſibilus equos mitigat, catulos inſtigat: & medicamentum quod hunc morbum imminuit, alteri vires iniungit: & panis qui vitam fortium roborat, paruulorum necat. Pro qualitate ergo audientium, formari debet ſermo doctorum, vt per ſingula ſingulis congruat, & à communis ædificationis arte, nunquam recedat. Quid enim ſunt intentæ mentes auditorum, niſi (vt ita dixerim) quædam in cithara tenſiones ſtratæ chordarum? Quas artifex tangendo, vt non ſibimetipſis diſſimile canticum faciant, diſſimiliter pulſat, & idcirco chordæ conſonam modulationem reddunt, quia vno quidem plectro, ſed non vno impulſu feriuntur. Vnde & doctor quiſque vt in vna cunctos virtute charitatis ædificet, examinata doctrina non vna eademque exhortatione, corda audientium tangere debet. Aliter namque admonendi ſunt viri, aliter fœminæ, quia illis ſecundum ſexum ſuum grauia, iſtis vero iniungenda ſunt leuiora: vt illos magna exerceant, iſtas vero leuia demulcendo conuertant. Aliter iuuenes, atque aliter ſenes: quia illos plerumque ſeueritas commonitionis ad C perfectum dirigit, iſtos vero ad meliora opera deprecatio blanda componit. Aliter inopes, atque aliter locupletes: illis namque conferre conſolationis ſolatium contra tribulationem, iſtis vero inferre metum contra elationem debemus. Plerumque tamen habitum perſonarum permutat qualitas morum, vt ſit diues humilis, pauper elatus, vnde mox prædicantis lingua cum audientis debet vita opponi, vt tanto diſtrictius in paupere elationem feriat, quanto eum nec illata paupertas inclinat, & tanto lenius humilitatem diuitum mulceat, quanto eos nec abundantia quæ ſubleuat, exaltat. Aliter admonendi ſunt læti, atque aliter triſtes. Lætis videlicet inferenda ſunt triſtia, quæ ſequuntur ex ſupplicio: triſtibus vero inferenda ſunt læta, quæ promittuntur ex regno. Aliter ſubditi atque aliter prælati: illos ne ſubiectio conterat, iſtos ne locus ſuperior extollat: illi ne minus impleant quam iubentur, iſti ne plus iuſto iubeant quam aliter compleantur. Aliter ſerui atque Domini: ſerui quidem vt ſemper humilitatem conditionis aſpiciant: Domini vero, vt naturæ ſuæ qua qualiter ſunt cum ſeruis conditi, memo- D riam non amittant. Iſti admonendi ſunt, vt ſciant ſe ſeruos eſſe dominorum: illi admonendi ſunt vt cognoſcant ſe conſeruos eſſe ſeruorum. Aliter admonendi ſunt ſapientes huius ſeculi, atque aliter hebetes. Sapientes quippe admonendi ſunt, vt amittant ſcire quæ ſciunt: hebetes quoque vt appetant ſcire quæ neſciunt: illi vt ſtultam ſapientiam deſerant, & ſapientiam Dei in ſtultam diſcant. iſti vero, vt ab ea quæ putatur ſtultitia, ad veram ſapientiam vicinius currant. Aliter impudentes admonendi ſunt, atque aliter verecundi. Illos namque ab impudicitiæ vitio non niſi increpatio dura compeſcit: iſtos autem plerumque ad melius exhortatio modeſta componit: illi ſe delinquere [illegible] increpentur, iſtis plerumque [illegible], quia eis doctor [illegible] ad [illegible]oriam reducit. Aliter ad-

Gregor. paſtoralis curæ libro 3.

E monendi ſunt proterui, atque aliter puſillanimes. Illi enim dum valde de ſe præſumunt, exprobrando cæteros dedignantur: iſti autem dum nimis infirmitatis ſuæ ſunt conſcij, plerumq; in deſperationem cadunt. Aliter admonendi ſunt impatientes, atque aliter patientes. Dicendū namq; eſt impatientibus, quia dum frenare Spiritum negligunt, per multa etiam quæ non appetunt, in iniquitatum abrupta rapiuntur: quia videlicet mentem impellit furor, quo non trahit deſiderium, & agit commota velut neſciens, vnde poſt doleat ſciens. Dicendum itaq; eſt patientibus, vt ſtudeant diligere, quod ſibi neceſſe eſt tolerare: ne ſi patientiam dilectio non ſequitur, in deteriorem culpam odij virtus oſtenſa vertatur. Aliter admonendi beneuoli, atq; aliter inuidi. Admonendi namq; ſunt beneuoli, vt ſic alienis bonis gaudeant, quatenus habere propria concupiſcant: ſic proximorum facta diligendo laudent, vt ea etiam imitando multiplicent: quia nihil mercedis ſibi agunt, ſi ea quæ diligunt, in quantum poſſunt non imitantur. Admonendi ſunt inuidi, vt perpendant quantæ cæcitatis & infelicitatis ſunt, qui alieno profectu deficiunt: aliena exultatione contabe- G ſcunt: qui melioratione proximi, deteriores ſunt. Aliter admonendi ſunt ſimplices, atq; aliter impuri. Laudandi ſunt ſimplices, vt ſtudeant nunquā falſa dicere: ſed admonendi ſunt, vt nouerint nonnunquam vera reticere, vt ſimplicitatis bono prudentiam adiungant, quatenus ſic ſecuritatē de ſimplicitate poſſideant, vt circumſpectionē prudentiæ non amittant. At contrà admonendi ſunt puri, vt quam grauis ſit culpa quam ſuſtinent, duplicitatis laborem agnoſcant. Dū enim deprehendi metuunt, ſemper improbas defenſiones quærunt. Aliter admonendi ſunt incolumes atque aliter ægri. Admonendi ſunt incolumes, ne opportunitatem ſalutis in perpetuum promerendæ deſpiciant: ne placere Deo cum poſſint, noluerint: cum voluerint ſero, non poſſint. At contra admonendi ſunt ægri, vt & ſe filios Dei ſentiant, quoniam illos diſciplinæ flagella caſtigant. Niſi enim correctis hæreditatem dare diſponeret, erudire eos per moleſtias non curaret. Aliter admonendi ſunt qui flagella metuunt, & propterea innocenter viuunt: aliter qui ſic in iniquitate H durauerunt, vt neq; per flagella corrigantur. Dicendum namq; eſt his, qui propterea bona faciunt, quia tormentorum mala metuunt: quia nullam Spiritus libertatem tenent. Namq; niſi pœnam non metuerent, culpam proculdubio perpetrarent. Vnde luce clarius conſtat, quia coram Deo innocentia amittitur, ante cuius oculos à deſideriis peccatur: atque iniquus ab iniquitatibus nec per flagella compeſcitur: tanto acriore inuectione feriendi ſunt, quanto maiore inſenſibilitate durauerunt. Aliter admonendi ſunt nimis taciti, aliter multiloquio vacantes. Inſinuari namque nimis taciturnis debet, quia dum quædam vitia incaute fugiunt, occulte deterioribus implicentur. Nam ſæpe linguam quia immoderatius frenant, in corde grauius multiloquium tolerent. At contrà admonendi ſunt multiloquio vacantes, vt vigilanter inſpiciant, à quanto rectitudinis depereunt, dum per multiplicia verba dilabuntur. Reliqua vide apud. Gregorium loco quo ſupradictum eſt.

CAPVT XXXVIII.

F *Quæ virtutum ſpecies contraria ſint ſingulis ſpeciebus vitiorum.*

HÆC igitur tanto congruentius vnuſquiſque prædicator valet exprimere, quanto veracius ſpecies virtutum, & è contra vitiorum nouit diſcernere: vt cum ſingula ſingulis nouit opponere, cuique vulneri aptum poſſit medicamentum inuenire. Sunt autem in virtutibus quædam ſpecies, quæ quodammodo ex alijs ſpeciebus quaſi ex arboribus rami procedunt: quæ quia ab vna virtutum radice generantur, in vno eiuſdem radicis ſtipite frondes pulcherrimi geſtantur. Sunt & econtrario in vitijs quædam virulenta germina, de quibus omnis illa multitudo peſtifera nequitiarum generatur: & ſicut in virtutibus alię ex alijs procedunt, quaſi ex genetricibus proles precioſæ, ſic & in iſtis quædam quaſi ne-

A [illegible] us p[illegible] [illegible] ta ca- [illegible] quo [illegible] am gerat, [illegible] ce enim [illegible] ſignata vi- [illegible] niſi ſciamus [illegible] a virtutum [illegible] : vt ex his [illegible] protervum il- lum c[illegible] cum eius ducibus, Chriſto ſuper hoſte[illegible] [illegible] ntantia quippe vitia quæ in [illegible] o regnanti ſup[illegible] e ſupe- biæ mi[illegible] eum præeunt, alia more exer- citus ſubſeq[illegible] m [illegible] pe omnes pari ac eſ- ſu ut occo[illegible] maiores & paucæ neglectam mentem [illegible] mi[illegible]ores innumeræ ad [illegible]lam ſe ca- tervatim fun[illegible] [illegible] namque vitiorum regina ſuper- bia cum [illegible] plene ceperit, mox illud ſe[illegible]m principalibus [illegible] quibus dam ſuis ducibus d[illegible]ua- ſtandum trahit: [illegible] nos videlicet duces exercitus ſequitur. quia ex eis procu[illegible]bio importunæ vitiorum multitudi- ne[illegible] [illegible]. Radix quippe cuncti mali ſuperbia eſt. de qua S[illegible]ptura att[illegible] ſtante dicitur *Initium omnis peccati ſu-*

B *perbia eſt.* Primæ autem eius ſoboles, ſeptem nimirum principalia vitia, de hac virulenta radice proferuntur ſci- licet [illegible]anis gloria, [illegible]uidia, ira, triſti[illegible]a, avaritia, ventris ingl[illegible]ies, luxuri[illegible]. Nam quia his ſeptem vitiis ſuperbiæ nus captos do[illegible]uit, idcirco redemptor noſter ad ſpiritale liberationis prælium, ſpiritu ſeptiformis gratiæ plenus venit. Sed habent contra nos hæc ſingula exercitum ſuum. Nam de inani gloria, inobedientia, iactantia, hy- pocriſis, contentiones, pertinaciæ, diſcordiæ & nouita- tum præſumptiones oriuntur. De inuidia odium, ſu- [illegible]ratio, detractio, exultatio in adverſis proximi, affli- ctio autem in pro[illegible]imis naſcitur. De ira, rixa, & tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blaſphemiæ profer[illegible]ntur. De tri[illegible]ia, malitia, rancor, puſillanimi-

C tas, deſperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga [illegible] a nalitu[illegible] De avaritia, proditio, fraus, falla- cia, periuria, i[illegible]qui[illegible]do, violentiæ, & contra miſericor- diam obdurati[illegible] cordis oriuntur. De ventris inglu- uie, inepta lætit[illegible], ſcurrilitas, immunditia, multilo- quiu[illegible], hebetudo ſenſus circa intelligentiam propaga- tur. De luxu[illegible]ia, cæcitas mentis, inconſideratio, incon- ſtantia, præcipitatio, amor ſui, odium Dei, affectus ſæ- culi præſentis: horror autem vel deſperatio futuri gene- ratur. Sed eu[illegible] [illegible]tis ſeptem ſuperbiæ ſordibus quæ vi [illegible] ex[illegible]um [illegible]ntia nos ducunt, videamus quæ ſint virtutum du[illegible]es & agmina exer[illegible]tus, quæ humilita- tis aucto[illegible] [illegible]ſtu[illegible] [illegible]æſtat [illegible] pugnaodum con- tra vitiorum coh[illegible]tes. & opponamus ſingulis ducibus vitiorum, duces [illegible]ratios virtu[illegible]m, exercitibuſque exercitus. Duci igitur inanis gloriæ contra ſtatuenda eſt dux humilitas, qu[illegible] maxime generat in homine deſpe-

D ctionem ſui, & [illegible]mptum caducarum rerum: comi- tibuſque eius co[illegible]tes contrarij, id eſt, inobedientiæ o- bedientia. ia[illegible]n[illegible]iæ, humilis profeſſio: hypocriſi, ſim- pl[illegible]as: cont[illegible]ioni, innocentia: pertinaciæ, ſubiectio: d[illegible]iæ, pax: [illegible] [illegible]tum præſumptioni, timor Dei & honoratio patrum. Duci quo[illegible]ue [illegible]uidiæ opponenda eſt d[illegible]x beneuol[illegible]ntia: comitibus eius contrarij comi- tes, id [illegible]ſt odio dilectio vera. ſuſurrationi, locutio vera: detractioni, [illegible]la[illegible]atio: exultationi [illegible] adverſis proxi- mi, compa[illegible] in eius a[illegible]ctione. in proſperis ipſius læ- titia in ſoſpitate eius. Iræ duci, contraria eſt dux man- ſuetudo: comitibus quæ eius illius c[illegible] mites. Illius tumori mentis placiditas animi: contumeliæ, benignitas: cla- mori grauitas verborum. indignationi, ſuavitas mor[illegible]m: bla[illegible]phemiæ, puritas oris. T[illegible]ſtitiæ namque duci o[illegible]- ſtit dux ſpiritalis lætitia: exercituique eius exercitus i- ſtius, [illegible] eſt ma[illegible]iæ bonitas: ranco[illegible] lenitas: puſillani- mitati, longanimitas deſperationi perſeueran[illegible]a: t[illegible]- [illegible] præce[illegible]ta ſtudium [illegible]le: vagationi mentis [illegible]ga illicita, [illegible] [illegible]o diuinæ lectionis. Avaritiæ duci, a[illegible]uer[illegible]ſt dux [illegible]: agminibuſque eius, agmina i- [illegible]ideſt, p[illegible] [illegible]: fides non ficta: fraudi ſynceritas:

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], tranquil[illegible] [illegible]tiæ, pa[illegible] duritiæ [illegible]dia. Duci quippe gaſtrimargiæ, id eſt, horrendæ voracitati, contraria eſt dux abſtinentia: cohortibuſque illius, co- hortes iſtius, id eſt ineptiæ lætitiæ, modeſtia: ſcurrilitati, tatio ſermonum. immunditiæ, ſobrietas: multiloquio [illegible]aci[illegible]ſtas: hebetudini ſenſus circa intelligentiam, fu- ror di[illegible]cen[illegible] ſapientiam. ſomn[illegible]le[illegible]tiæ, vigilantia. Lo- xuriæque duci ac plebi eius, reluctatur dux caſtitas cum plebe ſua: id eſt, cæcitati mentis contemplatio De[illegible]. in- conſiderationi prouiſio: inconſtantiæ, conſtantia: præ- cipitationi, continentia: amori ſui, mortificatio deſide- riorum carnis ſuæ: odio Dei, charitas perfecta Dei. Ecce hæc ſunt quæ præſulem animarum oportet ſcire. & quæ debet in prædicationis diuerſitate cuſtodi[illegible] [illegible]t ſoll[illegible]citus

F infirmitates ſingulorum perpendat: & congrua eorum vulneribus medicamina opponat. Sed cum magni ſtu- dij ſit, vt exhortandis ſingulis ſeruiatur ad ſingula, cum valde laborioſum ſit, vnumquemque de proprijs ſub diſ- penſatione debitæ conſiderationis inſtruere, longe ta- men eſt laborioſius, auditores innumeros, ac diuerſis paſ- ſionibus laborantes, vno eodemque tempore, voce v- nius & communis exhortationis admonere. Ibi quippe tanta arte vox temperanda eſt, vt cum diuerſa ſint audi- torum vitia, & ſingulis inueniantur congrua, & tamen ſibimetipſis non ſint diuerſa, vt inter medias paſſiones vno quidem ductu tranſeat, ſed more ancipitis gladij, tu- mores cogitationum carnalium ex diuerſo latere inci- dat, quatenus ſic ſuperbis prædicetur humilitas, vt ta- men timidis non augeatur metus: ſic timidis infunda- tur auſteritas, vt tamen ſuperbis non creſcat effrænatio: ſic ſollicitudo boni operis, vt tamen inquietis immode- ratæ licentia non augeatur actionis, ſic inquietis [illegible]ona- tur modus, vt tamen otioſis n[illegible] [illegible]fiat torpor ſecur[illegible] ſic

G ab impatientibus extinguatur ira, vt tamen remiſſis ac lentibus non creſcat negligentia: ſic lenes accendantur ad zelum [illegible]t tamen iracundis non addatur incendium: ſic tenacibus infundatur tribuendi largitas vt tamen prodigis effuſionis fræna minime laxentur ſic prodi- gis prædicetur parcitas, vt tamen continentes non re- uocentur ad luxum: ſic continentibus laudetur virgini- tas, vt tamen in coniugibus deſpecta non ſiat fœcundi- tas carnis. Sic prædicanda ſunt bona, ne ex latere iu- beantur & mala: ſic laudanda ſunt bona ſumma, ne deſperentur vltima: ſic nutrienda ſunt vltima ne dum creduntur ſufficere, nequaquam tendatur ad ſumma. Curandum eſt itaque prædicatori, quatenus ſic tergatur triſtitia quæ venit ex tempore, vt non augeatur lætitia, quæ eſt ex cõſperſione: & ſic frænetur lætitia quæ ex cõ- ſperſione eſt, vt tamen non creſcat triſtitia quæ ven[illegible] ex

H tempore ſic itaque in iſto reprimatur ſubito oborta formido, vt tamen non excreſcat enutrita diu præcipita- tio: ſic in illo reprimatur diu oborta præcipitatio, vt ta- men non valeſcat impreſſa ex conſperſione formido.

CAPVT XXXIX.

Quod oporteat poſtulari a Domino poſſibilitatem præ- dicandi.

ET hæc ſe poſſe ſi potuerit, & in quantum potue- rit, pietate magis orationum, quam Orat[illegible]rum fa- cultate non dubitet: vt orando pr[illegible] a[illegible] pro i[illegible], quos eſt allocuturus, ſit Orator antequam dictor. Ipſa ho- ra iam vt dicat accedens, priuſquam exerat pro[illegible]ferentem linguam, ad Deum leuet animam ſitientem [illegible]ru- ctet quod biberit, vel quod impleuerit fundat. Cum enim de vnaquaque re quæ [illegible]condum fidem di[illegible]ectio- nemque tractanda ſunt multa ſint quæ dicantur, & multi modi quibus dicantur [illegible]b eis qui hæc [illegible]unt quis nouit quid ad præſens tempus vel nobis dicere, vel per nos expediat audiri niſi qui corda omnium [illegible]idet & quis facit, vt quod oportet & quemadmodum opor- tet dicatur nobis, niſi in cuius manu ſunt & nos, & ſermones noſtri. Ac per h[illegible]c d[illegible] [illegible] qui do[illegible] omnia

A

[illegible] facultatem [illegible] um com[illegible] potiu‑bo [illegible] *Nolite* [illegible] *vobis in il*[illegible] *qui loquamini. Non enim* [illegible] *ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis.* [illegible] quit‑ in eis ſpiritus ſanctus qui perſequentes [illegible] pro Chriſto [illegible] non & in eis, qui ad [illegible] Chriſtum? [illegible] autem [illegible] hominibus non [illegible] præcipiendum, quid vel quemadmodum doceant [illegible] Doctores efficit ſpiritus ſanctus, poteſt dicere, nec orandum eſſe nobis quod [illegible] *pater veſter quid* [illegible] *nobis neceſſarium* [illegible] *quam petatis ab eo.* [illegible] autem apud populum vel apud [illegible] liberi iamiamque dicturus, ſiue quod apud po[illegible] endum, vel ab eis qui voluerint aut potuerint, le[illegible] um eſt dictaturus, [illegible] Deus ſermonem bonum [illegible] eius. Si enim regina orauit Eſter pro ſuæ [illegible] temporali ſalute locutura apud regem, vt in os eius Deus congruum ſermonem daret, quanto magis orare debet, vt tale munus accipiat, qui [illegible] hominum [illegible] in doctrina & verbo laborat. [illegible] vero qui ea dicturi [illegible] quæ ab alijs acceperunt, & antequam accipiant, orent pro ipſis à quibus accipiunt: vt eis detur, quod per eos accipere volunt: & cum acceperint, orent vt bene & ipſi proferant, & illi ad quos proferunt ſumant, & proſpero exitu dictionis, eidem gratias agant, a quo id ſe accepiſſe non dubitant: vt qui gloriatur, in illo glorietur, in cuius manu ſunt & nos, & ſermones noſtri.

Matt. [illegible]

Matt. [illegible]

B

HRABANI MAVRI DE INSTITVTIONE CLERICORVM libri tertij & vltimi.

FINIS.

C

HRABANI MAVRI AD THIOTMARVM
LIBER DE SACRIS ORDINIBVS, SACRAMENTIS DIVINIS, ET VEſtimentis ſacerdotalibus.

PRAEFATIO.

H[illegible] *ſeruum Chriſti Ieſu Thiotmaro fratri ſalu*[illegible] ut me rogaſti an ante frater, vt aliquas quæ[illegible] entis diuinis ac [illegible] riſo[illegible] ibus nec [illegible] [illegible] tis ſacerdotalibus tibi exponendo abſol[illegible] feci quantum potui, & quid in ſe myſter[illegible] ha[illegible] m[illegible] interpretatione partim [illegible] te ſenſo eas [illegible] planaui. Et quia mei cooperat[illegible] hortor vt quod pr[illegible] corpu[illegible] ſexp[illegible] ere non poſſum, tu q[illegible] ætate [illegible] pore ill[illegible] ad ſacerd[illegible] o dinati [illegible] ſacerd[illegible] ale agere debet[illegible] notum [illegible] erſu deas, immo [illegible] ideas, vt [illegible] di[illegible] [illegible] quat [illegible] ipſi [illegible] plebi [illegible] el gione [illegible] edendum, ag[illegible] ue [illegible] que & præl[illegible] [illegible] le[illegible] Domini [illegible] a di[illegible] omni[illegible] ten [illegible] A[illegible] ens [illegible] *Att*[illegible] *de le*[illegible] *at* [illegible] *ma in te* [illegible] *am* [illegible] *man* [illegible]

D

Tim. 4.
4.

[illegible] *in* [illegible] *& d*[illegible] [illegible] *facien*[illegible] *& t*[illegible] *um ſaluum facies* [illegible] *te audiunt.* [illegible] d[illegible] tui agratia te in mente [illegible] e & ſermone [illegible], atque bono opere conſu[illegible] faciat, quatenus hic in eius ſeruitio ſatis v[illegible] s fias, & poſt h[illegible] vitæ [illegible] num æternis gaudijs in cæleſti regno cum electis Dei part[illegible] s exiſtas.

E

E L E N C H V S.

1 *De vna Dei Eccleſia Catholica.*
2 *De tribus ordinibus* [illegible]
3 *De tonſura Cleri* [illegible]
4 *De ſacramentis Ec*[illegible].
5 *De Baptiſmatis* [illegible] *amento.*
6 *De catechumenis.*
7 *De catechizandi ordine*
8 [illegible]*ua ſit interpretatio* [illegible]*mboli ſecundum Latinos.*
9 *De credulitate quomodo credendum ſit Chriſtiano in Deum omnipotentem.*
10 [illegible]
11 [illegible] *abrenunciatio.*
12 [illegible] *renuntiatione Sathanæ & omnibus operibus eius, atque pompis, vel quæ opera Diaboli.*
13 *De ordine ſacri Baptiſmatis.*
14 *De tinctione Baptiſmi* [illegible] *vnctione Chriſmatis.*
15 *De indumento baptizati & Euchariſtia.*
16 *De impoſitione manus Epiſcopalis & Chriſmatis ſacramento.*
17 *De ſacramento corporis & ſanguinis Domini.*
18 *De officio miſſæ.*
19 *De ordine miſſæ*
20 *De gradibus* [illegible]*ſiaſticis.*
21 *De ordine tripartito Epiſcoporum.*
22 *De Presbyteris.*
23 *De Diaconibus.*
24 *De Subdiaconis.*
25 *De A*[illegible]*tis.*
26 *De* [illegible]
[illegible] *Lectoribus ac Pſalmiſta.*
28 *De Oſtiarijs.*
29 *Quos oportet ad ſacrum ordinem accedere & quoto ordine.*
[illegible] *De ſacerdotalibus veſtimentis.*
31 *De* [illegible]*erhumerali.*
[illegible] *De podere, id eſt, tunica linea.*
[illegible] *De Cingulis.*
34 *De Manone.*
35 *De Orario.*
[illegible] *De Dalmatica.*
[illegible] *De Caſula*
38 *De* [illegible]*andalijs.*
[illegible] *De pallio*

F

G

C A P V T I.

De vna Dei Eccleſia Catholica.

H

ECcleſia ergo Dei Catholica quæ per totum orbem [illegible] diffunditur Chriſti nomine nobilitata glo[illegible]or. Omnis enim homo qui rectæ fidei exiſtit particeps, & ſacro baptiſmate regeneratur in Chriſto Chriſtianus vocatur. & Dei patris atque Eccleſiæ matris nomen [illegible] eſt [illegible] leſia Græcum vocabulum eſt quod in Latinum vertitur conuocatio ſiue conuentus [illegible] eo quod omnes conuocat ad ſe, Catholica autem dicitur [illegible] eſt, vniuerſalis, quia toto orbe mundo vna eſt Eccleſia Ch[illegible] quæ & ſponſa & corporis eius eſt.

De Inſtit. cler. l. 1. c. 1.

A

CAPVT II.

De tribus ordinibus Eccleſiæ.

Ib.2.6. SVnt tamen tres ordines in Eccleſia conuerſantium, id eſt, laicorum, monachorum, & clericorum: quorum primus, id eſt, laicus ordo popularis interpretatur. Laos enim Græcè, populus latinè dicitur. Secundus eſt monachicus, id eſt, ſingulariter conuerſans, hoc eſt a ſæculari conuerſatione remotus. Monas enim Græcè ſingularitas dicitur, & monachus ſingularis vel ſolitarius. Tertius eſt ordo clericatus. Cleros quippe Græcè ſors, vel hæreditas dicitur. Cleros autem vel clericos hinc appellatos Doctores noſtri dicunt, quia Matthias ſorte electus eſt, quem primum ab Apoſtolis legimus ordinatum. Sic & eos quos illis temporibus Eccleſiarum principes ordinabant, ſorte legebant. Nam & hæreditas Græce cleronomia appellatur, & hæres cleronomus. Propterea ergo dicti ſunt clerici, quia de ſorte ſunt Domini, vel quia Dominum partem habent, ſicut de eis ſcriptum eſt, loquente Domino: *Ego hæreditas eorum.* Vnde oportet vt qui Deum hæreditate poſſident abſque vllo impedimento ſeculi Deo ſeruire ſtudeant, vt congrue illud Pſalmiſtæ dicere poſſint: *Dominus pars hæreditatis meæ.* Iſte autem ordo iure præponitur in Eccleſia, quia in ſanctis deſeruit, & ſacramenta populis diſpenſat. Sicut enim in veteri teſtamento, tribus Leui præ cæteris tribubus peculiariter à Domino electa eſt, ad ſeruiendum illi per diuerſa officia in tabernaculo: ita & Clericus ordo ſpecialiter modo electus eſt ad miniſtrandum Deo in vero Dei tabernaculo quod eſt Eccleſia præſens, vt ſeruiant ei die ac nocte in templo ſancto eius, vt ſint populo in his quæ ad Deum pertinent, vt offerant Deo dona & ſacrificia pro ſua & pro populi ignorantia, vt iudicent inter iuſtum & iniuſtum, & diſcernant inter ſanctum & prophanum, inter pollutum & mundum, doceantque populum Dei omnia legitima eius, & præcepta quæ mandauerat ad eos.

B

Pſ. 36.18

Pſ. 15.5

CAPVT III.

De tonſura Clericorum.

C

Ib.c.3. TOnſuræ Eccleſiaſticæ vſus à Nazaræis (niſi fallor) exortus eſt, qui prius crine ſeruato, deuouo poſt vitæ or[illegible] eminentiam deuotione completa caput radebant & capillos in igne ſacrificij ponere iubebantur, [illegible] perfectionem deuotionis ſuæ Domino conſecrarent. Horum exemplis, vſus ab Apoſtolis introductus eſt, vt hi qui in diuinis cultibus mancipati Domino conſecrantur, quaſi Nazaræi, id eſt, ſancti Dei crine præciſo innouentur. Hoc quippe Ezechieli Prophetæ iubetur, dicente Domino. *Tu fili hominis ſume tibi gladium acutum & duces per caput tuum & barbam*, videlicet quia & ipſe & ſacerdotali genere Deo in miniſterio ſanctificationis deſeruiebat. Hoc & Nazaræos illos Priſcillam & Aquilam in Actibus Apoſtolorum primos feciſſe legimus. Paulum quoque Apoſtolum & quoſdam diſcipulorum Chriſti, qui in huiuſcemodi cultu imitandi extiterunt. Eſt autem in clericis tonſura ſignum quoddam, quod in * figuratur, ſed in animo agitur. Scilicet vt hoc ſigno in religione vitia reſecentur, & criminibus carnis noſtræ quaſi crinibus exuamur, atque inde innouatis ſenſibus vt comis rudibus enitescamus, *expoliantes nos*, iuxta Apoſtolum *veterem hominem cum actibus eius*, *& induentes nouum qui renouatur in agnitionem Dei*, quam renouationem in mente oportet fieri, ſed in capite demonſtrari, vbi ipſa mens noſcitur habitare. *Quod vero detonſo ſuperius capite inferius circuli corona relinquitur*, ſacerdotium regnumque Eccleſiæ in eis exiſtimo figurari. Thiara enim apud veteres conſtituebatur in capite ſacerdotum, hæc ex byſſo confecta rotunda erat quaſi ſphæra media, & hoc ſignificatur in parte capitis tonſa. Corona autem aurea latitudo eſt circuli, quæ regno capita cingit, vtrumque itaque ſignum exprimitur in capite Clericorum, vt impleatur etiam corporis quadam ſimilitudine, quod ſcriptum eſt, Petro Apoſtolo dicente: *Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium.* Quæritur autem cur ſicut apud antiquos Nazaræos non ante coma nutritur & ſic tonditur: ſed qui hæc exquirunt, aduertant quid ſit inter illud Propheticum velamentum & hoc Euangelij reuelationem, de qua dicit Apoſtolus: *Cum tranſieris ad Chriſtum, auferetur velamen.* Quod autem ſignificabat velamen interpoſitum inter faciem Moyſi & aſpectum filiorum Iſrael, hoc ſignificabat illis temporibus coma ſanctorum. Nam & Apoſtolus comam pro velamento eſſe dicit. Proinde iam non oportet vt velentur crinibus capita eorum qui Domino conſecrantur, ſed tantum vt reuelentur: quia quod erat occultum in ſacramento Prophetiæ, iam in Euangelio declaratum eſt. Sunt quoque quidam Doctorum qui aſſerunt diuerſas ob cauſas Petrum Apoſtolum hunc ritum primum ſumpſiſſe, primitus, vt formam & ſimilitudinem Chriſti in capite geſtaret dum pro redemptione noſtra crucis patibulum ſubiturus à nefanda Iudæorum gente acutis ſpinarum aculeis crudeliter coronaretur. Deinde, vt ſacerdotes veteris & noui teſtamenti in tonſura & habitu diſcernerentur. Poſtremo vt idem Apoſtolus ſuique ſucceſſores & ſequipedes ridiculoſum gannaturæ ludibrium in populo Romano portarent, quia & eorum barones & hoſtes exercitus ſuperatos ſub corona vendere ſolebant. Sed de his quid ſuſcipiat lectoris iudicio derelinquimus.

Ezec. 5.1.

* for. corpore

D

Col. 3.9.

E

1. Pet. 2.9

2. Cor. 3.16.

F

CAPVT IV.

De ſacramentis Eccleſiæ.

Ibid. c. 2. DE ſacramentis autem quæ in Eccleſia fiunt, oportet primum vt huius operis ſermo exponat atque declaret ritum ſacerdotalem: quia per ſacerdotes Chriſti miniſterium Eccleſiaſticum debet ordinari, atque Deo adiuuante perfici. Sunt autem ſacramenta, baptiſmus & chriſma, corpus & ſanguis, quæ ob id ſacramenta dicuntur, quia ſub tegumento corporalium rerum virtus diuina ſecretius ſalutem eorundem ſacramentorum operatur. Nam à ſecretis virtutibus vel ſacris ſacramenta dicuntur, quæ ideo fructuoſe penes Eccleſiam fiunt, quia ſanctus in ea manens ſpiritus, eundem ſacramentorum latenter operatur effectum. Vnde ſeu per bonos ſeu per malos miniſtros intra Eccleſiam Dei diſpenſentur, nec bonorum meritis diſpenſatorum amplificantur hæc dona, nec malorum attenuantur. Quia *neque qui plantat eſt aliquid neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus.* Vnde & Græce myſterium dicitur quod ſecretam & reconditam habeat repoſitionem.

G

1. Co. 3.7.

CAPVT V.

De Baptiſmatis ſacramento.

Ibid c 25. PRimum autem ſacramentorum eſt baptiſmus, quia antequam ſancto chryſmate vngatur aliquis, vt corporis & ſanguinis Chriſti particeps exiſtat, lauacri regeneratione purgari debet, ac deinde ad cætera iure accedere. Baptiſmus Græce, Latinè tinctio interpretatur, quæ non tantum ob hoc quod homo in aquam mergitur tinctio dicitur, ſed quia ſpiritu gratiæ ibi in melius immutatur, & longè aliud quam erat efficitur. Primum homines fœdi eramus deformitate peccatorū in ipſa tinctione pulchri dealbatione virtutum. Vnde & in Canticis Canticorum ſcribitur. *Quæ eſt iſta quæ aſcendit quaſi dealbata.* Cuius myſterium non aliter niſi ſub Trinitatis deſignatione, id eſt, Patris & Filij & Spiritus ſancti cognitione completur, dicente Domino ad Apoſtolos: *Ite docete omnes gentes baptizantes eas in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti.* Sicut enim in tribus teſtibus ſtat omne verbum: ita ſacramentum confirmat ternarius numerus nominum diuinorum. Quod autem per

H

Can. 3.6.

Matt. 28.19.

A aquam baptiſmus datur, hæc ratio eſt: voluit enim Dominus vt res illa inuiſibilis per * congruentiam & profectum incontrectabile & inuiſibile impenderetur elementum, ſuper quod etiam in principio ferebatur Spiritus ſanctus. Nam ſicut oleum naturali pondere ſuperfertur omni liquori: ita in principio ſuperferebatur Spiritus ſanctus aquis. Sicut aqua purgat exterius corpus, ita latenter eius myſterio per Spiritum ſanctum purificatur & animus, cuius ſanctificatio ita eſt. Inuocato enim Deo deſcendit Spiritus ſanctus de cælis, & medicatis aquis ſanctificat eas de ſemetipſo, & accipiunt vim purgationis, vt in eis caro & anima delictis inquinata mundetur, veruntamen enim baptizando neceſſe eſt adhiberi, & baptiſmi lauacrum, & Spiritus ſancti purgatio, quia ait Saluator: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto non poteſt introire in regnum Dei.* ſed ante baptiſmum catechizandi debet in hominem præuenire officium, vt fidei primum catechumenus accipiat rudimentum. Nam in Euangelio ſecundum Matthæum legitur, quod poſt reſurrectionem Dominus Apoſtolis præceperit, vt in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti docerent & baptizarent omnes gentes, id eſt prius fidem Dei illius inſinuarent, & ſic credentes in remiſſionem peccatorum baptizarent. Hinc eſt quod ſecundum Marcum idem Dominus legitur præpoſuiſſe fidem baptiſmati cum ita dixit: *Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit: qui vero non crediderit condemnabitur*: & Ioanne teſte, prius ipſe Ieſus cæci nati oculos luto ex ſputo facto ſuperliniuit, & ſic ad aquas ſiloe miſit: quia prius debet baptizandus fide incarnationis Chriſti inſtrui, & ſic ad baptiſmum iam credulus admitti, vt ſciat cuius gratiæ in eo eſt particeps, & cui iam debitor ſit deinceps.

* legendũ per congruentiam & perfectum incontrectabile & inuiſibile impenderetur elemento vel per congruens & perfectum contrectabile & viſibus impenderetur elementũ. Quaſi prior lectio placeat in qua quam minimum mutatur, legi forte poſſet pro per propter quamuis etiam hoc loco pro propter accipiatur.

B Mar. 16. 6.

CAPVT VI.

De Catechumenis.

C Ib. c. 26. CAtechumenus autem dicitur pro eo quod adhuc doctrinam fidei audit, nec tamen baptiſmum recepit. Nam catechumenus Græce, Latine auditor interpretatur, &c. *vſque ad finem capitis.*

CAPVT VII.

De catechizandi ordine.

Ib. c. 27. CAtechizandi enim ordo hic eſt, primum interrogatur paganus ſi abrenunciat Diabolo, & omnibus damnoſis eius operibus, atque fallacibus &c. *vſque ad finem capitis.*

CAPVT VIII.

Quæ ſit interpretatio ſymboli ſecundum Latinos.

D IGitur ſymbolum Latine indicium vel ſignum vel collatio interpretatur, indicium quia per id indicatur fidei integritas, ſignum quod eo bene retento & intellecto, fideles ab infidelibus diſcernuntur, collatio, quia in eo Apoſtoli omnem fidei integritatem contulerunt. Quod omnes pari fidei lucem in corde retinebant, ore confeſſi ſunt, & ſinguli proprias ſententias conferentes, ſymbolum, id eſt, omnis fidei collationem ediderunt. Diſceſſuri enim ab inuicem normam vnitæ prædicationis in commune ſtatuerunt, ne localiter ab inuicem diſcedentes diuerſum aliquid vel diſſonum prædicarent. Decentiſſimum namque & vtile erat vt quibus erat anima vna & cor vnum in Domino, & quos ſancti Spiritus afflatus vegetabat, vnius etiam fidei confeſſio ex ore, nec eni diuini eloquij potentia ve debebant, qui vnius fidei vnione lo ... Plerique præterea verbum abbreuiatum per Eſaiam prophetatum, in Symbolo & oratione Dominica intelliguntur. In altero enim fidei ... integritas, vt & in duodecim verbis, duodecim Apoſtolorum doctrina, & in ſeptem petitionibus, omne continetur quicquid ad præſentis & futuræ vitæ pertinet diſpenſationem, quamuis etiam totius doctrinæ verbum dici poſſit abbreuiatum, quia quod prius lex & E Prophetæ continebant in latitudine præceptorum, venerit Dominus pronuntiauit & dixit: *Diliges Dominum* Matt. 12. *Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis* 30. *viribus tuis, & proximum tuum tanquam teipſum. In his mandatis duobus tota lex pendet & prophetæ.* In quo euidenter prophetas & legem duobus his ſermonibus breuiauit. Hæc de Symbolo & nomine eius dicta ſunt.

CAPVT IX.

De credulitate quomodo credendum ſit in Deum Patrem omnipotentem, & in Ieſum Chriſtum filium eius natum & paſſum, & in Spiritum ſanctum, Eccleſiam Catholicam &c. quæ ſequuntur in eodem Symbolo.

F CÆterum fides quæ in hoc ſymbolo continetur, ita ab his qui baptizandi ſunt intelligi debet, vt credat in Deum patrem omnipotentem creatorem omniũ viſibilium & inuiſibilium, qui ſolus, quia non eſt de alio, ideo ſolus appellatur ingenitus, & in Ieſum Chriſtum filium eius, per quem omnia facta ſunt, verum Deum vnigenitum, verumque Dei filium non factum aut adoptiuum ſed genitum & vnius cum patre ſubſtantiæ, atque ita per omnia æqualem Deo patri, vt nec tempore nec gradu nec poteſtate eſſe poſſit inferior, tantumque eſſe illum qui eſt genitus, quantus ille qui genuit. Credunt etiam eum natum de Spiritu ſancto ex Maria ſemper virgine, id eſt, vt Spiritu ſancto cooperante, verum ſibi corpus ex virgine, id eſt, Dei filius aſſumpſerit, vt qui erat in diuinitate Dei patris filius, G ipſe factus ſit in humanitate hominis matris filius. Credant etiam eum deſcendiſſe vltimo tempore pro redemptione mundi à patre, qui nunquam deſijt eſſe cum patre, & hominem verum factum, vt humanum genus homo liberaret, & ipſe qui abſque initio æternitatem cum patre & Spiritu ſancto poſſidet in fine ſeculorum perfectum naturæ noſtræ hominem ſuſceperit, & Verbum caro factum ſit aſſumendo humanitatem non permutando diuinitatem. Credant etiam eum pertuliſſe paſſionem & mortem, non in virtute diuinitatis, ſed infirmitate humanitatis, mortuum vera carnis morte, reſurrexiſſe vera carnis reſurrectione, & reſurrectione ſua ſpem nobis reſurrectionis contuliſſe, ita duntaxat vt ſicut ille tertia die reſurrexit viuus à mortuis, ita & nos in fine ſæculorum reſurgamus in eadem qua nunc viuimus carne. Credant etiam eum in eodem corpore quod de virgine aſſumpſit, paſſionem ſuſtinuit, & reſurrexit, aſcendiſſe in cælum & in H eodem nunc eſſe, & ad iudicium venturum eſſe, & reſuſcitans omnibus, dare alijs pro peccatis ſupplicij æterni ſententiam, alijs pro iuſtitiæ meritis æternæ beatitudinis præmium. Credant & in Spiritum ſanctum Deum verum ex patre filioque procedentem, æqualem per omnia Patri & Filio, voluntate, poteſtate, æternitate, ſubſtantia. Nec eſſe in hac ſancta Trinitate vllos gradus quibus aliquis inferior ſuperiorve dici poſſit. Credant etiam ſanctam Eccleſiam Catholicam, id eſt, vniuerſalem: Non in ſanctam Eccleſiam vt credentes in Trinitatem. Credant eiuſdem ſanctæ Trinitatis donum eſſe ſanctam Eccleſiam, à cuius communione diſcedentes Schiſmatici & Hæretici vocantur, & æterna damnatione puniuntur: in eius vero communione permanentes & membra CHRISTI eſſe & remiſſionem peccatorum percipere, & ad vitam æternam pertinere. Quia ergo paruuli needum ratione vtentes, hæc minime capere poſſunt, oportet vt cum ad intelligibile ætatem peruenerint doceantur, & fidei ſacramentis & confeſſionis ſuæ myſterijs vt ... e & veraciter credant, & diligenti cura cuſtodiant.

A [illegible]tionem ſuam plane diximus, qui quamuis [illegible] necdum loqui poſſint: pro illis & confitentur & loquuntur qui eos de lauacro fontis ſuſcipiunt. Nec immerito dignum eſt vt qui aliorum peccatis obnoxij ſunt, aliorum etiam confeſſione per myſterium baptiſmatis remiſſionem originalium percipiant peccatorum.

CAPVT X.

De ſcrutinio.

QVi vero illius ſunt iam ætatis vt rationem credulitatis ſuæ reddere poſſint, diligenti examine ſcrutandi ſunt, vtrum veraciter credant, an alicuius falſitatis in eis macula celetur. Ne dum aut timore aut fauore terrenarum poteſtatum aut acquiſitione quarundam rerum ad baptiſmatis ſacramentum ignorantibus miniſtris Eccleſiæ perueniunt, tradatur ſanctum canibus, & margaritæ mittantur inter porcos, & lupi ouina pelle veſtiantur. Hinc enim morem Eccleſia ſeruare conſueuit, vt per aliquot dierum ſpatium, hi qui in
B ſolemnitate Paſchali baptizandi ſunt ſcrutentur, vt inſtructis & doctis & ſimplici corde ad fidem veram venientibus vitæ ſacramenta impartiantur, quibus vt aptiores inueniantur baptiſmatis ſacramento, & eorum fides probabilior ſit, quædam fiunt corporaliter, quæ ſpirituali guſtu deguſtata, myſticum quid & ſpiritale ſapiant.

CAPVT XI.

Quid ſit abrenunciatio.

DE abrenunciatione autem & quid ſit abrenunciatio, iam dicendum eſt. Abrenunciare etenim poni ſolet, pro eo quod eſt ſpernere, reijcere contradicere ſiue aliud quid, quod hoc verbo in hoc ſenſu
C exprimi poteſt. Quamuis enim illius verbi quod eſt nuntio, ſenſus in promptu ſit cum ſine præpoſitione profertur, & accepta præpoſitione interdum à ſua ſignificatione non longe recedat, vt eſt illud: narrabo & renunciabo. Interdum verò in altum ſenſum vertatur,
Luc.14.33. vt eſt illud: *Si ergo omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Abrenuntiare tamen ſemper in eo ſenſu poni conſueuit, quem ſupra [illegible] diximus. Abrenuntiare etenim ſe fatetur Sathanæ & omnibus operibus eius & omnibus pompis eius, quam abrenuntiationem recte cum fidei ſanctæ Trini-
†fort. vt tatis [illegible] ſequitur. [illegible] vbi abundauit peccatum, ſuperabundet gratia. [illegible] compulit iugum Diaboli à ſa[illegible] Spiritus ſancti, aduerſus illius iugum qui
Matt.11.29. dixit: *Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Sathanæ enim qui & Diabolus nuncupatur [illegible] abrenuntiatur, vt Domino Salua-
Mat.6.24. tori [illegible] quia iuxta eiuſdem Domini vocem: *Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire.*

D

CAPVT XII.

De abrenuntiatione Sathanæ & omnibus operibus eius, atque pompis, vel quæ opera Diaboli ſint & pompa.

ABrenunciatur etiam operibus eius, quia opera illius contraria ſunt operibus Saluatoris. Et quia ille armis ſuis, id eſt, vitijs genus humanum ſibi ſubiecit: Dominus armis ſuis, id eſt, virtutibus illum debellauit. In illius [illegible] id eſt, in peccatis noſtris ſeruientes permanens accepimus mortem: in illius militia, id eſt, virtutibus accipimus vitam æternam. Septem itaque principalia vitia, quibus Diabolus genus humanum infeſtat, non incongrue opera Sathanæ dicere poſſumus; quibus opponuntur ſeptem principales virtutes,
E quæ opera ſunt proculdubio ſalutaria, nec minus interea pompis eius abrenuntiatur, quæ vtrque opera ſunt Sathanæ, ſed eo quaſi diſcerni videntur à cæteris operibus eius, quia in eis ſuperbia cuius ille author eſt, & quæ eum deiecit quodammodo deſignatur. Pompæ igitur eius ſunt ambitio, arrogantia, vana gloria, & cætera huiuſcemodi, quæ de fonte ſuperbiæ procedere dignoſcuntur. Pompam enim ambitionem ſiue iactantiam & his ſimilia intelligi debere propheticus ſermo demonſtrat, cum dicit: *Væ qui opulenti eſtis in Sion & confiditis in monte Samariæ: Optimates capita populorum ingredientes pompatice domum Iſrael.* Amos 6.1 Sed & Clemens Prudentius diſertiſſimus atque chriſtianiſſimus poeta in hac ſignificatione pompam poſuit, in libro Pſichomachiæ, vbi ait.

Pompa oſtentatrix vani ſplendoris inani. Exuitur nudata peplo. Quamuis ergo omne peccatum ſuperbia dici poſſit, quia quando quis peccat Deo, qui peccare prohibuit, contraire videtur, aliud tamen eſt deſidioſe, aliud malitioſe, aliud ſcienter, aliud ignoranter, aliud negligenter, aliud arroganter peccare, quolibet autem modo quis peccet, ſi pœnitere contemnit, in magnum ſe ſuperbiæ barathrum immergit, de quo non niſi per
G confeſſionem peccatorum ſuorum & emendationem morum & ſalutaris pœnitentiæ adminiculum egredi poteſt. Duobus enim modis homo Deo ſuperbit: cum aut præceptis eius inobediens exiſtens, ea quæ prohibita ſunt committit: aut commiſſa pœnitere negligit, vnde ſiue hi qui baptizandi ſunt, ſiue nos qui baptiſmi ſacramentum iam percepimus, ante oculos ponere debemus pactum, quod cum Deo in baptiſmate fit, vbi abrenuntiatur Sathanæ & operibus & pompis eius, quod pactum tunc irritum fit, ſi aut in fide quis permanendo vitijs, aut à fide exorbitando idolorum cultibus, aut hæreſum erroribus ſubdatur.

CAPVT XIII.

De ordine ſacri Baptiſmatis.

QVia igitur conſtat, pactiones credentium eſſe duas, G vnam in qua renuntiatur Diabolo & pompis eius, & omnibus operibus eius, alteram qua ſe credere confitentur in Patrem & Filium & in Spiritum ſanctum, oportet has inconuulſæ mentis intentione teneri, & vt intemeratæ cuſtodiri poſſint, illius ſemper adiutorium quærere, qui baptiſmi ſacramentum ad ſalutem generis humani contulit, cuius myſterium & in veteri teſtamento per Moyſen præfiguratum eſt, cum populus in nube & in mari baptizatus eſt, & in nouo nobis per mediatorem Dei & hominum apertiſſime demonſtratum. Ipſe enim ait: *quoniam niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poterit introire in regnum Dei.* Ioan.3.5. Et Ioannes de eo ait: *ecce baptizo in aqua: medius autem veſtrum ſtat,* Ioa.1.26. *quem vos neſcitis. Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igne.* Per hoc qui naſcimur mundo, renaſcimur Deo, & qui per peccatum eramus filij iræ, per gratiam efficimur filij Dei. Hac enim vnctione & hoc lauacro Eccleſia vegetatur, quoniam ſicut H ex oſſe dormientis protoplaſti mulier ædificata eſt, ita ex latere Chriſti in cruce dormientis Eccleſia formata eſt, *profluxerunt enim ex eius latere ſanguis & aqua.* Duo ſanctæ Eccleſiæ præcipua ſacramenta, vt in altero conſecratio, in altero mundatio, eidem tribueretur Eccleſiæ, regeneramur namque ex lauacro, & conſecramur ex ſanguine. Vnde & populus mare rubrum tranſijt; quia baptiſmus CHRISTI ſanguine conſecratur. Quia ergo elementum aquæ in hoc mundo omnibus elementis purgandi, viuificandi, recreandi gratiæ aptum eſt, non immerito ei baptiſmi dignitas confertur, † qui & regenerandorum hominum efficaciam † fort. quæ vt referatur ad aquam. cum Spiritu Dei in mundi primordio ſuper id ferretur concipiebat, & purgandorum cum ex latere Chriſti proflueret, dignitatem capiebat. Per hoc etenim viſibile elementum, res illa inuiſibilis ſignatur, vt ſicut

A aqua purgatur exterius corpus, ita latenter eius myſterio per Spiritum ſanctum purificentur & animos. Inuocato namque Deo deſcendit Spiritus ſanctus de cælis, & ſanctificatis aquis, tribuit eis vim purgationis. Inde homo ad imaginem reparatus ſanctæ Trinitatis, ad quam conditus fuerat expurgatur, & qui vetus [illegible] per peccatum primi hominis inueterauerat, nouus ex eis per Chriſti gratiam egreditur, & qui per ingratitudinem [illegible] tos, longe aliud quam fuerat efficitur, fœdus enim erat deformitate peccatorum, ibi redditur pulcher dealbatione virtutum. Nullatenus itaque baptiſmi myſterium perfici poteſt, niſi ſub inuocatione ſanctæ Trinitatis, quia & Dominus ad Apoſtolos ait: *Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti*, & idem Dominus hoc ſacramentum firmauit, cum in ſuo baptiſmate pater declaratus eſt in voce, Filius in corpore, Spiritus S. in columbæ [illegible]. O præclarum & admirabile ſacramentum quod de ſeruis facit filios Dei, de veteribus nouos, de fœdis pulchrios, in quo & regeneramur & purgamur & exemplum mortis Chriſti imitamur. Quomodo enim hoc exemplum [illegible], dicat

B

Rom. 6.3 Apoſtolus: *An ignoratis, inquit, quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus illi per baptiſmum in mortem, vt quemadmodum reſurrexit Chriſtus a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.* Morimur ergo peccato, quando abrenunciamus Diabolo, & omnibus quæ eius ſunt. Conſepelimur Chriſto, cum ſub inuocatione ſanctæ Trinitatis ſub trina merſione, in fontem lauacri quaſi in quoddam ſepulchrum deſcendimus. Conſurgimus Chriſto, cum exuti omnibus peccatis de fonte quaſi de ſepulchro egredimur. Sed neque myſterium tridui dierum ac noctium quibus in ſepulchro Dominus fuiſſe legitur prætereitur, cum inuocata ſancta Trinitate quæ vtique vera lux eſt in fontem deſcendimus. Lux eſt enim hic Pater, & in lumine eius qui eſt filius, lumen videmus Spiritum ſanctum. Facimus autem oon tres noctes cum tenebrarum & ignorantiæ Patri vna cum mendacio, quod ex eo natum eſt, & mendax eſt ſicut & pater eius, & cum loquitur mendacium de ſuis proprijs loquitur contradicimus. Sed & tertio loco Spiritum erroris deſtruimus, qui inſpirat pſeudoprophetas vt dicant: *Hæc dicit Dominus*, quos Dominus non miſit. deſtruimus enim hæc & conculcamus ſi conſepulti ſumus

C

Luc.10 19. etiam CHRISTO, ſecundum illud quod ipſe dicit. *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici.* Quæ ſingula ita ſunt contraria ſanctæ Trinitati, vt nox diei, vt tenebræ luci, mendacium veritati. Fit in quoque baptiſmi ſimilitudinem geſti ſepulchri CHRISTI, quod nouum fuiſſe legitur. quia quicunque in eo conſepelitur CHRISTO, & ei conſurgit ſecundum eundem Apoſtolum, in nouitate vitæ ambulare debet. Cuius fontis ſeptem gradus tres in deſcenſu, tres noctes, & tres in aſcenſu, tres dies ſignificare videntur, de quibus ſuperius dictum eſt. Septimus vero qui & quartus ille eſt, de quo quidam ait: *& aſpectus quarti ſimilis filio Dei qui fornacem ignis extinguit, qui eſt ſtabilis [illegible] pedum fundamentumque. In quo*, iuxta Apoſtolum, *inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* Idcirco autem baptiſmus non iteratur, quia & Chriſtus non amplius quam ſemel moritur. Peccata enim quæ poſt baptiſmum committuntur, pœnitentiæ lachrymis, eleemoſynis, & cæteris bonorum operum exhibitionibus, non baptiſmatis iteratione delentur, Domino interea corpore ſepeliendo, mundiſſima linteamina & aromata adhibentur: quia & is qui Chriſto conſepeliri deſiderat, ſi iam ætas permittit, quamuis mortuus ſit per originale peccatum quod adhuc portat, debet tamen bonorum operum exhibitione flagrare, & mundis indui veſtibus. De quibus Propheta ſacerdotes indui orat, cum dicit: *Sacerdotes tui induantur iuſtitiam.* Si ergo antequam [illegible] & originali peccato purgetur & Chriſto conſepeliatur & aromatibus debet flagrare, & mundiſſimis veſtibus [illegible], quanto magis renatus purgatus, Chriſto [illegible], in

D

Col. 2. 9.

† erat, id eſt M. fundamentum aqua. verum illud meli⁹

Pſ.131.9.

E nouitate vitæ ambulans, noua creatura effectus, & odore flagrantiæ exuberare, & candidorum veſtimentorum clareſcere debet nitore. Catechizandi ergo ordine & ſcrutinio [illegible] peracto, de baptiſmatis tinctione & vnctione chriſmatis iam ſermo habendus eſt.

CAPVT XIV.

De tinctione Baptiſmi & vnctione Chriſmatis.

POſt hæc igitur conſecratur fons, & ad ipſum baptiſmum catechumenus accedit, & ſic in nomine ſanctæ Trinitatis trina ſubmerſione baptizatur. Et recte homo qui ad imaginem ſanctæ Trinitatis conditus eſt, per inuocationem ſanctæ Trinitatis ad eandem renouatur imaginem, & qui tertio gradu peccati id eſt, conſenſu cecidit in mortem, tertio eleuatus de fonte, per gratiam reſurgit ad vitam. Poteſt & hæc Trina merſio, triduanam Domini ſepulturam ſignificare, ſicut ſupra iam diximus, maxime cum dicat Apoſtolus: *Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, vt quemadmodum ſurrexit Chriſtus a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus*, & cætera. Oportet ergo cum inuocatione ſanctæ Trinitatis ſub trina merſione baptiſmus confici, vt ſecundum perſonarum differentiam, myſterium baptiſmi celebretur, & ſecundum vnitatem ſubſtantiæ vnum baptiſma fiat, vnde dicit Apoſtolus: *vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma* & cætera. Poſtquam enim aſcenderit baptizatus de fonte, ſtatim ſignatur in cerebro à presbytero cum ſacro chriſmate, ſequente ſimul & oratione, vt regni CHRISTI particeps fiat, & à Chriſto Chriſtianus poſſit vocari. Scriptum eſt & in Euangelio ita: *Baptizatus autem Ieſus confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt ei cæli & vidit Spiritum Dei deſcendentem ſicut columbam & venientem ſuper ſe.* Bene quidem † baptizato [illegible] chriſmatis vnctio, quia Spiritus [illegible] qui p[illegible] ſuæ [illegible] admixtione [illegible] credentes baptizato Ieſu ſtatim ſuper illum [illegible] columbæ ſpecie deſcendit; cuius videlicet typum præferebat columba illa quæ in diluuio ad arcam remeauit ramum [illegible] virentibus foliis ſignificans videlicet quod Spiritus ſanctus per chriſmatis vnctionem in baptiſmate vigorem confert fidelibus cæleſtis gratiæ. Sed de hoc plenius in ſequentibus dicemus. Legimus & in geſtis patrum quod Sylueſter Papa in Eccleſia Romana conſtituerit: vt ſicut poteſtas & priuilegium apud ſolum Epiſcopum conſtat, quod ſacrum chriſma ipſe conficiat, & baptizatum per manus impoſitionem cum ipſo chriſmate conſignet, propter hæreticam ſuaſionem, ita presbyter eodem chriſmate liniret baptizatum leuatum ex aqua propter occaſionem tranſitus mortis, quia ſcriptum eſt in Apoſtolo: *Vos autem fratres in carne non eſtis ſed in ſpiritu, ſi tamen Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius*, & cætera. Ac deinde profecto patet, quia quicunque non eſt CHRISTI, regni eius particeps fieri nequit, ideoque neceſſarium eſt vt ſtatim ſuccurratur baptizato cum chriſmatis vnctione, vt Spiritus ſancti participationem accipiens, alienus à CHRISTO non exiſtat.

De Inſtit. cler. l. 1. c. 28.

Rom. 6.3.

F

Eph. 4.5

Mat. 3.16

† ſor. baptiſmo.

G

Rom 8.9

H

CAPVT XV.

De indumento baptizati & Euchariſtia.

POſt baptiſmum autem traditur Chriſtiano veſtis candida deſignans innocentiam & puritatem Chriſtianorum, quam poſt ablutas, & cætera. *vſque ad finem capitis.* Ib. c. 29.

A

CAPVT XVI.

De impoſitione manuum epiſcopalis: & Chriſmatis ſacramento.

Ibid. c. 30. NOuiſſimè autem à ſummo ſacerdote per impoſitionem manus paracletus traditur illi Spiritus ſanctus, vt roboretur per ſpiritum &c. *vſq; ad finem capitis.*

CAPVT XVII.

De ſacramento corporis & ſanguinis Domini.

Ibid. c. 31. SEd quia de duobus ſacramentis, id eſt, baptiſmo & chriſmate iam quantum nobis Dominus dedit, ſupra diſſeruimus &c. *vſq; ad finem capitis.*

CAPVT XVIII.

B

De officio Miſſæ.

Ibid. c. 32. DE ſacramentis, vt reor, ſatis ſuperius diximus, nunc de officio miſſæ quo ipſa ſacramenta corporis & ſanguinis Chriſti conficiuntur &c. *vſq; ad finem capitis.*

CAPVT XIX.

De ordine miſſæ.

Ibid. c. 33. PRimum autem in celebratione miſſæ, ad introitum ſacerdotis ad altare, antiphona cantatur à clero, vt audiatur ſonitus quando ingreditur, ſanctuarium in conſpectu Domini, ſicut in veteri teſtamento per tintinnabulorum ſonitum ingreſſus pontificis innotuit. Bene ergo in ingreſſu ſacerdotis concrepantibus choris auditur modulatio diuinæ laudis, vt dominicæ celebrationis myſteria, miniſtrorum piè præcedat conſonantia, & corporis & ſanguinis Chriſti venerabile ſacramentum antecedat dignæ laudis ſacrificium. Namque chorus eſt multitudo in ſacris collecta, & dictus chorus, quod in primo in
C
modum coronæ circum aras ſtarent & ita pſallerent, vnde & Eccleſiaſticus liber ſcribit ſtantem ſacerdotem ante aram, & in circuitu eius coronam fratrum. Alij chorum dixerunt à concordia, quæ in charitate & vera pace conſiſtit. Siue de concinentia ſoni. Cum enim vnus canit, græcè monadia latinè ſicinium dicitur, & cum duo canunt bicinium dicitur. Cum autem multi, chorus vocatur. Antiphona græcè vox reciproca ex duobus ſcilicet choris alternatim pſallentibus dicitur. Introitus namq; ab introeundo eſt dictus. Eo enim cantu ad ſanctæ modulationis officia intratur: vel tunc chriſtianæ religionis congregatio eccleſiam Dei intrans, ad cæteras officiorũ laudes præparat ſe intentiorem. Sicut enim inuitatorium dicitur ab inuitando cum inchoatur officium nocturnũ, & dicit *Venite:* ita introitum ab introeundo quando initiatur diurnum. Antiphonam autem ad introitum Cæleſtinus natione Campanus pontifex Romæ conſtituit, vt ante ſacrificium celebraretur, quod ante nõ fiebat niſi tantum epiſtola Pauli recitabatur & ſanctum euangelium.
D
Inde *Kyrieeleiſon* dicitur, quod ex græco in latinum, *Domine miſerere nobis* interpretatur, Sic & *Chriſteeleiſon,* hoc eſt *Chriſte miſerere nobis.* Hymnum vero angelicum, id eſt *Gloria in excelſis Deo,* tunc angeli cecinerunt quando natus eſt Dominus, quem etiam Theleſphoros pontifex natione græcus ſtatuit, vt ante ſacrificium pſalleretur, qui & conſtituit vt in natali Domini per noctem miſſæ celebrarentur. Tunc lector legit lectionem canonicam, vt animus auditorum per hanc inſtructus ad cætera intentior adſurgat. Sæpius tamen in miſſæ officio legitur lectio ex epiſtolis D. Pauli. Paulum namque omnib. notum eſt doctorem gentium eſſe, & quia à Domino vas electionis fore meruit, idcirco idem dum in corpore maneret ex dogmate quo quaſdam epiſtolas ſcribendo gentes ad tempus docuit, inde nunc quotidie dum recitatur, omnium mentes fidelium robore firmæ fidei ſolidat. Poſt lectionem vero cantor dicit reſponſorium vt ad compun-
E
ctionem audientes prouocet & lenes animos *auditorum lætificet. Reſponſorium ergo *inde* dicitur, quod alio definente id alter reſpondeat. Inter reſponſoria quoq; & antiphonas hoc differt, quod in reſponſorijs vnus dicat verſum, in antiphonis autem alternant verſibus chori. Antiphonas græci: reſponſoria vero itali traduntur primum inueniſſe. Reſponſorium enim iſtud, quidam gradale vocant, eo quod iuxta gradus pulpiti cantatur. Poſt reſponſorium cantatur *Alleluia,* ſcilicet vt ad cæleſtia mente populus ſubleuet, & ad diuinam contemplationem erigat. *Alleluia* enim duorum verborum interpretatio eſt hoc eſt laus Dei, & eſt hebræum. Ia enim de decem nominibus quibus apud hebræos Deus vocatur, vnum eſt. Similiter & Amen hebræum eſt, quod ad omnem ſacerdotis orationem ſeu benedictionem reſpondet populus fidelium. Interpretari quoq; poteſt amen in latinum verè ſiue fideliter, ſeu, fiat, quia Hieronymo teſte, in pſalterio vbi habet, fiat fiat, in hebraico legitur amen amen, hæc duo tamen verba id eſt amẽ & alleluia, nec græcis nec latinis nec
F
barbaris licet in ſuam linguam omnino transferre, vel alia lingua adnuntiare. Nã quamuis interpretari poſſint; propter ſanctiorem tamen auctoritatem ſeruata eſt ab Apoſtolis, in ſuis propriæ linguæ antiquitas. Tantum n. ſacra ſunt nomina, vt etiam Ioannes in Apocalypſi referat ſpiritu reuelante ſe vidiſſe & audiſſe vocem cæleſtis exercitus, tanquam vocem aquarum multarum & tonitruorũ validorum dicentium Amen & Alleluia, ac per hoc ſic oportet in terris vtraque dici, ſicut in cælo reſonant. deinde à Diacono cum ſumma authoritate in auribus populi recitatur euangelium, vt ipſius ibidem audiatur doctrina ad quem ſerui intentio tota, ipſiuſq; virtus intelligatur per euangelium, cuius tunc corporis & ſanguinis ſacroſanctũ celebratur myſteriũ. Poſt hæc oblationes offerũtur à populo, & offertorium cantatur à clero, quod ex ipſa cauſa vocabulũ ſumpſit, quaſi offerentiũ canticum. Offertoriũ quippe quæ in ſacrificiorũ honore canuntur, eccleſiaſticus liber indicium eſt, dũ dicit veteres cantare ſolitos quando victimæ immolabantur, vbi ita legitur; *Porrexit, inquit, manum ſuam ſacerdos in libatione, & libauit de ſanguine vuæ, & fudit in fundamento altaris odorem diuino & excelſo principi, Tunc exclamauerunt filij Aaron in tubis ductilibus, & ſonauerunt & auditam fecerunt magnam vocem in memoriam coram Domino.* Nos autem & nunc in ſonitu tubæ, i.e. in vocis prædicatione dignè cantum proferimus, imo vt ſimul corde & ore laudes Domino declamantes, iubilemus illi in altiſſimis: verum ſacrificium celebrantes cuius ſanguine ſaluatus eſt mundus. Imponitur q; ſuper altare corporale, h.e. pallium, quod ſignificat illud linteum quo corpus ſaluatoris inuoluebatur, quod ex lino puro textũ eſſe debet, & nõ ex ſerico vel purpura, neq; ex panno tincto, ſicut à Silueſtro papa conſtitutum inuenimus. Quia in euangelio, ſyndone munda inuolutum eſſe à Ioſeph corpus ſaluatoris legitur, & ſudarium capitis eius poſt reſurrectionem Domini nõ cum linteaminibus poſitum, ſed ſeorſum inuolutum inuenitur. Ponuntur quoq; tunc vaſa ſancta, quod eſt calix & patena ſuper altare, quæ quodammodo dominici ſepulchri typum habent, quia ſicut tunc corpus Chriſti aromatibus vnctũ in ſepulchro nouo per piorũ officiũ condebatur ita modo in eccleſia myſticũ corpus illius cũ vnguentis ſacræ orationis códitum in vaſis ſacris ad percipiendũ fidelibus per ſacerdotum
H
officium adminiſtratur. Poſtea miſſa cantatur à ſacerdote. Primum ergo oratione quæ ſuper oblata nominatur, ſecretè ab ipſo ſacerdote expleta ſalutat populum & orat dicens: *Dominus vobiſcum,* ſc. vt Deus omnipotens ſit cum populo ſuo. cui ipſe populus reſpondet dicens: *Et cum ſpiritu tuo.* Reſponſio hæc populi atque oratio, conuenienter profertur, hoc eſt, vt ſicut ſacerdos orauit quod Dominus eſſet cum populo, ita & populus orat quod Dominus ſit cum ſpiritu ſacerdotis. Cum autem dicit ſacerdos *oremus,* rogat omnes orare, vt oratio eius à Domino exaudiatur. Et quando iuxta finem orationis dicit *per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum,*

Marginal notes (right): * forte auditorum. — Eccli. 50. 16 (G) — Matt. 27. 59.

ad [illegible] patrem orat [illegible] vt per ſuum filium qui Dominus noſter eſt æqualiter ſicut pater ipſa oratio perficiatur, Cum dicit. *Qui tecum viuit & regnat Deus in vnitate Spiritus ſancti*; vult populum credere & intelligere, quod filius cum patre ſine initio ac ſine fine viuit & regnat Deus, & ſicut pater eſt Deus, & filius eſt Deus. Ita & vna maieſtas & vna [illegible]ieſtas eſt Spiritus ſancti cum patre & filio atque vna ſubſtantia, & in omnibus his tribus vnitas dei[illegible] manet, *per omnia ſecula ſeculorum*, id eſt, vt filius cum Patre in virtute Spiritus ſancti ante omnia [illegible]la vixit & fuit: ita & in præſenti ſeculo atque in [illegible]ro, vbi iuſti cum angelis ſanctis permanebunt, & iniuſti cum diabolis cruciabuntur. Credatur æqualiter viuere cum Patre & Spiritu ſancto & nullo fine concludi. Sequitur *Amen*, quod reſpondens populus concludit antedictam orationem. Amen ergo vt ſupra diximus confirmatio orationis eſt, a populo prolata, & in latina lingua interpretatur fiat, Ipſum hic ita ſonat, quaſi omnes dicant, vt ita fiat ſicut ſacerdos orauit. Dehinc dicit ſacerdos: *Surſum corda*, Admonet vtique populum vt ſurſum, id eſt, ſupra ſemetipſum ad Dominum omnipotentem omnes corda leuent & fideliter orent quod de ſurſum eis veniat auxilium à Deo cœleſti, a quo creati ſunt. Cui reſpondet populus: *habemus ad Dominum* Id eſt, vt ſicut ſacerdos iuſſit eos ſurſum corda tenere ſic ſe habere profitentur. [illegible]unc ſacerdos hortatur plebem vt gratias agat conditori ſuo dicens *Gratias agamus Domino Deo noſtro*. Cui reſpondens populus dicit *Dignum & iuſtum eſt*, Quia iuſta & digna ratio eſt Deo gratias omnes referre, quia ab ipſo omnia bona ſuſcepimus, immo ſuſcepturi ſumus ſi in fide recta & bonis operibus [illegible]que in finem perſeuerauerimus. Poſt hæc ergo ſic incipit ſacerdos præfationem dicens: *Vere dignum & iuſtum eſt æquum & ſalutare*. Confirmat [illegible] [illegible]ationem po[illegible] & dicit: quod vere dignum eſt & iuſtum [illegible] [illegible]bus referre & [illegible]d æquum [illegible] eſt rect[illegible] [illegible] eſt ſalutare [illegible] [illegible]ratias [illegible]amus, q[illegible] [illegible] [illegible]am. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible]ne [illegible] præ[illegible] [illegible] in pr[illegible] [illegible] tem[illegible] [illegible] [illegible] noſtras [illegible], omni tempore [illegible], Mox [illegible] ipſam orationem ad D[illegible] [illegible]nonem conuertendo, ſic explet dicens. *Domine ſancte pater omnipotens æterne Deus per Chriſtum Dominum noſtrum*. Dominum eum vocat qui dominator eſt omnium, & ſub eius dominatione vniuerſa con[illegible]. *Sanctus* quia ſanctus eſt & per quem omnia [illegible], quia ipſe omnia ſancta & bona creauit pater græcè dicitur & latinè genitor: quia ipſe genuit filium ſine vlla coinquinatione ſeu corruptione. *Pater*, latine a patrando dicitur. hoc eſt à perpetrando quod [illegible], à perficiendo vel adiuuando, quia ipſe perficit omnia quæ facta ſunt, & adiuuat omnia quæ adiuuata ſunt, & voluit nos [illegible] [illegible] ſuos adoptiuos per ſanctificationem qua ille [illegible] nos. *Omnipotens*. quia omnia p[illegible] eſt, ideo omnipotens dicitur, quia non eſt impoſſibile apud Deum omne verbum, *Æterne Deus*, hoc intereſt inter [illegible] & perpetuum & temporale. Æternum eſt, quod initi[illegible] [illegible] habuit, n[illegible] finem habebit ſed ſemper fuit & eſt & erit. Perpetuum eſt quod eſſe cœpit & [illegible] habebit, temporale eſt, quod init[illegible] ha[illegible] [illegible]em habebit, & ideo hic dicitur [illegible] q[illegible]us Deus æternus eſt nec cœpit eſſe [illegible] eſſe ſed eſt ſemp[illegible]. Deus à di[illegible]gendo d[illegible] q[illegible]ia omni[illegible] [illegible] & [illegible]bernat quæ cre[illegible] & al[illegible] D[illegible] a di[illegible] [illegible]us eſt quia d[illegible] [illegible]

omnia diſponit, prout [illegible] *[illegible] ſtum Dominum noſtrum*. Chriſtus græcè, vnctus dicitur latine, hic eſt Chriſtus qui ante omnia initia à patre inenarrabiliter eſt genitus, & poſtea in tempore quo placuit ei, Spiritus ſanctus venit in Mariam virginem, vnxitque vnctione diuina vterum eius, vnde conceptus eſt de Spiritu ſancto, & natus eſt de Maria virgine. Nam & in veteri teſtamento ſacerdotes & reges vngebantur; & ideo Chriſti dicebantur, quia vncti erant vnctione temporali. Iſte Chriſtus per quem patri gratias agimus, æternaliter Chriſtus eſt, & cum patre æternus Deus eſt & per ipſum redempti ſumus, & ipſe Dominus noſter eſt, quia dominatur nobis. *Per quem maieſtatem tuam laudant angeli*, per ipſum Chriſtum per quem nos gratias agimus patri. Maieſtatem patris laudant angeli, quia ipſe æqualis eſt patri in diuinitate. *Maieſtas* dicitur quaſi maior poteſtas, quia maior eſt poteſtas Dei quam hominum, Dei maieſtatem per Chriſtum laudant angeli, quia Chriſtus ſimul cũ patre creauit angelos, Angelus enim græcè, latine nuntius interpretatur. Angelus, nomen eſt officij non naturæ qui nuntiant. Sed naturaliter Spiritus ſunt. *Adorant dominationes*, maieſtatem Dei patris, per filiũ laudant & adorãt dominationes. *Dominationes* vnus ordo dicitur, de noue ordinibus angelorũ, nam decem fuerũt ordines Angelorũ, ſed decim⁹ ordo cecidit, & verſus eſt p ſuperbiam in diabolum. Nouẽ aũt permanſerunt in ſanctitate ſua. Hæc ſunt nomina eorum: Angeli: Archangeli. Virtutes, Principatus, Poteſtates, Throni, Dominationes, Cherubin, Seraphin. Iſtorum duorum ordinum nomina non ſunt latina. Cherubin enim plenitudo ſcientiæ interpretatur, Seraphin incendium dicitur. Cætera nomina ſupradictorum ordinum latina ſunt, niſi angelorum & archangelorum. Nam angeli nuntij: archangeli verò excelſi nuntij dicuntur. Gregorius Papa Romanus in homilia ſua, quam ſuper lectionem euãgelicam fecit. vbi ita legitur *Erant appropinquantes ad Ieſum publicani & peccatores vt audirent illum*, pleniſſime de prædictis ordinibus expoſuit. Nos verò ad propoſitum redeamus. *Tremunt poteſtates*. De ſupradictis ordinibus dicit: Nũ[illegible] dicit, quod ſupradicti ordines corporales ſint, ſed non eo more dicit: qa nos tremere ac timere, ante Dominos noſtros ſolemus, ſed ideo dicit tremere ac timere, vt nos intelligamus omnia cœleſtia, terreſtria & infernalia ante conſpectũ diuinæ maieſtatis tremere ac timere. *Cœli cœlorumque virtutes*. Ipſi cœli iuſſioni diuinæ obediunt, quia ſe oſtendere ſerenos vel nubiloſos non habent poteſtatem. Cœlorum virtutes ſunt ſupradicti ordines angelorum. Sicut Gregorius in homilia ſua ſuper lectionem euangelicam. vbi [illegible] ſcriptum eſt: *Erunt ſigna in ſole & luna & ſtellis*, teſtatur. *Ac beata Seraphin*. De Seraphin namque ſupra dictum eſt. *Socia exultatione concelebrant*. Omnes prædicti ordines maieſtatem Dei patris per Chriſtum iũcta exultatione æqualiter concelebrant. *Cum quibus & noſtras voces vt admitti iubeas deprecamur*. Cum quibus, hæc eſt ſupplicatio noſtra vt ipſe cœleſtis pater per Chriſtum filium ſuum, per quem nos etgratias de omnibus agimus, dignetur admittere voces noſtras, & iungere vocibus prædictorum ordinum angelorum. *Supplici confeſſione dicentes*: hoc eſt, humili confeſſione. Quid humilius confiteri, quam nosmetipſos æterno patri per filium æternum commendare, & de noſtra conſcientia vel bonitate nihil præſumere, & iuxta voces angẽlicas eum ſemper ſanctum eſſentialiter credere & prædicare dicentes. *Sanctus, ſanctus, ſanctus*, Ioannes euangeliſta in Apocalypſi libro ſcripſit ſe vidiſſe *ante thronum Dei & agni viginti quatuor ſeniores, & quatuor animalia aſtantia & inceſſanter dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth* &c. Ideo enim tribus vicibus ſanctus dicitur, vt ſignificaretur pater ſanctus, filius ſanctus, ſpiritus patris & filij ſanctus. Sed quamuis tripliciter dicatur ſanctus, non tamen dicitur plurali numero ſancti, ſed ſingulari numero ſanctus, vt vna ſanctitas in [illegible] tribus perſonis & vna æternitas intelligatur *Dominus Deus Sabaoth* [illegible] abaoth a multis interpretatur ſi[illegible] [illegible]ipotens: à mu[illegible] exercituũ. Vtique ſit Dñs Deus, & ipſ[illegible] nes exercitu[illegible] angelorum atque hominum dit[illegible]

Luc. 15. 1.

Luc. 21. 25.

Apoc. 4.

A nu... *& terra gloria* ... eius gloria cœli ac ... ſeruentur, & q... ſan... & in terra glorificent nomen ſanctum ... *Hoſanna in excelſis.* Quod modo dicitur nunc corrupte O ſanna, antiquitus dicebatur oſianna: O ſi intereſt, quod eſt laudantis, ſine cauſa magnificantis, Anna aliud ... corrupte ... citur Oſanna, & intelligi poteſt ſalui fac, vel ſaluum fac, *in excelſis,* id eſt, in altis, *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Quando Chriſtus venit ad Hieruſalem & deſcendit de monte oliueti, tunc filij Iſrael clamauerunt dicentes: *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Sed quid ſignificauit ille Chriſti aduentus in Hieruſalem niſi futuram reſurrectionem, quando venturus erit iudicare viuos & mortuos, & apparuerit nobis in eadem carne, qua pro nobis paſſus eſt. Et tunc *in nomine Domini Ieſu omne genu flectetur cœleſtium, terreſtrium & infernorum* & cætera.

Ioan. 12.

Philip. 2. quæ Apoſtolus dixit. Poſt hymnum angelicum quem concordi voce totus clerus ſimul cantat, ſequitur oratio per quam ſacramentum corporis & ſanguinis Domini conficitur, quæ ſic inchoat. *Te igitur clementiſſime pater per Ieſum Chriſtum filium tuum Dominum noſtrum, ſupplices rogamus & petimus vti accepta habeas & benedicas hæc dona hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata.* Loquitur ergo ad Deum patrem omnipotentem, clementiſſimum eum appellans: quia miſericordiſſimus & piiſſimus eſt, Clemens quippe dicitur, quaſi claramens, ſiue abundans, & ideo eum appellat clementiſſimum, hoc eſt, clariſſima mente, quia ipſe clariſſimus eſt mente & miſericordiſſimus corde, & hoc quod dicimus enim miſericordem, non debemus corporaliter intelligere, quod membris corporeis vel corde aut mente ſit compoſitus ſicut homo, ſed ideo clementem eum & miſericordem clamamus: quia ille naturaliter pius & miſericors, paratus eſt ſemper ad nos ſaluandos, ſi ad eum toto corde, recta fide & bonis operibus conuertimur, *Per Ieſum Chriſtum filium tuum.* Ieſus græcè, latinè ſaluator ſiue ſalutaris dicitur. Saluator, eo quod ſaluat populum ſuum à peccatis eorum. Ideo ſaluat à peccatis, quia poteſtatem habet dimittendi peccata,

B

Mat. 9. 6. ſicut ipſe dixit: *Vt autem ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata.* Salutaris ideo dicitur, quia ſalutem nobis dedit, vt ſi præcepta eius ſeruamus, vitam æternam capere valeamus. *Filium tuum Dominum noſtrum,* filium ſuum vnigenitum dicit, quia ipſe eſt vnigenitus ex ſubſtantia patris. Nos autem filij adoptiui ſumus, per ipſum qui vnigenitus eſt à patre procedens patri coæternus, & ideo per eum patrem poſtulare debemus, humiliter dicentes. *Supplices rogamus & petimus,* ſupplices, id eſt, humiles, vti accepta habeas & benedicas, vti, id eſt, vt accipias & benedicas, hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata, Dona ſunt, quæ voluntariè dantur, munera ſunt quæ pro aliquo munere vel mercede offeruntur, ſicut nos offerimus Deo vt peccata noſtra dimittantur. Sacrificia ſunt quæ etiam cum orationibus conſecrantur. Illibata, id eſt immaculata, & ab omni liuore malitiæ aliena. Tunc ſancta ſunt dona & ſacrificia illibata, quando abſque ſcandalorum maculis ſunt * offerta, & iuſto labore ſunt acquiſita. Non vt multi errant, qui dicunt illibata eſſe non dedicata, lege epiſtolas collationes patrum. & in ſecunda collatione Theonæ, in nono capite, inuenies quæ ſunt illibata. In primis quæ tibi offerimus pro eccleſia tua ſancta catholica, quam pacificare, cuſtodire, adunare & regere digneris toto orbe terrarum, vna cum famulo tuo papa noſtro & antiſtite noſtro. Inprimis, inquit, quæ tibi offerimus, quia ſoli Deo hæc oblatio offerenda eſt & pro quibus offerenda ſit dicat, hoc eſt inprimis offerre debent pro eccleſia ſancta catholica. Eccleſia græcè, latinè congregatio dicitur, Catholica, vniuerſalis dicitur: quia vniuerſi qui in Domino credunt, in vna debent eſſe congregatione. Quam pacificare, cuſtodire, adunare & regere digneris toto orbe terrarum. Pro hac offerimus inprimis, vt ſupradictam congregationem tuam per totum orbem terrarum pacificatam & adunatam cuſtodire digneris, nec non & ſolio tuo ſanctam ... ceſſit, ſimul cum illo, qui ſedem Apoſtoli Petri tenet; quia eccleſia in qua Petrus princeps apoſtolorum ſedet, caput eſt omnium eccleſiarum catholicarum, ideo quia Petro dixit Chriſtus: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam* & cætera. Et propter hanc ſententiam debemus omnes pro eo orare, qui eidem præeſt eccleſiæ. Et antiſtite noſtro. hoc eſt, pro Epiſcopo noſtro, in cuius parochia ſumus pro ipſo orare debemus; quia ipſe eſt paſtor eccleſiæ & prædicator noſter. *Memento Domine famulorum famularumque tuarum & omnium circumadſtantium.* Sacerdos ante orauit pro apoſtolico & epiſcopo ſuo, Si epiſcopus miſſam celebrat, pro antiſtite noſtro dicere non debet, quia ipſe antiſtes eſt. Si presbyter miſſam celebrat, ille debet dicere pro antiſtite noſtro. Iam oratum eſt pro ſenioribus, poſtea orandum eſt pro populo quando ſacerdos dicit. *Memento Domine famulorum famularumq; tuarum:* deprecatur Deum patrem vt memorare dignetur omnium ad officium miſſæ ſiue maſculorum ſiue fœminarum aduenientium. Et quod dicit *circumadſtantium,* ipſi ſunt maſculi & fœminæ, qui circumadſtant. Iam ſacerdos orauit pro omnibus qui ad audiendam miſſam venerunt. Tunc demum orat pro his qui oblationes ſuas adferunt. *Qui tibi offerunt hoc ſacrificium laudis,* Sacrificium dicit laudis, quod pro laude Dei imprimis offerunt, & poſtea addit: *Pro ſe ſuiſq; omnibus,* pro redemptione animarum ſuarum, pro ſpe ſalutis & incolumitatis ſuæ tibi reddunt vota ſua æterno Deo viuo & vero. Ideo offerunt, quia viuo & vero Deo omnium bonorum circumadſtantium & non offerentium cognita eſt & nota deuotio, omnes reddunt vota ſua, vota dicuntur quæ volenter promittuntur, quia volenter & libenter Deo vouere & reddere debemus. *Communicantes & memoriam venerantes,* inprimis glorioſæ ſemper virginis Mariæ genitricis Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti. Sed & beatorum apoſtolorum ac martyrum tuorum. Communicantes dicit, hoc eſt communionem cum illis habere, memoriamque ipſorum venerari, hoc eſt, in memoria eos honorabiliter venerari, ſc. quod ſancta Maria virgo per aduentum Spiritus ſancti genitrix facta eſt filij Dei Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui Deus & homo eſt, per quem patrem ſupplicamus & fide ſana communicando firmiter credimus, quod Spiritu ſancto veniente, filius Dei natus eſt ex ea, nec tamen virginitas eius eſt violata. Sed & beatorum apoſtolorum ac martyrum tuorum. Apoſtolus namq; dicitur in noſtra lingua miſſus, Martyr interpretatur teſtis, Apoſtoli ideo dicuntur, quia à Chriſto miſſi ſunt. Martyres vero, quia teſtes ſunt, quod Chriſtus paſſus eſt pro ipſis & omnibus in ſe rite credentibus, ipſiq; pro Chriſto; hoc eſt, in confeſſione nominis eius. *Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ, ſed & cunctæ familiæ tuæ quæſumus Domine vt placatus accipias.* Sacerdos oblationem ſuam atq; cunctorũ qui Domino famulantur, id eſt, ſeruorum commendat vt Domino placeant, & ipſe illis propitius fiat. Dieſq; noſtros in ſua pace diſponat, atq; ab æterna damnatione nos eripiat, & in electorum ſuorum grege iubeat nos numerari, per Chriſtum Dñm noſtrũ. Pro eo ergo quod ſacerdos offert, populus debet orare, vt ſacerdos exaudiatur. Atq; omnium noſtrorum dies in pace diſponantur, ſicq; ab æterna damnatione eripiamur. De qua Dominus noſter in fine mundi dicturus eſt impijs: *Ite maledicti in ignem æternum* &c. Et ad illum gregem electorum ſuorũ per angelos ſanctos numerari mereamur, cum dicturus eſt: *Venite benedicti patris mei percipite regnum quod vobis paratũ eſt ab origine mundi.* Sequitur: *Quã oblationem tu Deus in omnib quæſumus benedictam, adſcriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris, vt nobis corpus & ſanguis fiat dilectiſſimi filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti,* & cætera. Supplicat ſacerdos vt illam oblationem quam ipſe pro ſe offert & pro populo, omnipotens pater dignetur ſuſcipere benedictam & habere adſcriptam. hoc eſt aſſignatam vt ſibi placeat. Ratam, hoc eſt iudicatam, vt digna ... cet in conſpectu ſuo offerri. Rationabilem, id eſt, iuſta ratione plenam facere digneris: quia ... eſt acceptabilis, ſi recte credentes pro iuſta ratione offerimus

E

Matt. 16. 18.

F

G

H

Matt. 25. 41

Ibi. v. 34.

* oblata

C

D

A rimus. Iuſtum eſt poſtulare vt illam oblationem quam nos rationabiliter offerimus, pater omnipotens ſanctificando tibi acceptabilem facias, *Vt nobis corpus & ſanguis fiat dilectiſsimi filij tui Domini noſtri Ieſu Christi*: Quia patri dilectus eſt filius, ſicut ipſe pater teſtatus eſt de cœlo dicens; *Hic eſt filius meus dilectus*, & cætera. *Nos vtique eum diligere debemus, quia ipſe prior dilexit nos, & paſſus eſt pro nobis. Qui pridie quam pateretur accepit panem in ſanctas ac venerabiles manus ſuas eleuatis oculis in cœlum ad te Deum patrem ſuum omnipotentem, tibi gratias agens benedixit, fregit, dedit diſcipulis ſuis dicens, Accipite & manducate* [illegible] *hoc omnes, hoc eſt enim corpus meum. Simili modo po*[illegible] *cœnatum eſt accipiens & hunc præclarum calicem in ſanctas ac venerabiles manus ſuas, item tibi gratias agens benedixit, dedit di*[illegible] *ſuis dicens; accipite & bibite ex hoc omnes: H*[illegible] *eſt enim calix ſanguinis mei noui & æterni* [illegible] *myſterium fidei, qui pro* [illegible] *& pro multis effundetur in remiſsionem omnium peccatorum. Hæc quotieſcunque feceritis in mei memoriam facietis.* Qu[illegible]d intermi-

Mat. 26. 26

B ſimus: qui pridie quam pateretur, hoc eſt pridie quam ipſe paſſus eſt pro nobis, voluit tradere diſcipulis ſuis corporis ſui myſterium, vt illi traderent nobis. quis vnquam crederet, quod panis in carnem potuiſſet conuerti, vel vinum in ſanguinem, niſi ipſe [illegible] diceret, qui panem & vinum [illegible] & omnia [illegible] fecit [illegible] aliquid ex [illegible] quo faceret, qui omnia ex nihilo creare. Ipſe [illegible] ator voluit [illegible] humanum ſuſcipere, & homin[illegible] Deo [illegible] vt [illegible] fieret mediator Dei & hominum [illegible] Chriſtus Ieſus. Ipſeque voluit per nos pati [illegible] & [illegible] offerri [illegible] & ab ipſo diuinitus conſecrari, & [illegible] popu[illegible] credere verum eſſe myſterium quod ipſe tradidit diſcipulis ſuis dicens *Accipite & manducate ex eo omnes*. Similiter & de calice dixit: *Accipite & bibite ex hoc omnes*. Et quando oculos ad cœlum leuauit & patri gratias egit, nos in hoc docuit, quod nos patrem ſemper ſupplicare debemus, vt ille tam magnum ſacramentum per manus noſtras perficere dignetur. Et cum [illegible] *hæc quotieſcunque feceritis, in mei memoriam facietis*: iuſſit nos illius paſſionis quam pro nobis ſuſtinuit ſedulo memores eſſe & maximè eo tempore, quando hoc ſacramentum celebramus, eiuſque [illegible] ordiæ atque bonitati nos commendamus. *V*[illegible] *memores, unde Domine nos tui ſerui* [illegible] *ſed & pl*[illegible] *tua* [illegible] *, Chriſti filij tui Domini Dei noſtri.* Hoc ſe ſacerdos feciſſe profitetur quod ſibi à Dom[illegible] [illegible]tum eſt. Ideo enim ipſi ſacerdotes [illegible] Domini videlicet Ieſu Chriſti [illegible] memores eſſe debent. [illegible] ipſi miſſam celebrant [illegible] ſacrificium offerunt Chriſti exemplo inſtructi, & [illegible] debent quid celebrant, [illegible] ſtulta poſtulatio eſt ſi poſtul[illegible] quis quod neſcit. Plebs ſancta ideo ſimul meminiſſe debet: quia Chriſtus non ſolum pro ſacerdotibus paſſus eſt, ſed & pro plebe, Sancta ideo dicitur. quia fide ac baptiſmo Chriſti percepta ſanctificata eſt, Modo indicat quid meminiſſe debent, id eſt. Tam beatæ paſſionis [illegible] & ab inferis reſurrectionis, ſed & in cœlos glorioſæ aſcenſionis. Chriſti quidem filij Dei paſſionis videlicet eius memores eſſe debemus, quia pati dignatus eſt pro nobis. Reſurrectionis eius ab inferis, quia animæ iuſtæ ab inferis per reſurrectionem eius liberatæ ſunt, glorioſæque [illegible] aſcenſionis eius memores eſſe debemus, quia corpus humanum quod aſſumpſerat iunctum diuinitati ſine [illegible] ſua propria maieſtate portauit in cœlum. Ideo diximus ſine vllius adiutorio, vt intelligatur non [illegible] angelorum, nec vllius creaturæ vehiculo aſcendiſſe in cœlum, ſed à patris maieſtate eleuatus eſt, de quo ipſe dixit in euangelio. *Ego & pater vnum ſumus.* O[illegible] *præclaræ maieſtati tuæ de tuis donis ac datis, hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam, panem ſanctum vitæ æternæ, & calicem ſalutis perpetuæ.* [illegible] *Domine omnium* [illegible] *de largitate bonitatum tuarum offerimus tuæ maieſtati hoſtiam puram*, hoc eſt corde p[illegible] quia purum eſt corpus tuum, quod de hoc pane fieri credimus, *Hoſtiam ſanctam*, quia [illegible] ſanctificaſti corpus tuum qua[illegible] [illegible] eum [illegible] & nunc ſanctifica hunc panem [illegible] corpus tuum fiat. *Hoſtiam immacula-*

Ibid. ibi. v. 27.

C

D

E *tam*, quia tu ſine [illegible] peccati [illegible] pro nobis, *Panem ſanctam vitæ æternæ*, quia panis viuus es, qui de cœlo deſcendiſti, & corpus tuum in hoc pane [illegible] ſanctificato nos accipere voluiſti, & per calicem paſſionis tuæ nos ſanguinem tuum ſumere voluiſti. Tu ſanctifica hanc hoſtiam, vt nobis corpus tuum & ſanguis tuus fiat. Supra quæ propitio ac ſereno vultu reſpicere digneris. Hoc deprecamur vt pater ſancte ſuper dona à nobis* offerta, pio & blando vultu & claro digneris reſpicere, & accepta habere ſicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iuſti Abel, & ſacrificium patriarchæ noſtri Abrahæ, & quod tibi obtulit ſummus ſacerdos tuus Melchiſedech, ſanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam. Accepta habuit Dominus munera Abel, quia quicquid optimum inuenit, Domino obtulit. Et nos iuſta munera & munda Deo, mundo corde offerre debemus, Abraham filio ſuo non pepercit, ſed obediens iuſſioni Domini offerre eum voluit, Melchiſedech primus ſacerdos Domino panem & vinum obtulit, & ideo ſcriptum eſt in pſalmo: *Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech*: Quia ſicut Melchiſedech panem & vinum [illegible] & Chriſtus in paſſione ſua corpus & ſanguinem [illegible] obtulit Deo patri pro nobis. Et in pane & vino paſſionis ſuæ myſterium [illegible] mutari voluit, quando diſcipulis ſuis dans panem ac calicem dixit. *hoc eſt corpus meum & hic eſt calix ſanguinis mei* Et nos ſupplicare debemus vt ſicut ſup[illegible] adictorum patrum accepta Deo fuerunt munera, ita fiant & noſtra. Supplices te rogamus omnipotens Deus [illegible] iube hæc perferri per manus ſancti angeli tui in ſublime altare tuum in conſpectu diuinæ maieſtatis tuæ. Hum[illegible] ergo poſtulamus vt munera noſtra ſuper hoc altare quod videri poteſt oblata, pater iubeat cœleſtis per manus ſancti angeli ſui perferri in illud altum altare quod e[illegible] ante diuinam maieſtatē ſuam, quod oculis noſtris videre nō poſſumus, quia corporale nō eſt ſed ſpiritale. Et ſicut nos diuinam maieſtatem patris inueſtigare non poſſimus, ita nec ea quæ in conſpectu eius ſunt debemus inueſtigare, ſed potius credere, vt quotquot ex hac altaris participatione ſacroſanctum filij tui corpus & ſanguinem ſumpſerimus, omni benedictione cœleſti & gratia repleamur per Chriſtum Dominum noſtrum. Or[illegible] quidem debemus patrem cœleſtem, vt omnes qui ex ipſius altaris participatione ſupra quod nos offerimus Deo patri in commemoratione filij ſui Domini Dei noſtri Ieſu Chriſti, corpus & ſanguinem præd[illegible] [illegible] p[illegible]mus, omnem benedictionem cœleſtem accipere mereamur per ipſum Chriſtum Dominum [illegible]. N[illegible] quoq; peccatorib. famulis tuis de multitudine miſerationum tuarum ſperantib. partē aliquam & ſocietatē donare digneris cū tuis ſanctis apoſtolis & martyrib. vel omnibus ſanctis. Te quoq; clemētiſſime po[illegible]mus vt peccata noſtra non aſpicias, ſed ſecundum largitatem bonitatis tuę gaudia æterna nobis tribuere digneris & partic[illegible] gaudij in æterna lętitia cum omnib. ſanctis tuis perpetualiter cōferre. Intra quorū nos conſortiū non æſtimator meriti, ſed veniæ quęſumus largitor admitte. Hoc rogamus, vt ipſe qui dixit: *In quacunq; die peccator conuerſus fuerit & pœnitentiā egerit, omnia peccata eius in obliuione erunt coram me.* Non retributionē peccatorū æſtimet, ſed ipſe ſit veniæ largitor, & intra ſanctorū ſocietatē nos mittat, per Chriſtū Dūm noſtrum. Per quem hæc omnia Dn̄e ſemper bona creas, ſanctificas, viuificas benedicis & pręſtas nobis, Hoc videlicet precamur vt per ipſum Chriſtū Ieſū tuum vnigenitū, per quē omnia bona creata ſunt ſanctificata & viuificata, hæc ſacramenta benedicas, & nobis ad remediū ſempiternū accipiendū prębeas. Per qu[illegible] & [illegible]ū quo & in quo eſt tibi Deo patri omnipotenti in vnitate Spiritus ſancti omnis honor & gloria, per omnia ſecula ſeculorū amen. Poſt hæc ergo ad orationē dominicam, profecturi, ſacerdos inci[illegible] ad populū ita dicēs. *Præceptis ſalutaribus moniti & diuina inſtitutione formati audemus* [illegible]. Chri[illegible] præcepta [illegible] plena, quia ipſe eſt ſalus æterna, cuius ad[illegible] [illegible] atque in[illegible] [illegible] Deo omnipotenti offerre, iuxta exe[illegible] quod [illegible] [illegible] pulis [illegible] docuit [illegible] Deo [illegible] habere, & pa

* fort. oblata.

Pſ. 109. 4

F

Matt. 26. 26

G

H

A

[illegible] ut [illegible] bum [illegible] tat [illegible] n [illegible] mer [illegible] tum a nobis [illegible] ſan-ſtificet [illegible] tationem, ſcilicet [illegible] en pe- [illegible] us poſſimus [illegible] lus fuit conſtat, ea quæ [illegible] a nobis teſ [illegible] lat. Cum ſpe [illegible] tum [illegible] u. Pater [illegible] os poſt [illegible] ad [illegible] A [illegible] entium de [illegible] patri ſuum: alit patrem noſtrum [illegible] quippe [illegible] proprius eſt filius pater [illegible] ſtantia patri [illegible] tempo- ragen [illegible] patri æternus [illegible] terque [illegible] idem [illegible] tempo [illegible] hujus [illegible] mus ad [illegible] hæreditatem cœ [illegible] patris noſtri cœleſtis [illegible] tempus [illegible] us autem [illegible] dis quam in perceptione [illegible] tactu [illegible] pondimus.

B

Cœlum à cælando dicitur, eo quod cælat diuina [illegible] A [illegible] ter cœlum [illegible] eo quod altius [illegible] rebus [illegible] trenis. Nos autem ideo dicimus: *Pater noſter qui es in cælis,* [illegible] ſcredere oſtendimus in patrem [illegible] cœlum, & ſicut filij [illegible] patris [illegible] præcepta cupiunt implere, ita & nos ipſius mandata perficere, & ad cœlum ſemper tendere debemus. *[illegible] cetur nomen tuum.* Hoc [illegible] vt nos dignitatis ſuis nomen ſanctum eius tenere in [illegible] angelorum qui in cœlo ſunt [illegible] & [illegible] ſanctitatem non [illegible] ita & nos qui in terra ſumus, ipſo adiuuante ſanctitatem nominis eius mereamur cog [illegible] ſicut in cœlo, ita & [illegible] ſanctificationem. *Adueniat regnum tuum:* Hoc eſt, vt [illegible] regnum eius [illegible] tia [illegible] atque [illegible] & vt iam propter peccata noſtra diabolus non [illegible] ſuperni; ſed ipſius regnum aduenit ſicut [illegible] ſcriptum eſt: *Regnum Dei intra vos eſt, fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra.* Hoc eſt vt eius voluntatem [illegible] qui [illegible] ita & nos, qui in terra ſumus, faciamus. Terra [illegible] terendo dicitur, eo quod pedibus teritur. *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.* Panis apud græcos in noſtra lingua omnis interpretatur, & nos oramus vt omnipotens pater omnem [illegible] largire & gratia [illegible] te ipſe *Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris* [illegible] debent [illegible] ſunt [illegible] omnia debita [illegible] nobis omnia [illegible] dixit: *Si non remiſeritis unuſquiſque [illegible] nec pater veſter cœleſtis remittet* [illegible] *Et ne nos inducas in tentationem*, hoc eſt [illegible] nos [illegible] Auferuntur, inquit, de regno eius omnia ſcandala. Et iterum *Sacrificium* [illegible] fertur [illegible] ante altare diuinitatis tubetur [illegible] & tunc offe [illegible] *ne nos inducas in tentationem*, hoc eſt, ne [illegible] in [illegible] tationem [illegible] quam diabolus nos tent [illegible] non conſentiamus [illegible] ſed Dominus ipſe nos defendat, ne [illegible] tentationem diabolicam, quod [illegible] Deus [illegible] introducimur in laqueum diaboli [illegible] eſt [illegible] boli. *Libera nos quæſumus Domine ab omnibus malis præteritis, præſentibus & futuris:* Hoc in hac [illegible] vt ipſe nos ab omnibus malis [illegible] us [illegible] in quo nullum [illegible] ſcom- [illegible] & ideo [illegible] ſtemus [illegible] quæ [illegible] dubio [illegible] amus [illegible] omni- [illegible] Dei [illegible] ſunt [illegible] tur [illegible] te pro [illegible] & gratia [illegible] genit [illegible] obis [illegible] ad [illegible] Dei ge [illegible] pari [illegible] ſæculorum.

Matt. 18. 5.

Matt. 13. 41.

C

D

[illegible] gnt [illegible] proinde [illegible] pace a Dapibus [illegible] bus, ne pat [illegible] adiut [illegible] ſemper [illegible] & peccatis [illegible] dimiſſis, [illegible] in pe [illegible] bemur iterum peccantes: Nec [illegible] die [illegible] patiamur perturbationem, per Dominum noſtrum. Per ipſum ergo filium Dei patris omnipotentis, ſi ad vitam æternam peruenire deſideraueri [illegible] regni cæleſtis nobis aditus adipiſcendus eſt [illegible] & in futura vita [illegible] cum ſanctis angelis eius [illegible] quaquam poterimus; quia ipſe eſt initium & perfectio omnis boni, qui cum patre & [illegible] ſancto viuit & regnat Deus per omnia ſæcula ſæculorum. [illegible] pacem populo poſtulans dicit: *Pax Domini ſit ſemper vobiſcum.* Chriſtus enim eſt pax æterna [illegible] uit patri per paſſionem ſuam, ne propter peccata [illegible] hominis in [illegible] ſit [illegible] pax cum populo permaneat, & [illegible] vt pacifice cum Chriſto mereamur in cœlo reg [illegible] ideo tunc faciamus pacem antequam corpus & ſanguinem Domini ſumamus, vt cum concordia corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti in corpora noſtra [illegible] quia ſine concordia digni non ſumus ſanctam [illegible] nionem accipere; quia munera noſtra [illegible] bemus cum proximis noſtris, antequam [illegible] à Deo non recipiuntur. Tunc orat [illegible] *Agnus Dei qui tollis peccata mundi miſerere nobis.* [illegible] propter innocentiam, quia noluit hom [illegible] nocet, [illegible] Ita & Chriſtus [illegible] ſicut Apoſtolus [illegible] *peccatum non fecit, nec inuentus eſt* [illegible] Sed paſſionem ſuam, commendans perſecut [illegible] ſanctæ communionis corporis & ſanguinis [illegible] & credentibus [illegible] ipſe tulit peccata mundi [illegible] remiſſionem peccatorum nobis dedit: quia [illegible] nem eius ſuſt [illegible] & peccatores [illegible] Etiam veteri teſtamento, remiſſionem peccatorum nu [illegible] quam legimus. Cirilius vero per pœ [illegible] veniam peccatorum, ſed & [illegible] angelorum dicens. *Gaudium erit coram angelis [illegible] peccatore pœnitentiam agente.* Ipſum Chriſtum [illegible] innocens qui paſſus eſt pro ſalute mundi [illegible] interearet noſtri [illegible] veteri teſtamento pro peccatis populi offerebat [illegible] nouo teſtamento Chriſtus ſemetipſum obtulit Deo [illegible] vt genus humanum per paſſionem ſuam liberaret à peccato. Et ideo Agnus Dei tunc canitur, quando [illegible] & ſanguis Domini percipitur, vt omnes [illegible] ipſius agni corpus & ſanguis [illegible] mundi tulit moriendo. Et vitam æternam [illegible] reſurgendo. Ieſus [illegible] Dominus noſter, qui cum patre in vnitate Spiritus ſancti viuit & regnat Deus per [illegible] in ſæcula ſæculorum. Amen. Et poſt [illegible] diaconus ad populum. *Ite miſſa eſt.* [illegible] miſterium ad [illegible] preces, quia nullus ante exire debet [illegible] letum miniſterium nuntiatum [illegible] neſi reſpondeant. *Deo gratias.*

E

F

Petr. 2.

G

H

Cætera capita in MS. codice Fulda [illegible] forſitan conſulto prætermiſſa [illegible] ex titulis apparet [illegible] capita [illegible] futuri ſacre Clericorum [illegible] que ad [illegible] in [illegible] ue

A

HRABANI MAVRI ABBATIS AD REGINALDVM DE DISCIPLINA Eccleſiaſtica Libri tres.

[illegible] NORVM PRIMVS DE SACRIS ORDINIBVS, ſecundus de Catechiſmo, & Sacramentis diuinis, tertius de agone Chriſtiano.

PRÆFATIO.

QVadam die dum quieuis ab omni mundano negotio in cellula mea ſederem, & lectioni diuinarum literarum operam darem, venit mihi in mentem recordatio [illegible] ſtudij tui, Sancte Chriſti Sacerdos, quod habes in doctrina gregis tibi diuinitus commiſſi, qualiter [illegible] tos, & in paganico errore adhuc conuerſantes ad fidem Chriſti per [illegible] tendam inuitares, & quomodo
B in eccleſia [illegible] per baptiſmum & confeſſionem veræ fidei iam [illegible] odectos doctrina & exhortatione catholica corroborares, vt quod profeſſi ſunt ore, exercerent in bona operatione: qualiterque deuiantes per præuaricationes diuerſas diſciplina euangelica [illegible] tes, & in ſtatum [illegible] iſtinum per pœnitentiam reſtituere certares. Hæc quidem omnia in animo meo penſans [illegible] taui aliquod opuſculum conficere [illegible] tuo nomini [illegible] ud dicare: vbi iuxta [illegible] ctoritatem [illegible] ſcripturarum & doctrinam [illegible] torum patrum [illegible] mente poſſes, qualis debeat eſſe [illegible] catio adhuc [illegible] litorum ad percipiendam fidei Chriſti, qualiſque ſit [illegible] acceſſus poſt perceptam iam fidem ad accipiendam [illegible] baptiſmatis regenerationem & ſacramentorum diuinorum ſanctificationem, [illegible] doctrinæ ſacra [illegible] tationem, & conſeruare veraciter chriſtianam religionem. Vnde primum doctorem ipſum de officio ſuo, & eruditione inſtruens, conſequenter [illegible] inſtruendis rudibus in fide Chriſti ſermonem faciet [illegible] ar [illegible]. Deinde quomodo oporteat per prædica[illegible] [illegible] thecium [illegible] ſcatec [illegible] minos facere, &
C [illegible] ate C[illegible] te [illegible] ſacramenti [illegible] con[illegible] in fi[illegible] tate corrobo[illegible] poſt hæc quoq., quomodo [illegible] nos cat[illegible] co dogmate erudire, [illegible] eccleſiaſtica d[illegible] plina corrigere. In militiaque C[illegible] n[illegible] tos qualiter eos cum virtutibus contra [illegible] pugnare, & vſque ad finem vitæ in ſtudio bonæ co[illegible] [illegible] onis [illegible] nuciat [illegible] Dominus donauer[illegible] [illegible] N[illegible] ſi enim optime, quod Pau[illegible] is c[illegible] ad Timotheum ſcriberet qualiter [illegible] onue[illegible] debere in eccleſia Dei c[illegible] qui [illegible] ait. *Præcipe hæc & doce, nemo [illegible] entiam tuam contemnat, ſed exemplum eſto fidelium in [illegible] conuerſatione, in charitate, in fide, in caſtitate. Dum venio [illegible] & exhortationi doctrinæ noli negligere gratiam, quæ in te eſt quæ data eſt tibi per prophetiam cum impoſitione [illegible] presbyterij. Hæc meditare, in his eſto, vt profectus tuus manifeſtus [illegible] omnibus. Attende tibi, & doctrinæ, inſta in illis. [illegible] facians & teipſum ſaluum facies, [illegible] qui te audiunt.*

1. Timot. 4.12.

F[illegible] Tu ergo [illegible] fili mi confortare in gratia, quæ eſt in [illegible] quæ audiſti à me per multos [illegible] commenda [illegible] hominibus idoneis, qui & alios docere. Labora ſicut bonus miles [illegible] [illegible] *Manus [illegible] nemini impoſueris, neque communicaueris peccatis alienis [illegible] caſtum* [illegible] *L* [illegible] d[illegible] us enim [illegible] us, q[illegible] m[illegible] opi[illegible] tero[illegible] [illegible] s, ac [illegible] que g[illegible] ue [illegible] te[illegible] bere [illegible] ng [illegible] n[illegible] ætat[illegible], ne[illegible] non & ſe[illegible] d[illegible] ere [illegible] que [illegible] le[illegible] ſtruxit. [illegible] e[illegible] eſt, [illegible] teos [illegible] u[illegible] th[illegible] im[illegible] tomonere c[illegible] up[illegible] d[illegible] n[illegible] doceas atque cum [illegible] in erud[illegible] ut [illegible] m[illegible] eſt [illegible] d[illegible] t & [illegible] abe[illegible] c[illegible] iu[illegible] um or[illegible] uat[illegible] e[illegible] & [illegible] in [illegible] atiua[illegible] giſp[illegible] o[illegible] p[illegible] int quai[illegible] o[illegible] ceant.

2. Tim. 2. 1

D

1. Tim. 5. 22.

De Sacris ordinibus accipiendis.

SEd quia & ſcientiæ plenitudinem, & vitæ rectitudinem, & eruditionis perfectionem maxime eos habere decet qui in quodam culmine conſtituti gubernaculum regiminis in eccleſia tenent, &c. *vt ſupra de Inſtitut. Clericor. lib. 3 cap. 1. vſque ad finem capitis illius.*

De Lectione diuinarum literarum.

FVndamentum autem, ſtatus, & perfectio prudentiæ, ſcientia eſt ſanctarum ſcripturarum &c. *vſque ad finem capitis.* Ibid. c. 2.

Quod idem ſit ad culmen ſapientiæ & caritatis perueniet.

QVicunque igitur ad ſapientiæ culmen peruenit, ad faſtigium charitatis, &c. *vſque ad finem capitis.* Ibid. c.

E

De acquiſitione virtutum.

INterea *quippe* dum intenta meditatione ſcientiam ſpiritualem optat adipiſci neceſſe &c. *vſque fere ad finem capitis ibi ad illa verba.* Sed quia de modo. Ibid. c. 2

Quid Doctor debeat in docendo agere.

DEbet igitur diuinarum ſcripturarum tractator & doctor, defenſor rectæ fidei &c. *vſque ad finem capitis.* Ibid. c. 2

Sed quamuis in bonis doctoribus tanta docendi cura ſit vel eſſe debeat, vt &c. *vſque ad finem capitis.* Ibid. c. 30

Eſt autem optimus modus dicendi, quo ſit vt qui audit, verum & *vſque ad finem capitis.* Ibid. c. 31

Verum etiam flectere vt vincat. Hæc ergo ſeruans prædicator euangelicus in prolatione ſermonis, adiuuante diuina gratia poterit inuenire fructum laboris ſui, & laudem.

G

Quomodo rudes catechizandi ſunt.

NAm quia de eruditione doctrinæ & inſtitutione morum prædicatores verbi Dei iuxta traditionem maiorum hactenus aliquantum inſtituimus, nunc conſequenter quomodo rudes catechizandi ſunt dicamus. Itaque hoc officium faciendum eſt narratione, exhortatione, atque hilaritate.

Narratio plena eſt, cum quiſque primo catechizatur ab eo quod ſcriptum eſt. *In principio fecit Deus cœlum & terram* vſque ad præſentia tempora eccleſiæ, non tamen propterea debemus totum pentateucum totoſque Iudicum & regnorum & Eſdræ libros, totumque euangelium & actus apoſtolorum vel ſi ad verbum edidicimus memoriter reddere: vel noſtris verbis omnia quæ his continentur voluminibus narrando euoluere, & explicare: quod nec tempus capit, nec vlla neceſſitas poſtulat. Sed cuncta ſummatim generatimque complecti, ita vt eligantur quædam mirabiliora, quæ ſuauius audiuntur, atque in ipſis articulis conſtituta ſunt, & ea tanquam inuolucris oſtendere ſtatimque à conſpectu abripere non oportet, ſed aliquantum immorando quaſi reſoluere atque expandere, & inſpicienda atque miranda offerre animis auditorum, cætera vero celeri percuſſione inſerendo contexere. Ita & illa, quæ maxime commendari volumus aliorum ſubmiſſione magis eminent: nec ad ea fatigatus peruenit quem narrando volumus excitare nec illius memoria confunditur quem docendo debemus [illegible] tnere. In omnibus ſane non tantum nos oportet [illegible] tueri præceptum finem quod [illegible] aritas de corde puro & conſcientia bona & [illegible] non [illegible], quo ea quæ [illegible] mur cun[illegible] ramus, ſed etiam [illegible] quem loquendo [illegible] imus a[illegible] monendus ar[illegible] dirigend[illegible] [illegible] us eſt. Ne[illegible] ob a[illegible] d a[illegible] te aduentum [illegible]

Gen. 1

H

A … quæ in ſcripturis ſanctis legimus: … illius commendaretur aduentus, & futura præſi- … tur eccleſia: id eſt, populus Dei, per omnes gentes, quod eſt corpus eius adiunctis atque annumeratis omnibus ſanctis. Qui etiam ante aduentum eius in hoc ſeculo vixerunt, ita eum credentes venturum eſſe, ſicut nos veniſſe. Quæ autem maior cauſa eſt aduentus Domini, niſi vt oſtenderet Deus dilectionem ſuam in nobis commendans eam vehementer: quia cum adhuc inimici eſſemus Chriſtus pro nobis mortuus eſt. hoc autem ideo, quia finis præcepti & plenitudo legis charitas eſt: vt & nos inuicem diligamus, & quemadmodum ille pro nobis animam ſuam poſuit, ſic & nos animam pro fratribus ponamus: & ipſum Deum, quoniam prior dilexit nos, & filio ſuo vnico non pepercit ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Si amare pigebat ſaltem redamare non pigeat. Nulla eſt enim maior ad amorem inuitatio, quam præuenire amando & nimis durus eſt animus, qui dilectionem, ſi nolebat impendere, nolit & rependere. Si ergo maxime propterea Chriſtus aduenit, vt B cognoſceret homo quantum eum diligat Deus, & ideo cognoſceret, vt in eius dilectionem qua prior dilectus eſt inardeſceret, proximumque illo iubente & demonſtrante diligeret, qui non proximum ſed non longe peregrinantem diligendo factus eſt proximus. Omniſque ſcriptura diuina quæ ante ſcripta eſt ad prænunciandum aduentum Domini, & quicquid poſtea mandatum eſt literis & diuina auctoritate firmatum eſt, Chriſtum narrat & dilectionem mouet. Manifeſtum eſt non tantum totam legem & prophetas in illis duobus pendere præceptis dilectionis Dei & proximi, quæ adhuc ſola ſcriptura ſancta erat cum hoc Dominus diceret. Sed etiam quæcunque poſterius ſalubriter conſecrata ſunt, memoriæque mandata diuinarum volumina literarum. Quia ergo charitati nihil aduerſius quam inuidentia, mater autem inuidentiæ ſuperbia eſt, idem Dominus Ieſus Chriſtus Deus homo & diuinæ in nos dilectionis indicium & humanæ apud nos humilitatis exemplum, vt magnus tumor noſter maiore contraria medicina ſanaretur. Magna eſt enim C miſeria ſuperbus homo: ſed maior miſericordia humilis Deus. Hac ergo dilectione tibi lectur tanquam ſigno propoſito quo referas omnia quæ dicis quicquid narras ita narra, vt ille cui loqueris audiendo credat, credendo ſperet, ſperando amet.

Narratione finita ſpes reſurrectionis intimanda eſt, & pro capacitate ac viribus audientis, proque ipſius temporis modulo aduerſus vanas irriſiones infidelium de corporis reſurrectione tractandum, & futuri vltimi iudicij bonitate in bonos, ſeueritate in malos, veritate in omnes. Cum commemoratis q; cum deteſtatione & horrore pœnis impiorum, regnum iuſtorum atq; fidelium ſuperna illa ciuitas eiuſq; gaudium cum deſiderio prædicandū eſt. Tum vero inſtruenda & animanda eſt infirmitas hominis aduerſus tentationes & ſcandala, ſiue foris ſiue in ipſa intus eccleſia foris aduerſus gentiles vel Iudæos vel hæreticos, intus autem aduerſus areæ dominicæ paleas, non vt contra ſingula peruerſorum genera diſputetur, omneſque illorum prauæ opiniones propoſitis quæſtionibus refellantur. Sed pro tēpore breui demonſtrandum eſt, ita eſſe D prædictum, & quæ ſit vtilitas tentationū erudiendis fidelib. & quæ medicina in exēplo patientiæ Dei, qui ſtatuit vſq; in finē iſta permittere. Cū vero aduerſus eos inſtruitur, quorū peruerſæ turbę corporaliter implent eccleſias: ſimul ēt præcepta breuiter & decenter commemorantur chriſtianæ atq; honeſtæ conuerſationis, ne ab ebrioſis, auaris, fraudatorib. aleatorib. adulteris, fornicatorib. ſpectaculorū amatorib. remediorū ſacrilegorū alligatoribus, præcantatoribus mathematicis, vel quarumlibet artium vanarum & malarum diuinatoribus atq; huiuſmodi cæteris ita facile ſeducatur, & impunitū ſibi fore arbitretur: quia videt multos, qui chriſtiani appellātur hæc amare & agere, & defendere, & ſuadere, & perſuadere. Quis n. finis præſtitus ſit in tali vita perſeuerantib. & quam ſint in ipſa eccleſia tolerandi ex qua in fine ſperandi ſunt diuinorū librorū teſtimonijs edocendū eſt, prænunciandum etiam futurum eum in eccleſia multos chriſtianos bonos, veriſſimos ciues cœleſtis Ieruſalē: Si eſſe ipſe cœperit. Ad E extremū ne ſpes eius in homine ponatur ſedulo monendus eſt, quia neq; facile ab homine iudicari pōt quis homo ſit iuſtus, & ſi facile poſſet, non ideo nobis proponi exēpla iuſtorū vt ab eis iuſtificemur, ſed vt eos imitantes ab eorū iuſtificatore nos quoq; iuſtificari ſciamus. Hinc n. fiet quod maxime commendandum eſt, vt cum ille qui nos audit imo per nos audit Deum, moribus & ſcientia proficere cœperit & viam Chriſti cū alacritate ingredi, nec nobis id audeat adſignare, nec ſibi ſed ſeipſum & nos & quoſcunq; alios diligit amicos in illo, & propter illū diligi, qui eum dilexit inimicū vt iuſtificans faceret amicum.

Illud plane non prætereundū eſt, vt ſi ad te quiſquam catechizandus venerit liberalib. doctrinis excultus qui iam decreuerit eſſe chriſtianus, & ideo venerit vt fiat, difficillimū omnino eſt vt non multa noſtrarū ſcripturarū literarumq; cognouerit, quibus iam inſtructus ad ſacramentorū participationē tantummodo venerit. Tales n. non eadem hora qua chriſtiani fiunt, ſed ante ſolent omnia diligenter inquirere, & motus animi ſui cum quibus poſſunt communicare atque diſcutere. Cum his itaque F breuiter agendum eſt, & nō odioſe inculcando quæ norunt, ſed modeſte perſtringendo, ita vt dicamus nos credere quod iam nouerint illud atq; illud, atq; hoc modo curſim enumerare omnia quæ rudib. indoctiſq; inculcāda ſunt vt etſi quid nouit eruditus iſte non tanquā a doctore audiat, etſi quid forte adhuc ignorat dū ea cōmemoramus quæ illum noſſe iam credimus diſcat. Sunt itē quidam de ſcholis vſitatiſſimis grammaticorū, oratorūque venientes, quos neq; inter idiotas numerare audeas, neq; inter illos doctiſſimos quorū mens magnarū rerum eſt exercitata quæſtionib. His ergo qui loquendi arte cæteris hominib. excellere videntur cū veniunt vt chriſtiani fiant, hoc amplius quā illiteratis impartiri debemus, quod ſedulo monendi ſunt, vt humilitate induti chriſtiana diſcant non contēnere, quos cognouerint morū vitia quam verborū amplius deuitare, & cordi caſto linguam exercitatam nec conferre audeant, quam ēt præferre cōſueuerunt. Maxime aūt iſti docēdi ſunt ſcripturas audire G diuinas, ne ſordeat eis ſolidum eloquium, quia non eſt inflatum, neq; arbitrentur carnalib. integumentis inuoluta atq; operta dicta vel facta hominū, quæ in illis libris leguntur, non euoluēda atq; aperienda vt intelligantur: ſed ſic accipienda vt literæ ſonant, deq; ipſa vtilitate ſecreti vnde ēt myſteria vocantur quid valeant ænigmatū latebræ ad amorem veritatis acuendum diſcutiendumq; faſtidij torporem, ipſa experientia probandum eſt, talib. cum aliquid eis quod in promptu poſitū, nō ita moueat, enodatione allegoriæ alicuius eruitur. His o. maxime vtile eſt noſſe ita eſſe præponendas verbis ſententias vt præponitur animus corpori, ex quo fit, vt ita malle debeant veriores, quam diſertiores audire ſermones, ſicut malle debent prudentiores quam formoſiores habere amicos: nouerint etiam non eſſe vocem ad aures Dei niſi affectum animi Ita o. non irridebunt ſi aliquos antiſtites & miniſtros eccleſiæ forte animaduerterint, vel cum barbariſmis & ſolecïſmis Dominum inuocare, vel eadē verba quæ pronuntiant non intelligere perturbateq; diſtinguere: non quia iſta minime corrigenda ſunt vt populus H ad id quod plane intelligit dicat. Amen. Sed tamen pie toleranda ſunt ab eis, qui didicerint vt ſono in foro ſic voto in eccleſia benedici.

Hilaritas autem in catechizādi officio plurimū valet, quando deuotum & beneuolū atq; intentum efficit auditorem, quia parum proficit ſermo prædicantis, ſi non aderit intentio delectans auditoris, facit etiam loquendi tædium auditor immobilis, non quia humanę laudis nos eſſe auidos decet: ſed quia ea quæ miniſtramus, Dei ſunt, & quanto magis diligimus eos, quibus loquimur, tanto magis eis cupimus, vt placeant, quæ ad eorum porriguntur ſalutem, quod ſi non ſuccedit contriſtamur: & in ipſo curſu debilitamur, & frangimur: quaſi fruſtra operā conteramus. Nonnunquam etiam cum auertimur ab aliqua re quam deſideramus agere. & cuius actio aut delectabat

A nos aut magis nobis neceſſaria videbatur: & cogimur aut iuſſu eius quem offendere nolumus aut aliquorū incu[illegible]tab[illegible] inſtantia catechizare aliquem iam conturbati ac- [illegible] imus ad negotium [illegible] magna tranquillitate opus eſt, do[illegible] quod neq; ordinem actionum nobis concedi tui tenere quem volumus, nec ſufficere omnibus p[illegible]ſſu- mus atq; ita ex ipſa triſtitia ſerm[illegible] pro[illegible]edens minus gra- tus eſt quod de ariditate mœſtitiæ minus exuberat. [illegible]li- quando item ex aliquo ſcandalo mœror [illegible] [illegible]us obſidet, & tūc nobis dicitur. Veni [illegible]quere huic, Chriſtianus vult fieri. Dicitur enim ab [illegible] ignorantibus quod nos clauſum intus exurat, quibus ſi affectum noſtrum aperire non o- portet ſuſcipitur ingratis quod volunt [illegible] & profectò lan- guidus & inſuauis ille ſerm[illegible] [illegible]pe[illegible] venam cordis æſtu- antem fumantemq; traiectus. Tot igitur ex cauſis quælibet carum ſerenitatem noſtræ mentis obnubilet, ſecun- dum Dominum ſunt quærenda remedia quibus relaxe- tur illa contractio: & ſeruore ſpiritus exultemus & iucū- 2. Cor. 9. demur in tranquillitate boni [illegible] eris. *Hilarem enim datorem*
7. *diligit Deus* Et quia mul[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] loqui,
B & libet tacere: cogitemus quid nobis præ[illegible]tum ſit ab illo qui demonſtrauit nobis exemplum, [illegible] quam[illegible] ve- ſtigia eius. Quantumuis enim differat articulata vox no- ſtra ab intelligentiæ noſtræ viuacitate, longe [illegible] differentior eſt mortalitas carnis ab æqualitate Dei, & tamen cum in
Philip. 2. eadem forma eſſet *ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipi-*
7. *ens*, &c. vſque ad mortē crucis. quam[illegible] [illegible] niſi quia
1. Cor. 9. *factus eſt infirmus infirmis vt infirmos lucrifaceret*. Audi eius i-
20 mitatorem alibi etiam dicentem. *Siue enim mente exceſſimus*
2. Cor. 5. *Deo ſiue temperantes ſumus, vobis: charitas enim Chriſti compel-*
13. *lit nos iudicantes hoc quia vnus pro omnibus mortuus eſt*. Quo- modo enim paratus eſſet impendi pro animabus eorum; ſi eum pigeret inclinari ad aures eorum: [illegible] ergo factus eſt paruulus in medio noſtrum, tanquam nutrix fouens filios ſuos. Quod ſi apparuerit ſanabil[illegible]mq; ſe præbet au- ctoritatum rationumq; cupia ſine vlla dilatione ſanādus eſt, ſi aūt tacita & occulta offenſio eſt: Dei medicina opi- tulari pūt. At ſi reſilierit & curari recuſauerit, conſuletur nos dominicum illud exemplum, qui offenſis hominib. ex verbo ſuo, & tanquam durum refugientibus et his qui
Ioan. 6. remanſerant ait. *Nunquid & vos vultis ir[illegible]* Satis n. fixum at-
68 que imm[illegible]bile debet corde retineri Hieruſalem captiua
C ab huius ſeculi Babilonia decurſis temporibus [illegible] liberari nullumq; ex illa eſſe periturum quia qui perierit non ex illa erat, firmum n. fundamentū Dei ſtat habens ſignaculū hoc: nouit Dñs qui ſunt eius, & recedet ab om[illegible] iniqui- tate omnis qui nominat nomen Domini. Illa cogitantes & inuocantes Dominū in cor noſtrū minus [illegible]ebimus incertos exitus ſermonis noſtri propter incertos motus auditorū: delectabitq; nos ēt ipſa perpeſſio moleſtiarum pro miſericordi opere: ſi non in eo noſtram gloriā requi- ramus. Tunc n. eſt vere opus bonū cum a charitate iacula- tur agentis intentio: & tanquam ad locum ſuum rediens rurſus in charitate requieſcit, quod ſi nimis [illegible]us eſt, & ab omni tali ſuauitate abſurdus & auerſus, miſericorditer ſuſſiciendus eſt, breuiterq; decurſis cæteris ea, quæ maxi- me neceſſaria ſunt, de vnitate catholicæ eccleſiæ, de tēta- tionib. de chriſtiana conuerſatione [illegible] propter futurū iudi-
D ciū terribiliter inculcanda ſunt: [illegible] agiq; pro [illegible]llo ad Deum quam illa de Deo multa dicenda. Si vero ex aliquo ſcan- dalo perturbatus animus non valet edere ſerenū, iucun- dumq; ſermonē, tantam eſſe charitatē oportere[illegible] eos, pro quibus Chriſtus mortuus eſt, volens eos pretio ſanguinis ſui ab errorū ſecularium morte redimere: vt hoc ipſum, q; nobis triſtib. nunciatus præſto eſſe aliquem qui deſiderat fieri chriſtianus, ad conſolatio[illegible] [illegible]lius reſolutionem que triſtitiæ valere debeat, ſicut ſolent luctorū ga[illegible]ta d[illegible] [illegible] le[illegible]e dari. Non n. ſcandalū nos contriſtat alicuius, niſi quē perire aut per quem perire infirmū vel [illegible] credimus vel videmus H[illegible]tq; huiuſmodi cogitationib. & con- ſiderationib. depulſa caligine tædio[illegible] ad catechizandum aptatur inter[illegible] vt ſuauiter imbibatur, q; impigre atque hilariter de charitatis vbertate [illegible]rumpit. Hæc n. no[illegible] ego tibi quam omnib. nobis dicit [illegible] dilectio quæ diffu- ſa eſt in cordib. noſtris per Spiritū S. qui datus eſt nobis.

Si quis aūt ritum catechizandi plenū noſſe voluerit, ex E
B. Auguſtini dictis diſcere poterit qui inter alia ad amicū de catechizādis rudib. ſcribens [illegible] [illegible]N[illegible] ētillud, quod *Aug. de catechizandis rudibus.*
priuſquam promittere non debeb[illegible], iam fortaſſe debitū [illegible]gitas, vt [illegible] quod ſermonis exemp[illegible] [illegible]anquam ſi ego a- liquē catechizem non me pigeat explicare & intuendū [illegible] proponere [illegible] priuſqu[illegible] [illegible] vol[illegible] cogites ēt eſſe [illegible] [illegible] [illegible] futurus cogitatur, & aliam [illegible]quentis cū præſens auditor attenditur, & in eo ipſo aliā in ſecreto monentis, [illegible] nullus alius qui de nobis iudi- cet preſto eſt, aliam pal[illegible] docentis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]bidiſſimiliter [illegible]ūtat auditus. & in ho[illegible] genere aliam cum [illegible] [illegible] [illegible], cæteri aūt tanquam [illegible] [illegible] [illegible]antes aut attēſtā- tes, quæ [illegible] nota ſunt, audi[illegible] [illegible] omnes cōmuni- ter [illegible] [illegible] expectant [illegible] rurſus in eo ipſo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſermocinatio cō- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] acens [illegible] [illegible] [illegible] ſuperiore [illegible] pendent [illegible] [illegible] [illegible] & cum ita [illegible] [illegible] [illegible] docti, an ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſimul, an populus ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſit fieri n. [illegible] non aliter [illegible] [illegible]tur [illegible], atq; di- [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] animi à quo F
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & pro eadē diuerſi- tate diuerſe afficiat au[illegible]tores, cū & [illegible] ſeipſos diuerſe af- [illegible] [illegible] præſ[illegible] ſua. Sed quia de [illegible] imbuendis [illegible] genus de [illegible] [illegible] teſtatus ſum al[illegible] atq; aliter me [illegible] cū ante me catechizandū video, eruditū, in- [illegible], ciuē, peregrinum, diuitē, pauperē, priuatū, hono- ratū, in poteſtate aliqua [illegible] [illegible]utum, illius aut illius ge- [illegible] hominē, illius aut illius ætatis, aut [illegible], ex illa aut illa ſecta, ex illo aut illo vulgari errore [illegible], ac pro [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & procedit, & progre- d[illegible]ur & finitur. & quia cum eadē omnib. debeatur chari- tas, non eadē eſt o[illegible]b. adhibenda medicina: ipſa item [illegible] alios par[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] alios curat æ- [illegible] alios cōtere[illegible] [illegible] oſtendere: ad alios ſe inclinat, [illegible] ſe erigit, al[illegible] [illegible]anda, al[illegible] ſeu[illegible]a, nulli inimica, o[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] expertus [illegible] dem charitate [illegible] [illegible] [illegible] quia facultas al[illegible] nobis do- nata de cæteri[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] multitudi- G
nis, unde nos beatos putat. Deus aūt in cuius aſpectū in- [illegible] gemitus [illegible] pediorum, videat h[illegible] [illegible] tate noſtram & laborē noſtrum, & dimittat omnia peccata noſtra. Quā- [illegible] quid [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quam obſeruatio- [illegible] noſtrā nobis audire quæreres melius vidē- [illegible] & [illegible] noſ[illegible] hæc agimus [illegible] legendo cū [illegible] dictamus ed [illegible], ſed in faciamus aliquē veniſſe ad [illegible], qui [illegible] eſſe [illegible] chriſtianus, & de genere quidem [illegible] tarum non tamen ruſticanorum ſed vrbanorum, quales apud carthaginem plures experi[illegible] te neceſſe eſt, interroga cum etiam [illegible], propter vitæ præſentis aliquod cōmo- dum, an propter requiem, quæ poſt hanc [illegible]tam ſperatur chriſtianus [illegible] deſideret propter futuram [illegible] quiē: reſpō- diſſe: tal[illegible] [illegible] nobis inſtrueretur alloquor. Deo gra- tias frater, [illegible] valde tibi gratu[illegible] & gaudio de te: quod in tā- tis ac tam periculoſis huius ſeculi tempeſtatib. de aliqua vera & certa ſecuritate cogitaſt. Nam & in hac vita homi- H
nes magnis laborib. requiem quærunt, & ſecuritatem: ſed prauis cupiditatib. non inueniunt. Volunt n. requieſcere in rebus inquietis & non permanentibus, & quia ill[illegible] te- pore ſubtrahuntur & tranſeunt timorib. & dolorib. eos agitant, nec quietos eſſe permittunt, ſiue enim in diuitijs vel[illegible] homo requie[illegible] [illegible] magis ſuperbus effi[illegible] [illegible]tur quam ſecurus. An non videmus quam multi eas ſubito perdi- derint, multi ēt propter illas perierint, aut cum eas habe- re cupiunt aut vt eis oppreſſis à cupidioribus aufe[illegible]untur, quæ ſi etiam per totam vitam cum homine permanerent, & non deſererent dilectorem ſuum: ipſa illas ſua morte deſereret. Quanta eſt o. vita hominis etiam ſi ſeneſcat: aut cui [illegible] [illegible] [illegible] optan[illegible] ſene[illegible]utem: quid aliud optant niſi longam infirmitatē? Sic & honores huius ſeculi quid ſunt niſi typus, & inanitas, & ruinæ periculum? qualia ſancta ſcriptura dicit. *Omnis caro fœnū, & claritas hominis vt* Iſa. 40. 6
flos fœni, fœnum aruit, flos decidit: verbum autem Domini manet

in æ[illegible]m

A *æternum.* Ideo qui [illegible] requiem & veram fœlicitatem deſiderat, debet tollere ſpem ſuam de rebus mortalibus, & prætereuntibus, & eam collocare in verbo Domini, vt hærens ei quod manet in æternum, etiam ipſe cum illo maneat in æternum.

Sunt etiam homines, qui nec diuites eſſe queunt, nec ad vanas honorum pompas ambiunt peruenire, ſed gaudere, & requieſcere volunt in popinis, in fornicationibus, & in theatris, atque ſpectaculis nugacitatis, quæ in magnis ciuitatibus gratis habent, ſed ſic etiam ipſi vt conſumunt per luxuriam paupertatem ſuam, & ab egeſtate poſtea in furta, & effracturas, & aliquando etiam ad latrocinia proſiliunt, & ſubito multis & magnis timoribus implentur, & qui in popina paulo ante cantabant, iam planctus carceris ſomniant. Studia autem ſpectaculorum ſiunt dæmonibus ſimiles: clamoribus ſuis incitando homines vt ſe inuicem cædant, ſecumque habeant contentioſa certamina, qui ſe non læſerunt, dum placere inſano populo cupiunt. Quod ſi animaduerterint eſſe concordes, tunc eos oderunt & perſequuntur,
B & tanquam colluſores vt fuſtibus verberentur exclamant: & hanc iniquitatem facere etiam vindicem iniquitatum iudicem cogunt. Si autem horrendas aduerſus inuicem inimicitias eos exercere cognouerint, ſiue ſunt, qui equi appellantur, ſiue ſcænici & thimelici ſiue aurigæ, ſiue venatores quos miſeros non ſolum homines cum hominibus, ſed etiam homines cum beſtijs in certamen pugnamque committunt: quo maiore aduerſus inuicem diſcordia furere ſenſerint, eo magis amant, & delectantur, & incitati fauent, & fauentes incitant plus aduerſus ſeipſos inſanientes, ipſi ſpectatores alter pro altero, quam illi, quorum inſaniam inſani prouocant, & inſaniendo ſpectare deſiderant. Quomodo ergo ſanitatem pacis tenere animus poteſt, qui diſcordijs & certaminibus paſcitur? Qualis enim cibus ſumitur, talis valetudo conſequitur. Poſtremo quamuis inſana gaudia non ſint gaudia, tamen qualiacunque ſint, & quantumlibet delectat iactantia diuitiarum, & tumor honorum, & vorago popinarum, & bella theatrorum, & immunditia fornicationum, & prurigo thermarum,
C aufert omnia iſta vna febricula, & adhuc viuentibus totam falſam beatitudinem ſubtrahit: remaneat inanis, & ſaucia conſcientia Dominum ſenſura iudicem, quem noluit habere cuſtodem & inuentura aſperum Dominum, quem dulcem patrem quærere & amare contempſit. Tu autem qui veram requiem, quæ poſt hanc vitam Chriſtianis promittitur quæris; etiam hic eam inter amariſſimas vitæ huius moleſtias ſuauem iucundamque guſtabis. Si eius qui eam promiſit præcepta dilexeris, cito enim ſenties dulcioris eſſe iuſtitiæ fructus, quam iniquitatis, & verius atque iucundius gaudere hominem de bona conſcientia inter moleſtias, quam de mala inter delitias, quia non ſic veniſti coniungi eccleſiæ Dei, vt ex ea temporalem aliquam vtilitatem requiras. Sunt enim qui propterea volunt eſſe Chriſtiani, vt aut promereantur homines, à quibus temporalia commoda expectant: aut quia offendere nolunt quos timent, ſed illi reprobi ſunt: etſi ad tempus eos portat eccleſia ſicut area vſque ad tempus ventilationis paleam ſuſtinent: ſi ſe non correxerint, & propter futuram ſempiter-
D nam requiem Chriſtiani eſſe cœperint in finem ſuperabuntur: nec ſibi blandiantur quod in area poſſunt eſſe cum frumento Dei, quia in horreo cum illo non erunt, ſed igni debito deſtinabuntur. Sunt etiam alij meliores quidem ſpe, ſed tamen non minore periculo, qui iam Dominum timent, & non irrident Chriſtianum nomen, nec ſimulato corde intrant eccleſiam Dei, ſed in iſta vita expectant fœlicitatem, vt fœliciores ſint in rebus terrenis quam illi qui non [illegible] Dominum: ideoque cum viderint quoſdam ſceleratos & impios iſta ſeculari proſperitate pollere, & excellere, ſe autem vel minus habere iſta vel amittere perturbantur, tanquam ſine cauſa Dominum [illegible]: & facile à fide deficiunt. Qui autem propter beatitudinem ſempiternam & perpetuam requiem, quæ poſt hanc vitam ſanctis futura promittitur

vult fieri Chriſtianus vt non eat in ignem æternum cum diabolo, ſed in regnum æternum intret cum Chriſto. Vere ipſe eſt Chriſtianus cautus in omni tentatione ne proſperis rebus corrumpatur & ne frangatur aduerſis: & in abundantia bonorum terrenorum modeſtus & temperans in tribulationibus fortis & patiens: qui etiam proficiendo perueniet ad talem animum vt plus amet Dominum, quam timeat gehennam: vt etiam ſi dicat illi Deus, vtere delicijs carnalibus nun ſempiternis & quantum potes pecca nec morieris, nec in gehennā mitteris, ſed mecum tantummodo non eris, exhorreſcat, & omnino non peccet, non iam vt in illud quod timebat non incidat, ſed ne illum quem ſic amat offendat, in quo vno eſt requies *quam oculus non vidit, nec auris audiuit nec* | 1. Cor. 2.
in cor hominis aſcendit: quam præparauit Deus diligentibus ſe. | 9.
De qua re ſignificat ſcriptura & non tacet quod ab initio mundi ea quæ fecit Deus cœlum & terram & omnia | Gen. 2. 1.
E quæ in eis ſunt, ſex diebus operatus eſt, & ſeptimo die requieuit. Poterat enim omnipotens & vno momento temporis omnia facere: non autem laborauerat vt requieſceret, quando dixit *& facta ſunt, mandauit & creata ſunt,* ſed vt ſignificaret quia poſt ſex ætates mundi huius ſeptima ætate tanquam ſeptimo die requieturus in ſanctis ſuis, quia ipſi in illo requieſcent poſt omnia bona opera in quibus ei ſeruierunt, quæ ipſe in illis operatur, qui vocat & præcipit & delicta præterita dimittit & iuſtificat eum qui prius erat impius. Sicut autem cum illi ea dono eius bene operantur, recte dicitur operari: ſic cum illi requieſcunt recte dicitur ipſe requieſcere. Nam quod ad ipſum attinet, pauſationem non quærit, qui laborem non ſentit, fecit autem omnia per verbum ſuum, & verbum eius Chriſtus, in quo requieſcunt angeli, & omnes cœleſtes mundiſſimi ſpiritus in ſancto ſilentio: homo autem peccato lapſus perdidit requiem quam habebat in eius diuinitate, & recepit eam in eius humanitate: ideoque oportuno tempore quo ipſe ſciebat oportere fieri homo factus, & de fœmina natus eſt. A carne quippe contaminari non poterat ipſe, carnem potius mundaturus. Ipſum antiqui venturum in reuelatione ſpiritus cognouerunt, & prophetauerunt, & ſic ſalui facti ſunt credendo quia veniet, ſicut nos ſalui efficimur credendo quia venit, & diligeremus Dominum qui ſic nos dilexit vt vnicum filium ſuum mitteret, qui humanitate noſtræ mortalitatis indutus & à peccatoribus, & pro peccatoribus moreretur. Iam enim olim ab ineuntibus ſeculis myſterij huius altitudo præfigurari prænunciarique non ceſſat; quoniam Deus omnipotens, & bonus & iuſtus, & miſericors, qui fecit omnia bona ſiue magna ſiue parua, ſiue ſumma ſiue infima, ſiue quæ videntur ſicuti ſunt cœlum, & terra, & mare, & in cœlo ſol, & luna & cætera ſydera. In terra autem & mari, arbores & frutices, & animalia, ſiue cuiuſque naturæ & omnia corpora vel cœleſtia vel terreſtria ſiue quæ non videntur, ſicut ſunt ſpiritus quibus corpora vegetantur, & viuificantur: fecit & hominem ad imaginem ſuam, vt quemadmodum ipſe per omnipotentiam ſuam præeſt vniuerſæ creaturæ, ſic homo per intelligentiam qua etiam creatorem ſuum cognoſcit & colit præ cæteris omnibus terrenis animalibus: fecit etiam illi adiutorium
H fœminam non ad carnalem concupiſcentiam, quandoquidem nec corruptibilia corpora tunc habebant antequam eos mortalitas inuaderet, & pœna peccati, ſed vt haberet vir gloriam de fœmina cum ei præiret ad Dominum, ſeque illi præberet imitandum in ſanctitate atque pietate, ſicut ipſe eſſet gloria Dei cum eius ſapientiam ſequeretur, ita conſtituit eos in quodam loco perpetuæ beatitudinis quem appellat ſcriptura paradiſum: præceptumque illis dedit quod ſi non tranſgrederentur, in illa ſemper immortalitatis beatitudine permanerent. ſi trãſgrederentur, ſupplicia mortalitatis expenderent. Præſciebat autem Deus eos tranſgreſſuros, ſed tamen quia conditor eſt, & effector omnis boni magis eos fecit, quando fecit & beſtias, vt impleret terram bonis terrenis, & vtique melior eſt homo etiam peccator quam beſtia: & præceptum quod non erant ſeruaturi magis dedit

A vt eſſent inexcuſabiles, cum in eos vindicare cœpiſſet. Quicquid enim homo fecerit, laudabilem in ſuis factis inuenit Deum, ſi recte egerit laudabilem inuenit per iuſtitiam præmiorum, ſi peccauerit, laudabilem inuenit per [illegible] ſuppliciorum: ſi peccata confeſſus ad recte viuendum redierit, laudabilem inuenit per miſericordiam [illegible] indulgentiarum. Cur ergo non faceret Deus hominem quamuis eum peccaturum prænoſceret cum & ſtatum [illegible], & cadentem ordinaret, & ſurgentem adiuuaret, & vbique glorioſus bonitate, iuſtitia, clementia, maxime quia & illud præſciebat de propagine mortalitatis eius futuros ſanctos, qui non ſibi quærerent, ſed [illegible] gloriam darent: & eum colendo ab omni corruptione liberati cum angelis ſanctis viuere ſemper & beate viuere mererentur. Qui enim hominibus dedit liberum arbitrium, vt non ſeruili neceſſitate, ſed ingenua voluntate Dominum colerent, dedit etiam angelis: & ideo nec angelus qui cum ſpiritibus alijs ſatellitib. ſuis ſuperbiendo deſeruit obedientiam Dei, & diabolus factus eſt, aliquid nocuit Deo, ſed ſibi. Nouit enim Deus ordinare deſerentes ſe animas, & ex earum iuſta [illegible] inferiores partes creaturæ ſuæ conuenientiſsimis, & [illegible] entiſſimis legibus admirandæ diſpenſationis ornare. Itaque nec diabolus aliquid Deo nocuit, qui vel ipſe lapſus eſt vel hominem ſeduxit ad mortem: nec [illegible] homo in aliquo minuit veritatem, aut poteſtatem: aut beatitudinem conditoris ſui: quia coniugi ſuæ [illegible] à diabolo ad id quod Deus prohibebat propria voluntate conſenſit. Iuſtiſſimis enim Dei legibus [illegible] nati ſunt Deo glorioſo per æquitatem vindictæ, [illegible] per turpitudinem pœnæ, [illegible] & [illegible] auerſus victus diabolo ſubderetur, & diabolus homini ad creatorem ſuum conuerſo vincendus proponeretur: vt quicunque diabolo vſque in finem conſenſerint, cum illo irent in æterna ſupplicia: quicunque autem humiliaren. ſe Deo & per eius gratiam diabolum [illegible] æternam præmia mererentur. Neque enim hoc monere debet, quia multi diabolo conſentiunt & pauci Deum [illegible] quuntur: quia & frumentum comparatione paleaurum valde pauciorem habet numerum, ſed [illegible] agricola nouit quid faciat de ingenti aceruo paleæ: [illegible] nihil eſt Deo multitudo peccatorum, qui nouit quid de eis agat, vt adminiſtratio regni eius ex nulla parte [illegible] atque turbetur. Nec ideo putandus eſt viciſſe diabolus, quia ſecum plures cum quibus à paucis vinceretur attraxit.

De duabus ciuitatibus.

August. DVæ itaque ciuitates vna iniquorum altera ſanctorum, ab initio generis humani vſque in finem ſeculi perducuntur: nunc permixtæ corporibus, ſed voluntatibus ſeparatæ, in die vero iudicij etiam ſeparandæ corpore. Omnes enim homines amantes ſuperbiam, & temporalem dominationem cum vano typo & pompa arrogantiæ omneſque ſpiritus qui talia diligunt, & gloriam ſuam ſubiectione hominum quærunt, ſimul vna ſocietate deuincti ſunt, ſi ſæpe ad inuicem ſe pro his rebus dimicant, pari tamen pondere cupiditatis in eandē profunditatem præcipitantur, & ſibi morum & meritorum ſimilitudine coniunguntur: & rurſus omnes homines & omnes ſpiritus humiliter Dei gloriam quærentes nō ſuam, & [illegible] pietate ſectantes, ad vnam pertinent [illegible]: & tamen Deus miſericordiſsimus & ſuper impios homines patiens eſt: & præbet eis pœnitentiæ atque correctionis locum. Nam & quod omnes diluuio deleuit excepto vno iuſto cum ſuis quos in arca ſeruare voluit, [illegible] quidem quod non ſe correcturi eſſent [illegible] centum annos arca fabricata eſt, prædicabatur [illegible] que eis ira Dei ventura ſuper eos: & [illegible] conuerterentur ad Dominum [illegible] eis, ſicut pepercit poſtea Niniuæ ciuitati agenti pœnitentiam, cum ei [illegible] ventur:am [illegible] prænunciaſſet: [illegible] facit Deus etiam illis quos nouit in malitia perſeueraturos, dans pœnitentiæ [illegible] vt noſtram patientiam [illegible] & [illegible] ſuo quo nouerimus quantum nos oportet [illegible]

E [illegible] biliter malos [illegible], cum [illegible] oremus quales poſtea futuri ſint, quando ille parcit & ſinit eos viuere quem nihil futurum latet. prænuntiabatur tamen etiam diluuij ſacramento quod per lignum iuſti liberati ſunt futura eccleſia, quam rex eius & Deus Chriſtus myſterio ſuæ crucis ab huius ſeculi ſubmerſione ſuſpendit. Neque enim Deus ignorabat quod etiam ex illis qui fuerant in arca ſeruati naſcituri erant mali, qui faciem terræ iniquitate implerent: ſed tamen exemplum futuri iudicij dedit ſanctorum liberationem ligni myſterio prænunciauit, nam & poſthæc non ceſſauit repullulare malitia per ſuperbiam, & libidines, & illicitas impietates: cum homines deſerto creatore ſuo non ſolum ad creaturam quam Deus condidit lapſi ſunt vt pro Deo colerent quod fecit Deus, ſed etiam ad opera manuum hominum & ad fabrorum artificia curuauerūt animas ſuas, vbi de illis turpius diabolus & dæmonia triumpharent: quæ ſi in talibus figmentis adorari venerarique lætantur. Dum errores ſuos humanis erroribus pa[illegible]unt. Neque tunc ſane defuerunt iuſti qui Deum inuenirent pie quærerent, & ſuperbiam diaboli vincerent [illegible] ciues illius ſanctæ ciuitatis quos regis ſui Chriſti ventura [illegible] per ſpiritum reuelata ſanaret. ex quibus Abraham pius & fidelis Dei ſeruus electus eſt [illegible] demonſtraretur ſacramentum filij Dei vt propter imitationem [illegible] omnes fideles omnium gentium filij eius futuri dicerentur. Ex illo natus eſt populus à quo verus Deus verus coleretur qui fecit cœlum & terram: cum cæteræ gentes ſimulachris & dæmonijs ſeruirent, in eo pene populo [illegible] futura eccleſia figurata eſt [illegible] ibi [illegible] do carnalis, quæ propter viſibilia [illegible] colebat Dominum. Erant autem ibi pauci [illegible] requiem cogitantes, & cœleſtem patriam requirentes quibus [illegible] futura humilitas [illegible] & Domini noſtri Ieſu Chriſti vt per [illegible] & tumore ſanarentur, ho[illegible] qui præceſſerunt [illegible] natiuitatem [illegible], ſed etiam [illegible], & coniugia, & [illegible] temporis, quo per [illegible] Chriſti ex gentibus [illegible] eccleſia [illegible] carnali populo [illegible] appel[illegible] & viſibilia [illegible] Domino deli[illegible] & [illegible] pœnarum corporalium, quibus [illegible] mererentur, [illegible] diuitiæ [illegible], & [illegible] in omnibus [illegible] ſpiritualia ſign[illegible] quæ ad Chriſtum & eccleſiam pertinent [illegible] erant etiam [illegible] ſancti, quamuis in hac vita fuerant antequam ſecundum carnem Chriſtus Dominus naſceretur. Ipſe enim vnigenitus Dei filius verbum Dei patris æquale & coæternum patri per quod facta ſunt omnia, homo propter nos factus eſt, vt totius eccleſiæ tamquam totius corporis caput eſſet, ſed [illegible] totus homo dum naſcitur [illegible] manum in naſcendo præmittit [illegible] tamen vniuerſo corpori ſub capite coniuncta atque compacta eſt. quemadmodum etiam [illegible] ipſis patria [illegible] ad huius rei ſignū manum præmiſſa nati ſunt: Ita omnes ſancti qui ante Domini noſtri Ieſu Chriſti natiuitatem in terris fuerunt, quamuis ante nati ſint, tamen vniuerſo corpori cuius ille caput eſt ſub capite cohæſerunt. Populus [illegible] in ægyptum delatus ſeruiuit regi duriſſimo. & grauiſſimis laboribus eruditus, quæſiuit liberatorem Dominum, & miſſus eſt eis vnus de ipſo populo ſanctus Dei [illegible] Moyſes qui in virtute Dei magnis miraculis terrens tunc impiam gentem ægyptiorum eduxit inde populum Dei per mare rubrum vbi deſcendens aqua viam præbuit tranſeuntibus: ægyptij autem cum eos perſequerentur, redeuntibus in ſe fluctibus demerſi extincti ſunt. Ita quemadmodum per diluuium aquis terra purgata eſt ab iniquitate peccatorum. Qui tunc in illa inundatione deleti ſunt & iuſti euaſerunt per lignum. Sic ex ægypto exiens populus Dei per aquam iter inuenit qui[illegible] ipſorum hoſtes conſumpti ſunt, nec ibi defuit ligni ſacramentum. Nam virga percuſſit Moyſes vt illud miraculum fieret, vtrumque ſignum ſancti baptiſmi per quod fideles in nouam vitam

F

G

H

tran[illegible]

A [illegible] ant: peccata vero eorum tanquam inimici delean[illegible]ue moriantur. Apertius autem Chriſti paſſio in [illegible]pulo figurata eſt, cum iuſſi ſunt ouem occidere, & [illegible] manducare, & de ſanguine eius poſtes ſuos ſignare: & [illegible] celebrare omni anno & appellare paſcha Domini. [illegible] teſtiſſime quippe Propheta de Domino Ieſu Chriſto dicit, quia *tanquam ouis ad immolandum ductus eſt.* Iſa. 53. 7. Cuius paſſionis & crucis ſigno in fronte hodie tanquam in poſte ſignatus eſt chriſtianus, omneſque chriſtiani ſignantur. Inde per deſertum populus ille ductus eſt per XL. annos, accepit etiam legem in digito Dei ſcriptam. Quo nomine ſignificatur Spiritus ſanctus, ſicut in euangelio manifeſtiſſime declaratur. Neq; enim Deus forma corporis diſtinctus eſt, nec ſic in illo membra & digiti cogitandi ſunt quemadmodum videmus in nobis: ſed quia per Spiritum ſanctum dona Dei ſanctis diuiduntur, vt cũ diuerſa poſſint non tamen diſcedant à charitate charitatis. Indignis aũt maxime apparet quædam diuiſio: nec tamen ab vnitate præciſio, ſiue propterea, ſiue propter aliã quamcunq; cauſam Spiritus S. appellatus eſt digitus Dei, non tamen eum [illegible] audimus humani corporis forma cogitandus eſt. B Accepit ergo ille populus legem digito Dei ſcriptam in tabulis ſane lapideis ad ſignificandam duritiam cordis eorum quod legem nouerant non impleturi: corporalia quippe dona deſiderantes à Domino: magis carnali timore, quam ſpiritali charitate tenebãtur, legem autem non implet non charitas. Ideo multis ſacramentis viſibilibus oneratus ſunt, quo ſeruili iugo premerentur in obſeruationibus ciborum, & in ſacrificijs animalium, & alijs innumerabilibus: quæ tamen ſigna erant rerum ſpiritalium ad Dominum Ieſum Chriſtum & ad eccleſiam pertinentium: quæ tunc à paucis ſanctis & intelligebantur ad fructum ſalutis, & obſeruabantur ad congruentiam temporis. A multitudine vero carnalium tantummodo obſeruabantur nõ intelligebantur: per multa itaq; & varia ſigna rerum futurarum quas longum eſt omnes cõmemorare, & eas nunc in eccleſia videmus impleri, perductus eſt ille populus ad terrã promiſſionis vbi temporaliter, carnaliterq; regnaret, pro modo deſiderij ſui, quod tamen regnum terrenũ regni ſpiritalis imaginẽ geſſit. C Ibi Ieroſalem condita eſt famoſiſſima ciuitas Dei, ſeruiens in ſigno liberæ ciuitati quæ cœleſtis Hieruſalem dicitur quod verbum eſt hebræum, & interpretatur viſio pacis, cuius ciues ſunt omnes ſanctificati homines, qui fuerunt, & qui ſunt, & qui futuri ſunt, & omnes ſanctificati ſpiritus etiam quicunque in excelſis cœlorum partibus pia deuotione obtemperant Deo, nec imitantur impiam diaboli ſuperbiam, & angelorum eius. Huius ciuitatis eſt rex Dominus Ieſus Chriſtus verbum Dei patris quo reguntur ſummi angeli, & verbum hominem aſſumens, vt eo regenerentur & homines qui ſimul omnes cum illo in æterna pace gaudebunt. Ad huius rei præfigurationem in illo terreno regni populo Iſrael, maxime eminuit Rex Dauid de cuius ſemine ſecundũ carnẽ venit veriſſimus rex noſter Dominus Ieſus Chriſtus, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Multa in illa terra promiſſionis geſta ſunt, in figuram venturi Chriſti & eccleſiæ, quæ in ſanctis libris paulatim poteris diſcere. Poſt aliquot tñ generationes oſtendit alium typũ ad rẽ maxime pertinentem. D Nam captiuata eſt illa ciuitas & multa pars eius ducta in babyloniam. Sicut aũt Hieruſalẽ ſignificat ciuitatem ſocietatemq; ſanctorũ, ſic babylonia ſignificat ciuitatẽ ſocietatemq; iniquorũ, quomodo dicitur interpretari confuſio. De quibus duabus ciuitatib. ab exordio generis humani vſq; in finẽ ſeculi, permixta temporũ varietate currentib. & vltimo iudicio ſeparandis paulo ante iam diximus. Illa ergo captiuitas Hieruſalem ciuitatis, & ille populus in babyloniam ductus ad ſeruitutẽ ire iubetur à Dño per Ieremiam illius tẽporis propheta: & extiterunt reges babyloniæ, ſub quibus illic ſeruiebat. Qui ex eorum occaſione commoti quibuſdam miraculis cognoſcerent, & colerent, & coli iuberent vnũ verũ Deum, qui condidit vniuerſam creaturam. Iuſſi ſunt aũt & orare pro eis à quibus captiui tenebantur vt in eorũ pace pacẽ ſperare & gignẽ filios, & domos ædificandas & plantandos hortos & vineas. E Poſt ſeptuaginta aũt annos promittitur eis ab illa captiuitate liberatio. Hoc aũt totũ figurate ſignificat eccleſiam Chriſti in omnib. eius, qui ſũt ciues Hieruſalẽ cœleſtis ſeruituram ſub regib. huius ſeculi. Dicit n. & apoſtolica doctrina vt *omnis anima ſublimioribus poteſtatib. ſubdita ſit.* Rom. 13. 1 & vt reddantur *omnib. omnia, cui tributum tributũ, cui vectigal vectigal* Ibid. 7. &c. quæ ſaluo Dñi noſtri cultu, conſtitutionis humanæ principib. reddimus, quãdo & ipſe Dñs vt nobis huius ſanæ doctrinæ præberet exemplũ pro ea parte hominis quo erat indutus tributũ ſoluere non dedignatus eſt. Iubentur aũt ẽt ſerui chriſtiani & boni fideles dominis ſuis temporalib. æquanimiter fideliterq; ſeruire quos iudicaturi ſunt ſi vſq; in finẽ iniquos inuenerint, aut cũ quibus æqualiter regnaturi ſunt; ſi & illi ad verũ Dominũ conuerſi fuerint: omnib. tamen præcipitur ſeruire humanis poteſtatib. atq; terrenis quo vſq; poſt tẽpus præfinitũ quod ſignificant LXX anni ab iſtius ſeculi confuſione tanquã de captiuitate babyloniæ ſicut Hieruſalem liberetur eccleſia. Ex cuius captiuitatis occaſione ipſi ẽt terreni reges deſertis idolis pro quib. perſequebantur chriſtianos vnum verũ Deum cognouerũt F & colunt: pro quibus apoſtolus Paulus iubet orare ẽt cũ perſequerentur eccleſiam. Sic enim dicit. *Obſecro itaq; primum fieri deprecationes, interpellationes gratiarum actiones, pro regibus, pro omnib. hominib. & omnibus qui in ſublimitate ſunt, vt ſecuram & tranquillam vitam agamus cum omni pietate & charitate.* 1. Timot. 2. 1. Itaque per ipſos data eſt pax eccleſiæ quamuis temporalis tranquillitas temporis ad ædificandas ſpiritaliter domos & plantandos hortos & vineas.

Nam & te modo per iſtum ſermonem ædificamus, atq; plantamus: & hoc fit per totum orbem terrarum cum pace regũ chriſtianorum, ſicut idem dicit Apoſtolus, *Dei agricultura, Dei ædificatio eſtis.* 1. Cor. 3. 9. Et poſt annos quidem LXX quos myſtice prophetauerat Hieremias vt finem temporum præfiguraret, tamen vt ipſa figura integraretur facta eſt in Ieruſalem reſtitutio ædificationis templi Dei, ſed quia totum figurate agebatur non erat firma pax ac libertas reddita Iudæis. Itaque à Romanis poſtea victi ſunt & tributarij facti, ex illo ſane tempore ex quo terram promiſſionis acceperunt, & reges habere cœperunt: ne in aliquo regum ſuorum completum eſſe arbitrarentur quod eis liberator Chriſtus promittebatur. G Apertius per multas prophetias prophetatus eſt Chriſtus, non ſolum ab ipſo Dauid in libro pſalmorum, ſed etiam à cæteris & magnis & ſanctis prophetis vſque ad tempus captiuitatis in babyloniam, & in ipſa captiuitate fuerunt prophetæ, qui venturum Dominum Ieſum Chriſtum liberatorem omnium prophetarent, & poſtea quam templum tranſactis LXX. annis reſtitutum eſt, tantas preſſuras & calamitates à regibus gentium Iudæi perpeſſi ſunt, vt intelligerent nondum veniſſe liberatorem, quem non ſpiritaliter liberaturum intelligebant, ſed pro liberatione carnali deſiderabant. Peractis ergo quinque ætatibus ſeculi, quarum prima eſt ab initio generis humani, id eſt, ab Adam qui primus homo factus eſt, vſq; ad Noe, qui fecit arcam in diluuio. Inde ſecunda eſt vſque ad Abraham qui pater electus eſt omniũ quidẽ gentiũ, quæ fidẽ ipſius imitarentur, ſed tamen ex propagine carnis ſuæ futura populi Iudæorũ ante fidẽ chriſtianam gentium vnius inter omnes H omnium terrarũ populos vnũ verũ Deum coluit, ex quo populo ſaluator Chriſtus ſecundum carnẽ veniret. Iſti n. articuli duarũ ætatũ eminent in veterib. libris. Reliquarum aũt trium ẽt euangelio declarantur, cum carnalis origo Domini Ieſu Chriſti commemoratur. Nam tertia eſt ab Abraham vſq; ad Dauid regem: quarta à Dauid vſq; ad illam captiuitatem qua populus Dei in babyloniã tranſmigrauerat: quinta ab illa tranſmigratione vſq; ad aduẽtum Domini noſtri Ieſu Chriſti. Ex cuius aduentu ſexta ætas agitur, vt ẽt ſpiritalis gratia quæ paucis tunc patriarchis & prophetis nota erat manifeſtaretur omnibus gentibus, ne quiſquam Dominum niſi gratis coleret, non viſibilia præmia ſeruitutis ſuæ & præſentis vitæ fœlicitatẽ, ſed ſolam vitam æternam, in qua ipſo Deo frueretur ab illo deſiderans, vt hac ſexta ætate mens humana renouetur ad imaginem Dei, tunc enim & lex impletur, dum nõ

A cupiditate rerum temporalium, ſed charitate illius qui præcepit fiunt quæcunque præcepit. Quis autem non redamare affectet iuſtiſſimum, & miſericordiſſimum Dominum, qui peccatores ſic amauit iniuſtiſſimos & ſuperbiſſimos homines, vt propter eos mitteret vnicum filium per quẽ fecit omnia. qui non ſui mutatione, ſed hominis aſſumptione homo factus non ſolum cum eis viuere ſed etiam pro eis & ab eis poſſet occidi. Itaque nouum teſtamentum hæreditatis ſempiternæ manifeſtabat, in quo renouatus homo per gratiam Dei ageret nouam vitam, hoc eſt, ſpiritalem vitam, vt veteris oſtenderet primum in quo carnalis populus agens hominem veterem exceptis paucis intelligentib. patriarchis, & prophetis, & nonnullis latentib. ſanctis carnaliter viuens carnalia præmia deſiderabat à Domino Deo, & in figura ſpiritaliũ bonorũ accipiebat. Omnia ergo bona terrena contempſit homo factus Dñs Chriſtus, vt contẽnenda monſtraret, & omnia terrena mala ſuſtinuit, quæ ſuſtinẽda præcipiebat: vt neq; in illis quæreretur fælicitas, neq; in iſtis infælicitas timeretur. Natus n. de matre eſt quæ quamuis à viro intacta conceperit ſemperq; intacta permanſerit, Virgo cõcipiens, virgo pariens, virgo moriens, tñ fabro deſponſata erat, omnem typũ carnalis nobilitatis extinxit, natus ẽt in

B ciuitate Bethleem, q̃ inter omnes Iudeæ ciuitates ita erat exigua vt hodieq; villa appelletur: noluit quicquã de cuiuſquam terrenæ ciuitatis ſublimitate gloriari. Pauper ẽt factus eſt, cuius ſunt omnia & p quẽ creata ſunt: ne quiſquam cũ in eũ crederet de terrenis diuitijs auderet extolli. Noluit rex ab hominib. fieri: quia humilitatis oſtendebat viam miſeris, quos ab eo ſuperbia ſeparauerat, quãuis ſempiternũ ei⁹ regnũ vniuerſa creatura teſtetur. Eſuriuit, qui omnes paſcit: ſitiuit per quẽ creatur omnis potus, & qui ſpiritaliter panis eſt eſurientium fonſq; ſitientiũ: ab itinere terreſtri fatigatus eſt, qui ſeipſum nobis fecit viam in cœlũ. Velut obmutuit & obſurduit coram conuitiantib. per quẽ mutus loquutus eſt, & ſurdus audiuit. Vinct⁹ eſt qui de infirmitatũ vinculis ſoluit, flagellatus eſt qui omniũ dolorũ flagella de hominũ corporib. expulit. Crucifixus eſt, qui cruciatus noſtros finiuit. Mortuus eſt qui

C mortuos ſuſcitauit, ſed & reſurrexit nunquã moriturus, ne ab illo quiſquã ſic diſceret mortẽ contemnere, quaſi nunquã moriturus. Inde confirmatis diſcipulis cõuerſatus cũ eis XL. diebus eiſdẽ ſpectantib. aſcendit in cœlũ: & cõpletis à reſurrectione L. diebus miſit eis Spiritum S. Promiſerat n. per quẽ diffuſa charitas in cordib. eorum, non ſolũ ſine onere, ſed ẽt cũ iucunditate poſſet implere legẽ, quæ data eſt Iudæis in decẽ præceptis, quæ appellant decalogum, quæ rurſus ad duo rediguntur vt diligamus Dominum *ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente, & diligamus proximum ſicut noſmetipſos.* Nam in his duobus præceptis totam legem pendere & prophetas ipſe Dominus & dixit in euangelio, & ſuo manifeſtauit exemplo. Nam & populus Iſrael ex die quo primum paſcham imagine celebrarunt, ouem occidẽtes & manducantes, cuius ſanguine poſtes eorũ ad ſalutis tutelã iã ſignati ſunt. Ex ipſo ergo die L. dies impletus eſt, & legẽ acceperunt ſcriptam digito Dei. Quo nomine iam diximus ſignificari Spiritũ S. ſicut poſt Domini paſſionẽ & reſurrectionẽ quod eſt verũ paſcha quinquageſimo die ipſe Spiritus S. diſcipulis miſſus eſt non iã lapideis tabulis corda dura ſignificans,

D ſed cũ eſſent vno in loco congregati in ipſa Hieruſalem. *Factus eſt ſubito de cælo ſonus quaſi ferretur flatus vehemens, & viſæ ſunt illis linguæ diuiſæ quaſi ignis & cœperunt linguis loqui, ita vt omnes qui ad illos venerant ſuam linguam quiſq; cognoſceret.* Act. 2. 2.

Ad illam n. ciuitatem ex omnib. terris conueniebant Iudæi quacunq; diſperſi erant, & diuerſas linguas gentium diuerſarum didicerant. Deinde cum tota fiducia Chriſtũ prædicantes in eius nomine multa ſigna faciebant ita vt quendam mortuum tranſeunte Petro vmbra eius tetigerit & reſurrexerit. Sed cũ viderent Iudæi tanta ſigna fieri in eius nomine partim per inuidiam, parti n per errorẽ crucifixerunt: alij irritati ſunt ad perſequendos prædicatores eius apoſtolos, alij vero idipſũ amplius admirantes quod eius nomine quẽ velut à ſe oppreſſum & victũ riſerant tanta miracula fierent pœnitendo conuerſi crediderunt in eum millia Iudæorũ: Non erant illi tẽporalia

E beneficia terrenumq; regnũ deſiderantes à Deo, nec promiſſum regẽ Chriſtũ carnaliter expectantes, ſed immortaliter intelligentes & diligentes eũ qui pro ipſis ab ipſis tanta mortaliter pertulit: & eis vſque ad ſui ſanguinis effuſionẽ peccata donauit, & immortalitatem à ſe ſperandam & deſiderandam exẽplo ſuæ reſurrectionis oſtẽdit. Itaq; iã veteris hominis terrena deſideria mortificantes, & ſpiritalis vitæ nouitate flagrantes, ſicut præceperat in euangelio Dominus. Vendebant omnia quæ habebant, & pretia rerũ ſuarũ ante pedes apoſtolorũ ponebant, vt ipſi diſtribuerent vnicuiq; ſicut cuiq; opus erat, viuenteſq; in chriſtiana dilectione concorditer, non dicebant aliquid ſuum ſed erant illis omnia communia & cor vnũ in Dominũ. Deinde ẽt ipſi à Iudæis carnalib. ciuibus carnis ſuæ perſecutoribus paſſi ſunt & diſperſi ſunt, vt latius Chriſtus per eorũ diſperſionẽ prædicaretur, & imitarentur ẽt ipſi paſſionẽ Domini ſui: quia qui eos manſuetus paſſus fuerat manſuefactos pro ſe iubebat pati. Ex ipſis ſanctorum perſecutorib. fuerat ẽt apoſtolus Paulus, & in chriſtianos Act. 4. 34

F maxime ſæuiebat, ſed poſtea credens & apoſtolus factus miſſus eſt vt gentib. euangelium prędicaret grauiora perpeſſus pro nomine Chriſti quã fecerat contra nomẽ Chriſti. Eccleſias aũt conſtituens per omnes gentes quo euangeliũ ſeminabat, impenſe præcipiebat vt quoniam iſti ex idolorũ cultu vehementes ad vnũ Dominũ colendũ iudes non facile poterant rebus ſuis venditis & diſtributis ſeruire Deo: oblationes facerent in pauperes ſanctorum qui erant in eccleſijs Iudææ, qui Chriſto crediderant. Ita illos tanquã milites, illos aũt tanquam ſtipendiarios prouinciales apoſtolica doctrina conſtituit inferens eis Chriſtũ velut lapidẽ angularem ſicut per prophetam prænunciatus erat, in quo ambo quaſi parietes de diuerſo venientes, de Iudæis videlicet atq; gentibus germana charitate copularentur. Sed poſtea grauiores & crebriores perſecutiones ex incredulis gentib. aduerſus Chriſti eccleſiam ſurrexerunt, & implebatur in dies ſingulos verbũ Domini prædicentis. *Ecce ego mitto vos velut oues in medio luporum.* Matt. 10. 16.

S d illa vitis quæ per orbẽ terrarũ ſicut de illa prophetarũ & ab ipſo Domino prænunciatũ erat, fructuoſos palmites diffundebat, tanto pullulabat amplius quanto vberiore martyrũ ſanguine rigabatur. Quos per omnes

G terras innumerabiliter pro fidei veritate morientib. etiã ipſa perſequentia regna ceſſerunt, & ad Chriſtu cognoſcendũ atq; venerandũ fracta ſuperbiæ ceruice conuerſa ſunt. Oportebat aũt vt eadẽ vitis ſicut à Dño identidem prædictũ erat putaretur: & ex ea præciderentur infructuoſa ſarmenta, quibus hęreſes & ſchiſmata per loca facta ſunt, ſub Chriſti nomine non ipſius gloriã ſed ſuam quærentiũ per quorũ aduerſitates magis magiſq; exerceretur eccleſia, & probaretur atq; illuſtraretur & doctrina eius & patientia. Omnia ergo hæc ſicut tanto ante prædicta legimus, ſic & facta cognoſcimus, & quẽadmodũ primi chriſtiani, qui nondum iſta prouenisse videbantur miraculis mouebantur vt crederent. Sic nos quia omnia iſta ita cõpleta ſunt, ſicut ea in libris legimus qui longe antequam hæc implerentur conſcripti ſunt. Vbi omnia futura dicebantur, & præſentia iam videntur ædificamur ad fidẽ, vt ẽt illa quæ reſtant ſuſtinentes & perſeuerantes in Domino ſine dubitatione ventura credamus ſi quæ adhuc tri-

H bulationes futuræ in eiſdẽ ſcriptis leguntur, & ipſi vltimus iudicij dies vbi omnes ciues ambarũ illarũ ciuitatũ receptis corporib. ſurrecturi ſunt, & rationẽ vitæ ſuæ ante tribunal Chriſti iudicis reddituri. Veniet n. ẽtin claritate poteſtatis qui prius in humilitate humanitatis venire dignatus eſt, & omnes pios ab impijs ſegregabit, non tantum eis qui in eum credere omnino noluerant: ſed etiam eis qui fruſtra & infructuoſe crediderunt in eum illis daturus regnum ſecum æternum: illis autem pœnam æternam cum diabolo, ſed ſicut nullum gaudium rerum temporalium ex aliqua parte ſimile poteſt inueniri gaudio vitæ æternæ, quam ſancti accepturi ſunt: ita nullus cruciatus temporalium pœnarum poteſt ſempiternis iniquorum cruciatibus comparari.

Itaque frater confirma teipſum in eius nomine atque

A a [illegible] aduerſus linguas eorum, qui fidem noſtram irrideut, de quibus Diabolus ſeductoria verba loquitur, maxime volens irridere fidem reſurrectionis. Sed ex teipſo crede futurum te eſſe cum fueris, quando cũ ante [illegible] nunc eſſe te vides. Vbi enim erat iſta moles corporis tui, & iſta forma membrorũ quæ cõpago ante paucos annos [illegible] in matris vtero conceptus eſſes, vbi erat hæc moles & hæc ſtatura corporis tui. Nonne de occultis huius creaturæ ſecretis Dño Deo inuiſibiliter formante proceſſit in lucẽ? certiſq; ætatum incrementis in iſtam magnitudinem formámque ſurrexit. Nunquid ergo difficile eſt Deo, qui etiá aggeres nubium in momento contrahit, & cõtegit cælũ in ictu temporis reddere iſtã quantitatem corporis tui ſicut erat, qui eam facere potuit ſicut non erat? Crede ergo fortiter & incõcuſſe quia omnia quæ videntur quaſi pereundo humanis oculis ſubtrahi, ſalua & integra ſunt omnipotentiæ Dei, qui ea cum voluerit ſine vlla mora & B & difficultate reparabit, ea duntaxat quæ iuſtitiæ ius reparanda eſſe iudicat, vt in his corporibus reddant homines factorũ ſuorum rationẽ: in quibus ea fecerunt, & in his mereantur, aut cõmutationem cæleſtis incorruptionis pro meritis pietatis, aut corruptibilem corporis cõditionẽ, pro meritis iniquitatis: non quæ morte ſoluatur, ſed quæ materiam doloribus ſempiternis præbeat. Fuge ergo per immobilẽ fidem, & mores bonos. Fuge frater, illa tormenta, vbi nec tortores deficiunt, nec torti moriuntur, quibus ſine fine mors eſt nõ poſſe in cruciatibus mori, & exardeſce amore atq; deſiderio ſempiternæ vitæ Sanctorũ, vbi nec operoſa erit actio, nec requies deſidioſa. Laus erit Dei ſine faſtidio, ſine defectu, nullũ in animo tædiũ, nullus labor in corpore nulla indigentia: nec tu alicui ſubuenire deſideres, nec proximus erit cui ſubuenire feſtinas, oẽs deliciæ Deus erit & ſocietas ſanctæ ciuitatis, in illo, & de illo ſapienter beateq; viuentes. Efficiemur enim ſicut ab illo promiſſum ſperamus & expectamus æquales Ange- C lis Dei, & cũ eis pariter illa Trinitate perfruemur iam per ſpeciẽ, in qua nunc per fidẽ ambulamus. Credimus enim quod nõ videm⁹, vt ipſis meritis fidei etiá videre quod credimus & inhærere mereamur, vt æqualitatẽ Patris & Filij, & Spiritus S. & ipſius Trinitatis vnitatẽ. Quomodo ſint hæc tria vnus Deus, non iá verbis fidei & ſtrepentib. ſyllabis perſonemus: ſed contemplatione puriſſima & ardentiſſima in illo ſilentio ſorbeamus. Hæc tene fixa in corde tuo, & inuoca Dñm cui credis vt tueatur te aduerſus tẽtationes Diaboli, & eſto cautus ne tibi aliũde hoſtis ille ſubrepat, qui ad ſolatiũ violentiſſimũ damnationis ſuæ cum quib. damnetur inquirit. Non .n. per eos ſolos qui Chriſtianũ nomẽ oderunt, & dolẽt eo nomine occupatũ eſſe orbẽ terrarũ, & adhuc ſimulachris & dæmoniorũ curioſitatibus ſeruire deſiderant, audet ille tentare Chriſtianos, ſed etiá per eos quos paulo ante cõmemorauimus, de vnitate Eccleſiæ, velut putata vite precisos qui hæretici vel ſchiſmatici dicuntur, conatur etiá id quidẽ interdũ, ſed tñ D id etiam aliquando conatus & per Iudæos tentare atque ſeducere. Sed maxime cauendum eſt, ne per homines qui ſunt in ipſa Catholica Eccleſia, quos velut paleá vſque ad tempus ventilationis ſuæ ſuſtinet vnuſquiſq; tentetur & decipiatur. Propterea.n. Deus patiens eſt in illis, vt & ſuorum electorum fidẽ atq; prudentiá per illorũ peruerſitatẽ exercendo confirmet. Et quia de numero eorũ multi proficiũt, & ad placendũ Deo miſerati animas ſuas magno impetu cõuertuntur. Nõ enim oẽs ſibi per patientiá Dei theſaurizant iram in die iræ iuſti iudicij eius. Sed multos eadem omnipotẽtis patiẽtia perducit ad ſaluberrimũ pœnitẽtiæ dolorẽ: quod donec fiat exercetur per eos illorum qui iam rectá viam tenẽt nõ ſolum tolerantia, ſed etiá miſericordia. Multos ergo viſurus es ebrioſos, auaros, fraudatores, aleatores, adulteros, fornicatores, remedia ſacrilega ſibi alligantes, præcãtatorib. & mathematicis vel quarũlibet impiarũ artiũ diuinatoribus deditos, animaduerſurus etiam quod illæ turbæ impleát Eccleſias per dies feſtos Chriſtianorũ, quæ implẽt & theatra per dies ſolẽnes paganorũ: & hæc videndo ad imitandũ tentaberis. Et quid dicá, Videbis quod etiam nunc iá vtiq, noſti: no.n. neſcis multos qui appellãtur Chriſtiani, hæc omnia mala operari quæ breuiter E cõmemoraui, & aliquádo fortaſſe grauiora facere homines, quos noſti appellari Chriſtianos, ſed ſi hoc animo veniſti vt quaſi ſecur⁹ talia facias, multũ erras: nec tibi proderit nomẽ Chriſti cum cœperit ille ſeueriſſime iudicare qui prius dignatus eſt miſericordiſſime ſubuenire. Prædixit enim iſta & ait in Euangelio, *nõ omnis qui dicit mihi Domine Domine intrabit in regnũ cælorũ, ſed is qui facit voluntatem patris mei. Multi dicent mihi in illa die Domine Domine in nomine tuo manducauimus & bibimus.* Omnibus ergo qui in talibus operib. perſeuerant damnatio finis eſt. Cum ergo videris multos nõ ſolũ hæc facere: ſed etiá defendere atq; ſuadere, tene te ad legẽ Dei & nõ ſequaris præuaricatores eius. Non.n. ſecundũ illorũ ſenſum ſed ſecundũ illius veritatẽ iudicaberis. Cõiungere bonis quos vides amare tecũ regem tuũ. Multos.n. inuenturus es, ſi & tu talis eſſe cœperis. Nã ſi in ſpectaculis cũ illis eſſe cupiebas, & eis inhærere, qui tecũ vel aurigã, vel venatorẽ, vel aliquẽ hiſtrionem ſimul amabant: quanto magis te delectare debet eorum coniunctio qui tecũ amant Dñm, de quo numquá erubeſcet amator eius: quia non ſolũ ipſe nõ poteſt vinci, ſed etiam dilectores ſuos reddet inuictos, nec tamẽ etiá in ipſis F bonis, qui te vel præcedunt vel tibi comitátur ad Dñm collocare ſpẽ tuam debes: quia nec in teipſo debes quãtumcunq; profeceris, ſed in illo qui eos & te iuſtificando tales facit. Securus es.n. de Deo quia non mutatur: de homine autem nemo prudenter ſecurus eſt. Sed ſi illos qui nondũ iuſti ſunt, amare debemus, vt ſint: quanto ardentius qui iá ſunt amandi ſunt. Sed aliud eſt diligere hominẽ aliud ſpẽ ponere in homine: tãtumq; intereſt vt illud Deus iubeat, hoc prohibeat, ſi aũt aliquas vel inſultationes, vel tribulationes pro nomine Chriſti paſſus fueris non defeceris á fide; nec a bona vita ſi deuiaueris maiorẽ mercedem accepturus es. Qui autẽ in his ceſſerint diabolo: etiam minorẽ perdunt: ſed humilis eſto Deo: vt non te permittat tentari vltra vires tuas.

His dictis interrogandus eſt an hæc credat, atq; obſeruare deſideret. Quod cum reſponderit, ſolenniter vtique ſignandus eſt & Eccleſiæ more tractãdus. De ſacramento G ſanè quod accepit, cũ ei bene cõmendatum fuerit Signacula quidẽ rerũ diuinarũ eſſe viſibilia, ſed res ipſas inuiſibiles in eis honorari: nec ſic habendam eſſe illa ſpecie benedictionẽ ſanctificatá quẽadmodum habetur in vſu quolibet: dicendũ etiá quid ſignificet & ſermo ille quẽ audiuit, quid in illo cõdiat, cuius illa res ſimilitudinẽ gerit. Deinde monendus eſt ex hac occaſione, vt ſi quid etiã in Scripturis audiat quod carnaliter ſonat, etiam ſi nõ intelligit credat tñ ſpiritali aliquid ſignificari quod ad ſanctus mores futuramq, vitá pertineat. Hoc aũt ita breuiter diſcit: vt quicquid audierit ex libris Canonicis quod ad dilectionẽ æternitatis, & veritatis, & ſanctitatis, & dilectionem proximi referre nõ poſſit figurate dictum vel geſtum eſſe credat: atq; ita conetur intelligere vt ad illã geminá referat dilectionẽ, ita ſane, vt proximum carnaliter non intelligas, ſed omnẽ qui cũ eo in illa ſancta ciuitate poteſt eſſe H iam ſiue nondũ appareat & vt de nullius hominis correctione deſperet, quem patientia Dei videt viuere: nõ ob aliud ſicut Apoſtolus ait, niſi vt adducatur ad pœnitentiam.

Matt. 7. 21.

Rom. 2. 4

Quomodo quis breuiter catechizandus ſit.

Aug.

SI autem longus tibi videtur iſte ſermo, quo tanquam præſentem rudem hominem inſtruat, licet ea tibi dicere breuius longiorem tamẽ eſſe debere non puto quãquam multum intereſt, quid res ipſa cum agitur moneat, & quid auditorum præſentia non ſolum ferre ſed etiá deſiderare ſe oſtendat. Cum autem celeritate opus eſt: vide quam facile explicare tota res poſſit. Fac ruſus adeſſe aliquem qui velit eſſe Chriſtianus ergo & interroga eum de illo quod ſuperius reſpõdiſſe [illegible] & ſi nõ hoc reſpõdet. Hoc eũ reſpõdere debuiſſe dicendũ eſt Deinde hoc modo cætera cõtexenda. Vere frater illa magna & vera beatitudo eſt, quæ in futuro ſæculo ſanctis promittitur, omnia vero viſibilia tráſeunt & omnis huius ſeculi põpa & deliciæ & curioſitas interibunt, & ſecum ad interitum trahunt amatores ſuos, á quo interitu, hoc eſt,

A pœnis ſempiternis, Deus miſericors volens homines liberare ſi ſibi ipſi non ſint inimici & non reſiſtant miſericordiæ creatoris ſui. Miſit vnigenitum filium ſuum, hoc eſt, verbum ſuum æquale ſibi per quod condidit omnia: & manens quidem in diuinitate ſua & nõ recedens à patre. Nec in aliquo mutatus, aſſumendo tamen hominem & in carne mortali hominibus apparẽdo venit ad homines: vt quemadmodum per vnum hominem, qui primus factus eſt, id eſt, Adam mors intrauit in genus humanum. Quia conſenſit mulieri ſuæ ſeductæ à Diabolo, vt præcepta Dei tranſgrederentur: ſic per vnum hominem qui etiam Deus eſt Dei filius Ieſum Chriſtum deletis omnib. peccatis præteritis credẽtes in eum omnes in vitam æternam ingrederentur. Omnia enim quæ nunc vides in Eccleſia Dei & ſub Chriſti nomine per totum orbem terrarum geri ante ſecula iam prædicta ſunt, ſicut ea legimus ita & videmus, & inde ædificamur in fidem, factum eſt aliquando diluuium per totam terram vt peccatores delerentur, & tamen illi qui euaſerunt in arca ſacramentum futuræ Eccleſiæ demonſtrabant, quæ nunc in fluctib. ſæculi natat: & per lignum crucis Chriſti à ſubmerſione liberatur.
B Prædictum eſt Abrahæ fideli ſeruo Dei vni homini, quod de illo eſſet populus naſciturus qui coleret vnum Deum inter cæteras gentes, quæ idola colebant, & omnia quæ illi populo ventura prædicta ſunt, ſic euenerunt vt prædicta ſunt. Prophetatus eſt in illo populo etiã Chriſtus rex omnium ſanctorum & Deus venturus ex ſemine ipſius Abrahæ, ſecundum carnem quã aſſumpſit, vt omnes filij eſſent Abrahæ, qui fidem eius imitarentur: & ſic eſt factum, natus eſt Chriſtus de Maria virgine quæ ex illo genere fuit, prædictũ eſt per Prophetas quod in cruce paſſurus eſſet ab eodem populo Iudæorum, de cuius genere ſecundum carnem veniebat, & ſic eſt factum, prædictum eſt quod reſurrecturus eſſet. Reſurrexit & ſecundũ ipſa prædicta Prophetarum aſcendit in cælum, & diſcipulis ſuis ſpiritum ſanctum miſit. Prædictum eſt non ſolum à Prophetis ſed etiam ab ipſo Domino Ieſu Chriſto.
C Quod Eccleſia eius per vniuerſum orbem terrarum eſſet futura per ſanctorum martyrum paſſioneſq; diſſeminata: & tunc prædictum quando adhuc nomen eius & latebat gentes, & vbi notum erat irridebatur, & tamen in virtutibus miraculorum eius ſiue per ſe ipſe, ſiue quæ per ſeruos ſuos fecit dum annunciantur hæc & creduntur, iam videmus quod prædictum eſt eſſe completum, regeſque ipſos terræ qui antea perſequebantur Chriſtianos iã Chriſti nomini ſubiugatos, prædictum eſt etiam quod ſchiſmata & hæreſes ex eius Eccleſia eſſent exituræ, & ſub eius nomine per loca vbi poſſent ſuam non Chriſti gloriam quæſituræ, & iſta completa ſunt. Nunquid ergo illa quæ reſtant non ſunt ventura? Manifeſtum eſt quia ſicut iſta prædicta venerunt, ſic etiam venturæ ſunt, quæcunq; iuſtorum tribulationes adhuc reſtant, & iudicij dies qui ſeparabit omnes impios à iuſtis in reſurrectione mortuorũ.
D Et non ſolum eos, qui ſunt extra Eccleſiam, ſed etiã ipſius Eccleſiæ paleas, quas oportet vſque ad nouiſſimam ventilationem patientiſſime ſufferre ad ignem debitum ſegregabit. Qui autem irrident reſurrectionem putantes quod caro iſta quia putreſcit reſurgere non poteſt, ad pœnas in ea reſurrecturi ſunt, & oſtendet eis Deus quia qui potuit hæc corpora facere antequam eſſent poſtea in momento reſtituere ſicut erant: omnes autem fideles regnaturi cũ Chriſto ita reſurgẽt in eodem corpore, vt etiam commutari mereantur ad incorruptionẽ Angelicam, vt fiant æquales Angelis Dei ſicut Dñs ipſe promiſit: & laudent eũ ſine aliquo defectu & ſine aliquo faſtidio ſemper viuẽtes cum illo, & de illo cum tali gaudio & beatitudine, quali nec dici, nec cogitari ab homine poteſt.

Tu itaq; credens caue tentationes, quia Diabolus quærit qui ſecum pereant: vt non ſolum per eos qui extra Eccleſiã ſunt ſiue pagani ſiue Iudæi, ſiue hæretici non te hoſtis ille ſeducat, ſed etiam quos ipſe in Eccleſia Catholica male videris viuentes, aut immoderatis voluptatibus ventris, & gutturis aut impudicos, aut vanis curioſitatibus vel illicitis deditos, ſiue ſpectaculorũ, ſiue remediorũ aut diuinationum diabolicarum, ſiue in pompa & typo auaritiæ, atq; ſuperbiæ, ſiue [illegible] vita [illegible] ex dãnat
E & punit, non eos imiteris, ſed potius coniungaris bonis quos inuenturus es facile, ſi & tu talis fueris, vt ſimul colatis & diligatis Dominum gratis: quia totum præmium noſtrum ipſe erit, vt in illa æterna vita bonitate eius & pulchritudine perfruamur. ſed amandus eſt, non ſicut aliquid quod videtur oculis, ſed ſicut amatur ſapientia, & veritas, & ſanctitas, & iuſtitia, & charitas, & ſi quid aliud tale dicitur, non quemadmodum ſunt illa in hominibus, ſed quemadmodum ſunt in ipſo fonte incorruptibilis, & incommutabilis ſapientiæ. Quicunq; ergo videris hæc amare illis coniungere, vt per Chriſtum qui homo factus eſt vt eſſet mediator Dei & hominum reconcilieris Deo homines peruerſos etiam parietes ſi intrent Eccleſiæ, non eos arbitreris intraturos in regnum cælorum, quia ſuo tempore ſeparabuntur, ſi ſe in melius non commutauerint homines. Ergo bonos imitare, malos tolera: omnes ama quoniam neſcis quid cras futurus ſit, qui hodie malus eſt: nec eorum ames iniuſtitiam, ſed ipſos ideo ama vt apprehendant iuſtitiam: quia non ſolum dilectio Dei nobis præcepta eſt ſed etiam dilectio proximi, in quib. duobus præceptis tota lex pendet, & Prophetæ: quam non implet niſi qui donum acceperit Spiritum ſanctum Patri & filio vtique æqualem: quia ipſa Trinitas Deus eſt in quo Deo ſpes omnis ponenda eſt, in homine non eſt ponenda qualiſcunque ille fuerit: aliud eſt enim ille à quo iuſtificamur, aliud illi cum quibus iuſtificamur, non autẽ ſolum per cupiditates Diabolus tentat, ſed etiam per terrores inſultationum, & dolorum, & ipſius mortis. Quicquid autem homo paſſus fuerit pro nomine Chriſti, & pro ſpe vitæ æternæ & permanens tolerauerit, maior ei merces dabitur. Qui ſi ceſſerit Diabolo, cum illo damnabitur, ſed opera miſericordiæ cum pia humilitate impetrant à Domino: vt non permittat ſeruos ſuos tentari pluſquam poſſint ſuſtinere. Nam quoniam de hoc qui ad fidem Chriſti ſe velle venire teſtatus eſt, quomodo imbuendus ſit in præcedenti ſermone, ita vt reor ſatis dictum eſt. G

Nunc quomodo ipſe ad catechiſmi ordinem introducatur vt catechuminus fiat, & ſic ad baptiſmum Chriſti & ſacramenta diuina percipienda perueniat, ſequenti ſermone prout Dominus dederit demonſtrabimus. G

FINIS LIBRI PRIMI.

HRABANI MAVRI

LIBER SECVNDVS.

De Sacramentis Diuinis.

CAtechumenus autem dicitur pro eo quod adhuc doctrinam fidei audit, necdum tamen *&c. vſque ad finem capitu.* *De Inſt. cler. l. 1. c. 26.*

Quia non obſiſtit omnipotentis Dei gratiæ naturæ infirmitas humanæ.

Quamuis enim paruuli pro ætate non poſſunt intelligere ipſam conuerſionem ad Deum atq; credulitatẽ: credimus tamen eos ad Deum conuerti propter conuerſionis ſacramentum, & fidem habere propter fidei ſacramẽtum ſicut legimus in Auguſtini Epiſt. ad Bonifacium Epiſcopum de paruulis requirentem vbi dicit, ipſa reſponſio ad celebrationem ſacramẽti pertinet ſicut de ipſo baptiſmo Apoſtolus: *conſepulti*, inquit, *ſumus cum Chriſto per baptiſmum in morte.* Non ait ſepulturam ſignificabimus ſed prorſus ait, *conſepulti ſumus*, ſacramentum ergo tantæ rei non niſi eiuſdem rei vocabulo nuncupauit. Itaq; paruulũ & ſi nondum fides illa quæ in credentium voluntate cõſiſtit, iam tamen ipſius fidei ſacramentum fidelem facit. Nam ſicut credere reſpondentur, ita etiam fideles vocãtur. non re ipſam mẽte annuẽdo, ſed ipſius rei ſacramentũ percipiendo. Cũ aũt ſapere homo cœperit, non illud ſacramentũ repetit ſed intelligit, eiuſq; veritati cõſona etiam volũtate coaptabitur, hoc q̃diu nõ põt valebit ſacramentum ad H *Rom. 6. 4*

tum ad

A

[illegible] as poteſtatem, & [illegible] ætatis vſum ex hac vita e[illegible] per [illegible] ſacramentorum commendans Eccleſiæ [illegible] a illa condemnatione quæ per [illegible] intrauit in mundum Chriſtiano adiutorio liberetur. In ſcrutinio quippe faciendum eſt ſignum crucis ſuper pueros ſiue puellas, ſicut inuenimus ſcriptum in Romano ordine, & genuum flexio ad orationem, & inſinuanda eſt oratio Dominica patrinis & matrinis, vt & ipſi ſimiliter faciant iis quos ſuſceperint [illegible] baptiſmate, ſimiliter inſinuandum eſt [illegible], quod in lingua noſtra vertitur ſignum vel cognitio, quando diuidebantur Apoſtoli per totum orbem prædicationis cauſa, dederunt illud ſignum prædicationis, vt ſi quis talia confiteretur, qualia vbi dicuntur cognitionem daret ſe à Chriſti Apoſtolis ſiue à ſucceſſoribus eorum didiciſſe. Nam in fronte ideo facimus ſignum quia ſedes verecundiæ in fronte ſolet eſſe, ſiquidem Iudæi erubeſcunt credere in illum quem nouimus crucifixum, vt Paulus Apoſtolus dicit. *Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum Iudæis quidem ſcandalum*, &c. ſed nos credimus per crucifixum ſaluari. De cuius nomine Iudæi erubeſcunt, eius nomine nos credimus muniri, atque ideo in fronte ſignum facimus vbi ſedes verecundiæ eſt, ſicut iam diximus, & non alio ſigno ſignamus niſi ſigno crucis, quia Dominus in carne natus vexillum crucis quo ſuorum frontes ſignaret attulit, vt deſtrueret mortis imperium, & per tale ſignum recognoſcat contraria poteſtas principatum ſe perdere in iſtis quos Deus vocauit ad gratiam baptiſmi.

B
1.Co.1.23

Illud etiam ſignum faciunt in frontibus eorum preſbyteri, accoliti, patrini, vel matrinæ. Intimandum eſt ergo atque inſtantiſſime prædicandum ipſis patrinis vel matrinis quod fideiuſſores ſunt illorum quos ſuſcipiunt de baptiſmate, & pro quibus profeſſi ſunt, quia de ipſis reddituri ſunt Deo rationem, vtrum fidem Chriſti eis & veram religionem cum ad ætatem intelligibilem peruenerint inſinuauerint, an non.

C

De catechizandi ordine.

De Inſt. cler.l.1.c. 27.

CAtechizandi enim ordo hic eſt. Primum interrogatur paganus, ſi abrenuntiat Diabolo, &c. *vſque ad finem* [illegible].

Vngitur & inter ſcapulas de eodem oleo vt vndique muniatur, & ad bona opera facienda per Dei gratiam roboretur.

Ibi.ſub finem c.25.

Ideo enim ante baptiſmum catechiſmi debet præuenire officium: vt fidei primum catechumenus [illegible] rudimentum, & ſic iam paratus ad baptiſmi accedat lauacru.

Matt.28. 19.

Nam in Euangelio ſecundum Matthæum legitur quod poſt reſurrectionem Dns Apoſtolis præcepenit *vt in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti docerent & baptizarent omnes gentes*, id eſt prius fidem illis inſinuarent, & ſic credentes in remiſſionem peccatorum baptizarent. Hinc eſt quod ſecundum Marcum idem Dominus legitur propoſuiſſe fidem baptiſmati cum ita dixit. *Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit, qui vero non crediderit condemnabitur.* Et Ioanne teſte prius ipſe *linuit oculos cæci nati, ex luto ex ſputo facto ſuper* [illegible] *& ad aquas Siloe miſit*. quia prius debet baptizandus fide incarnationis Chriſti inſtrui, & ſic ad baptiſmum iam credulus admitti, vt ſciat cuius gratiæ in eo eſt particeps & [illegible] debitor ſit deinceps.

Marc.16. 16.
Ioan. 9.

D

Sed quia hæc vt diximus præuenire debent baptiſmatis officium, reſtant [illegible] de ipſis ſacramentis Eccleſiæ ſermonem faciamus.

De ſacramentis diuinis.

[illegible] c. 24. [illegible] poſt [illegible] fide Ety[illegible] tol. l. [illegible] de ſacramentis [illegible] illo, d [illegible] [illegible] ib. he[illegible] Chri-

SVnt autem ſacramenta baptiſmus, & chriſma, corpus & ſanguis, quæ ob id ſacramenta dicuntur, quia ſub tegumento corporalium rerum virtus diuina ſecretius ſalutem [illegible] ſacramentorum operatur. Vnde & à ſecretis virtutibus vel ſacris ſacramenta dicuntur, quæ ideo fructuoſe [illegible] Eccleſiam fiunt quia ſanctus in ea manens Spiritus eundem ſacramentorum latenter operatur effectum, vnde ſeu per bonos ſeu per malos miniſtros intra Eccleſiam Dei diſpenſentur nec bonorum meritis diſpenſatorum amplificantur hæc dona, nec malorum attenuantur *quia neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus* vnde & Græce myſterium dicitur quod ſecretam & reconditam habeat repoſitionem.

E
ſtianus efficitur. ſicuti ipſe Author infra teſtatur inicio li.3.
1.Co. 3.7

De baptiſmatis officio

PRimum autem ſacramentum eſt baptiſmus, quia antequã ſancto chriſmate vngatur aliquis aut corporis & ſanguinis Chriſti particeps exiſtat, ſacra regeneratione purgari debet, ac deinde ad cætera rite accedere. Baptiſmus Græce, Latine tinctio interpretatur, quæ non tantum ob hoc quod homo in aquam mergitur tinctio dicitur, ſed quia ſpiritu gratiæ ibi in melius immutatur, & longe aliud quam erat efficitur. Primum homines fœdi eramus deformitate peccatorum, in ipſa tinctione pulchri efficimur dealbatione virtutum. Vnde & in Canticis ſcribitur Canticorum: *quæ eſt iſta quæ aſcendit quaſi dealbata?* Cuius myſterium non aliter niſi ſub Trinitatis deſignatione, id eſt, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti cognitione completur, dicente Domino ad Apoſtolos: *Ite, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Sicut enim in tribus teſtibus ſtat omne verbum, ita ſacramentum confirmat ternarius numerus nominum diuinorum. Quod autem per aquam baptiſmus datur, hæc ratio eſt: voluit enim Dominus vt res illa inuiſibilis per congruentiam & profectum incontrectabile & inuiſibile impenderetur elementum: *ſuper quod etiam in principio ferebatur Spiritus ſanctus*. Nam ſicut omnium naturali pondere ſuperfertur [illegible] liquoris: nam principio ſuperferebatur Spiritus ſanctus aquis. Sicut aqua purgat exterius corpus, ita latenter eius myſterio per Spiritum ſanctum purificatur & animus. Cuius ſanctificatio ita eſt, inuocato enim Deo deſcendit Spiritus ſanctus de cælis, & in [illegible] aquis ſanctificat eas de ſemetipſo, & accipiunt vim purgationis, vt in eis caro & anima delictis inquinata mundetur. Vtrumque enim baptizando neceſſe eſt adhiberi, & baptiſmi lauacrum, & Spiritus ſancti purgatio: quia ait Saluator *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto non poteſt introire in regnum Dei.*

Ibi.c.25.

F
Cap 7. iuxta lxx
Matt.28. 19.
Ge 1.1.

G
Ioan. 3.

Deinque poſtquam catechiſmi officium plenius peragitur: conſecratur fons, & ad ipſum baptiſmum catechumenus accedit, & in nomine ſanctæ Trinitatis trina ſubmerſione baptizatur, & certe homo, qui ad imaginem ſanctæ Trinitatis conditus eſt, per inuocationem ſanctæ Trinitatis ad eandem renouatur imaginem, & qui tertio gradu peccati, id eſt, conſenſu cecidit in mortem, tertio eleuatus de fonte per gratiam reſurget ad vitam. Patet & hæc trina merſio triduanam Domini ſepulturam ſignificare: maxime cum dicat Apoſtolus: quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus, conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, vt quomodo ſurrexit Chriſtus a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus: ſi enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus &c. Oportet ergo cum Inuocatione ſanctæ Trinitatis ſub trina merſione baptiſmum confici, vt ſecundum perſonarum differentiam myſterium baptiſmi celebretur, & ſecundum vnitatem ſubſtantiæ vnum baptiſma fiat. Vnde dicit Apoſtolus. *vnus Dominus, vna fide, vnum baptiſma*, &c. Poſtquam enim aſcenderit baptizatus de fonte, ſtatim ſignatur in cerebro à preſbytero cum ſacro chriſmate, ſequente ſimul & oratione, vt regni Chriſti particeps fiat, & a Chriſto Chriſtianus poſſit vocari. Scriptum eſt & in Euangelio ita: *Baptizatus autem Ieſus confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt ei cæli, & vidit Spiritum Dei deſcendentem ſicut columbam, & venientem ſuper ſe.* Bene quidem baptiſmo continuatur chriſmatis vnctio, quia Spiritus ſanctus qui per illud chriſma ſuæ virtutis admixtione ſanctificat credentes, baptizato IESV ſtatim ſuper illum in columbæ ſpecie deſcendit. Cuius videlicet [illegible]

De inſt. cler.c.28.

H
Ephe.4.
Matt.3

A protegebat columba illa quæ in diluuio ad arcam reportauit ramum oliuæ virentibus folijs, ſignificans vtique quod Spiritus S. per chriſmatis vnctione, in baptiſmate vigorem confert fidelibus cæleſtis gratiæ, ſed de hoc plenius in ſequentibus dicemus. Legimus & in geſtis patrum quod Syluester Papa in Eccleſia Romana conſtituerit, vt ſicut poteſtas & priuilegium apud ſolum Epiſcopi conſtat, quod chriſma legitima ipſe conficiat, & baptizatum per manus impoſitionem cum ipſo chriſmate conſignet propter hæreticam ſuaſionem: ita presbyteri eodē chriſmate liniant baptizatum, lotum ex aqua, propter occaſionem tranſitus mortis, quia ſcriptum eſt in Apoſtolo. Vos autem non eſtis in carne, ſed in Spiritu, ſi tamen Spiritus Dei habitat in vobis, ſi quis autem Spiritū Chriſti non habet hic non eſt eius &c. Ac deinde profectò patet, quia quicunq; non eſt Chriſti, regni ſui particeps fieri nequit. Ideo neceſſarium eſt vt ſtatim ſuccurratur baptizato eum chriſmatis vnctione: vt Spiritus S. participationem accipiens alienus à Chriſto non exiſtat.

B *Ibi.c.29.* Poſt baptiſmum ergo traditur Chriſtiano veſtis candida, quod ſignificat innocentiam, & puritatem Chriſtianam, quam poſt ablutas varias veteris vitæ maculas ſtudio ſanctæ conuerſationis immaculatam ſeruare debet ad præſentandam ante tribunal Chriſti. Vncti vero renati albis induuntur veſtibus, ad myſterium reſurgentis Eccleſiæ, ſicut ipſe Dn̄s coram diſcipulis transfiguratus eſt, ita vt diceretur. Reſplenduit facies eius, ſicut ſol veſtimenta eius facta ſunt candida ſicut nix. Quo facto ſplendorem vt dictum eſt reſurgentis in futurum figurauit Eccleſia. Vtuntur igitur albis veſtibus, vt quorum primæ natiuitatis infantiam vetuſti erroris pannus fuſcauerat, habitus ſecundæ generationis gloriæ præferat indumentum. Tegitur enim poſt ſacram vnctionem caput eius myſtico velamine, vt intelligat ſe diadematis regni & ſacerdotalis *1.Petr.2.* dignitatis portitorem iuxta Apoſtolum *Vos eſtis*, inquit, *genus regale & ſacerdotale, offerentes volmetipſos Deo hoſtiam viuam ſanctam, Deo placentem*, &c. Nam ſacerdotes in veteri teſtamento quodam myſtico velamine caput ſemper orC nabāt. Deinde corpore & ſanguine Dominico omne præcedens ſacramentum in eo confirmatur, quia hęc ideo accipere debet, vt Deum habere mereatur in ſe habitatorē, *Ioan.6.* & eiuſcapitis ſit membrum, qui paſſus eſt & reſurrexit pro nobis. Dicit enim ipſa veritas: *qui manducat meam car-* *Ibid.* *nem, & bibit meum ſanguinem in me manet & ego in eo.* Et item: *Niſi manducaueritis*, inquit, *carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.*

De impoſitione manus Epiſcopalis.

Ib.c.30. NOuiſſimè autem è ſummo ſacerdote per impoſitionem manus paraclytus *&c. vſq; ad finem capitis.*

Ideo autem Spiritus S. ſeptiformis nuncupatur, propter dona, quæ de diuinitatis eius plenitudine particulatim quique vt digni ſunt conſequi promerentur.

De ſacramento corporis & ſanguinis Domini.

Ib.c.31. SEd quia de duobus ſacramentis, id eſt, baptiſmo & chriſmate iam quantum &c.

Qui enim iam peccare quieuit, communicare non deſinat.

D Cum autem ſacramentis diuinis quis imbutus fuerit, & fidelis effectus Chriſtiani nominis & veræ religionis exiſtit particeps, neceſſe eſt vt fidem quam profeſſione tenet operibus probet: & toto nixu per ſanctæ conuerſationis ſtudium contendat placere illi qui eum per ſuam gratiam ad fidem Catholicam conuocauit, & vnitum corpori ſuo inſerere voluit. Hocque quotidie ſacris precibus inſtanter depoſcat, vt ipſe qui, eum cum cæteris electis in filiorum numerum aſcribi voluit, ſua opitulatione faciat eum peruenire ad conſpectum gloriæ eius ſempiternæ. Vnde neceſſe eſt, vt orationem Dominicam pleniter diſcat quatenus eam non voce tantum proferat ſed intelli-*1.Cor.14* gat, vt fiat quod Apoſtolus dicit dicens *orabo ſpiritu, o-* *15.* *rabo & mente, pſallam ſpiritu pſallam & mente.* Ipſa enim oratio pleniter omnia continet quæ præſenti vitæ neceſſaria & in futura ſalubria nobis exiſtunt, ac ideo non eſt neceſſe in oratione multum loqui vt exaudiamur, ſicut Ethnici faciunt: quia *ſcit pater noſter cæleſtis*, ipſa veritate atteſtante, *quid nobis opus ſit antequam petamus eum*: non enim verbis agere debemus apud Deum vt impetremus quod volumus, ſed rebus quæ animo gerimus & intentione cogitationis cum dilectione pura, & ſimplici affectu, ſed res ipſas verbis nos docuit Dominus noſter oportere, quibus memoriæ mandatis eas ad tempus orandi recordaremur. Cuius orationis ſenſum ſecundum ſanctorum patrum expoſitionem mixtim cum ipſa oratione placuit nobis hic inſerere, vt ſciat ipſe orator quid oret, & quid eum petere conueniat. Sic ergo inquit vos orabitis.

De oratione Dominica.

PAter noſter, qui es in cælis. Magnum ergo donum Dei accepimus, quod ſinamur Deo dicere. *Pater noſter*. Quod enim iam non det filijs petentibus, cum hoc ipſum ante dederit vt filij eſſent. Poſtremo quanta cura animum tāgit, vt qui dicit, *Pater noſter*, tanto patre non ſit indignus? Deus autem in ſordidos mores nunquam cadit, & gratias miſericordiæ ipſius, qui hoc à nobis exigit vt ſit pater noſter quod nullo ſumptu, ſed ſola bona voluntate comparari poteſt. *Qui es in cælis*, dicit, id eſt, in ſanctis & iuſtis. Non enim ſpatio locorum continetur Deus, ſed quemadmodum terra appellatus eſt peccator, cum ei dictum eſt. *Terra es & in terram ibis*: ſic cælum iuſtus è contrario dici poteſt. Iuſtus enim dicitur *Templum enim Dei ſanctum eſt quod eſtis vos.* Quapropter ſi in templo ſuo habitat Deus, & *1.Cor.3.* ſi templum eius ſunt, rectè dicitur, *qui es in cælis*: qui es in ſanctis.

Sanctificetur nomen tuum. Quod non ſic petitur quaſi non ſit ſanctum nomen Dei, ſed vt ſanctum habeatur ab hominibus, id eſt, ita illis innoteſcat Deus, vt non exiſtiment aliquid ſanctius quod magis offendere timeant. Aliter enim id petimus & rogamus, quod nomen Dei ſanctificetur in nobis, vt qui in baptiſmo ſanctificati ſumus, in eo quod eſſe cœpimus perſeueremus.

G *Adueniat regnum tuum.* Adueniat ergo accipiendum eſt manifeſtetur hominibus. Quemadmodum enim præſens lux abſens eſt cæcis & eis, qui oculos claudunt: ita Dei regnum quamuis nunquam diſcedat de terris, tamen abſens eſt ignorantibus. Nulli autem licebit ignorare regnū Dei, cum eius vnigenitus non ſolum intelligibiliter, ſed etiam viſibiliter in homine Dominico de cælo venerit iudicaturus viuos ac mortuos.

Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra. Id eſt, ſicut in Angelis, qui ſunt in cælis voluntas tua eſt, vt omnino tibi adhæreant teque perfruantur nullo errore obnubilante ſapientiam eorum nulla miſeria impediente beatitudinem eorum. Ita fiat in ſanctis tuis, qui in terra ſunt, & de terra, quod ad corpus attinet, facta ſunt. & quamuis ad cæleſtem habitationem atque immutationem, tamen de terra aſſumendi ſunt. Item fiat voluntas tua, rectè intelli-H gitur obediatur præceptis tuis. Sicut in cælo & in terra, id eſt, ab Angelis ita ab hominibus. Voluntas autem Dei eſt, quam Chriſtus fecit & docuit: humilitas in conuerſatione, ſtabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis iuſtitia, in operibus miſericordia, in motibus diſciplina, iniuriam facere non poſſe, & factam poſſe tolerare, cum fratribus pacem tenere, Deum toto corde diligere, amare in illo quod pater eſt, timere quod Deus eſt, Chriſto nihil præponere debemus, quia nec nobis ille quicquam præpoſuit, charitati eius inſeparabiliter adhærere, cruci eius fortiter & fidenter aſſiſtere, quando de eius nomine & honore certamen eſt exhibere conſtantiam, qua confitemur, in quæſtione fiduciam qua congredimur, in morte patientiam, qua coronamur: hoc eſt cohæredem Chriſti velle eſſe, hoc eſt præceptum Dei facere, hoc eſt voluntatem patris implere.

Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Panis quotidianus aut pro his omnibus dictus eſt, quæ huius vitæ neceſſitatem ſuſtentant, de quibus præcepit: *Nolite cogitare de craſtino*, & ideo additur ei *da nobis hodie*, aut pro *Mat.6.4.*

A ... corporis Christi quod quotidie accipimus: ... de quo Dominus dicit *Operamini escam quæ non corrumpitur*. Et illud: *Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi*. Sed horum quid sit probabilius consi-
Ioan. 6. v. 27. v. 51.
derari poteſt. Nam forte quiſpiam moueatur ut oremus pro his adipiſcendis, quæ huic vitæ ſunt neceſſaria, veluti eſt victus & tegumentum: cum ipſe Dominus dicat: *nolite ſolliciti eſſe quid edatis aut quid induamini*. De ſacramento autem corporis Domini, verbis non ... ant quæſtionem qui plurimi in orientalibus partibus non quotidie cœnæ Dominicæ communicant, cum iſte panis quotidianus eſt, ideſt ut quotidianum panem accipiamus ſpiritalem, præcepta ſcilicet diuina, quæ quotidie oportet meditari & operari. Nam de ipſis Dominus dicit: *Operamini eſcam, quæ non corrumpitur*. quotidianus autem iſte cibus nunc Dei: quam diu ... a temporalis per dies decedentes ſuccedenteſque peragitur, & re vera quamdiu nunc in ſuperiora, nunc in inferiora, ideſt, nunc in ſpiritalia, nunc in carnalia animi affectus alternat: tanquam ei qui aliquando pascitur cibo, aliquando tamen patitur, quotidie panis iſte neceſſarius eſt, quo reficiatur eſuriens & releuans erigatur. Quod autem panem ſuper-
B
ſubſtantialem in alijs exemplaribus legimus vel peculiarem, vel præcipuum illum panem ſimiliter ſignificat qui dicit: *Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi*: qui videlicet eſt ſuper omnes ſubſtantias, & vniuerſas ſuperat creaturas.

Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Poſt ſubſidium cibi petitur & venia delicti, vt qui a Deo paſcitur, in Deo viuat, nec tantum præſenti, & temporali vitæ, ſed æternæ conſulatur. Ad quam veniri poteſt ſi peccata donentur, quæ debita Dominus appellat ſicut in Euangelio ſuo dicit: *Dimiſi tibi omne debitum*
Matt. 18.
quia me rogaſti: quam neceſſarie autem, quam prudenter & ſalubriter admonemur quod peccatores ſumus, qui pro peccatis rogare compellimur: qui orare nos pro debitis & peccatis docuit paternam miſericordiam promiſit & veniam ſecuturam. Adiunxit plane & addidit legem, certa nos conditione & ſponſione conſtringens, vt ſic nobis dimitti debita poſtulemus, ſecundum quod & ipſi debitoribus noſtris dimittimus. ſcientes impetrari non poſſe quod pro peccatis petimus, niſi & ipſi circa
C
peccatores noſtros paria fecerimus.

Et ne nos inducas in tentationem. Non enim per ſeipſum inducit Deus: ſed induci patiatur eum quem ſuo auxilio deſeruerit, ordine occultiſſimo ac meritis. Cauſis ſæpe etiam manifeſtis dignum iudicat illum quem deſerat, & in tentationem induci ſinat. Aliud eſt autem induci in tentationem: aliud eſt tentari. Nam ſine tentatione probatus eſſe nullus poteſt. Non ergo hic oratur, vt non tentemur: ſed vt non inferamur in tentationem. quia ſi quiſpiam cui neceſſe eſt igne examinari, non orat vt igne contingatur, ſed vt non exuratur.

Sed libera nos a malo. Amen. Quando autem dicimus libera nos à malo: nihil remanet, quod vltra adhuc debeat poſtulari, quando ſemel protectionem Dei aduerſus malum petamus: qua impetrata contra omnia, quæ Diabo-
D
lus & mundus operantur, ſecuri ſtamus & tuti.

De Symbolo.

De Inſtit. cler. l. 2. c. 56. ex Symbolo.
SYmbolum ergo tali ratione inſtitutum maiores noſtri tradunt quod poſt aſcenſionem Domini & Saluatoris noſtri ad patrem, cum poſt aduentum S. Spiritus diſcipuli eius inflammati linguis omnium gentium loquerentur quo præſagio ... ſtatutum eſt, vt nulla ... gens extera, nulla lingua barbaris inacceſſa vel inuia videretur præceptum eis eſt à Domino datum ad prædicandum Dei verbum, ad ſingulas quaſq; nationes adire: Diſceſſuri itaque ab inuicem normam prius ſibi futuræ prædicationis in commune conſtituunt: ne localiter ab inuicem diſcedêtes diuerſum aliquid vel diſſonum prædicaretur his qui ad fidem Chriſti inuitabantur. Oēs igitur in vnum poſiti, & Spiritu S. repleti breue ſibi prædicationis iudicium ... vnum quod ſentiebant compo-
E
nunt, atq; hanc credentibus ... eſſe regulā ſtatuūt. Symbolum autem hoc multis & iuſtiſſimis cauſis appellari voluerunt. Symbolum enim Græce & indicium dici poteſt, & collatio, hoc eſt, quod plures in vnum conferunt. Id enim fecerunt Apoſtoli in his ſermonibus, in vnū conferendo vnuſquiſq; quod ſenſit. Indicium autem vel ſignum idcirco dicitur, quod in illo tempore ſicut Paulus dicit, & in Actibus Apoſtolorū refertur, multi ſimulabant ſe eſſe Apoſtolos Chriſti, nominantes quidē Chriſtum ſed non integris traditionum lineis nuntiantes. Idcirco igitur iſtud indicium poſuere, per quod agnoſceretur is, qui Chriſtum vere ſecundum Apoſtolicas regulas prædicaret. Eſt aūt ſymbolum ſignum per quod agnoſcitur Deus, quodq; proinde credentes accipiunt, vt nouerint qualiter contra Diabolum fidei certamina præpararent. In quo quidem pauca ſunt verba, ſed omnia continentur ſacramenta. De totis enim ſcripturis, hæc breuiatim collecta ſunt ab Apoſtolis, vt quoniam plures credētium literas neſciunt, vel qui ſciunt præoccupatione ſeculi Scripturas legere non poſſunt, hæc corde retinentes, habeant ſufficientem ſibi ſcientiam ſalutarem. Eſt enim breue fidei verbum, & olim à Propheta prædictum: *quoniam verbum breuiatum faciet Dominus ſuper terram*. Quod
G
huc tenore recitatur.

Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem cæli & terræ. Ergo in primo habet credo. Vides quod Dñs noſter non nos iubet diſcutere diuina iudicia ſed credere. nec rationem requirere, ſed fidem ſimpliciter & immobiliter exhibere. *In Deum patrem*. Aduertite quod cum Dei patris nomen in confeſſione coniungit, oſtendit quod non ante Deus eſſe cœperit & poſtea pater, ſed ſine vllo initio & Deus ſemper & pater eſt. Quia ergo ſemper fuit pater ſemper habuit filium cui pater eſt. *Omnipotentem* vero ideo dicit quia omnipotens eſt, cuique nihil impoſſibile eſt, qui cælum, terram, mare, homines, atq; omnia animalia & reptilia, no aliquo operis actu, ſed ſolo verbi creauit imperio, & ideo nō nobis veniat in cogitatione, quomodo hoc aut illud potuit fieri, qui omnipotentem præcipimur cōfiteri creatorē cæli & terræ. Hoc agitur quod ſuperius dixi, quia omnia ſola verbi poteſtate perfecit.
G

Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum. Aduertite quod quomodo in patrem ſic & in filium credendum ſit & quia cum patre æqualis eſt maieſtate tantū ipſi quantum & patri honoris, tantum nos debere nouimus ſeruituris obſequium. *Ieſum Chriſtum* dicit, Ieſus Saluator interpretatur. Chriſtus vero à chriſmate dicitur, quia ſicut antiqui reges à ſacerdotibus ſacro oleo perungebantur, ſic Dominus noſter Ieſus Chriſtus Spiritus ſancti infuſione repletus eſt.

Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto. Non poterat aliunde quam de Deo concipere, qui Deum meruit procreare.

Natus ex Maria virgine. Non potuit non talem habere conceptum, quæ virgo erat permanſura poſt partum.

Paſſus ſub Pontio Pilato. Iſte Pilatus Iudex erat in illo tēpore ab imperatore poſitus in Iudæa ſub quo Dñs paſſus eſt: cuius mentio ad temporis ſignificationem, non ad
H
perſonæ illius pertinet dignitatem.

Crucifixus mortuus & ſepultus. Crucem illam in qua ille crucifixus eſt in corpore: nos geſtamus in fronte. Sepultus eſt ſicut in veritate natus. ita & in veritate mortuus & ſepultus.

Deſcendit ad inferna, tertia die reſurrexit à mortuis. Triduanæ ſepulturæ mora euidenter oſtendit, quod dum corpus in ſepulchro iacuit, anima ... de inferis triumphauit.

Aſcendit ad cælos ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Ideo cōditionem naturæ noſtræ quam de homine in terra natus aſſumpſit ſuper cælos in dexteram Dei patris collocauit. Dextera aūt patris in qua ſedere dicitur non eſt corporea, quod nefas eſt de Deo ſentire, quia diuina maieſtas ſecundum ſpeciem humanā latus non habet, ſed gloria atq. beatitudo patris. Dextera eius dicitur in qua filius ſecundū humanitatem ſedet, ideſt, in perpetuum regnat.

Inde venturus iudicare viuos & mortuos. ... ipſo ... tempore venturus eſt ad iudiciū, in quo aſcendit ad cælū, vt Chriſtianos iudicet & paganos, iuſtos & peccatores fideles & ...

A *Credo in Spiritum ſanctum.* Aduertiſe quod ſicut in patrem, ita & in Filium & in Spiritum ſanctum ſit credendum. Nam qui vel in vnam de Trinitate perſonam non crediderit, in duabus illi credidiſſe non proderit.

Sanctam Eccleſiam Catholicam, Eccleſia Græce, Latine conuocatio vel vocatio dicitur, eo quod omnes ad ſe vocet, & in vnum congreget. Sciendum eſt, quod Eccleſiam credere, non tamen in Eccleſiam credere debeamus, quia Eccleſia non Deus, ſed domus Dei eſt. Catholicam dicit, toto orbe diffuſam, quia diuerſorum hæreticorum Eccleſiæ ideo Catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per ſuas quaſque prouincias continentur. Hæc vero à ſolis ortu vſque ad occaſum vnius fidei ſplendore diffunditur.

Sanctorum Communionem, id eſt, cum illis ſanctis qui in hac quam ſuſcipimus fide defuncti ſunt, ſocietatem & communionem teneamus.

B *Remiſſionem peccatorum.* Prima remiſſio peccatorum per baptiſmi gratiam, ſecunda per martyrium, tertia vero per ſatisfactionem pœnitentiæ. Quæ tamen remiſſiones peccatorum extra fidem atque vnitatem Eccleſiæ omnino non fiunt. Sunt enim & aliæ remiſſiones peccatorum. Hoc eſt, per indulgentiam inimicorum, per veram charitatem, per opera miſericordiæ, per verbum prædicationis, ſi quis conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ.

Carnis reſurrectionem. Carnem quam in hac vita ſub mortali conditione portamus reſurrecturam eſſe immortalem, ac rationem reddituram pro animæ conſortio credamus.

Vitam æternam, abſque vlla dubitatione fateamur nos vitam æternam conſecuturos, ſi hæc ſacramenta, quæ vobis expoſuimus fideliter teneamus, ac bonis actibus conſeruemus: hæc enim eſt Apoſtolici ſymboli recta ac vera interpretatio.

De Inſt. cler. l. 2. c. 57. Sed ſciendum quod hæc eſt iuxta Apoſtolicum ſymbolum certiſſima Chriſtianorum fides, quam Doctores noſtri tradiderunt vt profiteamur Patrem, & Filium, &

C Spiritum ſanctum vnius eſſe eſſentiæ, eiuſdemque poteſtatis, & ſempiternitatis, vnum Deum inuiſibilem, ita vt in ſingulis perſonarum proprietate ſeruata, nec ſubſtantialiter Trinitas diuidi, nec perſonaliter debeat omnino confundi. Patrem quoque confiteri ingenitum, Filium genitum, Spiritum autem ſanctum nec genitum, nec ingenitum, ſed ex patre, & filio procedentem: filium à patre naſcendo procedere, Spiritum vero ſanctum procedendo non naſci. Ipſum quoque filium, perfectum ex virgine ſine peccato hominem ſuſcepiſſe: vt, quem ſola bonitate creauerat, ſponte lapſum miſericorditer repararet. Quem veraciter crucifixum, & tertia die reſurrexiſſe & cum eadem ipſa carne glorificata aſcendiſſe in cælum, in qua & iudicium viuorum ac mortuorum expectatur venturus. Et quod diuinam humanamque ſubſtantiam in vtroque perfectus vna Chriſtus perſona geſtauerit, quia nec geminauit vtriuſque ſubſtantiæ integritas per-

D ſonam, nec confudit geminam vnitas perſonæ ſubſtantiam. Altero quippe neutrum excluſit, quia vtrumque vnuſquiſque intemerato iure ſeruauit, quod noui & veteris teſtamenti ſalubriter commendat auctoritas, illa per prophetiam, iſta per hiſtoriam veraciter perſoluta. Et quod neque de Deo, neque de creatura ſeculi ſit cum paganis, aut cum hæreticis aliquid ſentiendum, in his rebus in quibus à veritate diſſentiunt, ſed quod in vtroque teſtamento diuina proteſtantur eloquia, hoc tantummodo ſentiendum. Quod ſiue hominem ſiue vniuerſa, nulla Deus neceſſitate creauerit. Nec vllam eſſe omnino viſibilem inuiſibilemque ſubſtantiam, niſi aut quæ Deus ſit, aut à Deo bono, bona creata ſit, ſed Deus ſummè, & incommutabiliter bonus, creatura vero inferius & mutabiliter bona. Et quod animæ origo incerta ſit, & quod Angelorum natura, vel animæ non ſit pars diuinæ ſubſtantiæ ſed Dei creatura ex nihilo condita, ideoque incorporea, quia ad imaginem Dei creata eſt. De pietate iterum vnicuique ſtudendum, ſine qua fides diuini cultus otioſa torpeſcit, & cum qua integritas diuini cultus perficitur, [illegible] Deum propter Deum, & proximum in Deo diligat, atque ad dilectionem quoque inimicorum pertendendo proficiat, vt proficiendo perueniat. Alterum quoque alterius non pollui poſſe peccato, vbi par voluntatis non tenetur conſenſio. Legitimas nuptias non credi damnandas, licet ex eis quoque originali peccato obnoxia credatur naſci poſteritas, eiſque iure fidelium virginum vel continentium præferenda doceatur integritas. Ne vnum Trinitatis baptiſma, quod nefas eſt, iteretur, neque pro diuerſitate tradentium miniſtrorum ſingulis putetur quibuſque cõferri, ſed ab eo ſingulari poteſtate donari, de quo dictum

E legimus: *ſuper quem videris ſpiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto: & ego vidi &, teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei.* Et ne pœnitentiæ remedijs nos egere non putemus, pro quotidianis humanæ fragilitatis exceſſibus ſine quibus in hac vita eſſe non poſſumus, ita pœnitentiæ compunctione fructuoſa vniuerſa fateamur deleri peccata, ſicut ſcriptum eſt: *Beati quorum remiſſa ſunt iniquitates & quorum tecta ſunt peccata. Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum.* Nullum quoque ſuis viribus, ſed per diuinam gratiam capiti Chriſto ſubiungi, atq; indiſruptæ pacis perſeuerantia in vnitate Eccleſiæ ipſius ſolidari, nec humanæ voluntatis arbitrio boni quiddam deputandum exiſtimari. Sed ſecundum propoſitum bonæ voluntatis Dei omnem numerum electorum acquiri. Bona quoque temporalia bonis, maliſque communia à Deo creari, eiuſque diſpenſatione ſingulis quibuſque vel tribui vel negari, quorum bonorum in vnoquoque fidelium non habitus, ſed vſus, aut improbandus eſt aut probandus. Cætera vero æternaque bona ſolos poſſe bonos in futuro conſequi: quorum pignore Eccleſiam nunc inſignitam credimus detineri, hic habentem primitias ſpiritus, in futuro perfectionem, hic ſuſtentari in ſpe, poſtea paſci in re, hic videri per ſpeculum in ænigmate. In futuro autem facie ad faciem, cum ad ſpeciem fuerit perducta per fidem, quod donec perficiatur vt ſummi Dei bonis fruamur æternis, fruendum, inde non obſumus & proximis. Eam quoque nos ſpem reſurrectionis habere, vt eodem ordine, eademque forma, qua ipſe Dominus reſurrexit à mortuis, nos quoque reſurrecturos eſſe credamus, in eodem corpore, in quo ſumus, vel viuimus, non naturam aut ſexum mutantes, ſed tantum fragilitatem & vitia deponentes. Ipſum quoque Satanam cum Angelis ſuis atque cultoribus æterno incendio condemnandum, neque ſecundum quorondam ſacrilegam diſputationem, ad priſtinam, id eſt, Angelicam dignitatem ex qua propria malignitate cecidit, reducendum. Hæc eſt Catholicæ traditionis fidei vera integritas: de qua ſi vnum quodlibet reſpuatur tota fidei credulitas amittitur.

Ioan. 1.

F

Pſal.

G

De diuerſis hæreſibus.

H *De Inſt. cler. l. 2. c. vlt.* Neceſſario ergo prouidendum & cauendum eſt omni animæ timenti Deum, vt non à fide Catholica decidens, & relinquens doctrinam veritatis, in errores hæreticorum cadat &c. *vſque ad finem capitu.*

Sed & quicunque aliter Scripturam ſacram intelligit, quam ſenſus Spiritus ſancti flagitat, à quo conſcripta eſt, licet de Eccleſia non receſſerit, tamen hæreticus appellari poteſt.

FINIS LIBRI SECVNDI.

HRABA-

A

HRABANI MAVRI

LIBER TERTIVS.

De Agone Chriſtiano.

DEſcriptis ergo ſacramentis diuinis, in quibus homo Chriſtianus efficitur: & oratione Dominica qua ad Deum preces fundere, ſymbolo quoque & fidei veritate, & à quibus erroribus ne ſeducatur cauere debent; qualiter illi poſtea in agone Chriſtiano certandum ſit conſequenter ſcribendum eſſe arbitramur. Legitur enim in Euangelio, quod Saluator noſter poſt reſurrectionem ſuam diſcipulis in Galilæa apparens dixit. *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritus* Mat. vlt. *ſancti: docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis.* In B quo rectiſſimus eſt ordo prædicandi & modeſtia qui à prædicatoribus Eccleſiæ ſectandus diligentiſſime, vt primo quidem doceatur auditor, deinde fidei ſacramentis imbuatur, poſt hæc ad ſeruanda Domini mandata extempore liberius inſtituatur, quia non poteſt fieri, vt corpus baptiſmi recipiat ſacramentum, niſi ante anima fidei ſuſceperit veritatem, cum neque quiſque indoctus & ignarus Chriſtianæ fidei poteſt eiuſdem fidei ſacramentis ablui: neque lauacro baptiſmi à peccatis emundare ſufficit, ſi non poſt baptiſma ſtudeat quiſque bonis operibus inſiſtere. Prius ergo docere gentes, id eſt, ſcientia veritatis inſtituere, ac ſic baptizare præcipit, quia & ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, & niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto non poterit introire in regnum Dei. Ad extremum vero ſubiungit: docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis. Ac ne putemus leuia eſſe quæ iuſſa ſunt & pauca, addidit: omnia quæcunque mandaui vobis, vt quicunque crediderint, qui in Trinitate fuerint baptizati, omnia faciant, quæ præcepta ſunt, C quia ſicut corpus ſine Spiritu mortuum eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt. Quanta huius merces piæ conuerſationis, quale pignus futuræ beatitudinis etiam in præſenti fideles maneat, ſubſequenter inſinuat dicens. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi. Libet autem conferre: huic teſtimonio, quod Marcus ait. *Et Dominus quidem Ieſus poſtquam* Mar. vlt. *locutus eſt eis aſſumptus eſt in cælum, & ſedit à dextris Dei.* Quia enim ipſe DEVS & homo eſt aſſumptus in cælum humanitate quam de terra ſuſceperat; manet cum ſanctis † *in æterna* diuinitate qua terram pariter implet & cælum. Manet autem omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Ex quo intelligitur, quod vſque ad finem ſeculi non ſunt defuturi in mundo, qui diuina manſione & inhabitatione ſint digni. Nec dubitandum eos D poſt huius ſeculi certamina manere cum CHRISTO in regno: qui in ſeculo certantes Chriſtum in ſui cordis hoſpitio meruerunt habere manſorem. Notandum interea quod præſens vbique diuina maieſtas aliter electis ſuis aliter adeſt reprobis. Adeſt enim reprobis potentia naturæ loco incomprehenſibili, qua omnia cognoſcit nouiſſima & antiqua, intelligit cogitationes à longe, & omnes vias ſingulorum præuidet, adeſt electis gratia piæ protectionis, qua illos paternaliter per præſentia dona, vel flagello quo filios paterne erudit: atque ad poſſeſſionem futuræ beatitudinis erudiendo prouehit: adeſt electis vt ſcriptum eſt *Iuxta eſt Dominus his qui tribulato ſunt corde,* Pſ. 33. 19. *& humiles ſpiritu ſaluabit.* Adeſt reprobis vt præmiſſum eſt *vultus autem Domini ſuper facientes mala, vt perdat de ter-* Ibi. v. 17. *ra memoriam eorum.* Ergo ſi oculi Domini ſpeculantur bonos & malos, & Dominus de cælo reſpicit ſuper filios hominum, vt videat ſi eſt intelligens, aut requirens Deum. Oportet vnumquemque baptiſmatis vnda purificatum, & Chriſtiani nominis dignitate decoratum, virtute militiæ æterni regis diligenter ſe exercens, non aduerſus corporibus aduerſus carnem, & ſanguinem dimicet ſed principaliter aduerſus principatus & poteſtates, E aereas, aduerſus mundi Rectores tenebrarum harum, contraque ſpiritales nequitias in cæleſtibus, in omnibus ſumens ſcutum fidei, galeam ſalutis, & loricam iuſtitiæ, & gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei, mortificetque deſideria carnis ſuæ quotidie iuxta Apoſtolum dicentem: *Mortificate membra veſtra quæ ſunt ſuper ter-* Col. 3. 5. *ram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam, quæ eſt ſimulacrorum ſeruitus: propter quæ venit ira Dei in filios diffidentiæ, in quibus & vos ambulaſtis aliquando cum viueretis in illis. Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationem, malitiam, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro non emittatis. Nolite mentiri inuicem: expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem ſecundum imaginem eius qui creauit eum, vbi non eſt gentilis, & Iudæus, circumciſio, & præputium, barbarus & ſcytha, ſeruus & liber:* F *ſed omnia, & in omnibus Chriſtus.* Manifeſtum eſt enim, quod hæc verba beatus Apoſtolus fidelibus ſcripſerit non paganis ſicut & Epheſios in Epiſtola ſua admonuit dicens: *Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite no-* Eph. 4. 23. *uum hominem qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis.* Qui & alibi ait: *Quicunque baptizati eſtis,* Gal. 3. 27. *Chriſtum induiſtis.* Et vt oſtenderet quomodo Chriſtus indui debet ait. *Induite ergo vos ſicut electi Dei ſancti & di-* Col. 3. 12. *lecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam, ſupportantes inuicem, & donantes vobiſmetipſis, ſi quis aduerſus aliquem habet querelam, ſicut & ipſe Chriſtus donauit vobis, ita & vos. Super omnia autem hæc charitatem, habentes, quod eſt vinculum perfectionis, & pax Chriſti exultet in cordibus veſtris, in qua & vocati eſtis in vno corpore, & grati eſtote, & verbum Chriſti habitet in cordibus veſtris abundanter in omni ſapientia docentes & commonentes voſmetipſos, Pſalmis, Hymnis, & Canticis ſpiritualibus in gratia cantantes in cordibus veſtris Deo. Omne quodcunque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Ieſu Chriſti, gratias agentes Deo & patri per ipſum.* Hinc ergo manifeſtum eſt quod memoratus Doctor gentium diſciplinaliter G voluit auditores ſuos viuere, & recte credendo ac bene operando, ſpem vitæ æternæ habere.

De diſciplina Chriſtiana.

DIſciplina cuſtos ſpei eſt, retinaculum fidei, dux itineris ſalutaris, fomes ac nutrimentum bonæ indolis, magiſtra virtutis. Hæc facit in Chriſto manere, ſemper, ac iugiter Deo viuere: ad promiſſa cæleſtia, & diuina præmia peruenire. Hanc & ſectari ſalubre eſt, & auerſari ac negligere letale. Vnde in Pſalmis loquitur Spiritus ſanctus. *Contine diſciplinam, ne iraſcatur Domi-* Pſ. 2. 12. *nus, & pereatis à via recta, cum exarſerit cito ira eius ſuper vos.* Et iterum: *Peccatori autem dixit Deus: ad quid exponis* Pſ. 49. 16. *iuſtificationes meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum. Tu autem odiſti diſciplinam, & proieciſti ſermones meos retro.* Et denuo legimus: *qui abiicit diſciplinam infelix eſt.* Et de Salomone mandata ſapientiæ monentis accepimus, *fili ne negligas diſciplinam Dei, & non deficeris ab eo correp-* Sap. 3. 11. *tus, quem enim diligit Deus corripit.* Si autem quem diligit Deus corripit, & corripit vt emendet. Fratres quoque & maxime ſacerdotes non oderunt ſed diligunt eos H quos corripiunt vt emendent quando & Deus per Ieremiam ante prædixerat & tempora noſtra ſignificauerat dicens. *Et dabo vobis paſtores ſecundum cor meum, & paſcent vos:* paſcentes cum diſciplina: quid ſi in Scripturis ſanctis frequenter & vbique diſciplina præcipitur, & fundamentum omne religionis ac fidei de obſeruatione ac timore proficiſcitur: quid cupidius appetere quid magis velle ac tenere conuenit, quam vt radicibus fixis fortius & domicilijs noſtris ſuper petram robuſta mole ſoliditatis inconcuſſi ad procellas & turbines ſæculi ſtemus, ad Dei munera per diuina præcepta veniamus, conſiderantes pariter ac ſcientes quod templa Dei ſint membra noſtra ab omni fæce cogitationis antiquæ lauacri vitalis ſanctificatione purgata: nec violari ea aut pollui fas ſit, quando qui violat & ipſe violetur. Eorum nos templorum cultores, & antiſtites ſumus, ſer-

A uiamus illi cuius ope iam cœpimus. Paulus Apoſtolus
in Epiſtolis ſuis dicit quibus nos ad curriculo viuendi
1. Cor. 6. per diuina magiſteria informauit. *Non eſtis veſtri: empti e-*
20. *nim eſtis precio magno: clarificate & portate Deum in corpore*
veſtro. Clarificemus & portemus Deum puro & mundo
corpore, & obſeruatione meliore & qui per ſanguinem
CHRISTI redempti ſumus, per omnia ſeruitiis obſe-
quia redemptoris imperio pareamus: demuſque ope-
ram ne quid immundum & prophanum templo Dei
inſeratur, nec offenſus ſedem, qua inhabitat dereli n-
quat. Soſpitantis Domini verba ſunt & docentis cu an-
Ioa. 5. 14. tis pariter & monentis. *Ecce, inquit, ſanus factus es. iam*
noli peccare, ne quid deterius tibi fiat. Dat viuendi timorem,
dat innocentiæ legem poſtquam contulit ſanitatem: nec
habenis liberis & ſolutis vagari quemquam poſtmo-
dum patitur. ſed ipſe potius qui ſanatus fuerat manci-
pato grauius comminatur, quid ſcit ſe licet minor cul-
pa deliquiſſe ante cum necdum noſſes diſciplinam Dei.
nulli ſit venia vltra delinquere: poſtquam Deum noſ-
ſe cœpiſti. Et quidem hoc tam viri, quam mulieres,
tam pueri quam puellæ ſexus omnis atq; omnis ætas ob-
ſeruet & curet pro religione & fide quam Deo debet, ne
quod ſanctum de Domini dignatione percipitur minus
ſollicito timore teneatur. Non enim debent neglige-
B re magiſtri diſcipulos, nec parentes filios, ſed in omni
diſciplina cum diſcretione tamen erudiant illos, quia
ſcriptum eſt, *ne quid nimis*, nedum cupiunt nimis era-
dere rubiginem, frangitur vas. Dicit enim Apoſtolus.
Eph. 6. 4. *In diſciplina & correptione Domini educate filios veſtros.* Hinc
Pr. 23. 14 & Sapientia per Salomonem hortatur dicens. *Noli a pue-*
ro abſtrahere diſciplinam. Si autem percuſſeris eum, animam
eius liberabis a morte, tu virga percuties eum, & non morietur.
Studium enim debent habere omnes prælatæ perſonæ,
vt ſubiectos ſuos per diſciplinam cuſtodiant, & regere
non negligant: quia ſolummodo ita ab eis in diuino iu-
dicio liberabuntur. Vnde nos Sapientia hortatur & di-
Pr. 6. 2. cit, *fili ſi ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extra-*
neum manum tuam. Illaqueatus es verbis oris tui. & captus
propriis ſermonibus. Fac ergo fili mi, quod dico tibi, & temet-
ipſum libera. qui incidiſti in manus proximi tui. Diſcurre, feſti-
na ſuſcita amicum tuum, ne dederis ſomnum oculis tuis: nec
dormitent palpebræ tuæ. Hinc & ad Ezechielem Prophe-
tam Dominus loquitur, dicens. *fili hominis, ſpeculato-*
Eze. 33. 7 *rem dedi te domui Iſrael: & audies de ore meo verbum, & an-*
C *nunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium morte morieris,*
non annunciaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur a via
ſua impia & viuat: ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſan-
guinem autem eius de manu tua requiram. Si enim tu annun-
ciaueris impio, & ille non fuerit conuerſus ab impietate ſua,
morietur tu autem animam tuam liberaſti. ſecundum enim
qualitates hominis, ſic debet temperari diſciplina ma-
2. Ti. 4. 2. giſtrorum. Vnde Paulus ad diſcipulum ſcribens, ait: *Ar-*
gue, obſecra, increpa, cum omni imperio. Ac ſi diceret. Di-
tum magiſtri, pium patris oſtende affectum, ita vt in-
diſciplinatos & inquietos durius arguas, obedientes au-
tem & mites vt in melius proficiant obſecres: negli-
gentes enim & contemnentes increpes & corripias:
nec ab re eſt quod Saluator in Euangelio Iudæos du-
ros, & incredulos vendentes & ementes in templo quaſi
D flagellum de funiculis faciens legitur eieciſſe atq; dixiſſe:
Matt. 21. *ſcriptum eſt, quia domus mea domus orationis vocabitur, vos au-*
3. *tem feciſtis illam ſpeluncam latronum*, nec fruſtra Petrus A-
poſtolus Ananiam & Saphiram auaritiæ peſte corru-
ptos, mentientes, atque per Hypocriſim Spiritum Dei
tentantes mortis ſententia damnauit, ſed vt fieret quod
Pr. 19. 25 ſcriptum eſt: *Peſtilente flagellato ſtultus ſapientior erit.* & per
paucorum validam correptionem multi ab errore corri-
gerentur & emendarentur. Vnde & ſancti Patres noſtri in
concilijs ſuis diuerſas diſciplinas & excommunicationes
delinquentibus conſtituerunt, vt ſecundum modum
culpæ excommunicationis extenſa menſura, ægris
medelam, & ſanis præberet cau-
telam.

De meditatione diuinæ legis.

VT autem hæc diſciplina diligentius cuſtodiatur,
multum adiuuat ſtudium diſcendi veram ſapien-
tiam & meditatio aſſidua diuinæ legis, quam mundo
corde & caſto corpore oportet vnumquemque inue-
ſtigare quia ita ad eius intellectum liberum poterit
peruenire. Ipſa enim cognitionem Dei ſe fideliter quæ-
rentibus & inſtanter meditantibus tribuit. Cognitio-
ne autem Dei nihil melius eſt, quia nihil beatius eſt:
& ipſa vera beatitudo eſt. Vnde Saluator ad patrem
ait. *Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te vnum verum* Ioan. 17. 3
Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Vnde primo o-
mnium quærendum eſt homini quæ ſit ſcientia, vera-
que ſapientia, quia ſapientia huius mundi ſtultitia eſt
apud Deum. Scientia vero eſt, à Diaboli ſeruitio, quæ
ſunt peccata, recedere, & ſapientia perfecta eſt, Deum
colere ſecundum mandatorum illius veritatem, quia
in his duobus vita beata acquiritur, ſicut Pſalmiſta ait.
Diuerte a malo, & fac bonum. Nec etiam ſufficit cuiquam
mala non facere niſi etiam & bona faciat: nec bona Ps. 33. 15
facere niſi etiam & mala omittat. Omnis ergo qui ſic
ſapiens eſt, proculdubio beatus erit in æternum. Bea-
ta ſiquidem vita eſt cognitio diuinitatis, cognitio diui- G
nitatis virtus boni operis, & virtus boni operis, fru-
ctus eſt æternæ beatitudinis. Ad hoc ergo bonum ha-
bemus ſolatium diuinarum lectionem ſcripturarum,
quia ſanctarum lectio ſcripturarum diuina eſt præco-
gnitio non parua beatitudinis. In his enim quaſi in
quodam ſpeculo homo ſeipſum conſiderare poteſt,
qualis ſit, vel quo tendat, Lectio aſſidua purificat ani-
mam, timorem incutit gehennæ, ad ſuperna gaudia
cor inſtigat legentis. Qui vult cum Deo ſemper eſſe,
frequenter debet orare, & legere. Nam cum oramus
ipſi cum Deo loquimur, cum vero legimus, Deus no-
biſcum loquitur. Geminum confert donum lectio ſan-
ctarum Scripturarum, ſiue quia intellectum mentis e-
rudit ſeu quod à mundi vanitatibus abſtractum homi-
nem ad amorem Dei perducit. Labor honeſtus eſt le-
ctionis, & multum ad emendationem animi proficit.
Sicut ea carnalibus eſcis alitur caro, ita ex diuinis elo- G
quijs interior homo nutritur ac paſcitur. Sicut Pſal-
miſta ait. *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua Domine,*
ſuper mel & fauum ori meo. Sed ille beatiſſimus eſt, qui Pſal. 118
diuinas Scripturas legens, verba vertit in opere. O- 103.
mnes plane Scripturæ ſanctæ, ad animarum ſalutem
ſcriptæ ſunt, vt proficiamus in eis in veritatis agnitio-
ne. Sæpius cæcus offendit quam videns, ſic ignorans
legem Dei, ſæpius ignoranter peccat, quam ille qui
ſcit. Sicut cæcus ſine ductore: ſic homo ſine Docto-
re viam rectam vix graditur: & ideo neceſſe eſt, vt
quicunque lectiones ſacras legere poſſint in his ſtu-
dium impendant, vt earum frequenti meditatione v-
tantur. Qui vero ſenſum locutionis ſacræ ex lectione
non poſſunt percipere, attentius audiant interpretan-
tem, vt recipiant ſaltem in ædificationem. Cum vero
magiſterio cæleſti inſtructi, quid faciendum, quidue
vitandum ſit accipiunt, non ſit mora in faciendo, H
quod intus ſapiunt intelligendo: quia vt beatus Iaco-
bus Apoſtolus ait: *non auditores legis iuſtificabuntur, ſed* Ro. 2.
factores legis. Et ipſa veritas, ait. *Seruus qui ſcit volunta-* Luc
tem Domini ſui & non facit, vapulabit multis, & cætera. 47
Item alibi ſcriptum eſt. *Scienti bonum facere & non fa-*
cienti, peccatum eſt illi. Itaque omni diligentia ſtuden-
dum eſt, vt cognoſcamus voluntatem Dei. Poſtquam
autem cognouerimus eam, ſummo niſu contenden-
dum eſt, vt hanc faciamus implentes mandata illius,
& inſtanter depoſcamus, vt in hoc perſeuerantes
perueniamus ad promiſſa
ipſius.

De l de

[illegible] Charitate.

V[illegible] quicunqu[illegible] [illegible] enti in u[illegible] is C[illegible] & [illegible] ta[illegible] c[illegible], [illegible] po[illegible] at [illegible] o-*perat* [illegible] & [illegible] *tura* [illegible] N[illegible] in [illegible] dam, [illegible] A[illegible] us & [illegible] *tem manent* *des, ſpes* [illegible] *autem* [illegible] P[illegible] mnt [illegible] quia in [illegible] Dei a[illegible] lucis [illegible] nat[illegible] in baptiſmate & [illegible]
Marc. 16. 16. ptum eſt. [illegible] *baptizatus* [illegible] *ſaluus erit.* Hæc porta eſt [illegible] Pe[illegible] tur [illegible] ntia ve[illegible] & percipitur [illegible] per [illegible] m gratu[illegible] es inuenimus, [illegible] aut[illegible] n Deo placere non poſ[illegible] quia ſine fide impoſſibile eſt Deo placere. Vere enim beatus eſt, q[illegible] recte credendo bene [illegible] & bene [illegible] uendo fidem rectam cuſtodit.
B Igitur ſi[illegible] otioſa eſt fides ſine operibus bonis, ita nihil p[illegible] ſicunt, [illegible] ta bene [illegible] Vnde & bea-
Iac. 2. 14. tus Iacobus Ap[illegible] ſt[illegible] lus [illegible] *Quid proderit fratres mei ſi fidem quis dicat* [illegible] *re, opera autem* [illegible] *ſa non habeat* Nunquid pot[illegible] fides ſaluare eum? fides ſine operibus mortua eſt. Sicut enim corpus ſine ſpiritu eſt mortuum, ita & fides ſine operibus mortua eſt. fidem ante omnia rectam & immaculatam neceſſe eſt habere & ſecundum Ap[illegible] ſtol[illegible] æ inſtitutionis normam ſymbolum à ſanctis patribus conſtitutum memoriter tenere, & religioſe [illegible] uere ſt[illegible] dere, Hæreticorum dogmata peſtifera fugere. male [illegible] & ine[illegible] to[illegible] venena morti[illegible] horreſ[illegible]: diuino[illegible] m & forti[illegible] iorum nefandas tradit one[illegible] [illegible] Dæmonibus ſocietatem habent penitus reſpuere [illegible] nihil aliud qoam quod Catholica [illegible] udat [illegible] prædicat in mente ſiue in profeſſio[illegible] ribus oſtendere. Poſt hanc et[illegible] de[illegible] habere, diſcere, quæ animum
C [illegible] ad[illegible] hit, & intentionem noſtram [illegible] a[illegible] lerit, & qoodammodo nexi-bi[illegible] quæ non decipit, ſed ſe fideli[illegible] mam [illegible] atitudinem perducit. N[illegible] peccatorum pondere [illegible] na[illegible] ietatis deſperare de[illegible] dia illius indul[illegible] tia ſi[illegible] n[illegible] y[illegible] quam recte pet[illegible] re [illegible] ac[illegible] op[illegible] ce[illegible] abunt. Ideo non pro[illegible] perſeuerantet pecca[illegible] e debemus, ne[illegible] Deu[illegible] ccata p[illegible] veniam deſpe[illegible] & mala de[illegible] & dep[illegible] veniam peremus. Similiter & [illegible] ul[illegible] an [illegible] d ſolatia ſupernæ [illegible] quia in illo ſolo omnis ſpes
Pſ. 41. 8. & [illegible] ſine dubio [illegible] dicente Propheta: *In Deo* [illegible] *meum* [illegible] *Deus auxi*[illegible] *mei, & ſpes mea* [illegible] *Deo eſt* C[illegible] rectam, & ſpem firmam perſuad[illegible] Hoc [illegible] axime [illegible] o ramur vt ch[illegible] [illegible] opere oſtend[illegible] te per omnia
D ſat[illegible] g mus. P[illegible] cm[illegible] & in ipſa [illegible] eatitudinem ve[illegible] b[illegible] amus, quia ſine hac nemo videbi[illegible] co mai[illegible] fide & ſpe ab Apo[illegible] ceteris p[illegible] cedenti[illegible] us ipſa [illegible] beatitudo, cha[illegible] ſed [illegible] la reſtat perfectio. [illegible] ar[illegible] um [illegible] promiſſio re[illegible] [illegible] in [illegible] dilectio habent [illegible] Dei [illegible] q[illegible] e[illegible] tem [illegible] ed[illegible] tus [illegible] [illegible].

[illegible] Charitate.

O[illegible] te[illegible] n[illegible] t et [illegible] ſine [illegible] Deo placere [illegible] Paulus Apo[illegible] mart[illegible] rium neq; ſeculi [illegible] nt [illegible] cum la[illegible] ttonem [illegible] e charitat[illegible] ficere po[illegible] e oſtendit. Vnde & ip[illegible] D[illegible] Scriba interrogatus quod eſſet ma[illegible] reſpondit D[illegible] *Dominum Deum tuum ex* [illegible] Matt. 22.
& ex tota anima tua, & ex tota mente tua, [illegible] dd[illegible] ſecundum ſimile huic [illegible] *tuum ſicut* [illegible] *ſum. In his duobus mandatis tota lex pendet* [illegible] *pro-phetæ.* Quod vero ait, *ex toto corde & ex tota anima, & ex tota mente,* id eſt, toto intellectu, [illegible] ota voluntate & ex [illegible] mni memoria Deum eſſe diligendum. Dei vero dilectio in obſeruatione mandatorum eius tota [illegible] ſicut ſupra dicit *Si quis diligit me, ſermones meos* [illegible] Vnde ipſa Veritas [illegible] bi ait. [illegible] Ioan. 13. 35.
mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis ad inuicem. [illegible] Rom. 13. 10.
Apoſtolus. *Plenitudo legis eſt dilectio* [illegible] an[illegible] eliſta. *Hoc,* inquit, *mandatum ha*[illegible] *diligit Deum diligat & proximum.* S[illegible] q[illegible]
F quis ſit proximus, [illegible] ciat o[illegible] ne[illegible] C[illegible] ximum dici, quia omne[illegible] D[illegible] camur, vt fratres ſimus [illegible] charita[illegible] ſ[illegible] cta. Nobilior eſt generatio ſp[illegible] De qua in Euangelio ipſa veritas a[illegible] *quis rena*[illegible] *fuerit* Ioan. 3. 5.
ex aqua & Spiritu ſancto non pote[illegible] *introire in regnum Dei* Qui autem taliter proximum [illegible] igens diligit[illegible] ſine dubio charitatem veram in ſemetipſ[illegible] tenebit. Cuius euidens indicium & eminens virtus vera pax eſt. Pe[illegible] quam fi[illegible] Dei præcipue dignoſcuntur, quia nuſquam perfecte pax haberi poteſt, niſi [illegible] bi charitas eius opera trix adeſt. Hoc etiam tota ſeries Scripturarum ſacrarum nobis oſtendit.

De pace & vnitate.

G NAm legimus in Euangelio quod Saluator & Dominus noſter cum appropinquaret paſſi[illegible] & tranſitum ſuum de hoc mundo ad patrem diſcipulis inſinuaret inter alia verba quæ ob ſor[illegible] com[illegible] memorationem dilectis omnibus ſuis impenderat ma[illegible] cis bonum & quaſi ſpeciale munus vnitatis [illegible] mendaret dicen[illegible]. *Pacem meam do vobis, pacem* [illegible] *relinquo vobis.* Ac ſi diceret, in pace vos dimiſi, in [illegible] ace vos Ioan. 14. 27.
inueniam. Proficiſcens voluit dare, quæ deſider[illegible] h[illegible], rediens in omnibus inuenire. Hanc ſuis hæreditatem dedit dona omnia ſuæ pollicitationis & præmia in pacis conuerſatione promiſit: atque ideo ſi hæredes C[illegible] ſti eſſe volumus in eius pace manere debemus Pacem nobis CHRISTVS dedit concordes atque vna[illegible] imes eſſe præcepit: dilectionis & charitatis fœdera incorrupta atque inuiolata mandauit: cuius pacis ort[illegible] amenta mirabiliter alio loco oſtendit dicens. *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* En filius Dei incipit vocat[illegible] qui Matt. 5. 9.
pacificus eſſe iam cœpit, non vult filius dici qui pacem noluerit amplecti, negat ſibi patrem Deum qu[illegible]
H pacificus eſſe contemnit. Pacifi[illegible] os ergo op[illegible] e[illegible] Dei filios, corde mites, ſermone ſimplices, affectione concordes fideliter ſibi vnanimitatis nexibus cohærentes. Sed hæc pax cum bonis & De[illegible] præ[illegible] ſe[illegible] uantibus cuſtodienda eſt non cum iniquis & ſcele[illegible] tis, qui pacem inter ſe habent in peccatis ſuis. Pa[illegible] CHRIS[illegible] ad ſalutem proficit ſempiternam, pax cum bonis, & bellum cum vitijs ſemper habendum [illegible]. Mala ſiquidem hominum [illegible] p[illegible] orum odi[illegible] habenda ſunt nam homines ipſi quamuis [illegible] al[illegible] ſint [illegible], [illegible] uia [illegible] eatura Dei ſu[illegible] Pax [illegible] ero [illegible] bo[illegible] or-diam fratrum & charit[illegible] opulat p[illegible] ox mo[illegible] Pax Spiritum Dei ſpe[illegible] meretur P[illegible] n[illegible] mater eſt. Pax indicium ſanctitatis [illegible] d[illegible] qua [illegible] pus per Prophetam ait *Pacem & veritatem d*[illegible]. Pax

A pl[illegible] læt[illegible] [illegible] ſunt [illegible] b[illegible]us [illegible] da. quam [illegible] per [illegible] manet & [illegible] manet [illegible] ſan[illegible] ſocietate [illegible] eſt in [illegible] populum ad [illegible] quid [illegible] popu[illegible] in humilitate [illegible] quicquid non licet paſtori eſt prohibere ne [illegible] eſt [illegible] ne faciat: at[illegible] vnitati [illegible] omnes debent ſimul prælati & [illegible] in fide & dil[illegible]ne per omnia ſeruare, quia ſi[illegible] pace non ſuſcipitur ſacerdotis oratio, nec plebis obl[illegible]. Si ergo volu[illegible]us [illegible] Deo exaudiri & gratani[illegible] munera [illegible] ſtra ab eo acci[illegible], debemus vtique [illegible] pace [illegible]. De quo nos ipſa veritas inſtruere

Mat. 5. a. dign[illegible] eſt. *Si offers*, inquit, *munus tuum ante Altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante Altare & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.* [illegible] Ergo vnitatem n[illegible]ſtram & concordiam DEVS [illegible]

B [illegible] oſtendit ipſi Saluator in Euangelio ad patrem ita

Ioa. 17. loquens. *Pater*, inquit, *ſancte* [illegible] *in nomine* [illegible] *quos dediſti mihi vt ſint vnum ſicut & nos.* Vide & Apo-

1 Co. 1. ſtolus fideles hortatur dicens. *Obſecro vos fratres* [illegible] *vnum ſapiatis, & vnum dicatis omnes.* Et item: *Nouiſſi[illegible]*

Eph. 4. 31. [illegible], *inter vos zelus* [illegible] *contentio, omnis amaritudo* [illegible], *& indignatio, & clamor & blaſphemia tollatur a vobis, cum*

Ibi. v. 3. *omni malitia.* Item [illegible] ait: *Suſtinentes inuicem in charitate ſolliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis: vnum corpus & vnum Spiritum, ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ.* Hæc itaque vnanimitas [illegible] Apoſtolis olim fuit: ſicut nouus [illegible] Domini mandata cuſtodiens charitatem ſuam [illegible], probat Scriptura quæ dicit: *Turba autem eorum qui crediderant anima &*

Act. 1. 14. *mens vna agebant.* Et iterum: *Et erant perſeuerantes omnes vnanimes in oratione cum mulieribus & Maria quæ fuerat mater Ieſu, & fratribus eius.* Et ideo efficacibus precibus orabant, [illegible] cum fiducia impetrare poterant quodcumque de Dei miſericordia poſtulabant. [illegible] vero [illegible] vnanimitas diminuta eſt, vt & largitas operationis [illegible] fracta ſit, domos [illegible] & fund[illegible]s venun[illegible]bant, & theſauros ſibi in cælo reponendos diſtri[illegible]uenda in vſus indigentium pretia Apoſtolis offerebant, at nunc

C de patrimonio nec Decimas damus, & cum vendere iubeat Dominus, emimus potius & au[illegible]mus. Sicut in no[illegible]s em[illegible] vigor fidei [illegible] credentium [illegible] guit. Et ideirco Dominus tempora noſtra reſpiciens in

Luc. 18. 8. Euangelio ſuo dicens ait: *Filius hominis cum venerit, putas inueniet fidem in terra?* Videmus fieri quod ille prædixit. [illegible] Dei [illegible], in lege iuſtitiæ, in dilectione, in opere fides nulla eſt. Nemo futurorum metum cogitat, diem Do[illegible] & iram Dei, & incredulis ventura ſupplicia & ſtatuta perfidis æterna tormenta nemo conſiderat. [illegible] conſcientia noſtra ſi crederet, quia non cr[illegible] nec metuit. Si autem crederet, & caueret: ſi caueret, euaderet. Oporter ergo vt excitemus nos, quantum poſſumus & [illegible] ſomno inertiæ veteris abrup[illegible] ad obſeruanda & gerenda Domini præcepta vigi[illegible]mus tales [illegible] talesque eſſe ipſe nobis præcipit dicens.

Luc. 12. *Sint lumbi veſtri præcincti & lucernæ ardentes, & vos ſimiles*

D *hominibus expectantibus Dominum ſuum quando veniat a nuptiis, & cum venerit & pulſauerit aperiant ei. Beati ſerui*

Ib. v. 37. *illi, quos adueniens Dominus inuenerit vigilantes.* Accinctos nos oport[illegible] eſſe, ne [illegible] expeditionis dies veniens [illegible] impeditos [illegible] pl[illegible]itus apprehendat. [illegible]ceat in bo[illegible] bus [illegible] de [illegible] ſt[illegible] neu atque effulgeat, vt ipſiu[illegible] lumen nos ad lucem claritatis æternæ de hac [illegible] ſæculi nocte perducat, quo [illegible] CHRISTO qui eſt veræ pacis auctor, & cum [illegible] Angelis eius æterna pace & perpetua [illegible] fruamur.

[illegible]

[illegible]

E[illegible] [illegible] [illegible] q[illegible] [illegible] mis, q[illegible] [illegible] [illegible] ſeſtem be[illegible] [illegible]amus. Ad q[illegible] dum contin[illegible] [illegible] concupiſcentias [illegible] [illegible] crebras vol[illegible] de nos Scriptura [illegible] *poſt*

Eccl. 18. 30. *non eas, & a voluntate tua auertere.* [illegible] *concupiſcentiam eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.* [illegible] nimis altus mundi [illegible] parte mini[illegible]

Iac. 4. 4 [illegible] *eſſe amicus huius* [illegible] *conſtituitur.* [illegible] Apoſtolus [illegible] [illegible]annes, [illegible] ſuadet

1 Io. 2. [illegible]bis [illegible] *mundo* [illegible] *ea quæ in mun-*

F [illegible] *diligit mundum,* [illegible] *patris in eo.* [illegible] *omne quod in mundo eſt,* [illegible] *concupiſcentia* [illegible] *oculorum, & ſuperbia vitæ.* [illegible] & Co[illegible] poſtolus [illegible] Paulus [illegible] mor[illegible] [illegible] *quaſi non poſſidentes, & qui* [illegible] *quaſi*

1 Cor. 7 *non vtantur.* [illegible] *præterit enim figura huius mundi.* [illegible] ipſe Saluator in parabola ſua oſtendit, quod [illegible] voluptates ſæculi ſuffocant verbum [illegible] ctum. Et alibi præcipit dicens: [illegible]

Mat. 16. 24 *abneget ſemetipſum & tollat crucem ſuam & ſequatur me.* Et

Luc. 14. item, *qui non renuntiauerit*, inquit, *omnibus* [illegible] *non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Hæc igitur c[illegible] ſid[illegible] ſtantes, bene conuenit vt perpendamus, quanta [illegible] ſit continentia, per quam C[illegible] ad regnum [illegible] ſſimu[illegible] [illegible] tnum. C[illegible] [illegible] tate carnis conſiſtit. Sed [illegible] ra puriter & moribus conſiſtit. D[illegible] con[illegible]tiens abſtinere ſe ab omnibus [illegible]tiis, his autem quæ licita ſunt, libet cum m[illegible] & ſobrietate vti. [illegible] decet Chriſtianum [illegible] luxuriare, [illegible] promiſſ[illegible] regnum cæleſte [illegible] conuiuantiam [illegible] digne viuere [illegible] perpetuum gaudere. Charitatem [illegible] & fornicationem [illegible] agere, non aua[illegible] & veſtitu contentus eſſe non [illegible] ſpe[illegible] [illegible] iuitatum, ſe[illegible] mundi pompam co[illegible] mittere. Non debet eſſe [illegible] & [illegible] ns, non mendax, ne[illegible] non b[illegible] [illegible] non detractor, ſed [illegible] debet c[illegible] & corde proferre, linguam ſuam a [illegible] eloquio temperare, quia ſcriptum eſt: *In multiloquio non deerit peccatum.* Oculos contra vanitatem claudere [illegible] a

Pro. [illegible] curioſitate, & fa[illegible]tate immo ab omni reloq[illegible] malo auertere, aures [illegible] excelſum & exculſ[illegible]m [illegible] & naſum ad illecebram d[illegible] cibo[illegible] ſuauium odorum non libenter adhibere, ſed magis bonum & ſuauem odorem virtutum appetere. Manus & pedes & omnia membra corporis ſollicite cuſtodire, ne ſiant arma iniquitatis peccato, ſed magis arma potenter a Deo ad deſtruendum ſpiritalem inimicum. Cor quoque miles CHRISTI debet ante omnia ſol[illegible] [illegible] te, ne [illegible] illud iactantia ext[illegible] lat[illegible] [illegible] dia perſ[illegible] auaritia inſ[illegible]ſtet, libido ex[illegible] [illegible]ſtitia

H [illegible] grauet, torpor & ignauia oneret, & ne [illegible] uius eſt per nouitatum præſumptiones hæ[illegible] [illegible] in [illegible] cordis occulta per co[illegible] [illegible] contendit: vtique & membra corporis [illegible] ra prauos actus foris, cuſtodi[illegible] [illegible]tum eſt

Pro. [illegible] *mni cuſtodia ſerua cor tuum, quia* [illegible] *ipſo* [illegible] alibi: *Mors ſecus introitum* [illegible] *poſita eſt.* [illegible] Euangelio: *Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonum, & malus homo de malo theſauro cordis* [illegible] *profert malum.* [illegible] *de* [illegible], [illegible] *exeunt* [illegible] *miſericordia* [illegible] *tormen-* [illegible] Cum ei[illegible] or[illegible] d[illegible] [illegible] e[illegible] eſt [illegible] mu[illegible]

1 Cor. 2.

[illegible]

quippe [illegible]

ſpem [illegible]

[illegible] *infirmitate* [illegible] *torem* [illegible] *ſancti* [illegible] *confeſſione* [illegible] *vita & æterna* [illegible] *ſempiternum.* [illegible] & contra [illegible] pugnare & reſiſte[illegible] oportet [illegible] vitia eſſe principalia per quæ Diabolus humanum genus corrumpere & decipere ſolet, id eſt, *ſuperbiam cum vana gloria, iram, inuidiam, auaritiam, gulam, luxuriam, triſtitiam, & acediam.* Ex his vero radicibus propagata omnium vitiorum exoriuntur atque ſuccreſcit, econtrario autem quatuor ſunt principales virtutes. Hæ ſunt, *prudentia, iuſtitia, temperantia, fortitudo,* ex quibus omnis ornatus virtutum procedit, & cum quibus diuina gratia opitulante [illegible] CHRISTI [illegible] omnis multitudo vitiorum ſuperatur atque conteritur.

B

De Superbia.

PRIMVM namque ignitorum telorum hoſtis antiqui [illegible] præcipuum eſt ſuperbia: quæ vbicunque ſubintrauerit omnium vitiorum poſt ſe turmas trahit. Cuius ſoboles prima & quaſi conſors totius iniquitatis vana gloria. Hanc quoque maxime conditor noſter deteſtatur. Vnde & de ea ſcriptum eſt. *Omnis arrogantia abominatio eſt apud Deum.* Et item. *Odibilis coram Domino & hominibus eſt ſuperbia.* Et item. *Superbis Deus reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.* Primum quippe & maximum diaboli [illegible] ſuperbia, & hac homines primos [illegible] eſt. *Initium ſuperbiæ hominis* [illegible] *Deo fecit, quoniam ab eo qui fecit illum receſſit cor* [illegible] *peccati eſt ſuperbia, qui tenuerit eam* [illegible] *in finem. Propte*[illegible] *malorum,* [illegible] *deſtruxit eos* [illegible] *deſtruxit Deus* [illegible] *ſuperbarum areſecit Deus,* [illegible] *& plantauit humiles* [illegible] *eorum euertit Dominus,* [illegible] *& perdidit eas* [illegible] *fundamentum. Areſecit ex ipſis & diſperdidit illos, & ceſſare fecit memoriam eorum à terra. Perdidit Deus memoriam ſuperborum, & reliquit memoriam humilium ſenſu.* Quapropter [illegible] deterior eſt ſuperbia quæ ſæpe & [illegible] bonis [illegible] dum ho[illegible] bonis operibus [illegible] & hoc perdit per ſuperbiam quod ha[illegible]. Item omnium [illegible] dum homo vit[illegible] perbire cæperit de alto tur[illegible] O[illegible] initium ſup[illegible] dum [illegible] creatoris, [illegible] Nam omnis [illegible] quanto [illegible] erigit, tanto [illegible] quanto excelſius e cuatur. [illegible] ſuperbiam [illegible], per Dei [illegible] *Ante ruinam* [illegible] nihil magis [illegible] iram Dei [illegible]. Nam ſuperbia ex [illegible] Dæmones fecit, [illegible] non facit [illegible] agnoſc [illegible] quod [illegible] de [illegible]

Pr. 26. Eccl. 10. Iaco. 4. 6.

Eccl. 10. 14.

C

D

Pr. 16. 18

De Ira.

DVM ergo miles [illegible] cauere [illegible] quod [illegible] iratus [illegible] & S[illegible] no[illegible] ſuo verbo [illegible] & pa[illegible] legis mandat [illegible] Euangelij [illegible] tur [illegible] hominum prohibuit ſed quia [illegible] quod ſeminarium eſt homicidij [illegible] non ab[illegible] Redemptor [illegible] noſter qui non venit legem ſoluere, ſed adimplere, id quod [illegible] lege minus [illegible] ſanctione [illegible] adimpleuit, iræ occaſionem [illegible] & non ſolum non [illegible] vel non occidere [illegible] quæque [illegible] a[illegible] lijs irrogat patien[illegible] Iracunum eſt quædam paſſio mentis, quæ [illegible] ratione [illegible] tegitur in furorem [illegible] tens fiat faciens quod [illegible] de inſiſ[illegible] omnem [illegible] ne iudicium rectæ di[illegible] ſtæ contemplationis [illegible] lij habere poterit, ſed omnia p[illegible] quod dam facere videtur. De qua item [illegible] tis, rixæ, contumeliæ, clamor, indignatio [illegible] ptio, blaſphemiæ, ſanguinis effuſio [illegible] eiſcendi cupiditas, iniuriarum memoria [illegible] tur per patientiam & longanimitatem, & [illegible] nem intellectualem quam DEVS inſer[illegible] humanis, & per recordationem [illegible] vbi DEO dicitur, *dimitte nobis debita noſtra ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Quia [illegible] mam diuini præmij cupimus adip[illegible], de quo di[illegible], *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt,* n[illegible] lum hæc è noſtris cordibus amputanda eſt, ſed etiam de internis animæ radicibus extirpanda. Non enim valde prodeſt iracundiæ cohibitus furor in verbo nec in effectum prolatus, ſi illam arcanis pectoris [illegible] DEVS, quem ſecreta cordium non latent inſpexerit. Quaſi vero vniuerſa [illegible] genera vel fetarum, cum [illegible] libus immorantur tonoxia per[illegible], nec iam [illegible] ex eo pronunciari poſſunt innoxia quia nullum [illegible] et non aff[illegible] us bonitat[illegible] confert. Qu[illegible] pram: in ſemetipſis [illegible] conditum [illegible], & animæ [illegible] tatem protinus egerunt atque de[illegible] ant. Radices eius [illegible] vitiorum [illegible] Euangel[illegible] mo quam fructus qui proc[illegible] nequaquam vlterius pullulabunt atque ita mens po[illegible] terit iugiter in omni patientia & [illegible] cum hæc non de ſu[illegible] & ac[illegible] de cogitationum fuerint euulſa [illegible] co ne homicidium perpetret [illegible] dirum [illegible] fine quibus homicidij vitium [illegible] lebit admitti. *Qui iraſcitur enim fratri ſuo, reus* [illegible] *eſt. Qui odit fratrem ſuum homicida eſt,* [illegible] eum eotde cupiat interire, cuius cruorem [illegible] manu vel telo ipſe homine minime [illegible] ſcitur. Affectu næ homicida pronunciatur [illegible] quia non ſuum pro operatione [illegible] pro voluntatis ac voti [illegible] mium reddet [illegible] dicator [illegible]. *Omnis amaritudo & ira & indignatio & clamor & blaſphemia tollatur à vobis.* N[illegible] iuſtitiam Dei ope[illegible] mento expers eſt [illegible] tam ſermo [illegible] *Verbum* [illegible] *ſuſcitatas.* Spiritum vero [illegible] le n

G

Mat. 5.

G

H

Mat. 5. 22

Eph. 4. 31

Pr. 15. 18

A

[illegible] *Marc. 11.* [illegible] *Ioa. 8. 12.* [illegible]

B

[illegible] & intus corda noſtra [illegible]

De [illegible]

C

H [illegible]

D

[illegible]

[illegible] ſunt De[illegible], & q[illegible] ex Deo [illegible] eſt & [illegible] Deum. Itaque [illegible] & odij [illegible] quantum ſit pr[illegible] mus.

De Auaritia.

D [illegible] eſt [illegible] bene[illegible] C[illegible] ano, [illegible] per ipſ[illegible] humanum [illegible] ali[illegible] ad- [illegible] D[illegible] & auaritia idolola- tria ab A[illegible] *Eccl. 10. 9.* [illegible] peſtis [illegible] plus [illegible]

G

H [illegible] *1. Co. 7.* *Marc.* [illegible]

E Gen. [illegible]

[illegible]

[illegible] te. [illegible]

[illegible] 14. 6 [illegible] tiscit [illegible] *veri* [illegible] a pecu [illegible] retur [illegible] a. Hic [illegible] & [illegible] *hoc*

1. Cor. 7. *necesse, reliquum* [illegible] *tanquam* [illegible] *habentes sint, & qui flent tanquam non* [illegible], *& qui gaudent tanquam non gaudentes, & qui emunt tanquam non possidentes, & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur. Præterit enim figura huius mundi.* [illegible] habet quasi [illegible] habet,

B qui sic studet placere [illegible] vt [illegible] conditoris, flet quoque [illegible] tanquam non fleat, qui sic temporalibus damnis [illegible] tamen [illegible] per animum consuletur. Gaudet [illegible] tanquam non gaudeat, qui [illegible] de temporalibus [illegible] hilarescit, vt semper perpetua [illegible] tormenta [illegible] & hoc quod mentem gaudio [illegible] leuat, hanc continuo prouidi [illegible] pondere premat. [illegible] autem [illegible] quasi non possidens, qui & ad [illegible] sum terrena præparat, & tamen cauta cogitatione præuidet, quod hæc [illegible] Mundo quoque vtitur, sed [illegible] vtatur, qui & [illegible] cuncta exterius ad vitæ suæ [illegible] ministerium [illegible] & tamen hæc eadem nō [illegible] menti suæ dominari, vt subiecta foris seruiant, & nūquam intentionē animi ad alta tendentis frangant. Quicunque igitur tales sunt, eis profecto terrena omnia non ad [illegible] sed ad [illegible] adsunt, quia rebus [illegible] de necessitatibus vtuntur, [illegible] habere cum peccato cupiunt. De ipsis quoque rebus habitis [illegible] de [illegible] acquirunt, & plus [illegible] bono [illegible] quam bona possidere. [illegible] habitis, & [illegible] veritate [illegible] perspectis, [illegible] considerandum est de corporalibus delectis, quam grauia sint.

C

De [illegible].

PRimum [illegible] est corporale peccatum gulæ [illegible] intempe[illegible] corporis voluptas, per quam [illegible] parentes humani generis [illegible] ad [illegible] felicitate [illegible] & in hanc ærumnosam [illegible] vitæ miseriam deiecti sunt, vbi omnis homo per peccatum nascitur, per [illegible] laborem viuit, per dolorem moritur. Quis enim sufficienter enumeret quæ & quanta illi [illegible] nostro abstinentiæ contēptus ademerit, quod intellectualis mentis dignitate donatus [illegible] imaginem sui creatoris [illegible], quod soli Deo suo subiectus [illegible] sub [illegible] conspexit, quod erat ad [illegible] fruendi [illegible] omnium, quæ erant in [illegible] quod arbor [illegible] non [illegible] sed vnde vitæ [illegible] corporis [illegible] qui [illegible]

D bus qu[illegible] peteret [illegible] percipere [illegible] in [illegible] statu [illegible] figurata significatione [illegible] [illegible] infirmitas corrupi, nec ætate [illegible] [illegible] Noto- [illegible] [illegible] non [illegible] securū, habebat [illegible] nibus [illegible] [illegible] ma- [illegible] D Postremo [illegible] illus [illegible] ca- [illegible] quomodo [illegible] [illegible]

[illegible] eum [illegible] ceci [illegible] tat. [illegible] [illegible] ne, [illegible] paratc [illegible] bet, qu[illegible] sitas co[illegible] ex git [illegible] el si plus acce[illegible] ter deind [illegible] te perantiæ [illegible] Sed [illegible] ndum [illegible] quod [illegible] quæ deind [illegible] ipsa [illegible] & viles cib ple- rumque abstine[illegible] perfectum [illegible] competenter accipi- tur impe[illegible] unt. H[illegible] quod sanctus Dauid aquæ [illegible] se concupit [illegible] castigauit atque eam sibi [illegible] oblatam, [illegible] facere videretur effudit. & sancto He[illegible] perceptio carnium non concupita non nocuit. Vnde datur intelligi, quod veraciter abstinentes escarum non naturas, [illegible] concupiscentias damnent: ac voluntates [illegible] abusione mortificent. Qui autem non [illegible] qualitate sed etiam à quantitate ciborum [illegible] nihil aliud studebunt, n[illegible] stomach[illegible] deficiendo, ac [illegible] eximendæ [illegible] nec expleant suos [illegible] sed con[illegible] atque eis non [illegible] sed voluntas, quia [illegible] quam animi à perceptione [illegible] continebunt. Iam de vino abstinendo vel [illegible] Vnde sanctus Apostolus certam [illegible] dicens. *Nolite inebriari vino in quo est luxuria.* Qui [illegible] luxuriam facit, & [illegible] vini percep[illegible] non natura, & propterea non [illegible] vino, sed inebriari prohibeo: quandoquidem [illegible] stomachum [illegible] vini [illegible], ebrietas animum corpusque debilitat, illi quoque qui ne[illegible] sibi perceptione vini diuersorum poculorum potionibus [illegible] nequaquam mihi videntur abstinentiam implere. qui & ad h[illegible] forsitan à vino suspe[illegible] ab hominibus laudem, & interdicti sibi vini, compensant poculis suauioribus voluptatem. Similiter & [illegible] quadrupedibus abstinentes & auibus [illegible] aut piscibus perfruuntur: non mihi videntur [illegible] delectationes sui corporis sed mutare. Nam sunt aliqui de [illegible] sum abstinentium numero qui in hoc pa[illegible] videri [illegible] & gl[illegible] nam sibi [illegible] de a[illegible] distinctione conqui[illegible] cum [illegible] ab [illegible] animalibus iudicant [illegible] dum, [illegible] po- [illegible] ex [illegible] que talibus [illegible] poris impleant appetitus, cum [illegible] abstinentiæ non aliqu[illegible] orum vsum sed [illegible] suadet comp[illegible] Et illi magis [illegible] sione censendi sunt, qui sibi non aliquarum [illegible] perceptiones, sed delectationes corporis interdicunt. Hæc tamen non ita dicimus [illegible] monachorum reg[illegible] quæ à quadrupedum esu pro[illegible] tentes à carnium esu abstinere proh[illegible] sed [illegible] quomodo gulæ [illegible] [illegible] enim vt qui [illegible] carnibus [illegible] [illegible] omnibus [illegible] quis [illegible] [illegible] genus alimenti [illegible] [illegible] Vnde [illegible] [illegible] Sicut [illegible] & eb[illegible] & a verbo detractioni & stul[illegible] [illegible] contentiosi [illegible] [illegible] [illegible] Audiamus Apostolum, nobis [illegible]

Eph 5.18.

F

G

H

A

1 Cor. 10. 31. *nec [illegible] ſiue aliud [illegible] agatis, omnia in gloriam Dei [illegible].*

De fornicatione.

HÆc de gula dicta ſ[illegible] ant [illegible] c[illegible] [illegible] [illegible] ius [illegible] ic[illegible] delicet [illegible] ne ſcri[illegible] [illegible] anctam [illegible] videamus. Sanctus Paulus Ap[illegible]

1. Cor. 6. 18. [illegible] *fornicatio-[illegible] peccatum [illegible] homo [illegible], [illegible] corpus eſt [illegible] autem fornicatur, in corpus proprium peccat.* [illegible] ate [illegible] forni[illegible] ma[illegible] cætera o-[illegible] peccata, quæ [illegible] pus [illegible] non ta[illegible] me[illegible] concup[illegible] [illegible] ficiont obſtrictum & obnoxium [illegible] quemodu in tolo [illegible] ationis cor[illegible] tali [illegible] it, ant[illegible] iniungens per libidinem cum ipſo corpore, & vnum cum ipſo quod minus ad[illegible] & deuin-ctum [illegible] tantum vt nihil aliud [illegible] momento & [illegible] momento huius tam magni [illegible] humi-

B

ni [illegible] ceat, aut intendere [illegible] addiem: mentemque captiuam ſubdit ipſa [illegible] & quo-dammodo absorbtio libidinis & concupiſcentiæ car-nalis. Ideo tam magnum malum iuſſit Apoſtolus fugere [illegible] non tam [illegible] quia diſ-fi[illegible] e eſt [illegible] reſiſtere [illegible] poſtquam cor captiuauerit per concupiſcentiam. Hin[illegible] humani generis creator & cond[illegible] Deus opifi[illegible] ſui [illegible] præ omnibus e-mendationemque c[illegible] gnoſcens, illic curam adhibuit medicinæ, vnde ca[illegible] principaliter nouerat

Matth. 5. 28. eu[illegible] [illegible] *quicunque,* [illegible] *viderit mulierem ad con-cupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Pe-tulantes oculos notans, non tam eos arguit, quam il-lum interiorem ſenſum [illegible] qui officio eorum male vti-tur ad videndum. Cor namque ægrum, & faucia-tum libidinis telo, quod ad concupiſcendum videt, beneficium inuitus recte ſibimet [illegible] creatore conceſ-ſum vitio ad operum prauorum miniſteria contorquens: & in ſe[illegible] reconditum concupiſcentiæ morbum [illegible] nis occaſione producit. Idcirco ergo

C

[illegible] ndatum [illegible] vitium peſſi-mum [illegible] vſus occupatione [illegible] t. Non e-[illegible] oculos, quos vtique oportun[illegible] pa[illegible] er cuſtodi[illegible] ie ipſis [illegible] cu-pi[illegible] æ [illegible] ctus ſed dicit [illegible] o[illegible] ſtodia ſerua co[illegible] [illegible] oſita eſt [illegible] quod vbique abuti [illegible] teſt oculor[illegible] Vnde co-[illegible] tationum [illegible] tuos mo[illegible] ante-tequam fructus germinent peccatorum [illegible] deamus extin[illegible] & filiæ babylonis paruulos [illegible] lidamus ad petram, hoc eſt, fornicationis ſuggeſtiones & im-m[illegible] [illegible] rus, n[illegible] da[illegible] tum [illegible] recordatio-n[illegible] to [illegible] amus. Nulla etenim virtute tam pro-[illegible] homines ſpiritu[illegible] angel[illegible] imitatione con[illegible] equitur [illegible] merito & gratia caſti-tatis, [illegible] adhuc in terra degentes. habent ſecun-dum Ap[illegible] ſummum [illegible] patum [illegible] cœl[illegible] quo[illegible] depoſita cor[illegible] ca[illegible] abitu[illegible] iſtu in fu-tur[illegible] ſ[illegible] nefi[illegible] ntes [illegible] e qua-[illegible] am prædict[illegible] ge[illegible] Ap[illegible] [illegible] unt-cen[illegible] [illegible] ſaudia-

D

1. Theſſ. 4. 3. mus. [illegible] quidnam [illegible] nibus [illegible] & ma[illegible] [illegible] nct [illegible] o-

Ibid. [illegible] *atio* [illegible] *ve* [illegible] *in paſ-* [illegible] Vid[illegible] [illegible] eſt. [illegible]

E

[illegible]

1. Theſſ. 4. [illegible] *minem* [illegible] *ſuum in* [illegible] *cit, di*cens. [illegible] *tus* [illegible] *ne* [illegible] *ur, qui etiam* [illegible] *ſanctio cor no-ſtrum* [illegible] *auit.*

Hæc [illegible] tra[illegible] emus, hoc mente ſæpius re-uolu[illegible] ſficere ſeſtinemus, vt e[illegible] ſti cor-pore [illegible] Sp[illegible] us [illegible] etea-mu. Qui ergo matri[illegible] oni[illegible] c[illegible] nt, caſtitatem con-iug[illegible] tuent ne ſe in[illegible] e[illegible] n ubin[illegible] m proſtibulo coin[illegible] ſed v[illegible] coniugem ſuam le-gitimam, [illegible] mulier [illegible] timum no-uerit. Qui v[illegible] hæc [illegible] tranſgreditur [illegible] ubio adulterij crimine reus tenetur, [illegible] autem q[illegible] omio nondū ſu[illegible] iuncti [illegible] ſtem obſer-

F

Hebr. 13. 4. uent vſq; ad tempus [illegible] m opor[illegible] ne [illegible] forni-cati[illegible] tur [illegible] uant, quia ſcriptum eſt, *forni-catores & adulteros iudicabit Deus.* [illegible] ante[illegible] virginita-tis propoſitum [illegible] nent, [illegible] onaſſu[illegible] cu-ſtodiant. ne forte ab æterni regis nupt[illegible] cum fatuis vir-ginib. repellantur, ſed magis cum prudenti[illegible] us lucentib bonorum operum mer[illegible] uinat[illegible] d conuiuium ſponſi cœleſtis intrent. Similiter & qui vidualem continentiam profeſſi ſunt, non redeant [illegible] tro, ſed ad ſupernæ vocatio-nis intendant præmium, [illegible] t illud conſequantur. Igitur o-mnes ſimul fidem catho[illegible] cam tenentes, aud[illegible] amus Apo-

2. Cor. 11. 2. ſtolum nobis dicentem. *Deſpondi enim vos vni viro virginem ca-ſtam exhibere Chriſto.*

De triſtitia.

NEc minus ergo contra peſtem [illegible] iſtitiæ ſecularis vi-gilare debemus, quia [illegible] mortis [illegible] olla [illegible] non caueatur. Vnde Apoſtolus admonens nos

Philip. 4. dicit. *Gaudete in Domino ſemper, iterum dico gaudete modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus. Dominus prope eſt. nihil ſolliciti ſitis, ſed in omni oratione, & obſecratione petitiones veſtræ innote-ſcant apud Deum.* Cum ergo Deum quære[illegible] [illegible] us eiuſque

G

promiſſis credentibus lætari atq; gaudere ſemper præci-pitur procul dubio læta[illegible] cons[illegible] [illegible] pr[illegible] hibetur. Eſt ēt genus triſtitiæ peſtiferum ac mortiferū, quod quaſi paſ-ſim per ſingulos curſus, ac varios caſus [illegible] anima[illegible] [illegible] habuerit facultatem, ab [illegible] nos per momēta [illegible] ſepa[illegible] diuinæ contemplationis [illegible] ipſamq; mentem ab vniuerſo ſtatu puritatis de[illegible] funditus la-befactat & deprimit. Non orationes eam explere cū ſoli-ta cordis alacritate permittit, non ſacrarum lectionum ſi-nit remediis incubare, tranquillum quoq; & mitem fra-[illegible] bus eſſe non patitur, & ad cuncta operat[illegible] onum vel re-ligionis officia impat[illegible] entem & aſperum red[illegible] t, omniq; [illegible] ſalubri conſi[illegible] o, & [illegible] ordis co[illegible] [illegible] rbata, ve[illegible] item facit & ebrium. Se[illegible] m fran[illegible], & obruit, deſp[illegible] ratione pœnali, quamobrem non minus proſpectu [illegible] ſpiritualis agonis cer[illegible] mina legitime curamus, delud[illegible] re hic quoq; nobis curandus eſt morbus. Sicut enim tinea ve[illegible] imento, & vermis ligno, ita triſtitia veſtra nocet cor-

H

di. [illegible] atis euidenter ac propter vim noxij huius & pernici-oſi v[illegible] ſpiritus diuinus expreſſit. Veſtimentum namque e[illegible] carum [illegible] ctum nullius pretij vel honeſtatis po-te[illegible] vlterius [illegible] commercium, tantidemq; lignum ve[illegible] [illegible] n tam ad ornatū vel mediocris æ-[illegible] ſe[illegible] [illegible] mbuſti[illegible] nem ignis merebitur deput[illegible]. E[illegible] detreſtabi[illegible] us triſtitiæ genus, quod [illegible] re[illegible] onem vitæ, nec emendationem vitiorum, ſed perni-cioſiſſimam d[illegible] erati[illegible] nem animæ [illegible] delinquent. [illegible] necca[illegible] poſt fratricidiu pœnitere, nec Iudam po[illegible] od[illegible] ad ſatisf[illegible] oni remedia feſtinare, ſed ad ſuſ[illegible] laque[illegible] ſe [illegible] deſperat[illegible] ne[illegible] raxit Ideoq; no[illegible] his vna re[illegible] iudica[illegible] ſt. cū [illegible] pœ-nit[illegible] eld [illegible] [illegible] uturæ beatit[illegible] dinis c[illegible] p[illegible] e cup[illegible] mus. De q[illegible] & B[illegible]

2. Cor. 7. [illegible] quit, [illegible]

[illegible] *al* [illegible] *em*

[illegible] cen- [illegible] dol [illegible] on- [illegible] ter ſe [illegible] que- [illegible] cum [illegible] a- [illegible] Spiritus [illegible] Apoſtolus. *Fructus autem ſpiritus* [illegible] *pa-tientia,* [illegible] *bonitas* [illegible] *manſuetudo benignitas, continentia.* [illegible] patiens [illegible] Ductura, [illegible] & [illegible] ducta ac deſperatione [illegible] ab induſtria & ſalute [illegible] orationum efficaciam, verumetiam vniuerſos quos prædiximus fructus ſpirituales [illegible] conferre. Quapropter abſque [illegible] quæ [illegible] pro [illegible] pœnitentia vel pro illu- [illegible] perfectionis [illegible] deſiderio [illegible] ſuſcipietur futurorum. Omnis triſtitia tamquam ſeculi & quæ mortem inferat æqualiter [illegible] pellenda eſt, ac ſicut fornicationis ſpiritus philargyriæ vel iræ, de noſtris cordibus penitus extruenda. Hanc igitur pernicioſiſſimam paſſionem, ita de nobis expellere poſſumus, ſi mentem noſtram ſpirituali meditatione iugiter occupatam [illegible] ſpe & contemplatione [illegible] beatitudinis erigamus. Hoc enim modo vniuerſa triſtitiarum genera ſiue quæ ex præcedentibus deſcendunt ſiue quæ amiſſione lucri vel detrimenti [illegible] nobis veniunt, ſeu [illegible] irrogata generantur iniuria, ſiue quæ irrationabili mentis confuſione procedunt, ſeu quæ lætalem deſperationem nobis inducunt valebimus ſuperare: cum externarum rerum futurarum intuitu ſemper læti atque immobiles perdurantes, nec caſibus deiecti præſentibus, nec proſperis fuerimus elati, vtraque velut caduca & mox tranſeuntia contemplantes.

De accidia.

OCtauum ergo ac nouiſſimum octo principalium vitiorum [illegible] eſt ac [illegible] per quam [illegible] men[illegible] [illegible] quæ hominem iouiſſem ad [illegible] bonum [illegible] ad interitum [illegible] *Otioſitas inimica eſt animæ,* quam [illegible] fabulus per [illegible] mors [illegible] hominis [illegible] cum [illegible] & minime in bonis operibus deſudate. Accidia enim eſt [illegible] quæ Deo [illegible] multum [illegible] probantur: dum otioſus homo [illegible] ſcit in deſiderijs carnalibus, nec in opere gaudet ſpirituali nec in ſalute animæ ſuæ lætatur, nec in [illegible] fratrum labore [illegible] latetur: ſed tantum concupiſcit [illegible] derat [illegible] tractans, per omnia diſcurrit. [illegible] mentem: multis enim [illegible] quæ [illegible] mala. De qua [illegible] violentia pigritia [illegible] boni [illegible] laborandi [illegible] cordis, mutatur [illegible] quia [illegible] vincit [illegible] per ſtudium [illegible] beatitudinis, per deſiderium [illegible] beat [illegible] udinis, per cooperationem [illegible] nente [illegible] aberpet ſtabilitate [illegible] a [illegible] exercitio [illegible] cotidie [illegible] & laboris [illegible] & [illegible] tanti [illegible] nunquam [illegible] Deum Dei. Difficultus enim [illegible] diabolus [illegible] in homine [illegible] quam [illegible] in opere [illegible] quam enim quem [illegible] ge [illegible] Q [illegible] ore [illegible] [illegible] om [illegible] *ator otioſus,* *replebitur* [illegible] *et* [illegible] *ve vel inopia* [illegible] *neceſſe* [illegible] *alieno* [illegible] *temptatione Dei vel* [illegible]

[illegible] qui [illegible] quia in [illegible] *bus, in* [illegible] *diuites facti eſtis in illo in omni verbo, & in omni ſcientia.* Multa [illegible] mala docuit otioſitas. Quæ euidenter Apoſtolus commemorauit dicens. *Audiuimus* inquit, *quoſdam inter vos ambulare inquiete, nihil operantes ſed curioſe agentes.* Huic que vitio ſubiunxit quoddam ſtatim medicamentum dicens. *Rogamus vos fratres quod operam detis vt quieti ſitis & vt veſtra negotia agentes operemini manibus veſtris, vt honeſte ambuletis ad eos qui foris ſunt & nullius aliquid deſideretis.* Nam quos [illegible] tiam inordinatos ac rebelles notat, ab his ſtudioſis quoſque ſegregari præcipiens dicit, *Denunciamus autem vobis fratres in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſubtrahatis vos ab omni fratre inordinate & inquiete ambulante, & non ſecundum traditionem quam acceperunt a nobis.* Et quæ fuerit illa traditio protinus ſubiunxit dicens. *Ipſi enim ſcitis quemadmodum oporteat imitari nos. quoniam non inquieti fuimus inter vos neque panem gratis ab aliquo manducauimus: ſed in labore & in fatigatione nocte & die operantes, ne aliquem veſtrum grauaremus, non quaſi non haberemus poteſtatem: ſed vt nos metipſos formam daremus vobis ad imitandum nos.* [illegible] Chriſtianus qui cum mane a lecto [illegible] ſuæ ſurrexerit, non aliquid operi [illegible] non ad ecleſiam orationis cauſa vadit, non ad audiendum verbum Dei concurrit, non eleemoſynas agere [illegible] non infirmos viſitare, vel calumniam pa [illegible] contendit. ſed aut in verbum [illegible] ſuas pergit, aut domi lites & contentiones excitat, aut aleæ vel fabulis & iocis ſe inutilibus impendit donec edulium ſuum a ſeruis laborantibus præparetur. Et ſi aliquid minus per impoſſibilitatem aliquam paratum a [illegible] tum [illegible] tum libitum fuerit ſubito exardeſcit, & ad vindictam gendam ſtatim proſilit: ſicque dum [illegible] eta [illegible] ſeruus totus excruciatur. Sed hæc vnde faciunt, niſi quia de futuris non cogitant, nec iudicium Dei metuunt, pertractant. Si enim diem mortis ſuæ [illegible] [illegible] tali dementia ſe interderent. Nunquid non ſapiens moritur [illegible] titur vt ſtultus, diues vt [illegible] pet, [illegible] ignobilis. Nunquid non caro diuitis [illegible] vermibus [illegible] vt vendicet? Ecce diues cum [illegible] ad ſepulchrum ducitur ſed nemo obſequentium [illegible] ſepulchro manere dignatur, ſed ſicut ſolus [illegible] eſt, ſic ſolus hinc exiet. Cur hoc? Ante tempus [illegible] mortalibus [illegible] reſpicitur, quod poſt [illegible] neceſſitatio cogetur. [illegible] quotidie [illegible] noſtri [illegible] poſt mortem [illegible] conſideremus. Omnes enim [illegible] nos oportet ante tribunal Chriſti, vt recipiat vnuſquiſque propria corporis prout geſſit ſiue bonum ſiue malum: ſed quia nemo contra vitia ſine pugnare poteſt, niſi qui acrater virtutum opem habere ſtudet.

De quatuor principalibus virtutibus.

SCiendum eſt quod hæ quatuor ſpecies principalium virtutum quas [illegible] numerauimus hoc eſt, *prudentia, iuſtitia, fortitudo, & temperantia,* a quibus omnis ordo & [illegible] virtutum [illegible] homini Chriſtiano neceſſariæ ſunt, quia non aliter [illegible] perfecteri [illegible] per remedia [illegible] Sanctorum enim [illegible] aucto [illegible] valde nobis commendat [illegible] & [illegible] earundem ſacrarum virtutum, quatenus [illegible] militiæ Chriſti apti [illegible] ſtudeam [illegible] quatuor [illegible] & quaſi [illegible] cæteræ [illegible] ſunt. ſed [illegible] noſtri [illegible] ſunt [illegible] ita vt iam oſtendi [illegible] prudentia [illegible] m, & temperantia [illegible] tis con ſectentur [illegible] chriſtiano [illegible] fit quod [illegible] ita [illegible] p [illegible] ac temperanter agi [illegible] s.

A [illegible] ac [illegible]

Cuius etiam partes [illegible] sunt quatuor, vt [illegible] dictum est, quarum prima est prudentia in indagatione veri & in inuentione [illegible] ſtens. Hæc memoriam [illegible] mo excitat, intelligentiam ingenio præſtat, prouidentiam conſilio exornat. Hæc ſpirituales homines à carnalibus [illegible] defæcatos illuſtrat, & ab omni delectatione noxiæ curioſitatis euerſos deſiderio contemplandæ veritatis illuminat, vt humanarum rerum diuinarumque ſcientiam conſecuti prudentes ac ſapientes veraciter fiant. Præ ſpiciant imminentia mala, ſimul & caueant, nec putent illa eſſe mala niſi ea quæ malum efficiant: nihil in hoc mundo [illegible] aut [illegible] ſte, ſed omnia Deo volente [illegible] fieri prudenter accipiant [illegible] tes aut doceant [illegible] ſentes aut arguant [illegible] s noceant nec ſibi [illegible] cete [illegible] ttant. Tale Dominus in Euangelio [illegible]

Mat. 10. 16. B

er [illegible] dicens. *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes & ſimplices ſicut columbæ* [illegible] nec ſimplices [illegible] inueni [illegible] p[illegible]unt, [illegible] prudentes [illegible] inueni [illegible] per[illegible]. Cæterum [illegible] quælibet [illegible] vel [illegible] alia quaque [illegible] que non [illegible] & [illegible] tamen [illegible] non habet prudentiam, quæ [illegible] perditioni eſt [illegible] ſed ſimul [illegible] virtus a [illegible] ſtat [illegible] hæc [illegible] corrupta. Nam [illegible] tat de periculo [illegible] vel de caſu [illegible] perdat, & [illegible] ſ ſt [illegible] pereat ipſe [illegible] perdat, & [illegible] perditio [illegible] incipiat. [illegible] vero quæ ſecunda [illegible] s eſt, [illegible] habitus animi [illegible] dignitatem. In hac diuinitatis [illegible] & humanitatis [illegible] & æquitas totius vitæ [illegible] ſtitiam [illegible] in hac vita iuſtitiam conamur implere [illegible] iuſtitiæ opus eſt propitium [illegible] cuique tribuere. Deo nos [illegible] quo ſumus facti reddamus, nec [illegible] nobis ea quibus ſumus [illegible] præpoſi[illegible]

• C

amus. D[illegible] ſubjecta[illegible] Deo, & [illegible] eſt hominis [illegible]. Duo ſunt contraria iniuſtitiæ genera, vnum quod inferri [illegible] alterum quod ab aliis [illegible] pellere [illegible] quidem [illegible] non [illegible] ab ipſo [illegible] magno a[illegible] perpetua [illegible] eiuſque pa[illegible] *perſeueran-* [illegible] cum [illegible] quadam & [illegible]

D

[illegible] *Patientia* [illegible] cauſ[illegible] [illegible] *tantia* eſt [illegible]. Hæc [illegible]

[illegible] ſuper [illegible] Deum [illegible] conte[illegible] uitium ag[illegible] & ma[illegible] [illegible] & [illegible] tatis ambul[illegible] quia ſcriptum [illegible] *Dominus, & iuſtitiam [illegible] æquitatem vidit vultus eius.* [illegible] *Iuſtitia liberauit a morte.* Item *Qui ſequitur iuſtitiam & veritatem inueniet vitam & [illegible] gloriam.* H[illegible] ad ho[illegible] [illegible] um [illegible] edi[illegible] rem [illegible] de [illegible] um eſt. *Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cælo proſpexit.* Q[illegible] [illegible] demus [illegible] ſpem ſalutis noſtræ ponamus, quia [illegible] *de longe* [illegible] *qui ſperant in ſe. Et miſericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.* [illegible] vet[illegible] us [illegible] [illegible] ſaude an[illegible] & [illegible] cau[illegible] [illegible] inſidias [illegible] ad [illegible] ut. [illegible] autem [illegible] que qui in chriſtiana in [illegible] [illegible] ſtitutus ſit, [illegible] omni [illegible] hoſtes [illegible] inſtantes vigil [illegible] dolus [illegible] [illegible] calidus [illegible] celerite[illegible] diuerſi percutit [illegible] vulnera [illegible] quiens, modo ex pharetra per inſidias [illegible] vulnerat [illegible] ante eius faciem haſtam vibrat [illegible] quia videlicet vitia [illegible] & alia ſub virtutum ſpecie contegit, & alia [illegible] aperta eius oculis opponit. Vbi enim infirmari Dei militem conſpicit, illic [illegible] velamina [illegible] [illegible]. Vbi autem [illegible] iſtere ſibi [illegible] conſiderat, [illegible] contra vires procul dubio dolos parat. Nam cum [illegible] quempiam in carnis illecebra videt, [illegible] apertè [illegible] corporis quæ [illegible] valeat eius [illegible] obiicit [illegible] contra auaritiam, [illegible] ius cogitationibus domeſticum [illegible] ad prauiſſimos [illegible] quaſi [illegible] ſeductum [illegible] nem pro[illegible] [illegible] ceſſans, e[illegible] ſe ſuſcitat non[illegible] multos [illegible] in e[illegible] [illegible] cuſtodiam [illegible] in immunditiam libidinis demerguntur. Sæpe vero è diuerſo nonnulli, qui [illegible] libidinis immunditiam fugiunt: per caſtitatis culmen in voraginem elationis ruunt. Qui ergo [illegible] etiena ha[illegible] culpa de vitio, & qua [illegible] culpa de vi[illegible] Sed [illegible] [illegible] quaque conſpi[illegible] priuſquam veniat culpa depr[illegible] [illegible] vigil [illegible] prænotat [illegible] fortiter dec[illegible] [illegible] nocere militiæ Chriſti prouidendum eſt, ne ma[illegible] la quælibet agat, ſecundo vero loco conſideret ne bona [illegible] faciat, & poſtquam praua ſubiecerit [illegible] etiam [illegible] ſubiecere ſtudeat contendat [illegible] [illegible] elationis culpa vet[illegible] antur [illegible] [illegible] dictum eſt, plerunque [illegible] vigilanti ſtudio [illegible] quomodo ex [illegible] arrogantia, ex iuſtitia [illegible] ex [illegible] ex [illegible] omatur. [illegible] bona hæc agit [illegible] quo [illegible] [illegible] valeant conſpicit. Nam [illegible] doctrinæ ſtudijs laborat mentem [illegible] tamen arrogant [illegible] Cu[illegible] [illegible] uentium [illegible] [illegible] C[illegible]

[illegible] alios [illegible] & [illegible]

Pſ. P F G H

A [illegible] ac, [illegible]. Qui [illegible] ſua ſe [illegible] cogitatione omne vitium [illegible] ſuſcipere poſſit aſpicitur, recte de eodem in libro Iob dicitur, *procul odorat bellum.* (Iob 39.25) Induamus nos ſecundum apoſtolum lorica iuſtitiæ, & galea ſalutis, habentes ſcutum fidei, in quo poſſimus omnia tela nequiſſimi ignea extinguere: & gladium ſpiritum, quod eſt verbum Dei. Contineamus nos à prauis actionibus, cuſtodiamus os noſtrum à noxijs & otioſis ſermonibus & recaueamus ne lædamur à malis cogitationibus, ne victoriam quam acquiſiuimus per conſtantiam, perdamus per elationis vecordiam.

Studeamus quoque vt in omnibus aduerſitatibus, quæ nobis adueniunt, patientiam ſeruemus: quia in nulla alia re melius hoſtis noſter vincitur, qui quotidie, quomodo nos perdat machinatur. Ait enim Dominus noſter. *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.* (Luc. 21. 19.) Patientia vero eſt aliena mala æquanimiter perpeti: contra eum quoque qui mala irrogat nullo dolore morderi. Sciendum tamen eſt quod tribus modis patientia exerceri ſolet. Alia namque ſunt, quæ à Deo, alia quæ ab antiquo aduerſario, alia quæ à proximo ſuſtinemus. (B) A proximo namque perſecutiones, & damna, & contumelias, ab antiquo enim aduerſario tentamenta, à Deo autem flagella toleramus. Sed in omnibus tribus his modis vigilanti oculo ſemetipſam debet mens circumſpicere: ne contra mala proximi pertrahatur ad retributionem mali, ne contra tentamenta aduerſarij ſeducatur ad delectationem vel conſenſum delicti; ne contra flagella opificis ad exceſſum prorumpat murmurationis. Perfecte enim aduerſarius vincitur: quando mens noſtra & inter tentamenta eius à delectatione atque conſenſu, & inter contumelias proximi cuſtoditur ab odio; & inter flagella Dei compeſcitur à murmuratione.

De confeſſione & pœnitentia.

SEd tamen militi Chriſti, ſi aliquo modo à dolo ab inimico ſeducitur, vel carnis fragilitate ſuperatus, non eſt deſperandum ſed magis ſtudendum, vt per veram confeſſionem, condignamque pœnitentiam (C) & compunctionem lachrymarum ſemetipſum recuperet veniamque delictorum à miſericorde iudice impetret, perque bonorum actuum, ſtrenuum exercitium ad prioris vitæ ſtatum, & ad præmium promiſſæ retributionis peruenire mereatur.

De compunctione.

COmpunctio igitur cordis ex humilitatis virtute naſcitur. De compunctione confeſſio peccatorum, de confeſſione pœnitentia, de pœnitentia vero prouenit delictorum indulgentia. Compunctio cordis eſt humilitas mentis cum lachrymis & recordatione peccatorum, & timore iudicij. Ex genuino fonte compunctionis, ſolent profluere lachrymæ, id eſt, dum mens operum ſuorum diligentius mala conſiderat, aut dum deſiderio æternæ vitæ ſuſpirat. Vnde & propheta ait. *Sitiuit anima mea ad Deum viuum, quando veniam, & parebo ante faciem Dei? Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte.* (Pſ. 41.3.) (D) Quatuor item ſunt qualitates affectionum, quibus cogitatio iuſti tædio ſalubri compungitur. Hoc eſt memoria præteritorum facinorum, recordatio futurarum pœnarum, conſideratio peregrinationis ſuæ, in huius vitæ miſeria, deſiderium ſupernæ patriæ, quatenus ad eam quantocitius valeat peruenire. Quando ergo iſta in corde hominis fiunt, ſciendum eſt tunc eſſe Deum per gratiam humano cordi præſentem. Vnde & in Pſalmo dicitur. *Deus vitam meam nunciaui tibi, poſuiſti lachrymas meas in conſpectu tuo, ſicut in promiſſione tua.* (Pſ. 55.) Promiſſio indulgentiæ, quam habemus à Deo, lachrymas pœnitentiæ excitat cordi noſtro, ſed tunc ſalubris eſt ipſa compunctio, quando hominem prouocat ad confeſſionem peccatorum, & ad conuerſionem melioris vitæ. Hortatur itaque nos ſæpius ſancta ſcriptura ad medicamenta fugere confeſſionis, non quod Deus indigeat confeſſionis noſtræ, cui omnia præſto ſunt quæ cogitamus, loquimur, & agimus. Sed nos aliter ſaluti fieri non poſſumus, niſi confiteamur pœnitentes, quod inique geſſimus negligentes. Qui ſeipſum accuſat in peccatis ſuis, hunc diabolus non habet iterum accuſare in die iudicij, ſi tamen confitens pœnitendo diluit quæ fecit, nec iterum renouat quæ egit. *Confitemini*, dicit Iacobus Apoſtolus, *alterutrum peccata veſtra & orate pro inuicem vt ſaluemini.* (Iaco. 5.16) Item beatus Apoſtolus Paulus. *Ori autem*, inquit, *confeſſio fit ad ſalutem.* (Rom. 10. 10.) Sed & Salomon de confeſſione peccatorum dicit. *Qui abſcondit ſcelera ſua, non dirigetur, qui autem confeſſus fuerit, & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur.* (Prou. 28. 13.) Magnum eſt ſalutis medicamentum non iterare quæ impie geſſimus, nec priorem cicatricem vulnerum reſauciare. Vnde dicit Ioannes Euangeliſta. *Si confitamur peccata noſtra: fidelis eſt Deus & iuſtus vt remittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate.* (1. Io. 1. 9) Similiter & Pſalmiſta ait. *Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei.* (Pſal. 31. 5)

E, F

De non tardando conuerti ad Deum.

VIuens confiteatur peccator quæ fecit, quia non eſt fructuoſa confeſſio apud inferos, nec pœnitentia ad ſalutem proficiens. Ecce nunc tempus ſalutis, ecce nunc tempus acceptabile Deo. Tempus eſt nunc remiſſionis pœnitentibus, ſed tempus erit poſt mortem vindictæ negligentibus confiteri ſcelera ſua. Omnes enim impij amaram habent in pœnis pœnitentiam, ſed non proficit eis pœnitentia ad remiſſionem: ſed conſcientia torquet eos ad augmentum pœnarum quas patiuntur. Putauerunt ſibi per confeſſionem præcauere tormentorum immanitatem & neglexerunt. Ita ſicut foras flammis, ita intus conſcientia propria torquentur. Quomodo poteſt medicus ſanare quod ægrotus oſtendere erubeſcit. Deus enim deſiderat confeſſionem noſtram, vt iuſtam habeat cauſam ignoſcendi. (G) Qui peccata ſua occultat, & erubeſcit ſalubriter confiteri: Deum quem teſtem habet, iterum habebit eum vltorem. Optime ſe iudicat homo in hac vita, ne iudicetur à Deo damnatione perpetua. Duplicem habere debet fletum in pœnitentia omnis peccator ſiue quia per negligentiam bonum non fecit, ſeu quia malum per audaciam perpetrauit. Quod oportuit non geſſit, quod non oportuit egit. Nam ſaluator in Euangelio pœnitentiæ virtutem oſtendit dicens. *Pœnitentiam agite appropinquabit enim regnum cælorum.* (Mat. 3. 2.) Et Ioannes Baptiſta. *Facite, ait, fructus dignos pœnitentiæ.* (Ibid. v. 8.) Fructus dignus eſt pœnitentiæ transacta flere peccata, & eadem iterum non agere, ſicut ſcriptura ait. *Ne adijcias peccatum ſuper peccatum, & dicas miſeratio Dei magna eſt: quoniam miſericordia & ira ab illo eſt.* (Eccli. 5. 5.) *Lauamini*, dicit Dominus per Iſaiam Prophetam, *& mundi eſtote.* (Iſa. 1. 16.) Lauatur namque & mundus eſt; qui & præterita plangit, & iterum flenda non admittit. Lauatur & non eſt mundus, qui plangit quod geſſit, nec deſerit: & poſt lachrymas hæc quæ fleuerat repetit. (H) De his qui poſt lachrymas ad delicta reuertuntur priora, Beatus Petrus terribiliter ait. *Canis reuerſus ad vomitum ſuum.* (2. Pet. 2.) *Fili ſi peccaſti*, dicitur in ſcriptura ſancta, *ne adijcias iterum, ſed de præteritis deprecare vt remittantur tibi.* (Eccli.) Pœnitentia vera non annorum numero cenſetur, ſed amaritudine animi. Vnde beatus Petrus mox à Domino indulgentiam recepit, quia amariſſime fleuit trinæ negationis culpam. Pœnitentia [illegible] ſit exigat tempore [illegible] intima cordis amaritudine agitur, non deſpicitur apud iudicem iuſtum Deum, qui cordis ſecreta conſiderat. Non enim longitudinem temporis tantum [illegible] quantum affectum ſinceritatis pœnitentis [illegible] enim in Chriſtum tota mente confidit [illegible] moriatur peccatis, fides ſua viuit in æternum [illegible]

A

Ioan. 11.25 ipſe Dominus ait in euangelio. *Ego ſum reſurrectio & vita, qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit viuet, & omnis qui viuit & credit in me non morietur in æternum.* De morte animæ dixit, quæ propter peccatorum ægritudinem venit illi. Deus natura miſericors eſt. Paratus eſt ſaluare per miſericordiam quos non venit ſaluare per iuſtitiam, qui vult omnes homines ſaluos fieri & neminem perire, qui

Ezech. 3 2. per prophetam ait: *In quacunque die conuerſus fuerit peccator vita viuet & non morietur.* Quamuis quiſque ſit peccator, & impius ſi ad pœnitentiam conuertatur, conſequi ſe poſſe veniam per Dei miſericordiam non dubitet. In hoc ſeculo pœnitentiam facientibus Dei miſericordia ſubuenit, in futuro autem pœnitentia non proficit, ſed rationem noſtrorum operum reddituri ſumus. In hac vita tantum pœnitentiæ patet libertas; poſt mortem vero correctionis eſt licentia. Quapropter feſtinare debet vnuſquiſque noſtrum ad Deum conuertendo dum poteſt: ne ſi dum poteſt noluerit, omnino cum tarde voluerit non poſſit. Semper ergo extremum diem debemus

B metuere: quem nunquam poſſumus præuidere. Ecce nunc ipſum diem in quo loquimur ad inducias conuerſionis accepimus. & tamen mala quæ fecimus flere recuſamus. Non ſolum commiſſa non plangimus, ſed etiam quæ defleantur augemus. At ſi aliqua nos ægritudo corripiat, ſi ſigna ægritudinis vicinam mortem denuncient, inducias viuendi quærimos, vt peccata noſtra defleamus, & eas cũ magno æſtu deſiderij petimus: quæ acceptæ modo pro nihilo habentur. Penſemus nunc ſuper nos diuitias conditoris noſtri peccare nos vidit & p[illegible]tulit. Qui noxante culpam peccare prohibuit, etiam poſt culpam expectare ad veniam non deſiſtit. Ecce ipſe nos quem deſpeximus vocat, auerſi ab illo ſumus & tamen non auertit. Vnde

Iſa. 30. 20. per Iſaiam dicitur. *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum: & aures tuæ audient vocem poſt tergum monentis.* Quaſi in faciem homo monitus eſt: quando ad iuſtitiam cõditus, præcepta rectitudinis accepit. Sed cum hæc eadem præcepta contempſit, quaſi conditori ſuo dorſum mentis in faciem dedit. Sed ecce adhuc poſt tergum ſequitur, & monet, quia iam & à nobis contemptus eſt. & tamen nos adhuc vocare non ceſſat. Quaſi dorſum ei in faciem de-

C dimus, [illegible]uius verba deſpicimus, cuius præcepta calcamus. Sed ſtans poſt tergum nos auerſos reuocat, qui & videt quod deſpicitur, & tamen per præcepta clamat, per patientiam expectat. Penſemus er[illegible] cuilibet noſtrum loquenti famulus ſuus ſubito ſuperbiret, terga in faciem mitteret, nunquid non contemptus Dominus eius ſuperbiam ferret, vulnera diſtrictæ animaduerſionis infligeret. Ecce nos peccando auctori noſtro terga in facie dedimus, & tamen ſuſtinemur ſuperbe auerſos benigne reuocat & qui ferire nos auerſantes potuit, vt reuertamur munera promittit. Tanta obiecto conditoris noſtri mi[illegible]ricordia duritiam noſtri reatus emolliat & homo [illegible]m ma[illegible]um quod fecit experiri percuſſus poterat ſaltem expect[illegible]us erubeſcat. Habeamus ergo fidu[illegible]iam de miſeri[illegible]ordia conditoris noſtri: cogitemus quæ facimus, recogitemus quæ fecimus. Largi[illegible]atem ſupernæ pietatis aſpiciamus, & ad miſericordem iudicem dum adhuc expe[illegible]at cum lachrymis veniamus. Conſideremus namque quod iuſtus ſit, peccata noſt[illegible]a non negligamus. Cõ-

D ſideremus ergo quod pius ſit, non deſperemus. Præbet apud Deum homini fiduciam, Deus homo eſt nobis ſpe[illegible] magna pœ[illegible]itentibus, quia aduocatus noſter factus eſt iudex noſter. Vnde neceſſe eſt v[illegible]udiamus qui miſericors eſt conuertamur à peccatis, tec[illegible]rdantes qu[illegible] iuſtus [illegible]ſt, pertimeſcamus recedere à iuſt[illegible]ia, ne inchoantes bona opera, ſine perfectione [illegible]a de[illegible]eramus ne [illegible] quod

Luc. 14. 29. ſcriptum eſt. *Omnes qui viderint inc[illegible]ant i[illegible]ludere dicente, hic homo cœpit ædificare, & no[illegible] conſummare*, quia iuxta Pauli vocem, ſpectaculum fac[illegible]mus mundo, & angelis & hominibus, & in [illegible] agimus [illegible]nſiderare occultos aduerſarios noſt[illegible]os deb[illegible]mus, qui temp[illegible]r noſt[illegible]is operibus inſiſtuor [illegible] tu[illegible]

Pſ. 24. 2. lant [illegible] propbetam uens ait. *Deus me[illegible] in te confido non erubeſcam, neque irrideant me i[illegible]mi[illegible] mei.* [illegible] bon[illegible] [illegible] o[illegible]eribus [illegible] contra ma[illegible] [illegible]

E

vigilemus, ipſos in[illegible] patimur [illegible] mus. Et ideo [illegible] te conſiderare [illegible], ne [illegible]ſillanimitatem pereamos, ne hoſtes [illegible]ales quos [illegible]nunciabiles habemus: cum viderint nos de ſtatu iuſtitiæ corruiſſe, omnem laborem noſtrum in nouiſſimo in deriſum ſibi ducant victo noſtram, & nobis in opprobrium vertant. Quales enim egrediente anima inueniemur profecto ab autore noſtro tales iudicabimur. Vnde ſcriptum eſt. *Dominus iudicabit fines terræ.* Nec nos iuuat bene Reg. 2 cœpiſſe, ſi contigerit male finire.

De bona perſeuerantia.

VT ergo longanimes perſeuerare poſſimus in bono quod cœpimus, imploranda eſt miſericordia diuina, vt miſericordia quæ nos præuenit ſubſequatur nos omnibus diebus vitæ noſtræ. Cogitandum quippe valde eſt, quantum nobis erit terribilis hora noſtræ reſolutionis, qui pauor mœroris: quanta tunc omnium malorum memoria: quæ obliuio tran[illegible]ctæ fœlicitatis, quæ formido &

F conſideratio iudicis. Quid ergo eſſe nobis de præſentibus ad delectationẽ debet, quando cunctis ſimul tranſeuntibus non valet tranſire quod imminet quando & hoc funditus finitur, quod diligitur, & illud incipitur vbi dolor nunquam finitur. Tunc maligni ſpiritus egrediente anima ſua opera requirunt, tunc mala quæ ſoalerũt replicant, vt ſociam ad tormenta trahant. Sed cur hoc de peruerſis ſolummodo ani[illegible] adicimus, cum ad electos quoſque egredientes veniant, & ſuum in illis ſi præualeant aliquid requirant. Vnus enim in omnibus extitit, qui ante paſſionem ſuam libera voce dixit. *Iam non multa lo-* Ioan. 14.

quar vobiſcum. Venit enim princeps mundi huius, & in me non ha- 3

bet quicquam. Qui enim hunc mortalem hominem vidit: ſuum in illo mundi princeps aliquid inuenire poſſe ſe credidit. Sed ſine vllo peccato à mundi corruptione exiit, qui ſine peccato in mundum venit. Hoc de ſe contra mundi principem nec Petrus dicere præſumpſit, qui audire meruit *quæcunque ligaueris ſuper terram, ligata erunt &* Matt. 16

in cælis, & quodcunque ſolueris ſuper terram erit ſolutum & in 19.

cælis. Hoc nec Paulus dicere præſumpſit qui priuſquam mortis debitum ſolueret ad cœli tertij ſecreta peruenit,

G hoc nec Ioannes dicere auſus eſt, qui pro amore præcipuo in redemptoris ſui pectore in cœna recubuit. Nam cum Propheta dicat. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum,* Pſ. 50. 7

& in delictis peperit me mater mea, ſine culpa in mundo eſſe non potuit, qui in mundum cum culpa venit. Hoc namque idem Propheta ait: *Non enim iuſtificabitur in conſpectu* Pſ. 142. 2

tuo omnis viuens. Hinc Salomon ait: *Non eſt homo in terra, qui*

faciat bonum & non peccet. Hinc Ioannes dicit. *Si dixerimus* 1. Ioan. 1

quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus & veritas in nobis 8.

non eſt. Hinc Iacobus ait. *In multis enim offendimus omnes.* Iacob. 3. 2

Conſtat enim nec negare poſſumus, ſed veraciter fatemur, quia princeps huius mundi habet in nobis multa. Sed tamen mortis noſtræ tempore iam nos ſapere non valet, qui eius membra ſumus in quo non habet quicquam. Sed quid prodeſt quod eidem redemptori noſtro per fidem iungimur, ſi ab eo moribus diſiungamur? Ipſe etenim dicit. *Non enim qui dicit mihi in illa die, Domine, Do-* Matth. 7

mine, intrabit in regnum cælorum. Recta ergo opera fidei 21.

H recte iungenda ſunt. Mala quæ fecimus per quotidiana lamenta defleamus, tranſactas noſtras nequitias ſurgentes ab am[illegible]te Dei & proximi recta opera ſuperent nulla quæ poſſumus fratribus impendere bona recuſemus. Neque enim ali[illegible] redemptoris noſtri membra efficimur, niſi in [illegible]ærendo Deo, & compatiendo proximo. Ille nimirum aptus eſt regno cœlorum, qui dilectionem Dei in cuſtodia mandatorum eius ante omnia vſque ad fine vitæ habere ſatagit, & dilectionem proximi in neceſſitatibus eius quantum præualet conſulendo manifeſte per opera oſtendit. Hæc ergo conſiderantes bonum certamen certemus, curſum agonis noſtri conſummare ſtudeamus, fidem ſeruare curemus. Nullus n[illegible]ſtrum de iuſtitia ſua præſu[illegible]at, ſed ea quæ retro ſunt obliuiſcens in anterioribus ſe ſemper extenda[illegible] [illegible] quere ſuperi[illegible] vocationis præ[illegible]ium, quoad v[illegible]ue [illegible]ud conſequatur. Nemo ergo

A [illegible] de ſe in [illegible] iudicijs agitur, [illegible] multi [illegible] pauci vero electi. Quia igitur nulli [illegible] certum [illegible] ctum ſe eſſe, reſtat vt omnes trepident, omnes de [illegible] actione formident, omnes in ſola diuina miſericor[illegible] udeant, nullus de ſuis viribus præſumat. Eſt qui [illegible] fi [illegible] am noſtram ille ſcilicet qui in ſe dignatus eſt ſuſcipere naturam noſtram.

FINIS LIBRI TERTII.

HRABANI MAVRI AD BONOSVM ABBATEM LIBRI TRES.

B *De videndo Deum.*
De puritate cordis.
De modo Pœnitentiæ.

Liber Hrabani de videndo Deum ad Bonoſum Abb. conſcriptus.

Rom. 12. APoſtolica nos admonet ſententia vt *non plus velimus ſapere quam oportet ſapere*, ſed ſapere ad ſobrietatem, & ſecundum rationem fidei: & item hortatur nos vt quic-
1. Cor. 14. 40. quid agamus prudenter & ſecundum ratione facere ſtudeamus, ita dicens, *omnia veſtra honeſte & ſecundum ordinem fiant*. Vnde miror quod quidam ex noſtris non tẽpus nec modum obſeruantes de ſecretis Dei & cœleſtib. myſterijs in conuiuijs ſuis inter pocula diſputant, qualiter poſt hanc vitam electi viſuri ſunt Dominum in regno cœleſti; quaſi idem officium ſit cauponis & contemplationis, & quaſi poculum vini amatorib. ſuis hoc vna hora poſſit conferre quod [illegible] antea longe in ſcripturis ſacris meditore noluerũt meditari præſertim cum Pſalmiſta illos beatos nũcupet,
Pſ. 118. 1. *qui immaculati in via ambulant in lege Domini, & qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirũt eum*. Et ne ſubito vel im-
Pſ. 45. 11. prudenter quis de inuiſibili & ineffabili Deo præſumat diſputare, idem Propheta ex perſona Domini dicit. *Vacate & videte quomodo ego ſum Deus*. Siquidem qui vacare Deo ne[illegible] igit, ſuo ſibi iudicio lumen eius viſionis abſcondit,
C qui [illegible] tem perturbat omnibus indiſcrete ſe intermiſcet, & tumul[illegible] ru[illegible] p[illegible] ntra mentẽ ſuam verſari per[illegible] rit, omnino [illegible] ecreta [illegible] nuiſibilis Dei ſcrutari inhabilis [illegible] quan [illegible] qui [illegible] eruunt à Dñ[illegible] Deo Ieſu Chriſto mites eſſe & humiles corde plus cogitando & orando, ſimpliciq; corde illum quærendo proficiunt, quam ſuperuacuis ſe mocinationib. diſputando atq; decertando. Quod autem ſic cautis quæſtionibus nõ ſit deſeruiẽdum, Pau-
2. Tim. 2. 3. lus [illegible] d di[illegible] ipulum ita inqu[illegible] ens, ſcribens, oſtendit. *Stultas [illegible] ne diſciplina quæſtiones deuita, ſciens quia generant lites, ſeruum autem Domini non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad om[illegible], docibilem patientem*. Proinde decet vt quicumque de [illegible] cœ[illegible] bus vult ſcrutari, vel diſputare, ſtu-d[illegible] [illegible] a in [illegible] anis deſiderijs & vitiorum ſordi-b[illegible] gar[illegible] & ſic demum ſperet ſe per Dei gratiam
D ſp[illegible] [illegible] ane perciper. V[illegible] de memoratus
Ephes. 4. Ap[illegible] tolus [illegible] dicen[illegible]. *Renouamini ſpiritu mentis veſtræ & induite nouum [illegible] ui [illegible] cundum Deum creatus eſt in iuſti-*
Coloſ. [illegible] *tia & ſanctitat[illegible] er tatis*. & item, *mortificate*, inquit, *membra veſtra, q[illegible] uper [illegible] erram, fornicati[illegible] nem, immunditiam, [illegible] auaritiam, quæ eſt ſimula-[illegible] propter [illegible] Dei [illegible] r filios incredulita-[illegible] alijuan[illegible] cum viueretis in illis. [illegible] nunc a[illegible] indignationem, mali-[illegible] de ore veſtro. Nolite [illegible] hominem cum actibus [illegible] nouum, eum [illegible] renouatur in agnitione ſecun-[illegible] ubi non eſt [illegible] entilis & In-[illegible] barbarus & [illegible] rum, & liber, ſed o-[illegible]* imago enim Dei qui incorpo-

E reus eſt non eſt in corpore humano, quod corrumpitur & grauatur ſecundum deſideria errons, ſed in ſpiritu & anima, quia ſpiritus eſt Deus qui omnia ſcrutatur, nec poſſibile eſt, vt terrenum & fragile aliquid celſitudini eius atque æternitati comparetur, quia ipſe eſt vita, quæ viuificat omnia, qui ſolus habet immortalitatem & lucem habitat inacceſſibilem. Ip[illegible] e eſt enim lux vera *quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, & ideo quiſquis illius lucis contemplatione frui deſiderat, in æterna beatitudine, neceſſe eſt vt mundet cor in huius vitæ peregrinatione, quia non aliter ad eius viſio-
nem pertingere poterit, de quo ipſa veritas ait, *beati mun-* Mat. 5. 8.
do corde quoniam ipſi Deum videbunt. Sed quoniam amicis noſtris rogantibus & maxime Ludouico rege exhortante, de futura viſione Dei aliquid ſcribere, coactus ſum hoc ipſum non ſecundum propriam opinionem, ſed ſecundum ſanctorum doctorum & Catholicorum Patrum
traditionem aggredi tentabo, & vel eorum ſententias F
ponendo, ſiue ipſorum ſenſum proprijs verbis, breuitatis cauſa explicando, quantum ſentio, oſtendere curabo. Scripſit enim de hoc beatus Auguſtinus in pleriſque locis, & maxime in epiſtola ad Paulinam de videndo Deo, vbi quid ipſe ſenſerit, vel quid cæteri ſancti patres ante eum ſcripſerint non tacet. Dicit enim in eadem epiſtola, Sic credimus videre Deum, non quia vidimus vel per oculos corporis, ſicut videmus hunc ſolem, vel mentis obtutu, ſicut ſe quiſque internis videt viuentem, videt volentem, videt quærentem, videt ſcientem, videt neſcientem. Tu itaque ipſa lectis his literis, ſolem quidem vidiſſe te recolis per oculos corporis, potes etiam ſtatim videre, ſi eſt id temporis, & eo loci es, vbi ex ea parte cœlum oculis tuis vſq; ad ſolem conſpiciendum patet, ad illa vero videnda, quæ mente conſpici dixi, id eſt, quod viuas, quod [illegible] idere Deum velis, quod id requiras, quod te viuere & vel-
le & quærere ſcias, quomodo autem Deus videatur G
neſcias, adhæc, inquam, omnia videnda, non oculos corporis adhibes [illegible] nec interuallum loci, per quod intendatur obtutus, vt ad ea cernenda perueniat, ſentis aut quæris. Sic vides vitam tuam, voluntatem, inquiſitionem, ſcientiam, ignorantiam, quia nec ipſa eſt contemnenda viſio, videre quod neſcias, ſic inquam vides hæc omnia, vt in te videas, apud te habeas: ac ſine vllis figurarum lineamentis, colorumque nitoribus, tanto clarius & certius, quanto ſimplicius interiuſque conſpicias. Cum igitur nec oculis corporis, ſicut corpora ſiue cœleſtia, ſiue terreſtria nec mentis aſpectu ſicut ea ſunt quorum nonnulla commemoraui quæ apud temetipſam certiſſime intueris, nunc [illegible] ideamus Deum, cur credimus eum videri, niſi quia ſcripturæ accommodamus fidem vbi legitur. *Beati mundo corde quia ipſi Deum videbunt*, & ſi qua alia in hac ſententia mea de diuina auctoritate conſcripta ſunt, cui non credere nefas ducimus, credere autem
pietatis eſſe minime dubitamur. Inter videre quo- H
que & credere hoc diſtare dicamus, quia præſentia videntur, creduntur abſentia, plane fortaſſe ſatis eſt, ſi præſentia illa hoc l[illegible] co intelligamus dicta, quæ præſto ſunt ſenſibus, ſiue animi ſiue corporis, vnde etiam ducto vocabulo præſentia nominantur. Sicut enim han[illegible] lucem corporis ſenſu, ſic & meam voluntatem plane [illegible] ideo, quia præſto eſt anim[illegible] mei ſenſibus, atque intus mihi præſens eſt. Si quis vero mihi indicet voluntatem ſuam, cuius os & vox mihi præſens eſt [illegible] tamen quia ipſa voluntas quam mi[illegible] indicat, latet ſenſum corporis & animi mei, credo, non video. aut ſi eum mentiri exiſtimo, non credo, & ſi forte, vt dicit, ita ſit. Creduntur ergo illa quæ abſunt à ſenſibus noſtris ſi videtur [illegible] neus [illegible] qui de eis teſtimonium perhibet [illegible] videntur [illegible] utem quæ præſto ſunt [illegible] vnde & præſentia nominantur [illegible] vel animi vel [illegible] p[illegible] ſenſibus. Conſtat igitur noſtra ſcies [illegible] ta[illegible] e [illegible] vi[illegible] is [illegible] ous & credius, ſed in hi[illegible] quæ [illegible] idimus vel [illegible] idem us, [illegible] ipſi [illegible] ſtes ſumus [illegible] in his autem quæ c[illegible] us [illegible] a[illegible] t[illegible] mouemur ad [illegible] dem, cum earum [illegible] quas ne[illegible]

A ſeu [illegible] mus nec [illegible] mus, [illegible] gna vel in vocibus, vel in litteris, vel in quibuſque documentis, quibus viſis non viſa credantur. Non autem immerito ſcire nos dicimus, non ſolum ea quæ vidimus aut videmus, verum & illa quæ idoneis ad quamque rem commoti, teſtimonijs vel teſtibus credimus. porro ſi ſcire non incongruenter dicimur etiam illud quod certiſſimum credimus, hinc factum eſt vt etiam recte, & ſi non adſint ſenſibus noſtris videre mente dicamur. Scientia quippe menti tribuitur, ſiue per corporis ſenſus ſiue per ipſum animum aliquid perceptum cognitumque retineat & fides ipſa, mente itaque videtur, quamuis hoc fide credatur quod non videtur. Vnde

1.Pet.1.8 Apoſtolus Petrus dicit, *in quem modo non videntes creditis*, & ipſe Dominus. *Beati*, inquit, *qui non viderunt & crediderunt.* Illa enim quæ videt, adſunt ſenſibus, vel
Ioan.20 :9.
animi vel corporis, quæ autem credit, abſunt à ſenſibus & animi & corporis, quamuis & voluntas eius, à quo audit vt credat, non ſit præterita, ſed maneat in loquente, quam in ſeipſo idem ipſe qui loquitur videt. Ille

B vero qui audit non eam videt, ſed credit. Reſurrectio autem præterita eſt, quam nec illi viderunt homines qui tunc fuerunt. Nam qui viderunt viuentem Chriſtum, quem viderant morientem, ipſam tamen reſurrectionem, cum fieret, non viderunt, ſed eam certiſſime crediderunt videndo & tangendo viuum, quem nouerant mortuum, nos totum credimus & quod reſurrexerit, & quod ab hominibus tunc viſus & tractatus ſit, & quod nunc viuat in cœlis, nec iam moriatur & mors illi vltra non dominetur. Res autem ipſa nec corporis noſtri ſenſibus adeſt, ſicut adeſt hoc cœlum & terra nec noſtræ me[illegible]s obtutibus, ſicut adeſt fides ipſa, qua hoc [illegible] mus. Veniamus ad cauſam. Scimus poſſe Deum [illegible] deri, quoniam [illegible] ſcriptum

Matt.5.8 eſt; *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* An forte non debui dicere, ſcimus ſed credimus, quoniam nec [illegible] corpore a[illegible] quando vidimus ſicut hanc lucem, nec mente, ſicut ipſam in nobis, qua id, credimus, fi[illegible] ſed tantum quia ſcriptum eſt, in ea ſcriptura, cuius fideles ſumus, quod verum ſit, minime dubi-

C tamus. [illegible] us tamen Ioannes cum ale al quid di-
Ioa.3.2. ce[illegible]t, *ſcimus*, inquit, *quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt*, Ecce ſcire ſe d[illegible] quod nondum factum fuerat, nec videndo, ſed credendo cognouerat. Recte itaque diximus, ſcimus p[illegible] Deum videri, quamuis eum non viderimus, ſed diuinæ auctoritati, quæ ſan[illegible]s libris continetur credidderimus, quid eſt ergo quod eadem dicit auctoritas, Deum nemo vidit vnquam. An forte reſpondetur, quod illa teſtimonia de videndo Deo ſint, non de viſo: ipſi enim Deum videbunt, dictum eſt. Non viderunt, & non vidimus, ſed videbimus eum ſicuti eſt: proinde his ſententijs non

Ioa.1.18. eſt contrarium, *Deum nemo vidit vnquam.* Videbunt enim quem non viderunt, qui mundo corde ſi[illegible] Dei [illegible] e voluerunt, quid eſt igitur, *Vidi Deum facie*

D *ad faciem & ſalua facta eſt anima mea* [illegible] a[illegible] & hoc con-
Gen.32. trarium ſit, quod dictum eſt, *Deum nemo vidit vnquam* & [illegible] quod de Moyſe ſcriptum eſt, *quia loque-*
Exod.33. 11. *batur cum Deo facie ad faciem* [illegible] *ſicut quis loquitur ad amicum ſuum.* & illud quod Propheta Eſ[illegible] ſe ipſo lo-
Iſa.6.1. quens, ait *Vidi Dominum Sabaoth*, [illegible] *no*, [illegible] qua al[illegible] [illegible] ta[illegible], q[illegible] [illegible] quia [illegible] *nemo vidit vnquam.*

Ip[illegible] quoque E[illegible] por[illegible] contrar[illegible] quoniam do[illegible] verum eſt quod di-
Ioa.14.9 citur *qui me vidit vidit & patrem* [illegible] Dominum nemo [illegible] uam quo[illegible] [illegible] *angeli eorum ſemper vident faciem patris mei.* [illegible] vidit vnquam q[illegible] [illegible] pug[illegible] non[illegible] [illegible] mu[illegible] [illegible] ſi[illegible] [illegible] Si d[illegible] q[illegible] um eſt. *Deum nemo* [illegible] h[illegible] es

[illegible] eſt. [illegible] N[illegible] hom[illegible] Deo ac[illegible] opus [illegible] ſic vt [illegible] teſtim[illegible] perh[illegible] [illegible] qui [illegible] de [illegible] h[illegible] Apoſtolus [illegible] antus expl[illegible] *quem nemo* [illegible] quit, *hominum vidit nec videre poteſt.* Si ergo ita [illegible] eſt *Deum nemo vidit vnquam* ac ſi diceretur, nemo hominum [illegible] n ista [illegible] quæſtio ſoluta videtur, vt non huic [illegible] e contrarium quod [illegible] nus ait, *Angeli eorum ſemper vident faciem patris mei*, [illegible] ſcilicet angelus Deum vi[illegible] e credamus [illegible] em nemo vidit vnquam, ſubaudiatur hom[illegible]. Quomodo ergo Deum vidit Abraham, Iſaac, & Iacob [illegible] b, Moyſes, Michæas E[illegible] ias, & ſi qui [illegible], de quibus veraci [illegible] a ſ[illegible] a teſtatur, quod vid[illegible] Deum nemo vnquam [illegible] um vidit, nec videre poteſt. quanquam nonnulli volentes probare etiam impios viſuros Deum. A[illegible] o quoque ipſi Deum viſum putant. S[illegible] tes, qu[illegible] eſt in [illegible] Iob, veniſſe [illegible] Ang[illegible] & Diabolum in

F conſpectu Dei vt iam & [illegible] d veniat [illegible] quæſt[illegible], quomodo dictum ſit. *Beati mundo* [illegible] *q*[illegible] *ia* [illegible] *Deum videbit*, & illud. *Pacem ſectamini cum omnibus* [illegible] *ſanctimoniam, ſine qua nemo poteſt videre Deum.* [illegible] Heb. 4. nim miror, ſi eo vſque progredi[illegible] qui ex [illegible] ant impios viſuros Deum, & à Diabolo viſum D[illegible] vt eos & mundo eſſe corde, & pacem a[illegible] [illegible] cum omnibus ſectari aſſeuerent. Nam quod [illegible] nus ait *qui me videt, videt & patrem*, poterat paulo [illegible] tius conſideratum, non videri eſſe contrarium ei quod
Ioan. dixit *Deum nemo vidit vnquam.* Neque enim dixit qui me vidiſtis, vidiſtis & patrem; ſed dicendo, *qui me videt, videt & patrem*, oſtendere voluit [illegible] tatem ſubſtantiæ patris & filij ne in aliquo inter [illegible] putaret [illegible] diſſimiles. Ac per hoc quoniam verum di[illegible] eſt *qui me videt, videt & patrem.* profecto quoniam Deum nemo hominum vidit vnquam, nec patrem quiſquam putandus eſt vidiſſe, nec filium, ſe[illegible] Deus eſt, & filius cum patre vnus Deus [illegible] id quod homo eſt, vtique in terra viſus [illegible] & cum ho-

G minibus conuerſatus eſt. Sed magna q[illegible] eſt, quomodo non ſit contrarium quia tot ant[illegible] qui [illegible] de[illegible] Deum, ſi Deum nemo vidit vnquam: qu[illegible] nemo [illegible] num vidit, nec videre poteſt. Vides quam difficilem mihi propoſueris quæſtionem, vnde m[illegible] qu[illegible] prolixe copioſeque ſcribere voluiſti, ex o[illegible] ſtione breuis epiſtolæ meæ, quæ tibi viſa eſt diligentius [illegible] explicanda. Viſne ergo attendere quæ apud al[illegible] interim comperi diuinarum ſcripturarum [illegible] tes quid de viſione Dei ſenſerint, ne forte ſ[illegible] ficiant deſiderio tuo, quamuis ea forſitan [illegible] ou[illegible] is. [illegible] pau[illegible] ergo iſta attende ſi placet. Cum Euangelium exponens beatus Ambroſius Mediolanenſis E[illegible] piſcopus veniſſet ad eum locum vbi Angelus appar[illegible] in templo Zachariæ ſacerdoti, ex hac occaſione [illegible] ide quanta & qualia de Dei etiam viſione diſſeruit. Non immerito, inquit, angelus videtur in templo qu[illegible] ve[illegible] ſacerdotis iam nunciabatur aduentus, & cœleſte ſacrificium

H parabatur, in quo ange[illegible] miniſtrarent. & [illegible] p[illegible] a-tuiſſe dicitur ei qui eum repente conſp[illegible] [illegible] ip[illegible] ter aut de Angelis aut de Deo ſcriptur[illegible] diuina te[illegible] conſueuit, vt quod non poteſt p[illegible] ouidere [illegible] catur. Sic enim habes. *Apparuit Deus Abrahæ* [illegible] *mambre.* Nam quia ante non præſentitur, [illegible] ſino vid[illegible] tur aſpectu, apparere memoratur. N[illegible] [illegible] m ſimiliter ſenſibilia videntur, & is cuius [illegible] um [illegible] te ſitum eſt videri & cuius naturæ eſt no[illegible] [illegible] e[illegible] v[illegible] luntatis videri. Nam ſi non vult non [illegible] ſi vult videtur. Apparuit enim Deus Abrahæ quia voluit [illegible] ijs quia noluit non apparuit. V[illegible] eſt tia[illegible] Stephano cum lapidaretur populo aperi[illegible] cœlum [illegible] etiam Ieſus ſtans ad dextram Dei & [illegible] n ſt[illegible] u[illegible] populo. [illegible] as Dominum Sabaoth, [illegible] vi de[illegible] non potuit, quia cui p[illegible] a[illegible]

A [illegible] loquimur, cum etiam de ipſis cœleſtibus [illegible]ibus & poteſtatibus legerimus, *quia Dominum nemo vidit vnquam* : & addit quod vltra cœleſtes eſt poteſtates, vnigenitus filius, qui eſt in ſinu [illegible] atris, ipſe narrauit. Aut adquieſcatur igitur ne [illegible], ſi Deum Patrem nemo vidit vnquam, filiu[illegible] eſſe in veteri teſtamento, & deſinant hæretici ex [illegible] igine [illegible] principium dare, qui antequam naſceretur ex virgine videbatur, aut certe reſelli non poteſt, v[illegible] pat[illegible]m vel filium, vel certe Spiritum ſanctum, ſi tamen eſt ſancti Spiritus viſio, ea ſpecie videri quam volu[illegible]tas [illegible]legerit, non natura formauerit, quoniam ſpiritum quoque viſum accipimus in columba. Et ideo Deum nemo vidit vnquam, quia eam quæ in Deo habitat plenitudinem diuinitatis, nemo conſpexit, nemo mente aut oculis comprehendit. *Vidit enim*, ad vtrumque referendum eſt, denique cum auditur, *vnigenitus filius ipſe enarrauit*, mentium magis quam oculorum viſio declaratur. Species enim videtur, virtus [illegible] narratur, illa oculis, hæc mente comprehenditur. [illegible] quid de trinitate dicam? Seraphim quando voluit, apparuit, & vocem eius Eſaias ſolus audiuit, Apparuit Angelus & nunc præſto eſt, ſed non videtur. Neque enim in poteſtate noſtra eſt videre, ſed in poteſtate illius apparere, tamen etſi poteſtas non eſt videndi, eſt gratia promerendi vt videre poſſimus, & ideo qui habuit gratiam, meruit copiam. Nos copiam non meremur, quia Deum videndi gratiam non habemus. Et quid mirum ſi in præſenti ſeculo, niſi quando vult Dominus non videtur, in ipſa quoque reſurrectione non facile eſt Deum videre, niſi his qui corde ſint mundo, *& ideo Beati mundo corde, ipſi enim Deum videbunt.* Quantos beatos iam numerauerat & tamen videndi his Deum non promiſerat facultatem, ſi ergo hi qui mundo ſunt corde Deum videbunt, itaque alij non videbunt, neque enim indigni Deum videbunt, neque is qui Deum videre noluerit, poteſt Deum videre. Nec in loco Deus videtur, ſed mundo corde, nec ipſe corporalibus oculis quæritur, nec circumſcribitur viſu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec ſentitur inceſſu & cum abſens putatur videtur, & cum præſens eſt non videtur. Denique nec Apoſtoli omnes Chriſtum videbant & ideo ait. *Tanto tempore vobiſcum ſum & adhuc me non cognouiſtis*, qui enim cognouit, quæ ſit longitudo & latitudo & altitudo, & profundum, & ſupereminentem ſcientiæ caritatem Chriſti vidit & Chriſtum vidit & patrem. Nos enim iam ſecundum carnem non nouimus Chriſtum, ſed ſecundum ſpiritum, ſpiritus enim ante faciem noſtram Chriſtus Dominus, qui nos in omnem plenitudinem Dei miſericordia ſua implere dignetur, vt videri poſſit à nobis, inuiſibilis eſt igitur natura Deus non tantum pater, ſed & ipſa trinitas, vnus Deus, & quia non tantum inuiſibilis, verum etiam incommutabilis, ſic apparet, quibus voluerit, in qua voluerit ſpecie, vt apud eum integra maneat eius inuiſibilis incommutabilisque natura, deſiderium autem veraciter piorum, quo videre Deum cupiunt & inhianter ardeſcunt, non opinor in eam ſpeciem contuendam, flagrat, qui vt vult apparet, quod ipſe non eſt, ſed in eam ſubſtantiam, qua ipſe eſt quod eſt, huius enim deſiderij ſui flammam, ſanctus Moyſes fidelis famulus eius oſtendit, vbi ait Deo, cum quo vt amicus facie ad faciem loquebatur, *ſi inueni gratiam ante te, oſtende mihi temetipſum.* Quid ergo? Ille non erat ipſe? ſi non eſt & ipſe non ei diceret *oſtende mihi temetipſum*, ſed oſtende mihi Deum, & tamen ſi eius naturam ſubſtantiamque conſpiceret, multo minus diceret, *oſtende mihi temetipſum.* Ipſe ergo erat in ea ſpecie, qua apparere voluerat. Non autem ipſe apparebat in natura propria quam Moyſes videre cupiebat, & quæ promittitur ſanctis in alia vita. Vnde quod reſponſum eſt Moyſi verum eſt, quia *nemo poteſt faciem eius videre, & viuere*, id eſt, nemo poteſt eum in hac vita [illegible] eos videre ſicuti eſt. Nam [illegible]ulti videtur [illegible] quod voluntas elegit non quod natura [illegible]rma-

Ioan. 1. 18.

B

Mat. 5. 8.

C

Ioa. 14. 9.

D

Exod. 33. 13.

Ibid. 20.

uit, & illud quod Ioannes ait, ſi recte intelligitur: *Dilectiſſimi filij Dei ſumus & nondum apparuit, quod erimus; ſcimus quia cum apparuerit ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt*, nō ſicut eum homines viderunt quando voluit in ſpecie qua voluit non in natura, quæ in ſemetipſo etiam cum videretur, latuit, ſed ſicut eſt, quod ab eo petebatur, cum ei diceretur *oſtende mihi temetipſum*, ab eo qui cum illo facie ad faciem loquebatur. Non quia Dei plenitudinem quiſque non ſolum oculis corporis, ſed vel ipſa mente aliquando comprehendit. Aliud eſt enim videre, aliud eſt totum videndo comprehendere quandoquidem id videtur quod præſens vtcumque ſentitur, totum autem comprehenditur videndo, quod ita videtur, vt nihil eius lateat videntem, aut cuius fines circumſpici poſſunt, ſicut te nihil latet præſentis voluntatis tuæ, circumſpici autem poteſt finis anuli tui, Exempli gratia duo poſui, quorum alterum ad mentis obtutum, alterum ad corporales oculos pertinet, viſus enim ſicut ille ait ad vtrumque referendus eſt, id eſt, ad oculos & ad mentem, porro ſi propterea Deum nemo vidit vnquam, quia ſicut ait diſputator, cuius verba conſideramus, plenitudinem diuinitatis eius nemo conſpexit, nemo mente aut oculis comprehendit. Vidit enim ad vtrumque referendum eſt. Reſtat inquirere quomodo Angeli Deum videant, propter illud quod ex Euangelio commemorauit. *Angeli eorum ſemper vident faciem patris mei*, ſi enim & ipſis, non ſicuti eſt, ſed latente ſua natura in ſpecie qua voluerit, apparet, magis magiſque requirendum eſt, quomodo eum nos videbimus ſicuti eſt, & ſicut Moyſes deſiderauit cum peteret, vt Deus qui in conſpectu eius erat oſtenderet illi ſemetipſum, hoc enim nobis ſummum præmium in reſurrectione promittitur quod erimus æquales Angelis Dei. Ac per hoc ſi nec ipſi eum vident ſicuti eſt? quomodo nos ita viſuri ſumus, cum eis æquales in reſurrectione facti fuerimus? ſed videte quid conſequenter dicat noſter Ambroſius. Denique inquit, cum additur; *vnigenitus filius ipſe narrabit*, mentium magis quam viſio oculorum declaratur, Species enim videtur, virtus vero narratur. Illa oculis, hæc mente comprehenditur. Qui paulo ante dixerat viſionem ad vtrumque referendam, nunc eam non menti ſed oculis dedit, non vt opinor negligenter ſua verba reſpiciens, ſed quia vſitatius in loquendo ſolemus oculis attribuere viſionem, ſicut ſpeciem corpori. Nam & hæc, mos loquendi crebrius vſurpat in rebus, quæ locis continentur, variantur que coloribus. Sed ſi nulla ſpecies eſſet mente contuenda non diceretur *ille ſpecioſus forma præ filiis hominum.* Neque enim hoc ſecundum carnem dictum eſt, & non ſecundum ſpeciem ſpiritalem, proinde narrante vnigenito, qui eſt in ſinu patris narratione ineffabili creatura rationalis munda & ſancta, impleretur Dei viſione ineffabili, quam tunc conſequemur, cum æquales Angelis facti fuerimus, quia ſicut videntur iſta viſibilia corporis ſenſibus nota, *Deum nemo vidit vnquam.* Quoniam ſi aliquando eo modo viſus eſt, non ſicut iſta natura videtur ſed voluntate viſus eſt, ſpecie qua voluit apparens, latente natura atque in ſe incommutabiliter permanente, eo autem modo quo videtur ſicuti eſt, nunc fortaſſe videtur à quibuſdam angelis, A nobis autem non ita videtur[*], cum eis facti fuerimus æquales. Deinde cum addidiſſet, *quia nec poteſtates cœlorum ſicut Seraphim aſpiciunt volunt & quemadmodum volunt videntur* : vt hinc etiam conijceretur, quanta ſit inuiſibilitas trinitatis, tamen inquit, *& ſi poteſtas non eſt videndi, eſt gratia promerendi*, vt videre poſſimus, & ideo qui habuit gratiam meruit copiam. Nos copiam non meremur, quia Deum videndi gratiam non habemus. His itaque verbis quibus non ſua docet, ſed Euangelium exponit, non hoc voluit intelligi quod quidam eorum videbunt Deum, quidam vero non videbunt, quibus credentibus dedit poteſtatem filios Dei fieri, cum ad eos omnes pertineat quod dictum eſt. *videbimus eum ſicuti eſt*, Sed dicendo nos copiam non meremur quia Deum videndi gratiam

E 1. Ioa. 3. 2.

F

Matt. 18. 10.

Exo. 33. 13.

De promiſſione ſummi præmij in reſurrectione.

Ambroſ.

G

Pſ. 44. 3.

H

[*] for: videbitur.

A non habemus de hoc ſeculo ſe loqui ſignificauit, vbi quibuſdam Deus licet non in ſua natura, ſed in qua voluit ſpecie dignatus eſt apparere, ſicut Abrahæ, ſicut Eſaiæ aliiſque ſimilibus. Cæteris vero innumerabilibus quamuis ad ſuum populum & hæreditatem æternam pertinentibus nulla vel tali ſpecie ſe demonſtrat: In futuro autem ſæculo, qui regnum accepturi ſunt quod eis ab initio præparatum eſt omnes eum corde mundo videbunt, nec in illo regno niſi tales erunt. Attende itaque id quod adiungit, iam de illo ſæculo dicere incipiens, *& quid mirum*, inquit, *ſi in præſenti ſeculo niſi quando vult Dominus non videtur.* In ipſa quoque reſurrectione non facile eſt Deum videre niſi eis qui corde ſunt mundo, & ideo, *beati mundo corde, ipſi enim Deum videbunt*, quantos beatos iam numerauerat & tamen videndi his Deum non promiſerat facultatem; ſi ergo hi qui mundo ſunt corde Deum videbunt; vtique alii non videbunt, neque indigni Deum videbunt, neque is qui Deum videre noluerit poteſt Deum videre. Cernis quod circumſpecte loquatur iam de B iis qui in futuro ſæculo Deum videbunt, neque enim omnes ſed qui digni ſunt. Reſurgent enim & digni & indigni regno illo, vbi videbitur Deus, quoniam omnes qui monumentis ſunt audient vocem eius & procedent, ſed cum magna differentia. Nam qui bene fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui autem male egerunt in reſurrectionem iudicii, hic iudicium pœnam æternam ſignificat, ſicut etiam illud dictum, *qui*

Ioa. 3. 18. *non credit, iam iudicatus eſt*, quod ergo ait ſanctus Ambroſius. *neque is qui Deum videre noluerit poteſt Deum videre*, quid aliud intelligi voluit niſi quia is qui mundando cordi curam tanta re dignam non vult impendere, non vult Deum videre, vide proinde quid adiungat, *nec in loco*, inquit, *Deus videtur, ſed mundo corde.* Quid euidentius, quid expreſſius dici potuit, ab hac igitur viſione Diabolus & Angeli eius & omnes cum iis impii ſine vlla nebula dubitationis excluſi ſunt, quoniam mundo corde non ſunt, ac per hoc quod ſcriptum eſt in libro Iob, veniſſe angelos in conſpectu Dei & venisse cum eis Diabolum, non ideo diabolus Deum vidiſſe credendus eſt. Ipſi enim dicti C ſunt veniſſe in conſpectu Dei, non Deus in conſpectu eorum. Nec opus eſt hoc loco immorari, vt pro viribus noſtris conemur oſtendere quomodo & hoc temporaliter fiat, cum in Dei conſpectu ſemper ſint omnia. Nunc enim quæritur quomodo videatur Deus non in ea ſpecie, qua & in iſto ſeculo quibuſdam voluit apparere, quando non ſolum cum Abraham aliiſque iuſtis, verum etiam cum Cain fratricida locutus eſt, ſed quomodo videatur in illo regno, vbi filii eius eum videbunt ſicuti eſt. Tunc quippe ſatiabitur in bonis deſiderium eorum. Quo deſiderio flagrabat Moyſes, cui loqui ad Deum facie ad faciem non ſufficiebat & dicebat, *oſtende mihi temetipſum*

Exod. 33. 13. *manifeſte vt videam te*, tanquam diceret quod in Pſalmo

Pſal. 16. 15. eo eodem deſiderio canitur, *Satiabor dum manifeſtabitur gloria tua.* Quo deſiderio ardebat & Philippus, & ſic ſatiari cupiebat dicens. *Oſtende nobis pa-*

Ioan. 14. 9. *trem, & ſufficit nobis.* De hac viſione eius loquens D etiam ipſe amator & deſiderator Ambroſius, non in loco inquit Deus videtur & ſicut ad ilicem mambre, ſicut in monte Sina, ſed mundo corde. & ſequitur, ſciens quid deſideret, & quid æſtuet & quid ſperet. Nec corporalibus inquit oculis Deus quæritur, quibus ſe oſtendit Abrahæ, Iſaac Iacob & aliis in hoc ſæculo, nec circumſcribitur viſu, propter illud quod quod dictum eſt, poſteriora mea videbis, nec tactu tenetur, ſicut etiam luctatus eſt cum Iacob, nec auditur affatu, ſicut non ſolum à tot ſanctis, verum etiam à Diabolo auditus eſt, nec ſentitur inceſſu, ſicut aliquando cum in paradiſo deambularet ad veſperam, vides quemadmodum vir ſanctus enitatur mentes noſtras ab omnibus carnis ſenſibus euocare vt aptas [illegible] ad videndum Deum, & tamen quid agit talis extrinſecus plantator & rigator, niſi intrinſecus operetur qui

E dat incrementum Deus, quis enim ſine adiutorio ſpiritus Dei cogitare valeat eſſe aliquid [illegible] magis quæ eſt, quam omnia quæ per corpus ſentiuntur, quod nec in loco videatur, nec quærendum ſit oculis, nec audiatur affatu nec tactu teneatur, nec ſentiatur inceſſu & videatur tamen ſed corde mundo. Neque enim de hac vita ille loquebatur, cum hoc diceret quandoquidem ab hoc ſæculo in quo Deus apparuit, non ſicuti eſt, ſed in ſpecie qua voluit, quibus voluit. Satis diſcreuit ſæculi futuri vitam diſcretione apertiſſima vbi ait, & quid mirum ſi in præſenti ſæculo, niſi quando vult Dominus non videtur. In ipſa quoque reſurrectione non facile eſt Deum videre, niſi his qui corde ſunt mundo. Et ideo, *beati mundo corde ipſi enim Deum videbunt*, hinc iam de illo ſæculo dicere exorſus eſt vbi Deum videbunt, non omnes qui reſurgent, ſed qui reſurgent ad vitam æternam non indigni de quibus dictum eſt, *tollatur impius ne videat claritatem Domini*, ſed digni de qualibus dicit ipſe Dominus cum præſens non videretur, *qui diligit me mandata mea cuſtodit. & qui diligit me, diligetur à patre meo & ego diligam eum & oſtendam meipſum illi*, nec hi, quibus

Io. 14. 21. F

dicetur, *ite in ignem æternum, qui præparatus eſt diabolo & angelis eius*, ſed hi quibus dicetur, *Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt, ab initio mundi*. Illi quippe ibunt in ambuſtionem æternam, Iſti autem in vitam æternam: Et quæ eſt vita æterna, niſi quod ipſa vita alibi dicit. *Hæc eſt*

Matt. 25. 41. Ibi. v. 34

Quid ſit vita æterna. Ioa. 17. 3

autem vita æterna vt cognoſcant te vnum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, ſed ſic quomodo promiſit oſtenſurum ſeipſum dilectoribus ſuis cum patre vnum Deum non quomodo in hoc ſæculo in corpore viſus eſt à bonis & à malis, in iudicio enim futuro quo ſic venturus eſt, quomodo viſus eſt iens in cœlum, hoc eſt, in eadem forma filii hominis eandem formam videbunt, quibus dicturus eſt, *Eſuriui & non dediſtis mihi manducare*, quia & Iudæi videbunt in quem pupugerunt, non illam Dei formam in qua non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis Deo. In illa Dei forma

Matt. 25 42.

tunc videbunt eum, qui videbunt ſicuti eſt. Nec ideo videbunt, quia pauperes ſpiritu in hac vita fuerunt, quia mites, quia lugentes, quia eſurientes & ſitientes iuſtitiam, quia miſericordes, quia pacifici, quia perſecutionem paſſi propter iuſtitiam, quamuis & hæc omnia idem ipſi ſint, ſed quia mundo ſunt corde. Ideo quippe inter illas beatitudines cum omnia faciant, qui cor mundum habent, non eſt tamen alicubi poſitum: *Deum videbunt*, niſi vbi dictum

G

eſt, *Beati mundo corde, quoniam mundo corde videbitur*, qui nec in loco videtur, nec oculis corporalibus quæritur, nec circumſcribitur viſu, nec tactu videtur, nec auditur affatu, nec ſentitur inceſſu. *Deum enim nemo vidit vnquam, vel in hac vita*, ſicuti ipſe eſt, vel etiam in Angelorum vita, ſicut viſibilia iſta quæ corporali viſione cernuntur, quia vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris, ipſe narrauit. Vnde non ad oculorum corporalium ſed ad mentium viſionem dictum eſt pertinere quod narrat, ſed ruſus ne deſiderium noſtrum à corporis ſenſu ad alium corporis ſenſum migraret, hoc eſt ad aures ab oculis, ideo cum dixiſſet *nec corporalibus oculis Deus quæritur nec circumſcribitur viſu: nec tactu tenetur*, addidit etiam, *nec auditur affatu* vt ſi poſſimus vnigenitum filium qui eſt in ſinu patris ſic intelligamus narrantem quomodo & verbum eſt non ſonus auribus ſtrepens, ſed imago mentibus innoteſcens, vt illic interna & ineffabili luce clareſcat, quod dictum eſt, *qui me videt videt & patrem*, quod hic Philippo dicebatur qui eum videbat & non videbat, ſequitur enim huius viſionis eximius concupitor Ambroſius dicens. *& cum abſens putatur videtur & cum præſens eſt non videtur.* Non dixit cum abſens eſt, ſed cum abſens putatur. Nuſquam enim eſt abſens qui cœlum & terram implet nec ſpatiis includitur, paruis magniſue diffunditur, ſed vbique totus eſt, & nullo continetur

Matt. 5 8

Ioan. 1. 18.

H

Ioa. 14. 9

lo[illegible],

A [illegible] te mente intelli[illegible] Deum, [illegible]. Qui autem [illegible] poteſt, [illegible] agat [illegible] exercatur, nec ad [illegible] diſpu- [illegible] pulſet, [illegible] quod non legit legat, [illegible] ad Deum ſaluatore[m] vt quod non valet, [illegible] eat, p[illegible] men mouere q[illegible] Dei ſubſtantia videri potuerit à quibuſdam in hac vita poſitis, præter illud quod dictum eſt ad Moyſen, *nemo poteſt faciem meam videre & vi-*

Exod. 33. 20. *uere*, niſi quis poteſt humana mente diuinitus rapi ex hac vita ad angelicam vitam, antequam per iſtam communem mortem carne ſoluatur, ſic enim raptus eſt, qui audiuit illic ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui, vbi vſque adeo facta eſt ab huius vitæ ſenſibus quædam intentionis auerſio, vt ſiue in corpore ſiue extra corpus fuerit, id eſt, vtrum ſicut ſolet in vehementiore extaſi mens ab hac vita in illam vitam fuerit alienata manente corporis vinculo, an omnino reſolutio facta fuerit, qualis in plena morte contingit, neſcire ſe diceret. Ita fit vt & illud verum ſit quod dictum eſt, *Nemo poteſt faciem meã videre & viuere*, quia neceſſe eſt abs-

B trahi ab hac vita mentem, quando in illius ineffabilitatem viſionis adſumitur, & non ſit incredibile, quibuſdam ſanctis nondum ita defunctis vt ſepelienda cadauera remanerent, etiam iſtam excellentiam reuelationis fuiſſe conceſſam. Porro quod dicit Apoſtolus

Eph. 3. 14 ſcribens ad Epheſios, *huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur, vt det vobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ virtutem, corroborari per ſpiritum eius in interiore homine, habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris in caritate radicati & fundati, vt poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo & longitudo & ſublimitas & profundum, Scire etiam ſupereminentem ſcientiæ caritatem Chriſti, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei.* Ego hæc verba Apoſtoli Pauli ſic intelligere ſoleo. In latitudine, bona opera charitatis, in longitudine perſeuerantiam vſque in finem, in altitudine, ſpem cœleſtium præmiorum, in profundo inſcrutabilia iudicia Dei. Vnde iſta gratia in homines venit, qui nos in omnem plenitudinem Dei

C miſericordia ſua implere dignetur, vt videri poſſit à nobis.

Nunc autem quod mihi propoſueras & ad explicandum difficile videbatur, vtrum explicatum ſit, diligenter attende recolendo quæ dicta ſunt. Si enim quæris vtrum poſſit Deus videri. Reſpondeo poteſt, ſi quæris vnde ſciam, Reſpondeo quia in veraciſſima ſcri-

Matt. 5. 8 ptura legitur. *Beati mundi corde, quoniam ipſi Deum videbunt* & cætera talia, ſi quæris quomodo dictus ſit inuiſibilis ſi videri poteſt, reſpondeo inuiſibilem eſſe naturam, videri autem cum vult, plurimis cum viſus eſt: non ſicuti eſt, ſed quali ſpecie illi placuit apparere, ſi quæris quomodo eum vidit vel Cain ſceleratus, quando de ſuo ſcelere ab illo interrogatus & iudicatus eſt, vel etiam ipſe diabolus, quando venit cum angelis vt coram illo aſſiſteret, *ſi beati mundi corde quoniam ipſi Deum videbunt*, reſpondeo nunquid eſt eſſe conſequens vt etiam videant Deum, qui voces ab eo factas aliquando audierunt. Neque enim viderunt eum qui audierunt, quan-

Io. 12. 28. do dixit ad filium *& clarificaui & iterum clarificabo*. Verumtamen non eſſe mirandum, etſi aliqui etiam non

D mundi corde vident Deum in ſpecie, quam voluntas eius fecerit latente inuiſibili & apud ſe incommutabili manente natura. Si quæris vtrum etiam ſicuti eſt aliquando poſſit videri, reſpondeo, filijs hoc eſſe promiſ-

1. Ioa. 3. 2 ſum, de quibus dictum eſt, *ſcimus quia cum apparuerit ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt*. Si quæris vnde eum videbimus, reſpondeo, vnde angeli vident, quibus tunc erimus æquales, ſicut enim videntur

Ioan. 1. 18 iſta quæ viſibilia nominantur, *Deum nemo vidit vnquam*, nec videri poteſt, *quoniam lucem habitat inacceſſibilem*, & eſt natura inuiſibilis ſicut incorruptibilis quæ contextim

1. Tim. 1. 17. Apoſtolus poſuit dicens, *Regi autem ſæculorum inuiſibili incorruptibili*, quia ſicut nunc incorruptibilis nec poſtea corruptibilis, ita non ſolum nunc ſed etiam ſemper inuiſibilis, nec in loco eum videtur ſed mundo corde nec corpo-

E ralibus oculis quæritur nec auditur affatu, nec ſentitur inceſſu, vnigenitus autem filius qui eſt in ſinu patris diuinitatis naturam atque ſubſtantiam inſonabiliter narrat & ideo dignis idoneiſque tanto conſpectu, oculis etiam inuiſibili ei monſtrat. Ipſi enim ſunt oculi de quibus A-

poſtolus dicit, *Illuminatos oculos cordis veſtri*, de quibus di- Eph. 1. 18

citur, *Illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte*: Pſal. 12. 4

Dominus enim ſpiritus eſt. vnde qui adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt. Proinde qui poteſt Deum inuiſibiliter videre, ipſe Deo poteſt incorporaliter adhærere. Porro ſi ea quæ in animo noſtro ſunt corporalibuſque locis, ſimillima, non tamen locorum ſpacijs ac finibus continentur, nec interuallis localibus in noſtra memoria reponuntur, quanto magis illa, quæ nullam gerunt ſimilitudinem corporum, charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, continentia, nulla locorum ſpatia tenent, nulla intercapedine ſeparantur, aut aliqua oculi cordis, quando ſuos mittant, vt ea videant interualla conquirunt. Nonne omnia in vno ſunt ſine anguſtia, & ſuis terminis nota ſunt ſine cir-

F cuitu regionum. Aut dic in quo loco videas charitatem, quæ tamen in tantum tibi cognita eſt, in quantum eam potes mentis acie contueri. Quam non ideo magnam noſti, quia ingentem aliquam molem cum[illegible]endo luſtraſti, nec cum tibi intus loquitur ſecundum eam viuas, vllis perſtrepit ſonis, nec vt eam cernas corporalium lumen erigis oculorum, nec vt eam fortiter teneas, corporalium vires præparas lacertorum, nec cum tibi venit in mentem, ſentis eius inceſſum, Ecce enim charitas quantulacumque in noſtra voluntate conſiſtit, nobiſque conſpicua eſt, nec in loco videtur, nec corporalibus oculis quæritur, nec circumſcribitur viſu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec ſentitur inceſſu, quanto magis Deus ipſe cuius hoc pignus in nobis eſt, nam ſi interior homo noſter quantulacumque imago eius, non de illo genita, ſed ab illo creata, quamuis adhuc renouetur de die in diem, iam tamen in tali luce habitat, quo nullus oculorum corporalium ſenſus accedit, ſi ea quæ in illa luce cordis oculis intuemur & diſcernuntur inter ſe & nullis locorum ſpatijs ſeparantur, quanto magis Deus qui lucem habitat inacceſſibilem corporis ſenſibus, quo

G nec ipſis niſi mundi poteſt eſſe cordis acceſſus. Cum igitur lucem iſtam omni corporali luci non ſolum iudicio rationis ſed amoris quoque appetitu propoſuerimus, quanto id magis videbimus, tanto melius valebimus, donec ſanetur omnes languores animæ noſtræ ab illo qui propitius fit omnibus iniquitatibus noſtris arbitro iam te concedere his omnib. conſiderans recte dictum eſſe, quod Deus nec in loco videtur, ſed mũdo corde, nec corporalib. oculis quæritur, nec circũſcribitur viſu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec ſentitur inceſſu, & ſi quid in his minus intelligimus vel aliter ſapimus id quoq; nobis Deus reuelabit, ſi in quo peruenimus in eo ambulemus. Peruenimus aũt vt credamus Deũ nõ corpus eſſe, ſed ſpiritũ: Peruenimus ẽt vt credamus quod Deum nemo vidit vnquã, & quod Deus lux eſt, & tenebræ in eo nõ ſunt vllæ, & quod apud eũ non eſt cõmutatio, nec momẽti obumbratio, & quod lucẽ habitat inacceſſibilẽ, quẽ nemo hominũ vidit, nec videre poteſt, & quod pater & filius & ſpiritus S. vnus Deus eſt, ſine vlla diuerſitate & ſeparatione naturæ, & quod mundi corde eum videbunt, & quod ſimiles ei erimus, quoniã videbimus eũ ſicuti eſt & quod Deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo ma-

H net & Deus in illo manet, & quod pacẽ ac ſanctificationẽ ſectari debemus, ſine qua nemo poteſt videre Deum, & quod corruptile hoc mortale corpus noſtrum in reſurrectione cõmutabimur & induet incorruptionẽ atq; immortalitatem & quia ſeminatur corpus animale, ſurgit corpus ſpiritale transfigurante Domino corpus humilitatis noſtræ vt cõformẽ faciat corpori gloriæ ſuæ, & quod Deus fecit hominẽ ad imaginẽ ſuam & quod ſpiritu mẽtis noſtræ renouamur in agnitione Dei, ſecundũ imaginẽ eius qui creauit nos, in his atq; huiuſmodi ſcripturarum ſanctarum auctoritatib. per fidem ambulantes, qui dato vel adiuto diuinitus intellectu ſpir taliter proteceriout,

A & ſpiritualia ſpiritualib. comparare potuerunt, viderũt melius videri mente quam corpore, & ea videri mente, quæ non continerentur locis, nec in terrenis locorũ interuallis ſepararentur, nec minora eſſent in parte quam in toto. Vnde quia & inuiſibilis in ſcripturis ſanctis eius ſubſtãtia commendatur & viſus eſſe a plurimis per corpus & corporalib. locis in iiſdẽ auctoritatib. inueniuntur, aut ſpiritu quo corporales cernuntur imagines per aliquã licet incorpoream, tñ ſimilitudinẽ corporis ſicut in ſomnis vel in extaſi, ſecreuit ille vir ſanctus, Dei naturam ab huiuſmodi viſionib. eaſq; dixit eſſe quas Dei voluntas elegiſſet, non quas natura formaſſet, facit n. iſta Deus quibus vult, vt vult, cui vult, quando vult vt appareat ſua latente atque in ſe incommutabiliter manente ſubſtantia, ſi enim voluntas noſtra apud ſe manens & latens, ſine vlla ſui commutatione, per quas ſe vtcunq; oſtẽdat, exprimit voces, quanto facilius Deus omnipotens ſua latente atq; incõmutabiliter manente natura, in qua voluerit ſpecie poteſt cui voluerit apparere, qui ex nihilo creauit omnia atq; in ſe manẽs innouat omnia, ad eam vero viſionẽ, qua videbimus Deũ ſicuti eſt, mundanda corda cõmonuit. B Quia n. corpora cõſuetudine loquendi viſibilia nominãtur, propterea Deus inuiſibilis dicitur ne corpus eſſe credatur, nõ quia corda mũda ſuæ ſubſtantiæ contẽplatione fraudauit, cũ hæc magna & ſumma merces Deũ colentib. & diligentib. promittatur, dicente ipſo Dño quando corporalib. oculis viſibiliter apparebat, & inuiſibilẽ ſe cõtuendũ mundis cordib. promittebat, *qui diligit me diligetur à patre meo & ego diligã eum & oſtendã meipſum illi* (Io. 14. 21.) hæc quippe natura eius æqualiter cũ patre inuiſibilis, ſicut æqualiter incorruptibilis eſt, quã ſicut ſupra dictũ eſt continuatim Apoſtolus poſuit diuinam ſubſtantiã qua potuit hominib. prædicatione cõmendans, quã ſi oculi corporales in reſurrectione mutata corporũ qualitate conſpicient, viderint qui hoc poſſunt aſtruere, me plus mouet illius ſententia, qui nec in ipſa reſurrectione hoc corporalibus oculis ſed mũdis cordib. tribuit, & de ſpiritualis quidẽ corporis qualitate quę reſurrectionis promittitur vel diſcere aliquid adhuc vel quærere nõ recuſo, ſi tñ de hac re diſputantes illis vitijs carere poſſimus, q̃ plerumq; ſtudijs humanis & concertationib. excitantur, C dum ſcriptũ eſt *vnus pro altero inflatur aduerſus alterũ* (1. Cor. 4. 6.), ne dum altercando quærimus veſtigare quomodo poſſit videri Deus ipſam pacem ſanctificationemq; perdamus, ſine qua nemo poterit videre Deũ. Quod ipſe auertat a cordib. noſtris, vt ea ſuæ cõtẽplationi munda reddat atq; cuſtodiat. Illud tñ quia nõ dubito, non requiro quod Dei natura nunq̃ videatur in loco. Iã verũ poſſit huius corporis oculis videri aliquid quod in loco nõ videtur ab eis qui valent diſſerendo mõſtrare, cum pace dilectionis audire paratus ſum, & quod me mouet in cõmune conferre. Poſtremo quia id quod ego in illa epiſtola mea dixi de iſtis noſtrę carnis oculis, quia neq; nũc poſſũt, neq; tunc poterunt Deum videre, & ſic verũ eſt. Nõ n. dictũ eſt, niſi de oculis corporalib. quod tunc nouerint ſi corpus ipſũ ſpiritus erit, ac per hoc corporei oculi nonquã Deum videbunt, quia cũ videbitur ſpiritus eum videbit non corpus. Tota igitur quæſtio iã remanſit de corpore ſpiritali, quãuis induat incorruptionẽ & immortalitatẽ hoc corruptibile atq; mortale, & quãuis ex animali in ſpiritalem mutemur, quæ diligentius ſollicitiuſq; tractanda eſt, maxime propter corpus ipſius Dñi, qui transfigurat corp⁹ humilitatis noſtræ cõforme corpori gloriæ ſuæ, D vt poſſit ſibi ſubijcere omnia. Cũm n. & Deus pater videat filiũ & filius patrẽ, procul dubio non ſunt audiendi qui viſionẽ nolunt tribuere niſi corporalib. Neq; n. dicẽdũ eſt, quod filiũ pater non videat, aut & ipſe vt videat corpore indutus eſt, ſi non niſi ad corpus pertinet viſus, quid eſt quod in ipſo mũdi exordio, antequã à filio eſſet vlla forma ſerui ſuſcepta, *vidit Deus lucem, quia bona eſt, & firmamentum & mare & aridam & omne fœnum atq; omne lignum … lem, luna, ſtellas, reptilia animarũ viuarũ, volatilia cœli, animã viuam* (Gen. 1. 4.) *Poſtremo & vidit Deus omnia quæ fecit & ecce bona valde.* Q… propter donec diligenti inquiſitione Dñs adiuuerit reperiatur, quid ſecundũ ſcripturas de ſpiritali corpore, quod in reſurrectione promittitur, probabilius ſecundo[illegible], interim

E nobis ſufficiat, quo [illegible] genitus [illegible] Dei & hominũ homo Chriſtus Ieſus ita vi[illegible] cut videtur a patre. Nos aũt ad illã viſionẽ Dei quæ nobis in reſurrectione promittitur non ex hoc mundo iſtam concupiſcentiam oculorũ transferre conemur ſed mundandis cordibus pio ſtudeamus affectu, nec corporalẽ faciẽ cogitemus, cũ dicat Apoſtolus, *videmus nunc per ſpeculũ in ænigmate, tunc aũt facie ad faciẽ* (1. Cor. 13. 12.). præſertim quia Apoſtolus expreſſius dixit, *nunc ſcio ex parte, tunc aũt cognoſcã, ſicut & cognitus ſum* (Ibid.), ſi ergo tunc corporali Deũ facie cognoſcamus, corporali nunc eius facie cogniti ſumus, *tunc n. cognoſcam*, inquit, *ſicut & cognitus ſũ*. Vnde quis eũ non intelligat eo loco et noſtram faciẽ illam ſignificare voluiſſe de qua dicit alio loco. *Nos aũt reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes, in eandẽ imaginem transformamur, de gloria in gloriam tanquam à Domini ſpiritu* (2. Cor. 3. 18), de gloria ſc. fidei in gloriam contẽplationis æternæ. Vt n. non tantũ quod B. Ambroſius, verum etiã, quod S. Hieronymus ſenſit dicam, non ſolũ patris diuinitatẽ, ſed nec filij quidẽ nec Spiritus S. quia vna in trinitate natura eſt, poſſunt oculi carnis aſpicere, ſed oculi mentis, de quibus ipſe ſaluator ait: *beati mundo corde quia ipſi Deum videbunt* (Mat. 5. 8.). F Namq; ſicut alibi idẽ Hieronymus breuiter ac veraciter definiuit res incorporalis corporalibus oculis non videtur. Has ſententias de re tanta, virorũ tãtorum, nõ ob hoc interponere volui vt cuiuſquã hominis ſenſum tanquam ſcripturæ canonicæ auctoritatẽ, ſequendũ arbitreris, ſed vt illi qui aliter ſapiunt conentur mẽte videre, quod verũ eſt, & in ſimplicitate cordis quęrere Dñm, ne tam doctos diuinorũ eloquiorũ tractatores temere reprehendant. Nec te moueat quod à quibuſdã minus conſiderate dicitur, *quod tunc videbunt oculi corporales, ſi Dominum non videbunt? An forte cæci erunt, vel ſine cauſa erunt*, neq; n. attendunt qui hæc loquuntur, quia ſi non erunt corpora, profecto illi oculi non erunt corporales, ſi aũt erunt corpora, erit quod videre poſſint oculi corporales. Hæc de illa Epiſtola quam B. Auguſtinus ad Paulinam ſcripſit de videndo Deo aſſumpſimus: Nunc aũt ex eiuſdẽ doctoris Epiſtola quam ad Italicam conſcripſit de corpore mediatoris ſi corporeis oculis videat ſubſtantiã Dei pauca ſubnectere cenſemus. G Lux vero ipſa, qua illuminabuntur hæc omnia, quæ modo in cordib. recõduntur, qualis aut quanta ſit quis lingua proferat, quis ſaltem humana mente contingat, profecto lux illa ipſa eſt Deus, quoniã Deus *lux eſt & tenebræ in eo non ſunt vllæ* (Ioan. 1. 4.); ſed lux mentium purgatarũ, non iſtorũ corporis oculorum. Erit ergo tunc idonea mens in eo quo illam lucẽ videat quod* nunc *non dicerẽ. Hoc aũt oculus corporis, neq; nũc poteſt neq; tunc videre poterit, omne quippe quod oculo corporis conſpici poteſt, in loco aliquo ſit neceſſe eſt, nec vbiq; ſit totũ, ſed minore ſui parte minorẽ locũ occupet & maiore maiorem. Non ita eſt Deus inuiſibilis & incorruptibilis qui ſolus habet immortalitatẽ & lucẽ habitat inacceſſibilem, quẽ nemo hominũ vidit nec videre poteſt. Per hoc n. videri ab homine non poteſt, per quod videt homo corpore corpora. Nam ſi & mentib. piorũ eſſet inacceſſibilis non diceretur *accedite ad eum & illuminabimini* (Pſal. 33. 6), etſi mentibus piorum eſſet inuiſibilis, non diceretur, *videbimus eũ ſicuti eſt*. Nam perſpice totam ipſam in Epiſtola Ioannis ſententiã. *Dilectiſſimi, inquit, filij Dei ſumus & nondum apparuit quod erimus, ſcimus quia cum apparuerit ſimiles illi erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt* (1. Ioa. 3. 2). In tantũ ergo videbimus in quantum ſimiles erimus quia & nunc in tantũ non videmus in quantum diſſimiles ſumus. H Inde igitur videbimus vnde ſimiles erimus. Quis aũt dementiſſimus dixerit corpore nos vel eſſe vel futuros eſſe ſimiles Deo. In interiore itaq; homine iſta ſimilitudo eſt qui renouatur in agnitione Dei, ſecundũ imaginẽ eius qui creauit eũ, & tãto efficimur ſimiliores illi quãto magis in ei⁹ cognitione proficimus quia etſi exterior homo noſter corrũpitur, ſed interior renouatur de die in diẽ. Ita ſane vt in hac vita quantumcũq; profectus ſit, lõge abſit ab illa perfectione ſimilitudinis quæ idonea erit ad videndũ Deũ ſicut dicit Apoſtol⁹, *facie ad faciẽ* (1. Cor. 13. 12.), In quib. certe verbis ſi corporalẽ faciẽ voluerimus accipere conſequens erit vt et Deus talẽ habeat faciẽ vt ſit aliquod interuallum inter noſtram & ipſius, cu[illegible] eu[illegible]

* iſta cõpendia forte ſic explicãtur, quod nunc nõ dicitur eſſe.

videbimus

A [illegible] ſ eam & ſit intellectual [illegible] iq; hois & [illegible] habitus & terminus &c. abſurda dictuq; & [illegible] impia. quibus animalis homo nō percipiens quę ſunt ſpiritus Dei, fallaciſſimis vanitatibus illuditur. Dicunt n. quidam eorum, qui talia garriunt, ſicut ad me peruenire, nos Deum videre, nunc mente tunc corpore. Ita vt etiam impios cum pari modo aſſeuerent eſſe viſuros. Vide quantū peius profecerunt dum ſine limite timoris vel pudoris hac atq; hac vagabunda fertur impunita loquacitas. Antea dicebant carni ſuæ tantū hoc præſtitiſſe Christū vt corporeis oculis videret Deum, deinde addiderunt etiam oēs ſanctos receptis in reſurrectione corporibus eodem modo Deū eſſe viſuros. Nunc iam iſtā poſſibilitatem etiā impijs donauerunt, donent ſane quātum volunt, & quibus volunt. Nam quis audeat contradicere hominibus de ſuo donantibus? qui enim loquitur mendacium de ſuo loquitur: tu autem cum his qui ſanam

Mat. 5. 8. doctrinam tenent, nihil iſtorum audeas vſurpare de tuo. Sed cum legis, *beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt,*

1. Cor. 13. 12. intellige impios non viſuros, neque .n. beati mundo corde ſunt impij. Item cum legis, *videbimus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem,* vnde nunc videmus per

B ſpeculum in ænigmate, inde tunc videbimus facie ad faciem, hoc autem vtrumq; interioris hominis munus eſt, ſiue cum in iſta peregrinatione adhuc per fidem ambulat in qua vtitur ſpeculo & ænigmate, ſiue in illa patria cum per ſpeciem cōtemplabitur, pro qua viſione poſitum eſt, *facie ad faciem.* Audiat caro carnalibus cogitationibus ebria, Spiritus eſt Deus & ideo qui adorant Deū in Spiritu & veritate adorare oportet, ſi adorare oportet quātu magis videre? quis .n. audeat affirmare Dei ſubſtantiam corporaliter videri? cū eam corporaliter noluit adorari, ſed argute ſibi videntur dicere & quaſi interrogando promete, potuit præſtare Chriſtus carni ſuæ vt oculis corporeis videret patrē, an nō potuit, vt ſi non potuiſſe reſponderimus omnipotentiæ Dei nos derogaſſe proclament, ſi aūt potuiſſe conſenſerimus argumentationē ſuā ex noſtra reſpōſione cōcludant. Quanto iā tolerabilius deſipiunt qui carnē aſſerunt conuerſurā in ſubſtantiā Dei & hoc futuram

C eſſe quod Deus eſt, vt ſic eā talē videndo faciant idoneā non tanta diuerſitate diſſimilem, quam vanitatem credo iſtos habere à fide ſua forraſſe, & ab auribus, & tñ ſi interrogatione de hoc ſimiliter arguantur, poſſitne hoc Deus an poſſit efficere, vtrum eius poteſtati detrahent, ſi non poſſe reſponderint? An hoc futurum fatebuntur, ſi poſſe conſenſerint, non negent exitū eſſe de bocalieno laqueo

† forte deeſt, (ſi † ſic exeāt de ſuo, deinde cur ſolis oculis corporis Christi hoc donū attributū eſſe contendunt, nō etiā cæteris ſenſibus ſonus ergo erit Deus, vt poſſit etiā auribus percipi & halitos erit vt poſſit olfactu ſentiri, & liquor aliquis erit, vt poſſit & bibi, & moles erit vt poſſit & tangi, non inquiunt. Quid ergo an illud poteſt Deus, & hoc nō poteſt, ſi non poſſe dixerint, cur derogant omnipotentiæ Dei, ſi poſſe nulle reſponderint, cur ſolis oculis fauent. Inuidēt autem cæteris ſenſibus corporis Chriſti: Hæc de opuſculis S. Auguſtini, Ambroſij atq; Hieronymi excerpſimus. Nunc quid de viſione Dei futura B. Gregorius ſenſerit cōſequenter ponemus, qui in expoſitione beati Iob libro octauo decimo, dum de viſione diuinæ eſſentiæ tractaret

D illam ſententiam de libro Exodi quam Dñs Moyſi petēti, vt ei manifeſtaret ſemetipſum manifeſte protulit in medium dicens. Huic Dominicæ ſententiæ qua ad Moyſen

Exod. 33. 20. dicitur. *Non enim videbit me homo & viuet.* Ioannem audi

Ioan. 1. 8. concordantem, qui ait. *Deum nemo vidit vnquam.* Sed cum teſtamenti veteris patres intueor multos horum teſte ipſa ſacræ lectionis hiſtoria Deum vidiſſe cognoſco. Vidit

Ge. 32. 30 quippe Iacob Dñm qui ait. *Vidi Dominum facie ad faciem, &*

Exo. 33. 11 *ſalua facta eſt anima mea.* Vidit Moyſes Dñm, de quo ſcriptum eſt.

Iob. 42. 5. *Loquebatur Dominus ad Moyſen facie ad faciem, ſicut loqui ſolet homo ad amicum ſuum.* Vidit Iob Dñm, qui ait, *Au-*

1. Par. 18 18. *ditu auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te.* Vidit Eſaias Dñm qui ait. *In anno quo mortuus eſt rex Ozias vidi Dominum ſedentem ſuper ſoliū excelſum & eleuatū.* Vidit Michæas Dñm, qui ait: *Vidi Dominū ſedentē ſuper ſoliū ſuū & omnē exercitū cæli aſſiſtentē [illegible]* [illegible] eſt ergo q; [illegible] teſtamenti

E veteris Patres Deum ſe vidiſſe teſtati ſunt & tamen ipſe

Exod. 33 20. ait. *Non enim videbit me homo & viuet,* & Ioannes ait. *Deum*

Ioan. 1. 8. *nemo vidit vnquam:* niſi hoc quod patenter datur intelligi, quia quamdiu hic mortaliter viuitur videri per quaſdam imagines Deus poteſt, ſed per ipſam naturæ ſuæ ſpeciem non poteſt, vt anima gratia Spiritus afflata per figuras quaſdam Deum videat, ſed ad ipſam vim eius eſſentiæ nō pertingat. Hinc eſt enim quod Iacob qui Deum ſe vidiſſe teſtatur, hunc non niſi in Angelo vidit. hinc eſt quod Moyſes qui cum Deo facie ad faciem loquitur, ſicut loqui ſolet homo cum amico ſuo, ad ipſum verba ſua locutionis conuertens dicit: *Si inueni gratiam in conſpectu tuo o-*

Exo. 33. 13 *ſtēde mihi temetipſum manifeſte vt videā te.* Certe enim ſi Deus non erat, cum quo loquebatur, oſtende mihi Deum diceret, & non, oſtende temetipſum, ſi aūt Deus erat cum quo facie ad faciem loquebatur, cur ſe petebat poſſe videre, quem videbat. Sed in hac eius petitione colligitur, quia eum ſitiebat per incircumſcriptæ naturæ ſuæ claritatem cernere, quē iam cœperat per quaſdā imagines videre, vt ſic ſuperna eſſentia mentis eius oculis adeſſet quatenus ei ad æternitatis viſionē nulla imago creata temporaliter

F intereſſet & viderūt ergo Patres teſtamenti veteris Dñm, & iuxta Ioannis vocē *nemo vidit vnquā*, & iuxta eiuſdē Dñi vocem *nemo Deum vidit & vixit*, quia in hac mortali carne conſiſtētibus & videri potuit per quaſdā circumſcriptas imagines. & videri nō poteſt per incircumſcriptum lumē æternitatis. Sin vero quibuſdā poteſt in hac adhuc corruptibili carne viuētibus ſed inæſtimabili virtute creſcentibus quodā contemplationis acumine æterna Dei claritas videri, hoc quoq; ab eiuſdē virtutis ſententia nō abhorret

Exod. 33 20. quia dicitur. *Non n. videbit me homo & viuet,* quoniam quiſquis ſapientiā, quæ Deus eſt, videt, huic vitæ funditus moritur, ne iam eius amore teneatur. Nullus quippe eam videt, qui adhuc carnaliter viuit, quia nemo poteſt amplecti Deū & ſeculum. Qui .n. Deum videt, eo ipſo moritur, quo vel intentione cordis vel effectu operis ab huius vitæ delectationibus tota mēte ſeparatur. *Nemo ergo Deum vidit & vixit,* ac ſi aperte diceretur: nullus vnquā Deū ſpiritaliter vidit & mūdo carnaliter vixit. Videbimus igitur

G Deū ſi per cæleſtē conuerſationē ſupra homines eſſe mereamur, nec tñ ita videbimus, ſicut videt ipſe ſeipſum. Lōge quippe diſpariliter videt creator ſe quam videt creatura creatorem: quantum pertinet ad immenſitatem Dei, quidam nobis modus figitur contemplationis, qua corpio pondere circumſcribimur, quo creatura ſumus, ſed profecto non ita conſpicimus Deum, ſicut ipſe conſpicit ſe, ſicut non ita requieſcimus in Deo, quemadmodum ipſe requieſcit in ſe. Nam viſio noſtra vel requies erit vtcumque ſimilis viſioni requieiue illius; ſed æqualis non erit. Perfecta requies eſt, qua Deus cernitur, & tamen noſtra requies æquanda non eſt requiei illius, quia non à ſe in alium tranſit, vt quieſcat. Eſt itaque requies, vt ita dicam ſimilis atque diſſimilis, quia quod illius requieſcere eſt, hoc noſtra requies imitatur, viſio Dei nunc hic inchoatur, ſed tunc in ſpecie perficitur, quando co-

H æternam Deo ſapientiam, quam modo per ora prædicantium quaſi per decurrentia flumina ſumimus, ipſo fonte biberimus.

Sciendum vero eſt, quod fuerunt nōnulli, qui Deum dicerent etiam in illa regione beatitudinis in claritate quidem ſua conſpici, ſed in natura minime [illegible]. Quos nimirum minor inquiſitionis ſubtilitas fefellit, neque enim ſimplici & incommutabili eſſentiæ, aliud eſt claritas, aliud natura, ſed ipſa natura ſua claritas, & ipſa claritas ſua natura eſt: quia etenim ſuis dilectoribus, hæc Dei ſapientia ſe quandoque oſtendit, in ſe pollicetur dicens. *Qui diligit me diligetur a Patre meo & ego diligam eum & manifeſtabo me ipſum illi:* Ac ſi patenter dicat. Qui in ve[illegible] me cernitis, teſtat vt in mea me natura videatis. Hinc ſum ait: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt* [illegible] Paulus dicit: Nam *videbimus in ſpeculo per ænigmata* [illegible] *autem facie ad faciem, nunc cognoſco ex parte,* [illegible] *ſicut & cognitus ſum,* ſed quia de Deo p[illegible] Eccleſiæ dicitur *in quem deſiderant Ang* [illegible] nonnulli qui nequaquam D[illegible]

A ſuſpicantur, & tamen dictum per veritatis ſententiam ſcimus: *Angeli eorum in cælis ſemper vident faciem patris mei qui in cælis eſt.* Nunquid ergo aliud veritas, aliud prædicator ſonat veritatis, ſed ſi ſententia vtraque conferatur, quia ſibi nequaquam diſcordet, agnoſcitur. Deum quippe Angeli & vident & videre deſiderant, & intueri ſitiunt, & intuentur. Si enim ſic videre deſiderant, vt effectus ſui deſiderio minime perfruantur, deſiderium ſine fructu anxietatem habet, & anxietas pœnam: Beati vero Angeli ab omni pœna anxietatis longe ſunt, quia nunquam ſimul pœna & beatitudo conueniunt. Rurſum cum eos dicimus Dei viſione ſatiari, quia & Pſalmiſta ait: *Satiabor dum manifeſtabitur gloria tua,* conſiderandum nobis eſt quia ſatietatem ſolet (Pſal. 16.15.) faſtidium ſubſequi. Vt ergo recte ſibi vtraque conueniant, dicat veritas, quia ſemper vident, dicat prædicator egregius, quia videre ſemper deſiderant, ne enim ſit in deſiderio anxietas, deſiderantes ſatiantur. Ne autem ſit in ſatietate faſtidium ſatiati deſiderant, qualiter electi homines per hanc vitam ſatiantur viſione diuina & deſiderant, igitur hoc ſine labore eſt, quia deſiderium ſatietas comitatur, & ſatiantur ſine faſti-
B dio quia ipſa ſatietas ex deſiderio ſemper accenditur. Sic quoque & nos erimus, quando ad ipſum fontem vitæ venerimus. Erit enim nobis delectabiliter impreſſa ſitis ſimul atque ſatietas. Sed longe ab iſta ſiti neceſſitas, longe à ſatietate faſtidium, quia & ſitientes ſatiabimur & ſatiati ſitiemus. Videbimus igitur Deum, ipſumque, erit præmium laboris noſtri, vt poſt mortalitatis huius tenebras, accenſa eius luce gaudeamus.

FINIS LIBRI PRIMI.

HRABANI MAVRI

C
LIBER SECVNDVS.

De puritate cordis.

IN ſuperiore libro iuxta doctrinam ſanctorum Patrum de viſione DEI futura ſermonem quantum potuimus expleuimus, nunc de puritate cordis, per quam contemplatio DEI aſſu[...] c[...]ſequ[...]er [...] traditionem maiorum diſſerendum putamus, qu[...] illis ſolis v[...]ſi[...] DEI promiſſa eſt, qui mundo ſunt [...]de, ac ideo neceſſe eſt, vt carnalia in nobis mortifi[...] [...]s deſideria & ſacris virtutibus operam demus. Qu[...] per earum opem diuina gratia largiente, ad cæl[...] regni beatitudinem & lucis æt[...]næ contempl[...]ionem
D pertingere poſſimus. Quamuis enim ex Adam ſimus carnaliter nati, non ipſum tamen debemus imitari, ſed CHRISTVM, in quo renati ſumus & viuimus, quando veterem conuerſationem ſalubriter innouati deponimus. Quid eſt imitari Adam, niſi pro carnalibus concupiſcentijs ac deſiderijs morte multari? Et quid eſt imitari CHRISTVM, niſi carnalibus concupiſcentijs ac deſiderijs crucifigi, ſicut aliud non eſt veterem conuerſationem deponere, quam non ſecundum carnem, quæ veteraſcit & moritur, ſed ſecundum Deum viuere, qui ſolus poteſt perſeuerantes in ſe innouare perenniter & beare. Quapropter ſicut quando in Adam fuimus, omnes in ipſo cadente cecidimus, ita quia in CHRISTO eſſe iam cœpimus, qui pro nobis omnibus dignatus eſt mori & nos peccatis noſtris illi commortui cum illo ſpiritaliter reſurgamus. In illo omnia bona quæ potuimus habere perdidimus, in hoc etiam maiora & ſine [...]ne habenda recipi[...] [...]mus, ſi perſeuranter eius veſtigia teneamus, Adam nos obnoxiauit malis omnibus per propriam culpam, a quibus nos liberauit aduentus CHRISTI per gratiam. Ille in nos culpam ſuam tranſmiſit & pœnam, hicque culpam noſtram ſuſcipere vtpote co[...]cep[...]is & natus ſine [...]o no[...] [...]e ſuſcep[...] pœnæ noſtræ culpam no[...] [...]leuit & pœnam, & vt
E totum dicam, Adam no[...] eripuit Paradiſum, CHRISTVS donauit & cælum, & ideo ſi in cœlo eſſe volumus quod eſſe debemus, ſicut Sanctus Ioannes Apoſtolus dicit, *quomodo ille ambulauit & nos ſpiritaliter ambulemus:* Quid eſt ambulare ſicut ille ambulauit, niſi contemnere omnia proſpera quæ contempſit, non timere aduerſa quæ pertulit, libenter facere quæ fecit, fieri, docere, quæ mandauit, ſperare quæ promiſit, & ſequi quo ipſe præceſſit, præſtare beneficia etiam ingratis, non retribuere ſecundum merita ſua maleuolis, & orare pro inimicis, amare bonos, miſereri peruerſus, inuitare aduerſos, ſuſcipere in charitate conuerſos. Adhoc pertinet quod ait etiam Sanctus Paulus Apoſtolus: *Si reſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens.* Illi reſurgunt (Col. 3. 1.) cum CHRISTO qui moriuntur ſicut ille peccato, ea
G tamen diſtinctione ſeruata quod ille mortuus eſt peccato, non ſuo, ſed noſtro, vnuſquiſque autem noſtrum non omnium moritur peccato, ſed ſuo. Quid eſt peccato mori, niſi damnandis operibus omnino non viuere, nihil concupiſcere carnaliter, nihil ambire, ſicut enim mortuus carne nulli iam detrahit, nullum auerſatur aut deſpicit, nullius pudicitiam callida circumuentione corrumpit, nemini violentus exiſtit, neminem calumniatur, aut opprimit, non inuidet bonis aut inſultat afflictis, non luxui carnis inſeruit, non vinolentiæ deditus in ſe, bibendi ſitim bibendo magis ac magis accendit, non odiorum facibus inardeſcit, non compendia iniuſta ſectatur, non potentibus aut diuitibus adulatur, non inquieta curioſitate raptatur, non domeſticæ ſollicitudinis cura diſtenditur, non officioſis occurrentium ſalutationibus delectatur, nec ſuperborum iniurijs fatigatur, non enim ſuperbia inflat, non ambitio ventoſa præcipitat, non vana gloria turpiter
G tactat, non deſiderium glorioſæ opinionis inflammat, non diſtinctio alieni actus illaquear, non ad ſocietatem turpium, turpitudinis amor inuitat, non rabies inſani furoris exagitat, non ſumptus odioſarum litium mactat, non ardor animoſæ contentionis exanimat. Non facit impudentem audacia, in[...]um iniuſtitia, ferum inclementia, varium inconſtantia, pertinacem contumacia, inſanum veſania, delitioſum gula, rebellem inobedientia, vanum iactantia, infidelem perfidia, leuem facilitas, ſæuum crudelitas, manduconem turpis edacitas, impatientem mobilitas, mobilem inſtabilitas, vagum ſpiritalis infirmitas, iracundum animoſitas, ſuſpicioſum peruerſitas, verboſum vanitas, irriſorem malignitas, qui remotus eſt à ſæcularibus prorſus illecebris, remotus ab inimicitijs, remotus ab inſidijs alienis, remotus à rapinis vel occultioribus vel apertis, remotus à m[...]ndacijs, ſiue periurijs. Poſtremo remotus ab omni gen[...] flagitioſorum atque facinorum quibus carnaliter viue[...]tes Deum offendunt & mortui peccato non ei ſeruiunt, ſicut inquam carne mortuus nec facere poteſt
H iſta quæ dixi, nec pati, ita hi & talibus vitijs omnino non viuunt, qui vt viuant Deo carnem ſuam cum vitijs & concupiſcentijs crucifixerunt, membra ſua quæ ſunt ſuper terram mortificant, quando intra neceſſarium modum ſuum temperant appetitum, quando non ſolum ſe à delicatioribus cibis moderata diſtrictione ſuſpendunt, ſed etiam in ipſis communibus nihil carni ſuæ pro deſiderio, ſed pro ſuſtentandæ vitæ neceſſitate permittunt, certi quod nec delitiæ quælibet ſi abſq; deſiderio percipiantur, officiunt, & viles cibi plerumque abſtinentię profectum, ſi appetenter accipiantur, impediũt. Hinc eſt, quod S. Dauid aquę in ſe concupiſcentiam caſtigauit, atq; eam ſibi à ſuis oblatam ne deſiderio ex ea ſatiſfacere videretur effodit, & S. Helię perceptio carnium n[...] cõcupita no nocuit. Vnde datur intelligi, quod veraciter abſtinẽtes, c[...]arũ nõ naturas ſed concu[...]iſc[...]tias dãnent, ac voluptates ſuas deſiderari [...]bi vel potius [...]biſione mortificẽ. Qu[...] non ſ[...]lum à qualitate, [...] etiam à quantitate ciborum [...]cupiu[...] abſ[...]e, nihil aliud [...]udent

A †forte, deeſt ſatis

... ſtomachum ... ne ... modo ac fami ... mendæ ... indulgeant, nec expleant ſuos appetitus aviditate percipiendi ſed comprimant, atque ... non ſatietas edendi finem faciat ſed voluntas, quia tam à cupiditate pretioſorum ciborum, quam à nimia perceptione vilium continebunt, qui cibis nec lautioribus volunt carne luxuriante diſſolui, nec diſtentiona ventris ... dibus onerari, quando abſtinentes viri nec de ... ſoleant eſſe, nec auidi, iam de vino abſtinendo ... percipiendo quid dicam: Vnde ſanctus Apoſtolus ... ſtatuit regulam dicens *Nolite inebriari vino in quo eſt luxuria*, quaſi diceret, luxuriam facit, & nutrit vini perceptio nimia non natura, & propterea non vſus vt vini ſed inebriari prohibeo quandoquidem infirmum ſtomachum moderatus vſus vini confortat, ebrietas animum corpuſque debilitat, denique Timotheo ſuo diſcipulo, qui ſe longe abſtinentiæ diſtrictione iam frcgerat & ſtomachum ſuum aquæ perceptione corruperat, modico vino vti debere, præcepit dicens: *Noli adhuc aquam bibere, ſed modico vino vtere propter ſtomachum tuum & frequentes tuas infirmitates.*

Eph. 5.18

1.Ti.5.23. B

Ac per hoc nihil contra abſtinentiam faciunt, qui vinum non pro ebrietate, ſed tantum pro corporis ſalute percipiunt. Nec hoc eis offert voluntas, ſed permittit infirmitas, quæ ſi defuerit, à vino eſt abſtinendum. Omnis enim vini perceptio, quæ infirmitatem ſuſtentat, ſanum corpus incendit, † quandoquidem vino vti, & vſui habere oleum nullus dixerit eſſe peccatum, ſed hæc ideo non debemus carni deſideranti præſtare, ne cum illi licita concedere cœperimus, poſcat illicita, & ſibi obſequentes in minimis, in flagitia punienda compellat, ac naturali ordine perturbato non ſpiritui corpus ſed ſpiritus corpori dominanti deſeruiat. Huc accedit, quod & ipſam mentem abſtinentiæ fructus alacrem facit, carnem quoque non vſque ad laſſitudinem fatigatam, ſed ſpiritui ordinate ſubiectam mobilem reddat, ſeoſus etiam quos dicuntur craſſos efficere vel grauare congeſtæ deliciæ, conſuetudo parcitatis exonerat, & velut quadam politura religioſæ exercitationis attenuat veruntamen ſic abſtinere vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunandi vel abſtinendi neceſſitati ſubdamus, ne iam non deuoti, ſed inuiti rem voluntariam faciamus. Si enim quoslibet aduenientes ieiunio intermiſſo reficio, non ſoluo ieiunium, ſed impleo charitatis officium, cæterum ſi propter abſtinentiam ſpiritales fratres quos noui mea remiſſione delectari contriſto, abſtinentia mea non eſt virtus dicenda, ſed vitium, quoniam quidem ipſa abſtinentiæ ac ieiuniorum continuatio niſi fuerit quandu res exigit prætermiſſa & me inflat, & fratrem meum cui charitas iubet ſeruire contriſtat, vel certe mihi nihil ineſſe charitatis fraternæ demonſtrat, quando ſine abſtinentia, quemlibet hominem Catholicum charitas ſola perficiat, & omnis abſtinentia, aut perdat, ſine adiunctione charitatis aut pereat. Quia ergo abſtinere etiam Manichæi vel quilibet alij hæretici poſſunt, vtpote qui omnes carnes non pro abſtinentia ſed pro immunditia deteſtantes, corpora ſua panis & aquæ parcitate conficiunt, non pro magno ducamus, quando ab his, quæ illi quoque reijciunt, abſtinemus, ſed quando abſtinentiam noſtram, fides commendat, charitas ... conſummat, quas virtutes illi non habentes occidere ſe poſſunt, ædificari autem, aut perficere aliter abſtinendo non poſſunt: ipſis vero Catholicis Chriſtianis, qui ſiue non valendo abſtinere, ſiue nolendo, omnia vſui noſtro conceſſa cum gratiarum actione percipiunt, non nos propter abſtinentiam præferamus, ne forte plus humilitatis aliarumque virtutum habeant illi, vnde iure nobis propter abſtinentiam præferantur. Quocirca ſi volumus nobis abſtinentiam noſtram ieiuniaque proficere, à ſuperbia in primis, quæ aut expellit omnes virtutes aut minuit, & à iactantia cunctis inimica virtutibus, atque ab omnibus omnino vitijs diſcedamus, vt proſit nobis, quod à cibis delectabilibus abſtinemus, quia tunc nobis proderit, quod corpora noſtra, vel certe corporum incentiua, rigore diſtrictioris abſtinentiæ caſtiga-

†vel leg. quomodo quidem.

C

D

E

mus, ſi carnalibus deſiderijs abſoluti, ſanctis virtutibus floreamus, ſed plane dico à veris virtutibus tantum ſimilitudines diſtare virtutum, quantum diſtat à veritate mendacium, quia & ſimilitudo virtutis, quæ videtur virtus eſſe, cum non ſit, nihil eſt aliud, niſi mendacium, & ideo non eſt virtus dicenda, ſed vitium. Et vera virtus eſt veritas cui qui amanter adhæſerit à peccati morte reſuſcitatus mori vltra non poterit, niſi cum ab ea deprauata voluntate receſſerit, ſicut econtrario virtutis ſimulatio quæ eſt, vt dixi mendacium veritati contrarium animam ſeparat a Deo vita ſua non extenturam ſed ſupplicio quæ eſt illius mors pœnaliter ſine fine victuram, Scriptura dicente: *Os quod mentitur occidit animam:* Ac per hoc ſicut virtus animam ſibi veraciter inhærentem, ſi fuerit vera, iuſtificat, ita ſimulata condemnat. Et quid iuſtificatio animæ, niſi eius eſt vita perpetuè beata ac beate perpetua, ſicut condemnatio animæ pœna eius eſt ſentienda, quæ mors probatur & ipſa perpetua. Ita dupliciter rea eſt anima, ſi & bonum non faciat vnde ſpiritaliter viuat, & appetat ſimilitudinem boni, ſub qua male viuat & lateat, ſuperbus vult ſe credi conſtantem, prodigus liberalem, auarus diligentem, inhumanus parcum, guloſus humanum, ignauus quietum, timidus cautum, impudentia fiduciæ ſibi nomen ſcribit, procacitas, appellationem libertatis obtendit, eloquentiam verboſitas fingit, & curioſitatis malum ſub ſtudij ſpiritalis colore deliteſcit. Hæc & ſi poſſunt ingenio humano diſcerni, tamen ſine dono Dei, quantum mihi videtur, nec virtutes poſſunt appeti vel haberi. Nec earum ſimilitudines quæ ſunt vitia virtutes imitantia declinari, in tantum vt infidelibus nihil profuiſſe credamus etiam ſi ſunt aliquas per corpus operati virtutes, quod eas nec à Deo ſe accepiſſe crediderunt, nec ad eum qui eſt finis bonorum omnium referre voluerunt, & quid dico? nihil eis profecerunt immo etiam nocuerunt dicente S. Apoſtolo. *Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt*, non dicit: *omne quod non eſt ex fide*, nihil eſt, ſed dicendo, *omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt*, declarauit, quod omnia bona aut ex fide geſta, virtutes ſunt, quæ profecto iuſtificant, aut ſi fuerint ſine fide non ſunt aliqua bona credenda, ſed vitia, quæ non iuuant ſuos operatos, ſed condemnant, inflatoſque præcipitant, atque à finibus æternæ ſalutis eliminant, ſed quid ego hæc de infidelibus, vnde nullus ambigere videtur, exaggero, cum ſanctus Apoſtolus etiam fideles quoſdam, qui credentes in DEVM non ſecundum Deum ſed ſecundum hominem viuunt, carnales nominet dicens, *& ego fratres cum veniſſem ad vos, non vobis potui loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus.* Nondum enim poteratis, ſed ne adhuc quidem poteſtis, adhuc enim eſtis carnales, & tanquam quæreremus quid carnales vellet intelligi ſecutus adiunxit: *Cum enim ſit inter vos zelus & contentio nonne carnales eſtis & ſecundum hominem ambulatis?* Quid poteſt duabus his animi peſtibus inueniri deterius zelo & contentione, quibus carnales qui ſecundum hominem viuunt etiam in hac vita torquentur cum & contentio hæreticos reddat, & zelus imitatores Diaboli paradiſum primis hominibus inuidentis efficiat: Ac ſi quando fide, iuſtitia, pietate, miſericordia manſuetudine, humilitate, innocentia, cæteriſque virtutibus gaudent, aut ſecundum Deum viuunt, & non ſunt, vera habere credendi ſunt, quæ ſpiritaliter viuentes adeptæ ſanctificant, & Deo commendant, aut ſecundum hominem viuunt, & non ſunt veræ virtutes ſed virtutum ſimilitudines, quæ nihil carnaliter viuentibus proſunt, quapropter qui religioſe, qui continenter, qui ſobrie, qui miſericorditer viuunt, ſi Deo, cuius munere vt bene viuat, adiuuatur, aſcribit, ſecundum Deum ſpiritaliter viuit: ſi vero omnia, quæ bene agit, viribus ſuis aſcribat quaſi etiam ſine adiutorio Dei ad bene agendum ſibi ſufficiat, ſecundum hominem carnaliter viuit, & ideo aut bene non viuit, aut nihil ei prodeſt, quicquid boni propter homines facit, quia humanis laudibus delectatus hic iam temporalem mercedem

Sap. 1.11. F

G

Ro.14.23.

1.Cor.3.1

Ib.v.3. H

tect-

A receipit ſuorum operum, quæ temporaliter fecit. Igitur ille ſecundum hominem viuit qui ſecundum ſeipſum, quia & ipſe homo eſt, viuit. & ſecundum ſeipſum viuit, qui ſi potuerit eſt cum quibus vult, pergit quo vult, dormit quando & quamdiu vult, loquitur quæ vult, & vbi vult, manducat ac bibit, quando & quod vult & quantum vult, ridet ac iocatur inter quos vult. Poſtremo quicquid naribus ſuaue eſt, quicquid tactui blandum, quicquid oculis delectabile, quicquid cæteris ſenſibus carnis ſuæ iucundum exercet, ac ſequitur, qualiter vult, quia omnia licita & illicita carnaliter vult: qui autem ſecundum DEVM viuit, non quod eum carnaliter delectat, ſed quod ſpiritaliter ædificat facit, & omnia deſideria carnis ſpiritalis deſiderij delectatione compeſcit, futura præſentibus antepōnit, carnem ſpiritui ſubdit, & quicquid cupit aut agit, non vult ex ſua, ſed ex Dei ſui voluntate procedere, cui placere totis viribus concupiſcit. Itaque ſi vicumque claruit, quod virtutes veras non videantur
B habere, qui ſimulant, & illi ſimulant, qui non ex fide aut non propter DEVM, ſed propter homines tantum boni aliquid operantur, eleemoſynis, ac ieiunijs, vel abſtinentiæ cæteriſque bonis operibus ſeruiendo, non vt non boni fiant, ſed vt bonos ſe hominibus fingant, nec ad recipiendam ſempiternam mercedem, ſed ad comparandam gloriam popularem. Videamus nunc, quibus præcedentibus cauſis & ſubſequentibus incrementis naſci ſoleant vitia vel augeri, & quibus adiuuante Domino remedijs poſſint velut quibuſdam medicamentis imminui vel ſanari. Omnis ſancta virtus res eſt diuina, incorporea prorſus, atque mundiſſima, quam mentes inquinatæ non inquinant, ſed ipſa inquinatas emaculat, cuius participatione formantur informia, ſuſcitantur mortua, ſanantur infirma, corriguntur praua, reconciliantur auerſa. Hanc non habet, niſi DEVS, & is cui dederit DEVS, quæ in animo habitat, ſed animum corpuſque ſanctificat. Ad
C quam nullus accedit inuitus, quam nullus amittit niſi propria voluntate deceptus. Nemo eam ſibi conferre poteſt cum poſſit, alteri autem non conferre præualet nec auferre, itaque cum talis ac tanta virtus cuilibet inter voluptates ſuas adhuc marcenti refulſerit, atque ei ad ſe concupiſcendam deſiderium ſalubre commouerit, protinus in animo eius duarum delectationum contrariarum, rixa conſurgit, & mentem voluntas aduerſum ſe ancipiti delectatione diuiſam in diuerſa ducit ac reducit, modo reprehendendo quod elegerat, modo quod reprehenderat eligendo, atque ita in alterutrum latus ſe cogitationum varietate verſantem ipſe velut virtutis ac vitij tepidi medietas vexat ac lacerat, quoniam quidem quemlibet hominem donec ſe in eo quod elegerit, certa diffinitione confirmet, quam diu modo non vult quod volebat, modo velle incipit, quod nolebat, velut in quodam deliberationis incertæ biuio conſtitutum diſcerpit ipſa diuerſitas
D voluntatum. Hinc eum virtus admonet ſuæ ſalutis & vocat, inde conſuetudo vitioſa diſcedere à ſe volentem moratur & reuocat, & pauliſper à ſe auerſo, nec ad virtutem plene conuerſo viſitatæ voluntatis admonitione blandiens omnes illecebras quibus olim perdite fruebatur oſtendit turpia quoque deſideria quibus vinciatur immittit, ac iam pene faſtidienti, blandum neſcio quid mulcet, ſuſurrat, & ſupplicat ne præponat mollibus dura, lætis triſtia, certis dubia, præſentium voluptati futura, cogitet quam pœnale ſit atque difficile, dulcibus ſubito delitijs illecebris renuntiare carnalibus, abſtinentiæ iugis grauari laboribus, ieiuniorum ac vigiliarum continuatione torqueri, certa carnis afflictione præmium dubiæ remunerationis ambire contra Diabolum decipiendi peritum [illegible] endi arma corripere, inſidias eius ac fraudes vigilantis animi cautione vitare, quam deinde miſerum ſit en[illegible] itate tantæ aſperitatis euictum ac Diabolica fraude de[illegible] rum ad repudiata redire voluptatibus quas abiecerat [illegible] rui & omnibus quæ incaute labo[illegible] rum ſuſcipiendo pr[illegible] poſi-

E tum contempſerat, delectari. His & talibus vitioſa conſuetudo dubium ſanctæ diffinitionis affligit: virtus contra quæ continentia nominatur, morantem confidenter obiurgat, ad delectationes puras caſtaſque delitias, quibus fruuntur omnes ſui amatores, inuitat, offert nudo iuſtitiæ veſtimentum, illuminato ſui apparatus demonſtrat ornatum, diffidenti de ſe protectionis ſuæ promittit auxilium. Hortatur & prouocat vt diffinitionis ambiguitate depoſita, propoſitum ſpiritale ſuſcipiat, perſeueraturum ſe in ſuſcepto labore propoſiti ſui, non ſua poſſibilitate ſed Domini miſeratione confidat, nec ſuis viribus ſed gratiæ omnipotentis fretus auxilio, contra Diabolicas impugnationes victor arma corripiat, cogitet & quanti & quantæ potuerunt & poſſunt, quod ſe poſſe deſperat. Vnde [illegible] vel [illegible] putue[illegible] unt inde ſe poſſe firmiter credat, certa ſpe ſpiritalia carnalibus ac terrenis cæleſtia & futura præſentibus anteponat.

F Omnes quippe artes ac diſciplinæ, ſcopum quendam, id eſt, deſtinationem & telos hoc eſt, finem proprium habent, ad quem reſpiciens vniuſcuiuſque artis induſtrius appetitor cunctos labores & pericula atque diſpendia æquanimiter libenterque ſuſtinet, quemadmodum in quibus [illegible] ſus eſt bellica tela tractandi, coram ante regem mundi huius artis ſuæ cupiunt peritiam demonſtrare in paruiſſima quadam ſcutula, quæ depicta in ſe continet præmia, iaculà, vel ſagittas, intorquere contendunt, certi quod non alia, niſi deſtinationis ſuæ linea ad finem poſſint deſiderati præmij peruenire, itaque & vitæ noſtræ finis quidam eſt regnum Dei. Qui vero ſit ſcopus debet diligenter inquiri. Qui ſi nobis ſimiliter compertus non fuerit fruſtra nitendo fatigabimur, quia ſine via tendentibus labor eſt itineris, non
G profectus. finis quidem noſtræ profeſſionis vt diximus regnum Dei ſeu regnum cælorum eſt, deſtinatio vero, id eſt, ſcopus, puritas cordis, ſine qua ad illum finem impoſſibile eſt quempiam peruenire. In hac ergo deſtinatione defigentes noſtræ directionis obtutus ad certam lineam curſum recti ſimum dirigimus, ac ſi paululum quid ab hac cogitatio noſtra deflexerit, ad contemplationem eius illico recurrentes, rurſum eam velut quandam normam rectiſſime corrigimus quæ ſemper omnes conatus noſtros ad vnum hoc reuocans ſignum arguit ſtatim ſi à propoſita directione mens noſtra vel paululum deuiauerit: igitur ſicut noſtri propoſiti finis quidem ſecundum Apoſtolum *vita æterna eſt*, ita eodem pronuntiante, *habentes quidem fructum veſtrum in* Ro.6.22.
ſanctificatione, finem vero vitam æternam, ſcopus cordis noſtri puritas eſſe debet quam ſanctificationem non immerito nuncupauit, ſine qua prædictus finis non po-
H terit apprehendi. Ac ſi dixiſſet alijs verbis: *Habentes quidem ſcopum veſtrum in cordis puritate, finem vero vitam æternam*, de qua deſtinatione docens nos idem beatus Apoſtolus, ipſum nomen, id eſt, ſcopum ſignificanter expreſſit, ita dicens: *Quæ poſteriora ſunt obliuiſcens ad ea* Phil.3.13.
vero quæ in ante ſunt, extendens me, ad deſtinatum perſequor, brauium ſupernæ vocationis Domini. Quod euidentius in Græco ponitur ΚΑΤΑ ΣΚΟΠΟΝ ΔΙΩΚΩ, &c. id eſt, ſecundum deſtinationem perſequor tanquam ſi dixiſſet, hac deſtinatione qua illa quæ poſteriora ſunt obliuiſcor, id eſt, anterioris hominis vitia ad finem brauij cæleſtis peruenire contendo. Quicquid ergo nos ad hunc ſcopum, id eſt, puritatem cordis poteſt dirigere tota virtute ſectandum eſt, quicquid autem ab hac retrahat vt pernicioſum ac noxium deuitandum. Pro hac enim vniuerſa agimus, atque toleramus, pro hac parentes, patria, dignitates, diuitiæ, delitiæ mundi huius, & voluptas vniuerſa contemnitur, vt ſcilicet puritas cordis perpetua retineatur. Hac itaque nobis deſtinatione propoſita ſemper actus noſtri & cogitationes ad eam obtinendam rectiſſime dirigentur, quæ ſi præ oculis noſtris iugiter ſtatuta non fuerit, non ſolum cunctos labores noſtros vacuos pariter atque inſta[illegible] re[illegible] ens, incaſſum eos ac ſine [illegible] emolumento con[illegible] effundi velut [illegible] no[illegible] bea[illegible] Ap[illegible] eam

[illegible] effectu [illegible] que redd[illegible] [illegible] Apoſtolus præuidens *& ſi* 1. Co. 13.
[illegible], *in cibos pauperum omnes fac[illegible] &* [illegible] *meum vt ardeam, caritatem autem non ha-* [illegible] *prodeſt*, vnde liqu[illegible] atus perfe-[illegible] non ſtatim [illegible], nec p[illegible] atione [illegible] cum [illegible] dignitatum [illegible] nisi fu[illegible] caritas illa cuius Apoſt[illegible] quæ [illegible] cordis puritate [illegible]. Nam qu[illegible], *non æmulari, non inflari, non [illegible], non ag[illegible], non quærere quæ ſua ſunt, non [illegible] per iniquitatem [illegible], non cogitare malum* & cætera, [illegible] ſimum Deo ſempe[illegible], & [illegible] a cunctis perturba[illegible] [illegible], omnia namque [illegible] ac neceſſitate t[illegible] buntur ad t[illegible] ata diſpenſati[illegible]ne mex[illegible] [illegible] tas vero null[illegible]. N[illegible] enim in præſenti mundo v[illegible] operat[illegible] etiam in futur[illegible] neceſſitatis al[illegible] multo atque exc[illegible] permanebit, [illegible] vnquam corrumpenda deſ[illegible] ſed per in[illegible] perpetuam ſtag[illegible] antius D[illegible]o atque [illegible] adhæſura, charitas ergo eſt vt mihi videtur [illegible] voluntas ab omnibus [illegible] præſentibus p[illegible] ſus accenſa, iuncta Deo inſepara[illegible], & vnita igne quodam ſancti Spiritus, à quo eſt, & ad qu[illegible] refertur [illegible]cenſa, [illegible] coinquinamen-[illegible] commu[illegible] neſcia, [illegible] vnit[illegible] mutabilitati [illegible] ſuper omnia, quæ carnaliter diligun-tur excelſa, [illegible] m p[illegible] ſum diuinæ contemp[illegible] in omnibus ſemper inuicta, ſumma a[illegible] bo[illegible], ſalus [illegible], finis cæleſtium præ[illegible], [illegible] vita virtutum, virtus pugna[illegible], [illegible] v[illegible], anima ſanctarum mentium, ca[illegible] b[illegible], præmium perfectorum, [illegible] lætat. languentes ſanat, perdit[illegible] deſperatis inſpirat, pacificat m[illegible] pœnitentibus, læta proſ[illegible] tantibus, victorioſi[illegible] M[illegible] ſus omni[illegible] fidelibus. Quam lid[illegible] quam [illegible]es currit, cui profectus omnium [illegible], ex [illegible], quicquid eſt boni operis viuit, ſub qu[illegible], per quam patientia vincit, propter quam [illegible] blandimenta, deuotio religioſa contemnit, [illegible] nullus Deo placuit, cum qua nec po[illegible] nec [illegible]. Hæc eſt charitas vera, ge[illegible] perfecta, qu[illegible]m excel[illegible] tiorem viam nominat [illegible] Ap[illegible], [illegible] vere ipſa eſt via quæ duci[illegible] per ſe am[illegible] ante [illegible], qu[illegible] via nullu[illegible] peruenit [illegible] te c[illegible]ate, quæ dicta eſt via, non ambulare [illegible]nes, d[illegible] ergo ſi charitatem Deo exhibeamus & proximo [illegible] puro & conſcientia bona, & [illegible] non ficta, facile peccato reſiſtimus, bonis omnibus abundamus, ſæculi blandimenta contemnimus & omnia quæ difficilia ſunt humanæ fragilitati vel aſpera, etiam cum delectatione perfi[illegible]mus, ſi tamen Domini charitate perfecta, quæ nobi[illegible] ab [illegible] eſt, ex [illegible], ex tota [illegible]nima, & ex totis vi[illegible] di[illegible]amus. ex ea e[illegible]m parte quis peccat, ex qua m[illegible] Deu[illegible]. [illegible] ſi ex [illegible]to corde diligamus, n[illegible] de pe[illegible] ſeruamus & qu[illegible] Deum [illegible] a-nimum [illegible] eius [illegible], peccati odium, [illegible] diligi[illegible], proximum quem [illegible] ſeruare leg[illegible], nec peruerte[illegible] dilecti[illegible] ordinem c[illegible]ſtitu[illegible]m? Ordinem [illegible] peruertunt, ne[illegible] dum d[illegible] un, qui [illegible] qu[illegible] endus eſt. [illegible] aut co[illegible] ſu[illegible], plus d[illegible] ſe[illegible]pſ[illegible] plusquam [illegible]. S[illegible] quod d[illegible] plus [illegible] noſtr[illegible] per ſanctum [illegible] Apoſtolum 1 Io. 2.
vo[illegible]. *[illegible] olite dil[illegible] re mun[illegible]* [illegible] [illegible] pars n[illegible] eſt, ad[illegible] eſt d[illegible] ſalutis eius a[illegible] on-ſulamus, & aga[illegible] quatenus [illegible] ſubiectam ad æternam ſalutem, accepta immortalitate & incorruptione perueniat non ſuis voluptatibus diffluendo animæ rigorem ſibi cedentis emolliat, puritatem polluat & totam dignitatem ſuæ delectationis morbo corrumpat. Proximos autem tunc diligimus ſicut nos, ſi non propter aliquas vtilitates noſtras, non propter ſperata beneficia vel accepta non propter affinitates aut conſanguinitates, ſed propter hoc tantum quod ſunt naturæ noſtræ participes diligamus, quia non eos ſicut nos ipſos amamus, quando propter illa ſuperius d[illegible]a diligimus. Neque enim ideo [illegible] git quiſque, quia ſibi frater aut ſoror, pater aut filius, mater aut filia, nepos aut neptis eſt, carnaliter quippe amat, qui taliter amat, quoniam non illi tantum proximi noſtri eſſe credendi ſunt, quos nobis gradus ſanguinis iungit ſed proximi noſtri eſſe credendi ſunt omnes homines naturæ noſtræ, ſicut dixi, participes. Iam ſi propinquos noſtros quamuis incompoſitos, turpes ac male moratos, pluſquam quoslibet ſanctos, quos à nobis ſecundum ſanguinem v[illegible] cauus, extraneos diligamus, non ſolum carnaliter diligimus ſed etiam grauiter, in tali eorum dilectione peccamus. Proinde ſecundum nos proximos omnes homines diligimus quando ad mores bonos & ad æternam vitam conſequendam, ſicut nobis eorum ſaluti conſultmus, quando nos pro eorum peccatis ac periculis cogitamus, & ſicut nobis ſubueniri optaremus ita eis pro viribus ſubuenimus, aut ſi facultas defuerit, voluntatem ſubueniendi tenemus. Quapropter hæc eſt proximi tota dilectio, vt bonum quod tibi conteri vis, velis & proximo. Illi vero plus quam ſe diligunt DEVM, qui pro eius amore ſuæ ad tempus ſaluti non parcunt, ſeipſos tribulationibus ac periculis tradunt, nudati facultatibus proprijs, patriæ ſuæ extorres fieri, parentibus & vxoribus ac filijs ſuis renuntiare parati ſunt, & vt totum dicam ipſam corporis mortem non ſolum non refugiunt, ſed etiam [illegible]benter excipiunt, ambientes à corporis ſui vita magis quam à DEO vita vitæ ſuæ decedere. Iſte igitur nobis dilectionis ordo ſeruandus eſt, iuxta illud quod dicit Spiritus ſanctus, *ordinate in me charitatem*, vt ſicut ordinata charitas poſcit, DEVM principaliter diligamus, & propter ipſum in ipſo ea quæ diligenda ſunt, tantum quantum ipſe præcipit, diligamus. Ipſe enim præcipit vt corpora noſtra propter nos, proximos ſicut nos, & ipſum plus quam nos diligere debeamus, ita ſane, vt eis, quos nobis coniunctiores familiaritas facit, ſi eos fama non reprob[illegible]t & vita commendat nos amplius i[illegible]pendamus, omnium [illegible] lectus noſtros eſſe credamus, & de aliorum peccatis tanquam de noſtris miſericorditer lugeamus. Si ergo poſſunt in hac vita illi eſſe perfecti, qui perfecte diligunt DEVM, & illi DEVM perfecte diligunt, qui volendo quod vult DEVS, & nolendo quod non vult, nec vllis peccatis quibus offenditur acquieſcunt, & ſemper ſe ad virtutes quas ipſe dignatur donare di[illegible]endas & habendas extendunt. Hi ſunt qui omnia bona, quæ implere potuerint, ab illo ſe adiutos vt poſſint veraciter credunt, quicquid mali commiſe-[illegible], vt in ſuæ voluntatis aſcribunt quicquid boni non potuerint implere, ab illo vt poſſint [illegible] petunt cum potuerint illi gratias agunt bona eius quæ fuerint conſecuti et[illegible] alijs [illegible]nferri ſocialiter volunt & vſque in ſuos inimicos dilectionis ſuæ latitudinem porrigentes hoc omnes [illegible]piunt eſſe quod ipſi ſunt. Omnia igitur [illegible] hoc[illegible] grati[illegible] gerenda appetendaque ſunt nobis, pro hac ieiunia, vigilias, labores co[illegible] nuditatem, lectionem cæteraſque virtutes debere nos ſuſcipere nouerimus [illegible]t ſcilicet per illas ab vniuerſis [illegible]ſſionibus noxijs illæſum parare cor noſtrum & conſeruare poſſimus, & ad perfectionem charitatis iſtius gradibus innitendo conſcendere, & non propter has ob[illegible], ſi forte hon[illegible]ſta ac neceſſaria occupatione [illegible]euenit, ſolemnitatem

A districtionis nostræ non poterimus implere, incidamus in tristitiam, vel iram, siue indignationem, ob quæ expugnanda, illud quod prætermissum est fueramus acturi. Non enim est tantum lucrum ieiunij, quantum iræ dispendium, nec tantus lectione capitur fructus, quantum contemptu fratris incurritur detrimentum. Ea igitur quæ sequentia sunt, id est, ieiunia, vigiliæ, anachoresis, meditatio Scripturarum propter principalem scopum, id est, puritatem cordis, quod est charitas, nos conuenit exercere & non propter illa, principalem hanc proturbare virtutem, quia nobis integra illæsaque durante nihil oberit, si aliquid eorum quæ sequentia sunt, pro necessitate fuerit prætermissum, siquidem nec proderit vniuersa fecisse, adempta hac quam diximus principali causa, cuius obtentu sunt omnia peragenda. Hic ergo nobis principalis debet esse conatus, hæc immobilis destinatio cordis iugiter affectanda, vt diuinis rebus ac Deo mens semper inhæreat, quicquid ab hac diuersum est, quamuis magnum secundum tamen aut etiam infimum seu certe noxium iudicandum est. Huius mentis vel actus figura etiam in Euangelio per Martham vel

B Luc. 10. 41. Mariam pulcherrime designatur. Cum enim Martha sancto vtque ministerio deseruiret vt potuit, quæ ipsi Domino eiusque discipulis ministrabat, Maria spiritali tantummodo intenta doctrinæ, Iesu pedibus inhærebat, quos osculans bonæ confessionis liniebat vnguento. præfertur tamen a Dño quod & meliorem elegerit partem & eam quæ ab ea non posset auferri. Dicens enim ad

ibid. Martham Dominus, *sollicita es & turbaris erga multa*, paucis vero opus est, aut etiam vno, summum bonum non in actuali, quamuis laudabili opere, & multis fructibus

† forte leg. sui abundanti, sed in † sua contemplatione, quæ vere simplex & vna est collocauit, paucis opus esse pronuncians ad perfectam beatitudinem, id est, illa theoria quæ primus est in paucorum contemplatione: conscendens autem qui adhuc in prouectu positus est ad illud quoque quod vnum dicitur, id est, Dei solius intuitum ipso adiuuante perueniet vt scilicet etiam sanctorum actus ac ministeria mirifica supergressus, solius Dei iam pulchritudine scientiaque pascatur. Maria ergo bonam partem elegit quæ non auferetur ab ea, & hoc diligentius in-

C tuendum est. Nam cum dicit: *Maria bonam partem elegit*, licet taceat de Martha & nequaquam eam vituperare videatur, illam tamen laudans, hanc [illegible]iorem esse pronunciat. Rursum cum dicitur, *quæ non auferetur ab ea*, ostendit, quod ab hac sua portio possit auferri. Nec enim ministerium corporale cum homine potest iugiter permanere, illius vero studium nullo fine posse edocet posse finiri. Vnde mihi videtur congruum esse illud considerare quid sit hoc bonum quod Paulus Apost. quasi conquirens se facere non posse in Epistula sua descripsit

Ro. 7. 15. dicens: *Non enim quod volo, facio bonum, sed quod odi malum hoc ago, vel illud, si autem quod volo [illegible] facio, iam non ego o-*

Ibi. v. 22. *peror* [illegible] *quod habitat in me peccatum*, vel quod sequitur: *condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati quæ est in membris meis.* Quæ licet testimonia quidam ex pecca-

D torum persona [illegible] dixisse arbitrentur, [illegible] cum est peccatorum personæ hæc non posse omnimodis conuenire, sed ad solos quæ dicta sunt attinere perfectos, & eorum tantum qui Apostolorum merita subsequuntur congruere sanctitati. Cæterum quo pacto hoc peccatorum personæ poterit conuenire quod dicitur, *non enim quod volo facio bonum sed quod odi malum hoc ago*, sed neque illud, quid est quod ait [illegible] *autem quod nolo hoc facio, iam non ego operor illud sed quod habitat in me peccatum.* Quis enim delinquentium nolens se adulteriis fornicationibusque contaminet, quis inuitus proximo tendat insidias, quis ineuitabili necessitate cogatur, vt falso testimonio hominem opprimat, furtoue decipiat, aut alterius sponsam concupiscat, vel sanguinem fundat. [illegible] immo vt scriptum est humanum genus diligenter intentum est ad nequitiam [illegible] iuentute [illegible] Prophetica non solum [illegible] len-

tes nec cum requie cordis & [illegible] flagitiorum [illegible] na perpetrare verum etiam [illegible] eos asseri laboriosis conatibus vt ad effectum eorum perueniant desudare, vt de lætali scelerum appetitu [illegible] obsistentibus arduis difficultatibus reuocentur, dicens: *vt inique agerent*

Ier. 9. *laborauerunt.* Illud quoque qu[illegible] dixerit peccatoribus conuenire, itaque ego ipse mente seruio legi Dei carne autem legi peccati, quos nec mente [illegible] nec carne Deo seruire manifestum est, aut quemadmodum hi qui peccant corpore, mente seruiunt Deo, cum vitiorum fomitem caro ex corde concipiat, & ipse auctor [illegible] vtriusque naturæ fontem atque originem peccatorum ex eo pronuntiat emanare, *de corde*, inquiens, *procedunt cogitationes malæ adul-*

Mat. 15. *teria, fornicationes, furta* &c. Quamobrem euidenter ostenditur nullo modo hoc de peccatorum intelligi posse personis, qui non solum non oderunt, sed etiam dili-

F gunt mala, & in tantum Deo neque mente nec carne deseruiunt, vt ante delinquant mente quam carne, & priusquam corporis expleant voluptatem [illegible] ueniantur mentis suæ cogitationumque peccato, superest igitur vt virtutem sensus ex intimo dicentis [illegible] tiamur affectu, & quid beatus Apostolus dixerit bonum quidue comparatione pronuntiauerit malum [illegible] da significatione verborum, sed eadem qua ille dixit [illegible] tiamus intentione. Intuitum quoque eius secundum dignitatem pronuntiantis ac meritum perscrutemur, denique necesse est, vt quid sit hoc quod principaliter bonum Apostolus non potuerit perficere cum vellet, diligentius indagamus. Multa enim nouimus bona quæ beatum Apostolum omnesque illius meriti viros & habuisse per naturam & acquisisse per gratiam [illegible] negare non possumus. Est enim bona castitas, laudabilis continentia, mirandaque prudentia, larga humanitas, [illegible] ta temperantia, [illegible] misericordia, [illegible] iustitia, [illegible] omnes in Apostolo Paulo eiusque [illegible] ita plena

G atque perfecta fuisse non dubium est vt virtutum magisterio potius quam verborum ab eis religionem [illegible], quod iugi Ecclesiarum cura ac peruigili [illegible] semper exusti sunt, quantum hoc [illegible] bo[illegible], quanta perfectio est, pro scandalizantibus vri [illegible] manibus infirmari. Cum ergo tantis Apostolus abundauerit bonis, quid illud sit boni, cuius perfectione caruerit non poterimus agnoscere, nisi [illegible] quo ipse locutus est profecerimus affectum [illegible] itaque quas diximus eum habuisse virtutes quæ [illegible] velut gemmæ splendidissimæ atque speciosæ sint, tamen [illegible] præclaro illi atque præcipuo margarito, quod [illegible] Euangelicus negotiator inquirens vniuersis quæ possidet venditis comparare desiderat, conferantur, ita earum [illegible] reuilescit atque contemnitur, vt eis sine cunctatione distractis vnius [illegible] boni possessio locupletet, bonorum innumerabilium venditorem. Quid est ergo vnum quod il[illegible] tantis sine cunctatione distinctis tam[illegible]que innumeris bo-

H nis tam incomparabiliter præponatur, vt spretis abiectisque omnibus, solum debeat possideri [illegible] pars optima cuius magnificentiam ac perpetuitatem, [illegible] relicto susceptionis atque humanitatis officio Maria præelegit, ita c[illegible] prædicasut à Domino, *Martha Martha sollicita es, & turbaris circa multa, paucis vero opus est aut etiam v-*

Luc. 10. 41. *no, Maria autem bonam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Vna ergo & sola est vt diximus theoria, id est, contemplatio Dei cui merito omnia iustificationum [illegible] vniuersaque virtutum studia postponuntur, & illa quidem omnia, quæ in Apostolo Paulo fuisse prædiximus, non solum bona & vtilia verum etiam magna & præclara sunt, sed [illegible], verbi gratia, stanni metallum quod [illegible] tus vtilis [illegible] & gratiæ putabatur, fit argenti [illegible] tione vilissimum, & rursum auri comparatione [illegible] argentum [illegible] est, aurum quoque ip[illegible] gemmarum [illegible] tione contemnitur, & ipsarum [illegible] tudo gemmarum [illegible] citur [illegible] no [illegible] præ [illegible] & vtilia [illegible] donum [illegible]

A vendibilia cenſebuntur. Quis enim vnquam quamuis præcipuus omnium iuſtorum atque ſanctorum huius corporis vinculis colligatus ſummum hoc bonum ita poſſidere potuiſſe credendus eſt, vt nunquam à diuina contemplatione deſcendens, ne paruo quidem tempore ab eo qui ſolus bonus eſt, terrenis cogitationibus putetur abſtractus, qui nunquam vllam cibi, vllam indumenti aliarumue carnalium rerum geſſerit curam, aut nunquam de fratrum ſuſceptione de loci commutatione de cellæ extructione ſollicitus, aut opẽ aliquã humani concupierit adiumenti, aut inopiæ ſterilitate vexatus illam ſententiam Dñicę increpationis incurreret, ne ſolliciti animę veſtræ ſitis, quid manduceris, neq; corpori veſtro, quid induamini, deniq; ipſum illum Apoſtolum Paulum, qui omnium B Sanctorum laborẽ paſſionum numeroſitate tranſcenderat, nequaquam hoc implere potuiſſe confidenter aſtruimus, ipſo in Actibus Apoſtolorum diſcipulis atteſtante ac dicente: *Ipſi ſcitis quoniam ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum ſunt, miniſtrauerunt manus iſtæ,* Act. 20. 34. vel cũ Theſſalonicenſibus ſcribẽs in labore & fatigatione, nocte & die operatum ſe fuiſſe teſtatur. Quibus licet magna eidẽ meritorum ſtipendia pararentur, tamen mens eius quamuis ſancta atq; ſublimis non poterat non ab illa cæleſti theorica intentione terreni operis aliquando diuelli. Deniq; cum ſe tantis ac talibus ditari fructibus cerneret, & econtrario, theoriæ bonum corde penſaret, ac velut in vna lãce tãtorum laborum profectum, in alteram dilectionem diuinæ contemplationis appenderet, diu examine pectoris ſui quodammodo caſtigato dum illum hinc laborum ſtipendia immenſa delectant, illinc deſiderium vnitatis & inſeparabilis Chriſti ſocietas, etiam ad reſolutionem Phil. 1. 22 carnis inuitat, anxius tandem proclamat & dicit. *Quid eligam ignoro coarctor autem ex duobus, deſiderium habens diſſolui & cum Chriſto eſſe. Multo enim melius, permanere autem in carne neceſſarium propter vos.* Cum igitur multis modis boni huius excellentiam, cunctis etiam prædicationis ſuæ fructibus prætuliſſet, tamen charitati, ſine qua nemo Dominum promeretur contemplatione ſubmittitur, ac propter C illos quibus adhuc lac velut nutricula vberibus immulgebat diuulſionem à Chriſto ſibi quidem noxiam, ſed cæteris neceſſariam recuſat. Impoſſibile enim eſt etiam mẽti quæ tam crebris diſtenditur curis, tam varijs tam violentis angoribus præpeditur diuino frui ſemper intuitu. Quod enim tam pertinax ſanctorum ſtudium, quod tam arduum poteſt eſſe propoſitum, cui non aliquid ille verſutus inſidiator illudat. Quis ita ſolitudinis ſectatus eſt ſecreta, vniuerſorumque mortalium conſortia declinauit vt nunquam cogitationibus ſuperfluis laberetur, & intuitu rerum vel occupatione actuum terrenorum ab illa, quæ vere ſola & bona eſt, Dei contemplatione decederet? Quis tantum ſpiritus vnquam potuerit retinere feruorem, vt non interdum lubricis cogitationibus ab ipſa quoque orationis intentione translatus repente de D cæleſtibus ad terrena corrueret? Quis noſtrum vt cætera peruagationum tempora prætermittam, non illo etiam momento quo Deo ſupplicans ad ſublimia erigit mentem, quodam ſtupore collapſus, etiam per id vel inuitos offendat, per quod ſperabat veniam delictorum? Quis vnquam tam expertus & vigilans eſt, vt, dum Pſalmum Deo canit, nunquam ab Scripturæ ſenſu eius animos abducatur? Quis tam familiaris Deo, tamque coniunctus, qui Apoſtolicum illud Imperium, quo ſine intermiſſione orare nos, præcipitur, vel vno die ſe gaudeat executum, quæ licet omnia nonnullis, qui ſunt craſſioribus vitijs inuoluti, leuia atque à peccato pene aliena videantur, ſciẽtibus tamen perfectionis bonum etiam minimarum rerum multitudo grauiſſima eſt: faſtidiunt ergo ſancti vniuerſa ex quibus mundus iſte ſubſiſtit, ſed impoſſibile eſt vt non ad ea, vel breui cogitationum rapiantur exceſſu, nulluſque hominum in hac vita excepto Domino Saluatore noſtro naturalem peruagationem mentis ita defixam ſemper in Dei contemplatione continuit, vt nunquam ab ea raptus mundanæ cuiuſque rei dilectione peccatet dicente Scriptura, ſidera ipſa non ſunt munda in conſpectu eius, & iterum, ſi in ſanctis ſuis non confi- E dit & in Angelis ſuis reperit prauitatem, ſiue vt emendatur, translatio habet, ecce inter ſanctos eius nemo immutabilis, & cæli non ſunt mundi in conſpectu eius. Recte igitur ſanctos, qui memoriam Dei ſtabiliter retinentes quaſi per extenſas in ſublime lineas ſuſpenſo feruntur inceſſu, ſchenobatis, quos vulgo funambulos vocant dixerim comparandos, qui ſummam ſuæ ſalutis ac vitæ in anguſtiſſimo funiculi illius tramite collocantes, atrociſſimam ſe mortem protinus incurſuros eſſe non ambigunt, ſi vel exigua pedum titubatione deuiauerit, aut modum illius ſalutaris directionis exceſſerit, qui dum arte mirifica aerios greſſus per inane moliuntur, ſi illam anguſtiorem veſtigio ſemitam non cauta atque F ſollicita moderatione ſeruauerint, terra quæ omnibus velut naturalis eſt baſis & ſolidiſſimum cunctis ac tutiſſimum firmamentum, fit illis præſens ac manifeſta pernicies, non quia illius mutetur natura, ſed quia illi ad eam præcipiti carnis pondere dilabuntur. Ita etiam indefeſſa illa Dei bonitas immutabiliſque ſubſtantia ipſa quidem neminem lædit, ſed nos declinando à ſummo atque ad ima tendendo nobis ipſi conſciſſimus mortem, imo ipſa declinatio mors efficitur declinanti. *Væ enim,* Oſe. 7. 13. inquit, *eis quoniam receſſerunt à me, vaſtabuntur quoniam præuaricati ſunt in me.* Et iterum: *Væ eis cum receſſero ab eis arguet namque te malitia tua & auerſio tua increpabit te. Scito &* Oſe. 9. 12. *vide, quia malum & amarum eſt, reliquiſſe te Dominum Deum tuum.* Cum ergo ſemetipſos quotidie ſentiãt ſancti terrenæ cogitationis pondere prægrauatos, ab illa mentis ſublimitate decedere & inuitos, imo vero etiam neſcientes in legem peccati mortiſque transduci atq; vt cætera prætermittam, illis ſaltem quæ ſuperius comprehendi, bonis quidem ac iuſtis, ſed tñ terrenis à conſpectu Dei operibus reuocari, habent profecto pro quibus ad Dñm iugiter ingemiſcant, habent pro quibus in veritate humiliati atque G compuncti non verbis tantummodo ſed affectu ſemetipſos pronuncient peccatores, & veniam pro omnib. quæ quotidie, ſuperati fragilitate carnis incurrunt, à gratia Dñi iugiter poſtulantes veræ pœnitentiæ lachrymas indeſinenter effundant, quippe qui videant ijſdem ipſis ſe pro quibus continuo dolore vexati ſunt, etiam vſque ad vltimum vitæ finem æſtibus inuolutos, etiam ipſas ſupplicationes offerre, ſine cogitationum anxietate non poſſe: experti igitur in ſe humanis viribus deſideratum finẽ obſiſtente carnis ſarcina attingere nõ valere, neque illi præcipuo ſummoque bono ſecundum cordis ſui deſiderium poſſe coniungi, ſed ab eius intuitu captiuos ad mundana transduci, ad gratiam Dei, quæ impios iuſtificat, conuolantes cum Apoſtolo proteſtantur, qui ait: *Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius: Gratia Dei per Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum.* Ro. 7. 24 Sentiunt enim ſe bonum iſtud quod volunt non poſſe perfectè perficere, ſed in illud quod nolunt, quodque oderunt malum, id eſt, cogitationum motus & curam corporalium rerum ſemper incidere & condelectantur quidem legi Dei, ſecundum interiorem hominem qui viſibilia cuncta tranſcendens cunatur H Deo ſoli ſemper vniri, ſed vident aliam legem in membris ſuis, id eſt, in natura humanæ conditionis inſertam, quæ repugnans legi mentis eorum, captiuum pertrahit ſenſum violenta lege peccati, compellens ſcilicet eum relicto illo principali bono terrena cogitatione ſubmitti, quæ quamuis neceſſaria atque vtilis videatur cum diſpẽſione cuiuſpiam religioſæ neceſſitatis impenditur, comparatione tamen illius boni quod Sanctorum omnium oblectat intuitum mala vtique ab eis ac fugienda decernitur, quia per eam quoquo modo vel ad modicum tempus ab illius perfectæ beatitudinis gaudio retrahuntur.

Contemplatio vero Dei multifarie concipitur. Nam Moy. Deus non ſola incomprehenſibilis illius ſubſtantiæ ſuæ admiratione cognoſcitur, quod tamen adhuc in ſpe promiſſionis abſconditum eſt, ſed etiam creaturarum ſuarum magnitudine vel æqualitatis ſuæ conſideratione, vel quotidianæ diſpenſationis auxilio peruidetur, quando ſcilicet, quæ cum ſanctis ſuis per ſingulas generationes egerit, mente puriſſima perluſtramus, cum potentiam ipſius, quia vniuerſa gubernat, moderatur, ac regit, cum

A immenſitatem ſcientiæ eius, & oculum, quem ſecreta
cordium latere non poſſunt, tremente corde miramur,
cum arenam maris vndarumque numerum dimenſuri et
& cognitum cogitamus, cum pluuiarum guttas, cum ſe-
culorum dies & horas, cum præterita futuraque vniuerſa
conſpicientes, ſcientiæ eius aſſiſtere contemplamur, cum
mirabilem clementiam eius qua innumera flagitia, quæ
ſingulis quibuſque momentis ſub illius committuntur
aſpectu, indefeſſa longanimitate ſuſtentat, cum vocatio-
nem, qua nos nullis præcedentibus meritis gratia ſuæ
miſerationis aſciuit, cum denique occaſiones ſalutis tri-
buit adoptandis cum quodam admirationis intuemur
exceſſu, quod ita naſci præcipit, vt ab ipſis cunabilis gra-
tia nobis legiſque ſuæ norma traderetur, quod ipſe ad-
uerſarium vincens in nobis pro ſolo bonæ voluntatis aſ-
ſenſu æterna beatitudine ac perpetuis nos præmijs mu-
neratur, cum poſtremo diſpenſationem incarnationis
ſuæ pro noſtra ſalute ſuſcepit, ac mirabilia myſteriorum
ſuorum in cunctis gentibus dilatauit, ſunt autem aliæ
quoque huiuſmodi innumeræ contemplationes, quæ
pro qualitate vitæ ac puritate cordis in noſtris ſenſibus o-
B riuntur, quibus Deus vel videtur mundis obtutibus, vel
tenetur, quas profecto nullus perpetuo retentauit, in
Ex.33.20 quo adhuc aliquid carnalium viuit affectuum, *quia non poteris*, ait Dominus, *videre faciem meam, non enim videbit me*
homo & viuet, ſcilicet mundo huic affectibuſque terre-
nis.

Habet ergo cibum ſuum & amictum anima, quæ illo
ſummo bono adhæret, quod eſt diuinum, quod Apoſto-
lus Petrus ſuadet quærendum, vt per eius cognitionis ac-
quiſitionem, diuinæ ſimus conſortes naturæ. Huius co-
gnitionem aperit ſanctis ſuis Deus bonus, & donat de
theſauro ſuo bono, ſicut teſtificatur lex ſacra dicens, *quia*
Deut.18. *iurauit Dominus patribus eius dare tibi & aperire theſaurum*
ſuum bonum de quo theſauro cæliſti dat pluuiam terræ ſuæ, bene-
dicere omnia opera manuum ſuarum. Hæc eſt, pluuia elo-
quium legis quod irrorat animam illam fœcundam &
fertilem humorem, vt habeat humorem gratiæ:
huius boni cognitionem quæ ... Dauid, ſunt ipſe ſi-
Pſ.26.4. gnificat dicens: *Vnam petij a Domino hanc requiram vt in-*
C *habitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ & videam*
delectationes Domini & conſiderem templum eius. Denique hoc
eſſe ſummum bonum, ſubtexuit ſtatim in eodem Pſal-
mo: *credo videre bona Domini in terra viuentium.* Hic enim
Ibid. quæritur, illic facie ad faciem plene videtur, hoc bonum
in domo Dei eſt, in illo vtique ſecreto eius ac receſſu,
vnde iterum ait, *replebimur in bonis domus tuæ*, alibi quo-
que hanc ſummam eſſe benedictionis expreſſit dicens:
Pſ. 64.5. *Benedicat te Dominus ex Sion & videas quæ bona ſunt Ieruſa-*
Pſ.127.5. *lem*, ideo beatus, qui illic habitat in greſſu fidei hoſpitio-
que mentis, deuotionis habitaculo, conuerſatione virtu-
tis. In illo igitur ſimul atque in eo maneamus de quo &
Ro.10.15 Eſaias dicit: *quam ſpecioſi pedes Euangelizantium pacem, Eu-*
angelizantium bona, qui ſunt qui euangelizant niſi Petrus?
niſi Paulus? niſi omnes Apoſtoli? quid euangelizant bo-
nis? niſi Dominum Ieſum, hic eſt pax noſtra, hic eſt bo-
num illud ſummum, quia ipſe bonus ex bono, ex arbore
enim bona, bonus fructus legitur. Denique & Spiritus
D eius bonus, qui ex ipſo accipit & deducit Dei ſeruulos
Mat. 6. 23. in viam rectam, quis autem habens Spiritum Dei in ſe
neget bonum cum ipſe dicat: *An oculus tuus nequam eſt, quia*
ego bonus ſum, hoc bonum veniat in animam noſtram, in
noſtræ mentis viſcera, quod propitius Deus dat peten-
tibus ſe, hic eſt theſaurus noſter, hic eſt via noſtra, hic eſt
Sapientia noſtra, iuſtitia noſtra, paſtor noſter, & paſtor
bonus, hic eſt vita noſtra. vide quanta bona, in vno bo-
no, hæc bona nobis prædicant Euangeliſtæ, hæc bona
Pſ.4.6. requirens Dauid ait: *Quis oſtendit nobis bona:* & oſtendit i-
pſum eſſe bona ſubijciens *ſignatum eſt in nobis lumen vultus tui*,
quis autem lumen vultus patris, niſi ſplendor gloriæ, &
imago inuiſibilis Dei, in quo, & videtur & clarificatur
pater ſicut ipſe clarificat filium ſuum: Ipſe eſt ergo Do-
minus Ieſus bonum ſummum quod nobis adnuntiatum
à Prophetis, prædicatum ab Angelis, promiſſum à Pa-
tre, euangelizatum eſt ab Apoſtolis, qui nobis tanquam

maturitas aduenit, nec ſolum tanquam iuſtitias adue- E
nit ſed tanquam maturitas in mentibus adeſt vt nihil a-
cerbum, nihil immaturum in noſtris conſilijs ſit, nihil
immite, nihil aſperum in operibus ac moribus, qui pri-
mus euangelizans bona adfuit, vnde & ait, *ipſe qui loque-* Iſa.52.6.
bar adſum, id eſt, qui loquebar in Prophetis adſum in cor-
pore, quod ſuſcepi ex virgine, adſum interior imago
Dei, character ſubſtantiæ, & adſum vt homo, ſed quis
cognoſcit me, hominem enim videtur: ſed operibus ſu-
pra hominem crediderunt, an non vt homo, cum Laza-
rum fleret, & rurſus ſupra hominem, cum eum reſuſci-
taret, an non vt homo cum vapularet: rurſus ſupra ho-
minem, cum totius mundi peccatum tolleret: ad illum
igitur properemus in quo ſummum eſt bonum, quo-
niam ipſe eſt bonus, ipſe patiens Iſrael, qui ad pœni-
tentiam te vocat ne venias in iudicium, ſed accipias pec-
catorum remiſſionem: *agite*, inquit, *pœnitentiam*, ipſe eſt Mat. 3.2.
de quo clamat Amos Propheta: *exquirite bonum*, ipſe eſt
ſummum bonum, qui nullius indiget, & abundat om- G
nibus, facile abundat, in quo plenitudo diuinitatis ha-
bitat corporaliter. facile abundat de cuius plenitudine
omnes accepimus & in illo repleti ſumus, dicit Euan-
geliſta, hoc igitur verum & ſummum bonum, ſicut il-
lo concupiſcibili ſuo & delectabili anima guſtauerit. &
duabus his hauſerit affectionibus, excludens dolorem
& formidinem, incredibiliter exæſtuat, oſculata enim
verbum Dei modum non capit, nec expletur dicens,
ſuauis es Domine, & in iucunditate tua doce me iuſtificationes Pſ.99.5.
tuas, oſculata Dei verbum concupiſcit ſuper omnem
decorem, diligit ſuper omnem lætitiam, delectatur
ſuper omnia aromata, cupit frequenter videre, ſæpe in-
tendere, cupit attrahi vt ſequi poſſit, *vnguentum*, inquit,
exinanitum eſt nomen tuum propterea te dilegimus adoleſcen-
tulæ, propterea te amamus, ſed comprehendere te non poſſumus,
attrahe nos vt poſſimus currere vt vnguentorum tuorum odo-
re accipiamus virtutem ſequendi, feſtinat ergo inter my-
ſteria videre ipſam requiem verbi, ipſam boni illius
ſummi habitationem & lucem eius & claritatem, in il-
lo ſinu ac receſſu patrio, feſtinat audire ſermones eius.
& cum audierit ſuper omnem ſuauitatem accipit, do- G
ceat te Propheta, qui guſtauit & ait, *quam dulcia faucibus* Pſal. 118
meis verba tua ſuper mel & fauum ori meo, quid enim a- 103.
liud deſideret anima, quæ ſemel ſuauitatem verbi gu-
ſtauerit, quæ ſemel claritatem eius viderit. Moyſes in
monte poſitus, quadraginta diebus, legem accipiens
cibum corporis non requirebat, Elias ad illam feſti-
nans requiem rogabat vt acciperetur à ſe anima ſua, Pe-
trus aſpiciens & ipſe in monte Dominicæ reſurrectio-
nis gloriam nolebat deſcendere dicens: *Domine bonum*
eſt, nos hic eſſe, quanta igitur illa diuinæ ſubſtantiæ glo- Mar.9.3.
ria, quanta verbi bona in quæ concupiſcunt & Ange-
li proſpicere, anima igitur quæ illud videt, corpus hoc
non requirit, minimamque ſibi familiaritatem cum eo
debere, eſſe intelligit, reſtituit ſe Deo, abducit ſe à
vinculis carnis, exuit omnibus voluptatum iſtarum
nexibus. denique Stephanus Ieſum videbat, & lapida-
ri non formidabat, imo cum lapidaretur non pro ſe ſed
pro illis a quibus puniebatur, rogabat, Paulus quo-
que raptus vſque ad tertium cælum vtrum cum corpo-
re eſſet an ſine corpore neſciebat, raptus inquam in
Paradiſum, vſum proprium iam non ſentiebat corpo- H
ris & audiens verba Dei, quomodo ad corporis infir-
mitates deſcenderet erubeſcebat, itaque ſciens quid vi-
diſſet in paradiſo vel quid audiſſet, clamabat dicens:
quid adhuc velut viuentes de hoc mundo decernitis, ne tetigeri-
tis, ne attaminaueritis ne guſtaueritis quæ ſunt omnia ad cor- Col. 2.21.
ruptelam ipſo vſu, volebat enim nos in figura eſſe iſtius
mundi non in poſſeſſione atque vſu, vt ita vtamur hoc
mundo tanquam non vtamur tanquam prætereuntes,
non tanquam reſidentes, ambulantes tanquam in ima-
gine ſæculi non in cupiditate, vt velociſſima diſputatio-
ne ipſam imaginem huius mundi tranſeamus. denique
ipſe fide ambulans, non ſpecie peregrinabatur à cor-
pore, aderat Deo & cum eſſet in terris non in terrenis
ſed in cæleſtibus conuerſabatur, ergo anima noſtra

quæ

A quæ Deo vult appropinquare eleuet ſe à corpore ſemper, illi ſummo adhæreat bono, quod eſt diuinum, quod eſt ſemper, & quod erat ab initio, & quod erat apud Deum, hoc eſt, Dei verbum, ipſum eſt illud diuinum in quo viuimus & ſumus & mouemur, ipſum eſt, quod erat in principio, ipſum eſt, quod eſt *Deus enim filius Ieſus Chriſtus, in vobis,* inquit, eſt. *in quo non fuit, eſt & non ſed eſt, in illo eſt, fuit.* Ipſe dixit Moyſi vt diceret, *qui eſt miſit me,* cum hoc igitur anima noſtra ſit, & ſit, ſi libet, poteſt ſemper. vt & noſtrum poſſit quis dicere. anima mea in manibus tuis ſemper erit, aut ſi non in carne ſit, ſed in ſpiritu erit, ſi ſe terrenis non miſceat, cum enim ad carnalia ſe flectitur, tunc ei illecebra obrepit corporis, tunc ira & indignatione exæſtuat, tunc mæſtitia afficitur, tunc ſupinatur per arrogantiam, tunc dolore affligitur, hæ ſunt ægritudines animæ graues, quibus plerumque ad mortem cogitur, dum oculi eius cæcantur, vt non videant verè lumen gloriæ & diuitias æternæ hæreditatis, quod ſi eos ad Deum ſemper intendat, accipiet à Chriſto fulB gorem ſapientiæ, vt illuminatum in agnitione habeat obtutum, vt videat illam ſpem noſtræ vocationis, aſpiciat illud quod eſt bonum & perfectum & placitum, quod enim bonum complacitum patri, quod complacitum perfectum, ſicut habes in Euangelio vbi dicit Dominus: *diligite inimicos veſtros, vt imitemini patrem qui pluit* Matth. 5. 44. *ſuper iuſtos & iniuſtos,* quod eſt vtique bonitatis & poſtea concludit dicens: *Eſtote perfecti ſicut pater veſter cæleſtis per-* Ib v. 48. *fectus eſt,* charitas enim perfecta eſt, denique plenitudo legis eſt. quid autem tam bonum quam charitas, quæ malum non cogitat, & ideo terras fugito, in quibus inuidia eſt, vbi ambitio, vbi contentio, boni ergo illius capacem ſe anima tua præbeat, vt ſupra nubes volet, ſicut aquila, renouetur ſicut aquila, pennas emittat vt renouatis alarum remigijs alta petere non reformidet, hanc habitationem relinquat, terrenum enim habitaculum grauat, animam exuat vetera, abijciat erroris deſideria, abluat oculos ſuos, vt videat illum fontem veræ ſapientiæ, illum fontem vitæ æternæ, affluit atque exundat o-
C mnibus, nullius indigens, quis enim dedit illi cum ex ipſo & per ipſum, & in ipſo omnia ſint. Vitæ igitur fons eſt ſummum illud bonum, ex quo viuendi ſubſtantia miniſtratur omnibus. ipſum autem in ſe habet vitam manentem, à nullo quaſi inops accipit, largitur bona alijs,
Pſ. 15. 2. non aliunde adſuot ſibi. Neque enim indiget noſtri, vnde & ait ex perſona hominis, *quoniam bonorum meorum non indiges,* quid ergo pulchrius, quam ei appropinquare, ei adhærere: quæ maior voluptas eſt: quod is qui viderit & de fonte aquæ viuæ gratis guſtauerit, quid poteſt aliud deſiderare: quæ regna: quas poteſtates: quam pecuniam: cum aduertat, quam miſeræ etiam hic Regum conditiones ſint, quam mutabiles imperij ſtatus, quam exigua vitæ huius ſpatia, quanta in ipſo imperio ſeruitia, cum ad aliorum non ad ſuum viuant arbitrium, quis autem peculiatus ad vitam æternam tranſit, niſi virtutum fultus peculio, quod receptum omnibus ſolis diuitibus impoſſibile pronunciatur. Non igitur his vti, beatum eſt, ſed illud videre, quo iſta deſpicias, & vana vero reſellas atque inania & caſſa iudices, illam nudæ veritatis
D pulchritudinem diligas, quæ has ſæculi fugoſiſſimas vanitates redarguat: erige igitur oculos, anima, tuos, illos oculos, de quibus tibi verbum Dei dicit, *corde nos cœpiſti*
Can. 4. 9. *ſoror mea ſponſa,* cur de nos cœpiſti vno ab oculis tuis, aſcende in palmam vince ſæculum vt teneas verbi altitudinem, imaginem iſtam mundi foris relinque, foris malitiam, introduc autem mentis bonitatem, quæ habet gratiam in ligno vitæ, ſi lauerit ſtolam ſuam & ingrediatur in ciuitatem, quæ vera eſt patria ſanctorum in qua eſt Domini tabernaculum, circa quod Scribæ Domini prætendunt, vbi non dies aut Sol aut Luna lumen miniſtrant, ſed ipſe Dominus lumen eſt, totum illam ciuitatem illuminans, eſt enim lux mundi, non vtique lux viſibilis, ſed animarum, quæ in hoc mundo ſunt intelligibilis claritudo, quibus ſe ſplendenti lumine rationabilis infundit prudentia, quæ prædicatur in Euangelio *in corpore virtutis, inflammans vapore ſuo ſecreta mentium, animorumque penetralia.* Siquis igitur incola eſſe cœperit, illius ciuitatis ſupernæ, incola videlicet conuerſatione ac moribus, non diſcedat, non abeat, non exeat, non reflectat veſtigium, non corporis dico, ſed mentis dico veſtigium, non reuertatur retro, retro luxuria, retro impuritas eſt, denique aſcendens ad montem Loth, retro reliquit Sodomitana flagitia. quæ autem reſpexit retro, non potuit ad ſuperiora euadere, non ergo pedes tui retro, ſed mores non reuertantur, non ſiant manus tuæ remiſſæ, & deuotionis tuæ ac fidei genua diſſoluta, non fiat voluntatis tuæ recidiua infirmitas, non vllus intercurſus criminum, ſed ingreſſus es, mane, perueniſti, conſiſte, ſaluans ſalua animam tuam, aſcendens directum, attolle gradum, nullus inde ruit † ſedit, hinc via, inde ruina eſt, hinc aſcenſus, inde præcipitium aſcendendi quidem labor, ſed deſcendendi periculum, ſed potens eſt Dominus, qui te fundatum illic cuſtodiat, ſeptum Propheticis muris, & Apoſtolicis turribus, ideo tibi dicit Dominus: *intrate, calcate, quia aſſiſtit vindemia, intus non foris ſimus:* & in Euangelio Dei filius dicit, *qui eſt in tecto, non deſcendat vaſa ſua tollere,* non vtique de hoc tecto dicitur ſed de illo extendit cælum ſicut cameram, intus ergo eſto, intra Ieruſalem, intra animam tuam pacificam, mitem atque tranquillam, non exeas de ea, neque deſcendas, vas tuum iſtud, aut honoribus, aut diuitijs, aut arrogantia attollere, intus eſto vt per te alienigenæ non tranſeant, peccata animam tuam non tranſeant, vanæ operationes & cogitationes inanes non tranſeant, ſi autem † ſanctificaberis bellum pro deuotionis & fidei certamine, pro veritatis ſtudio, aduerſus paſſionum illecebras, & ſumpſeris arma Dei aduerſum ſpiritales nequitias & aſtutiam Diaboli, qui pertentat ſenſus noſtros fraude ac dolo, quem manſuetus bellator facile poterit, qui non ſciat iurgia, ſed ſicut decet, ſeruum Domini cum modeſtia fidem doceat, & eos qui aduerſantur redarguat, de hoc dicit Scriptura: *qui manſuetus eſt bellator exurgat, & infirmus dicat omnia poſſum in eo qui me confortat. hac fide fretus certam qui infirmus eſt præualebit & erit ſancta anima eius & ſtillabunt in montes Propheticæ vel Apoſtolicæ dulcedinem, & colles fluent lac,* qualis ille collis qui lactis potum Corinthijs dabat, & fluent ei *aqua de ſuis vaſis, & puteorum ſuorum fontibus, vel de ventre eius aqua viua,* ſpiritales videlicet quas fidelibus ſuis Spiritus ſanctus miniſtrat, qui etiam animam tuam dignetur rigare, *vt abundet in te fons aquæ ſalientis in vitam æternam.*

E
† for. leg. diſcedit.
Mat. 24. 17.
F
† for. leg. ſanctificaueris.
Phi. 4. 13
Ioa. 4. 14
G
H

FINIS LIBRI SECVNDI.

LIB. HRABANI MAVRI DE MODO POENITENTIÆ &c.

INDEX CAPITVM.

1 *De vera pœnitentia.*
2 *De recte viuentibus.*
3 *De ſero conuerſis.*
4 *Quod non ſit deſperandum de Dei bonitate.*
5 *Quam periculoſa ſit deſperatio.*
6 *Teſtimonia Scripturæ ſacræ & exempla pœnitentium inde prolata.*
7 *De Eſaia.*
8 *De ſententijs Propheticis & exemplis Euangelicis de conuerſione peccatorum.*
9 *De tempore pœnitentiæ fructuoſa.*
10 *Comparatio gehennæ ad luxum præſentis vitæ.*
11 *De non tardando conuerti ad Deum.*
12 *De ſtatu futuræ vitæ.*
13 *De ſplendore gloriæ Chriſti.*
14 *De aduentu futuri Iudicij teſtimonia Prophetica & terrore iudicij.*

A

15 *De futura vitæ lætitia, & quod non ſit ei comparanda præſens tribulatio.*
16 *De lapſu Dauid & pœnitentia eius.*
17 *De Niniuitarum pœnitentia.*
18 *De ſpe & fiducia in Dei bonitate ponenda.*
19 *De confeſſione humili.*
20 *Quod nihil proſit cuilibet ſe peccatorem dicere ſi inde ſe noluerit emendare.*
21 *Qualiter ſit pœnitentia agenda.*
22 *De differentia malorum & bonorum.*
23 *Dicta Abbatis Piaophy.*

B

HRABANI MAVRI

LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

De vera Pœnitentia.

CVm maximum bonum ſit, vt homo ſemetipſum humilians conditori ſuo † per omnia ſubdat, & præceptis eis obediens non in ſemetipſo fiduciam habeat, ſed firmiter in Dei bonitate confidat, & quicquid ſe meminerit nequiter egiſſe, per confeſſionem ſacerdoti patefaciat, & pro hoc ipſo pœnitentiam condignam gerat, ſperans in miſericordia opificis ſui quod ipſe, qui eum ex nihilo condidit, potens eſt poſt lapſum rurſum recuperare, & de peccatore iuſtum facere, atque æterni regni ſimul cum ſanctis Angelis ſuis participem efficere: proh dolor, multi ſunt, qui peccare non metuunt, & vſque ad terminum pene vitæ ſuæ, in peccatis viuere non

C

ceſſant, ſibimet periculoſe blandientes atque dicentes, miſericordia Dei magna eſt, & licet omnes dies vitæ meæ in peccatis ducam & iuxta obitum meum tandem confeſſus fuero peccata mea, & pœnitentiam accipiam, continuo ſaluus ero, quia neſciunt vtrum eis vnius diei ſpatium ſuper terram viuere concedatur. Alij autem poſt commiſſum multorum ſcelerum ſemetipſos deſperantes, & de bonitate Dei diffidentes, aiunt ſe, ſi poſt baptiſmi perceptionem ſordibus vitiorum polluerint, nequaquam in priſtinum iterum recuperari poſſe, & integram veniam promereri. Sed quia iſte error late ſe ſparſit, & in multis locis magis magiſque inoleuit, dignum eſſe videtur mihi, vt ad hunc abolendum, canonicas ſententias & orthodoxorum patrum dicta in vnum volumen congeram, & quid ſancti patres inde cenſuerint credendum,

D

& quid ego inde ſentiam patefaciam. Nam ſanctorum Prophetarum dicta licet in aliquibus ſententijs peccantibus pœnas minentur, tamen manifeſte conuerſis à peccatis, & vere pœnitentiam agentibus ſpem veniæ dant, & remiſſionem peccatorum illis prædicant, vnde & ipſe Dominus in mundum veniens & ſine peccato per virginem natus peccatores ad ſe conuocare dignatus eſt, ſtatim in initio prædicationis ſuæ, ſicut Matthæus Euangeliſta teſtatur, eadem verba quæ præcurſor ſuus Ioannes videlicet Baptiſta in deſerto Iudeæ docendo ante protulerat ipſe prædicabat, de quo ſcriptum eſt: *Cum audiſſet*

Mat. 3.2. *Ieſus quod Ioannes traditus eſt, cœpit prædicare & dicere, pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum*; ſi enim ille peccatoribus digne pro peccatis ſuis pœnitentiam agentibus ignoſcere nollet, nequaquam eos agere pœnitentiam iuberet, bene ergo per Saluatorem pœnitentibus appropinquare regnum cœlorum dicitur, quia per ipſum de imis ad alta ſubleuamur, appropinquabit enim vere tunc pœnitentibus regnum cælorum, cum Saluator noſter in ſuo aduentu omnibus quicunque per pœnitentiam priſcis erroribus abrenuntiantes ad eius fidem & baptiſmum confugerint, vitam promiſit æternam,

Ioan. 1.12 *quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri*. appropinquat etiam & nunc quia ipſe diſcipulis ſuis poſt reſurrectionem ſuam iuſſit prædicare in nomine eius pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum in omnes

E

gentes, & ecce erit: *ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi*. Matt. 28. 20. Neceſſe eſt enim vnicuique qui ſe peccatorem & reum eſſe cognoſcit, vt eum pœnitentiæ ſibimet remedium ſubueniat, nec differat de die in diem conuerti in melius, ſed dum vacat & in hac vita ſubſiſtit, ſtudeat magis operibus bonis curam impendere, quam negligentiæ deſidie torpere, docente hoc Scriptura atq; dicente: *Ne adijcias peccatum ſuper peccatum & dicas. Miſericordia Dei multa eſt, quoniam miſericordia & ira ab illo eſt.*

CAPVT II.

De recte viuentibus

F

CErtus ſum enim quia homo baptizatus, ſi vitam, non audeo dicere abſque peccato. Quis enim ſine peccato, ſed vitam ſine crimine duxerit, & alia peccata habuerit, quæ quotidie ei dimittuntur in oratione dicenti: *dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*, ſi faciat quod ſibi a Deo cupit fieri, quando dum finierit, vitam non finit, ſed tranſit de vita ad vitam, de laborioſe ad quietam, de miſera ad beatam de temporali ad æternam, ſiue iſte voluntate ſua currat ad baptiſmum, & ſiue in periculo conſtitutus baptizetur vt tranſeat, ad Dominum vadit, ad requiem vadit, qui autem baptizatus poſtea deſertor violatorque ſacramenti fuerit & peccans Dominum repellit à ſe, ſi agat pœnitentiam ex toto corde & ſi agat veram pœnitentiam, vbi videt, quod vidit cor Dauid, quando increpatus à Prophete grauiter, & poſt comminationes terribiles Dei exclamauit dicens: *peccaui & mox exaudiuit. Dominus abſtulit peccatum tuum non* *peribis*, † enim quantum valet hæc vox. tres ſyllabæ ſunt, *peccaui*, ſed in his tribus ſyllabis, flamma ſacrificij cordis eius ad cælum aſcendit, ergo qui egerit veraciter pœnitentiam, & ſolutus fuerit à ligamento, quo erat conſtrictus & bene poſt pœnitentiam vixerit, poſt reconciliationem cum defunctus fuerit ad Dominum vadit, ad requiem vadit, regno Dei non priuabitur è populo Diaboli † ſetabitur.

† for. e-nsmueto.

G

† forte leg. ſeparabitur.

CAPVT III.

De ſero conuerſis.

QViſquis autem poſitus in vltima neceſſitate ægritudinis ſuæ, acceperit pœnitentiam & mox reconciliatus fuerit, & tranſierit de corpore, fateor, non illi nego quod petit, ſed nec præſumo dicere quia bene hinc exijt, non præſumo, non polliceor, non dico, neminem fallo, neminem decipio, non penitus promittitur. Fidelis bene viuens, ſecurus de hoc ſæculo migrat, ſi agit pœnitentiam, dum ſanus eſt, & reconciliatus poſtea bene vixerit, ſed dicat aliquis, quid aſt bene vixerit, vel hoc nos inſtrue, ſacerdos bone, vt ſciamus illud, neſcire te dicis, quia is qui accepta pœnitentia ad horam tranſit, ſi remittat illi facinora ſua, ſi relaxet illi Deus peccata ipſius in die iudicij, hunc nullam ſeruitutem nobis das, vel quomodo bene viuere poſt pœnitentiam debeamus, docere nos debes, dico ergo, abſtinere ab ebrietate, à concupiſcentia, à furto, à maliloquio, ab ipſo immoderato riſu, à

H

verbo otioſo, vnde reddituri ſunt homines rationem in die iudicij, ecce quam leuia dixi, & omnia illa grauia & peſtifera, & aliud dico: non ſolum poſt pœnitentiam, ab ipſis vitijs ſe homo ſeruare debet, ſed & ante pœnitentiam, dum ſanus eſt, quia neſcit, ſi ipſam pœnitentiam poſſit accipere & confiteri Deo & ſacerdoti peccata ſua, ecce quare dixi, & ante pœnitentiam bene viuendum eſt, & poſt pœnitentiam melius, agens vero pœnitentiam ad vltimum & reconciliatus exierit de corpore, ſi ſecurus hinc exit ego neſcio, pœnitentiam dare poſſum, ſecuritatem autem dare non poſſum, quod dicturus ſum, attendite, habeo planius exponere ne aliquis me male intelligat.

Nunquid dico damnabitur? ſed nec dico, quia liberabitur,

A ta... quid mihi dicis ſancte Epiſcope, quid tibi dicam neſcio, iam dixi non præſumo, non promitto, prorſus neſcio de Dei voluntate, vis autem frater te à dubio liberari, vis quod incertum eſt, euadere, pœnitentiam age dum ſanus es. ſi enim agis veram pœnitentiam dum ſanus es, & inuenerit te nouiſſimus dies, curritur vt reconcilieris, ſi ſic agis, ſecurus es, quare ſecurus es? vis dico tibi, quia egiſti pœnitentiam eo tempore, quo peccare potuiſti. ecce dixi tibi, quare ſecurus es, ſi autem tunc vis agere ipſam pœnitentiam, quando iam peccare non potes, peccata te dimiſerunt, non tu peccata, ſed reſpondet aliquis, vnde ſcis, ſi forte Deus miſereatur & dimittat mihi peccata mea? Verum dicis frater, verum dicis, vnde ſcio, & ideo tibi do pœnitentiam quia neſcio, vt tu inquis, ergo dimitte cauſam meam Domino, quid me tum verbis affligis, & iudici me Deo dimittis? illius iudicio te committo, cuius iudicio me commendo: nam ſi ſcirem nihil tibi prodeſſe pœnitentiam, non tibi eam darem: Iterum ſi ſcirem tibi prodeſſe, non te terrerem, duæ res ſunt, aut ignoſcitur tibi, aut non tibi ignoſcitur, quid horum tibi futurum ſit, ego ignoro, ſed conſilium do, dimitte incertum, & tene certum, B & dum viuis, dum ſanus es, age pœnitentiam veram, vt cum veneris in iudicium Dei non ab eo confundaris, ſed in regnum cæleſte inducaris, hæc de iis, qui pœnitentiam, dum tempus opportunum habent agere diſſimulant, vt non vſque ad vitæ terminum eam protelent, admonitionis verba prolata ſufficiant; nunc de his, qui nolunt agere pœnitentiam, ſed de ſalute penitus deſperant reſtat, vt orthodoxorum Patrum documenta ad eorum correctionem replicemus.

CAPVT IV.

Quod non ſit deſperandum de Dei bonitate.

C NOn debes ergo ò homo diffidere Deo, & de miſericordia eius deſperare, nolo dubites, neque deſperes mutari te poſſe in melius, ſi enim tantum potuit Diabolus, vt à celſis virtutum veſtigiis in profundum te duceret malorum, quanto magis poterit Deus ad ſummum te bonorum verticem reuocare, & non ſolum in id reſtituere quod fuiſti ſed & beatiorem multo, quam prius videbaris efficere? Neque enim tantum concedas animo, nec bonorum quæſo ſpem tibi abſcondas, ne accidat tibi, quod impiis ſolet, non enim multitudo peccatorum in deſperationem inducit animam, ſed impietas, & propterea Salomon dixit, quia *omnis qui venerit in profundum malorum contemnit.* (Pro. 18. 3.) Impiorum ergo eſt deſperare ſalutem, & contemnere cum in profundum malorum venerint peccatorum. Impietas enim non ſinit D eos ad Dominum reſpicere, & illuc redire vnde delapſi ſunt. Iſta ergo cogitatio, quæ ſpem conuerſionis abſcidit, ab impietate deſcendit, & ſicut lapis grauiſſimus ceruicibus animæ incumbens, ſemper eam cogit deorſum in terram aſpicere, ad Dominum vero ſuum non ſinit oculos alleuare, ſed viriliſ animi eſt, & præclaræ mentis deiicere à ceruicibus animæ ſuæ pondus inimiciſſimum, immo deprimentem ſe abiicere Diabolum, & imperare animæ ſuæ, vt canens verba Prophetica dicat ad Dominum: (Pſ. 122. 2.) *ſicut oculi ſeruorum in manibus Dominorum ſuorum, ſicut oculi ancillæ in manibus Dominæ ſuæ, ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur nobis. Miſerere nobis Domine, miſerere nobis, quia multum repleti ſumus, deſpectione.* Præclara vero in his verbis & cæleſtis Philoſophiæ doctrina eſt: *Repleti*, inquit, *ſumus deſpectione*, hoc eſt quod docere nos voluit, quia etſi pro peccatorum noſtrorum multitudine repleti ſumus deſpectione atque opprobriis operti ſumus, oculi noſtri tamen ad Dominum Deum noſtrum donec miſereatur nobis, nec prius ab obſecratione ceſſemus, quam impetrare peccatorum noſtrorum veniam mereamur. Hoc enim vere eſt conſtantis animæ & pertinacis, vt nequaquam repellatur à perſeuerantia depoſcendi deſperatione impetrandi, ſed perſeueret ac perſiſtat in precibus donec ei miſereatur Deus. & ne forte arbitreris te offenſa magis contrahere apud Dominum, ſi eum non merearis audiri importunius perſiſtas in precibus, recordare Euangelii parabolam, & ibi inuenies quod perſeuerantes & importunos precatores Dominus non ſibi oſtendit ingratos, ait enim, *& ſi non dabit propter amicitiam, tamen propter importunitatem eius ſurget, & dabit ei quantum opus habet.* Intellige ergo chariſſime quia propterea Diabolus deſperationem ſubiicit impetrandi, vt ſpem nobis Dei bonitatis abſcindat, quæ eſt ſalutis noſtræ anchora, & vitæ noſtræ fundamentum, dux itineris, quo itur ad cælum, denique Apoſtolus ait, *Spe autem ſalui facti ſumus*, (Ro. 8. 24.) ſpes ergo eſt, in qua ſalus noſtra conſiſtit, & quæ de terris animas velut quibuſdam catenis cælitus dependentibus innexas ſibi euehit ad ſuperna, & reuocat ad ſedes cæleſtes eos, qui ſibi vehementius inhærent, celſioreſque eos vitæ huius ac terrenorum malorum turbinibus reddet, ſi quis ergo inter hæc poſitus reſoluatur, animus & ſalutaris ſpei anchoram dimittat è manibus, G decidat neceſſe eſt in abyſſum, atque in profundum malorum enecetur, quod cum ſenſerit inimicus, & viderit nos peccatorum noſtrorum multitudinem perhorreſcentes, increpationibus etiam ipſius conſcientiæ deterreri, accedit & ipſe, & cogitationes nobis ſubiicit deſperandi plumbo omni & omni arena grauiores, quas ſi receperimus, neceſſe eſt nos ſtatim pondere ipſo abruptis ſalutis noſtræ retinaculis in profundum demergi malorum, ſcimus enim plures & ea noſtris temporibus, & memoria maiorum prolapſos ab itinere recto, & præcipitatos ab ingreſſu viæ anguſtæ, ita rurſus eſſe reparatos, vt poſterioribus priora tranſierint, atque ad palmam peruenerint, & coronam, numeroque rurſus ac choro ſcripti credantur eſſe ſanctorum, ſed donec quis permanet in ipſa adhuc flamma ac fornace libidinis, hæc ei impoſſibilia videntur, etiamſi mille prouocetur exemplis, ſi verò cœperit fieri vel parua conuerſio, & initium dederit repetendi paulatim procedens, & ad ſuperiora referens pedem, illa quidem quæ vehementior erat flamma poſt tergum remanebit, ante pedes vero quanto acrius cœperit incedere, tanto omnia inueniet diuini cuiuſdam roris ſopita refrigerio, tantum eſt, vt vnum quod præcipue inimicum eſt ſaluti huic caueamus.

CAPVT V.

Quam periculoſa ſit deſperatio.

INimica eſt autem conuerſioni & pœnitentiæ deſperatio, quæ ſi inſederit menti, quantumcunque ſit ſalutis deſiderium, quamuis grande ſit ſaluandi propoſitum, deſperatione occurrente, omnis ſalutis aditus obſtruetur, interiecta enim pœnitentiæ via, clauditur pariter & agonis ingreſſus, & quomodo iam poterit qui extra viam eſt, & cui oſtium clauditur boni aliquid operis implere, cum ad bonorum non veniat ingreſſum, deſperatione prohibente? propter hoc & Diabolus omnibus modis molitur huiuſmodi cogitationes, plantare in cordibus noſtris. ſi H enim nos deſperationis metus procul à via virtutis effecerit, nullum ei aduerſum nos certamen vltra remanebit, quem enim impugnet cum nullus obſiſtat: ſi quis autem iſtud reſoluere poterit vinculum, continuo vires ſuæ redeunt ad eum, incaleſcit vigor animi, delectabitur in ſuis certamina rurſus inſtaurare: videbit enim refugare eum ſe quem fugiebat, & perſequi perſequentem, quod & ſi forte vt ſe conditio habet agonis rurſum labitur vt cadat, non continuo lapſus ſui pudore deſperare iterum debet, ſed meminerit, hanc eſſe agonis & certaminum legem, non vt nunquam quis cadat, ſed vt nunquam quis cedat: quia non ille qui ſæpe cecidit victus dicitur, ſed ille qui ad vltimum ceſſit, nam qui deſperationis cogitationibus victus eſt, quomodo vel vires reparare certandi, vel reſiſtere & pugnare poteſt cum fugiat, nec omnino redeat ad certamen. Et ego nolo, quia tu putes, quia de his mihi ſermo ſit, tantum qui in paucis & leuibus peccauerunt, ſed de illo loquor, qui omnibus ſuccumbit malis, qui immanitate ſcelerum viam ſibi excluſerit regni cælorum, &

A à nobis requiſiuit, vt tibi reſcriberem, de ſacerdotali officio, poſt lapſum reſurgendi dum dicis de hoc Canones diuerſos te legiſſe, diuerſaſque ſententias, alias reſurgendi, alias nequaquam poſſe. Nam nos generaliter à Nicena incipientes, hanc cum reliquis quas venerabamur, quia ipſum ſequentes ceteræ in cunctis ſententijs vnanimes concordant, nos ergo & præcedentes Patres ſequimur, quia auctore Deo à ſacra doctrina illorum non diſcordamus. A capite itaque incipientes vſque in quartum altaris miniſterium hanc formam ſeruandam cognoſcimus, vt quia minorem maior præcedit ſicut honore eſt maior ita ſit in crimine, & quem maior ſequitur culpa, maior ei implicetur vindicta, & ſic poſtea pœnitentia credatur eſſe fructuoſa, quid enim prodeſt triticum ſeminare, & fructum illius non colligere? aut domum conſtruere, & non illic habitare? poſt dignam enim ſatisfactionem credimus poſſe redire ad honorem, propheta dicente. *Nunquid qui cadit non adijciet vt reſurgat: & qui auerſus eſt non reuertetur?* Idem & peccatori ait, *In quacunque die conuerſus ingemuerit, tunc ſaluus erit*, vnde & Pſalmiſta ait, *Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis, ne proijcias me à facie tua, & Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me*, dũ enim petit ne à Deo proijceretur, prolapſi culpa, alienam rea & propheta ſimul rapuiſſe vxorem tremefactus eſt pauit, propheta indicante flagitium ſuum, pœnitentiam agens addidit, *redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me*, ſi n. ipſe dignam Deo pœnitentiam non feciſſet, nequaquam alijs prædicaret, ait n. *Docebo iniquos vias tuas & impij ad te conuertentur*. dum n. peccata ſua proſpexit propheta mundata per pœnitentiam, non dubitauit prædicando caſtigare aliena, & ſic ſacrificium de ſemetipſo offerre ſtuduit, cum dicebat. *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus*. Adhuc iſta ſufficerant, ſed omnis ſententia, quo plus ſacris* ſcripturarũ teſtimonijs confirmatur, facilius creditur: de hoc n. Propheta dicit. *Nolo mortẽ peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat*, de hoc peccantibus dicitur, *peccator in quacunq; die conuerſus ingemuerit, omnes iniquitates eius in obliuionem tradentur*; ſi n. redemptor noſter, qui peccatores non perdere ſed iuſtificare venit in obliuione peccantiũ delicta dedit loquitur, quis hominũ condemnãda reſeruet? cũ Apoſtolus dicat, *ſi Deus iuſtificat quis eſt, qui condemnet?* Ad fontẽ miſericordię recurrentes. Euangelicam proferamus ſententiã, *gaudebo*, inquit, *ſuper vno peccatore pœnitentiam agente quam ſuper 99. iuſtis, qui non indigent pœnitentia*, & ouem perditam xcix. non errantib. relictis in humero ad ouile reportauit, ſi miſeriã ſpoſt inuentionem ad ouile humero reportatur, cur poſt pœnam ad Eccleſiæ miniſterium miniſter nõ reuocetur? Quid eſt ergo grauius, carnale delictum admittere, ſine quo non multi, ſed pauci inueniuntur, aut Dei filium timẽdo negare? In quo peccato ipſum beatũ principem Apoſtolorũ Petrum, ad cuius nunc corpus indigni ſedemus, lapſum eſſe cognoſcimus, ſed poſt negationem pœnitentia ſecuta eſt, & poſt pœnitentiam miſericordia data, quia illum ab Apoſtolatu non deiecit, qui ante ſe ipſum negare prædixit. Conuertamur ergo ò amiciſſimi mihi, & redeamus ad voluntatem Dei implendam, propterea n. creauit nos Deus & eſſe fecit, qui non eramus, vt æterna nobis conferat bona, & præſtet regna cœlorũ, non nos ad hoc fecit, vt gehennæ nos tradat, ignique perpetuo, regnum cœlorũ propter nos, gehẽna propter diabolũ facta eſt, & hoc ita eſſe ex Euangelijs docemus, ipſe n. Dominus dicit, his qui à dextris eius ſunt, *Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi*; Illis autem, qui à ſiniſtris eius ſunt, dicit, *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui præparatus eſt diabolo & angelis eius*, non dixit vobis, ſed diabolo, ſi n. propter diabolum gehenna ignis, propter hominem regnum cœlorũ à conſtitutione mundi præparatum eſt, tantum ne noſmetipſos ab ingreſſu bonorum perſiſtendo in malis pertinaciter excludamus, donec enim ſumus in hac vita quantacumque nobis acciderint peccata, poſſibile eſt ablui omnia per pœnitentiam, cum autẽ abducti fuerimus de ſæculo hoc, iam etiamſi pœnitebit nos, valde n. pœnitebit, ſed nulla erit vtilitas pœnitentiæ, & licet ſtridor dentium

Iſa. 24. 20
Ezech. 33 12.
Pſ. 50. 12
B
Pſ. 50. 14
Pſ. 50. 15.
Ibi. v. 19.
*for. ſacræ ſcripturæ teſtimonijs vel ſacris ſcripturis & teſtimonijs.
Matt. 18. 13.
C
D
Matt. 25. 34.
Ibi. v. 41.

E ſit, licet vlulatus & fletus, licet fundamus preces, & innumeris obſecrationibus proclamemus, nemo audiet, nemo ſubueniet, ſed ne extremo quidem digito, aquam quis infundet linguæ noſtræ poſitæ in flammis, ſed audiemus illud quod diues ille audiuit ab Abraham, quia Chaos magnum confirmatum eſt, inter nos & vos & neque hinc illuc *tranſi[...]teſt, neque inde huc.

*leg. forte trãſi[...]

CAPVT IX.

De tempore pœnitentiæ fructuoſa.

PRoinde oportet nos intentius conſiderare ac ſollicitius tractare, quod tempus acquirendi vitam æternam, in iſta tantum vita Deus hominibus dedit, vbi voluit etiam eſſe pœnitentiam fructuoſam, ideo autem hic pœnitentia fructuoſa eſt, quia poteſt hic homo depoſita malitia bene viuere & mutata voluntate merita ſimul operaque mutare, & in timore Dei ea gerere, quæ placeant Deo, quod qui in hac vita non fecerit, habebit quidem pœnitentiam in futuro ſæculo de malis ſuis, ſed indulgentiam in conſpectu Dei non inueniet, quia etſi erit ibi ſtimulus pœnitudinis, nulla ibi erit correctio voluntatis, à talibus enim ita culpabitur iniquitas ſua, vt nullatenus ab eis poſſit vel diligi vel deſiderari iuſtitia, voluntas enim eorum talis erit, vt habeat in ſe ſemper malignitatis ſuæ ſupplicium, nunquam tamen recipere poſſit bonitatis affectum, quia ſicut illi, qui cum Chriſto regnabunt, nullas in ſe malæ voluntatis reliquias habebunt, ita illi qui erunt ſupplicio ignis æterni cum diabolo & angelis eius deputati, ſicut nullam vlterius habebunt requiem, ſic bonam nullatenus habere potuerunt voluntatem, & ſicut cohæredibus Chriſti dabitur perfectio gratiæ ad æternam gloriam, ſic conſortibus diaboli, cumulabit ipſa malignitas pœnam, quando exterioribus deputati tenebris, nullo illuſtrabuntur interiori lumine veritatis. Proinde omni homini in hac vita vita eſſe poteſt vtilis pœnitentia, quam quocumque tempore homo egerit, quamlibet iniquus, quamlibet annoſus, ſi toto corde renunciauerit peccatis præteritis, & pro ijs in conſpectu Dei, non ſolum corporis, ſed etiam cordis lachrymas fuderit, & malorum operum maculas bonis operibus diluere curauerit, omnium peccatorũ indulgentiã mox habebit, hoc n. nobis Dominus prophetico promittit eloquio dicens. *ſi conuerſus fueris & ingemueris ſaluus eris*, & alio loco dicitur, *fili peccaſti, ne adijcias iterum*, ſed & de præteritis deprecare, vt tibi dimittantur, nunquã peccanti eſſet indicta pro peccatis deprecatio, ſi ei peccanti non eſſet remiſſio concedenda, ſed ẽt pœnitentia peccatori tunc prodeſt, ſi eam in Eccleſia Catholica gerat, cui Deus in perſona B. Petri ligandi ſoluendique tribuit poteſtatem, dicens, *quæ alligaueris ſuper terrã erunt ligata & in cœlis, & quæ ſolueris ſuper terrã, erunt ſoluta & in cœlis*. In quacumque igitur homo ætate, verã peccatorũ ſuorũ pœnitentiã egerit, & vitam ſuam Deo illuminãre correxerit, nõ priuabitur indulgentiæ munere, quia Deus, ſicut per Prophetã dicit, *nõ vult mortẽ morientis*, quantum vt reuertatur à via ſua mala, & *viuat anima eius*. Veruntamen nullus hominũ debet ſub miſericordia Dei in ſuis diutius remanere peccatis, cũ ẽt in ipſo corpore nemo velit ſub ſpe futuræ ſalutis diutius ægrotare, tales n. qui ab iniquitatib. ſuis recedere negligunt, & ſibi de Deo indulgentiam repromittunt, nonnũquã ita præueniuntur repentino Dei furore, vt nec cõuerſionis tẽpus, nec beneficiũ remiſſionis inueniant. Ideo vnumquemque veſtrũ ſancta ſcriptura benigne præmonet dicens, *ne tardaueris conuerti ad Dominũ, & ne differas de die in diem. Subito n. veniet ira eius & in tempore vindictæ diſperdet te*, dicit etiam B. Dauid, *hodie ſi vocem eius audieritis nolite obdurare corda veſtra*, cui beatus quoque Paulus concordat his verbis. *Videte fratres, ne forte ſit in aliquo veſtrum cor malũ incredulitatis diſcedendi à Deo viuo ſed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies, donec hodie cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati*, obdurato igitur corde viuit, ſiue qui conuertitur deſperans de indulgentia peccatorum, ſiue qui ſic miſericordiam Dei ſperat, vt vſque in finẽ vitæ præ-

F
G
Ezech. 33 12.
Eccl. 21. 1
Matt. 18. 18.
Ezech. 33 11.
H
Eccli. 5. 8.
Pſ. 94. 8.

A

len... dorum criminum peruerſitate remaneat. Proinde diligentes miſericordiam Dei metuentesq; iuſtitiam, nec de remiſſione peccatorum deſperemus, nec remaneamus in peccatis, ſcientes quia ab omnium hominũ debita ſit exactura æquitas iuſtiſſimi iudicis, quæ non dimiſerit miſericordia clementiſſimi redemptoris, ſicut enim miſericordia ſuſcipit, abſoluitque conuerſos, ita iuſtitia repellet & puniet obdurates, hi ſunt qui peccantes in Spiritum ſanctum, neque in hoc ſæculo neque in futuro remiſſionem accipient peccatorum.

CAPVT X.

Comparatio Gehennæ ad Luxum præſentis vitæ.

HÆc recordare mi amice & illum gehennæ ignem his quæ te nunc exagitant flammis libidinis & cupiditatis oppone, eſt enim hoc mirabile quoddam medicamenti genus, vt ignes ignibus extinguantur, ſi enim reſtinctæ non fuerint libidines iſtæ, quæ te nunc exagitant,
B
illos tibi æternos ignes acriores & inextinguibiles reddent. Quanto putas tempore permanere tibi poſſe præſentis vitæ delicias, vt ego quidem reor, nec quinquagintaiam tibi anni ſupereſſe vſq, ad extremum poſſunt, quamuis ſis longiſſima ſenectute, ſed hoc tempore iſto, vide quanta interuenire poſſunt. Primu quod nemo etiamſi vſque ad veſperum perueniat certus eſt, deinde quod mobilis ſemper humanarum rerum ſtatus eſt, frequenter enim vita quidem longum tempus producitur, nec tamen facultates ac diuitiæ ei fideliter permanẽt, ſed ſæpe accidit, vt prius quis opibus quam vita deficiat, veruntamen cõcedamus tibi viuere te poſſe annos multos, & nullam permutationem temporum pati, & quantum quæſo illud ſpatij ad æterna ſupplicia? quantum hoc *voluntatis eſt, ad illas execrabiles & intolerabiles pœnas? nã & in hac quidẽ vita, ſiue bona, ſiue mala terminum ſuum norunt, eomq; velociter ſortiuntur, in futuro aũt ſæculo vtraq; immortalib. ſpatijs protenduntur. Adde & illud quod & pœnæ ipſius longe alia & diuerſa conditio eſt, ignis n. hic qui in præſenti vita eſt, abſumit cuncta quæ re-

*forte leg. voluptatis.

C

cipit, ille vero, quos receperat, ſemper cruciat, & pœnæ ſuæ ſemper integros ſeruat, propterea enim & inextinguibilis dicitur, non ſolum quia ipſe non extinguitur, ſed quia nec eos quos ſuſceperit, extinguit aut perimit, non ergo putemus quia ſuppliciorũ numerus ipſa donabit finẽ dolorum, ſed vt diximus peccata quidem pœnas accẽduot, incorruptio vero animæ & corporis nullũ ſupplicijs terminum dabit. Dic ergo nunc quanta tempora luxuriæ, quæ deliciarum ſpacia comparare vis talibus pœnis, centũ placet annos delicijs date, adde & alios cẽtum, ſi libet decies centum adde, & quæ erit ex his ad æternitatem cõparatio? nonne omne tẽpus vitæ huius, quo delicijs perfrui videtur & indulgere libidini, quaſi vnius noctis ſomniũ, ad æternitatis comparationẽ videtur eſſe? ſi eſt ergo aliquis, qui vt vna nocte delectabile videat ſomniũ æternas ſubire eligat pœnas, & illa pro his recipere vel pro illis iſta mutare. Non iã deſcendo ad vituperationẽ deliciarũ neq; amaritudinem, quæ in eis eſt, nunc aperio, quia nec huiuſmodi orationi hoc tempus eſt, ſed tũc cum forte ab his effugere potueris, nũc n. cum in ijs paſſibiliter teneatis, delirare nos credis, ſi dona libidinis, quæ

D

grata omnib. videntur & iucunda, ſpera adſeramus & amara; ſi vero per miſericordiam Dei euadere ex huiuſcemodi ægritudine quiueris, tunc quid amaritudinis, immo vero quid veneni habuerit libido deprehendes.

CAPVT XI.

De non tardando conuerti ad Deum.

QVid differimus? quid moramur? & diuina largitione non vtimur? Dei enim ineffabilis & immenſa bonitas, etiam hoc prouidit, vt laborum quidem tempus & agonis non extenderet, ne longum faceret, aut æternum, ſed breue, & vt ita dicam momentum quoddam

E

horæ vnius, hoc enim eſt præſens hæc vita, ſi ad illam conſeratur æternam, prouidit ergo bonitas Dei, vt in hac breui & exigua vita agones eſſent & labores, in illa vero quæ æterna eſt, corona & præmia meritorum, vt labores quidem cito finirentur, meritorum vero præmia ſine fine durarent, ſed hoc ſicut lætificat eos, qui per laborum patientiam coronantur, ita affligit illos & cruciat in futuro, qui videor ſe pro paruo & exiguo deliciarum tempore perdidiſſe quidem bona æterna, mala vero quæſiſſe perpetua. Ne ergo etiam nos in iſtum veniamus animæ cruciatum, expergiſcamus aliquando dum tempus habemus, & ecce nunc tempus acceptum, nunc dies ſalutis, nunc eſt pœnitendi facultas & tempus, quo & fructos conſequitur pœnitentiæ, verum non hæc ſola quæ diximus manent nos mala, quæ in gehenna perferimus, ſi negligamus vitam noſtram, ſed eſt multo malum his grauius, excludi enim à bonis æternis & alienum effici ab his, quæ præparata ſunt ſanctis, tantum generat cruciatum, tantum dolorem, vt etiamſi nulla extrin-

F

ſecus pœna torqueret, hæc ſola ſufficeret, illa pœna, omnes gehennæ ſuperat cruciatus, carere bonis, quibus in poteſtate perfrui habueris.

CAPVT XII.

De ſtatu futuræ vitæ.

COnſidera enim, quæſo ſtatum vitæ illius, in quantum tibi conſiderare poſſibile eſt, vt enim vere eſt, comprehendere nullus ſermo ſufficiet, ſed quantum poſſumus ex his quæ legimus, & per ænigmata accipimus tenuem quandam opinionem de ea capiamus & dicitur de ea quodam loco, quod *aufugiet ibi dolor & triſtitia & gemitus*, quid hac vita beatius? vbi non eſt paupertatis metus, non ægritudo, nemo læditur iniuſte aut læditur, nemo iraſcitur, nemo inuidet, nulla cupiditas exardeſcit, nullum cibi deſiderium, nulla honoris pulſat & poteſtatis ambitio, ſed omnis vitiorum labes depoſita & pœnitus extincta eſt, pax cuncta continet & lætitia, tranquilla ſunt omnia & quieta, iugis ſplendor non iſte qui nunc eſt, ſed tanto ſplendidior, tanto clarior

G

quanto ſplendidior eſt ſol lucerna, nulla nox ibi, nullæ tenebræ, nullus nubium turbo, nulla frigoris, nulla ardoris aſperitas, ſed talis quædam erit rerum temperies, quam ſcient illi ſoli, qui ea digni fuerint perfrui non eſt ſenectus ibi, nec ſenectutis miſeria, ſed omne quicquid quid corruptionis eſt, *exſoluat & gloria incorruptionis cuncta circundat, verum ſuper hæc omnia eſt

*fort. exulat

ſociari conſortijs angelorum & archangelorum, omniumque cœleſtium, ſupernarumq; virtutum contubernijs perfrui, vltra omnem vero hanc huiuſmodi eſt, gloriam ipſius Domini noſtri Ieſu Chriſti ineffabili adſpici conſpectu & maieſtatis eius inenarrabili ſplendore radiari.

CAPVT XIII.

De ſplendore gloriæ Chriſti.

COnferamus oculos ad montem illum in quo transformatus eſt Chriſtus & intueamur ſplendorem illum quo tunc in transformatione reſplenduit, nec

H

ſic quidem inueniemus cunctam nobis futuri ſæculi gloriam patefactam, illa enim transformatio patefacta eſt, non, in quantum bonorum futurorum veritas habet, ſed quantum ferre oculi poterant intuentium, ſic enim & Euangelium dicit, *quia reſplenduit ſicut ſol*, in

M

corruptorum autem gloria corporum non hoc tantum ſplẽdoris emittet, quantũ ea iſta corruptibili luce procedit, nec talẽ lucem qualẽ nũc mortales oculi capere poſſunt, ſed tantus erit futuræ lucis ſplendor, quantum corporeus ferre non põt aſpectus, cum tamen illud tunc qui in montis formatione reſplenduit, vnde oſtenditur quia tantum reuelatum ſit, quantum ... mortalium poterant, nec tamen tolerauerunt ea ... ſed *ceciderũt*, inquit, *in faciẽ ſuper terrã*. Quid ergo, dic

A omnium bonorum horum expertes nosmetipſos faciemus, & alios vti ne paruum aliquem ſuſcipiamus laborem, & exiguo tempore libidinis illecebras refutemus. Si enim quotidie oporteret nos tormenta perferre, ſi ipſam gehennam paruo tempore tolerare, vt Chriſtū videre poſſimus in gloria venientem & ſanctorum eius *at.erat numero ſociari, nonne *eſſet dignum pati omne quod triſte eſt, modo vt tanti honoris tantæque gloriæ participes Matt.17.4. haberemur? Audi quid dicit beatus Petrus. *Bonum eſt nos hic eſſe*, quod ſi ille tenuem quandam futuræ gloriæ imaginem videns omnia ſubito proiecit ex animo dulcedine viſionis quam perſpexit ionexus, quid dicet aliquis, ſi ipſam rerum faciem vt ſe habet veritas contempletur? tunc ſcilicet, cum cœleſtis aula pandetur & regem cœli non iam per ſpeculum & in ænigmate, ſed facie ad faciem euclauerit, non iam per fidem ſed per ſpeciem contuendum. Nonnulli imperitorum putant ſibi ſatis eſſe & optabile videri, ſi gehenna tantummodo careant, ego autem multo grauiores quam gehennæ dico eſſe cruciatus remoueri & abijci ab illa gloria, nec puto tam acerba B eſſe gehennæ ſupplicia, vt ſunt illa quibus torquetur is, qui arcetur à conſpectibus Chriſti, hoc, crede mihi pœnis omnibus grauius eſt.

CAPVT XIV.

De aduentu futuri Iudicis, teſtimonia prophetica & terrore iudicij.

HVnc autem regem quem diximus non putes quadriges mularum aut curribus aureis vectum, vel ornatum purpura, aut per terribilem poteſtatem diadematis adfuturum cum ad iudicandum venerit orbem terrarum. Sed audi quomodo nunc prophetis nunciantibus adnunciari omnibus fas fecit vt prædiceretur eius aduen-
Pſ. 49. 3. tus, Ait ergo quidam ex eis. *Deus manifeſte veniet, Deus noſter & non ſilebit, ignis in conſpectu eius ardebit, & in circuitu eius procella valida, & vocabit cœlum de ſurſum & terram, diſcernere populum ſuum.* Alius vero, qui & pœnarum nobis ſpecies
Iſa.13. 9. indicat Eſaias, audi quomodo dicit. *Ecce dies Domini veniet*
C *inſanabilis, dies furoris & iræ, vt ponat orbem terræ deſertum & peccatores perdat ex eo. ſtellæ n. cœli, & Orion & omnis ornatus cœli lumen ſuum non dabit, & obſcurabitur ſol in ortu ſuo, & luna nō dabit lumen ſuum, & mandabo vniuerſo orbi mala, & impijs peccata eorū, & perdā contumeliam iniquorū, & iniuriam ſuperborū humiliabo, & erunt qui relicti fuerint pretioſiores magis quam aurū ſint igne. & homo pretioſior erit magis quā lapis ex ſaphiro, cœlū n. quatietur, & terra mouebitur à fundamentis ſuis, propter furorē iræ Domini Sabaoth, in die qua ſuperuenerit furor eius.* &
Iſa. 24. 18 iterū dicit. *Feneſtræ cœli aperientur & mouebuntur fundamēta terræ, perturbatione perturbabitur terra, ſtupore ſtupebit terra, inclinatione inclinabitur terra & inclinata eſt, cōmotione cōmouebitur, ſicut ebrius & crapulatus, excutietur ſicut pomorū cuſtodia terra cadet, & non poterit inſurgere, inualuit n. ſuper eam iniquitas, & inducet Deus ſuper ornatū cœli in excelſo manum ſuam in die illa, & ſuper regna terræ & congregationē eius ponet in vinculis, & concludet eam in locū munitum.* Cū ergo hæc agi cœperint, pandentur ſine dubio cœli portæ, immo potius ipſū cœlū auferetur è medio tanquā ſi tabernaculi alicu-
D ius velamen colligitur, ſcil. vt reparetur & transformetur in melius, tunc ergo omnia metus habebit, timor ac tremor implebit vniuerſa, tunc & ipſos Angelos formidine quatſabit, & non ſolū angelos, ſed & thronos & dominationes & principatus & poteſtates cœli, hoc n. indicatur in eo quod dicit, *& virtutes cœli commouebuntur, conſcientia n. ſunt eorū qui iudicandi ſunt, & vitæ huius poſituri rationem*, tu vero adde ad hæc omnia etiam ſupplicatorum dolores & non ſolum confuſionem, neque ſolius dedecoris notam, ſed & illam pone ante oculos viam, qua trahuntur homines ad ignem, & qua trahuntur ad pœnas cogita ſæuos illos & horrendos pœnarum miniſtros, qui peccatores præcipitant ad ſupplicium & hoc eo tempore, quo alij qui bene egerunt à clariſſimis angelis & placidiſſimis ſubportari ante regis æterni ſolium ſublime coronis

E gloriæ & immortalibus præmijs muneranrur, & hæc quidem propria erunt diei illius & iudicij temporis.

CAPVT XV.

De futura vitæ lætitia & quod non ſit ei comparanda præſens tribulatio.

QVæ vero poſt hæc ſubſequentur, quis ſermo poterit explicare? quæ erit voluptas, quæ lætitia, eſſe cum Chriſto, vbi anima ad propriam generoſitatē regreſſa cū fiducia iam cœperit videre Dñm ſuum, explicari non pōt illius lætitiæ magnitudo, non n. ſolū pro his exultat quibus perfruitur in præſenti, ſed multo magis pro eo gaudet, quod bonorum ſuorum ſcit nullum finem futurum; quæſo ergo te, ne contemnamus tantam beatitudinē, neque negligamus pretioſum hunc theſaurū, qui intra nos eſt, maxime cum facilis nobis reditus eſſe poſſit & paruo labore reparari animæ decus, vbi n. ſpem futurorū conceperis, ſtatim redit anima ad pulchritudinem ſuam, ait F n. Paulus Apoſtolus. *Nam quod in præſenti eſt, momentaneum* Cor.4.17 *& leue tribulationis noſtræ ſupra modum immenſum æternæ pondus gloriæ operatur in nobis non aſpicientib. quæ videntur, ſed quæ non videntur, quæ n. videntur, temporalia ſunt, quæ autem non videntur æterna ſunt.* Quod ſi tribulationes leues appellat Paulus & faciles, pro eo quod non ad hæc quæ videntur, ſed ad illa quæ non videntur aſpiciamus, quanto magis leue tibi erit, & facile deſinere ab impudicitiæ ponderib. fœdis? neq; enim nunc te ad illos labores inuitamus aut pericula, aut ad illas tribulationes, aut ad quotidianas mortes, quas Apoſtoli perferebant, vel ad perſecutiones illas, aut verbera, aut vincula, aut carceres, aut ad totius mundi theatrum, aut famem, aut nuditatem, aut vigilias multas, aut pericula itinerum, naufragia maris, pericula latronum, pericula ex genere, pericula ex falſis fratribus, atq; illa omnia quæ Apoſtoli agones deſudant, nihil horum nunc à te poſcimus, ſed illud tantū rogamus, vt turpiſſima hac ſeruitute derelicta ad priorem redeas libertatem, conſiderans pœnam quæ ſubſequitur luxuriam, & gloriam quæ virtutibus repoſita eſt. Nam ſi quidem qui G reſurrectionem futuram non credunt, ſi vitam ſuam negligunt, & nullum futuri iudicij conceperunt metum, nullam compunctionem cordis ſui habent, nihil mirum eſt; nos vero qui multo certius intuemur futura, quam præſentia, & tam infeliciter agere & tam miſere & nullam recordationem capere iudicij, ſed in vltimum decidere cōtēptum, extremæ dementiæ eſt, nec poteſt aliquid huic malo conferri, ſi credentes non credentib. ſimiles ſimus, quinimo in illis non pauci reperti ſunt, qui in hac vita animæ virtutibus floruerunt, & quæ nobis erit excuſatio, quid ſolatij, ſi in die iudicij iſti nobis producantur ad exemplum, cum præterea videmus nonnullos negociatorū incidiſſe naufragia, & vniuerſam perdidiſſe ſubſtantiam, nec tamen pro hoc deiectos eſſe, & reſediſſe, ſed rurſus aggreſſos eandem viam atque eadem exercitia reparaſſe, & illi quidem damna hæc non deſidia animi, ſed ventorum violentia pertulerunt, nos qui certi ſumus de fine rerum & manifeſte nouimus, quia ſi volumus neque naufragia animæ, neque damna poterimus incurrere, quo- H modo non arripimus denuo priora exercitia & negocia, quæ negligenter amiſimus reparamus? ſed iacebimus reſupini & deſides & manus otioſas applicabimus ad pectus, & vtinam otioſas & non operantes in perniciem noſtram, quod eſt vtique euidentius ignauiæ, velut ſi quis verbi gratia iſtorum *aduerſatio in ſuum caput manus conuertat, & ſuam ceruicem cædens, repulit nos diabolus & eliſit, oportet itaque reſurgere, & rurſus ſtare contra eum, nam ſi ſemel deiectus non ſolum non vis à terra reſurgere, ſed & teipſum præcipitio dare, hoc eſt iuuiſſe aduerſario & partibus eius fauiſſe.

*forte aduerſarij

A

CAPVT XVI.

De lapſu Dauid & pœnitentia eius.

NAm & beatus Dauid, de quo aliqua iam ſupra commemorauimus, cecidit forte eodem caſu, quo & tu nunc, & non ſolum hoc ſed & aliud addidit grauius, homicidium enim adiunxit adulterio, & quidem poſthæc numquid permanſit iacens? nonne reſurrexit, & iterum ſtetit contra inimicum, & ita eum ſubegit, vt etiam poſt mortem merita eius profuerint poſteris ſuis. Nam Salomon cum immane illud admiſiſſet ſcelus & dignus mille mortibus haberetur, propter Dauid tamen conceſſurum ſe Dominus regnum eius integrum, dicit. Ait enim. *Scindens ſcindam regnum de*

3. Reg. 11. 11. *manibus tuis, & dabo illud ſeruo tuo Ieroboam, verumtamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum, ſed de manibus filij tui accipiam illud*, ſed Ezechias cum in pericula extrema veniſſet, quamuis & ipſe eſſet iuſtus, & tamen pro beato Dauid dicit ſe Dominus ei auxilium

B delaturum. Ait, enim. *Protegam ciuitatem hanc &*

4. Reg. 19. 34. *ſaluam faciam illam propter me, & propter Dauid ſeruum meum.* Vides quanta eſt virtus pœnitentiæ. vides quantum meriti conuerſio reparauit, quod ſi voluiſſet & ille hæc cogitare, quæ tu nunc animo geris & dicere, quia impoſſibile eſt iam mihi propitium fieri Deum, *honorauit enim me honore ingenti, & prophetiam mihi gloriam contulit, Regnum etiam dedit*, de periculis quoque innumeris me eripuit, & quomodo potero cum poſthæc tanta eius beneficia deciderim & offenderim, atque in vltima flagitia deuolutus ſim, propitium rurſus promereri Deum, ſi hæc cogitaſſet Dauid cum prioribus pariter & nouiſſima perdidiſſet, non enim ſola corporis vulnera ſi negligantur, inferunt mortem, ſed & animæ ſimiliter, & iam nos tam ſtulti erimus, vt corpori quidem ſi vulnus eueniat, adhibeamus continuo medicinam, in nullo vero animæ vulneribus medicemur, & quidem in vulneribus corporũ ſunt multa quæ omnino ſanari non poſſunt, & tamen contra non deſperamus, ſed in quantum fieri poteſt, adhibemus

C diligentiam, etiamſi audiamus à medicis quia huiuſmo-

*ſur. deeſt (nô) di vulnus ſanari *poteſt, inſiſtimus tamen & obſecramus, vt aliqua ſaltem ſolatia nobis medici & aliquid ſuſtentationis excogitent, in animæ vero vulneribus, vbi nihil eſt inſanabile, non enim anima neceſſitatem patitur naturæ, quam alienà à nobis eius paſſio ſit, ſic negligimus, ſic deſperamus, nihil ad animæ ſolicitudinem reuocamus, & vbi languoris natura diſpenſationem neceſſariam generat, nos tamen, quaſi ſpei aliquid conferat diligentia, non omittimus curam hic, vbi nulla eſt deſperandi neceſſitas, quaſi nulla ſit cura, ſic omiſſa cura penitus diſcedimus, milies enim ſi teipſum deſperes, nos te nunquam deſperabimus, neque enim hoc ipſi agimus in quo alios reprehendimus, quamuis non ſit idem, cum ipſe de ſe quis deſperet & cum alium deſperarit. Qui enim alium deſperat habet veniam, qui vero ſemetipſum deſperauit nullam habet veniam, quia ille non eſt Dominus mentis alterius, is vero propoſiti ſui poteſtatem tenet. nos ergo non deſperamus, quod ſit tibi reditus ad prioris vitæ ſtatum & ad illas quas in te nouimus animi virtutes.

D

CAPVT XVII.

De Niniuitarum pœnitentia.

SEd addimus adhuc etiam hoc quod Niniuitæ audiebant prophetam ex definito dicentem, & comminantem. *Adhuc tres dies, & Niniue destruetur*, ſed ne ſic quidem animo conciderunt, & hoc cum nec ſatis confiderent poſſe exorare Deum vt contra reſponſa ſua veniret,

Ionæ 3. 4. quæ videbant, non ſub aliqua veniæ conditione ſuſpenſa, ſed abrupta, ſententia terminata, tamen ad pœnitentiam confugiunt, dicentes. *Quis ſcit ſi miſerebitur Deus & de-*

Amos 5. 15 *precabitur Deus ſuper malitia, quam locutus eſt vt faceret.* Quod

E ſi homines barbari & imperiti tantum habere potuerunt, intellectum diuinæ bonitatis, nonne multo magis nos oportet qui in diuinis literis eruditi ſumus, & qui hæc ipſa exempla præceſſiſſe non ignoramus multa, & alia ex diuinis ſcripturis ſimilia vel in præſentijs vel in rebus geſtis didicimus contineri? *non enim*, inquit Deus, *conſilia mea, ſicut conſilia veſtra, nec via mea ſicut viæ veſtræ, ſed quantum diſtat cœlum à terra tantum diſtant cogitationes meæ à cogitationibus veſtris, & conſilia mea à conſilijs veſtris.* Tum præterea ſi nos famulos noſtros, qui nos fortaſſe offenderunt cum promittunt ſe eſſe meliores, recipimus, & ad priorem reuocamus locum, interdum vero etiam maiorem eis poſt offenſam ex reconciliatione fiduciã damus, nonne multo magis hoc nobis faciat Deus? nam ſi propterea nos feciſſet vt puniret, bene deſperaſſes & dubitares de ſalute tua, ſi vero propter bonitatem ſuam tantũmodo nos fecit, vt æternis bonis eius & muneribus fruamur, atq; omnia quæ agit, ab initio ſeculi vſq; ad præſens tẽpus, propterea agit, & propterea mouet, quæ vltra nobis deſperandi, quæ ambigẽdi cauſa ſupererit? ſed ita ve-

F hementer, ais, offendimus eum, vt nullus vnquam hominũ, propterea ergo maxime velocius & vehementius ſatisfacere oportet & pœnitudinẽ gerere cõmiſſi, & cito recedere ab his actib. quibus offenditur Deus. neq; n. rectas & ingenuas mentes ita offendit, quamuis grauiſſima iniuria delicti, vt contemptus ſatisfaciendi, peccare etenimque humanum eſt, permanere aũt in peccatis diabolicũ eſt, deniq; vide quomodo per prophetã hoc arguat magis Deus, quã illud, *& dixi*, inquit: *Poſteaquam meretricata es, poſt hæc omnia conuertere ad me, & non es conuerſa*, & iterum alibi, *Et in his omnib. non eſt conuerſa ad me ſoror eius Iudas, & adhuc manus extenſa*, in alijs quoq, poſtquã arguit delicta populi per prophetam, & emendationẽ ſuam promiſerunt, oſtendens quã amabiliter conuerſionẽ ſuſcipit Deus pec-

3. Reg. 8. 40. catorũ, dicit. *Quis dabit ita eſſe cor eorũ vt timeant me, & cuſtodiant mandata mea omnib. diebus vitæ ſuæ, vt bene eis ſit & filijs eorũ in ſeculum*, ſed & Moyſes docere populũ volens, quid

Deut. 10. 12. Deus requirat ab hominib. ita dicit, *& nunc audi Iſrael, quid Dominus poſcit abs te, niſi vt timeas Dominũ Deũ tuum, & incedas in omnib. vijs eius, & diligas eum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua & omni mente tua.* Deus ergo q cupit diligi à no-

G bis & omnia facit pro hoc, & nec vnigenito ſuo parcit pro ſalute noſtra & caritate, & qui optat, vt ita dicam, vt quocumq; pacto & quandocumque reconciliemur ei, quomodo pœnitentes nos & conuerſos, ad ſe non libenter ſuſcipiat, & amabit vt filios? Nam quo proſpectu putas illud quod dixit per Prophetam, dic tu prius iniquitates tuas vt iuſtificeris.

CAPVT XVIII.

De ſpe & fiducia in Dei bonitate ponenda.

AGe ergo iam aggrediamur iter vitæ, reuertamur ad ciuitatem cœleſtem in qua conſcripti ſumus & ciues decreti, huius nobis vrbis ianuas deſperatio quidem claudit, aperiet aũt ſpes, & fiducia latum præbebit ingreſſum, hæc ſi contemnimus non ſolũ iam deſidiæ culpam, ſed & ſuperbiæ incurrimus. Nam & diabolus nõ aliunde talis factus eſt, niſi quia primo poſt peccatũ deſperatione viſus eſt, poſtea vero ex deſperatione incidit in ſuperbiam & elationem, ſic ergo & anima ſi ſemel ſalutem ſuam cœ-

H perit deſperare, iam nec intelligit, quomodo vel in quæ mala præcipitetur, nihil n. aut agere aut dicere metuit, quod contrariũ ſaluti ſit, & ſicut ſæpe vidimus in his, qui inſaniunt cum ſemel perdiderint ſanitatis ſtatum, nihil iam vltra metuunt, nihil erubeſcunt, ſed libenter omnia & dicere audent & facere. Si in ignem prorruant non declinant, etiamſi in præcipitium aut in profundum non reuocant pedem. Ita & qui deſperatione capti ſunt irreuocabiles fiunt, per omnes enim malitiæ vias diſcurrunt, pudor nihil prohibet, metus nihil impedit, præterita non metuunt, futura non reformidant, ſola mors eſt, quam euadere non poſſunt.

A propter quod deprecor priuſquam vehementius inebrieris mali huius veneno, exſurge, quæſo te expergiſce aliquando, & diabolicam hanc depone moleſtiam, quod ſi ad ſubitum non potes, paulatim & ſenſim recollige animos, quamuis vt mihi videtur facilior via ſit omnia ſimul abrumpere & mali huius retinacula patiter cuncta, atq; ex integro ad exercitia conuerti pœnitentiæ, ſi autem tibi hoc difficile videtur, ſaltem ſirmæ initium aliquod, melioris vitæ & æternæ deſiderium cape, & ſic Domino opitulante ad maiora & perfectiora conſcendes, primum ergo per humilitatem confeſſionis profer delicta tua coram Deo, ſacerdoti & ſic pœnitentiæ modicum ab eo indictum diligenter exequere, nec reuertaris ad priora vitia, ſed ſemper per iuſtitiæ callem ſtudeas peruenire ad virtutum arcem.

E ne audire quidem velint, ſed tantum res in ſermone eſt, & ſermone ſummis è labijs non ex intimo dolore cordis producto, ita vt interdum etiam pro hoc ipſo laudari expectent, quaſi qui nihil fallant, ſed licet contra ſemetipſos, tamen vera pronuncient, quaſi ita graue apud homines appareat peccatum, cum ab eo perfertur, qui admiſit, vt cum ab alio arguitur, ſed iſtud faciunt hi, qui multa deſperatione etiam ſenſu doloris carent, nec hominum iam verentur notam, ſed cum fiducia quadam quaſi aliena ita propria pronunciant mala, te autem nihil horum facere volo, neque deſperatione ad confitendum venire, ſed cum ſpe bona, & præſumptione indulgentiæ deſperationis radice penitus exciſa, radix eſt enim deſperationis ignauia, non ſolum radix ſed nutrix etus & mater. Nam ſicut veſtis generat tineas & nutrit, ita & ignauia non ſolum gignit deſperationem, ſed & alit & fouet, ex ſemetipſis igitur animantur hæc pariter & augeſcunt, & ſi alteram quis harum abſcidat, altera ſine dubio interitu perimetur alterius &c.

CAPVT XIX.

De Confeſſione humili.

B HVmilitatis teſtimonia ſunt, & iniquitatem ſuam quemque cognoſcere & cognitam voce confeſſionis aperire, vſitatum humani generis vitium eſt, & labendo peccatum committere, & commiſſum non confitendo prodere, ſed negando defendere atque conuictum defendendo multiplicare, ex illo quippe lapſu primi hominis hæc augmenta nequitiæ ducimus, ex quo ipſam radicem traximus culpæ, adhuc primus homo requiſitus fuerat, vt quæ tranſgrediendo commiſerat, confitendo deleret, & interrogatus vbi eſſet, vt perpetratam culpam reſpiceret, & confitendo cognoſceret quam longe à conditoris ſui facie abeſſet. Indicia veræ confeſſionis ſunt, ſi vnuſquiſque cum ſe peccatorem dicit, id de ſe dicente

Prou. 18. 19. etiam alteri non contradicat, ſcriptum eſt, *iuſtus in principio accuſator eſt ſui.* Non magis peccator ſed iuſtus videri appetit, cum peccatorem ſe quiſquis nullo arguente cõfitetur, confeſſionis veritate probatur, quod alter malũ quod fecimus increpat, quod ſuperbi defendimus, *licet

* al: liquet quia peccatores nus eſſe ficte dicebamus, curãdum ſummopere eſt, vt mala quæ fecimus & ſponte fateamur, &

C hæc alijs arguentibus non negemus, ſuperbiæ quippe vitium eſt vt quod fateri quiſq; quaſi ſua ſponte dignatur, hoc ſibi dici ab alijs dedignetur, pignus debitoris eſt, confeſſio peccatoris, à debitore enim pignus accipitur, cum à peccatore iam peccati confeſſio tenetur.

CAPVT XX.

Quod nihil proſit ſe peccatorem dicere & nolle ſe emendare.

COrrumpitur autem pœnitentia, ſi iiſdem quis pro quibus confiteatur, rurſus inuoluatur malis,

Eccli. 34. 29 *Vnus enim, inquit, ædificans, & vnus deſtruens, quid conſequitur niſi laborem? & qui baptizatur à mortuo & iterum contingit mortuum, quid proficit in lauacro priori?* ſic & homo qui ieiunat pro peccatis ſuis, & iterum vadit, & eadem agit, orationem eius quis audiet? & iterum dicit, qui redit à Dei iuſtitia ad peccatum, Dominus præcipitat eum in gladiũ, & ſicut canis, cum reuertitur ad vomitum ſuum odibilis

D efficitur, ita & ſtultus cum reuertitur ad peccatum ſuum, non ergo hoc ſolum ſufficit ſi incuſans ſemetipſum peccata tua videaris exponere, ſed eo affectu hæc age, vt ſpetes tibi in eo iuſtificationis aliquid conferri per pœnitentiam. Sic enim poteris animæ tuæ confitenti incutere verecundiam, ne vltra in hæc pro quibus confitetur incurrat. Nam condemnare ſemetipſum, & peccatorem dicere commune hoc eſt omnium, & hæc pœnitentia eſt infidelium, denique multi de ſcena quoque viri & præcipue mulieres impudicæ peccatores ſemetipſos & ſceleratos appellant, non eo proſpectu hæc dicunt quo cupiant emendari, ideo non eſt dicenda iſta confeſſio, non enim ex corde compuncto neq; in amaritudine lachrymarum talia proferuntur, neque eo affectu quaſi qui oderint ea quæ accuſant, nec vltra non dicam agere hæc, ſed

CAPVT XXI.

Qualiter ſit pœnitentia agenda.

F OMnis peccator in pœnitentia duplum habere gemitum debet nimirum quia & bonum quod oportuit non fecit, & malum quod non oportuit fecit, cum ad bona opera non adiungimus, neceſſe eſt vt noſmetipſos dupliciter defleamus, qui & recta non fecimus & praua operati ſumus. Per beatum Moyſem vnus turtur pro peccato, alter vero offerri in holocauſtum iubetur, holocauſtum namque totum incenſum dicitur, vnum ergo turturem pro peccato offerimus, cum pro culpa gemitum damus de altero holocauſtum facimus, cum pro eo, quod bona negligimus noſmetipſos funditus accendente igne doloris ardemus. Beatus Iob poſt flagella proficiens & à ſemetipſo in magna redargutione diſſentiens dicit, *Idcirco ipſe me reprehendo & ago pœnitentiam in fauilla & cinere*, In fauilla enim & cinere pœnitentiam agere eſt contemplata ſumma eſſentia, nihil aliud quam fauillam ſe cineremque cognoſcere, in cilicio aſperitas, & Iob 42. 6.

G compunctio peccatorum, in cinere autem puluis oſtenditur mortuorum, & idcirco vtrumque adhiberi ad pœnitentiam ſolet, vt in compunctione cilicij cognoſcamus quid per culpam fecimus & in flagello cineris perpendamus quid per iudicium facti ſumus, conſideretur ergo in cinere per mortis ſententiam ſubſequens iuxta pœnam vitiorum quæ poſt peccatum carnis contumeliæ ſurrexerunt, videat homo in aſperitate cilicij ſuperbiendo quid fecit, videat in cinere vſque quo peccando peruenit, quaſi quodam cilicio peccator pungitur, dum in mente ſua aſperis redargutionum ſtimulis conſtringitur, in cinere autem agit pœnitentiam, qui ex primo peccato quid per iuſtum iudicium factus ſit ſolenter attendit, in tenebras diem vertimus cum noſmetipſos diſtricte punientes ipſa delectationis prauæ blandimenta per diſtricta pœnitentię lamenta cruciamur & flendo inſequimur,

H quæ quid in corde taciti ex delectatione peccamus, fidelis quiſque dum cogitationes in iudicio exquirit ſubtiliter, non ignorat ſemet introrſus diſcutiens ſe ante iudicium vehementer examinat, vt diſtrictus iudex eo iam tranquillius veniat ad cor ſuum quem diſcutere appetit, quo eum pro culpa punitum cernit, omnipotens Deus ſubtiliter *acta noſtra conſiderat, & tamen hæc pœnitentibus miſericorditer relaxat, qui & duritiam in peccantibus conſpicit, ſed tamen hanc præueniente gratia ad pœnitentiam emollit, culpas noſtras Deus enumerat, cum nos ipſos ad ſingula quæ fecimus deflenda conuertit, quas miſericorditer relaxat, quia ea dum nos punimus ipſe nequaquam in extremo examine iudicat. Paulo atteſtante qui ait, *ſi nos noſmetipſos diiudicaremus, non vtique diiudicaremur*, quod exterius agimus niſi pœnitentia interueniente diluamus, in ſecreto iudicio iam Dei ſub quadam occultatione ſeruatur, vt quandoque etiam de ſigillo ſecreti exeat ad publicum iudicium, cum vero pro * al: act' noſtros.

malis

A malis quæ fecimus diſciplinæ flagello atterimur, & hæc per pœnitentiam deflemus, iniquitatem noſtram ſignat & curat, quia nec inulta hic deſerit, nec in iudicio punienda ſeruat, ſignat Deus delicta noſtra quia hæc ſubtiliter attendit, & ſeruat, curat vero quia hæc per flagellum ſuorum relaxat. Vnde beatus Iob humani generis abſtinentia perſonam
1.Cor.11. 31. dicit, *ſignaſti quaſi in ſacculo delicta mea*, peccata noſtra quaſi in ſacculo ſignantur, cum mala quæ fecimus, ſolicito ſemper corde penſamus, quid namque eſt cor ſollicitum, niſi ſacculus Dei, vbi dum ſtudioſe conſpicimus per quanta deliquimus, peccata noſtra quaſi in Dei ſacculo ſignata portamus, quia culpas quas nos in corde pœnitendo cognoſcimus, pius nobis conditor relaxat, recte poſt ſignata in ſacculo delicta dicitur, ſed curaſti iniquitatem meam, ac ſi aperte dicat quod modo ſignas vt pœnitendo videam, abs procul dubio ne in retributione videatur.

CAPVT XXII.

B

De differentia malorum & bonorum.

SÆpe ergo accidit vt per pœnitentiam quis multa & magna corrigat, inter hæc tamen bona, quę per pœnitentiam correxit, etiam peccata commiſerit, & hoc eſt quod maxime deſperationem animo inducit, quia videtur ſibi deſtruxiſſe quod ædificauerat & omnes illos labores inaniter exſudaſſe, & hæc eſt cogitatio, quæ præcipue animæ pondus deſperationis imponit, ſed illud rurſus oportet cogitare, per quod peſtifera & inimica vitę noſtræ cogitatio iſta repellatur, quia illa bona quæ egimus, & emendatio illa, quæ per pœnitentiam quæſita eſt, niſi fuiſſet, & velut contrariô pondus ponderi huic, quod ex peccatis nobis introductũ eſt, obſtitiſſet, nihil fuerat q; in profundum nos malorum decidere prohiberet, nunc autem ſicut fortis quædam lorica iaculum graue & amarum non permiſit vſq; ad vitalia viſcerum penetrare, ſed vim lætalis teli maxima fregit ex parte, certum eſt enim, quod qui fert ſecum illuc, plura bona & plura mala, in ipſis pœnis habebit aliquid refrigerij, qui autem bonorũ
C operum nihil, malorum ſecum multam copiam defert, quid eum maneat, nec opus eſt dicere, erit enim ibi ſine dubio compenſatio bonorum operum malorumque, & velut in ſtatera poſita, vtraque pars quę emerſerit, illa ſibi eorum quorum momentum vergitur operum vindicabit, ſi ergo malorum operum multitudo quantitatem bonorum operum ſuperauerit, pertrahit ad gehennam, ſi enim maior fuerit operum bonorum ſumma vt abſiſtent & repugnabunt malis, atque operatorem ſuum ad regionem viuorum ex ipſo etiam gehennæ confinio reuocabunt, verum hęc non tam ex noſtro ſenſu, quam ex diuinis ſcripturarum ſermonib. adnumantur, ſic enim ſcriptura pro-
Matt.16. 27 nunciat dicens, *ipſe reddet vnicuique ſecundum opera ſua*, non ſolum enim in gehenna ſuppliciorũ, ſed in regno cœleſti
Ioa.14.2. multæ erunt differentiæ, *manſiones enim*, inquit, *multa ſunt*
1.Cor.15. 41. *apud patrem meum*, & iterum, *alia gloria ſolis & alia lunæ*, & quod vere amplius admirandum ſit, vt oſtenderet quod etiam in minimis ratio & menſura penſabitur meritorum,
Ibid. *& ſtella*, inquit, *ab ſtella differt in claritate*, vt per hoc oſten-
D deret, quia & inter ſingulos eorum, qui in regno erunt, futura ſit differentia, hæc igitur omnia ſcientes non nos ſubtrahamus ab operibus bonis neq; deſperationis obtentu nos deſidiæ atq; ignauiæ concedamus, neque ſi ad ſplendorem ſolis ac lunæ peruenire non poſſimus etiam ſtellæ nobis, quamuis inferior claritas contemnenda eſt, tantum eſt vt aliquantulum lucis virtutum merito quæramus, aurum eſt vt quamuis nimium cœli tamen ornatum mereamur explere, ſi aurum, ſi lapis pretioſus eſſe non poſſumus, argentum ſaltem expleamus locum, tantum ne in illam materiam conuertamur, quam facile ignis abſumit, ne lignum, ne fœnum inueniamur aut ſtipula ſimus in bonorum parte vel vltimi tantum, ne in malis primi.

CAPVT XXIII.

E

Dicta Abbatis Pinuphi.

PRæterea vero notandum eſt, quod poſt illam generalem baptiſmi gratiam & illud potiſſimũ martyrij donum, quod ſanguinis ablutione conquiritur, ſimiliter alia in ſcripturis ſacris ægritudinis noſtræ remedia annotata inueniuntur. Multi ſunt n. pœnitentiæ fructus, per quos ad expiationem criminum peruenitur. Non enim tantũ ſimpliciter ſolo pœnitentiæ nomine ſalus æterna repromit-
tur de qua Apoſtolus Petrus, *Pœnitemini*, inquit, *& conuer-* Act.3.19.
timini vt deleantur peccata veſtra, & Ioannes Baptiſta vel
ipſe Dominus, *pœnitentiam agite appropinquabit enim regnum* Matt.3.2.
cœlorum, ſed etiam per charitatis affectum multitudo peccatorũ obruitur, *quia charitas operit multitudinem peccatorum*, 1.Pet.4.8.
Similiter ergo per fructum vulnerib. noſtris medela mõ- *for. eleemoſynarũ
ſtratur, quia ſicut aqua extinguit ignẽ, ſic eleemoſina extinguit peccatũ. Item per lachrymarum profuſionẽ conquiritur ablutio delictorum. *lauabo n. per ſingulas noctes le-* F
ctum meum, lachrymis ſtratum meum irrigabo, deniq; ſubiũgit, Pſal.6.7.
oſtendens non inaniter eas fuiſſe profuſas, *diſcedite a me* Ibid.v.9.
omnes qui operamini iniquitatem quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei, nec non per confeſſionẽ criminum abolitio condonatur, *dixi n.* inquit, *pronuntiabo aduerſum me iniu-* Pſ.31.5.
ſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. & iterum. *narra tu iniquitates tuas prius vt iuſtificeris*, per affli- Iſa.43.26
ctionem quoq; cordis & corporis admiſſorum ſcelerum remiſſio ſimiliter obtinetur. Nam *vide*, inquit, *humilitatẽ* Pſ.24.18.
meam & laborem meum & remitte omnia peccata mea, præcipueq; per emendationẽ morum, *Auferte*, inquit, *malum co-* Iſa.1.16.
gitationum veſtrarum ab oculis meis, quieſcite agere peruerſe, diſcite benefacere, quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam & venite & arguite me dicit Dominus, & ſi fuerint peccata veſtra vt coccinum velut nix dealbabuntur, ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana munda erunt. Interdum etiã per interceſſionem ſanctorum impetratur venia delicto-
rum, *qui n. ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem,* 1.Ioan.5.16.
petat & dabitur ei vita peccanti non ad mortem, & iterum, *infir-*
matur quis ex vobis inducat presbyteros Eccleſiæ: & orent ſuper eum Iaco.5.14.
vngẽtes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infir- G
mum, & alleuabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit dimittẽtur ei. nonnunquam miſericordiæ ac fidei merito labor exco-
quitur vitiorũ, ſecundum illud *per miſericordiam & fidem* Ibi.v.19.
purgantur peccata, per conuerſionem plerumq; ac ſalutem eorũ qui noſtris monitis ac prædicatione ſaluantur, quoniam qui conuerti fecerit peccatorem de errore viæ ſuæ, ſaluabit animã ſuam de morte & cooperit multitudinem peccatorum. Per indulgentiam nihilominus ac remiſſionem noſtram ad indulgentiam noſtrorum facinorum peruenitur, *ſi enim*, inquit, *dimiſeritis* Matth.6.
hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater veſter cœleſtis 14.
delicta veſtra. Vides ergo quantos miſericordiæ aditus patefecerit clementia ſaluatoris, vt nemo ſalutem cupiens, deſperatione frangatur, cum videat ſe tantis ad vitã remedijs inuitari, ſi enim pro infirmitate carnis, afflictione ieiuniorum aboleri peccata nõ poſſe cauſatis, nec potes dicere, *Genua mea infirmata ſunt a ieiunio, & caro mea im-* Pſ.101.9.
mutata eſt propter oleum, quia cinerem tanquam panem manduca- H
bam, & potum meum cum fletu miſcebam, eleemoſynarum ea redime largitate indigenti, ſi non habes quod impertias, licet nullum ab hoc opere neceſſitas inopiæ ac paupertatis excludat, quandoquidem & illius viduæ duo tantum æra ingentibus diuitum donarijs præferuntur & pro calice aquæ frigidę, mercedem ſe redditurum Dominus repromittat, certe morum poteris emendatione purgari, quod ſi perfectionem virtutum extinctione vitiorum omnium non potes adipiſci, ſollicitudinem piam erga vtilitatem alienæ ſalutis impẽde: ſi aũt idoneum te huic miniſterio non eſſe cõqueraris, operire peccata poteris charitatis affectu, in hoc quoq; ſi te fragilem fecerit quęlibet mentis ignauia, oratione ſaltem atq; interceſſione ſanctorum remedia vulnerib. tuis humilitatis affectu ſubmiſſus implora, poſtremo quis eſt, qui non poſſit ſimpliciter dicere, *peccatum meum cognitum tibi feci, & iniuſtitiam meam nõ* Pſal.31.5.

A *operuit*, vt per hanc cōfeſſionem & illud confidenter ſubiungere mereatur, *& tu remiſiſti pietatem cordis mei*, quod ſi
Ibid. verecundia pertrahēte reuelare coram hominib. erubeſcis, illi quem latere non poſſunt confiteri ea iugi ſupplicatione non deſinas, ac dicere ei,
Pſ. 50. 5. *iniquitatem meam ego cognoſco & peccatum meum contra me eſt ſemper, tibi ſoli peccaui & malum coram te feci*, qui & abſq; vllius verecundiæ publicatione curare & ſine improperio peccata donare cōſueuit. poſt illud quoq; tam promptum certumq; ſubſidium aliud quoq; adhuc facilius largita nobis eſt diuina dignatio, ipſamq; remedij opem noſtro cōmiſit arbitrio, vt indulgentiam noſtrorum ſcelerū pro noſtro præſumamus affectu dicentes ei, *dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitorib. noſtris*. Quiſquis igitur ad indulgentiam ſuorū criminum deſiderat peruenire, his ſemetipſum aptare ſtudeat inſtrumentis, nec obdurati cordis peruicacia à remedio ſalutari fontem tantæ pietatis auertat, quæ etiamſi hæc omnia fecerimus non erunt idonea ad expiationem ſcelerum noſtrorum, niſi ea bonitas Domini, clementiaq; deleuerit, qui cum religioſi conatus obſequia
B ſupplici mēte à nobis oblata perſpexerit exiguos paruoſque conatus immenſa liberalitate proſequitur dicēs,
Iſa. 43. 25. *ego ſum, ego ſum qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum iam non recordabor*, tu autem ò homo hæc conſiderans ſtude temetipſum per pœnitentiā recuperare & longe à vitijs te ſeparare. ſicq; bonis operibus inſiſtens poteris Deo te proximū facere, quicquid boni poſſis dum tēpus habes inſtanter operare. Etenim ſicut diuitiæ huius ſæculi, tunc maxime augentur, ſi nulla prorſus lucra nec minima *condemnentur, ita & ſpiritualibus diuitijs nec
*ſor. cōtemnātur minimum quid eſt boni operis, contemnendum eſt, alioquin valde abſurdum videtur, cum iudex noluit ne calicis quidem aquæ frigidæ mercedem ſe promiſerit negaturum. nos quidem dicere quia nihi magna *quæ gerimus
*for. quæq; egerim & ingentia nihil proderunt minima, immo vero ego etiā illud addo, & quia ſi quis parua contemnat & minima,
Eccli. 19. 1. certum eſt quod paulatim etiam ad magna perueniat, *qui vero ſpernit minima*, ſicut ſcriptura dicit, *paulatim decidit*, & ideo arbitror Deum & ſaluatorem noſtrum in rebus minimis magnas ſtatuiſſe mercedes, quid n. tam leue, tam
C facile, quam viſitare infirmum & tamen huic tam exiguo operi remunerationem magnificam poſuit. & iterū, quid tam facile quid tam gratum, quam eſurienti præbere cibum, ſitienti potum, nudo indumentum, concluſum in carcere requirere, & hæc quæ tam parua ſunt & tam minima ita magna ducit & ſumma, vt ea non homini, ſed ſibi ipſi Deus deputet miniſtrata, & pro his regnum cœleſte promiſerit. Aggredere igitur amice Chariſſime, aggredere iter æternæ vitæ, & iterius ſuſcipe iugum Chriſti ſuaue & onus eius leue, recupera in temetipſo animi virtutes & finem redde initijs ſimilem, nec patiaris, tantum tibi & tanto labore quæſitum ſpiritalium gratiarum diripere cenſum, peribit enim ſi perſiſtas in peccatis, & exacerbes Deum in actibus tuis, ſi vero priuſquam cenſus tui fiat multa iactura, & priuſquam terra tua noxijs inundationibus repleatur excluſas irruptionum fauces, & ingreſſum perhibeas inundantium vitiorum, poteris rurſu priſtinam reparare culturam, & ad fructus ſolitos iuris oprimi quondam tibi exercere nonalia, exſurge ergo, exſurge
Matt. 10. 14. ſicut propheta dicit & *excute puluerem tuum*, exſurge de terra, & ſtatim mihi crede terrebitur aduerſarius tuus, ille
D enim ita te quidem deiecit, quaſi vltra non reſurrecturū, ſi autē videat te ſurrexiſſe de terra, & brachia rurſus certamini protendentem, ipſa tui audacia deterrebitur, & quanto tu prōptior tanto ille formidoloſior fiet, & quāto maiora præſumis, tanto ille infirmior fragiliorq; redditur, ſed & illud cogita quod tibi audenti aderit Deus, illi vero ſcelerum conſcientia & audacia labefactabit & vires, ſicque diuina gratia largiente in omnib. hoſti tuo ſuperior exiſtens, tam victor fortis ope virtutum valde ditatus, ad cœleſtis regni gloriam percipiendam migrabis vbi cum Chriſto & ſanctis angelis eius in æternum gaudebis.

FINIS LIBRI TERTII.

HRABANI MAVRI AD HERIBALDVM

DE QVÆSTIONIBVS CANONUM Pœnitentialium

LIBRI TRES.

Regulæ de Miniſtris Eccleſiæ ſi deuiauerint, cum adiuncta.

Epiſtola Iſidori ad Maſſonem Epiſcopum de reſtauratione ſacerdotis.

De Pœnitentiæ ſatisfactione.

De Pœnitentijs Laicorum.

HRABANI REGVLAE DE MINISTRIS ECCLEſiæ ſi deuiauerint, canonica prolata.

F

1. *De presbyteris qui vxores acceperunt vel fornicati ſunt.*
2. *De diaconibus ſimiliter.*
3. *De his qui ad presbyterium promouentur, & ante ordinationem peccatorum conſcij ſunt.*
4. *De canone apoſtolorum.*
5. *De diuerſis ordinibus ab vxoribus abſtinendis.*
6. *Quod ſacerdotes & leuitæ cum mulieribus coire non debeant.*
7. *De incontinentia ſacerdotum vel leuitarum.*
8. *De ſubintroductis mulieribus.*
9. *De clericis vſuras accipientibus.*
10. *Vt nullus presbyter & diaconus conductor exiſtat, & vt clerici ab vſuris ſe abſtineant.*
11. *Vt clerici vel continentes ad virgines vel viduas non accedant.*
12. *De clericis vel monachis non manentibus in ſuo propoſito.*
13. *De monachis vel virginibus propoſitum non ſeruantibus.*
14. *Vt ad ſacrarium mulieres non introeant.*
15. *De eadem re.*
16. *Quod nulli ſacerdoti canones liceat ignorare.*
17. *De pollutionibus interrogatio Auguſtini, & reſponſio Gregorij.*
18. *Quod nihil proſit ſacerdoti etiamſi bene viuat, ſi male viuentibus tacendo non contradicit.*
19. *Luctuoſa deſcriptio carnaliter viuentium ſacerdotum.*

G

CAPVT I.

De presbyteris qui acceperunt vxores vel fornicati ſunt.

PResbyter ſi vxorem acceperit, ab ordine deponatur. Si vero fornicatus fuerit aut adulterium perpetrauerit, amplius pelli debet, & ad pœnitentiam redigi. *Ex concil. Neocæſarienſi, can. 1.*

CAPVT II.

De diaconibus ſimiliter.

H

SImili modo etiam diaconus, ſi eodem peccato ſuccubuerit, ab ordine miniſterij ſubtrahatur. *In eodem concilio, can. 10.*

CAPVT III.

De his qui ad presbyterium promouentur, & ante ordinationem ſuam, peccatorum ſibi ſunt conſcij.

PResbyter ſi præoccupatus corporali peccato prouehatur, & confeſſus fuerit de ſe, quod ante ordinationem deliquerit, oblata non conſeciet, manēs in reliquis officijs, propter ſtudium bonum. Quod ſi de ſe non fuerit ipſe confeſſus, & argui manifeſte nequiuerit, poteſtati ſui iudicij relinquatur. *In eodem concilio, can. 9.*

A

CAPVT IV.

De canone apoſtolorum.

Ex can. Apoſt. 25. Naum. 1.

PResbyter aut Diaconus, qui in fornicatione aut periurio aut furto aut homicidio captus eſt, deponatur, non tamen communione priuetur. Dicit enim ſcriptura: *non vindicabit Dominus bis in idipſum.*

CAPVT V.

De diuerſis ordinibus ab vxoribus abſtinendo.

Ex concil. Carthaginenſi, cap. 4.

SAcerdotes Dei & diaconi, vel qui ſacramenta contrectant, pudicitiæ cuſtodes, ab vxoribus ſe abſtineant.

CAPVT VI.

Quod ſacerdotes & leuitæ cum mulieribus coire non debeant.

B

Ex decretis Innocentij Papæ cap. 16 Ep. 2. ad Victr. c. 9. Apud Gratian. diſt. 31. c. Tenere deb. Leuit. 11.

PRæterea quod dignum & pudicum & honeſtum eſt tenere eccleſia omnimodo debet, vt ſacerdotes & leuitæ cum mulieribus non coeant. Quia miniſterij quotidiani neceſſitatibus occupantur. Scriptum eſt enim. *Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter.*

CAPVT VII.

De incontinentia ſacerdotum vel leuitarum.

Innocentij Papæ ca. 21. Epiſt. 3 ad Exuper. c. 1.

DE presbyteris ac diaconibus diuinarum legum eſt diſciplina, vt incontinentes in officijs talibus poſiti, omni honore eccleſiaſtico priuentur, nec admittantur ad tale miniſterium quod ſola continentia oportet impleri.

C

CAPVT VIII.

De ſubintroductis mulieribus.

Ex concil. Niceno cap. 3.

INterdicit per omnia magna ſynodus, non epiſcopo, non presbytero, non diacono, non alicui omnino qui in clero eſt, licere ſubintroductam habere mulierem.

CAPVT IX.

De clericis vſuras accipientibus.

In eodem concilio can. 14. Concil. Nic. c. 17. Pſal. 14.

QVoniã multi ſub regula conſtituti auaritiã & turpia lucra ſectantur, oblitique diuinæ ſcripturæ dicẽtis: *Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram, mutuum dantes centeſimas exigunt.* Iuſtè cenſuit ſancta & magna ſynodus, vt ſi quis inuentus fuerit poſt hanc definitionem vſuras accipiens, aut ex inuentione aliqua, vel quolibet modo negotium tranſiens, aut hæmiolia, id eſt, ſexcupla exigens, vel aliquid tale prorſus excogitans, turpis lucri gratia, deijciatur à clero, & alienus exiſtat à regula.

D

CAPVT X.

Vt nullus presbyter & diaconus conductor exiſtat, & vt clerici abſtineant ſe ab vſuris.

Ex concil. Carthag. can. 14. Concil. Carthag. 3. c. 15. & 16.

PResbyteri & diaconi non ſint conductores aut procuratores, neque vllo turpi negotio & inhoneſto victum quærant, quia reſpicere debent ſcriptum eſſe. *Nullus militans Deo implicat ſe negotiis ſecularibus.* Si quis commodauerit pecuniam, pecuniam accipiat. Si ſpeciem, eandem ſpeciem quantum dederat, accipiat.

E

CAPVT XI.

Vt clerici vel continentes ad virgines vel viduas non accedant.

In concil. Africano ca. 5.

CLerici vel continentes ad virgines vel viduas niſi ex iuſſu vel permiſſu epiſcoporum non accedant.

CAPVT XII.

De clericis vel monachis non manentibus in ſuo propoſito.

Ex concil. Calced. can. 7.

QVi ſemel in clero deputati ſunt, aut monachorum vitam expetiuerunt, ſtatuimus neque ad militiam neque ad dignitatem aliquam venire mundanam, aut hoc tentantes & non agentes pœnitentiam, quominus non redeant ad hoc quod propter Deum primitus elegerunt, anathematizentur.

F

CAPVT XIII.

De monachis vel virginibus propoſitum non ſeruantibus.

In concil. Calcedo. can. 15.

VIrginem quæ ſeſe Deo conſecrauit, ſimiliter & monachum non licere nuptialia iura contrahere, quod ſi hoc inuenti fuerint perpetrantes, excommunicentur. Confitentibus autem decreuimus, vt habeat auctoritatem eiuſdem loci epiſcopus miſericordiam humanitatemque largiri.

CAPVT XIV.

Vt ſacrarium mulieres non introeant.

Ex epiſtola Gelaſij ca. 26.

QVod non oporteat mulieres ingredi ad altare.

G

CAPVT XV.

De eadem re.

Epiſt. 1. c. 28.

NIhilominus impatienter audiuimus tãtum diuinarum rerum ſubiiſſe deſpectum, vt fœminæ ſacris altaribus miniſtrare *firmentur, cunctaq; non niſi virorum famulatui deputata, ſexum cui non competit exhibere: Viſa quod omnium delictorũ quæ ſingillatim perſtrinximus noxa, reatus omnis, & crimẽ, eos reſpicit ſacerdotes, qui vel iſta committunt, vel committentes minimè publicando, prauis exceſſibus ſe fauere ſignificant.

** ferãtur*

CAPVT XVI.

Quod nulli ſacerdoti, canones liceat ignorare.

Cœleſtini Papæ can. 20. Epiſt. 3. ad Epiſc. Apul. c. 1.

NVlli ſacerdotum ſuos liceat ignorare canones, nec quicquam facere quod patrũ poſſit regulis obuiare.

H

CAPVT XVII.

De pollutionibus interrogatio Auguſtini, & reſponſio Gregorij.

Greg. ad interrogationes Auguſtini Anglorũ Epiſcopi, interrog. 11. Deut. 23.

SI poſt illuſionem quæ per ſomnium ſolet accidere, vel corpus Domini quilibet accipere valeat, vel ſi ſacerdos ſit, ſacra poſſit myſteria celebrare.

Reſponſio.

ET quidem, hunc, teſtamentum veteris legis, ſicut in ſuperiori capitulo iam diximus, pollutũ dicit, & niſi lotum aqua et vſque ad veſperum intrare eccleſiam non conceditur. Quod tamen aliter populus ſpiritalis intelligens, ſub eodem intellectu accipiet quod præfati ſumus. Quia quaſi per ſomnium illuditur, qui tentatus immunditia veris imaginibus in cogitatione inquinatur: Sed lu-

A non de infidelibus ſed de fidelibus fuerit, & ea his qui prius placuerit Deo, poſthæc autem ceciderit vel in adulteria, vel in omnes impudicitias, quæ vt Apoſtolus ait, turpe eſt etiam dicere, nec hunc ergo dico ſalutem deſperare debere, etiamſi ad vltimam huiuſmodi malis obſeſſus vſque peruenerit ſenectutem, ſed quæ ſit ratio dicti huius auſculta, *ſi ita Dei paſſibilis eſſet affectus, recte diceremus non poſſe iam extingui flammam, quæ tot ac tantis peccatorum ſuccenſa ſit malis.* Cum vero impaſſibilem eſſe naturam diuinam definitio veritatis oſtendat, intelligere debemus quia etiamſi punit Deus, etiamſi pœnas infert, non hoc cum ira paſſibili, ſed cum ineffabili clementia facit medentis non permouentis affectu, & ideo valde libenter pœnitere debemus, pœnitentiæ enim medicamentum ſi præueniens curet animam, non facit eam ad medicamenta iracundiæ peruenire, pro his quæ commiſit in Deum. Non enim vt diximus propter ſemetipſum vindicat Deus in peccatorem quaſi vlciſcens iniuriam ſuam, nihil enim tale recipit in ſe natura diuina, B ſed ad vtilitatem noſtram, facit omnia pro vtilitate noſtra, & correptiones inducit & pœnas, non vt ſe vindicet, ſed vt nos emendet, quod ſi perſiſtat quis in duritia, ſicut ille qui auertit oculos ſuos à luce, damnum quidem luci nullum intulit, ſemetipſum vero tenebris condemnauit: ita & qui per cor impœnitens contemnere ſe putat virtutem Dei, ſemetipſum alienum efficit à ſalute. Quod ſi medicus ab his qui vel phreneſim patiuntur, vel cerebro moti ſunt patitur iniurias, neque dolet pro hoc, neque iraſcitur, ſed facit omnia quæ medendi ratio depoſcit, quibus cruciari quidem videatur ille, qui patitur. Porro cruciatus ipſe non eſt iniuriarum vindicta, ſed cura languentis, denique ſi paruum quid æger proficere cœperit ad ſalutem, ſtatim vides gaudere medicum, lætari vſque & alacrius exequi reliquam curam, nec vſquam prorſus iniuriarum meminit, ſed ſalutis C in omnibus gerere proſpectum, quanto magis Deus etiam cum ad vltimam inſaniam deciderimus, non vltionis affectu, pro his quæ commiſimus mouetur in nos, ſed cupiens viſceribus noſtris, inueteratos vitiorum curare languores, pro hoc & † docet omnia, & agit, cupidus ſanitatis noſtræ, non pœnæ, ſed quod quamuis ratio ipſa pietatis ſufficienter oſtendat, tamen ne tibi de huiuſmodi ſententia dubitatio vlla videatur, poſſumus hæc etiam ex diuinis Scripturis, quod ita ſe habeant edocere.

† al: docet

CAPVT VI.

Teſtimonia Scripturæ ſacræ & exempla pœnitentium inde prolata.

Dic enim mihi quid ſceleratius fuit Rege Babyloniæ qui cum in multos expertus eſſet potentiam Domini, ita vt Prophetam eius adoraret, & iuberet ei thus & myrrham immolari, rurſus tamen ad priorem aduerſus Deum ſuperbiam deuolutus eſt, & eos qui imaginem eius adorare noluerunt, præferentes venerationem Dei, D vinctos in fornacem deiecit ignis ardentis, & tamen hunc tam immanem tam impium prouocat Deus ad pœnitentiam & dat ei conuertendi materias. Primo quidem ex hoc ipſo quod ei in fornace ignis tribus pueris ſociatus, apparuit, tum deinde, quod viſionem vidit illam quam interpretatus eſt Daniel, quæ vel ſola ſufficeret etiam lapidea corda mollire, ſed poſtquam rebus admonitus eſt, acceſſit etiam ſermonum per Prophetiam cohortatio, accepit enim & Prophetæ conſilium dicentis: *Propterea ô Rex conſilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime & iniquitates tuas miſericordia pauperum, fortaſſe erit patientia tuis votis tuis.* Quid dicis ad hæc vir ſapiens & beate, & poſt tantos lapſus adhuc redditus eſt, mihi crede quia & poſt grauiſſimam ægritudinem, atque ab ipſo pene mortis confinio redit ſanitas & poſt deſperatam inſaniem multi reſipiſcunt. Ecce enim vt ſupra memorauimus, rex iſte Babylonius omnes iam ſibi aditus ſalutis excluſerat, per id quod exacerbauit Deum, qui ſe fecit, & ad faſtigia regni celſa perduxit, qui ſibi cæleſtia

Dan. 4. 24

etiam myſteria reuelauit, qui futurorum quoque ſcientiam dedit & regni totius arcana reſerauit, qui magicas, Aſtronomicas, Gazarenas, Chaldaicaſq; præſtigias Prophetæ ſui diuina interpretatione confudit, & ineffabile ſacramentum captiui pueri ſapientiſſima diſcretione patefecit, ita vt non ſolum credere ſummo Deo videretur, ſed in omni orbe Deum Danielis Deum verum eſſe prædicaret, & non ſolum hunc ipſum negauit poſthæc, ſed & in tantam rurſus inſaniam deuolutus eſt, vt ſeruos Dei qui non adorarent imaginem ſuam in fornacem præcipitaret ignis ardentis, & tamen ne ibi quidem curæ & remedij eius obliuiſcitur diuina miſeratio, ſed in ipſo vt diximus ignis medio, vbi flammis tradiderat pueros Deum colentes, etiam ibi eum non terroribus, ſed mirabilibus mitigat, poterat enim & ignem extinguere, & imbres cælitus inundare, ſed hoc non facit ne plus accendat inſaniã, ſed permittit in tantum exaggerari flammam, quantũ furentis deſiderabat immanitas. & non ſolum inferri pœnas non prohibet ſed illatis poteſtatem perimit cruciandi, & ne quis videns nõ vri pueros, putaret fantaſma eſſe flammas, permiſit exuri pœnarum miniſtros, eos ſcilicet qui circa fornacem ſtabãt, vt oſtenderet quia verè ignis erat, qui videbatur, ſed erat præceptum Domini ignis virtute validius, omne enim quod eſt, neceſſario famulatur ei, à quo vt eſſet accepit originem, ſuſcipit ignis ergo ille corpora ſanctorum, & præcepto ac voluntate Dei naturę quaſi oblitus, ſolam eius partẽ, qua illuminat operatus eſt, ita vt ſanctos ac fideles depoſitos nõ corruptos redderet, ſed illuſtratos, proceſſerunt enim de furnace ignis tanquam de aula regali mirandi omnibus & omnibus venerandi, tunc nullus oculos ſuos ad regem conuertit, purpura & diademate refulgentem, ſed relictus eſt à cunctis tanquam ſi non eſſet, quia omnium in ſe mirabiles pueri rapuere conſpectus, quis enim non iſta ſtuperet ad corpora iuuenum pauiſſe flammas & non ſolum viſcera refugiſſe ſanctorum, verum etiam ne capitis quidem comam, quod eſt omniũ fragilius, aut ſummã ſaltem veſtimenti fimbriam perſtrinxiſſe? quis nõ miretur in eis mẽbra montibus, veſtimẽta metallis, capillos adamante fortiores? ſed in eo admirationis cumulus creſcit, quod in medio flammarum poſiti, Hymnum Deo canebant, cum vtique notum ſit, eos qui flammis traduntur, ſtatim vt os aperuerint conſumi, & illi quidem beati pueri manent apud Deum glorioſi & apud homines mirabiles, rex vero impius nec mirabilibus mouetur, nec viſionis & cõfuſionis ſuæ ſacramenta miratur, ſed permanet incredulus, nec tamen punitur, neq; enim vincitur in eum patiẽtia Dei, ſed tempore plurimo ſuſtentatum, vix aliquando corripuit, non præterita puniens, ſed emendationem proſpiciens in futuris, denique non in perpetuum damnatur, ſed paruo tempore correptus, annis pauciſſimis emẽdatus ad priorẽ rurſus reducitur ſtatũ, ita vt damni nihil pateretur ea pœna, lucri autem plurimum ea emendatione conquireret. Talis mihi crede, & talis eſt erga homines pietas Dei, nũquam ſpernit pœnitentiam, ſi ei ſincere & fideliter offertur, etiamſi ad ſummum quis perueniat malorum, & inde tamen vellet reuerti ad virtutis viam, ſuſcipit libenter & amplectitur, facit omnia quatenus eũ ad priorẽ reuocet ſtatum, quodq; eſt adhuc præſtantius & eminentius, etiãſi non potuerit quis explere omnẽ ſatisfaciendi ordinem, quantulamcumq; tamen & quamlibet breuis temporis geſtam non reſpuit pœnitentiam, ſuſcipit etiam ipſam nec patitur quamuis exiguæ conuerſionis perire mercedem.

E F G H

CAPVT VII.

De Eſaia.

Hoc enim mihi indicare videtur Eſaias vbi de populo Iudæorum talia quædam dicit. *Propter peccatum modicum contriſtaui eum, & percuſsi eum, & auerti faciem meam ab eo & contriſtatus eſt, & ambulauit triſtis coram me, ego vidi & ſanaui eum, & conſolatus ſum eum.* Euidentius nobis teſtimonium dabit etiam rex ille impius, qui cupiditatis quidem ſuæ prædam vxoris nequitia quæſiuit, ſed & perterritus ipſius ſceleris immanitate pœnituit, & cilicio

Iſa. 57. 18

A circundatus facinus ſuum fleuit, atq; ita erga ſe Dei miſericordiam prouocauit, vt cũctis eum abſolueret malis, ſic enim ſit, *& dixit ad Eliam, vidiſti quomodo compunctus eſt* 3. Reg. 21. 29 *Achab à facie mea, & quia fleuit in conſpectu meo, non inducam mala in diebus eius.* Sed & poſt hunc iterum Manaſſes qui omnes tyrannos immanitate ſcelerum ſuperauerat, qui cultum diuinæ religionis & obſeruantiã legis euerterat, qui templum Dei idolis repleuerat cœleſti cultu vacuatũ, hic ergo impietate ſcelerum ſupergrediẽs omnem malitiam, tamen, quia pœnituit, inter amicos Dei poſtmodũ numeratus eſt. Quod ſi vel hi vel illi, quos ſupra memorauimus, conſiderantes immenſitatem ſcelerum ſuorum, conuerſionis & pœnitentiæ reditum deſperaſſent, ab omnibus vtique bonis, quæ eos ea emendatione proſecuta ſunt, proculdubio decidiſſent, quinimo reſpicientes ad ineffabiles miſerationes Dei, & immenſæ bonitatis eius profundum quidem diabolica à ceruicib. ſuis deſperationis vincula ſoluerunt, ſuſcitantes vero ſemetipſos conuerſi ſunt ad virtutis viam & reuocantes à præcipitio pedum ſuorum curſum rurſum conſummauerunt bonũ. B

CAPVT VIII.

De ſententiis Prophetiis & exemplis Euangelicis de conuerſione peccatorum.

HÆc quidem de exemplis ſunt nobis dicta ſanctorũ, Audi nunc quomodo etiam ſermonibus per Prophetas ad conuerſionem inuitamur à Domino, Ps. 94. 8. *Hodie,* inquit, *ſi audieritis vocem eius, nolite obdurare corda veſtra*, quod autẽ dicit hodie, omne tempus, quo viuimus indicat, & vſq; ad vltimam, ſi res ita accidit, ſenectutem. Non n. tẽporis longitudine, ſed affectus ſinceritate pœnitudo pẽſatur. Aut nõ legimus, Niniuitas peccatum illud grauiſſimũ in deſerto non temporis longitudine, ſed vnius diei hora exigua diluiſſe? ſed & latro ille qui pendebat in cruce, non eguit prolixitate tẽporis vt ingreſſum paradiſi mereretur, ſed tantum ei ſpatij ſufficit quantum expendi potuit, donec vnũ poſſit proferre ſermonẽ, ita vt intra momentũ tẽporis totius vitæ ſcelerib. abſolutus, præcedere G ad Paradiſum ẽt Apoſtolos mereretur. Quid aũt & martyres? nonne frequẽter vna die, interdũ vero & ſub vnius horæ ſpatio coronas ſumpſere ingentium præmiorũ? Et ideo audendum eſt tantummodo, & promptis atq; ineitatis animis aggrediendũ, vt quadam velut indignatione permoti iraſcamur aduerſum deceptatricem noſtram libidinem, & affectũ atq; animum noſtrum conuertamus ad virtutem Dei, hoc eſt n. quod & poſcit à nobis Deus, non quærit temporũ longitudinẽ, nec afflictionẽ crucis, ad hoc præcipue reſpicit ſi vera ſit & ſincera conuerſio, ideo deniq; vidimus aliquotiens nõnullos cœpiſſe poſtremos & factos eſſe merito priores, non ergo cecidiſſe ita malum eſt, vt poſt lapsũ iacere & nolle conſurgere, & cũ quadã voluntate ac reſolutione peccare, deſperationiſq; ſermonib. mali propoſiti vitiũ tegere, contra hus n. propheta cũ quadam indignatione proclamabat dicẽs, Iere. 8. 4. *numquid qui cadit non reſurget, aut qui auerſus eſt, non conuertetur*, quod ſi dicas, quæritur ſi aliquis fideliũ cecidit & potuit reparari, audi, & hoc de ipſo quod dicimus *cecidit*, ſtetiſſe D eum, antequã caderet, profitemur. Nemo n. cecidiſſe dicit eum qui ſemper iacuit, & nunquã ſtetit, proferamus tñ ẽt ea ſcripturis diuinis, ſi qua ſuper hoc vel in parabolis vel per apertas ſententias ſunt, ſi qua ẽt in maiorũ continentur exemplis. Quid tibi videtur? aliud continere ouis illa, quæ cũ à nonaginta nouẽ omnib. aberraſſet, requiſita poſtmodũ ac paſtoris humeris reportata, nonne aperte & lapſum & reparationem fidelis oſtendit, ouis enim eſt & ipſa, ſicut & illæ nonaginta nouem, & non alterius, ſed vnius, eiuſdemque gregis, & vnius eiuſdemque paſtoris, eiuſdem namque paſcuis prius, quibus & illæ ceteræ, eiſdem poculis, eiſdemq; cubilibus vtebatur, ſed errauit, & errore non minimo, per montes enim & colles euagata eſt, longe ſcilicet & difficilibus circumacta erroris anfractibus, nec tamen reliquit illam paſtor bonus conſumi in erroribus ſuis, ſed requirit, & reuocat, reuocat aũt non violenter perurgens nec verberib. cogens, ſed humeris E proprijs ſubuectans; ſicut n. optimi quiq; medicorũ erga eos, quos viderint iam longæ ægritudinis afflictos in nõnullis rigorẽ tẽperant medicinæ & delicatius ac tenerius agunt cũ eis, ita & Deus eos, quos videt vehementius peccatis eſſe corruptos, non diſtricta ſatis & ardua obſeruantiæ intẽtione reuocat ad viam virtutis, ſed ſenſim & paulatim, ita vt in quamplurimis ſuſtentet, in plurimis ſubleuet, ne dura eis & ardua videatur repentina conuerſio, & non tam peccandi amore retracti reſidere videãtur in erroribus quã conuerſionis aſperitate deterriti, ſed nũ hæc ſola pars pari moderatione nobis conuerſionis modũ oſtendit, verũ & illa, quæ de luxurioſi filij reditu ſcribitur, & ille n. filius erat, nõ erat extraneus, germanus erat eius, qui nunquã à patre diſceſſerat, filius ergo eſt, qui ad vltimos malorũ fines dicitur perueniſſe, abierat n. in regionẽ longinquã, & longe ſatis à Deo effectus, qui fuerat diues & nobilis, deterior ſeruo & mercenario factus eſt, ſed tamen regreſſus & pœnitens in antiquum recipitur ſtatũ, & in priorẽ gloriam reparatur, quod ſi deſperaſſet, & erubuiſſet pro his, quæ acciderant ei, reuerti ad patrem, ſed F manſiſſet in regione longinqua, & aliena, non vtiq; adeptus eſſet ea quæ adeptus eſt, ſed fame periturus infeliciſſimam mortem ſubijſſet: Vides ergo, quanta eſt vtilitas pœnitentiæ, quanta ſit conuerſionis ſpes per pœnitentiam, filius prodigus recipit prioris gloriæ ſtatum, quem ſenior frater habebat per patientiam, etſi ſudere in talibus fas eſt, videtur mihi quod ea conuerſione hic etiam amplius aliquid meruit, vide enim quomodo ſenior frater dicit. *Ecce tot annis ſeruio tibi, & nunquam dediſti mihi hædum, vt cum amicis meis epularer, cum autem venit filius tuus hic* Luc. 15. 29 *qui comedit ſubſtantiam tuam cum meretricibus, iugulaſti & vitulum ſaginatum*, quomodo ergo non amplius conſecutus videtur, qui per pœnitentiam redijt, cũ ille hœdũ nunq̃ acceperit, vitulus huic occiſus ſit ſaginatus. Hæc igitur chariſſimi habentes exẽpla pœnitentiæ nõ perſeueremus in malis, nec deſperemus recõciliationẽ, ſed dicamus, nos ẽt redeamus ad patrẽ, & appropinquemus nos Deo, nunquã mihi crede auerſabitur conuerſos ad ſe, nos ſumus, qui noſmetipſos longe effecimos à Deo, ipſe n. dicit, *Deus approximans ego ſum*, & non Deus de longe, & iterũ per eundẽ prophetã, *peccata*, inquit, *ſeparant me & vos*, ſi ergo peccata ſunt q̃ nos ſeparant à Deo, auferamus medium iſtud G obſtaculũ, & nihil eſt q̃ nos prohibeat coniungi Deo, vis tibi oſtendã hæc non ſolũ in parabolis dicta ſed & rebus impleta: Apud Corinthios erat quidã vir, vt videtur, nõ ignobilis, hic cõmiſerat tale peccatũ, qualẽ nec inter gentes quidem admitti ſolet, & erat hic ex numero filiorũ & familiarum Dei, quidam enim eum etiã ſacerdotali ordine fuiſſe tradunt Quid ergo? numquid excidit eum Paulus de numero eorum, qui ſpem gerunt ſalutis, quinimo poſteaquam ſufficienter Corinthios arguit pro eo, volens rurſus oſtendere, quia nullum vulnus eſt, nulla ægritudo, quæ non cedat, & ſanetur medicamento pœnitentiæ, iubet eum tradi ſathanæ in interitum carnis vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini noſtri Iesv Christi, ſed hæc iubet antequam de pœnitentia eius agnoſceret, vbi ergo pœnituit, *ſufficit*, inquit, *increpatio hæc quæ fit à pluribus*, & addit, *Obſecro vos* 2. Cor. 2. 8. *confirmate in eum charitatem, ne poſſideatur à ſathana, non enim ignoramus aſtutias eius*, quid ergo aliud per H hæc omnia docetur, niſi quia poſſibile ſit vt etiam ſi in vltimam peccatorum perniciem corruerit, rurſus poſſit in eo Chriſtus per pœnitentiam reformari, *non enim vult mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat*, Ezech. 33. 11. nec vllo modo audiendi ſunt illi, qui dicunt quod fideles poſt lapſum peccati, & maxime ipſi qui in gradu Eccleſiaſtico ſunt promoti, non poſſint in priſtinum ſtatum ex integro reſtitui, de quo, quid ſanctus Papa Gregorius ſenſerit atque amico interroganti reſponderit, ad confirmationem ſenſus noſtri, hoc in loco interponendum cenſeo, qui in Epiſtola, quam ad ſecundinum ſeruum Dei incluſum conſcripſit, inter alia ſic ait. Nam tua ſanctitas inde

A à nobis requiſiſti, vt tibi reſcriberem, de ſacerdotali officio, poſt lapſum reſurgendi dum dicis de hoc Canones diuerſos te legiſſe, diuerſaſque ſententias, alias reſurgendi, alias nequaquam poſſe. Nam nos generaliter à Nicena incipientes, hanc cum reliquis quatuor veneramur, quia ipſum ſequentes ceteræ in cunctis ſententijs vnanimes concordant, nos ergo & præcedentes Patres ſequimur, quia auctore Deo à ſacra doctrina illorum non diſcordamus. A capite itaque incipientes vſque in quartum altaris miniſterium hanc formam ſeruandam cognoſcimus, vt quia minorem maior præcedit ſicut honore eſt maior ita ſit in crimine, & quem maior ſequitur culpa, maior ei implicetur vindicta, & ſic poſtea pœnitentia credatur eſſe fructuoſa, quid enim prodeſt triticum ſeminare, & fructum illius non colligere? aut domum conſtruere, & non illic habitare? poſt dignam enim ſatisfactionem credimus poſſe redire ad honorem, propheta dicente. *Nunquid qui cadit non adijciet vt reſurgat: & qui auerſus eſt non reuertetur?* Idem & peccatori ait, *In quacunque die conuerſus ingemuerit, tunc ſaluus erit*, vnde & Pſalmiſta ait, *Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis, ne proijcias me à facie tua, & Spiritum*
Iſa. 24. 20
Ezech. 33 12.
Pſ. 50. 12
B *ſanctum tuum ne auferas à me*, dũ enim petit ne à Deo proijceretur, prolapſi culpa, alienam rex & propheta ſimul rapuiſſe vxorem tremefactus expauit, propheta indicante flagitium ſuum, pœnitentiam agens addidit, *redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me*, ſi n. ipſe dignam Deo pœnitentiam non feciſſet, nequaquam alijs prædicaret, ait n. *Docebo iniquos vias tuas & impij ad te conuertentur*. dum n. peccata ſua proſpexit propheta mundata per pœnitentiam, non dubitauit prædicando caſtigare aliena, & ſic ſacrificium de ſemetipſo offerre ſtuduit, cum dicebat. *Sacrificium Deo, ſpiritus contribulatus.* Adhęc iſta ſuffecerant, ſed omnis ſententia, quo plus ſacris * ſcripturarũ teſtimonijs confirmatur, facilius creditur: de hoc n. Propheta dicit. *Nolo mortẽ peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat*, de hoc peccantibus dicitur, *peccator in quacumq; die conuerſus ingemuerit, omnes iniquitates eius in obliuionem tradentur*; ſi n. redemptor noſter, qui peccatores non perdere ſed iuſtificare venit in obliuione peccantiũ delicta derelinquit, quis hominũ condemnãda reſeruet? cũ Apoſtolus dicat, *ſi Deus iuſtificat quis eſt, qui condemnet?* Ad ſumĕ miſericordię recurrentes. Euangelicam proferamus ſententiã, *gaudebo*, inquit, *ſuper vno peccatore pœnitentiam agente quam ſuper 99. iuſtis, qui non indigent pœnitentia*, & ouem perditam xcix. non errantib. relictis in humero ad ouile reportauit, ſi ouis etiã poſt inuentionem ad ouile humero reportatur,
Pſ. 50. 14
Pſ. 50. 15.
Ibi. v. 19.
* ſot. ſacræ ſcripturæ teſtimonijs vel ſacris ſcripturis & teſtimonijs,
Matt. 18. 13.
C cur poſt pœnam ad Eccleſiæ miniſterium miniſter nõ reuocetur? Quid eſt ergo grauius, carnale delictum admittere, ſine quo non multi, ſed pauci inueniuntur, aut Dei filium timẽdo negare? In quo peccato ipſum beatũ principem Apoſtolorũ Petrum, ad cuius nunc corpus indigni ſedemus, lapſum eſſe cognoſcimus, ſed poſt negationem pœnitentia ſecuta eſt, & poſt pœnitentiam miſericordia data, quia illum ab Apoſtolatu non deiecit, qui ante ſe ipſum negare prædixit. Conuertamur ergo ò amiciſſimi mihi, & redeamus ad voluntatem Dei implendam, propterea n. creauit nos Deus & eſſe fecit, qui non eramus, vt æterna nobis conferat bona, & præſtet regna cœlorũ, non nos ad hoc fecit, vt gehennæ nos tradat, igniq; perpetuo, regnum cœlorũ propter nos, gehẽna propter diabolũ facta eſt, & hoc ita eſſe ex Euangelijs doceamus, ipſe n. Dominus dicit, his qui à dextris eius ſunt, *Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi*; Illis autem, qui à ſiniſtris eius ſunt, dicit, *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui præparatus eſt diabolo & angelis eius*, non dixit vobis, ſed diabolo, ſi n. propter diabolum gehenna ignis, propter hominem regnum cœlorũ à conſtitutione mundi pręparatum eſt, tantum ne noſmetipſos ab ingreſſu bonorum perſiſtendo in malis pertinaciter excludamus, donec enim ſumus in hac vita quantacumque nobis acciderint peccata, poſſibile eſt ablui omnia per pœnitentiam, cum autẽ abducti fuerimus de ſæculo hoc, iam etiamſi pœnitebit nos, valde n. pœnitebit, ſed nulla erit vtilitas pœnitentiæ, & licet ſtridor dentium
D
Matt. 25. 34.
Ibi. v. 41.

E ſit, licet vlulatus & fletus, licet fundamus preces, & innumeris obſecrationibus proclamemus, nemo audiet, nemo ſubueniet, ſed ne extremo quidem digito, aquam quis infundet linguæ noſtræ poſitæ in flammis, ſed audiemus illud quod diues ille audiuit ab Abraham, quia Chaos magnum confirmatum eſt, inter nos & vos & neque hinc illuc *tranſi[...]eſt, neque inde huc.
*leg. ſ[...] re tranſi[...]

CAPVT IX.

De tempore pœnitentiæ fructuoſa.

PRoinde oportet nos intentius conſiderare ac ſollicitius tractare, quod tempus acquirendi vitam æternam, in iſta tantum vita Deus hominibus dedit, vbi voluit etiam eſſe pœnitentiam fructuoſam, ideo autem hic pœnitentia fructuoſa eſt, quia poteſt hic homo depoſita malitia bene viuere & mutata voluntate merita ſimul operaque mutare, & in timore Dei ea gerere, quæ placeant Deo, quod qui in hac vita non fecerit, habebit quidem pœnitentiam in futuro ſæculo de malis ſuis. ſed
F indulgentiam in conſpectu Dei non inueniet, quia etſi erit ibi ſtimulus pœnitudinis, nulla ibi erit correctio voluntatis, à talibus enim ita culpabitur iniquitas ſua, vt nullatenus ab eis poſſit vel diligi vel deſiderari iuſtitia, voluntas enim eorum talis erit, vt habeat in ſe ſemper malignitatis ſuæ ſupplicium, nunquam tamen recipere poſſit bonitatis affectum, quia ſicut illi, qui cum Chriſto regnabunt, nullas in ſe malæ voluntatis reliquias habebunt, ita illi qui erunt ſupplicio ignis æterni cum diabolo & angelis eius deputati, ſicut nullam vlterius habebunt requiem, ſic bonam nullatenus habere poterunt voluntatem, & ſicut cohæredibus Chriſti dabitur perfectio gratiæ ad æternam gloriam, ſic cõſortibus diaboli, cumulabit ipſa malignitas pœnam, quando exterioribus deputati tenebris, nullo illuſtrabuntur interiori lumine veritatis. Proinde omni homini in hac vita vera eſſe poteſt vtilis pœnitentia, quam quocumque tempore homo egerit, quamlibet iniquus, quamlibet annoſus, ſi toto corde renunciauerit peccatis præteritis, & pro ijs in
G conſpectu Dei, non ſolum corporis, ſed etiam cordis lacrymas fuderit, & malorum operum maculas bonis operibus diluere curauerit, omnium peccatorũ indulgentiã mox habebit, hoc n. nobis Dominus prophetico promittit eloquio dicens, *ſi conuerſus fuerit & ingemuerit ſaluus erit*. & alio loco dicitur, *fili peccaſti, ne adijcias iterum*. ſed & de præteritis deprecare, vt tibi dimittantur, nunquã peccanti eſſet indicta pro peccatis deprecatio, ſi deprecanti non eſſet remiſſio concedenda, ſed & pœnitentia peccatori tunc prodeſt, ſi eam in Eccleſia Catholica gerat, cui Deus in perſona B. Petri ligandi ſoluendiq; tribuit poteſtatem, dicens, *quæ alligaueris ſuper terrã erunt ligata & in cœlis, & quæ ſolueris ſuper terrã, erunt ſoluta & in cœlis*. In quacumq; igitur homo ætate, verã peccatorũ ſuorũ pœnitentiã egerit, & vitam ſuam Deo illuminãte correxerit, nõ priuabitur indulgentiæ munere, quia Deus, ſicut per Prophetã dicit, *nõ vult mortẽ morientis*, quantum vt reuertatur à via ſua mala, & *viuat anima eius*. Veruntamen nullus hominũ debet ſub
Ezech. 33 12.
Eccl. 21. 1
Matt. 18. 18.
Ezech. 33 11.
H miſericordia Dei in ſuis diutius remanere peccatis, cũ etiã in ipſo corpore nemo velit ſub ſpe futuræ ſalutis diutius ægrotare, tales n. qui ab iniquitatib. ſuis recedere negligunt, & ſibi de Deo indulgentiam repromittunt, nonnũquã ita pręueniuntur repentino Dei furore, vt nec cõuerſionis tẽpus, nec beneficiũ remiſſionis inueniant. Ideo vnumquemq; veſtrũ ſancta ſcriptura benigne præmonet dicens, *ne tardaueris conuerti ad Dominũ, & ne differas de die in diem. Subito n. veniet ira eius & in tempore vindictæ diſperdet te*, dicit etiam B. Dauid, *hodie ſi vocem eius audieritis nolite obdurare corda veſtra*, cui beatus quoq; Paulus concordat his verbis. *Videte fratres, ne forte ſit in aliquo veſtrum cor malũ incredulitatis diſcedendi à Deo viuo ſed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies, donec hodie cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati*, obdurato igitur corde viuit, ſiue qui conuertitur deſperans de indulgentia peccatorum, ſiue qui ſic miſericordiam Dei ſperat, vt vſq; in fine vitæ præ-
Eccli. 5. 8.
Pſ. 94. 8.

A lentiam ſuorum criminum peruerſitate remoueat. Proinde diligentes miſericordiam Dei metuentesq; iuſtitiam, nec de remiſſione peccatorum deſperemus, nec remaneamus in peccatis, ſcientes quia illa omnium hominũ debita ſit exactura æquitas iuſtiſſimi iudicis, quæ non dimiſerit miſericordia clementiſſimi redemptoris, ſicut autem miſericordia ſuſcipit, ab iniquitate conuerſos, ita iuſtitia repellet & puniet obduratos, hi ſunt qui peccantes in Spiritum ſanctum, neque in hoc ſæculo neque in futuro remiſſionem accipient peccatorum.

CAPVT X.

Comparatio Gehennæ ad Luxum præſentis vitæ.

HÆc tecordata mi amice & illum gehennæ ignem his quæ te nunc exagitant flammis libidinis & cupiditatis oppone, eſt enim hoc mirabile quoddam medicamenti genus, vt ignes ignibus extinguantur, ſi enim reſtinctæ non fuerint libidines iſtæ, quæ te nunc exagitant, illos tibi æternos ignes acriores & inextinguibiles reddent. Quanto putas tempore permanere tibi poſſe præſentis vitæ delicias, vt ego quidem reor, nec quinquaginta iam tibi anni ſuperfuiſſe vſq; ad extremum poſſunt, quamuis ſis longiſſima ſenectute, ſed hoc tempore iſto, vide quanta interuenire poſſunt. Primum quod nemo etiamſi vſque ad veſperum perueniat certus eſt, deinde quod mobilis ſemper humanarum rerum ſtatus eſt, frequenter enim vita quidem longum tempus producitur, nec tamen facultates ac diuitiæ ei fideliter permanẽt, ſed ſæpe accidit, vt prius quis opibus quam vita deficiat, veruntamen cõcedamus tibi viuere ita poſſe annos multos, & nullam permutationem temporum pati, & quantum

* forte leg. voluptatis. quæſo illud ſpatij ad æterna ſupplicia? quantum hoc *voluntatis eſt, ad illas execrabiles & intolerabiles pœnas inã & in hac quidẽ vita, ſiue bona, ſiue mala terminum ſuum norunt, eumq; velociter ſortiuntur, in futuro aũt ſæculo vtraq; immortalib. ſpatijs protenduntur. Adde & illud quod & pœnæ ipſius longe alia & diuerſa conditio eſt, i-

C gnis n. hic qui in præſenti vita eſt, abſumit cuncta quæ recipit, ille vero, quos receperat, ſemper cruciat, & pœnæ ſuæ ſemper integros ſeruat, propterea enim & inextinguibilis dicitur, non ſolum quia ipſe non extinguitur, ſed quia nec eos quos ſuſceperit, extinguit aut perimit, non ergo putemus quia ſuppliciorũ ninuetas ipſa donabit finẽ dolorum, ſed vt diximus peccata quidem pœnas accẽdunt, incorruptio vero animæ & corporis nullũ ſupplicijs terminum dabit. Dic ergo nunc quanta tempora luxuriæ, quæ deliciarum ſpacia comparata vis talibus pœnis, centũ placet annos delicijs dare, adde & alios cẽtum, ſi libet decies centum adde, & quæ erit ea his ad æternitatem cõparatio? nonne omne tẽpus vitæ huius, quo delitijs perfrui videtur & indulgere libidini, quaſi vnius noctis ſomniũ, ad æternitatis comparationẽ videtur eſſe? ſi eſt ergo aliquis, qui vt vna nocte delectabile videat ſomniũ æternas ſiboite eligat pœnas, & illa pro his recipere vel pro illis iſta mutare. Nondũ deſcendo ad vituperationẽ deliciarũ neq; amaritudinem, quæ in eis eſt, nunc aperio, quia nec huiuſ nodi orationi hoc tempus eſt, ſed tũc

D cum forte ab his effugere potueris, nũc n. cum in ijs paſſibiliter teneatis, deliare nos credis, ſi dona libidinis, quæ grata omnib. videntur & iocunda, aſpera adſeramus & amara; ſi vero per miſericordiam Dei euadere ea huiuſcemodi ægritudine quiueris, tunc quid amaritudinis, immo vero quid veneni habuerit libido dapreheodes.

CAPVT XI.

De non tardando conuerti ad Deum.

QVid differimos? quid moramur? & diuina largitiona non vtimur? Dei enim ineffabilis & immenſa bonitas, etiam hoc prouidit, vt laborum quidem tempus & agonis non extenderet, ne longum faceret, aut æternum, ſed breue, & vt ita dicam momentum quoddam

E hutæ vnius, hoc enim eſt præſens hæc vita, ita ad illam conferatur æternam, prouidit ergo bonitas Dei, vt in hac breui & exigua vita agones eſſent & labores, in illa vero quæ æterna eſt, corona & præmia meritorum, vt labores quidem cito finirentur, meritorum vero præmia ſine fine durarent, ſed hoc ſicut lætificat eos, qui per laborum patientiam coronantur, ita affligit illos & cruciat in futuro, qui vident ſe pro paruo & exiguo deliciarum tempore perdidiſſe quidem bona æterna, mala vero quæſiſſe perpetua. Ne ergo etiam nos in iſtum veniamus animæ cruciatum, expergiſcamur aliquando dum tempus habemus, & ecce nunc tempus acceptum, nunc dies ſalutis, nunc eſt pœnitendi facultas & tempus, quo & fructus conſequitur pœnitentiæ, verum non hæc ſola quæ diximus manent nos mala, quæ in gehenna perferimus, ſi negligamus vitam noſtram, ſed eſt multo malum his grauius, excludi enim à bonis æternis & alienum effici ab his, quæ præparata ſunt ſanctis, tantum generat cruciatum, tantum dolorem, vt etiamſi nulla extrinſecus pœna torqueret, hæc ſola ſufficeret, illa pœna, om- F nes gehennæ ſuperat cruciatus, carere bonis, quibus in poteſtate perfrui habueris.

CAPVT XII.

De ſtatu futuræ vitæ.

COnſidera enim, quæſo ſtatum vitæ illius, in quantum tibi conſiderare poſſibile eſt, vt enim vere eſt, comprehendere nullus ſermo ſufficiet, ſed quantum poſſumus ex his quæ legimus, & per ænigmata accipimus tenuem quandam opinionem de ea capiamus & dicitur de ea quodam loco, quod *aufugiet ibi dolor & triſtitia & gemitus*, quid hac vita beatius? vbi non eſt paupertatis metus, non ægritudo, nemo lædit iniuſte aut læditur, nemo iraſcitur, nemo inuidet, nulla cupiditas exardeſcit, nullum cibi deſiderium, nulla honoris pulſat & poteſtatis ambitio, ſed omnis vitiorum labes depoſita & penitus extincta eſt, pax cuncta continet & lætitia, tranquilla ſunt omnia & quieta, iugis ſplendor non iſte qui nunc eſt, ſed tanto ſplendidior, tanto clarior G quanto ſplendidior eſt ſol lucerna, nulla nox ibi, nullæ tenebræ, nullus nubium turbo, nulla frigoris, nulla ardoris aſperitas, ſed talis quædam erit rerum temperies, quam ſcient illi ſoli, qui ea digni fuerint perfrui non eſt ſenectus ibi, nec ſenectutis miſeria, ſed omne quicquid corruptionis eſt, *ea ſoluat & gloria incor- *for. exulat ruptionis cuncta circumdat, verum ſuper hæc omnia eſt ſocietas conſortijs angelorum & archangelorum, omniumque cœleſtium, ſupernarumq; virtutum contubernijs perfrui, vltra omnem vero hanc huiuſmodi eſt, gloriam ipſius Domini noſtri Ieſu Chriſti ineffabili adſpici conſpectu & maieſtatis eius inenarrabili ſplendore radiari.

CAPVT XIII.

De ſplendore gloriæ Chriſti.

COnferamus oculos ad montem illum in quo transformatus eſt Chriſtus & intueamur ſplendorem H illum quo tunc in transformatione reſplenduit, nec ſic quidem inueniemus cunctam nobis futuri ſæculi gloriam patefactam, illa enim transformatio patefacta eſt, non, in quantum bonorum futurorum veritas habet, ſed quantum ferre oculi poterant intuentium, ſic enim & Euangelium dicit, *quia reſplenduit ſicut ſol*, in M corruptorum autem gloria corporum non hactantum ſplẽdoris amittet, quantũ ea iſta corruptibili luce procedit, nec talẽ lucem qualẽ nũc mortales oculi capere poſſunt, ſed tantus erit futuræ lucis ſplendor, quantum [illegible] poreus ferre non põt aſpectus, cum tamen [illegible] qui in montis formationa reſplenduit, vnde oſtenditur quia tantum reuelatum ſit, quantum ferre [illegible] mortalium poterant, nec tamen tolerauerunt [illegible] ſed *ceciderũt*, inquit, *in faciẽ ſuper terrã*. Quid ergo, dic[illegible]

A omnium bonorum horum expertes noſmetipſos faciemus, & alios vt ne paruum aliquem ſuſcipiamus laborem, & exiguo tempore libidinis illecebras refutemus: Si enim quotidie oporteret nos tormenta perferre, ſi ipſam gehennam paruo tempore tolerare, vt Chriſtũ videre poſſimus in gloria venientem & ſanctorum eius numero ſociari, nonne *eſſet dignum pati omne quod triſte eſt, modo vt tanti boni tantæque gloriæ participes haberemur? Audi quid dicit beatus Petrus. *Bonum eſt nobis eſſe*, quod ſi ille tenuem quandam futuræ gloriæ imaginem videns omnia ſubito proiecit ex animo dulcedine viſionis quam perſpexit innexus, quid diceret aliquis, ſi ipſam rerum faciem vt ſe habet veritas contempletur? tur ſcilicet, cum cœleſtis aula pandetur & regem cœli non iam per ſpeculum & in ænigmate, ſed facie ad faciem reuelauerit, non iam per fidem ſed per ſpeciem conſueudum. Nonnulli imperitorum putant ſibi ſatis eſſe & optabile videri, ſi gehenna tantummodo careant, ego autem multo grauiores quam gehennæ dico eſſe cruciatus remoueri & abiici ab illa gloria, nec puto tam acerba

B eſſe gehennæ ſupplicia, vt ſunt illa quibus torquetur is, qui arcetur à conſpectibus Chriſti, hoc, crede mihi pœnis omnibus grauius eſt.

*at. erat

Matt. 17. 4.

CAPVT XIV.

De aduentu futuri Iudicis, teſtimonia prophetica & terrore iudicij.

HVnc autem regem quem diximus non putes quadriges mularum aut curribus aureis vectum, vel ornatum purpura, aut per terribilem poteſtatem diadematis adfuturum cum ad iudicandum venerit orbem terrarum. Sed audi quomodo nunc prophetis nunciantibus ad nunciari omnibus fas fecit vt prædicetur eius aduentus,

Pſ. 49. 3. Ait ergo quidam ex eis. *Deus manifeſte veniet, Deus noſter & non ſilebit, ignis in conſpectu eius ardebit, & in circuitu eius procella valida, & vocabit cœlum deſurſum & terram, diſcernere populum ſuum.* Alius vero, qui & pœnarum nobis ſpecies

Iſa. 13. 9. indicat Eſaias, audi quomodo dicit. *Ecce dies Domini veniet*

C *inſanabilis, dies furoris & iræ, vt ponat orbem terræ deſertum & peccatores perdat ex eo, ſtellæ n. cœli, & Orion & omnis ornatus cœli lumen ſuum non dabit, & obſcurabitur ſol in ortu ſuo, & luna nõ dabit lumen ſuum, & mandabo vniuerſo orbi mala, & impijs peccata eorũ, & perdã contumeliam iniquorũ, & iniuriam ſuperborũ humiliabo, & erunt qui relicti fuerint pretioſiores magis quam aurũ ſine igne, & homo pretioſior erit magis quã lapis ex ſaphiro, cœlũ n. quatietur, & terra mouebitur à fundamentis ſuis, propter furorẽ iræ Domini Sabaoth, in die qua ſuperuenerit furor eius.* &

Iſa. 24. 18 iterũ dicit, *Feneſtræ cœli aperientur & mouebuntur fundamẽta terræ perturbatione perturbabitur terra, ſtupore ſtupebit terra, inclinatione inclinabitur terra & inclinata eſt, cõmotione cõmouebitur, ſicut ebrius & crapulatus, excutietur ſicut pomorũ cuſtodia terra cadet, & non poterit inſurgere, inualuit n. ſuper eam iniquitas, & inducet Dñs ſuper ornatũ cœli in excelſo manum ſuam in die illa, & ſuper regna terræ & congregationẽ eius ponet in vinculis, & concludet eam in locũ munitum.* Cũ ergo hæc agi cœperint, pandentur ſine dubio cœli portæ, immo potius ipſũ cœlũ auferetur è medio tanquã ſi tabernaculi alicu-

D ius velamen colligitur, ſcil. vt reparetur & transformetur in melius, tunc ergo omnia metus habebit, timor ac tremor implebit vniuerſa, tunc & ipſos Angelos formidine quaſſabit, & non ſolũ angelos, ſed & thronos & dominationes & principatus & poteſtates cœli, hoc n. indicatur in eo quod dicit, *& virtutes cœli commouebuntur, conſerui n. ſunt eorũ qui iudicandi ſunt, & vitæ huius poſituri rationem*, tu vero adde ad hæc omnia etiam ſuppliciorum dolores & non ſolum confuſionem, neque ſolius dedecoris notam, ſed & illam pone ante oculos viam, qua trahuntur homines ad ignem, & qua trahuntur ad pœnas cogita ſæuos illos & horrendos pœnarum miniſtros, qui peccatores præcipitant ad ſupplicium & hoc eo tempore, quo alij qui bene egerunt à clariſſimis angelis & placidiſſimis ſubportati ante regis æterni ſolium ſublime coronis

E gloriæ & immortalibus præmijs munerantur, & hæc quidem propria erunt diei illius & iudicij temporis.

CAPVT XV.

De futura vitæ lætitia & quod non ſit ei comparanda præſens tribulatio.

QVæ vero poſthæc ſubſequentur, quis ſermo poterit explicare? quæ erit voluptas, quæ lætitia, eſſe cum Chriſto, vbi anima ad propriam generoſitatẽ regreſſa cũ fiducia iam cœperit videre Dñm ſuum, explicari non põt illius lætitiæ magnitudo, non n. ſolũ pro his exultat quibus perfruitur in præſenti, ſed multo magis pro eo gaudet, quod bonorum ſuorum ſcit nullum finem futurum; quæſo ergo te, ne contemnamus tantam beatitudinẽ, neque negligamus pretioſum hunc theſaurũ, qui intra nos eſt, maxime cum facilis nobis reditus eſſe poſſit & paruo labore reparari animæ decus, vbi n. ſpem futurorũ conceperis, ſtatim redit anima ad pulchritudinem ſuam, ait

F n. Paulus Apoſtolus. *Nam quod in præſenti eſt, momentaneum & leue tribulationis noſtræ ſupra modum immenſum æternæ pondus gloriæ operatur in nobis non aſpicientib. quæ videntur, ſed quæ non videntur, quæ n. videntur, temporalia ſunt, quæ autem non videntur æterna ſunt.* Quod ſi tribulationes leues appellat Paulus & faciles, pro eo quod non ad hæc quæ videntur, ſed ad illa quæ non videntur aſpiciamus, quanto magis leue tibi erit, & facile deſinere ab impudicitiæ ponderib. fœdis? neq; enim nunc te ad illos labores inuitamus aut pericula, aut ad illas tribolationes, aut ad quotidianas mortes, quas Apoſtoli perferebant, vel ad perſecutiones illas, aut verbera, aut vincula, aut carceres, aut ad totius mundi theatrum, aut famem, aut nuditatem, aut vigilias multas, aut pericula itinerum, naufragia maris, pericula latronum, pericula ex genere, pericula ex falſis fratribus, atq; illa omnia quæ Apoſtoli agones deſudant, nihil horum nunc à te poſcimus, ſed illud tantũ rogamus, vt turpiſſima hac ſeruitute derelicta ad priorem redeas libertatem, conſiderans pœnam quæ ſubſequitur luxuriam, & gloriam quæ virtutibus repoſita eſt. Nam ſi quidem qui

G reſurrectionem futuram non credunt, ſi vitam ſuam negligunt, & nullum futuri iudicij concipiunt metum, nullam compunctionem cordis ſui habent, nihil mirum eſt; nos vero qui multo certius intuemur futura, quam præſentia, & tam infeliciter agere & tam miſere & nullam recordationem capere iudicij, ſed in vltimum decidere cõtẽptum, extremæ dementiæ eſt, nec poteſt aliquid huic malo conferri, ſi credentes non credentib. ſimiles ſimus, quin immo in illis non pauci reperti ſunt, qui in hac vita animæ virtutibus fluxerunt, & quæ nobis erit excuſatio, quid ſolatij, ſi in die iudicij iſti nobis producantur ad exemplum, tum præterea videmus nonnullos negociatorũ incidiſſe naufragia, & vniuerſam perdidiſſe ſubſtantiam, nec tamen pro hoc deiectos eſſe, & reſediſſe, ſed rurſus aggreſſos eandem viam atque eadem exercitia reparaſſe, & illi quidem damna hæc non deſidia animi, ſed ventorum violentia pertulerunt, nos qui certi ſumus de ſine rerum & manifeſte nouimus, quia ſi volumus neque naufragia animæ, neque damna poterimus incurrere, quo-

H modo non arripimus denuo priora exercitia & negocia, quæ negligenter amiſimus reparamus? ſed iacebimus reſupini & deſides & manus otioſas applicabimus ad pectus, & vtinam otioſas & non operantes in perniciem noſtram, quod eſt vtique euidentius inſania, velut ſi quis verbi gratia iſtorum *aduerſario in ſuum caput manus conuertat, & ſuam ceruicem cædens, repulit nos diabolus & eliſit, oportet itaque reſurgere, & rurſus ſtare contra eum, nam ſi ſemel deiectus non ſolum non vis à terra reſurgere, ſed & teipſum præcipitio dare, hoc eſt iuuiſſe aduerſario & partibus eius fauiſſe.

Cor. 4. 17.

*forte aduerſatij

A

CAPVT XVI.

De lapſu Dauid & pœnitentia eius.

NAm & beatus Dauid, de quo aliqua iam ſupra commemorauimus, cecidit forte eodem caſu, quo & tu nunc, & non ſolum hoc ſed & aliud addidit grauius, homicidium enim adiunxit adulterio, & quidem poſthæc numquid permanſit iacens? nonne reſurrexit, & iterum ſtetit contra inimicum, & ita eum ſubegit, vt etiam poſt mortem merita eius profuerint poſteris ſuis. Nam Salomon cum immane illud admiſiſſet ſcelus & dignus mille mortibus haberetur, propter Dauid tamen conceſſurum ſe Dominus regnum eius integrum, dicit. Ait enim. *Scindens ſcindam regnum de*
3. Reg. 11. *manibus tuis, & dabo illud ſeruo tuo Hieroboam, veruntamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum, ſed de manibus filij tui accipiam illud*, ſed Ezechias cum in pericula extrema veniſſet, quamuis & ipſe eſſet iuſtus, & tamen pro beato Dauid dicit ſe Dominus ei auxilium
B delaturum. Ait, enim. *Protegam enim ciuitatem hanc &*
4. Reg. 19. 34. *ſaluam faciam illam propter me, & propter Dauid ſeruum meum.* Vides quanta eſt virtus pœnitentiæ, vides quantum meriti conuerſio reparauit, quod ſi voluiſſet & ille hæc cogitare, quæ tu nunc animo geris & dicis, quia impoſſibile eſt iam mihi propitium fieri Deum, *honorauit enim me honore ingenti, & propheticam mihi gloriam contulit, Regnum etiam dedit*, de periculis quoque innumeris me eripuit, & quomodo potero cum poſthæc tanta eius beneficia deciderim & offenderim, atque in vltima flagitia deuolutus ſim, propitium rurſus promereri Deum, ſi hæc cogitaſſet Dauid cum prioribus pariter & nouiſſima perdidiſſet, non enim ſola corporis vulnera ſi negligantur, inferunt mortem, ſed & animæ ſimiliter, & tam nos tam ſtulti erimus, vt corpori quidem ſi vulnus eueniat, adhibeamus continuo medicinam, in nullo vero animæ vulneribus medicemur, & quidem in vulneribus corporũ ſunt multa quæ omnino ſanari non poſſunt, & tamen continuo non deſperamus, ſed in quantum fieri poteſt, adhibemus
C diligentiam, etiamſi audiamus à medicis quia huiuſmodi vulnus ſanari * poteſt, inſiſtimus tamen & obſecramus,
* for. deeſt (nõ) vt aliqua ſaltem ſolatia nobis medici & aliquid ſuſtentationis exquirant, in animæ vero vulneribus, vbi nihil eſt inſanabile, non enim anima neceſſitatem patitur naturæ, quaſi aliena à nobis eius paſſio ſit, ſic negligimus, ſic deſperamus, nihil ad animæ ſollicitudinem reuocamus, & vbi ſanguinis natura diſpenſationem neceſſario generat, nos tamen, quaſi ſpei aliquid conferat diligentia, non omittimus curam hic, vbi nulla eſt deſperandi neceſſitas, quaſi nulla ſit ſanitas, ſic omiſſa cura pœnitus diſcedimus, iuſtius enim ſi teipſum deſperes, nos te nunquam deſperabimus, neque enim hoc ipſi agimus in quo alios reprehendimus, quamuis non ſit idem, cum ipſe de ſe quis deſperet & cum alio deſperatur. Qui enim alium deſperat habet veniam, qui vero ſemetipſum deſperauit nullam habet veniam, quia ille non eſt Dominus mentis alterius, is vero propriæ ſui poteſtatem tenet: nos ergo non deſperamus, quod ſit tibi reditus ad priores vitæ ſtatum & ad illas quas in te nouimus animi virtutes.

D

CAPVT XVII.

De Niniuitarum pœnitentia.

SEd addimus adhuc etiam hoc quod Niniuitæ audiebant prophetam ex decreto dicentem, & comminantem. *Adhuc tres dies, & Niniuen deſtruetur*, ſed ne ſic qui-
Ionæ 3. 4. dem animo conciderunt, & huc cum nec ſatis confiderent poſſe exorare Deum vt contra reſponſa ſua veniret, quæ videbant, non ſub aliqua veniæ conditione ſuſpenſa, ſed abrupta, ſententiæ terminata, tamen ad pœnitentiam confugiunt, dicentes. *Quis ſcit ſi miſerebitur Deus & de-*
Amos 5. 15 *precabitur Deus ſuper malitia, quam locutus eſt vt faceret.* Quod ſi homines barbari & imperiti tantum habere potuerunt, intellectum diuinæ bonitatis, nonne multo magis nos oportet qui in diuinis literis eruditi ſumus, & qui hæc ipſa exempla præceſſiſſe non ignoramus multa, & alia ex diuinis ſcripturis ſimilia vel in præſentijs vel in rebus geſtis didicimus contineri? *non enim*, inquit Deus, *conſilia mea, ſicut conſilia veſtra, nec via mea ſicut via veſtra, ſed quantum diſtat cælum à terra tantum diſtant cogitationes mea à cogitationibus veſtris, & conſilia mea à conſilijs veſtris.* Tum præterea ſi nos famulos noſtros, qui nos fortaſſe offenderunt cum promittant ſe eſſe meliores, recipimus, & ad priorem reuocamus locum, interdum vero etiam maiorem eis poſt offenſam ex reconciliatione fiduciã damus, nonne multo magis hoc nobis faciat Deus? nam ſi propterea nos feciſſet vt puniret, bene deſperaſſes & dubitares de ſalute tua, ſi vero propter bonitatem ſuam tantũmodo nos fecit, vt æternis bonis eius & muneribus fruamur, atq; omnia quæ agit, ab initio ſæculi vſq; ad præſens tẽpus, propterea agit, & propterea mouet, quæ vltra nobis deſperandi, quæ ambigẽdi cauſa ſupererit? ſed ita vehementer, ais, offendimus eum, vt nullus vnquam homi-
F nũ, propterea ergo maxime velocius & vehementius ſatisfacere oportet & pœnitudinẽ gerere cõmiſſi, & cito recedere ab his actib. quibus offenditur Deus, neq; n. tectas & ingenuas mentes ita offendit, quamuis grauiſſimi iniuria delicti, vt contemptus ſatisfaciendi, peccare namque humanum eſt, permanere aũt in peccatis diabolicũ eſt, deniq; vide quomodo per prophetã hoc arguat magis Deus, quã illud, *& dixi*, inquit: *Poſteaquam meretricata es, poſt hæc omnia conuertere ad me, & non es conuerſa*, & iterum alibi, *Et in his omnib. non eſt conuerſa inordinata Iudas, & adhuc manus excelſa*, in alijs quoq, poſtquã arguit delicta populi per prophetam, & emendationẽ ſuam promiſerunt, oſtendens quã amabiliter conuerſionẽ ſuſcipit Deus peccatorũ, dicit. *Quis dabit ita eſſe cor eorũ vt timeant me, & custo-* 3. Reg. 8.
diant mandata mea omnib. diebus vitæ ſuæ, vt bene eis ſiat & filijs 40.
eorũ in ſeculum, ſed & Moyſes ducere populũ volens, quid Deus requirat ab hominib. ita dicit, *& nunc audi Iſrael, quid* Deut. 19.
Dominus poſcit abs te, niſi vt timeas Dominũ Deũ tuum, & incedas in omnib. vijs eius, & diligas eum ex toto corde tuo, & ex tota 9.
anima tua & omni mente tua. Deus ergo q cupit diligi à nobis & omnia facit pro hoc, & nec vnigenito ſuo parcit pro ſalute noſtra & caritate, & qui optat, vt ita dicam, vt quocumq; pacto & quandocumque reconciliemur ei, quomodo pœnitentes nos & conuerſos, non ſe non libenter ſuſcipiat, & amabit vt filios? Nam quo proſpectu putas illud quod dixit per Prophetam, dic tu prius iniquitates tuas vt iuſtificeris.

G

CAPVT XVIII.

De ſpe & fiducia in Dei bonitate ponenda.

AGe ergo iam aggrediamur iter vitæ, reuertamur ad ciuitatem cœleſtem in qua conſcripti ſumus & ciues decreti, huius nobis vrbis ianuas deſperatio quidem claudit, aperiet aũt ſpes, & fiducia latum præbebit ingreſſum, hæc ſi contemnimus non ſolũ iam deſidiæ culpam, ſed & ſuperbiæ incurrimus. Nam & diabolus nõ aliunde talis factus eſt, niſi quia primo poſt peccatũ deſperatione vſus eſt, poſtea vero ex deſperatione incidit in ſuperbiam & elationem, ſic ergo & anima ſi ſemel ſalutem ſuam cæperit deſperare, iam nec intelligit, quomodo vel in quæ mala præcipitetur, nihil n. aut agere aut dicere metuit, H
quod contrariũ ſaluti ſit, & ſicut ſæpe vidimus in his, qui inſaniunt cum ſemel perdiderint ſanitatis ſtatum, nihil iam vltra metuunt, nihil erubeſcunt, ſed libenter omnia & dicere audent & facere. Si in ignem proruant non declinant, etiamſi in præcipitium aut in profundum non reuocant pedem. Ita & qui deſperatione capti ſunt irreuocabiles fiunt, per omnes enim malitiæ vias diſcurrunt, pudor nihil prohibet, metus nihil impedit, præſentia non metuunt, futura non reformidant, ſola mors eſt, quam euadere non poſſ inte-

A propter quod deprecor priuſquam vehementius inebrieris mali huius veneno, exſurge, quæſo te expergiſce aliquando, & diabolicam hanc depone moleſtiam, quod ſi ad ſubitum non potes, paulatim & ſenſim recollige animos, quamuis vt mihi videtur facilior via ſit omnia ſimul abrumpere & mali huius retinacula pariter cuncta, atq; ex integro ad exercitia conuerti pœnitentiæ, ſi autem tibi hoc difficile videtur, ſaltem ſume initium aliquod, melioris vitæ & æternæ deſiderium cape, & ſic Domino opitulante ad maiora & perfectiora conſcendes, primum ergo per humilitatem confeſſionis profer delicta tua coram Deo, ſacerdoti & ſic pœnitentiæ modicum ab eo indictum diligenter exequere, nec reuertaris ad priora vitia, ſed ſemper per iuſtitiæ callem ſtudeas peruenire ad veritatem.

CAPVT XIX.

De Confeſſione humili.

B HVmilitatis teſtimonia ſunt, & iniquitatem ſuam quemque cognoſcere & cognitam voce confeſſionis aperire, vſitatum humani generis vitium eſt, & labendo peccatum committere, & commiſſum non confitendo prodere, ſed negando defendere atque conuictum defendendo multiplicare, ex illo quippe lapſu primi hominis hæc augmenta nequitiæ ducimus, ex quo ipſam radicem traximus culpæ, ad hoc primus homo requiſitus fuerat, vt quæ tranſgrediendo commiſerat, confitendo deleret, & interrogatus vbi eſſet, vt perpetratam culpam reſpiceret, & confitendo cognoſceret quam longe à conditoris ſui facie abeſſet. Indicia veræ confeſſionis ſunt, ſi vnuſquiſque cum ſe peccatorem dicit, id de ſe dicente
Prou. 18. 19. etiam alteri non contradicat, ſcriptum eſt, *iuſtus in principio accuſator eſt ſui.* Non magis peccator ſed iuſtus videri appetit, cum peccatorem ſe quiſquis nullo arguente cõfitetur, confeſſionis veritate probatur, quod alter malũ quod fecimus increpat, quod ſuperbi defendimus, *licet (* al: liquet) quia peccatores nos eſſe ficte dicebamus, curãdum ſummopere eſt, vt mala quæ fecimus & ſponte fateamur, &
C hæc alijs arguentibus non negemus, ſuperbiæ quippe vitium eſt vt quod fateri quiſq; quaſi ſua ſponte dignatur, hoc ſibi dici ab alijs dedignetur, pignus debitoris eſt, confeſſio peccatoris, à debitore enim pignus accipitur, cum à peccatore iam peccati confeſſio tenetur.

CAPVT XX.

Quod nihil proſit ſe peccatorem dicere & nolle ſe emendare.

COrrumpitur autem pœnitentia, ſi iiſdem quis pro quibus confiteatur, rurſus inuoluatur malis, *Vnus*
Eccli. 34. 19 *enim*, inquit, *ædificans, & vnus deſtruens, quid conſequitur niſi laborem? & qui baptizatur à mortuo & iterum contingit mortuum, quid proficit in lauacro priori?* ſic & homo qui ieiunat pro peccatis ſuis, & iterum vadit, & eadem agit, orationem eius quis audiet? & iterum dicit, qui redit à Dei iuſtitia ad peccatum, Dominus præcipitat eum in gladiũ, & ſicut canis, cum reuertitur ad vomitum ſuum odibilis
D efficitur, ita & ſtultus cum reuertitur ad peccatum ſuum, non ergo hoc ſolum ſufficit ſi incuſans temetipſum peccata tua videaris exponere, ſed eo affectu hæc age, vt ſperes tibi in eo iuſtificationis aliquid conferri per pœnitentiam. Sic enim poteris animæ tuæ confitenti incutere verecundiam, ne vltra in hæc pro quibus confitetur incurrat. Nam condemnare ſemetipſum, & peccatorem dicere commune hoc eſt omnium, & hæc pœnitentia eſt infidelium. denique multi de ſcena quoque viri & præcipue mulieres impudicæ peccatores ſemetipſos & ſceleratos appellant, non eo proſpectu hæc dicunt quo cupiant emendari, ideo non eſt dicenda iſta confeſſio, non enim ex corde compuncto neq; in amaritudine lachrymarum talia proferuntur, nec eo affectu quaſi qui oderint ea quæ accuſant, nec vltra non dicam agere hæc, ſed

E ne audire quidem velint, ſed tantum res in ſermone eſt, & ſermone ſummis è labijs non ex intimo dolore cordis producto, ita vt interdum etiam pro hoc ipſo laudari expectent, quaſi qui nihil fallant, ſed licet contra ſemetipſos, tamen vera pronuncient, quaſi ita graue apud homines appareat peccatum, cum ab eo perfertur, qui admiſit, vt cum ab alio arguitur, ſed iſtud faciunt hi, qui multa deſperatione etiam ſenſu doloris carent, nec hominum iam verentur notam, ſed cum fiducia quadam quaſi aliena ita propria pronunciant mala, te autem nihil horum facere volo, neque deſperatione ad confitendum venire, ſed cum ſpe bona, & præſumptione indulgentiæ deſperationis radice penitus exciſa, radix eſt enim deſperationis ignauia, non ſolum radix ſed nutrix eius & mater. Nam ſicut veſtis generat tineas & nutrit, ita & ignauia non ſolum gignit deſperationem, ſed & alit & fouet, ex ſemetipſis igitur animantur hæc pariter & augeſcunt, & ſi alteram quis horum abſcidat, altera ſine dubio interitu perimetur alterius &c.

CAPVT XXI. F

Qualiter ſit pœnitentia agenda.

OMnis peccator in pœnitentia duplum habere gemitum debet nimium quia & bonum quod oportuit non fecit, & malum quod non oportuit fecit, cum ad bona opera non adiungimus, neceſſe eſt vt noſmetipſos dupliciter defleamus, qui & recta non fecimus & praua operati ſumus. Per beatum Moyſem vnus turtur pro peccato, alter vero offerri in holocauſtum iubetur, holocauſtum namque totum incenſum dicitur, vnum ergo turturem pro peccato offerimus, cum pro culpa gemitum damus de altero holocauſtum facimus, cum pro eo, quod bona negligimus noſmetipſos funditus accendentes igne doloris ardemus. Beatus Iob poſt flagella proficiens & à ſemetipſo in magna redargutione diſſentiens dicit, *Idcirco ipſe me reprehendo & ago pœnitentiam in fa-* Iob 42. 6.
uilla & cinere, In fauilla enim & cinere pœnitentiam agere eſt contemplata ſumma eſſentia, nihil aliud quam fauillam ſe cineremque cognoſcere, in cilicio aſperitas, & G
compunctio peccatorum, in cinere autem puluis oſtenditur mortuorum, & idcirco vtrumque adhiberi ad pœnitentiam ſolet, vt in compunctione cilicij cognoſcamus quid per culpam fecimus & in flagello cineris perpendamus quid per iudicium facti ſumus, conſideretur ergo in cinere per mortis ſententiam ſubſequens iuxta pœnam vitiorum quæ poſt peccatum carnis contumeliæ ſurrexerunt, videat homo in aſperitate cilicij ſuperbiendo quid fecit, videat in cinere vſque quo peccando peruenit, quaſi quodam cilicio peccator pungitur, dum in mente ſua aſperis redargutionum ſtimulis conſtringitur, in cinere autem agit pœnitentiam, qui ex primo peccato quid per iuſtum iudicium factus ſit ſolenter attendit, in tenebras diem vertimus cum noſmetipſos diſtricte punientes ipſa delectationis prauæ blandimenta per diſtricta pœnitentię lamenta cruciamus & flendo inſequimus, quicquid in corde taciti ex delectatione peccamus, fide- H
lis quiſque dum cogitationes in iudicio exquirit ſubtiliter, non ignorat ſemet introrſus diſcutiens ſe ante iudicium vehementer examinat, vt diſtrictus iudex eo iam tranquillius veniat ad cor ſuum quem diſcutere appetit, quo eum pro culpa punitum cernit, omnipotens Deus ſubtiliter * acta noſtra conſiderat, & tamen hæc pœnitentibus miſericorditer relaxat, qui & duritiam in peccantibus conſpicit, ſed tamen hanc præueniente gratia ad pœnitentiam emollit, culpas noſtras Deus enumerat, (* al: act9 noſtros.) cum nos ipſos ad ſingula quæ fecimus deflenda conuertit, quas miſericorditer relaxat, quia ea dum nos punimus ipſe nequaquam in extremo examine iudicat. Paulo atteſtante qui ait, *ſi nos noſmetipſos dijudicaremus, non vtique diiudicaremur*, quod exterius agimus niſi pœnitentia interueniente diluamus, in ſecreto iudiciorum Dei ſub quadam occultatione ſeruatur, vt quandoque etiam de ſigillo ſecreti exeat ad publicum iudicium, cum vero pro

A

malis quæ fecimus diſciplinæ flagello atterimur, & hæc per pœnitentiam deflemus, iniquitatem noſtram ſignat & curat, quia nec inulta hic deſerit, nec in iudicio puniēda ſeruat, ſignat Deus delicta noſtra quia hic ea ſubtiliter attendit, vt feriat, curat vero quia hæc per flagellum turbidum relaxat. beatus Iob humani generis abſumens perſonam dicit, *ſignaſti quaſi in ſacculo delicta mea*, peccata noſtra quaſi in ſacculo ſignantur, cum mala quæ fecimus, ſolicito ſemper corde penſamus, quid namque eſt cor ſtrictum, niſi ſacculus Dei? vbi dum ſtudioſe conſpicimus per quanta deliquimus, peccata noſtra quaſi in Dei ſacculo ſignata portamus, quia culpas quas nos tenuimus & pœnitendo cognoſcimus, prius nobis condit & relaxat, recte poſt ſignata in ſacculo delicta dicitur, ſed curaſti iniquitatem meam, ac ſi aperte dicat quod modo ſignas vt pœnitendo videam, agis proculdubio ne in retributione videatur.

1.Cor. 11. 31.

CAPVT XXII.

B

De differentia malorum & bonorum.

SÆpe ergo accidit vt per pœnitentiam quis multa & magna corrigat, inter hæc tamen bona, quę per pœnitentiam correxit, etiam peccata commiſerit, & hoc eſt quod maxime deſperationem animo inducit, quia videtur ſibi deſtruxiſſe quod ædificauerat & omnes illos labores inaniter effudiſſe, & hæc eſt cogitatio, quæ præcipue animæ pondus deſperationis imponit, ſed illud rurſus oportet cogitare, per quod peſſima & inimica vitę noſtræ cogitatio iſta repellatur, quia illa bona quæ egimus, & emendatio illa, quæ per pœnitentiam quæſita eſt, niſi fuiſſet, & velut contrarium pondus ponderi huic, quod expectatio nobis introductum eſt, obſtitiſſet, nihil fuerat quod in profundum nos malorum decidere prohiberet, nunc autem ſicut fortis quædam lorica iaculum graue & amarum non permiſit vſq; ad vitalia viſcerum penetrare, ſed vim lætalis teli maxima fregit ex parte, certum eſt enim, quod qui fert ſecum illuc, plura bona & plura mala, in ipſis pœnis habebit aliquid refrigerij, qui autem bonorū operum nihil, malorum ſecum multam copiam defert, quid eum maneat, nec opus eſt dicere, erit enim ibi ſine dubio compenſatio bonorum operum malorumque, & velut in ſtatera poſita, vtraque pars quę emerſerit, illa ſibi totum quo momentum vergitur operum vindicabit, ſi ergo malorum operum multitudo quantitatem bonorum operum ſuperauerit, pertrahit ad gehennam, ſi enim maior fuerit operum bonorum ſumma vt abſiſtent & repugnabunt malis, atque operatorem ſuum ad regionem viuorum ex ipſo etiam gehennæ confinio reuocabunt, verum hęc non tam ex noſtro ſenſu, quam ex diuinis ſcripturarum ſermonibus adiiciuntur, ſic enim ſcriptura pronunciat dicens, *ipſe reddet vnicuique ſecundum opera ſua*, non ſolum enim in gehenna ſuppliciorū, ſed in regno cœleſti multæ erunt differentiæ, *manſiones enim* inquit, *multæ ſunt apud patrem meum*, & iterum, *alia gloria ſolis & alia lunæ*, & quod vere amplius admirandum ſit, vt oſtenderet quod etiam in minimis ratio & menſura penſabitur meritorū, *& ſtella*, inquit, *ab ſtella differt in claritate*, vt per hoc oſtenderet, quia & inter ſingulos eorum, qui in regno erunt, futura ſit differentia, hæc igitur omnia ſcientes non nos ſubtrahamus ab operibus bonis neq; deſperationis obtentu nos deſidiæ atq; ignauiæ concedamus, neque ſi ad ſplendorem ſolis ac lunæ peruenire non poſſimus etiam ſtellæ nobis, quamuis inferior claritas contemnenda eſt, tantum eſt vt aliquantulum lucis virtutum merito quæramus, tantum eſt vt quamuis minimum cœli tamen ornatum mereamur expetere, ſi aurum, ſi lapis pretioſus eſſe non poſſumus, argenti ſaltem expleamus locum, tantum ne in illam materiam conuertamur, quam facile ignis abſumit, ne lignum, ne fœnum inueniamur aut ſtipula ſimus in bonorum parte vel vltimi tantum, ne in malis primi.

C

Matt.16. 27
Ioa.14.2.
1.Cor.15. 41.
Ibid.

D

CAPVT XXIII.

E

Dicta Abbatis Pinophi.

PRæterea vero notandum eſt, quod poſt illam generalem baptiſmi gratiam & illud pretioſiſſimū martyrij donum, quod ſanguinis ablutione conquiritur, ſimiliter alia in ſcripturis ſacris ægritudinis noſtræ remedia annotata inueniuntur. Multi ſunt n. pœnitentiæ fructus, per quos ad expiationem criminum peruenitur. Non enim tantū per ipſum pœnitentiæ nomine ſolus æterna repromittitur de qua Apoſtolus Petrus, *Pœnitemini*, inquit, *& conuertimini vt deleantur peccata veſtra*. & Ioannes Baptiſta vel ipſe Dominus, *pœnitentiam agite appropinquabit enim regnum cælorum*, ſed etiam per charitatis affectum multitudo peccatorum obruitur, *charitas n. operit multitudinem peccatorum*, Similiter ergo per fructum* vulneribus noſtris medela mōſtratur, quia ſicut aqua extinguit ignē, ſic eleemoſyna extinguit peccatū. Item per lachrymarum profuſionē conquiritur abolitio delictorum, *lauabo n. per ſingulas noctes lectū meum, lachrymis ſtratum meum irrigabo*, denique ſubiūgit, oſtendens non inaniter eas fuiſſe profuſas, *diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei*, nec non per confeſſionē criminum abolitio condonatur, *dixi n.* inquit, *pronuntiabo aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei*. & iterum, *narra tu iniquitates tuas prius vt iuſtificeris*, per afflictionem quoq; cordis & corporis admiſſorum ſcelerum remiſſio ſimiliter obtinetur. Nam *vide*, inquit, *humilitatē meam & laborem meum & remitte omnia peccata mea*, præcipueq; per emendationē morum, *Auferte*, inquit, *malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis, quieſcite agere peruerſe, diſcite benefacere, quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam & venite & arguite me dicit Dominus, & ſi fuerint peccata veſtra vt coccinum velut nix dealbabuntur, ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana munda erunt*. Interdum etiā per interceſſionem ſanctorum impetratur venia delictorum, *qui n. ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem, petat & dabitur ei vita peccanti non ad mortem*, & iterum, *infirmatur quis ex vobis inducat presbyteros Eccleſiæ: & orent ſuper eum vngētes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit dimittētur ei*. nonnunquam miſericordiæ ac fidei merito labor excoquitur vitiorū, ſecundum illud *per miſericordiam & fidem purgantur peccata*, per conuerſionem plerumq; ac ſalutem eorū qui noſtris monitis ac prædicatione ſaluantur, *quoniam qui conuerti fecerit peccatorem de errore viæ ſuæ, ſaluabit animā ſuam de morte & cooperit multitudinem peccatorum*. Per indulgentiam nihilominus ac remiſſionem noſtram ad indulgentiam noſtrorum facinorum peruenitur, *ſi enim*, inquit, *dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater veſter cœleſtis delicta veſtra*. Videtis ergo quantos miſericordiæ aditus patefecerit clementia ſaluatoris, vt nemo ſalutem cupiens, deſperatione frangatur, cum videat ſe tantis ad vitā remedijs inuitari, ſi enim pro infirmitate carnis, afflictione ieiuniorum aboleri peccata nō poſſe cauſaris, nec potes dicere, *Genua mea infirmata ſunt à ieiunio, & caro mea immutata eſt propter oleum, quia cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miſcebam*, eleemoſynarum ea redime largitate indigenti, ſi non habes quod impertias, licet nullum ab hoc opere neceſſitas inopiæ ac paupertatis excludat. quandoquidem & illius viduæ duo tantum æra ingentibus diuitum donarijs præferentur & pro calice aquæ frigidę, mercedem ſe redditurum Dominus repromittat, certe morum poteris emendatione purgari, quod ſi perfectionem virtutum extinctione vitiorum omnium non potes adipiſci, ſollicitudinem piam erga vtilitatem alienæ ſalutis impēde: ſi aūt idoneum te huic miniſterio non eſſe cōqueris, operire peccata poteris charitatis affectu, in hoc quoq; ſi te fragilem fecerit quælibet mentis ignauia, oratione ſaltem atq; interceſſione ſanctorum remedia vulneribus tuis humilitatis affectu ſubmiſſus implora, poſtremo quis eſt, qui non poſſit ſimpliciter dicere, *peccatum meum cognitum tibi feci, & iniuſtitiam meam nō*

Act.3.19
Matt.3.2
1.Pet.4. 8.
*for. eleemoſynarū
F
Pſal.6.7
Ibid.v.9.
Pſ.31.5.
Iſa.43. 26
Pſ.24.18
Iſa.1.16.
1.Ioan.5. 16.
Iaco.5.14
G
Ibi.v.19.
Matth.6. 14.
Pſ.101.9
H
Pſal.31.5

A operis, vt per hanc cõfeſſionem et illud confidenter ſubiungere merearis, *& tu remiſiſti pietatem cordis mei*, quod ſi (Ibid.) verecundia pertrahẽte reuelare coram hominib. erubeſcis, illi quem latere non poſſunt confiteri iugi ſupplicatione non deſinas, ac dicere ei, *iniquitatem meam ego cognoſco & peccatum meum contra me eſt ſemper, tibi ſoli peccaui & malum coram te feci*, (Pſ. 50. 5.) qui & abſq; vllius verecundiæ publicatione curare & ſine improperio peccata donare cõſueuit. poſt illud quoq; tam promptum certumq; ſubſidium aliud quoq; adhuc facilius largita nobis eſt diuina dignatio, ipſamq; remedij opem noſtro cõmiſit arbitrio, vt indulgentiam noſtrorum ſcelerũ pro noſtro præſumamus affectu dicentes ei, *dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitorib. noſtris*. Quiſquis igitur ad indulgentiam ſuorũ criminum deſiderat peruenire, his ſemetipſum aptare ſtudeat inſtrumentis, nec obdurati cordis peruicacia à remedio ſalutari fontem tantæ pietatis auertat, quæ etiamſi hæc omnia fecerimus non erunt idonea ad expiationem ſcelerum noſtrorum, niſi ea bonitas Domini, clementiaq; deleuerit, qui cum religioſi conatus obſequia

B ſupplicimẽte à nobis oblata perſpexerit exiguos paruoſque conatus immenſa liberalitate proſequitur dicẽs, *ego ſum, ego ſum qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum iam non recordabor*, (Iſa. 43. 25.) tu autem ò homo hæc conſiderans ſtude temetipſum per pœnitentiã recuperare & longe à vitijs te ſeparare, ſicq; bonis operibus inſiſtens poteris Deo te proximũ facere, quicquid boni poſſis dum tẽpus habes inſtanter operare. Etenim ſicut diuitiæ huius ſeculi, tunc maxime augentur, ſi nulla prorſus lucra nec minima *condemnentur, ita & ſpiritualibus diuitijs nec minimum quid eſt boni operis, contemnendum eſt, aliquin valde abſurdum videtur, cum iudex noſter ne calicis quidem aquæ frigidæ mercedem ſe promiſerit negaturum, nos quidem dicere quia niſi magna *quæ gerimus & ingentia nihil proderunt minima, immo vero ego etiã illud addo, & quia ſi quis parua contemnat & minima, certum eſt quod paulatim etiam ad magna perueniat, *qui vero ſpernit minima*, ſicut ſcriptura dicit, *paulatim decidet*, (Eccli. 19. 1) & ideo arbitror Deum & ſaluatorem noſtrum in rebus minimis magnas ſtatuiſſe mercedes, quid n. tam leue, tam

(*for. cõtemnãtur) (*for. quæq; egerim*)

C facile, quam viſitare infirmum & tamen hunc tam exiguo operi remunerationem magnificam poſuit, & iterũ, quid tam facile quid tam gratum, quam eſurienti præbere cibum, ſitienti potum, nudo indumentum, concluſum in carcere requirere, & hæc quæ tam parua ſunt & tam minima ita magna ducit & ſumma, vt ea non hominibus, ſed ſibi ipſi Deus deputet miniſtrata, & pro his regnum cæleſte promiſerit. Aggredere igitur amice Chariſſime, aggredere iter æternæ vitæ, & rurſus ſuſcipe iugum Chriſti ſuaue & onus eius leue, recupera in temetipſo animi virtutes & finem redde initijs ſimilem, nec patiaris, tantum tibi & tanto labore quæſitum ſpiritalium gratiarum diripere cenſum, peribit enim ſi perſiſtas in peccatis, & exacerbes Deum in actibus tuis, ſi vero priuſquam cenſus tui fiat multa iactura, & priuſquam terra tua noxijs inundationibus repleatur excluſas irrumpentium fauces, & ingreſſum perhibeas inundantium vitiorum, poteris rurſu priſtinam reparare culturam, & ad fructus ſolitos tuis optimi quondam tibi exercere nouualia, exſurge ergo, exſurge ſicut propheta dicit & *excute puluerem tuum*, exſurge de (Matt. 10. 14.)

D terra, & ſtatim mihi crede terrebitur aduerſarius tuus, ille enim iam te quidem deiecit, quaſi vltra non reſurrecturũ, ſi autẽ viderit te ſurrexiſſe de terra, & brachia rurſus certamini protendentem, ipſa tui audacia deterrebitur, & quanto tu proprior tuo ille formidoloſior fiet, & quãto maiora præſumis, tanto ille infirmior fragiliorq; redditur, ſed & illud cogita quod tibi tendenti aderit Deus, illi vero ſcelerum conſcientia & audacia labefactabit & vires, ſicque diuina gratia largiente in omnib. hoſti tuo ſuperior exiſtens, tam victor tuis ope virtutum valde ditatus, ad cæleſtis regni gloriam percipiendam migrabis vbi cum Chriſto & ſanctis angelis eius in æternum gaudebis.

FINIS LIBRI TERTII.

HRABANI MAVRI AD HERIBALDVM
DE QVÆSTIONIBVS CANONUM Pœnitentialium
LIBRI TRES.

Regulæ de Miniſtris Eccleſiæ ſi deuiauerint, cum adiuncta.
Epiſtola Iſidori ad Maſſonem Epiſcopum de reſtauratione ſacerdotis.
De Pœnitentiæ ſatisfactione.
De Pœnitentijs Laicorum.

HRABANI REGVLAE DE MINISTRIS ECCLESIÆ ſi deuiauerint, canonica prolata.

F

1. *De presbyteris qui vxores acceperunt vel fornicati ſunt.*
2. *De diaconibus ſimiliter.*
3. *De his qui ad presbyterium promouentur, & ante ordinationem peccatorum conſcij ſunt.*
4. *De canone apoſtolorum.*
5. *De diuerſis ordinibus ab vxoribus abſtinendis.*
6. *Quod ſacerdotes & leuitæ cum mulieribus coire non debeant.*
7. *De incontinentia ſacerdotum vel leuitarum.*
8. *De ſubintroductis mulieribus.*
9. *De clericis vſuras accipientibus.*
10. *Vt nullus presbyter & diaconus conductor exiſtat, & vt clerici ab vſuris ſe abſtineant.*
11. *Vt clerici vel continentes ad virgines vel viduas non accedant.*
12. *De clericis vel monachis non manentibus in ſuo propoſito.*
13. *De monachis vel virginibus propoſitum non ſeruantibus.*
14. *Vt ad ſecretarium mulieres non introeant.*
15. *De eadem re.*
16. *Quod nulli ſacerdoti canones liceat ignorare.*
17. *De pollutionibus interrogatio Auguſtini, & reſponſio Gregorij.*
18. *Quod nihil proſit ſacerdoti etiamſi bene viuat, ſi male viuentibus tacendo non contradicit.*
19. *Luctuoſa deſcriptio carnaliter viuentium ſacerdotum.*

G

CAPVT I.

De presbyteris qui acceperunt vxores vel fornicati ſunt.

PResbyter ſi vxorem acceperit, ab ordine deponatur. Si vero fornicatus fuerit aut adulterium perpetrauerit, amplius pelli debet, & ad pœnitentiam redigi. (*Ex concil. Neocæſarienſi, can. 1.*)

CAPVT II.

De diaconibus ſimiliter.

H

SImili modo etiam diaconus, ſi eodem peccato ſuccubuerit, ab ordine miniſterij ſubtrahatur. (*In eodem concilio, can. 10.*)

CAPVT III.

De his qui ad presbyterium promouentur, & ante ordinationem ſuam, peccatorum ſibi ſunt conſcij.

PResbyter ſi præoccupatus corporali peccato prouehatur, & confeſſus fuerit de ſe, quod ante ordinationem deliquerit, oblata non conficiat, manẽs in reliquis officijs, propter ſtudium bonum. Quod ſi de ſe non fuerit ipſe confeſſus, & argui manifeſte nequiuerit, poteſtati ſui iudicij relinquatur. (*In eodem concilio, can. 9.*)

A

CAPVT IV.

De canone apoſtolorum.

Ex can. Apoſt. 25. Naum. 1.

PResbyter aut Diaconus, qui in fornicatione aut periurio aut furto aut homicidio captus eſt, deponatur, non tamen communione priuetur. Dicit enim ſcriptura: *non vindicabit Dominus bis in idipſum.*

CAPVT V.

De diuerſis ordinibus ab vxoribus abſtinendis.

Ex concil. Carthaginenſi, cap. 4.

SAcerdotes Dei & diaconi, vel qui ſacramenta contrectant, pudicitiæ cuſtodes, ab vxoribus ſe abſtineant.

CAPVT VI.

Quod ſacerdotes & leuitæ cum mulieribus coire non debeant.

B

Ex decretis Innocentij Papæ cap. 16 Ep. 2. ad Vict. c. 9. Apud Gratian. diſt. 31. c. Tenere deb. Leuit. 11. Innocentij Papa ca. 21. Epiſt. 3. ad Exuper. c. . .

PRæterea quod dignum & pudicum & honeſtum eſt tenere eccleſia omnimodo debet, vt ſacerdotes & leuitæ cum mulieribus non coeant. Quia miniſterij quotidiani neceſſitatibus occupantur. Scriptum eſt enim. *Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter.*

CAPVT VII.

De incontinentia ſacerdotum vel leuitarum.

DE presbyteris ac diaconibus diuinarum legum eſt diſciplina, vt incontinentes in officijs talibus poſiti, omni honore eccleſiaſtico priuentur, nec admittantur ad tale miniſterium quod ſola continentia oportet impleri.

C

CAPVT VIII.

De ſubintroductis mulieribus.

Ex concil. Niceno cap. 3.

INterdicit per omnia magna ſynodus, non epiſcopo, non presbytero, non diacono, non alicui omnino qui in clero eſt, licere ſubintroductam habere mulierem.

CAPVT IX.

De clericis vſuras accipientibus.

In eodem concilio can. 14. Concil. Nic. c. 17. Pſal. 14.

QVoniã multi ſub regula conſtituti auaritiã & turpia lucra ſectantur, obliti que diuinæ ſcripturæ dicẽtis: *Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram, mutuum dantes centeſimas exigunt.* Iuſtè cenſuit ſancta & magna ſynodus, vt ſi quis inuentus fuerit poſt hanc definitionem vſuras accipiens, aut ex inuentione aliqua, vel quolibet modo negotium tranſiens, aut hæmiolia, id eſt, ſexcupla exigens, vel aliquid tale prorſus excogitans, turpis lucri gratia, deijciatur à clero, & alienus exiſtat à regula.

D

CAPVT X.

Vt nullus presbyter & diaconus conductor exiſtat, & vt clerici abſtineant ſe ab vſuris.

Ex concil. Carthag. can. 14. Concil. Carthag. 3. c. 15. & 16.

PResbyteri & diaconi non ſint conductores aut procuratores, neque vlli turpi negotio & inhoneſto victum quærant, quia reſpicere debent ſcriptum eſſe. *Nullus militans Deo implicat ſe negotiis ſecularibus.* Si quis commodauerit pecuniam, pecuniam accipiat. Si ſpeciem, eandem ſpeciem quantum dederat, accipiat.

E

CAPVT XI.

Vt clerici vel continentes ad virgines vel viduas non accedant.

In concil. Africano ca. 5.

CLerici vel continentes ad virgines vel viduas niſi ex iuſſu vel permiſſu epiſcoporum non accedant.

CAPVT XII.

De clericis vel monachis non manentibus in ſuo propoſito.

Ex concil. Calced. can. 7.

QVi ſemel in clero deputati ſunt, aut monachorum vitam expetiuerunt, ſtatuimus neque ad militiam neque ad dignitatem aliquam venire mundanam, aut hoc tentantes & non agentes pœnitentiam, quominus non redeant ad hoc quod propter Deum primitus elegerunt, anathematizentur.

CAPVT XIII.

F

De monachis vel virginibus propoſitum non ſeruantibus.

In concil. Calcedo. can. 15.

VIrginem quæ ſeſe Deo conſecrauit, ſimiliter & monachus non licere nuptialia iura contrahere, quod ſi hoc inuenti fuerint perpetrantes, excommunicentur. Confitentibus autem decreuimus, vt habeat auctoritatem eiuſdem loci epiſcopus miſericordiam humanitatemque largiri.

CAPVT XIV.

Vt ſacrarium mulieres non introeant.

Ex epiſtola Gelaſij ca. 26.

QVod non oporteat mulieres ingredi ad altare.

CAPVT XV.

G

De eadem re.

Epiſt. 1. c. 28.

NIhilominus impatienter audiuimus tãtum diuinarum rerum ſubiiſſe deſpectum, vt fœminæ ſacris altaribus miniſtrare *firmentur, cunctaq; non niſi virorum famulatui deputata, ſexum cui non competit exhibere: Viſa quod omnium delictorũ quæ ſingillatim perſtrinximus noxa, reatus omnis, & crimẽ, eos reſpicit ſacerdotes, qui vel iſta committunt, vel committentes minimè publicando, prauis exceſſibus ſe fauere ſignificant.

* ferãtur

CAPVT XVI.

Quod nulli ſacerdoti, canones liceat ignorare.

Cæleſtinus Papa can. 20. Epiſt. 3. ad Epiſc. Apul. c. 1.

NVlli ſacerdotum ſuos liceat ignorare canones, nec quicquam facere quod patrũ poſſit regulis obuiare.

CAPVT XVII.

H

De pollutionibus interrogatio Auguſtini, & reſponſio Gregorij.

Greg. ad interrogationes Auguſtini Anglorũ Epiſcopi, interrog. 11. Deut. 23.

SI poſt illuſionem quæ per ſomnium ſolet accidere, vel corpus Domini quilibet accipere valeat, vel ſi ſacerdos ſit, ſacra poſſit myſteria celebrare.

Reſponſio.

ET quidem, hunc, teſtamentum veteris legis, ſicut in ſuperiori capitulo iam diximus, pollutũ dicit, & niſi lotum aqua ei vſque ad veſperum intrare eccleſiam non concedit. Quod tamen aliter populus ſpiritaliter intelligens, ſub eodem intellectu accipiet quod præfati ſumus. Quia quaſi per ſomnium illuditur, qui tentatus immunditia veris imaginibus in cogitatione inquinatur: Sed la-

A uandus eſt aqua, vt culpas cogitationis lachrymis abluat, & niſi prius ignis tentationis receſſerit, reum ſe quaſi vſq; ad veſperum cognoſcat. Sed eſt in eadem illuſione neceſſaria valde diſcretio, quæ ſubtiliter penſari debeat, ex qua re accidat menti dormientis. Aliquando enim ex crapula, aliquando ex naturæ ſuperfluitate vel infirmitate, aliquando ex cogitatione contingit, & quidem cum ex naturæ ſuperfluitate vel infirmitate euenerit, omnino hæc illuſio non eſt timenda, quia hanc animus neſciens pertuliſſe magis dolendus, quam feciſſe. Cum vero vltra modum appetitus gulæ in ſumendis alimentis rapitur, atque ideo eo humorum receptacula grauantur; habet exinde animus aliquem reatum, non tamen vſq; ad prohibitionem percipiendi corporis Chriſti vel miſſarum ſolemnia celebrãdi: cum fortaſſe aut feſtus dies exigit, aut exhiberi myſterium pro eo quod ſacerdos alius in loco deeſt, ipſa neceſſitas cõpellit. Nam ſi adſunt alij, qui implere miniſterium valeant, illuſio per crapulam facta, à perceptione ſacri myſterij prohiberi non debet, ſed ab immolatione B ſacri myſterij abſtinere vt arbitror humiliter debet: ſi tñ dormientẽ turpi imaginatione concuſſerit. Nã ſunt quibus ita plerumq; illuſio naſcitur, vt eorũ animus ẽt in ſomno corporis poſitus, turpib. imaginationib. non fœdetur. Quia in re vnum ibi oſtenditur, ipſa mens nõ rea, nec tamen vel ſuo iudicio libera; cum ſe & dormienti corpore nihil meminit vidiſſe, tñ in vigilijs corporis meminit in ingluuiẽ cecidiſſe. Sin vero ex turpi cogitatione vigilantis oritur illuſio mentis dormiẽtis, patet animo reatus ſuus, videt n. à qua radice inquinatio illa proceſſerit: Quia q; cogitauit ſciens, huc pertulit neſciens. Sed penſandũ eſt, ipſa cogitatio vtrum in ſuggeſtione an in delectatione, vel quod maius eſt in peccati cõſenſu reciderit. Tribus n. modis impletur omne peccatũ, videlicet ſuggeſtione, delectatione, cõſenſu. Suggeſtione quippe fit per diabolũ: Delectatione per carnem: Conſenſu per ſpiritũ: & quia primam culpã ſerpens ſuggeſſit; Eua velut caro de-
Gen. 3. lectata eſt, Adã vero velut ſpiritus conſenſit. Et certe neceſſaria eſt magna diſcretio, inter ſuggeſtionẽ atq; delectationẽ, inter delectationẽ atq; conſenſum iudicem ſui animũ præſidere. Cum n. malignus ſpiritus peccatũ ſuggerit in mente, ſi nulla peccati delectatio ſequatur, pec- C catum omnimodo perpetratum nõ eſt. Cũ vero delectari caro cœperit, tunc peccatũ incipit naſci. Si aũt ẽt (ad conſenſionẽ) ex deliberatione conſentit, tunc peccatum cognoſcitur perfici. In ſuggeſtione igitur peccati ſemen eſt, in delectatione fit nutrimentũ, in conſenſu perfectio, & ſæpe contingit vt hoc quod malignus ſpiritus ſeminat in cogitatione, caro in delectatione trahat, nec tñ anima eidem delectationi conſentiat. Et cum caro delectari ſine animo nequeat, ipſe tñ animus carnis voluptatib. reluctãs in delectatione carnali aliquo modo ligatur inuitus, vt ei ex ratione contradicat ne conſentiat, & tñ delectatione ligatus ſit, ſed ligatũ ſe vehemẽter ingemiſcat. Vnde & ille cœleſtis exercitus præcipuus miles gemebat di-
Rom. 7. cens: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mẽtis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati quæ eſt in membris meis.* Si aũt captiuus erat, minimè pugnabat, ſed & pugnabat; quapropter & captiuus erat & captiuus non erat; & pugnabat igitur lege mentis cui lex quæ in mẽbris eſt repugnabat. Si autem pugnabat, captiuus non erat. Eſſe D itaque poteſt homo vt ita dixerim captiuus & liber; liber ex iuſtitia quam habet de lege; captiuus ex delectatione quam portat inuitus.

CAPVT XVIII.

Quod nihil proſit ſacerdoti etiamſi bene viuat, ſi male viuentibus tacendo non contradicit.

Ex Proſpero li. 1. de Vit. 1. Pet. 5. QVod verò dicit Apoſtolus *vt nos formam debeamus exhibere fidelib.* quid valebit, ſi is cui vel hortãdi bonos, vel caſtigandi malos cura commiſſa eſt, bene viuendo ſe imitandũ exhibeat bonis, & malos tacendo nõ corrigat. Ad hoc n. (niſi me fallit opinio) ſancte viuendum eſt ſacerdoti, ne dicta ſua repugnantib. factis euacuet. Si quod E prædicat fieri debere, non faciat, aut ſi quod non faciat, prædicare præſumpſerit; nihil apud eos qui eius vitã nouere proficiet. Quia ad hoc eſt eccleſiæ Dei præpoſitus, vt non ſolum bene viuendo, alios exemplo ſuæ cõuerſationis inſtituat, ſed ẽt fiducialiter prædicando, ſingulis ante oculos peccata ſua conſtituat, Quæ pœna maneat duros, q̃ gloria obedientes oſtendat; Nullius ſalutem deſperãdo cõtemnat. Animas emendari nolentiũ plangat, imitatus Apoſtolũ qui ait: *Vt lugeam multos ex his, qui ante peccauerũt, & non egerunt pœnitentiam* & iterũ: *Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur & ego non vror?* Quapropter ſciens quod ſi quibuslibet diuitibus ac potentib. male viuẽtib. pareat, aut faueat, eos perdat ſimul & pereat, & ſancte debet viuere propter exemplũ, & docere propter ſuæ adminiſtrationis officium, certus quod ei nihil ſua iuſtitia ſuffragetur, de cuius manu anima pereuntis exigitur. Quando quicumq; alius perierit quẽ nulla docendi neceſſitas manet; ſolus pœnas ſui ſceleris dabit, ille aũt cui diſpenſatio verbi commiſſa eſt, etiamſi ſancte viuat, & tñ perditè viuentes arguere aut erubeſcat aut metuat: cum omnib. qui eo tacente perierunt, perit. Et quid ei proderit non puniri ſuo, qui puniendus eſt alieno peccato: Mẽtior niſi hoc Dominus per Ezechielẽ prophetam, ſub cuiuſdam terroris denunciatione loquitur, dicens ad eum:
Et tu fili hominis ſpeculatorẽ dedi te domui Iſrael. Nec hoc trãſeunter debemus audire, quod ſacerdotem ſpeculatorem appellat, vt ſicut ſpeculatoris eſt de loco editiori proſpicere, & plus omnib. contemplari; ita ſacerdos debet eſſe propoſiti ſublimitate celſior cunctis, ac maioris ſcientiæ habere gratiam, qua poſſit ſub ſe viuentes inſtruere. Videamus iam quid diuinus ſermo cõtinuet: *Audies,* inquit,
ex ore meo ſermonem & adnunciabis eis ex me, vt hoc dicat ſacerdos quod ex diuina lectione didicerit, quod illi Deus inſpirauerit, non q. præſumptione humani ſẽſus inuenerit. Annunciabis eis (inquit) ex me, ex me non ex te. Mea verba loquens, non eſt quod ex eis tãquam de tuis inflèris. Ex me, inquit, *eis adnuncia.* Sed iam quid adnunciet au-
diamus: *Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris, non fueris locutus vt ſe cuſtodiat impius à via ſua: ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinẽ vero eius de manu tua requiram.* Quid potuit expreſſius, quid apertius poteſt dici. Si impio loquutus non fueris vt ſe ab impietate cuſtodiat & ille perierit, ſanguinem eius de manu tua requiram: hoc eſt dicere: Si ei peccata ſua non adnunciaueris, ſi eum non atgueris, vt ab impietate ſua conuertatur & viuat: & te qui non increpaſti, & ipſum qui te tacente peccauit, flammis perẽnibus perdam. Quis rogo tam ſaxei pectoris: quis tã ferreus erit, quem ſententia iſta non terreat. Quis tam alienus à fide, qui iſti ſententiæ non credat.

2. Cor. 12.
2. Cor. 11.

F

Ezech. 33.

Ibidem.

Ibid.

G

CAPVT XIX.

Luctuoſa deſcriptio carnaliter viuentium ſacerdotum.

Ex D. Proſper. eiuſdem lib. 2. 21. SEd nos præſentibus delectati dum in hac vita cõmoda noſtra & honores inquirimus, non vt meliores, ſed vt ditiores, non vt ſanctiores ſed vt honoratiores ſimus cæteris feſtinamus, nec gregem Domini qui nobis paſcẽdus, tuenduſque commiſſus eſt, ſed noſtras *voluntates, dominationem, diuitias & cætera blandimenta carnaliter cogitamus, paſtores dici volumus nec tamen eſſe cõtendimus. Officij noſtri vitamus laborem, appetimus dignitatem. Immundorum ſpirituum feras à grege diiacetando non pellimus, ſed & quod eis remanſerit, ipſi conſumimus. Quando peccantes diuites vel potentes nõ ſolum nõ arguimus, ſed ẽt veneramur: ne nobis aut munera ſolita offenſi non dirigant; aut obſequia deſiderata ſubducant; ac ſic muneribus eorum & obſequijs capti, imo per hæc illis addicti, loqui eis de peccato ſuo, aut de futuro iudicio formidamus. Et ideo minaciter ſuperbiam noſtrã diuinus ſermo confundit. Sed noſter auditus nihil vnde proficiamus admittit: quia præſentis vitæ capti dulcedine, quæ pœna negligentiam noſtram maneat in æternũ, nolumus cogitare. Io paſtores ergo iſta dicuntur de quorũ nobis iam appellatione blãdimur: hæc dicit Dominus Deus:

*l. volu ptates

H

A Ezech. 34. Deus. Væ paſtoribus Iſrael qui paſcebant ſemetipſos. *Nonne greges paſcuntur a paſtoribus: Lac comedebatis & lanis operiebamini: Quod craſſum erat occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis; Quod infirmum fuit non ſolidaſtis, & quod ægrotum non ſanaſtis. Quod fractum non alligaſtis: & quod abiectum non reduxiſtis: Quod perierat nõ quæſiſtis, ſed cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia, & diſperſæ ſunt oues meæ, eo quod non eſſet paſtor. & factæ ſunt in deuoratione omnium beſtiarũ agri.* Et paulo poſt:

Ibid. *Propterea paſtores audite verbum Domini: Viuo ego dicit Dominus Deus: Pro eo quod facti ſunt greges mei in rapinam, & oues meæ in deuorationem omnium beſtiarũ agri, neq; enim quæſierunt paſtores gregem meum, ſed paſcebant paſtores ſemetipſos, & gregem meum non paſcebant, propterea paſtores audite verbum Domini; Hæc dicit Dominus Deus. Ecce ego ipſe ſuper paſtores requiram gregem meum de manu eorum, & ceſſare eos faciam vt vltra non paſcant gregem, nec paſcant amplius paſtores ſemetipſos.* Quis ad hæc non intremiſcat, quis iſta ſine intolerabili metu futuræ examinationis accipiat: niſi quis aut non intelligit, aut totum nõ credit. Sed omnia quæ Deus obſeruari voluit iam aperte poſuit, & ita ſui nominis auctoritate firmauit, vt ea facilius quod dictũ quoq; nefas eſt, contemnamus, quam non intelligere vel non credere tã aperta & diuina fugiamus.

B Quando audimus: hęc dicit Dñs: quis futurum eſſe nõ credat quod dicit Deus, niſi qui Deo nõ credit. Quod aũt dicit: Væ paſtoribus: iſtud væ pro maledicto poni, & paſtorũ nomine nos ſignificari, quis nõ intelligat, niſi qui futurum non cogitat. Greges Domini paſcendos paſtores facti ſuſcipimus, & noſipſos paſcimus, quando non gregũ vtilitati proſpicimus, ſed quid faueat & augeat noſtras voluntates attendimus, lac & lanas ouium, oblationib. quotidianis ac decimis fideliũ gaudẽtes accipimus, & curã paſcendorũ gregũ ac reficiendorũ, à quibus peruerſo ordine volumus paſci, deponimus: Nõ ſanamus ſpirituali conſilio peccatis infirmum, nõ ſacerdotali ope conſolidamus aut reficimus diuerſis tribulationib. fractum, non ad viam ſalutis reuocamus erroneũ, nõ requirimus ſollicitudine paſtorali veniæ deſperatione iã perditum. Ad hoc tantũ potentes effecti, vt nobis in ſubiectos dominationẽ tyrannicam vendicemus: non vt afflictos contra violentiam potentũ, qui in eos ferarũ more ſæuiunt defendamus.

C Inde eſt ꝙ tam à potentib. huius mũdi quam à nobis quod peius eſt, nonnulli grauiter fatigati depereunt. Quos ſe de manu noſtra Dñs requiſiturũ terribiliter cõminatur dicens. *Requiram oues meas de manu paſtorũ, & ceſſare eos faciam vt vltra nõ paſcant.* Quod quid eſt aliud quam paſtores qui ſemetipſos non greges meos paſcunt, ſublimitate ſuæ dignitatis *expoliam, & inter reprobos, quia honorem ſuum noluerunt cuſtodire, proijciam.

Ibidem. *expoliabo

Horum & his ſimilium conſideratione perterritus ſum. Timor & tremor venerunt ſuper me, & contexerũt me tenebræ, & dixi: *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo & requieſcam:* Et hoc eſt totum propter quod imperitiæ meæ ac futuri finis recordatus ingemui, & volui ſarcina epiſcopatus mei depoſita, elongare fugiens, & manere in ſolitudine, & ibi expectare Deum, qui ſaluum me faceret à puſillanimitate mea, & ab ipſa intollerabilium mihi ſollicitudinum tempeſtate.

F I N I S.

D

EPISTOLA HORMISDÆ PAPÆ PER VNIVERSAS PROVINCIAS.

ECce manifeſtiſſime conſtat, quia ſecundum titulos antiquorum Patrum à ſancto Ioanne Papa tranſmiſſos & trecentorum decem & octo Epiſcoporum ſententias; Sed & canones gallicani continere videntur. Clerici in adulterio deprehenſi, & aut ipſi confeſſi aut ab alijs conuicti, ad honorem redire non poſſunt, & quia forte non deſunt quibus vel pro nimia pietate, ſupra ſcripta ſanctorum Patrum ſeueritas minime placet: Sciant ſe trecentorum decem & octo Epiſcoporum & qui reliquos canones ſtatuerunt ſententias reprehendere vel damnare.

E Sed forte maior eſt in illis pietas quam in ſupra dictis CCCXVIII. Epiſc. maior in illis miſericordia quam in ſancto Ioanne Apoſtolico Papa, maior charitas quam in reliquis ſanctis ſacerdotibus, qui hoc pro exemplo vel remedio Eccleſiarum, ſuis diffinitionibus deliberauerunt. Et ideo aut prompta voluntate præceptis illorum conſentiant; aut ſi non fecerint, omnibus contrarios ſe & inimicos eſſe cognoſcant; Quæ eſt iſta inimica benignitas? palpare criminoſos & vulnera eorum vſque in diem iudicij incurata ſeruare; quod ſi etiam eos durĩſſimã pœnitentiã per plures annos agere videmus. Sed idipſum & ſaluti eorum conſulere & canonum debemus ſtatuta ſeruare: Cum vero in aliquibus, nec compunctio humilitatis, nec inſtantia orandi, vel plangendi appareat, nec B. Dauidem imitentur, qui dixit. *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum lachrymis ſtratum meum rigabo;* & illud. *Cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miſcebam;* Nec eos ieiunijs vel lectione vacare videamus poſſumus agnoſcere ſi ad honorem priſtinum redirent: Cũ quanta negligentia, & cum quanto tempore & inimica animæ ſecuritate permaneant, credentes quod ſi eis non acta pœnitentia digna dimiſerit Deus, quomodo ſacerdotes induluiſſe videntur.

Pſal. 6. 7. Pſa. 101. 10.

F Vere dico quia illi ipſi quibus cum periculoſa & falſa miſericordia indulgere videmur, Cum ante tribunal Chriſti pro tantis peccatis damnãdi aduenerint. Contra nos ipſos cauſas dicturi ſunt dicentes: Quod dum aut aſperitatem linguæ eorum expauimus, aut falſa blandimenta & periculoſas adulationes ipſorum libenter accepimus, nos eos dum illis in vulnere indulgemus: In peccatis permanere aut ipſa peccata etiam augere permiſerimus. Nec recordantes illud quod in veteri teſtamento ſcriptum eſt. Quia *vno peccante, contra omnes ira Dei deſæuijt.* O pietas, O miſericordia. Vni parcere & omnes per exemplum malum adducere in diſcrimen. Non ita ſuadet ſanctus ac beatiſſimus Cyprianus Martyr dicens; *Qui peccantem verbis adulantibus palpat peccandi fomitem ſubminiſtrat nec perimit delicta illi ſed fouet.* Iterum *imperitus eſt medicus qui tumentes vulnerum ſinus manu parcente contrectat, & abſconditum in profundis receſſibus virus dum ſeruat exaggerat.*

G Vnde & ſanctus Ioannes Conſtantinopolitanus Epiſcopus arguit dicens. Imperitus medicus eſt, qui indigeſta putredine ſuperducit vulneri cicatricem. Et ideo diligenter perpendite ſi aut poteſt, aut debet fieri, vt tantorum aut talium quos ſupra memorauimus, ſacerdotum canones contemnentes, aliter quam illi ſtatuerunt obſeruare vel agere præſumamus; Præcipue cum ſi illorum trecentorum decem & octo Epiſcoporũ, qui per omnes Eccleſias Concilia fieri præceperunt, tã ſancta decreta neglexerimus, non illos ſolos deſpicimus, ſed & ſicut ſupra dictum eſt, & Africanos & omnes reliquos qui ipſis ordinantibus per totum mundum per Eccleſiaſticam diſciplinam aliquid ſtatuerunt: Cum peccato animæ noſtræ contemnimus. Ego me in hoc periculum immittere non audeo, quia nec talia ſunt merita mea, vt aliorum peccata in me excipere præſumam. Nec tantam eloquentiam habeo, vt ante tribunal Chriſti contra tantos ac tales ſanctos ſacerdotes qui canones ſtatuerunt cauſas dicere poſſim. Videat vnuſquiſque qualiter ſentire vel obſeruare diſponat, qualiter poſſit in die iudicij reddere rationem. Ego in quantum vires Deus dignetur dare, ſtudere volo eorum præceptionibus & obaudire, quia cum talibus non rixas ſed pacem ex qualicunque parte habere deſidero.

H Et hoc diligenter attendendum eſt, quod ſi ſecundum quod ſupra ſcriptum eſt, illi Clerici qui ad vxores proprias redeunt, ex integro ab officio ſuſpendantur. Quod ſi etiam dicam & inter nuptiarum matres qui vtique rem licitam faciunt, Clerici tamen ordinari non poſſunt, aut ſi ordinati fuerint deijciantur. De quibus ſanctus Fauſtus Epiſcopus in epiſtola ſua dixit. Perdidit gratiam conſecrati, qui ad officium vult exercitari mariti cum hæc ita ſint, qua conſcientia quiſque dicere poterit, quod ille qui adulterium commiſerit, iterum ad honorem venire poterit. Hoc loco ſi aliquis fuerit qui dicat. Ergo negas miſericordiam

A Domini, qui dixit. *Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat.* Et illud: *Numquid qui cadit non adijciet vt reſurgat.* Et illud: *Peccator in quacunque die conuerſus fuerit, omnes iniquitates ſuæ obliuioni traduntur.* Et hoc voce libera & poſſumus & debemus. Abſit à nobis vt de iſtis ſententijs videamur vel leuiter dubitare. Diffinitiſſime enim credimus quod ſi quiſque ad finem vitæ ſuæ pœnitentiam egerit. Non ſolum indulgentiam accipiet, ſed etiam ad præmia æterna perueniet. Propter regulam tamen Eccleſiaſticam & propter antiquorum Patrum inſtituta, quod abſit à nobis, vt reprehendere aut diſcutere audeamus, cumque credimus ad vitam æternam poſt beatam pœnitentiam venire, ad honorem clericatus ſecundum antiquorum Patrum præcepta nouimus non debere reuerti in tantum vt in canonibus ſcriptum eſt: Ne vllus vnquam pœnitens clericus ordinetur, & ſi ille qui vltro petit pœnitentiam quamuis eam perfecte agit non poteſt Epiſcopus aut Presbyter ordinari, iterum ſi per ignorantiam ordinatus fuerit & poſtea conuincitur pœnitentiam accepiſſe deijciatur. Ille qui inuitus ad pœnitentiam agendam in monaſterium mittitur & itaque quid aliud quam pœnitens dicendus eſt qua conſcientia ad ſacerdotium peruenire permittatur.

Margin: Ezech. 33. 11. Pſal. 40. 9. Ezech. 33. 12.

B Nemo mihi alia quælibet contra auctoritatem ſedis Apoſtolicæ, vel contra trecentorum decem & octo Epiſcoporum præcepta vel reliquorum canonum ſtatuta obijciat, quia quicquid contra illorum diffinitionem in quibus Spiritum ſanctum locutus eſſe credimus dictum fuerit recipere non ſolum temerarium ſed etiam periculoſum eſſe non dubito valde enim metuo & contremiſco illam damnationem, quam ille ſacerdos propter ſtultam indulgentiam accipere meruit, qui pro eo quod filios ſuos negligenter caſtigauit, & eos nec cedere, nec excommunicare voluerit, ipſi filij vna die occiſi ſunt, & xxx. millia de populo interfecti ſunt, & arca teſtamenti capta eſt; Et ipſe retro cadens fractis ceruicibus mortuus eſt, & nomen ipſius de libro vitæ deletum eſt. E contra Phinees qui pro eo quod zelo Domini commotus duos adulteros pariter interfecit, totum populum de Domini iracundia liberauit Nec hoc ideo dico vt ſicut ille fecit, etiam nunc per mortem corporum ſacerdotes Domini debeant vindicare.

C Sed quia melius eſt vnus quiſque paruo tempore donec viuat in hoc mundo, verecundiam vel confuſionem ſuſtineat, quam poſtea ad ſupplicia æterna perueniat. Et multum ei vtilius eſt propter aliorum exemplum quam diu viuit remotus ab honore pœnitentiam agat, & remedium ſibi in diem neceſſitatis acquirat. Quicunque paruitati meæ in hac cauſa voluerit oneroſus exiſtere aliud reſponſum dare non delibero, niſi quod ſupra dicti canones continere videntur.

EPISTOLA MICHAELIS HITTORPII DE PRÆDICTA EPISTOLA HORMISDÆ PAPÆ.

D

Admodū honorādo & docto viro Dn. Iacobo Pamelio S. Theolog. Licent. Can. Brugenſi.

S. P. Mandaueram Ludouico Bachtenkirchio vt epiſtolam illam Hormiſdæ antequam ad te mitteretur cum antiquo exemplari conferret, quod factum ſic eſſe mihi cum Herm poſt affirmauit, accuſans tamen eum qui deſcripſiſſet imperitiam. Et ego quidem perito admodum ſcribendi artifici eam prodſe tradideram. Sed cum renunciaret Birckmannum paratum ſe tabellarium habere cum quo mitteret, & iſtum non vacaret, ab illo ſumptum huic tradidi. Suſpicari vero debeo ſcriptorem M. S. exemplar non eſſe aſſecutum. Quamobrem non inuitus feci vt denuo illam ad te mea manu perſcriptam tranſmitterem. In qua ego primum abruptum illud initium conſiderans imperfectam eſſe ſuſpicari cogor. Deinde neſcio quis iſte Iohannes Apoſtolicus Papa eſſe debeat. Nam Romanum eſſe non poſſe inde colligas quod Hormiſdam Iohannes non anteceſſerit ſed ſit ſecutus. Tertio quod non ad honorē eſſe admittendos in adulterio clericos deprehenſos etiam

E *perfecta pœnitentia concludat, huic D Gregorius epiſt. 53 lib. 7. ad Secundinum repugnat. Et ſuſpicari quidem poſſum affirmare non poſſum alicuius Cathari vel Luciferiani eſſe; & quo minus affirmare hoc poßim facit primum quod & Gregorius agnoſcit diuerſos de hac re priſcorum canones fuiſſe & Iſidorus item ad Maſſanum Epiſcopum. Deinde quod inter Nicænos Canones ab Alphonſo Piſano editos XLV. ex Arabicis de Epiſcopo hoc aſſerat deprehenſo in fornicatione, illud vero Hormiſda in adulterio dicere magis placuit. Hæc ſunt quæ me in alteram partem abducunt. Scire tamen & ex te cognoſcere cupio quis tibi ille Iohannes Apoſtolicus Papa eſſe videatur. Vale. Raptim. xi. Martij Anno LXXV.*

Tuus

Melchior Hittorpius.

EPISTOLA ISIDORI EPISCOPI AD MASSONEM EPISCOPVM DE RESTAVRATIONE SACERDOTIS.

F

DOmino ſancto meritiſque beato fratri Maſſoni Epiſcopo, Iſidorus Epiſcopus; Veniente ad nos famulo veſtro viro religioſo Nicetio: literas honorificentiæ veſtræ nobis detulit. In quibus agnitio ſalutis veſtræ nihilominus per patuit, maximè per eum portitorem, cuius lingua, epiſtola viuens erat. Vnde pro ſalute veſtra gratiarum actionibus Deo noſtro rependis, in quantum valori mediocritas noſtra, vicem inquiſitionis ſtuduimus poſcentibus veſtrorum meritorum ſuffragijs diuinis cōmendare conſpectib. Verum quod ſequenter in epiſtolis venerabilis fraternitas tua inſeruit: Nulla eſt in huiuſmodi ſententijs decretorum diuerſitas intelligēda, quod alibi legitur in lapſu corporali reſtaurandū honoris gradum poſt pœnitentiam; Alibi, poſt huiuſmodi delictum, nequaquam reparandum antiqui ordinis meritum. Hæc

G enim diuerſitas hoc modo diſtinguitur: illos enim ad priſtinos officij gradus redire canon præcepit, quos pœnitentiæ præceſſerit ſatisfactio, vel digna peccatorum confeſſio. At contra hi qui neque à vitio corruptionis emendantur, atque hoc ipſum carnale delictum quod admittunt, etiam vindicare quadam ſuperſtitioſa temeritate nituntur; nec gradum vtiq; honoris, nec gratiam communionis recipiunt. Ergo ita vtraque eſt dirimenda ſententia: vt neceſſe ſit illos reſtaurare in loco honoris, qui per pœnitentiam reconciliationē meruerunt diuinæ pietatis. His ne immerito conſequuntur adeptæ dignitatis ſtatum, qui per emendationē pœnitentię recepiſſe noſcuntur vitæ remediū. Id * enim ne forte magis ambiguum ſit; diuinę auctoritatis ſententia confirmetur. Ezechiel enim propheta, ſub typo præuaricatricis Hieruſalem, oſtēdit; poſt pœnitentiæ ſatisfactionem, priſtinum reſtaurari honorem: *Confundere*, inquit, *ô Iuda, & porta ignominiam tuam.* Et poſt paululum: *Et tu*, inquit, *& filiæ tuæ reuertimini ad antiquitatem veſtram.* Quod dicit *confundere*, oſtendit poſt cōfuſionem, id eſt à peccati opere debere quēquam erubeſcere, & pro admiſſis ſcelerib. verecundam frontē humi proſtratam demergere, pro eo quod dignum confuſionis opus perpetrauerat. Deinde pręcipit vt portet ignominiam, i. e. dehonorationem nominis ſuę dignitatis: Ergo dū quiſq; pro opere confuſionis ſuæ confunditur, atq; ignominiā depoſitionis ſuæ lugens cū humiliate portauerit; valet reuocari ſecundū prophetam ad priorem ſtatum. Itē Ioānes Euangeliſtā angelo Epheſi eccleſiæ inter cætera ſimile quiddam ſcribit: *Memor eſto vnde excideris & age pœnitentiam, & prima opera fac. Alioquin venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo.* In angelo eccleſiæ præpoſitum vtiq, id eſt, ſacerdotem oſtendit, iuxta Malachiam qui dicit: *labia ſacerdotis cuſtodiunt * ſapientiam & legem exquirent de ore eius, quia angelus Domini eſt.* Prępoſitus ergo populus in vitiū per euangeliſtā mouetur, vt memor ſit vnde exciderit

Margin: * autem. Ezech. 16. H. Apocal. 2. Mal. 2. * ſcientiam

A

ceciderit, & pœnitentiam agat, & prima faciat opera, vt non moueatur candelabrum eius. Nam candelabrum Angeli, doctrina ſacerdotalis vel honor poteſtatis quem geſtat intelligitur, iuxta quod ſcriptum eſt apud Samuelem in damnatione Heli: *Oculi eius caligauerant, nec poterat videre lucernam Dei antequam extingueretur.* Lucerna quippe Dei fuerat, quando dignitate ſacerdotali pollens, iuſtitiæ claritatis fulgebat. Extinctam Propheta aſſerit, dum ob ſcelera filiorum ſacerdotij pietatem, meritorumque lumen amiſit. Candelabrum ergo ſiue lucerna ſacerdotis, quæ intelliguntur charismata honoris, tunc penitus iuxta Ioannem extinguitur vel mouetur, quando poſt delicti caſum, neglecta pœnitentia, admiſſa ſcelera non deflentur. Non enim dixit: *pro eo quod cecidiſti, commouebo candelabrum tuum, ſed niſi pœnitentiam egeris, mouebo candelabrum tuum.* Ergo quemquam præpoſitum peccantem præuenerit pœnitentia delicti: vtique ſequetur & reparatio meriti. Et in Prouerbijs: *qui abſcondit ſcelera ſua non dirigetur, qui confeſſus fuerit & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur.* Nam & ipſum, quod canonum cenſura poſt ſeptem annos remeare pœnitentem in ſtatum priſtinum præcipit, non hoc electione proprij arbitrij partes, ſed potius ex ſententia diuini iudicij ſanxerunt. Nam legitur quod Maria ſoror Moyſi propheteſſa, dum obtrectationis aduerſum Moyſen incurriſſet delictum, ilico ſtigmate lepræ perfuſa eſt. Cumque peteret Moyſes vt emundaretur, præcepit eam Deus extra caſtra ſeptem diebus egredi & poſt emundationem, rurſum eam in caſtris admitti. Maria ergo ſoror Aaron caro intelligitur ſacerdotis: quæ dum ſuperbiæ dedita ſordidiſſimis corruptionis contagijs maculatur, extra caſtra ſeptem diebus, id eſt, extra collegium ſanctæ Eccleſiæ ſeptem annis proijcitur, quibus * poſt emundationem vitiorum, loci priſtinæ dignitatis recipit meritum. Ecce in quantum valui concilij Anchiritani, ante quam plane & plenam auctoritate ſententiam ſacris teſtimonijs explanaui: oſtendens eum poſſe reſtaurari proprio honore, qui per pœnitentiæ ſatisfactionem nouit propria delicta deflere. Eum vero non poſſe reſtaurari, qui nec luget quæ geſſit & lugenda ſine vllo pudore religionis vel timore iudicij diuini committit. In finem autem Epiſtolæ huius hoc adijciendum, vt quotieſcunque in geſtis conciliorum diſcors ſententia inuenitur, illius concilij magis teneatur ſententia, cuius potior extat auctoritas. data ſub die 11. Kalen. mart. anno quarto regni Domini Witerici regis.

1. Reg. 3.

Prou. 28.

B

Num. 12.

* elapſis

C

HRABANI MAVRI

In Libros Canonum Pœnitentialium, quantum apparet ad Heribaldum.

D

PRÆFATIO.

OPortet hominem primum per humilitatem confeſſionis prodere debita ſua coram Deo & ſacerdote: & ſic pœnitentiæ modum ab eo indictum diligenter exequi, nec reuerti ad priora vitia, ſed ſemper ſtudere per iuſtitiæ callem, peruenire ad virtutum arcem. humilitatis quippe teſtimonia ſunt, iniquitatem ſuam quemque cognoſcere, & cognitam voce confeſſionis aperire. Quoniam vſitatum humani generis vitium eſt, & labēdo peccatum committere, & commiſſum non confitendo prodere, ſed negando defendere, atque conuictū defendendo multiplicare. Ex illo quippe lapſu primi hominis hæc augmenta nequitiæ ducimus, ex quo ipſam radicem traximus culpæ, denique ad hoc primus homo requiſitus fuerat, qui tranſgrediendo peccatum commiſerat, confitendo illud deleret, & interrogatus: vbi eſſet, perpetratā culpam reſ, iceret & confitendo cognoſceret quam longe à conditoris ſui facie abeſſet, indicta veræ confeſſionis ſunt, vt cum vnuſquiſque ſe peccatorem dicit, id de ſe dicenti etiam alteri non contradicat: curandum ergo ſummopere eſt, vt mala quæ fecimus & ſponte fateamur, &

Gen. 3.

E

hæc alijs arguentibus non negemus. Superbiæ namq. vitium eſt, vt quod fateri quiſq; ſua ſponte dignatur, hoc ſibi dici ab alijs dedignetur. Pignus debitoris eſt, confeſſio peccatoris. A debitore enim pignus accipitur, cum à peccatore iam peccati confeſſio tenetur. & quoniam filij Dei quamdiu mortaliter viuunt, cum morte confligunt, ſicut ſpiritu Dei excitantur, vt tanquam filij Dei proficiant ad Deum: ita etiam aggrauante corpore corruptibili tanquā filij hominum in quibuſdem humanis motibus deficiūt, & relabuntur ad ſeipſos, ideoq; peccant, intereſt tamen quantum, neque enim omne peccatum crimen eſt; ſed omne crimen, eſt peccatum, * Sanctorum itaque hominū vitam qua in hac morte viuitur ſine crimine inueniri poſſe: ſine peccato autem nunquam, vt ait Apoſtolus Ioannes: *ſi dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt,* vnum tamen pro aliero conſueuit ponere Scriptura. In actione autem pœnitentiæ vbi tale commiſſum eſt crimen, vt is à Chriſti corpore qui commiſit ſeparetur, non tam conſideranda eſt menſura temporis, quam doloris: *contritum & humiliatum Deus non ſpernit.* Sed quia plerumque dolor alterius cordis occultus eſt alteri, recte conſtituuntur tempora pœnitentiæ ab his qui præſunt Eccleſijs. vt ſatisfiat etiam Eccleſiæ in qua remittuntur peccata. Ergo cum tanta eſt plaga peccati, vt medicamenta corporis & ſanguinis Domini ſint differenda, authoritate antiſtitis, debet ſe quiſque ab altario remouere ad agendam pœnitentiam, & eadem auctoritate reconciliari: *Hoc eſt enim corpus & ſanguinem Domini indignè accipere,* ſi eo tempore accipiat quo pœnitentiam debet agere, nam ipſa pœnitentia quando digna eſt cauſa vt ſecundum morem Eccleſiæ agatur. plerumque infirmitate non agitur, qui & pudor timor eſt diſplicendi, dumque plus delectat hominem exiſtimatio quam iuſtitia qua ſe quiſque humiliat pœnitendo, meminerit ille quicunque eſt, quod *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.* Quid enim eſt peruerſius, quidue infœlicius, quam de ipſo vulnere quod latere non poteſt non erubeſcere Nemo enim arbitretur propterea ſe conſilium ſalubre huius pœnitentiæ debere contemnere, quia aduertit forte nouitque ad altaris ſacramenta accedere quorum non ignorat talia crimina apud ſe retinere. Corriguntur enim multi vt Petrus: multi tolerantur vt Iudas, multi neſciuntur donec veniat Dominus & illuminet abſcondita tenebrarum & manifeſtet cogitationes cordium. Nos vero quenquam à communione prohibere non poſſumus, quamuis hæc prohibitio nondum ſit mortalis ſed medicinalis, niſi aut ſponte confeſſus, aut in aliquo ſiue ſæculari ſiue Eccleſiaſtico iudicio accuſatus atque conuictus. Oportet igitur ad pœnitentiam accedere cum omni fiducia, & ex fide indubitanter credere, pœnitentia aboleri poſſe peccata, etiam ſi in vltimo vitæ ſpiritu commiſſa pœniteat, & publica lamentatione peccata prodantur: quia propoſitum Dei quo decreuit ſaluare quod perierat, ſtat immobile: & ideo quia voluntas eius non mutatur, ſiue emendatione vitæ ſi tempus conceditur, ſiue ſupplici confeſſione ſi continuo vita exceditur, venia peccatorum fideliter præſumatur ab illo, qui non vult mortem peccatoris, ſed vt conuertatur à perditione pœnitendo, & ſaluatus miſeratione Dei viuat certiſſimæ ſunt & fideliſſimæ claues Eccleſiæ, quibus *quodcunque in terra ſoluitur, etiam in cælo ſolutum pronunciatur.* Hæc dicta ſunt de duplici ſatisfactione, qua quiſque humiliat ſe non ſolum coram Deo, ſed etiam coram Eccleſia, quæ habet clauem regni cælorum, in qua fit remiſſio peccatorum, ſecreta quoque ſatisfactione ſolui mortalia crimina non negamus, mutato prius ſæculari habitu & indefeſſo religionis ſtudio, per vitæ correctionem, & iugi immo perpetuo luctu miſerante Deo, ita duntaxat vt contraria pro his quæ pœnitet agat. Quotidiana vero leuiaque peccata ſine quibus hæc vita non ducitur, Dominica oratione purgantur, quorum eſt dicere: *Pater noſter qui es in cælis,* & cætera, vbi dicitur: *Dimitte nobis debita noſtra,* quia ipſa eleemoſyna eſt, nec veniam homini pœnitenti ignoſcere. Vnde Dominus ait: *Date eleemoſynam & omnia munda ſunt vobis.* Multa itaque genera ſunt

*crimen & peccatū quid differāt.

1. Ioan. 1.

Pſ. 50.

F

1. Cor. 11.

1. Pet. 5.

Iac. 4.

G

Ioan. 20.

H

Matt. 6.

A

eleemoſynarum, quæ cum facimus, adiuuamur vt dimittantur noſtra peccata: ſed ea nihil eſt maius, qua ex corde dimittimus quod in nos quiſque peccauit. Sunt autem quædam peccata quæ putarentur leuiſſima, niſi in Scripturis demonſtrarentur opinione grauiora. Quis enim dicentem fratri ſuo fatue, reum gehennæ putaret, niſi veritas diceret. Aut quis æſtimaret iam magnum eſſe peccatum dies obſeruare, menſes & annos & tempora, ſicut obſeruant qui certis diebus, ſiue menſibus ſiue annis volunt vel nolunt aliquid inchoare, niſi Apoſtolus diceret: Timeo vos ne ſine cauſa laborauerim in vobis: quam multa ſunt alia peccata, ſiue in loquendo de rebus & negotijs alienis, quæ ad te non pertinent: ſiue in vano cachinno: ſiue in ipſis eſcis quæ ad neceſſitatem huius vitæ parantur, in quibus eſt auidior appetitus, ſiue in vendendis & emendis rebus charitatis & vtilitatis vota peruerſa. Sunt & alia huiuſcemodi peccata, quæ fiunt verborum offenſionibus, & cogitationum: Iacobo dicente Apoſtolo: *in multis enim offendimus omnes.* Oportet

B

Mat. 6.

quotidie crebroque exoremus Dominum, atque dicamus: *Dimitte nobis debita noſtra*: nec in eo quod ſequitur mentiamur: *ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Pro quibus etiam ſacrificia eleemoſynarum & ieiuniorum pro ſuis viribus offerri non ceſſent. Pro illis ergo peccatis quæ legis Decalogus continet, & de quibus Apoſtolus

1. Cor. 6.

ait: *Quoniam neque auari, neque rapaces, neque adulteri, neque maſculorum concubitores*, & cætera. *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt.* illa actio pœnitentiæ ſubeunda eſt, in qua maiorem in ſe quiſque ſeueritatem debeat exercere, vt à ſeipſo iudicatus, non iudicetur à Domino. Menſuram autem temporis in agenda pœnitentia idcirco non ſatis attentè præfigunt canones pro vnoquoque crimine, ſed magis in arbitrio antiſtitis relinquendum ſtatuunt: quia apud Deum non tam valet menſura temporis quam doloris, nec abſtinentia tantum ciborum, ſed mortificatio potius vitiorum, propter quod tempora pœnitentiæ fide & conuerſatione pœnitendum abbreuiando præcipiuntur & negligentia protelanda. Ex-

C

tant tamen pro quibuſdam culpis modi pœnitentiæ in canonibus impoſiti, iuxta quos cæteræ perpendendæ ſunt culpæ, cum ſit facile per eoſdem modos vindictam & cenſuram canonum æſtimare.

FINIS LIBRI PRIMI.

HRABANI MAVRI

LIBER SECVNDVS.

De Pœnitentium ſatisfactione.

ELENCHVS CAPITVLORVM.

D

1 *Vt pœnitentia tempora iuxta qualitatem peccati decernantur.*
2 *Quod nulli ſit vltima pœnitentia deneganda.*
3 *De his qui neceſſitate mortis vrgente, pœnitentiam ſimul & viaticum petunt.*
4 *De his qui obmuteſcunt antequam ad eos ſacerdos daturus pœnitentiam accedat.*
5 *De his qui pœnitentiam agere differunt.*
6 *Quod oportet eum qui ab illicitis veniam poſcit, etiam & à multis licitis abſtinere.*
7 *Quod pœnitenti nulla lucra negotiationis exercere conuenit.*
8 *Quod ad militiam ſecularem poſt pœnitentiam redire non debeant.*
9 *De his qui pœnitentiam minime ſeruauerunt.*
10 *De remedio pœnitentiæ & quod abſolutio pœnitentium per manuum impoſitionem Epiſcoporum, ſupplicationibuſq; fiat.*
11 *De his qui communionem tempore mortis expoſcunt, aut ſi deſperati & conſecuti communionem iterum conualuerit.*
12 *De pœnitentibus vt à presbyteris non reconcilientur niſi præcipiente Epiſcopo.*
13 *De eadem re.*
14 *De tempore remiſſionis pœnitentiæ.*
15 *De communione priuatis & ita defunctis.*
16 *De his qui pro diuerſis erratis pœnitudinem feruentius exegerunt.*
17 *De Epiſtola S. Iacobi Apoſtoli, in qua pro infirmis orare præcipitur & vngere oleo.*

E

CAPVT I.

Vt pœnitentia tempora iuxta qualitatem peccati decernantur.

POenitentibus ſecundum differentiam peccatorum Epiſcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur. *Ex conc. Afr. c. 1.*

CAPVT II.

Quod nulli ſit vltima pœnitentia deneganda.

SAcerdos pœnitentiam imploranti abſque perſonæ acceptione pœnitentiæ leges iniungat. F

CAPVT III.

De his qui neceſſitate mortis vrgente pœnitentiam ſimul & viaticum petunt.

Ex epiſt. Cæleſtini Pap. c. 15. Epi. 2. ad Epiſc. Gall. c. 2. Eccl. 18. & 32.

VEra ergo ad Deum conuerſio in vltimis poſitorum, mente potius eſt æſtimanda quam tempore, Propheta hoc taliter aſſerente: *cum conuerſus ingemueris tunc ſaluus eris.* Cum ergo Dominus ſit cordis inſpector, quouis tempore non eſt deneganda pœnitentia poſtulanti: cum illi ſe obliget iudici, cui occulta omnia nouerit reuelari.

CAPVT IV.

De his qui obmuteſcunt antequam ad eos ſacerdos daturus pœnitentiam accedat.

G

Ex epiſt. Pap. Leonis ad Theodor. Epiſc. Epiſt. 89. apud Grat. de pœn. d. 1. c. multiplex.

ITa ergo talium neceſſitati auxiliandum eſt, vt nec actio illis pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur, ſi eam etiam amiſſo vocis officio per indicia integri ſenſus quærere comprobentur. Quod ſi ita aliqua ægritudine fuerint aggrauati, vt quod paulo antè poſcebant, ſub præſentia ſacerdotis ſignificare non valeant: teſtimonia eis fidelium circunſtantium prodeſſe debebunt, vt ſimul & pœnitentiæ & reconciliationis beneficium conſequatur.

CAPVT V.

De his qui pœnitentiam agere differunt.

H

In decret. Leon. Pap. c. 21. 22. Ep. 90. ad Ruſti. Nar. c. 8. Apud Grat. de pœnitentia diſt. 1. c. Pœnit.

DIſſimulatio hæc poteſt non de contemptu eſſe remedij, ſed de metu grauius delinquendi. Vnde pœnitentia quæ dilata eſt, cum ſtudioſius petita fuerit non negetur, vt quoquo modo ad indulgentiæ medicinam anima vulnerata perueniat.

CAPVT VI.

Quod oporteat eum qui ab illicitis veniam poſcit, etiam à multis licitis abſtinere.

In decret. eiuſdem Leonis. c. 22. 25. Ibid. c. 9. 1. Cor. 6. Apud Grat. ibi. c. Aliud.

ALiud quidem eſt debita iuſta repoſcere, aliud proprio perfectionis amore contemnere, ſed illicitorum veniam poſtulantem oportet etiam à licitis abſtinere, dicente Apoſtolo: *omnia licent ſed non omnia expediunt.* Vnde ſi pœnitentes habent cauſam quam negligere forte non debeant, melius expetit quis Eccleſiaſticum quam forenſe iudicium.

A

CAPVT VII.

Quod pœnitens nulla lucra negotiationis exercere conueniat.

Qualitas lucri negotiantem aut excuſat aut arguit, quia & honeſtus quæſtus eſt, & turpis, veruntamen pœnitenti vtilius eſt diſpendia pati, quàm periculis negotiationis adſtringi, quia difficile eſt inter ementis, vendentiſque commercium non interuenire peccatum.

In iiſdem c. 23. 24 Iſ. c. 10. ad Gratia. de Pœn. 6. 5. qualitas

CAPVT VIII.

Quod ad militiam ſecularem poſt pœnitentiam redire non debeant.

Contrarium eſt omnino Eccleſiaſticis regulis poſt pœnitentiæ actionem redire ad militiam ſecularem, cum Apoſtolus dicat: *nemo militans Deo implicat ſe negotijs ſecularibus.* Vnde non eſt liber à laqueis Diaboli, qui ſe militiæ mundanæ voluerit implicare.

In iiſdem can. 25. 2. Tim. 2. Ibid. c. 11. ad Gra. 2. ib. c. contrariũ

B

CAPVT IX.

De his qui pœnitentiam minime ſeruauerunt.

His verò qui acta pœnitentia tanquã canes ac ſues ad vomitus priſtinos & volutabra redeuntes & militiæ cingulum & ludicras voluptates & noua coniugia & inhibitos denuo appetiuere concubitus, quorum profeſſam incõtinentiam generati poſt abſolutionem filij prodiderunt, de quibus quia iam ſuffugium non habent pœnitendi, id duximus decernendum, vt ſola intra Eccleſiam fidelibus oratione iungantur, ſacræ myſteriorum celebritati, quamuis non mereantur, interſint, à Dominicæ autem menſæ conuiuio ſegregentur, vt hac ſaltem diſtrictione correpti, & ipſi in ſe ſua errata caſtigent, & alijs exemplum tribuant quatenus ab obſcenis cupiditatibus retrahantur, quibus tamen quoniam carnali fragilitate ceciderunt, viatico munere cum ad Dominum cœperint proficiſci, per communionis gratiam volumus ſubueniri. Quam formam & circa mulieres quæ ſemper pœnitentiam talibus pollutionibus deuouerunt, ſeruandam eſſe cenſemus.

C

CAPVT X.

De remedio pœnitentiæ & quod abſolutio pœnitentium per manuum impoſitionem Epiſcoporum ſupplicationibus fiat.

In decretis Leonis Papæ ad Theod. forouiulienſe Epiſc. Epiſt. 89. Apud Grat. de Pœn. d. 1. c. multiplex.

His autem qui in tempore neceſſitatis & in periculo vrgentis inſtantia præſidium pœnitentiæ & mox recõciliationis implorant, nec ſatisfactio interdicenda eſt, nec reconciliatio deneganda, quia miſericordiæ Dei nec menſuram poſſumus ponere nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conuerſio, dicente Dei ſpiritu per Prophetam: *Cum conuerſus ingemueris tunc ſaluus eris,* & alibi. *Dic iniquitates tuas prior vt iuſtificeris.* Item: *Quia apud Dominum miſericordia eſt, & copioſa apud eum redemptio.* In diſpenſandis itaq; Dei donis non debemus eſſe difficiles, nec ſe accuſantium gemitus lachrymaſq. negligere, cum ipſam pœnitendi affectionem ex Dei credamus inſpiratione exortam dicente Apoſtolo: *Ne forte det illis Deus pœnitentiam, vt reſipiſcant à Diaboli laqueis à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem.*

Ezec. 33. Iſa. 43. Pſ. 129. 2. Tim. 2.

D

CAPVT XI.

De his qui communionem tempore mortis expoſcunt, aut ſi deſperatus & conſecutus communionem iterum conualuerit.

De his, qui ad exitum veniunt etiam nunc lex antiqua regularis q; ſeruabitur, ita vt ſiquis egreditur è corpore vltimo & neceſſario viatico minimè priuetur. Quod ſi deſperatus & conſecutus communionem, oblationiſq, particeps factus iterum conualuerit, ſit inter eos qui communionem orationis tantummodo conſequuntur. Generaliter autem omni cuilibet in exitu poſito & poſcenti ſibi communionis gratiam tribui, Epiſcopus probabiliter ex oblatione dare debebit.

Exc. Nic. eno can. 4. d. 13.

E

CAPVT XII.

De pœnitentibus vt à presbyteris non reconcilientur niſi præcipiente Epiſcopo.

F

Vt pœnitentibus ſecundum differentiam peccatorum, Epiſcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur, & vt presbyter inconſulto Epiſcopo non reconciliet pœnitentem, niſi abſentia Epiſcopi neceſſitate cogente. Cuiuſcunque autem pœnitentis publicum & vulgatiſſimum crimen eſt, quod vniuerſam Eccleſiam commouerit, ante abſidam manus ei imponatur.

In conc. Carthaginenſi can. 10. Cõc. Afr. c. 10. ac cõc. Cart. 3. c. 31. c. 32.

CAPVT XIII.

De eodem.

Aurelius Epiſcopus dixit: ſi quiſquam in periculo fuerit conſtitutus, & ſe reconciliari diuinis altaribus petierit, ſi Epiſcop. abſens fuerit, debet vtique presbyter conſulere Epiſcopum & ſic periclitantem eius præcepto reconciliare, quam rem debemus ſalubri conſilio roborare.

In concil. Carthag. can. 7. Conc. Carthag. 2. c. 4.

CAPVT XIV.

De tempore remiſſionis pœnitentiæ.

G

De pœnitentibus autem qui ſiue ex grauioribus commiſſis ſiue ex leuioribus pœnitentiam gerunt, ſi nulla interueniat ægritudo, quinta feria ante Paſcha eis remittendum Romanæ Eccleſiæ conſuetudo demonſtrat. Cæterum de pondere æſtimando delictorum ſacerdotis eſt iudicare, vt attendat ad confeſſionem pœnitentis & ad fletus atq; lachrymas corrigentis, ac tum iubere dimitti, cum viderit congruam ſatiſfactionem. Sane ſiquis ægritudinem inciderit, atq; vſq; ad deſperationem deuenerit, ei eſt ante tempus Paſchæ relaxandum, ne de hoc ſeculo abſque communione diſcedat.

Ex decreto Innoc. Pap. ca. 7 Epiſt. 1 ad Decentiũ c. 7.

CAPVT XV.

De communione priuatis & ita defunctis.

H

Horum cauſa Dei iudicio reſeruanda eſt in cuius manu fuit vt talium obitus vſq; ad communionis remedium differatur. Nos autem quibus viuentibus non communicauimus, mortuis communicare nũ poſſumus.

Epiſtola Leonis Pap. c. 21. Epiſt. 90. ad Ruſt. Narb. c. 7 Apud Grat. 34. qu. 2. c. de communione.

CAPVT XVI.

De his qui pro diuerſis erratis pœnitudinem feruentius exegerunt.

De his qui diuerſis facinoribus peccauerunt, & perſeuerantes in iteratione, confeſſionis & pœnitentiæ conuerſionem à malis omnibus habuere perfectam pro qualitate delicti, talibus† pœnitentiæ tempus impenſum, propter clementiam & bonitatem Dei, communio concedatur.

† ante

CAPVT XVII.

De Epiſtola S. Iacobi Apoſtoli, in qua pro infirmis orare præcipitur & vngere oleo.

Iacobus Apoſtolus ſcripſit: *infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros & orent ſemper eum vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum, & ſuſcitabit illum Dominus, & ſi in peccatis fuerit, remittetur ei.* Quod non eſt dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui ſancto oleo perungi poſſunt, quod

Innocent. Pap. ca. 8. Epi. 1. ad Decentiũ c. 8. Iac. 5.

ab Epi-

A ab Epiſcopo confectum, non ſolum ſacerdotibus, ſed omnibus vtique Chriſtianis in ſua aut ſuorum neceſſitate vngendum. Nam idcirco presbyteris dictum quia Epiſcopi occupationibus alijs impediti, ad omnes languidos ire non poſſunt. Cęterum ſi Epiſcopus poteſt aut dignum ducit à ſe viſitandum & benedicere & tangere chriſmate, ſine cunctatione poteſt, cuius eſt ipſum chriſma conficere: nam pœnitentibus iſtud fundi non poteſt quia genus eſt ſacramenti. Nam quibus reliqua ſacramenta negantur, quomodo vnum genus putatur poſſe concedi.

FINIS LIBRI SECVNDI.

HRABANI MAVRI

B LIBER TERTIVS.

De iudicio Pœnitentium Laicorum.

PRÆFATIO.

SAne quia de liuore inuidiæ & de ira necnon & de auaritia vt ſuperius digeſtum eſt, oriuntur homicidia. Rectè vt arbitror cenſuimus de ipſo vitio primum qualiter ſacerdotali iudicio canonicè pœnitus ſit corrigendum oſtendere, ac deinde ſecundum vitiorum, ita remedium ſubſequatur, quo facilius vndecumque pœnitens purgari voluerit ſine dilatione in ſingulis capitulis inueniatur.

ELENCHVS CAPITVLORVM.

1 *De homicidijs ſponte commiſſis.*
C 2 *De homicidijs non ſponte commiſſis.*
3 *In concilio Agathenſi ca. 34. de homicidijs & falſis teſtibus ſcriptum eſt.*
4 *Item in concilio Agathenſi ca. 62. ſcriptum eſt de his qui ſeruos ſuos extra iudicem necant.*
5 *In concilio Elibertano ca. 5. ſcriptum eſt. ſi Domina per zelum ancillam occiderit.*
6 *De his qui ſibi quacunq; negligentia mortem inferunt, & de his qui pro ſuis ſceleribus puniuntur.*
7 *De parricidio ergo Moguntiaco concilio ita ſcriptum eſt.*
8 *De mulieribus quæ partus ſuos necant.*
9 *De adminiſtratoribus qui iudicia ſecularia ſecundum legem maiorum ſuorum exercent, quid ſacri Canones inde ſentiunt facile eſt inuenire.*
10 *Item in eiuſdem decretis can. 25. ſcriptum eſt, quod qui preces vel criminales dictant habeantur immunes.*
11 *De delatoribus.*
12 *De populi autem neceſſario commiſſo quomodo multum ſoleat præterire, Innocentij Papæ quibuſdam Epiſcopis de Macedonia ad interrogata reſponſio, ita ſcripſit dicens.*
D 13 *De his qui ad Eccleſiam confugiunt ne tradantur.*
14 *De homicidis & adulteris ac furibus ſi ad Eccleſiam confugiunt.*
15 *De raptoribus ſi ad Eccleſiam confugiunt.*
16 *De ſeruis ſi ad Eccleſiam confugiunt.*
17 *De luxuria de his qui fornicantur irrationabiliter, id eſt, qui miſcentur pecoribus, aut cum maſculis polluuntur.*
18 *De his qui in pecudes vel in maſculos aut olim polluti ſunt, aut hactenus hoc vitio tabeſcunt.*
19 *De his qui adulteras habent vxores vel ſi ipſi adulteri comprobentur.*
20 *De his qui vxores, aut quæ viros dimittunt, vt maneant ſic.*
21 *Quod hi qui intercedente repudio diuortium pertulerunt aliiſq; ſe iunxerunt nuptijs, adulteri eſſe monſtrantur.*
22 *Qui vxorem habent & ſimul concubinam.*
23 *Ex concilio Bracarenſi.*
24 *De his quæ duobus fratribus nupſerint, vel qui duas ſorores vxores acceperint.*
25 *Quod non liceat alterius ſponſam ad matrimonij iura ſortiri.*
26 *De raptoribus.*
27 *De his qui rapiunt puellas.*
28 *De deſponſatis puellis & ab alijs corruptis.*
29 *De virginibus velatis ſi deuiauerint.*
30 *De virginibus non velatis ſi deuiauerint.*
31 *De his qui proximis ſe copulant vt à communione Chriſti ſeparentur.*
32 *Gregorius de inceſtis.*
33 *De multinubis.*
34 *De quæſtionibus coniugiorum.*
35 *De coniugatis ſi quis eorum ductus fuerit in captiuitatem.*
36 *Quod aliud ſit vxor, aliud concubina, & quod non ſit coniugij duplicatio quando ancilla reiecta vxor aſſumitur.*
37 *De illo qui concubinam ſuper vxorem habet.*
38 *De eo qui vxorem capti, ſortitus eſt in matrimonio.*
39 *De periurio.*
40 *De ſacrilegio & de his qui diuinationes expetunt.*
41 *Quod non liceat Chriſtianis obſeruationes diuerſas attendere.* F
42 *De augurijs.*
43 *In concilio Laodicenſi de his qui incantationibus & phylacterijs vtuntur ita ſcriptum eſt.*
44 *In concilio Agathenſi de ſortilegis vel augurium ſeruantibus vt ab Eccleſia ſeparentur.*
45 *In concilio Toletano can. 29. ita ſcriptum eſt.*
46 *In ſynodo Martini Epiſcopi can. 69. ita ſcriptum eſt.*
47 *In Toletano concilio.*
48 *In Valentino concilio 20. Epiſcoporum ita ſcriptum eſſe legitur.*
49 *In Bracarenſi concilio ita ſcriptum eſt.*
50 *In Toletano concilio de furtis, item ſententia patrum.*
51 *De falſis teſtibus in Arelatenſi concilio.*
52 *In concilio Elibertano.*
53 *Item in concilio Elibertano.*
54 *De auaritia & cupiditate.*
55 *In concilio Nicæno titulo 17.* G
56 *Concilio Laodicenſi titulo 5.*
57 *Ex decretis Papæ Leonis titulo ſecundo & quarto.*
58 *Ex decretis Papæ Gelaſij titulo 15.*
59 *De ebrietatis vitio.*
60 *De ira, triſtitia, odio, maledicto, detractione, inuidia, & eo qui fratrem contriſtat iuſtè vel iniuſtè.*

CAPVT I.

De homicidijs ſponte commiſſis.

IN concilio Neocæſarienſi cap. XXI. de homicidijs ſcriptum eſt: Qui voluntariè homicidium fecerint pœnitentiæ quidem iugiter ſe ſubmittant, perfectionem verò circa vitæ exitum conſequantur. *Lib. de Pœn. ad Olgariũ c.12. Aug. cõc. c.21.*

CAPVT II.

De homicidijs non ſponte commiſſis.

IN concilio Neocæſarienſi ca. 22. ſcriptum eſt, de homicidijs non ſponte commiſſis prior quidem definitio poſt ſeptennem pœnitentiam perfectionem conſequi præcepit, ſecunda verò quinquennij tempus explere. Quod autem quidam homicidium quod nuper in ſeditione & prælio principum noſtrorum perpetratum eſt excuſant, quaſi non neceſſe ſit pro hoc cuilibet agere pœnitentiam in eo quod iuſſu principum peractum ſit, & Dei iudicio ita finitum, ſcimus enim quod Dei iudicium ſemper iuſtum eſt & nulla reprehenſione dignum, de quo etiam ſcriptum eſt. *Iuſtus Dominus in omnibus vijs ſuis & ſanctus in omnibus operibus ſuis, qui iudicat orbem terræ in æquitate, & populos in veritate ſua. Sine quo nec paſſer cadit ſuper terram.* Sed nemo omnia iudicia Dei penetrare poteſt, quoniam ſcriptum eſt: *Iudicia Dei abyſſus multa.* Vnde oportet eos conſiderare qui hanc necem nephariam defendere cupiunt, vtrum illos coram oculis Dei quaſi innoxios excuſare poſſint, qui propter auaritiam, quæ omnium malorũ radix eſt idolorum ſeruituti cõparatur, atq; propter fauorẽ Dominorum ſuorum temporalium, æternum Dominum contempſerunt, & mandata illius ſpernentes, non caſu, ſed per induſtriam homicidium perfecerunt. *Ibid. c.25. Aug. cõc. c.22. Pſ. 144. Matth. H Pſ. 35.*

Nam

A

Nam de his legimus qui homines non ſponte interfecerunt Deum per legislatorem vrbes refugij deputaſſe, ad quas confugientes ſaluarentur ab vltore ſanguinis proximi ſui, & non morerentur, vnde in Deuteronomio ſcriptum eſt: *Hæc erit lex homicidæ cui vita ſeruanda eſt qui percuſſerit proximum ſuum neſciens, & heri & nudiuſtertius nullum contra eum habuiſſe odium comprobatur, ſed abiſſe ſimpliciter cum eo in ſyluam ad ligna cedenda, & in ſucciſione ſecuris effugerit de manu vt ferrum lapſum de manubrio amicum eius percuſſerit & occiderit: hic ad vnam vrbium ſupradictarum confugiet & viuet, ne proximus eius cuius ſanguis effuſus eſt, ſtimulo doloris percutiat animam eius.* De eo vero qui per induſtriam aliquem occiderit, in Exodo ita præceptum eſt: *Si quis de induſtria & per inſidias occiderit proximum: ab altari meo euelles eum vt moriatur.* Et in Deuteronomio: *Si quis,* inquit, *odio habens proximum ſuum inſidiatus fuerit vitæ eius, & ſurgens percuſſerit illum: & mortuus fuerit, & fugerit ad vnam de ſupradictis vrbibus: mittent ſeniores ciuitatis illius & eripient eum de loco refugij, & tradent eum in manus proximi eius cuius ſanguis effuſus eſt, & morietur, nec miſereberis illius.* Si ergo eum quem Dominus dignum morte eſſe iudicauit, reum non eſſe quis dicit; quomodo contrarius legi Dei non exiſtit, qui hoc quod Deus præcepit, caſſum eſſe contendit, videndum ergo illi eſt ne forte ipſe in illorum numero ſit, quibus per Prophetam dicitur: *Væ vobis qui conſuitis puluillos ſub omni cubito, & ceruicalia ad decipiendas animas.* & alibi: *Væ vobis,* inquit, *qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem, dicentes amarum dulce & dulce amarum, tales ergo mortificant animas quæ non moriuntur, & viuificant quæ non viuunt.* Quiſquis ergo malorum operum ſine condigna pœnitentia quemquam veniam à Deo percipere poſſe dixerit, pœnitus errat, & cum deceptus alios decipere feſtinat, duplici noxa conſtringitur, hoc eſt, proprijs erroris, & alienæ deceptionis.

Deut. 19.

Exod. 21.

Deut. 19.

B

Ezech. 13.

Iſa. 5.

CAPVT III.

In Concilio Agathenſi ca. 37. de homicidis & falſis teſtibus ſcriptum eſt.

Apud Grat. 24. q. 3. c. Itaque.

ITaque cenſuimus homicidas & falſos teſtes à communione Eccleſiaſtica ſubmouendos, niſi pœnitentiæ ſatisfactione crimina admiſſa diluerint.

C

CAPVT IV.

Item in Concilio Agathenſi ca. 62. ſcriptum eſt de his qui ſeruos ſuos extra iudicem necant.

In libr. de Pœn. c. 14.

SIquis ſeruum proprium ſine conſcientia iudicis occiderit, excommunicatione vel pœnitentia biennij reatum ſanguinis emundabit.

CAPVT V.

In Concilio Elibertano ca. 5. ſcriptum eſt: ſi Domina per zelum ancillam occiderit.

Ibidem. Apud Gra. diſt. 50. c. ſi qua fœmina.

SI qua femina furore zeli accenſa flagris verberauerit ancillam ſuam ita vt intra tertium diem animam cum cruciatu effundat: eo quod incertum ſit voluntate an caſu occiderit: ſi voluntate per ſeptem annos, ſi caſu, per quinquennij tempora acta legitima pœnitentia, ad communionem placuit admitti: quod ſi infra tempora conſtituta fuerit infirmata, accipiat communionem.

D

CAPVT VI.

De his qui ſibi quacunque negligentia mortem inferunt, & de his qui pro ſuis ſceleribus puniuntur.

PLacuit vt hi qui ſibiipſis aut per ferrum aut per venenum aut per præcipitium vel quolibet modo violentas inferunt mortem, nulla illis in oblatione commemoratio fiat: neque cum Pſalmis ad ſepulturam eorum cadauera deducantur. Multi etiam ſibi per ignorantiam hoc vſurparunt, ſimiliter & de his placuit qui pro ſuis ſceleribus puniuntur. Item in pœnitentia quam Theodorus Archiepiſc. Britanniæ cum cæteris Epiſcopis conſtituit, ita continetur: ſi homo vexatus eſt à Diabolo & neſcit aliquid niſi vbique diſcurrere, & occidit ſemetipſum quacunque cauſa, poteſt vt oretur pro eo, ſi ante religioſus erat: ſi pro deſperatione aut pro timore aliquo aut pro cauſis incognitis, Deo relinquimus hoc iudicium, & non auſi ſumus pro eo orare qui ſemetipſum occiderit propria voluntate. Miſſas pro eo facere non licet, ſed tantum orare & eleemoſynas largiri, ſiquis Chriſtianus ſubita tentatione mente ſua excederit, vel per inſaniam ſemetipſum occiderit, quidam pro eo miſſas faciunt. Item in eodem libro: ſiquis pro vltione propinqui, hominem occiderit, pœniteat ſicut homicida ſeptem vel decem annos, ſi tamen reddere vult propinquis pecuniam æſtimationis, leuior erit pœnitentia eius, id eſt dimidio ſpatio. Qui occiderit hominem pro vindicta fratris, tribus annis pœniteat. In alio loco 10. ann. dicitur pœniteat, homicida autem 10. vel 7. ann. ſi laicus alterum occiderit odij meditatione, ſi non vult arma relinquere, pœnitentiam 7 ann. ſine carne & vino 3. ann. Siquis occiderit Monachum vel Clericum, arma relinquat & Deo ſeruiat, & 7. annos pœniteat, quod in iudicio Epiſcopi eſt. Qui presbyterum occiderit, 12. annorum ei pœnitentia ſecundum Canones imponatur, aut ſi negauerit ſi liber eſt cum 12. iuret. Si autem ſeruus per 12. vumeres feruentes ſe purget: conuictus noxa vſque ad vltimum vitæ tempus militiæ cingulum deponat & vxorem amittat. Qui per iuſſionem Domini ſui occiderit hominem, 40. dies pœniteat, & qui occiderit hominem, 40. diebus ſe abſtineat ab Eccleſia, & qui occiderit hominem in publico bello, 40. diebus pœniteat: ſi per iram, 3. annos: ſi caſu, vno anno: ſi per poculum vel per artem aliquam, 7. annos, aut plus: ſi per rixam, 10. annos pœniteat. Siquis maleficio ſuo aliquem perdiderit, 5. annos pœniteat, 2. ex his in pane & aqua. Siquis per amorem veneficus ſit & neminem perdiderit, ſi Clericus eſt, vnum annum pœniteat in pane & aqua: ſi ſacerdos 5. 2. ex his in pane & aqua. Si Diaconus 3. annos, vnum ex his in pane & aqua, & laicus dimidium annum pœniteat. Maximè ſi per hoc mulieris partum quiſque deceperit, 3. annos vnuſquiſque ſuperaugeat in pane & aqua, ne homicidij reus ſit.

E

Ex Pœnitentiali Theodori.

G

G

CAPVT VII.

De parricidio ergo in Moguntiaco Concilio ita ſcriptum eſt.

PArricidium autem quam ſit deteſtabile crimen, in indicio factu inter Cain & Abel fratrem ſuum Dominus ipſe oſtendit: cum ad Cain parricidam ait: *Maledictus eris ſuper terram quæ aperuit os ſuum & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua, cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus ſuos, vagus & profugus eris ſuper terram.* In quo etiam poſuit ſignum, hoc eſt, vt tremens gemenſq; profugus ſemper viueret nec auderet vſpiam ſedes habere quietas. Sed quia in modernis temporibus parricidæ profugi diſcurrunt per diuerſa loca, & varijs vitijs atque gulæ illecebris deſeruiunt, melius nobis videtur, vt in vno loco manentes pœnitentia diſtricta ſemetipſos caſtigent, ſi forte à Domini bonitate indulgentiam facinoris ſui percipere mereantur. Non enim eis licebit vltra militiæ cingulum ſumere & nuptijs vel coniugijs copulari, quia ſacri Canones in hoc eis non conſentiunt.

Ib. c. 21. l. Pœnitentium Mogunt. &c. ſub Hraban. can. 20.

Gen. 4.

H

CAPVT VIII.

De mulieribus quæ partus ſuos necant.

DE mulieribus, quæ fornicãtur & partus ſuos necãt, vel quæ agunt ſecum vt vtero cóceptus excutiant: antiqua

Locus quibus ſupra S. Auctor. c. c. 20.

A

antiqua quidem definitio vſque ad exitum vitæ eas ab Eccleſia remouet: humanius autem nunc definimus, vt eis 10. annorum tempus ſecundum præfixos gradus pœnitentiæ largiamur. Item in Concilio Eliberitano ca. 63. ſcriptum eſt: de his quæ filios ex adulterio necant. Si qua per adulterium conceperit, idque poſt facinus occiderit, placuit vix in fine ei dandam eſſe communionem, eo quod geminauerit ſcelus. Item in Concilio Hilerdenſe can. 2. ſcriptum eſt, de his qui aborſum faciunt, vel natos ſuos extingunt. Hi verò qui malè conceptos ex adulterio fętus, vel editos, necare ſtuduerint, vel in ventribus matrum, potionibus aliquibus colliſerint, in vtroque ſexu adulteris poſt 7. annorum pœnitentiæ curricula, communio tribuatur, ita tamen vt omni tempore vitæ ſuæ fletibus & humilitati inſiſtant.

B

CAPVT IX.

Ibi. c. 16.

De administratoribus autem qui iudicia ſecularia ſecundum legem maiorum ſuorum exercent, quid ſacri Canones inde ſentiunt, facile eſt intueri.

Inno. Ep. 3 ad Exupe. c. 3. apud Grat. 23. qu. 4. c. quæſitum Rom. 13.

NAm in decretis Innocentij Papæ ca. 25. ita legitur: Quæſitum etiam eſt ſuper his, qui poſt baptiſmum adminiſtrauerunt, & aut tormenta ſola exercuerunt, aut etiam capitalem protulerunt ſententiam. De his nihil legimus à maioribus definitum. Meminerant enim à Deo poteſtates has fuiſſe conceſſas, & propter vindictam noxiorum, gladium fuiſſe permiſſum, & Dei miniſtrum eſſe datum in huiuſmodi vindicem. Quomodo igitur reprehenderint factum, quod auctore Domino viderint eſſe conceſſum. De his ergo ita vt hactenus ſeruatum eſt ſic habeamus, ne aut diſciplinam euertere, aut contra auctoritatem Domini venire videamur, ipſis autem in ratione reddenda, geſta ſua omnia ſeruabuntur.

CAPVT X.

C

Ib. in lib. Pœnit. Inno. ibi. c. 5. apud Grat. 23. qu. 4. c. illud.

Item in eiuſdem decretis ca. 25. ſcriptum eſt: quod qui preces vel criminales dictant, habeantur immunes.

ILlud etiam ſciſcitari voluiſti, an preces dictantibus liberum concedatur, vtique poſt baptiſmi regenerationem, à principibus poſcere mortem alicuius, vel ſanguinem de reatu, quam rem principes nunquam ſine cognitione concedunt, ſed ad iudices commiſſa ipſa, vel crimina ſemper remittunt, vt cauſa cognita vindicentur. Quæ cum quæſitori fuerint delegata, aut abſolutio aut damnatio pro negotij qualitate profertur, & dum legum in improbos exercetur auctoritas, erit dictator immunis.

CAPVT XI.

De delatoribus.

In concil. Eliberitano can. Apud Gra. 5. q. 6. c. delator.

DElator ſiquis extiterit fidelis, & per delationes eius aliquis fuerit proſcriptus vel interfectus, placuit eum nec in finem accipere communionem, ſi levior cauſa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem, ſi catechumenus fuerit, poſt quinquennij tempora admittatur ad baptiſmum.

CAPVT XII.

D

De populis autem neceſſaris commiſſo quomodo multum ſolcat præteriri Innocentius Papa quibuſdam Epiſcopis de Macedonia, ad interrogata reſpondit, ita ſcripſit dicens.

Ib. c. 17. Innoc. e 22. c. 6. apud Gra. 1. q. 7. c. præuideat

PRæuideat ergo dilectio veſtra hactenus talia tranſire, & aduertite, quod vtique vt dicitis neceſſitas imperauit, in pace etiam Eccleſias conſtitutas non poſſe præſumere. Sed vt ſæpe accidit quotiens à populis, aut à turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem non poteſt vindicari, multum ſolere tranſire, priora ergo dimittenda dico Dei iudicio, de reliquo maxima ſollicitudine præcauendum. Non enim hic, vt mihi videtur, iſte Doctor Apoſtolicus dicit non neceſſitatem eſſe populo pro male commiſſis agere pœnitentiam, ſed quia in omnes propter multitudinem non poteſt vindicare, priora dimittenda Dei iudicio, de reliquo maxima ſollicitudine præcauendum ne fiant.

E

CAPVT XIII.

Ib. c. 22. In concil. Arauſica. titulo 5. Apud Gra. diſt. 87. c. eos qui.

De his qui ad Eccleſiam confugiunt ne tradantur.

EOs autem qui ad Eccleſiam confugerint, tradi non oportere, ſed loci ſancti reuerentia & interceſſione defendi.

CAPVT XIV.

F

De homicidis & adulteris & furibus ſi ad Eccleſiam confugiunt.

Ib. c. 22. In Aurel. cõc. tit. t. hod. 1. 3. cõc. 1. Am Apud Grat. 1 . qu. 4. c. Id conſtituimus.

ID conſtituimus obſeruandum quod Eccleſiaſtici Canones decreuerunt & lex Romana conſtituit ab Eccleſiæ atrijs & domo Epiſcopi eos abſtrahere omnino nõ liceat, ſed nec alteri conſignare, niſi ad Euangelia datis ſacramentis de morte & debilitate & omni pœnarum genere ſint ſecuri, ita vt ei cui reus fuerit criminoſus de ſatisfactione conueniat. Quod ſi ſacramenta ſua conuictus fuerit violaſſe, reus periurij, non ſolum à communione Eccleſiæ vel omnium Clericorum, quinetiam à Catholicorum conuiuio ſeparetur. Quod ſi cui reus eſt, noluerit ſibi intentione faciente opponi, & ipſe reus de Eccleſia actus timore diſceſſerit, ab Eccleſiæ Clericis nõ quæratur.

CAPVT XV.

De raptoribus ſi ad Eccleſiam confugiunt.

Ib. eo. cap. In eo. cõc. can. 2. hodie q. cõc. Aurel. 5. apud Gra. 36. q. 5. c. de raptoribus.

DE raptoribus autem id conſtituendum eſſe cenſuimus, vt ſi ad Eccleſiam raptor cum rapta conuenerit, & fœminam ipſam violentiam pertuliſſe conſtiterit, ſtatim liberetur de poteſtate raptoris, & raptor, mortis & pœnarum impunitate conceſſa, ad ſeruiendum ſubiectus ſit, aut redimendi ſe liberam habeat facultatem. Si vero quæ rapitur patrem habere conſtiterit, & puella raptori conſenſerit, poteſtate patris excuſata reddatur, & † raptor à patre ſuperioris conditionis ſatisfactione teneatur obnoxius.

G

† raptor patri.

CAPVT XVI.

De ſeruis ſi ad Eccleſiam confugiunt.

Ibidem. In eo. cõc can. 3. hodie 5. cõc. 1. apud Grat. 17. q. 4. c. id conſtituimus.

SEruus qui ad Eccleſiam confugerit pro qualibet culpa, ſi pro admiſſa culpa ſacramentũ ſuſceperit, ſtatim ad ſeruitium Domini ſui redire cogatur, & poſteaquam dato ſacramento Domino ſuo fuerit conſignatus, ſi aliquid pęnæ pro eadem culpa qua excuſatur probatus fuerit pertuliſſe, pro contemptu Eccleſiæ & præuaricatione fidei, à communione & conuiuio Catholicorum ſicut ſuperius compræhenſum eſt extraneus habeatur. Si vero ſeruus pro culpa ſua ab Eccleſia defenſatus, ſacramenta Domini clericis exigentibus de impunitate præceperit, exire volentem à Domino liceat occupari.

H

CAPVT XVII.

De luxuria, de his qui fornicantur irrationabiliter, id eſt, qui miſcentur pecoribus aut maſculis polluuntur.

Ibi. c. 6.

Ex con. Ancyrano ca.

DE his qui irrationabiliter verſati ſunt ſiue verſantur, quotquot ante viceſimum annum tale crimen commiſerint, quindecim annis exactis in pœnitentia,

A

commonionem mereantur orationum, deinde quinquennio in hac communione durantes, tûc demum oblationis ſacramenta contingant: diſcutiatur autem & vita eorum qualis tempore pœnitudinis extiterit, & ita miſericordiam conſequantur. Quod ſi inexplebiliter his hæſere criminibus, ad agendam pœnitentiam prolixius tempus inſumant, quotquot autem peracta viginti annorum ætate, vxores habentes hoc peccato prolapſi ſunt: viginti annis pœnitudinem agentes, in communionem ſuſcipiantur orationum, in qua quinquennio perdurantes, tunc demum oblationis ſacramenta percipiât. Quod ſi & vxores habentes & tranſcendentes quinquageſimum annum ætatis, ita deliquerint, ad exitum vitæ communionis gratiam conſequantur.

B

CAPVT XVIII.

De his qui in pecudes vel in maſculos aut olim polluti ſunt, aut hactenus hoc vitio tabeſcunt.

Ibidem. Ex concil. Ancyran. can. 16.

EOs qui irrationabiliter vixerunt & lepra inceſti criminis alios polluerunt, præcepit ſancta ſynodus inter eos orare qui ſpiritu periclitantur immundo.

CAPVT XIX.

De his qui adulteras habent vxores vel ſi ipſi adulteri comprobantur.

C

Ibi. c. 3. Ex concil. Ancyran. can. 18. hodie 19.

SI cuius vxor adulterata fuerit, vel ſi ipſe adulterium commiſerit: ſeptem annorum pœnitentia oportet eum perfectionem conſequi, ſecundum priſtinos gradus.

CAPVT XX.

De his qui vxores, aut quæ viros dimittunt, vt maneant ſic.

Ibid. Ex concil. Africano can. 69. Apud Grat. 32. q. 7. c. placuit.

PLacuit vt ſecundum Euangelium & Apoſtolicam diſciplinam, neq. dimiſſus ab vxore, neq; dimiſſa à marito, alteri coniungatur, ſed ita maneant aut ſibimet reconcilientur, quod ſi contempſerint, ad pœnitentiam redigantur.

CAPVT XXI.

Quod hi qui intercedente repudio diuortium pertulerunt aliiſq; ſe iunxerunt nuptiis, adulteri eſſe monſtrentur.

Ibidem. In decret. Innocent. Pap. c. 26 Ep. 3. c. 6. Matth. 5. & 19.

QVi vero vel vxore viuente quamuis diſſociatum videatur eſſe coniugium ad aliam copulam feſtinarunt neque poſſunt adulteri non videri, intantum vt etiam hæ perſonæ quibus tales coniuncti ſunt, etiam ipſæ adulterium commiſiſſe videantur, ſecundum quod legimus in Euangelio: *Qui dimiſerit vxorem ſuam, & duxerit aliam mœchatur, ſimiliter & qui dimiſſam duxerit mœchatur*, & ideo omnes à communione fidelium abſtinendos, de parentibus autem aut propinquis eorum nihil tale ſtatui poteſt, niſi incentores illiciti conſortii fuiſſe detegantur.

D

CAPVT XXII.

Qui vxorem habent & ſimul concubinam.

Ibi. c. 15. Ex concil. Toletano c. 17. Apud Grat. 34. diſt. c. is qui.

DE eo qui vxorem habet, ſi concubinam habuerit non communicet, cæterum is qui non habet vxorem & pro vxore concubinam habet, à communione non repellatur, tantum vt vnius mulieris aut vxoris aut concubinæ vt ei placuerit ſit coniunctione contentus: alias verò viuens abiiciatur donec deſinat aut ad pœnitentiam reuertatur.

E

CAPVT XXIII.

Ex concilio Bracarenſi.

Ex concil. Bra. c. 76

SI cuius vxor adulterium fecerit, aut vir io alienam irruerit, ſeptem annos pœnitentiam agat.

CAPVT XXIV.

De his quæ duobus fratribus nupſerint, vel qui duas ſorores vxores acceperint.

F

Ibi. c. 79. ſaltem iuxta ſenſum.

MVlier ſi duobus fratribus nupſerit abiiciatur vſque ad mortem, verumtamen in exitu propter miſericordiam ſi promiſit quod facta incolumis huius coniunctionis vincula diſſoluat fructum pœnitentiæ conſequatur, quod ſi defecerit mulier, aut vir in talibus nuptiis, difficilis erit pœnitentia in vita permanenti.

CAPVT XXV.

Quod non liceat alterius ſponſam ad matrimonii iura ſortiri.

Ex Epiſt. Papæ Siricii ad Himeriũ Tarraconenſem Epiſc. c. 4. Apud Grat. 27. q. 2. c. de coniugali

DE coniugali autem violatione requiſiti, ſi deſponſatam alii, puellam alter in matrimonium poſſit accipere, hoc ne fiat modis omnibus inhibemus. Quia illa benedictio quam nupturæ ſacerdos imponit, apud fideles cuiuſdam ſacrilegii inſtar eſt, ſi vlla tranſgreſſione violetur.

CAPVT XXVI.

De Raptoribus.

G

Ex epiſt. Pap. Symmachi c. 3 Apud Grat. 36. q. 2. c. Raptores.

RAptores igitur viduarum vel virginum ob immanitatem tanti facinoris deteſtamur, illos vehementius perſequendo, qui ſacras virgines vel volentes vel inuitas in matrimonium ſuum ſociare tentauerint, quos pro tam nefandiſſimi criminis atrocitate, à communione ſuſpendi præcipimus.

CAPVT XXVII.

De his qui rapiunt puellas.

Ex concil. Chalcedonenſi can. 27. Apud Gra. ibid. c. eos qui.

EOs qui rapiunt mulieres ſub nomine ſimul habitandi, aut cooperatores aut conniuentes raptoribus, decreuit ſancta ſynodus vt ſiquidem Clerici ſint, decidant gradu proprio, ſi verò Laici, anathematizentur.

H

CAPVT XXVIII.

De deſponſatis puellis & ab aliis corruptis.

Ex Aur. cõcil. c. 11. Apud Grat. 27. qu. 11.

DEſponſatas puellas & poſt ab aliis raptas, placuit eis reddi, quibus antea fuerant deſponſatæ, etiam ſi eis à raptoribus vis illata conſtiterit.

CAPVT XXIX.

De virginibus velatis ſi deuiauerint.

Innocẽtii Pap. c. 19. Epiſt. 2. c. 12. apud Gra. 27. qu. 1.

ITem quæ Chriſto ſpiritaliter nubunt & à ſacerdote velantur, ſi poſtea vel publicè nupſerint, vel ſe clanculo corruperint, non eas admittendas eſſe ad agendam pœnitentiam, niſi is cui ſe iunxerat de mundo receſſerit. Si enim de hominibus hæc ratio cuſtoditur, vt quæcunque viuente viro alteri nupſerit habeatur adultera, nec ei agendæ pœnitentiæ licentia concedatur, niſi vnus ex eis fuerit defunctus, quanto magis de illa tenenda eſt, quæ ante immortali ſe ſponſo coniunxerat & poſtea ad humanas nuptias tranſmigrauit.

A

CAPVT XXX.

De virginibus non velatis ſi deuiauerint.

Lib. de pœn. c. 5. In eodem ca. 20. Eiuſdem epiſt. c. 13. Apud Grat. 27. qu. c. Hæ vero.

HÆ verò quæ necdum ſacro velamine tectæ tamen in propoſito virginali ſemper ſe ſimulauerunt permanere, licet velatæ non fuerint, ſi fortè nupſerint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia eſt, quia ſponſio earum à Domino tenebatur.

CAPVT XXXI.

De his qui proximis ſe copulant vt à communione Chriſti ſeparentur.

Ex conc. 2 Tole. c. 5.

NAm & hæc ſalubriter præcauenda ſancimus, ne quis fidelium propinquum ſanguinis ſui vſque quo adfinitatis lineamenta generis ſucceſſione cognoſcit, in matrimonio ſibi deſideret copulari, quoniam ſcriptum eſt: *Omnis homo ad proximam ſanguinis ſui non accedat vt reuelet turpitudinem eius.* Et iterum: *Anima quæ fecerit quippiam ex iſtis peribit de medio populi ſui.* Sane quibus coniunctio licita interdicitur, habebunt ineundi melioris coniugij libertatem.

Leuit. 18.

Ibid.

CAPVT XXXII.

Gregorius de inceſtu.

Ex decre. Gregorij. 77. 2. iuxta quod annotat auctor huc l. 2. de conſangu. nuptijs, & legitur in cõc. Ro. Greg. 2. cap. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11.

SIquis monacham, quam Dei ancillam appellamus in coniugio duxerit anathema ſit, ſiquis commatrem ſpiritalem duxerit in coniugio, anathema ſit. Si quis fratris vxorem duxerit in coniugio anathema ſit. Si quis neptem duxerit in coniugio, anathema ſit, ſiquis nouercam aut nurum ſuam duxerit in coniugio anathema ſit, ſiquis conſobrinam duxerit in coniugio, anathema ſit, ſiquis de propria cognatione vel quam cognatus habuit duxerit in coniugio, anathema ſit, ſi quis viduam furatus fuerit in vxorem * vel conſentientem ei, anathema ſit, ſiquis virginem niſi deſponſauerit furatus fuerit in vxorem vel conſentientem ei, anathema ſit.

**cũ ſibi conſentientib⁹.*

CAPVT XXXIII.

De multinubis.

Ex concil. Neocaſar. can. 3. Apud Grat. 31. qu. 1. c. de his.

DE his qui in plurimas nuptias inciderunt, tempus quidem præfinitum manifeſtum eſt, ſed conuerſatio eorum & fides tempus abbreuiat.

CAPVT XXXIV.

De quæſtionibus coniugiorum.

B

QVi in matrimonio ſunt, tribus noctibus ac diebus abſtineant ſe à coniunctione antequam communicent, vt abſtineat ſe ab vxore ſua quadraginta diebus ante Paſcha, vſque in octauas Paſchæ inde ait Apoſtolus vt vaceris orationi. Mulier tres menſes debet ſe abſtinere à viro ſuo quando concipit ante partum, & poſt tempore purgationis, hoc eſt 40. diebus ac noctibus ſiue maſculum ſiue fœminam genuerit.

C

CAPVT XXXV.

De coniugatis ſi quis eorum ductus fuerit in captiuitatem.

Ibid. c. 7. In decret. quoque Innocẽtij Pap. c. 37 ſcriptũ eſt Epi. 9. apud Grat. 34. qu. 1. & 2.

QVod ſi cuius vxor in captiuitatem fuerit adducta & alterum maritum acceperit, reuerteretur prima ſecunda mulier debet excludi Innocentius Probo: conturbatio procellæ Barbaricæ facultati legum intulit caſum. Nam bene conſtituto matrimonio inter Fortunium & Vrſam captiuitatis incurſus fecerat næuum, niſi ſancta religioſis ſtatuta prouiderent. Cum enim in captiuitate prædicta Vrſa mulier teneretur, aliud coniugium cum Reſtituta Fortunius memoratus iniſſe cognoſcitur, ſed fauore Domini reuerſa Vrſa nos adijt, & nullo diffitente vxorem ſe memorati eſſe perdocuit. Quare Domine fili merito illuſtris, ſtatuimus fide Catholica ſuffragante, illud eſſe coniugium quod erat primitus gratia diuina fundatum, conuentumque ſecundæ mulieris, priore ſuperſtite, nec diuortio reiecta, nullo pacto poſſe eſſe legitimum.

E

CAPVT XXXVI.

Quod aliud ſit vxor, aliud concubina, & quod non ſit coniugij duplicatio quando ancilla reiecta vxor aſſumitur.

Ibid. c. 8. At xix. In decret. Leonis Pap. c. 18. ſcriptũ eſt quod aliud ſit, vxor aliud concubina. Ep. ad Ruſtic. 90: c. 4. apud Grat. 32. q. 2. Non omnis. Gen. 21.

NOn omnis mulier viro iuncta vxor eſt viri, quia nec omnis filius hæres eſt patris. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos ſunt legitima & inter æquales, multo prius hoc ipſum Domino conſtituente, quam initium Romani iuris exiſteret, itaque aliud eſt vxor, aliud concubina, ſicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apoſtolus ad manifeſtandum harum perſonarum diſcretionem teſtimonium ponit ex Geneſi vbi dicitur Abrahæ: *eijce ancillam & filium eius, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac.* Vnde cum ſocietas nuptiarum ita ab initio conſtituta ſit, vt præter ſexuum coniunctionem haberet in ſe Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum, dubium non eſt eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuiſſe myſterium. Igitur cuiuslibet loci Clericus, ſi filiam ſuam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum eſt quaſi eam coniugato dederit: niſi fortè illa mulier & ingenua facta & dotata legitimè & publicis nuptijs honeſtata videatur. Paterno arbitrio, viris iunctæ carent culpa, ſi mulieres quæ à viris habebantur in matrimonio non fuerint, quia aliud eſt nupta, aliud concubina.

F

G

CAPVT XXXVII.

De illo qui concubinam ſuper vxorem habet.

Item in eiuſd. at 19. decre. ca. 20. ſcriptũ eſt quod non ſit cõiugij duplicatio quãdo ancilla reiecta vxor aſſumitur. eiuſdẽ epi. c. 5. apud Grat. 32. q. 3. c. Ancillam.

ANcillam à thoro abijcere & vxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio coniugij ſed profectus eſt honeſtatis, culpanda ſane ſit talium negligentia, ſed non penitus deſperanda, vt crebris cohortationibus incitati, quod neceſſarie apprehenderunt fideliter exequantur, nemo enim deſperandus eſt dum in hoc corpore conſtitutus eſt, quia nonnunquam quod diffidentia ætatis differtur, conſilio maturiori perficitur.

CAPVT XXXVIII.

De eo qui vxorem capti ſortitus eſt in matrimonio.

Ibi. c. 19. Itẽ in decr. eiuſdem Leo. Pap. c. 43 ſcriptum eſt quod non videatur eſſe culpabilis, qui vxorẽ captiui in matrimonio videtur eſſe ſortitus. Ep.

NEc tamen culpabilis iudicetur & tanquam alieni iuris peruaſor habeatur qui perſonam eius mariti qui iam non eſſe æſtimabatur, aſſumpſit, ſic enim multa quæ ad eos qui in captiuitatem ducti ſunt, pertinebant, in ius alienum tranſire potuerunt, & tamen plenum iuſtitiæ eſt, vt eiſdem reuerſis propria reformentur. Quod ſi in mancipijs vel in agris aut etiam in domibus ac poſſeſſionibus ritè ſeruatur, quanto magis in coniugiorum redintegratione faciendum eſt, vt quod bellica neceſſitate turbatum eſt, pacis remedio reformetur.

CAPVT XXXIX.

De periurio.

PEriurium in lege diuina omnino prohibetur dicente legis datore: *Non aſſumas nomen Domini Dei tui in vanum, nec enim habebit inſontem Dominus eum qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra.* Vnde ipſa veritas

Exo. Matth.

A
Apud Iu. c.12.65. tit. Fabiani.
Ex Egbe. Eboracēſ Archiep.
Iu. tamen c.12.c.62 Theodoro adſcribit, Gra. nulli 22.q.5.c. qui periurat, vt interim alia verb.
Apud Gra.ſien. Pœn.Thē. 22.q.5. quis coactus.
Apud Iu. c.12.c. 68.tit. Theodori.
Lib. Pœn. c.23.
Ex concil. Anc.c.23.
Ib.c.24.

in Euangelio ait: *Nolite iurare omnino neque per cælum neque per terram* & cætera. Hinc & in canone ita ſcriptum continetur. Quicunque vero ſciens, periurium perpetrauerit, annos 7. ſe pœnitentiæ ſubdat, & ita deinceps ad communionem reuertatur. Item *Egbertus Epiſcopus gentis Anglorum*, ita definiuit dicens: qui iuramentum fecerit in Eccleſia aut in Euangelio, ſiue in reliquijs ſanctorum, ſeptem annos, alij vndecim iudicant. Si verò in manu Epiſcopi aut presbyteri vel Diaconi, ſeu in cruce conſecrata, vnum annum pœniteat, alij ſeptem annos iudicant, & in cruce non conſecrata, vnum annum pœnitentiæ, vel ſeptem menſes vt alij iudicant. Qui autem ſeductus ignorans & poſtea cognoſcit, vnum annum vel tres 40. dies pœniteat, ſi quis coactus pro qualibet cauſſæ neceſſitate tres 40. alij tres annos, vnum ex eis in pane & aqua vt alij iudicant. Item periurij tres annos pœniteant, qui ſuſpicatur quod periurus in iuramentum ducitur, ſed tamen iurat per conſenſum, duos annos pœniteat.

CAPVT XL.

De ſacrilegio & de his qui diuinationes expetunt.

QVi diuinationes expetunt, aut more gentilium ſubſequuntur, aut in domum ſuam huiuſcemodi homines introducunt exquirendi aliquid arte malefica aut expiandi cauſa, ſub regula quinquennij iaceant ſecundum gradus pœnitentiæ definitos.

CAPVT XLI.

Quod non liceat Chriſtianis obſeruationes diuerſas attendere.

B
Ex concil. Bra. Mar Epiſ.c.72.
Apud Grat.26. qu.5.
Col.3.c. Nō liceat

NOn liceat Chriſtianis traditiones gentilium & obſeruare vel colere elementa, aut lunæ aut ſtellarum curſum aut inanem ſignorum fallaciam, pro domo facienda, vel ſegetibus vel arboribus plantandis, vel coniugijs ſociandis, ſcriptum eſt enim: omnia quæcunque facitis in verbo aut in opere, in nomine noſtri Ieſu Chriſti facite, gratias agentes Deo.

In Eodem.

Ibid. ex eiuſdē cōc. c.74. apud Grat. vbi ſup.
Ibi. eiuſdē cōci.c.75.
Apud Gra. ibid.

NOn liceat in collectione herbarum quæ medicinales ſunt aliquas obſeruationes vel incantationes attendere, niſi tantum cum ſymbolo diuino & oratione Dominica, vt tantum Deus & Dominus honoretur.

Non liceat mulieres Chriſtianas vanitatem in ſuis lanificijs obſeruare, ſed Deum inuocent adiutorem, qui eis ſapientiam texendi donauit.

CAPVT XLII.

De auguriјs.

C
Cōc. Car. c.89.
Apud Grat.26. q.5.c. Augurijs.

AVgurijs vel Incantationibus ſeruientem à conuentu Eccleſiæ ſeparandum.

CAPVT XLIII.

In concilio Laodicenſi de his qui incantationibus & philacterijs vtuntur ca. 36. ita ſcriptum eſt.

Lib. Pœn. c.23.
Apud Grat.26. qu.5. Non oportet.

QVod non oporteat ſacris officijs deditos vel Clericos, magos aut incantatores exiſtere aut facere philacteria, quæ animarum ſuarum vincula comprobantur: eos autem qui his vtuntur, ab Eccleſia pelli præcipimus.

CAPVT XLIV.

In concilio Agathenſi de ſortilegis vel augurium ſeruantibus vt ab Eccleſia ſeparentur.

D
Ibid. cōc. Agat. c.42. apud Gra. 26. qu.5. Aliquanti.

NE (dici) de eo fortaſſe videatur omiſſum quod maximè fidem Catholicæ religionis infeſtat, quod aliquanti Clerici ſiue laici ſtudent augurijs & ſub nomine fictæ religionis per eas quas ſanctorum ſortes vocant diuinationis ſcientiam profitentur, aut quarumcumque ſcripturarum inſpectione futura promittunt: hoc quicunque Clericus vel laicus detectus fuerit vel conſulere vel docere, ab Eccleſia habeatur extraneus.

E

CAPVT XLV.

In concilio Toletano can. 29. ita ſcriptum eſt.

Ibid. Cōc. Tol. qu. c.28. Apud Grat. 26. q.5. ſi quis Epiſcop.

SI Epiſcopus quis aut presbyter ſiue Diaconus vel quilibet es ordine Clericorum magos aut aruſpices aut ariolos vel ſortilegos aut eos qui profitentur aliquam artem, aut aliquos eorum ſimilia exercentes conſulens fuerit deprehenſus: ab honore dignitatis ſuæ depoſitus, monaſterij curam excipiat, ibique perpetuæ pœnitentiæ deditus, ſcelus admiſſum ſacrilegij luat.

CAPVT XLVI.

In ſynodo Martini Epiſcopi can. 69. ita ſcriptum eſt.

F
Ibid. Eiuſdem Cōc. c.60

NOn liceat ſacerdotibus vel Clericis incantatores eſſe & ligaturas facere, quod eſt colligatio animarum. Si quis hæc facit de Eccleſia proijciatur.

CAPVT XLVII.

In Toletano concilio.

G
vbi ſupr.

SI Epiſcopus quis aut presbyter ſiue Diaconus vel quilibet ex ordine Clericorum magos aut aruſpices aut ariolos aut augures vel ſortilegos vel eos qui profitentur &c. *vt ſupra* 45.

CAPVT XLVIII.

In Valentino concilio 20. Epiſcoporum ita ſcriptum eſſe legitur.

c.30.
Cōc. Val. Gal. c.3.
Nic. conc. c.11.

CIrca eorum verò perſonas quæ ſe poſt vnum & ſanctum lauacrum vel prophanis ſacrificijs dæmonum vel inceſta lauatione polluerunt, eam cenſuræ formam duximus eſſe ſeruandam, vt his, iuxta ſynodum Nicænam, ſatisfactionis quidem aditus non negetur, ne infœlicibus lachrymis vel ſolatij ianua deſperatione claudatur, acturi vero pœnitentiam, vſque in diem mortis, non ſine ſpe tamen remiſſionis, quam ab eo plene ſperare debebunt, qui eius largitatem ſolus obtinet, & tam diues miſericordiæ eſt, vt nemo deſperet, DEVS enim mortem non fecit nec lætatur in perditione viuorum. Theodorus quoque Archiepiſcopus gentis Anglorum in conſtitutionibus ſuis ita dicit, de cultoribus idolorum: *qui immolant dæmonibus in minimis, vno anno pœniteant, qui vero in magnis, 10. ann. pœniteant, mulier ſi qua ponit filiam ſuam ſupra tectum vel in fornacem pro ſalute febris, 7. annos pœniteat. Qui ardere fecit grana vbi mortuus eſt homo pro ſanitate viuentium, & domus, 5. ann. pœniteat. Si mulier incantationes vel diuinationes Diabolicas fecerit, vnum annum vel tres quadrageſimas vel 40. dies iuxta qualitatem culpæ pœniteat.* De hoc in canone dicitur, qui auguria, auſpicia ſiue ſomnia vel diuinationes quaslibet ſecundum mores gentium obſeruant, aut in domos ſuas huiuſcemodi homines introducunt, in exquirendis aliquam artem maleficiorum, pœnitentes iſti ſi de clero ſunt abijciantur, ſi verò ſæculares quinquennio pœniteant. Qui cibum immolatum comederit, deinde confeſſus fuerit; ſacerdos conſiderare debet perſonam in qua ætate vel quomodo edoctus aut qualiter contigerit, & ita auctoritas ſacerdotalis circa infirmum moderetur, & hoc in omni pœnitentia ſemper & confeſſione omnino inquantum Deus adiuuare dignatur cum omni diligentia obſeruetur.

H
Theod. in ſuo Pœnitentiali.

A

CAPVT XLIX.

In Bracarenſi concilio ita ſcriptum eſt.

Con.Bra. c. 8. Ibid. c. 9. Ibi. c. 10.

SI quis credit quod aliquantas in mundo creaturas Diabulus fecerit, & tonitrua & fulgura & tempeſtates & ſiccitates ipſe Diabulus ſua auctoritate faciat, ſicut Priſcillianus dicit: *anathema ſit: Si quis animas humanas & corpora humana fatali ſigno credit aſtringi*, ſicut pagani & Priſcillianus dixerunt, *anathema ſit. Si quis duodecim ſigna quæ mathematici obſeruare ſolent per ſingula animæ vel corporis membra diſſipata credunt & nominibus Patriarcharum adſcripta dicunt*, ſicut Priſcillianus dixit, anathema ſit.

CAPVT L.

In Toletano concilio de furtis.

Exo. 20. B Arel. 1. conc. c. 13.

FVrta enim ſicut & cætera capitalia crimina in lege Domini prohibentur, vnde & in Decalogo ſcriptum eſt, non furaberis, de quo & ſacri canones præcipiunt, vt qui cupiditate captus furtum fecerit, quod abſtulit reddat, & annos 5. pœnitentiam agat. Sed maximum illud furtum deteſtabile eſt, quod ſacris rebus perpetratur & ſacrilegium nuncupatur. Vnde in Arelatenſe Synodo 13. capite ita ſcriptum continetur. De his qui Scripturas ſanctas tradidiſſe dicuntur, vel vaſa Dominica vel nomina fratrum ſuorum, placuit nobis vt quicunque eorum actibus publicis fuerit detectus, non verbis nudis, ſed verberibus ab ordine cleri amoueatur. De hoc quidam patrum ita ſanxerunt, vt pecunia Eccleſiaſtica furata ſiue rapta, reddatur quadruplum; popularia dupliciter. Si quis aliquid de miniſterio ſanctæ Eccleſiæ furauerit aut neglexerit, ſeptem annos pœniteat, tres ex his in pane & aqua, & reddet integrum quod abſtulit, in

Agat. conc. c. 15. Apud In. ut. Tol. c. 4. c. 45. par. 13. c. 49.

Agathenſe quoque concilio ita ſcriptum eſt, ſi Clericus furtum Eccleſiæ fecerit, peregrina ei communio tribuatur. Si quis Clericus in demoliendis ſepulchris fuerit deprehenſus, quia facinus hoc pro ſacrilegio legibus publicis ſanguine vindicatur, oportet canonibus in tali ſcelere proditum à clericatus ordine ſubmoueri: & pœnitentiæ triennio deputari.

Item ſententia patrum.

C

DE cæteris verò furtis ita conſtituerunt: vt ſi quis furtum fecerit ſi puer eſt 40. vel 20. diebus vt ætas eſt & qualitas eruditionis, laici vnum annum, Clerici duos, Subdiaconi tres, Diaconi quatuor, Presbyteri quinque, Epiſcopi ſex annos pœniteant. Si laicus ſemel furtum fecerit, reddat quod furauerit, & in quadrageſimis cum pane & aqua pœniteat. Si ſæpius fecerit & non habet vnde reddat, annos duos in pane & aqua pœniteat, & alio anno in quadrageſimis, & ſic poſtea in Paſcha reconcilietur. Qui ſæpe furtum faciebat ſeptem annos pœniteat, vel vt ſacerdos iudicat iuxta quod componi poteſt quibus nocuit, & ſemper debet reconciliari ei quem offendebat, & reſtituere iuxta quod ei nocuit, & multum breuiabit pœnitentiam eius. Si verò noluerit

D

aut non poteſt conſtitui tempus, pœniteat per omnia, in quibuſdam ergo ſanctorum patrum conſtitutionibus ita ſcriptum repperi, puer annorum decem aliquid furti comedens, ſeptem dies pœniteat, qui furatur cibum, quadraginta dies pœniteat, ſi iterum tres quadrageſimas, ſi tertio, annum pœniteat, ſi quarto iugi exilio ſub alio Abbate pœniteat. Si laicus monachum duxerit, aut intret in monaſterium Deo ſeruire vel humanum ſubeat ſeruitium. Si quis ſeruum aut quemcunque hominem quolibet ingenio in captiuitatem duxerit aut tranſmiſerit, tres annos diu pane & aqua pœniteat. Si quis patrem aut matrem expulerit, impius vel ſacrilegus iudicandus eſt, & pœniteat vt ſacrilegus quamdiu in hac impietate conſtiterit. Qui præbent ducatum barbaris, ſi Baſilicas incenderint, & ſi Clericum ſiue ſanctimonialem vel bonos occiderint & innocentes ab Eccleſia traxerint, ductor quatuordecim annos pœniteat, pecunia quæ in aliena prouincia ab hoſte rapta fuerit, id eſt regi alio ſuperato, tertia pars ad Eccleſiam tribuatur vel pauperibus, eo quod iuſſio regis erat, & quadraginta dies pœniteat. Si quis domum vel aream cuiuſcunque igne concremauerit, tres annos pœniteat: Vnum ex his in pane & aqua. Æqualiter enim rapinæ & latrocinia deteſtanda ſunt vt furta, quia per auaritiam & cupiditatem perpetrantur, maximè à potentibus huius ſeculi, qui Deum non timent nec hominem reuerentur, ſed pauperes deprædantur, & quicquid poſſunt per ingeniũ malum eis auferre ſtudent, quod prohibet ſapientia dicens, poſt concupiſcentias tuas non eas & à voluntate tua auertere. Si præſtes animæ tuæ concupiſcentias eius, faciet te venire in gaudium inimicis tuis. Vnde in

E Tolet. conc.

Canone Toletani Concilij ſcriptum eſt. Si quis de potentibus Clericum aut quemlibet pauperiorem aut religioſum expoliauerit & admonente Epiſcopo non reddiderit excommunicetur, moxque ſcripta percurrant per omnes prouinciæ Epiſcopos & quoſcumque adire potuerint, vt excommunicatus habeatur donec audiatur quod reddat aliena.

F

CAPVT LI.

De falſis teſtibus in Arelatenſi concilio.

Arl. conc. c. 14. Prou. 19.

FAlſos teſtes lex Domini damnat & eis pœnam futuram prædicit. Vnde ſacri Canones præcipiunt, falſos teſtes à communione Eccleſiaſtica ſubmouendos, niſi pœnitentiæ ſatisfactione crimina admiſſa diluerint. De quo in Arelatenſi Concilio ita ſcriptum eſt. De his qui falſe accuſant fratres ſuos placuit eos vſque ad exitum non communicare, ſed *falſum teſtem*, iuxta Scripturam, *impunitum non licere eſſe*.

CAPVT LII.

In concilio Eliberitano de furtis.

G Conc. Eli. c. 75.

DE his qui ſacerdotes accuſant, non probantes, ſi quis autem Epiſcopum vel presbyterum vel Diaconum, falſis criminibus appetierit & probare non potuerit, nec in finem dandam ei eſſe communionem. Quidam vero patrum cenſuerunt pro falſo teſtimonio laicum debere vnum annum pœnitere, Clericos autem 2. annos, Subdiaconos tres, Diaconos quatuor, presbyteros quinque, Epiſcopos ſex. Si quis ergo falſitatem cum periurio firmauerit, conuenit vt ſex annos pœniteat, tres ex his in pane & aqua. Qui autem falſitatem ſciens conſenſerit, quinque annos pœniteat, falſum teſtimonium dicens. Primo placet proximum ſuum, exinde quem illud protulerat. Deinde quale damnum fratri impoſuit, tali iudicio damnetur, iudicio ſacerdotis, omne enim mendacium peccatum eſt, vnde Scriptura dicit: *Os quod mentitur occidit animam.*

Sap. 1. 11.

CAPVT LIII.

Item in concilio Eliberitano.

H Conc. Eli. c. 74. * diu

DE falſis teſtibus: Falſus teſtis prout crimen eſt, abſtinebitur, ſi tamen non fuerit mortis, quod obiecit. Etſi probarit quod *Domino tacuit, biennij tempore abſtinebitur, ſi autem non probauerit in conuentu cleri, placuit per quinquennium abſtinere.

CAPVT LIIII.

De auaritia & cupiditate.

Exod. 20.

NOuiſſima in Decalogo de auaritia & cupiditate Domini præcepta ſunt, taliter loquentis ad populum Iſraeliticum atque dicentis: *non concupiſces do-*

A

mum proximi tui, nec deſiderabis vxorem eius, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum nec omnia quæ illius ſunt. Ideoque ſciendum quod maximum malum eſt auaritia

Col. 3. 5. & cupiditas terrena, dicente Scriptura: *Auaritia eſt idolorum ſeruitus.* Et alibi. *radix*, inquit, *omnium malorum eſt auaritia*, quam quidam appetentes errauerunt à fide & inſeruerunt ſe doloribus multis. Eſt autem quæſtus magnus pietas cum ſufficientia: nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium, verumtamen nec auferre quid poſſumus. Habentes autem alimenta & quibus tegamur contenti ſimus. Nam qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem & laqueum diaboli & deſideria multa & inutilia & nociua quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Vnde & Salomon

Eccl. 5. 9. dicit: *Auarus non implebitur pecunia, & qui amat diuitias*

Ibid. 12. *fructus non capit ex eis*, & iterum: *Diuitiæ conſeruatæ in malum Domini ſui, pereunt enim in afflictione peſſima*, & paulo poſt dicit. *Auaro autem nihil eſt ſceleſtius, nihilque iniquius*

Eccl. 10. 9 *quam amare pecuniam.* Et iterum: *cum enim morietur ho-*

Ibid. 13. *mo hereditabit ſerpentes, & beſtias & vermes.* Vnde & Dominus ait: *facilius eſſe camelum per foramen acus tranſire,*

B *quam diuitem intrare in regnum cælorum.* Et iterum: *Væ vo-*

Matt. 19. 24. *bis diuitibus qui habetis conſolationem veſtram.* & alibi: *non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ.* Auaritia enim non ſo-

Luc. 6. 24 lum pecuniæ eſt, ſed etiam altitudinis. Quæ peſtis inſa-

Luc. 16. 13. tiabilis eſt: ſicut morbus hydropici: quia bibendo non ſitim extinguit, ſed potando ſuccreſcit. Sic auaritia quanto magis habet, tanto plus deſiderat, & dum modus non eſt in habendo, modus ille non erit in deſiderando, ex qua oriuntur inuidiæ, furta, latrocinia, homicidium & cætera. Vſuram autem quæ comes & fautrix eſt ſolertiſſima auaritiæ, non ſolum Scripturæ ſa-

C cræ deteſtantur, ſed etiam ſanctorum patrum canones interdicunt. Vnde ſcriptum eſt in canonibus Apoſtolorum titulo 44. *Epiſcopus aut presbyter aut Diaconus vſuras à debitoribus exigens, aut deſinat aut certe damnetur.*

CAPVT LV.

In concilio Niceno titulo 17.

QVoniam multi ſub regula conſtituti auaritiam & turpia lucra ſectantes, oblitique diuinæ Scripturæ dicentis, qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram, mutuum dantes centeſimas exigunt: iuſte cenſuit ſancta & magna ſynodus, vt ſiquis inuentus fuerit poſt hanc definitionem vſuras accipiens, aut ex adinuentione aliqua vel quolibet modo negotium tranſigens, aut hemiolia, id eſt, ſeſcupla exigẽs, vel aliquid tale prorſus excogitans turpis lucri gratia, deijciatur à Clero, & alienus exiſtat à regula.

FINIS LIBRI TERTII.

D

Hucuſq; illud MS. exemplar progrediebatur, & apparet ſatis ex capitũ Elencho ſupra ſcripto aliquot capita deſiderari.

HRABANI MAVRI DE VITIIS ET VIRTVTIBVS ET PECCATORVM SATISFACTIONE IN REMEDIIS, SIue de Pœnitentijs libri tres.

PRÆFATIO.

Ergo, vox peculiaris auctoris in librorum auſpicijs.

COgitans ergo mecum quomodo Chriſtiano populo aliquod ſolatium præberem, quo melius contra antiquum hoſtem confligere poſſet, & gratia CHRISTI donante ad victoriam veram perueniret, excerpſi de ſanctorum & Catholicorum Patrum ſcriptis aliqua teſtimonia vnde qui vellent opuſcula noſtra legere, & coram quibus labor noſter deſpectus non eſt, aliquod adiutorium acciperent ad regendum ſemetipſos & alios ad meliorem vitam corrigendos. *Primum, de octo principalibus vitijs & remedijs contra ea opponendis. Dein de virtutibus ſacris & laude earum ſcribere decreuimus, & ſic ad veram confeſſionis humilitatem, & ad pœnitentiæ remedium ſtilum vertere cogitamus.* Quamuis enim originalia in baptiſmatis

E munere gratia mediatoris cuncta aboleri veraciter credantur peccata, quia ſufficit illa ſola ſpiritalis generatio: attamen cum ventum fuerit ad ætatem quæ præceptum iam capit, & ſubdi poteſt legis imperio: ſuſcipiendum eſt bellum contra vitia, & gerendum acriter, ne iterum reducatur ad damnabilia peccata. Pauciſſimi autem ſunt tantæ fœlicitatis, vt ab ipſa ineunte adoleſcentia, nulla damnabilia peccata committant, vel in flagitijs, vel in facinoribus, vel in homicidijs, vel in nephario cuiuſquam impietatis errore, ſed magna ſpiritus largitate neceſſarium eſt opprimere quicquid in eis poteſt aut potuit carnalis delectatio dominari. Tunc itaque dicta vitia deputanda ſunt, cum Dei amore vincuntur, quem niſi Deus ipſe non donat, nec aliter niſi per mediatorem

F Dei & hominum Ieſum Chriſtum qui factus eſt particeps mortalitatis noſtræ: vt nos participes faceret diuinitatis ſuæ. Veruntamen in graui iugo quod poſitum eſt ſuper filios Adam à die exitus de ventre matris eorum vſque in diem ſepulturæ in matrem omnium, etiam hoc malum miſerabiliter reperitur. Ideoq; ſobrij ſimus, atque intelligamus hanc vitam de peccato illo nimis nephario quod in paradiſo perpetratum eſt, factam nobis eſſe pœnalem, totumque quod nobiſcum agitur non pertinere niſi ad noui ſeculi hæreditatem nouam, vt hic pignore accepto illud cuius pignus eſt ſuo tempore conſequamur.

ELENCHVS CAPITVLORVM.

1 *De octo principalibus vitijs & vnde oriuntur.*

2 *De vitio ſuperbiæ.*

3 *De remedio ſuperbiæ.*

4 *De vitio inanis gloriæ.*

5 *De remedio inanis gloriæ.*

6 *De vitio Inuidiæ.*

7 *De remedio Inuidiæ.*

8 *De vitio iræ.*

9 *De remedio iræ.*

10 *De vitio triſtitiæ.*

11 *De remedio triſtitiæ.*

12 *De vitio auaritiæ.*

13 *De remedio auaritiæ.*

14 *De vitio ventris ingluuiei.*

15 *De remedio gulæ vitij.*

16 *De vitio luxuriæ.*

17 *De remedio luxuriæ.*

G

HRABANI MAVRI

LIBER PRIMVS.

De octo principalibus vitijs, & vnde oriuntur.

CAPVT I.

H

A Paradyſi gaudijs poſtquam expulſum eſt genus humanum, octo criminalia in filios Adæ originaliter dominantur vitia, quæ niſi per gratiam Saluatoris ac baptiſmi renouationis minimè abolenda credamus. Vnde beatus Gregorius in expoſitione Iob loquitur dicens: vitia quippe tentantia quæ inuiſibili contra nos prælio regnanti ſuper ſe ſuperbiæ militant: alia more ducum præeunt: alia more exercitus ſubſequuntur. Ipſa namque vitiorum regina ſuperbia cum deuictum plenè cor ceperit, mox illud ſeptem principalibus vitijs, quaſi quibuſdam ſuis ducibus deuaſtandum tradit. Quos videlicet duces exercitus ſequitur: quia ex eis proculdubio importunæ vitiorum multitudines oriuntur: quod melius oſtendimus, ſi ipſos duces atque exercitus vt poſſumus enumerando proferamus. Radix quippe cuncti mali ſu-

A *Eccl.* 10. perbia eſt, de qua Scriptura atteſtante dicitur: *Initium omnis peccati ſuperbia.* De hac quoque virulenta radice, ſeptẽ principalia vitia proferuntur: ſcilicet, *Inanis gloria, Inuidia, Ira, Triſtitia, Auaritia, ventris ingluuies, Luxuria.* Nam quia his ſeptem ſuperbiæ vitijs nos captos doluit, idcirco redemptor noſter ad ſpiritalis liberationis prælium ſpiritu ſeptiformis gratiæ plenus venit, ſed habent contra nos hæc ſingula exercitum ſuum.

Nam de inani gloria hæc oriuntur, inobedientia, iactantia, hypocriſis: contentiones, pertinaciæ, diſcordiæ, & nouitatum præſumptiones.

De inuidia naſcitur, odium, ſuſurratio, detractio, exultatio in aduerſis proximi, afflictio autem in proſperis.

De ira proferuntur, rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blaſphemiæ.

De triſtitia naſcitur, malitia, rancor, puſillanimitas, deſperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita.

De auaritia oriuntur, proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, & contra miſericordiam obdurationes cordis.

De ventris ingluuie propagatur, inepta lætitia, ſcurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo ſenſus circa B intelligentiam.

De luxuria generatur, cæcitas mentis, inconſideratio, inconſtantia, præcipitatio, amor ſui, odium Dei, affectus præſentis ſeculi, horror aut deſperatio futuri. Quia ergo ſeptem principalia vitia tantam de ſe vitiorum multitudinem proferunt, cum ad cor veniunt, quaſi ſubſequẽtis exercitus cæteros aſtrahunt. Ex quibus videlicet ſeptem, quinque ſpiritalia: duo carnalia ſunt, ſed vnum quodque eorum tanta ſibi cognatione iungitur, vt non niſi vnũ de altero proferatur. Prima namq; ſuperbiæ ſoboles inanis eſt gloria, quę dum oppreſſa mentem corruperit, mox inuidiam gignit: quia nimirum dum vani nominis potentiã appetit, ne quis hanc alius adipiſci valeat tabeſcit.

Inuidia quoq; iram generat, quia quanto interno liuoris vulnere animus ſauciatur, tãto etiã manſuetudo tranquillitatis dimittitur: & quia quaſi dolens membrũ tãgitur, idcirco oppoſitæ actionis manus velut grauius preſſa C ſentitur. Ex ira quoq; triſtitia oritur, quia turbata mens quo ſe inordinate concutit, eo addicendo confundit, & cũ dulcedinem tranquillitatis amiſerit, nihil hãc niſi ex perturbatione ſubſequens mœror paſcit. Triſtitia quoq; ad auaritiam deriuatur, quia dum confuſum cor bonum lætitiæ intus amiſerit, vnde conſolari debeat quærit, & tãto magis exteriora bona adipiſci deſiderat, quanto gaudiũ nõ habet ad quod intrinſecus recurrat. Poſt hęc vero duo carnalia vitia, id eſt, vẽtris ingluuies & luxuria ſuperſunt, ſed cunctis liquet quod de vẽtris ingluuie luxuria naſcitur, dum ipſa diſtributione membrorum ventri genitalia ſubnixa videãtur, vnde dum vnũm inordinate reficitur, aliud proculdubio ad contumelias excitatur. Bene autem duces exhortari dicti ſunt exercitus, vlulare,* qui prima vitia deceptæ menti quaſi ſub quadam ratione ſe inſerũt: ſed innumera quæ ſequuntur dum hanc ad omnem inſaniam pertrahunt quaſi beſtiali clamore confundunt.

*ſor. leg quia

D

CAPVT II.

De vitio ſuperbiæ.

Proſp. l. 3. de vit. cont. c. x. Eccl. 10. CONſideremus ergo quæ cauſæ præcedant, quas vitia ſubſequantur: ait enim Proſper: quod vt credibilius videatur, Scriptura diuina conſulta reſpõdeat, vnde quęſita protulit dicens: *Initium omnis peccati ſuperbia*, non alicuius ſed omnis peccati, quia non ſolum peccatũ eſt ipſa, ſed etiã nullum peccatum fieri poteſt aut potuit, aut poterit ſine ipſa. Siquidem nihil aliud omne peccatum niſi Dei contemptus eſt, quo eius præcepta calcantur. Deniq; ipſe diabolus inuentor ſuperbiæ per ipſam de cęleſtibus corruit, quem Deus fecerat ſine vllo peccato. Et hæc eſt omnium malorũ cauſa. Hinc eſt, quod idem primus homo ſuperbi ſpiritus elatione corruptus, omnem poſteritatem ſuam quæ in illo radicaliter fuit, neceſſitati corruptionis ac mortalitatis addixit. De quo dixit Apoſtolus: B *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in oẽs homines pertranſiuit.* Superba voluntas facit Dei præcepta contemni, & ex Angelis dæmones fecit, quapropter audiant ſuperbi, quid ſint omnia tranſitoria quæ ambiunt, & æterna quæ perdũt. Et illud: *omnis qui ſe exaltat humiliabitur.* Et iterum: *quid ſuperbis puluis & cinis.* Et illud: *ante ruinam exaltatur ſpiritus*, &c. *Deus alta a longe cognoſcit.* De eorum quippe capite diabolo ſcriptum eſt, *ipſe eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ.* Iam nunc videamus quibus indicijs poſſit ſuperbia deprehendi. Vnde paulo poſt ſequitur. Habitus quoq; & inceſſus pedum ſuperbos oſtẽdunt, quorum erecta ceruix, facies torua, truces oculi, & ſermo terribilis, nudam ſuperbiam damnant, humana intra diuinaq; confundunt, honoribus intumeſcunt, aliena rapiunt, & ſeipſos ſuperbiæ morbo corrupti non capiũt. Eſt enim & occulta ſuperbia, quæ proficientes aliquantulum captiuat, quos in profundum malorum fraudulenta dominatione præcipitat, & ne vnquam poſſint exurgere iugiter calcat. Inde eſt, quod hi, quos ſuperbæ mentis tabes purulenta corruperit, ſeniorum ſuorũ non obſeruant imperata, ſed iudicant, de ſuis negligentijs obiurgati aut rebellant aut murmurant, de loco ſuperiori diſceptant, F præferri ſe melioribus affectant, ſuas ſententias procaciter iactant. Non ſeruant in obſequio reuerentiam. Hæc ſunt ſuperbię & tumoris indicia quibus offenditur Deus, & his malis Diabolus paſtus exultat.

Rom. 5. *Luc.* 14. 11 *Eccl.* 10. 9 *Pro.* 16. 18 *Pſ.* 137. 6. *Iob* 41. 25

CAPVT III.

De remedio ſuperbiæ.

Luc. 14. 11. *Pr.* 15. 33. *Iſa.* 66. 2. *Pſ.* 137. 6 HVmilitas virtutum omnium mater, penitus conterit ſuperbiam, quemadmodum Scriptura teſtatur, *Omnis qui ſe humiliat exaltabitur*, &. *Gloriam præcedit humilitas.* Et iterum: *ad quem reſpiciam niſi ad humilem & quietum & trementem ſermones meos.* Et *Deus humilia reſpicit.* Vnde Gregor. inquit: dicatur ergo humilibus, quia dum ſe deijciũt, G ad Dei ſimilitudinem aſcendunt. Et quid humilitate ſublimius, quæ dum ſe in ima deprimit, auctori ſuo manenti ſuper ſumma ſe coniũgit. Eſt autem aliud quod in eis debeat caute penſari: quia ſæpe quidã humilitatis decipiuntur ſpecie: quidam verè elationis ſuæ ignorantia fallũtur. Idcirco oportet omnes ſollicitos eſſe, vt maculę ſuperbię imbribus lacrymarũ deleantur, & contritio cordis, & humilis ſpiritus omnem fontem vitiorũ excludat, & cui proximus læſionem intulit, veniæ ſatisfactione reconciliet. Rapinã pauperũ miſericordiã largitatis diluat, eiſq; quib. iniuſtè abſtulit, ſiquid poteſt miſericorditer reddat, & inſuper eleemoſynarũ fructus minimè negligat, alijſq; bonis operib. vitam corrigendo, apud Dñm miſericordiam ſtudioſe perquirat, ſicut ſcriptũ eſt: *Miſerere animæ tuæ placens Deo.* Idcirco temporis menſuram in agenda pęnitentia pro vnoquoq; crimine non præfigũt canones, ſed magis in arbitrio antiſtitis relinquendum ſtatuũt, quia apud Deũ non tam valet menſura temporis quam doloris, nec abſtinentia tantum ciborum, quam mortificatio vitiorũ. *Eccl.* 30. 24.

H

CAPVT IV.

De vitio inanis gloriæ.

Proſp. l. 3. de vit. contemplat. c. 10. INanis namq; gloria deuictum cor quaſi ex ratione ſolet exhortari cum dicit: debes maiora appetere, vt quo poteſtate valuer/s multos excedere, eo etiã valeas & pluribus prodeſſe, ſed Scriptura econtra ſignum vanitatis oſtendit dicens: *Eſt enim vanitas inflata quadã circa delectationes varias, animi languentis affectio, potentiæ honoris auida ſimul & neſcia, morbo excellentiæ inaniter afflata, caua, morbida, turbulenta, animorũ leuium domina, male ſuadatis omnib. blanda, repugnantibus ſæuea, capienda ſeductoria, captis iniucta: ſimulatio quadã virtutũ, appetitio dignitatũ, dulcis miſeris, amara perfectis. Cui ſeruiũt tumidi, ſub qua iacent elati, qui ſe de operibus quorum ſibi non ſunt conſcij turpiter iactant. qui ſe ab omnibus prædicari per nefas affectant qui ſanctos viros ſui comparatione depretiant.*

A ... ſuos deſunctos vanitas premit, nec eos morbū ſuum ſentire, aut ad medicum venire permittit. Et quid eſt ad medicum venire, niſi infirmum ſuas infirmitates agnoſcere: Tantumque eos ardor humanæ laudis inflammat, vt laborioſa opera quę populus admiretur & quibus fama diffunditur ſine labore ſuſcipiant & libenter exerceant. Inde eſt, quod ieiunare, abſtinere, vigilare, eccleſiam frequentare, vel pſallere, cum hæc omnia ſine labore non faciant, etiam cum delectatione faciunt, vt ab hominibus quibus placere non Deo deſiderant videantur,
Mat. 6. 2. 5. 16. vnde veritas ait *Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.*

CAPVT V.

De remedio inanis gloriæ.

APoſtolica ſententia in medium eſt proferenda quæ
1. Cor. 4. 7. dicitur. *Quid enim habes quod non accepiſti, & ſi accepiſti quid glori aris quaſi non acceperis.* Huius enim morbi eſt medicina ſalutaris, recordatio diuinæ bonitatis, per quā
B omnia bona nobis collata ſunt quæ habere videmus, etiā & perpetua ipſius Dei caritas, in cuius laudem omnia agere debemus, quicquid boni in hoc ſeculo operamur, & magis deſiderare à Deo laudari in die retributionis æternæ, quam ab homine mortali quolibet in huius tranſitoriæ vitæ.

Hoc loco in M. S. quaternio deſiderabatur continens reliquum cap. quinti, & decē deinde ſequentia capita.

CAPVT XV.

De remedio gulæ vitij.

QVia primus homo hoc vitio gulæ cū poſteritate ſua cecidit, neceſſarium eſt vt per abſtinentiam reſurgamus, ſed in ipſa abſtinentia eſt aliud quiddam, quod ſubtili cura penſare debemus, quia plerumq; dum pluſquam neceſſe eſt, per abſtinentiam caro atteritur, humilitas foris oſtenditur, ſed de hac ipſa humilitate grauiter interius ſuperbitur. Ideo admonendi ſunt abſtinentes, vt ſollicitè ſemper aſpiciant, ne cum gulæ vitium fugiunt, acriora his vitia quaſi ex virtute generentur, Incaſſum verò per abſtinentiam corpus conteritur, ſi inordinatis dimiſſa motibus mens vitijs diſſipatur. Qui aūt non ſolum
C à qualitate, ſed etiam à quātitate ciborum cupiunt abſtinere, nihil aliud ſtudent, niſi aut quantum ſtomacho reficiendo, ac fami eximendæ ſatis eſſe videtur indulgeant, nec explicant ſuos appetitus auiditate percipiendi, ſed cōprimant, atq; eis non ſaturitas edendi finem faciat ſed voluntas, qui tam à cupiditate pretioſorum ciborum, quam à nimia perceptione viliū continebunt, qui cibis nec lautioribus volunt carne luxurioſè delectari, nec diſtentione ventris vilibus onerari, quando abſtinentes viri nec delitioſi ſoleant eſſe, nec auidi, de vino autem abſtinendo quid dicam: Vnde Apoſtolus certam fixit regulam dicēs:
Prosper. de vit. cōtempl. l. 2 c. 22.
Eph. 5. 18. *Nolite inebriari vino in quo eſt luxuria*, quaſi diceret: Luxuriā facit & nutrit vini perceptio nimis non natura, & ideo nō vos vti vino, ſed ne inebriemini prohibeo, vnde Timo-
1. Tim. 5. 23. theo præcepit dicens: *Noli aquam bibere, ſed modico vino vtere, propter frequentes tuas infirmitates.* Ac per hoc nihil cōtra abſtinentiam faciunt, qui vinum non pro ebrietate ſed tantum pro corporis ſalute percipiunt, Vnum tamen eſt intuendum, quod nihil illis proficiat qui ſe à cibis tēperāt ſi vitijs ſeruiunt, quia facilius res quæ poſſidetur abijcitur, quam voluntas. Admonendi ſunt abſtinentes vt nouerint, quia tunc placentem Deo abſtinentiam offerunt, cū
D ea quæ ſibi ab alimentis ſubtrahunt, indigentib. largiuntur. Non n. Deo, ſed ſibi quiſq; ieiunat, ſi ea quæ ventri ad tempus protrahit, non inopibus tribuit, ſed ventri poſtmodum offerenda cuſtodit. Ruſumq; admonendi ſunt, vt abſtinentiam ſuam & ſemper ſine murmuratione cuſtodiant, & nunquam hanc apud occultum iudicem eximię
* for. ne ſi virtutis credant, *niſi fortaſſe magni meriti eſſe creditur, cor in elatione ſubleuetur, Hinc Ioel ait: *Sanctificate ieiu-*
Ioel. 1. 14. & 2. 15. *nium.* Ieiuniū ſanctificare eſt adiūctis alijs bonis, dignam Deo abſtinentiā carnis oſtēdere. Quia tunc nobis proderit q̄ corpora noſtra aut certe corporum incentiuū rigore diſtrictioris abſtinentiæ caſtigamus, ſi carnalib. deſiderijs abſoluti, ſanctis virtutib. floreamus, Vnde ſi per delectationē & deſideriū voluptatis à paradyſi gaudijs cecidim', oportet vt per ieiuniū ac lamenta pœnitentiæ redeamus.
E

CAPVT XVI.

De vitio luxuriæ.

LVxuria quoq; deuictū cor quaſi ex ratione ſolet exhortari cū dicit: Cur te in voluptate tua modo nō dilatas, cum quid te ſequatur ignoras? Acceptū tempus in deſiderijs perdere non debes, quia quam citius pertranſeat neſcis, ſi n. miſceri Deus hominē in voluptate coitus nollet, in ipſo humani generis exordio maſculum & fœminam nō feciſſet, non n. Deus vt diuina teſtatur auctoritas ideo maſculū & fœminā creauit, vt carnali fruerentur deſiderio, aut in delectatione carnis viuerēt, ſed procreandorū cum benedictione filiorum mutuo iungerentur. Et niſi tranſgreſſio mandatorū fuiſſet, nulla vtiq; ſentiretur delectatio in copula coniugatorū, luxuria quippe eſt immunditia corporalis, quæ fieri ſolet ex inconti-
F nentia libidinis & mollitie animæ, quæ cōſentit ſuæ carni peccare; quia tribus modis omne peccatū agitur: Sug-
Prosper. geſtione, delectatione, conſenſu, qui cōcupiſcentiæ carnis addictus eſt, nūquid non videtur nihil habere ſuperbiæ, cū præſertim paſſio ipſa eum videatur humiliare luxuriæ: & tamen niſi prius Deo rebellis exiſteret cuius ſalubre præceptum de pudicitia conſeruanda, ſuperbi ſpiritua præſumptione contemnit, nulla eum laſciuiæ cupiditas prouocaret. In animo eius diu diſceptant, Dei contēptus & metus, ſed aut contemptus præponderat, & ſuperbus animus recepta cupiditate pudicitiam perdit; aut obtinet metus, & animus Deo ſubiectus, cupiditati ſimul ac ſuperbiæ contradicit. Pleroſq; n. gula & abūdantia vini turpiter in luxuriam ſoluunt, alios in iniuriā pudicitię, ſordidæ cogitationes incendunt. Nōnullos de propoſito oblatæ caſtitatis occaſiones deijciunt, quoſdā ſub impudicitiæ iugum, exempla perditè viuentium mittunt, ſicut aliquorum vitam, lingua turpis inflammat, & turpē conſciētiam manifeſtat, qui prius inuerecūdos ſermones aut proferunt libenter aut audiunt, ac deinde paulatim morbo creſcente ab honeſtate deficiunt. Cogitatio quippe
G eſt, quæ mentē ſicut turpis inquinat, ita ſi fuerit honeſta, purificat. Hinc eſt q̄ ille corporis fluxus, qui fit in dormientib. ſine culpa, interdum vigilantib. cōtingat ex culpa, aliud eſt quod in dormiente fit, aliud quod vigilans facit, ibi naturaliter plenitudo humoris expellitur: hic turpiter concupiſcentia publicatur. Sed hæc concupiſcentia illis vigilantibus hunc elicit fluxum, quibus per fœda colloquia ſordidum commouent appetitum.

CAPVT XVII.

De remedio luxuriæ.

PAulus Apoſtolus terribiliter admonet dicens: *Qui ha-* 1. Cor. 7. 29.
bent vxores tanquā non habentes ſint &c. Vxorem quippe non habendo habet, qui ſic per illā carnali conſolatione vtitur, vt tn̄ nunquā ad praua opera à melioris intētionis rectitudine eius amore flectatur, vxorē quippe quaſi non habendo habet, qui tranſitoria cuncta conſpiciens, curā carnis ex neceſſitate tolerat, ſed æterna gaudia ſpiritus ex deſiderio expectat, Vnde iterū dicit: *de quib. ſcripſiſtis mihi:* 1. Cor. 7. 1
bonū eſt homini mulierē non tangere, propter fornicationē aūt vnuſquiſq; ſuā vxorē habeat, & vnaquæq; ſuum virū habeat. Hoc aūt dico ſecundū indulgentiā, nō ſecundū imperiū. Culpa quippe eſſe innuitur, q̄ indulgere perhibetur, ſed quæ tanto citius relaxetur, quanto non p hanc illicitū qd agatur, ſed hoc q̄ eſt licitum, ſub moderamine non tenetur, H
q̄ bene Loth in ſemetipſo exprimit, qui ardentem Sodomam fugit, ſed tn̄ Segor veniens, nequaquam mox montana conſcendit. Ardentē quippe ſodomā fugere eſt, illicita carnis incendia declinare, Altitudo vero eſt montiū, munditia continentiū, in monte ſtare eſt carnaliter non adhærere, at contra admonendi ſunt, qui ligati cōiugijs nō ſunt, vt p̄ceptis cœleſtib. eo rectius ſeruiant, quo eos ad curas mundi nequaquam iugum copulæ carnalis in-

A cliner, admonendi ſunt cœlibes, ne ſine damnatione miſceri ſe fœminis vacantibus putent. Cũ enim Paulus fornicationis vitium tot criminib. execrandis inſeruit: cuius
1. Cor. 6. ſit reatus indicauit dicens: *Neq; fornicatores, neq; idolis ſeruientes, neq; molles, neq; maſculorum concubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebrioſi, neq; maledici, neq; rapaces, regnum Dei poſſidebunt.*
Heb. 13. 4 Et rurſum: *fornicatores & adulteros iudicabit Deus.* At contra admonendi ſunt peccata carnis ignorantes, vt tãto ſollicitius præcipitem ruinam metuant, quanto altius
Apoc. 14 ſtant, quibus per Ioannem dicitur *Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, hi ſequuntur agnum quocunque ierit.* Quapropter cum cœperit animus ad delectationem carnis inclinari, oportet timorem iudicij ad mentem reducere, pœnaſq; infernalium, vbi nemo niſi obnoxij retruduntur, ſollicitè cogitare, quænam pœna iniuſtis ſit red-
Matt. 22. 3. Proſp. denda æterni ſupplicij. Vnde ſcriptum eſt: *Mittite eos in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium, vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* Quid excuſationis obtendere putemus, quid faciemus ſub tanti iudicis maieſtate, in illa die, qua nos defenſionis arte pur-
B gabimus? Quę nobis ſubuentura eſt pœnitentia quam in hac carne contempſimus? Hæc multa & his ſimilia cogitare, nihil eſt aliud quam vitijs omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia frenare. Sed quia de octo principalibus vitijs eorumq; remedijs prout largitor omnium bonorum dedit, ea ſanctorũ patrum ſententijs ſtilus noſtræ deſcriptionis colligendo perſtrinxit, libellus finẽ excipiat, vt in ſequenti opere de virtutibus vnde hic pauca tetigimus, donante Domino plenius diſputemus.

FINIS LIBRI PRIMI.

HRABANI MAVRI
LIBER SECVNDVS.

De actuali & contemplatiua vita, & virtutibus principalioribus.

C

Præfatio libri ſecundi.

SVperiori libro rationem vitiorum principalium octo complexus, pro viribus quas Dominus donare dignabitur, de actuali & contemplatiua vita, necnon & virtutibus vti promiſi ea patrum dictis colligere curabo.

Capitula libri ſecundi.

1. *De actiua vita.*
2. *De vita contemplatiua.*
3. *De fide.*
4. *De ſpe.*
5. *De charitate.*
6. *De virtute.*
7. *De prudentia.*
8. *De iuſtitia.*
9 *De fortitudine.*
10 *De temperantia.*

D

CAPVT I.

De vita actiua.

ACtualis eſt vita, conuerſatio religioſa, quæ docẽt quomodo præpoſiti ſub ſe regant viuentes & diligant, ac non minus de eorum ſalute, quam de ſua ſolliciti, quod eis expediat ſciunt paterna cura prouideant, & qualiter præpoſito ſuo ſubiecti tanquam capiti membra deſeruiant, ac præcepta eius velut imperium Dei ſummo amore cuſtodiant. Ipſa namque actualis vita panem eſurienti tribuit, verba ſapientiæ neſcientem edocet, errantem corrigit, ad humilitatis viam ſuperbientem proximum reuocat. Infirmantis curam gerit, quæ ſingulis quibuſque expediant, diſpenſat, & commiſſis qualiter ſubſiſtere valeant ſollicite præuidet, quæ cum & in præſenti fiunt, & cum corpore deficiunt, attamen merces huius vitæ permanet in æternum. E

CAPVT II.

De vita contemplatiua.

COntemplatiua à contemplando, id eſt, à videndo nomen accepit in qua creatorem ſuum creatura intellectualis ab omni peccato purgata atque ex omni parte ſanata viſura eſt, ſed etſi diligenter cõſiderare velimus, in hoc fragili tabernaculo vbi quotidie ingemiſcimus, contemplatiuæ vitæ quodammodo participes fieri poſſe nemo qui dubitet, quia eccleſiarum principes vitæ contẽplatiuæ poſſe & debere fieri ſectatores, quia ſiue ſecundum quorundam opinionem, nihil aliud ſit vita cõtemplatiua, quam rerum latentium futurarumq; notitia ſiue vacatio ab omnibus occupationibus mundi: ſiue diuinarum ſtudium literarum. Non videtur quid impedimenti ſanctis ſacerdotibus poſſit *auferri, quominus ad virtutes nequeant peruenire, quorum cura eſt ab occupationib. mundi aufugere, & diuinarum ſtudijs literarum inhærere, qui non torpent otio, ſed inſiſtunt perfectionis ſuæ negotio, verbo Dei infatigabiliter vacant, ſapientes veraciter fiunt, cœleſtia capiunt, terrena deſpiciunt, obedientes inſtituunt, Sanctis virtutibus, quibus in dies ſingulos fiant Deo propinquiores incumbunt. Quę vita per fidem & ſpem in præſenti incipit ſeculo, ſed in futuro permanet cum Domino. Proſp. F *fort. offerri

CAPVT III.

De Fide.

FIdes vero iuſtitiæ eſt fundamentũ, quam nulla opera bona præcedunt, ex qua omnia procedunt, ipſa nos à peccatis omnibus purgat, mentes noſtras illuminat, Deo reconciliat, cunctis participib. noſtræ naturæ conſociat, ſpem nobis futuræ remunerationis inſpirat, augẽs in nobis virtutes ſanctas, ac nos in earum poſſeſſione confirmat. Ipſa quoq; gradus aſcenſionis eius per quam greſſus omnis tranſeuntis vitæ dirigitur, vt errores humanæ vitę transfugiat, & ad cœleſtia ſecurus perueniat, quam ſacerdos noſſe debet vt doceat, & populus credere, vt ea quæ docentur intelligat, dicente propheta: *Niſi credideritis non intelligetis*, vnde datur intelligi quod non fides ex intellectu, ſed ex fide intellectus exiſtat, ac per hoc vt bene agat quis intelligere ſtudeat, & vt intelligat credat, decet doctorem eccleſiæ prædicare, quod audiat crediturus, quia ſine prædicatione, nullus erit auditus, ſicut ſcriptum eſt: *Quomodo audient ſine prædicante*: Verbum fidei prædicandum eſt, vt audiens credat, credens intelligat, & intelligens opus bonum perſeueranter exerceat. Quoniã nec opera, ſine fide, nec ſine operibus fides ſola iuſtificat. Et ideo ſi *corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* Qui autem non crediderit, non habendo fidem nec iuſtitiam cordis habere poterit nec ſalutem. Eſt autem *fides*, vt apoſtolus ait: *ſperandarum ſubſtantia rerum argumentum non apparentium. In hac enim teſtimonium conſecuti ſunt ſenes, fide intelligimus apparata eſſe ſecula verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent, fide plurimum hoſtiam Abel quam Cain obtulit, fide Enoch tranſlatus eſt ne videret mortem, fide Abraham* obtulit Iſaac cum tentaretur & cætera. Quia ſicut idem ait Apoſtolus: *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.* & iterum. *Ex fide igitur iuſtificati pacem habeamus ad Deum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem & acceſſum habemus per fidem in gratiam iſtam in qua ſtamus & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei.*

G Eſai. 6. 7. Rom. 10. 14 Ibi. v. 10. H Heb. 11. 1. Ibid. v. 3. Ibid. v. 4. Ibid. v. 5. Ibi. v. 17. Ibid. v. 6. Rom. 5. 1.

A

CAPVT IV.

De Spe.

Prosper. Rom. 8. 24

SPes dicitur cum aliquid quod promittitur cum non videtur ſperatur, dicente Apoſtolo: *Spe enim ſalui facti ſumus, Spes autem quæ videtur non eſt ſpes. Nam quod videt quis quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus.* Et ideo ambulemus in ſpe proficientes de die in diem, & ſpiritu facta carnis mortificemus. Nouit enim Dominus qui ſunt eius. Et quotquot ſpiritu Dei aguntur hi filij ſunt Dei, non natura ſed gratia. Vnicus enim natura Dei filius propter nos factus eſt hominis filius, vt nos natura filij hominis, filij Dei per illius gratiam fieremus. In actuali quippe vita in qua per ſpem peregrinatur eccleſia fides & ſpes ſunt, adipiſcendæ eum charitatis laude, vnde Apoſtolus ait. *Nunc autem manent fides, ſpes & charitas, maior autem his eſt charitas.* Et ideo maior, quia non cum mundo tranſit perituro, ſed hic incipit & permanet in æternum.

1. Cor. 13. 13.

B

CAPVT V.

De Charitate.

IAm porro charitas quam duobus iſtis, id eſt, fide ac ſpe maiorem dixit Apoſtolus. Quanto, inquit, cumq; maior eſt, tanto melior in quo eſt. Cum enim quæritur vtrũ quiſq; homo bonus ſit, nõ quæritur quid credat, aut ſperet, ſed quid amet. Nã qui rectè amat proculdubio rectè credit & ſperat. Qui verò non amat, inaniter credit etiãſi ſunt vera quæ credit. Inaniter ſperat, etiamſi ad verã fœlicitatem doceantur pertinere quæ ſperat, niſi hoc credat ac ſperet, quod ſibi petẽti donari poſſit vt amet. Per charitatẽ igitur bona omnia iuſtificantur, quæ creduntur ac ſperantur. Quam excellentiorem viam apoſtolus nũcupat. Ad quam non pedum via, ſed morũ eſt aſcendendũ. Quia charitas eſt recta voluntas, ab omnibus terrenis ac præſentibus prorſus auerſa, iuncta Deo inſeparabiliter, & vnita igni quodam Sancti ſpiritus. Nulli vitio mutabilitatis obnoxia, Supra omnia quę carnaliter diliguntur excelſa, Diuinæ contemplationis auida. In omnibus ſemper inuicta, mors criminum, vita virtutum. Quam fides concipit, ad quam ſpes currit, cui profectus omnium ſeruit, ſine qua nullus Deo placuit, cum qua nec potuit aliquis peccare nec poterit, Hæc eſt charitas vera, germana, perfecta, & omnino via quæ ducit per ſe ambulantes ad patriam. Quia ſicut ſine via nullus eſt qui poterit peruenire quo tendit: ita ſine charitate, quæ dicta eſt via, non ambulare poſſunt homines ſed errare, vnde Apoſtolus ait. *Charitas patiens eſt, benigna eſt, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt.* Et iterum: *Omnia ſuffert, omnia ſperat, omnia ſuſtinet.* In eos autem in quibus fuerit omnibus his bonis quæ habet impertit. Et quid illis eſſe poteſt in hac vita perfectius qui tantis abundant charitate in ſe regnante virtutib. Quapropter charitas hic quidem in præſenti neceſſaria eſt, quæ nos ſeparat à diabolo, purificat à peccato, reconciliat Deo. Sed in futuro perfecta erit, cum perfectos Deo, à quo eſt donata coniunxerit.

1. Cor. 13.

C

1. Cor. 13. 4. Ibid.

D

CAPVT VI.

De Virtute.

Prosper.

POrro antequam de principalibus virtutibus quatuor dicatur aliquid, primo indagatione veritatis ſcire oportet, quid ſit, aut quare virtus dicatur, quæ in tanto nominis præcellit honore, vt nulla quamuis videantur recta, ſine virtute Deo ſiant acceptabilia. Virtus namq; omnis ſancta, res eſt diuina, incorporea prorſus atq; mundiſſima. Quam mentes inquinatæ non inquinant, ſed ipſa inquinatas emaculat, cuius participatione firmantur infirma, ſuſcitantur mortua, ſanantur infirma, corriguntur praua, reconciliantur aduerſa. Hanc non habet niſi Deus, & is cui dederit Deus, quæ in animo habitat, ſed animam corpuſq; ſanctificat, ad quam nullus accedit inuitus: quam nullus amittit niſi propria volũtate deceptus, De qua rurſũ alias dicitur, *Virtus quoq; animi habitus eſt naturæ, decuſq; vitæ, ratio morum, pietatis cultus, diuinitatis honor, æternæ beatitudinis meritũ*, cuius partes ſunt vt diximus principales quatuor; *prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperantia.*

E

CAPVT VII.

De Prudentia.

PRudentia eſt rerum diuinarum, humanarumq; prout homini datum eſt ſcientia. In qua intelligendum eſt quid cauendum ſit, quidue faciendum. Vnde Pſalmiſta loquitur; *Diuerte à malo & fac bonum*, Quia nulla melior ſapientia quam ipſa qua Deus ſecundum humanæ mentis modulũ intelligitur, & timetur; atq; eius futurũ creditur iudicium, vbi bona boni: mala vero mali pro meritorum qualitate recipiunt. Prudentiam igitur & ſapientiam pleriq; in indagatione veri & inuentione conſtituunt. Propterea quod nec ſapiens dici rectè poſſit cui deeſt prudẽtia, nec prudens cui deeſt ſapientia. Quapropter ſi nihil aliud prudentiæ ac ſapientię munus accipitur, niſi inquiſitio & cõprehenſio veritatis, qui veritatẽ prudẽter quærere & ſapienter inuenire potuerit, is prudens, is ſapiens iure vocabitur, & quicquid de prudentia fuerit diſputatum, id totũ de ſapientia poſſit intelligi, Qui ergo prudẽtiæ participatione prudentes effecti, Deo iam non pedibus ſed ſanctis moribus appropinquant, ex ea parte, qua ſunt Dei dono prudẽtes, nec iam perire poſſunt, nec alieno peccato, ex eo autẽ quod necdum ita eſt eorũ perfecta prudẽtia, ſicut erit in illa vita, vbi perfectè viuentib. vllus error omnino obrepere non poterit, & prudẽtes aliquoties peccatis fallentib. acquieſcunt, non volũtate deprauati, ſed humano errore vt homines lapſi, nec adhuc tota prudentiæ ac ſapientię perfectione perfecti, ſicut ibi erũt vbi nec ignorare aliquid nec peccare iam poſſunt. Tales Dominus in Euangelio fieri præcepit dicens. *Eſtote prudẽtes ſicut ſerpentes & ſimplices ſicut columbæ.* Quia nec ſimplices circũuenire aliquos poſſunt, nec prudentes ſe circũuenire permittunt. Quandoquidẽ hęc virtus multũ à vitio ſecularis ac mundialis prudentiæ diſtat, quod illud corrũpit ſana: hæc vero ſanat vitij acceſſione corrupta, ac ſi omnib. quibus poteſt, prodeſſe feſtinat veraciter prudens, vt eius meritis omniũ qui per eum Domino acquiruntur fructus accreſcat. Sed quoniã ordo diſputationis poſcit, vt & de prudentia quæ principalis eſt virtus, primo poneretur in loco, reſtat quoque quid ſit iuſtitia aperire.

Psa. 33. 15

F

Prosper.

Matt. 10. 16.

G

CAPVT VIII.

De Iuſtitia.

IVſtitia eſt animi nobilitas, vnicuiq; rei propriam tribuens dignitatẽ, in hac diuinitatis cultus, & humanitatis iura & iuſta iudicia, & æquitas totius vitæ conſeruatur, quid enim iuſtius, quam Deum diligere eiuſq; mandata cuſtodire, per quem dum non fueramus, creati ſumus, dum perditi fuimus recreati ſumus, & à ſeruitute diabolica liberati. Qui nobis omnia bona quę habemus cõceſſit, ipſa quippe iuſtè ac rationabiliter dicitur iuſtitia, qua fiunt iuſti qui eam fuerint operati, ex qua manat ęquitas, quæ nos facit vt omnium neceſſitates hominum noſtras eſſe dicamus, nec nobis tantum, ſed etiam generi humano nos natos eſſe credamus. Quapropter ſi in hac vita iuſtitiam conamur implere, cuius iuſtitiæ opus eſt propriũ, ſua cuiq; tribuere, Deo nos à quo ſumus facti reddamus, nec dominari nobis ea, quibus ſumus naturaliter præpoſiti, permittamus. Dominetur vitijs ratio, ſubijciatur corpus animo, animus Deo, & impleta eſt hominis iuſtitia, totaque perfectio. De iuſtitiæ adhuc fonte procedunt *liberalitas, beneficentia, charitas* & cætera huiuſcemodi, quibus multipliciter iuuari homines poſſunt. *Liberalitas* eſt, quæ etiam in eos qui nihil indigere videntur, exuberat,

H

Prosper.

in qua

A in qua liberalitate rei familiaris punitur amplitudo. *Beneficentiæ* multa ſunt opera, quibus neceſſitati laborantium miſericorditer ſubuenitur, & de terreno cenſu, regni cœleſtis hæreditas comparatur.

CAPVT IX.

De fortitudine.

FOrtitudo eſt, magna animi patientia & longanimitas & perſeuerantia in bonis operibus, & victoria contra omnium vitiorum genera. Animi igitur fortitudo ea debet intelligi, quæ non ſolum diuerſis pulſata moleſtijs inconcuſſa permaneat, ſed etiam nullis voluptatum illecebris reſoluta ſuccumbat. Alioquin, ſi impetus quidē malorum ſæuientium frangat, ſi calamitatibus quibuslibet *impictis obſiſtat, ſi inter iniuriarum ſæua, inter procellas augentium preſſuratum, inter inimicitias & damna præſentia, atq; multimodas perſecutiones infatigata perſiſtat. Eos autē, quos ad tolerantiam paſſionum fortes Dei charitas reddit, nulla delectatio carnis, nulla voluptas malè blanda corrūpit. Quia animi fortitudo ab illo eſt nobis, cui cum propheta cantamus: *Fortitudo mea & laudatio mea Dominus: & factus eſt mihi in ſalutem*, fortitudo noſtra eſt, quæ ita nos contra omnia vitia inuicta protectione corroborat, vt animum noſtrum nec blanda diſſoluant, nec aduerſa deijciant. Et tunc laus noſtra Dominus fit, ſi non nos de muneribus Dei, ſed diuina in nobis cupiamus munera prædicari. Et vtiq; animi fortitudo tam deſperandi ignauiam debet excutere, quam iactantiam conterere. Et quid hac fortitudine melius eſt quam diabolum vincere, omneſque eius ſuggeſtiones ſuperare, & aduerſa mundi pro Dei nomine fortiter tolerare.

Proſper.

videndum Proſper.
**for. impetitus*

B

Pſal. 117. 14

CAPVT X.

De temperantia.

TEmperantia eſt totius vitæ modus, ne quid nimis homo vel amet, vel odio habeat, ſed omnes varietates huius vitæ, cōſiderata temperet diligentia. Vnde quidam philoſophorum ait, apprime in vita eſſe vtile, vt ne quid nimis. Temperantia igitur temperantem facit, abſtinentem, parcum, ſobrium, moderatum, pudicum, tacitum, ſerium, verecundū. Hæc virtus ſi in animo habitat, libidines frænat, affectus temperat, deſideria ſancta multiplicat, vitioſa caſtigat. Omnia intra nos cōfuſa ordinat, ordinata corroborat. Cogitationes prauas remouet, inſerit ſanctas, ignem libidinoſæ voluptatis extinguit, omnemq; intemperantiam noſtram ad honeſtū modū redigit. In cibo ipſo vel potu, vt contenti ſimus appoſitis. Tēperantia eſt, quod reuerētiam ſenioribus exhibemus, æquales germanitus honoramus, iunioribus gratiā paternę dilectionis impendimus. Itaq; difficile quidem eſt omnina virtutum, quæ ex iſtis quatuor principalibus oriuntur, oſtendere, veruntamen hoc noſſe & tenere debemus, q; iſtæ virtutes quatuor vel omnes, quæ ex illis exiſtunt, dona ſunt Dei, & quod nullus eas habet aut habuit vel habebit: niſi cui Deus, qui eſt virtutum omnium proprietas & origo contulerit. Principales quatuor eſſe virtutes non ſolum philoſophi ſentiunt, ſed etiam noſtri conſentiunt. Quia quaternario numerum, perfectiuuis ſacramentum penè nullos ignorat. Siquidem totus orbis oriente, occidente, aquilone & meridie, quatuor terminari partibus continetur. Et ipſe Adam, qui eſt humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo, quatuor literis explicatur. Corpus quoq; quatuor elementis extructum, quaternarij numeri in ſe continet ſacramentū. Ipſius etiam animæ quatuor eſſe affectiones quibus vel ad bona vtimur, vel ad mala. Quatuor etiā flumina, quæ de paradiſo fonte procedunt, vel quatuor euangelia, & ideo virtutes iſtæ, quæ tantum continent perfectionis in numero, ſolliciti conſiderare debemus, quantam ſanctitatem conferant animo chriſtiano, & quam nihil perfectionis vnquam ſit, quod in iſtis virtutibus non ſit. Nam

C

D

ſi prudentia prudentem, iuſtitia iuſtum, fortitudo fortē, temperantia temperantem facit, eo quod prudenter & iuſtè & fortiter ac temperanter agit, nihil eſt quod poſſit eſſe perfectius. Quapropter ſicut ex elementorū numero quaternarij cōpago mundi, necnon & corpora humana perficiuntur, quibus inſunt venæ, neruiq; ac cætera corporis vtilia: ita principalium numero virtutum, omnia quæcumque rectè viuendi ſunt inſtituta, nemo quis dubitet eſſe connexa. E

Hæ ſunt enim ſacratiſſimis viris virtutes expoſitæ, quas ſacerdotes Domini, qui iura tenent eccleſiæ, necnō ligandi atq; ſoluendi habentes poteſtatem, interiorè debent intelligere, ac frequentius prædicare, vt populus careat vitijs & opitulante ſuperno adiutorio conetur pro viribus quiſq; inhærere virtutibus. Satis vt opinor ex tribus gradibus cœleſtium ſcil. fide, ſpe, & charitate, necnō & virtutibus quatuor quibus ad culmina virtutū aſcenditur eſt diſputatum. Nunc iam qualiter vnumquodque iudicio ſacerdotali purgandum ſit vitium, breuiter eſt in ſequentis operis libello inſerendum. F

Explicit liber ſecundus.

HRABANI MAVRI

LIBER TERTIVS.

De grauibus mortalibus peccatis & eorum ſatisfactione.

Præfatio libri tertij.

DE mortalibus peccatis ac criminibus eorumq; pœnitudine & ſatisfactione ſeu & de octo principaliū vitiorum origine, vexatione, iudicijs, obiectionibus, remedijſque, necnon & de pugna virtutum contra vitiorū impugnationem, vel quibus modis cogitatione, locutione & opere perpetrantur peccata, tertius hic largiente Domino, ex dictis ſanctorum Patrū defloratus, vt in prologo huius opuſculi præfati ſumus, inchoat libellus. Tuis igitur meritis precibuſq; animatus, ſtudioſiſſime pater, & ſi non vt debeo, tamen pro vt potero, Deo fauente, præceptis tuis ſatisfacere humiliter ſtudebo. G

Capitula eiuſdem.

1 *De grauibus mortalibuſq; peccatis ac criminibus eorumque pœnitudine & ſatisfactione.*
2 *De materia octo principalium vitiorum eorumq; origine ſobolum.*
3 *De natura & origine ſuperbiæ.*
4 *Quod ſuperbiæ duo ſint genera.*
5 *Quod tantum ſit malum ſuperbia vt ipſum Dominum aduerſarium habere mereatur.*
6 *Qualiter ſuperbia ſuperbos vexat.*
7 *Quibus indicijs poſſit ſuperbus cognoſci.*
8 *Quod nullum vitium tam declinat a mandatū Dei quam ſuperbia & ipſa magis iram Dei prouocat.*
9 *Obiectio vel increpatio aduerſus ſuperbos, diuerſa ſuper hoc teſtimonia.*
10 *Quemadmodum ſuperbiam ſuperare poſſumus.* H
11 *Remedia aduerſus morbum ſuperbiæ.*
12 *De natura & origine inanis gloriæ.*
13 *Qua comparatione monſtretur natura cenodoxiæ, id eſt: inanis gloriæ.*
14 *Qualiter vel quibus modis inanis gloria ſectatores ſuos pulſat ac vexat.*
15 *Quibus indicijs poſſit inanis gloria cognoſci.*
16 *Increpatio aduerſus eos qui inanis gloriæ morbo vexantur, diuerſa ſuper hoc teſtimonia.*
17 *Remedia quibus inanem gloriam ſuperare poſſimus.*
18 *De natura & origine inuidiæ.*
19 *Qualiter inuidos vexat inuidia.*
20 *Quibus indicijs inuidorum dignoſcitur inuidia.*

21 In-

A
21 *Increpatio aduerſus inuidos.*
22 *Remedia aduerſus morbum inuidiæ.*
23 *De natura & origine iræ ac furoris.*
24 *Qualiter ira vexat iracundos ac furibundos.*
25 *Quibus indicijs dignoſcitur iracundus.*
26 *Increpatio aduerſus morbum iræ.*
27 *Remedia quibus irā de cordib. noſtris eradicare poſſumus.*
28 *De natura & origine triſtitiæ mortiferæ.*
29 *De natura & origine triſtitiæ ſalutiferæ.*
30 *Qualiter triſtitia mortifera ſectatores ſuos vexat.*
31 *Quibus indicijs mortifera declaratur triſtitia.*
32 *Increpatio aduerſus morbum mortiferæ triſtitiæ.*
33 *Remedia quibus triſtitiam mortiferam de cordibus noſtris exterminare poſſimus.*
34 *De natura & origine auaritiæ.*
35 *Qualiter auaritia vexat auaros.*
36 *Quibus indicijs cognoſcitur auarus.*
37 *Increpatio aduerſus auaros, diuerſa ſuper hoc teſtimonia*
38 *Remedia contra morbum auaritiæ.*
39 *De natura & origine gaſtrimargiæ quæ interpretatur ventris ingluuies.*
B
40 *Qualiter ventris ingluuies vexat ac propulſat amatores ſuos.*
41 *Quibus poſsit indicijs cognoſci gaſtrimarchus id eſt gulæ deditus.*
42 *Increpatio aduerſus gulæ deditos.*
43 *Remedia contra morbū gaſtrimargiæ i. e. vētris ingluuiē.*
44 *De natura & origine luxuriæ & fornicationis immunditiæ.*
45 *Qualiter luxuria vexat luxurioſos ac fornicatores.*
46 *Quibus poſsit indicijs cognoſci luxurioſus.*
47 *Increpatio aduerſus luxurioſos & fornicatores nec non & immundos.*
48 *Remedia contra morbum luxuriæ ac fornicationis omniumque immundorum nefandorumque criminum.*
49 *De gaſtrimargia cæterorumq́ principalium vitiorum recapitulatio.*
50 *De fornicatione.*
51 *De Philargiria*
C
52 *De ira.*
53 *De triſtitia.*
54 *De Accidia.*
55 *De natura & origine accidiæ.*
56 *Qualiter accidia vexat accidioſum.*
57 *Quibus indicijs cognoſcitur accidioſus.*
58 *Increpatio contra ſpiritum accidiæ diuerſa ſuper hoc teſtimonia.*
59 *Remedia quibus accidiam ſuperare poſſumus.*
60 *De cenodoxia id eſt vana gloria.*
61 *De ſuperbia.*
62 *De ſex vitiorum concordia & duorum ab ijs diſsidentium cognatione.*
63 *De origine & qualitate vniuſcuiuſque vitij.*
64 *De varia oppugnatione omnium vitiorum.*
65 *De inſtituendo aduerſus vitia certamine ſecundum ipſorum * infeſtinationem.*
*for. infeſtatioem
66 *De duobus vitiorum generibus & efficientia eorum quadripartita*
67 *Recapitulatio de gaſtrimargia & fornicationis paſsione & curatione earum.*
D
68 *Quæ carnalia vel quæ ſpiritalia dicantur eſſe vitia.*
69 *Teſtimonia diuerſa ſuper ſignificationem octo vitiorum.*
70 *Quod deuicta paſsione gulæ impendendus ſit labor ad virtutes cæteras obtinendas.*
71 *Quod non idem præliorum ordo ſit qui ponitur in Catalogo vitiorum.*
72 *Quomodo ſecundum octo vitia octo gentium numerus impleatur.*
73 *Quod contra vnumquodq́ vitium ſingulæ virtutes ſunt opponendæ.*
74 *Quibus modis committitur peccatum.*
75 *De his qui cogitatione delinquunt.*
76 *Quam periculoſum ſit cogitationibus malis delectari.*
77 *Quod omnia cogitationum ſecreta diuinis aſpectibus ſint aperta.*
78 *De his qui ſermone offendunt.*
79 *De mendacio.*
80 *De diuerſis mendaciorum generibus.*
81 *De diuerſis grauioribus mortalibusq́ peccatis ac ſceleribus, quæ perpetrantur locutione.*
82 *De his qui opere & actu modis diuerſis peccant.*
83 *Item de diuerſis ac multiformibus modis peccantium.*
84 *Quod aliquando ex peccatis quædam generantur peccata.*

CAPVT I.

De grauibus mortalibusque peccatis ac criminibus eorumque pænitudine & ſatisfactione.

QVæ ſint nunc grauia & mortalia peccata Paulus prędicator egregius in Epiſt. ad Rom. cum nefandiſſima notaret crimina ſubdendo manifeſtauit dicens, *Repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractatores, Deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, elatos, inuētores malorum: parentib. non obedientes, inſipientes, incompoſitos, ſine affectione, abſq́ fœdere, ſine miſericordia, qui cum iuſtitiam Dei cognouiſſent, non intellexerunt, quoniā qui talia agunt digni ſunt morte, non ſolum qui faciunt ea, ſed etiam qui conſentiunt facientib.* Conſiderate igitur cum omni timore, quia qui ſupra ſcripta & his ſimilia perpetrant, vel conſentiunt, criminis, niſi ante exitū vitæ per pœnitentiam & eleemoſynas cæteraq; opera bona redimerint ea ſecundum B. Pauli Apoſtoli definitionē digniſſimos eſſe morte, id eſt, perpetua morte, ſine remedio, morte ſine fine: Nā & de mortalib. criminib. idem Apoſtolus in Epiſt. ad Galatas loquitur. *Manifeſta aūt ſunt opera carnis, quæ ſunt, fornicatio, immūditia, luxuria, idolorum ſeruitus veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, inuidiæ, ebrietates, cōmeſſationes & his ſimilia, quæ prædico vobis. ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt regnum Dei non cōſequentur:* Non n. dixit, qui talia egerunt regnū Dei non conſecuti ſunt, ſed qui talia agunt, vel qui in his perſeuerant criminibus regnum Dei non conſequentur: Multi denique ſupra ſcripta & ſimilia perpetrauerunt crimina, & ante mortem per pœnitentiā & eleemoſynas & alia bona opera expurgauerunt ea, & poſtmodū ad regnū Dei peruenerunt, & quotidie peruenire merentur, & in Epiſt. ad Epheſios idem Apoſtolus de peccatis criminalib. inter cætera ait, *Fornicatio autem aut omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis ſicut decet ſanctos,* & paulo poſt, *hoc n. ſcitote, quod omnis fornicator aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei.* De hoc & in Epiſtola ad Coloſſenſes pręcepit dicens. *Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, libidinē, concupiſcentiam malam & auaritiam, quæ eſt ſimulachrorum ſeruitus, propter quæ venit ira Dei ſuper filios incredulitatis,* Is etenim Apoſtolus dilecto diſcipulo ſuo Timotheo ab hominib. qui grauib. erant vitijs irretiti, in ſecunda ad eundē diſcipulū Epiſtola præcepit declinare dicens, *Hoc autem ſcito, quod in nouiſſimis diebus, inſtabunt tēpora periculoſa & erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immites, ſine benignitate, proditores, proterui, tumidi, voluptatū amatores magis quā Dei, habentes ſpeciē quidem pietatis, virtutē eius abnegantes & hos deuita.* Nam & ſecūdum canonū definitionem, hæc ſunt capitalia crimina, Primò *ſuperbia* quæ eſt mater & regina omnium vitiorū, ſiue leuium ſiue principalium. Teſtante ſacra ſcriptura, *Initium omnis peccati ſuperbia*, ipſa eſt enim peccatorum omnium cauſa, quoniam non ſolum peccatum eſt ipſa; ſed etiam nullum peccatum fieri potuit, poteſt aut poterit ſine ipſa, ſi quidem nihil aliud omne peccatum niſi Dei contemptus, quo eius præcepta calcantur, quem contemptum Dei nulla res alia perſuadet hominib. niſi ſuperbia: Deinde *cupiditas mala*, de qua Paulus Apoſtolus ait, *Radix omnium malorum eſt cupiditas:* Cum enim Spiritus ſanctus per Prophetā, initium omnis peccati ſuperbiam eſſe pronunciet, & per Apoſtolū radicē omniū ma-

Rom. 1. 29
F
Gal. 5. 19.
G
Epheſ. 5. 3
Ibid. v. 5.
Coloſſ. 3. 5
2. Timot. 3. 2
H
Proſp.
Eccli. 10. 15.
1. Tim. 6. 10

lorum

A
Pſal. 50. 19.

etiam corpore ſeparetur, non tam conſideranda eſt menſura temporis, quam doloris, *Cor enim contritum & humiliatum Deus non ſpernit.* Verum quod plerumque dolor alterius cordis occultus eſt alteri, nec in aliorum notitiam per verba vel quæcumque alia ſigna procedit, cum ſit coram illo cui dicitur, *Gemitus meus à te non eſt abſconditus,*

Pſal. 37. 10.

rectè conſtituuntur ab his qui Eccleſiis præſunt tempora pœnitentiæ, vt ſatisfiat etiam Eccleſiæ, in qua remittuntur ipſa peccata, extra eam quippe non remittuntur: Cui ergo tanta eſt lepra grauioris peccati, vt à ſaluberrimo corporis & ſanguinis Domini medicamento non animo, ſed corpore ſeparetur, cõſilio & auctoritate antiſtitis debet ſe ab altario & cõmunione menſæ dominicæ non deſperatione ſed humilitate remouere ad agendam ſatisfactionis pœnitentiam, & poſtmodum ſecundum canonicam inſtitutionem auctoritate & oratione ſacerdotis reconciliari. Prius enim agenda eſt pœnitentia, ac ſic deinde hoc ſalutiferum ſacramentum ſuſcipiendum:

1. Cor. 11. 29.

Qui enim mãducauerit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, hoc eſt enim indignè accipere, ſi eo tempore quis accipiat, quo debet agere pœnitentiam.

B
Proſp.

At ſi qui in aliquo gradu Eccleſiaſtico conſtituti aliquod occulte crimen admittunt, ipſi ſe vana perſuaſione decipiunt, ſi eis videtur propterea communicare & officium ſuum implere debere, quod homines occultatione ſui criminis fallunt, qui autem ea commiſerint, & ideo prodere metuunt, ne ſententiam iuſtæ excommunicationis accipiãt, hac cauſa communicant, immo vero dupliciter contra ſe iram diuinæ indignationis exaggerant, quod & hominibus innocẽtiam fingunt, & contempto Dei iudicio abſtinere ſe ab altari propter homines erubeſcunt, quapropter facilius ſibi Deum placabunt illi, qui non humano conuicti iudicio, ſed vltro crimen agnoſcunt, quia aut propriis illud confeſſionibus produnt, aut neſcientibus aliis, quales occulti ſunt ipſi in ſe voluntariæ excommunicationis ſententiã ferunt, & ab altari cui miniſtrabant non animo, ſed officio ſeparati, vitam ſuam tanquam mortuam agentes pœnitentiam plangunt.

Auguſt.

Nam & ipſa pœnitentia quando digna cauſa eſt, vt ſecundum morẽ Eccleſiæ agatur, plerumque infirmitate non agitur, quia & pudor timor eſt diſplicendi, dum plus delectat hominum æſtimatio, quam iuſtitia, qua ſe quiſque humiliat pœnitendo.

C

Vnde non ſolum cum agitur pœnitentia, verum etiam, vt agatur, Dei miſericordia neceſſaria eſt, alioquin non diceret Apoſtolus de quibuſdam, *Ne forte det illis Deus pœnitentiam,*

2. Tim. 2. 25.
Matth. 26. 75.

& vt Petrus amarè fleret, præmiſit Euangeliſta & ait, *reſpexit eum Dominus.*

Proſp.

Porro illi quorum peccata humanam notitiam latent, nec ab ipſis confeſſa, nec ab aliis publicata, ſi ea confiteri vel emendare noluerint, Deum quem habent teſtem, ipſum habituri ſunt & vltorem, & quid eis prodeſt humanum vitare iudicium, cum ſi in malo ſuo permanſerint ituri ſunt in æternum Deo retribuente ſupplicium, quod ſi ipſi ſibi iudices fiant, & veluti ſuæ iniquitatis vltores, hic in ſe voluntariam pœnam ſeueriſſimæ animaduerſionis exerceant, temporalibus pœnis mutabuntur æterna ſupplicia, & lachrimis ex vera cordis compunctione fluentibus reſtringent æterna ignis incendia, quicumque autem mortali crimine, ſiue occulto ſiue publico ita ſunt attriti, quibus differenda ſunt ſaluberrima corporis & ſanguinis Domini medicamenta, ideo præſumptiue ſine ſatisfactione & reconciliatione ſui antiſtitis ad percipienda altaris ſacramenta accedunt, quia multos forte vident ipſam dominicam percipere communionem, quorum talia crimina non ignorant, & non conſiderant quod multi corriguntur vt Petrus, multi tolerantur, vt Iudas, multi neſciuntur donec veniat Dominus, & illuminet abſcondita tenebrarum & manifeſtet cogitationes cordis,

D

hi autem qui aliquo mortali crimine ſponte confeſſi aut aliquo, ſiue ſeculari ſiue Eccleſiaſtico iudicio accuſati ſunt atque conuicti & ob hoc medicinali prohibitione ſequeſtrati ſunt à dominica communione, ſi neceſſitate mortis vrgente viaticum petunt, & reconciliationem, nullatenus eis talis petitio denegetur.

Leo.

Multum enim vtile ac neceſſarium eſt, vt peccatorum reatus ante vltimum diem ſacerdotali ſupplicatione ſoluatur.

E

His autem, qui in tempore neceſſitatis & in periculi vrgentis inſtantia præſidium pœnitentiæ & mox reconciliationis implorant, nec ſatisfactio interdicenda eſt, nec reconciliatio deneganda, quia miſericordiæ Dei nec menſuras poſſumus ponere nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras conuerſio.

Celeſt.

Clementia enim Dei ad ſubueniendum morienti ſufficere vel momento poſſe certiſſimè credimus, perdidiſſet latro in cruce præmiũ ad Chriſti dexteram pendens, ſi illum vnius horæ pœnitentia non iuuiſſet: Cum eſſet in pœna pœnituit, & per vnius ſermonis profeſſionem, habitaculum paradiſi, Deo promittente promeruit. Vera ergo ad Deum conuerſio in vltimis poſitorum, mente potius eſt æſtimanda quam tempore, propheta hoc taliter aſſerente, *cum conuerſus ingemueris, tunc ſaluus eris,* & illud. *Peccator in quacumq; die conuerſus fuerit, peccata eius nõ reputabuntur ei.*

Ezech. 33. 12.
Ibid. 11.
Iſaia 43. 26.
Pſ. 129. 7.

& iterum *nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat,* & illud: *Dic tu iniquitates tuas prior, vt iuſtificeris,* item, *quia apud Dominum miſericordia eſt. & copioſa apud eum redemptio.* In diſpenſandis itaque Dei donis non debemus eſſe difficiles, nec accuſantium gemitus, lachrimaſq; negligere, cum ipſam pœnitendi affectionem Dei credamus inſpiratione conceptam,

F
2. Tim. 2. 26.

dicente Apoſtolo, *Ne forte det illis Deus pœnitentiam vt reſipiſcant à Diaboli laqueis,* à quo capti tenentur ad ipſius voluntatem.

Cypr.

Eorum autem vt ſanctiſſimus Martyr Cyprianus in Epiſtola quam ſcripſit ad Romanos ait, Quorum vitæ ſuæ finem vrgens exitus dilationem non poteſt ferre acta pœnitentia & protelata, frequenter lamentum de feſtinatione factorum, ſi lachrymis, ſi gemitibus, ſi fletibus * dolentes ac vere pœnitentes animi ſigna * prodiderint, cum ſpes viuendi ſecundum hominem nulla ſubſtiterit, ita demum caute & ſollicite ſubueniri, Deo ipſo, quid de talibus faciat & qualiter iudicii ſui examina pondera; Nobis tamen anxiis & curantibus vt nec prauam noſtram improbi homines laudent facilitatem, nec vere pœnitentes accuſent noſtram quaſi duram crudelitatem: Ipſi autem pœnitentes, quorum vita ſocolumis eſſe conſtat, tam grandia defleat, quam grandia commiſerunt, & tam grande capiant ſolatium, quam late propagatum videtur eſſe delictum, non ſit minor medicina quam vulnus eſt, non ſint minora remedia, quam funera;

* Forte, dolentis ac vere pœnitentis.
* Forte, prodiderint.

G

& vt prodictus martyr Cyprianus in libro de lapſis ait. Orare oportet pœnitentes impenſius & rogare, diem luctu tranſigere, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymoſis lamentationibus occupare, ſtrato ſolo adhærere cineri, in cilicio & ſordibus volutari, poſt indumentum Chriſti perditum, nullum iam velle veſtimentum, poſt Diaboli cibum malle ieiunium, iuſtis operibus incumbere, quibus peccata purgantur, eleemoſinis frequenter incumbere, quibus a morte animæ liberantur, ſunt etenim vt iam dictus doctor ait in Epiſtula ad Cornelium Romanæ vrbis Epiſcopum tertia, qui propria non intelligunt delicta, quorum mens eſt percuſſa, animus amens & ſenſus alienus, quibus ira eſt Dei non intelligere delicta ne ſequatur pœnitentiam, ſicut ſcriptum eſt, *Et dedit illis Deus ſpiritum tranſpunctionis, ne reuertantur ſcilicet,* & curentur & deprecationibus ac ſatisfactionibus iuſtis poſt peccata ſanentur. Paulus Apoſtolus in Epiſtola ſua exponit & dicit.

2. Theſſ. 2. 10.

Delictum veritatis non habuerunt vt ſalui fierent, ac propterea mittet illis Deus operationem erroris vt credant mendacio, vt iudicentur, omnes qui non crediderint veritati, ſed ſibi placent in iniuſtitia,

H

primus felicitatis gradus eſt non delinquere, ſecundus delicta cognoſcere, illic currit innocentia integra & illibata, quæ ſeruet, hic ſuccedit medela, quæ ſanet. Porro ſunt quidã, qui magnitudinem & innumeroſitatem ſuorum conſiderant peccatorum, & ob hoc deſperantes de ineffabili & incomprehenſibili omnipotentis Dei miſericordia diffidunt, & idcirco nolunt agere pro peccatis & ſceleribus ſuis pœnitentiam, ſed impœnitenti corde in malis ſuis obdurati permanent, & rebelles contra Spiritus ſancti gratiam, infeliciter cadunt, de quibus ait Apoſtolus,

Rom. 2. 5.

Neſcis quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? ta autem ſecundum duritiam tuam & cor impœnitens, theſauri-

A *eam ibi tram in die iræ & reuelationis, iuſti iudicij Dei.* Hæc autem duritia cordis impœnitentis blaſphemia eſt in Spiritu ſancto, quæ non remittetur vlli homini. Vnde Mart. 3. 29. Dominus in Euangelio ait, *qui dixerit blaſphemiam in Spiritum Sanctum non remittetur ei.* De qua blaſphemia cau-Auguſt. tiſſimus ac præclariſſimus Doctor Auguſtinus cum de irremiſſibili blaſphemia in Spiritū ſanctū ſermonem faceret ad populum inter cætera ait. Hæc omnino impœnitentia non habet remiſſionem, neque in hoc ſeculo, neq; in futuro, quia pœnitentia impetrat remiſſionem in hoc ſæculo, quæ valeat in futuro, ſed iſta impœnitentia vel cor impœnitens, quamdiu quiſque in hac carne viuit non poteſt iudicari, de nullo enim deſperandum eſt quam diu patientia Dei ad pœnitentiam ducit. Item poſt pauca ait. Omne prorſus peccatum & blaſphemia remittetur hominibus, vbi hoc peccatum non fuerit cordis impœnitentis contra Spiritum ſanctum, quo in Eccleſia peccata ſoluuntur, cuncta alia dimittũtur: quomodo autem hoc remittetur, quod etiam remiſſionem B impedit aliorum. Omnia ergo dimittuntur eis, in quibus hoc non eſt, quod nunquam dimittetur. In quibus autem eſt, quoniam hoc nunquam dimittetur, nec alia dimittuntur quia omnium remiſſio vinculo illius impeditur. De qua blaſphemia id eſt, impœnitentia vel cor impœnitens ſupra dictus pater Auguſtinus enucleatiſſime valdeque prolixe in ſermone ad populum more ſolito ſecundum ſanctarum ſcripturarum adfirmationem diſſeruit. Nemo ergo pro multitudine & enormitate ſuorum deſperet peccatorum, ſed potius confidens de miſericordia Dei agat pro peccatis, dum in hoc corpore viuit pœnitentiam, ne in futuro æterni iudicis examine pro duritia cordis impœnitentis, quæ eſt blaſphemia in Spiritum ſanctum, vt iam dictum eſt, ſecundum Domini Saluatoris ſententiam damnatus abſque Iohan. vlla remiſſione exiſtat. Nullum eſt enim ſcelus & nulla iniquitas, quæ non medicamento pœnitentiæ ſanetur, ſi tantummodo contrito & humiliato corde cum lachrimis, gemitibus, vigiliis, orationibus, ieiuniis, eleemoſiniſque, ſecundum virium ſuarum poſſibilitatem ad C Deum, à quo peccando diſceſſit redeat, ſcripſit enim præclariſſimus Doctor Ioannes Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ Epiſcopus, optimum valde librum de reparatione lapſi per pœnitentiam, quem quicumque peccator legerit, puto quod vltra, donante Deo, pro numeroſitate peccatorum ſuorum deſperare non poterit, ſed & ſanctiſſimus martyr Cyprianus de lapſis elegantiſſimum ſcripſit librum, quorum duorum auctorum quiſquis animarum medicus habuerit, & intellexerit libros congrue, in omnibus animarum vulneribus iuuante Deo, qui eſt medicus medicorum ſalutiferam poterit appone-Auguſt. re medicinam. Nec illud in præſenti excerptione puto eſſe reticendum, quod beatus Auguſtinus in libro de ciuitate Dei quarto decimo de ſuperbis vel occulte peccãtibus, inquit. vtile eſt in aliquod apertũ manifeſtumq; peccatum cadere vnde ſibi diſpliceant, qui iam ſibi placendo ceciderant, Salubrius enim Petrus ſibi diſplicuit, quando fleuit, quam ſibi placuit quando præ-Pſal. 82. 17. ſumpſit: Hoc dicit & facet Pſalmus, *imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine,* id eſt, vt tu eis D placeas quærentibus nomen tuum, quod ſibi placuerant quærendo ſuum, ſed eſt, peior, damnabiliorque ſuperbia quærentium in peccatis manifeſtis ſuffragium excuſationis, inquirentes ſicut illi primi homines, quo-Gen. 2. 12. rum & illa dixit, *ſerpens ſeduxit me, & manducaui.* & ille dixit, *mulier quam dediſti ſociam ipſa mihi dedit de ligno & comedi.* Nuſquam hic ſonat petitio veniæ, nuſquam imploratio medicinæ, ſed & illud non eſt prætereundum, quod iiſdem S. Auguſtinus ait, in libro de fide & operibus. De his, qui homines male ſecuros faciunt, vt propter rectam fidem etiamſi in criminibus permanſerint non damnentur, caueamus, inquit, diligenter in adiutorio Domini Dei noſtri non facere homines male ſecuros dicẽtes eis, quod ſi fuerint in Chriſto baptizati, quomodolibet in ea fide vixerint eos ad ſalutem æternam Iac. 2. 14. eſſe venturos. Iacobus enim Apoſtolus ait, *ſi quis fidem dixerit ſe habere opera autem non habeat, nunquid fides ſaluare poterit eum? Fides enim ſine operibus mortua eſt,* ſicut enim fides recta abſque bonis operibus nihil cuiquam prodeſt, ita opera bona ſine fide prodeſſe alicui non poſſunt teſtante ſancta Scriptura, *ſine fide enim impoſsibile eſt placere Deo,* vt enim fides recta ſine operibus bonis ſaluare quemquam nequeat, idem clariſſimus Doctor Augo- Heb. 11. 6. ſtinus in libro de baptiſmo quarto diuinis ex teſtimoniis conteſtando affirmat dicens. Conſtituamus aliquem fornicatorem, immundum, luxurioſum, auarum, veneficum, diſcordioſum, contentioſum, ſeditioſum, inuidum, ebrioſum, comeſſatorem, Catholicum: Nunquid propter hoc ſolum, quod Catholicus eſt, regnum Dei poſſidebit, agens talia, de quibus ſic concludit Apoſtolus, *quæ prædico vobis ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur,* & alibi dicit. *Hoc autem ſcitote* Gal. 5. 21. *cognoſcentes, quoniam omnis fornicator aut immundus aut auarus, quod eſt, idolorum ſeruitus non habet hæreditatem in re-* Eph. 5. 5. *gno Chriſti & Dei.* Vera eſt enim Sancti Iacobi Apoſtoli ſententia, qua dicit, *Fides ſine operibus, otioſa eſt,* quæritur à multis vtrum parentes baptizatis paruulis noceant Iacob. 2. 20. & 26. cum eos Dæmoniorum ſacrificiis ſociare conantur, vel quantum in hoc ipſi parentes delinquant, plenius de F hac re S. Auguſtinus in Epiſtola ad Bonifacium Epiſcopum de paruulis requirentem edocet nos dicens, qui ſemel generatus fuerit per aliorum ſpiritalem voluntatem, deinceps non poſſe vinculo alienæ iniquitatis obſtringi, cui nulla ſua voluntate conſentit, Parentes autem vel quicumque maiores filios ſeu quoſlibet, paruulos baptizatos Dæmoniorum ſacrilegio obligare conantur, ſpiritaliter homicidæ ſunt. Nam in illis quidem interfectionem non faciunt ſed quantum in ipſis eſt, interfectores fiunt. Multa alia, & innumerabilia ſunt teſtimonia in diuinarum ſcripturarum auctoritate de criminibus mortalibuſque peccatis, quæ in præſenti excerptione noſter pauperculus non potuit colligere ſtilus. Nimis enim longum & arduum eſt etiam ſapientibus & apprime eruditiſſimis viris cuncta veteris, nouique teſtamenti, Catholicorumque vniuerſorum de hac materia colligere dicta quanto magis mihi omni ex parte ſermone & vita ineruditiſſimo, ſed quia ſanctæ charitati tuę G inobediens, vt credo, apparere non debui, præſumpſi vltra vires meas facere quod peritia mihi non miniſtrat, nec facultas tribuit, nec infirmitas permittit. Hucvſque de grauibus mortalibuſque peccatis ex multis ſanctarum ſcripturarum auctoribus pauca excerpta ſi placet ſufficiant: Nunc autem de octo principalium vitiorum origine eorumque remediis prout auctor lucis æternæ tuis pro meritis donare dignabitur, ſecundum modicam capacitatis meæ virtutem ex ſanctorum patrum opuſculis teſtimonia huic operi adiungere procurabo.

CAPVT II.

De materia octo principalium vitiorum eorumq; origine ſobolum.

HVmani generis creator & conditor Deus propter immenſam pietatis ſuæ miſericordiam volens liberare populum ſuum à præſentibus perpetuiſque malis & H ad vitam feliciter perducere felicem, dat præcepta ac ſalutaria monita quæ agere vel obſeruare debeat, vnde inter cætera præcepta deuteronomij ait Iſraeli, *Cum in-* Deut. 6. 10. Caſſ. *troduxerit te Dominus Deus tuus in terram quam poſſeſſurus es ingrediens & deleuerit gentes multas coram te & Hethæum & Gergeſæum & Amorrhæum & Chananæum & Ferezæum & Euæum & Iebuſæum ſeptemq; gentes multo maiores numeri quam tu es & robuſtiores tradiderítq; eos Dominus tibi percuties eos vſq; ad internecionem,* ſeptem iſtæ gentes, ſeptem ſunt principalia vitia, quæ per gratiam Dei vnuſquiſque ſpiritalis miles exuperans exterminare penitus admonetur, quod vero maiores numero eſſe dicuntur, hæc ratio eſt, quia plura ſunt vitia quam virtutes, & ideo in Catalogo quidem dinumerantur ſeptem nationes, in expugnatione vero earum, ſine numeri adſcriptione ponuntur. Ita enim

A dicitur, *& deleuerit gentes multas coram te.* Numeroſior eſt enim quam Iſrael carnalium paſſionum populus, qui de hoc ſeptenario fomite vitiorum a radice procedit. De gaſtrimargia namque naſcuntur comeſſationes, ebrietates, de fornicatione, turpiloquia, ſcurrilitas, ludicra, atque ſtultiloquia. De Philargiria, mendacium, fraudatio, furta, periuria, turpis lucri appetitus, falſa teſtimonia, violentiæ, inhumanitas, ac rapacitas, de ira, homicidia, clamor, & indignatio, de triſtitia rancor, puſillanimitas, amaritudo, deſperatio, de accidia, otioſitas, ſomnolentia, importunitas, inquietudo, peruagatio, inſtabilitas mentis & corporis, verboſitas & curioſitas: De Cenodoxia, contentiones, hæreſes, iactantia, ac præſumptio nouitatum. De ſuperbia contemptus, inuidia, inobedientia, blaſphemia, murmuratio, detractio, aliaque quamplura ſimilia, quæ cum ſint, multo maioris numeri quam virtutes, deuictis tamen illis ſeptem principalibus vitiis, ex quorum natura iſta procedunt, omnes protinus conquieſcunt ac perpetua pariter cum his internecione delentur.

B Quod autem hæ peſtes etiam robuſtiores ſint, manifeſte naturæ ipſius impugnatione ſentimus, fortius enim militat in membris noſtris oblectatio paſſionum carnalium, quam ſtudia virtutum, quæ non niſi ſumma contritione cordis & corporis adquiruntur. Quod vero iſtarum pernicioſarum gentium regiones ſalubriter poſſidere præcipimur, ita intelligitur: Habet enim vnumquodque vitium in corde noſtro propriam ſtationem, ſed ſi cum Iſraelis populo, id eſt, virtutibus contra ſe dimicantibus fuerint vitia ſuperata, locũ quem ſibi in corde noſtro concupiſcentiæ vel fornicationis ſpiritus retentabat, deinceps caſtitas obtinebit, quem furor ceperat, patientia vindicabit, quem triſtitia mortem operante occupauerat, ſalutaris & plena gaudio, lætitia poſſidebit, quem accidia vaſtabat, incipit excolere fortitudo, quem ſuperbia conculcabat, incipit excolere humilitas, & ita ſingulis vitiis expulſis eorum loca, id eſt, affectus contrarios poſſidebunt filii Iſrael, id eſt, animæ videntes Deum. Illud vero quod cum Abraham de futuris Dominus loqueretur, non ſeptem gentes legitur dinumeraſſe ſed

C decem, quarum terra ſeminis eius danda promittitur, qui numerus adiecta idolatria gentium, blaſphemia Iudæorum, errore hæreticorum, euidentiſſime adimpletur, quibus ante notitiam Dei, & gratiam baptiſmi, vel impia gentilium, vel *blaſphemia Iudæorum multitudo ſubiecta eſt, donec *intellectualis Ægypto commoratur, ſi autem abrenuntians quis & egreſſus inde per Dei gratiam ad eremum peruenerit ſpiritalem de impugnatione trium gentium liberatur, contra ſeptem tantum quæ per Moyſen dinumerantur bella ſuſcipiet. Hactenus hæc pauca de octo principalibus vitiis Caſſiani facundiſſimi doctoris ſunt dicta, quæritur autem cur Caſſianus & Gregorius in Catalogo eorundem principalium vitiorum inter ſe diſſentiant, ita vt Caſſianus in eorum numero philargiriam & accidiam adnumeret: Econtra Gregorius non hæc duo vitia, philargiriam ſcilicet & accidiam in eorum ponit numero, ſed inuidiam & auaritiam inter eadem adnumerat vitia, quod Caſſianus nullatenus facit, ait enim Caſſianus aduerſus octo principalia vitia adiuuante Domino colluctationem debemus

*Forte leg. blaſphema.

*Forte intellectuali.

D arripere, ſunt autem hæc, primum gaſtrimargiæ vitium, quod interpretatur gulæ concupiſcentia vel ingluuies ventris, ſecundum fornicationis, tertiũ philargiriæ, quod intelligitur auaritia vel vt proprius exprimatur amor pecuniæ. Quartum iræ, quintum triſtitiæ, ſextum accidiæ quod eſt anxietas ſiue tædium cordis, ſeptimum cenodoxiæ, quod interpretatur vana gloria, octauum ſuperbiæ. Beatus autem Papa Gregorius ita principalia vitia dinumerat & deſcribit in ordine. Primum ſuperbia, ſecũdum inanis gloria, tertium inuidia, quartum ira, quintũ triſtitia, ſextum auaritia, ſeptimum ventris ingluuies, octauum luxuria, ſoluta eſt autem veraciter ab eruditis doctoribus ita hæc quæſtio, auaritia inquiunt, quæ in Græco dicitur philargiria, vnde & Caſſianus, non ſolum eam Apoſtolus radicem eſſe omnium malorum verũ etiam idolorum ſeruitutem pronunciauit, dicens, *& auaritia* quod in Græco dicitur philargiria, *quæ eſt ſimulacrorum*

E *ſeruitus.* Claret autem quia hi duo doctores Gregorius & Caſſianus, quamuis vnus diceret philargiriam, alter auaritiam, nullatenus inter ſe in hoc nomine diſcrepauerũt, quia vnum eſt auaritia & philargiria, inuidiam autem quã Caſſianus inter cætera vitia non dinumerauit; dicunt ſub titulo ſuperbiæ eam intellexiſſe, ideo quia diabolus per ſuperbiam de cœlo decidiſſet, inuidendo autem de ſedibus paradiſi, primos homines expuliſſet, ob hoc vnum volunt eſſe morbum, vnde Proſper ait, in tantum vnum eſt malum vt nec ſuperbus, ſine inuidia, nec inuidus ſine ſuperbia poſſit inueniri: Accidiam autem vnde Gregorius, in ſupra dicta principalium vitiorum dinumeratione nil dixit, aiunt eam ſub triſtitiæ nomine intelligere voluiſſe, vnde & Caſſianus, Accidia, quam nos, inquit, tædium ſiue anxietatem cordis poſſumus nuncupare, affinis eſt triſtitiæ. His autem ſententiis manifeſte probatur, quia Gregorius & Caſſianus de octo principalibus vitiis vniformiter ſenſerũt. Quæritur & illud cur Grego-

Col 3. 5.

Proſp.

Caſſ.

F rius in ipſa vitiorum adnumeratione, primum vitium ſuperbiam ponit, & Caſſianus vltimum, ipſe enim dicit. Licet morbus ſuperbiæ octauus & vltimus ſit, in conflictu vitiorum atque in ordine ponatur extremus, origine tamen & tempore primus eſt, item alio loco, cum ſit ſuperbia poſterior in ordine conflictuum, origine tamen anteriorem eſſe omnium peccatorum & crimium principium, & cunctarum interfectricem virtutum, abhinc quemadmodum ipſa octo principalia vitia eorumq; ſoboles à beato Papa Gregorio in expoſitione beati Iob, poſita ſunt * & ordinatum præſtante ſuo ſtante domino perſequamur. Ait enim vitia quippe tentantia, quæ inuiſibili contra nos prælio repugnant ſuper ſe ſuperbiæ militant, alia more ducum præeunt, alia more exercitus, ſubſequuntur, ipſa namque vitiorum regina ſuperbia, cum deuictum plene cor ceperit, mox illud ſeptem principalibus vitiis quaſi quibuſdam ſuis ducibus deuaſtandum tradit, quos videlicet duces exercitus ſequitur quia ex

*Forte ordinatim.

G ijs proculdubio importunæ vitiorum multitudines oriuntur, quod melius oſtendimus, ſi ipſos duces, atque exercitus vt poſſumus enumerando proferamus. Radix quippe cuncti mali ſuperbia eſt, de qua ſcriptura atteſtante dicitur, *Initium omnis peccati ſuperbia,* de hac quoq; virulenta radice ſeptem principalia vitia proferuntur, ſcilicet inanis gloria, inuidia, ira, triſtitia, auaritia, ventris ingluuies, luxuria. Nam quia his ſeptem ſuperbiæ vitijs nos captos doluit, idcirco redemptor noſter ad ſpiritalis liberationis prælium *ſpiritus ſeptiformis gratiæ plenus venit. Sed habent contra hæc ſingula exercitum ſuum. Nam de inani gloria hæc oriuntur, inobedientia, iactantia, hypocriſis, contentiones, pertinaciæ, diſcordiæ & nouitatum præſumptiones. De inuidia, odium, ſuſurratio, detractio, exultatio, in aduerſis proximi, afflictio autem in proſperis naſcitur, de ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blaſphemiæ, proferuntur, de triſtitia, malitia, rancor, puſillanimitas, deſperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita naſcitur. De auaritia, proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra miſericordiam obdurationes cordis oriuntur, de ventris ingluuie, inepta lætitia, ſcurrilitas, immũditia, multiloquium, hebetudo ſen-

Eccl 10. 15.

*Forte ſpiritu.

H ſus circa intelligentiam propagatur, de luxuria, cæcitas mentis, inconſiderantia, inconſtantia, præcipitatio, amor ſui, odium Dei, affectus præſentis ſæculi horror vel deſperatio futuri generatur. Quia ergo ſeptem principalia tantam de ſe vitiorum multitudinem proferunt, cum ad cor veniunt, quaſi ſubſequentis exercitus cateruas trahunt, ex quibus videlicet ſeptem quinque ſpiritalia, duoque carnalia ſunt, ſed vnumquodque eorum tanta ſibi cognatione iungitur vt non niſi vnum de altero proferatur, prima namque ſuperbiæ ſoboles inanis eſt gloria, quæ dum oppreſſam mentem corruperit, mox inuidiam gignit, quia nimirum dum vani nominis potentiam appetit, ne quis hanc aliud adipiſci valeat tabeſcit. *Inuidia* quoq; iram generat, quia quanto interno liuoris vulnere animus ſauciatur, tanto etiã manſuetudo

A tranquillitas amittitur, & quia quaſi dolens membrum tangitur, idcirco oppoſitæ actionis manus velut grauius preſſa ſentitur, ea ira quoque triſtitia oritur, quia turbata mens, quo inordinate ſe concutit, eo addicendo confundit, & cum dulcedinem tranquillitatis amiſerit, nihil hanc niſi ex perturbatione ſubſequens mœror paſcit, triſtitia quoque ab auaritia deriuatur: Quia dum conſuſum cor bonum lætitiæ intus amiſerit. Vnde conſolari debeat foras quærit, & tanto magis exteriora bona adipiſci deſiderat, quanto non habet ad quid intrinſecus recurrit, poſthæc vero duo carnalia vitia, id eſt, ventris ingluuies & luxuria ſuperſunt, ſed cunctis liquet quod de ventris ingluuie, luxuria naſcitur, dum in ipſa diſtributione membrorum ventri genitalia ſubnixa videantur, vnde dum vnum inordinate reficitur, aliud proculdubio ad contumelias excitatur, bene autem duces exhortari dicti ſunt, exercitus vlulare, quia prima vitia deceptæ menti quaſi ſub quadam ratione ſe inſerunt, ſed innumera quæ ſequuntur, dum hanc ad omnem inſaniam pertrahunt,
B quaſi beſtiali clamore confundunt, ſed quia huc vſque de octo principalibus vitiis pauca carpendo depromſimus, deinceps neceſſarium valde reor, vt ea multis ſanctorum patrum opuſculis latius ſecundum quid Dominus dare dignabitur, primum origines & naturas eorundem, tam minutas, tam obſcuras inueſtigemus. Deinde cauſas & vexationes eorum, ac demum idoneas curationes eorum ac remedia, vt cœpimus carpẽdo indagemus.

CAPVT III.

De natura & origine ſuperbiæ.

Caſſ. QVemadmodum vero huius morbi virus pernicioſiſſimum deuitemus inſtrui poterimus, ſi ruinæ ipſius cauſas atque originem perſequamur. Nunquam enim curari languor, nec remedia poterunt malis valetudinibus exhiberi, niſi prius inquiſitione ſagaci origines earũ inueſtigentur & cauſæ. Archangelus namq; ille qui pro nimietate ſplendoris ac decoris ſui lucifer nuncupatus
C eſt, nullo alio quam ſuperbiæ vitio deiectus eſt de illa beata angelorum ſtatione, & ad inferna collapſus. Hic namque indutus diuina claritate, & inter cæteras ſupernas virtutes conditoris largitate præfulgens, ſplendorem ſapientiæ & virtutum pulchritudinem, qua ornabatur gratia creatoris, naturæ ſuæ potentiæ non munificentiæ illius beneficio ſe credidit obtinere, & ob hoc elatus tanquam qui ad perſeuerantiam puritatis huius diuino non egeret auxilio Deo ſe ſimilem iudicauit, hæc enim ſola cogitatio facta ruina eſt. Ob quam deſertus à Deo beatitudinem qua Dei munere fruebatur amiſit: Hæc eſt primæ ruinæ cauſa & origo principalis morbi, omnium
Eccl. 10. 15. cæterorum vitiorum fomites de ſuperbia pullularunt teſtante ſacra Scriptura, *Initium omnis peccati ſuperbia.* Non alicu-
Proſp. ius, ſed omnis peccati quoniam non ſolum peccatum eſt ipſa vt Proſper ait, ſed etiam nullum peccatum fieri poteſt aut potuit vel poterit ſine ipſa: Hæc enim eſt natura & origo ſuperbiæ per quam inuentor ſuperbiæ de cœleſtibus corruit, & poſtmodum primos homines corrupit & omne genus humanum de immortalitate ad mortali-
D tatem adduxit, de quo dicit Apoſtolus, *per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors & ita in omnes homines pertranſiit.*

CAPVT IV.

Quod ſuperbiæ duo ſint genera.

Caſſ. DVo ſunt genera ſuperbiæ, vnum, quod ſpiritales ſummoſq; pulſat, aliud quod incipiẽtes carnaleſq; complectitur, & licet vtrumque ſuperbiæ genus tam in Deum, quam in homines noxia inflet elatio, tamen illud primum ſpecialiter refertur ad Deum, ſecundum ad homines proprie pertinet, quia enim vt dictum eſt, duo ſunt ſuperbiæ genera, vna videlicet ſuperbia dicitur ſpiritalis, eo quod ſpiritales ſanctoſque homines pulſat, altera carnalis, quæ carnales impugnat, ſed primum de ſpiritali ſuperbia dicendum eſt, illos enim ſolummodo pulſare ſolet ſpiritalis ſuperbia, qui deuictis ſuperioribus vitijs iam propemodum ſunt in virtutum culmine collocati, quos quia lapſu carnali ſubtiliſſimus hoſtis ſuperare non quiuit, ſpiritali ruina deijcere ac ſupplantare conatur, per hanc illos vniuerſis veterum ſtipendiorum meritis multo labore quæſitis ſpoliare contendens. Carnalis autem ſuperbia carnales inobedientes facit & aſperos, mites atq; affabiles eſſe non patitur. Vitam eis facit longæuam, & ne confeſſionem de peccatis faciant confuſionẽ incutit, ac pudorem, pro ſuis negligentijs obiurgati rebellant & murmurant, & quid amplius? cum miſerabilẽ poſſederit mentem ad veram Chriſti humilitatẽ deſcendere nõ permittit, de cuius miſerrimo lapſu plura dicere curabimus cum de eius indicijs tractare cœperimus. E

CAPVT V.

Quod tantum ſit malum ſuperbia vt ipſum Deum aduerſarium habere mereatur. F

TAntum malum eſt ſuperbia, vt non Angelum, non alias virtutes ſibi contrarias, ſed ipſum Dominum aduerſarium habere mereatur, teſtante Scriptura *Deus ſuperbis aduerſatur*, & iterum, *immundus eſt apud Deum omnis qui exaltat cor ſuum*, notãdum ſiquidem eſt, quod nequaquam dixerit ſuperbis, qui cæteris ſunt vitiis inuoluti, quod habeant ſibi Dominum reſiſtentem, ſed ſolis ſuperbis. Caſſ. Iac. 4. 6.

CAPVT VI.

Qualiter ſuperbia ſuperbos vexat.

ILlis enim quos vexat ſuperbia non opportunus eſt ſermo ſed riſus leuis ac fatuus, effrenata atq; indiſciplinata cordis elatio, diſcipulos contra ſanctos Eccleſiarũ Dei rectores incautos reddit, & elatos, ſequaces ſuos in proſperitate facit elatos, in aduerſitate deſperantes & triſtes, in oratione tardos, in vigilijs pigros, in eleemoſinarũ largitate tenaces, in ieiunijs auidos, in obedientia deſides, in hoſpitalitate inhumanos, & quid amplius? in omnibus bonis inhoneſtos & immiſericordes reddit. Caſſ. G

CAPVT VII.

Quibus indicijs poſſit ſuperbia cognoſci.

HIs igitur indicijs ſuperbia declaratur, id eſt primitus in loquela vox clamoris, in taciturnitate, amaritudo, exceſſus & effuſus in lętitia, riſus irrationabilis, in ſeueritate triſtitia, in reſponſione rancor, facilitas in ſermone, verba paſſim ſine vlla cordis grauitate erumpentia, expers patientia eſt, charitas aliena, audax ad contumelias irrogandas, ad tollerandas puſillanimis, ad obediendum difficilis, ad recipiendam exhortationem implacabilis, ad reſecandas voluntates ſuas infirma, ad ſuccumbendum alienis duriſſima, ſemperq; ſuas definitiones ſtatuere cõtendens, ipſa vero nequaquam cedere, locumq; dare alteri adquieſcens & ita fit vt etiam capax conſilij ſalubris effecta, in omnibus ſuo potius credat quam ſeniorum iudicio, vnde & *Proſp.* ait: Hi quos ſuperbiæ mentis tabes virulente corruperit ſeniorum ſuorum nõ obtemperant imperatis ſed iudicant, de ſuis negligentijs obiurgati, aut rebellant, aut murmurant, de loco ſuperiori decertant, præferri ſe melioribus affectant, ſuas ſententias procaciter iactant, non ſeruant in obſequio reuerentiam, hæc ſunt ſuperbiæ tumoris indicia, quibus Deus offenditur & his malis diabolus paſtus exultat. Caſſ. H *Proſper.*

CAPVT VIII.

Quod nullum vitium tam declinat à mandatis Dei quam ſuperbia & ipſa magis iram Domini prouocat.

IN expoſitione cuiuſdam Pſalmi excellẽtiſſimus valde doctor Hilarius Pictauienſis Epiſcopus cum dolore

procla-

A proclamauit dicens; ô infœlix ſuperbia, quæ dedigna-
tur ſub præceptis cœleſtibus viu[ere] quæ mandata diui-
na animi infidelis tumore faſtidit. Plurima ſunt huma-
norum vitiorum crimina, & diuerſæ atque innumerabi-
les peccatorum operationes, ſed nulla magis prouocan-
dæ in nos Dei iræ quam ſuperbiæ cauſa eſt. Per ſuper-
biam enim plures humana contemnunt, & Deo obſe-
qui ſpernunt, ſed licet ſint præclara cætera fidei opera,
& in omni diuinorum præceptorum cuſtodia deuotio
immoretur, tamen ſubrepente ſuperbia, memoria eo-
rum, quæ recte operamur, abolebitur, per hanc phari-
Luc. 18. ſæus ille Euangelicus dicendo, *non ſum peccator ſicut hic pu-*
11. *blicanus*, ex ingentibus operibus cecidit in cumeo. Apo-
1. Cor. 12. ſtolus enim Paulus angelum ſathanæ qui ſe colaphizaret
7. accepit: ne magnitudine reuelationum extolleretur. Eſt
Caſſ. enim ſuperbia grauiſſimum vitium, per quam humana
deſpicimus & diuina negligimus, ipſa pariter omnes ex-
haurit virtutes, ipſa hominem iuſtitia & ſanctitate ex-
poliat, ipſa eſt interfectrix cunctarum virtutum, ipſa eſt
B ſæuiſſima & ſuperioribus cunctis immanior beſtia, ſine
Eccl. 10. qua nullum fuit, aut eſt aut eſſe poterit peccatum, *Ini-*
15. *tium*, inquit, *omnis peccati ſuperbia*, Nil eſt enim aliud omne
Proſp. peccatum, niſi Dei contemptus, quo eius præcepta cal-
cantur. Denique ipſe diabolus inuentor ſuperbiæ per i-
pſam de cœleſtibus corruit, quem Deus fecerat ſine vllo
peccato & hæc eſt omnium malorum cauſa, per hanc ver-
ſutus ſerpens diabolus primum parentem interemit, per
hanc mortem intulit mundo. Eſt enim ſuperbia mater
& regina vitiorum cuius rea eſt, diabolus, dicente ſcri-
Iob. 41. ptura, *ipſe eſt rex ſuper vniuerſos filios ſuperbiæ.*
25.

CAPVT IX.

Obiectio vel increpatio aduerſus ſuperbos diuerſa ſuper hoc teſtimonia.

Eccl. 10. DIcendum itaque eſt, ſuperbis, *vt quid ſuperbit terra*
9. *& cinis*, & illud, *Deus ſuperbis reſiſtit*, & illud: *Immun-*
1. Pet. 5. 5. *dus eſt apud Deum omnis qui exaltat cor ſuum*, & illud, *omnis*
C *qui ſe exaltat humiliabitur*, & illud, *ante ruinam exaltatur*
Luc. 14. *ſpiritus*, & illud, *Dominus alta à longe cognoſcit*, & illud, *ini-*
11. *tium omnis peccati ſuperbia*: Deus humilis factus eſt erube-
Prou. 16. ſcat homo eſſe ſuperbus. Occaſio igitur perditionis no-
18. ſtræ facta eſt ſuperbia Diaboli & argumentum redem-
Pſ. 136. 7. ptionis noſtræ inuenta eſt humilitas Dei, hoſtis enim no-
Eccl. 10. ſter inter omnia conditus videri ſupra omnia voluit ela-
15. tus: Redemptor autem noſter magnus manens ſuper
omnia fieri inter omnia dignatus eſt paruus. Ergo dica-
tur humilibus, quia dum ſe deijciunt ad Dei ſimilitudi-
nem aſcendunt. Dicatur elatis, quia dum ſe erigunt in
apoſtatæ angeli imitatione cadunt.

CAPVT X.

Quemadmodum ſuperbiam ſuperare poſſumus.

ITaque hunc nequiſſimi ſpiritus laqueum taliter pote-
rimus euadere, ſi in ſingulis quibus ſenſerimus nos vir-
D tutibus profeciſſe, illud Apoſtolicum dixerimus: *Non*
1. Cor. 15. *ego ſed gratia Dei mecum, & gratia Dei ſum quod ſum, & Deus*
10. *eſt qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate*,
Philip. 2. dicente etiam ipſo auctore ſalutis noſtræ, *qui manet in me*
13. *& ego in illo, hic fert fructum multum, quia ſine me nihil poteſtis*
Ioh. 15. 5. *facere* & cætera talia. Superbia enim omnium depopula-
trix virtutum per veram poteſt extingui humilitatem,
ideoque vniuerſitatis creator & medicus Deus cauſam
principiumque morborum ſuperbiam eſſe cognoſcens,
contrarijs ſanare contraria procurauit, vt ea ſcilicet, quæ
Iſa. 14. 13. per ſuperbiam corruerant, per humilitatem reſurgerent.
Pſ. 43. 25. Diabolus namque dicit, *in cœlum conſcendam*. Dominus
Iſa. 14. dicit: *humiliata eſt in terra anima mea*, ille dicit, *ero ſimilis*
14. *altiſſimo*: Dominus, *cum eſſet in forma Dei exinaniuit ſemet-*
Phil. 2. 7. *ipſum formam ſerui accipiens, humiliauitque ſe factus obediens*
Iſa. 14. 13. *vſque ad mortem*: ille dicit, *ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium*
Matt. 11. *meum*: Ille dicit. *Diſcite à me quia mitis ſum & humilis*
29.

cordis: ſi principalis ruinæ cauſam & ſalutis noſtræ fun- E
damenta perſpeximus, à quo & qualiter vel iſta iacta ſint,
vel illa emerſerint, quemadmodum deuitare tam atro-
cem mortem ſuperbiæ debeamus, vel illius ruina vel il-
lius doceamur exemplo.

CAPVT XI.

Remedia aduerſus morbum ſuperbiæ.

SI ſuperbiam ferociſſimam beſtiam & deuoratricem
cunctarum virtutum omnimodis feſtinamus extin- Caſſ.
guere, noſmetipſos omnibus hominibus inferiores iu-
dicemus, & viliores & vniuerſa, quæ nobis fuerint ir-
rogata, & ſi ſint iniurioſa vel triſtia, vel damnoſa, tan-
quam à ſuperioribus noſtris illata patientiſſime tolere-
mus, & mente iugiter recolamus vel Domini noſtri vel
ſanctorum eius paſſiones, conſiderantes tanto leuiori-
bus nos iniurijs attentari, quanto longius à meritis eo-
rum & conuerſatione diſtamus. Pariter etiam cogitan- F
tes cito nos de hoc ſeculo migraturos. Deinde poſt-
hæc hanc eandem humilitatem erga Dominum firmiſſi-
me retinemus, quod à nobis ita complebitur vt nihil
noſmetipſos abſque illius opitulatione vel gratia quod
ad virtutum conſummationem pertinet poſſe perficere
cognoſcamus ſed & hoc ipſum quod intelligere meruj-
mus eius eſſe muneris in veritate credamus. Nam &
ſanctus pater Baſilius de curatione & remedio ſuperbiæ Baſil.
ſic ait, impoſſibile eſt curari hoc vitium niſi abſtrahat
ſe & recedat ab omnibus occaſionibus elationis, ſicut
impoſſibile eſt extingui linguæ alicuius vel gentis lo-
quelam vel artificium aliquod, niſi quis omni gene-
re ſe abſtrahat non ſolum ab agendo vel loquendo vel
mouendo, ſed etiam ab audiendo eos, qui agunt id,
quod obliuiſci cupit, & hoc obſeruandum de omni-
bus vitijs.

CAPVT XII.

G

De natura & origine inanis gloriæ.

COenodoxia, quam nos vanam ſiue inanem gloriam Caſſ.
appellamus, multiformis & varia atque ſubtilis eſt
paſſio, ita vt quibuslibet perſpicaciſſimis oculis non di-
cam caueri, ſed prouideri & deprehendi vix poſſit. Na-
ſcitur enim, vt dictum eſt, ex ſuperbia, per hoc enim va-
nitatis viſum diabolus de angelica eſt eiectus beatitu-
dine cum diceret, *ero ſimilis altiſſimo*, & per hunc inanis Iſaia 14.
gloriæ morbum primos homines decepit cum eis dice- 14.
ret, *eritis ſicut Dij ſcientes bonum & malum*, Eſt enim inanis Gen. 3. 5.
gloria multiplex & multiformis, ac varia, vt dictum eſt,
paſſio vndique bellatorem ex omni parte victori occur-
rens. Nam & in habitu & in forma & in inceſſu, in vo-
ce, in opere, in vigilijs, in oratione, in remotione, in le-
ctione, in ſcientia, in taciturnitate, in obedientia, in hu-
militate, in longanimitate, Chriſtianum vulnerare co-
natur, per hoc vanitatis vitium decipitur, quiſquis in
bonis ſuis laudari deſiderat, & non Domino Deo hono-
rem & laudem & gratiarum actiones refert: Nec diuinæ H
imputat gratiæ, quicquid boni cogitauit aut dixit vel fe-
cit, ſed quaſi ex ſe habeat, quod recte cogitauit, vel dixit,
vel opere impleuit, ſeu & dignitatem & ſublimitatem
terreni honoris vel ſpiritalis decorem ſapientiæ vel ex
ſuo merito, vel ex ſuo ſtudio, adquiſiſſe ſe gloriatur, dum
nemo hominum potuit, poteſt aut poterit boni quic-
quam abſque Dei gratia vel adiutorio vel inſpiratione
cogitare, vel dicere, vel facere vel habere, ſicut
dominus in Euangelio diſcipulis ſuis ait, Ioh. 15. 5.
ſine me nihil poteſtis fa-
cere.

A

CAPVT XIII.

Qua comparatione monſtretur natura cenodoxiæ, id eſt, inanis gloriæ.

Caſſ. PVlchre ſeniores naturam morbi huius in modum cæpæ pulforumque deſcribunt, quæ vno decorata tegmine, alio rurſum inueniuntur induta: toties que reperiuntur obtecta, quoties fuerint explicata.

CAPVT XIV.

Qualiter vel quibus modis inanis gloria ſectatores ſuos pulſet ac vexet.

Caſſ. NOn ſolum enim vt cætera vitia in parte carnali, ſed etiam in ſpiritali hominem pulſat ſubtiliore ſe nequitia ingerens menti, & quem non poteſt carnalibus vitiis decipere, de ſpiritalibus bonis conatur ſauciare, tantoque eſt perniſioſior ad conflictum quanto obſcurior ad cauendum. A dextris enim & à ſiniſtris Christianum impugnare non ceſſat.
B
Prou. 4. 27. Ait enim ſapientiſſimus Salomon, *Ne diuertaris ad dextram vel ad ſiniſtram*. Qui enim ſe de virtutibus & operibus bonis extollunt & inaniter blandiuntur ad dextram diuertuntur, qui vero de vitijs gloriam ſibi in ſua confuſione conquirunt, ad ſiniſtram per elationis & inanis gloriæ vitium diuertuntur. Quem de ſpecie ſuccinctæ ac nitidæ veſtis cœnodoxia non potuit generare pro ſqualida & inculta ac viliore conatur inferre, quem non potuit per honorem deijcere, humilitate ſupplantat, quem ſcientiæ & locutionis ornatu non poteſt extollere, grauitate taciturnitatis elidit, ſi ieiunet, palam gloria vanitatis pulſatur, ſi illud contemnendæ gloriæ cauſa contexerit, eodem vitio elationis obruditur, ne vanæ gloriæ contagione maculetur, orationes occultas excitet, & quod nullum habeat huius facti conſcium non effugit aculeos vanitatis. Hic enim morbus necros, qui in ſolitudine cunctorum mortalium conſortia gloriæ cauſa fugerunt, perſequi ceſſat,
C
quantoque amplius vniuerſum quis diſpexerit mundum, tantum alacrius perſequitur & inſectatur, alium quod patientiſſimus ſit operum ac laboris, alium quod ad obediendum promptiſſimos, alium quod humilitate cæteros præponderet, conatur extollere, alius ſcientiæ, alius lectionis, alius vigiliarum prolixitate tentatur, ſolet autem hic vanæ gloriæ morbus quoſdam in clericatudine conſtitutos propter ſonum vocis extollere, eo quod latius pſallant, aut quod ſint forma corporis decori, aut quod parentes diuites ac nobiles habeant, aut quod ſint eruditi ſapientia, aut quod eloquentes & facundiſſimi in ſermone, aut quod ſint diuerſis imbuti artibus & diſciplinis, & quid amplius? ſemper hæc vanitatis peſtis ad hoc hominem tam clericum, quam laicum, tam virum, quam fœminam, tam ſenem quam iuuenem impugnat, vt de bonis, quæ agit, laudem ab hominibus requirat.

D

CAPVT XV.

Quibus indiciis poſſit inanis gloria cognoſci.

Baſil. HIs enim indiciis inanis gloria cognoſcitur, cum quis præſentibus illis qui laudare poſſunt, aliquid agit operis boni. Nullo autem tali præſente vel etiam his qui vituperare poſſunt ſegnis eſſe & pigrior in opere, ſi enim Domino placere vellet ſemper vtique & in omni loco idem eſſet, eadem gereret, adimplens quod ſcriptum eſt, per arma iuſtitiæ à dextris & à ſiniſtras per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam vt ſeductores & veraces: Eſt enim vanitas inflata quædam circa delectationes varias animi languentis affectio, potiendi honoris auida ſimul & neſcia, morbo, excellentiæ inanis inflata, turbulenta, animorum leu[illegible] domina, male fundatis omnibus blanda, repugnantibus fumea, capiendis ſeductoria, captiuis inuicta, ſimulatio quædam virtutum, appetitio dignitatum, dulcis miſeris, amara perfectis. Cui ſeruiunt tumidi, ſub qua iacent elati, qui ſe de operibus, quorum ſibi conſcij non ſunt turpiter iactant, qui ſe prædicari ab hominibus per nefas affectant, qui ſanctos viros ſui comparatione depretiant, his & ſimilibus delinitos vanitas premit, nec eos morbum ſuum ſentire aut ad medicum venire permittit, & quid eſt ad medicum venire, niſi infirmum ſuas infirmitates cognoſcere? tantamque eos ardor humanæ laudis inflammat, vt laborioſa opera quæ populus admiretur, & quibus fama diffunditur, ſine labore ſuſcipiant, & libenter exerceant, inde eſt quod ieiunare, abſtinere, vigilare, Eccleſiam frequentare, vel pſallere, cum hæc omnia ſine labore non faciunt, etiam cum delectatione faciunt, vt ab hominibus, quibus placere non Deo deſiderant, videantur, vnde veritas ait: *Amen dico vobis receperunt mercedem ſuam.* F Matth. 6. 2. & 5.

CAPVT XVI.

Increpatio aduerſus eos, qui inanis gloriæ morbo vexantur, diuerſa ſuper hoc teſtimonia.

EGregius prædicator Paulus monet dicens, *Nolite fieri inanis gloriæ cupidi*, & Dominus Phariſæos caſtigans, *quomodo*, inquit, *poteſtis vos credere qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quæ a ſolo Deo eſt non quæritis.* De his & beatus Dauid cum interminatione dicit, *quoniam Deus diſſipauit oſſa hominum ſibi placentium*, Idem propheta docet non noſtram ſed Domini gloriam eſſe deprecandam cum orando dicit, *Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam*: & Paulus Apoſtolus, *Qui gloriatur in Domino glorietur*, & illud, *gratia Dei ſum id quod ſum*, his autem teſtimonijs eruditus caue ô inanis gloriæ, cupide vt de bonis, quæ agis laudem ab hominibus non requiras, firmiter autem crede, quamuis eleemoſinas multas facias aut longas orationes, aut ieiunia multa, aut caſtitatem aut virginitatem cuſtodias, aut qualicumque bona facias, ſi propter laudes hominum agis, à Deo mercedem pro his bonis nullatenus recipies. Caſſ. Gal. 5. 26. Iohan. 5. 44. Pſ. 52. 6. Pſ. 113. 1. Hieron. 1. Cor. 1. 31. 1. Cor. 15. 10. G

CAPVT XVII.

Remedia quibus inanem gloriam ſuperare poſſimus.

Caſſ. TAli autem remedio hanc multiformem variamque inanis gloriæ beſtiam poterimus euadere, ſi cogitemus illud Dauidicum eloquium. *Dominus diſſipauit oſſa eorum qui hominibus placent*, primitus nihil pro vanitatis & inanis gloriæ capiendæ gratia faciamus: Deinde ea quæ bono initio fecerimus obſeruatione ſimili cuſtodire nitamur, ne omnis laborum noſtrorum fructus poſt irrepens cœnodoxiæ morbus euacuet, etenim ea, quæ nos poſſunt inter cæteros nobiles reddere, ac velut ſolis facientibus laus apud homines ſit conquirenda vitemus: Nam & ad hunc euitandum morbum, neceſſe eſt, vt conſideremus non ſolum fructus laborum noſtrorum nos amiſſuros quodcumque inanis gloriæ propoſito fecerimus, ſed etiam reos magni criminis factos æterna ſupplicia, veluti ſacrilegos ſolicituros, vtpote quia ad iniuriam Dei opus, quod eius obtentu nos oportuit, hominum gratia maluimus exercere, ab eo, qui occultorum eſt conſcius, homines Deo & gloriam mundi gloriæ Domini prætuliſſe conuicti: Eſt etenim huius vitij medicina, prout ſanctus Baſilius Epiſcopus ait, vt omnia propter Deum & ex mandato eius faciamus bona, & in nullo ſectemur hominum laudes, & item alio loco, ſi certus ſit, quis de præſentia Dei & H

A fixam habeat ſollicitudinem Deo placendi, & multo deſiderio teneatur earum beatitudinum, quæ à Domino repromiſſæ ſunt, ab hoc vanitatis iuuante Domino poterit curari vitio.

CAPVT XVIII.

De natura & origine inuidiæ.

Cypr. NIhil magis Chriſtiano cauendum eſt, nihil cautius prouidendum, quam ne quis inuidia & liuore capiatur, ne quis fallentis inimici cæcis laqueis implicatus, dum zelo frater in fratris odia conuertitur, gladio ſuo neſcius ipſe perimatur. Quod vt colligere plenius & manifeſtius perſpicere poſſimus, ad caput eius atque ad originem recurrimus. Videamus vnde inuidia & zelus & quando & quomodo cœperit, facilius enim à nobis malum tam pernicioſum vitabitur, ſi eiuſdem mali & origo & magnitudo noſcatur: B Hinc diabolus inter initia ſtatim mundi & periit primus & perdidit, ille angelica maieſtate ſubnixus, ille Deo acceptus & carus, poſt quam hominem ad imaginem Dei factum conſpexit, in zelum maleuolo liuore prorupit, non prius alterum deijciens inſtinctu zeli, quam ipſe zelo ante deiectus: Captiuus antequam capiens, perditus antequam perdens, dum ſtimulante liuore homini gratiam immortalitatis eripit, ipſe quoque id, quod prius fuerat, amiſit: exinde inuidia graſſatur in terris, dum liuore periturus magiſterio perditionis obſequitur, dum diabolum, qui inuidit, imitator ſicut ſcriptum eſt: *Inuidia autem Diaboli mors introiuit in orbem terrarum*, imitantur ergo illum, qui ſunt ex parte eius, hinc parricidia nefanda cœperunt, dum Abel iuſtum Cham inuidit iniuſtus, & Eſau fratrem ſuum Iacob inuidendo inimicus extitit. Et Ioſeph ab inuidis fratribus eſt venditus, & Saul rex inuidendo eſt perſequutus Dauid & Iudæi inde perierunt, dum Chriſto malunt inuidere quam credere.

Sap. 2. 24.

CAPVT XIX.

Qualiter inuides vexat inuidia.

C NEmo exiſtimet malum iſtud vna ſpecie contineri aut breuibus terminis & anguſto concludi, late patet zeli multiplex & fœcunda pernicies, radix eſt malorum omnium, fons * graduū, ſeminarium delictorum, materia culparum, inde odium ſurgit, animoſitas inde procedit, * auaritia zelus inflammat dum ſuo quis non poteſt eſſe contentus, videns alterium ditiorem, ambitionem zelus excitat, dum cernit quis alium in honoribus auctiorem, zelo excitante ſenſus noſtros atque in ditionem ſuam mentis arcana redigente, Dei timor ſpernitur, magiſterium Chriſti negligitur, iudicij dies non prouidetur, inflatur ſuperbia, exacerbatur ſæuitia, perfidia præuaricatur, impatientia cæcutit, furit diſcordia, ira ferueſcit, nec ſe iam poteſt cohibere vel regere, qui factus eſt poteſtatis alienæ, hinc dominicæ pacis vinculum rumpitur, hinc charitas fraterna violatur, hinc adulteratur veritas, vnitas ſcinditur. Eſt enim inuidia animæ tinea, quæ cogitationum tabeſcet pectoris, inuidit autem in altero, vel virtutem eius, vel felicitatem, id eſt, vel merita propria, vel beneficia diuina, D in malum proprium bona aliena conuertunt inuidi, illuſtrium proſperitate torquentur, aliorum gloriam ſuam faciunt pœnam, quibus cibus lætus non eſt nec potus iucundus, ſuſpirat ſemper & ingemeſcit & dolet, dumque ab inuidis nunquam liuor exponitur, diebus ac noctibus pectus obſeſſum ſine intermiſſione laniatur, mala cætera habent terminum, & quodcumque delinquitur delicti conſummatione finitur, inuidia terminum non habet, permanens iugiter malum & ſine fine peccatum, quanto que ille cui inuidet ſucceſſione meliore profecerit, tanto inuidus & maleuolus in maius incendium liuoris ignibus inardeſcit: Quis facile poteſt, quale ſit hoc malum

Cypr. *Al. generaliū. *Forte auaritiū.

E verbis exprimere, quod inuidus odio hominis perſequitur diuinum munus in homine, cum potius amari homo debeat etiam pro ſui meriti ſanctitate. Tantos inuidus habet iuſta pœna tortores, quantos inuidioſus habuerit laudatores, ſiquidem inuidioſum facit excellentia meriti, inuidum pœna peccati. Inter inuidum autem & inuidioſum hoc intereſt, quod inuidus feliciori inuidit, inuidioſus autem is eſt, qui ab alio patitur inuidiam, inuidia enim ſemper aliena felicitate torquetur & in duplicem ſcinditur paſſionem, cum aut ipſe eſt in eo in quo alium eſſe non vult, aut alium videns eſſe meliorem dolet ſe ei non eſſe conſimilem, pulchre quidam Poeta de inuidia luſit dicens:

Hieron.

Iuſtius inuidia nihil eſt, quæ protinus ipſum
Auctorem rodit excruciatq; animum.

CAPVT XX.

Quibus indicijs inuidorum dignoſcitur inuidia.

F EST enim inuidorum vultus minax & toruus aſpectus, pallor in facie, in labijs tremor, ſtridor dentibus, verba rabida & effrenata conuitia, manus ad cædis violentiam prompta etiamſi gladio interim vacua odio tamen furiatæ mentis armata, odia intra ſe inuidi abſcondunt, in ſuos cruciatus enutriunt, proficientibus inuident, peccantibus fauent, de bonorum malis gaudent, de profectibus lugent, inimicitijs gratuitis ardent, deprehendi pectoris ſui malitiam timent, ſemper amari, nunquam certi, amici diaboli, inimici etiam ſui, opinionem bonorum mundati decolorant, in ſpiritalibus carnalia laudant, vt ſpiritalia bona eiſdem eſſe perſuadeant.

Cypr.

Proſp.

CAPVT XXI.

Increpatio aduerſus inuidos.

O Quicumque es inuidus & malignus videris quam ſis eis, quos odiſti, inſidioſus, pernicioſius, infeſtus nullius magis quam tuæ ſalutis inimicus, & quiſquis ille eſt, quem zelo perſequeris ſubterfugere & vitare te poterit, tu te non poteſt fugere, vbicunque fueris aduerſarius tuus tecum eſt, hoſtis ſemper in pectore eſt, pernicies intus incluſa eſt, ineluctabili catenarum nexu ligatus & vinctus es, inuidia etiam dominante captiuus es, nec ſolatia vlla tibi ſubueniunt, perſeuerans malum eſt hominem perſequi ad Dei gratiam pertinentem. Calamitas ſine remedio eſt odiſſe felicem, ſi homo lucis eſſe cepiſti, quæ ſunt Chriſti gere, quia lux & dies Chriſti es. Quid in zeli tenebras ruis? quid in nubilo liuoris inuolueris, quid inuidiæ cæcitate omne pacis & charitatis lumen extinguis? quid ad Diabolum cui renunciaueras redis? Quid Cain ſimilis extitiſti? quid ſub veſtitu ouium lupus latitas? quid gregem Chriſti, qui Chriſtianum te mentiris infamas? Chriſti nomen induere & non per Chriſti viam pergere quid aliud quam præuaricatio eſt diuini nominis? quam deſertio itineris ſalutaris? Quapropter conſidera, ô inuide, in quanta cæcitate es, qui alieno profectu deficis, qui aliena exultatione contabeſcis, quantæ infelicitatis es, qui melioratione proximi deterior exiſtis, perpende quæſo, quia dum te à liuore minime cuſtodis, in antiquam verſuti hoſtis nequitiam cedis, ſi enim aliena bona diligere voluiſtes, ea quaſi tua propria facere potuiſſes.

Cypr. G

H

CAPVT XXII.

Remedia aduerſus morbum inuidiæ.

HVius autem vitij hæc eſſe poterit medicina, & iſtius curatio morbi, ſi diuinis meditationibus & exercitationibus corroboretur animus contra omnia Diaboli iacula firmandus, & ſi in manibus diuina ſit lectio in ſenſibus dominica cogitatio, & ſi oratio iugis

Cypr.

A omnino non ceſſet, ſalutaris operatio perſeueret, ſpiritalibus ſemper actibus animus occupetur, vt quotieſcumque inimicus acceſſerit, quoties adire tentauerit, clauſum aduerſum ſe pectus inueniat & armatum, & qui fueras inuidia & liuore poſſeſſus, omnem illam malitiam qua prius tenebaris abijce, ad viam vitæ æternæ veſtigijs ſalutaribus reformare, euelle de pectore tuo ſpinas & tribulos, venena fellis euome, diſcordiarum virus exclude, purgetur mens, quam ſerpentinus liuor infecerat, vnde vulneratus fueras inde curare, ama eos quos ante oderas, dilige illos, quibus iniuſtis obtrectationibus inuidebas, bonos imitare ſi ſectari potes, ſi ſectari non potes collætare certe & gratulare melioribus, fac te illis adunata dilectione participem, fac te conſortio charitatis & fraternitatis vinculo coheredem, cogita ea, quæ diuina & iuſta ſunt, habes autem multa, quæ cogites, paradiſum cogita, quo Cain non rediit, qui inuidia fratrem peremit, cogita cœleſte regnum, * quod non niſi concordes atque vnanimes dominus admittit, cogita quod filij Dei hi ſoli poſſint vocari, qui ſunt pacifici, qui natiuitate & lege diuina ad ſimilitudinem Dei patris & Christi reſpondeant adunati, cogita ſub oculis Dei nos ſtare ſpectante ac iudicante ipſo conuerſationis ac vitæ noſtræ curricula decurrere, cogita cito nos ab hoc ſeculo migraturos, ſi enim hæc quæ dicta ſunt cogitaueris & opere impleueris, ab inuidiæ morbo Deo protegente curari poteris.

* For. deeſt ad

B

CAPVT XXIII.

De natura & origine iræ ac furoris.

a IRa enim ex inuidia generatur, cum in exterrio vulneris liuore animus sauciatur, & tanto manſuetudo tranquillitatis amittitur, quanto plus inuidia cuiuſque mentem obſederit, poſtquam diabolus propter ſuperbiam de cœleſti electus eſt beatitudine, inuidus & iracundus homini per deceptricem nequitiæ ſuæ artem de beatiſſimis Paradiſi ſedibus expulit ſeducendo, & hæc eſt natura & initium iræ quæ ſpecies eſt * furoris, inter furorem autem & iram hæc eſt differentia, quia qui iraſcitur intra animos ſuos hoc voluit, ſicut ex ipſo indicatur, quod dicit. *Iraſcimini & nolite peccare*, qui vero furit iam plus aliquid per motum gerit, *furor enim*, inquit, *eis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis*, inter iracundiam autem & iram hoc intereſt, quod iracundus ſemper iraſcitur, iratus pro tempore comitatur.

C

Baſil.

* Forte legendũ furoris.

Pſal. 4.5.

Hieron.

Pſ. 75.5.

CAPVT XXIV.

Qualiter ira vexat iratos ac furibundos.

Caſſ. IRa denique in noſtris cordibus inſidente, nec iudicium rectæ diſcretionis acquirere, nec honeſtæ contemplationis intuitum, nec maturitatem conſilij poſſidere, nec vitæ participes, nec iuſtitiæ tenaces, ſed ne ſpiritalis quidem ac veri luminis capaces poterimus exiſtere, *quia exacerbatus eſt*, inquit, *præ ira oculus meus*, nec ſapientiæ participes efficiam & ſi ſapientes omnium pronunciari opinione videamur, quia ira in ſinu inſipientiũ requieſcit. Duplex autem non ſolum apud nos, verum etiam apud philoſophos iræ nomen accipitur, vel cum iniuria laceſſiti naturalibus ſtimulis comitámur, vel cum requieſcente impetu & furore reſtricto poteſt mens habere iudicium & nihilominus ſuper eo, qui putatur læſiſſe deſiderat vltionem, hoc autem vitium iræ humanitatem & clementiam & manſuetudinem aufert ab eo, qui eam familiarius poſſidet.

Pſal 6.8.

D

Hieron.

CAPVT XXV.

Quibus indicijs dignoſcitur iracundus.

Caſſ. CVm miſerabilem hic iræ morbus obſederit mentem aduerſus qui commotus fuerit rancorem animi reſeruat, negat quidem ſe verbis iraſci, ſed reipſa & opere indignari grauiſſime comprobatur, * namque ei congruo ſermone compellat, nec affabilitate ei ſolita colloquitur, ſed eſt ei reſponſio amara, ſermo durus, vultus toruus, aſpectus auerſus, mens turbida & aduerſa quem ira retentat ſemper paratus ad irridendum, ad exaſperandum, ad reprehendendum, & bona eius non recte pronunciandum, hoc enim vitium mentem turbat, rectum conſilium diſſipat, iuſtitiam alienat.

E

* neque cum.

CAPVT XXVI.

Increpatio aduerſus morbum iræ.

Caſſ. SI ad perfectionem tendis, & agonem ſpiritalem legitime cupis decertare, ab omni ira, & furore alienus exiſte, audi quid Dominus noſter præcepit dicens. *Omnis qui iraſcitur fratri ſuo reus erit iudicio*, Et Paulus Apoſtolus, *Omnis*, inquit, *ira & indignatio & clamor & blaſphemia tollatur à vobis cum omni malitia*, cum dicit, *Omnis ira tollatur à vobis*, nullam penitus velut neceſſariam & vtilem nobis excepit. Quod autem dicit Pſalmiſta: *Iraſcimini & nolite peccare* iubet, nobiſmetipſis vitiiſque noſtris ac ſuggeſtionibus prauis iraſci, & non peccare ad effectum ſcilicet eas noxium perducere, hoc autem iræ vitium caue ne vel leuiter in corde reſideat tuo, admittit enim vbi fuerit ſanctam multarum virtutum cateruam, ait enim ſcriptura. *Vir iracundus inhoneſtus eſt*, & iterum, *ira in ſinu inſipientium requieſcit*, Et, *iracundus agit ſine conſilio*, & *vir animoſus parit rixas*, *vir autem iracundus effodit peccata*, & Apoſtolus, *Ira enim viri iuſtitiam Dei non operatur*.

Matth. 5.22.

Epheſ. 4.31.

F

Pſal. 4.5.

Eccl. 7.10.

Prouerb. 15.18.

Iac. 1.20.

CAPVT XXVII.

Remedia quibus iram de cordibus noſtris eradicare poſſimus.

Caſſ. HÆc eſt huius morbi medicina perfecta, vt primitus credamus nullo modo ſiue iniuſtis ſiue iuſtis ex cauſis licere nobis iraſci, ſecundo ſcientes nos templum Spiritus ſancti effici omnino non poſſe iracundiæ in nobis ſpiritu commorante, postremo vt cogitemus nequaquam licere nobis orare nec iratos fundere preces ad Deum, & in certum humanæ conditionis ſtatum conſiderantes quotidie nos credamus è corpore migraturos, nihilque nobis continentia caſtitatis, nihil ieiuniorum, orationum, eleemoſinarum, vigiliarumque laboribus conferendum, quibus propter iracundiam ſolam & odium ab vniuerſitatis iudice ſupplicia promittuntur æterna.

G

CAPVT XXVIII.

De natura & origine triſtitiæ mortiferæ.

EX ira quoque triſtitia oritur, quia perturbata mens quo inordinate ſe concutit eo addicendo confundit & cum dulcedinem tranquillitatis amiſerit, nihil hanc niſi ex turbatione ſubſequens mæror paſcit. Nonnunquam tamen iræ præcedentis vitio ſubſequi ſeu concupiſcentiæ lucriue cuiuſdam minus indepti generari triſtitia ſolet, cum ſe harum rerum quadam ſpe mente concepta quis viderit excidiſſe, interdum vero etiam nullis exiſtentibus cauſis diabolico inſtinctu tanto repente mærore deprimimur, vt quicquid benigna affabilitate, quicquid competenti confabulatione à quoquã prolatum fuerit, importunum nobis ac ſuperfluum iudicetur, nullaque à nobis reddatur eis grata reſponſio vniuerſos cordis noſtri receſſus felle amaritudinis occupante.

H

A

Caput XXIX.

De natura & origine triſtitiæ ſalutiferæ.

Caſſ. PRædicator egregius de hac triſtitia ait, quæ ſecundum Deum eſt triſtitia, pœnitentiam ad ſalutem ſtabilem operatur, hæc enim aut alienum peccatum luget aut proprium, nec de hoc dolet, quod diuina iuſtitia agitur, ſed de eo mæret, quod humana iniquitate committitur, hæc namque tribus generatur modis, primo pro pœnitudine delictorum, ſecundo pro deſiderio perfectionis, tertio pro contemplatione futuræ beatitudinis, his enim indicijs ſalutifera dignoſcitur triſtitia, eſt namque obediens, affabilis, humilis, manſueta, ſuauis ac patiens, habens in ſemetipſa omnes fructus Spiritus ſancti quos enumerat idem Apoſtolus. *Fructus autem ſpiritus* Gal. 5.22. *eſt charitas gaudium pax, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, manſuetudo, continentia*, hæc eſt enim vt dictum eſt, ſalubris triſtitia, ſecundum Deum, quæ pœnitentiam ad ſa-
B lutem ſtabilem operatur, quæ ſectatores ſuos à mundanis & noxiis ſeparat actibus, & ad cœli dirigit arcem. Abſque iſta enim omnis triſtitia tanquam ſeculi, & quæ mortem inferat æqualiter repellenda eſt, nunc ad propoſitum ordinem iræ mortiferæ reuertendum eſt.

Caput XXX.

Qualiter triſtitia mortifera ſectatores ſuos vexat ac propulſat.

Caſſ. QVem enim hic peſtifer poſſidet morbus ab omni eum ſeparat diuinæ contemplationis intuitu, mentemque eius ab omni puritatis ſtatu labefactat ac deprimit. Non orationes ei cum cordis alacritate permittit explere, non ſacrarum lectionum ſinit remedijs incubare, tranquillum ac mitem eſſe non patitur, & ad euncta operationum vel religionis officia, impatientem & aſperum reddit, omniq; ſalubri conſilio perdito & cordis con-
C ſtantia perturbata velut amentem facit & ebrium, ſenſum frangit, quem & obruit deſperatione pœnali.

Caput XXXI.

Quibus indicijs mortifera declaratur triſtitia.

Caſſ. HÆc vero triſtitia aſperrima eſt, impatiens, dura, plena rancore & mærore infructuoſo, ac deſperatione pœnali, quem vero poſſidet ab orationis ſegregat ſtudio, à lectionis abſtrahit exercitio, ad ſacras meditationes negligentem reddit & deſidem, ad ſancta vigiliarum ſtudia tardum facit, & pigrum, vniuerſos fructus ſpiritales euacuat, quos an ouit illa conferre quæ ſecundum Deum eſt triſtitia.

Caput XXXII.

Increpatio aduerſus morbum mortiferæ triſtitiæ.

Caſſ. QViſquis es huic peſtifero irretitus morbo, memento quia ſicut tinea veſtimento & vermis ligno ita triſtitia nocet cordi tuo: Euome igitur hoc amaritudinis venenum, vt quid enim pro amiſſione lucri præſentis
D triſtaris? vt quid pro illato detrimento? vt quid pro irrogatis iniurijs? vt quid mortifera deſperatione, pro innumeroſitate peccatorum tuorum, ſicut Cain poſt fratricidium, & Iudas poſt proditionem triſtando concurreris,
Ezech. 33. 11. audi dicentem Dominum *Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat*, vbi & quando & in quacunque re triſtitia ſeculi contra ſe erexit dicente & opere; *gaudens gau-*
Iſa. 61. 10. *debo in Domino, & exultabo in Deo ſalutari meo.*

Caput XXXIII.

Remedia quibus triſtitiam mortiferam de cordibus noſtris exterminare poſſimus.

Caſſ. HAnc ergo perniciosiſſimam paſſionem ita de nobis expellere poterimus, ſi mentem noſtram ſpiritali meditatione iugiter occupatam futura ſpe & contemplatione repromiſſæ beatitudinis erigamus, pro æternarum rerum intuitu ſemper læti atque immobiles perdurantes, nec caſibus deiecti præſentibus nec proſperis ſublimes elati, vtraque velut caduca & mox tranſitura contemplantes, & Apoſtolus Iacobus huius vitij medicinam nobis congruenter inſinuat dicens: *Triſtatur aliquis ve-* Iac. 5. *ſtrum oret, æquo animo eſt pſallat*, his enim modis vniuerſa malarum triſtitiarum genera opitulante Domino poſſumus ſuperare ſi volumus.

Caput XXXIV.

De natura & origine auaritiæ.

Caſſ. AVaritia, quæ in Græco dicitur Philargiria, quæ eſt ſimulachrorum ſeruitus. Apoſtolo dicente, radix omnium malorum, ſic enim ait, *radix omnium malorum eſt* 1. Tim. 6. 10. *cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide & inſeruerunt ſe doloribus multis*, Oritur autem hæc inſaturabilis peſtis ex ſuperbia, quæ eſt Dei contemptus. Nam angelicus F ille ordo, qui de cœlo infeliciter cecidit propter ſuperbiam & auaritiam corruit, vbi & hæc inſaturabilis rabies auaritia, quæ & cupiditas dicitur principalem ſumpſit originem, dum Domino concupiuit eſſe ſimilis, cum diceret. *Ponam ſedem meam ad Aquilonem, & ero ſimilis altiſſimo*, Iſaia 14. 14. quia auaritia non ſolum pecuniæ eſt, ſed etiam altitudinis, per hanc diabolus primos homines de clauſtris eiecit Paradiſi, per hanc & Dominum auſo improbo tentauit, cum ei omnia regna mundi oſtendit dicens, *Hæc omnia tibi dabo ſi procidens adoraueris me*, hæc autem inexple- Matth. 4. 9. bilis pernicies vt Proſper luculentiſſimus doctor ait ſine Proſp. ſuperbia inueniri non poteſt, ſic enim ait, ſane cupiditas atque ſuperbia in tantum vnum eſt malum, vt nec ſuperbus ſine cupiditate, nec ſine ſuperbia poſſit inueniri cupidus. Denique ſi quodlibet peccatum perpetrare non poſſum niſi meæ delectationi conſentiam, quod cupiditatis eſt proprium & Dei præcepta contemnam, quid eſt ſuperbiæ malum, quomodo non ex cupiditate quæ eſt Eccl. 10. 15. radix malorum omnium & ex ſuperbia, quæ *initium omnis peccati* dicitur procedit omne peccatum. G

Caput XXXV.

Qualiter auaritia vexat auaros.

Caſſ. AVaritia enim quoſdam ſectatores ſuos vexat in acclamatione, & laude boni nominis facta populari, quoſdam de ſublimitate honoris, quoſdam de adquirendis rebus ſuperfluis: Nonnullos de rapiendis aliorum facultatibus, nonnullos vt proprias retineant inutiliter diuitias propulſat, ſolet namque auarus cogitare vel dicere, ſi pecunias reconditas non habuero, quid filij mei poſt mortem facient, quid ſi infirmitas corporis mei euenerit, quid ſi longa ſenectus prolongauerit, hæc & alia Ierem. his ſimilia tractantes auari pecunias vtcumque conquirentes nummos per fas & nefas habere deſiderant, & pleno ſacello delectantur, currunt enim & diſcurrunt, nunc huc, nunc illuc, negotiando, rapiendo, mentiendo iurando, rixando, tunc enim putat bonum habuiſſe ſe diem, quando denarium reponit auarus in arca & ideo H inſatiabilis & inexplebilis per omnia turpitudinum ge- Caſſ. nera * laſciuia æque diſcurrit, vbi pecunias reponat, cui * Videntur redundare laſ. & legendum aura. eas credat ambiguus, deinde quid ea ijs emere, qualeque commercium valcat duplicare cura grauiori diſtenditur, cumque illi * & ex hoc voto ceſſerit, auidior famis adcreſcit auaritiæ, tantoque vehementior ſuſcitatur, quanto etiam ſumma lucri maior apponitur. Cum pecuniæ etenim incremento rabies cupiditatis augetur, ſicut enim hydropicus quanto plus bibit, tanto plus ſitit, ita auarus quanto magis habet, tanto magis habere deſiderat, nihilq; aliud reſpicit cordis intuitu, quam vnde pecuniam paratæ valeat procreatrix namque eſt omnium malorum auaritia, quæ ſequaces ſuos vbi ſpes nummi aliqua potuerit refulgere, nullam fidem exhibere permittit, pro hoc non mendacij, non periurij, * Forte & hoc ex voto. Caſſ.

A

non furti facinus perhorreſcit. Fitque per omnia vt alijs venter, ita auaro aurum & ſpes lucri pro Deo: Vnde beatus Apoſtolus *auaritiam ſimulachrorum ſeruitutem* pronũciauit, eo quod figura Dei & imagine prætermiſſa, quam deuote ſeruiens Deo immaculatam in ſemetipſo debuit cuſtodire, hominum figuras impreſſas auro diligere pro Deo maluit & tueri. Cunctos igitur pene omnes agitat auaritia, nullum de his quietum eſſe permittit, qui nihil habent cupiditate torquentur, illi qui diuitias poſſidẽt, ſollicitudine cruciantur. Nec ipſis enim bene eſt, qui recondito auro incubant, imo ipſis eſt grauius, ſemper enim ſunt anxij, mæſti, ſolliciti, ne hoc ſeruus auferat, ne fur effodiat, atque ideo retrudentes illud tenebris, ita abſcondiunt, vt omnium ſubterfugiat notionem, nihil ex eo proferentes aliquando ad vſum, ne apertio tenebrarum ſit cauſa perdendi, ſeruant autem illud & non vtuntur, ſeruant inquam, cuſtodes ergo dixerim iſtos eſſe * dominos & alienum attendere diligenter, non propriũ conuenienter expendere: auarus enim ſolicitius ſeruat, quam acquirit, moleſtius cuſtodit quam rapuit, ſuſpirat enim vigilans acquirendo, ſuſpirat dormiens reſeruando, nec vigiliæ lætæ, nec ſomnus ſecurus, nec dies lætus, nec nox quieta eſt, diſcutitur, torquetur & gemit, & quaſi illi proficiat, quod acquirit. Qui poſſeſſionibus longe lateque diffuſis in confinio alium poſſidere non patitur, dum terminos iungit, fines producit, calumniatur pauperi, mediocrem premit, vicinum excludit, & omnes circumcirca poſitos infeſtando ac perſequendo depellit, qui non acquirit, niſi alius fleuerit, lucra non condit, niſi alius gemuerit: Cui ſoli bonum eſt, quod publicum malum eſt, dum aut fructus ſeruat, aut annonam captat, aut inflat pretia, aut fœnus exaggerat, dum acquirendi lucra per nocendi exquirit ingenia, cui pupillorum dulcis eſt gemitus, & viduarum ſuauis eſt fletus, dum præda huiuſmodi paſcitur, & ſpolijs talium delectatur. Qui diues eſt archa, non merito, poſſeſſione non genere, nomine non dignitate, cuius auaritiæ nec proprium ſufficit, nec modum imponit alienum, ſolet namque auaritia deuictum animum quaſi ex ratione exhortari cum dicit, valde ſine culpa eſt, quod quædam habenda concupiſcis, quia non multiplicari appetis, ſed egere pertimeſcis, & quod male alius retinet ipſe melius expendis.

Col. 3. 5.

* Forte interponendum (non)

B

C

CAPVT XXXVI.

Quibus indicijs cognoſcitur auaritia.

Caſſ.

QVem enim auaritia poſſidet, magis ad forum quam ad Eccleſiam properari ſuadet, magis intentis oculis perſpicit aurum, quam cœlum, magis auro textas & oloſericas veſtes conſiderat, quam animæ ſuæ virtutes, magis denariũ amat, quam pauperem, magis huius vitæ lucrũ, quam animæ ſuæ remedium, magis aurum quam Deum, nullam enim humilitatem, nullam obedientiam, nullam charitatem, nullam reuerentiam, nullam virtutẽ tem exhibet, ſed indignatur, ad omnia & ad ſingula opera murmurat atque ſuſpirat & velut equus duriſſimus ad præcipitium fertur infrenis.

D

CAPVT XXXVII.

Increpatio aduerſus auaros, diuerſa ſuper hoc teſtimonia.

Luc. 12. 15.
1. Cor. 6. 10.
Eccl. 5. 9.
Eccl. 10. 9.
Eccl. 5. 9.

O Quiſquis es auare & cupide audi Dominum in Euangelio ſuo dicentem, *Cauete ab omni auaritia ſua*, & Apoſtolum comminantem, *neq; auari, neq; rapaces, regnum Dei poſſidebunt*. Audi & Salomonem dicentem, *fructum non capiet ex eis*, Item, *auaro nihil eſt ſceleſtius*, & item alio in loco dicit Scriptura, *auarus pecunia non implebitur*, pertimeſce ô auare has diuinarum ſcripturarum ſententias, & noli in archa cubiculi terreni tuas reponere diuitias, ſed eas potius per manus pauperum orphanorum, viduarumque, in cœleſtibus tranſmitte theſauris. Audi ô auare, ô cupide, Paulum dicentem Apoſtolum, *Auaritia nec nominetur in vobis*, Item *auaritia quæ eſt ſimulachrorum ſeruitus*. Quam ſit hæc rabies humano generi noxia audi adhuc ipſum dicentem Apoſtolum: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli & deſideria multa & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem*, Audi & Iacobum Apoſtolum eius noxia vulnera aperientem, *Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miſerijs quæ aduenient vobis, diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, veſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt, aurum & argentum veſtrum æruginauit, & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras quaſi ignis*, his ſacris perterritus ſententijs, caue ô miſer auare, ne aurum reponas in arcis, & peccatum in anima, ne veſtes in camera, & ſcelus in conſcientia, ne fruges & ſubſidia in cellaria, & miſeram reſerues animam in inferno cum diabolo ſine fine miſerabiliter cruciandam. Da pauperibus, ô auare quod habes in terra, vt inuenias reſeruatum in cœlo ab Angelis, quod pro Chriſti amore diſtribuiſti pauperibus in terra, ſi enim in hac vita pauperibus tuam non diſtribueris ſubſtantiam, poſt mortem autem ſcias te cum purpurato diuite & auaro ſine miſericordia in inferno cruciandum. *Nihil enim prodeſt, ſi vniuerſum mundum lucraueris*, ſic Dominus ait, *& poſt mortem detrimentum animæ tuæ patiaris*. Caue ne cuiquam moleſtus exiſtas, ne iniuſte aliquem opprimas, ne potentibus, aut pauperibus, ne vicinis aut extraneis, ne viduis aut pupillis, ſua iniuſte abſtrahas, voces enim eorum & lachrimæ ad iuſtum & diſtrictum iudicem Deum aſcendunt.

F
Eph. 5. 3.
Col. 3. 5.
1. Tim. 6. 9.
Iac. 5. 1.

F

Matth. 16. 26.

CAPVT XXXVIII.

Remedium contra morbum auaritiæ.

Caſſ.

HÆc eſt enim medicina & curatio perfecta, huius peſtiferæ cladis, ſi ſuper omnia conſiderantes conditionem fragilitatis humanæ, caueamus, ne dies Domini, ſicut fur in nocte ſuperueniens, audiamus illud quod in Euangelio diuiti dictum eſt, *ſtulte hac nocte animã tuam expetent à te, quæ autem paraſti, cuius erunt?* qui enim ab hoc vitio ſanari deſiderat, ſine ceſſatione diem mortis ante oculos præcogitet, & quod poſt hominem in ſepulchro vermis, & poſt vermem puluis futurus ſit, penſet, & vbi tunc erunt eius diuitiæ pertractet, hæc & his ſimilia pertractando ſit eleemoſinis largus, oratione compunctus, timore Domini ornatus, pœnitentia feruens, caritate ardens. Hactenus diuina opitulante gratia de quinque ſpiritualibus vitijs vt * exiguis noſtra potuit ex orthodoxorum patrum opuſculis ſuccinctim huic exceptioni æterna inſeruit teſtimonia, nunc quoque reſtat, vt de duobus carnalibus, gula videlicet atque luxuria eo donante, qui abſtinentes caſtaſque diligit mentes, carpendo vt cœpimus, pertractemus.

Luc. 12. 20.

G

* Forte exiguitas vel exiguis noſtra doctrina. Sed habet etiã cap. 4°. exiguitas.

CAPVT XXXIX.

De natura & origine gaſtrimargiæ, quæ interpretatur ventris ingluuies.

EXcepta ſuperbia, quæ eſt principalis ruina & regina, materque omnium vitiorum, ſeptem ſunt eius ſoboles, quinque videlicet ſpirituales, id eſt inanis gloria, inuidia, ira, triſtitia, auaritia, duoque carnales, ventris ingluuies ſcilicet, atque luxuria, ſunt autem ſimul octo, principalia vitia, iam de quinque vitijs cum matre ſexta pariter ſupra diſputatum eſt, abhinc de gaſtrimargia & luxuria vt octonarium expleant numerum, pertractandũ eſt. Ventris autẽ ingluuies, quæ & concupiſcentia gulæ dicitur, vbi vel quando, qualiterq; ſumpſit originẽ plenius Proſper inſinuat dicens. Videamus qualiter illi homines primi cõmiſerint tã grande peccatũ quod & ipſos de paradiſo proiecit, in hoc vitæ pœnalis exitiũ, & in eis originaliter totũ damnauit genus humanũ, prohibitum ſiquidem à Domino fuerat, quod de ligno ſcientiæ boni & mali ne comederent, ſed gulæ vitio decepti

H

Proſp.

come-

A comederunt, niſi enim comediſſent, perpetuo immortales eſſent, ſi ſub Deo ſuo viuentes præceptum, quod acceperunt cuſtodiſſent, nec deſererentur à Deo niſi Deū prius ipſi deſererent, & idcirco hanc ærumnoſam huius vitæ miſeriam gulæ delicto atque morti traditi ſunt deiecti, vbi omnis homo per peccatum naſcitur, per laborem viuit, per dolorem moritur.

Caput XL.

Qualiter ventris ingluuies vexat ac propulſat amatores ſuos.

Caſſ. TRibus enim modis ventris ingluuies ſuum quē poſſidet hominem vexat, primo vt ante horam Canonicam & ſtatutam gulæ cauſa cibos potumque deguſtet, ſecundo quæ tantummodo ventris ingluuie & ſaturitate quarumlibet gaudet eſcarum, tertio quod accuratioribus & pretioſioribus cibis delectatur, quod nec corporis
B ſui neceſſitas, nec ſoæ qualitas perſonæ congruit, ſunt enim, vt Iſidorus ait, quatuor genera diſtrictionum in gulæ appetitu, id eſt, quid, quando, quantum & quomodo appetatur. Quid ad rem ipſam pertinet quæ appetitur, quando, ſi ante legitimum tempus quid appetatur: Quātum vero ad immoderationem refertur, quomodo ad impatientiam feſtinationis accipitur. Gaſtrimargia enim, id eſt, ventris ingluuies, quem poſſidet patienter, viuere nō permittit. Nam illum nocturnis horis frequenter de ſuo facit ſurgere lecto, & vt celeriter ad ſeceſſum feſtinet, certatim cum magno impetu vrget. Digeſtio ventris & gut-
Hieron. turis vno occupatur officio. Nimiæ enim eo tempore illū circumdant luxurioſæ cogitationes, quia vbi ſaturitas & ebrietas fuerit, ibi libido dominatur, nunquam ego ebrium caſtum putabo, qui etſi vino conſopitus dormierit, tamen potuit peccare per vinum. Poſtquam enim à ſuo miſero ſurrexerit ſomno diſcurrit huc illuc, anxiando, perquirendo, quomodo qualiter, vel quibus cibis,
C potibuſq; ſuum iterum poſſit onerare ventrem, quacumque enim hora à ſomno ſurrexerit, ſiue media nocte, ſiue gallicantu, ſiue illuceſcente die, ſtatim dolorem capitis ſentit nimium, ſitim ardentem, & ſtatim vt voraciſſimus lupus auide potum cibumque cum omni anxietate perquirit, & vbi inuenerit, mox labia ſicca, fauces amaras, pulmones inflatos, viſcera collidentia, vorando vt gluto & gaſtrimargus refrigerat.

Caput XLI.

Quibus poſſit indiciis cognoſci gaſtrimargus, id eſt, gulæ deditus.

QVem hæc miſerabilis laceràt beſtia, his poteſt dignoſci indicijs. Nam delitioſus ſemper & auidus eſt, cibos enim lautiores & pretioſos requirit. Quantacumq; ciborum fercula ante ſe poſita viderit, vt de omnibus ſumere poſſit, pertractat, tempus & horam edendi ſolicite per horologia anxius inueſtigat, ſæpiuſq; egreditur, & in-
D greditur cellam ac ſolem velut ad occaſum tardius properantem crebrius intuetur, ſi autem diſputationem aliquam audierit de abſtinentia & ieiunio aurem auertit aliunde fabulas ſumit, & vt citius poteſt illo de loco fugit & quibuſcumq; poteſt ingenijs huc illucq; peruolat, inquirendo vnde ſibi diuerſos cibos poculaq; conficiat, & vt ſolus hos percipiat horam expectat ſecretam.

Caput XLII.

Increpatio aduerſus gulæ deditos.

Luc. 21. 34. ADuerſus vos, ô gaſtrimargi & guloſi, diuina per Euangelium intonat ſententia dicens, *Attendite ne grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate*, & Paulus, aduer-
1. Cor. 6. 13. ſus vos clamitat Apoſtolus *Eſca ventri & venter eſcis, Deus autem & hunc & hanc deſtruet*. Nam & de vobis idem Apo-
Phil. 3. 9. ſtolus dicit, *quorum Deus venter eſt & gloria in confuſione eorum qui terrena ſapiunt*. Conſiderate, quia Sodomitæ non vi-
Caſſ. ni crapula, ſed ſaturitate panis ſubmerſi ſunt, audite Domini Prophetam Hieruſalem increpantem. *Quid enim peccauit ſoror tua Sodoma niſi quia panem ſuum in ſaturitate & abundantia comedebat*, penſate igitur ſi Sodomitæ ſola nimietate panis corruerunt, quid facient illi, qui ſano corpore carnium ac vini perceptione immoderata libertate præſumunt, non quantum caperet imbecillitas, ſed quantum animi libido ſuggeſſerit vſurpantes? Audite pariter ô gulæ deditι, ô ebrioſi & vinolenti quam vehementer arguantur comeſſatio & ſumptuoſa conuiuia per Prophetam ita vt comminetur dominus ſe non dimiſſurum hanc iniquitatem his qui eam libenter am-
Iſa. biunt dicit enim per Eſaiam: *Ecce gaudium & lætitia occidere vitulos & iugulare arietes, comedere carnes & bibere vinum, ſi dimittetur iniquitas hæc vobis, donec moriamini*, ſicut omnes carnales cupiditates abſtinentia reſecantur, ita omnes animæ virtutes edacitatis vitio deſtruūtur, inde eſt quod & idem Propheta dicit. *Princeps coquorum deſtruxit muros Hieruſalem*, quia & venter cui ſeruitur à coquis virtutes
Eph. 5. 18 animæ diſtruit. Quapropter audiant ebrioſi, *nolite inebriari vino in quo eſt luxuria*, audiant & illud Propheticum,
Oſe. 4. 11. *Fornicatio & ebrietas auferent cor*, ebrietas, ſicut in Loth
F ſenſus ratione captiuat, audiant qui multum bibunt & non inebriantur. *Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum,*
Iſa. 5. 22. *& viri fortes ad miſcendam ebrietatem*, audiant vino multo deditι & luxurioſe viuentes per Eſaiam Prophetam. *Væ*
Ibid. 5. 11 *qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectandam vſque ad veſperum vt vino æſtuetis*: Audiant guloſi, audiant ebrioſi Apoſtolum Paulum dicentem, *Non in comeſſationibus, & ebrie-*
Rom. 13. 13. *tatibus*, & iterum *eſca nos non commendat Deo*. Quapropter
1. Cor. 8. admonendi ſunt gulæ deditι ne in eo quod eſcarum delectationi incumbunt luxuriæ ſe * mucro transfigant.
* Iug. ſo crone. Quanta ſibi per eſum loquacitas, quanta mentis leuitas inſidietur aſpiciant, ne dum ventri molliter ſeruiunt, vitiorum laqueis crudeliter aſtringantur.

Caput XLIII.

Remedia contra morbum gaſtrimargiæ id eſt ventris ingluuiem.

G QVi autem hoc vitium plene ſuperare deſiderat, nō ſolum in ſumendis dapibus parſimoniam teneat, vt ſcilicet refectionem ſemper eſuries temperet verum etiam accuratiores ſimul & ſuauiores epulas excepta cor-
Caſſ. poris infirmitate & hoſpitum ſuſceptione contemnat & non ſolum mentem & corpus ſuum conſtringat ieiuniis, verum etiam vigiliis, lectione quoq; & crebra compunctione cordis, vbertate quoq; lachrymarum & orationis aſſidua, ſeu & eleemoſinarum largitate, nec non & aſſiduitate cuiuslibet boni operis, mentemq; ſuam contemplationi diuinæ defigat amore virtutum potius & pulchritudine cœleſtium delectetur, & ita velut caduca deſpiciet vniuerſa præſentia. Nam & contra triplicem impugnationem quæ in huius vitij vexatione ſuperius deſcripta eſt, triplicem obſeruantiam neceſſe eſt, cuſtodiri, id eſt, vt primum legitimum tempus & horam abſolutionis & refectionis expectet, ſecundo vt abſq; ſumma neceſſitate corporis, vt ſupra dictum eſt, delitioſas ſibi epulas præparare non iubeat. Tertio vt qualibuſcumque eſcis, vilioribuſq; contentus ſit.
H

Caput XLIV.

De natura & origine luxuriæ ac fornicationis.

Caſſ. EX quo etiam hic immundiſſimus ſpiritus luxuriæ atque fornicationis oriatur voce dominica declaratur.
Matth. 15. 19. *De corde, inquit, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia* & cætera, hic enim fornicationis infeſtiſſimus morbus cum à primo tempore pubertatis, impugnare incipiat hominum genus non
Iſod. niſi priua cetera vitia ſuperentur, extinguitur. Oritur etenim luxuria ex vitio ſuperbiæ exemplo primi hominis, qui mox vt per ſuperbiam tumuit contra Deum, ſtatim carnis ſenſit libidinem, & pudenda operuit, inter cætera ſeptem vitia, quæ mater vitiorū ſuperbia generat, fornicatio maxima eſt ſceleris, quia per carnis immunditiam templum Dei violat & tollens membra Chriſti

facit

A facit membra meretricis: Diuerſa ſunt autem fornicationis genera. Eſt autem fornicatio carnalis, in qua fit corporis inquinatio, eſt & ſpiritalis, in qua non corpus polluitur, ſed mens inquinatur, de qua Chriſtus ait. Matt. 5. 28. *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Omnis enim immunda pollutio, fornicatio dicitur, quamuis quiſque diuerſa turpitudinis voluptate proſtituatur, Cass. ex delectione enim fornicandi, vnus gignuntur flagitia, quibus regnum Dei clauditur, & homo a Deo ſeparatur, vnde & in veteri lege de nefandis criminibus, quæ in occultu fiunt, & ea nominare turpiſſimum eſt, ne & dicentis os & aures audientium polluerentur, Matth. 5. 28. generaliter ſcriptura complexa eſt dicens. *Verecundos vel reuerentes facite filios Iſrael ab omni immunditia*, de qua & Ephes. 5. 3. Paulus Apoſtolus loquitur. *Fornicatio autem & omnis immunditia aut auaritia nec nominetur in vobis ſicut decet ſanctos.* Nam & Prophetarum in locis plurimis inuenimus, idololatriam, fornicationem appellatam, vt illud, Ezech. 6. 9. *fornicabantur*, inquit, *poſt idola ſua & ſpiritu fornicationis ſeducti ſunt.*

B

CAPVT XLV.

Qualiter luxuria vexat luxurioſos.

PLerumque hi, quos hæc immundiſſima vexat paſſio, turpes & luxurioſos proferunt ſermones & nimio libidinis ardore ſuccenſi ad ſpecioſas mulierum formas petulantes ingerunt oculos, & anxii hac illucque ſollicitando currentes, quomodo & vbi qualiterque etiam in nefandiſſimis criminibus, quod nimis turpe eſt dicere, ſuam immundiſſimam poſſint explere libidinẽ. Nam & ideo ſæpe comptæ pretioſis ſe induunt veſtibus, vt amari poſſint ab his, quos in ſua miſeria cupiunt participes habere, & qualicumque diabolico ſtibio & ornatu poſſunt, ſuas decolorant facies.

CAPVT XLVII.

Quibus poſſit indiciis cognoſci luxurioſus.

C Cypr. QVibus eſt enim vita luxurioſa & impudica frequenter verba vana & falſa atque luxurioſa loquuntur, vagari oculos ſemper per formas illices & ſpecioſas permittunt, pompatico & illæcebroſo greſſu incedunt, laſciuiam diligunt, libidinem amant, cupiditatem applaudunt, verba multiplicant, gulæ concupiſcentias ſectantur, ebrietatem diligunt, lites & iras non deuitant, auaritiam & philargiam non refrenant, otioſitatem amant, bonis moribus non delectantur, inter eos qui de caſtitate & continentia loquuntur tacent, ſcripturas diuinas, de vita pudica, faſtidiunt, habitum ordinatum propoſitumque conuenientem tam capillorum quam veſtium ſicut decet non habent, Omnem immunditiam non deuitant, ſed amant.

CAPVT XLVII.

Increpatio aduerſus luxurioſos & fornicatores.

AVdiant luxurioſi, qui carnalem ſectantur luxoriã Paulum Apoſtolum terribiliter comminantem.

D 1. Cor. 6. 9. *Neq; fornicatores*, inquit, *neq; idolis ſeruientes, neq; molles, neque maſculorum concubitores, neq; ne fures, neque auari, neque ebrioſi, neq; maledici, neq; rapaces regnum Dei poſſidebunt*, & Heb. 13. 4. rurſum *fornicatores & adulteros iudicabit Deus*, & rurſum 1. Cor. 6. 18. idem Apoſtolus ait: *Fugite fornicationem fratres, quodcumq; enim peccatum fecerit homo extra corpus eſt, qui autem fornicatur in corpus ſuum peccat.* Audiant & hi qui ſpiritalem ſectantur luxuriam, id eſt, qui in corde libidini conſentiũt, & ad opus concupitæ libidinis non pertranſeunt: Matt. 28. *Qui viderit*, inquit Dominus, *mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Et per beatũ Iob. dicitur: Iob. 31. 1. *Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine, quam enim partem haberet Deus in me deſuper & hereditatem omnipotens de excelſis.* Niſi enim * actori noſtro cogitatio, prauus conſenſus, diſpliceret, nequaquam per Eſaiam diceret, Eſa. 1. 16. *Auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis.* Et in Euangelio Phariſæis, Matth. 9. 4. *Quid cogitatis mala in cordibus veſtris.* Iſid. Ex corde enim primum fornicationes ſunt auferendæ vt non prorumpant in opera, hinc eſt, quod per prophetam dicitur, Iſa. 32. 11. *Accingite lumbos veſtros ſuper vbera veſtra*, hoc eſt, in corde libidines reſecate, quæ ad lumbos pertinent. Nam cor ſuper vbera eſt, non in lumbis. Audiant & hi qui ſectantur immunditiam, id eſt, qui non grande putant eſſe facinus, quod ſine concubitu maris & feminæ in diuerſis diabolicis proſtitutionibus, ſuam prouocant libidinem. Apoſtolum, inquit, Paulum audiant dicentem. 1. Cor. 6. 10. *Neq; immundi regnum Dei poſſidebunt*, Et rurſum, Eph. 5. 3. *fornicatio & omnis immunditia nec nominetur in vobis.* Non enim diceret, *omnẽ immunditiam*, niſi diuerſis ex modis influxu ſeminis fieret, Hier. fieret & ſordiſſima titillatio carnis. Audiant Paulum Cass. Apoſtolum dicentem, omnes pariter adulteri, luxurioſi, fornicatores, immundi, molles maſculorum concubitores. *Non enim*, inquit, *vocauit vos Deus in ignominiam ſed in ſed in ſanctimoniam*, itaque qui hæc ſpernit, ſed Deum qui etiam dedit ſpiritum ſuum ſanctum in nobis, & illud,

F 1. Theſſ. 4. 3. *Hæc eſt*, inquit, *voluntas Dei, ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis vos à fornicatione, vt ſciat vnuſquiſq; veſtrum vas ſuum poſſidere in honore & ſanctificatione*, Non in paſſione deſiderij, ſicut & gentes, quæ ignorant Deum, & illud in Epiſtola ad Heb. 12. 14. Hebræos *Pacem*, inquit, *ſectamini & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum*, hic quoque videntur ſine ſanctimonia quam ſolet integritatem mentis vel puritatem corporis appellare pronunciauit. Deum, penitus videre non poſſe, ſiquidem & hic ſimiliter infert, eundem ſenſum explanans, ne quis fornicator, aut profanus, vt Eſau, audiant hi qui non carnis corruptione ſed cordis delinquunt, ſententiam ſancti Baſilij Cæſarienſis Epiſcopi, Mulierem inquit ignoro, & virgo non ſum, vbi intelligitur non tam in mulieres eſſe abſtinentiam, quam integritatẽ cordis, vnde & Auguſtinus Epiſcopus, virginitas carnis, corpus intactum, virginitas animæ fides incorrupta.

CAPVT XLVIII.

G

Remedia contra morbum luxuriæ ac fornicationis, omniumque immundorum nefandorumq; criminum.

DVplex namque oppugnatio eſt fornicationis atque Cass. luxuriæ, armata vitio conſurgens ad prælium & idcirco ſimiliter ei gemina eſt acie reſiſtendum, ſiquidem vt morbo carnis animæque concretum virus * acquirit, ita niſi vtriſq; pariter dimicantibus nequeat debellari. Nec * Fort. nequit. enim ſufficit ei qui ab hoc immundiſſimo vino deſiderat ſanari ſolum corporale ieiunium; niſi præcedat contritio ſpiritus & oratio, & continua ſanctarum ſcripturarum meditatio, ſed & ſpiritalis intelligentia & ſcientia, ad expurgationẽ huius impuriſſimæ paſſionis plurimum prodeſt, labor etiam opuſque manuum ad huius vitij refrenationem optime adiuuant, & ante omnia humilitas vera, ſine qua nullius vitii penitus poterit vnquam triumphus acquiri, ſummo etenim ſtudio ad excoctionem illius morbi, parſimonia ieiuniorum ſectanda eſt: ne eſcarum abundantia refecta caro rectorem ſuum ſpiritum deiiciat. Hic enim morbus cum corporis afflictione & contritione cordis, ſolitudine quoque ac re- H motione indiget, vt poſſit ad integram ſanitatis ſtatum pernicioſa æſtuum febri depoſita peruenire. Valde enim noxium eſt, in oculorum fornicatorum obtutibus, ſpecioſas habere formas, & non ſolum ſpecioſas, verum etiam qualeſcumque vbi fornicatio aut fornicationis ſuſpicio eſſe poteſt, Dauid enim ſanctus & ſecundum cor Hier. Domini electus, Berſabeæ captus eſt nuditate, quapropter adulterio iunxit homicidium, Salomon enim quod noluit recedere à mulieribus, receſſit à Domino, & nequiquis de ſanguinis propinquitate confidat, in illicitum Thamor ſororis Ammon frater exarſit incendium. Valde enim prodeſt ad extinguendum fornicationis ardorẽ Cass. longe recedere ab his quorum aſpectus nos pertrahere & prouocare poteſt ad incitamentum libidinis: Illud enim primitus expiandum eſt, vnde fons vitæ mortiſque

manare

A Prou. 4. 23. Matt. 15. 19.

[illegible] are cogitatur, dicente Salomone. *Omni cuſtodia ſerua cor tuum*, ex inde enim procedunt cogitationes luxurioſæ, dicente Domino, *De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes* &c. ſed & qui pleniter vult ſuggeſtionem huius diabolicæ callidıtatis extinguere, p[illegible] tinum recordationem omnium fœminarū de corde ſuo expellere feſtinet, earumq; conſortium quibuſcumq; congruis modis poteſt effugiat. Vnde & beatiſſimus antiſtes Ambroſius inter cætera ait, ſi intraueris in caſtellū ne appropinques mulieribus & non demoreris in lectionib. apud illam, quomodo enim ſi quis degluriat hamū, ſic capitalitur anima tua: Nam & optime iuuat ad extinguendam fornicationis flammam recordatio perpetuæ damnationis ignis que æterni & præteritorum rememoratio ſcelerum ſeu & præmeditatio omnis, dieſq; tremendus futuri iudicij, ſed & pro abſolutione præteritorū delictorum, & pro adipiſcenda perpetua mentis & corporis puritate multum adiuuat eleemoſynarum pia largitio, & quod maius eſt, hunc immondiſſimum fornicationis ſpiritum, omni mentis intentione non noſtris viribus confidentes credamus nos expugnare poſſe, hoc enim perficere induſtria humana non præualet, ſed opitulatio & miſericordia Domini, nec labore & ſtudio proprio victoriā obtinere nos poſſe credamus, niſi fuerimus diuino auxilio ac protectione ſuffulti; impoſſibile eſt enim hominem ſuis, vt ita dixerim, pennis ad tam præcelſum cœleſteque præmium ſubuolare, niſi eum gratia Dei de terræ luto & cœno munere caſtitatis eduxerit. Quapropter, vt cuncta huius morbi remedia breuiter replicem. Oportet eum, qui ab hac peſtifera valetudine vult curari, imprimis indeſinenter nocturnis & diurnis precibus, à Domino ſe poſtulet purgari, vigilijſque lectionibus ſacris ſcripturarum, meditationibus, compunctione ſcilicet, contritione cordis & corporis remotione, manuum operatione, atq; indefeſſo ieiunio perutgilet. Huc vſque eo quo ſancti eccleſiarum Dei Doctores octo principalia vitia deſcripſerunt, prout exiguitas ſenſus noſtri potuit largiente Domino ex diuerſorum patrū edictis de origine, vexatione, indicijs, increpationib. remedijſq; eorundē vitiorū pauca excerpſimus teſtimonia, nunc quoq; reſtat, vt ſecundum traditionem ſanctorum patrum Ægyptiorum

C

Orientaliumq, eadem vitia, eorumq; ordinem, vt bonorum omnium auctor dare dignabitur, breuiter carpendo proſequamur.

CAPVT XLIX.

De Gaſtrimargia cæterorumq; principalium vitiorum recapitulatio.

Caſſ.

GAſtrimargia græcè, latine concupiſcentia gulæ, ſiue ingluuies ventris dicitur. Eſt enim primum corporale peccatū, per quod primi homines eiecti ſunt de Paradiſo & per quod Eſau primogenita ſua vendidit concupiſcendo lenticulam, hoc enim vitium tribus modis videtur regnare in homine, id eſt, dum homo non neceſſitate, ſed gulæ concupiſcentia anticipare cupit, ſtatutam refectionis h[illegible] iam, ſecundo quæ tantummodo ventris ingluuie & ſaturitate, quibus, qualibuſque eſcis onerare deſiderat ventrem. Tertio quæ pretioſioribus accuratioribuſq; oblectatur epulis: Contra hanc triformem rabiē,

D

triformis adhibenda eſt curatio, id eſt, vt primū expectet tempus refectionis legitimum. Tempus enim Chriſtiani hominis legitimum refectionis, niſi pro corporis infirmitate, ante horā diei tertiam auctoritate Canonica non eſt ſtatutum ſed prohibitum, ſecundo vt etiam *ipſis vilioribus cibis, non pro deſiderio, ſed pro neceſſitate & ſuſtentatione corporis ſumat. Ipſa etiam aqua cibiq, viliſſim[illegible] pro deſiderio gulæ, & non pro neceſſitate corporis aſſumantur, peccatum gaſtrimargiæ ex diuinis ſcripturarum reſponſis eſſe cognoſcitur. Tertio vt qualibuſcumque eſcis vilioribuſque contentus ſit, ſed & per orationem, ieiunium, abſtinentiam, aſſiduitatemque quorumlibet operum bonorum, hoc miſerrimum ſuperatur vitium.

* for. de ipſis

CAPVT L.

De fornicatione.

Iſid.

FOrnicatio eſt omnis immunda pollutio. Prima fornicationis oculorum tela ſunt, ſecunda verborum, ſunt autē principalia genera fornicationis duo, primum *in qua fit per commixtionem carnis ſiue cū fœmina, vel etiam alia quacumq, immunditia ad explendum libidinis ardorem. Hæc autē carnalis dicitur fornicatio. Secunda autem ſpiritalis dicitur fornicatio quæ ſola concupiſcētia & deſiderio perpetratur: De qua Dominus dicit, *qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Hæc autē eſt huius impuriſſimæ paſſionis perfecta curatio, vt ſubtrahat ſe modis omnibus ab earum conſortio & viſu, vbi hæc latitat mleſtiſſima paſſio, & cum oratione aſſidua, lectione crebertima, vigilijſque continuis recordationem ignis æterni ac timorem præſentiæ Dei, diemq; mortis abſq, vlla intermiſſione pertimeſcat, & ieiunia, eſuriemque diligat, & ſaturitatem ventris refugiat, pulchre S. Ambroſius Epiſcopus, vt peritiſſimus medicus cuidam tale dedit conſilium: ſtatue in pondere panem tuum, & bibe menſura aquam tuam & ſpiritus fornicationis fugiet à te.

* for. legen. (in quam)

Matth. 5. 28

F Ambr

CAPVT LI.

De Philargiria.

PHilargiria, quæ interpretatur auaritia, ſiue amor pecuniæ omnium criminum materia eſt, vnde & Apoſtolus ait: *Radix omnium malorum eſt cupiditas*, omni peccato peior eſt, auaritia & amor pecuniarum. Vnde per Salomonem dicitur. *Nihil eſt ſceleſtius quam amare pecuniam*, hæc enim animam ſuam venalem facit, quoniam in vita ſua proiecit intima ſua. Eſt enim philargiria peſtis inſaturabilis, vt ait quidam ſemper, inquit, auarus eget, quia, quanto magis acquirit tanto amplius quærit. Non ſolum deſiderio augendi excruciatur, ſed etiam amittendi metu afficitur, fit enim hæc inſatiabilis beſtia, in acquirendo, habendo, tenendo, & ſicut Hydropicus quanto plus bibit, tanto plus ſitit, ſic & hæc paſſio vt dictum eſt, quanto plus habet, tanto plus deſiderat. Quamuis omni humano generi ſit inimica hæc paſſio, maxime autem monachis, omnibuſque clericis diuinis conſecratis officijs pernitioſiſſima eſt, impugnat enim eos tripliciter: Primo facit eos velle acquirere ea, quæ ne antea quidem poſſederant, ſicut Giezi diſcipulus ſancti Eliſei. Vnde cum eo æterna lepra ſancti Eliſei maledictione perfunduntur. Secundo facit eos reſumere pecunias, vt Iudam proditorem Domini, quas antea, Chriſtum ſecuti abiecerant. Tertio facit eos aliquam reſeruare partem, cum de diuitijs ſeculi ad paupertatem Chriſti tranſeunt, vt Ananiam & Sapphiram, pro quo vna cum eis Apoſtolico ore morte mulctantur. Hæc eſt igitur huius vitij perfecta curatio ſi illud Apoſtolicum recordetur dictum. *Habentes*, inquit, *victum & veſtitum his contenti ſimus* & illud quod in Euangelio diuiti dictum eſt. *Stulte hac nocte animam tuam expetent à te, quæ autem paraſti, cuius erunt?* ſed & aſſiduus Dei timor & recordatio præteritorum ſcelerum & fraterna charitas & opera miſericordiæ, eleemoſynarumque pia largitio, ſpeſque futuræ beatitudinis, & oratio cum cordis, *cogoatione, aſſidua, hanc ſerpentinam & virulentam mortificant paſſionem.

Iſid.

1. Tim. 6 10.

Eccli. 10 9.

G

Caſſian

1. Tim. 6.

Luc. 12. 20

H

*for. cōtritione

CAPVT LII.

De Ira.

Caſſ.

IRæ duo ſunt genera, vnum ſalutiferum, alterum mortiferum. Ira ſalutaris eſt, quando homo contra propria iraſcitur peccata & contra ſe ipſum indignatur, dum male agit, & contra laſciuientes cordis ſui motus indignanter infremit, & ea, quæ agere turpe eſt coram hominibus

A vel proloqui, in latebras abſcondiſſe ſui pectoris indignatur, Angelorum ſcilicet ac Dei ipſius præſentiam, cui nulla latent ſecreta pertimeſcens. Taliter nos iraſci etiam ille propheta docet, qui dicit. *Iraſcimini & nolite peccare*, id eſt, iraſcimini veſtris vitijs ac ſuggeſtionibus prauis, & nolite peccare, id eſt, prauas & malas cogitationes veſtras ac ſuggeſtiones ad effectum & opus malum non perducere. Ille etenim cum aquam de Ciſterna Bethlemitica concupiſſet* eamque ſibi allatam iratus contra cupiditatis ſuæ deſideria, ſtatim fudit* eam in terra, dicens. *Propitius ſit mihi Dominus, non faciam hoc, num ſanguinem iſtorum hominum qui profecti ſunt, & animarum periculum bibam?* Alia eſt autem ira mortifera, quæ multa generat mala, hæc enim ſi cordi inſidet, oculum mentis noxijs tenebris obcæcat, nec iudicium rectæ diſcretionis acquirere, nec honeſtæ contemplationis intuitum, nec maturitatem conſilij poſſidere permittit, nec vitæ participes, nec iuſtitiæ tenaces, nec veri luminis capaces poterunt exiſtere morbo huic irretiti, fit autem hæc ira aliquando de propria amaritudine, aliquando alterius prouocatione diabolico inſtinctu, hæc autem ira mentem turbat, rectum conſilium perdit, quæ ſi ratione non regitur, in furorem vertitur, ita vt homo ſui animi impotens ſit, facieſque non* conuenit. Cuius morbi hæc erit medicina perfecta, vt primitus credamus, nullo ſiue iniuſtis, ſiue iuſtis ex cauſis licere nobis iraſci dicente Apoſtolo. *Omnis ira & indignatio tollatur à vobis*, nullam reliquit huius generis iram, ſed & per patientiam & manſuetudinem ac longanimitatem, & per veram cordis compunctionem, & per rationem intellectualem quam Deus inſerit mentibus humanis, & per timorem* illud Euangelici dicti, *Omnis qui iraſcitur fratri ſuo reus erit iudicio*, & per recordationem orationis Dominicæ, vbi Deo dicitur, *dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*, optime vincitur.

Pſal. 4. 5. | * for. eamque ſibi allatam vel refundat poſtea | * in eam | Reg. 24. 7. | B | * for. cõueniat | Epheſ. 4. 31. | * forte (illius) | Matth. 5. 22. | Mat. 6. 12.

CAPVT LIII.

De triſtitia.

Baſil. DVo ſunt enim genera triſtitiæ, vnum ſecundum Deum, alterum ſecundũ ſeculum, illa quæ ſecundũ C Deum triſtitia eſt, ſalutifera eſt: illa quæ ſecundum ſeculum mortifera, ſecundum Deum, eſt triſtitia, cum pro mandati negligentia, vel pro præuaricatione triſtamur, ſecundum quod ſcriptum eſt, *triſtitia tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam*, fit vero hæc triſtitia modis tribus, *primo*, pro pœnitudine delictorum, *ſecundo* pro deſiderio perfectionis, *tertio* pro contemplatione futuræ beatitudinis, de qua & beatus Paulus Apoſtolus, *quæ ſecundum Deum eſt*, inquit, *triſtitia pœnitentiam ad ſalutem ſtabilem operatur, ſeculi autem triſtitia eſt, quæ mortem operatur* cum aliquis de rebus humanis, quæ ad ſeculum pertinent, contriſtatur, hæc miſerabilis paſſio in bono opere nihil perficere valet, hæc animum turbat, & ſæpe pernicioſiſſimam deſperationem animæ inijcit, delinquenti, & bonorum futurorum ſpem abſtrahit, ſic autem hæc ſæculi triſtitia modis ſex, aliquando ex præcedente ira deſcendit, aliquando pro amiſſione lucri, aliquando pro detrimento illato aduenit, aliquando pro irrogatis generatur iniurijs, aliquando de irrationabili mentis confuſione procedit, aliquando mortali deſperatione D pro ſcelerum magnitudine naſcitur. Quæ omnia triſtitiarum genera vincuntur per ſpiritalem lætitiam & meditationem, & per bonorum ſpem futurorum, & priſcarum conſolationem ſcripturarum, ſeu & per fraternum in ſpiritali iucunditate colloquium, ſanctorumque operum exercitium.

Caſſ. | 2. Cor. 7. 10. | Caſſ.

CAPVT LIV.

De Accidia.

Caſſ. ACcidia græcè, latinè tædium ſiue anxietas cordis, vel etiam otioſitas dicitur: Affinis hæc triſtitiæ, excæcat enim mentem accidia, ab omni contemplatione virtutum, & a[illegible] ſpiritual[illegible] ci animam dormitare, ſicut beatus, *eleganter ex[illegible] *dormitauit*, inquiens, *anima mea præ tædio*, id eſt, præ accidia, propter ſatis non corpus dixit, ſed animam dormitaſſe, fit enim aliquando in mente, aliquando corpore, aliquando mente ſimul & corpore, omnibus enim modis Deo famulantib. multum nocere probatur, dũ ab omni actu ſpiritali redduntur otioſi, ac vacui, hoc autem vitiũ ſancti Eccleſiarum Dei doctores inter octo vitia principalia non adnunciauerunt, ſed ſub triſtitiæ titulo eum poſuerunt, & in Catalogo prædictorum vitiorum, vnde accidiam ſubtraxerunt, vt eadem vitia octo fierent, inuidiam poſuerunt, ſed ècontra S. Patres Ægyptij & Paleſtini orientaliumq; regionũ, qui inſtitutiones & correctiones monachorum maxime deſcripſerunt, in adnotatione principalium vitiorum, inuidiam recte ſub ſuperbiæ titulo ordinauerunt. Accidiam vero vnum ex octo principalibus vitijs eſſe, affirmauerunt, ob hoc videlicet quod monachis ac ſolitarijs magis experta eſt hæc paſſio, & in eremo conuerſantib. infeſtior hoſtis ac frequẽs, ſed quia F in prima eorundẽ principalium vitiorũ deſcriptione, de accidia nil tetigimus, reſtat quoq; vt de origine ac vexatione indicijſq; & receptionib. remedijſq; illius, ſicut & de cæteris principalibus vitiis excerpſimus adiuuante Domino ex ſanctorum patrum opuſculis breuiter congrua capiamus teſtimonia.

* f[illegible] | eſt | uid[illegible] | Pſa[illegible] | 28

CAPVT LV.

De natura & origine accidiæ.

ORitur autem accidiæ ſpiritus ex intermiſſione & negligentia boni operis, nec non & ex lectionis orationiſque tarditate ſeu & ex huius ſæculi triſtitia, ac ex aſpernatione atque contemptu diuinorum & principalium præceptorum.

CAPVT LVI.

Qualiter accidia vexat accidioſos.

Caſſ. QVem hæc miſerabilis poſſidet paſſio ad omne opus bonum facit, deſidẽ, pigrum & inertem, non eum in proprio reſidere loco permittit. laſſitudinem corporis vbiq; eſuriem quinta ſextaq; hora tantã ſuſcitat, vt velut G longo itinere, grauiſſimoq; labore confectus ſibimet laſſus videatur, & nunc huc, illuc perambulat anxius, ſæpiuſq; ingreditur & egreditur cellam ac ſolem velut ad occaſum tardius properantem crebrius intuetur omniq; actu ſpiritali redditur otioſus ac vacuus, nihilq; aliud procurans, quam vbicunque colore occaſionem refectionis futuræ valeat præparare, mens enim otioſi nihil aliud cogitare nouit, quam de eſcis ac ventre, *in deſiderijs enim eſt*, Prou. vt ſacra teſtatur ſcriptura, *omnis otioſus*.

CAPVT LVII.

Quibus indicijs cognoſcitur accidioſus.

Caſſ. BEatus Paulus Apoſtolus vt verus & peritiſſimus medicus accidiæ vulnera in Epiſt. ad Theſſal. plenitera aperit dicens, *Rogamus vos fratres, vt abundetis magis, & operã detis, vt quieti ſitis, & vt veſtra negotia agatis & operemini manibus veſtris, & vt honeſte ambuletis & nullius aliquid deſideretis.* His enim indicijs cognoſcitur accidioſus, primo quia inquietus eſt, ſecundo quia aliena curat negotia, quod curioſitatis eſt malum, tertio quia dedignatur proprijs operari manibus, quarto quod inhoneſte ambulat, quinto quod aliena deſiderat. & in alio loco idem Apoſtolus notat accidioſos. *Audiuimus*, inquit, *inter vos quoſdam ambulare inquiete*, & ſubiungit ſtatim, *ſecundum languorem*, *qui inquietudinis huius eſt radix*; *nihil*, inquit, *operantes*, tertium quoque morbum, qui ex iſto velut quidam ramuſculus oritur, ſed curioſe agentes, ecce in hac ſententia accidioſos inquietos eſſe, & otioſos, ac curioſos confirmat, quẽ enim hæc miſerabilis nequiſſimaque cruciat paſſio, adorationis ſtudium facit pigrum, & deſidem & ſomni telo elidit, ad lectionis vero exercitium fatigatum inertem, dormitantem reddit & pigrum, & quaſi toto corpore vermibus grauiter ſcatentem, ad exercitationem quoq;

1. Theſſ. 4. 10. | H | 2 Theſſ. 3.

A ... operis tædium ... eit & pigrum, & vt ab o-
ratione, à lectione, à prædicatione, ab honeſta & ſancta
collocutione, nec non & vt ab exercitatione boni operis,
ſe celeriter poſſit ſubtrahere, diuerſas ac multiplices, co-
gitatione & opere inquirit occaſiones & cauſas.

CAPVT LVIII.

Increpatio contra ſpiritum accidiæ diuerſa ſuper hoc teſtimonia.

Caſſ. VT quid ioſelia anima talibus inimicorum machinis
impedita, accidię ſpiritu, velut ariete validiſſimo fa-
tigata ſomni telo eiſſus cōcidis, aut cellolæ tuæ oſtijs ab-
ſcidis. Non n. declinando accidiæ impugnationē fugies,
ſed reſiſtendo ſuperabis, quiſquis es ò monache, qui ſpi-
ritu accidiæ vexaris, audi antiquiſſimam veriſſimamq; à
ſanctis patribus prolatam ſententiam, operantem mona-
chum dæmone vno pulſari, otioſum vero innumeris ſpi-
ritibus deuaſtari, audi ſanctam & veriſſimorum Patrum
B ſententiam. Qui accidiam ſuperare deſiderat, nec ſom-
num diligat, nec cellulam deſerat, ſed vigiliis & oratio-
nibus inſiſtat, & cellulæ ſuæ clauſtris operibus manuum
ſuarum intentus conſiſtat, Audi & ſanctum Ambroſium
Amb. Epiſcopum dicentem, ſi ſpiritus accidiæ aſcendet in te,
domum tuam non dereliquas, & ne derelinquas in
tempore luctum vtilem, ſpiritum accidiæ abigunt la-
chrymæ, ſpiritum autem triſtitiæ conturbat oratio, & ne
des teipſum ſomno multo, quia ſomniculoſus & acci-
dioſus monachus incedit in malis, qui autem vigilat, ſic-
ut paſſer erit, ſomnus multus adducit tentationes, qui
autem vigilat effugiet eas, Audiant pariter omnes, in
Caſſ. ſanctæ matris Eccleſiæ gremio conſtituti, qui accidiæ
nequiſſimo ſpiritu pulſantur, audiant intente ſancta-
Prou. 31. rum teſtimonia ſcripturarum, ait Salomon, *In deſiderijs*
eſt omnis otioſus, in deſiderijs ſcilicet malis, de hoc iner-
Eccli. 33. 29 tiæ morbo rurſus idem Salomon ita commemorat. *Via*
nihil operantium ſtrata ſunt ſpinis, id eſt, vitijs. Item, *mul-*
Prou. 28. 19. *ta enim mala docuit otioſitas*, & iterum, *qui ſectatur otium re-*
plebitur paupertate, vel viſibili ſcilicet, vel inuiſibili, de
C hac autem otioſi paupertate alibi quoque ita deſcribi-
fort. deeſt (veſte) tur, *& * veſtietur conſciſa & pannoſa omnis ſomniculoſus*: id
eſt, non merebitur illo veſtimento ornari, de quo A-
Rom. 13. 14. poſtolus præcepit. *Induite vos Dominum Ieſum Christum*,
& iterum, *induti lorica iuſtitiæ & charitatis*. & de quo
1. Theſſ. 5. 8. etiam Dominus ad Hieruſalem loquitur per prophe-
Iſa. 52. 1. tam, *Exſurge, exſurge Hieruſalem, induere veſtimentis glo-*
riæ tuæ, Audiant & Paulum Apoſtolum: *Omnes attidio-*
2. Theſſ. 3. 10 *ſi & otioſi, ſi quis non vult operari non manducet*: & iterum:
Ephes. 4. 28 *Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operan-*
do manibus ſuis quod bonum eſt, vt habeat, vnde tribuat ne-
ceſſitatem patientibus: Non ſolum enim verbis damnat
Apoſtolus otioſitatem ſed & exemplis nam cum veniſ-
ſet: Corinthum acceſſit ad Aquilam & Priſcillam,
eo quod eiuſdem eſſent artis & manebat cum eis, & operaba-
tur, erat enim ſcenofactoria artis. & alibi loquitur. *Quæ*
mihi neceſſaria erant, & his qui mecum fuerant, miniſtraue-
runt manus iſtæ: Multa enim & infinita mala generat o-
tioſitas in mente Chriſtiani, & èconttra multa vitia am-
putat operatio manuum. Quapropter inertiæ & o-
tioſitatis malum velut ſerpentem totis viribus fugiant
Chriſtiani, & manuum ſuarum operibus, bonorum-
D que omnium ſtudijs occupati, in diuinis laudibus,
corde, ore, & opere, cum ſancto Dauid propheta
Pſ. 127. 1. perſiſtant dicentes, *Beati omnes qui timent Dominum, qui*
ambulant in vijs eius: Labores manuum tuarum quia man-
ducabis beatus es, & bene tibi
erit.

CAPVT LIX.

Remedia quibus accidiam ſuperare poſſimus.

E VIncitur autem hic nequiſſimus accidiæ morbus, per
orationis, & vigiliarum inſtantiam & per ſtudium
lectionis diuinæ, & per ſacram bonorum hominum col-
locutionem, & admonitionem, nec non & per recorda-
tionem & confeſſionem peccatorum, ſeu & per deſide-
rium futuræ beatitudinis, ac per ſtabilitatem loci deuo-
tionisque ſuæ, & per exercitium cuiuslibet artis & labo-
ris, ſed & per infirmitatem corporis, & ſilentium oris &
locutionis, ſeu & per timorem Domini, ita vt credat ſe
præſentem eſſe Deum ſcrutantem corda & renes. Nec
non & per refrenationem vanarum cogitationum, pro-
pter quod dictum eſt, *prouidebam Dominum in conſpectu meo* Pſ. 15. 8.
ſemper quoniam à dextris eſt mihi ne commouear, & per ſepara-
tionem eorum, qui iactantiam & otioſitatem ſectantur
& contemplationem diuinæ maieſtatis, ita vt ſemper ſe
credat adſiſtere ante oculos Dei. F

CAPVT LX.

De cenodoxia, id eſt, vana gloria.

COenodoxia græcè, latinè inanis gloria, ſiue vana Caſſ.
gloria dicitur, quæ varia & multiformis atque ſub-
tilis eſt beſtia omnibus, quos ſuperat nimis nociua, quæ
Chriſtianum non ſolum vt cætera vitia, in parte carnali,
ſed etiam in ſpiritali pulſat, ita vt ſi non poteſt carnali-
bus vitijs decipi, ſpiritalibus ſucceſſibus acrius ſaucia-
tur, & ſecundum definitionem antiquorum patrum xv.
modis & eo amplius militem Chriſti vulnerare conatur,
id eſt, in habitu, in forma, in inceſſu, in voce, in opere, in
vigilijs, in ieiunijs, in oratione, in remotione, in lectione,
in ſcientia, in taciturnitate, in obedientia, in humilitate,
in longanimitate, tantoque hic morbus pernicioſior ad
conflictum quanto obſcurior ad cauendum, fit enim tam Iſid.
in factis quam in dictis, dum ſibi magis quam Deo pla-
cere, & laudem ab hominibus comparare ſtudet, dum
nihil ſibi homo arrogare debeat propter peccatum. G
Quanto enim hæc rabies deiecta fuerit, tanto acrius re- Caſſ.
ſurgit ad luctam, omnia vitia ſuperata marceſcunt, &
deuicta per ſingulos dies infirmiora redduntur, hoc ve-
ro deiectum potentius reſurgit ad pugnam, & cum pu-
tatur extinctum ſua morte viuacius conualeſcit, nec æ-
tate enim, nec ſolitudine deferuet, quod nec loco no-
cuit * exaudi, nec ætate marceſcere, ſed de ſucceſſib. vir- *for. excludi
totum animatur, & non ſolum paruos, verum etiam
magnos & angelicos viros de culmine virtutum deij-
cit, Graue eſt iactantiæ & vanæ gloriæ vitium & pericu- Iohannes Ieſm.
loſum nimis, & quod de ipſo etiam perfectionis faſtigio
deijcit animas. Eſt autem ſpecies mali huius duplex
quædam, nonnullus enim accidit in ipſis ſtatim initijs
operum bonorum cum parum aliquid vel abſtinentiæ
impenderint, vel pecuniæ in pauperes prærogauerint,
& cum de eo ita ſentire debeant, qui quaſi quod impen-
derint, adiecerint, ita agunt & ita ſentiunt, quaſi emmeo-
riores ſint illis, quibus aliquid largiti ſunt. Alia vero eſt
iactantiæ & vanæ gloriæ ſpecies, cum quis ad ſummam
virtutem peruentens, non totum Deo ſed ſuis laboribus
ac ſtudijs deputat, & dum ab hominibus gloriam quæ-
rit, perdit eam, quæ à Deo eſt, propter quod omni gene- H
re fugiamus iactantiæ vitium, ne forte incurramus eum
lapſum, quem diabolus incurrit. Hi enim, quos hæc
vexat paſſio, laudem humanam de bonis quæ agunt re-
cipere deſiderant, & de operibus, quorum ſibi, conſcij
non ſunt turpiter iactant, & ſe ab hominibus prædicari Proſp.
per nefas affectant, ſanctoſque viros ſui comparatione
deprauant, & ideo bona faciunt aliquando cum magno
labore, vt ab hominibus, quibus placere non Deo deſi-
derant laudem recipiant. Vnde & veritas ait. *Amen dico* Matth. 6. 2. & 5.
vobis receperunt mercedem ſuam. Cum enim pro recto opere,
vt S. Papa ait Gregorius, laus tranſitoria quæritur, æterna

A retributione res digna vili pretio venundatur. Cuius miſeræ paſſionis hæc eſt perfecta & ſalubris medicina, recordatio diuinæ bonitatis aſſidua, per quam omnia bona humano generi collata fuerunt, ſunt eruntq; oratio & oratio continua cum lachrymis cordiſq; compunctione, & diuinarum ſcripturarũ frequentiſſima lectio, ſeu & præteritorum recordatio peccatorũ, eorumq; rememoratio bonorũ qui vanæ gloriæ morbo deiecti ſunt, ſed & recordatio Dñi ſententiæ, *quomodo*, inquit, *poteſtis vos credere qui gloriam ab inuicē accepiſtis, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt non quæritis*, & Apoſtoli Pauli, *ſi hominibus placerem, Chriſti ſeruum nõ eſſem*, & *nolite fieri inanis gloriæ cupidi*, & ſancti Dauid Prophetæ. *Quoniam Deus diſſipauit oſſa eorum qui hominibus placẽt*, & ſuper omnia ſi inſtantiſſima diuinæ bonitatis laus in corde, ore atq; opere cum timore mortis, vitæ præſentis ſemper ante oculos cum lachrymis verſetur.

Ioan. 5. 44. Gal. 1. 10 Gal. 5. 26 Pſ. 52. 6.

CAPVT LXI.

De ſuperbia.

B SVperbia eſt mater & origo ac regina omnium vitiorum per quam angeli ceciderunt de cœlo; & ſicut eſt origo omnium criminum, ita ruina cunctarum virtutum, ipſa eſt enim in peccato prima, ipſa in conflictu poſtrema, hæc enim aut in exordio mentem per peccatum proſternit, aut nouiſſimæ de virtutibus deijcit, & inde omnium peccatorum eſt maxima, quia tam per virtutes quam per vitia humanam mentem exterminat, omnis peccans ſuperbus eſt, eo quod faciendo vetita contemptui habeat diuina præcepta. *Recte ergo initium omnis peccati ſuperbia*, quia niſi præceſſerit mandatorum Dei inobedientia, tranſgreſſionis nõ ſequitur culpa: Cuius duo ſunt genera, vnum quod ſpiritales ſummoſque pulſat, aliud quod etiam incipientes carnaleſq; complectitur, & licet vtrumque ſuperbiæ genus tam in Deum quam in homines noxia inflet elatio, tamen illud primum ſpecialiter refertur ad Deum, ſecundum ad homines proprie pertinet, ſuperbia enim, vt dictum eſt, omnes pariter virtutes euacuat, cunctaque iuſtitia & ſanctitate hominem expoliat, & quid amplius, non ſolum peccatum eſt ipſa, ſed etiam nullum peccatũ fieri poteſt aut potuit, vel poterit ſine ipſa. Qui morbus licet vltimus ſit in conflictu vitiorum atque in ordine ponatur poſtremus, origine tamen & tempore primus eſt, ſæuiſſima & ſuperioribus cunctis immanior beſtia, perfectos maxime tentans & propemodum iam poſitos in conſummatione virtutum morſu diriore depaſcens. Cognoſcitur quidẽ hic nequiſſimus morbus ex eo quod ſemper ea quæ eminentiora ſunt quærit & exuperat cunctoſque deſpicit, vt cunctis ſemetipſum ſuperiorem efficiat. Curatur autem ſi credat ſententiæ eius qui dixit. *Deus ſuperbis reſiſtit*, & ſi ſe abſtrahat & recedat ab omnibus occaſionibus elationis, & ſi vero & humili corde omnibus ſe viliorem & inferiorem mente & voce credat ac pronunciet, & ſi vniuerſa quæ fuerint ei irrogata, triſtitia, vel damnoſa patientiſſime tulerit, & ſi ſemper Domini & ſanctorum eius recolat paſſiones, & ſi ſe cogitet cito de hoc ſeculo migraturum, & ſic certiſſimè credat abſq; Dei adiutorio nil boni poſſe cogitare, loqui vel facere & ſi orationi, lectioni aſſidue cum compunctione cordis inſiſtat.

Eccl. 10. 5. Proſp. C Caſſ. Baſil. Iaco. 4. 6. Caſſ. D

CAPVT LXII.

De ſex vitiorum concordia & duorum ab iis diſſidentium cognatione.

Serap. HÆc igitur octo vitia licet diuerſos ortus ac diſſimiles efficientias habeant, ſex tamen priora, id eſt, gaſtrimargia, fornicatio, philargiria, ira, triſtitia, accidia, quadam inter ſe cognatione, & vt ita dixerim concatenatione, connexa ſunt, ita vt prioris exuberantia ſequentis efficiatur exordium. Nam de abundantia gaſtrimargiæ, fornicationem, de fornicatione, philargiriam, de philargiria, iram, de ira, triſtitiã de triſtitia, accidiam, neceſſe eſt pullulare, ideoque ſimili contra hæc modo atque eadem ratione pugnandum eſt, & à præcedentibus ſemper aduerſus ſequentes oportet nos inire certamina, facilius enim cuiuslibet arboris noxia latitudo ac proceritas exareſcit, ſi ante radices eius, quibus innititur vel nudatæ fuerint, vel ſucciſæ, & infeſtantes humores aquarum continuo ſiccabuntur, cum generator earum fons ac profluentes venæ ſolerti induſtria fuerint obturatæ, quamobrem vt accidia vincatur, ante ſuperanda triſtitia eſt, vt triſtitia propellatur, ira prius eſt extrudenda, vt extinguatur ira, philargiria calcanda eſt, vt euellatur, philargiria, fornicatio compeſcenda eſt, vt fornicatio ſubruatur, gaſtrimargiæ eſt vitium caſtigandum, Reſidua vero duo, id eſt cænodoxia & ſuperbia, ſibi quidem ſimiliter illa, qua de ſuperioribus vitijs diximus ratione iunguntur, ita vt incrementum prioris, ortus efficiatur alterius. Cænodoxiæ enim exuberantia ſuperbiæ fomitem parit, ſed ab illis ſex prioribus vitijs penitus diſſident, nec ſimili cum eis ſocietate fœderantur, ſiquidem non ſolum nullam ex illis occaſionem ſuæ generationis accipiant, ſed etiam contrario modo atque ordine ſuſcitentur: Nam illis euulſis hæc * euentius fructificant, & illorum morte viuatius pullulant atque ſuccreſcunt, Vnde etiam diuerſo modo ab his duobus vitiis impugnamur, in vnumquodque ſex vitiorum tunc incidimus, cum à præcedentibus eorum fuerimus eliſi, in hæc vero duo victores & vel maxime poſt triumphos periclitamur incurrere. Omnia igitur vitia quemadmodum incremento præcedentium generantur, ita illorum diminutione purgantur, & hac ratione, vt ſuperbia poſſit expelli, cænodoxia eſt præſucanda, & ita ſemper prioribus ſuperatis, ſequentia conquieſcent, & extinctione præcedentium reſiduæ paſſiones atque labore mareſcent, & licet hæc quæ prædiximus octo vitia illa qua commemorauimus, ratione ſibi inuicem connexa atque permixta ſint, ſpecialius tamen in quatuor coniugationes & copulas diuiduntur, Gaſtrimargiæ namque fornicatio peculiari conſideratione fœderatur, philargiriæ, ira, triſtitiæ, accidia, cænodoxiæ, ſuperbia familiariter coniugatur.

E F * fort. ferventius vel enitius ... dens G

CAPVT LXIII.

De origine & qualitate vniuſcuiuſq; vitij.

Serap. ET vt ſingillatim nunc de vniuſcuiuſque vitij generibus diſputemus, gaſtrimargiæ genera ſunt tria, primũ quod ad refectionem perurget hominem, ante horam ſtatutam ac legitimam feſtinare, ſecundum quod expletione ventris & quarumlibet eſcarum voracitate lætatur, tertium, quod accuratiores ac delicatiſſimos deſiderat cibos. Quæ tria non leui diſpendio chriſtianũ feriunt, niſi ab omnibus iſtis pari ſtudio atq; obſeruantia ſemetipſum expedire contenderit. Nam quemadmodum abſoluta ieiunij ante horam Canonicam legitimamque nullatenus præſumenda eſt, ita & ventris ingluuies & eſcarum ſumptuoſa atque exquiſita præparatio ſimiliter amputanda, ex his enim tribus cauſis diuerſæ ac peſſimæ valetudines animæ procreantur: Nam de prima, congregationis odium gignitur, atque eandem horror & intolerantia eiuſdem conſtringit habitaculi, quam ſine dubio mox diſceſſio, ac fuga velociſſima ſubſequitur. De ſecunda igniti luxuriæ ac libidinis aculei ſuſcitantur, Tertia etiam inextricabiles philargiriæ laqueos nectit ceruicibus capientium, nec aliquando hominem ſinit perfecta Chriſti nuditate fungi. Cuius nobis paſſionis ineſſe veſtigia, iſto quoque * deprehenſus indicio. Cum forte ad refectionem detenti ab aliquo fratrũ continenti non ſumus eo ſapore cibis ſumere, quo ab exhibente conditi ſunt, ſed quiddam ſuperfundi eis vel adijci importuna atq; effrenata poſcimus libertate, quod fieri penitus non oportet tribus de cauſis, primo quia mẽs Chriſtiani, ſemper debet in omni tolerantiæ ac patientiæ exercitatione verſari, & ſecundum Apoſtolũ diſcere in quib. eſt ſufficiens eſſe. Nullatenus n poterit vel occulta vel

H *fort. d... rebe... ſemu

A marum corporis deſideria refrænare, quiſquis de guſtatione modicę inſuauitatis offenſus, ne ad nomen quidē deliciar gutturis ſui valuerit caſtigare, ſecundo quod nōnunquam euenit, vt ad horam deſit illa ſpecies, quæ poſtulatur à nobis, & verecundiam neceſſitati vel frugalitati ſuſcipientis incutimus, publicantes ſcilicet paupertatem eius, quam ſoli Deo cognitam eſſe maluerat. Tertio quod interdum ſolet ſapor ille, quem nos adipiſcimur alijs diſplicere, & inuenimur iniuriam multis, dum noſtræ gulæ, ac deſiderio ſatisfacere cupimus, irrogare, propter quod omnimodis hæc in nobis eſt caſtiganda libertas. Fornicationis genera ſunt tria. Primum quod per commixtionem ſexus vtriuſq; perficitur, ſecundum abſq; fœmineo tactu, pro quo patriarchæ Iudæ filius à Domino percuſſus legitur quod in ſcripturis ſanctis immunditia nū-
1. Cor. 7. cupatur, ſuper quo Apoſtolus. *Dico autem innuptis & vi-*
9. *duis, bonum eſt illis ſi ſic permanſerint ſicut & ego, quod ſi non continent, nubant, melius eſt enim nubere quam vri.* Tertium quod animo ac mente concipitur, de quo Dominus in Euan-
Matth. 5. gelio ait, *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam*
28. *mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Quæ tria genera B. Apoſtolus
B pari modo extinguenda pronuncians, *mortificate*, inquit,
Coloſ. 3. 5 *membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immundi-*
Epheſ. 5. 3 *tiam, libidinem* &c. & iterum de duobus ad Epheſios, *For-*
Epheſ. 5. 5 *nicatio & immunditia nec nominetur in vobis.* & iterum, *illud autem ſcitote quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei.* Quæ tria vt à nobis pari obſeruatione caueantur ſimilis nos eorum à regno Chriſti atque vna deterret excluſio. Philargiriæ genera ſunt tria, primum quod abrenunciantes diuitijs ac facultatib. ſuis ſpoliari non ſinit, ſecundum quod ea, quæ à nobis diſperſa ſunt, vel indigentibus diſtributa; reſumere nos maiore cupiditate perſuadet, tertium quod ea quæ nec antea quidem poſſedi-
*for. adquirere-ue mus deſiderari *adquiatiue compellit. Iræ genera ſunt tria, vnum quod exardeſcit intrinſecus, quod græcè Syllo dicitur, aliud quod in verbum & opus effectumque prorumpit quod orphi nuncupatur, de quibus & A-
Coloſ. 3. 8 poſtolus. *Nunc autem deponite*, inquit, *& vos omnem iram, in-*
C *dignationem*, Tertium quod non vt illa efferuens ad horam digeritur, ſed per dies & tempora reſeruatur, quæ ILHNIC dicitur. Quę omnia æquali ſunt à nobis horrore damnanda. Triſtitiæ genera ſunt duo, vnum quod vel iracundia deſinente vel de illato damno ac deſiderio præpedito, caſſatoq; generatur, aliud quod de irrationabili mentis anxietate, ſeu deſperatione deſcendit. Accidiæ genera ſunt duo, vnum quod ad ſomnum præcipitat ęſtuantes, aliud quod cellam deſerere ac fugere cohortatur. Cœnodoxia licet multiformis ac multiplex ſit, & in diuerſas ſpecies diuidatur, genera tamē eius ſunt duo, primum quo pro carnalibus rebus ac manifeſtis extollimur. Secundum quo pro ſpiritualibus & occultis deſiderio vanæ laudis inflamur.

CAPVT LXIV.

De varia oppugnatione omnium vitiorum.

Caſſ. HÆc octo vitia cum omne hominum genus pulſent, non tamen vno modo impetunt cunctos, in alio
D namq; ſpiritus fornicationis locum obtinet principalē, in alio ſuperæquitat furor, in alio cœnodoxia vindicat tyrannidem, in alio arcem ſuperbia tenet, & cum conſtet omnes ab omnibus impugnari, diuerſo tamen modo & ordine ſinguli laboramus.

CAPVT LXV.

De inſtituendo aduerſus vitia certamine ſecundum ipſorum infeſtationem.

Serap. QVamobrem ita nobis aduerſus hæc arripienda ſunt prælia, vt vnuſquiſque vitium quo maxime infeſtatur, explorans, aduerſus illud arripiat principale certamen, omnem curam mentis ac ſollicitudinem erga il-

E lius impugnationem obſeruationemque defigens aduerſus illud quotidiana ieiuniorum dirigens ſpicula, cōtra illud cunctis momentis cordis ſuſpiria crebraque gemituum tela contorquens, aduerſus illud vigiliarū labores ac meditationes ſui cordis impendens, indeſinentes quoq; orationum fletus ad Deum fundens & impugnationis ſuæ extinctionem, ab illo ſpecialiter ac iugiter poſcens impoſſibile namq; eſt de qualibet paſſione triumphum quempiam promereri, priuſquam intellexerit induſtria vel labore proprio victoriā certaminis ſemet obtinere non poſſe, cum tamen vt valeat emundari, neceſſe ſit eum die noctuq; ſe in omni cura & ſollicitudine permanere, cumq; ſe ab ea ſenſerit abſolutū, rurſus latebras ſui cordis ſimili intentione perluſtret, & excipiat ſibi quā inter reliquas perſpexerit diriorem, atque aduerſus eam ſpecialius omnia ſpiritus arma commoueat, & ita ſemper validioribus ſuperatis celerem de reſiduis habebit facilemq; victoriam, quia & mens triumphorū proceſſu redditur fortior & infirmior pugna ſuccedens promptiorē ei prouentum faciet præliorum, & fieri ſolet ab his, qui coram regibus mundi huius omnigenis congredi beſtijs præmiorum contemplatione conſueuerunt, quod ſpe-
F ctaculi genus vulgo pancarpum nuncupatur, hi, inquam, feras quaſcumq; fortiores robore vel feritatis rabie conſpexerunt diriores, aduerſus eas primę congreſſionis certamē arripiunt, quibus extinctis reliquas quæ minus terribiles minuſq; vehementes ſunt exitu faciliore proſternunt, ita & vitijs ſemper robuſtiorib. ſuperatis atq; infirmiorib. ſuccedentib. parabitur nobis abſq; vllo diſcrimine perfecta victoria. Nec tamen putandum, quod principaliter quis contra vnum dimicans vitium & velut incautius aliorum tela proſpiciens inopinato ictu facilius valeat ſauciari quod nequaquam fiet, impoſſibile namq; eſt eum qui pro cordis ſui emūdatione ſollicitus erga impugnationem vitij cuiuslibet intentionem ſuæ mētis armauerit, aduerſus cætera quoq; vitia, generalem quendā horrorem, & cuſtodiam ſimilem non habere, quo n. modo vel de illa, qua abſolui deſiderat paſſione merebitur obtinere victoriam, qui ſe indignum purgationis pręmio aliorum facit contagio vitiorum, ſed cum principalis noſtri cordis intentio velut ſpecialē ſibi pugnam aduerſus
G vnam exceperit paſſionem, pro ipſa orabit attentius peculiari ſollicitudine ac ſtudio ſupplicans, vt eam diligentius obſeruare, & per hæc celerem mereatur obtinere victoriam: Hūc namq; nos ordinem præliorū exercere debere, non tamē de noſtra virtute confidere & legiſlator his docet verbis. Nō timebis eos, quia Dñs Deus tuus in medio tui eſt. Deus magnus & terribilis, ipſe conſumet nationes has in cōſpectu tuo paulatim, *atq; per partes. Nō *in M.S. adq.
poteris delere eas pariter, ne forte multiplicentur contra te beſtiæ terræ, dabitq; eos Dominus Deus tuus in conſpectu tuo, & interficiet illos, donec penitus deleantur.

CAPVT LXVI.

De duobus vitiorum generibus & efficientia eorum quadripertita.

Caſſ. HOrum igitur vitiorum genera ſunt duo, aut n. naturalia ſunt, vt gaſtrimargia, aut extra naturam vt phi-
H largiria, efficientia vero quadripartita eſt, quædam enim ſine actione carnali conſummari non poſſunt, vt eſt gaſtrimargia & fornicatio, quædā vero etiam ſine vlla corporis actione complentur, vt eſt ſuperbia & cœnodoxia, Nonnulla commotionis ſuæ cauſa extrinſecus capiunt, vt eſt philargiria & ira, alia vero inteſtinis motibus excitantur, vt eſt accidia atque triſtitia.

CAPVT LXVII.

Recapitulatio de Gaſtrimargia & fornicationis paſſione & curatione earum.

GAſtrimargia & fornicatio cum naturaliter nobis inſint, nam nonnunquam etiam ſine vllo animi

A incitamento ſolius inſtigatione ac pruritu carnis oriuntur, materia tamen vt conſumantur egent extrinſecus, & ita in effectum corporali actione perueniunt. Hæc duo ſpecialiter vitia, quæ miniſterio carnis explentur extra illam ſpiritalem animæ curam egent peculiarius etiam continentia corporali, quæ ieiunijs, vigilijs, & operis contritione perficitur, * his quæ fuerit remotio localis adiuncta, quia ſicut amborum vitio, id eſt, animæ & corporis generantur, ita ſuperari niſi vtriuſque labore non poterunt.

* for. huiſq;

CAPVT LXVIII.

Quæ carnalia vel quæ ſpiritalia dicantur eſſe vitia.

Caſſ. QVamuis beatus Paulus Apoſtolus omnia vitia generaliter pronunciauerit eſſe carnalia, ſiquidem inimicitias & iras, atque hæreſes, inter cætera carnis opera annumerauerit. Nos tamen ad illorum curationes atque naturas diligentius colligendas duplici ea diuiſione

B diſtinguimus. Nam ex his quædam dicimus eſſe carnalia, quædam vero ſpiritalia, & illa quidem carnalia, quæ ſpecialiter ad motum ſenſumque pertinent carnis, quibus illa ita delectatur ac paſcitur, vt etiam quietas incitet mentes, inuitaſque eas nonnunquam pertrahat ad ſuæ voluntatis aſſenſum, de quibus beatus

Epheſ. 2. 3 Apoſtolus, *in quibus*, ait, *& nos omnes aliquando conuerſati ſumus in deſiderijs carnis noſtræ, facientes voluptates carnis & cogitationum, & eramus natura filij iræ ſicut & cæteri.* Spiritalia vero dicimus, quæ inſtinctu animæ ſolius orta non ſolum nihil voluptatis conferunt carni, ſed etiam grauiſſimis eam languoribus afficientia miſerrimæ iucunditatis paſtu animam tantum nutriunt ægrotantem, & idcirco hæc quidem ſimplici cordis indigent medicina. Quæ autem carnalia ſunt non niſi duplici, quemadmodum diximus ad ſanitatem curatione perueniunt, vnde puritati ſtudentibus plurimum confert, vt harum carnalium paſſionum ipſas materias ſibi primitus ſubtrahant, quibus poteſt vel occaſio vel recordatio earun-

C dem paſſionum ægrotanti adhuc animæ generari. Neceſſe eſt enim vt morbo duplici duplex adhibeatur correctio, nam corporis, ne concupiſcentia in effectum tentet prorumpere, neceſſario effigies & materia illiciens ſubtrahenda eſt, & animæ nihilominus ne eam vel cogitationem concipiat attentior meditatio ſcripturarum & ſollicitudo peruigil ac remotio ſolitudinis vtiliter apponenda. In cæteris autem vitiis humana conſortia nihil obſunt, quinimo etiam plurimum conferunt his, qui carere ipſis in veritate deſiderant, quia frequentia hominum magis arguuntur, & dum laceſſita crebrius manifeſtantur celeri medicina perueniunt ad ſalutem.

CAPVT LXIX.

Teſtimonia diuerſa ſuper ſignificationem octo vitiorum.

Matt. 12. 43 DE his octo vitijs & in Euangelio ita ſignificatur, *Cũ*

D *autem immundus ſpiritus exierit ab homine ambulat per loca arida, quærens requiem & non inuenit, tunc dicit. Reuertar in domum meam vnde exiui & veniens inuenit eam vacantem, ſcopis mundatam & ornatam, tunc vadit & aſſumit alios ſpiritus ſeptem nequiores ſe & intrantes habitant ibi, & fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus.* Ecce vt ibi ſeptem gentes legimus, excepta Ægyptiorum de qua egreſſi fuerant filij Iſrael, ita & hic ſeptem reuerti ſpiritus dicuntur immundi, excepto eo qui ab homine prius narratur egreſſus, de hoc ſeptenario fonte vitiorum Salomon quoque in Prouerbijs ita deſcribit, *ſi te rogauerit inimicus tuus voce magna, ne conſenſeris ei, ſeptem enim nequitiæ ſunt in anima eius*, id eſt ſi ſuperatus gaſtrimargiæ ſpiritus cœperit tibi ſua humiliatione blandiri, rogans quodammodo, vt aliquid relaxans à cœpto feruore, impertias ei, quod continentiæ modum & menſuram iuſtæ diſtrictionis excedat, ne reſoluaris eius ſubiectione, vel ſuggeſtione arridente impugnationis ſecuritate qua videris paulisper à carnalibus incentiuis factus quietior ad priſtinam remiſſionem vel præteritas gulæ concupiſcentias reuertaris, per hoc enim dicit ſpiritus ille quem viceras, *reuertar in domum meam, vnde exiui* &c. procedentes ex eo confeſtim ſeptem ſpiritus vitiorum erunt tibi acriores quam illa paſſio quæ in primordijs fuerat ſuperata, qui te mox ad deteriora pertrahent genera peccatorum.

CAPVT LXX.

Quod deuicta paſſione gulæ impendendus ſit labor ad virtutes cæteras obtinendas.

QVapropter & continentiæ incumbentibus nobis feſtinandum eſt, vt gulæ paſſione ſuperata protinus animam noſtram vacuam eſſe à neceſſarijs virtutibus non ſinamus, ſed eis vniuerſos receſſus cordis noſtri ſtudioſius occupemus, ne reuerſus concupiſcentiæ ſpiritus inanes nos ab ipſis vacantesque reperiat, & non ſibi tantum ſo-

E li aditum parare contentus, introducat ſecum in animam noſtram ſeptenarium hunc fomitem vitiorum & faciat nouiſſima noſtra peiora prioribus. Turpior enim erit poſt hæc & immundior anima ac ſupplicio grauiore plectetur, quæ ſe renunciaſſe huic ſeculo gloriatur dominantibus ſibi octo vitiis, quam fuerat quondam in ſeculo conſtituta, cum nec diſciplinam monachi fuiſſet profeſſa, nec nomen. Nam & nequiores hi ſeptem ſpiritus illo priore qui egreſſus fuerat, idcirco dicuntur, quia deſideriũ, id gulæ, id eſt, gaſtrimargia per ſe non eſſet noxia, niſi intromitteret grauiores alias paſſiones, id eſt, fornicationis, philargyriæ, iræ, triſtitiæ, ſiue ſuperbiæ, quæ per ſemet noxia animæ ac peremptoria eſſe non dubium eſt, & idcirco perfectionis puritatem numquam poterit obtinere, quiſquis eam de hac ſola cõtinentia, id eſt, ieiunio corporali ſperauerit adquirendã, niſi nouerit ob id ſe hanc exercere debere, vt humiliata carne ieiunijs, facilius poſſit aduerſus alia vitia inire certamen, non inſoleſcente carne ſaturitatis ingluuie.

G

CAPVT LXXI.

Quod non idem præliorum ordo ſit qui ponitur in Catalogo vitiorum.

SCiendum tamen, non eundem eſſe in omnibus nobis ordinem præliorum, quia ſicut diximus non vno modo impugnamur omnes, & oportet vnumquemq; noſtrũ ſecundum qualitatem belli, quo principaliter infeſtatur, concertationum luctamina arripere, ita vt alium neceſſe ſit aduerſus vitium, quod tertium ponitur, primũ exercere conflictum, alium contra quartum, ſiue quintũ, & ita prout ipſa vitia in nobis obtinent principatum, vtque impugnationis exigit modus nos quoq; oportet ordinẽ inſtituere præliorum, ſecundum quem prouentus quoq; victoriæ, triumphiq; ſuccedens, faciat nos ad puritatem cordis & perfectionis plenitudinem peruenire.

CAPVT LXXII.

Quomodo ſecundum octo vitia, octo gentium numerus impleatur.

H OCto ſunt principalia vitia, quæ humanum impugnant genus, quæ figuraliter ſub gentium vocabulo nominata ſunt, egreſſis enim ex Ægypto filijs Iſrael daturum ſe Dominus repromittit eis ſeptem gentiũ terras, ita enim dicitur. *Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam poſſeſſurus ingrederis & deleuerit gentes multas coram te, Cethæum & Gergeſæum, Amorrhæũ, & Cananæum, Pherezæum, & Euæum, & Iebuſæum ſeptem gentes multo maioris numeri quam tu es, & robuſtiores te, tradideritque eas Dominus tibi percuties eas vſq; ad internecionem*, idcirco hic ſeptem dinumerantur gentes, eo quod egreſſis iam de Ægypto & li- Deut. 7

beratis

A beratis a vna gente validiſſima, id eſt, Ægyptiorum contra has reſiduas ſeptem gentes, quæ ſupra commemoratæ ſunt, ſimili ratione habere conflictum. Prima ſcilicet, quę iam deuicta, eſt minime computata cuius etiam terra in poſſeſſionem Iſrael non datur, ſed vt deſerat eam perpetuo & egrediatur ab ea Domini præceptione ſancitur, vna quidem gens Ægypti deſeri, ſeptem vero iubentur extingui gens enim Ægypti, quæ iubetur deſeri, vitium eſt gaſtrimargiæ cui quotidiano commercio nequaquam ea toto carere poſſumus, debemus enim ex neceſſitate non ea deſiderio alimenta percipere, ſicut ait Apoſt. Paulus, Ro. 13. 14 *Et curam carnis ne feceritis in deſiderijs*. Cum enim carnia deſideria reſpuimus, gentem Ægyptiam deſerimus. Reliquas vero ſeptem, quæ ſeptem ſunt vitia, id eſt, fornicatio, philargiria, ira, triſtitia, accidia, cœnodoxia, & ſuperbia penitus iubentur extingui, quia igitur ex ſanctorum Patrum opuſculis pauca, donante Deo, de octo vitijs principalibus excerpſimus teſtimonia, nunc de pugna virtutum vel qualiter cogitatione, locutione & opere perpatrantur peccata carpiamus.

CAPVT LXXIV.

Quod contra vnumquodque vitium ſingula virtutes ſunt opponendæ.

Iſid. IGitur contra ſingula vitia virtutes ſingulæ opponendę

B ſunt, & aduerſus impetus vitiorum contrarijs virtutib. eſt pugnandum, contra ingluuiem enim ventris parcitas & abſtinentia eſt opponenda, contra luxoriam cordis, cordis eſt adhibenda munditia, contra luxuriam carnis, cordis & corporis eſt caſtitas exhibenda, contra auaritiā largitas, cōtra philargiriam, id eſt, amorem pecuniæ, nuditas & expoliatio diuitiarum, contra inuidiam charitas & fraterna congratulatio, contra odium dilectio, contra iræ incendia manſuetudo, contra triſtitiam ſeculi ſpiritale gaudium, cōtra accidiam diſſolutamq; vagationē, ſtabilitas firma, contra vanam gloriam, Dei timor, cōtra ſuperbiam Diaboli, opponitur humilitas Chriſti, ita & cōtra cætera vitia vnaquæq; propria boni operis virtus opponatur, principalium enim ſeptem vitiorū regina & mater ſuperbia eſt, eademq; ſeptem principalia multa de ſe parturiunt vitia, quia ita ſibi & quadam cognatione iunguntur, vt ex altero alterum oriatur, ſicut Dauid, qui dum

C non euitauit, adulterium perpetrauit & homicidium & qui non reſtringit nimiam ventris ingluuiem cadit infeliciter in luxuriam.

CAPVT LXXV.

Quibus modis committitur peccatum.

QVatuor modis committitur peccatum in corde, quatuor perpetratur & opere. Admittitur in corde ſuggeſtione Dæmonum, delectatione carnis, conſenſione mentis, defenſione elationis. Committitur opere, nūc latenter, nunc palam, nunc conſuetudine nunc deſperatione, iſtis ergo gradibus & corde delinquitur & opere malitiæ perpetratur. Trib. modis peccatum geritur, hoc eſt, ignorantia, infirmitate, induſtria, periculo autem pœnarum diuerſo. Ignorantiæ namq; modo peccauit in Pa- 1. Tim. 2. 14.
radiſo Eua, ſicut Apoſt. dicit: *Vir non eſt ſeductus, mulier autē ſeducta in præuaricatione fuit*. Ergo Eua peccauit ignorantia.

D Adam vero induſtria, quia non eſt ſeductus, ſed ſciēs prudenſque peccauit. Qui vero ſeducitur, quis conſentiat euidenter ignorat. De infirmitate autem Petrus deliquit, quando ad metum interrogantis ancillæ Chriſtum negauit, & poſt peccatum amariſſimē fleuit. Grauius enim infirmitate eſt quam ignorantia quēquam delinquere, grauiuſq; induſtria, quam infirmitate peccare, induſtria nāq; peccat, qui * ſtudium ac deliberationis mentis malum agit, infirmitate autem qui caſu vel præcipitatione delinquit. Nequius autem & induſtria peccant, qui non ſolum non bene viuunt, ſed adhuc bene viuētes, ſi poſſunt à veritate diuertunt. Sunt enim qui ignoranter peccant, & ſunt qui ſcienter, & ſunt etiam & qui pro ignorantiæ excuſatione ſcire nolunt, vt minus culpabiles habeantur, qui tamē ſeipſos non minuunt, ſed magis decipiunt. Neſcire ſimpliciter ad ignorantiam pertinet. Noluiſſe vero

* for. cor. ſtudio ac deliberatione

E ſcire ad contumacē ſuperbiam. Voluntatem quippe proprij Domini velle neſcire quidē aliud quam velle Dominum ſuperbiendo contemnere: nemo ignorās Dei ignorantia ſe excuſet, quia Deus non ſolum eos iudicat qui à cognitione ſua reuertuntur, ſed etiā illos, qui neſcierunt, teſtante eodem Domino per Prophetā *diſperdam*, inquit, *homines, à facie terræ & eos qui auertuntur poſt tergum Domini* Soph. 1. 3.
& qui non quæſierunt Dominū nec inueſtigauerunt eum, & Pſal- Pſ. 78. 6.
mus. *Effunde*, inquit, *iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt*. Sunt enim, qui leuia & minima committunt peccata in cogitatione, locutione, atq; opere, ſunt & qui grauia perpetrant in cogitatione, locutione, & opere, ſcelera. Leuia namque in cogitatione admittunt peccata, qui lubricas & ventoſas cogitationes delectantur, vnde & Dñs per Eſaiam Prophetam ait: *aufertę malum cogitationum veſtrarum* Iſa. 1. 16.
ab oculis meis. Grauiter enim in cogitatione delinquūt, qui prauas & peſtiferas cogitationes in tantum delectantur vt eas ad effectum peruerſi operis perducere cupiant, de quibus ſacra teſtatur Scriptura, *peruerſæ cogitationes ſeparant à Deo*. Leuiter enim delinquit ſermone, qui otioſum Sap. 1. 3.
verbum loquitur: vnde Domino dicente, *reddēda eſt ratio*, grauiter enim peccat in verbo qui falſitatis crimen incur-

F rit, quia os, quod mētitur occidit animam. Leuiter. n. peccat opere qui otioſitatē ſectatus fuerit, grauiter qui furtū & rapinam fecerit, leuiter qui pauperem exaſperauerit, grauiter qui eum expoliauerit, leuiter qui mortuum non ſepelierit, grauiter qui hominem occiderit & multa his ſimilia in locutione, & opere inuenies peccata.

CAPVT LXXVI.

De his qui cogitatione delinquunt.

Iſid. QVamuis ab opere malo quiſque vacet, pro ſolius tamen cogitationis prauæ malitia non erit innocens, Iſa. 1. 16.
vnde & Dominus per Eſaiam: *Auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis*, non ſolum enim factis, ſed & cogitationibus delinquimus, ſi eis illicite occurrētibus delectemur. Nam cogitationes illicitas occurrere Dęmonum eſt, cogitationibus oblectari peruerſis noſtrum eſt, ſciendum autem, quia triplex eſt modus cogitationum nequā, vnus earū quę deliberatione & propoſito peccandi mentem contaminant. Alius earum, quæ delectatione quidē peccati mentem perturbant, nec tamen hanc ad peccandi conſenſum pertrahunt: tertius earum, quæ naturali motu mentem percutientes non tam hanc ad patranda vitia

G illiciunt, quam à bonis, quæ cogitare debuit, impediunt, veluti eſt cum phantaſmata rerū, quæ aliquando ſuperuacue geſta vel dicta nouimus, ad memoriā reducimus, quarū crebra retractatio quaſi importuna muſcarū, improbitas oculos cordis circumuolare ac ſpiritalem eius aciem inquietare magis, quā excæcare conſueuit. A cunctis autem his cogitationum nequam generibus caſtigari monuit Salomon, cum dicit: *Omni cuſtodia ſerua cor tuum* Pr. 4. 23.
quoniam ex ipſo vita procedit, cuius monita ſequentes agamus ſolliciti, vt ſi quid conſenſu perpetrandi facinoris in animo deliquimus, citæ hoc confeſſione & dignis pœnitentiæ fructibus abſtergamus, ſi delectatione peccandi nos tentari ſenſerimus noxiā delectationē crebris precibus ac lachrymis, crebra amaritudinis perpetuæ recordatione pellamus, & ſi nos ſolos ad hanc propulſandam ſufficere nō viderimus, fratrū quæramus auxilia, vt quod noſtris viribus nequimus, illorū conſilio & intercessione ſumamus. Multū enim valet deprecatio aſſidua, & ſicut i- Iac. 5. 15.
dem præmiſit: *oratio fidei ſaluabit infirmum & alleuabit eum Dominus & ſi in peccatis ſit, dimittentur ei*. Quia ſi ſuperuacuis cogitationibus ad integrum carere non valemus, has

H in quantum poſſumus immiſſione bonarū cogitationum & maxime frequenti ſcripturarum meditatione fugemus iuxta exemplum Pſalmiſtæ, qui dicit: *quomodo dilexi legem* Pſ. 118.
tuam Domine tota die meditatio mea eſt. Magna itaque obſer- 97.
uantia circa cordis eſt cuſtodiam adhibenda, quia aut Iſid.
bonæ, aut malæ rei ibi conſiſtit origo. Nam ſicut ſcriptum eſt, *ex corde exeunt cogitationes malæ*, ideoque ſi primæ Matt. 15.
prauæ cogitationi reſiſtimus in lapſum operis non incur- 19.
rimus.

A *Quam periculoſum ſit cogitationibus malis delectari.*

FVit quidam vir S. Eulogius nomine, qui in offerendis ſacramentis tantum gratiæ acceperat à Domino vt vniuſcuiuſq. accedentium merita culpaſque cognoſceret. Deniq; quoſdam volentes accedere ad cómunionem retinebat, dicens. Quomodo auſi eſtis accedere ad ſacramenta diuina cum mens veſtra & propoſitum ſit in malo. Deniq; aiebat, tu habuiſti cogitationes fornicandi, tu vero dixiſti in corde tuo, nihil intereſt ſiue iuſtus ad ſacramenta ſiue peccator accedat, & alius dubitationem habuit in corde dicens. Quid enim me ſanctificare communio poteſt, hos ergo ſingulos remouebat à communione ſacramenti, & dicebat eis, ſecedite paululum & agite pœnitentiam vt purificati per ſatiſfactionem & lachrymas
B digni habeamini communione Chriſti.

CAPVT LXXVII.

Quod omnia cogitationum ſecreta diuinis aſpectibus ſunt aperta.

APertum namq; diuinitatis indicium eſt cogitationũ noſſe ſecreta Salomone affirmante, quidem ſuppli-
Pr. 15. 11. cans ait. *Tu enim ſolus noſti corda omnium filiorum hominum*: & Apoſt. Paulus: *viuus eſt enim ſermo Dei & efficax & penetrabi-*
Heb. 4. 12 *lior omni gladio ancipiti & pertingens vſq; ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagũ quoq; & medullarũ & diſcretor cogitationũ & intentionum cordis & non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius. Omnia autem nuda & aperta ſunt oculis eius.* Vnde etiã
Ier. 11. 20 Ieremias ait: *Tu autem Domine Sabaoth qui iudicas iuſte & probas renes & corda.* Neque hæc tranſeunter aut negligenter commemoranda, ſed ſolerter inuigilandũ eſt fratres mei, vt non verba tantum & opera noſtra, ſed ipſa quoq; cordium ſecreta diuinis aſpectibus digna reddamus. Non in templo noſtri pectoris odiorum, non inuidiæ rubigo reſideat, non inde turpis vel contumelioſi ſermonis radix oriatur, non ibi meditatio facti nocentis innaſcatur, memores Dominicæ cõminationis, qua dicitur. *Ego enim ope-*
C *ra & cogitationes eorum venio vt congregem & expulſis vitiorũ ruderibus talem cordis noſtri parem manſionem*, cuius ipſe dignetur ineſſe manſor qui eius ineuitabilis inſpector & iudex eſt.

CAPVT LXXVIII.

De his qui ſermone offendunt.

DIuina enim Scriptura dicit, *mors & vita in manib. linguæ*, ideoque valde cauendum eſt, ne ea loquamur, vnde mors animæ noſtræ acquiratur, fit enim multis modis peccatum in locutione, id eſt. in otioſis verbis, in vaniloquijs, in multiloquijs, in turpiloquijs, in ſcurrilitatib. riſumq; mouentibus, & quod deterius eſt, & grauius, in mendacijs, in falſitatibus, in deriſionibus, in opprobrijs in detractionibus, in ſuſurrationibus, in maledictionib.
Iſa. 5. 20. in periurijs, & in hoc, quod ait Propheta: *Væ qui dicunt malum bonum, & bonum malum*, &c. his ſimilia, ſollicite enim cauendum eſt non ſolum à peruerſis & criminoſis ſermo-
D nibus pro quibus æterna pœna exſoluitur, ſed etiam ab otioſis & cæteris ſuperfluis verbis, refrænanda eſt lingua, ſicut enim falſitatis crimen à proficientib. pertimeſcitur, ita otioſa verba à perfectis viris vitãtur. Nã ſicut vt ait quidam, pro otioſo verbo ratio ponitur, pro ſermone iniuſto pœna exſoluitur. Aut enim malum male, aut bonum male proferendo peccamus, malum male loquitur quando quodlibet flagitium perſuadere conamur, bonũ male loquimur, quando quodcunq; rectum arroganter prædicamus: nam & corde male loquimur, quando interius cogitationes noxias meditamur & cogitamus, lingua male loquimur, quãdo pro eo, quod male agimus flagellamur, & murmuramus, factis male loquimur, quando male viuendo exemplis noſtris alios ad praue agẽdum informamus: omnib. enim modis cauendæ ſunt ſupra ſcriptæ locutiones & ſimilia, quia ſi contra Domini ſanctorum[illegible] eius præceptum eſt, otioſa & inutilia verba & his ſimilia loqui, vnde [illegible] Do[illegible]denda eſt ratio, quanto magis periuri falſitates, maledictiones & cætera talia, pro quibus æterna plectenda damnatio, verbi gratia: *de omni ver-*
Matt. 12. 36. *bo otioſo*, ait mundi Saluator, *quod locuti fuerint homines reddent rationem in die iudicij*: otioſum quippe verbũ eſt, quod nec dicentis nec audientis habet vtilitatem. De menda-
Sap. 1. 11 cijs audi, inquit, grauius. *Os quod mentitur occidit animam.* De detractionibus, *qui detrahit*, inquit, *eradicabitur.* De
1. Cor. 6. 10 maledictionibus, *neque maledici regnum Dei poſſidebunt* &c. talia de ſimilibus verbis.

CAPVT LXXIX.

De mendacio.

OMne enim mendacium aut fit meditatione, aut præcipitatione, nonnunquam peius eſt mẽdacium meditari, quam loqui. Nam interdum quiſq; incautus ſolet ex præcipitatione loqui mendacium. Meditari autem nõ poteſt niſi per ſtudium graue, peius ergo ille ex ſtudio mentiri perhibetur, quamis qui ex præcipitatione ſola
F mentitur, ſummopere cauendum eſt omne mendacium, quamuis aliquando ſit aliquod mendacij genus culpæ leuioris, ſi quiſquam pro ſalute hominum mentiatur, ſed quia ſcriptum eſt: *os quod mentitur occidit animã, & perdes eos*
Sap. 1. 11 Pſal. 5. 7 *qui loquuntur mendacium*, hoc quoq; mendacij genus perfecti viri ſummopere fugiunt, vt nec vita cuiuslibet, pro eorum fallacia defendatur, nec ſuæ animæ noceant dum præſtare nituntur alienæ carni, quamquã hoc ipſum peccati genus faciliime credimus relaxari. Nã ſi quælibet culpa ſequenti mercede purgatur, quanto magis hæc facile abſtergitur, quam merces comitatur. Cauendum namq; eſt omnibus modis mendacium, ſiue pro malo, ſiue etiam pro bono proferri videatur, quia omne mendacium non eſt ex Deo, ſed ſicut Saluator ait, *à malo eſt.*

CAPVT LXXX.

De diuerſis mendaciorum generibus.

OCto enim genera ſunt mendacij vt S. Auguſtinus Epiſc. in libro de mendacio dicit. Eſt, inquit, primũ capitale mendacium longeq; fugiendum, quod fit in doctrina religionis, ad quod mendacium nulla conditione quiſquam debet adduci, ſecundum vt aliquem lædat iniuſte, quod tale eſt, & vt nulli proſit & obſit alicui. Tertiũ
G quod ita prodeſt alteri, vt obſit alteri, quauis non ad immunditiam obſit corporalem. Quartum ſola mentiendi fallendiq; libidine, quod merum mendacium eſt: Quintum quod fit placendi cupiditate, ſequitur ſextũ genus, quod & nulli obeſt, & prodeſt alicui, velut ſi quiſpiam pecuniã alicuius iniuſte tollendam ſciens, vbi ſit neſcire ſe mẽtiatur, ſeptimum quod & nulli obeſt, & prodeſt alicui, velut ſi nolens, hominem ad mortem quæſitum prodere mentiatur, non ſolum iuſtum atq; innocentem, ſed & reum, qui ex Chriſtiana diſciplina ſit vt neq; de cuiuſquam correctione deſperetur neque cuiquam pœnitendi aditus intercludatur, de quibus duobus generibus, quæ ſolent habere magnam controuerſiam, ſatis tractauimus, & quid nobis placeret oſtendimus, vt ſuſcipiẽdis incommoditatibus, quæ honeſtè ac fortiter tolerantur, hæc quoq; genera deuitentur à fortibus & fidelibus & veracibus viris ac fœminis: non ergo mentiendum quærenti vbi ſit qui ſe fidei cuiuſpiam cõmiſerit, ſed fortius reſpondendũ, nec perdam, nec mentiar. Fecit hoc Epiſc. quondam Tagaſtẽſis Eccl. firmus nomine. firmior voluntate: nam cũ ab eo quæreretur homo iuſſu Imperatoris per apparitores ab eo miſſos quem ad ſe confugientem diligẽtia quanta po-
H terat occultabat. Reſpondit quærentibus, nec mentiri ſe poſſe, nec hominem perdere, paſſuſque tam multa tormenta corporis, (nondum enim erãt Imperatores Chriſtiani) permanſit in ſententia. Deinde ad Imperatorem ductus vſque adeo mirabilis apparuit, vt ipſe * hominem, quem ſeruabat * indulgentia ſine vlla difficultate impetraret. Quid hoc fieri poteſt fortius atque conſtantius: Octauum eſt genus mendacij, quod & nulli obeſt & adhuc prodeſt vt ab immunditia corporali aliquem * Fort. homini. * Fort. indulgẽtiã

tueatur.

A tucat[illegible]. In his autem octo generibus tanto quiſque minus peccat cum mentitur, quanto emerget ad octanum, tanto amplius quanto mergit ad primum. Quiſquis autem eſſe aliquod genus mendacij, quod peccatum non ſit putauerit, decipiet ſeipſum turpiter, cum honeſtum ſe deceptorem arbitratur aliorum * graue eſt enim mendacium, & aliud quodlibet peccatum, quod animo nocentis quam quod animo ſubuenientis efficitur, tamen nullum mendacium ſine peccato, ſcriptum eſt enim. *Os quod mentitur occidit animam, & omne mendacium non eſt ex Deo ſed à malo eſt*, & ideo pro omnibus mendacijs ſecundum qualitatem modumque mendacij ſatisfactio & pœnitentia digna agenda eſt, ne à veritatis iudice Deo, qui nec fallit, nec fallitur, ſeueriter iudicemur.

* fort. grauius

Sap.1.11.

CAPVT LXXXI.

De diuerſis grauioribus mortalibusq; peccatis ac ſceleribus quæ perpetrantur locutione.

B

Ephe.4.29.

Ibi.v.30.

EGregius prędicator Paulus generaliter cunctos ab omnibus malis & peſtiferis reſtrenare cupiens ſermonibus ait: *omnis ſermo malus de ore veſtro non procedat, ſed ſi quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus*, & ſuper hæc adijcit: *nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in die redemptionis, quo vtique grauius malum nullum eſſe poterit.* Patet igitur quia omnis ſermo prolatus, qui non proficit ad ædificationem fidei audientium, contriſtat Spiritum ſanctum Dei. Et ſi ſermo prolatus non ædificat, is ab Apoſtolo Chriſti eſt prohibitus, ne Spiritum ſanctum contriſtet, quanto magis ille ſermo, qui deſtruit & polluit os dicentis & aures audientis ſicuti eſt falſitas, detractio, maledictio, & ſimilia.

De Falſitate.

* ſorſ deeſt (non erit)

Pro.20.20.

FAlſus teſtis, ait Salomon, *impunitus, qui falſum teſtimonium profert contra proximum ſuum extinguetur lucerna eius in die vltimo.*

De Detractione.

Iac.4.11.

Pſ.110.5

QVi detrahit fratri, dicit Scriptura, *detrahit legi*, & Pſalmiſta, *detrahentem*, inquit, *occulte aduerſus proximum ſuum hunc perſequebar*, & alibi dictum eſt, de eo, qui libenter audit detrahentem: *noli*, inquit Scriptura, *audire detrahentem ne forte eradiceris.*

C

De Maledictione.

1.Cor.6.10.

Ioa.9.28

APoſtolus Paulus dicit, *neque maledici regnum Dei poſſidebunt*, omnis ſermo malus qui ob hoc profertur, vt infamet aliquem, aut male commendet, maledicus eſt, etiamſi videatur non eſſe iniurioſus, confirmat illa ſententia, *maledixerunt*, inquit, *& dixerunt ei, tu diſcipulus illius es.*

De Murmuratione.

1.Co.10.10.

DIcit enim Apoſtolus Paulus. *Neque murmuraueritis ſicut quidam eorum murmurauerunt in deſerto & perierunt ab exterminatore.* His enim diuinarum Scripturarum teſtimonijs claret, quia pro his & ſimilibus vitijs quæ fiunt locutione, perpetua imminet pœna, niſi in hac vita per ſatisfactionem & pœnitentiam fuerit deleta.

D

CAPVT LXXXII.

De his qui opere & actu modis diuerſis peccant.

PLura ſunt enim peccata leuia, perpetrantur opere pro quibus in præſenti vita neceſſe eſt agere pœnitentiam, ne poſt huius vitæ terminum ante oculos noſtros adducantur cauſa accuſationis. Nihil enim, vt ait Scriptura, *impunitum derelinquit Dominus.* Ideoque non ſolum grauia ſed & leuia ſunt cauenda peccata, ſancti enim viri ſic leuia quaſi grauiſſima lugent peccata, multa enim leuia vnum grande efficiunt, ſicut ſolent paruis & minimis guttis immenſa flumina creſcere. Numeroſitas enim in vnum coacta exundantem efficit copiam, ſunt & plura grauia & mortalia peccata & crimina quæ perpetrantur actu & opere pro quibus regnum cœlorum clauditur his, qui ea commiſerunt, & in hac vita per pœnitentiam & lachrymas, & eleemoſynas & cætera bona opera non redemerunt, ſunt autem hæc, *ſacrilegium, homicidium, adulterium, furtum, rapina, atq; ebrietas*, &c. ſimilia, quę Paulus Apoſtolus enumerat. Quicumque enim aliquid de iſtis peccatis in ſe dominare cognouerit, niſi digne ſe emendauerit, & ſi habuerit ſpatium, longo tempore pœnitentiam egerit, & largas eleemoſynas erogauerit, æterna illum flamma ſine vllo remedio trucidabit. Sunt autem minima & leuia peccata, quoties in cibo aliquis aut poto plus accipiat, quam neceſſe eſt, quoties plus loquitur, quam oportet, plus tacet quam expedit, quoties pauperem importune petētem exaſperat quoties cum ſit corpore ſanus alijs ieiunantibus prādere voluerit, & ſomno deditus tardius ad Eccleſiam ſurgit, quoties excepto deſiderio filiorum vxorem ſuam cognouerit, quoties tardius in carcere requiſierit, infirmos tardius viſitauerit, ſi diſcordes ad concordiam reuocare neglexerit, ſi plus aut proximum aut vxorem aut ſeruum exaſperauerit quam oportet, ſi amplius fuerit blanditus, quam oportet, ſi cuicumque maiore poſſeſſione aut ex voluntate aut ex neceſſitate adulari voluerit, ſi paupēribus eſurientibus nimium delitioſa vel ſumptuoſa cibi conuiuia parauerit, ſi aut in Eccleſia aut extra Eccleſiam fabulis otioſis locutus fuerit. Hæc enim & his ſimilia ad minora peccata pertinere non dubium eſt, quę enumerari vix poſſunt. Quibus peccatis quamuis occidi animam non credamus, tamen ita eam velut quibuſdam puſtulis & quaſi horrenda ſcabie repletam deformem faciunt. Quicquid enim de iſtis peccatis per orationes & ieiunia & eleemoſynas & [illegible] cipue per indulgentiam eorum, qui in nobis peccant in hac vita redemptum non fuerit igni purgandum eſt, de quo Apoſtolus dicit: *Quia in igne reuelabitur, & cuius opus arſerit, detrimentum patietur.*

E

F

G

1.Cor.3.13.

CAPVT LXXXIII.

Item de diuerſis ac multiformis modis peccantium.

Iſid.

SVnt enim peccantes quidam, qui ſcienter peccant, ſunt & qui ignoranter & alij occulte, & alij neceſſitate, alij conſuetudine & alij amore peccati, & alij non amore peccati, & alij non amore peccati ſed timore hominis delinquunt.

De his qui ſcienter & ignoranter offendunt.

GRauius namq; ira Dei eſt, quę pręuocatur, quam ea, quæ meretur. Nam meremur, quando ignorando peccauimus, prouocamus, quando ſcimus bonum facere nec volumus.

H

De manifeſtis occultisq; peccatis.

Iſa.3.9.

MAior eſt culpa manifeſte quam occulte peccare, dupliciter enim reus eſt, quia per ſe delinquit, quod & agit & docet. De talibus Eſaias dicit: *& peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicauerunt nec abſconderunt*: Peccatum enim perpetrare crimen eſt, peccatum enim prædicare clamor eſt. De quo dicit Apoſtolus Paulus, *& clamor auferatur à vobis cum omni malitia.*

De his qui peccandi neceſſitate delinquunt.

PLerique non voluntate, ſed ſola neceſſitate peccant pertimeſcentes temporalem inopiam, & dum præſentis ſæculi neceſſitatem refugiunt, à futuris bonis priuantur.

De his qui voluntate non neceſſitate peccant.

NOnnulli peccatum voluntate non neceſſitate committunt, nullaque coacti inopia exiſtunt iniqui, ſed tantum grati cupiunt eſſe mali.

A

De his qui conſuetudine peccant.

NEquiſſimum eſt peccare, peius eſt peccandi conſuetudinem facere, ad illud facile, ab hoc cum labore reſurgitur, dum mala conſuetudini repugnatur.

De his qui amore peccati delinquunt.

QVidam & diligunt peccatum & faciunt, quidam diligunt tantum & non faciunt, nonnulli peccatum non faciunt & tamen iuſtitiam oderunt, grauius autem peccat qui non ſolum peccatum diligit, ſed & facit, quam qui non facit & diligit, grauiuſque tenetur, qui diligit & non facit, quam qui facit & odit, grauiſſimum eſt non ſolum facere ſed & diligere peccatum, ſunt qui peracto flagitio mox confunduntur, ſunt qui non ſolum non dolent geſſiſſe malum, ſed etiam de ipſo malo opere gloriantur.

De his qui timore hominum delinquunt.

*ſor. deeſt (qui) SVnt quidam miſeri * magis timentes hominem terrenum ſimilem ſui, quam Deum creatorem ſuum, perpetrant ſcelera, non cogitantes illud: *Obedire oportet Deo*

B

Act. 5.29 *magis quam hominibus, melius enim erat illis vitam temporalem perdere quam peccatum committere.*

Quod aliquando ex peccatis quædam generantur peccata.

SÆpe peccatum alterius peccati cauſa eſt, quod cum committitur, aliud ex ipſo quaſi ſua ſoboles oritur ſicut fieri ſolet, naſci libidinem ex nimia ventris ingluuie. Pœna vero peccati peccatum admittitur, quando pro merito cuiuſque peccati Deo deſerente, in aliud peccatum ruit deterius, de quo amplius qui admiſerit ſordidetur. Ergo præcedens peccatum cauſa eſt ſequentis peccati, ſequens vero peccatum pœna eſt præcedentis delicti. Præcedentia itaque peccata ſequentium ſunt criminum cauſa, vt illa quæ ſequuntur ſint præcedentium pœna. Præcedentium peccatorum pœna ipſa vocatur induratio veniens de diuina iuſtitia, hinc eſt quod ait Propheta. *Indurasti cor noſtrum ne timeremus*, neque enim dum

C

Iſa. 63.17 quicunque iuſti ſunt à Deo impelluntur, vt mali fiant, ſed dum mali iam ſunt indurantur vt deteriores exiſtant. Hucuſque, qualiter cogitatione, locutione, & opere peccata perpetrantur, ex multis ſanctorum Patrum edictis pauca donante Domino excerpſimus quæ fortaſſis ſimplicioribus prodeſſe poterunt.

FINIS LIBRI TERTII.

HRABANI MAVRI POENITENTIVM LIBER AD OTHGARIVM.

De ortu & Antichriſti.
Martyrologium 4.

D

PRÆFATIO.

Domino, in Domino Dominorum dilectiſſimo, Othgario Archiepiſcopo, Hrabanus peccator, in Chriſto optat ſalutem.

QVamdiu vos ſancte pater ſperabamus ad nos venturos, citius fore aduentum veſtrum optabamus. Sed quia poſtquam abiiſtis à nobis, & mœſtos nos de abſceſſu veſtro reliquiſtis, orandum nobis eſſe cenſebamus, vt diuina maieſtas incolumes vos ſeruans, concedat nob. iterum vos ſanos videre, quia ſanitas veſtra, ſoſpitas eſt noſtra. Si autem aliquid vobis aduerſi contigerit, triſtes nos ac conturbatos ſine dubio efficiet. De cætero quoq; quia quando hic præſentes fuiſtis, placuit ſanctitati veſtræ, cum paruitate noſtra aliquid tractare atq; conferre, de diuerſis tranſgreſſionibus, in quibus fragilitas humana, diuina præcepta tranſgreditur, quomodo per pœnitentiam reſtaurari poſſint, atq; Deo reconciliari hi, qui in diuerſis ſceleribus præuaricantur legem Dei. Ideo quę iuſſiſtis mihi, vt de Canonibus & ſanctorum Patrum ſententiis, breuiter excerperem atq; in vnũ colligerem, quæ à magiſtris Eccleſiæ huiuſmodi perſonis ad emendationẽ vitiorum promulgata ſunt. Feci quod mandaſtis, & in vno libello ea deſcripſi, quo haberentis in promptu ante oculos ad legendum, quod mihi neceſſe erat ex diuerſis libris in vnum congregare, vt noſter labor veſtræ voluntati aliquo modo ſatisfaceret. Et ne forte neceſſarium vobis foret, in diuerſis voluminibus id quærere, quod vos iam conſtat in breui exquiſitum habere, huic quoque libello ſubiunxi alterum, quem nuper de conſanguineorum nuptiis, & de magorum præſtigiis, falſiſq; diuinationibus confeceram, vt haberetis eos ſimul, quos ordo

F

rationis concordes fecit. Legite ergo opuſculum quod vobis directum eſt, & ſi quid in eo minus recte poſitum videatur, veſtro ſacro ſtudio ad vtilitatem legentium corrigatur. Bene valete, & in ſacris orationibus veſtris, mei peccatoris memoriam habetote in nomine Domini.

ELENCHVS CAPITVLORVM.

DE his qui poſt ſacram ordinationem capitalia crimina committunt, & eorum pœnitentia ſeu excommunicatione. CAPVT I.
De inceſtis coniunctionibus. II.
De his qui adulterium committunt. III.
De his qui mœchantur. IV.
De his qui ſacris virginibus ſe ſociant, & de virginibus velatis ſi mœchati fuerint. V.

G

De his qui irrationabiliter fornicantur. VI.
De coniugatis, ſi quis eorum ductus fuerit in captiuitatem. VII.
Quod aliud ſit vxor, aliud concubina, & quod non ſit coniugii duplicatio, quando ancilla reiecta, vxor aſſumitur. VIII.
De eo qui vxorem rapit ſortitus eſt in matrimonium. IX.
De illo qui concubinam ſuper vxorem habet. X.
De parricidio, & his qui partus ſuos necant. XI.
De homicidiis voluntarie commiſſis. XII.
De homicidiis & falſis teſtibus XIII.
De his qui ſeruos ſuos extra iudicem necant: & Domina quæ per zelum ancillam occiderit. XIV.
De homicidiis non ſponte commiſſis: & illis qui ſe excuſant quaſi inſontes ab homicidio in prælio commiſſo iuſſu principum. XV.
De adminiſtratoribus: & his qui preces criminales dictant. XVI.
De populi neceſſario commiſſis. XVII.
De furto. XVIII.
De coniuratione vel conſpiratione. XIX.
De his qui ſacramento ſe obligant ne ad pacem redeant. XX.
De his qui noxia iuramenta conficiunt, quomodo pœnitere oporteat. XXI.

H

De his qui ad Eccleſiæ patrocinium confugiunt, ne tradantur perſequentibus ſi ſine fœdere pacis. XXII.
De his qui diuinationes expetunt, & incantationibus ſiue auguriis deſeruiunt. XXIII.
Quod non liceat Chriſtianis ſeruare traditiones gentilium: nec vllis obſeruationibus feſtis eorum communicare. XXIV.
Quod non ſit cum paganis conuiuandum. XXV.
De Chriſtianis qui cum Iudæis reſciuntur: & quod Iudæis non liceat habere Chriſtianas vxores vel concubinas, ſeu mancipium Chriſtianum. XXVI.
Quod non congruat Chriſtianis, comeſſationibus intereſſe: nec hiſtriones fieri: nec ſaltare in nuptiis, neque in conuiuiis. XXVII.
Vt ad menſam Epiſcopi ſcriptura diuina legantur: & quod ſacris ordinibus deditos viros, non conueniat ebrietatem ſectari. XXVIII.
De continentia & caſtitate Clericorum. XXIX.
Quod non debeant ſacerdotes quaſlibet in Eccleſia familiis truncationes facere: nec aliquid quod morte plectendum ſit, iudicare. XXX.
De Clericis qui in mutuam cædem prorumpunt. XXXI.

De auaritia

De auaritia & cupiditate: & quod non ſit vſura exigenda. xxxii.
De apoſtatis. xxxiii.
De profeſſione monachi. xxxiv.
De pœnitentia temperamento: & quando reconciliandi ſunt ipſi pœnitentes. xxxv.
De his qui in pœnitentia poſiti, vita exceſſerunt. xxxvi.
De his qui pœnitentiam violantes ſpernunt: & rurſum præuaricantur. xxxvii.
Quod nulli ſit vltima pœnitentia deneganda. xxxviii.
Quod oporteat eum qui pro illicitis veniam poſcit, etiam a multis licitis abſtinere: & quod non oporteat eum tempore pœnitentiæ lucra negotiationis exercere. xxxix.
Quod ad militiam ſæcularem, poſt pœnitentiam rediri non debeat. xl.

B

CAPITVM FINIS.

HRABANI MAVRI MOGVNTINENSIS ARCHIEPISCOPI, POENITENTIVM LIBER, INCIPIT.

CAPVT I.

De his qui poſt ſacram ordinationem capitalia crimina committunt: & eorum pœnitentia ſeu excommunicatione.

C IN primis ergo viſum eſt vobis conſcribi de his, qui ſacros ordines habent, & ante vel poſt ordinationem, contaminatos in capitalibus criminibus ſe eſſe profitentur: in quibus vt mihi videtur hæc diſtantia debet eſſe, vt hi qui deprehenſi vel capti fuerint publice in periurio, furto atque fornicatione, & cæteris huiuſmodi criminibus, ſecundum ſacrorum Canonum inſtituta, à gradu proprio deponantur: quia ſcandalum eſt populo Dei, tales perſonas ſuper ſe poſitas habere, quas vltra modum vitioſas conſtat eſſe. Nempe inde detrahunt homines ſacrificio Dei, & rebelles hinc atque contrarij exiſtentes, eorum prauis exemplis quotidie peiores fiunt: ſicut quondam filijs Heli peccantibus feciſſe leguntur. Qui autem de prædictis vitia per occultam confeſſionem ſolà le à ſe abſcondite commiſſa, coram oculis Dei præſente etiam ſacerdote cui eis indictus eſt pœnitentiam confitentur, & ſemetipſos grauiter deliquiſſe accuſant, ſi veraciter pœnituerint, & ſuper ieiunia & eleemoſynas, vigilias, atque ſacras orationes, cum lachrymis purgare certauerint, his etiam gradu ſeruato ſpes veniæ de miſericordia Dei promittenda eſt, qui omnes homines vult ſaluos
D fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire, neque vult mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat.

Nam de illis qui ad honorem presbyterij ſine examinatione prouecti ſunt, in Niceno concilio, capitulo 8. taliter ſcriptum eſt. Si qui presbyteri ſine examine ſunt prouecti, vel cum diſcuterentur peccata ſua confeſſi ſunt, & homines contra Canones commoti, manus confeſſis imponere tentauerunt, tales regula non admittit: quia quod irreprehenſibile eſt, Catholica defendit Eccleſia.

Item in Neocæſarienſi concilio, cap. viij. de hoc ita definitum eſt: Presbyter ſi præoccupatus corporali peccato prouehatur, & confeſſus fuerit de ſe quod ante ordinationem deliquerit, oblata non conficiet, manens in reliquis officijs propter ſtudium bonum. Nam peccata reliqua plerique dixerunt per manus impoſitionem poſſe dimitti. Quod ſi de ſe non fuerit ipſe confeſſus, & argui manifeſte non quiuerit, poteſtatis ſuæ iudicio relinquatur.

Item in eodem concilio cap. x. Simili modo etiam Diaconus, ſi eodem peccato ſuccubuerit, ab ordine miniſterij ſubtrahatur.

E De illis quoque qui poſt acceptum gradum peccauerint, in Apoſtolorum Canone ita legitur: Epiſcopus aut presbyter aut Diaconus, qui in fornicatione aut periurio aut furto captus eſt, deponatur: non tamen communione priuetur. Dicit enim Scriptura: *Non vindicabit Dominus bis in idipſum.*

Item in eodem concilio cap. xxviij. Si quis Epiſcopus aut presbyter aut Diaconus, depoſitus iuſtè ſuper certis criminibus, auſus fuerit attrectare miniſterium dudum ſibi commiſſum, hic ab Eccleſia penitus abſcindatur. Accuſationem autem aduerſus ſacri ordinis viros facile non recipiendam, ſed prius cauſam diligenter examinandam, & poſtea iudicium inferendum, Apoſtolus docet ſcribens ad Timotheum: *Accuſationem, inquit, aduerſus presbyterum non recipias, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus. Peccantes autem coram omnibus argue, vt cæteri metum habeant.* Quales autem ipſi teſtes eſſe debeant, in Africano concilio cap. xcvi. manifeſtatur, vbi ita ſcriptum eſt: Placuit, vt omnes ſerui vel proprij liberti, ad accuſationem non admittantur, vel omnes quos ad accuſanda publica crimina, leges publicæ non admittunt. Omnes etiam infamiæ maculis aſperſi, id eſt, hiſtriones ac turpitudinibus ſubiectæ perſonæ. Hæretici etiam ſiue pagani ſeu Iudæi: ſed tamen omnibus quibus accuſatio denegatur in cauſis proprijs, accuſandi licentia deneganda eſt. Naum. 1. 1. Tim. 5.

F

Item in eodem concilio cap. xcviij. Teſtes autem ad teſtimonium non admittendos, qui nec ad accuſationem admitti præcepti ſunt, vel etiam quos ipſe accuſator de ſua domo produxerit. Ad teſtimonium autem, intra annos xiv. ætatis ſuæ, non admittatur.

Item in eodem concilio cap. xcvij. Placuit, vt quotieſcunque Clericis ab accuſatoribus multa crimina obijciuntur, & vnum ex ipſis de quo prius egerit probare non valuerit, ad cætera non admittatur.

G De his autem quorum occulta peccata ſunt, nec manifeſte ab aliquo argui poſſunt, ſi ſalubriter compuncti pro peccatis ſuis, confeſſionem Epiſcopo ſiue presbytero occulte faciunt, bonum mihi videtur, vt ſecundum id quod ſibi decretum fuerit ab Epiſcopo ſiue presbytero, pœnitentiam agant, non trepide nec tarde, ſed feruenter & ſollicitè: ac ſic ſe veniam peccatorum à Domino percepturos, & gradum ſe recuperaturos confidant. Quod etiam beatus Gregorius Papa, in Epiſtola quam ad Secundinum ſeruum Dei incluſum ſcripſit, ita probat dicens: Nam tua ſanctitas inde à nobis requiſiuit, vt tibi reſcriberem de ſacerdotali officio poſt lapſum reſurgendi, dum dicis de hoc Canones, diuerſas te legiſſe diuiſaſque ſententias: alias reſurgendi, alias nequaquam poſſe. Nam nos generaliter à Nicena incipientes, hanc cum reliquas quatuor veneramur, quæ ipſam ſequentes, cæterę in cunctis ſententijs vnanimes concordant. Nos ergo præcedentes nos patres ſequimur, quia auctore Deo, à ſacra doctrina illorum non diſcordamus. A capite itaque incipientes, vſq; in quartum altaris miniſtrum hanc formam ſeruandam cognoſcimus: vt quem minorem maior præcedit, ſicut honore eſt maior, ita ſit in crimine. Et quem maior ſequitur culpa, maior ei implicetur vindicta: & ſic poſtea pœnitentia credatur eſſe fructuoſa. Quid enim prodeſt triticum ſeminare, & fructum illius non colligere? Aut domum conſtruere, & non illic habitare? Poſt dignam enim ſatisfactionem, credimus poſſe redire ad honorem,

H Propheta dicente: *Nunquid qui cadit, non adijciet vt reſurgat? & qui auerſus eſt, non reuertetur?* Idem peccatori ait: *In quacunque die conuerſus ingemuerit, tunc ſaluus erit.* Vnde & Pſalmiſta ait: *Cor mundum crea in me Deus & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Ne proijcias me à facie tua, & Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me.* Dum enim petijt ne à Deo proijceretur prolapſi culpa, (Alienam quippe rex & Propheta rapuiſſe ſe vxorem tremefactus expauit, Propheta indicante flagitium ſuum, pœnitentiam agens addidit: Redde mihi lætitiam ſalutaris tui & ſpiritu principali confirma me. Si enim ipſe dignam Deo pœnitentiam non feciſſet nequaquam alijs prædicaret. Ait enim. docebo iniquos vias tuas: & impij ad te conuertentur. Dum Pſal. 40. Ezec 3.18. Pſal. 50.

enim

A enim peccata ſua proſpexit Propheta mandata per pœnitentiam, non dubitauit prædicando caſtigare aliena: & ſic ſacrificium de ſemetipſo Deo offerre ſtuduit, cum

Ibid. diceba: *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus.* Ad hæc iſta ſufficerent: ſed omnis ſententia quo plus ſacræ Scripturæ teſtimonijs confirmatur, facilius creditur. De hoc enim

Ezec. 18. Propheta dicit: *Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat.* De hoc peccantibus dicitur: *Peccator in quacunque die conuerſus ingemuerit, omnes iniquitates eius in obliuionem traduntur.* Si enim redemptor noſter, qui peccatores non perdere, ſed iuſtificare venit, in obliuione peccantium delicta derelinquit, quis hominum condemnanda reſeruet, cum Apoſtolus dicat: ſi Deus iuſtificat, quis eſt qui condemnet? Ad fontem etiam miſericordiæ recurrentes, Euangelicam proferamus ſententiam: *Gaudebo,*

Luc. 15. inquit, *ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, plus quam ſuper nonaginta nouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia*: & ouem perditam nonageſimam nonam, non errantibus relictis, humero ad ouile reportauit. Si ouis errans poſt inuentionem ad ouile humero reportatur, cur iſta poſt pœnam ad Eccleſiæ miniſterium non reuocetur? Quid

B eſt ergo grauius, carnale delictum admittere, ſine quo non multi ſed pauci inueniuntur, aut Dei filium timendo negare? In quo peccato ipſum beatum principem Apoſtolorum Petrum, ad cuius nunc corpus indigni ſedemus, lapſum eſſe cognoſcimus: ſed poſt negationem pœnitentia ſecuta eſt: & poſt pœnitentiam miſericordia data: quia illum ab Apoſtolatu non deiecit, qui ante ſe ipſum negare prædixit. Tibi hæc fili chariſſime dicta ſufficiant: vt illum quem conſpicis delicta fletu delere, in conſpectu diuinitatis non dubites miſericordiam conſequi: quia nullum peccantem reuerſum deſpicit, qui peccatores ſanguine ſuo redimere venit. Hinc etiam & beatus Auguſtinus ad Petrum Diaconum de fide ſcribens, ait: omni homini in hac vita eſſe poteſt vtilis pœnitentia: quam quocunque tempore homo egerit, quamlibet iniquus, quamlibet annoſus, ſi toto corde renunciauerit

C peccatis præteritis, & pro eis in conſpectu Dei non ſolum corporis, ſed etiam cordis lachrymas fuderit, & malorum operum maculas bonis operibus diluere curauerit, omnium peccatorum indulgentiam mox habebit. Hoc enim nobis Dominus Prophetico promittit eloquio, dicens: ſi conuerſus ingemueris, ſaluus eris. Et alio

Eccl. 21. loco dicitur: *Fili, peccaſti: ne adijcias iterum: ſed & de præteritis deprecare, vt tibi dimittantur.* Nunquam peccanti eſſet indicta pro peccatis deprecatio, ſi peccanti non eſſet remiſſio concedenda. Sed etiam pœnitentia peccatori tunc prodeſt, ſi eam in Eccleſia Catholica gerat. cui Deus in perſona beati Petri, ligandi ſoluendique tribuit

Matt. 18. poteſtatem, dicens: *Quæ alligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cælis: & quæ ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in*

D *cælis.* In quacunque igitur homo ætate veram peccatorum ſuorum pœnitentiam egerit, & vitam ſuam Deo illuminante correxerit, non priuabitur indulgentiæ munere: quia Deus ſic per Prophetam dicit: *Nolo mortem mo-*

Ezec. 18. *rientis, tantum vt reuertatur à via ſua mala, & viuat anima eius.* Veruntamen nullus hominum debet ſub ſpe miſericordiæ Dei, in ſuis diutius remanere peccatis: cum etiam in ipſo corpore, nemo velit ſub ſpe futuræ ſalutis, diutius ægrotare. Tales enim qui ab iniquitatibus ſuis recedere negligunt, & ſibi à Deo indulgentiam repromittunt, nonnunquam ita præueniuntur repentino Dei furore, vt nec conuerſionis tempus, nec beneficium remiſſionis inueniant. Ideo vnumquemque veſtrum ſancta Scriptura beni ... p ... net dicens. Ne tardaueris conuerti ad D...m & ne differas de die in diem. Subito enim ve ... et & in tempore vindictæ diſperdet te. D ... eatus I auid: *Hodie ſi vocem eius*

Pſ. 4.
Heb. 3. *audieritis, nolite obdurare corda veſtra.* Cui quoque beatus Paulus concordat his verbis. *Videte fratres, ne forte ſit in aliquo veſtrum ... malum, incredulitas diſcedendi à Deo viuo. ſed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies, donec hodie cognominatur: vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.* Obduratio igitur cordis vi ... t, ſiue qui non conuertitur deſperans de ind ... peccatorum: ſiue qui ... ſe mi ... cordiam Dei ſperat, vt ... uſque ad finem vitæ præſentis, in ſuorum criminum perſeuerantia remaneat. Proinde diligentes miſericordiam Dei, metuenteſque iuſtitiam, nec de remiſſione peccatorum deſperemus, nec remaneamus in peccatis: ſcientes quia illa omnium hominum debita ſit exactura æquitas iuſtiſſimi iudicis, quæ non dimiſerit miſericordia clementiſſimi redemptoris. Sicut enim miſericordia ſuſcipit abſoluitque conuerſos, ita iuſtitia repellet & puniet obduratos. Hi ſunt qui peccantes in Spiritum ſanctum, neque in hoc ſeculo, neque in futuro remiſſionem accipient peccatorum. Nam de hoc Iſidorus Iſidorus.

Hiſpalenſis Epiſcopus, ad inquiſitionem Maſſionis Epiſcopi, ita reſcripſit dicens: verum quod ſequenter in Epiſtolis venerabilis fraternitas tua innotuit, nulla eſt in huiuſmodi ſententijs decretorum diuerſitas intelligenda, quod alibi legitur, in lapſu corporali reſtaurandum honoris gradum poſt pœnitentiam, alibi poſt huiuſmodi delictum, nequaquam reparandum antiqui ordinis meritum. Hæc enim diuerſitas hoc modo diſtinguitur. Illos enim ad priſtinos officij gradus redire Canon præcepit, quos pœnitentiæ præceſſit ſatisfactio, vel digna F

peccatorum confeſſio. At contrà hi qui neque à vitio corruptionis emendantur, atque hoc ipſum carnale delictum quod admittunt, etiam vindicare quadam ſuperſtitioſa temeritate vtuntur, nec gradum vtique honoris, nec gratiam communionis accipiunt. Ergo ita eſt vtraque dirimenda ſententia: vt neceſſe ſit illos reſtaurari in loco honoris, qui per pœnitentiam reconciliationem meruerunt diuinæ pietatis. Hi nec immerito conſequuntur adeptæ dignitatis ſtatum, qui per emendationem pœnitentiæ, recepiſſe noſcuntur vitæ remedium. Id enim ne forte magis ambiguum ſit, diuinæ auctoritatis ſententia confirmetur. Ezechiel enim Propheta ſub typo præuaricatricis Ieruſalem, oſtendit poſt pœnitentiæ ſatisfactionem, priſtinum reſtaurari poſſe honorem. *Confundere*, inquit, *O Iuda, & porta ignominiam tuam.* Et Ezec. 1

poſt paululum. *Et tu*, inquit, *& filia tua reuertimini ab iniquitate veſtra.* Quando dixit, *confundere*, oſtendit poſt confeſſiones id eſſe peccati opus, debere quenquam erubeſcere: & pro admiſſis ſceleribus, verecundam frontem humi proſtratam demergere. pro eo quod dignum confuſionis perpetrauerat opus. Deinde præcepit, vt G

portet ignominiam depoſitionis ſuæ, lugens cum humilitate quod peccauerat. Sic quoque reuocari ſecundum Prophetam ad priorem ſtatum poterit. Item Ioannes Euangeliſta Angelo Epheſi Eccleſiæ, inter cætera ſimile quiddam ſcripſit. *Memor eſto*, inquit, *vnde cecideris, & age* Apoc. 2.

pœnitentiam, & prima opera fac, alioquin veniam tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco eius. In Angelo Eccleſiæ præpoſitum vtique, id eſt, ſacerdotem oſtendit, iuxta Malachiam, qui dicit: *Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam: & legem exquirunt de ore eius, quia Angelus Domini eſt.* Præpoſitus Mal. 2

ergo lapſus in vitium, per Euangeliſtam monetur, vt memor ſit vnde ceciderit, & pœnitentiam agat, & prima faciat opera: vt non moueatur candelabrum eius. Nam candelabrum Angeli, doctrina eſt ſacerdotalis. vel honor poteſtatis quam geſtat, intelligitur, iuxta quod ſcriptum eſt apud Samuelem in damnationem Heli: *Oculi eius caligauerant, nec poterat videre lucernam Dei, antequam ex-* 1. Reg. 3.

tingueretur. Lucerna quippe Dei fuerat, quando dignitate ſacerdotali pollens, iuſtitiæ claritate fulgebat. Quam H

extinctam Propheta aſſerit, dum ob ſcelera filiorum, ſacerdotis poteſtatem, meritorumque lumen amiſit. Candelabrum ergo ſiue lucerna ſacerdotis, quæ intelliguntur charismata honoris, tunc iuxta Ioannem extinguitur vel mouetur, quando poſt delicti caſum, neglecta pœnitentia, admiſſa ſcelera non deflentur. Non enim dixit, pro eo quod cecidiſti commouebo candelabrum tuum, ſed niſi pœnitentiam egeris, mouebo candelabrum tuũ. Ergo quenquam præpoſitum peccantem, ſi præuenerit pœnitentia, delicti vtique ſequitur & venia. Et in Prouerbijs ſcriptum eſt: *Qui abſcondit ſcelera ſua, non dirigetur: qui confeſſus fuerit & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur.* Nam & ipſum quod Canonum cenſura poſt ſeptem annos temeare pœnitentem in ſtatum priſtinum præce- Pro.

A pit, non hoc electione proprij arbitrij ſancti patres, ſed
potius ex ſententia diuini iudicij ſanxerunt. Nam legitur,
quod Maria ſoror Aaron Propheteſſa, dum ob detractio-
ctiones aduerſus Moyſen incurriſſet delictũ, *niuo ſtigmate*
Num. 12. *lepra perfuſa eſt. Cumq; peteret Moyſes vt emundaretur, præcepit*
eam Dominus extra caſtra ſeptem diebus egredi, & poſt emunda-
tionem rurſus eam in caſtra admitti. Maria ergo ſoror Aaron,
caro intelligitur ſacerdotis: quę dũ ſuperbię dedita ſordi-
diſſimis cogitationũ contagijs maculatur, extra caſtra ſe-
ptẽ diebus, hoc eſt, extra collegium ſanctæ Eccleſiæ ſeptẽ
annis proijciatur: vbi poſt emundationem vitiorum, loci
vel priſtinę dignitatis recipiet meritum. Ecce in quantum
valuimus, Concilij antiquam planè & plena auctoritate
ſententiam, ſacris teſtimonijs explanauimus, oſtendens eum
poſſe reſtaurari pro proprio honore, qui per pœnitentiæ ſa-
tisfactionem, noluit propria delicta deflere. Eum vero nõ
poſſe reſtaurari, qui nec luget quæ egit, & lugenda ſine
vllo pudore religionis, vel timore iudicij diuini commit-
tit. In fine autem Epiſtolæ hoc adijciendũ putaui, vt quo-
B tieſcunque in geſtis Conciliorum diſcors ſententia inue-
nitur, illius magis teneatur ſententia, cuius antiquior &
potior extitit auctoritas.

In Concilio igitur Hilerdenſi cap. v. de his qui altario
ſeruiũt, ſi ſubito carnis fragilitate corruerint, & Domino
reſpiciente digne pœnituerint, ita vt mortificato corpo-
re cordis, contriti ſacrificium Deo offerant, maneant in
poteſtate Pontificis, vel veraciter afflictos non diu ſuſpẽ-
dere, vel deſidioſos prolixiori tempore ab Eccleſiæ cor-
pore ſegregare: ita tamen, vt ſic officiorum loca recipiãt,
ne poſſint ad altiora officia vlterius promoueri. Quod ſi
iterato velut canes ad vomitum reuerſi fuerint, non ſolũ
dignitate officij careant, ſed etiam ſanctam communio-
nem niſi in exitu non percipiant.

C Item in Concilio Carthag. ca. xxvij. ſcriptum eſt, quod
presbyteri & Diaconi in grauiori culpa conuicti, manus
impoſitionem tanquã laici nequaquam ſuſcipiant. Con-
firmatum eſt, vt ſi quando presbyteri vel Diaconi in ali-
qua grauiori culpa conuicti fuerint, qua eos à miniſterio
neceſſe ſit remoueri, non eis manus tanquam pœnitenti-
bus laicis imponatur: neque permittendum, vt rebapti-
zati, ad clericatus gradum promoueantur.

CAPVT II.

De inceſtis coniunctionibus.

DE inceſtis coniunctionibus in Concilio Agathenſi
ca. lxi. ita ſcriptum eſt: Inceſtis coniugijs, nihil pror-
ſus veniæ reſeruamus, niſi cum adulterium ſeparatione
ſanauerint. Inceſtos vero nullo coniugij nomine depu-
tandos, quos etiam deſignare funeſtum eſt. Hos enim eſ-
ſe cenſemus: Si quis relictam fratris quæ pene prius ſoror
extiterat, carnali coniunctione violauerit. Si quis fratris
D germanam vxorem acceperit. Si quis nouercam duxerit.
Si quis conſobrinæ ſuæ ſe ſociauerit. Quod ita præſenti
tempore prohibemus, vt ita ea quæ ſunt ante nos conſti-
tuta, non diſſoluamus. Si quis relictæ vel filiæ aut auũculi
miſceatur, aut patris filiæ vel priuignæ ſuæ cõcubitu pol-
luatur. Sane quibus coniunctio illicita interdicitur, ha-
bebunt ineundi melioris coniugij libertatem.

Item de eiſdem in Concilio Aurelianenſi cap. xiv. ſcri-
ptum eſt: Ne frater ſuper thorum defuncti fratris aſcen-
dat. Ne quiſquam amiſſa vxore, ſorori audeat ſociari.
Quod ſi fecerit, ab Eccleſiaſtica diſtrictione feriatur.

Item de eiſdem in Concilio Hilerdenſi ca. iv. ita dictũ
eſt: Qui ſe inceſti pollutione commaculant, placuit quo-
uſq; in ipſo deteſtando & illicito carnis contubernio per-
ſeuerãt, vſq; ad miſſam tantum catechuminorũ in Eccle-
1. Cor. 5. ſia permittantur. Cum quibus etiam nec cibum ſumere
vlli Chriſtianorum, ſicut Apoſtolus iuſſit, oportet.

Item de his in Ancyrano Concilio ca. xxiv. ita ſcriptum
eſt: Quidam ſponſam habens, ſororem eius violauit, &
grauidam reddidit: poſtmodum deſponſatam ſibi duxit
vxorem. Illa vero quæ corrupta eſt, laqueo ſe peremit. Hi
qui fuerunt conſcij, poſt decennem ſatisfactionem iuſſi
ſunt ſuſcipere gradus pœnitentiæ conſtitutos.

E Item in Neocæſarienſi Concil. cap. ij. ita dictum eſt, de
his quæ duobus fratribus nupſerint, vel qui duas ſorores
vxores acceperint: Mulier ſi duobus fratribus nupſerit,
abijciatur vſque ad mortẽ. Verumtamen in exitu propter
miſericordiam, ſi promiſerit, quod facta incolumis, huius
coniunctionis vincula diſſoluat, fructũ pœnitentiæ con-
ſequatur. Quod ſi defecerit mulier aut vir in talibus nu-
ptijs, difficilis erit pœnitentia in vita permanenti.

Item de his qui duabus ſororibus copulantur, in Heli-
berritano Conc. ca. lxi. ita ſcriptum eſt: Si quis poſt obitũ
vxoris ſuæ ſororẽ eius duxerit, & ipſa fuerit fidelis, quin-
quennium à communione placuit abſtineri: niſi forte ve-
locius dari pacem neceſſitas coegerit infirmitatis.

Item de muliere, quæ duos fratres ſumit in coniugio,
vel vir qui duas ſorores habuerit, in Concilio Martini E-
piſcopi ca. lxxviij. ita ſcriptum eſt: Si qua mulier duos fra-
tres, aut ſi quis vir duas ſorores duxerit, à communione
abſtineant vſque ad mortem. In morte eis cõmunio pro
F miſericordia detur. Si vero ſuperuixerint, communione
accepta, & de infirmitate conualuerint, agant plenam
pœnitentiam tempore conſtituto.

Item in Canone Apoſtolorum, cap. xix. ſcriptum eſt:
Qui duas in coniugium ſorores acceperit, vt filiam fra-
tris, Clericus eſſe non poterit.

CAPVT III.

De his qui adulterium committunt.

ADulterium autem non ſolum lex damnat, ſed etiam
Euangelica auctoritas omnino fieri vetat. Vnde &
ſancti patres cæleſti magiſterio imbuti, de hoc quid ſer-
uandum ſit, ſanciuerunt. Nam in Ancyrano Concilio ca.
xviij. ita ſcriptum eſt: Si cuius vxor adulterata fuerit, vel ſi
ipſe adulterium commiſerit, ſeptem annorum pœniten-
tiam agentem, oportet eum perſequi ſecundum priſtinos
gradus. G

Item in Africano Conc. cap. lxix. de his qui vxores aut
quæ viros dimittũt, vt ſic maneant, ſcriptum eſt: Placuit,
vt ſecundum Euangelicam & Apoſtolicam diſciplinam,
neque dimiſſus ab vxore, neque dimiſſa à marito, alteri
coniungatur, vt ita maneant, aut ſibimet reconcilientur.
Quod ſi contempſerint, ad pœnitentiam redigantur: in
qua cauſa legem imperialem petendam promulgari.

Item in decretis Innocentij Papæ ca. xxiv. ſcriptum eſt:
quod viri cum adulteris non conueniant. Et illud deſide-
ratum eſt ſciri, cur cõmunicantes viri cum adulteris vxo-
ribus non conueniant, cum contrà vxores in conſortio
adulterorũ virorum manere videantur. Super hoc Chri-
ſtiana religio adulterium in vtroque ſexu pari ratione
condemnat. Sed viros ſuos mulieres non facile de adul-
terio accuſant, & non habent latentia peccata vindictã.
Viri autem liberius vxores adulteras apud ſacerdotes de-
ferre conſueuerunt: & ideo mulieribus prodito earũ cri- H
mine, communio denegatur. Virorum autem latente cõ-
miſſo, non facile quiſquam ex ſuſpicionibus abſtinetur.
Qui vtique ſubmouebitur, ſi eius flagitium detegatur.
Cum ergo par cauſa ſit, interdum probatione ceſſante,
vindictæ ratio conquieſcit.

Item in eiuſdem decretis ca. xxvij ſcriptum eſt: Quod
hi qui intercedente repudio diuortium petiuerunt, ſi ſe
alijs nuptijs adiunxerint, adulteri eſſe monſtrẽtur. De his
etiam requiſiuit dilectio tua, qui interueniente repudio,
alij ſe matrimonio copularunt: quos in vtraque parte ad-
ulteros eſſe manifeſtum eſt. Qui vero vel vxore viuente,
quãuis diſſociatum videatur eſſe coniugium, ad aliam co-
pulam feſtinarunt, neque poſſunt adulteri non videri: in-
tantum etiam, vt hę perſonę quibus tales coniuncti ſunt,
etiam ipſæ adulterium commiſiſſe videantur: ſecundum
illud quod legimus in Euangelio: *qui dimiſerit vxorem ſuã,* Matt. 5.
& aliam duxerit, mœchatur. Similiter & qui dimiſſam duxerit,
mœchatur. Et ideo oẽs à communione abſtinendos. De parentib.
autem aut propinquis eorum nihil tale ſtatui poteſt, niſi
incentores illiciti conſortij fuiſſe detegantur.

In Concilio quoq; Heliberritano ca. ix. de fœminis quę

A adulteros maritos reliquerunt, & alijs nubunt, ſcriptum eſt: Fœmina fidelis quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & alterū ducit, prohibeatur ne ducat. Si duxerit, nō prius accipiat communionē, niſi quem reliquit, de ſeculo exierit: niſi forte neceſſitas infirmitatis dare cōpulerit.

De his qui mœchantur.

CAPVT IV.

ITem in Concilio Heliberritano ca. xxx. de mœchis ſcriptum eſt: Subdiaconos eos ordinari non debere, qui in adoleſcentia ſua fuerint mœchati: eo quod per ſubreptionem ad altiorem gradum promouebantur: ſi qui ſunt in tempore præterito ordinati, amoueantur.

Item in eodem Concilio ca. xxxj. de adoleſcentib. qui B poſt lauacrum mœchantur, ſcriptum eſt: Adoleſcentes qui poſt fidem lauacri ſalutaris fuerint mœchati, cum duxerint vxores acta legitima pœnitentia, placuit ad communionem eos admitti.

Item in eodem Concilio ca. xlij. de eo qui vxorem habens, ſæpius mœchatur, ſcriptū eſt: Si quis fidelis habens vxorē, non ſemel, ſed ſæpe fuerit mœchatus, in fine mortis eſt conueniendus. Quod ſi promiſerit ſe ceſſaturum, detur ei cōmunio. Si reſuſcitatus rurſus fuerit mœchatus, placuit vlterius non ludere eum de communione pacis.

Item in eodem Concilio ca. xiij. de virginibus Deo ſacratis ſi adulterauerint: Virgines quæ ſe Deo dicauerunt, ſi pactum perdiderint virginitatis, atque eidem libidini ſeruierint, non intelligentes quid admiſerint, placuit nec in finem eis dandam eſſe communionem. Quod ſi ſemel perſuaſæ, aut infirmi corporis lapſu poſt commiſſa v.- tia tempore vitæ ſuæ huiuſmodi fœminæ egerint pœnitentiam, vt abſtineant ſe à coitu, placuit eas in finem, cōmunionem accipere debere.

C Item in eodem Concilio ca. xiv. de virginibus ſecularibus ſi mœchati fuerint, ſcriptum eſt: Virgines quæ virginitatem ſuam non cuſtodierint, ſi eos qui eaſdem violauerint duxerint, & tenuerint maritos, eo quod ſolas nuptias violauerint, poſt annum ſine pœnitentia recōciliari debebūt. Vel ſi alios cognouerint viros, eo quod mœchatæ ſunt, placuit poſt quinquennij tempora, acta legitima pœnitentia, admitti eas ad communionem oportere.

Item in Ancyrano Conc. ca. xvij. de his qui virginitatem profeſſi ſunt, & de his qui ſub ſororis habitu cum aliquibus commorantur, ſcriptum eſt. Quotquot virginitatem promittentes, irritam faciunt ſponſionem, inter bigamos cenſeantur. Virgines autem quæ conueniunt cum aliquibus tanquam ſorores habitare prohibemus.

CAPVT V.

De his qui ſacris virginibus ſe ſociant, & de virginibus velatis ſi mœchatæ fuerint.

D ITem in decretis Gelaſij Papæ ca. xx. de his qui ſe ſacris virginibus ſociant, & fœdera inceſta cōmittunt, quod communicare non poſſint, niſi forte publicam pœnitentiam geſſerint, dictum eſt: Virginibus ſacris temere ſe quoſdam ſociare cognouimus, & poſt dicatum Deo propoſitum, inceſta fœdera ſacrilegaque miſcere: quas protinus æquum eſt à ſacra communione detrudi: & niſi per publicam probatamque pœnitentiam omnino non recipi: aut his certe viaticum de ſeculo tranſeuntibus, ſi tamen pœnituerint, non negetur.

Item in decretis Innocentij Papæ ca. xx. de virginibus non velatis ſi deuiauerint, ſcriptum eſt: Hæ vero quę necdum ſacro velamine tectæ, tamen in propoſito virginali ſemper ſe ſimulauerant permanere, licet velatæ non fuerint, ſi forte nupſerint, his agenda aliquanto tempore pęnitentia eſt: quia ſponſio earum à Domino tenebatur. Si enim inter homines ſolet bonæ fidei contractus nulla ratione diſſolui, quanto magis iſta pollicitatio, quam cum Deo pepigit, quomodo ſolui ſine vindicta poterit? Nam ſi Apoſtolus Paulus, illas quæ à propoſito viduitatis deceſſerunt, dicit habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, quanto potius virgines, quæ prioris promiſſionis fidem frangere ſunt conatæ. E 1.Tim.5.

CAPVT VI.

De his qui irrationabiliter fornicantur.

IN Concilio Ancyrano ca. xv. de his qui fornicantur irrationabiliter, id eſt, qui miſcentur pecoribus, aut cum maſculis polluuntur, ſcriptum eſt: De illis qui irrationabiliter verſati ſunt, ſiue verſantur, quotquot ante viceſimum annum, tale crimen commiſerint, quindecim annis exactis in pęnitentia, communionem mereantur orationum. Deinde quinquennio in hac communione durantes, tunc demum oblationis ſacramenta contingant. Diſcutiatur autem & vita eorum, quales tempore pœnitudinis extiterint: & ita miſericordiam conſequantur. Quod ſi inexplebiliter his hæſere criminibus, ad agendam pœnitentiam prolixius tempus inſumant. Quotquot autem peracta viginti annorum ætate, & vxores habentes hoc peccato prolapſi ſunt, viginti quinque annis pœnitudinem gerentes, in communionem ſuſcipiantur orationū. In qua quinquennio perdurantes, tunc demum oblationis ſacramenta percipiant. Quod ſi qui & vxores habentes, & tranſcendentes quinquageſimum annum ætatis, ita deliquerint, ad exitum vitæ communionis gratiam conſequantur. F

Item in eodem de his qui in pecudes vel in maſculos aut olim polluti ſunt, aut hactenus hoc vitio tabeſcunt, ca. xvj. ſcriptum eſt. Eos qui irrationabiliter viuere, & lepra iniuſti criminis alios polluerūt, præcepit ſancta ſynodus, inter eos orare, qui ſpiritu periclitantur immundo.

CAPVT VII.

De coniugatis, ſi quis eorum ductus fuerit in captiuitatem. G

IN decretis quoque Innocentij Papæ cap. xxxvij. ſcriptū eſt: Quod ſi cuius vxor in captiuitatem fuerit abducta, & alteram maritus acceperit, reuertente prima, ſecunda mulier debet excludi. Innocentius Probo ſcripſit: Conturbatio procellæ Barbaricæ, facultati legum intulit caſum. Nam bene conſtituto matrimonio inter Fortunium & Vrſam, captiuitatis incurſus fecerat nęuum, niſi ſacræ religionis ſtatuta prouiderent. Cum enim in captiuitate prędicta Vrſa mulier teneretur, aliud coniugiū cum teſtinca Fortunius memoratus iniſſe cognoſcitur: ſed fauore Dñi reuerſa Vrſa, nos adijt: & nullo diffidente, vxorem ſe memorati eſſe perdocuit. Quare Dñe fili merito illuſtris, ſtatuimus fide Catholica ſuffragante, illud eſſe coniugiū, quod erat primitus diuina gratia fundatum. Conuentumque ſecundæ mulieris priore ſuperſtite, nec diuortio reiectæ, nullo pacto poſſe eſſe legitimum.

CAPVT VIII.

Quod aliud ſit vxor, aliud concubina, & quod non ſit coniugij duplicatio, quando ancilla reiecta, vxor aſſumitur. H

IN decretis Leonis Papæ cap. xix. ſcriptum eſt, quod aliud ſit vxor, & aliud concubina. Nec errat, quiſquis filiam ſuam in matrimonium tradiderit ei, qui habuit concubinam. Non omnis mulier viro iuncta, vxor eſt viri: quia nec omnis filius hæres eſt patris. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos ſunt legitima, & inter æquales. Et multo prius hoc ipſum Domino conſtituente, quam initium Romani iuris exiſteret. Itaque aliud eſt vxor, aliud concubina: ſicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apoſtolus ad manifeſtandam harum perſonarum diſcretionem, teſtimonium ponit ex Geneſi, vbi dicitur Abrahæ: *Eijce ancillam & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ, cum filio meo Iſaac.* Vnde cum ſocietas nuptiarum ita ab initio conſtituta ſit, vt præter ſexuum coniunctionem haberet in ſe Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum, dubium Gen.21.

non

A non eſt, eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuiſſe myſterium. Igitur cuiuslibet loci clericus, ſi filiam ſuam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum eſt, quaſi eam coniugato dederit, niſi forte illa mulier & ingenua facta, & dotata legitime, & publicis nuptijs honeſtata videatur. paterno arbitrio viris iunctæ, carent culpa, ſi mulieres quæ à viris habeantur, in matrimonio non fuerunt, quia aliud eſt nupta, aliud concubina.

Item in eiuſdem decretis ca. xx. ſcriptum eſt: quod non ſit coniugij duplicatio, quando ancilla reiecta, vxor aſſumitur. Ancillam à thoro abijcere, & vxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio coniugij, ſed profectus eſt honeſtatis. Culpanda ſit ſane talium negligentia: ſed non penitus deſperanda: vt crebris exhortationibus incitati, quod neceſſarie experiuerunt, fideliter exequantur. Nemo enim deſperandus eſt, dum in hoc corpore conſtitutus eſt: quia nonnunquam quod diffidentia ætatis differtur, conſilio maturiori perficitur, in matrimonio videtur eſſe.

CAPVT IX.

De eo qui vxorem capti ſortitus eſt in matrimonium.

B ITem in decretis Leonis Papæ cap. xliij. ſcriptum eſt: quod non videatur eſſe culpabilis, qui vxorem capti ſortitus eſt: nec tamen culpabilia iudicetur, & tanquam alieni iuris peruaſor habeatur, qui perſonam eius mariti, qui iam non eſſe exiſtimabatur, aſſumpſit. Sic enim multa quæ ad eos qui in captiuitatem ducti ſunt pertinebant, in ius alienum tranſire potuerunt: & tamen plenum iuſtitiæ eſt, vt ijſdem reuerſis propria reformentur. Quod ſi in mancipijs vel agris aut etiam in domibus ac poſſeſſionibus rite ſeruatur, quanto magis in coniugiorum redintegratione faciendum eſt, vt quod bellica neceſſitate turbatum eſt, pacis remedio reformetur.

CAPVT X.

De illo qui concubinam ſuper vxorem habet.

C IN Toletano Concilio cap. vij. ſcriptum eſt, de eo qui vxorem habet, ſi concubinam habuerit, quod non communicet. Si quis habens vxorem fidelis, ſi concubinam habeat, non communicet. Cæterum is qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habet, à communione non repellatur: tantum vt vnius mulieris aut vxoris aut concubinæ, vt ei placuerit, ſit coniunctione contentus. Alias vero viuens, abijciatur donec deſinat: & ad pœnitentiam reuertatur.

CAPVT XI.

De parricidio, & his qui partus ſuos necant.

D Parricidium autem quam ſit deteſtabile crimen, in iudicio facto inter Cain & Abel fratrem ſuum, Dominus ipſe oſtendit, cum ad Cain parricidam ait: *Maledictus eris ſuper terram, quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua. Fructus eius: vagus & profugus eris ſuper terram.* In quo etiam poſuit ſignum, hoc eſt vt tremens & gemens profugus ſemper viueret, nec auderet iam vſpiam ſedes habere quietas. Sed quia in modernis temporibus parricidæ profugi diſcurrunt per diuerſa loca, & varijs vitijs atque gulæ illecebris deſeruiunt, melius mihi videtur, vt in vno loco manentes, pœnitentia diſtricta ſemetipſos caſtigent, ſi forte à Domini bonitate indulgentiam facinoris ſui percipere mereantur. Non enim eis licebit vltrà militiæ cingulum ſumere, & nuptijs atque coniugij copula vti: quia ſacri Canones hoc eis non conſentiunt: ſicut modo de pœnitentibus pro culpis grauium criminũ decreta ſynodalia decernere, oſtenſuri ſumus.

Gen. 4.

Itaq; in Ancyrano Conc. cap. xx. ſcriptum eſt, de his qui partus ſuos ex fornicatione diuerſis modis interimunt. De mulieribus quæ fornicantur, & partus ſuos necant, vel quæ agunt ſecum, vt vtero conceptos excutiant, antiqua quidem definitio vſq; ad exitum vitæ eas ab Eccleſia remouet. Humanius autem nunc definimus, vt eis decem annorum tempus ſecundum præfixos gradus pœnitentiæ largiamur. E

Item in Concilio Helibertitano cap. lxiij. ſcriptum eſt de his, quæ filios ex adulterio necant: Si qua per adulterium abſente marito conceperit, idque poſt facinus occiderit, placuit vix in fine dandam eſſe communionem, eo quod geminauerit ſcelus.

Item in Conc. Hilerdenſi ca. ij. ſcriptum eſt de his, qui aborſum faciunt, vel natos ſuos extinguunt. Hi vero qui male conceptos, ex adulterio factos vel editos necare ſtuduerint, vel in ventribus matrum, potionibus aliquibus colliſerint in vtroque ſexu adulteris, poſt ſeptem annorum curricula, communio tribuatur: ita tamen vt omni tempore vitæ ſuæ, fletibus & humilitati inſiſtant.

CAPVT XII. F

De homicidijs voluntarie commiſſis.

IN Concilio Neocæſarienſi cap. xxj. de homicidijs ſcriptum eſt: Qui voluntarie homicidium fecerint, pœnitentiæ quidem iugiter ſe ſubmittant, perfectionem vero circa exitum conſequantur.

CAPVT XIII.

De homicidijs & falſis teſtibus.

ITem in Conc. Agathenſi ca. xxxiv. de homicidijs & falſis teſtibus ſcriptum eſt: Itaque cenſuimus, homicidas & falſos teſtes, à communione Eccleſiaſtica ſubmouendos, niſi pœnitentiæ ſatisfactione, crimina admiſſa diluerint.

CAPVT XIV. G

De his qui ſeruos ſuos extra iudicem necant: & Domina quæ per zelum ancillam occiderit.

ITem in Conc. Agathenſi ca. lxij. ſcriptum eſt de his, qui ſeruos ſuos extra iudicem necant: Si quis ſeruum proprium ſine conſcientia iudicis occiderit, excommunicatione vel pœnitentia biennij, reatum ſanguinis emundabit.

Item in Conc. Heliberritano ca. v. ſcriptum eſt, ſi Domina per zelum ancillam occiderit: Si qua fœmina furore zeli accenſa, flagris verberauerit ancillam ſuã, ita vt intra tertium diẽ animam cũ cruciatu effundat, eo quod incertum ſit voluntate an caſu occiderit, ſi voluntate, 7. annos, ſi caſu, per quinquẽnij tẽpora, acta legitima pœnitẽtia, ad cõmunionem placuit admitti. Quod ſi infra tẽpora conſtituta fuerit infirma, accipiat communionem.

CAPVT XV. H

De homicidijs non ſponte commiſſis: & illis qui ſe excuſant quaſi inſontes ab homicidio in prælio commiſſo iuſſu principum.

IN Conc. Neocæſarienſi ca. xxij. ſcriptum eſt de his, qui non ſponte homicidium commiſerunt: De homicidijs non ſponte commiſſis, prior quidẽ definitio, poſt ſeptennem pœnitentiam, perfectionem conſequi præcepit. Secunda vero, quinquennij tempus explere.

Quod autem quidam homicidium quod nuper in ſeditione & prælio principum noſtrorum perpetratum eſt, excuſant, quaſi neceſſe ſit pro hoc cuilibet agere pœnitẽtiam, eo quod iuſſu principum peractum ſit, & Dei iudicio ita finitum. Scimus enim quod Dei iudicium ſemper iuſtum eſt, & nulla reprehenſione dignum: de quo etiam ſcriptum eſt: *Iuſtus Dominus in omnibus vijs ſuis: & ſanctus in omnibus operibus ſuis: Qui iudicat orbem terræ in æquitate: & po-* Pſ. 144.

A *pulos in veritate ſua. Sine quo nec paſſer cadit ſuper terram.* Sed
Pſ. 35. nemo omnia iudicia Dei penetrare poteſt, quoniam ſcriptum eſt. *Iudicia Dei abyſſus multa.* Vnde oportet eos conſiderare, qui hanc necem nefariam defendere cupiunt, vtrum illos coram oculis Dei quaſi innoxios excuſare poſſint, qui propter auaritiam quæ omnium malorum radix eſt, & idolorum ſeruituti comparatur, atque propter fauorem Dominorum ſuorum temporalium, æternum Dominum contempſerunt, & mandata illius ſpernentes, nó caſu ſed per induſtriam homicidium perfecerunt. Nam de his legimus qui homines non ſponte interfecerunt, Deum per legis latorem vrbes refugij deputaſſe: ad quas confugientes, ſaluarentur ab vltore ſanguinis proximi ſui, & non morerentur. Inde in Deuteronomio ſcriptum
Deut. 19. eſt: *Hæc erit lex homicidæ, cuius vita ſeruanda eſt. Qui percuſſerit proximum ſuum neſciens, & heri & nudiuſtertius nullum contra eum habuiſſe odium comprobatur, ſed abiiſſe ſimpliciter cum eo in ſyluam ad ligna cædenda, & in ſucciſione lignorum, ſecuris fugerit de manu, aut ferrum lapſum de manubrio, amicum eius percuſſerit & occiderit, hic ad vnam vrbium ſupradictarum confugiet &*
B *viuet, ne proximus eius cuius ſanguis effuſus eſt, ſtimulo doloris percutiat animam eius.* De eo vero, qui per induſtriam aliqué
Exod. 21. occiderit, in Exodo ita præceptum eſt: *Si quis de induſtria & per inſidias occiderit proximum, ab altari meo euelles eum, vt*
Deu. 19. *moriatur.* Et in Deuteronomio: *Si quis,* inquit, *odio habens proximum ſuum, inſidiatus fuerit vitæ eius, & ſurgens percuſſerit illum, & mortuus fuerit, & fugerit ad vnam de ſupradictis vrbibus, mittent ſeniores ciuitatis illius, & eripient eum de loco refugij: & tradent eum in manus proximi eius, cuius ſanguis effuſus eſt, & morietur, nec miſereberis eius.* Si ergo eum quem Dominus dignum morte eſſe iudicauit, reum non eſſe quis dicit, quomodo contrarius legi Dei non exiſtit, qui hoc quod Dominus præcepit, caſſum eſſe contendit? Videndum ergo illi eſt, ne forte in illorum numero ſit, quib. per Pro-
Ezec. 13. phetam dicitur: *Væ vobis qui conſuitis puluillos ſub omni cubito,*
Eſa. 5. *& ceruicalia ad decipiendas animas.* Et alibi: *Væ vobis,* inquit, *qui dicitis bonū malū, & malum bonū: ponentes lucem tenebras & tenebras lucē, dicentes amarum dulce, & dulce amarum. Tales ergo mortificant animas quæ non moriuntur, & viuificant quæ non vi-*
C *uunt.* Quiſquis ergo malorum operum ſine cōdigna pœnitentia quemquam veniam à Deo percipere poſſe dixerit, penitus errat. Et cum deceptus alios decipere feſtinat, duplici noxa conſtringitur, hoc eſt, proprij erroris & alienæ deceptionis. Sed inter hæc ſciendum, quod magna diſtantia eſt inter legitimum principem & ſeditioſum tyrānum. Inter eum qui ſubuertere nititur Chriſtianæ pacis tranquillitatem, & illum qui armis contra iniquitatem, certat defendere æquitatem. De quo plurima ſub lege veteri & ſub teſtamento nouo, ſcriptura vtroque inueniuntur exempla: quæ nos poſſunt inſtruere, quid de huiuſcemodi facto debemus ſentire.

CAPVT XVI.

De adminiſtratoribus: & his qui preces criminales dictant.

D DE adminiſtratoribus autem qui iudicia ſecularia ſecundum legem maiorum ſuorum exercent, quid ſacri Canones inde ſentiant, facile eſt inuenire. Nam in decretis Innocentij Papæ ca. xxiij. ita legitur: Quæſitum eſt ergo ſuper his, qui poſt baptiſmum adminiſtrauerunt, & aut tormenta ſola exercuerunt, aut etiam capitalem protulerunt ſententiam, de his nihil legimus à maiorib. definitum. Meminerant enim à Deo poteſtates has fuiſſe conceſſas: & propter vindictam noxiorum, gladium fuiſſe promiſſum: & Dei miniſtrum eſſe datum, vindicem eſſe in huiuſmodi. Quemadmodum igitur reprehenderent factum, quod auctore Domino viderunt eſſe conceſſum? De his ergo ita vt hactenus ſeruatum eſt, ſic habemus: ne aut diſciplinam euertere, aut contra auctoritatem Domini venire, videamur. Ipſi autem in ratione reddenda, geſta ſua omnia ſeruabunt.

Item in eiſdem decretis cap. xxx. ſcriptum eſt, quod qui preces criminales dictant, habeantur immunes. Illud autem ſciſcitari voluiſti, an preces dictantibus libe-

E rum concedatur. Vtique propter baptiſmi regenerationem à principibus poſcere mortem alicuius, vel ſanguinem de reatu. Quam rem principes nunquam ſine cognitione concedunt: ſed ad iudices commiſſa ipſa vel crimina ſemper remittunt: vt cauſa cognita vindicetur. Quæ cum quæſitori fuerint delegata, aut abſolutio, aut damnatio pro negotij qualitate profertur. Et dum legum in improbos exercetur auctoritas, erit dictator immunis.

CAPVT XVII.

De populi neceſſario commiſſu.

DE populi autem neceſſario commiſſu quomodo inultum ſoleat præterire, idem Papa quibuſdam Epiſcopis de Macedonia ad interrogata reſpondens, ita ſcripſit, dicens: Prouideat ergo dilectio veſtra hactenus talia manſiſſe: & aduertite, quod vtique vt dicitis, neceſſitas imperauit: in pace etiam Eccleſias conſtitutas non poſſe
F præſumere. Sed vt ſæpe accidit, quoties à populis & à turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem non poteſt vindicari, inultum ſolere tranſire. Priora ergo dimittenda dico Dei iudicio: de reliquo maxima ſollicitudine præcauendum. Non enim hic vt mihi videtur, iſte Doctor Apoſtolicus dicit non neceſſarium eſſe populo pro male commiſſis agere pœnitentiam, ſed quod in omnes propter multitudinem non poteſt vindicari, priora dimittenda Dei iudicio: de reliquo maxima ſollicitudine præcauendum, ne fiant.

CAPVT XVIII.

De furto.

DE furto vero, in Concilio Agathenſi cap. v. ita ſcriptum eſt. Si Clericus furtum Eccleſiæ fecerit, peregrina ei communio tribuatur.
G Item in eodem Conc. cap. xxvj. ſcriptum eſt: Si qui vero Clerici documenta quibus Eccleſiæ poſſeſſio firmatur, aut ſupprimere, aut negare, aut aduerſarijs fortaſſe tradere damnabili & punienda obſtinatione præſumpſerunt, quicquid per abſtinentiam documentorum damni Eccleſiæ illatum eſt, & de proprijs facultatibus reddant, & communione priuentur, etiam qui in damno Eccleſiæ impie ſollicitati à traditoribus ſuſceperint.

CAPVT XIX.

De coniuratione vel conſpiratione.

DE coniuratione vel conſpiratione in Conc. Chalcedonenſi cap. xiv. ſcriptum eſt: Coniurationis vel conſpirationis crimen, & ab exteris legibus eſt omnino
H prohibitum, multo magis hoc in Dei Eccleſia ne fiat, admonere conuenit. Si qui ergo Clerici vel Monachi reperti fuerint coniurantes aut conſpirantes, aut inſidias ponentes Epiſcopis aut Clericis, à gradu proprio penitus abijciantur.

CAPVT XX.

De his qui ſacramento ſe obligant ne ad pacem redeant.

DE his vero qui ſacramento ſe obligant, ne ad pacem redeant, in Concilio Hilerdenſi cap. vij. ita ſcriptum eſt: Qui ſacramento ſe obligauerit, vt litiget cum quolibet, ne ad pacem vllo modo redeat, pro periurio, vno anno à communione corporis & ſanguinis Domini ſegregatus, reatum ſuum eleemoſynis & fletibus, & quantum potuerit, ieiunijs abſoluat. Ad charitatem vero quæ operit multitudinem peccatorum, celeriter venire feſtinet.

CAPVT

A

CAPVT XXI.

De his qui noxia iuramenta conſtituunt, quomodo pœnitere oporteat.

DE iniquo ergo iuramento & ad proximi ruinam pertinente, in Toletana ſynodo cap. ita ſcriptum continetur: Etenim dum periurare compellimur, creatorem quidem offendimus: ſed nos tantummodo maculamus. Cum vero noxia promiſſa complemus, & Dei iuſſa ſuperbe contemnimus, vt proximis impia crudelitate noceamus, & nosipſos crudelioris mortis gladio trucidamus. Illic enim duplici culparum telo percutimur: hic tripliciter iugulamur. Reſtat ergo, vt eo noſtra pergat ſententia, quo miſericordiæ patuerit via. Quæ ita
B Domino probatur accepta, vt plus eam cupiat quam ſacrificia veneranda, dicente ipſo: *Miſericordiam volui & non*
Matt. 9. *ſacrificium*. Hac indulgentiæ conceſſa licentia, miſerationis ipſius opus in glorioſi principis poteſtatem redigimus: vt quia Deus illi miſerandi aditum patefecit, remedia pietatis, ipſe quoque non deneget, quæ ita principali diſcretione moderata perſiſtant, vt & illis ita ſit, quatenus miſericordia contributa, vt nuſquam gens aut patria per eoſdem aut periculum quodcumque perſentiat aut iacturam, hæc miſerationis obtentu temperaſſe ſufficiat. Cæterum quia iuramenta pro regiæ poteſtatis ſalute, vel conſtitutione gentis & patriæ, vel hactenus ſunt exacta, vel deinceps extiterunt exigenda, omni cuſtodia omnique vigilantia indiſſolubiliter decernimus obſeruanda, membrorum truncatione mortiſque ſententia, religione penitus abſoluta. Sed ne prauarum mentium verſuta nequitia noſmet ad periurij aliquando prouocet culpam, neve à ſanctæ fidei regula, hanc adſerat venire ſententiam, tam diuinæ auctoritatis oracula, quam præcedentium patrum huic narrationi curauimus innectenda.
Iere. 18. Sic enim per Ieremiam dixit: *Repente loquar aduerſus gentem, aduerſus regnum, vt eradicem & diſperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo quod locutus ſum aduerſus eam,*
C *agam & ego pœnitentiam ſuper malo quod cogitaui, vt facerem*
Ezec. 18. *ei.* Et per Ezechielem: *Si dixero*, inquit, *iuſto quod vita viuat, & confiſus in iuſtitia ſua fecerit iniquitatem, omnes iuſtitiæ eius obliuioni tradentur: & in iniquitate ſua quam operatus eſt, in ipſa morietur. Si autem dixero impio, morte morieris, & egerit pœnitentiam, vita viuet & non morietur.* Si ergo noſtra conuerſio ſic diuinam mutat ſententiam, cur miſerorum tantæ lachrymæ vel preſſura, tam crudam non temperent ex miſeratione vindictam? Hinc populo etiam Iſraelitico ſæpe vltio promiſſa ſuſpenditur: & Niniuitarum perditio, diuinæ ſententiæ permutatione ſedatur. Nam ſanctus Ambroſius in libro tertio, de Officijs, cap. xij. ita
Ambro. ait: Purum igitur ac ſyncerum oportet eſſe affectum, vt vnuſquiſque ſimplicem ſermonem proferat: vas ſuum in ſanctitate poſſideat, nec fratrem circunſpectione verborum inducat: nihil promittat inhoneſtum. At ſi promiſerit, tolerabilius eſt promiſſum non facere, quam facere quod turpe ſit. Sæpe plerique côſtringunt ſeipſos iuriſiurandi ſacramento: & cum ipſi cognouerint promittendum non fuiſſe ſacramentum, tamen contemplatione
D faciunt quod ſpoponderunt. Sicut de Herode ſupra ſcri-
Matt. 14. pſimus: qui ſaltatrici præmium turpiter promiſit: crudeliter ſoluit. Turpe quod regnum pro ſaltatione promittitur: crudele, quod mors Prophetæ pro iuriſiurandi religione donatur. Quanto tolerabilius tale fuiſſet periurium ſacramento. Et poſt pauca de Iephthe diſcernens, Miſerabilis neceſſitas, quæ ſoluitur parricidio. Melius eſt non vouere id, quod ſibi is cui promittitur, nolit exolui. Et poſt paululum. Non ſemper igitur promiſſa ſoluenda omnia ſunt. Denique ipſe Dominus ſicut Scriptura indicat frequenter ſuam mutat ſententiam. Vir quo-
Auguſtin. que ſanctiſſimus Auguſtinus, inueſtigationis acumine acutus: Inueniendi aditus patet, mira ura ſemper eligantur. Quia & qui murorum ambitu ne fugiat clauditur, ibi ſe in fugam præcipitat, vbi breuior murus inuenitur. Hinc & Iſidorus ait: Tolerabilius eſt enim non implere
Iſidorus. ſacramentorum, quam permanere in ſtupri flagitio. Similiter in Synonymis: In malis promiſſis reſcinde fidem: in turpi voto muta decretum: quod incaute vouiſti, ne facias. Impia eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur. Vnde neceſſe eſt vt male iurans dignam pœnitentiam agat, eo quod nomen Domini contra præceptum illius ſumpſit in vano; quia in Exodo ſcriptum eſt: *Nec enim inſontem habebit Dominus eum, qui aſſumpſerit nomẽ Domini Dei ſui fruſtra.* *Exod. 20.*
E Et in Leuitico: *Non periurabis in nomine meo: nec pollues nomen Domini Dei tui: ego Dominus.* Tamen malum quod facturum ſe ſacramento deuouerat, omnino non faciat: quoniam ſtulta vota frangenda ſunt.

CAPVT XXII.

F

De his qui ad Eccleſiæ patrocinium confugiunt, ne tradantur perſequentibus ſe ſine fœderis pacto.

DE his ergo qui ad Eccleſię patrocinium confugiunt, ne tradantur, in Concil. Arauſico ca. v. ita ſcriptum eſt. Eos autem qui ad Eccleſiam confugerint, tradi non oportere: ſed loci ſancti reuerentia & interceſſione defendi. In Conc. Aurelianenſi cap. 1, de homicidis & adulteris & furibus, ſi ad Eccleſiam confugerint, ita ſcriptum eſt. Id conſtituimus obſeruandum, quod Eccleſiaſtici Canones decreuerunt, & lex Romana conſtituit, vt ab Eccleſię atrijs vel domo Epiſcopi eos abſtrahere omnino non liceat: ſed nec altari conſignari, niſi ad Euangelia datis ſacramentis, de morte & debilitate & omni pœnarum genere ſint ſecuri: Ita vt ei cui reus fuerit criminoſus, de ſatisfactione conueniat. Quod ſi ſacramenta ſua conuictus fuerit violaſſe reus periurij, non ſolum à communione Eccleſiæ vel omnium Clericorum, verumetiam & à Catholicorum conuiuio ſeparetur. Quod ſi cui reus eſt noluerit ſibi intentione faciente componi, & ipſe reus de Eccleſia actus timore diſceſſerit, ab Eccleſiæ Clericis non quæratur.

G

Item in eodem Conc. cap. ſecundo ſcriptum eſt de raptoribus, ſi ad Eccleſiam confugerint: De raptoribus autem, id conſtituendum eſſe cenſuimus, vt ſi ad Eccleſiam raptor cum rapta conuenerit, & fœminam ipſam violentiam pertuliſſe conſtiterit, ſtatim liberetur de poteſtate raptoris: & raptor mortis vel pœnarum impunitate conceſſa, ad ſeruiendum ſubiectus ſit, aut redimendi ſe liberam habeat facultatem. Si vero quæ rapitur patrem habere conſtiterit, & puella raptori conſenſerit, poteſtati patris excuſata reddatur: & raptor à patre ſuperioris conditionis ſatisfactione teneatur obnoxius.

Item in eodem Conc. cap. tertio ſcriptum eſt de ſeruis, ſi ad Eccleſiam confugerint: Seruus ſi ad Eccleſiam confugerit pro qualibet culpa, ſi à Domino omiſſa culpa ſacramentum ſuſceperit, ſtatim ad ſeruitium Domini ſui redire cogatur. Et poſteaquàm dato ſacramento Domino ſuo fuerit conſignatus, ſi aliquid pœnæ pro eadẽ culpa qua excuſatur probatus fuerit pertuliſſe, pro contemptu Eccleſiæ & præuaricatione fidei, à communione & conuiuio Catholicorum ſicut ſuperius comprehenſum eſt, extraneus habeatur. Si vero ſeruus pro culpa ſua ab Eccleſia defenſatus, ſacramenta Domini Clericis exigentibus de impunitate perceperit exire nolentem, à Domino liceat occupari.

H

CAPVT XXIII.

De his qui diuinationes expetunt, & incantationibus ſiue augurijs deſeruiunt.

IN Ancyrano Conc. cap. . . . de his qui diuinationes expetunt, & morem gentilium ſubſequuntur, aut in domos ſuas huiuſcemodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte malefica, aut expiandi cauſa, ſub regula quinquennij iaceant ſecundum gradus pœnitentię definitos.

In Conc. Laodicenſi ca. xxxvj. de his qui incantationib. & phylacterijs vtuntur, ita ſcriptum eſt: Quod non oporteat ſacris officijs deditos vel Clericos, magos aut incan-

A tatores exiſtere, aut facere phylacteria, quæ animarũ ſuarum vincula eſſe comprobantur: eos autem qui his vtuntur, ab Eccleſia pelli præcipimus.

In Conc. Agathenſi de ſortilegis vel augurium ſeruãtibus, vt ab Eccleſia [illegible]arentur, cap. xlij. ſcriptum eſt: Ne de eo fortaſſe videatur omiſſum, quod maxime fidem Catholicæ religionis infeſtat, quod aliquanti Clerici ſiue laici, ſtudent auguriis, & ſub nomine fictæ religionis qua ſanctorum ſortes diuinationis ſcientiam profitentur, aut quarumcunque inſpectione futura promittunt, hoc quicunque Clericus vel laicus detectus fuerit, vel conſulere, vel docere, ab Eccleſia habeatur extraneus.

In Conc. Toletanenſi ca. xxix. ita ſcriptum eſt: Si quis Epiſc. aut presbyter ſiue Diaconus, vel quilibet ex ordine Clericorum, magos aut aruſpices aut ariolos vel ſortilegos, aut eos qui profitentur artem aliquam curioſam, aut aliquis eorum ſimilia exercentes conſulens fuerit deprehenſus, ab honore dignitatis ſuæ depoſitus, monaſterij curam excipiat: ibique perpetuæ pœnitentiæ deditus, ſcelus admiſſum ſacrilegij ſoluat.

In ſynodo Martini cap. lix. ita ſcriptum eſt: Non liceat ſacerdotibus vel Clericis incantatores eſſe & ligaturas facere: quod eſt colligatio animarum. Si quis hæc facit, de Eccleſia proijciatur.

B

CAPVT XXIV.

Quod non liceat Chriſtiano ſeruare traditiones gentilium: nec vllis obſeruationibus feſtis eorum communicare.

ITem in eadem ſynodo ca. lxxij. ſcriptum eſt: non liceat Chriſtianis tenere traditiones gentilium, & obſeruare lunæ aut ſtellarum curſum. Non liceat Chriſtianis obſeruare vel colere elementa, aut lunæ aut ſtellarum curſum, aut inanem ſignorum falaciam pro domo facienda, vel ſegetibus, vel arboribus plantandis, vel coniugijs ſociandis. Scriptum eſt enim: *Omnia quæ facitis, aut in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite, gratias agentes Deo.* 1. Cor. 10

Item in eodem Conc. cap. lxxiij. ita ſcriptum eſt, quod non liceat calendas obſeruare: Non liceat iniquas obſeruationes agere calendarum, & otioſis vacare rebus: neq; lauro aut viriditate arborum circuire domos. Omnis hæc obſeruatio, paganiſmi eſt.

C

Item in eodem Conc. ca. lxxiiij. ſcriptum eſt, quod non liceat medicinales herbas aliqua obſeruatione colligere. Non liceat in collectione herbarũ quæ medicinales ſunt, aliquas obſeruationes aut incantationes intendere, niſi tantum cum ſymbolo diuino & oratione Dominica: vt tantum Deus creator omnium & Dominus, honoretur.

In Conc. Laodicenſi ca. xxxix. ſcriptum eſt de his Chriſtianis, qui celebrant feſta gentilium: Quod non oporteat cum gentilibus feſta celebrare, & communicare prauitatibus eorum qui ſine Deo ſunt.

CAPVT XXV.

D

Quod non ſit cum paganis conuiuandum.

IN Conc. Africano cap. xxvij. ſcriptum eſt de paganorum conuiuijs auferendis: Illud etiam petendum, vt quoniam contra præcepta diuina, conuiuia multis in locis exercentur, quæ ab errore gentili adtracta ſunt, ita vt nunc à paganis Chriſtiani ad hæc celebrãda cogantur, ex qua re temporibus Chriſtianorum Imperatorum, perſecutio altera fieri occulte videatur, vetari talia iubeant. & de ciuitatibus & poſſeſſionibus impoſita pœna prohiberi: maxime cum etiam natalibus beatiſſimorum martyrũ per nonnullas ciuitates, & in ipſis locis ſacris talia committere non reformident: quibus diebus etiam quod pudoris eſt dicere, ſaltationes ſceleratiſſimas per vicos atq; plateas exerceant, vt matronalis honor & innumerabiliũ fœminarum pudor, deuote venientium ad ſacratiſſimum diem, iniurijs laſciuientium appetatur: vt etiam ipſius ſanctæ religionis pene fugiatur acceſſus.

E In decretis Leonis Papæ ca. xxx[illegible] eſt de his, qui conuiuio gentilium & eſcis immolatitijs vſi ſunt: Si qui conuiuio ſolo gentiliũ & eſcis immolatitijs vſi ſunt, poſſunt ieiunijs & manus impoſitione purgari: ab idolothytis abſtinentes, ſacramentorum Chriſti poſſint eſſe participes. Si autem aut idola adorauerunt, aut homicidijs aut fornicationibus cõtaminati ſunt, ad communionem eos niſi per pœnitentiam publicam, non oportet admitti.

CAPVT XXVI.

De Chriſtianis qui cum Iudæis veſcuntur: & quod Iudæis non liceat habere Chriſtianas vxores vel concubinas, ſeu mancipium Chriſtianum.

IN Conc. Heliberritano ca. lv. ſcriptum eſt de Chriſtianis, qui cum Iudæis veſcuntur: Si vero quis Clericus vel fidelis cum Iudæis cibum ſumpſerit, placuit eum à communione abſtinere, vt debeat emundari. F

In Conc. Toletanenſi cap. xiv. ſcriptum eſt de Iudæis: Suggerente Concilio, id glorioſiſſimus Dñs noſter Canonibus inſerẽdum præcepit, vt Iudæis non liceat Chriſtianas habere vxores vel concubinas: neque mancipium Chriſtianũ in vſus proprios comparare. Sed & filij qui ex tali coniugio nati ſunt, aſſumendos eſſe ad baptiſmũ: nulla officia publica eos opus eſt agere, per quæ eis occaſio tribuatur, pœnam Chriſtianis inferre. Si qui vero Chriſtiani ab eis Iudæis in ritu ſunt maculati, vel etiam circumciſi non reddito pretio, ad libertatem & religionem redeant Chriſtianam.

CAPVT XXVII.

Quod non congruat Chriſtiano, comeſſationibus intereſſe: nec hiſtriones fieri: nec ſaltare in nuptijs, neque in conuiuijs.

IN Concil. Laodicenſi ca. lv. ſcriptum eſt, non congruere Chriſtianis, comeſſationibus intereſſe: Quod non oporteat ſacerdotes aut Clericos ex collatis vel comeſſationibus conuiuia celebrare. Hoc autem nec laicis poſſe congruere. G

In Conc. Africano ca. xxx. ſcriptum eſt de hiſtrionibus, Chriſtianis factis, & de his etiam petendum, vt ſi quis ex qualibet ludicra arte ad Chriſtianitatis gratiã venire voluerit, ac liber ab illa macula permanere, non eum liceat à quoquam iterum ad eadem exercenda reduci vel cogi.

In Conc. Laodicenſi ca. liij. ſcriptum eſt, vt in Chriſtianorum non ſaltetur nuptijs. Quod nõ oporteat Chriſtianos euntes ad nuptias, plaudere vel ſaltare: ſed venerabiliter cœnare vel prandere, ſicut Chriſtianos decet.

CAPVT XXVIII.

Vt ad menſam Epiſcopi ſcriptura diuina legantur: & quod ſacris ordinibus deditos viros, non conueniat ebrietatem ſectari.

IN Conc. Toletanenſi ca. vij. ſcriptum eſt, vt ad menſam Epiſcopi ſcripturę diuinę legantur: Pro reuerentia Dei & ſacerdotum, id vniuerſa ſancta conſtituit ſynodus, vt quia ſolent crebro menſis otioſæ fabulæ interponi, in omni ſacerdotali conuiuio lectio ſcripturarum diuinarũ miſceatur. Per hoc enim & animę ædificantur ad bonum, & fabulæ non neceſſariæ prohibentur. H

In Canone Apoſtolor. cap. xlij. ſcriptum eſt, quod Epiſc. presbyter, aut Diaconus, aleator & ebrioſus eſſe non debeat: Epiſcopus, presbyter, aut Diaconus, aleæ atq; ebrietati deſeruiens, aut deſinat, aut certe damnetur.

CAPVT XXIX.

De continentia & caſtitate Clericorum.

IN Concil. Carthaginenſi cap. iij. de continentia & caſtitate Clericorum, ita ſcriptum eſt: Aurelius Epiſcopus dixit: Cum præterito Concil. de continentiæ & caſtitatis

mudera-

moderamine tractaretur, gradus iſti tres qui conſtrictione quadam caſtitatis per conſecrationes adnexi ſunt, Epiſcopos inquam, presbyteros & diaconos, ita placuit vt condecet, ſacros antiſtites ac Dei ſacerdotes, necnon & leuitas, vel qui ſacramentis diuinis inſeruiunt, continentes eſſe in omnibus, quo poſſint ſimpliciter quod à Deo poſtulant, impetrare. Vt quod apoſtoli docuerunt, & ipſa ſeruauit antiquitas, nos quoq; cuſtodiamus.

CAPVT XXX.

Quod non debeant ſacerdotes quaslibet in eccleſiæ familiis truncationes facere: nec aliquid quod morte plectendum ſit, iudicare.

IN Concilio Toletanenſi cap. vi. ſcriptum eſt, non debere ſacerdotes, quaslibet in eccleſiæ familiis truncationes facere, nec aliquid quod morte plectendum, iudicare: His vero à quibus Domini ſacramenta tractanda ſunt, iudicium ſanguinis agitare non licet: & ideo magnopere talium exceſſibus prohibendum eſt, ne indiſcretæ præſumptionis motibus agitati, aut quod morte plectendum eſt, ſententia propria iudicare præſumant: aut truncationes quaslibet perſonis aut per ſe inferant, aut inferenda præcipiant. Quod ſi quiſquam horum immemor præceptorum, aut in eccleſiæ familiis, aut in quibuslibet perſonis tale aliquid fecerit, & conceſſi ordinis honore priuatus & loco, ſub perpetuo damnationis teneatur religatus ergaſtulo. Cui tamen communio exeunti ex hac vita non neganda eſt, propter Domini miſericordiam: qui non vult peccatoris mortem, ſed vt conuertatur & viuat.

CAPVT XXXI.

De clericis qui in mutuam cædem prorumpunt.

IN Concilio Hilerdenſi cap. xi. ſcriptum eſt de clericis, qui in mutuam cædem prorumpunt: Si qui clerici in mutuam cædem proruperint, prout dignitas officiorum in tali exceſſus contumelia pertulerit, à pontifice diſtrictius vindicetur.

CAPVT XXXII.

De auaritia & cupiditate: & quod non ſit vſura exigenda.

IN Concilio Carthaginenſi cap. v. de auaritia ſcriptum eſt: Aurelius Epiſcopus dixit: Auaritiæ cupiditas deteſtanda: quam rerum omnium malarum matrem eſſe nemo dubitat. Proinde inhibendum eſt, ne quis alienos fines vſurpet, aut per præmium terminos patrum ſtatutos tranſcendat, nec cuiquam clericorum liceat de qualibet re fœnus accipere: quanquam nouellæ ſuggeſtiones quæ vel obſcuræ ſunt, vel ſub genere latent, inſpectæ à nobis, formam accipient: cæterum de quibus apertiſſime diuina ſcriptura ſanxit, non eſt differenda ſententia, ſed potius [illegible] exequenda. Proinde quod in laicis reprehenditur, id multo magis debet in clericis prædamnari. Vniuerſum Concilium dixit: Nemo contra prophetas, nemo contra euangelia facit ſine periculo.

In Concilio Toletanenſi cap. xxxiii. ſcriptum eſt de auaritiæ malo: Auaritia radix cunctorum malorum: cuius ſitis etiam ſacerdotum mentes obtinet. Multi enim fidelium in amore Chriſti & martyrum, in parrhocijs epiſcoporum baſilicas conſtruunt, oblationes conſcribunt: ſacerdotes hæc auferunt, atque in vſus ſuos conuertunt. Inde eſt, quod cultores ſacrorum deficiunt, dum ſtipendia ſua perdunt. Inde labentium baſilicarum ruinæ non reparantur: quia auaritia ſacerdotali omnia auferuntur. Proquare conſtitutum eſt à præſenti Concilio, epiſcopos ita diœceſes ſuas regere, vt nihil ex earum iure præſumant auferre: ſed iuxta priorum auctoritatem Conciliorum, tam de oblationibus, quam de tributis ac frugibus, tertiam partem conſequantur. Quod ſi amplius quippiam ab eis præſumptum extiterit, per Concilium reſtaurentur: appellantibus aut ipſis conditoribus, aut certe propinquis eorum, ſi iam illi a ſeculo diſceſſerunt. Nouerint autem conditores baſilicarum, in rebus quas eiſdem eccleſiis conferunt, nullam poteſtatem habere: ſed iuxta Canonum inſtituta ſicut eccleſiam, ita & dotem eius ad ordinationem Epiſcopi pertinere.

In Concilio Niceno cap. xvii. de clericis vſuras accipientibus, ſcriptum eſt: Quod multi ſub regula conſtituti, auaritiam & turpia lucra ſectantur, oblitique diuinæ ſcripturæ dicentis: Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram, mutuum dantes, centeſimos exigunt, iuſte cenſuit ſancta & magna ſynodus, vt ſi quis inuentus fuerit poſt hanc diffinitionem vſuras accipiens, aut ex inuentione aliqua vel quolibet modo negotium tranſigens, aut hemiola, id eſt, ſeſcupla exigens, vel aliquid tale prorſus excogitans turpis lucri gratia, deijciatur à clero, & alienus exiſtat à regula.

In decretis Leonis papæ cap. iij. ſcriptum eſt, quod vſuram non ſolum clerici exigere non debeant, ſed nec laici Chriſtiani. Nec hoc quoque prætereundum eſſe duximus, quoſdam lucri turpis cupiditate captos, vſuras iam exercere: quod nos non dicam in eos qui ſunt in clericali officio conſtitutos, ſed & in laicos cadere qui Chriſtianos ſe dici cupiunt, condolemus: quod vindicari acrius in eos qui fuerint confutati, decernimus: vt omnis peccandi opportunitas adimatur.

CAPVT XXXIII.

De apoſtatis.

IN decretis Siritij papæ cap. iij de apoſtatis ſcriptum eſt: Adiectum eſt etiam, quoſdam Chriſtianos ad apoſtaſiam quod dici nefas eſt, tranſeuntes, & idolorum cultu ac ſacrificiorum contaminatione profanatos, quos Chriſti corpore & ſanguine quo dudum redempti fuerant renaſcendo, iubemus abſcindi. Et ſi reſipiſcentes forte aliquando fuerint ad lamenta conuerſi, his quamdiu viuunt, agenda pœnitentia eſt. Et in vltimo fine ſuo, reconciliationis gratia tribuenda: quia docente Domino, *Nolo mortem peccatoris: tantum conuertatur* Ezech. 18
& viuat.

In Concilio Arelatenſi cap. xxii. de apoſtatis ſcriptum eſt: Qui tardius reuertuntur, niſi per dignam pœnitentiam non recipiantur. De his qui apoſtatant, & nunquam ſe ad eccleſiam repræſentant, nec quidem pœnitentiam agere quærunt, & poſtea infirmitate arrepti, petunt communionem, placuit non dandam eis communionem, niſi reualuerint & egerint fructus dignos pœnitentiæ.

Item in eodem Concilio cap. xxv. de apoſtatis ſi non reuertantur ſcriptum eſt: Hi qui poſt ſanctæ religionis profeſſionem apoſtatant, & ad ſeculum redeunt, & poſtmodum pœnitentiæ remedia non requirunt, ſine pœnitentia communionem penitus non accipiant: quos etiam iubemus ad clericatus officium non admitti. Et quicunque ille, poſt pœnitentiam habitum ſecularem non præſumat. quod ſi præſumpſerit, ab eccleſia alienus habeatur.

CAPVT XXXIV.

De profeſſione monachi.

IN Synodo Toletana cap. lix. ſcriptum eſt de profeſſione monachi: Monachum aut paterna deuotio, aut propria profeſſio facit. Quicquid horum fuerit alligatum, tenebit. Proinde his ad mundum reuerti interdicimus aditum: & omnes ad ſeculum interdicimus regreſſus.

A

CAPVT XXXV.

De pœnitentiæ temperamento: & quando reconciliandi ſunt ipſi pœnitentes.

IN Africano Concilio cap. 2. de pœnitentibus ita ſcriptum eſt. Vt pœnitentibus ſecundū differentiam peccatorum, Epiſcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur, & vt presbyter inconſulto Epiſcopo non reconciliet pœnitentem, niſi abſentia Epiſcopi neceſſitate cogente. Cuiuſcunq; autem pœnitentis publicum & vulgatiſſimum crimen eſt, quod vniuerſam eccleſiam commouerit, ante abſidam manus ei imponatur.

In decretis Innocentij papæ cap. vij. de pœnitentibus ſcriptum eſt: De pœnitentibus autem, qui ſiue ex grauioribus commiſſis, ſiue ex leuioribus pœnitentiam gerunt, ſi nulla interuenit ægritudo, quinta feria ante Paſcha eis remittendum, Romanæ eccleſiæ conſuetudo demonſtrat. Cæterum de pondere æſtimando delictorum, ſacerdotis eſt iudicare: vt attendat ad confeſſionem pœnitentis, & ad fletus & lachrymas corrigentis: ac tum iuB bere dimitti, cum viderit ſatisfactionem. Sane quiſquis in ægritudinem inciderit, atque vſque ad deſperationem deuenerit, ei eſt ante tempus Paſchæ relaxandum: ne de ſeculo abſque communione diſcedat.

CAPVT XXXVI.

De his qui in pœnitentia poſiti, vita exceſſerunt.

IN Concilio Arelatenſi cap. xij. ſcriptum eſt de his, qui in pœnitentia poſiti, vita exceſſerunt: Placuit nullum communione vacuum dimitti, ſed pro eo quod orauit pœnitendo, oblatio illius recipiatur.

In Concilio Arauſico cap. ij. ſcriptum eſt de pœnitentibus, qui de corpore exeunt. Qui recedunt de corpore pœnitentia accepta, placuit ſine reconciliatoria manus impoſitione, eis communicare: quod morienti ſufficit C conſolationis, *ſecundum diffinitionem congruentem, viaticum nominauerunt. Vt ſi ſuperuixerint, ſtent in ordine pœnitentium: vt oſtenſis neceſſarijs pœnitentiæ fructibus, legitimam communionem cum reconciliatoria manus impoſitione recipiant.

CAPVT XXXVII.

De his qui pœnitentiam violantes ſperaunt: & rurſus præuaricantur.

IN Concilio Aurelianenſi cap. iiij. ſcriptum eſt de his, qui pœnitentiam violant: Eos vero, qui ſuſceptam pœnitentiam, religionemque ſuæ profeſſionis obliti, ad ſecularia relabuntur, placuit à communione ſuſpendi: & ab omnium catholicorum conuiuijs ſeparari. Quod ſi poſt interdictum cum eo quiſque præſumpſerit manducare, & ipſe communione priuetur.

In Concilio Toletano cap. lv. ſcriptum eſt de ſecularibus accipientibus pœnitentiam, qui ſe totondere, & rurſus præuaricantes, laici effecti ſunt: Comprehenſi ab E-
D piſcopo ſuo, ad pœnitentiam ex qua receſſerunt, reuocentur. Quod ſi aliqui per pœnitentiam irreuocabiles ſunt, nec admoniti reuertuntur, vere vt poſtea totam eccleſia anathematis ſententia condemnentur. Non aliter & hi qui detonſi à parentib. fuerint, aut ſponte ſua miſſis parentibus ſeipſos religioni deuouerunt, & poſtea habitum ſecularem ſumpſerunt, & iidem à ſacerdote comprehenſi, ad cultum religionis acta prius pœnitentia reuocentur. Quod ſi reuerti non poſſunt apoſtatæ, anathematis ſententia abijciantur. Quæ forma ſeruabitur etiam in viduis, virginibuſque ſacratis, ac pœnitentibus fœminis, quæ ſanctum monialem habitum induere, & poſtea aut veſtem mutauerunt, aut ad nuptias tranſierunt.

E

CAPVT XXXVIII.

Quod nulli ſit vltima pœnitentia deneganda.

IN decretis Cæleſtini papæ cap. xv. ſcriptum eſt, quod nulli ſit vltima pœnitentia deneganda: Agnouimus enim pœnitentiam morientibus non denegari, nec illorum deſiderijs annui, quod obitus ſui tempore animæ ſuæ cupiunt ſubueniri remedio. Horremus fateor tantæ impietatis aliquem reperiri, vt de Dei pietate deſperet, quaſi non poſſit ad ſe quouis tempore concurrenti ſuccurrere: & periclitantem ſub horrore peccatorum hominem, pondere quo ſe ille expedire deſiderat, liberare. Quid hoc rogo aliud eſt, quam morienti mortem addere, eiuſque animam ſua crudelitate ne abſoluta eſſe poſſit, occidere? Cum Deus ad ſubueniendum paratiſſimus, inuitans ad pœnitentiam ſic promittat. *Peccator in* Ezech. 18
quacunque die conuerſus fuerit, peccata eius non reputabuntur ei. Et iterum: *Nolo mortem peccatoris, ſed tantum conuertatur &* Ibid.
F *viuat.* Salutem ergo homini adimit, quiſquis mortis tempore pœnitentiam denegauit. Et deſperauit de clementia Dei, qui eam ad ſubueniendum morienti ſufficere, vel momento poſſe non credidit. Perdidiſſet latro in cruce præmium ad Chriſti dexteram pendens, ſi illum vnius horæ pœnitentia non iuuiſſet. Cum eſſet in pœna pœnituit, & per vnius ſermonis promiſſionem, habitaculum paradiſi Deo promittente promeruit. Vera ergo ad Deum conuerſio in vltimis poſitorum, mente potius eſt æſtimanda quam tempore: propheta hoc taliter aſſerente: Cum conuerſus ingemueris, tunc ſaluus eris. Cum ergo Dominus ſit cordis inſpector, quouis tempore non eſt deneganda pœnitentia poſtulanti: cum ille ſe obligat iudici, cui occulta omnia nouerit reuelari.

CAPVT XXXIX.

Quod oporteat eum qui pro illicitis veniam poſcit, etiam à multis licitis abſtinere: & quod non oporteat eum tempore pœnitentiæ lucra negociationis exercere.

G

IN decretis Leonis papæ capite xxij. ſcriptum eſt, quod oporteat eum qui pro illicitis veniam poſcit, etiam à multis licitis abſtinere. Aliud quidem eſt debita iuſta repoſcere, aliud propria perfectionis amore contemnere. Sed illicitorum veniam poſtulantem, oportet etiam à licitis abſtinere, dicente Apoſtolo: *Omnia mihi licent, ſed non* 1. Cor. 6.
omnia expediunt. Vnde ſi pœnitentes habent cauſam quam negligere forte non debeant, melius expedit eis eccleſiaſticum quam forenſe iudicium.

Item in eiſdem decretis cap. xxiij. ſcriptum eſt, quod pœnitenti nulla lucra negociationis exercere conueniat. Qualitas lucri negociantem aut excuſat, aut arguit: quia eſt inhoneſtus quæſtus & turpis. Veruntamen pœnitenti vtilius eſt diſpendia pati, quam periculis negociationis obſtringi. Quia difficile eſt inter ementis vendentiſque commercium, non interuenire peccatum.

H

CAPVT XL.

Quod ad militiam ſecularem, poſt pœnitentiam rediri non debeat.

ITem in eiſdem decretis cap. xxiiij. ſcriptum eſt, quod ad militiam ſecularem poſt pœnitentiam rediri non debeat: Contrarium eſt omnino eccleſiaſticis regulis, poſt pœnitentiæ actionem, redire ad militiam ſecularem, cum Apoſtolus dicat: *Nemo militans Deo, implicat ſe negocijs* 2. Tim. 2.
ſecularibus. Vnde non eſt liber a laqueis diaboli, qui ſe militiæ mundanæ voluerit implicare.

A

Epilogus.

HÆc tibi ſancte pater pauca capitula, ex ſanctorum patrum Concilijs colligere curaui: vt haberes in promptu ex eorum ſententiis, quo iudicare poſſis rudes & indomitos animos nouellæ gentis, apud quam modo conuerſaris: vt ſciant ſe impune peccare non poſſe, ſed paratam ſententiam ſemper à vobis fore: orientia vitia peruerſorum citius reſecare: & humilibus atque digne ſatiſfactione peccata ſua plorantibus, oportunum ſolamen conſolationis conferre. Oportet enim, vt quia veſtra ſanctitas inter illos modo conſiſtit, per prædicationem verbi Dei, & cuſtodiam veræ religionis omnibus ſacrum ſtudium veſtrum innoteſcat: quatenus hic fructus boni laboris laudem vobis adquirat: & in futuro mercedem & gloriam pariat ſempiternam, Amen.

Libri pœnitentium finis.

B

HRABANI MAVRI MOGVNTINENSIS ARCHIEPISCOPI, QVOTA GENERAtione licitum ſit connubium, Epiſtola.

Domino vere ſancto ac beatiſſimo patri Humberto, gratia Dei Epiſcopo, Rabanus viliſſimus ſeruorum Dei ſeruus, in Chriſto ſalutem.

NVper venerunt ad me literæ de tua ſanctitate directæ, quæ inter alia ea quibus mecum tua dilectio decreuit tentare, continebant de nuptijs: vt quota generatione legitimum eſſe poſſet, tibi edicerem: vbi & commemorabas te quædam capitula legiſſe Papæ Gregorij ad Auguſtinum gentis Anglorum Epiſcopum: necnon & decreta Zachariæ de eadem re: ſimiliter quoque quid Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus, in Etymologijs ſuis inde ſenſerit, notum habere: & quid ego ſuper hæc omnia ſentirem, tibi à me reſcribi poſtulabas. Vnde ego tunc videns quantitatem negotij, breuiter reſpondi: quod tanta res, & ſpatium temporis, & otium ſcribentis quæreret: nec cito me poſſe ad ea quæ rogabas, in multis occupatum condigne reſpondere: ſed multorum dicta & ſacrorum librorum volumina ante perſcrutari velle: & ſic ad reſcribendum, manum mittere. Sed cum poſtmodum te ſentirem ad promiſſa exequenda auidius anhelare, præoccupaui tempus, & feſtinanter tuæ voluntati obtemperare decreui: breuiter hæc commemorans, quę legiſſe me recordatus ſum: vel quæ ſubito dictanti in mentem venerant. Igitur de nuptijs quid licitum ſit vel illicitū, Dominus per legem & euangelium innotuit, qui bono coniugali vti conceſſit, atque omnem inceſtum & fornicationem omnino prohibuit. Quomodo autem conſanguinitas honoranda ſit, liber Leuiticus oſtendit: *Locutus eſt Dominus ad Moyſen dicens: Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos: Ego Dominus Deus veſter: iuxta conſuetudinem terræ Aegypti in qua habitaſtis, non facietis: & iuxta morem regionis Chanaan, ad quam ego introducturus ſum vos, non agetis: nec in legitimis eorum ambulabitis: facietisque iudicia mea & præcepta ſeruabitis, & ambulabitis in eis. Ego Dominus Deus veſter: cuſtodite leges meas atque iudicia, quæ homo faciens, viuet in eis. Ego Dominus. Omnis homo ad proximum ſanguinis ſui non accedat, vt reuelet turpitudinem eius, Ego Dominus. Turpitudinem patris tui, & turpitudinem matris tuæ non diſcooperies. Mater tua eſt: non reuelabis turpitudinem eius. Turpitudinem vxoris patris tui non diſcooperies: turpitudo enim patris tui eſt. Turpitudinem ſororis tuæ ex patre ſiue ex matre quæ domi vel foris genita eſt, non reuelabis. Turpitudinem filiæ filij tui, vel neptis ex filia non reuelabis: quia turpitudo tua eſt. Turpitudinem filiæ vxoris patris tui quam peperit patri tuo, & eſt ſoror tua, non reuelabis. Turpitudinem ſororis patris tui non diſcooperies: quia caro eſt patris tui. Turpitudinem ſororis matris tuæ non reuelabis: eo quod caro ſit matris tuæ. Turpitudinem patrui tui non reuelabis: nec accedes ad vxorem eius, quæ tibi affinitate coniungitur. Turpitudinem nurus tuæ non reuelabis, quia vxor filij tui eſt: nec diſcooperies ignominiam eius. Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis: quia turpitudo fratris tui eſt. Turpitudinem vxoris tuæ & filiæ eius non reuelabis: filiam filij eius, & filiam filiæ illius non ſumes, vt reueles ignominiam eius: quia caro illius ſunt, & talis coitus inceſtus eſt. Sororem vxoris tuæ in pellicatum illius non accipies: nec reuelabis turpitudinem eius.* Cum enim Dominus populum ſuum de contaminationibus gentium voluiſſet ſeparare, primum generali vocabulo ad proximitatem ſanguinis prohibuit quenquam accedere, ne reuelaret turpitudinem eius. Deinde ipſam generalitatem ferme in duodecim ſpecies ſubdiuiſit: quæ tamen vltra tertiam vel quartam generationem non procedunt: ac ideo ſecundum Dominum Gregorium papam Auguſtino interroganti, tertia vel quarta generatione iam illicite connubia iungi reſpondiſſe. Similiter & in Theodori Archiepiſcopi gentis Anglorum capitulis, quæ de neceſſariis rebus conſcripſit, inuenimus, quod in tertia propinquitate carnis ſecundum Græcos liceat nubere: in quinta vero ſecundum Romanos. Qui tamen coniugia in tertia propinquitate facta non ſoluerent, ſi antea ab inſcientibus compacta fuiſſent: æqualiterque coniungerentur in matrimonia ea, qui ſibi conſanguinei ſunt, & vxoris ſuæ conſanguineæ poſt mortem vxoris. Hunc autem Theodorum Tarſo Ciliciæ natum, Vitellianus papa, Romæ epiſcopum ordinans, Britanniam miſit: vnde etiam Orientalium eccleſiarum conſuetudinibus pleniter inſtitutus fuerat: nec eum aliqua latere potuerunt, quæ in obſeruationibus legitimis Græci vel Romani eo tempore habuerunt: maxime cum in vtraque lingua perfecte inſtructus eſſet. Quod autem proximia temporibus Romanorum pontificum ſcripta continent, vſque ad ſextam vel ſeptimam generationem coniugij vſum differendum, magis ea conſuetudine humana, quam ex lege diuina hoc eos præcepiſſe credendum eſt. Quod ita ſentiens beatus Bonifacius martyr, noſterque patronus, de eadem re Epiſcopos gentis ſuæ credidit conſulendos: vt ipſi quid in ſanctorum patrum ſententiis inde explanatum inuenirent, ſibi reſcriberent. Nam quod Iſidorus in Etymologiis ſuis, vſque ad ſextam generationem conſanguinitatis abſtinendum, & ſic legitime connubio coniungendum aſſeruit, inde reor eum feciſſe, quod genealogiæ ſeriem retexens, quouſque ordinem numerando perduxit, eo cognationem ſanguinis ſeruandam æſtimauit: ſicque ad nouationem generis & amicitiæ eius confirmandam, redire ad connubium ſanciuit, quando iam cognationis ordo numerari deſiuit. Cæterum ante omnia conſiderandum eſt, vt ſic cenſura diſciplinæ temperetur, ne per immoderationem correptionis, peccati cumulus augeatur. Scimus enim, quod qui in lege cognationis ius obſeruare conſtituit, ipſe in euangelio fœdus coniugij non diſſoluendum præcepit: ita ſane, *vt ſi quis dimitteret vxorem excepta cauſa fornicationis, faceret eam mœchari: & qui dimiſſam duceret, mœcharetur.* Sic & Apoſtolus eandem rationem ſequens in epiſtola ſua, iuſſit *mulierem à viro non diſcedere: quod ſi diſcederet, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari.* Si enim vbicunque aliquid proximitatis vel conſanguinitatis licet longinquæ, inter coniugatos inuentum poteſt, ſtatim matrimonium diſſoluitur, ne (reor) quod adulterium & fornicationis ſcelus multiplicetur, qui cum coniugato adoleſcenti vel iuueni ſocietas comparis ſuæ denegatur: nec aliquid ei ſolatij impenditur, vnde continentiam ſeruare poſſit, libidine inflammatus, per diaboli inſtigationem, multiplici fornicatione forſan polluitur: ac ſic in præcipitium mortis æternæ, anima demergitur. Vnde Apoſtolus huiuſcemodi vitium amputare volens, ſcripſit dicens: *Bonum eſt mulierem non tangere: propter fornicationem autem, vnuſquiſque vxorem ſuam habeat. Vxori vir debitum reddat, ſimiliter autem & vxor viro:* & paulo poſt: *Nolite fraudare inuicem, niſi forte ex conſenſu ad tēpus, vt vacetis orationi: & iterū: reuertimini in idipſum, ne tentet vos Sathanas propter incontinentiam.* His ergo

Margin notes: C; D; Leuit. 18.; E; F; G; Matth. 5.; 1. Cor. 7.; H; Eodem.

omnibus

A omnibus conſideratis, bonum mihi videtur, vt legis diuinæ conſtitutio inuiolata ſeruetur: & ſcandalum quantum ad homines pertinet, pro facultate virium declinetur. vbi autem ſine maiori detrimento ſcandalum toleretur: quoniam maximum propter   incaute iam efficiatur. Igitur quia à mea paruitate voluiſti, quid ſentirem de hac re, tibi reſcribi, propter infirmitatem inſtantis temporis, reor hoc quod Theodorus Archiepiſcopus inter Gregorium & Iſidorum medius incedens, in ſuis capitulis diffiniuit, magis ſequendum: vt poſt quintam generationem iam licitum connubium fiat: quia lex diuina hoc non contradicit: nec etiam ſanctorum patrum dicta hoc prohibent. Si autem & in quinta ab inſcijs copula fuerit peracta, melius mihi videtur, vt cum pœnitentiæ humiliatione, ſi ſe vxoratus continere non vult, Deo ſatisfaciat: & tamen ei prædicetur, quoniam bonum ſit, vt ab huiuſcemodi copula ſemetipſum abſtineat: ſi forte det illi Deus pœnitentiam, & reſipiſcat à diaboli laqueis: gratamque continentiæ ſuæ ſpontanea vo-

B luntate oblationem, poſtmodum offerat Deo: & ſic ni fallor, cautela erit in iudicio: atque iuſtitia ſeruatur in facto.

EPISTOLAE FINIS.

HRABANI MAVRI MOGVNTINENSIS ARCHIEPISCOPI, DE CONSANGVIneorum nuptijs.

&

DE MAGORVM PRAESTIGIIS, FALSISQVE diuinationibus, Tractatus.

C

MAgnorum virorum & clariſſimorum doctorum minos ſemper fui, ad ea de quibus interrogati fuerant, competenter reſponſum quærere, & adhærentes auctoritati ſanctarum ſcripturarum, ſanctorumque patrum ſententijs, ea quæ ab eis poſtulata fuerant, breuiter, dilucideque referere. Sed cum hæc ipſe indoctus, & non tam ſermone quam etiam ſcientia imperitus, pro modulo meo imitari ſolebam: & his qui me de aliquibus quæſtionibus pulſabant, per ſcripturas ſacras & ſententias ſanctorum patrum, reſpondere curabam. Nunc ita apud te chariſſime virorum, & ſolertiſſime cuſtos gregis Dei Bonoſe, mihi euenit: quoniam in his in quibus aliquo modo ſatisegi, tibi nullo modo ſatisfacere potui, ſed ſemper iuxta conſuetudinem tuam, aſtutius inquirebas, & diligentius inueſtigabas, quomodo ea quæ prolata ſunt, inuiolata conſtare poſſent. Vnde modo difficilem exitum in quæſtionibus à te mihi propoſitis inuenire potui: eo quod teſtimonia de veteri lege adſumpta, in epiſtola reſcripta ad Humbertum epiſcopum, quota generatione liceret cognatis connubia iungere, redarguebas: quaſi non conuenientia huic tempori, hoc eſt, religioni Chriſtianæ, ſed quia in nouo teſtamento de hoc

D plane ſcri tum non inueni, neceſſarium æſtimaui, quid ſancti patres de ipſis ſententijs legis Dei ſenſerint, de opuſculis eorum, tibi exempla proferre: vt qui mihi propter vili atem meæ perſonæ difficulter credis, ſaltem illis qui magnæ auctoritatis ſunt, coactus credas. Proponebas enim mihi duas quæſtiones: vnam de conſanguineis, quota generatione eis liceret ſeinuicem nuptijs copulare. Alteram quid de his ſentiendum eſſet, qui magicis præſtigijs ſiue incantationibus dæmoniacis, dicuntur homines fallere: & à ſtatu ſuo priſtino euertere poſſe. Vnde primum de præfatis nuptijs, deinde de magicæ artis argumentis, ſcribendum tibi eſſe arbitramur. Sed pri is notandum eſt, quod vbi veteris legis præcepta neceſſaria ſunt in teſtimonium adſumenda, non ſunt deſpicienda: quia vnus atque idem auctor veteris & noui teſtamenti eſt, Deus. Idcirco ipſe mediator Dei & hominum, de lege & prophetis exempla ſumens, confirmabat & commendabat doctrinam euangelicam auditoribus ſuis, ſicut ſcriptum eſt de eo in euangelio, *quod ipſe in ſynagoga ſurrexerit legere: & datus ſit illi liber Eſaiæ* Luca 4. *prophetæ. Qui cum aperuiſſet librum, inuenit locum vbi ſcriptum erat: Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me: euangelizare pauperibus miſit me. Sanare contritos corde: prædicare captiuis remiſſionem, & cæcis viſum: dimittere confractos in remiſſionem. Prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis. Et cum plicuiſſet librum, reddidit miniſtro & ſedit, & omnium in ſynagoga oculi erant intendentes in eum. Cœpit autem dicere ad illos, quia hodie impleta eſt hæc ſcriptura in auribus veſtris: & omnes teſtimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratiæ quæ procedebant de ore ipſius.* & poſt reſurrectionem legitur, quod duobus diſcipulis ſecum in via ambulantibus & dubitantibus, dixerit: *O ſtulti & tardi corde ad credendum in* Luca vlt. *omnibus quæ locuti ſunt prophetæ. Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? & incipiens à Moyſe & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quæ* F *de ipſo erant,* & in alijs pluribus locis idem feciſſe inuenitur, nec immerito. Nam in monte vbi coram tribus di- Matt. 17. ſcipulis transfiguratus eſt, *apparuerunt Moyſes & Helias cum eo loquentes, & dicebant exceſſum quem completurus erat in Hieruſalem, vt intelligeret ac eum teſtimonium habere velle, à lege & prophetis.* Vnde & Apoſtolus, gratiam noui teſtamenti te- Rom. 7. ſtificaturam aſſerit à lege & prophetis: quia *lex ſpiritalis eſt & ſancta, & mandatum ſanctum & iuſtum & bonum.* Ex quo notandum eſt, quod ipſa lex in aliquibus locis ſecundũ hiſtoriam tantum, in aliquibus vero ſecundum allegoriam, in aliquantis autem ſecundum hiſtoriam ſimul & allegoriã intelligenda eſt. Quia vt B. Ambroſius ſcripſit, triplex S. Ambr. quidem lex eſt. Ita vt prima pars de ſacramento diuinitatis, ſit Dei: ſecunda autem quæ congruit legi naturali, quę interdicit peccatum: tertia vero, lex eſt factorum, i. e. ſabbati hiſtorica obſeruatio, neomeniæ & circumciſio: quæ ſpiritaliter, non carnaliter, temporibus gratiæ ſeruanda ſunt. Similiter autem & lex naturalis, quæ concordat in multis legi Moyſi, tres habet partes. Cuius prima hæc eſt, vt agnitus honoretur creator: nec eius claritas & maieſtas, G alteri de creaturis deputetur. Secunda autem pars eſt moralis, hoc eſt, vt bene viuatur modeſtia gubernante. Congruit enim homini habenti notitiam creatoris, vitam ſuam lege frenare, ne fruſtretur agnitio. Tertia vero pars eſt doctoris: vt notitia Dei creatoris, & exemplum mox cæteris tradatur: vt diſcant quemadmodum creatoris meritum collocetur: hæc eſt enim vera & Chriſtiana prudentia: & omni catholico ad diſcendum, atque ad ſeruandum neceſſaria, quia per hanc in hoc ſeculo vita honeſta docitur, & in futuro ad præmia æterna peruenitur. Igitur vbi de ſacramento diuinitatis ſermo fit, vel de vitandis vitijs ac virtutibus aſſequendis præcepta dantur, bona eſt hiſtorica, & moralis intelligentia. Vbi autem vmbra futurorum exprimitur, vt de lege factorum diximus, ſpiritalis omnino intellectus, ibi quærendus eſt. Cæterum vbi hiſtoria narrat tranſitum filiorum Iſrael de Ægypto per mare rubrum, & in deſerto conſtructionem tabernaculi, & ſigna miraculorũ, quæ in priori populo Domini iuſſu facta ſunt, prœliaque Iſraelitarum cum Chananæis & cæteris gentibus, hæc H quidem hiſtorialiter ita facta eſſe credenda ſunt, & tamen in myſterijs veneranda. Vnde Paulus Apoſtolus facta priorum myſtice intelligens, ad Corinthios ſcripſit, dicens: *Nolo enim vos ignorare fratres, quoniam patres no-* 1. Cor. 10 *ſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt, in nube & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritalem biberunt. Bibebant autem de ſpiritali conſequenti eos petra. Petra autem erat Chriſtus.* Similiter autem & ad Galatas ſcribens duos filios Abrahæ, vnum de ancilla natum, & alterum de libera, duobus populis per ſimilitudinem comparauit dicens: *Scriptum eſt quoniam Abraham* Gal. 4. *duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera. Sed qui de ancilla, ſecundum carnẽ natus eſt. Qui autem de libera, per repro-*

miſſionem:

A
miſſionem: quæ ſunt per allegoriam dicta. Hæc enim ſunt duo teſtamenta: vnum quidem à monte Sina in ſeruitutem generans, quæ eſt Agar. Sina enim mons eſt in Arabia, qui coniunctus eſt ei, quæ nunc eſt Hieruſalem, & ſeruit cum filijs ſuis. Illa autem quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt: quæ eſt mater noſtra. Scriptum eſt enim:
Eſa.54. *Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis, quia multi filij deſertæ, magis quam eius quæ habet virum*, &c. Si ergo ipſa veritas & diſcipuli eius, ex teſtimonijs legis doctrinam ſuam probauerunt, & auditoribus ſuis commendauerunt, quis eſt quiſpiam legis aſſertionem audeat reprehendere, quando eam viderit euangelicæ doctrinæ concordare? Cum enim ſalubria præcepta in lege de charitate, de caſtitate, de continentia, & de miſericordia, cæteriſque virtutibus auctoritate diuina proferuntur, omni cum honore ſuſcipienda, & cum magna diligentia ſeruanda ſunt: quia in hoc ſe quiſque probat ipſius veritatis deuotum eſſe diſcipulum, & mandatorum Dei cuſtodem diligentiſſimum, ſi conſentiat legi Dei, & credit illis quæ in ea ſcripta ſunt. Hinc quoque
B
ipſe ad incredulos Iudæos, & contra altercantes, ait:
Ioan.5. *Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi. De me enim ille ſcripſit. Si autem illius literis non creditis, quomodo meis verbis credetis?* Hinc & alibi in Euangelio legitur,
Luc.16. *Abraham diuitem de inferno ad ſe clamantem*, & poſtulantem, vt Lazarum tranſmitteret in domum patris ſui, quatenus teſtaretur illis, ne & ipſi venirent in locum iſtum tormentorum reſpondiſſe: *Habent Moyſen & Prophetas, audiant illos.* At ille dixit: *Non pater Abraham, ſed ſi quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent. Ait autem illi: Si Moyſen & prophetas non audiunt, neq; ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent.* Ac ſi patenter diceret: Si legi & prophetis, iuſtitiam & veritatem docentib. non adquieſcunt, nec Chriſto qui ex mortuis reſurrexit, & euangelicam doctrinam adnunciat, rite obediunt.

Denique de conſanguinitate Dominus ipſe qui legem dedit, & poſtmodum euangelij benedictionem addidit, vt electi eius ambularent de virtute in virtutem, in Leuitico
Leu.18. ad Moyſen locutus eſt dicens: *Loquere filijs Iſrael & dices ad eos: Ego Dominus Deus veſter: Iuxta conſuetudinem terræ Aegypti in qua habitaſtis, nõ facietis, & iuxta morẽ regionis Cha-*
C
naan ad quam ego introducturus ſum vos, non agetis. Neque in legitimis eorum ambulabitis. Facietis iudicia mea, & præcepta mea ſeruabitis, & in eis ambulabitis: ego Dominus Deus veſter. Cuſtodite leges meas atque iudicia, quæ faciens homo, viuet in eis. Omnis homo ad proximam ſanguinis ſui non accedet, vt reuelet turpitudinem eius: ego Dominus. Turpitudinem patris tui, & turpitudinem matris tuæ non diſcooperies. mater tua eſt: non reuelabis turpitudinem eius. Turpitudinem vxoris patris tui non diſcooperies: turpitudo n. patris tui eſt. Turpitudinem ſororis tuæ ex patre ſiue ex matre quæ domi vel foris genita eſt, non reuelabis. Turpitudinem filiæ filij tui vel nepotis ex filia, non reuelabis, quia turpitudo tua eſt. Turpitudinem filiæ vxoris patris tui quam peperit patri tuo, & eſt ſoror tua, non reuelabis. Turpitudinem ſororis patris tui non diſcooperies, quia caro eſt patris tui. Turpitudinem ſororis matris tuæ non reuelabis, eo quod caro ſit matris tuæ. Turpitudinem patrui tui non reuelabis, nec accedes ad vxorem eius, quæ tibi affinitate coniungitur. Turpitudinem nurus tuæ non reuelabis, quia vxor filij tui eſt, nec diſcooperies ignominiam eius. Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis, quia turpitudo fratris tui eſt. Turpitudinem vxoris tuæ & filiæ eius non reuelabis: filiam filij
D
eius, & filiam filiæ eius non ſumes, vt reueles ignominiam eius, quia caro illius ſunt: & talis coitus, inceſtus eſt. Sororem vxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec reuelabis turpitudinem eius, adhuc illa viuente. Cuius capituli expoſitionem, ea dictis beati patris Auguſtini hic interſerendam eſſe, cenſuimus: vt lector ſobrius, eius ſenſui non diffidat credere atque conſentire, quem videt nullo modo à veritatis tramite deuiare. Turpitudinem, inquit, patris tui, & turpitudinem matris tuæ non reuelabis. Turpitudo enim eorum eſt. Prohibet eum matre concumbere. ibi enim eſt turpitudo patris & matris. Nam propterea prohibet & nouercæ, vbi dicit: Turpitudinem vxoris patris tui non reuelabis: turpitudo enim patris tui eſt. Vbi expoſuit, quomodo in matre vtriuſque ſit turpitudo, id eſt, patris & matris: in nouerca autem, tantum patris. Turpi-
E
tudinem ſororis tuæ ex patre tuo, aut ex matre tua, quæ domi vel foris nata eſt, non reuelabis. Turpitudo enim earum eſt. Quæ domi nata eſt, intelligitur ex patre. quæ foris nata eſt, intelligitur ex matre: ſi forte de priori viro eam mater ſuſceperat, & cum illa in domũ venerat, quando patri eius nupſerit: quoniam monere ſcriptura, ne reueles turpitudinẽ ſororis ſuæ, hic videtur non prohibuiſſe & quaſi prætermiſiſſe concubitum cum ſorore de vtroque parente nata: non enim dicit turpitudinem non reuelabis ſororis tuæ ex patre & ex matre: ſed ex patre aut ex matre. Verum quis non videat etiam illud eſſe prohibitum multo maxime? Si enim non licet ſororis turpitudinem reuelare ex quolibet parente natæ, quanto magis ex vtroq;. Quid eſt autem, quod interpoſita prohibitione concubitus etiam cum ſuis nepotibus ſiue de filio ſiue de filia, ſequitur & dicit: Turpitudinem filiæ vxoris patris tui non reuelabis? Si enim huc uſque dixiſſet, intelligeremus etiam cum filia nouercæ prohibitum fuiſſe concubitum, quam ex priore viro nouerca peperiſſet, nec huius qui prohibetur, ſoror eſſet vel ex patre vel ex matre. Cum vero addidit, quæ ex
F
eodem patre ſoror tua eſt, non reuelabis turpitudinem eius, manifeſtat de ſorore factam eſſe illam prohibitionem, cum fuerit ex patre & ex nouerca, de qua iam ſuperius dixerat: an ideo iterum hoc apertius voluit prohibere, quia ſuperius ſubobſcurum fuit. Sæpe enim hoc facit ſcriptura. Turpitudinem fratris patris tui non reuelabis, & ad vxorem eius non introibis. Expoſuit quid dixerit, Turpitudinem fratris patris tui, id eſt, patrui tui nõ reuelabis, hoc eſt enim, Ad vxorem eius non introibis. In vxore quippe patrui tui, voluit intelligi turpitudinem patrui tui. Sicut in vxore patris, turpitudinem patris. Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis: turpitudo enim fratris tui eſt. Quæritur vtrum hoc viuo fratre, an mortuo, ſit prohibitum. & non parua quæſtio eſt. Si enim dixerimus de viuo fratris vxore ſancitam ſcripturam vno generali præcepto, quo prohibetur homo ad vxorem accedere alienam, etiam hoc vtiq; continetur. Quid eſt ergo, quod tam diligenter has perſonas quas appellat domeſticas, proprijs prohibitionibus diſtinguit à cæteris? Non enim & quod prohibet de vxore patris, hoc
G
eſt, de nouerca viuo patre accipiendum eſſe, & non potius mortuo. Nam viuo patre, quis non videat multo maxime prohibitum, ſi cuiuſlibet hominis vxor aliena prohibita eſt maculari adulterio? De his perſonis ergo videtur loqui, quæ poſſent non habentes viros in matrimonium conuenire, niſi lege prohiberentur, ſicut fertur eſſe conſuetudo Perſarum. Sed rurſus ſi fratre mortuo intellexerimus prohibitum eſſe ducere fratris vxorem, occurrit illud, quod excitandi ſeminis cauſa, ſi ille ſine filijs defunctus eſſet, iubet ſcriptura eſſe faciendum: ne per hoc colliſa illa prohibitione cum illa iuſſione, ne inuicem aduerſentur, intelligenda eſt exceptio, id eſt, non licere cuiquam defuncti fratris ducere vxorem, ſi defunctus poſteros dereliquit, aut etiam illud eſſe prohibitum, ne liceret ducere fratris vxorem, etiam quæ à fratre viuo per repudium receſſiſſet: tunc enim ſicut Dominus dicit, *ad duritiam Iudæorũ Moyſes permiſerat dare* Marc.10.
libellum repudij: & per hanc admiſſionem poterat putari, quod licito quiſquam ſibi vxorem copularet fratris: vbi adulterium non
H
timeret, quoniam repudio diſceſſiſſet. Turpitudinem mulieris & filiæ eius non reuelabis, id eſt, ne putet quiſquã licere ſibi ducere filiam vxoris ſuæ. Simul enim *mulieris & filiæ eius, nõ licet reuelare turpitudinem eius*, tam ambabus ducere, & matri & filiæ. *Filiam filij eius & filiam filiæ eius non accipies*: etiam neptim vxoris de filio vel de filia duci prohibuit vxorem. *Super vxorem ſororem eius non accipies in zelum.* Hic non prohibuit ſuperducere, quod licebat antiquis propter abundantiam propagationis. Sed ſororem ſorori noluit ſuperduci, quod videtur feciſſe Iacob: ſiue quia nondum erat lege prohibitum, ſiue quia ſuppoſita alterius fraude, deceptus eſt. At illa magis de placito veniebat, quam poſterius accepit: ſed nec illum eius priorem dimittit, ne faceret eam mœchari. Hic autem quod ait, *in zelum*: verũ ideo poſitu eſt ne ſit zelus inter ſorores quàm inter illas quæ ſorores non

A ceſſeni, contemnendum fuit: an ideo potius, ne propter hoc fiat, id eſt, ne hoc modo fiat, vt in zelum ſororis, ſoror ſuperducatur. Qualiter autem in cognatis ius matrimonij ſeruandum ſit, memoratus doctor oſtendit dicẽs: Quod autem poſtea legitur, *Quicunque dormierit cum cognata, turpitudinem cognationis ſuæ reuelabit: ſine filiis morietur:* quæritur, quouſque ſit intelligenda iſta cognatio, cum ex longo gradu liceat vtrique accipere vxorem, ſemperque licuerit. Sed intelligendum eſt ea his gradibus, quos prohibuit non licere: & ſecundum ipſos dictum: *Quicunque dormierit cum cognata ſua.* Vbi & aliqua non commemorata intelligenda dimiſit. Sicut ſororem de vtroque parente. Sicut vxorem fratris matris, id eſt, auunculi. Nam de vxore patrui primum prohibuit, quamuis hæc non cognatio, ſed affinitas perhibetur. Sed quid ait, *Sine filiis morientur*, cum filij ex huiuſmodi coniunctionibus & antè nati ſunt, & hodie naſcantur? An hoc intelligendum eſt, lege Dei conſtitutum, vt quicunque ex eis nati fuerint, non deputentur filij? Id eſt, nullo parentibus iure ſuccedant. Quod autem quidam reprehendunt reſcripta beati
B Gregorij ad interrogationem Auguſtini epiſcopi gentis Anglorum, qui ab eo ſciſcitatus eſt, vſque ad quotam generationem fideles debeant cum propinquis ſibi coniugio copulari, & nouercis, & cognatis ſi liceat copulari coniugio, non caute faciunt, quia qui irreprehenſibilis eſt in cæteris dogmatibus ſuis, in hac etiam reſponſione non poteſt iure reprehendi, quia legi Dei, & ſanctorum patrum ſententijs magis ſtuduit concordare, quam noua ex ſuo ſenſu condere, qui inter cætera ſic ait: *Quædam terrena lex in Romana republica permittit, vt ſiue frater & ſoror, ſeu duorum fratrum germanorum, vel duarum ſororum filius & filia miſceantur.* Sed experimento didicimus, ex tali coniugio ſobolem non poſſe ſuccreſcere: & ſacra lex prohibet cognationis turpitudinem reuelare. Vnde neceſſe eſt, vt iam tertia vel quarta generatione fidelium, licenter ſibi iungi debeat. Nam ſecunda quam prædiximus, à ſe omni modo debet abſtinere. Cum nouerca autem miſceri, graue eſt facinus, quia & in lege ſcriptum eſt: *Turpitudinem*
Leu. 18. *patris tui non reuelabis.* Neque enim patris turpitudinem
Gen. 2. filius reuelare poteſt. Sed quia ſcriptum eſt, *Erunt duo in*
C *carne vna, qui turpitudinem nouercæ quæ vna caro cum patre fuit, reuelare præſumpſerit, profectò patris turpitudinem reuelabit.* Cum cognata quoque miſceri prohibitum eſt, quia per coniunctionem priorem caro fratris fuerit facta: pro qua re etiam Ioannes Baptiſta capite truncatus eſt, & ſancto martyrio conſummatus. Cui non eſt dictum vt Chriſtũ negaret, & pro Chriſti confeſſione occiſus eſt. Sed quia
Ioan. 6. Dominus noſter Ieſus Chriſtus dixerat, *Ego ſum veritas*, pro veritate Ioannes occiſus eſt videlicet, & pro Chriſto ſanguinem fudit. In hoc ergo reſponſo facile poteſt lector diligens agnoſcere, verum hanc relationem ad præcepta legis diuinæ, quæ ſuperius commemorata ſunt, hic præſul ſedis apoſtolicæ referret, an de ſuo aliquid noui ter conſtitueret. Non enim mihi videtur eius dicta diſcordare à ſupra memoratis ſententiis beati Auguſtini: ſed eius ſenſui pariter ſentire. In Canonibus autem patrum, quid de inceſtis coniugiis decretum ſit, inſerendum arbitror: vt ibi perſpiciatur, vtrum eorum ſenten-
D tiæ, ad prædictorum doctorum ſcripta concordent, an non. Nam in Agathenſi Concilio ita ſcriptum eſt: Inceſtos vero nullo coniugij nomine deputandos cenſemus: quos etiam deſignare funeſtum eſt, id eſt, ſi quis relictam fratris quæ prius ſoror extiterat, carnali coniunctione violauerit. Si quis frater germanam vxorem accipiat. Si quis nouercam duxerit. Si quis conſobrinæ ſuæ ſe ſociauerit: Quod ita præſenti tempore prohibemus, vt ea quæ ſunt antè nos conſtituta, non diſſoluamus. Si quis relictæ vel filiæ auunculi miſceatur, aut patris filiæ, hæc coniunctio illicita interdicitur. Habebunt enim, ineundi meliores coniugij libertatem. In Aurelianenſi quoque ſynodo ita decretum legitur de inceſtis, vt communicentur: Ne ſuper eiſtes ſuper thorum defuncti fratris accedat: neve quiſq; amiſſa vxore ſorori audeat ſociari: quod ſi fecerit ab eccleſiaſtica diſtrictione feriatur. Item in Capitulari Orientalium patrum, quod à Martino epi-

E ſcopo cæteriſque epiſcopis conſtitutum eſt, ita ſcriptum reperitur: Si quæ mulier duos fratres, aut ſi quis vir duas ſorores habuerit, à communione abſtineant vſque ad mortem. In morte eis communio per miſericordiam detur. Si vero ſuperuixerint communione accepta, & de infirmitate conualuerint, agant plenam pœnitentiam tempore conſtituto. In decretis quoque Gregorij papæ, qui apud Romanos à primo ſecundus dicitur, ita ſcriptũ eſt: Si quis commatrem ſpiritalem duxerit in coniugio, anathema ſit: & reſponderunt omnes tertio, Anathema ſit. Si quis fratris vxorem duxerit in coniugio, anathema ſit: & reſponderunt omnes tertio, anathema ſit. Si quis neptem duxerit in coniugio, anathema ſit: & reſponderunt omnes tertio, anathema ſit. Si quis nouercam aut nurum ſuam duxerit in coniugio, anathema ſit. & reſpõderunt omnes tertio, Anathema ſit. Si quis conſobrinam duxerit in coniugio, anathema ſit: & reſponderunt omnes tertio, Anathema ſit. Non enim hic de trinepote, ſiue de trinepte, aut de trinepotis nepote, ſeu trinepotis
F nepte aliquid dicitur, aut ſpecialiter enumeratur. Vnde magis arbitror hoc ſequendum, quod diuina auctoritas in duobus teſtamentis ſanciuit: & quod iuxta eius exemplum, plurimorum patrum ſententia in communi conuentu ſeruandum conſtituit: quam quod quilibet iuxta libitum ſuum coniectura propria ſequendum eſſe, decernit. Veruntamen, ſi quis voluerit ſe continere vſque ad quintam vel ſextam vel etiam ſeptimam generationem, non prohibendus eſt, ſed magis hortandus: quia quanto longior eſt à diſcrimine, tanto ſecurior erit de internecione. Nam Apoſtolo teſtante, *honorabiles ſunt nuptiæ, & thorus immaculatus.* Ideo Chriſtianum decet omnia honeſte & ſecundum ordinem facere. Ego quoque, Heb. 13. quia ex meo aliquid nouiter non auſus ſum proferre, maiorum ſcripta vel dicta, ſecundum id quod inueni, ſimpliciter poſui: non præiudicans alteri melius intelligenti. De his ſentiat quiſque quod velit: ita tamen, vt diſcretionem in iudicio, & veritatem conſeruet in facto.

De magicis artibus.

G DE magicis autem artibus atque incantationibus, & de ſuperſtitionibus diuerſis, quos gentiles & falſi Chriſtiani in diuinationibus ſuis & obſeruationibus peruerſis ſequi videntur, quid lex diuina ſanciat, in auctoritate veteris teſtamenti ac noui, facile eſt inuenire. Deteſtatur enim eos lex diuina: quæ in libro Exodi ita dicit, *Maleficos in terra tua non patieris viuere.* & item: *Qui immolat,* Exod. 22. *nit, dijs, occidetur, præter Domino ſoli.* Et in Leuitico: *Non co-* Ibid. *medetis*, inquit, *carnem cum ſanguine. Non augurabimini, nec* Leu. 19. *obſeruabitis ſomnia: & ſuper mortuo non incidetis carnem veſtram: neque figuras aliquas & ſtigmata facietis vobis. Ego Dominus.* Et item: *Non declinabitis*, ait, *ad magos: nec ab hariolis a-* Ibid. *liquid ſciſcitemini, vt polluamini per eos.* & item: *Vir*, inquit, *ſi-* Leu. 20. *ue mulier, in quibus pythonicus vel diuinationis fuerit ſpiritus, morte moriantur, lapidibus obruent eos: ſanguis eorum ſit ſuper eos.* In Deuteronomio quoque ſic dicit: *Quando ingreſſus fu-* Deut. 18. *eris terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium: nec inueniatur in te qui luſtret filium ſuum, aut filiam ſuam ducens per ignem, aut qui hariolos ſciſcitetur, & obſeruet ſomnia atque auguria. Non ſit ma-* H *leficus neque incantator, neque qui pythones conſulat, neque diuinos: & quærat à mortuis veritatem. Omnia autem hæc abominatur Dominus, & propter iſtiuſmodi ſcelera, delebit eas in introitu tuo. Perfectus eris, & abſq; macula, cum Domino Deo tuo. Gentes iſtæ quarum poſſidebis terram, augures & diuinos audiunt: tu autem à Domino Deo tuo aliter inſtitutus es.* Et quid ſequendum ſit vel obaudiendum, mox ſubſequitur dicens: *Prophetam de gente tua & de fratribus tuis, ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus. Ipſum audies, vt petiſti à Domino Deo tuo in Horeb, quando concio congregata eſt atque dixiſti: Vltra non audiam vocem Domini Dei mei: & ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar, & ait mihi Dominus: Bene omnia ſunt locuti: Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui: & ponam verba mea in ore eius, loqueturque ad eos omnia, quæ præcepero illi. Qui autem verba eius quæ loquetur in nomine meo, au-*

dire no-

A *dare voluerit, ego vltor exiſtam. Propheta autem qui arrogantia deprauatus, voluerit loqui in nomine meo quæ ego non præcepi illi vt diceret, aut ex nomine alienorum deorum, interficietur.* Quis autem ille propheta fuerit, cuius ſermones audire debet, & cui tota intentione animi obediendum eſt, patet cum in Euangelio legitur, quod turba fideliũ videns miracula *Iohan. 6.* & ſigna quæ faciebat Ieſus, clamabat dicens: *Vere hic eſt* *Luca 7.* *propheta, qui venturus eſt in hunc mundum.* Et alibi de eo ſcriptum eſt: *Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deum dicentes: Quia propheta magnus ſurrexit in nobis: & quia Deus viſitauit plebem ſuam.* Hic ergo propheta, & Dominus omnium prophetarum, qui eſt via, veritas & vita, conditor vtriuſq; teſtamenti, non ſolum in veteri, ſed etiam in nouo omnes errores & diuinationes atq; artes noxias reſpuit atq; cõdemnat: nec ab alio quam à ſe requiri veritatem aut ſanitatẽ vult, quia ipſe cum Patre & Spiritu ſancto, vnus verus atque omnipotens eſt Deus, faciens mirabilia magna ſolus. Vnde & in Euangelio omnes ad ſe *Matt. 11.* inuitat dicens: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati* B *eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem ani-* *Ibidem.* *mabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* & item: *Ego ſum, inquit, lux mundi. Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ.* Hic ergo iuxta Pauli ſententiam, ſaluator eſt omnium hominum maxime fi- *Actu. 4.* delium. De quo & Petrus ait: *Non eſt enim aliud nomen datum hominibus ſuper terram, in quo oporteat homines ſaluos fieri.* In quo etiam nomine, quotidie ſigna magna & ſanitates in Eccleſia per orationes fidelium fiunt: quoniã ipſe diſcipulis ſuis in Euangelio ait: *Ecce ego do vobis poteſtatem* *Luc. 10.* *calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſupra omnem virtutem inimici. Euntes prædicate Euangelium, infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eijcite.* De quo etiam Mar- *Marc. 3.* cus teſtatus eſt dicens: *Multos enim ſanabat, ita vt irruerent in eum, vt illum tangerent. Quotquot autem habebant plagas & ſpiritus immundos, cum illum videbant, procidebant ante eum, & clamabant, dicentes: Tu es filius Dei. Et vehementer cõminabatur eis, ne manifeſtarent illum: & aſcendens in montem, vocauit ad ſe quos voluit ipſe, & venerunt ad eum, & fecit vt eſſent duodecim* C *cum illo, & vt mitteret eos prædicare. Et dedit illis poteſtatem curandi infirmitates, & eijciendi dæmonia.* Quid ergo neceſſe eſt ſalutem ab alio, quam à medico competente quærere? aut quæ ratio eſt, ſcientiam aut ſapientiam ab alio quolibet diſcere velle, quam ab omni ſapientiæ & ſcien- *Eccl. 1.* tiæ fonte? De quo ſcriptum eſt: *Omnis ſapientia à Domino Deo eſt, & apud illum fuit ſemper, & eſt ante æuum. Arenam maris, & pluuiæ guttas, & dies ſeculi, quis dinumerauit? Altitudinẽ cæli, & latitudinem terræ, & profundum abyſſi, quis menſus eſt? Sapientiam Dei præcedentem omnia, quis inueſtigauit? Prior omnium creata eſt ſapientia, & intellectus prudentiæ, ab æuo. Fons ſapientiæ verbum Dei in excelſis: & ingreſſus illius mandata æterna.* Qui enim ſine Saluatore ſalutem vult habere, & ſine vera ſapientia æſtimat ſe prudentem fieri poſſe, non ſaluus ſed æger, non prudens, ſed ſtultus, in ægritudine, aſſidua laborabit: & in cæcitate noxia ſtultus & demens permanebit: ac proinde omnis inquiſitio & omnis curatio, quæ à diuinis & magis, vel ab ipſis dæmonijs in idolorum cultura expetitur, mors potius dicenda eſt, quam vita: & qui ea ſectantur, ſi ſe non correxerint, ad æternam D perditionem tendunt: quoniam Pſalmiſta dicẽte, *Omnes* *Pſal. 95.* *dij gentium ſunt dæmonia, qui perceptos homines alios decipere quotidie geſtiunt, vt perditionis ſuæ faciant eos eſſe participes.* Itaque hæc vanitas magicarum artium, ex traditione angelorum malorum in toto terrarum orbe plurimis ſeculis valuit, per quandam ſcientiam futurorum & infernorũ, & per inuentiones eorum inuenta ſunt aruſpicia, augurationes, & ipſa quæ dicuntur oracula, & necromantia: nec mirum, de magorum præſtigijs: quorum intantum prodiere maleficiorum artes, vt etiam Moyſi ſimillimis ſignis reſiſterent, vertentes virgas in dracones, aquas in ſanguinẽ. Fertur etiam in gentilium libris, quod quædam maga famoſiſſima ſocios Vlyſſis mutauerit in beſtias. Legitur & de ſacrificio, quod Arcades Deo ſuo Lyceo immolabant. Ex quo quicunq; ſumerent, in beſtiarum formas conuertebantur. Sed hæc omnia magicis præſtigijs potius fingebantur, quam rerum veritate complebã- E tur. Vt ergo ipſi errores ignorantibus manifeſti fiant, de eorum proprietate atque inuentoribus, iuxta traditionẽ maiorum primum dicere congruum arbitramur. Magi ſunt, qui vulgo malefici, ob facinorum magnitudinem *Magi.* nuncupantur. Hi permiſſu Dei elementa concutiunt, turbant mentes hominum minus in Deo confidentium, ac ſine vllo veneni hauſtu violentia tantum carminis interimunt. Vnde & Lucanus: Mens hauſti nulla ſanie pollu- *Lucan m.* ta veneni, Incantata perit. Dæmonibus enim accitis, audent ventilare, vt quiſque ſuos perimat malis artibus inimicos. Hi etiam ſanguine vtuntur, & victimis ſæpe contingunt corpora mortuorum. Necromantici ſunt, quo- *Necromantici.* rum præcantationibus videntur reſuſcitari mortui: diuinare, & ad interrogata reſpondere. νεκρὸς enim Græce mortuus: μαντεία diuinatio nuncupatur: Ad quos ſuſcitandos, cadaueri ſanguis adijcitur. Nam amare dæmones ſanguinem dicuntur: idenque quoties necromantia fit, cruor aquæ miſcetur, & colore ſanguinis facilius prouo- F cantur. Hydromantia, ab aqua dicta. Eſt enim hydroman- *Hydromantia.* tia in aquæ inſpectione vmbras dæmonum euocare, & imagines ludificationes eorum videre, ibiq; ab his aliqua audire: vbi adhibito ſanguine, etiam inferos perhibentur ſuſcitari. Quod genus diuinationis, à Perſis fertur allatum. Varro dicit, diuinationis quatuor eſſe genera, terram, aquam, aerem & ignem. Hinc geomantiam, aeromantiam, pyromantiam dictam autumat. Diuini dicti, quaſi Deo pleni. Diuinitate enim plenos ſe eſſe aſſimulant, & aſtutia quadam fraudulentia, hominibus futura coniectant. Duo autem ſunt genera diuinationis, ars & furor. Incantatores vero dicti ſunt, qui artem verbis peragunt. Arioli vocati ſunt, propter quod circa aras idolorum nefarias preces emittunt, & funeſta ſacrificia offerunt: hiſque celebritatibus, dæmonum reſponſa accipiunt. Aruſpices nuncupati, quaſi horarum inſpectores. Dies enim & horas in agendis negotijs operibuſque cuſtodiunt: & quid per ſingula tempora obſeruare debeat homo, intendunt. Hi etiam exta pecudum inſpiciunt, & ex eis futura prædicunt. Augures ſunt, qui volatus auium & voces intendunt, aliaque ſigna rerum vel obſer- G uationes improuiſas, hominibus occurrentes, ſciunt. Sunt etiam & auſpices. Nam auſpicia ſunt, quæ iter facientes obſeruant. Dicta ſunt autem auſpicia, quaſi auiũ aſpicia. Et auguria, quaſi auium garria, hoc eſt, auium voces & linguas. Item augurium, quaſi auigerium, quod aues gerunt. Duo ſunt autem genera auſpiciorum, vnum ad oculos, alterum ad aures pertinens: ad oculos ſcilicet volatus, ad aures vox auium. Pythones à Pythio Apolline dicti, quod is auctor fuerit diuinandi. Aſtrologi dicti, eo quod in aſtris augurantur. Genethliaci appellati ſunt, propter natalium conſiderationes dierum. Geneſes enim hominũ per duodecim cœli ſigna deſcribunt, ſyderumque curſu, naſcentium mores, actus & euenta prædicare conantur. i. quis quali ſigno fuerit natus, aut quem effectum habeat vitæ qui naſcitur. Hi ſunt qui vulgo Mathematici vocantur. Cuius ſuperſtitionis genus, conſtellationes Latini vocant, id eſt, notationes ſyderum quomodo ſe habeant, cum quis naſcitur. Primũ autem ijdem ſtellarum interpretes, magi nuncupantur: ſicut de his legitur, qui in Euangelio natum Chriſtum H adnunciauerunt. Poſtea hoc nomine ſoli Mathematici dicti ſunt: cuius artis ſcientia, vſque ad Euangelium fuit conceſſa, vt Chriſto edito, nemo exinde natiuitatem alicuius, de cœlo interpretaretur. Horoſcopi dicti, quod *Horoſcopi.* horas natiuitatis hominum ſpecularentur, diſſimili & diuerſo fato. Sortilegi ſunt, qui ſub nomine, fictæ religio- *Sortilegi.* nis per quaſdam quas ſanctorum ſortes vocant, diuinationis ſcientiam profitentur, aut quarumcunq; ſcripturarum inſpectione, futura promittunt. Saliſatores *Saliſatores.* vocati ſunt, quia dum eis membrorum quæcunque ſalierint, aliquid ſibi exinde proſperum ſeu triſte ſignificari prædicunt. Ad hæc omnia pertinent & ligaturæ execrabilium remediorum, ſeu in præcantationibus, ſeu in characteribus, vel in quibuſcunq; rebus ſuſpendẽdis atque ligandis, in quibus omnibus ars dæmonum eſt ex

A quadam peſtifera ſocietate hominum, & angelorum malorum exurta. Vnde cuncta vitanda ſunt Chriſtiano, & omni penitus execratione repudianda atque damnanda. Auguria autem auium Phryges primi inuenerunt: præſtigium vero Mercurius primus dicitur inueniſſe. Dictum autem præſtigium, quod præſtringat aciem oculorum. Aruſpicinæ artem primus Hetruſcus tradidiſſe dicitur: quidam Phryges. Hic ex horis aruſpicinam dictauit, & poſtea non apparuit. Nam dicitur fabuloſe, arante quondam ruſtico ſubito hunc ex glebis exiluiſſe, & aruſpicinam dictaſſe, qua die & mortuus eſt. Quos libros Romani ex Hetruſca lingua, in propriam mutauerunt. His ergo portentis per dæmonum fallaciam illuditur curioſitas humana, quando id impudenter appetunt ſcire, quod nulla ratione eis competit inueſtigare: ac ideo datur poteſtas immundis ſpiritibus, vt per vaſa ſibi apta, hoc eſt prauos homines, ſeducant illos, qui ſpernunt veritatem, & credunt mendacio: & iuxta Pauli ſententiã,

2.Tim. 4. *Sanam doctrinam non ſuſtinebant, ſed ad ſua deſideria coacervabant ſibi magiſtros prurientes auribus: & a veritate quidem*

B *auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.* Oerati per

2. Tim. 3. *tam ducuntur varijs deſiderijs, ſemper diſcentes, & nunquam ad ſcientiam veritatis peruenientes.* Quemadmodum autem Iannes & Mambres reſtiterunt Moyſi, ita & iſti reſiſtunt veritati: homines corrupti mente, reprobi circa fidem: ſed vltra non proficient. Inſipientia enim eorum manifeſta erit omnibus, ſicut & illorum fuit. Nec ideo quiſquam credere debet quoslibet magicis artibus aliquid facere poſſe, ſine permiſſu Dei, quoniam quæ fiunt, aut iuſto iudicio facit, aut permiſſu ſuo ita fieri ſinit, q

Exod. 7. prædicti magi leguntur ſimilia feciſſe Moyſi, *qui virgam ſuam proiecit, & conuerſa eſt in draconem: proiecerunt que ipſi ſinguli virgas ſuas, quæ verſæ ſunt in dracones: ſed deuorauit virga Aaron virgas eorum.* Non ergo fuerunt creatores draconum, nec magi, nec angeli mali, quibus miniſtris illa operabantur. Inſunt enim rebus corporeis per omnia elementa mundi, quædam occultæ ſeminariæ rationes: quibus cum data fuerit opportunitas temporalis, prorumpunt in ſpecies debitas ſuis modis & finibus: & ſic non

C dicuntur angeli qui iſta faciunt animalium creatores, ſicut nec agricolæ, ſegetum vel arborum vel quorumcunq; in terra gignentium creatores dicendi ſunt, quamuis nouerunt præbere quaſdam viſibiles opportunitates & cauſas, vt illa naſcantur. Quod autem iſti faciunt viſibiliter, hoc illi inuiſibiliter. Deus vero ſolus, vnus creator eſt, qui cauſas ipſas & rationes ſeminarias rebus

1. Reg. 18. inſeruit. Præterea quidam quæſtionem putant, quomodo ſcriptura narret, pythoniſſam Samuelem prophetam ſuſcitaſſe ad colloquium Saul impiiſſimi regis, ſi pythonica diuinatio error magicæ artis deputanda ſit. Quibus ita reſpõderi poteſt, indignum omnino facinus eſſe, ſi ſecundum verba hiſtoriæ, commodetur aſſenſus. Quomodo enim fieri poterat, vt arte magica attraheretur vir, & natiuitate ſanctus, & vitæ operibus iuſtus? Aut ſi non attractus eſt, conſenſit: quod vtrumque de viro iuſto credere aduerſum eſt. Si enim inuitus adductus eſt, nullum ſuffragium habet iuſtitia. Si autem voluntarius, amiſit meritum ſpiritalis, * quem purius in carne, quæſiuerat: quod valde abſurdum eſt: quia hinc qui iuſtus recedit, permanet iuſtus. Porro autem hoc eſt præ-

D ſtigium Sathanæ, quo vt plurimus fallat, etiam bonos in poteſtate ſe habere confingit. quod Apoſtolus inter cæ-

2. Cor. 11. tera oſtendit dicens: *Ipſe Sathanas transfigurat ſe in angelum lucis.* Vt enim errorem faceret in quo gloriaretur, in habitu viri iuſti & nomine ſe ſubornauit: vt nihil proficere ſpeciem quam prædicabant, Dei cultoribus mentiretur, quando hinc exeuntes, iuſtos finxit in ſua eſſe poteſtate. Sed hoc quoſdam fallit, quod de morte Saul & filij eius, non ſit mentitus, quaſi magnum ſit Diabulo ante occaſum, mortem corporis præuidere, cum ſigna quædam ſoleant apparere morituris: quippe à quibus Dei protectio amota videtur: quanto magis Diabolus, quem angelica maieſtate ſublimem, prophetica oracula fuiſſe teſtantur: de cuius magnitudine Apoſtolus ait: *An igno-*

Apoc. 2. *ratis altitudinem Satanæ? Quid mirum ergo, ſi imminentem prope mortem potuit prauidere, cum hoc ſit vnde fallit, & ſe in Dei poteſtate vult adorari.* Nam tanta hebetudine de mens

E effectus eſt Saul, vt ad pythoniſſam confugeret. Deprauatus enim, cauſa peccati, ad hæc ſe contulit, quæ damnauerat. Sed ſi quis propter hiſtoriam vt ea quæ verbis expreſſa ſunt, putet non prætermittenda, ne ratio hiſtoriæ inanis ſit, recte faciet quidem, ſi tamen minime iſtud ad veri rapiat rationem, ſed ad viſum & intellectum Saul. Neque enim reprobus factus, poterat bonum intellectum habere. Hiſtoricus enim mentem Saul & habitum Samuelis deſcripſit, ea quæ dicta & viſa ſunt exprimens: prætermittens ſi vera an falſa ſint. Quid enim ait? Audiens in quo habitu eſſet excitatus, Intellexit inquit hunc eſſe Samuel. Quia intellexerit, retulit. & quia non bene intellexit, contra Scripturam alium adorauit quam dominum: & putans Samuelem, adorauit diabolum vt fructum fallaciæ ſuæ haberet. Satanas hoc enim nititur, vt adoretur quaſi Deus. Si enim vere Samuel illi apparuiſſet, non vtique vir iuſtus permiſiſſet ſe adorari,

F qui prædicauerat dominum ſolum eſſe adorandum: & quomodo homo Dei qui cum Abraham in refrigerio erat, dicebat ad virum peſtilentiæ, dignum ardore gehennæ. Cras mecum eris. His duobus titulis ſubtilitatem fallaciæ ſuæ prodidit improuidus ſatanas: quia & adorari ſe petiit ſub habitu & nomine Samuelis contra legem: & virum peccatis preſſum, cum magna diſtantia peccatorum & iuſtorum ſit, cum Samuele iuſtiſſimo futurum mentitus eſt, verum poteſt videri, ſi de Samuelis nomine taceatur: quia Saul cum diabulo futurus erat: ad eum enim tranſmigrauit quem adorauit. Semper ergo diabolus ſub velamine latens prodit ſe, dum ea confingit, quæ horreant perſonæ per quas fallere nititur. Si autem aliquis mihi opponit ac dicit, Quomodo eueniunt illa, quæ illi diuini & prophetæ falſi prædicunt futura? aut quomodo poſſunt ægris præbere medelam, aut ſanis immittere ægritudinem, ſi aliquid propriæ virtutis ac poteſtatis non habent? Hunc à me recipiat reſponſum, quod ideo quiſquam non debet eis credere, quia ali-

G quando eueniunt quæ prædicunt, aut ſanare videntur languidos vel lædere ſanos: quia hoc permiſſu Dei fit, vt ipſi qui hæc audiunt vel vident, probentur: & appareat quali fide ſint vel deuotione erga Deum. Sicut in Deuteronomio legitur Moyſes verbo Domini populo Dei præcepiſſe ita dicens: *Si ſurrexerit in medio tui prophe-* Deut. 13.

tes, aut qui ſomnium vidiſſe ſe dicat, & prædixerit ſignum atque portentum, & venerit quod locutus eſt, & dixerit tibi, Eamus & ſequamur Deos alienos, quos ignoras, & ſeruiamus eis, non audies verba prophetæ aut ſomniatoris huius, quia tentat vos Dominus Deus veſter vt palam fiat vtrum diligatis eum an non in toto corde & in tota anima veſtra. Dominum Deum veſtrum ſequimini, & ipſum timete, mandata illius cuſtodite, & audite vocem eius: ipſi ſeruietis, & ipſi adhærebitis, &c. Vbi ſane intelligi voluit etiam illa, quæ à diuinantibus non ſecundum Deum dicuntur, ſi acciderint quæ dicuntur, non accipienda: vel etiam ſi fiant quæ præcipiuntur ab eis, aut colantur quæ coluntur ab eis. Nec præter ſuam poteſtatem Deus oſtendit eſſe, quod iſta contingunt: ſed quaſi quæreretur, cur ea permittit, cauſam tentationis expoſuit, ad cognoſcendam vtrique eorum dilectionem, v-

H trum eam habeant erga Deum ſuum: cognoſcendum vero ab ipſis potius quam ab illo, qui ſcit omnia antequam fiant. Sciendum vero eſt, hanc dæmonum eſſe naturam, vt aerei corporis ſenſu, terrenorum corporum ſenſum facile præcedant. Celeritate etiam propter aerei corporis ſuperiorem mobilitatem, non ſolum curſus quorumlibet hominum vel ferarum, verum etiam volatus auium incomparabiliter vincant: quibus duabus rebus quantum ad aerium corpus attinet, præditi, hoc eſt acrimonia ſenſus & celeritate motus, multo ante cogitata prænunciant vel nunciant, quæ homines pro ſenſus terreni tarditate mirentur. Acceſſit etiam dæmonibus per tam longum tempus, quo eorum vita protenditur, rerum longe maior experientia, quam poteſt hominibus propter breuitatem vitæ prouenire. Per has efficacias quas aerij corporis natura ſortita eſt, nõ ſolum

A multa futura prædicunt dæmones, verum etiam mira multa faciunt: quæ quoniam homines dicere ac facere non poſſunt, eos dignos quidam quibus ſeruiant, & quibus diuinos honores deferant, arbitrantur: inſtigante maxime vitio curioſitatis, propter amorem felicitatis falſæ atque terrenæ & excellentiæ temporalis. Qui autem ſe ab eis cupiditatibus mundant, neceſſe ferendos rapiendoſque permittunt, ſed inquirunt & amant aliquid, quod eodem modo ſemper eſt, cuius participatione beati ſint, primum conſiderant non ideo ſibi præponendos eſſe dæmones, quod acriore ſenſu corporis præualent, aeris ſcilicet, hoc eſt ſubtilioris elementi: quia nec ipſis terrenis corporibus beſtias ſibi præponendas putant, quæ acrius multa præſentiunt: veluti ſagacem canem, quia latentem feram olfactu acerrimo ſic inuenit, vt ad eam capiendam, ducatum quendam homini præbeat: non vtique prudentiore intellectu animi, ſed acutiore corporis ſenſu: vel vulturem, quia proiecto cadauere, ex improuiſa longinquitate aduolat: nec aquila quia ſublimiter volans, de tanto interuallo natantem ſub fluctibus
B piſcem dicitur prouidere: & grauiter aquis illiſa, exertis pedibus atque vnguibus rapere: nec alia multa animantium genera, quæ inter herbas ſaluti ſuæ noxias, paſcendo circumerrant, nec aliquis earum quo lædantur, attingunt: cum eas homo vix experiendo cauere didicerit: & multa innoxia quum ſint inexperta, formidet. Vnde conijcere facile eſt, quantum poſſit in aereis corporibus ſenſus eſſe acrior: nec ideo tamen dæmones qui eo prædiri ſunt, bonis hominibus præponendos prudens quiſque cenſuerit. Hoc & de corporum celeritate dixerim. Et hæc enim præſtantia non ſolum à volucribus homines, verum à multis etiam quadrupedibus ita ſuperantur, vt in eorum comparatione plumbei reputandi ſint: nec tamen ideo ſibi hæc animantium genera exiſtimant præponenda: quibus capiendis atque in ſuæ voluntatis vſum commodumque redigendis, non vi corporis, ſed rationis imperitant. Illam vero tertiam dæmonum potentiam, quod diuturna rerum experientia quemadmodum prænoſcant atque prænuntient, multa didicerunt,
C ita contemnunt, qui hæc vigilanter curant à veriſſimæ lucis veritate diſcernere, vt nec malos ſenes plura expertos, & ob hoc quaſi doctiores ideo probi adoleſcentes ſibi antecellere exiſtiment: vt nec medicos, nec nautas, nec agricolas, quos prauæ voluntatis & iniquis moribus viderint, ideo putent ſibi eſſe præferendos, quod illi de valetudinibus, illi de tempeſtatibus, illi de arbuſtorum fructuumque generibus multa ita prænunciant, vt harum rerum inexperto diuinare videantur. Quod vero non ſolum quædam dæmones futura prædicunt, verum etiam quædam mira faciunt, pro ipſa vtique ſui corporis excellentia, cura non contemnatur à prudentibus: cum plerique iniqui ac perditi homines, ita exerceant corpora ſua, tantaque diuerſis artibus poſſint, vt ij qui hæc neſciunt, nec aliquando viderunt, etiam narrata vix credant, quam multa funambuli cæterique theatri artifices, quam multa opifices maximeque mechanici, miranda fecerunt. Num ideo meliores ſunt bonis, & ſancta pietate præditis hominibus? Quæ ideo commemoraui, vt qui hæc ſine peruicacia & ſine vana reſiſtendi animoſi-
D tate conſiderat, ſimul cogitet, ſi de ſubiacenti craſſiore materia, vel ſui quiſque corporis vel terræ & aquæ, lapidum atque lignorum, metallorumque variorum tanta quidem homines poſſunt, vt eos illi qui hæc nō poſſunt, plerumque ſtupendo in ſui comparatione diuinos vocent: cum quidam illorum ſint artibus potentiores: quidam illorum moribus meliores, quanto meliora & maiora pro ſubtiliſſimi corporis, hoc eſt, aeris facultate ac facilitate dæmones poſſint: cum tamen ſint prauitate voluntatis, maximeque ſuperbiæ faſtu, & inuidentiæ malitia ſpiritus immundi atque peruerſi. Quantum autem valeat aeris elementum, quo eorum corpora præualent, ad multa viſibilia inuiſibiliter molienda, mouenda, mutanda atque verſanda, longum eſt nunc demonſtrare: & puto quod vel mediocriter conſideranti facile occurrat. Quæ cum ita ſint, primum ſciendum

E eſt, quoniam de diuinatione dæmonum quæſtio eſt, illos ea plerumque prænuntiare, quæ ipſi facturi ſunt. Accipiunt enim ſæpe poteſtatem & morbos immittere, & ipſum aerem vitiando morbidum reddere: & peruerſis atque amatoribus terrenorum commodorum, malefacta ſuadere: de quorum moribus certi ſunt, quod ſint eis talia ſuadentibus conſenſuri. Suadent autem miris & inuiſibilibus modis, per illam ſubtilitatem corporum ſuorum, corpora hominum inſenſibiliter penetrando: & ſe cognationibus eorum per quædam imaginaria viſa miſcendo, ſiue vigilantium, ſiue dormientium: aliquando autem non quæ ipſi faciunt, ſed quæ naturalibus ſignis futura prænoſcunt, quæ ſigna in hominum ſenſus venire non poſſunt, ante prædicunt. Neq; enim quia præuidet medicus quod præuidere neſcit huius artis ignarus, ideo iam diuinus habendus eſt. Quid autem mirum, ſi quemadmodum ille in corporis humani vel perturbata vel modificata temperie, ſeu bonas ſeu malas futuras præuidet valetudines, ſic dæmon in aeris affectione atque
F ordinatione ſibi nota, nobis ignota, futuras præuidet tempeſtates. aliquando & hominum diſpoſitiones non ſolum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas: cum ſigna quædam ex animo exprimuntur, in corpore tota felicitate perdiſcunt: atque hinc etiam multa futura prænuntiant, alijs videlicet mira, qui iſta diſpoſita non nouerunt. Sicut enim apparet concitatior animi motus in vultu, vt ab hominibus quoque aliquid forinſecus agnoſcatur, quod intrinſecus agitur, ita non debet eſſe incredibile, ſic etiam leuiores cognationes dant aliqua ſigna per corpus, quæ obtuſo ſenſu hominum cognoſci non poſſunt, acuto autem dæmonum poſſunt. Hac atque huiuſmodi facultate, multa dæmones futura prænuntiant, cum tamen ab eis longe ſit altitudo illius prophetiæ, quam Deus per ſanctos angelos & prophetas operatur. Nam ſi quid de illa Dei diſpoſitione prænuntiant, audiunt vt prænuntient, & cum ea prædicunt quæ inde audiunt, non fallunt. Veraciſſima enim ſunt angelica & prophatica oracula. Si autem indignanter accipitur, quod aliqua etiam talia dæmones audiant &
G prædicant, quaſi aliquid indignum ſit, vt quod ideo dicitur vt hominibus innoteſcat, hoc non ſolum boni verum etiam mali non taceant. Cum in ipſis hominibus etiam vitæ bonæ præcepta videamus pariter à iuſtis peruerſiſque cantari: nec obeſſe aliquid, immo etiam prodeſſe ad maiorem notitiam famamque veritatis. Cum de illa etiam hi quicquid nouerunt, dicunt: quæ ei peruerſis moribus contradicunt. In cæteris autem ſuis prædicationibus dæmones plerumque & fallunt & falluntur. Falluntur quidem, quia cum ſuas diſpoſitiones prænuntiant, ex improuiſo deſuper aliquid iubetur, quod eorum conſilia cuncta perturbat: velut ſi aliquid diſponāt quilibet homines quibuſque poteſtatibus ſubditi, quod nō prohibituros ſuos præpoſitos arbitrentur, idque facturos ſe eſſe promittant, at illi penes quos maior poteſtas eſt, & alio ſuperiore conſilio, hoc totum diſpoſitum atque præparatum repente prohibeant. Falluntur etiam, cum cauſis naturalibus, ſicut medici, & nautæ, & agricolæ: ſed longe acutius longeque præſtantius, pro aerei
H corporis ſenſu, ſollertiore exercitatione prænoſcunt: quia & hæc ab angelis Deo ſummo pie ſeruientibus ex alia diſpoſitione ignota dæmonibus, ex improuiſo ac repente mutantur, tanquam ſi aliquid ægro extrinſecus accedat quo moriatur, quem medicus veris ſalutis præcedētibus ſignis, victurum eſſe promiſerat: aut ſi aeris qualitate præuiſa, diu flaturum illum ventum, nautarum aliqui prædixiſſēt, cum dominus Chriſtus cum diſcipulis nauigans, vt quieſceret imperauit, *& facta eſt tranquillitas magna.* Marc. 4. Vel ſi agricola illo anno fructificaturam vitem aliquam polliceatur, naturam vtiq; terræ ex numeroſo ſeminum callens, quo tamen anno eadem vel improuiſa cœli tempeſtas areſaciat: vel aliqua iuſſu potentior eradicet: ita multa etiam ad præſcientiam prædictionemque dæmonū pertinentia, quæ minoribus & vſitatioribus cauſis futura præuidentur, eadem maioribus & occultioribus cauſis impedita mutantur. Fallunt

A autem etiam ſtudio fallendi, & inuida voluntate, quia hominum errore lætantur. Sed ne apud cultores ſuos pondus auctoritatis amittant, id agunt, vt interpretibus ſuis ſignorumque ſuorum coniectoribus culpa tribuatur, quando vel decepti fuerint, vel mentiti. Nonnunquá vero ipſi maligni ſpiritus, & illuſores hominum atque inuiſores ſalutis eorum, ſolent prædicere defectum culturæ ſuæ, & idolorum ruinam: quatenus præſcij videantur, quid in ſingulis regnis aut locis euenturum ſit: & quid aduerſi ſuæ factioni contingere poſſit: quod etiam illi qui gentilium hiſtorias legunt, non ignorant. Quid ergo mirum, ſi iam imminente templorum & ſimulacrorum euerſione, quam prophetæ Dei ſummi, tanto ante prædixerant Serapis dæmoniali: cui cultorum hoc de proximo prodidit, vt ſuam quaſi diuinitatem recedens vel fugiens commendaret. Fugantur enim ipſi, vel etiam iuſſis ſuperioribus colligati abſtrahuntur, & alienantur à locis ſuis, vt de rebus in quibus colebantur, fiat voluntas Dei, qui hoc tanto ante per omnes gentes futurum B eſſe prædixit: & vt per ſuos fideles fieret, imperauit. Cur autem hoc non ſineretur dæmon prædicere, cum ſibi iam prænoſceret imminere? cum hæc prædictio & in prophetis atteſtaretur, à quibus ſunt iſta conſcripta, & prudentibus daret intelligi, quam vigilanter eſſet dæmonum cauenda fallacia, cultuſque fugiendus: qui cum ante per tam longum tempus in templis ſuis hæc futura tacuiſſent, quæ per prophetas prædicta ignorare non poſſent, poſteaquam appropinquare cœperunt, voluerunt ea quaſi prædicare, ne ignari victique putarentur. Cum igitur tam longe ante prædictum eſſet, atque conſcriptum, vt alia interim taceam, illud quod Sophonias Propheta dicit, Sopho. 2. *Prævalebit Dominus aduerſus eos, & exterminabit omnes Deos gentiú terræ: & adorabunt eum vnuſquiſque de loco ſuo: omnes inſulæ gentium*, aut non credebant iſta ſibi euentura, qui in templis *gentium colebantur*, & hæc ideo per ſuos vates ad phanaticos frequẽtare noluerunt: aut cum ea ventura certiſſime ſcirent, ideo per ſua templa tacuerunt, ne iam tunc inciperent ab hominibus intelligentibus deſeri atque contemni, quod de templorum & ſimulacrorum ſuorum C futura euerſione eis à prophetis atteſtarentur, qui eos coli prohibebant. Nunc vero poſtea quam tempus aduenit, quo complerentur vaticinia Prophetarum Dei veri, qui iſtos falſos Deos interdicit, & ne colantur vehementiſſime præcipit, cur non hoc etiam ipſi competenti prædicere ſinerentur, vt inde clarius appareret eos hæc antea vel minime credidiſſe, vel ſuis cultoribus enunciare timuiſſe? In fine autem tanquam nihil amplius habentes quod agerent, etiam ibi voluiſſe ſuam oſtentare diuinitatem, vbi iam produntur diu ſimulaſſe diuinationem: tamen nec iſta ipſa quæ ab eis vix raro & clanculo proferuntur, mouere nos debent, ſi cuiquam dæmonum conceſſum eſt id prodere cultoribus ſuis, quod didicerat ex eloquijs prophetarum, vel ex oraculis angelorum: quod cur non fieret, cum & iſta non ſit oppugnatio, ſed atteſtatio veritatis? Illud enim quod ſolum ab ipſis phanaticis flagitandum eſt, nec vnquam antea protulerunt, nec vnquam præterea illi forte confictum, proferre conabuntur aliquid Deos ſuos per vates ſuos contra Deum Iſrael auſos fuiſſe prædicere: aut dicere de D quo Deo doctiſſimi eorum auctores, qui omnia illa legere ac noſſe potuerunt, magis quæſiuerunt, quis Deus eſſet, quam Deum negare potuerunt. Porro autem Deus iſte quem nullus eorum negare auſus eſt verum Deum, quia & ſi negaret, non ſolum ſubiaceret debitis pœnis, verum etiam certis conuinceretur effectis. Iſte ergo Deus quem nemo vt dixi illorum negare auſus eſt, verum Deú, illos falſos eſſe Deos, & omnino delendos, eorumque templa & ſimulacra & ſacra euertenda, per ſuos vates, hoc eſt, prophetas, aperta denuntiatione prædixit: aperta poteſtate præcepit: aperta veritate compleuit. Vnde, quis eſt qui vſque adeu deſipiat, vt non eum potius colédum eligat, quem coli non prohibent quos colebat? quem procul dubio cum colere cœperit, illos vtique non eſt culturos, quos prohibet coli quem colit. Quod autem ipſum eſſent culturæ gentes exterminatis dijs falſis quos antea colebant, à prophetis eius eſſe prædictum, paulo ante commemoraui, & nunc repeto. *Prævalebit*, Soph. 2. inquit, *dominus aduerſus eos: & exterminabit omnes Deos gentium terræ: & adorabunt eum, vnuſquiſque de loco ſuo, omnes inſulæ gentium.* Neque enim ſolæ inſulæ hic intelligendæ ſunt, ſed potius omnes gentes in his poſitæ adorant Deú. Nec mirum: quandoquidem alibi non inſulas nominat, ſed vniuerſum orbem terrarum, dicens: *Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuerſi fines terræ, & adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ patriæ gentium. Quoniam domini eſt regnum, & ipſe dominabitur gentium.* Psal. 21. Hæc autem per Chriſtum fuiſſe complenda, & alijs pluribus teſtimonijs, & in eodem ipſo pſalmo, vnde commemoraui, ſatis apparet. Cum enim paulo ſuperius futuram paſſionem ſuá per prophetam ipſe loqueretur dicens, *Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Ipſi vero conſiderauerunt & conſpexerunt me: diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem*, Eodem. paulo poſt infert illud, quod poſui. *Commemorabuntur, & conuertentur ad dominum, vniuerſi fines terræ, &c.* Quanquam & illud teſtimonium quod prius adhibui vbi dictum eſt, F *Prævalebit dominus aduerſus eos, & exterminabit omnes Deos gentium terræ, in eo quod poſitum eſt, prævalebit*, ſatis oſtenditur etiam hoc prænunciatum, quod pagani prius oppugnaturi eſſent Eccleſiam, nomenque Chriſtianum quantum valerent, perſecuturi, vt ſi fieri poſſet, de terra omnino deleretur. Et quia eos patientia martyrum, & magnitudine miraculorum, & conſequente fide populorum erat ſuperaturus, ideo ſicut dictum eſt, prævalebit dominus aduerſus eos. Non enim diceretur, *prævalebit aduerſus eos*, niſi oppugnando illi reſiſteret. Vnde & in pſalmo ita prophetatum eſt: *Vt quid fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania. Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius.* Psal. 2. & paulo poſt dicitur: *Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* His atque huiuſmodi propheticis documentis prædictum oſtenditur, quod videmus impleri per Chriſtum futurum fuiſſe, vt Deus Iſrael, quem vnum verum Deum intelligimus, non in vna ipſa G gente, quæ appellata eſt Iſrael, ſed in omnibus gentibus coleretur: & omnes falſos Deos gentium, & à templis eorum, & à cordibus cultorum ſuorum amoliretur. Eant nunc iſti, & adhuc contra Chriſtianam religionem, contra verum Dei cultum vanitates priſtinas defenſitare audeant, vt cum ſtrepitu pereant. Nam & hoc de illis prædictum eſt in pſalmis, dicente propheta: *Sediſti ſuper thronum qui iudicas æquitatem. Increpaſti gentes, & perijt impius, nomen eorum deleſti in æternum, & in ſæculum ſæculi. Inimici defecerunt frameæ in finem, & ciuitates eorum deſtruxiſti. Perijt memoria eorum cum ſtrepitu: & dominus in æternum permanet.* Psalm. 9 Neceſſe eſt ergo, vt impleantur hæc omnia, nec etiam illud quod adhuc audent ipſi pauci qui remanſerunt, vaniloquas ſuas oſtentare doctrinas, & Chriſtianos tanquam imperitiſſimos irridere, nos commouere debet, dum eis impleri ea quæ prædicta ſunt, videamus. Ex quo enim fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania, aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius, quando ab eis fundebatur ſanguis ſanctorum, & vaſtabatur Eccleſia vſque ad hoc tempus, & deinceps quotidie mi- H nuuntur. Nos autem aduerſus eorum opprobria & ſuperbas irriſiones fortiſſimos reddunt oracula Dei, quæ de hac quoque re videmus, & gaudemus impleri. Sic enim nos alloquitur per Prophetam: *Audite me qui ſcitis iudicium populus meus, in quorum corde lex mea. Opprobria hominú nolite metuere, & detractione eorum ne ſuperemini: nec quod vos ſpernant, magni duxeritis. Sicut enim veſtimentum, ita per tempus abſumentur, & ſicut lana à tinea, comedentur. Iuſtitia autem mea in æternum manens.* Attendendum eſt ergo, atque omni ſtudio cauendum, ne noſtris temporibus in quibus videmus Chriſtianam religionem in toto orbe dilatatam propter deſidiam magiſtrorum, & inertiam doctorum, pauci illi qui adhuc ſuperſunt, confundant iterum culturæ veri Dei & dæmoniacis illuſionibus deprauati, diuinationes falſas in populo Dei agunt, ruſticos &

impe-

A imperitos seducentes: ita vt deserta ipſa veritate quæ *lux eſt mundi, & illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* tenebrarum harum, quærant ſcientiam futurorum, & à deceptoribus hominum quærant ſalutem animarum, ſiue etiam corporum ſuorum. His enim præuaricationibus maxime irritatur Deus, & ad vindictam prouocatur. Vnde per Ezechielem comminatur dicens: *Væ*

Ezech. 13. *prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum & nihil vident, quaſi vulpes in deſertis prophetæ Iſrael erant. Nunquid non viſionem caſſam vidiſtis, & diuinationem mendacem locuti eſtis & dicitis, ait dominus, cum ego non ſim locutus? Propterea hæc dicit dominus Deus: Quia locuti eſtis vana, & vidiſtis mendacium, ideo ecce ego ad vos ait dominus Deus: & erit manus mea ſuper prophetas qui vident vana, & diuinant mendacium, in concilio populi mei non erunt: & in ſcriptura domus Iſrael non ſcribentur, nec in terram Iſrael ingredientur.* Ad doctores autem, per eundem prophetam increpans eorum inertiam, ita

Ibidem. loquitur dicens: *Non aſcendiſtis ex aduerſo, neque oppoſuiſtis murum pro domo Iſrael, vt ſtaretis in prælio in die Domini.* Et

B rurſum: *Væ,* inquit, *paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos.*

Eodem. *Nonne greges paſcuntur à paſtoribus. Lac comedebatis, & lanis eorũ operiebamini, & quod craſſum erat occidebatis: gregem autem meum non paſcebatis. Quod infirmum fuit, non conſolidaſtis: & quod ægrotum, non ſanaſtis: quod fractum eſt, non alligaſtis: & quod abiectum, non reduxiſtis: quod perierat, non quæſiſtis. Sed cum auſteritate imperabatis eis & cum potentia: & diſperſæ ſunt oues meæ, eo quod non eſſet paſtor: & factæ ſunt in deuorationem omnium beſtiarum agri, & diſperſæ ſunt.* Hinc

Ierem. 8. & per Hieremiam dicitur: *A minimo vſq; ad maximum, omnes auaritiam ſequuntur. A propheta vſque ad ſacerdotem, cuncti locuti ſunt mendacium: & ſanabant contritionem filiæ populi mei ad ignominiam, dicentes: Pax pax, cum non eſſet pax. Confuſi ſunt, quia abominationem fecerunt. Idcirco hæc dicit dominus exercituum Deus Iſrael: Ecce ego cibabo populum iſtum abſinthio, & potum dabo eis aquam fellis: & diſpergam eos in gentibus, quas non nouerunt ipſi* [illegible] *patres eorum: & mittam poſt eos gladium donec conſumantur.* Qualiter ergo Deo omnipotenti paſtorum negligentia, & ſubditorum error diſpliceat, non ſolum prophetica teſtimonia oſtendunt,

C ſed etiam facta antiquorum declarant. Cum in libro

3. Reg. 22. Regum legitur, *quomodo malignus ſpiritus deceperit Achab regem Iſrael per falſos prophetas: ita vt credens eis, interierit: & quomodo Ochozias filius eius ægrotans, miſit nuntios ad conſulen-*

4. Reg. 1. *dum Beelzebub Deum Accaron, vtrum viuere atque conualeſcere poſſit de infirmitate ſua:* ob quod Helias propheta à Deo

Eodem. miſſus, increpabat eum dicens: *Quia miſiſti nuntios ad conſulendum Beelzebub Deum Accaron, quaſi non eſſet Deus in Iſrael, à quo poſſis interrogare ſermonem, ideo de lectulo ſuper quem aſcendiſti non deſcendes, ſed morte morieris. Mortuus eſt igitur ipſe iuxta ſermonem Domini quem locutus eſt Helias: & ſalutem quam quærebat, non inuenit.* Quapropter curandum ſummopere eſt omnibus nobis, hoc eſt prælatis, & ſubditis, maioribus & minoribus ſacerdotibus, & plebi, ne aliquẽ ſeducat per huiuſcemodi illuſionem fraus, dolus & nequitia hoſtis antiqui ita vt à mendacibus velimus diſcere veritatem: & à peſtiferis morbis mortiſque auctoribus quæramus infirmitatis noſtræ remedium. Sed magis ad dominum viuum & viuificatorem omnium confugiendo, deuoto corde properemus per orationes ſacras, ieiu-

D nia & eleemoſynas illum deprecantes, vt ipſe propter benignitatem ſuam conſulat ſeruis ſuis, eripiens nos de omnibus inimicis noſtris, doceatque nos facere voluntatem ſuam quia ipſe eſt dominus Deus noſter Spiritumque ſuum bonum in nobis tribuat, qui nos deducat in viam rectam, viuificetque nos in æquitate ſua, quatenus eius magiſterio omni tempore vitæ noſtræ gratum ſeruitium ei exhibentes, poſt hanc vitam per eius gratiam, mereamur beatitudinem poſſidere ſempiternam,

Amen.

HRABANI MAVRI MOGVNTINENSIS ARCHIEPISCOPI, IN OPVSCVLVM de anima, ad Lotharium Regem.

PRAEFATIO.

Domino præcellentiſſimo nobiliq; Dei munere dato, magno & pacifico atque coronato Regi Lothario, vltimus veſtræ ſeruitutis famulus, Maurus.

QVum nobilitatis veſtræ ingenium auiditatemque multa ſciendi & copioſa inueſtigandi perſpiciam, ſenſus etiam veſtri perſpicaciam quo apprime ſublimitas veſtra floret demirer, ſtatui pro ingenioli mei paruitate, quoddam de manu deputare. Quod videlicet è quorundam eruditorum libris decerptum, facile memoriæ manda-

F dari poſſit: quo veſtri ingenij feruor exuberantior foret, & mei ingenioli quodammodo veſtræ ſeruituti fidelitas deſeruiret. Scripſi itaque vobis quædam de diſtinctione animæ, quare anima dicatur, vel quid ſit anima: necnon & de origine ipſius, vtrumne formam habere credatur. De quantitate etiam ipſius, vtrum in paruulis minor, in fortioribus maior: vel vbi maxime ſedem habere credatur. Deinde quæ ſint virtutes eius morales: pauca etiam de habitaculo eius, hoc eſt corporis poſſeſſione. Quæ cuncta ex cuiuſdam magni Aurelij Caſſiodori Senatoris dictis excerpſi: aliqua vero ex libro Proſperi eruditiſſimi viri. Quædam vero ex proprij ingenioli ſenſu addere curaui. Sed quia excellentiam veſtram multa decet cognoſcere, annexui quædam capitula de diſciplina Romanæ militiæ: qualiter antiqui tyrones inſtitui ſolebant. Quod ideo feci, quia neceſſarium fore id æſtimaui, propter frequentiſſimas Barbarorum incurſiones. Quæ ſcilicet ex cuiuſdam Flauij Vegetij Renati Libello, quem de antiquiſſimis ſcripſit Romanis excerpſi atque compegi breuiuſq; annotare ſtudui, cauens ſcilicet prolixitatem & ne forte ea ſcribere viderer, quæ tẽpore moderno in vſu non ſunt: illud etiam prævidens, ne ſi nimius fierem, faſtidio potius quam delectationi inſeruirem. *Hoc opuſculũ nōdũ inuenimus aliquid adiunxiſſemus.* G

CAPITVM ELENCHVS.

CAPVT I. *De Animæ proprietate, etymologia, ac diffinitione.*

II. *Vnde originem anima ſumat.*

III. *An formam anima habere credatur.*

IV. *Vtrũ in paruulis minor, & in fortiorib. maior eſſe credatur.*

V. *Vbi potiſſimum animæ ſedes ſit credenda.*

VI. *De virtutibus eius moralibus: & primo quid ſit virtus.*

VII. *De prudentia.*

VIII. *De fortitudine.*

IX. *De iuſtitia.*

X. *De temperantia.*

XI. *De ſtatu & poſitione corporis.*

XII. *De quinq; ſenſuum officijs.*

CAPITVM FINIS.

H

HRABANI MAVRI MOGVNTINENSIS ARCHIEPISCOPI, DE ANIMA TRACTATVS.

CAPVT I.

De Animæ proprietate, etymologia, ac diffinitione.

ANIMA igitur propriè hominum dicitur, non etiam pecorum. Anima namque hominum longe diſtat à vita pecorum. Vita namque pecorum in ſan-

A

guine conſtat. adeo, vt cum defectione ſanguinis, & fine corporis, ipſa etiam vita cum ſpiritu finiatur. Anima autem hominis non cum ſanguine finem accipit. Ideoque recte dicitur anima, quaſi anaema, id eſt, diſcreta longe à ſanguine: quoniam & poſt mortem corporis in ſua ſubſtantia viuit: quæ poteſt etiam ita diffiniri:

Animæ diffinitio.

Anima dicitur, eo quod animet id eſt viuificet proprij corporis ſubſtantiam. Significantiſſime autem anima dicitur ſpiritualis ſubſtantia, quæ nulla ſanguinis effuſione conſumitur: atque ideo à ſanguine longe diſcernitur quamuis defectione ſanguinis habitaculum corporis deſerere videatur. Sed aliud eſt quacunque occaſione habitaculum deſerere: aliud cum ipſo habitaculo finiri. Quorundam vero talis eſt diffinitio, vt anima à vento nomen accipiat: quia ventus Græce ἄνεμος dicitur. Et idcirco etymologiam à vento ducere: quod nos ſpiritum ore retrahentes, viuere videamur. Hæc breuiſſime de eo quare anima dicatur: nunc vero dicendum, quid ſit anima.

Animæ diffinitio ſecundum philoſophos.

Philoſophi autem animam dicunt eſſe ſubſtantiam ſimplicem, naturalem, ſpecie diſtantem à materia ſui corporis, organum membrorum, habentem virtutem vitæ.

B

Quam idcirco ſubſtantiam ſimplicem dicere voluerunt, quia nihil in ea præter ſpiritualē ſubſtantiam inueniri poteſt. Diſtantem vero à materia corporis, quia nihil in ſe corporeum habet. Organum vero membrorum, quia omnia membra corporis ea agente, diſponuntur. Virtutem autem vitæ habentem idcirco dixerunt, quoniam vbi corpus repleuerit, viuentem continuo reddit. Hæc eſt diffinitio animæ, ſecundum adinuentionem magiſtrorum ſecularis literaturæ. Cunctorum vero doctorum veracium, in hoc conſentit auctoritas, quia anima eſt à Deo creata ſpiritualis propriaque ſubſtantia, viuificatrix ſui corporis, rationalis & immortalis: ſed conuertibilis ad vtraque .i. ad bona & ad mala. A Deo autē creatam animam dicimus contra illorum opiniones, qui eam aliquam partem diuinitatis habere aſſerentes, errores potius quàm veritatem texuerunt. Nullus namque recte ſapientium, animam creatam eſſe dubitat.

Sap. 14.
Eccl. vlt.

C

Hoc idem Salomone teſtante, qui de ſapientia dicit: *Omnem flatum ego feci.* Et iterum: *Et reuertatur puluis in terram vnde erat, & ſpiritus reuertatur ad Deum, qui dedit eum.* Hæc etiam ſpiritualis eſſe affirmatur, quia nihil in ſe corporeum retinet. Omne namque corpus, longitudine, latitudine atque profunditate comprehenditur: quæ omnia deſunt animæ. Et quamuis grauetur mole corporis, ſpiritualiter tamen multa longius & prope poſita perpendit: inuiſibili quadam intuitus perſpicacia rimatur. De cœleſtibus cogitat: de ipſo etiam ſummo Deo quædam ardua noſſe deſiderat. Quæ ſi eſſet corporalis, nil vtq; horum perpendere valeret. Propria vero ſubſtantia eſt, quoniam nullus alter ſpiritus ita carnem ſuſcipit, vt proprij corporis paſſionibus condoleat aut lætetur. Viuificatrix autem ſui corporis eſt, quia ſtatim vt à Deo corpori indita fuerit, ineffabiliter illud viuificat atque diligit: in tantum, vt quicquid corpus ſuſtinere cognoſcitur, ad ipſam referatur: & quæ mori nequit, interitum mortemque pertimeſcat. Rationalis autem eſt, quoniam de diuinis tractat: humana ſapit: & quicquid ex artibus & diſciplinis doceri poteſt, ipſa quadam ſubtilitate comprehendit: atque hinc omnia animalia docibili intellectu antecellit, quod cum ratione decentia cuncta componit.

D

Ipſius namque actu quicquid ornatus mundo additur, inuentum eſt. Ipſa ciuitatibus muros attribuit, arma defenſibilia inuenit, amictus veſtium diuerſa varietate componit, vias per deuia ſternit, maria quadam artis induſtria tranſmeat. De ipſius itaque ratione nullus dubitare debet, cum tot & tanta, auctoritatis ſui largitate perquirere & perficere valet.

Animam immortalem eſſe aſſerit.

Quod autem immortalis ſit, multifarie comprobatur. Philoſophorum namque talis eſt aſſertio, vt omne quod in ſe viuit & aliud viuificat, immortale ſit. Quod anima vtrumque faciat, manifeſtum eſt. Nam & ipſa viuit & corpus viuificat. Dicunt enim omnia immortalia ſimplicia eſſe. Anima vero ex ſimplici conſtat ſubſtantia: ideoque immortalis eſt. Sunt & aliæ propoſitiones philoſophorum,

E

animam immortalem approbantes, quæ enumerare non eſt neceſſe propter breuitatem. Noſtri vero, veridicis aſſertionibus animam immortalem approbant. Anima quippe ad imaginem Dei facta eſt. Et quia Deum omnimodis immortalem ſcimus, & credimus, & confitemur, reſtat vt quam ad imaginem ſuam condidit, immortalem fecerit. Neque enim vllo modo fieri poterat, vt quæ ad imaginem Dei & ſimilitudinem facta fuerat, mortalis foret. In eo namque quod immortalis eſt, Deo ſimilis eſt. Sed in eo quod anima Deo ſimilis eſſe dicitur, poteſt aliquis dicere, quomodo ſum ſimilis Deo, qui ſimilia illi facere nequeo? Cui reſpondendum eſt, quia homo picturam, ſimilitudinem hominis habentem, perficit: ipſa vero pictura non poteſt imitari quæ homo facit. Sic & homo ad ſimilitudinem Dei factus, non poteſt in creandis rebus Deum imitari. Dicitur namque anima conuertibilis ad vtraq;, quod ſcilicet multis experimentis quotidie approbamus. Nam quos nunc videmus magna exultatione gaudere, mox nimio mœrore triſtari conſpicimus.

F

Alios nunc pietate mites, nunc iterum maxima indignatione terribiles. Nunc ad virtutes erigi, nunc ad vitia prolabi. Multiſq; & innumerabilibus modis, conuertibilis & mutabilis eſſe cognoſcitur. Nam ſi mutabilis non eſſet, nequaquam ex bonis mali, neque iterum ex improbis probi, neque ex tenacibus largi, neq; rurſus ex largis fierent auari. Sed vt dictum eſt, mutabilitati atq; conuertibili paſſioni obnoxia eſſe, omni modo deprehenditur. Nunc iam de origine ipſius de qua multifarie dubitatur, pauca dicenda ſunt.

CAPVT II.

Vnde originem anima ſumat.

Gen. 2.

PRimo homine de limo terræ formato, inſpiraſſe in faciem eius legimus Deum, dicente ſcriptura: *Formauit igitur dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ: & factus eſt homo in animam viuentem.* Vnde conſtat, quod à Deo originem ſumpſerit.

G

Quod autem inſufflaſſe dicitur Deus, non ita credendū eſt, Deum inſufflaſſe qui eſt incorporeus & inuiſibilis, quemadmodum nos inſufflando ſpiritum reſoluimus, labiaque quodam pulſu foras extendimus: ſed inſufflaſſe dicitur propter dignitatem operis, ſcilicet animam: quam ad ſimilitudinem ſuam feciſſe cognoſcitur. Hac ex re dixerunt quidam, quod mox vt coagulatum fuerit ſemen humanum in vitalem ſubſtantiam, ſtatim creari animas, corporibuſque dari. Qui autem naturarum inueſtigatores fuerunt, aſſerunt, quod quadrigeſimo die conceptionis, accipiat animam immortalem & humanū pectus. Et hoc eſſe experimentum, quod tunc ſe incipiat in vtero commouere. Aliquorum etiam opinione fertur, quod omnipotentis Dei iuſſu, ſicut de corpore humano, corpus humanum ſemine carneo traducitur, ita etiam & animæ noua origo, de qualitate animæ generetur, & idcirco obnoxiam eſſe originali peccato: quod infantibus & needum aliqua committere valentibus, per lauacrum baptiſmatis remittatur. Nos autem id dimittere, affirmare non audemus:

H

quoniam & beatus Auguſtinus probatiſſimus doctor, laudabiliter ex hoc dicitur dubitaſſe, neque hoc dicitur dubitaſſe, neque hoc audere confirmare: ſed veraciſſime credere, Deum animas creare, & occulto atque iuſtiſſimo ſuo iudicio originali peccato obnoxias eſſe. In his namq; & ſimilibus tamque occultis, melius eſt ignorantiam confiteri, quam peruerſe & periculoſe affirmare: quod ad errorem poteſt referri, cum propheta dicat: *Quis enim cognouit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit?* Et Apoſtolus: *Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus.*

Eſa. 40.
Rom. 9.
Cor.

Si enim Propheta & Apoſtolus ſenſum domini à quoquam inueſtigari non poſſe dicit, & Apoſtolus ad cœli tertij altitudinem aſcendens, paradiſiq; ſecreta penetrans, & quædam arcana cognoſcens, quæ hominibus illicita ad loquendum dicit, ex parte ſe cognoſcere affirmat, quis audebit ſcire & enuntiare ſe poſſe, quod nullus doctorum ſanctorum ad li-

A lum enarrare inuenitur: Sed ad reliqua pergendum eſt. & dicendum, vtrum anima formam habere credatur.

CAPVT III.

An formam anima habere credatur.

QVi de forma aliquid lucidius tractare cupit, complexionem formæ neceſſe eſt apprehendere. Forma namque dicitur, quæ aliquo ſpatio linearum circunducitur. Quod vero ſpatijs lineiſque comprehenditur, corporeum vtique eſt. Nam & ipſum ſpatium abſque lineamentis corporalibus omnino non conſtat. Ruſumque ipſa lineamenta, abſque ſpatio corporali, nullo modo comprehendi queunt. Quod cum ita ſit, manifeſtum eſt, animam formam penitus non habere, quæ incorporea eſt. Omnis itaque forma, in ſuperficie corporali fit. Cum vero corpus niſi ſolidum & palpabile eſſe non poſſit, anima vero incorporea & impalpabilis ſit atque ſoli-
B ditate careat, conſtat eam nullo modo formam habere. Quod ſi illud mouet, quod Apoſtolus de Chriſto domi-
Philip. 2. no dicit, *Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo*, nouerimus ibi Apoſtolum de ſubſtantia dicere, in qua eſt æqualis patri. Nam Deus incorporeus, inuiſibilis, incomprehenſibilis, totusque vbique nullam poteſt habere formam. Quod vero in Euan-
Luc. 16. gelio de Abraham & Lazaro & diuite legimus, ſinum Abrahæ Lazarum habere, diuitem linguam petere refrigerari ab extremo digiti, nec diues lingua locutus eſt, quæ vtique incorporea eſt, nec Lazari anima digitos vnde illius ardorem refrigeraret habuit, nec Abraham ſinum more corporalium hominum habere potuit. Nam non ſolum de creatura ſpirituali in ſcripturis hæc & ſimilia reperiuntur, verum etiam de ſummo & incomprehenſibili Deo paſſiona quædam leguntur, quæ vtique incommutabilitati diuinæ nullo modo accidere poſſunt: veluti cum pœnitere dicitur Deus & iraſci, abominari & odiſſe: quæ omnia illi ſummæ maieſtati non conueniunt. Sed vt aliquæ humanæ res compendioſius faciliuſque ex
C noſtra conſuetudine cognoſcantur idcirco talia ad Deú referuntur. Sic & anima cum informis ſit, formam habere dicitur.

CAPVT IV.

Vtrum in paruulis minor, & in fortioribus maior, eſſe credatur.

DE quantitate etiam animæ poteſt ſubtiliſſima atq; ſcrupuloſa quæſtio exoriri, vtrum in paruulis minor ſit, cum eis ratio non omnimodis adſit, quæ maioris ætatis hominibus, maior adeſſe videtur: iterumque inueniuntur iuuenes excordes, ſeneſque minus ſapientes. Sed in paruulis id attendendum eſt, quia imbecillitate corporis & paruitate, in eis ratio animæ impeditur. In iuuenibus vero & ſtultis, aut quadam partium inæqualitate, aut aliqua craſſitudine humorum deprimitur, vimque ſuam tali impedimento exprimere præpeditur. Quod vt exemplo lucidius declaretur, aſpiciamus quæ in vſu habentur. Nam ſi ignis in quodã paruo vaſe inclu-
D ditur, qui alta petere conſueuit, anguſtia loci præpeditur. Quem ſi ſurſum materiæ grauis humoris aut craſſitudinis ſupponere volueris, ipſa craſſitudine impeditur, ne ad alta ſe ſubrigat. Sin autem materiam competentem eidem ſubieceris, omnem continuo vim ſuã alta petens demonſtrat. Sic & animæ vis & ratio, in paruulis paruitate membrorum præpeditur: in iuuenibus & maturis, quadam vt dictum eſt partium inæqualitate, aut humorum craſſitudine deprimitur. Hinc eſt, vt quos modo ſapientes & aſtutos cernimus, quadam ſubita læſione cerebri, aut grauedine præcordiorum, ineptos & amentes fieri videamus. Hinc etiam ſurdi fiunt & lippi: debileſque de quadam diminutione membrorum exiſtunt. Et quid de huiuſcemodi paſſionibus dicamus, cum frequentiſſime nimio potu & diſtentu ventris, ſapientium animos obrui cernamus: vt quem modo ſapientiſſimum

E videras, vix valeat ſe intelligere viuum. Ratio itaque paruulis meditatione creſcit & exercitio, non incremento animæ. Sicut ergo omnes animæ immortales ſunt, ita & rationales eſſe credendæ ſunt. Nunc reſtat, vt vbi ſedem maxime habere probetur, flectamus articulum.

CAPVT V.

Vbi potiſſimum animæ ſedes ſit credenda.

QVamuis autem anima totius corporis membris ſit diffuſa, ipſoſque actus quodam organo motuque componat, propriiſque officijs attribuat, tamen vt euidentibus indicijs manifeſtatur, non æqualiter omnibus præſidet membris. Quidam namque affirmant animam proprie & maxime ſedem retinere in corde: aſſerentes ibidem purisſimum ſanguinem vitalemque ſpiritum contineri: & exinde cogitationum bonarum & malarum varietates oriri: quod animam propria virtute augere, nulli dubium eſt. Ruſum multi dicunt animæ ſedem in
F cerebro eſſe, quod manifeſtis indicijs credi poteſt. Anima quippe quoniam ad imaginem Dei condita eſt, arcem quodammodo ſui corporis petere, dignum fuit. Vt enim cum reuerentia diuinitatis loquamur, cum Deũ vbique eſſe credamus, & confiteamur, cunctaque viſibilia & inuiſibilia vi diuinitatis ſuæ penetrare & replere, ſedem tamen proprie in cœlo habere dicitur, ſcriptura teſte: Cœlum mihi ſedes eſt. Competens namque erat, vt quæ corporis ſui regimen tenet, principalem ſui templi arcem teneret ad ſimilitudinem ſui conditoris. Vt ſicut ipſe in altiſſimis ſedere dicitur, ita & hæc in eminẽti ſui parte corporis, reſidere credatur. Et exinde omnia membra velut ex quadam arce, congruo regimine gubernari. Vnde & ipſa rotunditas cerebri, ad ſimilitudinem cœleſtis ſphæræ facta videtur: vbi dignam manſionem ſibi anima immortalis vindicaret. Dignum etenim erat, vt altiora peteret: quia omne quod ſubtilis eſt naturæ, celſiora petit. Nam & ignis viſibilis, ad ſumma
G pertendere cernitur. Sunt & alia indicia, quæ animam habere ſedem in vertice deſignant. Nam & omnis corporis ſenſus in capite contineri, certiſſimum eſt. Sed & ſi aliqua lætitia mentem obſederit, ſtatim vultus hilaritate monſtratur. Sin autem perturbatio ſuperuenerit, non viſcerum incommoditate grauamur, ſed quodam ſtupore capitis continuo apprehendimur: in tantum, vt ipſum viſum obtundat, & auditum ſtupefaciat: & quædam ſigna indignationis anima ibi derelinquat. Quod cum ita ſit, recte credendum eſt, animam in vertice ſedem habere. Sed quia paucis de anima dictum eſt, quare anima dicatur, vel quid ſit, vel vnde originem habeat, aut ſi formam habere credatur, vel vbi maxime ſedes ipſius eſſe credatur, nunc ad virtutes eius morales exprimendas, flectamus articulum: atque in primis indagandum, quid ſit virtus.

CAPVT VI.

De virtutibus eius moralibus: & primo quid ſit virtus.

SVnt ergo virtutes animæ quatuor morales: prudentia ſcilicet, fortitudo, iuſtitia atque temperan- H
tia. Sed quoniam has virtutes nominamus, dicendum primo, quare virtus dicatur, vel quid ſit virtus. Virtus dicitur à vi, id eſt, à fortitudine. Quæ ideo taliter dicitur, quia cuncta quæ prouenire poſſunt, quadam vi mentis animique robore ſuſtinet. Eſt ergo virtus omnia ſancta res, inuiſibilis atq; incorporea, ſancta, mundiſſima, protſuſque omni carens malo. Quæ vbi manſerit, cuncta ſancta facit, munda, firma, atque ſtabilia. Quam nullus inuitus accipit, nullus perdit, niſi qui ſua ſponte perditui deceptuiq; dederit. Quæ etiã ita diffinitur: Virtus eſt animi habitus, decus vitæ rationabilis diſpoſitio morum, pietatis appetitus, omniſq; honor, cultuſque deitatis. Quæ ſicut dictum eſt, in quatuor di- Virtutis diffinit.
uiditur morales virtutes. Quæ ideo morales dicuntur,

A quia per eas mores hominum exornantur atque decorantur. Nam ſi prudentia hominum deſit, hebetudine animi continuo deturpatur. Si fortitudo abſit, confeſtim imbecillitati addicitur. Vbi vero iuſtitia abeſt, quis neſciat cuncta praua, cuncta torta, deformiaque adeſſe? Sin autem & temperantia defuerit, omnia ſuperflua modumque excedentia, ipſa ſua nimietate animum dehoneſtabunt. Si ergo hæ quatuor virtutes animum hominis obtinuerint, quaſi quatuor angulis domus ſuſtinebitur, ne vlla vi tempeſtatum corruat: ſed potius quicquid ædificare voluerit, quaſi firmiſſimo fundamento ſuperponet. Sed iſtæ quatuor virtutes ita ſibi ſunt connexæ, vt alia ſine alia nullo modo perfectionem accipere queat. Nam prudentiæ fortitudinem ſuppeditari neceſſe eſt. Item fortitudinem iuſtitia exornat. Temperantia autem iuſtitiam quadam temperatura, ne vltra modum inardeſcat, refrenat: ſed omnia menſuratè faciat. Sed iam ſingillatim ipſarum nomina lucidius
B digerantur, quare ita dicantur, vel quæ ſit vniuſcuiuſque proprietas.

CAPVT VII.

De Prudentia.

PRudentia igitur dicitur quaſi prouidentia, quæ ſui perſpicacia perſpicit ea, quæ prouenire poſſunt, ſiue proſpera, ſiue aduerſa: vt videlicet caute agat, ne aliquando aut proſperis extollatur, aut deijciatur aduerſis. Quæ etiam alio nomine ſapientia dicitur, eo quod in palato cordis ſapiat, quid recipere, quid de intimis traijcere debeat. Eſt ergo prudentia ſiue ſapientia rerum diuinarum ſiue humanarum, inquantum homini conceditur, ſcientia. Per hanc intelligimus quid cauendum, quidue faciendum nobis ſit. Per hanc indagationem veritatis, inuentionemque apprehendimus. Sed quia & appetitores ſeculi prudentes dicuntur, quantum inter ſe differant, indagandum eſt. Prudentia ita-
C que ſeculi, quantum in ſe eſt, corrumpere ſana & integra conatur, aliorumque damnia ſua lucra augeri gaudet. De hac Dominus cum in Euangelio de villico iniquitatis loqueretur, dicit eum prudenter feciſſe, quod diſpendio Domini ſui, lucrum adquiſierit, atque in futurum proſpexerit. De qua prudentia Paulus dicit:
Rom. 8. *Prudentia carnis mors eſt. Mors vtique animæ.* At contra prudentia ſiue ſapientia quæ dono Dei adquiritur, nec ſuo peccato perire poteſt, nec alieno. Nullumque diſpendium aliis ob gratiam ſui lucri facere cupit, ſed omnibus ſicut ſibi, prouidere deſiderat. De qua prudentia i-
Eadem. dem Paulus, cum de prudentia carnis diſputaſſet, ſubiunxit, dicens: *Prudentia autem ſpiritus, vita & pax.* Quod videlicet de vita animæ eum dixiſſe patet. Nam ipſa prudentia ſpiritualis, ſemper ad vera & ſancta tendere cupit, quamuis aliquando fallatur. Quod videlicet infirmitate carneæ laruæ præpediente, fit: quia nullus in carne poſitus, cuncta perfecte prauidere & cauere poteſt. Vnde & egregius doctor, qui ad tertij cœli ſecreta raptus, & paradiſi amœna contemplatus, audiuit quædam ſecreta, quæ hominibus loqui non licet, hac mole-
1. Cor. 13. ſtia pregrauatus, ait: *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate.*
D Sed quoniam fortitudinem ſuppeditari diximus a prudentia, reſtat vt de ea aliqua dicantur.

CAPVT VIII.

De Fortitudine.

FOrtitudo igitur eſt longanimitas & perſeuerantia in bonis, tolerantiaque & victoria contra omnia tentamenta vitiorum. Quæ ita animo ineſſe debet, vt non ſolum aduerſa vincat, verumetiam cuncta illecebroſa & voluptuoſa atque delectationem carnis mouentia, ſuperet & necet, atque extinguat. Quod cum fecerit, iure fortitudo dicetur. Nam ſi aduerſantia ſuperet, blanditijs vero petulantis carnis aſſentiat, non fortitudo, ſed reſolutio vocabitur: quoniam [illegible] ſoluitur. De qua breuiter quidem ſed honeſtiſſime diffinitur, cum dicitur: Nemo melius vincit, quam qui ſeipſum vincit. Sed quoniam virtutis huius nuncupatio etiam ad ſiniſtram reflectitur neceſſe eſt, vt de hac aliquid dicatur. Dicitur namque & fortitudo diabolica, de qua Dominus ad beatum Iob loquitur. *Virtus eius in lumbis eius, &*
Iob. 38. *fortitudo illius in vmbilico ventris eius.* Vnde Dominus in
Luc. 11. Euangelio dicit: *Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſſidet.* Fortem, ſcilicet diabolum, atrium vero illius, mundum intelligimus. De quo atrio fortiore ſuperueniente, id eſt, Chriſto, victus & ſuperatus, eiectus eſt. Sed fortitudo diabolica quam prauos in malis roborat, & Chriſti fortitudo qua ſancti ad toleranda aduerſa corroborantur, non ſolo actu, ſed etiam ipſa varietate nominum differunt. Fortitudo namque diabolica dicitur contumacia, pertinacia, ſiue etiam peruicacia, quæ hominem non ſinunt à prauis actibus ſanctis perſuaſionibus reuocari. Fortitudo vero Chriſti, ipſa
F eſt perſeuerantia ſeu tolerantia: nec non & patientia, quæ omnia aduerſa longanimiter, & patienter tolerat. Hanc itaque neceſſe eſt vt iuſtitia comitetur, quæ rectitudo ſiue æquitas dicitur: ne quod forte eſt, abſque rectitudine aliquo modo fiat prauum.

CAPVT IX.

De Iuſtitia.

IVſtitia igitur dicitur, quaſi iuris cuſtodia, eo quod quicquid ius, id eſt, lex præcipit, cuſtodiat: vel quicquid prohibet, deuitet. Hæc ergo ſi fortitudini coniuncta fuerit, eam omni modo condecorat. Nam quicquid forte eſt, niſi iuſtum fuerit, ad prauam ſine dubio partē deriuabitur. Iuſtitia ergo eſt propria nobilitas animi, quæ vnicuique debitam præſtat retributionem. Bonis, ſcilicet dignam retribuens laudem: prauiſque & malignis, debitam ingerens vituperationis reprehenſionem. Ipſa itaque debitum Deo diuinitatis cultum honoremque impendimus, atque dilectionem. proximos vero di-
G gno dilectionis amore cōplectimur. Quid enim iuſtius, quam Deum toto corde diligere, à quo conditi ſumus dum non eſſemus? Male autem captiuos dicimus, quia eſt & captiuitas bona, de qua dicitur: *Aſcendens Chriſtus* Pſal. 67.
in altum, captiuam duxit captiuitatem. Quid vero rectius eſſe poteſt, quàm proximos qui ſimiles nobis ſint conditi, & pari modo redempti, ſicut nos diligere? Hac ipſa, noſtra proximorumq; errata, digna & debita redargutione compeſcere nior. Qui hac ergo refrenantur & coercentur illicita, redargutio vero abſq; feruore quodam & ardore zeli nequit fieri, recte temperantia iuſtitiam ſequitur, ne feruor iuſtitiæ modum excedat, & quē lucrari monendo & corrigendo debemus, nimia correctione deijciamus.

CAPVT X.

De Temperantia.

TEmperantia ergo dicitur, quoniam moderatione ſua temperat animum vniuſcuiuſque. Vnde & temperantia dicitur, quia animum temperat caloribus & frigoribus, ne nimis frigida, nimietate ſua, reſtringat virentia arbuſta. Temperantia igitur eſt vir-
H tus animi, quæ ſuo moderamine totius vitæ modum imponit, ne quid aut odio nimio execretur, aut nimio amore demulceat. Omnes vero varietates quadam diligentia conſiderans, temperat & moderatur. Hæc etiam diſcretio alio nomine dicitur: quia omnia diſcernit ne modum excedant, neque ad dexteram, neque ad læuam nimium declinet: ſed quadam via regia gradiatur, temperetque gradum, ne vltra modum incedat. Vnde & philoſophica illa ſententia, breuis admodum eſt, ſed probatiſſima in hac vita maximeque neceſſaria: Ne quid nimis. Cum enim dicit, Ne quid, oſtendit, quia & bonum nimium eſſe poteſt. Vnde & Eccl. 7.
Salomon dicit: *Fili, ne ſis nimium iuſtus.* De hac etiam Iacob

A cob per ſe gotiam dicit: *Habeo boues & oues fœtas, & paruulos teneros: quos ſi plus in ambulando fecero laborare, morientur.* Per boues quippe & oues fœtas, animæ intelliguntur, quæ verbum Dei, mente concipiunt. Quæ ſi nimium iter arripere cogantur, quod mente conceperunt, perdunt. Paruuli vero teneri, ſunt illi de quibus Paulus dicit: *Lac vobis potum dedi non eſcam: nondum enim poteratis: ſed nec adhuc quidem poteſtis. Paruuli enim eſtis.* His ergo talibus leuia præcepta quæ per lac intelliguntur, miniſtrari debent, quouſque ſolido & forti cibo vti valeant, id eſt, fortioribus præceptis. Hæ itaque virtutes cum omnibus ſint neceſſariæ, excellentiæ tamen regiæ maximum decus ornatumque præſtant. Per prudentiam quippe omnibus prouide proſpiciens, caute & rationabiliter ea quæ prouenire poſſunt, conſiderat. & acumine ſenſus quaſi acie oculorum, caute aduerſa perſpicit ac proſpera. Per fortitudinem vero omne quod prouide perſpexerit, ſiue aduerſa ſiue proſpera, forti &

Gen. 33.

1. Cor. 3.

B inconcuſſo animo ſupportat: euentus ſcilicet fluctuantis ſeculi: bella: tumultus & ſeditiones: nec non & diuerſos mores hominum. Regia etenim excellentia quanto pluribus præeſt, tanto plures euentus rerum accidentium perſpicit: atque idcirco fortiſſimo animo cuncta ſuperare decet. Quem vero iuſtiorem decet eſſe quàm regem? Omnes namque iudices cunctique actores, quamuis cupiditate ducti iniuſta diſponere nitantur, conſiderantes iuſtitiam regis, nihil iniuſtum ſubditis inferre præſument: quoniam iuſtam vindictam verebuntur. Temperantem autem regem apprime decet eſſe, vt eius præcepta cunctis conueniant, ne nimis laxa exiſtant: nève iterum valde grauis: ſe tali moderamine atque temperie diſpoſita, vt iuxta poſſibilitatem cunctorum omnia fiant. Quatenus agni in regijs edictis inueniant quo vadere queant: & elephanti quo ſe natare cognoſcant, hoc eſt, vt ne mites ac ſimplices violentia præceptorum opprimantur: & potentes & fortes potentiorem ſe & fortiorem ſemper aſpiciant & vereantur. His itaque quatuor virtutibus quaſi ſolidiſſimis columnis, omnis regiæ dignitatis honos decuſque attollitur: feliciterque cuncta gubernantur atque exornantur. Sed quia hæc breuiter & minus compte

C de Anima, virtutibuſque eius digeſta ſunt moralibus, hinc reſtat, vt de habitaculi ipſius ſitu & dignitate, aliqua dicantur: quoniam dignum erat, vt quæ tantæ dignitatis creata eſt, vt ad imaginem Dei atque ſimilitudinem facta dicatur, decenti habitaculo ornaretur. Aggrediar ergo & opus Dei mirificum in humano corpore qua valeo demiratione. & ſi non condigne, deuote ſcribere conabor, ex probatorum ſcilicet doctorum ſcriptis latiſſimis, breuiſſima depromens.

CAPVT XI.

De ſtatu & poſitione corporis.

Corpus itaque hominis mira operatione compactum, proceritate ſuæ rectitudinis à cunctis animantibus diſparatur. Quod videlicet ſi per ſingula membra conſideretur, magna in hoc myſteria comprehenduntur ab his, qui ea indagare ſatagunt. Ipſum

D namque caput cunctis eminens membris, in cuius vertice animæ ſedem maxime eſſe credimus, ad ſimilitudinem cœleſtis ſphæræ formatum, ſex oſſibus eſt compactum: vt intelligatur ille ſenarius numerus, qui perfectus probatur, in hominis creatione conſtare. De cuius numeri perfectione, plurima dici poſſunt: ſed hic ſunt propter compendium omittenda. Sub huius itaque capitis rotunda concauitate, binæ acies oculorum prodeunt, ad ſimilitudinem duorum cœleſtium luminarium: vel vt ſacratius aliquid dicamus, ad inſtar duorum teſtamentorum. Quibus decentiſſime ſuppoſita ſunt membra cætera combinata, dualitatis coniunctione diſpoſita: aures ſcilicet, nares, labia, brachia, manus, latera, crura & pedes. Quæ cuncta tali ſibi ſunt charitate conuenientia, vt vnum idemque ſapere

E atque operari videantur. His vero binis geminis quæ membris ita ordinatis, ſunt & alia membra, propria vnitate decentiſſime geminis membris conuenientia, naſus ſcilicet, os, guttur, pectus, venter, vmbilicus, ipſaque virga genitalis: quam mira diſpenſatione, Deus ad humani generis ſubolem renouandam, attribuit. Quæ cuncta magnum decus obtinere videntur, quoniam in meditullio poſita, geminis membris conueniunt, vt neutra pars vnum ex his ſine altera, valeat vendicare. Hæc ergo omnis cum reliquis membris, ad habitaculum animæ ad imaginem ſuam conditæ, Deus digna operatione compegit.

CAPVT XII.

De quinque ſenſuum officijs.

Nunc reſtat, vt de officijs quinque ſenſuum, pauca dicantur. Qui quamuis & beſtijs ineſſe videantur, longa tamen interpoſitione ab illis diſcre-

F dant: quoniam nobis rationabiles inſunt, in illis, ratione carent. Primus ex his, Viſus eſt: qui quadam vi animæ quam aſpectum dicimus, per pupillam oculi egrediens, res non valde longe poſitas quadam ſubtilitate perſpicit, coloreſque inuiſibilium rerum illuminato aere cognoſcit. Si vero valde longe poſitæ fuerint, ipſa elongatione deficit. Secundus, auditus ita inſtitutus eſt, vt per cocleatos meatus concrepantes ſonos ad ſe adtrahat, diſcernatque & intelligat, quid ſit auditum. Qui ideo non rectos & apertos meatus habet, ſed anfractus cocleatione tortuoſos, vt quaſdam moras ſonus emiſſus ſuſtinens, vim diſcretionis & intellectus efficeret. Nam ſi recto itinere ſonus emiſſus exciperetur, ipſa ſua velocitate, diſcretionem atque intelligentiam amitteret. Tertius eſt, odoratus: quo cunctos fœtores pudicos, odoreſque gratos cognoſcentes, putentia digna execratione vitamus, & odorifera quadam animi delectatione intra nos traijcientes, ipſa ſuauitate odoris reficimur. Quartus, eſt guſtus: quo omnia quæ

G in os mittimus, ſiue dulcia, ſiue amara, ſapore palati diſcernimus. Quod cum omnes ſaporum qualitates diſcernat, ipſum tamen nullius ſaporis eſſe probatur. Quintus eſt, tactus: qui cum omnibus membris ſit attributus, præcipue tamen manibus deputatur: quibus etiam vſus actionis maxime eſt datus. Manibus enim fit, quicquid faciendum eſt. Sed ſi per ſingula membra mirificum opus creatoris intendere cupimus, atque pro captu ingenioli de ſingulis diſputare, prolixius fieret opuſculum quàm ſtatueram. Sed quia breuiter ſublimitati veſtræ id innoteſcere cupij, immo cognita ad memoriam reuocaui, obſecro vt ſi aliqua proficua in hoc opuſculo veſtra celſitudo iudicauerit, Dei donum in hoc laudetur, qui linguas infantium diſertas facit, & aperire conſueuit ora clauſa mutorum. Sin autem aliqua quæ merito naſum torqueant, digne veniam vt homo, depoſco. Nam qui mendacij fucum aufugere quiuerit, perfectus nuncupabitur, Apoſtolo Iacobo aſſerente: *Qui in ſermone non labitur, perfectus eſt vir.* Quod vtique pauciſſimorum eſt, dicente Propheta: *Omnis homo mendax.*

Viſus.

Auditus.

Odoratus.

Guſtus.

Tactus.

Iacob. 3.

Pſal. 115.

H

Hrabani Mauri Moguntinenſis Archiepiſcopi, Tractatus de Anima, Finis.

HRABANI MAVRI DE ORTV, VITA ET MORIBVS ANTICHRISTI TRACTATVS.

Antichriſtvs, quia Chriſto in multis contrarius erit, & Chriſto contraria faciet. Chriſtus venit humilis, ille ſuperbus. Chriſtus pecca-

A tores & humiles iuſtificauit: ille peccatores & impios exaltabit: ſemperque vitia quæ contraria ſunt, docebit: legem Euangelicam diſſipabit: dæmonum culturam in mundum reuocabit: gloriam vanam quæret: & omnipotentem ſe nominabit. Hic Antichriſtus itaque multos habet ſuæ malignitatis miniſtros: ex quibus iam multi in mundo præceſſerunt: qualis fuit Antiochus, Nero, Domitianus. Nuncquoque noſtro tempore Antichriſtos multos eſſe nouimus. Quicunque enim, ſiue Laicus, ſiue Canonicus, ſeu etiam Monachus, contra iuſtitiam viuit, & ordinis ſui regulam impugnat, quod bonum eſt blaſphemat, Antichriſtus eſt, miniſter Sathanæ. Sicut ergo authores

Gen. 49 noſtri dicunt. Antichriſtus ex populo Iudæorum naſcetur, de tribu Dan, ſecundum prophetam dicentem: Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita. Sicut enim in via ſedebit, & in ſemita erit, vt eos qui per ſemitam iuſtitiæ ambulant, feriat: & veneno ſuæ nequitiæ occidat. Naſcetur autem ex copulatione patris &

B matris, ſicut & alij homines: non vt aliqui dicunt de ſola virgine: ſed tamen totus in peccato generabitur, & in peccato naſcetur. In ipſo conceptionis eius initio, diabolus ſimul introibit in vterum matris ſuæ, & ex virtute diaboli commouebitur: & contemabitur in ventre matris: & virtus diaboli ſemper cum illo erit. Et ſicut in matrem Domini noſtri Spiritus ſanctus venit, & eam ſua virtute obumbrauit, diuinitateque repleuit, vt de Spiritu ſancto conciperet, & quod naſceretur, diuinum eſſet & ſanctum: ita quoque diabolus, in matrem Antichriſti deſcendet: totam eam implebit, totamque circundabit, & totam tenebit, totam interius exteriuſque poſſidebit: vt diabolo per hominem cooperante concipiat: & quod natum erit, totum ſit iniquum, totum malum, totumque perditum. Vnde & ille homo perditionis appellatur: quia in tantum poterit genus humanum perdere, & ipſe in nouiſſimo perdetur. Ecce qualiter naſcetur audiſtis, audite etiam locum vbi naſci debeat. Nam ſicut Dominus ac redemptor noſter, Bethlehem ſibi præuidit, vt ibi pro

C nobis humanitatem aſſumeret & naſci dignaretur: ſic diabolus illi homini perdito Antichriſto locum nouit aptum, vnde radix omnium malorum oriri debeat: ſcilicet Babylonem præuidit. In hac enim ciuitate quæ quondam inclyta glorioſaque vrbs, & caput gentilium & regni Perſarum fuit, Antichriſtus naſcetur: & in ciuitatibus Bethſaida & Corozaim nutriri & conſeruari dicitur. Quibus Dominus in Euangelio impro-

Matt. 11. perat, dicens: Væ tibi Bethſaida, væ tibi Corozaim. Habebit autem Antichriſtus magos, maleficos, diuinos & incantatores: qui eum inſpirante diabolo nutrientes, docebunt omnem iniquitatem & falſitatem: & maligni ſpiritus, duces ac ſocij eius erunt ſemper, & comites indiuiſi. Deinde Hieruſalem veniens, omnes Chriſtianos quos ad ſe non poterit conuertere, per varia tormenta iugulabit, ſedemque ſuam in templo ſancto parabit: templum etiam deſtructum quod Salomon ædificauit Deo, in ſtatu ſuo reſtaurabit, & circuncidens ſe, filium Dei omnipotentis ſe eſſe mentietur. Reges enim & principes ad ſe conuertet: deinde per il-

D los, cæteros populos. Loca vero per quæ Dominus Ieſus Chriſtus ambulauit, prius deſtruet. Deinde per vniuerſum mundum nuncios mittet, prædicatoreſque ſuos. Prædicatio autem eius & poteſtas, pertinget à mari vſque ad mare, ab Oriente vſque ad Occidentem, ab Auſtro vſque ad Septentrionem. Faciet quoque ſigna multa, magna & mirabilia, & inaudita. Faciet ignem de cœlo terribiliter venire, arbores ſubito florere & areſcere, mare turbari & ſubito tranquillari, naturas in diuerſas figuras mutari, aquarum curſus & ordinem conuerti, agitari aera ventis & multimodis commotionibus, & cætera innumerabilia & ſtupenda: vt in errorem inducantur, etiam ſi fieri poteſt, electi. Nam quoniam cum tanta & talia ſigna facere videbunt, etiam illi qui perfecti & electi Dei ſunt, dubitabunt, vtrum ipſe ſit Chriſtus, qui in fine mundi ſecundum ſcripturas

E venturus ſit. Hæc autem omnia miracula omnibus modis eſſe per incantationes diabolicas, notum eſt: ſed peccatoribus & incredulis videntur eſſe vera. Excitabit vero perſecutionem in Chriſtianos, & in omnes electos ſub omni cœlo. Eriget itaque ſe contra fideles tribus modis: hoc eſt, terrore, muneribus, miraculis. Dabit credentibus in ſe abundantiam auri & argenti: quos vero non poterit decipere muneribus, ſuperabit terrore. Quos per terrorem non poteſt vincere, ſignis & miraculis tentabit ſeducere: quos ſignis non poteſt illudere, in conſpectu omnium miſerabili morte necabit. Tunc erit tribulatio talis, qualis non fuit à tempore, à quo *Mat. 24.* gentes eſſe cœperunt, vſque ad tempus illud. Tunc quoque qui in agro ſunt fugient ad montes: & qui ſuper tectum, non deſcendent in domum, vt quid tollant ex ea. Tunc omnis fidelis Chriſtianus Deum negabit: aut per ferrum, aut per ignem fornacis, ſiue per beſtias, ſiue per aliud quodlibet genus tormenti interibit, ſi in fide permanſerit. Hæc autem tam terribilis timendaque tribulatio, tribus annis manebit in toto mundo

F & dimidio anno. Tunc breuiabuntur dies illi propter electos: & niſi dominus abbreuiaſſet illos, non fuiſſet

Eodem. ſalua omnis caro. Tempus ſiquidem quando Antichriſtus veniat, vel quando dies iudicij appareat, Paulus Apoſtolus in Epiſtola ad Theſſalonicenſes manifeſtat eo loco vbi ait: Quoniam niſi venerit diſceſſio *2. Theſſ. 2.* primum, & reuelatus fuerit homo peccati & filius perditionis. Scimus enim quoniam poſt regnum Græcorum ſiue Perſarum, ex quibus vnum ſuo tempore magna gloria viguit, maximaque potentia floruit, ad vltimum quoque poſt cætera regna qui regnum Romanorum cepit, quod fortiſſimum omnium regnorum fuit, omniaque regna terrarum ſub dominatione ſua habuit, omnes populorum nationes Romanis ſubiacebant, ſeruiebantque ſub tributo. Inde ergo dicit Apoſtolus Paulus, Antichriſtum non ante venturum in mundum, niſi venerit diſceſſio primum. Hoc eſt, niſi diſceſſerint omnia regna Romano imperio, quæ prius ſubdita erant.

G Hoc autem tempus nondum venit: quia licet videamus Romanum imperium ex maxima parte deſtructum, eius dignitas ſtabit, & ex toto non peribit, quoniam in regibus ſuis ſtabit. Quidam noſtri doctores dicunt, quod vnus ex regibus Francorum Romanum imperium ex integro tenebit: quod in nouiſſimo tempore erit: ipſeque erit maximus & omnium regum vltimus. Qui poſtquam feliciter regnum ſuum gubernauerit, ad vltimum Hieruſalem veniet: & in monte Oliueti ſceptrum coronamque deponet. Hic erit finis, & conſummatio Romanorum Chriſtianorumque imperij. Statimque ſecundum prædicta Apoſtoli, Antichriſtum dicunt affuturum: & tunc reuelabitur quidam homo, Antichriſtus videlicet: qui licet homo ſit, fons tamen erit omnium peccatorum, filius perditionis: hoc eſt filius non per naturam, ſed per imitationem: qui per omnia adimplebit eius voluntatem: quia plenitudo diabolicæ poteſtatis totius mali ingenij corporaliter habitabit in illo, in quo erunt omnes theſauri iniquitatis maliciæq; abſconditi: quia aduerſatur, id eſt, contrarius eſt Chriſto, omnibus membris eius: & extollitur in ſuperbia ſupra omne quod dicitur Deus, id eſt, ſuper omnes Deos gentium, Apollinem, Iouem, Mercurium: quos Pagani Deos exiſtimant. Super omnes iſtos extollitur Antichriſtus,

H quia maiorem fortioremque ſe eis faciet: & non ſolum ſuper illos extollitur, ſed etiam ſuper omne quod colitur, & ſanctam trinitatem, quæ trinitas ſolummodo colenda, adorandaque ab omni creatura eſt. Ita ſe extollet, vt in templo Dei ſedeat, oſtendenſq; ſe tanquam ſit Deus: nam ſicut ſupra diximus, in ciuitate Babylonia natus, Hieruſalem veniens, circuncidet ſe, dicens Iudæis, Ego ſum Chriſtus vobis miſſus, qui ad ſalutem veſtram veni, qui diſperſi eſtis, vt congregem & defendam. Tunc confluent ad eum omnes Iudæi æſtimantes ſe Deum ſuſcipere, ſed ſuſcipient diabolum. Siue etiam in templo Dei ſedebit Antichriſtus, id eſt, in ſancta Eccleſia omnes Chriſtianos cupiens facere martyres: & eleuabi-

tur,

A tui, quia in ipſo erit caput omnium malorum diabolus, qui eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Sed ne ſubito nec improuiſe veniat Antichriſtus, & totum ſimul humanum genus ſuo errore decipiat & perdat, ante exortum eius, duo magni prophetæ mittentur in mundum, Enoch & Elias, qui contra impetum, fideles Dei præmunient, inſtruentes eos, & confortabuntur, & præparabunt electos ad bellum: prædicantes tribus annis & dimidio. Filios autem Iſrael quicunque eo tempore fuerint inuenti, hi duo prophetæ magni & doctores, ad fidei gratiam conuertent: & preſſuram tanti turbinis in
Rom. 9. parte electorum inſuperabiliter reddent. Tunc implebitur ſcriptura quæ dicit: Si fuerit numerus Iſrael ſicut arena maris, reliquiæ ſaluæ fient. Poſtquam tres annos & dimidium prædicationem ſuam compleuerint, mox incipiet exardeſcere Antichriſti perſecutio: & contra eos primum arma ſua corripiet, eoſque interficiet, ſicut
Apoc. 11. in Apocalypſi legitur: Et cum finierint teſtimonium ſuum, beſtia quæ aſcendet de abyſſo, faciet aduerſus eos
B bellum, & vincens interficiet eos. Poſtquam iſti duo interfecti fuerint, inde cæteros perſequens fideles, aut martyres glorioſos, aut apoſtatas faciet: & quicunque in eum crediderit, ſignum characteris eius in fronte accipiet. Sed quia de principio diximus, quem finem habeat, dicamus. Hic itaque Antichriſtus diaboli filius, totiuſque malitiæ artifex peſſimus, cum per tres annos & dimidium ſicut prædictum eſt, magna perſecutione totum mundum vexabit, omnemque populum varijs pœnis circundabit, poſtquam Eliam & Enoch interficiet, cæteroſque in fide permanentes martyrio coronabit, ad vltimum veniet ira Dei ſuper illum, ſicut beatus Paulus ſcribit dicens: Quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui. Siue Dominus Ieſus potentia ſuæ viſionis illum, ſiue Archangelus Michael per virtutem Domini noſtri Ieſu Chriſti occidet: non per virtutem cuiuslibet angeli vel archangeli. Tradunt autem doctores, quod in monte Oliueti occidetur Antichriſtus, vnde dominus aſcendit ad cœlos. Debetis autem ſcire, quia poſtquam fuerit Antichriſtus occiſus, non ſtatim erit dies iudicij,
C nec ſtatim veniet Dominus ad iudicium, ſed expectabit dominus quoſdam, ſicut ex libro Danielis intelleximus, qui ſeducti ſunt, vt ad pœnitentiam reuertantur. Poſtquam vero pœnitentiam expleuerint, quantum temporis ſit quouſque dominus veniat, nemo eſt qui ſciat, ſed in diſpoſitione Dei manet: qui ea hora ſeculum iudicabit, qua ante ſecula iudicandum eſſe, præfixit.

HRABANI MAVRI MOGVNTI-nenſis Archiepiſcopi, ad ſtudioſum lectorem, Carmen.

RVre moram fecao decerpſi pollice flores,
 Qui mixtum ſpirant nectar odoriferum.
Arboribus celſis vulſi ea cortice ramos,
 Iquis olus myrrham, balſama rore dabunt.
*Hæc quoque collecta calathis cum lector opimis
 Cernas, non ſpernas. ſed relegens teneas.
D Hic quoque virtutum recolet grariſſimus ordo,
 Sordidus & fœtor pellitur arce procul.
His tu delicijs frueris ſi rite placebis,
 Altithrono, & felia regna beata capis.
Collectoris enim nomen ſi noſcere quæris,
 Maurus dicor ego: tu ſine fine vale.
Huc properate viri ſitientia corda rigari:
 Fons vt cuncta ſacris, ſordida mundet aquis.
Hinc orate Deum votis communibus vltro.
 Seruet vt hunc famulum tutor vbiq; ſuum.

F I N I S.

MARTYROLOGIVM

HRABANI MAVRI

VT HABET

CODEX M. S.

CELEBERRIMI MONASTERII

S. GALLI.

IANVARIVS.

CALEND. IANVARII.

E OCTAVA Dominicæ natiuitatis eſt, qua videlicet die idem Dominus noſter circumciſus eſt in carne,
F ſecundum legem Moyſi, & nomen Ieſus accepit: quod Angelicum de eo oraculum ante conceptionem eius in vtero vaticinabatur. Eodem die natiuitatis eſt Almachij Martyris, qui iubente Alipio vrbis præfecto, cum diceret: *hodie octaua Dominica dies ſuat: ceſſate à ſuperſtitionibus Idolorum, & ſacrificiis pollutis*: à gladiatoribus hac de cauſa occiſus eſt. Et eadem die Romæ natiuitas Martinæ virginis, & Martyris, quæ paſſa eſt ſub Alexandro Cæſare pro fide Chriſti multis tormentorum generibus cruciata, & ad extremum gladio percuſſa, quæ etiam Idola & ſimulachra orando deſtruxit, & multos ad fidem Chriſti conuertit. Alexander vero poſt obitum beatæ virginis percuſſus eſt dolore cordis, & ſicut rabidus canis carnes ſuas lacerans, peſſimam vitam cum magno ſupplicio expirauit. Item eadem die Romæ paſſio Concordij Presbyteri, & Martyris ſub Antonino Imperatore per Torquatum comitem perpetrata, qui nolens ſacrificare Idolis, capitalem ſententiam ſubijt.

IV. Nonar. In Antiochia Macharij Abbatis. Romæ
G Teleſphori Papæ, qui conſtituit, vt ſeptem hebdomadibus ante Paſcha ieiunium celebraretur, & natali Domini nocte miſſa celebraretur. Nam omni tempore ante horæ tertiæ curſum nullus præſumeret Miſſas celebrare, qua hora Dominus aſcendit crucem; & ante ſacrificium hymnus diceretur, hoc eſt, *Gloria in excelſis Deo*. Hic etiam Martyrio coronatus eſt, qui ſepultus eſt iuxta corpus B. Petri in Vaticano IV. Non. Ianuarij.

III. Nonar. Romæ Anteros Papa, & Martyr, qui duodecim annos rexit Eccleſiam, & Martyrum geſta diligenter exquirens recondit in Eccleſia, qui etiam Martyrio coronatus. In cœmiterio Caliſti ſepultus eſt via Appia. Pariſiis ciuitate, depoſitio Genofeuæ virginis, quam S. Germanus eiuſdem vrbis Epiſcopus in infantia Deo virginem conſecrauit. In Tomis ciuitate, natiuitas Titi Epiſcopi, qui ſub Licinio inter tyrones comprehenſus, cum nollet militare, cæſus ad mortem carcere mancipatus, miſſus in cippo eſt, donec relatione eſſet reſpónſum, dimerſoque in mare, delato corpore eius in littore, à religioſiſſimis viris depoſitum eſt in villa Amandi religioſi viri, vbi fiunt curationes magnæ.

II. Nonar. Natiuitas Theogenis Martyris, qui ſub
H Licinio Cæſare per Telicentium tribunum paſſionem compleuit in Helleſponto, primum inter quatuor columnas tenſus fuſtibus cæſus eſt: deinde in carcerem miſſus, vt ibi fame periret, ſed Domini pietate inuiſibili cibo ibi per XL. dies paſtus, in laudibus Dei aſſidue manebat, ad vltimum vero in mare miſſus * martyrizavit, *pro martyrio affectus eſt. Sic ſæpius inferius.*
quem Euticus, & Euſtochius, & Zozius, atque Germanus tollentes de mari miſerunt in loculum, & ſepelierunt in foro Helleſponti. Eadem die paſſio Petri, qui & Balſami, Martyris, ſub Maximiano Imperat. agente Seuero præſide, qui eum nolentem ſacrificare Diis iuſſit ſuſpendi, & vngulis lacerari, ad extremum vero gladio interfectus eſt, & in Aulona ciuitate ſepultus. Eadem die paſſio Luciani Presbyteri, & Martyris, qui miſſus à Roma prædicare verbum Dei, in Galliis martyrizauit ſub Iuliano Cæſare, in eiſdem partibus occiſus gladio, per

cuius

A cuius prædicationem multi cõuerſi ſunt ad fidem, ad cuius ſepulchrum multa oſtenduntur miracula, & ſanitates fiunt plurimæ.

Non. Hieroſolymæ depoſitio Simeonis Prophetæ, qui Dominum Ieſum infantem ſuis vlnis portauit, & benedixit. Et in Antiochia depoſitio Simeonis Monachi, qui in columna ſtetit, & virtutes multas faciens ibi quieuit in pace, & tranſlatum eſt inde corpus eius, in Antiochiam, per Epiſcopum ipſius ciuitatis, & populum Chriſtianum cum pſalmis, & hymnis, & cum multis lampadibus, & conditum eſt ibi in Eccleſia maiore. Vigilia Epiphan.

VIII. Iduum. Epiphania Domini noſtri Ieſu Chriſti.

VII. Iduum. Paſſio ſanctæ Fauſtæ virginis, ſub Maximiano Imperat. quæ Euilaſium primum palatii, tortorem ſuum patientiæ ſuæ virtute conuertit ad fidem, nec non & præfectum, cui iuſſum eſt eam torquere, quæ ſuſpenſa ferramentis lacerabatur, poſtea beſtijs tradita, à nulla earum contaminata eſt. Deinde clauis caput eius confixum eſt: poſtea ea in ſartaginem feruentem pice miſſa ſed non læſa. Sicque cum Euilaſio, & præfecto in B tormentis conſtituta, reddidit ſpiritum: populi vero Chriſtiani hæc audientes ſepelierunt corpora ſanctorũ.

VI. Id. Auguſtoduno, depoſitio Egemonij Epiſcopi, & Metris, depoſitio ſancti Patientis Epiſcopi.

** Epicteti* V. Id. Natiuitas * Epiſtici, Iocundi, Secundi, Saturnini, Vitalis, Felicis, Ruſtici, Quinti, Etarraats, Fortunati.

IV. Id. Natiuitas Pauli, Primi Anachoretæ, cuius vitam B. Hieronymus ſcripſit, qui à XVI. ætatis anno vſque ad 113. ſolus in eremo permanſit. Sed à Domino per coruum paſtus, tunica palmarum folijs cõtexta vſus eſt, cuius inter Apoſtolorum, & Prophetarum choros animam ad cœlum ferri ad Angelis Antonius vidit. Eodem die Romæ in cœmiterio Calliſti natale Miltiadis Epiſcopi, & Confeſſoris, qui conſtituit in Eccleſia à fidelibus nulla ratione in dominicis diebus ieiunandum.

III. Id. Eductio Domini de Ægypto, & natiuitas ſancti Salui Confeſſoris, in cuius natali ſanctus Auguſtinus C verbum fecit ad populum Carthagini.

** Innocentij. * Satyri.* II. Id. In Achaia natiuitas ſanctorum Cyriaci, * Moſacentij, & * Saturi, ciuis Arabij. qui tranſiens ante templum cuiuſdam Idoli, inſufflans cum ſignaſſet frontem corruit, tenentes eum ibidem obſeruantes duxerunt ad Ducem, & indicantes factum, decollatus eſt.

** Octaua.* Id. Ianoarij. * Octabas Theophaniæ, & in Pictauis depoſitio Hilarij Epiſcopi & Confeſſ. egregij, qui ſub Conſtantio Auguſto Hæretico propter fidem Catholicam in Phrygiam in exilium pulſus eſt. De quo inter alias virtutes refertur, quod orando mortuum ſuſcitauerit.

Eodem die ſancti Agricij Epiſcopi, & in Antiochia Ægypti paſſio ſanctorum Iuliani, & Baſiliſſæ coniugis ſuæ, qui Iulianus temporibus Diocletiani, & * Maximini ** Maximiani.* nobili proſapia ortundus fuit, philoſophorumque diſciplinis imbutus, Catholicæ fidei religioſus amator fuit, quem cum parentes ſui ad connubij iura perſuaſionibus validis attraxiſſent, reſpondiſſe fertur, *nec voluntas eſt, nec ætatu vt faciam, quæ hortamini*: item cum perſeuerarẽt pertinaciter in precibus: *nec permittendi mihi eſt facultas, nec negandi poteſtas, quod hortamini. Dei mei poteſtati committo, & relinquo.* Vnius tamen hebdomadis inducias à D parentibus popoſcit, vt nutum ſupernæ maieſtatis argumẽtis euidentibus caperetur, qua peracta intercapidine ſomno ſopitus, & ſopore depreſſus, vidit Chriſtum in * horomate dixiſſe: *Exurge ne timeas, nec ſuaſiones verborum, nec voluntatem parentum horreſcas. Accipies enim coniugem, quæ te non polluendo à me ſeparet, ſed per te virgo perſeueret*; & infra: *multi iuuenes, & virgines per veſtram doctrinam, vel veram cœleſtis exercitus probabuntur.* & reliqua. Sicque factum ** Horamate.* eſt, vt opitulante Chriſto, in Antiochiæ municipio monaſteria plura conſtruerent, ita vt ſub Iuliani regimine decem millia Monachorum * conuerſarent. Sub Baſi- ** conuerſarentur.* liſſæ vero mille virgines, Dei ſeruitio mancipatæ fierent.

Poſtea autem idem Iulianus cum cõmilitonibus ſuis ſub Marciano Principe pro Chriſti nomine martyrizauit. E Primum fuſtibus cæſus, qui percuſſoris ſui oculum euulſum reſtituit. Inſuper & pluſquam quingentas ſimulachrorum Imagines ad ſolum diruit: poſthæc in carcerẽ tenebroſum truſum cum Præſidis filio Hircicallo iuuene nuper ad fidem conuerſo, vbi damnatorum corpora putreſcebant, ſed mira gratia Chriſti fætidus odor in ambroſiæ dulcedinem verſus cum luce limpida ſanctos martyres lætificabat. Dehinc rogante Præſide defuncti cadauer nondum humati à morte ſuſcitauit, ſed tortoris non ceſſante væſania, Imperatorum decreto in circi ſpectaculo ſancti Martyres tet denis cuparum gremiis includuntur, quæ intrinſecus ſtri æ picis maſſa & bituminis fomite, ſulphuriſque fætore farciuntur, ſarmentis cum igne ſuppoſitis, in tantum, vt flamma 30. cubitis in altũ ſe porrigeret, ſed inde illæſi egredientes, rurſus digitis manuum, & pedum licinius ardens olei liquore perfuſus aptatur, ſed hoc conamine deluſus ex in beſtiis ad deuo- F randum propononrtur, quibus ſacra membra lacerare nõ audentibus ad extremum gladijs trucidantur ad quorũ tumulum mox decem leproſi curantur, probantes qualis ſit Martyrum gloria.

XVIII. Calend. Februarij. In Campania Natale Felicis Presbyteri, & Confeſſoris, de quo inter alia ſcribit Paulinus Epiſcopus, qui cum à perſecutoribus in carcerem mitteretur, & cocleis, ac teſtulis vinctus ſuperpoſitus iaceret, per noctem ab Angelo ſolutus, atque eductus ſit. Eadem die natalis eſt Felicis germani ipſius, quem Dracus vrbis præfectus Idolis immolare coegit, & fuſtibus cæcidit, atque in exilium deportare iuſſit, vbi & quadratos lapides cæderet, ſed per virtutem Dei plures ibi conuertit ad fidem, hoc eſt, Probum tribunum, & eos qui ſecum erant. Deinde Idolum Apollinis deſtruxit. In quo loco fideles poſtea templum Deo conſtruxerunt. Poſt XII. vero annos ipſa die Dominica confectus myſterij perrexit ad Dominum Ieſum Chriſtum. In Spoletana ciuitate natale Pontiani Martyris, qui paſſus eſt temporibus Antonini Imperator. ſub Fabiano Iudice, qui cum nollet Idolis ſacrificare, iuſſit eum virgis cædi G crudeliſſime; deinde nudis pedibus ſuper carbones ardentes ambulare, poſtea duo leones immiſſi ſunt, vt eum deuorarent, ſed in nullo læſus eſt ab eis: Hoc videns Iudex iuſſit liqueſieri plumbum, & perfundi in dorſum eius, ſed cum hoc nihil eum læſiſſet, capite truncatus eſt.

XVIII. Calend. In Palæſtina depoſitio Abacuc Prophetæ cuius reliquiæ ſimul cum reliquis Michææ Prophetæ, temporibus Arcadij, & Honorij Auguſtorum Domino reuelante proditæ ſunt.

XVII. Calend. Natiuitas S. Marcelli Papæ, qui iubẽte Maximiano Imperat. primo fuſtibus cæſus, & à facie ** Maxentio.* eius quem corripiebat, expulſus eſt. Deinde audiens, quod domum Beatæ Lucinæ, quam proſcriptione damnauerat, eo quod de facultatibus ſuis Chriſtianis donauerit Eccleſiam faceret, atque in ea Miſſas celebraret. In media ciuitate iuſſit in eadem Eccleſia plancas ſterni ad animalia catabuli publici, & eundem Epiſcopum ad ſeruitium animalium deputauit cum cuſtodia publica: vbi etiam poſt multos annos ſeruiendo indutus amictu cilicinu defunctus eſt, & conditus aromatibus à Ioanne Presbytero, & B. Lucina ſepultus eſt, in cœmiterio Priſcillæ. Aralaro depoſitio ſancti Honorati Epiſcopi, & H Confeſſ. cuius inter cætera miracula fertur, quod draconem de Hilarioa Inſula orando fugauerit, & Monaſterium ibi fundauerit.

In Pago vero Mandinſe in Perona monaſterio depoſitio ſancti Furſei Confeſſoris, qui in Hybernia natus, & nutritus patriam, parenteſq; relinquens ſacræ ſcripturæ ſtudiis aliquot vacabat annis, vnde Monaſterium in quodam conſtruxit locu, ſed dum patriam, parenteſque viſitare properat, vt inter illos ſacri verbi ſemina ſpiritualibus ſeminaret eloquiis: quadam die corporis ægrotantis moleſtia corripitur, ac poſt ſubito in ectaſi raptus, iacuit quaſi exanimis à veſpertina hora vſque ad galli cantum, ſed dum ad ſe rediret, agnouit Angelicã eſſe vi-

fionem

A nocem, & ſumpto corpore, ac ſanguine Chriſti iacuit infirmus ipſo die, & altera-tertia verò nocte iterum ab Angelis ſublatus mirabiles vidit viſiones, ſicut liber vitæ ipſius teſtatur. Sed póſt quam ad ſe rediit, 12. annos in prædicatione verbi Dei, & miraculorum clareſcebat ſignis: nouiſſimè verò in Gallia monaſteriis conſtructis, ipſe bonis auctus meritis inde migrauit ad Chriſtum. Corpus vero eius ab Ercanvvaldo Duce & cæteris fidelibus in Perona Monaſterio in Eccleſia S. Petri Apoſtoli, & cæterorum Apoſtolorum iuxta altare honorificè conditum eſt. In monaſterio quoq; Fuldæ dedicatio Eccleſiæ S. Michaelis in cœmiterio Fratrum.

XVI. Calen. In Ægypto Thebaida depoſitio Antonij Monachi, cuius vita virtutibus plena, & miracula quæ fecit ſcriptis, & fama penè in Vniuerſo Orbe prædicantur. Obiit autem in pace ſub Imperatore Conſtantino, anno ætatis ſuæ centeſimo quinto, & ſepultus in eremo à diſcipulis ſuis, ſicut ipſe viuens præceperat, occultatus eſt. poſt multa autem annorum curricula, hoc eſt, Iuſtiniani Imper. temporibus qui fuit Iuſtini ex ſorore nepos, B corpus eius diuina reuelatione repertum Alexandriam defertur, & in Eccleſia Baptiſtæ Ioannis humatur. Bituricis depoſitio S. Sulpitij Epiſcopi & Confeſſoris. Apud Lingonas autem natiuitas geminorum Speuſippi, * Elaſippi, & Melaſippi, qui cum eſſent 25. annorum cum auia ſua Leonilla, & Ianilla, & Neone martyrio coronati ſunt, tempore Aureliani Imperatoris. Gemini quidem in vna arbore ſuſpenſi ligatis manibus ſurſum; pedibus verò deorſum, ita extenti, vt putarentur penè ab ipſa membrorum compage ſeparari, & poſt hæc in ignem præcipitati, nec tamen flammis læſi, inter verba orationum ſimul migrabant ad Dominum. Ianilla hæc videns confeſſa eſt ſe etiam Chriſtianam, & mox comprehenſa à turbis, à capillis ſuſpenſa, ac multis afflicta ſuppliciis, cum Chriſtũ negare noluiſſet, cum Leonilla ſimul eſt gladio perempta. Neon verò exceptor geſtorum, & ipſe Chriſti nomé confeſſus martyrio coronatus eſt. Docuit autem & baptizauit geminos hos Benignus Presbyter, quem miſit ab Oriente Beatus Polycarpus Ioannis Apoſtoli auditor in Galliam, cum Mandochio Compresbytero, & Tyrſo C Diacono. Sepulti ſunt autem iidem gemini in ſecundo milliario ab vrbe Lingonas.

* Elaſippi & Melaſippi.

XV. Calen. Dedicatio S. Petri Apoſtoli, qui primo Romæ ſedit. Cum autem idem Princeps Apoſtolorum in Hieroſolymis, & in Cæſarea, atque in cæteris ciuitatibus Iudæorum Euangelium primum prædicaſſet, ad prædicandum poſtea gentibus miſſus Antiochiam venit, ibiq; Eccleſiam Chriſti fundauit. Inde quoque pergens Romam venit, ſecundo Claudij Cæſaris anno, ibique Euangelium inſtantiſſimè prædicans, viginti & quinque annis eiuſdem vrbis Epiſcopus perſeuerauit. Eodem die natale S. Priſcæ Martyris.

XIV. Hieroſolyma Natale Marthæ & Mariæ ſororum Lazari.

XIII. Calend. Romæ Fabiani Epiſcopi, qui cum XXV. annis Eccleſiæ præeſſet, paſſus eſt martyrium, tempore Decij, & in Cœmiterio Calixti ſepultus. Hic regiones diuiſit Diaconibus, & fecit, vt ſeptem Diacones ſeptem D Notariis imminerent: vt geſta Martyrum in integrum colligerent, & multas fabricas per cœmiteria fieri præcepit. Eodem die natiuitas S. Sebaſtiani de Mediolano, qui in tantum carus erat Imperatoribus, Diocletiano, & Maximiano, vt principatum ei primæ cohortis traderét, quem Diocletianus, vbi Chriſtianum cognouit, nec à fide poſſe reuocari, iuſſit ligari in medio campo quaſi ſignum ad ſagittam, & ſagittari à militibus, qui cum ſagittis plenus, quaſi Ericius ſtaret, putantes eum mortuum abierunt. Nocte autem veniens quædam mulier nomine Herene tollere corpus: inuenit eum viuentem, & adduxit in domum ſuam, & curam eius egit, qui vbi conualuit, multos in fide confortauit. Nec mora ipſis Imperatoribus apparens hos pro vt digni erant, corripuit, tunc iuſſit eum Diocletianus in Hippodromo palatij duci, & fatigari, donec deficeret, quem mortuum in cloacã maximam miſerunt, ſed ille apparuit in ſomnis ſanctæ Ma- E tronæ Lucinæ dicens, *iuxta circum inuenies corpus meum pendens in vnco. Hoc ſordes non tetigerunt, & dum leuaueris perduces ad Catacumbas, & ſepelies me in Crypta iuxta veſtigia Apoſtolorum*; quod ipſa nocte veniens totum ita compleuit. eodem die Natiuitas Sanctorum Marij, & Marthæ cum filiis ſuis Audiſax, & * Ambacum Nobilium de Perſide, qui ad orationem venerant Romam tempore Claudij Principis, è quibus poſt toleratos fuſtes, eculeum, ignes, vngues, manuum perciſionem, Martha in Nympha necata, cæteri vero decollati ſunt.

* Abachũ.

XII. Calend. Romæ natiuitas ſanctæ * Agnæ, quæ ſub Præfecto Vrbis Symphronio ignibus iniecta, ſed his per orationem eius extinctis, gladio percuſſa eſt. Et in Hiſpanis ciuitate Taracona Natiuitas ſancti Fructuoſi, Epiſcopi & Martyris, qui ſcripſit regulam Monachorum. Paſſio ſancti Patrocli Martyris.

* Agnetis.

XI. Calend. In Hiſpaniis ciuitate Valentia: Paſſio S. Valerij Epiſcopi, & Vincentij Diaconi, & Martyris, qui paſſi ſunt ſub Daciano Præſide. Vincentius enim dum Chriſti nomen publicè profiteretur, à Diacono iuſſus F eſt in eculeum extendi, ibique diuriſſimè torqueri: hinc ad patibulum raptus, imò ex eculeo depoſitus tortores ſuos ipſe præcurrens mores carnificis arguit, torquetur ibi ſanctus Dei Martyr, tunditur, flagellatur, exuritur, & diſtentis membris creſcit ad pœnam. Inprimuntur ardentes pectori laminæ, & liquefacto inter ipſas candentes ferri acies liquore guttarum ſtridens flamma iſpergitur, vulnera vulneribus imprimuntur, tormenta tormentis deſæuiunt, ſales ignibus ſparſi crepitantibus * minutis per membra diſſiliunt, & iam non ad artus, ſed ad ipſa viſcera ſuppliciorum tela iaciuntur. Poſt hæc in locum obſcuriſſimum ac fragmentis teſtularum expertum tenditur, ſed ibi lucis amœnitate & quietis per Angelicum miniſterium potitus eſt: Inde quoque iubente Præſide in lectulo aſportatus, ad Dominum cum palma Martyrij migrauit. Poſtea corpus eius in mare mitti præcipitur, ſed immiſſum celerius poſt fluctus Deo volente ad littus reducitur, quod religioſa quædam vidua nomine Ionica ſepulturæ primum tradidit, Chriſto triumphum eius miraculis probante. Eodem die ad aquas Saluias natiuitas ſancti Anaſtaſij Monachi & Martyris de Perſide, qui poſt plurima tormenta, carceris, G verborum & vinculorum, quæ in Cæſarea Palæſtinæ perpeſſus fuerat à Perſis poſtremo in Perſide multa pœna affectus, atque ad vltimum decollatus eſt. A Rege eorum Choſdroe.

* ſ. minutatim.

X. Calend. Romæ natiuitas ſanctæ Emerentianæ Virginis CHRISTI, & Martyris, quæ erat conlactanea ſanctæ * Agnæ, & dum oraret ad ſepulchrum eius, ac ſimul orantes à gẽtilium læſione defenderet, lapidata eſt ab eis. Eodem die paſſio celebratur ſanctorum Martyrum, Macharij, & Eugenij, qui ſub Iuliano Iudice multa tormenta paſſi ſunt, hoc eſt, craticulam incendii, in qua pix atque oleum ſuperfuſa ſunt, ſed non eos ignis læſit, deinde viperis ſerpentibus traditi ſunt, ſed nullo modo ab illis ſunt læſi: poſtea Draconem ingentem orationibus extinxerunt, ad extremum vero martyrio coronati ſunt.

* Agnetis.

IX. Calend. Natiuitas ſancti Timothei Apoſtoli, & in H Antiochia S. Babylæ Epiſcopi & trium paruulorum Vrbani, Prilidani, & * Eupolini, qui paſſus eſt pro nomine Chriſti, ſub Numeriano Imper. ipſe, & pueri eius ſecum, poſt alia tormenta capitalem ſententiam ferentes.

* Epolonij.

VIII. Calend. Romæ tranſlatio Pauli Apoſtoli, & cõuerſio in Damaſco. Natiuitas S. Gregorij Theologi, & natiuitas Proiecti Martyris.

VII. Calend. S. Polycarpi Epiſcopi Smyrnæ, qui ſub Marco Antonino, & Lucio Aurelio Commodo, ſedente Smyrnæ Proconſule, conuitante in eum omni populo, igni traditus eſt. Bethleem ciuitate, ſanctæ Paulæ, cuius precationibus annuens B. Hieronymus, plura confecit opuſcula.

VI. Calend. In Africa natiuitas * Dati, Iuliani * Vincentiæ, & aliorum * 32. & natiuitas ſancti Sulpicij Epiſcopi, & Confeſſoris.

* Datiui. * Vincẽtij * Viginti-ſeptem.

A *Secũdo.* V. Calend. Romæ S. Agnetis virginis *genuinum, hoc eſt, de natiuitate, Obiit Carolus.

IV. Cal. Romæ natiuitas Papię, & Mauri militum tempore Diocletiani, qui viderent conſtantiam Saturnini, & Siſinnij Martyrum, conuerſi ſunt ad fidem, ſtatimque iuſſum eſt à Laodicio Præfecto Vrbis, vt os eorum, quo Chriſtum confitebantur, cum lapidibus contunderetur, & retruderentur in carcerem vbi baptizati erant à B. Papa Marcello, quos poſt dies vndecim iuſſit ſterni in terra, & fuſtibus cædi, donec expirarent. Quorum corpora colligens noctu Ioannes Presbyter ſepeliuit via *Numentana ad nymphas B. Petri, vbi baptizabantur. Scriptum in geſtis B. Papæ Marcelli. Treuiris, depoſitio B. Valerij Epiſcopi.

*Nomentana.

III. Cal. Malbodio Monaſterio. Natiuitas *Aldegundæ Virginis, quæ temporibus Dagoberti regis Francorũ ex nobili genere progenita, virginitatis propoſitum elegit. In quo & permanſit, ſæpiuſque illi Angelica viſio reuelata fuit, exhortans eam, vt in propoſito permaneret: nouiſſime vero cum magna claritate cœleſtis luminis ad vitam migrauit æternam.

* Aldegundæ.

B II. Calend. In Alexandria natiuitas *Tarſici, Zotici, & *Ammonoti. In Africa Victoris, *Publij, Saturnini.

*Tharſicus. *Cyriaci. *Thyrſi.

F E B R V A R I V S.

Calen. Februarij. In Græcia *Polycarpi Epiſcopi, & in Rauenna ſancti Seueri Epiſcopi: in Hybernia quoq; natiuitas Brigidæ Virginis, quæ natiuitas magnorum meritorum, & Sanctitatis eſſe prædicatur.

*ſignati

IV. Nonarum. Purificatio S. Mariæ, quando cum infante Ieſu repræſentata eſt in templo, vbi ipſum Dominũ Ieſum ſenex Simeon in vlnas ſuas accepit, & benedixit. Eodem die natale S. Apromani Commentarienſis, qui à Siſinnio Diacono Marcelli Papæ baptizatus, ab Laodicio præfecto capite truncatus eſt, temporibus Maximiani Augusti. Romæ *Forosimfronij, via Flaminia, milliario ab Vrbe 174. Laurentij & Hippolyti, & natiuitas S. Fortunati. Aurelianis depoſitio Sicariæ Deo ſacratę Virg.

*Foroſempronii.

III. Nonar. Lugduno depoſitio B. Lupicini Epiſcopi. In Sebaſtia ciuitate Cappadociæ paſſio ſancti Martyris Chriſti Blaſii Epiſcopi, qui ſub Agricolao Præſide capite truncatus, cum duobus puerulis filiis vnius mulieris, de illis ſeptem, quæ per prædicationem eius confortatæ, ſub eodem Præſide martyrizauerunt.

C

II. Nonar. In *foro Simfronii, Natiuitas Gemini, Gelaſii, *Mali, *Aquilini, & Donati, item Donati, Themonis, Gelaſii.

*Foroſempronii. * Magni, Aquili.

Nonis Februarii, in Patris ciuitate ordinatio Epiſcopatus Andreæ Apoſtoli, & in Sicilia Vrbe *Cathena paſſio ſanctæ Agathæ Virginis, quæ ſub Quinciano Conſule tempore Diocletiani martyrizauit; Hæc poſt alapas, & carcerem, poſt equuleum, & torſiones, poſt mamillarum abſciſſionem, ſed à Domino ſanationem, poſt volutationem in teſtulis, & carbonibus, tandem in carcere cõſummata eſt. Et in Vienna Depoſitio Auiti Epiſcopi.

* Catana

VIII. Iduum. Romæ via Appia in eiuſdem cœmiterio paſſio S. Sotheris Virginis. in Cæſarea Cappadociæ paſſio S. Dorotheæ virginis, & Theophili ſub Apricio Præfecto, quæ cum duabus ſororib. id eſt, Chriſte & Calliſte, quæ à fide nuper apoſtatabant vitæ doloribus, cõmendata eſt, vt eam auerterent à Chriſto, eas iterum cõuertit ad Chriſtum, ita vt in cuppam miſſæ per Præfectum incenſæ ad Martyrii palmam peruenerint: poſtea vero Dorothea ducta ad locum pœnarum, vbi & paſſa eſt, cum à Theophilo quodam ſcholaſtico deſideretur, quod ad Paradiſum vadens à Sponſo ſuo Chriſto, & poma, & roſas florentes ſibi mitteret, hoc cuius impetrauit, quod cum vidiſſet Theophilus, mox Chriſtum confeſſus eſt verum Deum, & martyrizauit ſub eodem Præfecto capite plexus. In Gallia ciuitate *Aderato, depoſitio S. Vedaſti Epiſcopi, & Confeſſ. & in Ellone monaſterio depoſitio S. Amandi Epiſcopi, & Confeſſoris.

D

*Atrebato.

VII. Iduum. In Britannis in ciuitate Auguſta, natiuitas Auguli Epiſcopi, & Martyris.

VI. Id. Romæ depoſitio S. Pauli Epiſcopi & Iuliani [illegible]

E

V. Iduum. *Sueuo apud Cyprum natale Alexandri, Ammonis, item Ammonis, & aliorum. XXXVII.

* Soli.

IV Iduum. In Campania natiuitas S. Syluani Epiſcopi, & Confeſſoris, & in Bethleem ciuitate Iudææ ſub Herode Rege paſſio Sanctorum Andreæ & Apponii, & Sanctonis ciuitate depoſitio S. Troiani Epiſcopi, & Confeſſoris, & Baldegundis Abbatis. Romæ, Zotici, *Herenei, Iacinthi, & Amantii. Eodem die depoſitio S. Scholaſticæ Virginis, & Sanctimonialis fœminæ, cuius animam frater eius S. Benedictus vidit in columbæ ſpecie cœlos petere, quod fratribus matutinorum hymnis expletis intimauit, & Deo gratias inde retulit.

* Irenæi, Hyacinthi.

III Iduum. Romæ *Caloceri, & Parthenii.

*Caloceri

II. Iduum Feb. In Africa paſſio Damiani militis, infantum Modeſti, & *Ammonis, *Sotici, & depoſitio Simplicii Epiſcopi & Confeſſoris.

* Ammonii. * Zotici.

Idibus Februarii. Lugduno depoſitio beati Stephani Epiſcopi.

XVI. Cal. Mart. Romæ natiuitas S. Valentini Presbyteri, qui poſt multa ſanitatum, & doctrinæ inſignia fuſtibus cæſus, & ſic decollatus eſt, ſub Claudio Cæſare. Eodẽ die natiuitas S. Valentini Interamnenſis Epiſcopi, qui tentus à Paganis, ac virgis cæſus, & poſt diuturnam cædẽ cuſtodiæ mancipatus cum ſuperari non poſſet, medio noctis ſilentio eiectus de carcere, decollatus eſt, iuſſu furioſi Placidi Præfecti vrbis, tunc Proculus, *Etybus, & Apollonius diſcipuli eius transferentes corpus ad ſuam Eccleſiam, Interamnæ vrbis, noctu ſepelierunt: vbi cum quotidianis vigiliis incubarent, tenti à gẽtilibus cuſtodiæ ſunt traditi Conſulari Leontio: quos ille iuſſit noctis medio ſuis tribunalibus præſentari, & cum à fide reuocari, nec blandimentis, nec minis poſſent, iuſſit capite cædi, qui non longe ſunt à capite S. Valentini ſepulti.

F

* Ephebus

XV. Cal. In Antiochia natiuitas Ioſephi Diaconi, Zenonis Interamnæ, natiuitas S. *Agapæ Virginis, Saturnini, *Caſtulæ.

* Agapis. * Caſtuli.

XIV. Cal. S. Oneſimi Apoſtoli, & in Cumis, natiuitas S. Iulianæ virginis, quæ tempore Maximiani Imp. primo à ſuo Patre Africano cæſa, & grauiter cruciata, dein & à Præfecto *Eulaſio, quem ſponſum habuerat, nuda virgis cæſa, & à capillis ſuſpenſa, & plumbo ſolum à capite perfuſa, & rurſum in carcerem recepta, vbi palam cum Diabolo conflixit, & rurſus euocata, rotarum tormenta, flãmas ignium, ollam feruentem ſuperauit, ac decollatione capitis martyrium conſummauit; quę paſſa eſt quidem in Nicomedia: ſed poſt paucum tempus Deo diſponente in Campaniam tranſlata.

* Eulaſio G

XIII. Calend. In Babylonia natiuitas *Polocronij Epiſcopi eiuſdem ciuitatis, qui præſente Decio perſecutore os lapidibus cæſus, manibus extenſis, oculos ad cœlos eleuans emiſit ſpiritum. Scriptum in paſſione S. Laurentii.

* Polychronii.

XII. Cal. In Nicomedia natale Pantaleontis Martyris, qui ſub Maximiano Imperatore martyrium ſuum impleuit. Hic *Euſtorgio patre editus, & ab *Ermolao Presbytero fide imbutus antequam baptizaretur, puerum à ſerpente obligatum liberauit, & ſerpentem oratione interfecit. Poſt baptiſmum vero cæcum illuminauit, patrẽ ſuum *Euſtorium ad fidem conuertit, & multa miracula in nomine Chriſti perpetrauit. Propter quod iuſſit Maximianus eum in eculeo ſuſpendi, & lampadas ad latera eius ſuſpendi, ſed flammæ earum ſubito extinctæ ſunt, poſtea miſſus eſt in ſartaginem ignis, vt ibidem plumbo liquefacto exureretur, ſed per Chriſti virtutem frigeſcẽte ardore in nullo læſus eſt. Poſtea in mare miſſus, ſed inde ſanus ad littus perductus eſt. Dehinc feris eſt traditus, ſed à nulla earum contaminatus, ad extremum vero capite cæſus eſt, ſed percuſſores Ipſius reliquias corporis eius tulerunt, & honorifice ſepelierunt. Presbyter vero *Ermolaus cũ duobus germanis ſuis, hoc eſt *Ermippo, & Ermodito decollatus eſt, & à Chriſtianis ſepultus.

* Euſtorgio. *Hermolao. * Euſtorgium. H

*Hermolaus. * Hermippo & Hermocrate.

XI. Cal. Natiuitas Sanctorum in Africa. Publii, Iuliani, Marulii. Item Iuliani, Marcelli, Tuli, Lampaſii, Mauſi, & Iuliani.

A

X. Cal. R[illegible] natiuitas G[illegible] Epiſcopi,& in Cypr[illegible] natiuitas † Potamiæ, Nemerſi,& Didymi, & alibi Victutis mart[illegible]rium,& Coronæ,& aliorum XX.

IX Calend. In Africa natiuitas Sanctorum [illegible] Vetoli, Seruul[illegible] Secundini,Sir[illegible],Felicis,Saturnini,Fortunati,& aliorum X[illegible]I. & depoſitio Eucherii Epiſcopi, & Confeſſoris.

VIII Calend.Cathedra S. Petri, quam ſedit apud Antiochiam, vbi & primum cognominati ſunt diſcipuli Chriſtiani.& in Nicomedia natiuitas Teclæ virginis, diſcipulæ S. Pauli Apoſtoli, quæ ſub Nerone Imperatore pro Chriſti nomine igni eſt tradita,ſed non exuſta: poſtea beſtiis,atque ſerpentibus deputata, ſed à nullo eorum eſt læſa. Ad extremum vero in Selencia,cum Virginitatis martyrio,atque virtutum honore per ſomnum pacia migrauit ad Dominum. Romæ via Tyburtina ad S.Laurentium, Natiuitas ſanctæ Concordiæ, quam Deciana perſecutio trucidauit.

B

VII.Calend in Pannoniis natiuitas Sanctorum † Seneroti,Antigunii,Rotuli, Libi & in Aſia Polycarpi cum aliis XII.

VI.Cal.In Palæſtina Matthiæ Apoſtoli,qui de ſeptuaginta diſcipulis pro Iuda traditore in Apoſtulatum electus,in Iudæa Euangelium prædicauit.

V.Calend. In Africa natiuitas Sanctorum Donati, Iuſti,Rotuli,†Herenei,Piſionis,Pamphili. Natiuitas Neſtoris & Caſtæ.

IV.Calend.In Alexandria natiuitas Sanctorum: Alexandri,Neſtoris,Theonis,Opionis,Iuſti,Donatiui,Ampliati,Ingenii.

III. Calend. In Theſſalonica natiuitas Sanctorum Alexandri,†Androgoni,†Abundantii.In Africa Dionyſii, & aliorum XXIV.

II.Calen.In Alexandria Sanctorum † Celeris,Pupilli, Ligici,Serapionis.

MARTIVS.

C

Calend.Martii Andegauis depoſitio ſancti Albini Epiſcopi.

VI.Nouem. Natiuitas Sanctorum † Iorgi, Hergli,Abſaloni. In Cæſarea Cappadociæ Lucæ Epiſcopi,Primitiui, & in portu Romano Pauli,†Secundolæ,Ianuariæ.

V. Nonar. Natiuitas Felicis, Lucioli, Iuſti, Fortunati, Martiæ,Heroris,Antigonii,Ianuarii, Tulrellæ, Gabiani, Quintuli,Marini,Item Felicis,Floriani,Donati.

IV. Nonas. Romæ depoſitio Iulii Epiſcopi & Nicomediæ paſſio Sanctorum Adriani cum aliis numero XXXIII.

III. Nonar.Romæ Lucii Papæ,& Martyris. Hic in exilium propter fidem Chriſti truſus eſt, & poſtea nutu Dei incolumis ad Eccleſiam reuerſus eſt,qui etiam à Valeriano Imperatore capite truncatus eſt,& ſepultus in cœmiterio Calliſti via Appia.

I[illegible] Nonas Martii depoſitio S.Quiriaci Presbyteri.

Nonis. Apud Carthaginem,Perpetuæ, & Felicitatis, quæ beſtiis ſunt deputatæ ſub Seuero Principe, & cum Felicitas parturiret in carcere,omnium militum, qui ſimul patiebantur,precibus impetratū eſt,vt octauo menſe pareret. Iam verò Perpetuæ inter alia conceſſum eſt, vt eius mēs quodammodu auerteretur à corpore, in quo vaccæ impetum pertulit, ita vt adhuc futurum expectaret,quod io ſe iaio geſtum eſſe neſciret.

D

VIII.Idus Martii.In Nicomedia † Quintili Epiſcopi, & Capitulini.In Africa Rogati,Feliciæ,item Rogati † Betemæ,Hereniæ, Felicitatis, † Orbani, Cyrilli Epiſcopi, Siluani,& † Manili.

VII.Idus. In Sebaſte Armenia minore XL. militum tempore Licinii Regis ſub præſide Agricolao, qui poſt vincula,& carceres crebertimos,poſt cæſas lapidibus facies,miſſi ſunt in ſtagnum, vbi gelu conſtricta corpora eorum nocte diſrumpebantur,& mane crurifragio martyrium conſummarunt. Deinde corpora eorum combuſta,& in fluuio proiecta, ſed diuina diſpenſatione reliquiæ eorum integræ ſunt repertę,& honore digno conditæ. Erant autem nobil[illegible]res inter eus. † Quirinion,& Candidus.

E

VI.Idus.In Antiochia † Agapæ Virginis, & Mananæ. Smyrnæ Pionis. In Nicomedia Palanini, Firmiani,& Ruſtici. In Alexandria † Eracli, Zoſimi, Alexandri,& † Gaipetti.

V Idus.In Sebaſtia ciuitate, natiuitas Martyrum XL. qui temporibus Licinii Imperatoris, & Agricolai Præſidis,& Lyſiæ Ducis pro nomine Chriſti Martyrium paſſi ſunt, quos Agricolaus præſes cum ad culturam Deorum conuertere non poſſet,lapidibus obrui præcepit. Sed lapidatores eorum alterutrum ſecum lapidibus cædebant,nec martyres nocere poterant. Dux vero Lyſias exardeſcens ita tulit lapidem vt percoteret aliquem ſanctorum,ſed miro Dei nutu ipſe lapis in faciem peruenit Præſidis, quos in ſtagnum gelatum glacie præſes miſit, ſed Dei voluntate ipſum frigus temperatum eſt, & glacies diſſoluta, aqua calida facta eſt, vnus autem de ipſis XL. pœnarū timore perterritus ad balneum refugit, ſed mox vt attigit calorem reſolutus eſt,& ſic reddidit animam,in cuius locum clauicularius,qui ſanctos Martyres cuſtodiebat credens Chriſto ſubſtitūtus eſt, videns coron[illegible] de cœlo deſcendere ſuper ſingulos, qui in confeſſione perſtiterant, Tyrannus vero repletus ira, iuſſit eos duci ad littus,& baculis eorum crura confringi, & item in mare proiici:ſed Deo volente martyrum reliquiæ in aquæ profundo religioſis viris reuelatæ ſunt,& inde ablatæ, & in loculis honeſte conditæ ſunt.

F

IV.Idus.Romæ depoſitio S.Gregorii Papæ, qui in lege Dei luculentiſſimus Doctor extitit,& gentem Anglorum per Auguſtinum, & Mellitum atque Ioannem ſeruos Dei ad fidem conuertit.

III.Idus.In Nicomedia, natiuitas Macedonii Presbyteri,& Patriciæ vxoris eius, & filiæ Modeſtæ. In Nicæa Theuſetæ,& Horis filij eius. Theodoræ. Hi omnes igni concremati ſunt.Iulij Epiſcopi,Alexandri.

G

II. Idus. In Carthagine natiuitas ſanctorum Donati, Effroſij, Fronimi, in Nicomedia natale Feliciſſimi, Frontinæ.

Id.Martij.In Cappadocia paſſio S. Longini Martyris, de quo in libello Martyrij eius narratur,quod aliquando militans ſub Centurione Romano, in paſſione Domini latus eius cum lancea in cruce aperit[illegible] .& viſo terræmotu,& ſignis quæ fiebant,crediderit in Chriſtum pœnitētiam agens de operibus ſuis priſtinis, poſtea Monachus factus per XXX. & IV.annos Chriſto militauit, multos conuertens ad fidem Dei, ad extremum vero martyrizauit in Cappadocia ſub Octauio Præſide, quem propter infidelitatem ſuam diuino iudicio percuſſum corporea cæcitate poſt martyrium ſuum illuminauit.

XVII.Cal. Aprilis natalis ſancti Cyriaci, qui poſt longam carceris maceratıonem quam à Maximiano pertulit,cum Siſinnio Condiacono ſuo,& Smaragdo,& Largo poſt multa facta miracula, in quibus filiam Diocletiani Artemiam ipſius rogatu à Dæmonio curauit ac baptizauit,filiam quoq; Saporis Regis Perſarum Iobiam, miſſus illuc à Diocletiano pro hoc, æque à Dæmonio liberauit, ac baptizauit cum ipſo Rege, & aliis quadringentis triginta,& rediens Romam poſt mortem Diocletiani tentus eſt inter alios Chriſtianos à † filio eius Maximiano, & in cuſtodiam miſſus, eo quod ſororem ſuam Chriſtianā feciſſet, deinde præcepit vt die proceſſionis ſuæ nudus catenis obligatus ante thedam eius traheretur, & poſt hoc eductus eſt de carcere cum ſociis Largo,& Smaragdo & Creſcentiano per Carpaſium Vicarium, & pice liquata,caput eius perfuſum eſt. Et rurſus poſt dies quatuor denuo de carcere in cataſta extenſus ac tractus neruis, & fuſtibus cæſus,poſt † dies iubente Maximiano capite truncatus eſt,cum Largo,& Smaragdo, & aliis XX.ſcriptum in geſtis Marcelli Papæ. Ipſo tempore Maximiani Deux interfecit ſororem ſuam Artemiam.

H

XVI.Cal.In Scotia natalis Patricij Epiſcopi,qui in Hybernia Inſula Scotis primum prædicauit nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti,& natalis Mariæ Martyris. Hæc quoque cum eſſet ancilla,cuiuſdam Tertulli præclari viri, &

Margin notes: † *Potamiæ, Nemeſ-* | † *Vetuli. Syrani.* | † *Seneri.* | † *Herene.* | † *Antigoni.* | † *Abũdu.* | † *Cerea-lis, Pupi-li, Casi.* | † *Lucii, Abſalo-nis, & Lorgis.* | † *Secun-dillæ.* | † *Quin-tilis.* | † *Beatæ.* | † *Vrbani* | † *Mamil-li.* | *Cyrion.* | † *Agapi.* | † *Heraclii* | *Candidi & Pipe-rioni.* | † *Hæc quomodo fibrica ſtent, vide diarium in Anna-lib.* | † *f. duos vel tres.*

A

nollet in natali filij eius prandiis Domini ſui intereſſe, ſed magis Chriſtianorum more ieiuniis operam dare, flagellis atrocibus ab eodem Domino ſuo lacerata eſt, ſed cum non poſſet ab inſtantia per hoc ſeruitij Chriſti ad Idolorum cultum reuocari, iudici publico ad puniendum tradita eſt. Vbi dum carnifices eam incendio tradere voluiſſent, propter preces populi data eſt ei induciæ trium dierum, triduo ergo completo cum iterum puniri deberet, mirabiliter Domini miſericordia erepta eſt. Nam cum orationem ad Dominum fudiſſet, vnde petra ingens, quæ ante eam fuerat, per medium ſciſſa illam in ſe recipiebat, & vndique concludens hoſtium furori reſtitit. Ad quam populus concurrens cum vellet ſecundum iuſſum Principis ipſum lapidem deſtruere, fulmine ac tonitru cœlitus emiſſo, plurimi eorum interierunt, ita vt duo millia, & ſeptingenti ex ipſis diuino iudicio extincti fuerint, pauci vero qui remanſerant, conuerſi ad Dominum in Chriſtiana religione permanſerunt.

XV. Cal. in Alexandria natalis Coleſtici, & in Nicomedia Aprilis, & Seruuli, & in Lucania Quinti, & Ingenui, & Rogatæ, & in Mauritania Timothei.

B

* Spoletana.

XIV. Cal. in *Spolitana ciuitate natiuitas Ioannis Confeſſoris, qui peregrinus de Sicilia illuc venit, & in ſuburbano eius ædificauit monaſterium, & habitauit ibi XIV. annis, vbi & requieuit in pace.

XIII. Calend. in Britannia S. Chudberti Epiſcopi, qui vitam plenam virtutibus ducens: tandem Anachoreta diem vltimum clauſit, cuius corpuſculum poſt XI. annos de ſepultura leuatum, inuentum eſt integrum, cum veſtem, quo indutus fuerat, ac ſi ipſa die in monumentum poſitum fuiſſet.

XII. Calen. S. Benedicti Abbatis, qui regulam ſcripſit Monachorum cum magna diſcretione. eodem die in Alexandria depoſitio Serapionis Monachi.

* Narbona.

XI. Calend. in *Arbona ciuitate natalis Pauli Confeſſoris. In Africa Saturnini, & aliorum IX. In Sebaſtia Decroni, & Arionis.

X. Cal. in Africa natalis Fidelis & aliorum XX.

* Seleuci

IX. Cal. in Syria Natale *Seleucti, & in Africa Agibi.

VIII. Calen. Annunciatio incarnationis Dominicæ, & Hieroſolyma Dominus noſter Ieſus Chriſtus crucifixus eſt, & paſſio S. Iacobi fratris Domini, qui in Paſchæ ſolennitate Iudæis Chriſtum teſtificans de templi eſt culmine præcipitatus, ac fullonis vecte percuſſus. Et in Nicomedia natale Dulæ ancillæ militis, quæ pro caſtitate occiſa eſt. Et Romæ *Cyrini qui interfectus à Claudio, & in tyberim iactatus, in inſula Lycaoniæ inuentus, & in cœmiterio Pontiani conditus eſt. Scriptum eſt in paſſione S. Valentini.

C

* Quirinus

VII. Cal. in Syrmio Montani Presbyteri, Maximæ vxoris eius. Romæ via Lauicana natale S. Caſtuli Martyris.

VI. Calend. Hieroſolyma reſurrectio Domini noſtri Ieſu Chriſti.

* forte Mauritania.

V. Calend. in Africa natale Rogati, Succeſſi, & in Cæſarea * Mare depoſitio ſancti Dagolaphi, & in Africa aliorum XVI.

IV. Calen. in ciuitate Piſana natale S. Torpetis Martyris, quem Nero Imperat. iuſſit magnam Dianam matrem Deorum adorare, quod ipſe renuens repletus Spiritu ſancto, & dixit: *Melius eſt vnum Deum adorare, qui fecit cœlum & terram, & omnia quæ in eis ſunt, quam plures Deos colere, hoc eſt, Dæmones.* Exiens ſanctus Torpes de palatio multum intra ſe cogitans dixit, *quid faciam Idolo ſeruiendo & baptiſmum ſalutis non accepto?* Tunc aſcendit in montem, & clamare cœpit dicens: *Pater Antoni vbi es?* Reſpondit Presbyter Antonius & dixit: *Et quis es tu fili?* Sanctus Torpes dixit: *Ego ſum ſeruus tuus Torpes*: Tunc Antonius baptizauit eum in nomine Patris & Filij, & Spiritus ſancti. Tunc ſtatim Angelus Domini apparuit ſancto Torpeti, & dixit ei. *Forti eſto animo, quia tu nobiſcum eris in paradiſo*, poſtea Nero perrexit Romam & Satellico cognato ſuo præcepit ſanctum Torpetem in carcerem recipi, & alapis cædi, & ad columnam habentem nudo corpore religari, & cum ſanctus Torpes compleſſet orationem, cecidit illa columna, & oppreſſit ex impiis quinquaginta, & ipſe Satellicus ſub ea mortuus eſt. Tunc filius Satellici nomine Siluinus dum hæc ita agerentur, iuſſit vt leo eum ad deuorandum dimitteretur: qui ſubito dimiſſus dans rugitum ſuper eum, & eadem hora mortuus eſt, & iterum dimiſſus eſt leopardus, & ipſe flectens caput lingebat plantas eius. Tunc præcepit Siluinus miniſtris, vt ad mare duceretur, & ibidem decollaretur. Sanctus vero Torpes ſpem habens ad Dominum ita orauit: *Domine ſuſcipe ſpiritum meum*, & ſic à carnifice decollatus eſt: Eodem die paſſio Achacij.

D

E

III. Calen. Natale Domini Philippopoli, & Iacaici, & depoſitio Auſtaſij Abbatis & Nicæi Epiſcopi.

* Anesſi.

II. Calen. in Africa Natale *Aniſi & depoſitio Ambroſij Epiſcopi, & Natale VII. virginum; quarum nomina Deus ſcit.

A P R I L I S.

Calendis Aprilis. In Theſſalonica natale Agapis & Chioniæ ſub Diocletiano, quæ primo in carcere maceratæ, poſt in ignem miſſæ ſunt, ſed intactæ à flammis poſt orationem ad Dominum fuſam animas reddiderunt.

F

IV. Nonas Aprilis. in Africa Amphiani, Victoris, & aliorum XIV. & alibi Marcellini, Saturni, Quiriaci, Reginæ, Proculæ, & aliorum IV.

III. Nonas Aprilis. Natale Theodoſiæ Virginis, quæ paſſa eſt temporibus Imperatorum Diocletiani, & Maximiani in ciuitate Cæſarea ſub Vrbano Præfecto: Nam hæc cum relictis parentibus confugiſſet ad carcerem, vbi Chriſti Confeſſores clauſi erant, tenta eſt à militibus, & ducta ad tribunal Iudicis Vrbani, quæ coram ipſo aſtans, nec adulationibus eius eſt decepta, nec minis territa, ſed ſapientia Dei repleta falſos Deos gentilium diſputando coram Præſide confutabat. Vnde & à Tyranno neruis ligata, & flagellis cæſa non potuit vinci, poſtea ei adhibita ſunt varia tormenta, hoc eſt ſartagines igniræ, leones, & beſtiæ, ex quibus nullam maculam paſſa eſt. Deinde in mare demerſa, ſed per Dei auxilium citius inde liberata, nouiſſimè gladio capite abſciſſo obdormiuit in pace, & compleuit Martyrium ſuum, honorifice à Chriſtianis ſepulturæ tradita.

G

II. Nonas Mediolano depoſitio B. Ambroſij Epiſcopi, & Confeſſoris, cuius vita, & doctrina inſignis prædicatur in Eccleſia.

* Irenes.

Nonis: In Theſſalonica natalis *Hyrenis, quæ poſt tolerantiam carceris inter orationes ſagitta percuſſa eſt à Siſinnio comite, ſub quo & ſorores eius Agape, & Chionia martyrizauerunt, quæ à prædicto præfecto licet in ignem mitterentur, tamen illæſæ ab eo, exorantes Dominum, Spiritum reddiderunt.

† Irenæi.

VIII. Iduum. in Syrmio natale † Hyrenei Epiſcopi eiuſdem loci.

† Peleuſii

VII. Idus. in Alexandria natale † Peloſi Presbyteri, & in Nicomedia natalis Cyriaci cum alijs X.

† Macarij.

VI. In Africa natalis Ianuarij, † Macharij, & Maximæ, & in Carthagine Conceſſæ.

V. Idus. in Syrmio natalis VII. Virginum quæ in vnum meruerunt coronari.

IV. Ezechielis Prophetæ.

H

III. Id. Romæ Leonis Papæ, qui quadrageſimus ſeptimus poſt B. Petrum Apoſtolum, ſedit in Epiſcopatu annis XXXI. Hic † inuenit hæreſes duas, & inſſa legatione ad Marcianum principem Catholicũ, congregata Synodo ducentorum quinquaginta, & ſex Epiſcoporum in Chalcedune, in Martyrio S. Eufemiæ martyris expoſuerunt iuxta fidem Catholicam duas naturas in vno Chriſto Domino, hoc eſt diuinam, & humanam, & condemnauerunt † Euthicium, & Neſtorium hæreticos.

† forte euertit.

† Eutychem.

II. Idus Romæ Epiſcopi Iulij Papæ, & Confeſſoris, qui ſub Conſtantio Arriano, filio Conſtantini, 10. menſibus tribulationes, & exilia paſſus: poſt eius mortem cũ magna gloria ad ſedem ſuam reuerſus eſt & eodem die ciuitate Verona, paſſio S. Zenonis Martyris, de quo B. Gregorius refert in libris Dialogorum, quod † Athiſis fluuius inundans in Eccleſia, vbi corpus eius iacebat humatum,

A maturi, vſque ad ſuperiores tecti feneſtras excreuerit, ſed intra Eccleſiam vbi fuerat congregata fidelium turba intrare non poterat.

Idib. Aprilis. In ciuitate Chalcedonia natalis Eufemiæ, & Romæ in cœmiterio translatio Ianuarij martyris.

XVIII. Cal. Maij Romæ Tyburtij & Valeriani, & Maximi, ſub Almachio vrbis Præfecto, quorum primi fuſtibus cæſi, & gladio ſunt percuſſi, vltimus tam diu plumbatis verberatus donec ſpiritum redderet. Eodem die in Nitria Frontonis Monachi, qui LXX. monachos in eremum ſecum adduxit, vt ſequeſtrati ab hominibus diuinæ contemplationi vacarent: ſed cum eſſet ibi, Diabolo inſtigante, ipſi Monachi contra Abbatem ſuum murmurauerunt, quod non poſſent præ fame in eremo habitare, ſed conſolans eos Abbas ſuus, à Domino ipſis promiſit ſolatium, quod & ita euenit. Nam Dominus per viſionẽ Angelicam quendam diuitem corripuit, quod ipſe in delicijs viuens, ſeruis ſuis in eremo habitantibus alimentũ non præberet: qui cum non ſciret, vbi illi habitarent, cõſilio accepto LXX. camelos onerabat alimentis, & dimiſit illos, quo Dominus eos vellet perducere. B At illi à Domino ſuo dimiſſi, pergebant in ſolitudinem vbi ſerui Dei habitabant, & eis alimenta ſatis portabant. Sed ſanctus Fronto hoc videns, cauens auaritiam noluit omnia accipere, ſed medietatẽ tulit: alteram vero medietatem ſuper camelos poſitam remiſit ad Dominum ſuum, qui ſani ad proprium Dominum reuerſi ſunt. Ex illo igitur anno vſque ad vitam Frontonis miſit diues ipſe notato tempore, quo *anno miſerat eſcas neceſſarias fratribus dirigebat: [*ſ. antè] alijs ſic diuitib. Dominus imperabat, & ex omnib. dapibus irrigati, nihil Dei ſerui cum S. Frontone minus habebant, vigilabant in operibus Dei; filij cum patre, ſpiritualib. eos admouens dapibus, adimplebat quotidie ſermone cæleſti, exultans lætabatur in Domino, qui ſibi talem dederat intellectũ, vt auiæ ſolitudinis loca quæſiuiſſet.

XVII. Cal. in ciuitate Corduba. Natale Olympiadis, & Maximi nobilium, qui iubente Decio fuſtibus cæſi, & deinde plumbatis, ad vltimum capita eorum ſecuribus tunſa, donec emitterent ſpiritum.

XVI. Cal. in Achaia Corintho ciuitate, ſanctorũ Calliſti, *Cariſſi, Leonidis, Chriſtianæ, Callæ, Theodoræ, & C aliorum plurimorum ſanctorum. [*Chariſii]

XV. Cal. in Antiochia natalis Petri Diaconi, & Hermogenis, & in Africa Fortunati, & Marciani.

XIV. Cal. Natalis Eleutherij Epiſcopi & Martyris, & Antiæ matris eius. Hic Eleutherius in Aquileia Epiſcopus ordinatur, ſub Adriano Imperatore Romæ paſſus eſt. Hic primum Felicem, & *CorrLeuum comites conuertit [*Corebũ.] ad fidem Chriſti, pro quo ipſe *Correuus paſſus eſt per- [*Carebus] cuſſus gladio. Nam Eleutherius primo vicit lectum ferreum, deinde craticulam, & ignem ſuppoſitum, poſtea ſartaginem eum pice, & adipe feruente. Deinde beſtias mitigauit, ad extremum vero decollatus eſt cum Antia matre eius, & ſic martyrium finiuit.

XIII. Calend. in Africa Calaſiani Abbatis, & Hermogenis, & Expediti, & in Hiſpaniis in *Calcoliueris, Vincentij. [*Cauco-liberis]

XII. Cal. Romæ Aniceti Papæ, & Martyris, qui cõſtituit in Eccleſia, vt Clerus comam non nutriret, & ſepultus eſt in cœmiterio Calliſti.

D XI. Cal. in Aſia natiuitas Maximini martyris, qui tempore Decij Imper. oblatus eſt Proconſuli nomine Optimo, qui cum ab eo tormentis cogeretur ad ſacrificandum Idolis, & nollet, diu in equuleo tortus, ad extremum lapidibus oppreſſus eſt.

X. Cal. Romæ depoſitio S. Gaij Papæ. qui cum Eccleſiam XI. annos menſes IV. dies XII. rexiſſet, martyrio coronatur, ſub Diocletiano Principe cum *Gabinio fratre. [*Gabino.] Eodem die in Corduba ciuitate natiuitas Parmenij, *Helymæ, & Chryſoteli Presbyterorum, & Lucæ, & Mucij [*Helimena.] Diaconorũ de Babylonia, quorum primus præciſa ẽt lingua loquebatur: omnes in equuleo ſuſpenſi, & neruib. arctati ſunt: deinde laminis ardentib. circũ latera oppoſitis, vſtulati, & vngulis lacerati: ad vltimum gladio trucidati ſunt: præſente perſecutore Decio: in paſſione Laurentij.

IX. Cal. Maij: Natiuitas S. Georgij Martyris, qui ſub Daciano Rege Perſarum potentiſſimo, qui dominabatur E ſuper LXX. Reges multis miraculis claruit, plurimoſque conuertit ad fidem Chriſti, ſimul & Alexandram vxorẽ ipſius Daciani vſque ad martyrium conſortauit: ipſe vero nouiſſime decollatus, martyrium expleuit, *cuius vitam, & paſſionem ſcriptam legi. [*Vide Baroniũ in Martyrolog. 23. Aprilis.]

VIII. Calen. Depoſitio Mellitii Epiſcopi in Britannia, hac die Ananias, Azarias, Miſahel de camino ignis ardentis ſunt liberati.

VII. Calend. Natiuitas Sancti Marci Euangeliſtæ in Alexandria, qui conſtitutis, & conformatis Eccleſiis per Lybiam, Armaricam, Ammoniacam, Pentapolim, Alexãdriam, atque Ægyptum vniuerſam: Ad vltimum tentus eſt à paganis, qui remanſerant Alexandriæ, qui videntes eum die ſancto Paſchæ, VIII. Calend. Maij, Miſſas facientem, miſerunt funem in collo eius, & trahebant eum ad loca buculi. quæ erant iuxta mare ſub rupibus, vbi erat Eccleſia conſtructa: & defluebant carnes eius in terram, ac ſaxa inficiebant ſanguine Veſpere autem facto, F miſerunt eum in carcerem; vbi circa mediam noctem, primò Angelica viſitatione confortatus eſt, deinde ipſo Domino ſibi apparente ad cæleſtia regna vocatus, ac mane cum traheretur ad loca buculi gratias agens, & dicens: *Domine in manus tuas commendo ſpiritum meum*, defunctus eſt. & à viris religioſis ſepultus, in loco lapidis exciſi, cum gloria, ordinauerat autem pro ſe Alexandriæ Epiſcopum, Annianum, aliis quoque longe, lateque Eccleſiis Epiſcopos, presbyteros & Diaconos dederat: Eodem die Romæ Letania maior ad Sanctum Petrum. Natale ſancti Maximi martyris, qui temporibus Decij comprehenſus eſt in Aſia, & oblatus eſt Proconſuli, qui iuſſit eum in equuleo ſuſpendi, & diuerſis ſupplicijs torqueri, ſi magnæ Dianæ non ſacrificaret, & ob hoc quia eam non coleret, iuſſit eum capitalem ſubire ſententiam, hoc eſt in VII. Calend. Maij.

VI. Calen. Depoſitio Sancti Marcellini Papæ, qui cum Eccleſiam IX. annos, & menſes IV. rexiſſet, & temporibus Diocletiani, & Maximiani: ab eodem Diocletiano pro fide Chriſti cum Claudio, & Cyrino & Antonino G capite truncatus eſt, & poſt dies XXXV. ſepultus via Salaria in cubiculo à Marcello Presbytero, & Diaconibus, cum hymnis, VI. Calend. Maias.

V. Cal. Natiuitas Anaſtaſii Papæ, qui poſt B. Petrum quadrageſimus primus ſedit. Hic Manichæos in vrbe Roma inueniens damnauit, & conſtitutum fecit, vt nullus tranſmarinus in Clericatum ſuſciperetur, niſi quinq; Epiſcoporum deſignaret chirographum.

IV. Cal. Sancti Vitalis. qui fuit pater ſanctorum Martyrum Geruaſii, & Protaſii, hic ergo cum fuiſſet militans Conſularis, & cum fuiſſet cum Paulino Iudice ſuo, Rauennam ingreſſus eſt, & cum videret in conſpectu Iudicis ſui, Chriſtianum nomine Vrſicinum arte medicũ natione Ligurium, poſt nimia tormenta capitalem accepiſſe ſententiam, Locus autem vbi decollabantur Chriſtiani, hoc habebat vocabulum, vt diceretur ad Palmam, eo quod arbores antiquæ palmæ illic eſſent. Ille igitur vt diximus poſt nimia tormenta decollandus, cum veniret ad Palmam, expauit, & dum vellet malo euadere, exclamauit voce magna Vitalis dicens: *Noli noli Vrſicine Medice, qui alios curare conſueuiſti, teipſum æterna morte iaculo vulnerare vis! & qui per paſſiones nimias veniſti ad pugnam, coronam perdere vis à Domino tibi præparatam?* Audiens hæc Vrſicinus genu poſuit, & ſpiculatorem vt feriret hortabatur, H agens pœnitentiam, quod expauiſſet, Chriſti martyrem ſe fecit; Eodem die natalis ſancti Chriſtophori Martyris.

III. Calend. Romæ paſſio Cleti Papæ, qui tertius poſt Petrum Romanæ Vrbis Epiſcopatum annos XII. habuit, & ibidem martyrio coronatus eſt, ſub Domitiano Imper.

II. Calend. In Alexandria Natalis Afrodiſij Presbyteri, & aliorum XXX. Et Romæ depoſitio Quirini Epiſcopi.

A

M A I V S.

Calendis Maij. Hieremiæ Prophetæ, & in Hierapoli Philippi Apoſt. *qui Hebionitarum hæreſin extroxit, & quieuit in pace. Paſſio S. Iacobi Apoſtoli in Hieroſolyma, quem Scribæ & Phariſæi poſuerunt ſuper pinnam templi, ſed cum ita agerent, & viderent omnes gratulari in prædicatione eius, præcipitauerunt eum ex alto, & corruens nihil læſus, ſed magis prædicabat, tunc iratus quidam ex Phariſæis pertica fullonis cæcidit fortiter in caput eius, & euertit cerebrum, & in Hieroſolyma paſſio S. Iudæ, ſiue Quiriaci Epiſcopi, cui reuelatum eſt lignum dominicæ Crucis. Eodem die in Acaurio paſſio ſancti Sigiſmondi Regis.

*Vide Bar. notis in Martyrologio.

VI. Nonas. Sancti Patris noſtri Athanaſij Epiſcopi Alexandrini.

V. Nonas. In Hieroſolyma inuentio S. Crucis ab Helena Regina poſt paſſionem Domini anno 233. regnante Conſtantino Imperatore, filio ipſius Helenæ. Romæ Alexandri Papæ, & Euentij, & Theodoli Presbyterorum, quorum primus poſt vincula, carceres, equuleum, virgulas, & ignes, punctis creberrimis per tota membra peremptus eſt: ſequentes & ipſi poſt longam carceris ſuſtinentiam ignibus examinati, & ad vltimum decollati ſunt ab Aureliano Iudice tempore Traiani Principis. Eodem die depoſitio S. Philippi Confeſſoris.

B

IV. Nonas. Paſſio S. Floriani martyris tempore Diocletiani, & Maximiani Imperatorum ſæuiente iniquiſſimo Præſide Aquilino apud *Noricum ripenſem, qui cū ſe videret ſuperatum à Floriano, iuſſit eum capitalem ſubire ſententiam, & duci ad fluuium *Aneſo, & ibi præcipitari eum de ponte.

*Noricū ripenſe.
*Aniſum

III. Nonas. In Atelatu depoſitio S. Hilarij Epiſcopi, qui Pelagianam hæreſin in collatoribus deprehendit, & corrigere ſtuduit. Antiſiodoro eodem die paſſio S. Iuuiani Lectoris, & Martyris.

II. Nonas. Paſſio beatorum Martyrum Mariani, & Iacobi, & aliorū qui cum iis pro nomine Chriſti paſſi ſunt. Nam per reuelationē eis Dominus præſignauit qualiter vitam præſentem per gloriam martyrij finire debuerūt. Sicut in martyrio eorum ſcriptum continetur.

C

Nonis. In Nicomedia natalis Flauij Epiſcopi, & Frodiſii, Macrobii, Auguſtini Epiſcopi, & in Conſtantinopoli Achacii, Auguſtuduno depoſitio beati Placiti Presbyteri.

VIII. Idus. Natalis S. Victoris Martyris in ciuitate Mediolanenſi ſub Maximiano Imperatore. Nam idem Imperator iuſſit Beatum Victorem, qui erat Maurus genere, militis officio functus, propter fidem Chriſti, & confeſſionem multis modis cruciari, hoc eſt carcere includi, vbi dies ſex manſit, ſine cibo, & potu, poſtea fecit eum fuſtibus & flagellis frequentibus cædi. Deinde plumbo liquato eo pulſum perfundi: ſed ſtatim Angelus Domini affuit, & plumbum ita frigidum fecit, ſicut aquam de fonte leuatam, & non eſt combuſtum corpus eius in vlla parte. Nouiſſime vero cum nullo modo ad Idolorū culturam conuertere potuit, ſed Victor in fide Chriſti perſeuerans vbique victoriam habuit. Iuſſit prædictus Tyrannus caput eius abſcindi, quod ſanctus Maternus Epiſcopus audiens factum, collegit corpus eius, & in prædicta ciuitate cum honore ſepeliuit.

D

VII. Idus in Antiopoli natalis Quirilli, Gindei, & Genonis, & in Tharſo Ciliciæ Aphrodiſii, & Romæ natale S. Beati Confeſſoris.

VI. Idus Sanctorum Faltoni, Pilioni & aliorum Martyrum Romæ Calepodij, Senis Presbyteri ſub Alexandro Imperatore, qui eum fecit occidi à Laudicio, & corpus trahi per ciuitatem, atque in Tyberim iactari die.... Maiarum, quod inuentum piſcatores leuauerunt, & narrauerunt Calliſto Epiſcopo ut ille acceptum condidit cum aromatibus, & linteaminibus, & ſepeliuit in cœmiterio eiuſdem, via Aurelia, milliario ab Vrbe tertio, in crypta Vidernari: tunc decollatus eſt ab Alexandro, Palmachius Conſul cum vxore, & filiis, & aliis promiſcui ſexus LII. cum quibus & Simplicius Sen[illegible] ad doctrinam Calliſti Papæ, & Calepodii Presb[illegible] nuper fuerant baptizati. Scriptum in paſſione S. Calliſti Papæ. Eodem die natale Gordiani Martyris, qui ſub Iuliano impiiſſimo Imper. paſſus eſt. Nam prædictus Tyrannus cū præcepiſſet memorato Gordiano Vicario ſuo, cū adhuc paganus eſſet, vt Ianuarium Presbyterum diligenter exquireret, ſi quo modo illum poſſet auertere à fide Chriſti S. autem Ianuarius illum magis lucratus eſt Chriſto, & baptizauit ſimul cum Marina vxore ſua, quod audiens factum Iulianus præcepit Clementiano Iudici, vt eum ſi nollet Idolis ſacrificare, puniret. Nam iratus iuſſit inſcriptionibus damnari S. Ianuarium Presbyterum, & B. Gordianum, vxorem autem eius Marinam in quadam villa, quæ vocatur Aquas Saluias in ſeruitio ruſticorum opprimi; cum autem vidiſſet Clementianus, quod S. Gordianus nullo modo à ſtatu fidei ſuæ auerti poſſet, iuſſit eum primum plumbatis cædi, deinde capite truncari, quod cū factum comperiſſent Chriſtiani, nocturno ſilentio venerunt & rapuerunt corpus venerandū S. Martyris Gordiani, & venientes in via quæ Latina nuncupatur, non longe ab vrbe Roma milliario plus minus vno, poſuerunt eum in crypta, ſexto Idus Maias, vbi iam pridem S. Epimachum ſepelierant.

F

V. Idus. Paſſio S. Euelli Martyris, qui videns paſſionē S. Torpetis Martyris, & mirabilia quæ fecit, credidit Chriſto, qui antea Conſiliarius Neronis Imperatoris fuit, qualiter Chriſtiani martyrizarentur.

IV Idus S. Patris noſtri Epiphanii Epiſcopi Cypri, & Romæ S. Pancratii, qui cum eſſet annorum quatuordecim, ſub Diocletiano martyrium capitis detruncatione compleuit. Eodem die Romæ paſſio Sanctorum, Nerei, & Achillei fratrum.

III Idus. Feſtiuitas S. Oneſimi Confeſſoris, ipſo die Mariæ Martyris feſtiuitas celebratur: quæ cū fuiſſet Tertullæ cuiuſdam viri principalis ancilla, nobilitatē Domini mentis benignitate vincebat, & Chriſto ſe probauit ingenuam. Hæc cum à domina ſua per tormēta à fide Chriſti recedere cogeretur, nullo modo cōſenſit. Propter hoc Præſidi tradita eſt ad cruciandum, ſed eam nec minæ amplius, nec tormenta à Chriſto ſeparare poterant, nouiſſime ſuper petram grandem ad decollandū adducta, ipſius petræ diuiſione facta, Chriſti famula illuc intrauit, ſubitoque petra ſe rurſus ſuper ipſam concluſit: Nec unquā perſecutorum ancillam Chriſti perſequi ſinebat, ſed vſque ad diem iudicii ita concluſam ſeruat. Eodem die in oppido Traiectenſe natale S. Seruatii Epiſcopi, & Confeſſoris, qui cum Tungrenſem regeret Eccleſiam tempore, quo Hūni venturi erant in Galliam, timens populo ſibi cōmiſſo, ne ab Hūnis vaſtaretur, perrexit Romam deprecaturus, quatenus per merita, & interceſſionē ſanctorum Apoſtolorum impetraret defenſionem populi ſui. Cumque ibidem ieiuniis, & obſecrationib. per multorū dierum ſpacia in tali afflictione moraretur, fertur tale ab Apoſtolo Petro accepiſſe reſponſum: *Quid me vir ſanctiſſime inquietas? Ecce enim apud Dominū deliberatione prorſus ſancitum eſt, Hūnos in Gallias educere, eaſq; maxima tempeſtate debere depopulari. Nunc igitur ſume conſilium meum, accelera velociter, ordina domum tuam ſepulturam compone; relinque linteamina munda. Ecce enim migrabis a corpore, nec videbūt oculi tui mala, quæ facturi ſunt Hunni in Galliis: ſicut locutus eſt Dominus noſter* Accepto ergo hoc reſponſo remeauit ad Eccleſiam ſibi commiſſam nuncians ſuis reſponſum B. Petri, & poſt non multos dies vitam præſentem finiens, migrauit ad æternam requiem. Hic quoq; ſepultus in loco Traiectenſi, cum ſepulchrum eius ſub dino eſſet poſitum, nec nix, nec pluuia cecidit ſuper eum, donec à ſucceſſore eius S. Munulfo Epiſcopo templum magnum in eius honore conſtructum eſt.

G

H

II Idus S. Patris *Pachumii, qui cum eſſet factis Apoſtolicæ gratiæ inſignis, fundatorq; Ægypti Cœnobiorū, ſcripſit Monaſteriorum regulas, quas Angelo dictante didicerat, ſimul & de tempore Paſchali. Ipſo die in Syria natalis Victoris, & Coronæ, ſub Antonino Imperatore, duce Alexandriæ Sebaſtiano. [illegible] autem Victor miles

*Pachomij.

A [illegible] conſtringi digitos, & euelli iuſſit à cute. Deinde illum in caminum ignis mitti, vbi triduo permanens non eſt læſus. Deinde venenum bibere iuſſus, non eſt mortuus, ſed veneficum potius ad fidem conuertit. Deinde iuſſum eſt neruos corporis eius tolli. Deinde oleum bulliens mitti in pudendis eius. Poſthæc iuſſit lampades ardentes ſuſpenſo ad latera applicari. Poſthoc acetum, & calcem ſimul miſceri, & dari ei in ore. Deinde oculos erui. Dein iuſſit deorſum capite ſuſpendi, & dum adhuc ſpiraret, iuſſit eum excoriari: tunc Corona cum eſſet vxor militis cuiuſdam, cœpit beatificare S. Victorem pro gloria Martyrij, & dum hoc faceret, vidit duas coronas cœlo delapſas, vnam Victori, & alteram ſibi miſſam, Cumque & hoc cunctis audientibus proteſtaretur, tenta eſt à Duce, iuſſumque duas arbores palmæ curuari ad inuicem, & cannabinis funibus ligari Coronam in vtraque, manibus, & pedibus: & ſic arbores dimitti, quod dum fieret, diuiſa eſt Corona in duas partes. Erat autem annorum XVI. tum quoque Victor decollatus, & ipſe victoriæ perennis triumphum meruit.

Idib. In Syrmio natalis Timothei: & VI. Virginum, & in Sardinia natale Simplicij Presbyteri, & in ciuitate Filaſiana Roſulæ.

B XVII. Calend. Iunias in ciuitate Picino Auſimo natale Diocletiani, & Florentini. In Antiſiodoro paſſio S. Peregrini primi Epiſcopi ipſius ciuitatis. In Trecaſino depoſitio Fidoli Presbyteri, & Confeſſoris.

XVI. Cal. In Alexandria natale Adrionis, Victoris, & Baſillæ.

XV. Cal. Hortaſi, & Serapionis Presbyteri, & Marci Papæ, & Potamionis.

XIV. Cal. S. Pudentianæ virginis, quæ fuit filia Pudentis, & ſoror Praxedis virginis. Ipſa autem ſoror Praxedis, & Pudentiana omnẽ facultatem diuidentes inter ſe, cœperunt vendere omne patrimonium & erogare pauperibus: In eodem verò loco, vbi titulũ meo nomini Pater earum bonæ recordationis pudens dedicauit; & hoc conſiliũ inter me, & famulas Chriſti Praxedem, & *Potentianã (*Pudentianam.) C filias ſacratas conuenit: vt in die S. Paſchæ quia deſiderio earum, & nimio ardore fidei vrgebantur, propter familiã communem, quæ gentilis erat in eodem titulo fontẽ Baptiſmi conſtruere ſtuduiſſent: quẽ titulum S. Pius manu ſua cõſecrauit: vbi baptizata eſt omnis familia eorum, & ingenuitatem poſtea promeruit: S. Pudentiana autem 12. anno vitæ ſuæ emigrauit ad Dñm. Eodem die natale Sanctorum *Calocerij, & Parthenij Eunuchorum, vxoris Decij Imp. quorum vnus cum eſſet Præpoſitus Cubiculi: alter verò Primicerius: nolentes ſacrificare idolis, à Decio occiſi ſunt. Depoſitio Domini Alchuini. (*Caloceri)

XIII. Cal. Paſſio ſanctorum Martyrum Cononis, & filij eius, in ciuitate Iconia prouinciæ Iſauriæ, regnante Aureliano Tyranno, ſub Domitiano Comite. Nã ipſe S. Conon habuit vxorẽ, & diſceſſit, caſtuſq; permanſit, habens filium, & accipiens eum manſit in ſolitudine. Ambulauit D enim in vijs Moyſi, increpans fluctus, faciens mandata Dei. Erat enim propè ipſũ locũ fluuius torrens, quẽ nullus poterat de vicino loco à multitudine aquæ tranſire. Appropiante verò populo rogabant S. Cononem, vt eò transfretaret: Increpans S. Conon aquam ſtatuit eam, & faciens viam eduxit eam. Deſcendẽte verò ſancto Conone in Monaſterium ſuum, iubens aquis vt non currerent vſq; ad tempus: deinde implens ſe aqua inundauit plurimum. Cognoſcens S. Conon, quod factũ fuiſſet, pergens venit ad flumen: iubens ei, vt ita curreret, ſicut curſus eius erat ſecũdum miſericordiam Dei: vnde hactenus oẽs habitantes lætantur ab eo, & ſubiectæ ſunt ei non ſolum aquæ, ſed & omnis ipſa terra. Completum eſt enim, quod Matt. 17. ſcriptum eſt, *quod ſi habueritis fidem tanquam granum ſinapis, dicite huic monti, tranſi.* & non ſolum aquis imperat, ſed & fluctibus iubet. Nam prædictus Domitianus agnoſcens virtutem S. viri, acciuit eũ ad ſe, & filium eius, & torquere eos iuſſit in craticula ſuper carbones ardentes poſita, oleo in ignem fuſo, ſed vincere eos non potuit, quia Deus de igne eos liberauit, poſtea malleum ligneum afferre, &

E manus eorum [illegible] præcepit, [illegible] de cœpta perſeuerauerunt, atque orationem facientes tradiderunt ſpiritum migrantes ad cœleſtia regna.

XII. Cal. In Mauritania natale Timothei, & in Rauenna Martyriæ. In ciuitate Antiſiodorenſi depoſitio B. *Valis Presbyteri & Confeſſoris. (*Valentis)

XI. Cal. In Africa Caſti, & *Emili, qui per ignem paſſionem conſummauerunt: ſcribit Cyprianus libro de lapſis. (*Aemilij.)

X. Cal. Paſſio S. Deſiderij Epiſcopi, & Martyris.

IX. Calen. In Galliæ ciuitate Mammetis, natale ſanctorum Rogatiani, & Donatiani germanorum, & Martyrum.

VIII. Cal. Romæ S. Vrbani Papæ, & *Confeſſoris, cuius doctrina multi martyrio coronati ſunt. (*Martyrum.)

VII. Cal. In Britannia depoſitio Auguſtini, primi Anglorum Epiſcopi: Eodẽ die Romæ paſſio Marcellini Papæ, qui temporibus Diocletiani paſſus eſt, quo tempore fuit perſecutio magna, vt intra 30. dies 17. millia hominũ promiſcui ſexus per diuerſas prouincias martyrio coronarentur Chriſtiani. De qua re & ipſe Marcellinus ad ſacrificium ductus eſt, vt thurificaret, quod & fecit, & poſt paucos dies pœnitentia ductus ab eodẽ Diocletiano pro fide Chriſti, cum Claudio, & Cyrino, & Antonio capite eſt truncatus, & coronatus martyrio.

F VI. Cal. In Pariſiaca ciuitate natiuitas S. Germani Epiſcopi, & Cõfeſſoris, qui ex nobilibus parentib. natus fuit, ſed licet eum genetrix eius malitioſa mẽte interficere voluiſſet: tamen diuino auxilio à periculo mortis liberatus, in pueritia ſua ſanctis viris ad Dei ſeruitium nutriendum commendatus, proficiebat in gratia Dei. Presbyter ordinatus à Pontifice Nectario, Abbas ad S Symphorianũ dignus adſiſtitur. In quo officio non ſolum virtutibus, ſed etiam ſignis Deo placitus eſſe demonſtratur. Poſtea verò Epiſcop. ordinatus nobiliter Pariſiacam rexit Eccleſiam, multiſq; profuit non ſolum in doctrina, ſed etiam & in infirmorum curatione. Ad extremum verò in omni bono perfectus octogenarius migrauit ad Dominum.

V. Cal. Depoſitio S. Ioannis Papæ, quem quia orthodoxus erat, & à Iuſtino Imperatore Orthodoxo Conſtantinopolim veniens glorioſè ſuſceptus erat. Theodoricus Rex Arrianus reuertentem in Rauenna in cuſtodia tentũ ad mortẽ vſq; cum alijs æquè Catholicis viris perduxit. XV. Cal. Iunias. Huius meminit S. Gregorius in libr. Dialogorum, cuius corpus tranſlatum de Rauẽna ſepultum eſt in Baſilica S. Petri Apoſtoli. V. Calend. Iunias. Olibrio Conſule.

G IV. Calen. In Treuiris depoſitio Maximini Epiſcopi, & Confeſſoris: Eodem die in regione *Anagnia iuxta Tridentinam vrbem paſſio SS. Martyrum Siſinnij Diaconi, & Martyrij Lectoris, atque Alexandri Hoſtiarij, qui ſub Stilicone Conſule paſſi, coronam promeruerunt. Nam S. Siſinnius capite tuba percuſſus, atq; ſecuribus confoſſus eſt. Martyrius fuſtibus cęſus, Alexander viuus vinctus pedibus trahendus apponitur, vt per ſcopulorum itinera palpitantium membrorum partes amitteret, donec ad vitæ terminum perueniret. (*Anania.)

III. Cal. In Antiochia ſanctorum Martyrum *Sirij, & Palatini, qui multa tormenta propter nomen Chriſti paſſi ſunt. (*Syri.)

II Calen Romæ natiuitas Petronellæ virginis, filiæ S. Petri Apoſtoli, quam B. Apoſtolus rogantibus fidelibus à paralyſi ſanauit, ſed ſtatim vt ſurrexit ſana, & miniſteriũ expleuit: iterum iuſſit eam ad grabatum redire. At vbi in Dei timore cœpit eſſe perfecta, non ſolum ipſa ſaluata eſt, ſed etiam plurimis recuperauit in melius ſuis orationibus ſanitatem. Et quoniam nimis ſpecioſa erat: venit ad eam Flaccus Comes cum militibus, vt eam ſibi vxorem acciperet. Cui Petronella ait: *Ad puellam inermem cum militibus armatus veniſti, ſi vxorem me habere vis, fac matronas virgines honeſtas ad me poſt tres dies venire, vt cum* H *ipſis veniam ad domum tuam.* Factum eſt autem, vt trium dierum acceptum ſpatium virgo ſancta ieiunijs, & orationibus occuparet, habens ſecum S. virginem Feliculam collactaneam ſuam in Dei timore perfectam: Tertio

*ſ. Iordanus. [illegible] Antonino Imperat. multas virtutes operatus eſt. [illegible] enim pater eius Hylas nomine, ſacrilegus, & impius, qui iuſſu principum voluit eum auertere à cultura veræ diui[ni]tatis, ſed puer ſanctus permanſit in confeſſione veræ fidei. erat enim annorũ XII. Nam multa tormenta pro Chriſto paſſus eſt cum Modeſto Pædagogo ſuo, & Creſcẽtia papatrix ſua. Nam miſit eos perſecutor in carcerem, & in clibanum ardentem cum plumbo, reſina, & pice, ſed non nocuit eos ignis, nec Leones in vllo eos nocere potuerunt. Nouiſſime vero iuxta fluuium qui dicitur Siler quieſcentes ſub arbore animas ſuas Domino reddiderunt.

XVI. Cal. Ferreoli Presbyteri & Ferrutionis Diaconi in ciuitate * Veſoncenſi, qui ſub Claudio iudice ad trocleas extenti & flagellati, deinde in carcerem recluſi, & mane amputatis linguis prædicabant verbum Dei: poſthæc ſubulæ XXX. vtriq; infixæ in manibus & pedib. & pectore: ad vltimum gladio feriuntur. Et in ciuitate Moguntiaco paſſio SS Aurei Epiſcopi, & Iuſtinæ ſororis eius, qui ab Hunnis vaſtantibus prædictam ciuitatem in Eccleſia occiſi ſunt.

*Veſontionenſi.

B XV. Cal. In Aurelianis ciuitate S. Auiti Presbyteri, cuius vita miraculis coruſcabat. Nam ideo ſcriptũ eſt, quod in natiuitate eius lumen de cęlo emiſſum eſſet, vt ſanctũ eum demonſtraret. Hic Monachus factus ſolitudinẽ expetiit, ibi miraculis factis populis verus Dei famulus innotuit, poſtea vero monaſteriũ ibi conſtruxit: iſte quoq; quẽdam Monachum defunctum in Eccleſia, cæteris fratribus ſummo grauatis, oratione fuſa ad Dñm à morte ſuſcitauit. Interea quidam ex Turienſi Caſtro, pro eius plebeculæ ſalute, eorumq; legatione fungens ad S. Auitũ deuotus acceſſit: obſecrans eum, vt corpus ſuum ob tutelam loci ipſius caſtri, illic concederet tumulandum: cui dignã fabricam modis omnibus nominis ſuo promiſit conſtruẽdam. At ille indignum eſſe fatetur hominem peccatorẽ, ac multis criminib. inuolutum ſub templorum tegmine recondendum, quin potius campis patentibus ad futurã examinationẽ oſſa humiliata tellure ſub foſſa deceat reponenda: Dixitq; illi: *tamen vt cordis veſtri, quod optat voluntas obtineat, templum in Dei nomine ſuperſtitis non diſſimulabo fabricandum. Nam corpus meum iuxta Aurelianenſem vrbem à Domino decretum eſt collocandum.* Hic autem ſanctus Dei dũ temporalẽ vitam finiuit, licet populi inter ſe confligerent de corporis eius ſepultura, Aurelianenſes tamen victores id ſecum rapuerunt, ſuper cuius tumulum Hilubertus Rex Francorum Eccleſiam ædificauit & ſepulchrum ipſius pretioſis metallis adornauit.

C XIV. Cal. Romæ Marci, & Marcelliani Martyrum, qui temporibus Diocletiani, & Maximiani per Sebaſtianum militem Chriſti à blandimẽto vano mulierum reuocati, ac ſano dogmate cõfortati pro nomine Chriſti paſſi ſunt. Eodem die in Antiochia celebratur paſſio Marinæ virginis, quæ per Olibriũ Præfectum multa tormẽta paſſa eſt, pro nomine Chriſti, vincula, carceres, flagella, equuleũ, quã & Diabolus in diaconis ſpecie ſimiliter & in Æthiopis tentauit, & ſubuertere voluit ſed per ſignum S. crucis effugatus & ſuperatus eſt. Nouiſſime vero per prædictum Præfectum decollata, cum ſacro martyrio vitam finiuit.

D XIII. Cal. SS. Geruaſij & Protaſij in Mediolano, quorũ ſepulchra Ambroſius Domino reuelante reperit: & ita incorrupta eorum corpora, ac ſi eodem die fuiſſent interempti: Quæ cum in vrbem introducerentur, quidam diu cæcus feretri tactu lumen recepit; paſſi ſunt autẽ S. Martyres, Geruaſius, & Protaſius ſub * Aſtachio Comite, qui Geruaſium iuſſit tamdiu plumbatis tundi, quouſq; ſpiritum exhalaret, & Protaſium capite cædi, quorum pater Vitalis fuit, & mater Valeria. Paulinus conſularis vir iuſſit S. Vitalem in equuleo ſuſpendi & in puteum proijci, & ſic Deus Vitalem Martyrem conſecrauit. Valeria autẽ tenta eſt à Paganis & tamdiu ab illis cæſa eſt, ita, vt in triduo migraret ad Chriſtum. Romæ natiuitas Vrſicini Martyris.

*Aſtaſio.

XII. Cal. Translatio S. Zenonis Martyris.

XI. Cal. In Moguntia natalis Albani Martyris, qui ſub Theodoſio Imp. de Inſula Namſia pergeos cum S. Theoneſto, & Vrſo Me[illegible] venit, inde q; exiens auxiliante Dño peruenit ad Gallias, & in ſeruitio Dei manens ad martyrium pro nomine Saluatoris promptus. Poſtquam autem in Auguſta ciuitate B. Vrſus martyrium accepit: Theoneſtus cum Albano Moguntiacum peruenit, dumque ibi prædicaret verbum Dei Albanus diſcipulus eius martyrium expleuit, & ſepultus eſt ibi iuxta ciuitatem.

X. Cal. Iacobi Alphæi Apoſtoli. & in Britannia S. Albani martyris, qui tempore Diocletiani in Verolamio ciuitate poſt verbera, & tormẽta acerba capite plexus eſt: ſed illo in terram cadẽte, oculi eius, qui eum percuſſit, pariter ceciderunt: paſſus eſt cum illo etiam vnus de militibus eo quod eum ferire noluerit iuſſus, diuino vtiq; perterritus miraculo, quia viderat B. Martyrem ſibi, dum ad coronã martyrij properaret alueum amnis interpoſiti orando transmeabilem reddidiſſe. In ciuitate vero Nola natalis Paulini Epiſcopi, & Confeſſoris de quo Gregorius in libro Dialogorum narrat.

IX. Cal. Sanctæ * Edildrydæ virginis, & reginæ in Britannia, cuius corpus cum XVI. annis eſſet ſepultum, incorruptum eſt inuentum. Vigilia S. Ioannis Baptiſtæ.

*Edildrudæ.

F VIII. Cal. Natiuitas præcurſoris Domini, & in Epheſo Dormitatio S. Ioannis Apoſtoli, & Euangeliſtæ. Romæ Fuſci, Lucęq; cum alijs 22. In ciuitate Auguſtodunu depoſitio S. Simplicij.

VII. Cal. Theſſalonicæ, Bigati, Cantani. Romæ Luciæ virginis, & Aceiæ regis.

VI. Cal. Ioannis, & Pauli Romæ, quorum primus Prępoſitus, ſecundus fuit primicerius, Conſtantinæ virginis filiæ Cõſtantini, qui poſtea ſub Iuliano martyrium capitis abſciſſione meruerunt, per Terentianum Campiductorem, qui deinde Chriſtianus factus eſt.

V. Cal. Inuentio corporum S. Fuſciani, & Victorici, atque Gẽtiani Martyrum, quæ reuelata ſunt Lupicino Ambianenſiũ Presbytero, qui cũ S. Honorato eiuſdẽ ciuitatis Epiſcopo, ipſas reliquias collegit, & in loco apto poſuit, quas licet * Hilder. Rex Francorũ ad ſe transferre vellet, tamen quia non potuit, propterea in eodem loco ędificata Baſilica, ipſa huiuſmodi ſepeliuit. Eodem die in * Epheſio ciuitate feſtiuitas celebratur VII. fratrũ dormientium, hoc eſt. Maximiani, & Malchi, * Martiani, Dionyſij, Ioannis, Serapionis, Conſtantini, qui Decianam perſecutionem fugientes poſt multa tormenta fugerunt in ſpeluncam grandem in monte Celeo, & ibi in oratione aſſidua manſerunt, quod audiẽs Decius Imperator, iuſſit obſtrui os ſpeluncæ, vt ibi interirẽt. Mortuus eſt Decius Imperator & omnis generatio illa, & regnauerunt alij Imperatores. Poſt trecentos ergo ſeptuaginta, & duos annos, hoc eſt tricesimo octauo anno Imperij Theodoſij filij Arcadij Imperatoris, quando pullulauit Hæreſis, volẽs euacuare ſpem fidei, & reſurrectionis mortuorum, ipſi ſeptem fratres, qui in prædicta ſpelunca vſque ad illud tempus quieſcebant, ſuſcitati ſunt de ſomno longiſſimo, & cum in præſentiam hominum illius æui adducti ſunt, apprehenſi à quibuſdam eo quod pecuniam antiquiſſimam in mercatum adduxerũt ad comparandum victum ſibi, quaſi poſſeſſores multorum theſaurorum, cogebantur reddere, quod ſuſpicabantur tenere. Sed veritate agnita, adueniente Marino Epiſcopo Epheſiorum, liberati ſunt de manibus violentorum, & Theodoſio Imperatori præſentati, ob teſtimonium reſurrectionis futuræ, iterum redierunt in locum priſtinum, vbi requieſcent vſq; ad diem Vniuerſalis Iudicij.

*Hilderinus.
*Epheſo.
*Martiniani.

G

H

IV. Calen. Leonis Papæ, qui poſt Petrum Apoſtolum quadrageſimus ſeptimus in vrbe Romana ſedit annos XXI. menſem I. dies XIII. Hic tempore Pontificatus ſui multa dogmata vtilia fecit, & errores noxios ab Eccleſia Dei expulit.

III. Cal. Romæ Paſſio Sanctorum Apoſtolorum, Petri & Pauli, qui ſub Nerone Imperatore Simonem Magum vincentes, vno, eodemque die pro nomine Chriſti paſſi ſunt. Hoc eſt iuſſu prædicti Imperatoris nequiſſimi, Petrus cruci affixus eſt, & Paulus capite plexus.

II. Cal. in Agrippina Aſclepij, Pamphili, & * Lemodicas depoſitio S. Martialis Epiſcopi, & Confeſſoris.

*Lemouicis.

A

IVLIVS.

Cal. Iulij. In monte Hor depoſitio Aaron Sacerdotis. Eodem die Romæ Octaua Luceię virginis, Sanctimonialis, cum Auceia Rege ſponſo ſuo, & natale Areleſi Confeſſoris, qui ab infantia Deo deditus Monaſticam vitam experiunt, & à S. Maximino Aurelianenſi Epiſcopo ſimul cum Auito ſocio Presbyter ordinatus vitam ſolitariam deſiderans, Monaſteria in diuerſis locis ædificans, multis virtutibus ante obitum & poſt obitum ſuum claruit, & ſanctitas eius plurimis fuit.

VI. Nonas. Romæ Proceſſi, & Martiniani, qui temporibus Neronis Imperatoris paſſi ſunt. Nam dum in cuſtodia B. Petrus, & Paulus Apoſtoli à Paulino præfecto ſeruabantur, hi duo viri videntes mirabilia, quæ Apoſtoli Chriſti fecerunt, conuerſi ſunt ad fidem Chriſti, & à beato Petro Apoſtolo ſunt baptizati. Hos quoque dum prædictus Paulinus à fide vera auertere voluiſſet, & non poſſet, licet multa tormenta eis feciſſet, ad extremum gladio capita iuſſit amputari. Et in Turonia depoſitio ſanctæ Monegundæ Virginis.

V. Nonas. Translatio Thomæ Apoſtoli in Edeſſam. Paſſus vero in India eſt.

B

IV. Nonas. In Gallia Turonis ciuitate ordinatio Epiſcopatus, & translatio corporis S. Martini Epiſcopi, & Confeſſoris, & dedicatio Baſilicæ ipſius.

III. Nonas. In Sicilia natalis Agathonis, & * Triphenæ, & in Tomis Marini, Theodori, & * Sodephæ. *[margin: * Triphina. * Sedophæ]*

II. Nonas. Iſaiæ Prophetæ, & octaua Apoſtolorum. Eodem die depoſitio eſt beati Goaris Confeſſoris, qui in prouincia Aquitaniæ ortus temporibus Hildeberti Regis Francorum, ſtatim ab infantia verus Dei cultor fuit. Hic poſtmodum ibi Presbyter conſecratus, patriam, parentesque deſeruit, & in vltimos Galliæ fines peregrinus ſæculo, & cæleſtis patriæ ciuis exceſſit. Veniens ergo in prouinciam, quæ ripis Rheni fluminis contigua Trigoria nuncupatur, atque ad Diœceſin pertinet Treuerorum inſra terminos Vuaſaliacenſes, in ea Deo libere ſeruire delegit. Hic enim hoſpitalis multum fuit, & largus pauperibus, & Deo in ſacris Miſſis, & Pſalmodijs inſtanter quotidie ſeruiebat. Fecit enim mirabilia multa in vita ſua, hoc eſt, ceruam imperio ſuo ſtare fecit, vt cuidam laſſo ab eo lactis potum acciperet. Dehinc ad Ruſticum Epiſcopum Treuirenſem aduocatus venit ibique ſuper

C

Solis radium per feneſtram micantem ignorans quod Solis radius eſſet cappam ſuam proiecit: quod cum multi Magicæ arti deputaſſent, coram Epiſcopo poſitus iuxta iuſſionem eius paruum puerum, hoc eſt trium dierum ætate, loqui fecit, & patrem ſimul cum matre quis eſſet, patefecit. Sicque memoratus Epiſcopus in ſcelere ſuo denodatus pœnitentiam accepit, & prædictus vir ſanctus ad locum ſuum rediens in pace vitam finiuit.

Nonis Iulij. In Alexandria natale Parmeni, * Eraclij, Heliæ, Apullonij, Antoni, & aliorum X. & VIII. *[margin: * Heraclij]*

VIII. Iduum. Natale Procopij in Palæſtina, qui ab Scythopoli ductus Cæſaream ad primam reſponſionis ſuæ confideotiam irato Iudice Flauiano capite cæſus eſt. In pago Auſtriæ, & caſtro nomine Wirziburg iuxta Moin fluuium ſanctorum natale Chiliani Martyris, & duorum ſociorum eius, qui ab Hibernia Scotorum inſula venientes, nomen Chriſti in prædictis locis prædicauerunt. Ibique ob veritatis confeſſionem à quodam Iudice iniquo nomine Gozberto trucidati ſunt, & poſtea multis ſignis, veri Chriſti Martyres eſſe claruerunt.

D

VII. Idus. In Ciuitate Tyro, Natale ſanctorum Anatoliæ, & Audacis ſub Decio Imperatore, quorum Anatolia cum multos in Piceno infirmos, Lunaticos, ac Dæmoniacos curaſſet, ducta eſt iubente * Feſtiano ad ciuitatem T[illegible], & diuerſis plagarum generibus vexata, deinde cum ſerpente tota nocte incluſa, nihil læſa eſt. Quin & ipſum Marſum, qui ſerpentem dimiſerat, nomine Audacem, mane à ſuo ſerpente deuorandum eripuit, & ad Chriſtum, martyriumq; conuertit. Nam ipſe poſthæc ob confeſſionem veritatis in cuſtodiam datus, nec mora, *[margin: * Fauſtiniano.]*

E

capitali ſententia coronatus eſt. [illegible] quoque virgo Chriſti gladio tranſuerberata, cum ſtaret extenſis manibus in oratione, ita vt per dextrum latus gladius miſſus per ſiniſtram exiret, quæ paſſa eſt VII. Idus Iulij, ſepulta autem maoeà ciuibus Tyrenſibus. Audax vero quia de Oriente erat, ab vxore ſua, & filijs illo translatus eſt. Eodem die VII. Iduum Iuliarum, depoſitio ſancti patris noſtri Ephrem viri doctiſſimi, & religioſiſſimi. Eodem die in Ægypto natale eſt Cyrilli Epiſcopi, qui cum à Lucio Duce ſacrificare Idolis cogeretur, & nollet hoc conſentire, iuſſit eum Dux ſuccenſo igne in medio poni, & cum arſiſſent omnia ligna, & eſſet cinis, ſpectantibus religioſis viris, vt oſſa eius colligerent, inuenitur ſuper pauimentum ſedens extenſis manibus ad cœlum: At vero videntes ſignum, quod Dominus in eum oſtenderat, mirabantur, ſtupentes, quod ſic intactus eſſet ab igne, & ob hoc multi crediderunt in Chriſtum, poſtea vero prædictus Dux iuſſit eum gladio percuti, & ille gaudens percuſſus reddidit ſpiritum.

F

VI. Idus Romæ, VII. fratrum filiorum Sanctæ Felicitatis, id eſt, Felicis, Philippi, Vitalis, Martialis, Alexandri, * Silani, & Ianuarij, ſub præfecto vrbis Publio, tempore Antonini principis: è quibus Ianuarius, poſt verbera virgarum & carceris macerationem plumbatis occiſus eſt. Felix, ac Philippus fuſtibus mactati. * Silanus præcipitio interemptus. Alexander, Vitalis, & Martialis capitali ſententia puniti. Eodem die natale eſt Rufinæ, & Secundæ duarum ſororum, quæ ſub perſecutione Valeriani, & Gallieni Auguſtorum per ſceleratiſſimum Præfectum Archiſilaũ, eo quod fidem Chriſti negare, & virginitatem perdere noluerunt, poſt varia tormenta, quæ eis inflixit, ab ipſo decollati ſunt. *[margin: * Siluani. * Siluan*.]*

V. Idus. In Africa Mariani, & depoſitio Benedicti Abbatis. & Ianuarij. In Armenia ciuitate Nicopoli, item Ianuarij, & Pelagiæ, qui tormentis ſubditi, non ſolum vngulis, ſed & teſta, corpora eorum vſque in diem quartum Idus eandem paſſionem habuerunt.

IV. Idus. In Aquileia natale ſanctorum Fortunati, & Armigeri. Lugduno Galliæ depoſitio Viuentioli Epiſcopi.

III. Idus. In Antiochia paſſio Margarethæ virginis, quam Olibrius Conſul ſtuprare volens, & à fide Chriſti auertere, multis tormentis eam afflixit, hoc eſt, in equuleo ſuſpenſam vngulis acerbiſſimis iuſſit carnes eius lacerare, poſtea in carcerem tenebroſum eam miſit, vbi Diaboli ſeductiones, qui in ſpecie draconis, & Æthiopis illi apparuit, ſuperauit, & nihil ei illius fraus nocere potuit: nouiſſime verò gladio perſecutoria decollata eſt, & ad vitam migrauit æternam.

G

II. Idus. Sancti * Focatis Epiſcopi Ponti, qui ſub Traiano Imperat: Præfecto Africano, carcerem, vincula, ferrum, ignem etiam pro Chriſto ſuperauit: cuius reliquiæ in Baſilica Apoſtolorum, in Galliæ ciuitate Vienna habentur. Lugduno Galliæ natale iuſti Epiſcopi, & Confeſſoris. *[margin: * Phoca.]*

Idibus. Sancti Cyrici, & matris eius in portu Romano, Eutropij, Zoſimæ, & Bonoſæ ſororum, & infantium X. & in Sirmio Agrippini, Secundini, Maximini, Martialis, & Iacobi Epiſcopi.

XVII. Calen. Auguſti. In Oſtia natale Hilarini, qui ſub perſecutione Iuliani cum nollet ſacrificare, fuſtibus cæſus, Martyrium ſumpſit.

H

XVI. Cal. In Carthagine Scillitanorum, id eſt, Sperati, * Martialis, Cithij, Veturij, Felicis, * Aquilini, Lactantij, Ianuarij, Generoſi, Veſtæ, Donatæ, & Secundæ ſub * Saturnino Præfecto, qui poſt primam Chriſti Confeſſionem in carcerem miſſi, & in ligno confixi, & mane gladio decollati ſunt. *[margin: * Nartalis, Cythini, Beturij. * Aquili, Letary, Ianuaria, Generoſa, Beſta. * Sa urnino.]*

XV. Calend. Depoſitio in Mettis ciuitate Sancti Arnulphi Confeſſoris celebratur, qui ab infantia ad Dei ſeruitium aptus fuit. Nam primum apud aulicus Regis, hoc eſt, Gundolfum ſubregulum ac rectorem Palatij nutritus fuit, ſed iugis illius meditatio circa Monaſteria vel loca ſancta vigilabat, largus erat in Eleemoſynis, & cura illi

maxima

A maxime ei ... peteret ... it. Poſtea vero Epiſcopus Mertenſium eſt ordinatus, in quo gradu poſitus multa miracula fecit: in ſanitate infirmorum: cum autem illi inſpiratiu diuina ſolitariam vitam in mentem dedit, vbi cõtemplationi diuinæ iugiter vacaret, perrexit in ſecretum locum, & ſedulo in Dei ſeruitio laborabat, donec vocatio cęleſtis ad æternam requiem illum perduxit.

XIV. Calen. S. patris noſtri Arſenij, de quo in verbis ſeniorum refertur, quia propter redundantiam lachrymarum tergendam ſudarium ſemper in manu ſua vel ſinu habuerit.

* Victoris. * Sabini.

XIII. Calend. In Africa natale Luciani, Petri, Amabilis, & Nunninæ, & Thebaidæ * Victuris & in Damaſco * Sanini.

XII. Calend. S. Danielis Prophetæ. Romæ Praxedis Virginis, quæ fuit ſoror Potentianæ, & temporibus Antonini Imperatoris multos Chriſtianos de ſua ſubſtantia

B

fouebat. Cum autem diuulgatum eſſet Antonino Imperatori, quod conuentus fieret in titulo Praxedis, miſit & tenuit Symmetrium Presbyterum, cum alijs XX. & duobus, quos ſine interrogatione gladio puniri præcepit in eodem titulo, quorum corpora noctu beata Praxedis collegit, & ſepeliuit, in Cœmiterio Priſcillæ ſub die VII. Calend. Iulij. Tunc afflictione conſtricta beata Praxedis ingemuit, & orauit ad Dominum, vt tranſiret ea hoc mundo, cuius orationes, & lachrymæ ad Dominum Ieſum Chriſtum peruenerunt. Poſt Martyrium Sanctorum ſupra dictorum & coronam, migrauit ad Dominum virgo ſacrata ſub die XII. Calend. Auguſti. Et apud Tiburtinam vrbem Italiæ natale Symphoroſæ cum filijs VII. Creſcente, Iuliano, Nemeſio, Primitiuo, Iuſtino, Stacteo, Eugenio. cum quibus ſimul paſſa eſt ab Adriano Principe, qui ipſam Symphoroſam iuſſit palmis cædi, deinde ſuſpendi crinibus, ſed cum ſuperari nullatenus poſſet, iuſſit eam alligato ſaxo in fluuio præcipitari, cuius frater Eugenius curiæ principalis Tiburtinæ colligens corpuſcius ſepeliuit, & mane Imperator iuſſit VII. figi

C

ſtipites, ibique filios eius ad Trocleas extendi, & Creſcétem in gutture transfigi, Lucianum in pectore, Nemeſium in corde, Primitiuum per vmbilicum, Iuſtinum per membra diſtenſum ſcindi per ſingulos corporis nodos, atque iuncturas. Stacteum lanceis innumerabilibus donec moreretur, in terram configi, Eugenium findi à pectore vſque ad inferiores partes: altera autem die veniens Adrianus Imperator ad fanum Herculis iuſſit corpora eorum ſimul auferri, & proijci in foueam altam. Poſt ſeptem verò dies in die octauo Martyrij eorum, filiã Adriani Imperatoris arripuit Diabolus, & veniens ad locum vbi obruti erant ſancti, clamabat per os eius Diabolus dicens: *Domini mei ſeptem Germani Martyres Chriſti incenditis me miſeram.* Ipſe autem Adrianus ſimiliter arreptus à Dæmonio miſerabiliter vitam corporalem finiuit. Eodem die in ciuitate Verona tranſlatio S. Zenonis Martyris, cuius B. Gregorius in libris Dialogorum meminit. Eodem die Paſſio eſt Victoris, Maſſilienſis Epiſcopi, qui ſub Dio-

D

cletiano, & Maximiano Imperatoribus propter fidem Chriſti per Aſterium Præſidem trucidatus eſt ſimul cum militibus, Eleutherio, Feliciano, & Alexandro. Nam cum memoratus Epiſcopus prædictis militibus ad cuſtodiendum in carcerem traditus eſſet, ibi Angelica viſione viſitatus eſt. Vnde ipſi cuſtodes videntes ibi lumen ſplendidum cadentes ad B. Victoris genua, remedium ab eo implorant, quos cum S. Epiſcopus baptizaſſet, & ipſi in cõfeſſione nominis Chriſti vſque in finem perſeueraſſent, Martyrio coronati ſunt. Similiter & Epiſc. iuſſu Imperatoris decollatus eſt. Vnde & poſt Martyrium ſanctorum expletum, Maximianus Imperator Dæmonũ infeſtatione valdè torquebatur, qui inter pœnas ad Aſterium Præſidem clamare cępit, ac dicere: *Heu incidor miſer à ſanctis viris et torqueor: qui vt video iam & nos excludimus à luce, quam tulimus. torquet & pœna quam dedimus. maius eſt, quod recepimus, quam quod intuliſſe probamur*, qui vſque ad quartum diem tortus, die 5. à ſemetipſo laqueatus, & iam omni putredinis ſqualore decoctus vermibus bulliens in tyrocinio vitæ ſuæ malum digna morte finiuit.

E

XI. Cal. Natiuitas Mariæ Magdalenæ. In Antiochia, natale ſanctorum Cyrilli Epiſcopi, Andreæ, & in * Anquita Galaciæ natalis ſancti Platonis, cuius geſta habentur. * Ancyra.

X. Cal. Depoſitio S. Apollinaris Epiſcopi in Rauenna, qui Romæ ordinatus ab Apoſtolo Petro, & illuc miſſus eſt, qui etiam in Æmilia prędicauit & in partibus Corinthiorum, & in Myſia & in ripa Danubij, & in partibus Thraciæ, in quibus locis exilio relegatus eſt, & vbicunq; peruenit, innumeras virtutes fecit, & paſſiones ſuſtinuit: nam nimia cum cæde mactatus eſt, & rurſum diutius fuſtibus cæſus, ac nudis pedibus ſuper prunas impoſitus, rurſus cæſus, & eculeo adpenſus tortus eſt, & ſaxo os eius contuſum eſt, & cum grauiſſimo ferri pondere incluſus in carcere horrifico, atque in ligno extenſus eſt, vbi ab hominibus quidem neglectus, ſed ab Angelo publicè

F

paſtus eſt. Deinde catenatus in exiliũ directus eſt, in quo rurſum diutius fuſtibus cæſus, & rurſus in Rauenna ligatus, à paganis cæſus, & vulneratus eſt & rurſum in carcerem miſſus, & cæſus. Sic Martyrium conſummauit ſub Veſpaſiano Cæſare, Demoſthene Patricio, rexit Eccleſiã annis XX. VIII. dies IV.

IX. Cal. In Tyro ciuitate natale S. Chriſtinæ Virginis, quæ in Filium Dei credens, & cultui eius deſeruiens, non potuit ab Vrbano Patre ſuo vllo modo inde diuelli, ſed Idola eius conterens diſperſit, & dedit ea pauperibus, ob quod factum pater eius multis tormentis eam affligebat, hoc eſt, plumbatis eã cædebat, ſimiliter & virgis nudã flagellabat, & 12. homines fuſtibus cædebant, & carnes eius ab oſſibus ſoluebant. Poſtea eam ignib. vri præcepit, ſed non præualuit. Deinde ſaxo ad collum eius ligato in mare præcepit eã mergere, ſed Dñi auxilio inde liberata eſt. Cum a. propter ſcelera ſua pater eius extinctus eſt, ab alijs iudicibus, hoc eſt Dione, & Iuliano, multa tormenta paſſa eſt, ſed Dei iudicio extinctis hoſtib. per Martyrium migrauit ad Chriſtum. Eodẽ die natale eſt S. Victorini, qui cum fratre Seuerino audiens vocem Dei in Euangelio di-

G

centis ad diuitẽ. *Si vis perfectus eſſe vade vẽde omnia quæ habes, & da pauperib.* &c. Reliquerunt ambo fratres Mundi diuitias, & omnia ſua diſpenſantes pauperibus, eremiticam vitam elegerunt, ibiq; nobiliter vixerunt, licet Victorin⁹ ad tempus deluſus fuiſſet à Diabolo, ſed tamen Domini gratia de Inimico victor exiſtens nobiliter triumphauit, ſicut in vita illorum plenitet narratur. Matt. 19.

VIII. Cal. Natiuitas S. Iacobi Zebedęi Apoſt. Eodẽ die Romæ natale * Eutyciani Papæ, & Martyris. Hic cõſtituit fruges ſuper altare tantũ fabas & vuas benedici. Hic temporib. ſuis per diuerſa loca 341. Martyres manu ſua ſepelinit. Qui hoc conſtituit, vt quicunq; fidelium Martyrẽ ſepeliret, ſine Dalmatica, & colobio purpurato nulla ratione ſepeliret: quod tunc vſq, ad notitiã ſibi denulgaretur. Eodem die paſſio eſt S. Chriſtophori Martyris, qui in Samo ciuitate à Dagno Rege martyrizatus eſt. Nam per varia tormenta Rex illum cruciare iuſſit. Sed vir S. impetrauit à Domino vt multi crederẽt per ipſum in Chriſto, nec non & ipſum Regem, qui ſagittæ ictu oculum perdidit, ſanguinis ſui gutta poſt paſſionem ſuam ſanauit, ſicut ei ipſe antè prædixit, & ad fidem Chriſti conuertit. * Eutychiani.

VII. Cal. In Laodicia Phrygiæ natale Sanctorum Ioniani, & Iuliani.

VI. Cal. In Syria Simeonis Monachi. In Campaniæ ciuitate Nola natale Felicis, & in alio loco Iuliæ, & Iocundæ In ciuitate Antiſiodero natale S. * Etheri Epiſcopi. * Etherij.

H

V. Cal. Romæ Victoris PP. & Mart. qui conſtituſt in Eccleſia, vt faciente neceſſitate vbi inuentum eſſet ſiue in flumine, ſiue in fonte, ſiue in mari, tantum Chriſtianæ credulitatis confeſſione declarata, quicunque hominum veniens ex gentili baptizaretur: & ſepultus eſt iuxta corpus Beati Petri Apoſtoli in Vaticano. Eodem die Romæ depoſitio Sancti Innocentij Papæ. hic conſtitutum fecit de omni Eccleſia, & de regulis Monaſteriorum, & de Iudæis, & de Paganis, & multos Cataphrygas inuenit, quos exilio Monaſterio relegauit: & hic inuenit Pelagium, & Cœleſtinum Hæreticos, & damnauit eos, & hoc conſtituit, vt qui nati fuerint de Chriſtiano, * denuo * forte debeant.

A

naſci per baptiſmum, hoc eſt baptizari, quod Pelagius damnauit.

IV. Calend. Depoſitio Sancti Lupi Epiſcopi de Trecas, qui cum Germano venit Britanniam, & 52. annos ibi Sacerdotio functus eſt: qui tempore Regis Attilæ, qui Galliam vaſtabat, ſicut in hymno eius cantatur, dum bella cuncta perderent: orando Trecas muniuit. Romæ eodem die paſſio Felicis Papæ & Martyris. Hic Felix declarauit Conſtantium filium Conſtantini eſſe hæreticum, cum ſecundo rebaptizaretur ab Euſebio, Nicomedienſi Epiſcopo, & iuſta præcepta eiuſdem Conſtantij Auguſti Martyrio coronatur, & capite detruncatur. Aureliaois ciuitate depoſitio beati Proſperi Epiſcopi, doctiſſimi viri, & ſanctiſſimi. Eodem die paſſio celebratur * Simplicis & Fauſtini germanorum, qui ſub Diocletiano, & Maximiano Imperatoribus in vrbe Romana propter fidē Chriſti decollati ſunt. Similiter & germana eorum Beatrix nomine, eo quod corpora eorum cum Criſpo, & Ioanne Presbyteris ſepeliuit, à Lucretio præfecto præfocata reddidit Spiritum, & vſque in finem vitæ in Chriſti confeſſione perſeuerauit. Lucretius verò ab immundo Spiritu arreptus in conuiuio ſuo expirauit.

** Simplicij.*

B

III. Cal. Romæ * Abdo, & Sennis Subregulorum, qui cum Curnula ciuitate Perſarum vincula paterentur à Decio, ad vltimum duxit eos Romam catenis obligatos, & diuerſis pœnis maceratos, vbi primò plumbatis cæſi, & inde gladio interfecti ſunt. Autiſiodoro depoſitio Vrſi Epiſcopi.

** Abdon & Sennen.*

II. Calend. in Africa ciuitate Sinnada natale ſanctorum Democriti, Secundi, Dionyſij, Thyrſi: Autiſiodoro depoſitio ſancti Germani Epiſcopi, & Confeſſoris, qui multis virtutibus, doctrina, & continentia clarus, etiam * Bretonom fidem per duas vices à Pelagiana hæreſi defendit. Et in Vercellis Euſebij Epiſcopi, qui mouentibus perſecutionem Arrianis ſub Conſtantio Principe Martyrium paſſus eſt.

** Britannorum.*

A V G V S T V S.

C

Calend. Auguſti, Sanctorum Machabæorum VII. fratrum cum matre ſua, qui paſſi ſunt ſub Antiocho Rege: Romæ dedicatio primæ Eccleſiæ à beato Petro conſtructæ, & conſecratæ.

IV. Nonas. Romæ Stephani Papæ qui Martyrio coronatus eſt, in perſecutione Valeriani Principis. Eodem die natale S. Theodoræ cum tribus filijs ſuis, in prouincia Bithyniæ, vrbe Niceæ, tempore Diocletiani ſub comite Leucadio, qui hanc ferro vinctam cum filijs Conſulari Bithyniæ Niceno deſtinauit. At ille primò eius filium primogenitum Euodium C H R I S T V M fiducialiter confitentem fecit fuſtibus cædi. Deinde illam cum omnibus filijs igne conſumi. Scriptum in paſſione ſanctæ Anaſtaſiæ.

III. Nonas. In Antiochia S. Stephani Protomartyris, vbi haberi dicitur vnus de lapidibus quibus in brachio percuſſus eſt, & multas ex eo virtutes ſanitatum fieri. Eodem die in Hieroſolymis inuentio corporis eiuſdem beatiſ. Stephani Martyris, & ſanctorum Gamalielis, & Nicodemi.

D

II. Nonas. Sancti Iuſtini Confeſſoris Chriſti: de quo narratur in paſſione Xiſti, atque Laurentij: quod multos ad fidem Chriſti conuerteret; nec non & ſanctor. Martyrum ſepeliret.

Nonis. In ciuitate Auguſta paſſio ſanctæ Afræ Martyris, cuius conuerſio & vita, nec non & paſſio conſcripta habetur. Et alibi natale ſanctorum Floriani, & Philiſtinæ. In ciuitate Catalaunice depoſitio * Memmei Epiſcopi, & Confeſſoris, de quo legitur, quod à B. Petro Apoſtolo in Romana vrbe Epiſcopus ordinatus miſſus fuiſſet in Galliam ſimul cum S. Dionyſio, & S. Sexto, atq; S. Euchario ad prædicandum verbum Dei, qui etiam virtutes multas fecit & nouiſſimè nobiliter vitam præſentem finiens, ad requiem migrauit æternam.

** Memmij.*

VIII. Idus. Romæ ſancti Sixti Epiſcopi, Feliciſſimi, & * Agapeti Diaconi, qui decollati ſunt ſub Decio. Decollati ſunt cum eo & alij IV. Diaconi. Ianuarius, Magnus, * Vincentius, & Stephanus, vt in geſtis Pontificalibus legitur.

** Agapiti*

E

** Innocentius.*

VII. Idus. In Aricio Donati Epiſcopi, & Martyris, qui vt Gregorius in libr. Dialog. meminit, fractum à paganis calicem ſanctum ad Miſſas orando reſtaurauit. Mediolano natiuitas S. Fauſtini.

VI. Idus. S. Cyriaci Martyris, qui à B. Marcello Papa Diac. ordinatus ſimul cum Siſinnio ſocio multa miracula fecit, ſub Maximiano Imperatore & dæmones ab obſeſſis hominibus expulit: nouiſſimè verò per Carpaſium Vicarium iuſſu Maximiani decollatus eſt cum alijs numero viginti vno.

V. Idus. Romæ S. Romani militis, qui confeſſione S. Laurentij compunctus petijt ab eo baptizari, & mox iubente Decio cum fuſtibus exhibitus, & decollatus eſt. Et in Verona ciuitate paſſio ſanctorum Martyrum Firmi, & Ruſtici, qui tempore * Maximini Imperatoris, & Anulini Conſiliarij eius paſſi ſunt.

** Maximiani.*

IIII. Idus. S. Laurentij ſub Decio, qui poſt plurima tormenta carceris, verberum diuerſorum, laminarum ardentium, ad vltimum in crate ferrea aſſatus martyrium compleuit.

F

III. Idus Romæ natale S. Suſannæ virginis, quæ fuit filia Gabini Presbyteri patris * Gai Papæ. Hæc ergo virgo ſub Diocletiano Imper. paſſa eſt, eò quod nollet maximo filio ſuo in coniugio ſociari, ſed in virginitate permanere. Hortante eam * Gaio Epiſcopo, nec non & Serena Auguſta, vt ſtabilis permaneret in fide Chriſti, & caſtitate perpetua. Propter hoc iuſſit eam Dioclet. poſt alia tormenta in domo propria gladio percuti, & ſic martyrium conſummauit. Prædicta verò Serena Auguſta collegit corpus S. Virginis, & ſanguinem quem fuderat in eodem loco cum ſuo velamine terſit, & poſuit in capſam argenteam in palatio ſuo. Vbi die noctuque furtiuis vicibus orare non ceſſabat, corpus autem S. Suſannæ ipſa manibus ſuis ornauit, cum linteaminibus, & aromatibus, & poſuit iuxta corpora SS. in cœmiterio Alexandri. Eodem die paſſio S. Tiburtij Martyris, de quo ſcriptum eſt in paſſione S. Sebaſtiani Martyris, quod conuerſum ad fidem Chriſti, & baptizatum à Polycarpo Presbytero, S. Sebaſtianus eum à fonte baptiſmatis ſuſcepiſſet, fortiter paganis, & infidelibus reſiſteret. Nam iuſſu Fabiani Præſidis ſuper prunas ardentes nudis pedibus incedens, in nullo læſus eſt: Poſtea verò à prædicto Fabiano, machinante Torquato Apoſtata, gladio tranſuerberatus martyrium compleuit. Poſthæc autem Torquatus egit vt Caſtulus, cerarius Palatij hoſpes Sanctorum, fuiſſet artatus, & hic tertiò appenſus, tertio auditus, in confeſſione Domini perſeuerans, miſſus eſt in foueam, & dimiſſa eſt ſuper eum maſſa arenarij. & ipſe cum palma Martyrij migrauit ad Chriſtum. Quod cum fortiter pertuliſſent, & laudem Domini cantaſſent, iuſſit eos iniquus iudex ambos ibi vbi ſtabant lanceis per latera verberari, & ipſi per Martyrij gloriam ad ſiderea regna migrarunt. Eodem die depoſitio B. Gaugerici Epiſcopi, qui in Epoſio caſtro ortus fuit. Hic ſtatim in iuuentute meditationi legis Dei, & pſalmodiæ intentus fuit. Poſt verò à B. Epiſcopo Remenſium ciuitatis, in * Cameracenſi ciuitate Epiſcopus eſt ordinatus; qui multis virtutibus claruit, maximè in abſolutione vinctorum, qui in carceribus cuſtodiebantur. Cum ergo eos à Præſidibus, qui illos in carceres miſerāt, abſolui non poſſet impetrare, ad Dominum prece fuſa abſoluere promeruit, qui etiam cæcos illuminauit, & infirmos curauit. Cum autem in Epiſcopatu ſuo XXX. & tres annos feliciter expleuit, ad Dominū migrauit: quod multis indicijs miraculorum iuxta ſepulchrum eius ita factum claruit.

** Cay.*

** Caio.*

G

** Cameracenſi.*

H

II. Idus. In Sicilia ciuitate Catinenſium natale * Eupli Diaconi, qui cum diutiſſimè torqueretur, decollatus eſt à Caluiſiano conſulari, tempore Diocletiani, & Maximiani.

** Eupl*

Idib. Romæ S. Hippolyti, qui tempore Decij ligatus pedib. ad colla indomitorum equorum, ſic per carduos, ac tribulos tractus emiſit ſpiritum, & Concordiæ nutricis

A ...ius, qui ... exemplum plurimis cæſa martyrizauit, & aliorum XIX. de domo eius, qui ſimul decollati ſunt: Eodem die natale S. Caſſiani Romæ, qui cum adorare Idola noluiſſet, interrogatus à perſecutore; Quid artis haberet, reſpondit, quia pueros notas doceret, & mox ſpoliatus veſtibus, ac manibus poſt terga reuinctis ſtatuitur in medio, vocatiſq; pueris, quibus docendo exoſus factus erat, data eſt facultas eum perimendi, at illi quantum doluerant diſcentes, tantum ſe vlciſci gaudentes, alij eum tabulis, ac *buxibus feriebant, alij ſtylis vulnerabant: quorum quanto infirmior erat manus, tanto grauiorem Martyrij pœnam dilata morte faciebat. De quo ſcripſit Prudentius Poeta. Item eodem die Pictauis ciuitate depoſitio S. Radegundis reginæ & in Germania Prouincia S. *Vigeberchti Presbyteri & Confeſſoris.

* ita eſt in MS.

*Vaigberti.

XIX. Calen. Septemb. natale S. Euſebij Presbyteri, & Confeſſoris, qui ſub Conſtantio Imp. Arriano machinante Liberio Præſule ſimiliter Hæretico, confeſſionem ſuã compleuit. Nam prædictus Conſtantius ſubrogato Liberij includit Euſebium Presbyterum in quoddam cubiculum domus ſuæ quod humile erat in latitudine pedibus B quatuor, & ibi multis menſibus in oratione conſtanter perſeuerans, incluſus tamen poſt Mẽſes 7. dormitionem accepit. Nona decima Cal. Septembr. cuius corpus collegit Gregorius & Oroſius Presbyteri, & parentes eius, & ſepelierunt in crypta iuxta corpus B. Sixti Martyris, & Epiſcopi, via Appia in cœmiterio Calliſti: vbi & titulum ipſius ſcribentes poſuerunt pro commemoratione eius: *Euſebio homini Dei.* Eodem tempore auditum eſt à Conſtãtio Imper. eò quod Greg. & Oroſ. Presbyteri colligerent corpus Euſebij Presbyteri, & in eadem crypta viuum includi præcepit Greg. Tunc Oroſius Presbyter collegit ſemiuiuum B. Gregor. noctu occultè propter Conſtantium Auguſtum, & emiſſo ſpiritu ſepeliuit eum iuxta corpus S. Euſeb. Presbyt.

XVIII. Cal. Aſſumptio S. Mariæ, & in Nicomedia natale ſanctorum Strationis, Philippi, & Eutychiani, cum ſocijs eorum.

XVII. Calend. in Alexandria natale Sancti Orionis, Æm... lij. Agnati, in Perſide natale S. Tyrſi cum ſocijs C ſuis.

XVI. Cal. In Cæſarea Cappadociæ Mammetis, qui tẽporibus Aureliani Tyranni, quando perſecutio maxima fuit Chriſtianorum, cum puer eſſet decem annorum, relictis omnibus fugit in montem cum pecoribus ſuis, quæ ibidem paſcebat, & lacte eorum veſcebatur: vbi viſitatio diuina ſuper illum venit, eique præſignauit, qualiter pro Chriſti nomine pati deberet. Ergo cum feræ ſyluestres ad eum veniſſent, ipſeque ſedens quotidiè Euangelium legeret, manſuetiſſime circa eum verſabantur, eorumque lacte ſeruus Dei & ſe. & alios pauperes in alimonijs iuuabat. Cum audiſſet hoc Alexander Præſes, eum intèr feras communiter viuere, Magicæ arti hoc deputauit: vocatumque ad ſe multis tormentis afflixit, hoc eſt equuleo ſuſpenſum torquebat, in caminum ignis ardentis miſit, & in nullo eum ignis lædere potuit. Poſtea eum lapidare iuſſit, ita tantum vt collectis lapidibus, & in Chriſti Martyrem proiectis penè coopertum corpus eſſet, quem perſecutor mortuum credens receſſit, ſed Dominus Martyrem D ſuum illæſum ſeruans poſtea diuina vocatione ad cęleſtia regna eum arceſſiuit: ſicq; in pace animam reddens ad æternam requiem migrauit.

XV. Cal. Natale S. Agapeti Martyris, qui ſub Antiocho Rege cum eſſet puer annorum XV. pro fide Chriſti paſſus eſt: hic neruis cædebatur, & flagellis atrociſſimis fumum ignis adhibuerunt, & caldam bullientem fuderunt ſuper ventrem eius, ſed nihil illi nocuerunt, ad extremum decollatus eſt, & ſic Martyrium ſuum compleuit.

XIV. Cal. Natale Sancti Magni, *ſeu S. Andreæ Martyris cum ſocijs ſuis duobus millibus quingentis nonaginta ſeptem.

* item

XIII. Calen. Samuelis Prophetæ. In Alexandria natale Dioſcori, & alibi depoſitio Fiberti Abbatis. In Lucania ſanctorum Valentiniani, Leontij. In Sinnada ciuitate ſanctorum Pri...j, Arci, Maximi Confeſſoris, Pamphili, Coloni Confeſſoris.

VII. Cal. In Hiſpanijs natiuitas S. Vincentij, & Iuliani. In Sardinia natale ſanctorum *L...xurij, Traiani, in Gauali Vico Minatenſi natale S. Priuati Martyris. E

*Luxorij.

XI. Calen. S. Timothei, qui ab Antiochia veniens Romam ſub Miltiade Papa ſuſceptus eſt in hoſpitium à Syluestro, qui poſtea Epiſcopus factus eſt, qui cum annum totum, & aliquot menſes ibi prædicans multos ad Chriſtum conuertiſſet, tentus à Tarquinio vrbis Præfecto, & longa carceris cuſtodia maceratus cum ſacrificare Idolis noluiſſet, tertiò cæſus, & grauiſſimis ſupplicijs affectatus, ad vltimum decollatus & iuxta Beatum Paulum Apoſtolum ſepultus eſt. Scriptum in hiſtoria Sancti Syluestri. Eodem die Auguſtoduno paſſio S. Symphoriani Martyris. F

X. Calend. Paſſio trium fratrum ſub Lyſia præſide in prouincia Lycia, ciuitate Ægea, hoc eſt. Claudij, Aſterij, Neonis, quos ſingillatim præſes torqueri præcepit, primum Claudium equuleo ſuſpendi, flammas pedibus ea parte laniatis adhiberi, teſta acutiſſima, & candela ardente latera eius aduri. Aſterium vero fratrem eius ſimiliter iuſſit in equuleo ſuſpendi, carbones ardentes ſub pedib. eius ſubſterni; tertium fratrem eius, hoc eſt, Neonem iuſſit in ceruice torqueri, carbonis ſupermitti, & neruis dorſum eius cædere. Mulieres autem, hoc eſt, *Domninam, & Theonillam proijcere in terram, & alapis eas cædi, & capita *tondi, & ſic carbonibus ſuccendi: ad extremum vero corpora eorum ſacco incluſa in mare iuſſit demergi.

* Domninam.

* tondeſi

IX. Cal. Natale Bartholomæi Apoſtoli, qui nomen ex Syra lingua ſuſcepit, & interpretatur *filius ſuſpendẽtis aquas.* *Lycaoniam prædicauit: Ad vltimum in Albano maioris Armeniæ vrbe viuens à barbaris decoriatus, atq; per iuſſum Regis Aſtyagis decollatus, ſicque terræ conditus, IX. Cal. Septemb.

*in Lycaonia.

VIII. Calend. Paſſio Geneſij Martyris ſub Imperatore Diocletiano, qui fuit primum ſub gentilitate arte mimus ſed poſtea Chriſti Confeſſor factus, multis modis à perſecutoribus eſt cruciatus, hoc eſt ſuſtibus cæſus, equuleo ſuſpenſus, flammis aduſtus, nouiſſime decollatus. G

VII. Cal. Natale *Herenęi, & Abundij Romæ, quos Deciana perſecutione iuſſit Valerianus in cloaca necari: eo quod corpus B. Concordiæ in cloacam miſſum leuarint, & ipſorum quoque corpus leuauit Iuſtinus Presbyter, & ſepeliuit, in crypta iuxta B. Laurentium.

* Irenæi.

VI. Calend. In Gallia Arelato ciuitate depoſitio S. Cæſarij Epiſcopi. Auguſtoduno depoſitio ſancti Syagrij Epiſcopi.

V. Cal. In Africa depoſitio S. Auguſtini Epiſcopi, qui primo de ſua ciuitate propter Barbaros Sardiniam tranſlatus, nuper à Luitbrando Rege Longobardorum *Ticinis relatus, & honorifice conditus eſt. Eodem die natale S. Hermetis Martyris.

*Ticinũ.

IV. Calend. In Venuſio ciuitate Apuliæ, natale Felicis Epiſcopi ciuitatis Tubrozenſis, & Ianuarij Presbyteri, & Fortunatiani, & Septimini Lectorum, qui temporibus Diocletiani in ſua ciuitate tenti à Magnelliano Procuratore XVIII. Calend. Iulij, inde multis diu vinculis, & carceribus macerati, & in Aſia, & in Sicilia, tandem in occiſione gladij conſummati ſunt Natale S. Sabinæ Martyris. Eadem die celebratur decollatio S. Ioannis Baptiſtæ, qui primo in Samaria conditus, nunc in Alexandria: potro caput de Hieruſolymis ad Phœnicis vrbem *Emiſſam delatum eſt. H

*Edeſſam

III. Cal. Romæ natale Sanctorum Martyrum Felicis, & Audacti, Gaudentiæ Virginis cum reliquis tribus, & depoſitio Agili Abbatis.

II. Calend. Treuiris depoſitio ſancti Paulini Epiſcopi, & Confeſſoris, qui cum pro fide Catholica à Conſtantio Imperat. filio Conſtantini exiliatus fuiſſet, ibidem requieuit.

A

S E P T E M B E R.

Cal. Septembr. Cenomannis ciuitate Galliæ natale * Victoris Epiſcopi. Nam dum S. Martinus Turonenſis Epiſcopus perrexit ad ſepeliendum Leporium Pontificẽ ſupradictæ vrbis, & veniſſet ad oppidum, reſpiciens, vidit hominem operantem in vinea, eratque Clericus, Subdiaconi officium adeptus: reuelatumque eſt ſancto Dei, eo quod ipſe eſſet ſucceſſurus in Epiſcopalem locum: vocauitque illum Sanctus Martinus ad ſe dicens illi: *Benedic me Domine Victor*: Cui ille, *Benedic tu mihi Domine mi, & benedictus ſermo tuus*. Sicq; iuſſu ſancti viri ſecutus eſt eum, quem conuocata plebe, atque coadunata ordinauit Epiſcopum, eiuſque filium Victorinum nomine baptizauit, & ſecum ad nutriendum ad Dei ſeruitium tulit: quem etiam poſt obitum patris deſuncti eidem ciuitati ordinauit Epiſcopum.

IV. Nonas. Lugduno Galliæ depoſitio Iuſti Epiſcopi, & Confeſſoris, cum poſt Diaconatum Antiſtes ordinatus eſt, tanta puritate, modeſtia, pietate, patientia per multos rexit annos, tanta circa pauperes cura, tanta diuinorum mandatorum obſeruantia, vt etiam magnificos, atque præſtantes illos Domini Sacerdotes omni præiret gratia virtutum, ſed ita ingenti gloria ſuæ plebis, populi Domini Eccleſiæ præſideret, vſq; ad expulſionem eius frementis Diaboli exarſit inuidia. Hunc ergo cum ſeditio populi perſequebatur, poſt multas tribulationes in peregrinationem perrexit: atque ſolo ſecum comitante puero in Ægyptum peruenit, ibique inter Anachoretas ſtrictiſſimam vitam duxit, & nobiliter conuerſatus eſt: quem S. Antiochus Presbyter Lugdunenſis pio incitatus officio vſque ad viſitandum ſuum Epiſcopum peregre animo intendit, quem etiam ad ſe venturum S. Iuſtus Epiſcopus prædixit his qui ſecum erant. Poſt aliquot vero dies S. Dei migrans de hoc ſæculo, oſſa ſua ad ſedem ſuam diuino nutu transferri promeruit, ibique honorifice ſepelitur.

B

III. Nonas. In Alexandria Auſtippi Epiſcopi, & in Syria Antonini pueri annorum XX. & Auſtunis Epiſcopi, & in Caudis Vitaliani.

C

II. Nonas. In vrbe Cabilonenſi. Natale ſancti Marcelli Martyris, qui ſub Antonino Imperatore per Priſcum Pręſidem paſſus eſt. Nam cum nollet Idola adorare, multipliciter torquebatur. Sanctus ergo Martyr in animo cæleſti virtute roboratus, ſecundum loca Idolorum, ita & ſupplicia commutabat, equuleis extenſa membra catenarum ſtridore laniat, ignium *globibus vrit, & diſſolutis ictibus artus exuſta corporis elementa iugebant: Sed Athleta fortiſſimos auctoris ſui Ieſu Chriſti intra viſcera retinens paſſionem glorioſiore certamine triumphabat, & antiquam fidem tormentorum nouitas mutare non poterat. Hoc ſemper iniqui perſecutoris interrogationi reſpondens, fieri nequaquam poſſe, vt qui Deum viuum ſenſibus recepiſtet, ſaxa ſenſu carentia, aut ſimulachra Dæmonum adoraret; Quem nequiſſimus Præſes, cum in ſupplicijs diuini tauuris gratia adnecteret fortiorem, inaudito crudelitatis exemplo, pluſquã furore perſecutoris inſanieos, defodi eum cinguloteous iuſſit, ſed triduo in laudibus Chriſti omnipotentis Domini ac Dei ſui ore, & amore perdurans: Interim terris membra terrena commendans, Spiritum ſanctum emiſit ad cælos.

*ita MS.

D

Nonis. In portu Romæ natale Taurini, *Eraculani, & in Alexandria, Nymphi, & Saturnini, & depoſitio beati Ingenui Epiſcopi, & in Campania Quinti. In Gallijs ciuitate Veſontione, natale ſanctorum Ferreoli, & Ferrutionis.

*Herculani.

VIII. Idus. Zachariæ Prophetæ: Romæ via Salaria miliario ab vrbe quinquageſimo, natale S. Eleutherij Epiſcopi. In territorio Cappadociæ ciuitate Ructenſi, natale S. *Cuttidi, Eugenij Epiſcopi, & ſociorum eius.

*Cottidi.

VII. Idus. Natale S. Chlodoaldi Confeſſoris. In Campania natale Innocentij, & in Beneuento Ianuarij, Feſti, Acuti, & S. Synori, & Deſiderij: Arelato Galliæ ciuitate natale S. Auguſtalis Epiſcopi: Aurelianis ciuitate S. Euortij Epiſcopi, & Confeſſoris, qui poſt Defuniatum ipſius Eccleſiæ Epiſcopatum meruit, qui etiam diuino nutu per columbæ ſpeciem Spiritus S. electione ad Epiſcopatum percipiendum dignus oſtenſus eſt. Sicut in vita eius conſcriptum legitur. Hic nobili, & ſancta conuerſatione dies ſuos compleuit, & miraculis clarui, ipſeque diem obitus ſui per reuelationem agnoſcens, S. Annianum Epiſcopum futurum, ne ſeditio in populo oriretur, prælegit, ſicque ad cæleſtem gloriam tranſiuit. Æduæ ciuitate in Gallijs, loco Aliſiana, natale S. Reginæ Martyris cuius geſta habentur.

E

VI. Idus. Natale ſanctæ Dei genitricis: & in Nicomedia S. Adriani Martyris, cum alijs XXIII. & in ſuburbanis Magontiacenſis Eccleſiæ natale S. Diſibothi Confeſſoris.

V. Idus. Romæ Gorgonij Martyris, & Candidi, Cyrini, Domitiani, Eunoici, Siſinnij, Erachilij, Alexandri, Ioannis, Claudij, Athanaſij, Valentis, Eliani, Melicij, Ecdicij, Acacij, Iubiani, Eliani, Theoduli, Cyrilli, Flauij, Seueriani, Valerij, Chudionis, Sacerdonis, Priſci, Euacij, Iuuenalis, Philoctimonis, Erij, Micalli, Lyſimachi, Theophili, Euticij, Xanthij, Aggij, Leontij, Iſitij, Gaij, Baſilidis. Hi omnes ſimul quadraginta paſſi ſunt, temporibus Licinij Imperatoris, & Agricolai Præſidis & Lyſiæ Ducis. Eodem die in Sabinis paſſio celebratur Iacinthi Diaconi, & Martyris, qui à Luxurio perſecutore traditus eſt conſulari Leontio. Hic cum non poſſet eum compellere, vt ſacrificaret Idolis, miſit in ignẽ: qui ſtatim extinctus eſt: Poſtea miſit eum in aquam, ſed ſanus ad littus reductus eſt. Luxurius vero cum à ſerpente percoſſus, iuxta quod ſanctus vir ei pręd‍ixerat, tumidus in via iaceret: Nam ſerpens cum iuxta arborem pręteriret, cecidit per caput eius inter collum, & capitium tunicæ, & ſic in ventrem irrupit: Attamen ille impius iuſſit Conſulari Leontio, vt capitalẽ ſententiam ſancto Martyri inferret. Sicque corona Martyrij ſanctus vir migrauit ad Dominum.

F

IV Idus Romæ depoſitio Hilarij Papæ, per quem Victorius ordinem Paſchalem conſcripſit: Eodem die depoſitio ſancti Saluij Epiſcopi, de cuius ſanctitate Gregorius Turonenſis Epiſcopus ſcripſit: narrans, quod per reuelationem vidiſſet diuinæ vocis euaginatum gladium imminere ſuper * tegolum. quod Hilpericus Rex iuſſit conſtrui. Cui viſioni veritas ſtatim ſecuta eſt. Nam poſt dies XXII. Filij Regis in eadem domo obierunt.

*ita habet MS

G

III. Idus. Romæ Proti, & * Iacinthi qui erant Eunuchi ſanctæ Eugeniæ Virginis, & cum ea à Romana vrbe Alexandriam venientes ab Heleno Epiſcopo, qui eorum aduentus per viſionem reuelatus eſt, recepti in Monaſterio quodam ſub virili habitu inter Monachos conuerſabantur. poſtea vero cum Melanthia quædam fœmina malitioſa Eugeniam ſub virili habitu degentem maſculum ſuſpicans, per eam ſtuprari deſideraſſet: ſed pateſacto arcano Eugenia non vir, ſed fœmina eſſe comperta eſt: coacta imperiali præcepto, cum Eunuchis ſuis Romam redijt; ibi ſimul cum Baſilla Virgine prædicti duo Eunuchi iuſſu Gallieni Auguſti gladio interfecti ſunt. Beata vero Eugenia poſtmodum; hoc eſt in VIII Calen. Ianuarij, pro Chriſti nomine paſſa, cum Martyrij corona migrauit ad Dominum.

*Hyacinthi.

H

II. Idus. In Antiochia natale Timothei, & in * Pampalia natale Syri, & in Sicilia ciuitate * Cathena natale Eupli: Lugduno ciuitate depoſitio B. Sacerdotis Epiſcopi. In Gallijs ciuitate Auguſtoduno depoſitio B. Euantij Epiſcopi.

*forte Pamphilia.
* Catana

Idib. In Gallia ciuitate Turonis, depoſitio Lidorij Epiſcopi.

XVIII. Calend Octobr. Sancti Cornelij Epiſcopi, cui primo os eum plumbatis cæſum, & ſic decollatus eſt, cum alijs XXI. promiſcui ſexus, & Cerealis miles cum vxore ſua Salluſtia, quam Cornelius ab infirmitate ſanauerat. Paſſus ſub Decio: hic Cornelius temporibus ſuis rogatus à quadam matrona Lucina corpora Apoſtolorum beati Petri, & Pauli de catacumbis leuauit noctu: primum quidem corpus beati Pauli. beata Lucina accepit,

& po-

[illegible] ex ho [illegible] o via O [illegible] ad l [illegible] tus, vbi decolla- [illegible] Petri corpus, beatus Cornelius acce- [illegible] & poſuit iuxta locum vbi crucifixus eſt, [illegible] orum in templo Apollinis in monte Aure[illegible] Vaticano palatij Neroniani. III. Calend. Iulij. Eode[illegible] natale S. Cypriani Epiſcopi, qui ſub Valeriano Pri[illegible] poſt longum exilium detruncatione capitis martyrium conſummauit, ſexto miliario à Carthagine iuxta mare. & depoſitio S. Materni Epiſcopi. Eodem die exaltatio eſt ſanctæ crucis.

XVII Cal. Paſſio Nicomedis Martyris: Eodem die natale S. Apri Epiſcopi, & Leobini Confeſſoris. In Alexandria natale S. Serapionis, Leontij, & Ancyra Galatiæ natale S. Seleuci, Valerij, & Cyrionis: & in Tomis Stratonis, & Macrobij, & in Nuceria in Campania natale Conſtantis, & in * Anquira natale Pauli Epiſcopi, & in territorio Cabilonenſe Caſtro Nortio natale S. Valeriani Martyris. Lugduno Galliæ depoſitio Albini Epiſcopi. *Ancyra.*

B

XVI. Cal. Natale S. Euphemiæ Virginis, quæ martyrizauit ſub Diocletiano Imperatore, Procôſule autem Priſco, in ciuitate Chalcedone, quæ tormenta, & carceres, verbera, & argumenta rotarum, ignes, & pondera lapidū angularium, beſtias, & plagas virgarum, ſerras acutas, & ſartagines ignitas, rurſum morſum beſtiæ pro Chriſto ſuperauit, & ad mille paſſus ciuitate Chalcedonis, ſepulta eſt à patre ſuo Philoſophrone Senatore. Eodem die paſſio Martyrum Luciæ, & Geminiani celebratur: qui ſub Diocletiano, & Maximiano Imperatoribus paſſi ſunt. Igitur Lucia erat permanens in viduitate per annos triginta, & ſex. Erant autem omnes anni vitæ eius 75. vt in libello paſſionis eius ſcriptum reperitur. Hæc per Euprepium filium ſuum apud Imperatores prodita, eo quod Chriſtiana eſſet, tenta eſt, & in vinculis poſita, de ſupplicijs varijs, quæ ei perſecutor ingeſſit, erepta eſt. Nam carcerem in fluuium conuertit. ipſaq; verberibus applicata, nihil ſenſit: Immo cædentem ſe lapideum fecit, templum Deorū ea gemitus, & auro fabricarum ruere à fundamentis fecit, ignem exſuperauit, picem, & plumbum in aquam cōuertit. Nec in his pœnis lædi potuit: immo Geminianum ſocium paſſionis ſuæ adquiſiuit, cum quo perſecutoribus fortiter veritatem prædicans ad extremum per Apophraſium præſidem decollari iuſſi ſunt, & ſic ad regnum cæleſte migrarunt.

C

XV. Cal. in Britannia Socratis. & Stephani, & in Gallia prope ciuitatem Traiectum in villa Liudouico paſſio Lādeberti Epiſcopi, qui ab infantia Dei ſeruitio mancipatus fuit. Hic ſeptem annos vitam ſanctam agens inter Monachos habitauit. Poſtquam autem Faramundus de ſede Pontificali depoſitus eſt, & electus de Prouincia Traiectenſe, tunc agmina Clericorum, & vulgus populorū vna pariter voce ingenti poſtulabant Dñm, vt Paſtorem eorū Dominum Landebertum reciperent eſſent, quem conſentiente Pipino tunc principe ad propria recipere metuerunt: ibique per plures annos in Eccleſia Dei nobiliter vixit. Hunc vero Dudo domeſticus iam ſupradicti principis Pipini machinatione peſſima occidi fecit. Ipſe vero per innocentem mortem ad Dominum migrauit.

D

XIV. Cal. Mediolano depoſitio Euſtorgij Epiſcopi, & Satyri. In Chalcedonia natale Trophimi, & in Nicomedia natale Ioviani.

XIII. Cal. In Neapoli Campaniæ natale ſanctorum Ianuarij, Beneuentanæ ciuitatis Epiſcopi, cum *Foſſio Diacono *Miſenatis ciuitatis, & Diacono ſuo Feſto, & Lectore ſuo Deſiderio, qui poſt vincula, & carceres capite ſunt cæſi in ciuitate Puteolana ſub Diocletiano Principe, iudice Dracontio, qui cum ducerentur ad mortem viderunt inter alios Proculus Puteolanæ ciuitatis Diaconus, & duo Laici, Eutyches, & Acutius, & interrogauerunt, quare iuſti occidi iuberentur: quos iudex vt vidit Chriſtianos, iuſſit decollari cum illis. Sic omnes ſeptē pariter ſunt decollati, & tulerunt noctu corpora Chriſtiani, & Neapolitani, Ianuarium poſuerunt iuxta ciuitatem in Baſilica * Meſenate; Soſſiū æque in Baſilica Puteolani, Proculū, Eutychen, & Acutiū iuxta Baſilicam S. Stephani, Feſtum, & Deſiderium Beneuentani collegerunt. *oſio Miſena* *Miſena-*

E

XII. Cal. In Cyzim natale ſanctorum Fauſtæ Virginis, & Euilaſij ſub Maximiano Imperatore. quā idem Euilaſius cum eſſet primus Palatij iuſſit decaluari, & tradi ad turpitudinem, deinde torqueri, ac ſuſpendi: quo tempore coruſcatio de cælis facta multos miniſtrorum percuſſit: Deinde iuſſit loculos adferri, & eam immiſſam, ac fixam, quaſi lignum ſecari mediam, ſed non eam carnifices ferris lædere valebant: Quæ inter ſtupens Euilaſius Chriſto credere cœpit; & hoc vbi Imperatori nunciatum eſt, miſit præfectum, qui eum ſuſpenſum fortiter torqueret: qui etiam iuſſit Fauſtam nudam, & ſine * Maforte educi de carcere, & ei caput terebrari, ac clauos infigi, cui poſtmodum non ſolum caput & facies, ſed & pectus, & totū corpus vſque ad tibia clauis impletum eſt. Poſthæc & ſartaginem igniri iuſſit: ſed hęc illa pſallente refriguit. Hęc inter veniens vox de cælo vocauit eos, & ſic tradiderūt Spiritum. Erat autem Fauſta annorum tredecim, & Euilaſius LXXX. *ita habet M.S.

IX. Calend. Natale S. Matthæi Euangeliſtæ in Æthiopia, qui cum ibi prædicaret verbum Dei, & multos ad fidem Chriſti conuerteret, nouiſſime ſpiculator miſſus ab Hirtaco Rege, qui eum gladio feriebat, efficiens Martyrem Chriſti.

F

X. Calend. Sanctorum Martyrum Thebæorum Mauritij, Candidi, Exſuperij, & ſancti Emmerammi Martyris.

IX. Cal. Natale S. Soſij Diaconi * Meſenatis ciuitatis in Campania, qui cum eſſet annorum triginta, martyr cum B. Ianuario Beneuenti Epiſcopo capitis decollationem ſuſcepit, tempore Diocletiani Imperatoris, is cum tempore quodam legeret, in Eccleſia * Meſenatæ ciuitatis præſente Epiſcopo Ianuario, frequenter enim eum pro ſanctitate, & prudentia eius viſitare conſueuerat, vidit ſubito idem Epiſcopus de capite eius flammam exurgere, quam nemo alius vidit, & pronuntiauit eum martyrem futurum, & poſt non multos dies idem Diaconus tentus, & in carcerem miſſus eſt: ad quem viſitandum cum veniſſet Epiſcopus cum Diacono ſuo Feſto, & Lectore ſuo Deſiderio, & ipſe cum eis ſimul tentus, ac pariter omnes cum alijs tribus occiſi ſunt. Eodem die natale Teclæ in Oriente Iconio ciuitate, quæ à Paulo Apoſtolo inſtructa in confeſſione Chriſti ignes, ac beſtias deuicit, & poſt multa certamina, ac doctrinam multorum, veniēs Seleuciam requieuit in pace. Item eodem die Romæ paſſio Lini Papę, qui poſt Apoſtolos primus cathedram Epiſcopalem ibi tenuit. an. XI. menſes VII. dies XIII. *Miſenatis. *Miſenata.

G

VIII. Cal. Conceptio Ioannis Baptiſtæ & in Auguſtoduno, natale Andochij Presbyteri, Thyrſi Diaconi, & Felicis qui à ſancto Polycarpo Epiſcopo ab Oriente directi ad docendam Galliam ſub Aureliano Principe ſunt glorioſiſſime coronati: ſiquidem flagellis cæſi, in vltimo tota die inuerſis manibus ſuſpenſi, in ignem miſſi, ſed non cōbuſti. Tandem vectibus colla fregerunt, vbi Symphorianus tunc XX. annorum, qui poſtea paſſus eſt, ſemper vigilias & orationes agebat. Eodem die depoſitio Solemnis Epiſcopi, qui ab infantia Dei ſeruitio deuotus fuit, quod etiam miraculis claruit. Nam cum quadam die itineris ſui proficiſceretur Callem, obuium habuit hominē à natiuitate cæcum, ſurdum & mutum, quem complexus collo oſculauit, & cito ſanū reddidit. Hic etiam cum defuncto Carnotenſi vrbis Epiſcopo electus eſt ad Epiſcopatū, quē ergo inuitus accepit: Ludouicum vero Regem adhuc Paganum, qui eodem tempore Francis imperabat, cū vellet contra Gothos in bellum pergere, ſigno crucis, in corde & in pectore armauit, & ſic victoria de hoſtibus potitum, ac domi reuerſum ſimul cum S. Rhemigio Rhemenſium vrbis Epiſcopo diuina fauente virtute cum gratiæ alacritate baptizauit; & cum eodem trecentos ſeptuaginta nobiles Satrapas ſacro fōte regeneratos in Spiritu S. adoptionis parturiuit filios: ſicque memoratus ſanctus Dei tres Olympiadas gerens in Epiſcopatu de hac luce migrauit ad Chriſtum. Romæ natale Priſcillæ, & Liberi Epiſcopi, & Confeſſoris. Lugduno Galliæ depoſitio S. Lupi Epiſcopi.

H

VII. Calend. Natale ſancti Firmini Martyris. In Aſia na-

A tale Bardomiani, Eucarpi,& aliorum XXVI.

VI.Calen. Sanctorum Martyrum Cypriani Epiſcopi, & Iuſtinæ, quorum Iuſtina ſub Diocletiano multa propter Chriſtum perpeſſa, ipſum quoque Cyprianum, cum eſſet Magus, & magicis ſuis eam dementare conaretur, conuertit ad Chriſtum; cum quo iam Epiſcopo, & nobili Doctore facto martyrizauit ſub Claudio Principe.

V.Cal Coſmæ, & Damiani ſub perſecutione Diocletiani,& Maximiani, Præſide eius Lyſia in ciuitate Ægæa; qui poſt multa tormenta, vincula, & carceres tolerátos, poſt mare & ignes, crucem, lapidationem, & ſagittas diuinitus ſuperatas capite plectuntur.

IV.Cal. Romæ natale Stactei, & in Africa Martialis, Laurentij,& aliorum XX. Antiſiodoro depoſitio S. Alodi Epiſcopi. In Gallia ciuitate Genua depoſitio *Saloni Epiſcopi, Eodem die in Germania depoſitio Leobæ Virginis, quæ in Britannia Inſula ex Saxonum gente nata, virginitatis propoſitum in Monaſterio poſita nobiliter ſeruauit, poſtea vero à S. Bonifacio Archiepiſcopo Moguntiacẽſis Eccleſiæ in Germaniam aduocata, vt famulas Dei in Monaſterijs Germaniæ diuinis Scripturis inſtrueret: vbi non ſolum multa miracula viuens fecit, imo poſt obitum in Bochonia ſylua, hoc eſt in Monaſterio Fulda, iuxta decretum S. Bonifacij ſepulta, non paucis miraculis ſanctitatem ſuam declarauit. (B; *Salomonis.)

III.Calen. Dedicatio Eccleſiæ S. Angeli Michaelis in monte Gargano. In Thracia ciuitate Eraclea natale *Euticij Plauti: Antiſiodoro depoſitio Fraterni Epiſcopi. (*Eutychij)

II.Cal. In Bethleem Iudæ, depoſitio Hieronymi Preſbyteri, cuius vita & doctrina vbique in Eccleſijs Chriſti laudabilis extat: quomodo diuinos libros ex lingua Hebræa in Latinam tranſtulit, Propheticoſque libros ſenſu allegorico expoſuit. Cum autem octoginta, & octo annorum dies expleuit, vitam præſentem deſerens, ad æternam requiem emigrauit.

OCTOBER.

C Cal.Octob. In Gallijs ciuitate Antiſiodorenſe, depoſitio S.Germani Epiſcopi. Rhemis ciuitate Remedij Epiſcopi. *Adradis ciuitate, B. Vedaſti Epiſcopi, Ganda Monaſterio S Babonis Epiſcopi, quorum omnium conuerſationes, & geſta miraculis plena conſcripta habentur: Eodem die natale *Fronti Epiſcopi,& Confeſſoris, *terminibus vrbis *Petrocoricæ ex loco, qui dicitur Linicaſio *felicem luminis ſumpſit exordium. Sicque deuotus in ſeruitio inter Monachos habitans multis virtutibus claruit, & multos ad fidem Chriſti conuertit: ad extremum verò poſt ſacros labores, qui per inſignia virtutum eius claruerunt, à præſenti tribulatione ad æternam migrauit requiem. (*Attrebatum. *Frontanis. *terminis *Petragorita. *felix.)

VI Nonas Octobris. In Gallijs natale ſancti Leudegarij Epiſcopi,& Confeſſoris: In Nicomedia ſancti Eleutherij.

V. Nonas. Apud antiquos Saxones natale duorum Hewaldorum Presbyterorum, qui cum Wilibrordo Epiſcopo venientes in Germaniam tranſierũt ad Saxones, & cum prædicare Chriſtum ibi cœpiſſent, comprehenſi ſunt à Paganis, & ſic occiſi ſunt. Ad quorum corpora noctu diu multa lux apparens, & vbi eſſent, & cuius eſſent meriti declarauit. Eodem die paſſio S. Leudgarij Auguſtodunenſis, Epiſcopi celebratur, qui Chriſtianorum Regũ temporibus effectus eſt Martyr, hoc eſt, HLudharij Regis & Theodorici fratris eius, nec non & Hilrici, per factionem malitioſam Ebruwini, qui maior domus fuit, crudeliſſimis tormentis afflictus oculorumque effoſſione cruciatus: ad extremum gladio peremptus eſt, poſt cuius martyrium multis miraculorum ſignis Dominus reliquias ipſius glorificauit.

D IV.Nonas. In Ægypto, Marti & Mauriciani. Romæ Marcelli Epiſcopi,& in Africa Audacti: Antiſiodoro depoſitio Marſi Presbyteri.

III.Nonas. In Sicilia natale *Eutici, & aliorum triginta. In Gallijs ciuitate Valentia depoſitio B. Apollinaris Epiſcopi. Et in Gallijs ciuitate Antiſiodoro natale ſanctorum germanorum Firmati Diaconi,& Flauianæ virginis Deo ſacratæ. (*Eutychij)

II. Nonas. Depoſitio S. Marci Epiſcopi, & in Apulia. Caſti, & *Emilij: In Gallijs ciuitate Agenno natale S. Fidei Martyris. In ciuitate Antiſiodoro depoſitio Romani Epiſcopi. (*Aemilij)

Nonis. Octobr. paſſio ſanctorum Martyrum Sergij, & Bacchi, qui ſub Maximiano Imperatore pro Chriſti nomine paſſi ſunt. Nam Sergius primicerius, & princeps erat Gentilium amicus Imperatoris. Beatus verò Bacchus, ſecundicerius erat eiuſdem Scholæ Gentilium. Hi ergo ab Antiocho duce pro Chriſti nomine iuſſu Maximiani Imperatoris paſſi ſunt: ita vt Bacchus dum extẽſus crudis flagellis cæderetur, emitteret ſpiritum. Sergius vero poſt multa tormenta gladio cęſus eſt, & ſic migrauit ad Chriſtum. F

VII.Idus Oct. natale Reparatæ virginis, & Martyris, quæ paſſa eſt in Cæſarea vrbe Palæſtinæ ſub Decio Præſide. Hæc cum nollet Idolis ſacrificare, primo adhibita eſt illi olla plumbo feruente impleta poſtea abſciſſæ ſunt illi mamillæ, & lampadẽs ardentes adhibitæ, deinde in caminum ignis ardentis miſſa eſt, quę cum in nullo ibi fuiſſet læſa, ad extremum decollata eſt, & continuo de collo eius exiuit columba alba. cuius corpus rapuerunt Chriſtiani,& conditum aromatibus ſepelierunt.

VII Idus. In Pariſio paſſio Dionyſij Epiſcopi, & Martyris. Eleutherij Presbyteri,& Ruſtici Diaconi: quos referunt à Clemente Papa in Galliam ad prædicãdum verbum Dei miſſos, & ibidem martyrizatos. Eadem die natale eſt Domnini Martyris qui ſub Maximiano Imp. propter fidem Chriſti decollatus eſt iuſſu ipſius Imperat. hic poſt martyrium ſuum multa miracula fecit in ſanitate infirmorum,& debilium.

VI.Idus in Britannia Paulini Eboraci Epiſcopi. G

V.Idus in Gallia ciuitate Turonis depoſitio Venantij Abbatis,& Confeſſoris.

IV.Id. Romæ natale *Hediſti,& in Syria *Euſtati Preſbyteri, & Eucharisti, Buiri, Bonati,& in Campania *Patriæ Fortunatæ. (*Ediſtij. *Euſtachij. *ita habet MS.)

III.Idus. In Hiſpanis natale Fauſti, Marci, & Adriæ, & in Chalcedunia Marcelli,& in Alexandria S. Anaſtaſij Epiſcopi.

II.Id Natale S. Calliſti Papæ, qui in perſecutione Alexandri Imperatoris diutius in carcere fame cruciatus, & quotidie fuſtibus cæſus, per viſionem à Presbytero ſuo Calepodio, qui ante Martyrium conſummauerat, confortatus,& conſolatus eſt. Qui in carcere eodem poſitus, quendam militem nomine Primatum ab vlcerum dolore, ac fœditate ſimul curauit. Quod audiens Alexander, ipſum quidem militem fecit plumbatis deficere. Beatum vero Calliſtum per feneſtram domus præcipitari, & ligato ad collum eius ſaxo in puteum demergi, & eum per rudera cumulari. Poſt dies vero quatuordecim Presbyter eius Aſterius cum clericis noctu veniens leuauit corpus, & ſepeliuit, in cœmiterio Calepodij. II. Id Oct. Eodem die Corduba ciuitate S. Lupi, Aureliæ. Lugduno Galliæ translatio corporis Iuſti Epiſcopi,& Confeſſoris.

Idibus. Gallis in Colonia Agrippinenſi natale Maurorum,& in Capua Libuli, & ſanctæ Fortunatæ *in patitas. (*ſor. Imperatrix)

XVII.Cal.Nouemb. Depoſitio S. Galli confeſſoris. In Aſia natale Ceræ,& aliorum 270.

XVI.Cal In Nicomedia Alexandri In Mauritania Nini, Victurij Nobiliani, Mauriani, Lucij, Mitrini, & Creſcentiani. H

XV.Calen S Lucæ Euangeliſtę, qui ſuit Syrus Antiochenſis arte medicus, diſcipulus Apoſtolorum, poſtea Paulum ſecutus vſque ad confeſſionem eius, ſeruiens Domino ſine crimine, neque vxorem vnquam habens, neque filios. 74. annorum, obijt in Bithynia plenus Spiritu ſancto, & Romæ ſanctæ Triphoniæ vxoris Decij Cæſaris, quæ viro ſuo poſt interfectionem beatorum Xiſti, & Laurentij diuinitus punito petijt ſe baptizari cum filia Decij Cyrilla à Iuſtino Presbytero, & alia die

defuncta

A defuncta eſt, ac iuxta ſanctum Hippolytum in crypta ſepulta.

XIV. Calend. Natale S. Pelagiæ, quæ primum fuit ſub gentilitatis ritu meretricis officio functa, & mundanis illecebris dedita: poſtea vero per gratiam Dei, & S. * Nononis Epiſcopi dogmata ad fidem Chriſti conuerſa, & ab eodem Epiſcopo baptizata, totam ſubſtantiam, & ſupellectilem ſuam pauperibus erogauit: ipſaque cilicio induta, & vili indumento veſtita in peregrinationem perrexit, & in Ieroſolymis ſub virili habitu monaſticam vitam duxit. Conſtruxerat enim ſibi paruulam cellulam in monte Oliueti, vbi Dominus cælum aſcendit; & ibi vitam præſentem finiuit, atque ad vitam æternam feliciter migrauit.

*Nonni.

XIII. Calend. Natale Simplicij, cuius caſtitas, & vita miraculis probata, multorum ſalutis cauſa fuit, ita vt trium millium hominum multitudo gremio genitricis Eccleſiæ exciperetur, ac vitalis lauacri fonte dilueretur.

XII. Cal. S. Patris noſtri Hilarionis, cuius vitam Hieronymus virtutibus plenam conſcripſit. Eodem die natale S. Aſterij Presbyteri Calliſti, qui cum corpus eius eleuatum de puteo ſepeliſſet, poſt dies tres audiens hoc Alexander Imperator, præcepit eum per pontem præcipitari. Cuius corpus inuentum eſt, & à quibuſdam Chriſtianis in eadem ciuitate ſepultum. Scriptum in paſſione S. Calliſti Papæ.

B

XI. Cal. In prouincia Thraciæ & in Adrianopolitana ciuitate paſſio Philippi Epiſcopi, & Seueri Presbyteri, atque Hermetis Diaconi, qui perſecutione ſæuiente Chriſtianorum Eccleſias claudere, & ſpoliare iuſſu Imperatoris per iniquos præſides contradicebant, & ob hoc per Paſſum Præſidem nec non & Iuſtinum multis tormentis afficiebantur, hoc eſt carceribus, vinculis, flagellis, ad vltimum vero flammarum incendio, ſed Domini virtute roborati vſque in finem in confeſſione nominis eius perſeuerauerunt.

X. Cal. Natale Venantij Abbatis, qui ſpreto ſeculi luxu, & operis carnalibus, elegit Monaſticam vitam, qua Deo ſoli ſeruiret. Nam cum in Monaſterio S. Martini, Abbatis officio functus, die Dominica oratione expleta reuerterentur, ſuper bacellum ſuſtentatus, in medio Confeſſoris atrio erectis auribus, oculiſque ad cælum diutiſſimè attentus ſtetit immobilis. Deinde motus à loco cœpit dare gemitus, ac ſuſpiria longa producere, interrogatuſque à ſuis quid hoc eſſet, aut ſi aliquid fuiſſet diuinum intuitus enarraret: reſpondit: *Væ nobis inertibus, & pigris, ecce iam in cælo Miſſarum ſolemnia expediuntur, & nos ſegnes nec inchoare cœpimus huius miniſterij Sacramentum. Verè,* inquit, *dico vobis quod ego audiui voces Angelorum in celis ſanctus in laude Domini proclamantes*, & dicto citius in Monaſterio Miſſarum ſolennia cœpit explere. Sed nec illud præteribo: quod quadam vice dum iuxta conſuetudinem vt ſuprà diximus, de Baſilicis quas orationis gratia adierat repedaret, & in Baſilica ad Miſſas Dominicæ orationis verba decantarentur, cum illi dixerunt, *libera nos à malo*, audiuit è tumulo cuiuſdam vocem dicentem ſimiliter: *Libera nos à malo*, quod non ſine perfectionis merito cenſetur, vt hęc meruiſſet audire. Poſtea multa miracula geſſit magnarum virtutum gratia pollens, impletoque vitæ præſentis curriculo vitam percepturus æternam, emigrauit ab hoc ſeculo.

C

D

IX. Calen. In Nicomedia natale Seueri & Dorothei. In Cæſarea Cappadociæ natale Longini.

VIII. Cal. Paſſio Martyrum Chriſti, Chryſanti, & Dariæ, qui ſub ſpecie coniugij caſtitatem ſeruauerunt perpetuam. Nam Chryſantus Dariam à gentilitatis errore, & magica ſuperſtitione conuertit ad fidem Chriſti, & ſic inter varia tormenta, quæ à Numeriano Imperat. * primum Claudius Tribunus pęnis eos afficiebat, ſed per virtutem Dei, & orationes ſanctorum conuerſa eſt ad fidem Chriſti, qui etiam Martyr Chriſti ſimul cũ vxore & liberis meruit fieri. Poſtea verò per Celerianum quendã carcere & pœnis tradit, & ad extremum in foueã profundam ſubmerſi, ſanctas animas ad cæleſtia regna miſerunt. Similiter eodem die Criſpinus, & Criſpinianus ſub Maximiano, & Diocletiano Imperatorib. in Sueſſionis ciuitate per Ritiouarum Tyrannum Chriſti Martyres effecti ſunt. Nam idem Ritiouarus præclaros Martyres extenſos ad trocleas cædere fuſtibus iuſſit. Deinde iuſſit ſudes in vngulis eorum mitti, & loros ſingulos de dorſo tolli, ſed ab hac pœna diuino auxilio liberati ſunt. Tunc Ritiouarus furore inſaniens molas ad ſingulorum colla iubet ſuſpẽdi, & hyemis tempore in fluuio cuius vocabulum eſt Axona velut ſub glacie demergi, at illi ſcuto diuinæ protecti virtutis dicebant læti: *Supra aquam refectionis educabis nos Domine*, ſed famulante creatura ſua Deo Martyres eius nec aqua mergere, nec petre premere: nec frigus potuit ſtringere, ſed potius quaſi æſtiuis lauacris * delectatis proiecto molari onere; ad alteram natantes illęſi peruenerũt fluminis ripam. Hoc viſo Ritiouarus miraculo, inſtigante Diabolo exagitatus ira iuſſit eos rurſus vinctos cuſtodire, & plumbum iniectum igni liquefieri. In quo Martyres ſanctos conſumendos demergeret. Sed quos quia Chriſti dextere protegebat inuicta, illæſos reddidit ignis: quibus hæc operantibus exiliens gutta plumbi feruentis in oculum Ritiouari, graui illum dolore cruciãs excæcauit. at is fremens inſania poſſeſſus, dum medelam corporis, animæq; debuit implorare, mortem ſibi accelerauit inſaniens. Nã picem adipem oleumq; ſimul iuſſit feruere, & ſanctos denuò Martyres in eam præcipitari, quaſi conſumendos pœna præcepit. At vbi miniſtri obtemperantes perfecerunt cunctaque ſibi ab impio fuerunt imperare, S. Martyres ſpei ſuæ immobiliter incumbentes alacres fiducialiter Deo in oratione dixerunt: *Potenses Domine Deus noſter de illatis nos ab impio liberare tormenta. Et ſicut nos voluiſti per confeſſionem tui S. nominis pati: ita ad confuſionem Diaboli, & ſatellitum eius ab hac etiam pœna illæſos educere.* Mox oratione finita eduxit eos Angelus Domini ſine dolore ab igne. Tunc videns ſe inimicus nihil illatis aduerſum Chriſti Martyres præualuiſſe ſupplicijs, ſeſe cõcite furens Ritiouarus præcipitauit in ignem, & ita morte peſſima vitam finiuit indignam. Nam Maximianus mox audire ſatellitis ſui Ritiouari perditione, vtrumque Criſpinum videlicet ac Criſpinianum gladio punire præcepit, qui iã iamq; imminente ceruicibus ſuis gratiarum Domino actionem perſoluentes, vitam præſentem felici morte finierunt. Ipſo die Romæ via Salaria 46. militum, qui ſimul baptizati à Dionyſio Papa, & mox iubente Claudio Imp. decollati ſunt: ibi ſunt & alij Martyres 121. inter quos fuerunt 4. milites Chriſti Theodoſius, Lucius, Marcus, & Petrus, ſcriptum in paſſione S. Sixti.

*videtur aliquid deeſſe.

E

Pſ. 22.

*delectati

F

G

VII. Cal. In Nicomedia natale Luciani, * Flori, & Heraclidæ, Martiani.

*Florij.

VI. Cal. Vigilia Apoſtolorum Simonis, & Tadęi. in Sardinia natale Proti & Ianuarij, & in Phrygia Eumeni, & Cononis, Diodori, & Metrouij.

V. Cal Apoſtolorum Simonis, & Thadæi, & Romæ S. Cyrillæ filiæ Decij Cæſaris, quæ ſub Claudio Principe iugulata, & necata eſt gladio, & ſepulta à Iuſtino Presbytero cum matre ſua iuxta S. Hippolytum.

IV. Cal. in Lucania S. * Iacinthi, Quintini, Felicianæ, Lucini.

*Hyacinthi, Quintii, Feliciani. & Lucij.

III. Cal. Romæ natale S. Pontiani Papæ, & Martyris, qui ab Alexandro Imperatore cum Hippolyto Presbytero in exilium eſt deportatus in Sardiniam inſulam vbi eſt defunctus.

H

II. Calend. in Gallijs S. Quintini qui ſub Maximiano Imperat. martyrium paſſus eſt, & poſt annos LII. inuentum eſt reuelante Angelo corpus eius, & ſepultum IIX. Calend. Iulij.

NOVEMBER.

Calend. Nouembr. In Caſtro Diuionenſi natale Benigni Presbyteri, qui cum Andochio conpresbytero, & Thyrſo Diacono miſſus eſt à ſancto Epiſcopo Polycarpo ab Oriente Galliam tempore Aureliani, qui prædicatione eius comperta vinctum eum, & cæſum ad ſe adduci præcepit, & audita ſermonum eius conſtantia ner-

A uis duriſſimis eum cædi fecit, & Terentio Comiti ſuperandum tradidit, à quo ad trochleas extenſus eſt, & cæſus, ac rurſum carceri mancipatus, mane Idola orando deſtruxit, & reductus eſt in carcerem, cui ſubulas decem calentes in manibus infixerunt, & à plumbo remiſſo pedes in lapide perforato fixerunt, & canes duodecim feroces eum eo incluſerunt per ſex dies, & attulit ei Angelos panem cęleſtem, ſubulas abſtulit, & eum de plumbo, ac ferro eripuit. Poſt hoc collum eius vecte ferreo tundi, & corpus lancea forari iubetur: quo facto Columba niuea de carcere Chriſtianis aſpicientibus ad cælos aſcendit, & odor ſuauiſſimus quaſi paradiſi ſecutus eſt: Diſcedente Aureliano à loco ſuperuenit Leonilla, & conditum aromatibus corpus nõ longè ab ipſo carcere ſepeliuit. Eodem die natale S. Cæſarij Diaconi, & Iuliani Presbyteri, qui videlicet Cæſarius tempore Claudij Imperatoris veniens ex Africa ad Terracinam Campaniæ ciuitatem. Dum contra Idololatras proclamaret in publico, tentus eſt à Firmino Põtifice, & in cuſtodiam recluſus, vbi diebus multis maceratus deinde traditus eſt Leontio Conſulari Campaniæ.
B Quem ille cum verbis ſuperare nequiret, iuſſit vinctum ante carpentum ſuum ducere, ligatis manibus, nudum, vſque ad templum Apollinis, quo cum peruenissent, ad orationem eius corruit templum, & occidit Pontificem Firminum, poſthæc recluſus in carcere à Luxorio primo Ciuitatis, fuit ibi annum, & menſem vnum. Deinde eductus in foro, à Deo dum oraret cæleſti luce circundatus, vt ipſe Leontius crederet, & Cæſarium qui erat nudus ſua chlamyde indueret, & baptizaretur, ac corpus, ac ſanguinem Domini acciperet de manu Iuliani Presbyteri: nec mora, dicta ſuper eum oratione Spiritum tradidit. III. Calend. Non. Tunc Luxorius iuſſit Iulianum, &
C Cæſarium mitti in ſaccum, & præcipitari in mare, qui eodem die reiecti ſunt ad littus, & ſepulti ab Euſebio ſeruo Dei iuxta vrbem Terracinam, & idem Euſebius poſtea martyrium paſſus eſt cum Felice Presbytero. Eodem die depoſitio Seuerini Monachi de Tiburtina ciuitate: Ipſa die memoria celebratur omnium Sanctorum, quod conſtituit Bonifacius Papa, qui delubrum vetuſtum, quod ab antiquis Pantheon vocabatur, concedente *Focato Cæſare, in honorē S. Mariæ Virginis & omnium Sanctorum dedicauit. Item in eodē die in Monaſterio Fulda dedicatio Eccleſiæ S. Bonifacij, & translatio corporis eiuſdem S. Martyris.

Phoca.

IV Nonas. In Africa natale Publij, Victoris, Hermetis, Iuſti, & Papiæ.

III. Nonas In Cæſarea Cappadociæ natale Germani, Dominini, Theophili, Vitalis, Iuſti, & Eremitis. Eodem die depoſitio S. *Permenij Confeſſoris.

Pirmini

II Nonas. Auguſtoduno depoſitio B. Proculi Epiſcopi. *Rotenus Galliæ natale S. Amantij Epiſcopi. In Gallijs *Beturicas depoſitio S. Iuſſoris pueri, & Confeſſoris, & in Nicæa Dominini In Africa natale Primi, Cæſarij, Gregorij, Porſiti, Amantis, Saturini, Victurinæ, Perpetuæ.

Rutbenu. *Apud Bituricas.*

D Nonis Nouem. In Tarracina Campaniæ ciuitate, Natale ſanctorum Felicis Presbyteri, & Euſebij Monachi tēpore Claudij Imp. qui videlicet Euſebius cum ſepeliſſet S. Martyres Iulianum, & Cæſarium, & ad ſepulchra eorū orans ac ieiunans multos conuerteret ad fidem, quos Felix Presbyter baptizabat: tenti ſunt ambo à Leontio filio Leontij Conſularis ob eam maximè cauſam, quia Cæſarius patrem eius Chriſtianum feciſſet, & ad forum ducti, nec ſuperati, inde in carcerem recluſi, & nocte eadem cum ſacrificare nollent decollati, atque in fluuio ſunt iactati, quorum corpora venerunt vſque ad mare, & reiecta ſunt ad littus, atque à Presbytero quodam de Capua nomine Quarto inuenta, qui ea mox impoſita vehiculo duxit in caſam ſuam, & curioſè quærens etiam capita inuenit, ac iuncta corporibus ſepeliuit iuxta S. Cæſarium.

IIX. Idus Nouemb. Depoſitio Wilbrordi Epiſcopi de gente Anglorum viri ſanctiſſimi, & miraculorum gratia inſigniſſimi: qui à Sergio Papa Romæ ordinatus in Germaniam ad prædicandum Verbum Dei eſt deſtinatus, ibidemque quieuit in pace.

E VII. Idus. In Africa natale Rogati, Donati, Iuliæ, Ianuarij. Eodem die natale S. Rufi Epiſc. vrbis Metenſis, & Confeſſoris, qui tranſlatus eſt à prędicta Vrbe, conſentiēte Drogone Præſule, in Wormacienſem pagum in villam, quæ vocatur Oterheim, temporibus HLudarij Imper. & HLudouici Regis, vbi etiam ſanctitas eius multis virtutibus claruit. *

Hic celebrantur in Martyrologio duo dies. Vide Errata.

IV. Idus Romæ depoſitio S. Leonis Epiſc. in Antiochia natale Demetrij Epiſc. *Amneſi, Euſtachij, & ſociorum eius. Aurelianis depoſitio B. *Minitoris Epiſcopi.

*Aniani, Euſeſis. *Memtoris.*

III. Idus. Depoſitio B. Martini Turonenſis Archiep. & Confeſſoris, cuius vita, & doctrina per miracula quæ Dñs per eum fecit, penè omnibus fidelib. claret, nec neceſſe eſt aliquid hic inde à nobis commemorari, quia ipſius vitā, virtutes, & ſigna Sulpicius Seuerus luculento ſermone manifeſtè deſcripſit: nec non & Gregor. eiuſdem vrbis Epiſc in miraculorum libris pleniſſimè diſſeruit. Eodē die paſſio celebratur Mennæ Martyris, qui militiam terrenā deſerēs, eò quod Diocletian Imp. ſæuitia Chriſtianos cogeret Idola colere, & Deos falſos adorare, S. famulus Dei primum in eremum receſſit, ac ibi Dño inſtanter ſeruiuit. Poſtea verò cum gentiles natalem diem prædicti Imp. celebrarent, venit in ciuitatem, & increpauit ſuperſtitioſos cultores Idolorum de vanitate ſua. Per Bagaſium Principem multis tormentis afflictus eſt, & eum à Chriſti fide
F auertere voluit, & in errorem gentilium, atque ad militiā terrenam reducere. Sed Chriſti Martyr penitus hoc contradixit. Tunc Præſes iuſſit eum primum in ſtipite tenſum neruis taurinis cædere, ita vt ſanguis è corpore eius fluens in circuitu terrā repleret. Poſtea iuſſit fieri ſpinas ferreas, & præcepit ligari ipſum S. Martyrem Mennam, & ſuper eaſdem trahi. Tunc Præſes iuſſit eum contra humeros diutiſſimè cædi. Deinde lampades ardentes mãdauit ſupponi corpori eius. Allato autem igne & ſuppoſito ei per duas fermè horas nullum verbum ad Præſidem dixit, ſed tantum clamabat ad Dominum dicens: *Chriſte Deus adiuua me*: nouiſſimè verò cum nullo modo eū Præſes à Chriſto ſeparare poſſet, iuſſit eum decollari. Sicque feliciter S. Dei relinquens præſens ſæculum ad cæleſte tranſiuit.

G II. Idus. In *Africa natale Sanctorum *Inantuli, Publi. in Cæſarea Cappadociæ natale SS. Germani, Theophili, Cæſarij, & S. Euſebij.

*Aſia *Aurelij & Publij. *Brity.*

Idib. In Turonis ciuitate Galliæ depoſitio S. *Bricci Epiſcopi, & Confeſſoris, qui fuit ſucceſſor S. Martini in Epiſcopatu.

XVIII. Cal. Decemb. In Heraclea ciuitate Thraciç natale S. *Clentini, & Theodoræ, Filomini, Ereclt, Martialis, Donati & aliorum multorum Sanctorum.

Clementini, Theodota, Philomeni.

VXII. Cal. In Africa natale SS. Secundi, Fidentiani, Valerici, & Martialis.

XVI. Calen. In Capua natale Augoſtini & in Africa Vitalis, Ianuarij, Lugduno Galliæ depoſitio S. †Euceri Epiſcopi.

† Euſeberij.

XV. Cal. S. Patris noſtri Gregorij miraculorum factoris, & in Aurelianis ciuitate Galliæ depoſitio S. Aniani Epiſcopi, & Confeſſoris.

H XIV. Cal. Paſſio S. Romani Martyris qui ſub Aſclepiade Præfecto gloriā ſacri Martyris adeptus eſt. Nā prædictus Aſclepiades cum vellet S. Romanum à fide Chriſti auertere, & in paganicū errorem redigere, validis tormentis illum afficiebat: Ipſe autem in fide recta, & confeſſione vera permanebat. Adſcitus etiam fuit in teſtimonium paruulus infans, vt ipſe oſtenderet in profeſſione ſua, vtrum Chriſtus Dei filius, an falſi Dij adorandi eſſent: Ad hoc infans reſpondit, Chriſtum Dei filium adorandum, non falſa numina Deorum. Iuſſit memoratus Præfectus ipſum infantulum valide tractari, ſed tamen eum vincere non potuit, nec in errorem ſeducere, tūc Aſclepiades iuſſit Romanum ſimul cum infante in carcerem mitti & poſtera die in validū ignē proijcere, ſed pluuia nimia à Deo miſſa illum extinxit. Ob hoc iratus Præſes infantulum iuſſit iugulari. Romano vero linguam abſcindere. Sed Dei gratia poſt linguæ abſciſſionem laudes Deo inceſſanter cecinit, & in Chriſti confeſſione perſeuerauit. Quod

A cum nunciatum eſſet Maximino genero Diocletiani, iuſſit eum in carcerem mitti, & ibi per noctem ſtrangulari. Sicque ſanctus Chriſti martyr XVIII. die Nouemb. menſis ad cœleſtia regna migrauit.

XIII. Calen. In Cæſarea Cappadociæ natale Maximi, Muciani, Neophyti, & aliorum XL.

XII. Cal. In Heraclea natale Baſſi, Dionyſii, & in Cappadocia Cæſareæ *Agapeti. *Agapiti.

XI. Cal. Natale Mauri Martyris, qui ab infantia Chriſtianus fuit, orationibuſq; & ieiuniis Chriſtum Dominũ deprecabatur, Eleemoſynis viduis, & egenis frequenter impenſis non minuebat. Cumque hoc per omnes dies vitæ ſuæ perageret, nutu Dei Spiritus ſanctus immiſit in ſenſum eius, vt Monaſterium ingrederetur. Cum ergo non multo tempore ibidem habitaret, ita cœpit ab vniuerſis fratrib. diligi, vt veluti patrem eum omnes venerarentur. Cumq; compleſſet annos octodecim agens vitâ Monachorum, introiuit in ſenſum eius deſiderium, vt S. Petri Apoſtoli ſedem viſitaret, & proficiſcens Deo auxiliante Romam peruenit, & cum omnia didiciſſet myſteria, vel regulam Eccleſiæ, multo magis in vrbe Roma B cœpit Chriſtianis, & egenis conſueta præbere ſolatia. Cũ vero illic demoraretur annis tribus, eodem tempore, quo Imperium obtinuit Numerianus impiiſſimus, & cœpit per ciuitates vel prouincias ſuas præcepta *arguenter dirigere, vt ſi quis Chriſtianus inuentus fuiſſet, & non Diis immolaret, diuerſis ſuppliciis maceratus morti traderetur. *ita MS. Ipſo namq; in tempore cum Præfecturam Romę promeruiſſet Celerinus, & ipſe Idolis deditus diu requiſiſſet per omnes ciuitates vel loca, vt ſic vbi Chriſtiani reperirentur, diuerſis generibus tormentorum affecti deficerent: Hic beatum Maurum multiplicibus tormentis afflixit, hoc eſt, iuſſit eum primum fuſtibus nodoſis cædi: Deinde plumbatis maxillas eius cõtundi: poſtea in equuleo ſuſpenſum vngulis radi & lampades ardentes lateribus eius applicari: ad extremum vero caput eius amputari. Cuius corpus noctu nautæ Africani cognoſcentes eum ex ſua patria ortum rapuerunt, & voluentes eum linteaminibus mundis cum aromatibus poſuerũt in ſarcophagum ſcripſerunt ad caput eius dicentes: *Dei, & Chriſti Ieſu famulus Maurus *hunc ſæculum pro Chriſti fide relinquens vitam æternam adquiſiuit*: poſt aliquantos dies occulte eundem C ſarcophagum ſuum in nauem omnes nautæ vno animo *hoc leuauerunt. Quo facto peruenit ad præfecti Celerini notitiam, & iratus iuſſit omnes nautas comprehendere. Quo audito omnes fugerunt, & nullus eorum inuentus eſt, videns hæc Celerinus præfectus, conſilio Diaboli armatus, iuſſit eandem nauim, in qua Martyris corpus erat, ſarmentis impleri, & igne ſuppoſito in medio mari comburi, ſed gubernante Domino Martyrem ſuum, vbi Chriſtus voluit, ad portum ſalutis perduxit.

X. Cal. S. Ceciliæ, quæ & ſponſum ſuum Valerianum, & fratrem eius Tiburtium ad credendũ Chriſto, ac martyrium perdocuit, & ipſa deinde martyrizauit, ignẽ quidem ſuperans, ſed ferro occiſa ſub Almachio vrbis Præfecto. Eadem die S. Mederaſiuæ Virginis. Ipſo die natale Longini Martyris, qui militiam terrenam exercens, illo tẽpore, quo Dominus cruci affixus, adſtans, iuſſus à Pon- Mat. 27. tio Pilato præſide, latus Domini lancea percutiens aperuit, & videns ſigna quæ fiebant propter Dñm Sole ob- D ſcurato, & terra commota, credidit in Dñm noſtrum Ieſum Chriſtum, & percutiens pectus ſuum voce magna dicebat: *Vere filius Dei eſt hic.* Et poſthæc recedens à militia inſtruebatur Dñi præceptis à ſanctis Apoſtolis, & venerabilia Chriſti mandata ſeruans, accepit ſignaculũ fidei, totumq; ſe obtulit Dño, faciens Eleemoſynas, & caſtitate corpus continens, puram cuſtodiebat conſcientiam, cæleſtem vitam gerens in terra. Hic cum eſſet Cæſareæ Cappadociæ, vixit habens quietam Monachorũ vitam annis 28. & multos auertens ab iniquitate, illuminabat verbo veritatis, prohibens Idolorum ſacrificia, ſeminans verbo Dñi venerabilia præcepta. Igitur cum Octauianus Præſes hoc audiſſet, iuſſit eum ſibi exhiberi, volens auertere illũ à Chriſti fide, & vera religione, multiſq; eum tormentis ob hoc afflixit: nouiſſime vero capitalem ſententiam illum iuſſit ſubire, ipſeque Præſes poſtea orans iuxta corpus S. Martyris recepit viſum, & ſanitatem, quam propter ſcelera ſua ante perdidit. E

IX. Cal. Romæ S. Clemẽtis Epiſcopi, qui iubente Traiano miſſus eſt in exilium trans Pontum mare, vbi multis ad fidem vocatis per miracula, & doctrinam eius, præcipitatus eſt in mare ligata ad collum anchora, ſed receſſit mare orantibus diſcipulis eius per tria millia, & inuenerunt corpus in arca ſaxea in templo marmoreo, & anchoram iuxta. Eodem die natale S. Felicitatis matris ſeptem filiorum, Martyris, quæ iubente Antonino decollata eſt pro Chriſto, & in Monaſterio Bobio depoſitio S. Columbani Abbatis. Natale S. Trudonis Confeſſoris.

VIII. Cal. Romę natale S. Chryſogoni qui ſub Diocletiano martyrium compleuit. Scriptũ in paſſione S. Anaſtaſiæ. Ipſo die natale S. Creſcentiani, qui erat cum Cæſario Diacono, & Largo, & Smaragdo in carcere ſub perſecutione Maximini filij Maximiani, & eductus iubente Carpaſio Vicario de carcere ſuſpenſus eſt in equuleum, & fuſtibus cæſus, vnguibus raſus diutius. Deinde flammis circum latera eius appoſitis diu vſtulatus, emiſit Spiritum F & ab Ioanne Presbytero ſepultus eſt, in cœmiterio Priſcillæ. Ipſo tempore Maximinus interfecit ſororem ſuam Artemiam, ſcriptum in geſtis Marcelli Papæ.

VII. Cal. Natale S. Petri Epiſcopi Alexandriæ, qui cũ eſſet omnibus adornatus virtutibus, in ſcripturis quoque diuinis nulli priorum inferior, vere & Sacerdos, & hoſtia Dei, ſubito rapitur, atque ex Maximini præcepto capite obtruncatur, cum quo ſimul, & alij plures ex Ægypto Epiſcopi trucidantur. Scriptum in hiſtoria Eccleſiaſtica libro IX. In Nicomedia paſſio beati Marculi Sacerdotis, & Martyris, qui temporibus Conſtantis Regis tyrannice per Macharianum, & Paulum perſecutores maximus martyrium pro Chriſti nomine pertulit. Nam cum variis tormentis afflictus eſſet: tamen à profeſſione rectæ fidei nullo modo auerti potuit: ad extremum vero per prædictum Macharianum in altiſſimam rupem adductus, inde præcipitatus eſt, ſed tamen Chriſto protegente corpus eius integrum inter aſperrimos ſcopulos, atque acutiſſimos ſeruatum eſt: Anima vero egreſſa de corporis erga- G ſtulo ad vitam migrauit æternam.

VI. Cal. Romæ depoſitio Sirici Epiſcopi, & Saturnini, & in Aquilea Valentini Epiſcopi, & in Capua Nicanoris, Caſſiani, & Feliciſſimi. Auguſtoduno depoſitio S. Amatoris Epiſcopi.

V. Cal. In Nicomedia natale Marcelli, Petri, Numeri, Hierenæ, & Meluſæ. & depoſitio Optati Epiſcopi.

IV. Cal. In Syria Trophimi, Theodoli, Expicati, Euceri, Euſebij & Iulij.

III. Cal. Romæ natale S. Saturnini, *Serij, & Siſinnij Diaconi ſub Maximiano, à quo primo inter alios damna- *ſenis. ti ad fodiendam arenam ad faciendas thermas Diocletianas. Deinde in carcere diu ſunt macerati, vbi multos gentiles docentes baptizabant; & denuo educti vincti catenis, ac nudis pedibus ante præfectum vrbis Laodi. iuſſi ſunt in eculeo leuari, & attrahi neruis, & fuſtibus, ac ſcorpionibus cædi, quibus etiam poſtmodum flammas ad latera iuſſit apponi & depoſitos de equuleo capite truncari, quorum corpora cum Ioanne Presbytero colligens Thraſon vir Chriſtianiſſimus, qui de facultatib. ſuis H Martyribus multa miniſtrauerat, ſepeliuit in prædio ſuo via Salaria. His in medio certamine poſitis crediderunt duo milites Papias, & Maurus, qui mox comprehenſi à Laodicio, & nõ multo poſt martyrio coronati ſunt. Scriptum in geſtis Marcelli Papæ. Eodem die in Galliis ciuitate *Mannetis, Saturnini Epiſcopi, & Martyris. Ipſe vero Saturninus Martyr refertur, ab Apoſtolorum diſci- *Toloſæ pulis ordinatus in vrbem Toloſatium eſt directus, qui impulſu Paganorum bouis petulci religatus veſtigiis per gradus Capitolij præcipitatus, præſentem finiuit vitam, capitis compage diſperſa, cuius reliquiæ in pluribus locis miraculis claruerunt.

II. Cal. Natale S. Andreæ Apoſtoli, qui interpretatur viridis, vel decorus, frater Petri. Hic prædicauit Scythiã. & Achaiam, ibique in ciuitate Patras cruci ſuſpenſus oc-

[illegible] dot[illegible]us communionem Dominici corporis & [illegible]nsaccepit. Paſſa eſt tempore Diocletiani, & Maximiani.

XIX. Calend. Ianuar. In Antiochia natale Druſi, & ſociorum eius Zoſimi, & Theodoti. Lugduno Galliæ ſancti Viatoris Epiſcopi. Remis, Nicaſii Epiſcopi, & *Sa[illegible] repi. Viennæ Lupicini Epiſcopi, Aſpediæ, Theodoli. *Eutropiæ

XVIII. Calend. In Africa natale Fauſtini, Lucij, Candidi, Cæliani, Marci, Maximi, Ianuarij, Fortunati.

XVII. Calend. Rauennæ, Valentini, Naualis, Agricolæ, Concordij. Arelato dedicatio Baſilicæ & altaris S. Geneſij Martyris.

XVI. Cal. Sancti Ignatij Epiſcopi, & Martyris, qui tertius Antiochiæ poſt Petrum Apoſtolum Epiſcopus, vndecimo Traiani anno ad beſtias vinctus Romam miſſus eſt, reliquiæ ductæ corporis eius Antiochiæ iacent extra portam Dafniticam in cœmiterio Eccleſiæ.

XV. Cal. Laodicea ciuitate Theotimi, Baſiliani. In Africa, Quinti, Simplicij, Pomponij, & Pauli.

B XIV. Calen. in Nicomedia Zoſimi, Cyriaci, Pauli, Secundi: natale ſanctorum Anaſtaſij, & *Siddimi Epiſcoporum. Antiſiodoro B. Gregorij Epiſcopi. *Syndimi.

XIII. Calend. in Thracia ciuitate Gildo, Baſili. Romæ Zephyrini Epiſcopi. In Oriente natale ſanctæ Teclæ virginis, & S. Liberati.

XII. Calen. Thomæ Apoſtoli, qui interpretatur abyſſus, & Didymus, hoc eſt Chriſti ſimilis. Hic Parthis, & Medis prædicauit, & deſtinatus ad Orientalem plagam, ibique Euangelium prædicauit. Lancea enim ibi tranſfixus occubuit in Calamia Indiæ ciuitate: ibi ſepultus eſt cum honore XII. Calen. Ianuarias, & in Tuſcia Ionis, & Feſti.

XI. Calend. In Antiochia natale ſancti Baſilei, & Romæ via Lauicana inter duas lauros natale ſanctorum XXX. Martyrum, qui omnes vno die coronati ſunt. Romæ via Portuenſi depoſitio ſancti Felicis Epiſcopi, & alibi paſſio Theodoſiæ virginis, & Didymi Monachi.

C X. Calend. Natale Gregorij Presbyteri, qui temporibus Diocletiani, & Maximiani Imperatorum in Spoletana Vrbe, ſub Flacco & Tircano iudicibus multa tormenta paſſus eſt, hoc eſt, primum fuſtibus nodoſis cæſus, poſtea in craticula ignea vri iubetur: ibique terræmotu magno facto intra ciuitatem Spoletanam oppreſſæ ſunt, plusquam trecentæ animæ paganorum. Deinde in carcerem miſſus, & lampadibus ardentibus in lateribus accenſis, ad extremum vero in medio amphitheatro ab Aqualino ſpathario capite truncatus, ſicque ad æternam gloriam migrauit. Depoſitio Victoriæ Romæ ſub Decio, quæ cum eſſet deſponſata viro pagano Eugenio, & nec nubere vellet, nec ſacrificare, poſt draconem peſtilentum de illis locis expulſum, & poſt alia multa facta miracula, inter quæ virgines plurimas, quas ad ſeruiendum Domino in ſpelunca, qua prius draco habitauit, adgregauerat, percuſſa gladio in corde à carnifice Thaliaco comite rogatu ſui Sponſi. Depoſita eſt autem X. Calend. earundem. In Nicomedia natale Martyrum XXXV. & in alio loco Euariſti, Victoris, & aliorum 532.

D IX. Calend. Ianuarij in Tripoli ciuitate S. Luciani, & natale Sanctorum Metrobij, Pauli, *Zenonis, Theuſtini, Timiſti. In Antiochia Syriæ, natale ſanctarum virginum XL. Canonicarum, & aliorum II. ſimul Druſi & Donati. *Zenobij, Theſtini, & Druſi.

VIII. Calend. In Bethlehem natiuitas Domini noſtri Ieſu Chriſti ſecundum carnem, & natale S. Anaſtaſiæ, quæ tempore Diocletiani primo duram, & immitem cuſtodiam à viro ſuo Publio pertulit. In qua tamen à Chryſogono Confeſſ. Chriſti multum conſolata, & confortata eſt. Deinde à Præfecto Illyrici in grauiſſima æque, & diuturna cuſtodia macerata eſt, in qua duobus menſibus refecta eſt cœleſtibus eſcis per S. Theodoten, quæ prius martyrium paſſa eſt. Deinde naui impoſita cum ducentis viris, & ducentis fœminis, vt demergerentur in mari, perlata eſt ad Inſulas Palmarias, vbi per manus &

E pedes extenſa, & ligata ad palos fixos, & circa media eius ignis accenſus eſt. In quo martyrium conſummauit, & omnes qui cum illa venerant, variis interfectionibus martyrium celebrarunt. Eodem die natale S. Eugeniæ virginis, quæ erat filia Philippi Præfecti Alexandriæ, & totius Ægypti ab Imper. illuc tranſmiſſi. Hæc ergo propter fidem Chriſti, & caſtitatis amorem ſpreuit ſeculi item habitum, & delicias mundi: induta eſt veſte virili, & pergens ad S. Helenum Epiſcopum, ſimul cum Proto, & Eugenio Eunuchis ſuis, per quem baptiſmate abluti, monaſterium Monachorum ingreſſi ſunt, ſub virili habitu monaſticè conuerſantes, vbi defuncto Abbate S. Eugenia in locum Abbatis ſtatuta eſt, vbi ſancta conuerſatione, & miraculis claruit. Nam Melantiam quandam fœminam à febre ſigno crucis ſoluans: ſed Diabolo inſtigante ipſa Melantia eam ad concubitum ſuum pertrahere voluit, ſed cum hoc non conſenſiſſet, accuſauit eam, quaſi Eugenius Monachus, & Abbas eam ſtuprare voluiſſet. Sed hæc omnia per Philippum præfectum falſa inuenta ſunt, quia ipſa Eugenia ſeſe fœminam eſſe demonſtrauit, non virum. Hoc etiam conſiderato Philippus pater eius, & Claudia mater, fratreſque Eugeniæ Auctus, & Sergius conuerſi ſunt ad fidem Chriſti, & baptizati ſunt. Poſtea vero S. Eugenia cum Proto, & Hiacyntho Romam perrexit, vbi & martyrizata eſt iuſſu Gallieni Imperat. per Nicetium Præfectum vrbis, qui cum eam cogeret Deæ Dianæ ſacrificia exhibere, & illa nollet acquieſcere: imo ipſum ſimulachrum in puluerem redegiſſet, iuſſit eam Præfectus ſaxo ad collum ligato in Tyberin proiicere, ſed inde Dei gratia liberata, poſtea in fornacem ardentem miſſa eſt, ſed nullo modo ab igne eſt læſa. nouiſſimè verò in die natalis Domini, ſicut Saluator ipſe ei ante reuelauit, per ſpiculatorem in cuſtodia poſita interfecta eſt. Sicque ad cœleſte regnum migrauit.

F VII. Calend. In oppido Hieroſolymitano Coſargamala paſſio S. Stephani primi Martyris, & Diaconi.

VI. Calend. Adſumptio S. Ioannis Euangeliſtæ apud Epheſum, & ordinatio Epiſcopatus S. Iacobi fratris Domini, qui ab Apoſtolis primus ex Iudæis Hieroſolymis eſt Epiſcopus ordinatus, & medio Paſcha martyrio coronatus.

G V. Calend. In Bethlehem natale ſanctorum Infantum lactantium, qui ſub Herode paſſi ſunt pro Chriſto.

IV. Calend. In Africa natale *Domici, Victuri, Creſcentij, Primiani, Lyboſi Epiſcopi. & Romæ, in cœmiterio Calliſti Felicis, & Boniſacij Epiſcopi de ordinatione.* *Dominici, Victoris. *Videtur aliquid deeſſe.

III. Calend. Turonis depoſitio beati Perpetui Epiſcopi, qui ſancti Martini Eccleſiam ædificauit.

II. Calend. Depoſitio ſancti Sylueſtri Epiſcopi, & Confeſſoris, & paſſio S. Columbæ virginis, Senonis ſub Aureliano Imperatore, quæ ſuperato igne cæſa eſt.

F I N I S.

H

HRABANI MAVRI EX MAGISTRO ET FVLDENSI ABBATE ARCHIEPISCOPI MOGVNTINI.

POEMATA DE DIVERSIS

Nunc primum vulgata & scholiis illustrata.

STVDIO. R. P. CHRISTOPHORI BROWERI Societatis IESV Presbyteri.

LECTORI SALVTEM.

EN tibi, amice Lector, Hrabani verſus es Veſpillonum manibus extorti, quos ex probato & peruetuſto MS. cuius tamen Poſſeſſor latere voluit, renatos, tanquam à libitina vel inferis reducere & Domino ſuo reſtituere viſum eſt. Libri Membranacei ſed male excepti, Inſcriptio erat.

VERSVS HRABANI DE DIVERSIS XIV. Ord. XIX.

QVæ manifeſta velut Σύμμικτα κλοπῆς, & compilatæ Bibliothecæ iodicia. Interim rogaris vndique ad hæc mutila Poemata ſananda auxilius, exigua ab eruditis adhuc ſpes affulſit. Vnde licet in præſentia, iuxta Catonis dictum, es bibere nequeam. *Quod neque aceat neque muceat*, in triduum proximo tamen, vt ille loquitur, Viri boni arbitratu, Hrabani Pietatem & Sapientiam ceu vinum, deguſtes, licebit. Vale & fruere.

AD PASCHALEM PAPAM.

POntificalis apex, primus & in orbe ſacerdos,
Petri ſucceſſor, Pauli digniſſimus hæres,
Paſchalis paſtor, Sanctorum ciuis in arce,
Reſpice nos miſeros, perduc ad paſcua vitæ,
Paſchalem ſequimur, Paſchalis ad æthera pergat,
Chriſte Deus noſter, Chriſtus Rex ſuſcipe votum.
Limina pande poli, Paſchalis vt intret in aulam,
Grexque ſuus ſecum, tu Paſtor ſancte, valeto.

Ad Gregorium papam de libro Sancta crucis Sancto Petro directo.

SEdis Apoſtolicæ Princeps, lus aurea Romæ,
Et decus & doctor, plebis & almus amor.
Tu caput Eccleſiæ es, primus Patriarcha per orbem,
Præclarus meritis & pietate potens.
Sal terræ, mundi lux, atque vrbs inclyta Chriſti,
Perpetuæ præbens lucis iter populo.
Veſtra valet cœlum reſerare, & claudere lingua,
In terris poſitus clauiger æthereus.
Tu renouator ades patriæ, ſpes, rector, honorque,
Dulcis amor cunctis, dignus amore Dei.
Tempora ſunt huius vitæ nunc plena periclis,
Bella mouent gentes, ho[illegible]s vbique furit.
Vnde opus eſt valde, tua quod protect[illegible] fortis
Succurrat miſeris, quos inimicus odit.
Eripe ſancte pus[illegible] precibusque ſacratis
Commiſſum tibimet Paſtor ab hoſte gregem.
Vt tua laus maneat, merces & gloria ſemper,
Cum Chriſto in cælis regna beata tenens.
Principi Apoſtolico Petro coniunctus in æuum,
In terris* vicem cuius & ipſe geris.

Offert munus Pontifici.

PRæſul amate Deo te Papa Gregorius, oro
Inter oues proprias me vt miſerum numeres.
Sisque tui famuli [illegible]
Æterno Domino [illegible] precibus.
Qui ſe totum offert, parua hæc & dona miniſtrat,
Commendans tibimet ſeque ſuaque ſimul.
Per te vt alma Crucis laus nunc acceptior eſſet,
Principi Apoſtolico munere nulla Petro:
Quæ Chriſti ad laudem conſcripta eſt, tempore priſco,
Ludere dum libuit carmine verſifico.
Credo quidem memet per te conquirere poſſe,
Vitam, quam nequeo per propria merita.
Te Deus æternus mundi mitiſſimus auctor,
Tempore longæuo protegat atque regat.
Vt valeas, vigeas, ſanus & proſpera captes,
Hic & in æternum regna ſuperna metas.
Te vigilem ſeruet, qui non dormitat in æuum,
Nominis atque tui reſtituat meritum.
Vt vigil, & cautus Paſtor Gregorius adſis,
Sancte tuis ouibus, Papa beate, Vale.

Verſus Mauri ex perſona Albini magiſtri ſui de libro Sancta Crucis ad Sanctum Martinum directo: vbi Magiſter pro diſcipulo ſuo Sanctum Martinum deprecatur.

SAncte Dei Præſul meritis in ſæcula viuens,
Cauſſam, quam ferimus, ſuſcipe mente pia.
Nempe ego cum fueram Cuſtos humiliſque miniſter,
Iſtius Eccleſiæ dogmata ſacra legens
Hunc puerum docui, diuini famine verbi,
*Ethicæ monitis, & ſophiæ ſtudiis.
Ipſe quidem Francus genere eſt, atque incola ſiluæ,
Bochoniæ huc miſſus diſcere verba Dei.
Abbas namque ſuus Fuldenſis Rector ouilis,
Illum huc direxit, ad tua tecta pater.
Quod mecum legeret metri *Scholaſticus artem,
Scripturam & ſacram, rite pararet ouans.
Aſt vbi ſex luſtra impleuit iam ſcribere tentans,
Ad Chriſti laudem hunc edidit arte librum.
Quo typicos numeros, tropicas & ritè figuras,
Indidit, vt dona panderet alma Dei.
Paſſio quid Chriſti mundo conferret honoris,
Qualiter antiquum vinceret & *celydrum.
Quod ſic venturum ſancti cecinere Prophetæ,
Ac libri legis grammate ritè dabant.
Et quia ſe meminit nutritum in *domate claro,
Iſtius ecce loci, hinc tibi dona feret.
Quæ licet indigna & vilia ſint, tu tamen ipſa,
Patronus miris, accipe quæſo, piè.
Altithrono & redde pignus quod præſtitit ipſe,
Inſtanter poſcens artifici veniam.
Qui quantum potuit, fecit, *non quantum debitor ipſe,
Extitit, vt grates redderet ore Deo.
Crimine pro miſeri largas tu funde precari,
Alme preces Domino, ſicque iuuato tuum.
Qui multa infanda ſemet *fatetur egiſſe,
Ætas laſciua, quania patrare ſolet.
Sed ſpes firma manet, bonitas & firma Tonantis,
Ipſum quod ſaluet Omnipotens medicus.
Sanguine qui proprio lauit debita mundo,
Abluit & fonte crimina multa ſacro.
Tantum tu precibus ipſum meritiſque ſacratis,
Commenda Chriſto, ſicque beatus erit.
Præſentem & vitam peragit, ſoſpeſque futuræ,
Seruatur patriæ, protege Sancte, tuos.

Margin notes: Opus de S. Cruce. / Gregorium vt vigiles. / Albini officium apud Turones. / Hraban* Francus ed[illegible] / S. Crucis Acroſtiba. / *Chelydrum qui ſerpens a[illegible] qua terraq[illegible] / Apud Turones Hrabanus vixit. / *nam. / Ad S. Martinum. / *ſemet egiſſe fatetur.

AD GERFRIDVM EPISCOPVM.

I.

SIt longæuus amor, ſis ſoſpes tempore multo,
Cum Chriſto regnans tempore perpetuo.
Hoc Rhabani vilis Gerfredo poſcit vbique,
Exaudi Chriſte, tu ſine fine, Vale.

A

2. *Oratio Mauri ad Deum.*

OMnipotens genitor, qui rerum es maximus auctor,
Nate coæqualis, Spiritus atque Dei.
Vnus natura, perſonis trinus & ipſe,
Viuificans cuncta, vita beata Deus.
Reſpice me miſerum, flenti & miſeratus adeſto,
Qui grauiter peccans æger in orbe * dego.
Eripe me his inuicte malis, procul omnia pelle,
Quæ mentem & corpus crimina dira tenent:
Nam vitam variis macularum erroribus omnem,
Atque tuam legem ſpernere non timui.
Lingua, mente, manu commiſi noxia multa,
Textus Euangelij quæque vetare ſolet.
Et quid tunc volui deceptus fraude maligni,
Quemue ſequebar amens, decipulam hoſtis amans.
Ac miſer inferni redolentia ſulphure ſtagna,
Ignem cum verme, perpete cum gemitu.
Elegi amare magis, quam dulcia gaudia cæli,
B Thuriferos campos, quam Paradiſe tuos.
Heu miſer, heu demens, vbi nunc tua vita periret,
* Quo ſine dares gemitus tortus in igne * dite.
Ni Deus immenſæ bonitatis verus amator,
Humanæ formæ, retraheret miſerans.
Fit quoque, quod dudum Pſalmiſta ait voce canebat,
Cum ſtupuit mirans dona ſuperna Dei.
Ni foret adiutor Dominus, iam inferous haberet,
Sontem trux animam, & cruciaret eam.
Nunc Deus alme tuum famulum pietate ſueta,
Conuerſum recipe, quem dolor excruciat.
Sana contritum, ſicut eos ſolabere mæſtum,
Indulgens quæſo crimina cuncta tuo.
* mærentia. Da mihi ſpem veniæ, fac corda * merentia læta,
Commutans lacerum, iam facis placidum.
Daque fidem plenam, da ſpem, da pignus amoris,
Mandataque tua corde manuque geram.
Strinxi me voto, comple hoc pius arbiter orbis,
Natura fragilis quod celerare nequit.
C Sitque opus omne tuum, quodcunq; expendis alumno,
Sit tibi laus ſoli, gloria ſitque tua.
Cum velis vitæ finem, finemque laboris
* *Imponere, ſeruo tunc miſerere tuo.
Ne occultus ſæuus noceat, ne Tartarus ardens,
Miſſus ſed Incis ducat ad aſtra poli:
Dum iudex venias meritorum iura rependens,
Iuſtifices ſeruum tunc, precor ipſe tuum.
In dextra ponens, cum iuſtis præmia reddens,
Cernam quod vultum lucis in arce tuum.
Te bone Ieſu precor, Rector, Saluator & auctor,
Quicquid protuleram me loquendo prece hic.
Suſcipias, miſerans famulum clementer, & audi,
Ardua poſcenti, des quoque regna poli.
Portio ſim plebis, laudes & in ordine cantem,
Sanctorum gratulans cantica grata tibi.
Gloria magna Deo, ſemper tibi gloria Chriſte,
Amen, in æternum, gloria magna Deo.

3. *Verſus ad amicum.*

SAlue fidus amor, felix dilectio ſalue,
Soſpes in orbe mane, ſoſpes in ore mone.
D Carmina nempe tua dico meliora Maronis,
Carminibus celſi cantibus Ouidij.
Odis, quas cecinit Flaccus, verboſus Homerus,
Corduba quem genuit, Africa quem tenuit.
Hi quia protulerant pompoſis falſa Camœnis,
Rite rabeſcentes morſibus inuidiæ.
Tu deuota pijs connectis vincula verbis,
Decantans placide pectora amica notans.
Hoc rogo noſter amor faciat, rogo verſibus; oro,
Quod noſtris ſcriptis ſedulus ardor erat.
Sermo decorus ſonet, ſeruetur regula dictis,
Neruis & certis verſus in arte meet.
Sic tua tunc ſobrio decoratur fiſtula cantu,
E
Laudaturque modo iure Poeta bono.
Det tibi ſumma Patris ſermonem lingua loquela,
Chriſtus in arce Deus, Rector in orbe pius.
Spiritus atque ſuus faciat tibi corda benigna,
Mentibus ac verbis vt Domino placeas.
Hæc tibi nunc breuiter feſtinus calle viator,
Scribere compulerat, tu ſine fine Vale.

4. *Ad Baturicum* * *Epiſcopum ex perſona Iſanberti.*

Ratiſbonenſem.

VAde libens charta, pro me tranſire iuberis,
Ipſa ſalutatum domata Patris adi.
Vrbem Regenſem minitantia mœnia cælo, Ratiſbona.
Qua fluuius Regan labitur arua rigans.
Illuſtrem hicque virum Batoricum quæſo require,
Cui domus & patria Norica tellus ouat. Norica tellus.
Hunc ibi ſi inuenias, ſupplex ei dicito, Salue,
Præſul honeſte Dei, plebis & altus honor.
Te celſum humilis Monachus, te ſancte Sacerdos,
Compellat ſcriptis, dona ſuperna petens,
Viribus vt corpus vigeat, ſapientia mentem,
Imbuat, & totus ſoſpes vbique * degas. *
Grates ſponte offert, laudat largiſſima corda, F
Prædicat & dona, quæ ſibi contuleras.
Altithronum poſcit, qui diues regnat vbique,
Mercedem meritis reddat vt ipſe tuis.
Accipe ſancte Pater, labijs quod præſtat alumnus,
Offert ſuppliciter quod tibi mente manu.
Nomen namque tuum perpendas, ſicque vereri,
Officium tractes, quod dedit omnitenens.
Tu Decus es populi, vocitaris Epiſcopus ipſe,
Et ſuperintendens, dux eris atque gregis. Baturici Epiſcopatum.
Sal terræ, mundi lux accenſaque lucerna es,
Vrbs firma, & celſi montis in arce ſita.
Ducque via populos anguſta, & præuius ito,
Vexillum portans primus in arma pete.
Victor victores ſuperando hoſtilia caſtra,
Exponis Regi præmia larga merens.
Paſtorum ſummus Paſtorem conſtituit te,
Paſce gregem Chriſti, proximus ecce venit. G
Sic catus & cautus attendis ouilia circum,
Ne lupus irrumpat, ne leo dilaceret.
Nec fur effodiens intrans mactauerit agnum,
Sed Paſtor veniens omne pecus habeat.
Iudex præcinctus migrans tibi rite miniſtret,
Et ſuperexaltet omnia dona ſua,
Agmina quo læta exultant, quo Virginis agnus
Paſcit cum toto & grege rite ſuo.
Hoc huc tu properans feſtina pergere Paſtor,
Hucque tuos tecum iobere ſancte Pater:
Sicque tui iure cenſeris nominis auctor,
Si Batorich pareas ore monendo tuos. Baturici etymon.
Si Chriſti regnum cœlorum, ſi annuis arcem,
Auferes ſi vitia, ſi ſacra dona dabis.
Hæc quoq; pauper inops, quamuis ſis ſummus honore,
Milit congeſta, accipe mente pia.
Nec ſpernas vilem, cum gazas geſtet in arca,
Mens tibi deuota munera grata ferat.
Nominis ergo mei, ſi vlla te cura momordit,
Nomen Iſanbertum me retinere ſcias.
Tu lapis altaris, tu gemma in ſtemmate Regis,
Tu clauis regni es, limina pande poli.
Sum tibi deuotus, ſaluet te gratia Chriſti, H
Sum tibi mente pius, audit ab arce Deus.
O pater alme poli cuſtodi ſemper amicum,
Hoc peto Nate Dei, Spiritus atque Dei.
Qui triplex, ſimplex cœlorum ſceptra gubernas,
Mundum fine capis, lumen & arce dabis.
Viuat hic ſoſpes, vitam ſuper æthera quærat,
Poſſideat vitam ſemper in arce tuam.
Quem videam lætum, lætus ſimul ipſe manendo
In cœlis tecum ſummus in arce Deus.
Amen, hoc fiat, O-ſanna fideliter hoc ſit,
Poſcamus ambo hoc, dulcis amice Vale.

A

5. Oratio ad Deum.

O Deus æterne, mundi ſanctiſſime Rector,
Te mea mens ambit, animæq; ac viuida virtus,
Laus, amor atque decor, cordis tu lumen honeſtum,
Membrorum geſtum, tu oculorum reddis & vſum,
Auribus auditum, manibus opus indis amatum.
Quicquid tellus habet, Pontus atque* æthera claudunt,
Et quicquid ſentit, ſapit, eſt, & viuit vbique,
Omnia nempe tua ſapientia condita ſulſit,
Viuificat, ſeruat, valido & regit omnia nutu,
Fac me ſumme pius toto te corde fateri
Te ſermone loqui, te diſcere dogmate recto,
Quærere te manibus, pura te & mente precari.
Tu via, tu virtus, tu vita, & ianua vitæ,
Tu merces operis, tu factor, tu quoque doctor.
Da mihi nunc veniam miſero, & mea crimina laxa:
Fac me velle bonum, ſcire actu, & rite probare,
Sicque tuum lætum tribuas tunc cernere vultum,
B Perpetuo, & vera me gaudia carpere fructo.

6. Ad Præclarum Epiſcopum.

ANtiſtes Domini meritis in ſæcula viuens,
Doctor in orbe pius, magnus amor populis.
Nomine Præclarus, præclarus & arte magiſter,
Clarus & imperio, clarus & officio.
Sanctus Apoſtolica præfulgens mente Sacerdos,
Gaudia qui Chriſti de grege, Paſtor habes.
Præclari Epiſcopi encomiũ. Iuſtitiæ cultor, ſanctæ & pietatis amator,
Firmus in officiis, verus in eloquiis.
Tu decus Eccleſiæ, plebis laus, gloria Cleri,
Exemplum vitæ, forma ſalutis ope.
Sal terræ, ſic lux mundi, atque vrbs inclyta Chriſti
Æterni Regis ſtemmate gemma nitens.
Te Deus æternus multis feliciter annis
Concedat ſacrum multiplicare gregem.
Veſtra valet cœlum reſerare & claudere lingua,
In terris poſitos Clauiger æthereus.
C Te accendit Chriſtus, poſuitque in plebe lucernam,
Omnibus vt niteas dogmate, pace, fide.
Pande viam cunctis per dogmata ſacra ſalutis,
Vt ſis perpetuæ lucis iter populo.
Tempora ſunt huius vitæ nunc plena periclis,
Nunc ruit orbis honor, deficit ipſe ſimul.
Quæ ventura Deus prædixit ſanctus in orbem,
Sæpius adueniunt ſigna tremenda nimis.
Frondea nunc ficus, flores è cortice mittit,
Æſtiuos ſignans accelerare dies.
Sic hæc ſigna diem Domini teſtantur adeſſe,
Quo pius & iuſtus Rex Deus adueniet.
Eripe ſancte pius monitis precibuſque ſacratis,
Commiſſum tibimet Paſtor ab hoſte gregem.
Illius eſt ſtudium, cum pergit ouilia circum
Vt mactet, perdat, diſſipet ac noceat.
Nempe tuus niſus ſemper ſit de grege Chriſti,
Illæſum vt ſerues, conſociansque ſuos.
Ille tumens cecidit celſa de ſede ſuperbus,
Tu humilis ſcande regna ſuperna poli.
D Ille ima ſuadet, at tu cœleſtia ſemper,
Plenus & ille dolo, tuque amore Dei.
Hoc opus antiqui Patres fecere per orbem,
Quorum dicta modo pagina ſacra canit.
Et vin ntis honor lato celebratur in orbe
Cœleſtis quorum nomina charta tenet.
Hoc opus, hoc ſtudium magni eſt Paſtoris in orbe,
Nempe talenta ſibi multiplicare data.
Meritorũ examen. Nam iudex vigilat hominum ſuper acta ſupernus,
Vt cunctos propriis iudicet ex meritis.
Flammiuoma veniet Dominus cum nube coruſcans,
Actaque cum verbis diſcutiet hominum.
Tunc famulus ſumet meritorum dona fidelis,
Lætus & intrabit gaudia ſumma Dei.
Vt tunc eſſe bonis felix merearis in iſtis,
E Nunc durus tibi ſit nullus in orbe labor.
Eſt rudis hic populus, eſt durus, quem regis ipſe,
Sed miſerante pio mitis erit Domino.
Mitia tradantur primo præcepta ſalutis,
Mentibus ignaris in nouitate fidei.
Vt tener in lacte gaudet infantilis ætas,
Fortia ſic fortis dicta tenere valet.
Sit pius & prudens populorum doctor vbique,
Perſonæ agnoſcens quid cui conueniat.
Lacte riget paruos, foueat & pane valentes,
Cum pietate omnes curet, alat, doceat.
Horrida nulla tuam frangat temptatio mentem, *Tentat*
Fixus ſed maneas, vincere ſicque vales.
Aurum flamma probat, iuſtos temptatio mundat,
Purior vtq; anima ſidera celſa petat.
Hæc eſt vita viro iuſto temptatio tota,
Sed patiens tolerat cuncta pro amore Dei.
Quis ſine vel miles capiet certamine palmam,
Bella nefanda dabunt præmia magna ſuis.
Stemmate iam gaudet, belli qui ſcammate vincit.
F Prælia poſt terræ regnat in arce poli.
Cum Chriſto vt regnes, concedat gratia Chriſti,
Summe Pater Paſtor tempus in omne ſimul.
Et tua laus maneat, merces & gloria ſemper,
Cum Sanctis cœlo, & ſine fine Vale.
Sis memor ipſe mei, memoret te gratia Chriſti,
Præſul in æde Dei, ſis memor ipſe mei.

7. Idem ad eundem.

OMnibus in horis ſemper te ſancte Sacerdos,
Deuotum teneant Numina Sancta Dei.
Sit tibi lex Domini dulcis ſuper omnia mella,
Carior atque auri millia multa ſuper.
Mentis præcedant operis nam lumina greſſus,
Conſilio facias, quæque tuis iubeas.
Exemplũ Rectoris quid valeat. Sis Rector placidus, manſuetus, iuſtus vbique,
Exemplum cunctis moribus egregiis.
Quæ culpare ſoles, hæc tu ne feceris ipſe,
Sermoque ſit ſophiæ conditus atque ſale.
Sufficiat, rerum dederat tibi quod Deus ipſe:
G Sat diues eſt famulus, quique habet Dominum.
Omnia finis edax deuaſtat gaudia mundi,
Pauper tum iuſtus regna ſuperna capit.
Qui venturus erit Chriſtus Rex inclytus orbi,
Vt cunctis reddat nam propria merita
Teq; tuoſq; ſimul ſuperam perducat ad arcem,
Vt viuas lætus regna beata tenens.

8. Item ad Præclarum Epiſcopum.

PErge mea citius Præclaro chartula noſtro,
Proſpere pacifice nunc miniſtratrice Deo.
Et pete Præclari præclara tecta Magiſtri,
Fer ſanctam pacem Præſulis atque bone.
Pectus amor noſtrum penetrauit perpete flamma,
Ipſe calore nouo ſemper inardet amor. *Amoris vis*
Nec mare, nec tellus, montes, nec ſilua, vel alpes
Huic obſtare queunt, aut inhibere viam.
H Quo minus, alme Pater, ſemper tua viſcera cingat,
Hic amor, ac penetret pectus amare tuum.
Omnibus eſt locuples, qui rebus abundat amicis,
Plures quam* expedit, nullus habere poteſt. *
Optimus eſt* amicus Chriſti veſtitus amore, *
Semper amicus amat, ſemper amandus erit.
Diligit Omnipotens ſophiam nam ſemper amantem,
Cum ſophia gazis omnibus eſt melior.
Semper amanda quidem eſt rerum doctrina bonarum,
Deuotus doctor carus erit Domino.
Non te, non mundum, Chriſtum ſed dilige ſolum,
Nullus te verbis vituperet merito.
Non opibus bona fama datur, ſed moribus almis,
Non perdit pietas, quæque dabit miſero.
Nil oculi proſunt, quibus eſt mens cæca videndi,
Luminis experti deuia cæca petunt.

A

Quanto maior eris, tanto moderatior eſto,
Omnibus ſis æquus, Rector vbiq; pius.
Viue Deo, vita felix, & viue per æuum,
Vera, beata, bona eſt viuere vita Deo.
Beata vita. Lætus in æternum Chriſto ſociabere ciuis,
Ille manet ſemper, tu quoqne ſemper eris.

9. *Idem ad Præclarum.*

COnditor omnipotens, Rector mihi mitis adeſto,
Munera da verbi Conditor omnipotens,
Chriſti figura. Dicere quod valeam, ſignent quid priſca figuris,
Quid referet Chriſtus, dicere quod valeam.
Vnicus ipſe tuus tecum qui cunctacreauit,
Cuncta modo recreat, Vnicus ipſe tuus.
Principio Dominus Paradiſum plantat Eoo.
Eccleſiam format principio Dominus.
Paradiſus. Fluminæ quadrifida Paradiſi à fonte * manarunt,
De Chriſto fonte flumina quadrifida.
Adam. Eua. Virgine progenitum terra Deus extulit Adam.
Ieſum de matre Virgine progenitum.
B
Eua. Condidit ex latere, ſponſamq; viro dedit Euam,
Sic Chriſto ſponſam condidit ex latere.
Lignum ſcientia boni & mali. Mors fera de ſtipite miſerum ſibi ſubdidit orbem,
Nunc proſtrata iacet mors fera de ſtipite.
Inuidus, ergo necem frater iuſto intulit olim,
Cain Abel. Sic Iudas Chriſto inuidus ergo necem.
Terræque per hominem maledicti famina ſenſit,
Terra maledicta. Inuenit pacem terraque per hominem.
Arca pios reuehit, tumidum ne abſorbeat æquor,
Arca Noe. Ne in mundo pereant, arca pios reuehit.
Cham patris uriſor. Frater iniquus enim nudum patrem imprubè riſit,
In cruce pendentem frater iniquus enim.
Hoſtia grata Patris fuerat ſenis vnicus hæres,
Saluator mundi hoſtia grata Patris.
Iſaac immolatus. Nupſit & ipſa viro inſigni nam ritè Rebecca,
Rebecca. Eccleſia Chriſto nupſit & ipſa viro.
Iacob. Præuenit ecce minor ſeniorem munere fratrem,
Antiquum populum præuenit ecce minor.
Ioſeph. Reppulit ille famem Ægypto tunc emptus Ioſeph,
Venditus eſt Ieſus, reppulit ille famem.
C
Moyſes. Repperit in fluuio Pharaonis filia Moyſem,
Barbara gens Chriſtum repperit in fluuio.
Agnus paſchalis. Agnus ab hoſte ſacer * redemit in ſanguine Patres,
Noſque cruore tulit agnus ab hoſte ſacer.
Mare rubrum. Obruit vnda nefas, populo gradiente per æquor,
Nunc totius mundi obruit vnda nefas,
Aqua deſerti. Fons mara dulcis erat, ligni dulcedine merſa,
Sic crucis ex ligno fons mara dulcis erat.
Manna. Murmurat impietas manna veniente refecta,
Panis adeſt Chriſtus, murmurat impietas.
Petra percuſſa. Poſt petra protulerat virga bis flumina cæſa,
Et paſſus Chriſtus poſt petra protulerat.
Tabula legis lapidea. Scribitur à Domino tabulis lex prima petrinis,
Nunc tabulis cordis ſcribitur à Domino.
Tabernaculum. Lex dedit iudicium ſontes perſoluere pœnas,
Quodue ſalus veniat, lex dedit indicium.
Scænaque clara Dei ſo populo conſtructa priore,
Eccleſia eſt Chriſti, ſcænaque clara Dei.
Candelabrum. Hæc quoque candelabrum eſt ſeptem diſtincta lucernis,
Quod luceat mundo, hæc quoque candelabrum eſt.
D
Arca Dei tegitur nam propitiatore tabella,
Arca fæderis & propitiatorium. Eccleſia, & Chriſto arca Dei tegitur.
Continet hæc tabulas, vrnam, ſceptrumque triumphi,
Cum Chriſto binas continet hæc tabulas.
Victima hic placita eſt, araque, ille ipſe Sacerdos,
Altare. Pro mundi offenſis victima hic placita eſt.
Aaron. Fratribus ipſe quidem cunctis præfertur honore,
Chriſmatis, & dono fratribus ipſe quidem.
Rahab. Virginis hunc thalamus habuit meretrice negata,
Eccleſiæ ſponſæ Virginis hunc thalamus.
Exploratores terra promiſſa. Ecce duo referunt vectores arbore Botrum,
Et populi Chriſtum ecce duo referunt.
Carpitur igne ſacro munus votumq; priorum,
Seditioſa tribus carpitur igne ſacro.

E

Regna beata Patris legis non contigit hæres,
Ieſus diſpenſat regna beata Patris.
Datan Core Abiron. Pellitur atque foras pugnis poſſeſſor iniquus,
Cum vitijs Zabulus pellitur atque foras.
Ieſus Naue ſeu Ioſue diſtribuens terram. Deſtruit arca Dei muros dum circuit vrbem,
Sic vrbem mundi deſtruit arca Dei.
Hoſtis enim mulier perfodit tempora palo,
Et crucis in clauo, hoſtes enim mulier.
Hoſtes expellens. Area vellus habet, madido ſed vellere ſicca eſt,
Siccum tota madens area vellus habet.
Iericho corruit. Hoſtica caſtra fugat, lagena, lampade, ſiſtro,
Victor victorum hoſtica caſtra fugat.
Iabel Siſaræ clauo tempora. Vincit honore Dei promiſſo in munere Iephte
Affectum patræ vincit honore Dei.
Vellus Gedeonis. Agmina plus moriens ſtrauit hoſtilia Samſon.
Saluator noſter agmina plus moriens.
Idem Madianitas vincit. Tu decus omne tuis, qui ſternis cæde Goliam,
Qui vincis mundum, tu decus omne tuis.
Fortis & ipſe manu, qui conteris ora leonis,
Immanis beluæ fortis & ipſe manu.
Rex quoque pacificus conſtruxit mœnia templi,
Eccleſiam Chriſtus Rex quoque pacificus.

F

Iephte filiam vouet. Aſtra petiuit ouans Vatis quondam aurea curru,
Cuncta ſuper Chriſtus aſtra petiuit ouans.
Samſon. Morte Propheta refert puerum, quod virga nequiuit,
Dauid. Quod lex non valuit, morte Propheta refert.
Salomon. Ventre foratus enim latuit vt piſcis Ionas,
Helias. Sic terræ Chriſtus ventre voratus enim.
Heliſæus. Dux bonus ille quidem redeunt quo à carcere plebes,
Quo ad vitam inſti Dux bonus ille quidem.
Ionas. Maxima dona Dei cuncti cecinère Prophetæ,
Zorobabel. Nehemias. Impleuit Chriſtus maxima dona Dei.
Virgo Deum genuit, verum hominemque Maria,
Nam prægnata Deo, Virgo Deum genuit.
Chriſtus vmbras prophetarum explet. Caſta Virago nitet nullo temerante pudorem,
Poſt partum Pueri caſta Virago nitet.
Vnicus adueniens compleuit vota priorum,
Firmauit noſtra vnicus adueniens.
Sic homo, qui Deus eſt, ſpes dudum optata piorum,
Spes in fine piis, hic homo, qui Deus eſt.

G

Gloria cuncta bonis rua ſit præſentia Chriſte,
Tormentum omne malis, gloria cuncta bonis.
Gloria magna tibi Trinus vere, & Deus Vnus,
Conditor omnipotens gloria magna tibi.

10. *Ad Fridericum Epiſcopum.*

SPiritus alme veni, dulces mihi condere verſus,
Dilecto vt præſtes mittere dona Patri.
Qui mox vt notus fidus mihi adhæſit amicus,
Non noſtri merito, ſed bonitate ſua.
Spiritus hunc cerneos pietatis munere plenum,
Ex humili in celſum extulit ipſe locum,
In quo Euangelij ſententia vera probata eſt,
Quæ Saluatoris edita voce manet:
Humilitas. Qui ſe humilem præbet, ſurſum exaltabitur ille,
Quique ſuperba petit, pronus in ima cadit.
Sic te care Pater Antiſtes ſancte ſacerdos
Erexit Dominus ndlia multa ſuper,
Vt verbum fide claro tu famine narres,
Sis via, dux plebis ad ſacra regna Dei.

H

Vos dixit Chriſtus lux mundi, voſque lucernam,
Vos quoque ſal terræ, hoc memorare piè.
Luceat en veſtra lux ceu ſol ſplendidus orbi,
Fiat opus veſtrum gloria magna Dei.
Condat dogma bonum fluitantia corda reorum,
Ne malè putreſcant nec ea vermis edat.
Nomen poſco tuum, videas quid contiñet ipſum,
Et ſic ex templo diſcere facta potes.
Sic monet ergo piè, reſonans, vlciſcere pactum,
Alluſio ad nomen Friderich. Quod gemino ſenſu vertere ritè valet.
Fœdus cum vitiis hominum tua vt vltio ſcindat,
Et Chriſti pactum firmet vbique pie.
* Non dedit hoc nomen dudum tibi cura parentum,
Baptiſmum quando ſorte tua tuleras.

** Nam.*

A

5. *Oratio ad Deum.*

O Deus æterne, mundi ſanctiſſime Rector,
Te mea mens ambit, animæq; ac viuida virtus,
Laus, amor atque decus, cordis tu lumen honeſtum,
Membrorum geſtum, tu oculorum reddis & vſum,
Auribus auditum, manibus opus indis amatum.
Quicquid tellus habet, Pontus atque* æthera claudunt,
Et quicquid ſentit, ſapit, eſt, & viuit vbique,
Omnia nempe tua ſapientia condita fulſit,
Viuificat, ſeruat, valido & regit omnia nutu,
Fac me ſumme pius toto te cordo fateri
Te ſermone loqui, te diſcere dogmate recto,
Quærere te manibus, pura te & mente precari.
Tu via, tu virtus, tu vita, & ianua vitæ,
Tu merces operis, tu factor, tu quoque doctor.
Da mihi nunc veniam miſero, & mea crimina laxa:
Fac me velle bonum, ſcire actu, & rite probare,
Sicque tuum lætum tribuas tunc cernere vultum,
B Perpetuo, & vera me gaudia carpere fructo.

6. *Ad Præclarum Epiſcopum.*

A Nniſtes Domini meritis in ſæcula viuens,
Doctor in orbe pius, magnus amor populis.
Nomine Præclarus, præclarus & arte magiſter,
Clarus & imperio, clarus & officio.
Sanctus Apoſtolica præfulgens mente Sacerdos,
Gaudia qui Chriſti de grege, Paſtor habes.
Præclari Epiſcopi encomiū. Iuſtitiæ cultor, ſanctæ & pietatis amator,
Firmus in officiis, verus in eloquiis.
Tu decus Eccleſiæ, plebis laus, gloria Cleri,
Exemplum vitæ, forma ſalutis ope.
Sal terræ, ſeu lux mundi, atque vrbs inclyta Chriſti
Æterni Regis ſtemmate gemma ottens.
Te Deus æternus multis feliciter annis
Concedat ſacrum multiplicare gregem.
Veſtra valet cœlum reſerare & claudere lingua,
In terris poſitus Clauiger æthereus.
C Te accendit Chriſtus, poſuitque in plebe lucernam,
Omnibus vt niteas dogmate, pace, fide.
Pande viam cunctis per dogmata ſacra ſalutis,
Vt ſis perpetuæ lucis iter populo.
Tempora ſunt huius vitæ nunc plena periclis,
Nunc ruit orbis honor, deficit ipſe ſimul.
Quæ ventura Deus prædixit ſanctus in orbem,
Sæpius adueniunt ſigna tremenda nimis.
Frondea nunc ficus, flores è cortice mittit,
Æſtiuos ſignans accelerare dies.
Sic hæc ſigna diem Domini teſtantur adeſſe,
Qua pius & iuſtus Rex Deus adueniet.
Eripe ſancte piis monitis precibuſque ſacratis,
Commiſſum tibimet Paſtor ab hoſte gregem.
Illius eſt ſtudium, cum pergit ouilia circum
Vt mactet, perdat, diſſipet ac noceat.
Nempe tuus niſus ſemper ſit de grege Chriſti,
Illæſum vt ſerues, conſocianſque iunes.
Ille tumens cecidit celſa de ſede ſuperbus,
Tu humilis ſcande regna ſuperna poli.
D Ille ima ſuadet, at tu cœleſtia ſemper,
Plenus & ille dolo, tuque amore Dei.
Hoc opus antiqui Patres fecere per orbem,
Quorum dicta modo pagina ſacra canit.
Et virtutis honor lato celebratur in orbe
Cœleſtis quorum nomina charta tenet.
Hoc opus, hoc ſtudium magni eſt Paſtoris in orbe,
Nempe talenta ſibi multiplicare data.
Meritorū examen. Nam iudex vigilat hominum ſuper acta ſupernus,
Vt cunctos propriis iudicet ea meritis.
Flammiuoma veniet Dominus cum nube coruſcans,
Actaque cum verbis diſcutiet hominum.
Tunc famulus ſumet meritorum dona fidelis,
Lætus & intrabit gaudia ſumma Dei.
Vt tunc eſſe bonis ſocia merearis in iſtis,
Nunc durus tibi ſit nullus in orbe labor.
Eſt rudis hic populus, eſt durus, quem regis ipſe,
Sed miſerante pio mitis erit Domino.
Mitia tradantur primo præcepta ſalutis,
Mentibus ignaris in nouitate fidei.
Vt tener in lacte gaudet infantilis ætas,
Fortia ſic fortis dicta tenere valet.
Sit pius & prudens populorum doctor vbique,
Perſonæ agnoſcens quid cui conueniat.
Lacte riget paruos, foueat & pane valentes,
Cum pietate omnes curet, alat, doceat.
Tentatio Horrida nulla tuam frangat temptatio mentem,
Fixus ſed maneas, vincere ſicque vales.
Aurum flamma probat, iuſtos temptatio nodat,
Purior vtq; anima ſidera celſa petat.
Hæc eſt vita viro iuſto temptatio tota,
Sed patiens tolerat cuncta pro amore Dei.
Quis ſine vel miles capiet certamine palmam,
Bella neſanda dabunt præmia magna ſuis.
Stemmate iam gaudet, belli qui ſcammate vincit.
Prælia poſt terræ regnat in arce poli. F
Cum Chriſto vt regnes, concedat gratia Chriſti,
Summe Pater Paſtor tempus in omne ſimul.
Et tua laus maneat, merces & gloria ſemper,
Cum Sanctis cœlo, & ſine fine Vale.
Sis memor ipſe mei, memoret te gratia Chriſti,
Præſul in æde Dei, ſis memor ipſe mei.

7. *Idem ad eundem.*

O Mnibus in horis ſemper te ſancte Sacerdos,
Deuotum cernent lumina Sancta Dei.
Sit tibi lex Domini dulcis ſuper omnia mella,
Carior atque auri millia multa ſuper.
Mentis præcedant operis nam lumina greſſus,
Conſilio facias, quæque tris iubeas.
Sis Rector placidus, manſuetus, iuſtus vbique, *Exemplū Rectoris quid valeat.*
Exemplum cunctis moribus egregiis.
Quæ culpare ſoles, hæc tu ne feceris ipſe,
Sermoque ſit ſophiæ conditus atque ſale.
Sufficiat, rerum dederat tibi quod Deus ipſe:
Sat diues eſt famulus, quique habet Dominum. G
Omnia finis edax deuaſtat gaudia mundi,
Pauper tum iuſtus regna ſuperna capit.
Qui venturus erit Chriſtus Rex inclytus orbi,
Vt cunctis reddat nam propria merita
Teq; tuoſq; ſimul ſuperam perducat ad arcem,
Vt viuas lætus regna beata tenens.

8. *Item ad Præclarum Epiſcopum.*

P Erge mea citius Præclaro chartula noſtro,
Proſpere pacifice nunc miniſtrante Deo.
Et pete Præclari præclara tecta Magiſtri,
Fer ſanctam pacem Præſulis atque bone.
Pectus amor noſtrum penetrauit perpete flamma,
Ipſe calore nouo ſemper inardet amor. *Amoris vis*
Nec mare, nec tellus, montes, nec ſilua, vel alpes
Huic obſtare queunt, aut inhibere viam.
Quo minus, alme Pater, ſemper tua viſcera cingat, H
Hic amor, ac penetret pectus amate tuum.
Omnibus eſt locuples, qui rebus abundat amicis,
Plures quam* expedit, nullus habere poteſt. *expedit *
Optimus eſt* amicus Chriſti veſtitus amore,
Semper amicus amat, ſemper amandus erit.
Diligit Omnipotens ſophiam nam ſemper amantem,
Cum ſophia gazis omnibus eſt melior.
Semper amanda quidem eſt rerum doctrina bonarum,
Deuotus doctor carus erit Domino.
Non te, non mundum, Chriſtum ſed dilige ſolum,
Nullus te verbis vituperet merito.
Non opibus bona fama datur, ſed moribus almis,
Non perdit pietas, quæque dabit miſero.
Nil oculi proſunt, quibus eſt mens cæca videndi,
Luminis expertes deuia cæca petunt.

A

Quanto maior eris, tanto moderatior eſto,
Omnibus ſis æquus, Rector vbiq; pius.
Viue Deo, vita felix, & viue per æuum,
Vera, beata, bona eſt viuere vita Deo.
Beata vita. Lætus in æternum Chriſto ſociabere ciuis,
Ille manet ſemper, tu quoque ſemper eris.

9. *Idem ad Præclaram.*

CONditor omnipotens, Rector mihi mitis adeſto,
Munera da verbi Conditor omnipotens,
Chriſti figura. Dicere quod valeam, ſignent quid priſca figuris,
Quid referet Chriſtus, dicere quod valeam.
Vnicus ipſe tuus tecum qui cuncta creauit,
Cuncta modo recreat, Vnicus ipſe tuus.
Principio Dominus Paradiſum plantat Eoo.
Paradiſus Eccleſiam format principio Dominus.
Flumina quadrifida Paradiſi à fonte * manarunt,
Adam. De Chriſto fonte flumina quadrifida.
Eua. Virgine progenitum terra Deus extulit Adam.
Ieſum de matre Virgine progenitum.

B

Eua. Condidit ea latere, ſponſamq; viro dedit Euam,
Lignum ſcientiæ boni & mali. Sic Chriſto ſponſam condidit ea latere.
Mors fera de ſtipite miſerum ſibi ſubdidit orbem,
Nunc proſtrata iacet mors fera de ſtipite.
Inuidus ergo necem frater iuſto intulit olim,
Cain Abel. Sic Iudas Chriſto inuidus ergo necem.
Terraque per hominem maledicti famina ſenſit,
Terra maledicta. Inuenit pacem terraque per hominem.
Arca pios reuehit, tumidum ne abſorbeat æquor,
Arca Noe. Ne in mundo pereant, arca pios reuehit.
Cham patris irriſor. Frater iniquus enim nudum patrem improbè riſit,
In cruce pendentem frater iniquus enim.
Hoſtia grata Patris fuerat ſenis vnicus hæres,
Iſaac immolatus. Saluator mundi hoſtia grata Patris.
Nupſit & ipſa viro inſigni nam ritè Rebecca,
Rebecca. Eccleſia Chriſto nupſit & ipſa viro.
Iacob. Præuenit ecce minor ſeniorem munere fratrem,
Antiquum populum præuenit ecce minor.
Ioſeph. Reppulit ille famem Ægypto tunc emptus Ioſeph,
Venditus eſt Ieſus, reppulit ille famem.

C

Moyſes. Repperit in fluuio Pharaonis filia Moyſem,
Barbara gens Chriſtum repperit in fluuio.
Agnus paſchalis. Agnus ab hoſte ſacer * redemit in ſanguine Patres,
Noſque cruore tulit agnus ab hoſte ſacer.
Mare rubrum. Obruit vnda nefas, populo gradiente per æquor,
Nunc totius mundi obruit vnda nefas,
Aqua deſerti. Fons mara dulcis erat, ligni dulcedine merſa,
Sic crucis ex ligno fons mara dulcis erat.
Manna. Murmurat impietas manna veniente refecta,
Panis adeſt Chriſtus, murmurat impietas.
Petra percuſſa. Poſt petra protulerat virga bis flumina cæſa,
Et paſſus Chriſtus poſt petra protulerat.
Tabulæ legis lapideæ. Scribitur à Domino tabulis lex prima petrinis,
Nunc tabulis cordis ſcribitur à Domino.
Tabernaculum. Lex dedit indicium ſontes perſoluere pœnas,
Quodue ſalus veniat, lex dedit indicium.
Scænaque clara Dei in populo conſtructa priore,
Eccleſia eſt Chriſti, ſcænaque clara Dei.
Candelabrum. Hæc quoque candelabrum eſt ſeptem diſtincta lucernis,
Quod luceat mundo, hæc quoque candelabrum eſt.

D

Arca Dei tegitur nam propitiante tabella,
Arca fœderis & propitiatorium. Eccleſia, & Chriſto arca Dei tegitur.
Continet hæc tabulas, vrnam, ſceptrumque triumphi,
Cum Chriſto binas continet hæc tabulas.
Victima hic placita eſt, araque, ille ipſe Sacerdos,
Altare. Pro mundi offenſis victima hic placita eſt.
Aaron. Fratribus ipſe quidem cunctis præfertur honore,
Chriſmatis, & dono fratribus ipſe quidem.
Rahab. Virginis hunc thalamus habuit meretrice negata,
Eccleſiæ ſponſæ Virginis hunc thalamus.
Exploratores terræ promiſſæ. Ecce duo referunt vectores arbore Botrum,
Et populi Chriſtum ecce duo referunt.
Carpitur igne ſacro munus votumq; priorum,
Seditioſa tribus carpitur igne ſacro.

E

Regna beata Patris legis non contigit hæres,
Ieſus diſpenſat regna beata Patris.
Pellitur atque foras pugnis poſſeſſor iniquus, *Datan Core Abiron.*
Cum vitijs Zabulus pellitur atque foras.
Deſtruit arca Dei muros dum circuit vrbem, *Ieſus Naue ſeu Ioſue diſtribuens terram.*
Sic vrbem mundi deſtruit arca Dei.
Hoſtis enim mulier perfodit tempora palo,
Et crucis in clauo, hoſtes enim mulier.
Area vellus habet, madido ſed vellere ſicca eſt, *Hoſtes expellens.*
Siccum tota madens area vellus habet.
Hoſtica caſtra fugat, lagena, lampade, ſiſtro, *Iericho corruit.*
Victor victorum hoſtica caſtra fugat.
Vincit honore Dei promiſſo in munere Iephte *Iahel Siſaram clauo perimens.*
Affectum natæ vincit honore Dei.
Agmina plus moriens ſtrauit hoſtilia Samſon.
Saluator noſter agmina plus moriens. *Vellus Gedeonis.*
Tu decus omne tuis, qui ſternis cæde Goliam,
Qui vincis mundum, tu decus omne tuis. *Idem Madianitas vincit.*
Fortis & ipſe manu, qui conteris ora leonis,
Immanis beluæ fortis & ipſe manu.

F

Rex quoque pacificus conſtruit mœnia templi, *Iephte filiam vouet.*
Eccleſiam Chriſtus Rex quoque pacificus.
Aſtra petiuit ouans Vatis quondam aurea curru,
Cuncta ſuper Chriſtus aſtra petiuit ouans. *Samſon.*
Morte Propheta refert puerum, quod virga nequiuit, *Dauid.*
Quod lex non valuit, morte Propheta refert. *Salomon.*
Ventre voratus enim latuit vt piſcis Ionas, *Helias.*
Sic terræ Chriſtus ventre voratus enim. *Heliſæus.*
Dux bonus ille quidem redeunt quo à carcere plebes, *Ionas.*
Quo ad vitam iuſti Dux bonus ille quidem. *Zorobabel. Nehemias.*
Maxima dona Dei cuncti cecinere Prophetæ,
Impleuit Chriſtus maxima dona Dei.
Virgo Deum genuit, verum hominemque Maria, *Chriſtus vmbras prophetarum explet.*
Nam prægnata Deo, Virgo Deum genuit.
Caſta Virago nitet nullo temerante pudorem,
Poſt partum Pueri caſta Virago nitet.
Vnicus adueniens compleuit vota priorum,
Firmauit noſtra vnicus adueniens.
Sic homo, qui Deus eſt, ſpes dudum optata piorum,
Spes in fine piis, hic homo, qui Deus eſt.

G

Gloria cuncta bonis tua ſit præſentia Chriſte,
Tormentum omne malis, gloria cuncta bonis.
Gloria magna tibi Trinus vere, & Deus Vnus,
Conditor omnipotens gloria magna tibi.

10. *Ad Fridericum Epiſcopum.*

SPiritus alme veni, dulcea mihi condere verſus,
Dilecto vt præſtes mittere dona Patri.
Qui mox vt notus fidus mihi adhæſit amicus,
Non noſtri merito, ſed bonitate ſua.
Spiritus hunc cernens pietatis munere plenum,
Ex humili in celſum extulit ipſe locum,
In quo Euangelij ſententia vera probata eſt,
Quæ Saluatoris edita voce manet:
Qui ſe humilem præbet, ſurſum exaltabitur ille, *Humilitas.*
Quique ſuperba petit, pronus in ima cadit.
Sic te care Pater Antiſtes ſancte ſacerdos
Erexit Dominus millia multa ſuper,
Vt verbum fide claro tu famine narres,

H

Sis via, dux plebis ad ſacra regna Dei.
Vos dixit Chriſtus lux mundi, voſque lucernam,
Vos quoque ſal terræ, hoc memorare piè.
Luceat en veſtra lux ceu ſol ſplendidus orbi,
Fiat opus veſtrum gloria magna Deo.
Condat dogma bonum fluitantia corda reorum,
Ne malè putreſcant nec ea vermis edat.
Nomen poſco tuum, videas quid continet ipſum,
Et ſic ex templo diſcere facta potes.
Sic monet ergo piè, reſonans, vlciſcere pactum,
Quod gemino ſenſu vertere ritè valet.
Fœdus enim vitiis hominum tua vt vltio ſcindat, *Alluſio ad nomen Friderich.*
Et Chriſti pactum firmet vbique pie.
* Non dedit hoc nomen dudum tibi cura parentum,
Baptiſmum quando ſorte tua tuleras. ** Nam.*

A Nunc quoque valde tibi nomen hic conſerat ordo,
Perpendens dicte myſtica dona Dei.
Nam ſuperintendens piè, Epiſcopus ipſe vocaris,
Quod monet, vt caute omnia ſemper agas.
Sic pater alme modo facias, vt diceris ipſe,
Nomine & vtinque actio digna tua eſt.
Sollers intendas ſuper omnes Paſtor honeſtus,
Pactum & defendat vltio digna Dei,
Siſque memor noſtri, precibus inſiſte ſacratis,
Pro tibi deuotis ſemper vbique piè.
Nam precibus Chriſtum pulſamus perpete voto,
Vt tua de cœlis tempora ritè regat.
Hoc quoque nos omnes depoſcimus ore fideli,
Hoc Fridetich ſemper Rhaban & ipſe peto,
Vt viuas ſoſpes in terris tempore multo,
Et poſt hæc ſcandas regna ſuperna poli.
Quod peto, tu facias ſacris altaribus aſtans,
Me vt Chriſto reddas ſancte Pater precibus,
Chriſtus Rex cœli, terræ Rex, conditor orbis
B Me tecum faciat lucis habere locum.

11. *Ad Otgarium Archiepiſcopum.*

SPiritus alme veni, ſupera directus ab arce
Vt præſtes famulo dona ſacrata tuo.
Pectoris arcanum comple, da munera linguæ,
Dilecto, vt Patri carmina grata canam.
Quem primum vt vidi, dilexi ſemper, amaui,
Cor bona hic pro læta & in arce poli.
O pater ô paſtor, cui Chriſtus dona ſuperna
Otgarij Moguntini Archiepiſcopi laus. Iam dedit & plebem paſcere * vice ſua
Tu renouator ades patriæ, ſpes, Rector, honorque,
Dulcis amor cunctis, dignos amore Dei.
Pande viam cunctis per dogmata ſacra ſalutis,
Vt ſis perpetuæ lucis iter populo.
Tempora ſunt huius vitæ nunc plena periclis
Nunc ruit orbis honor, corruet ipſe cito.
Quæ ventura Deus prædixit Chriſtus in orbem,
Sæpius adueniunt ſigna tremenda nimis.
C Gentibus en gentes, regna contraria regnis
Exiſtunt bello pax perit, hoſtis ouat,
* * Fames cum peſte certant ac fortiter vrgent
In terris, populos mors & amara premit.
Sic hæc ſigna diem Domini teſtantur adeſſe,
Qua pius & iuſtus Rex Deus adueniet.
Eripe ſancte pijs monitis precibuſque ſacratis
Commiſſum tibimet Paſtor ab hoſte gregem,
Ne ſæuus perdat, quem verus iure redemit
Filius altithroni ſanguine nempe ſuo.
En ſeruare iubet Rex terræ fœdera certa,
Legemque ac iuſſa vult retinere ſua.
Diuina humanis anteponenda. Sic Rex cœleſtis mandat diuina docere
Præcepta, atque ſequi ritè ſua monita.
Nec ſiòn humana præponi lance nefanda,
Diuinis potius, ſed ſupereſſe cupit:
Iuſque poli mauult præcelli, & in arce teneri,
Mundano iuri negotioque ſimul.
Lex terrena quidem bic in multis vtilis extat,
Sed lex cœleſtis ſola ſalubris erit.
D In hac vera quidem fulget ſapientia rerum,
In qua eſt laus merces, vita, ſalus hominum.
Hanc tu piæ cunctis opibus gaziſque caducis
Semper amato Pater, firmiter atque tene.
Hæc te illæſum ſeruat, exaltat proteget atque, *
** al. exaltat proteget atque.* Et cunctis placitum ipſa ſatisfaciet.
Qui ſequitur Chriſtum, gaudebit in arce ſuperna,
Cum ſanctis pariter regna tenendo poli.
Quem peto tu ſequens tu eius veſtigia ſerua,
Semper in hac vita, ſic quoque victor eris.
Proteris atque hoſtes, cœlum penetrabis & ipſe,
Liber ouans ſemper lucis in arce manens.
Quod Deus æternos, mundi mitiſſimus auctor,
Chriſtus Saluator conferat ipſe tibi.
Protegat atque regat longæuo tempore ſanum,
Virtutum titulis augeat & meritis,

Vt tua multiplici concreſcat gloria laude E
Cum Domino & ſanctis ſemper in arce poli.
*Sex ter quodenis cecini has verſibus odas,
Summa bona exoptans ſancte Pater tibimet.
Doctrina vt ſis ſonus, perfectus moribus atque,
Perfectum Dominum ritè ſequens famulus.
Viue Deo gratè, felix ſic viuis in æuum,
Ergo beata bona eſt viuere vita Deo.
Vita tua valeat ſoſpes ſanctiſſime Paſtor,
Semper in æternum vita tua valeat.
Meque iuuet precibus orando ſceptra ſuperna
Commendans Domino, meque iuuet precibus.
Lucis in arce manens, quod tecum gaudia carpam,
Æternæ vitæ lucis in arce manens.

12. *Ad Brunvvardum Chor-Epiſcopum.*

VErſibus his paucis liceat mandare ſalutes
Doctor amare tibi, dulcis amice, vale. F
O Quem te vocitem, ne controuerſia conſtet,
Vulgus vt omne vocat, an aliena petis?
Dicite Pierides, illum quo nomine dicam,
Carmine quem memoro, ore que mente, manu.
Hoc quoque pollente voltu, hoc ordine ſacro,
Neſcio, quæ fraus eſt nominis in capite,
Vltima quem clarum, hunc cauſſat prima nigellum *Ad nomē Brunvvard alluſio.*
Syllaba, nec certum res dabit ipſa modum.
Dicunt Pierides, conſentit Maurus & ipſe,
Nec diſſenſio, nec nomine fraus latitat.
Te Deus ex humili ſummum exaltauit in orbe,
Vt Rector populis, ſis amor atque decus.
Prima monet, fueras, quod nunc es, ſyllaba laudat
Vltima, lux, ſpeculum, præſul in æde Dei.
Sic rector vt ſponſa hymnorum in carmine cantat,
Illi quid virtus, quidque labor tribuat.
Sum nigra, ſed pulcra, cœleſtis filia regni,
Caſtrorum vtque acies terribilis decore.
Te rogo, teque tuos vt factor ſis nominis almos,
Vtque operi verbum conſonet atque fides.
Vrbs æterna Dei eſtis vos & lumina mundi, G
Vos Chriſtus ſtatuit caſtra * luce ſua. *
Vos fontes viui, paradiſi & flumina ſacra; *Epiſcoporum ornamenta & epitheta.*
Doctores populi, laus, gregis atque duces,
Sal terræ, lapides pretioſi, in ſtemmate Chriſti
Vos mater, frater, ipſius atque ſoror.
Multiplica ergo pio præcepta talenta labore,
Maxima quod cœlo præmia percipias.
Ne iudex veniens theſaurum quærere promptus
Terra defoſſum turpiter inueniat.
Omnibus * exemplum ſis normaque recti, ** vitæ.*
Iuſtitiæ cultus & pietatis amor.
Ebria diuina rogo ſint præcordia laude,
Impia non Bacchi pocula corda premant.
* Sæpius excubijs viſites & mœnia Chriſti, *
Pro te quoque tuis ipſe precare Deum.
Septies inque die Dominum laudare memento,
Vt Pſalmiſta canit, Dauid ab ore Dei.
Hinc tua multiplici concreſcit gloria laude,
Cum Chriſto & ſanctis perpes in arce poli.
Sis memor vtque mei, teſtor per ſceptra Tonantis, H
Tu Pater & Paſtor, ſis memor ipſe mei.
Viue Deo felix, felix & viue per æuum
Cum Chriſto & Sanctis regna beata tenens.

13. *Ad Ratagarium Abbatem ſuum.*

TE, pater alme virū, Monachorū atq; optime paſtor
Iungo propitium ipſe tuus famulus,
Vt tua nunc pietas miſerum me exaudiat alma,
Ad te clamantem Rector vbique pios.
Iam mihi conceſſit bonitas tua diſcere libros,
Sed me paupertas * ſuffocat ingenij. *
Me quia quæcunque docuerunt ore Magiſtri *Librorū optauit.*
Ne vaga mens perdat cuncta dedi folijs.
Hinc quoque nunc conſtant gloſſæ paruique libelli,
Quos precor indigno reddere præcipias.

A
Serui quicquid habent, Dominorum iure tenetur,
Sic ego quæ ſcripſi, omnia iure tenes.
Nec mihi ceu propria petulans hæc vendico ſcripta,
Defero ſed veſtro omnia iudicio.
Seu mihi hæc tribuas, ſeu non, tamen Omnipotentis
*Diuinitas ſemper det tibi cuncta bona,
Certamenque bonum curſu conſummet honeſto,
Cum Chriſto vt maneas ſemper in arce poli.

** Paupertatis ſtudium in Hrabano.*

14. *Ad Eigilum de libro quem ſcripſit.*

LEx pia cumque Dei latum dominans regit orbem,
Quam ſanctum eſt, legem ſcribere, namque Dei.
Eſt pius ille labor, merito cui non valet alter
Æquiparare manus quem faciat hominis.
Nam digiti ſcripto lætantur, lumina viſu,
Mens voluet ſenſu myſtica verba Dei.
Nullum opus exurgit, quod non annoſa vetuſtas
Expugnet, quod non verrat iniqua dies.
Grammata ſola carent fato, mortemque repellunt,
Præterita reuocant grammata ſola biblis.
B
Grammata nempe Dei digitus ſulcabat in apta
Rupe, ſuo legem cum dederat populo,
Sunt, fuerant, mundo venient quæ forte futura,
Grammata hæc monſtrant famine cuncta ſuo.

Scripturarum lectio, ſcriptio, tractatio.
Littera immortales.

Item ad eundem.

PResbyter ætate, meritis & presbyter alme
Eigil, te Chriſtus ſaluet in orbe Deus.
Sis mihi, quod poſco, quodque opto, hoc eſto benignus,
Præceptor, Paſtor, ſemper amicus, bonor.
Nec me contriſtauit tua corripientia verba,
Cum ſcio, quod ſemper pectora amica tenes.
Verum dico tibi, nec me ſententia fallit,
Te vnum præ multis corde tenere volo.
Sis mihi ſemper idem, quia ſum tibi ſemper & idem,
Semper amicus amat, ſemper amandus erit.
Omnipotens Dominus Regnator ſummus olympi,
C
Omnibus te *horis protegat incolumem.
In terris ſerues, cœli perducat ad arcem,
Me tecum pariter dulcis amice Vale.

Reprehenſio amici.
** horis te.*

16. *Ad Gerbobum Presbyteram.*

CLauipotens frater ſimul *omonimuſque ſagittæ
Paruula hæc liceat carmina ferre tibi,
Quæ rapuit calamus ſubito dictantis ab ore,
Muſaque laſſa dedit tempore non ſolito.
Carmina ſacra tibi reſonent, cariſſime frater,
Sit ſemper Chriſtus carmen in ore tuo.
Ipſe Prophetarum ore fuit electa ſagitta,
Hic clauis Dauid, Sophia & alta Dei.
Qui te perpetuis clemens conſeruet in annis,
Gaudentem ſecum ſemper in arce poli.
Dicere quid poſſum de magna laude librorum,
Quos ſoli claue tenes frater amate tuo,
Quicquid ab arce Deus cœli direxit in orbem,
Scripturæ ſanctæ per pia verba viris.
Illic inuenies, quicquid ſapientia mundi
Protulit in medium temporibus varijs.
Hæ te delitiæ larga pietate fluentem
D
Delectent, habeant, poſſideant, teneant.
Nil tibi cum mundo, mundus dum præterit omnis,
Illius ac pariter & decus, & ſpecies.
Verbum namque Dei, & verbi ſcrutator honeſtus,
Perdurant ſemper lumine perpetuo.
Viue Deo vita felix, & viue per æuum,
Nempe beata bona eſt viuere vita Deo.
Dulcis amor Chriſti, dulciſque domuncula ſemper,
Dulce melos tibi ſit, dulcis amice, ſuum.
Sis memor atque mei ſacris altaribus aſtans,
Sit memor vtque tui gratia magna Dei.
Hæc relegens valeas multis feliciter annis,
Cumque choro fratrum hæc relegens valeas.

** homonymuſq;*
Gerbob, id eſt, ſagitta.

17. *Item ad eundem.*

TE Deus omnipotens ſemper cariſſime frater
*Proſpere conſeruet tempora cuncta bene,
E
Et maneas ſoſpes, nobis & ſoſpita poſcas,
Auctor vt ipſe Deus pacifica tribuat.
Sic Pſalmiſta docet, quæ ad pacem ſunt, rogitate,
Vrbe Dei *copia eſt hæc & amantis erit.
Pacem animus nulla trepidus formidine ſeruet,
Nec *timet prauæ crimina diſſidiæ.
Sic & ames fratres, ſemper ſic rurſus ameris,
Mutuus vt nullo tempore ceſſet amor.
Inſtantes precibus ſimus in laude Tonantis,
Heſperus hoc videat, Lucifer hoc videat,
Poſcamus veniam, poſcamus munera Chriſti,
Liberet è pœnis, augeat & meritis.
Conditor omnipotens cœli mundique Redemptor,
Conſeruet Chriſtus nos rogo pace ſimul.
Vt ſicut ſemper ſunt vere ille & Pater vnum,
Vnum ſic in ſe nos fieri faciat.

** timea.*

18. *Ad Samuelem Presbyterum.*

VIue meæ vires, laſſarumque anchora rerum
F
Naufragio & littus, tutaque terra meo.
Solus honor nobis, vrbs tu fidiſſima ſemper,
Curiſque afflictio tuta quies animo.
Sintque licet montes inter eum fluctibus arua
Mens tecum eſt nulla quæ cohibetur humo.
Te mea mens ſequitur, ſequitur quoque carmen amoris,
Exoptans animo proſpera cuncta tibi.
Qui mihi te notum dedit & conceſſit amicum,
Conſeruet ſanum Chriſtus vbique mihi.
Ante ſolum terræ, cœlique volubile *cyclum
Prætereant, noſter quam quoque ceſſet amor.
Hocque Pater monui, moneo te, iterumque mo-...
Sis memor vtque mei, ſicut & ipſe tui.
Vt Deus in terris quos hic coniu-... amicos,
Gaudentes pariter iun-... arce poli.

** κύκλον Græcis etiam orbis eſt.*

19. *Item ad eundem.*

TE Deus æternus hominum ſanctiſſimus auctor
G
Stelligeram cœli ſummus qui continet arcem,
Perſpicit atque omnem fortis dominator abyſſum,
Exaltet, ſaluet, ſeruet te, diligat, ornet,
Concedatque tui Omonimi meritumque locumque,
Extitit vt templi typici hic *ſeruitor, amator,
Vtque habeas omnem Samuel Samuelis honorem.
Eſto memor proprij quem nominis vltima *notet
Syllaba, hicque tui cordis laus ſit hic ſeruor amoris.
Sit tibi vita, ſalus, tibi ſit via, gloria, virtus,
Protector, Rector per ſæcula cuncta valeto.

** Samuelis Propheta.*
** El. nomen Dei.*

20. *Item ad Samuelem Presbyterum.*

QVi cœli culmen, terræ qui continet vna,
Qui ponti fluctus, ſidera quique regit,
Cuius quæ fuerant, ac ſunt, & cuncta futura,
Stant in conſpectu, ipſeque cuncta videt.
Veſtrum fructiferum cuſtodiat ipſa laborem
In cœli regno præmia digna parans.
Sis memor ergo mei ſacris altaribus adſtans,
H
Præſul ſancte Dei, ſit Deus vtque tui.
Aſt tibi ſi poſſum quid clam conferre ſuſurrans,
In precibus dignum ipſe libenter agam.
Concedat Dominus vitæ iam munus vtriſque
Effectum precibus, dulcis amice vale.

21. *Ad Samuelem Presbyterum.*

EST animus promptus, ſunt ſenſus, accipe votum,
Non ſpernas ſocium, ſemper amicus amat.
Non hunc tempeſtas quatiet, non turbidus Auſter,
Nec Boreas glacie ſtringere nempe valet.
Libertas animi munus expendit amoris,
Dignum eſt, vt mentem prouocat ipſa piam.
Nullus in orbe fuit, quem non conſumpſerit ætas,
Quiſquis enim poſſit, ſemper amica paret.

[illegible] pater,
Hæc [illegible] quidem [illegible]ibus varijs.
Sic fuit, eſt, & erit ſæclo [illegible] ordo,
Læ[illegible] nunquam ſit cul[illegible] fides.
M[ul]ta quidem patitur Sanctorum plebes in orbe,
In [illegible] occulto, nec ego ſcire queo.
Cred[o] [illegible] ſeruos, quod nullo ſpreuerit æuo,
Adiuuat atque ſatis, cum ſua vota petant.
Nam altera vita ſuis ſeruatur in arce polorum,
Qu[a] pax alma viget, prælia nulla fiunt.
Ha[s] q[u]oque ſe[m]per erat iuſta tentatio vita,
F[o]rt[i]s [ve]l flamma vt aurea vaſa probat.

Sanctorum à cõdito mũdo certamina.

Sic Deus omnipotens ſanctos per ſæua probabit
Verbera, poſt reddens præmia læta polo.
Sta precor, eſto memor Chriſti Patrum memor atque
Pagina quos cecinit antibus alma tuis.
Fortis ſis animo, ſis verbo & prouidus actu,
Sic fuerunt ſancti, proximus eſto tibi.

Abel.

B

Victima quod prima fuerat iuſtiſſimus Abel
Fraterna cæde hocque memento precor.

Noe.

Improbe deriſus infanda & prole Noea,
Quo reparata manet progenies hominum.

Abram. Loth.

Quod Reges ſanctus capto Loth vicerit Abram,
Qualia perpeſſus ſit pius ipſe ab eis.

Iſaac.

Damna quidem in puteis ſenſit quod ſæpius Iſac,
Graſſante inuidia quæ Philiſtea gerit,

Iacob. Ioſeph.

Quantos pro ſobole fletus effudit Iacob?
Et Ioſeph quanta paſſus in orbe fuit?
Dux pius ille quidem, qui totam ſtrauit Ægyptum,
Flagris eripuit domque Dei populum.

Moſes.

Quomodo ſit ſpretus, & qualia præſtat alumnis,
Quomodo ſit tractus, improbe conuitijs.

Samuel. Dauid.

Nam Samuel quotiens Saulis tolerabat ærumnas?
Et Dauid latitans impia ſceptra fugit?
Qualiter in regna prolis hic ſuſtulit iras,
Plurima & ex alijs turpia verba tulit.
Omnia nempe mea, pœnarum millia quotquot
Paſſi ſunt ſancti, dicere muſa nequit.

C

Helias, Daniel, Eſaias, Michas, Ionas,
Heremias, Iaddo, Iob Pater & Tobias,
Qui fuerant mundi ceu luminaria quondam,
Quam ſæuas pœnas corpore pertulerant.
Per plures alios conſumpſit flammeus ardor,
Et lapides alios atque alios framea.
Sicque fide fortes vicerunt prælia ſancti,
Fecerunt opera maxima iuſtitiæ.
Quid memorem vetera, gaudet cum ſancta per orbem
Martyrio rutilans catholica Eccleſia.
Clare & Apoſtolico micat irradiata tropheo,
Vexillum & Chriſto fert dominante crucis.
Tantos ergo ſuos Dominus perferre labores
Hic voluit, quos ad regna ſuperna vehit.

Patientiæ fructus.

Quapropter potius cœleſtia ſemper amemus,
Et manſura polo, quam peritura ſolo.
Murmure iam nullo referamus ad æthera voces,
Cantantes Dominum, qui pius & bonus eſt.
Non eſt quippe Deus plagis culpandus in iſtis,
Sed noſtra in melius vita ferenda ſito.
Et pie flectenda eſt precibus clementia noſtris,
Quatenus à nobis transferet ille flagra.

D

Quem pater eſt natum caro complectit amore,
Sæpius huic triſti dura flagella dabit.
Horrida quapropter nunquam tentatio mentem
Vlla tuam ſuperet, fortis vbique fias.
Si quid diſplicent Chriſto iam cuncta videnti,
Moribus inque tuis, corrige hoc citius.
Hocque ſuperna monet lex hoc & iura paterna,
Hoc fraternus amor, hoc ſtudeas facere.
Te quoque iam facias tota virtute paratum,
Vt quo peruenias, triſtia nulla fiant.
Quod tibi concedat auctoris ſancta poteſtas,
Ho[c] nobis tecum ſummus in arce Deus.
Fiſtula has Mauri ſenis cantauit in hortis,
Cœnas dilecto Sancte Bonoſe tibi.

[illegible] ad eundem.

E

Scribendi ars picturæ arti præfertur.

NAm pictura tibi cum omni ſit gratior arte
Scribendi ingratè non ſpernas poſco laborem.
Pſalle odi niſum, ſtudium curamque legendi,
Plus quia gramma valet, quam vana in imagine forma,
Pluſque animæ decoris præſtat quam falſa colorum
Pictura oſtentans rerum non rite figuras:
Nam ſcriptura pia norma eſt perfecta ſalutis,
Et magis in rebus valet, & magis vtilis omni eſt,
Promptior eſt guſtu, ſenſu perfectior atque
Senſibus humanis, facilis magis arte tenenda.
Auribus hæc ſeruit, labris, obtutibus atque,
Illa oculis tantum pauca ſolamina præſtat,
Hæc facie verum monſtrat, & famine verum,
Et ſenſu verum, iucunda & tempore multo eſt,
Illa recens paſcit viſum, grauat atque vetuſta,
Deficiet propere veri & non fida ſequeſtra eſt.

F

Perſpice qui fuerint auctores atque ſequaces
Iſtarum rerum, tunc & certiſſimus inde
Noſcere iam poteris, tibi quæ ſint arte parandæ.

Ægyptus inuentrix picturæ.

Primitus Ægyptus vmbrarum lumina pinxit,
Lumina tinctoris varians formauit & vmbris.
Hæc ſonat anguſtans tribulatio, fit, ſonat & quod-
Anguſtans tribulat, parum iuuat arte reperta.
Aſt petram Dominus legis cum grammate ſculpſit,
Contulit inſignia, & populi mandata magiſtro.
Mons ſonat illa mea menſura atque amphora † iuſſa.

† iuſta.

Amphora iuſtitiam, vitam menſura modeſtam.
Iuſſa quoque oſtendunt, Domino nos lege teneri.
Quid † laborem ſcriptis commenta edicere plura.

† labor eſt.

Deſectus alius poſt pag. 1 V. not.

De fide Catholica Rythmo carmen compoſitum.

29.

G

ÆTERNE rerum conditor, †

† S. Trinitas.

Et clarus mundi formator,
Deus in adiutorium
Intende tu humilium;
Cordeque tibi deuotum,
Feſtina in auxilium.
Da mentis fida tegmina.
Ac verbi clara munera;
Da vota cordis optima.
Et facti dona plurima;
Senſum corde puriſſimum,
Fameo ore pacificum.
Vt tuam laudem famine
Inprimis poſſim dicere,
Magnam miram ac præclaram
Ligna voce iuſtiſſimam;
Meæque ſim miſeriæ
Compunctus memor vltimæ.
Deus ſalus credentium.
Deus vita viuentium,
Deus Deorum omnium,
Deus & Princeps Principum.
Deus ſummus amabilis.
Deus inæſtimabilis.

H

Altus proſator, vetuſtus
Dierum, & ingenitus,
Eras abſque origine
Primordii & crepidine:
Qui es, eris in ſæcula
Sæculorum infinita.
Cui eſt vnigenitus

† proles.

Chriſtus † prolis cariſſimus
Dicentis de corde verbum,
Satum ante Luciferum;
Coæternus in gloria
Deitatis perpetua.

A Cum quo ſimul & filio
In ſempiterno ſæculo
Spiritus ſanctus æqualis
Regnat, & honorabilis
In eadem ſubſtantia
Deus manens, per ſæcula.
Non tres Deos, nec profero,
Sed vnum Deum prædico,
Salua fide in perſonis
Tribus glorioſiſſimum
Summum, iuſtum, rectiſſimum,
Super omnes mitiſſimum.
Perſonarum attributa. Deum Patrem piiſſimum,
Omnipotentem Dominum,
Factorem viſibilium,
Simul inuiſibilium,
Deitatis principium,
Et creatorem omnium.
Chriſtum Ieſum cariſſimum,
Omnipotentis filium,
B Imaginem veriſſimam,
Dei & ſapientiam,
Virtutem per quam fecerat,
Omnia, quæ formauerat.
Sanctum quoque paraclitum,
Viuificantem ſpiritum,
Qui ea Patre & Filio
Procedit ab exordio,
Pignus, donum gratiſſimum,
Promiſſum luciduſſimum.
Vna trium eſſentia
Vna eſt & potentia,
Omouſion, Deitas,
Atque vna æternitas,
Beatitudo ſanctitas,
Magnitudo & bonitas.
Solus Deus in ſæcula
Concludens cuncta tempora;
Quibus formauit æthera,
C Terram ſimul & maria.
Excelſus in cœleſtibus,
Gaudens primus agminibus.
** Bonor. Angelorum creatio.* *Bonus creauit Angelos,
Ordines, & Archangelos
Principatus & Virtutes,
Thronos, Dominationes,
Poteſtates & Cherubin,
Glorioſa & Seraphin.
Vt non eſſet bonitas,
Otioſa ac maieſtas
Trinitatis in omnibus
Largitio muneribus,
Sed haberet cœleſtia,
Quibus det priuilegia.
** Luciferi aſus.* *Sed cœli regni apice
Stationis Angelicæ
Claritate præfulgoris,
Venuſtate ſpeciminis
Superbiendo ruerat
D Lucifer, quem plaſmauerat.
Apoſtatæque Angeli
Eodem lapſu lugubri
Auctores * Cenodoxiæ
Peruicacis inuidiæ
Cæteris remanentibus
In ſuis principatibus.
Draco magnus, teterrimus,
Terribilis & antiquus,
Qui fuit ſerpens lubricus,
Sapientior omnibus
Beſtijs, animantibus
Terræ ferocioribus.
Tertiam partem ſiderum
Traxit ſecum in Baratrum
Locorum infernalium

E Diuerſorumque carcerum,
Refugus veri luminis
Paraſitus præcipitans.
Dum prius mundi machinam
Præuidens & * Armoniam, ** Ammonia.*
Polum & ſiccum fecerat,
Atque aquas diuiſerat,
Herbarum format germina
Virgultorum ac arbuſcula.
Solem, lunam ac ſidera,
Ignem ac neceſſaria,
Aues, piſces & pecora,
Beſtias, animalia,
* Tum demum honorabilem ** Hominum creatio & lapſus.*
Ipſe condidit hominem.
Huic præcepit firmiter
Manere immortaliter,
Suam ſacram imaginem
Seruare venerabilem,
Sequique iuſſa Domini,
Vicarius cum ſit Dei.
Eſto, dixit, humillimus, F
Rector mundi & Dominus,
Nam cuncta tibi tradidi,
Ac dominatu ſubdidi,
Quæ ſunt mundo viuentia
Ac terra germinantia.
Vtere ei ſapiens
Omnia, quæuis, comedens,
Fructus ligni pomiferi
Simulque ſaluriferi,
Pomum ne ligno vetitum
Mandas tibi mortiferum.
Hæc ſæuus, vt audierat
Chelydros & inuiderat
* Diapeſtis timuerat; ** Dira. Adamus ex paradiſo eiectus, & mors inſecuta genus humanum.*
Vnde illa corruerat,
Ne homo cœlum habeat,
Quem iam plaſmatum viderat.
Adire & tentat fœminam,
Quam ſator iunxit copulam,
Suadet pomum mandere,
Ac viro ſuo tradere
Promittit Deis ſimiles,
Si frangat ore eſuries. G
Conſentit illa citius
Quod ſi non foret ſatius,
Mandit & viro tradidit,
Et ambo ſimul decepit,
Dum contra iuſſum Domini
* Eſt pomum ligni vetiti. ** edit.*
Ambo miſerabiliter
Cernunt ſe nudos turpiter,
Certant cum perizomate
Commiſſum ſcelus tegere,
* Cataphronitis folio, ** καταφρόνησις. contemptus.*
Sed non latet à Domino.
Excelſus viſitauerat,
Quos iam ſanos reliquerat,
Adam timens ſub arbore, H
Latitabat vmbramine,
Quem voce ita duriter
Increpauit & fortiter.
Adam cernis nunc vbi es,
Inobediens lapſus es,
At ille ſe rutamine
Excuſabat excedere,
Alteri cauſſam criminis
Vindicabat peccaminis.
Poſt hoc eis altiſſimus
Fecerat, quod iuſtiſſimus,
Ciuait eos velamine
* Byrſæ & decentiſſime ** id eſt, pellis.*
Morituri pelliculo
Vt veſtirentur mortuo.

A

Tunc paradiſom liquerat
Adamus quem eiecerat.
Deus quoque pertinacem
Nunc duræ terræ cultorem
* Ydroaei * & tribuloa
Pareret atque carduos.

** ἱδρῶτα puta ſudorem. Nam ὕδρος natrix ſerpens * vt*

Hic generauit ſobolem
Nam binam cum diſcrimine:
Alter alterum vulnere
Proſtrauit impiiſſimè
Hoc venenum inuidiæ
Anguis ſæuit in homine.
Graſſatis ſicque duobus
Protoplaſtis parentibus,
Poſt tota ruit propago,
Et abſque adminiculo
Auctor peccatum auxerat,
Ad inferna detraxerat.
Creuerunt homicidia

B

Dum creuit philargyria
Habundabat luxuria
Dum auxit gaſtrimarchia,
Tota nefanda crimina
Iam poſſidebat glarea.
Noe Deus temporibus
Merſit aquis vltricibus
Totam mundi progeniem,
Adam & claram ſobolem,
Præter quos arca vexerat,
Et excelſos ſeruauerat.
Sed item † ptyra cæpere
Sordidare terricolæ,
Neque lauerunt flumina,
Vt non creſcerent crimina,
Nec quos mors abſorbuerat
† Epiſtimidomauerat.

† πτερὰ forte pennas, tabernacula

† ἐπιστήμη ſcientia, experientia.

Hoc Abraham poſt viderat,
Nec tamen hunc iuuauerat,
Iſaac quoque & Iacobus
Celſi Patrum cum cœtibus.

C

Legislator & Moyſes
Dauid ſimol & Prophetes.
Nec profuit induſtria
Vllius atque † ſtychia
Poſt mortem infernalia
Penetrabunt cubilia.
Regnabat mors latiſſime
Super omnes duriſſime,
Ni ſolius clementia
Auctoris & potentia
Subueniret miſerrimis
† Iacentibus in infimis,
Totus homo cum ſobole
Interiret peccamine.

† στοιχεῖα tranſlate pro elementis artium præcipue Geometriæ. hic forte pro ipſa arte.

† Chriſtus humani generis reparator.

Omnipotens mitiſſime
Miſit pater ab æthere
Filium vnigenitum
Amatum & dulciſſimum;
Vt hominem à tellure
Subleuarat piiſſime.

D

Aliena aſtutia
Quem ſeduxit verſutia
Diri Draconis ſpicola
Vulnerabant præcordia.
Et ſootem ſibi ſubdidit,
Quem clepa ipſe ooo condidit.
O quanta Dei pietas,
Et ſempiterna bonitas
† Io ſe Deus ſuſceperat
Hominem quem creauerat,
Illum ſibi quæſiuerat,
Quem non iuſte perdiderat.

† Homo factus.

Virgo Deum conceperat,
Gabriel quem prædixerat;
Poſtque nouem curricula

E

Menſium & volumina,
Incarnatum ex virgine
Verbum venit cum ſalute.
Paſtores natum præſepe
Gaudebant Ieſum cernere,
Stella flagrans & lumine
Magos duxit cum munere,
Herodes cæpit quærere
Chriſtum regem occidere.
Paruulorum in millibus
Sæuiebat cum cladibus,
Taba in initio....
Mundus obtulit Domino,
Studet morte perimere,
Qui venit vitam reddere.
† Ter denis magnis orbibus
Annorum actis menſibus
Ab Ioanne in Iordane
Vinctus erat baptiſmate,
Lauit ſe vnda latior,
Quod ipſa eſſet potior.

† Chriſti Domini noſtri vita.

F

Spiritua ſuper columbæ
Ieſum manſit in ſpecie,
Pater prolem teſtauerat
Mundo, quod non crediderat
Trinitatis myſterium,
Conſecrauit ſic baptiſmum.
Iuit Ieſus in heremum
Ferarum habitaculum,
Illic tempus Ieiunij
Peregit ſalutiferi,
Quater denoſque noctibus
Iunait ſoles † inediibus.
† Ereptoo ibi callidus
Aderat com † doloribus;
Suaſit hunc de lapide
Nam ſibi panem coodere
† Dipſiris, volt velamine
Verborum Chriſtum noſcere.

† Inediis pro ieiunio.
† Serpēs.
† Dolis.
† An es dipſas an Dipuſtis. à δοκιάζω.

G

De templi alto culmine
Iubet Ieſum deſcendere,
In monte mundi gloriam
Oſtendit & Monarchiam,
Se cuncta dare promiſit,
Si cadens ſe orauerit.
Tantum peruersè locutus,
Quantum fuerat peruerſus;
Se ipſe ſe † plaudauerat
Poſſe, quod nunquam poterat;
Sed cupiebat ſternere,
Quem ſe ſperabat vincere
Adam primum hic vicerat,
Quem ſecundus proſtrauerat
Gula & Philargyria,
Simul & cenodoxia,
Cum quibus illum repulit
Ieſus & igni tradidit.

† Forte pro plauſerat niſi malis laudauerat.

Poſtquam zabulus pulſus eſt,
Angelis miniſtratus eſt,
Aduocauit diſcipulos,
Plures iam & Apoſtolos,
Inter quos ſigna plurima
Fecit, atque miracula.

H

Chriſti miracula.

In Canan vinum fecerat,
Simul & firmauerat
Fidem eudem tum comitum,
Dum perfecit miraculum,
Eiſque * altum abyſſum
Patefecerat dogmatum.
Latè per Iudæ termina
Coruſcabant miracula;
Dum miſſa virtus cœlitus
Operatur diuinitus,
Monſtrabat ſe hominem,
Qui regnabat in æthere.

A Cæcorum multa millia
Cernebant clare lumina,
Multi ſurdi per agmina
Currunt, quærunt ſaluamina,
Saltat claudus lætificus,
Gaudet ſanus & leproſus.
Tota Draconis hortula
† ὁμῶς ſimul vel ὠμῶς crudeli. Vis † ſugit omos callida,
Cum ex multis clamantia
Exiebant dæmonia,
Chriſtum Domini teſtantia,
Quem non capiunt ſæcula
† Chriſti paſſio. † Venit iam ſalutiferæ
Tempus mortis Dominicæ,
Summus quo ſecum decreuit,
Vt hominem redimeret,
Redderet ſæuo merita
Et pœnarum digniſſima.
Mouit Iudæa priſtina,
B Contraxit plebis agmine
Sanctum ad tribunalia
Duxerunt & concilia
Comes Iudas truciſſimus
Quod ſanxit cum principibus.
Traditur vinctus gentibus
Chriſtus à Pontificibus,
Sputis, flagellis, alapis
Illuſus atque ſpinetis
Crucifigitur innocens
Conſenſit Rex inſipiens.
Terra expauit, facinus
Hoc motu notans citius,
Elementa tremuerant,
Aſtra & ſe celauerant,
Solus homo non timuit,
Quod ſolus ipſe confecit.
Tum reuixerunt mortui,
Et patuerunt Herebi
Obſcura loca carcerum,
Cum venit auctor luminum
C Vectes, feræ confractæ ſunt.
Iuſti & liberati ſunt.
Chriſtus in limbo. Gemit hoſtis in catena,
Cum fecit Rex iudicia
Et ſanctis liberamina,
Quod doluerunt tartara;
Victor Chriſtus aſcenderat
Suos & ſecum duxerat.
Chriſtus reſurgens. Tertia lux redierat,
Chriſtus & reſurrexerat,
Iam victurus in gloria
Victor clarus per ſæcula,
Deus virtutum Dominus,
Rex Regum potentiſſimus.
Quater denis poſt diebus
Verſatus cum lætantibus
Oſtendit ſe miraculis
Verè viuum diſcipulis,
Omne tulit mirantium
Corde quod erat dubium.
D *† Apoſtolos inſtruit.* † Iubens eis diſcurrere
Per mundi plagas dogmate.
Ite ait per populos,
Et ferre fructus plurimos,
Docere verbo fideli,
Seruare, hoc, quod docui.
Eos, qui velint credere,
Lauate ſacro flumine
Dei Patris in nomine
Natique cum ſpiramine,
Laxantes cuncta crimina,
Et docete remedia.
Aſt vobiſcum in ſæculum
Ego ſum non ſolatium,
Cum videritis ſternere
Mundum bellis & errore, E
Nolite tunc paueſcere,
Nec pugnis malis cedere.
Omnis terra cum ſobole,
Ponto ſimul & æthere,
Data mihi regimine
Cedit, ſeruit & munere.
Vinctus hoſtis expulſus eſt,
Mundus & liberatus eſt.
† Aſcendo nunc lucidum iam *† Aſcēdit in cœlū.*
Cari Patris ad Solium,
Qui me miſit ab æthere
Totum mundum redimere,
Carpere regna debita,
Et eſſe in Patris dextera:
Nulla veſtra triſtitia
Teneat nunc præcordia,
Mitto vobis lætiſſimum
Nam Paraclitum ſpiritum,
Ipſe vobis vt ego ſum F
Eſt Magiſter in ſæculum.
Ipſi tenent, quod monuit,
Ille iuit, quo debuit,
Super aſtra celſiſſima
Sedet in Patris dextera,
† Iudex nempe nouiſſime *† Iudex venturus.*
Venturus & in æthere.
Ipſe de cœlis Domino
Deſcendente altiſſimo
Præfulgebit clariſſimum
Signum crucis & vexillum
Plangor ſuper ſe nimius
Erit tum cunctis gentibus.
Tectiſque luminaribus
Duobus principalibus
Cadent in terram ſidera
Vt groſſus de ficulnea,
Eritque mundi terminus
Vt fornacis incendium.
Clangor buccinæ quaternas
Sonabit terræ per plagas. G
Diſcurrunt coruſcantia
Fulgura & tonitrua
Tunc in montium ſpecubus,
Abſcondent ſe exercitus.
Ergo erit dies ille,
Dies planctus & lacrymæ,
Dies iræ & vindictæ,
Tenebrarum & nebulæ
Dies magnæ anguſtiæ,
Laboris ac triſtitiæ.
In quo ceſſat mulierum
Amor ac deſiderium,
Hominumque contentio,
Mundi huius & cupido
Cum cœlo, terra, ardore
Conflagrant atq; lumine.
Turba primi Archangeli
Strepente admirabili,
Erumpent munitiſſima H
Clauſtra ac Polyandria,
Surget homo à tellure
Reſtauratus à puluere.
Vndique conglobantibus
Membrorum † paginibus, *† compagibus.*
Animabus æthralibus
Eiſdem obuiantibus,
Certant ſancti cum munere
Chriſto Regi occurrere.
Altithronus glorioſo
Rex ſedebit in ſolio,
Angelorum tremebunda
Circumſtabunt & agmina,
Cunctis iudex cum propria
† Secundum reddet merita. *† iuxta.*

Sta-

A Stabimus & nos pauidi
Ante tribunal Dei
Reddemuſque de omnibus
Ratiunem affectibus,
Noſtra videntes poſita
Ante obrutus crimina,
Libroſque conſcientiæ
Patefactos in facie,
In ſingultus erumpemus,
Et fletu dito gememus,
Subtracta neceſſaria
Iudicij extremi dies. Operandi materia.
Tunc fideles nam cœleſtem
† Vrbis ſummæ Hieruſalem
Suſtollentur ad patriam,
† Electorū gloria. Introibunt † ad gloriam,
† æ. Vbi fulget vera pacis
Lux Chriſtus, ſol mirabilis.
Hymnorum cantionibus
Sedulo tinnientibus,
B Sanctis tripudiantibus
Mortuorum reſurrectio. Angelorum ex millibus
In paterna claritate
Se gaudent Chriſtum cernere.
Sic vigoti felicibus
Quatuor ſenioribus
Coronas iam mittentibus
Agni Dei ſub pedibus
Laudatur tribus vicibus
Trinitas æternalibus.
Bis binis coram ſtantibus
Vnitis animalibus,
Terna laude ſonantibus
Sanctus Sabaoth Dominus.
Hac ſancti manent gloria
A ſæculis in ſæcula.
Zelus ignis furibundus
Conſumet aduerſarios,
Nolentes Chriſtum credere
C Deo à Patre veniſſe,
Retro ruunt perpetui
In ignis flammas impii.
Vbi habentur tenebræ
Vermes & diræ beſtiæ,
Vbi ignis ſulphureus
Ardet flammis edacibus,
Vbi rugitus hominum,
Fletus & ſtridor dentium.
Vbi gehennæ gemitus,
Tonitruus & horridus,
Vbi ardor flammaticus
Fameſque maxima. Sitis famiſque † maximus,
Vbi torror duriſſimus
Auget pœnam enm laribus.
Sathan atro cum agmine
Quo tenetur in carcero
Religatus in tartara
In æterna incendia
Deprecatio rei peccatoris. Cocytique charybdibus
Submergetur in gentibus,
O Deus veri luminis
Auctor & omnis hominis,
D Miser ego quid faciam,
Tunc vbi atque fugiam,
Cum tremet mundi machina
Sub flammarum monarchia.
Quo me tum poſſum vertere,
Et ſuffragia quærere,
Cum contra me ſententia
Profertur in magna anguſtia.
Accuſor reus criminis,
Damnatorum ſupplicia. Cum non ſit fauor operis.
Damnant me facta propria,
Verborum multa millia,
Amor malus cum rubore.
Ira rixæ & maculæ E
Totum paret in lumine
Mentis & penetrabile.
Cerno tremens, quod feceram,
Et diu quod celaueram,
Nec adiuuant ſolatia,
Patris & matris famina,
Turba nec amicabilis
Præſtat iuuamen debilis.
Vnde ſalus iam Domine
Mihi veniet proſperè
Præter tuam clementiam
Solam, & veram gratiam,
Aut quis dat indulgentiam
Præter tuam potentiam?
Te bone Ieſu deprecor,
Auctor vitæ & redditor,
Salua tuum mancipium,
Munus & da perpetuum,
Verax vt tuo famine F
Iuſtificeris Domine.
Tibi grates ex pectore
Redemptus à diſcrimine,
Deo viuo vt referam
Læta voce victoriam,
Sequens te Regem proprium
Raptus ex hoſte Dominum.
Nuncque rogo vt iubeas,
Et in me hoc perficias,
Quamdiu in ergaſtulo
Sum clauſus carnis ſedulo,
Ore, corde & opere
Te canam laudem Kyrie.
Doxa tibi altithrone,
Rex cœlorum ſanctiſſime,
Qui me tuo iuuamine
Conſolaturus optime
Laus & honor cum gloria
In ſæculorum ſæcula.
G

Pro me quiſque legas verſus orare memento
Rhaban dicor ego, tu ſine fine vale.

Metrum de tranſitu manachorum.

30.

CVrrens charta procul nuncia porta
Dilecto grauia munera fratri,
Quæ infauſta tulerat temporis hora:
Quæ dudum eripuit ſorte nefanda
Schiſma Fuldenſe ſub Ratgirio Abbate. Sons, fraus atque dolor, & labor ingens
Longas compulerat quærere terras.
Pars ablata fuit parſque remanſit,
Cum diuiſus homo prô dolor vnus
Eſt voto atque anima corpore bino.
Poſtquam tu vnanimis frater abiſti,
Aſt mox per varios turſus vbique
Sum caſus, odiis læſus & atris.
Sed nunc dolco pectore triſti
Multum poſſe malum heu generale,
Quam ſoli mihimet condere damnum.
H Ex quo ſeditio noxia dudum
Inter nos orta eſt, nemo valebat
Leuare hanc precibus, nec dare finem.
Creſcens ſed nimium tempore multo
Aucta eſt perque dies ſorte maligna,
Vaſtauit populum Patris ob iram.
Dureſcit qui animo, & cedere neſcit,
Trux dentibus oues, cæde cruentat
Nullius miſeret, ſæuit in omnes.
His commota malis turba reliquit
Antiquum ſtabulum, ſit peregrinà
Læſis vna ſalus pergere longa eſt.
Venit ſumma dies, tempus amarum;
Quando extrema pati turba coacta eſt,

A
Et conuicta malis linquere ſedes.
Cunctie conueniunt vndique fratres
Queis mens vna fuit parque voluntas,
Immitem vt precibus flectere certent.
Duratus qui animo ſpreuerat omnes,
Irritans populum pellit ab æde.
Deſperare dedit Patris amorem.
Diuerſo inter ea mænia luctu
Miſcentur, reſonant cymbala cumque
Et ſignum Eccleſiæ conuocat omnes.
Accurrunt tumulo martyris almi
Flet mixta ſenibus plebs iuniorum,
Ex imo gemitus pectore ducunt.
Expanduntque manus cum prece fuſa.

Defectus poſt pag. vlt. VI. Not.

TITVLI ET INSCRIPTIONES ALTARIVM BASILICÆ S. SALVATORIS FVLDENSIS.

B

31.

HOc altare Deo fulget honore nouo
Candida* Wirina, Concordia, cum Mederiſma
Adſiſtunt tecum Gertrud & ipſa ſimul.
Nam dilecta Deo hic ritè Theophila mixtim
Adiungit vota atque fauet precibus.
Virgines flores meritis pulſate Tonantem,
Placatum & nobis reddite quæſo Deum.

*veteri Litania Fuld. & S. Galli. Verena, an Berenice qua vulgo Veronica?

32. *Et in dextro altare iſte.*

HOc altare tenet * Timotheus Apoſtolus almus,
Vitalis martyr, Vitus & ipſe ſimul,
Fortunatus adeſt, Felix, Tiburtius atque,
Seruilianus amor, Sulpitiuſque pius.
Marius & Martha pariter cum pignore bino,
Martialis martyr cum Diogene ſimul.
Sanctus Firminus, Liberalis, Fuſcianuſque,
Rusticus & Firmus, Caſtulus atque Zenon.

C
Cum quibus en gaudet hic Victoricius aptè,
Gentianus martyr congratulando manet.
Hos pero tu Orator precibus placare Patronos,
Si velis ſummi ſcandere regna Patris.

33. *Ad altare S. Stephani.*

LEuita hanc Stephanus, ſimul & Laurentius aram
Exornant meritis, Panchratioſque pius,
Donatus, Victor, Vincentius, & Cyriacus,
Quintinus martyr atque Sebaſtianus,
Cumque quater denis Ferrutius ipſe precando
Inſtat martyribus, poſcite lucis opem.

34. *Ad altare Sancti Clementis.*

HIc Clemens martyr, pariter cum martyre Lino,
Sanctus Alexander & † Fabianus adeſt.
Marcellus, Stephanus, Cornelius & Cyprianus,
Lactantum & turba ſanguine tincta ſuo.
Aureus hic Præſul Iuſtinus Martyr & ipſe
Rite Iouant precibus atque bonis meritis,

D
Hiſque Saturninus martyrque Georgius aptè
Exorat iunctus pro populis Dominum.

† Fauianum.

35. *Ad altare Sanctæ Agathæ Virg.*

MArtyr Agatha Dei, Petronella, & tu Iuliana,
Lucia, Perpetua, noſque Sabina * foue.
* Praæde cum ſacra foueas nos Virgo Baſilla,
Sicque piis meritis Sancta Pudentiana.
Regina Virgo coniuncta ſororibus iſtis,
Tu nobis pandas regna poli precibus.

*ſaut.

36. *Ad altare Sancti Lucæ Euangeliſtæ.*

LVcas qui ſcripſit cum geſtis dogmata Chriſti,
Vinclis hic Petri mixta locat ſpolia.

E
Auguſtinus adeſt, Germanus, ipſe † Remeius,
Maximinus Præſul atque Medardus ouat.
Ambroſius Doctor, Euſebius atque Vedaſtus
Suppremi nobis numen adeſſe petunt.
His ſimul adiunctos pro nobis martyr & Hermes
Exorat Dominum, poſtulat & veniam.

† Remigius.

37. *Ad altare Sancti Marci Euangeliſtæ.*

MArcus Euangelium qui ſcripſerat arte Pelaſga,
Martyre cum Paulo hic atque Iohanne manet.
Ipſe Valentinus, Gorgonius atq; Nazarius,
Germani & ſeptem, Gordianuſq; ſimul.
Candidus, Exſuperus, victor, Mauritius atq;
Sileons martyr & Timotheus ouat.
Abdoq; cum Senne, Protbus martyrq; Hyacinthus,
Quos nobis Chriſte rite fauere facis.

F

38. *Ad altare Sanctæ Agnæ. Virg.*

AGNES & Euphemia, Genoeua, Suſanna, Columba,
Hoc altare ornant rite ſuis precibus.
Cum queis tu Brigida, & tu virgo Scholaſtica ſemper,
Placatum nobis altithronum facias.

39. *Ad altare Sancti Benedicti in crypta Occidentali.*

HAnc benedicte Pater cryptam tutaberis aram,
Sanctus Honoratus hanc ſimul ipſe colit.
Eucherius, Trudo, Arnulphus, † Seruaſius atque,
Cothbertus, Beda hic Equitiuſq; manent.
Hicque Colombanus fixa ſtat rite columna,
Martyris & tumulo ſubſidia apta feret.

† Saruatum, niſi ſit Gerraſius.

40. *Ad Altare Sancti Ignatij.*

HVNC titulum martyr Ignatius & Florianus,
Vrſicinus ſeruat atque Rogatianus.
Emmeramus adeſt, Iulianus, Patriciuſque,
Sanctus Wigbertus, martyr & Hippolytus.

G

41. *In † Cæmiterio fratrum in Eccleſia Sancti Michaelis in primo altare.*

† Cæmiterio.

HOc altare Deo dedicatum eſt maxime Chriſto,
Cuius hic tumulus noſtra ſepulcra iuuat.
Pars montis ſynai moyſi & memorario digna,
Hic Chriſti Domini & genitale ſolum.
Hic michael Princeps Domini Symniſta Iohannis
Victoreſque Foci tres ſimul & pueri.
Priuatus martyr pariter & Habundius ipſe,
Suſcipiunt vota atque Deo reſeruont.
Sulpicius Præſul ſimul & Confeſſor Amandus,
Hic monachus Mammas, hic ouat & Symeon.
Cum quibus hic ſemper votis adſiſte precamur,
Virgo ſacrata Deo martyr Anaſtaſia.

42. *In ſiniſtro altare.*

H

HIc Anianus adeſt, martyr Deſiderius atque
Rex Siſemundus ouat, Georſiuſq; ſimul.
Tu quoque Chriſtophore noſtris pie mentibus adſis,
Cumque tuis ſocijs ipſe iuuato preces.

43. *In dextro altare.*

PAulinus Præſul, † Britius quoque Perpetuuſque
Sanctus & Iſidorus, Martialiſque pater.
Hanc aram meritis ſemper viuacibus ornant,
Adſiſtunt precibus, † quæ pie quique dabunt.

† Brixius.
† quas.

44. *In Eccleſia Sanctæ Mariæ in monte qui vocatur Epiſcopi in dextro altare.*

HOc altare tenens Bonifacius ipſe ſacerdos,
Et Chriſti martyr rite Patronus adeſt.

A Cui quinque coniunctus ſit Papa Gregorius iſtic
Æquali & meritis regna ſuperna tenent.
Non minor ergo fide martyr Laurentius iſtis,
Hic orat & precibus, adiuuat ipſe pios.

45. *In Siniſtro altare.*

HIc Pater alme virum monachorum maxime Paſtor
Tu Benedicte tuos ritè iuues precibus,
Cum ſoror adiuncta Scholaſtica ſancta Virago
Tu tibi deuotis poſce ſalutis opem.
Martyr Anaſtaſia ſimul tu funde precamur
Pro nobis Chriſto ſemper & ipſa preces.

46. *In monte qui vocatur Epiſcopi in turre Eccleſia Sancta Maria.*

ANgelo Chriſte Deus Michael Archangelus iſtic
Aſſiſtat votis, nos iuuet & precibus.
Martinus Præſul, martyr Dalmatius atque,
B Propitium nobis te faciant meritis.
* Caſſius * Anthimus, ſanctus Florentius adſtent,
Memmius Antiſtes hic ſoror * Eupumia.
Credimus ergo ſatis placatum te ad ore nobis
Si hi prece nos ſtudeant ritè fouere ſua.

* Ethypnia forte Euprepia quæ in antiq. lectan. Tom. 5. antiq. lect.

47. *In abſide Eccleſia Sancti Petri qua eſt in monte ſita.*

ECce ſator hominum victor ſuper æthera ſcandit,
Diſcipuliſq; ſuis regni ſacra limina pandit,
Quem ſic venturum Angelica hunc oracula ſpondent
Cætus Apoſtolicus pariter cum plebe fideli
Dona paracleti igne micante capit.

48. *Ibidem.*

HIc locus ecce tenet Sanctorum condita ritè
Oſſa ſimul memorans & pia facta colit.
Mater Felicitas, ſancta & Concordia nutrix,
Hippolitihic pauſant Candida & Eutropia.
Pauli namque hoſpes, Aquila hic & * Priſca quieſcunt,
Eugenia hic Virgo, atque Baſilla manent.
C Virginis Agnetis hic conlactanea ſiſtit,
Nempe Emerentiana martyr & ipſa ſacra.

* Priſcilla.

49. *In dextro altare.*

MArtyribus Chriſti cunctis hæc ara locata eſt,
Præcipuaque iſtis, litera quos numerat.

50. *In ſiniſtro altare.*

SOrs Confeſſorum Chriſti hanc obtinet aram,
Quos aula cœli poſſidet atque tenet.

51. *In crypta ſubtus ad altare primum.*

HAc Baptiſta potens ſacra venerabitur ara,
Hac Vatum turba atque Patrum colitur.

52. *Ad altare medium.*

VIrgo Dei genitrix hanc aram ritè teneto,
D Hanc tecum habeat virgineuſq; chorus.

53. *Ad altare tertium.*

HOc altare Dei Michael Archangelus ornat,
Hocq; colunt pariter agmina & Angelica.

54.

QVi regit Imperium mundi, qui continet aſtra,
Hanc aulam aduentu dedicat ipſe ſuo.
Cum quo Baptiſta ſimul & ſymniſta Iohannes
Hanc ædem inhabitant Chriſti tui famuli.

55.

MArcellus Clemens, Bonifacius & Cyprianus,
Cum Syxto & Lino hic ecce aderunt ſocijs.
Deprecor ô Lector, quicunque cernens intrea,
Vt ſtudeas votis rite placare Deum.

56.

CÆtus Apoſtolicus cum hic pictus ritè miniſtris, E
Hoc altare tenet atque iuuat meritis.

57.

VIrgo Maria Dei genitrix hanc continet aram,
Cœlica martyr, Agnes, Agatha ſimul.

58.

LVcia, Iuliana ſimul & Scholaſtica virgo,
Valde iuuant precibus, atq; piant meritis.

59.

MArtinus Præſul, Antonius & Benedictus
Hanc cryptam inhabitant & titulum retinent.
Hic Papa Gregorius, hic Gallus Equitiuſq;
Cum Columbano vota pia accipiant.

60. *Exhortatio fratrum ad Orationem.*

CVrrite vos Fratres ad cœli culmina prompti, F
Chriſtus in arce ſedens præmia magna parat.
Sanctus Anaſtaſius promiſit gaudia vera,
Quæ vobis Chriſtus Rex pius ipſe dabit.
Nos quoque vobiſcum, quo gaudia prandiitis alma,
Poſcimus hinc rapide ecce valere ſimul.
Si tu lector amas cuſtodem noſcere templi
Accubitor Domini ipſe Iohannis adeſt.
Hic frater Domini Iacobus, hic Virgo Maria
Martyr & Antiſtes, hic Bonifacius eſt.
Clemens clementer, Pancratius & Iulianus
Excipiunt vota hic atque Deo referunt.

61. *Verſus in Eccleſia Dei genitricis.*

SVauior & roſeo nimium rubicundior oſtro
Vincis aromaticas mentis odore comas.
Cara, benigna, micans, pia, ſancta, verenda, venuſta,
Flos, decus, ara, nitor, palma, corona, pudor. G

62. *In Eccleſia S. Maria, qua in loco qui vocatur Holzkyrcha eſt conſtructa, iuxta introitum eius hi deſcripti ſunt verſus.*

QViſquis hanc aulam petiturus greſſibus intrat,
Agnoſcat primum, quid locus hic habeat.
Virginis hic Matris ſacra pignora rite locantur,
Hanc aulam & totam ipſa dicat meritis.
Cum qua Sanctorum turba hic pie nobilis adſtat
Suſcipiens vota atque Deo referet.
Vnde decet valde, quod cordis pura voluntas,
Sermoque cum factis dona ſuperna petant.

63. *In ſepulchro SS. martyrum qui ibi requieſcunt hi continentur verſus.*

ECce viros iſtos præclaros valde Patronos
Roma decus orbis miſerat huc pariter:
Quos quoque Rhabanus humilis ſuſceperat Abbas,
Præſule cum Humberto rite locauit & hic. H
Hic pauſat Magnus, martyr Ianuarius atque,
Officio inſignes atque ſacris meritis.
Qui cum Pontifice Xyſto mucrone perempti
Leuitæ cœlo reddiderant animos.

64. *In primo Altare.*

VIrgo Maria Dei genitrix, hæc aula reſultat
Ecce tibi, & tota fulget honore tuo.
Virginibus præſens ſacra hæc decoratur & ara,
Qua ſupra pietas abſida læta notat
Cum quibus & ſancta Praxis ornat atque Baſilla,
Candida Virgo ſimul atque Pudentiana.

65. *In dextro Altare.*

COetus Apoſtolicus hanc ſacram continet aram,
Adiuuat & precibus, ornat, amore colit.

A Vos quoque qui intraſtis, ceruices flectite veſtras,
Deuoto hic corde poſcite lucis opem.

66. *In ſiniſtro Altare.*

CLatus In orbe ſoli martyr Bonifacius iſtud
Obtinet altare cum ſocijs pariter,
Quorum ſi lector tu noſcere nomina quæris,
Inſpice picturam, & relege titulos.

67. *Ad Crucem.*

QVi crucis lignum, quo Chriſtus ſæcla beauit,
Emblemate incluſum arx tenet iſta Crucis.
Baptiſtæ & Chriſti ſpolia tenet ara ſacrata,
Doctoris Pauli relliquias pariter.
Scriptor Euangelij Marcus cum compare Luca,
Sennen atque Abdo hanc & amore colunt.
B Sanctus & Hyppolitus, Prothus, martyrq; Hyacinthus,
His ſimul adiuncti mixta locant ſpolia.

68. *In Crypta.*

MArtinus præſul ſimul & Gregorius almus
Hanc aram meritis ritè colunt proprijs:
Cum quibus Equitius ouat atque Antonius Abbas,
Sanctus Maximinus paſtor & ipſe pius.

69. *In Capella.*

CVlmen Apoſtolicum Petrus Pauluſque Magiſter,
Hoc altare ſuis rite dicant ſpolijs.
Pontifices ſummi Xyſtus, Bonifacius atque
Martyrio inſignes hic habitant pariter.
Commanet hicque ſimul Feliciſſimus Agapituſque
Leuitæ ſacri, teſtis vterque Dei.
Flectite vos genua, qui intraſtis limina ſacra,
Chriſtus adeſt Rector, poſcite lucis opem.
Per quam omnes fines terræ meruere ſalutem
C Gaudet & orbis totus, Pontus, arena, Polus.
Vellere candidior, fuluo rutilantior auro,
Fulgidior radio, dulcior ore fauo.
Hæc tibi, ſim indignus quamuis, corde, ore ſuſurro
Spes mihi ſis veniæ, quæ vehis orbis opem.

* *Defectus.*

70.
Hic quoque qui aſtaris ceruices flectite veſtras,
Soluite vincla pedum, mundi ſecludite curas,
Chriſtus adeſt Rector, ſanctorum exercitus omnis,
Poſcite lucis opem, tenebrarum linquite curas.

71. *Verſus more Litaniæ facti.*

ARbiter omnitenens rerum tu ſumme Creator,
Aſpice de ſuperis omnipotens genitor.
Omnipotens genitor, ex quo ſunt omnia vere,
Principium æternum tu miſerere tuis.
D Filius ipſe Dei, per quem ſunt condita cuncta,
Tu clemens noſtras ſuſcipe quæſo preces.
Spiritus alme Dei, cœli terræque repertor,
In quo ſunt cuncta, tu pia vota vide.
Trinus Perſonis, natura conditor vnos
O Deus Altithrone ſemper adeſto pius.
Clara Dei Genitrix ſanctiſſima virgo Maria,
Ora pro nobis, rite fauendo, Deum.
Pro nobis poſcas Michael Archangelus ipſe,
Et Gabriel fortis & Raphael medicus.
Cum æthereis turmis placantes ſceptra ſuperna,
Propitium nobis celſithronum facite.
Zachariæ natus, præco cunctique Prophetæ
Et Sancti Patres conciliate Deum:
Cœtus Apoſtolicus, Chriſti comitatus honeſtus,
Tu precibus nobis limina pande poli.

Clauiger æthereus Petrus Pauluſq; Magiſter, E
Andreas Iacobus atque Ioannis amor.
Thomas cum Iacobo Philippus, Bartholomæus,
Matthæus & Simon, Thadeus & Mathias.
Doctrina gratulans, rutilans & ſanguine rubro
Victorum alme chorus nos tege tu meritis.
Barnabas, Sylas, Stephanus Marcuſque Tituſque,
Lucas, & Clemens, Sanctus Apollinaris.
Syxtus, Alexander, Cornelius & Cyprianus,
Felix, Vibanus, Mauritiuſque pius.
Cum quêis tu doctor Bonifacius inclyte martyr
Placans Altithronum funde preces, petimus.
Alme tuos ſocios moneas Martine precamur,
Pro nobis Dominum poſcere rite pium.
Hoc Leo Sylueſter ſimul & Confeſſor Amandus,
Ambroſius præſul papaque Gregorius.
Auguſtinus honor doctor Hieronymus atque
Maximinus paſtor, Euſebiuſque gerat.
Hoc benedicte tuis Monachis impende precamur, F
Cum Antonio & Paulo regna beata tenens.
Martyr Agatha Dei, foueas nos ritè precamur,
Agnes ſic virgo, ſic & Anaſtaſia:
Lucia, Balbina, Petronella, Eulalia, Thecla,
Regina, Euphemia, Cecilia, Sotheris.
Eugenia, Priſca, Monegundis, Praxidis, Aſia,
Chriſtina, Brigida, turbaque caſta poli.
Cælicolæ cuncti, Sanctorum exercitus omnis
Hoc precibus agite, vt nos Deus ipſe iuuet.
Expurget miſerans, exaltet, diligat, ornet,
Illæſos ſeruet, protegat atque regat.
Det pacem veram, det plenum munus amoris,
Actus det placidos ſpemque fidemque bonam.
Virtutum * copiam tribuat mentemque benignam,
Et carnem caſtam, tempus & omne bonum,
Det victum, veſtem, fidos det ſemper amicos,
Atque hoſtes cunctos arceat ipſe procul.
Famam depellat, morbos ſimul auferat omnes,
Conterat & longe Dæmonis inſidias.
Curramus læti, vt capiamus regna beata, G
Cum Chriſto ſurſum ſemper in arce poli.
Agnus ſancte Dei, qui tollis crimina mundi,
Semper in æternum tu miſerere tuis.
Tu nos Chriſte audi, tu exaudi Chriſte precamur,
Te ſequimur Chriſte, te volumus, cupimus.
O Domine ſalua, quia vitam quærimus abs te,
Redde tuum vultum, ſic erit atque ſatis.
Tu quô virtus, tu vita es Chriſte perennis,
Tu Chriſte eleiſon, tu Kyrie eleiſon,
Amen.

72. *De prudentia.*

VIrtutum ſpecies primum prudentia pandit;
Hæc recolit cuncta, dictat honeſta bona.

73. *De iuſtitia & pietate.*

IVſtitia & pietas par pactum ſeruat & omne H
Iudicium ritu ordinat ipſa ſuo.

74. *De fortitudine Patientia.*

FOrtiter aduerſa virtus patientia ſuffert
Victrix confidens triſtia cuncta fugat.

75. *De Temperantia.*

TEmperat ergo bene iam cuncta modeſtia virtus,
Et clemens placide iura ſuperna dabit.

Defectus ad pag. Not. VIII.

Tituli & Inſcriptiones Eccleſiæ N.

ab Otgario & Rhabano reliquijs & alijs ornamentis inſtructæ.

A

76. *Verſus in tumulo Sancti Sergij.*

MArtyribus ſanctis honor extat maximus orbe,
Nomine pro Chriſti qui meruere mori.
Excellens inter quos gaudet Sergius almus,
Qui cum fratre Baccho ſupplicia acta luit.
Romulea ex vrbe hos præſul Otgarius ambos
Aduexit, tantum Sergium & hic poſuit.

77.

HAnc thecam tibimet Sergi ſanctiſſime martyr
Rhabanus fecit, ſeruulus ipſe Dei.
Ex paruo ſumptu, deuoto ſed tamen actu
Temet patronum quærit & eſſe ſuum.
Delicti ei veniam poſcas & dona quietis
Indigno miſerans reddat vt omnipotens.

78. *Super confeſſionem ipſius ſepulchri.*

B QVisquis dona velit rite impetrare Tonantis,*
Supplex poſcat opem hic, martyrum & auxiliū.

79. *Super ciborio altaris Sancti Martini hi verſus ſunt conſcripti.*

OTgarius cœpit, Rhabanus rite peregit,
Ciborij hanc arcem Chriſte tui famuli.
His tu mercedem tribuas in arce benignus,
Et requiem æternam omnipotens Dominus.
Præſul Martinus, martyr & Sergius almus
Hos ſacris meritis atque iuuant precibus.
Peccati vt veniam accipiant ac munera lucis
Gaudia cum ſanctis regna beata ſimul.

80. *Verſus in tabula inter Seraphin poſita.*

HIc Deus eſt Chriſtus Dominus qui regnat vbique
C Et cruce confixus noxia vincla rupit.

81. *Verſus* ...

POntifices iſti hanc ſedem rite tenebant,
Poſtquam hunc Hunni diripuere locum.
Sed numerum annorum certum quo quiſque regebat,
*vſquam Eccleſiam *nuſquam reperire haud potui.
Aſt poſtquam ſummus præſul Bonifacius iſtic
Ex Roma eſt miſſus Rector vbique pius.
Iſti poſt ipſum hanc ſedem iure regebant
Ordine Pontificis officioque ſimul.

82. *In Eccleſia Sanctæ Mariæ iuxta ſepulchrum Sancti Bonifacij.*

POſtquam martyrium expleuit Bonifacius almus,
Martyr & antiſtes æthera celſa petens.
De Freſia huc vectus cum theca hac rite locatus,
Sanguinis hic partem liquerat hinc abiens.
Deſuper hunc tumulum Rhabanus condere iuſſit
D Ad laudem Sancti exiguus famulus.
Indignus præſul vernaculus attamen huius,
Pro quo tu lector funde preces Domino.

83. *In Eccleſia S. Michaelis.*

HAnc aulam precibus Michael Archangelus ornat,
Martinus Præſul adiuuat & meritis.
Scriptor Euangelij, Marcus, Bonifacius atque,
Agnes & virgo hic vota Deo referunt.

84. *In Eccleſia Sancti Saluatoris.*

HAnc piuae ecce domum ſaluator conſecrat orbis,
Hanc Baptiſta Dei vendicat atque ſibi.
Hoc altare Petrus, Bonifacius & Kilianus, E
Exornant meritis, laudibus atque ſuis.
Hicque Valentinus martyr Dionyſius atque
Aſſiſtunt precibus hicque Sebaſtianus.
Martinus Præſul, Ambroſius atque ſacerdos,
Hanc aram ſeruant, Sanctus & Hilarius.
Virgo Maria Dei genitrix hic cerne precantes,
Martyr Agatha Dei & Petronella ſimul.
Cor tibi ſit mundum, ſacra cum libamina tractas,
Sacrificans puras offer & ipſe preces.
Hoſtia ſit laudis ſemper gratiſſima Chriſto,
Cor quoque contritum reſpicit omnipotens.

85. *In Eccleſia Vodilbobi.*

SCriptor Euangelij dilectus ritè Iohannes,
Cum Luca hanc aulam conſecrat en focio.
Imbuit hanc aram Cornelius ac Cyprianus,
Ipſe Bonifacius atque Dionyſius.
Hic precibus adſtat Vincentius & Cyriacus,
Cumq; Valentino Ruſticus adſtat ouans. F
Gorgonius martyr, Pancratius ipſe, Naborque,
Adſiſtunt precibus hicque Sebaſtianus.
Hoc altare Petrus, Andreas, Paulus & ipſe,
Exornant meritis atque ſacris precibus.
Cum quibus hic gaudens Martinus Præſul ouando,
Adſiſtit votis Sanctus & Hilarius.
Virgo Maria Dei Genitrix intacta Tonantis,
Hic præſens adſis ipſa tuis famulis.
Lucia, Cecilia, atque Agnes & martyr Agatha,
Adſint hic tecum noſque iuuent precibus.

86. *In Capella Mauri.*

OMnibus eſt locuples, qui rebus abundat honeſtis,
Cui ſuperas Chriſtus diuitias tribuit.
Flecte genu, qui intras, Chriſtum tu & pronus adora,
Cuius imago ſuper picta colore micat.
Lux, via, vita, ſalus, ſit merces omnibus iſtic.
Qui Chriſto reddunt debita vota piè. G
En vna templum Domino hic patre miniſtro,
Deuotus aliam reddo domum famulis.
Quam dulce & gratum eſt, fratres perpendite cuncti,
Stare choro, & placidis cæleſtia pſallere verbis.

87. *Item in eadem capella de figuris.*

GRatia claue aperit, quæ clauſa Prophetia condit,
Quæ lex ſignificat, & quæ Hagiographa figurat,
Pſallite vos pueri læti & benedicite Chriſto,
Ipſe dabit vobis præmia læta polo.

88. *De Cruce.*

VExillum Domini qui vicit tartara Chriſti,
En rubet hic pictum luce micando nona.
Quiſquis hanc cernis, lætus tu dicito Chriſto,
Semper in æternum gloria magna Deo.

89. *Item.* H

CRux veneranda Dei Solis hæc fulget ab ortu,
Mitigat hæc Auſtri minitantia flabra procellas.
Hæc Zephyri imbos & flumina pellit ab æde,
Hæc Boreæ gelidos compeſcit frigora flatus.
Chriſte pius Dominus viſum cor dirige dextra,
Verba Deus famulo redde probata tuo.

90. *In ara Mauri vel in capſa.*

HÆc plaga martyribus decoratur namque beatis,
Hæc Confeſſorum ſpolijs para ritè refulget.
Hac Præco & ſancti numerantur patre Prophetæ,
Virginibus ſacris hic præſtat Virgo Maria.
Omnibus hic Sanctis digni celebrantur honores
Omnibus hanc aram Rhaban & ipſe dedit.

A

91. *De Cruce.*

CRux micat alma Dei, diuino munere plena,
Sanguine quam Chriſtus conſecrat ipſe ſuo.
Quam precor adſtantes cuncti cunctique ſedentes,
Condigna laude ſemper adorate piam.

92. *Item.*

QVi cruce confixus præſtauit dona ſalutis,
Vos corde & carne protegat atque regat.
Conſilium prodens tribuat atque vtile verbum,
Actum pacificum, tempus & omne bonum.

93. *Item.*

QVi cruce confixus renouauit ſanguine mundum,
Per crucis hoc ſignum hanc dicet ipſe domum.

B

94. *Item.*

CRux hæc ſancta Dei conſignet munera menſæ,
Diuino dono pocula cum dapibus.
Et Pater ipſe ſedens expenſo munere largus,
Sis inopi, ſemper hoſpitis eſto memor.

95. *Item.*

EN crux alma Dei venerando fulget amictu,
Quæ Saluatoris tincta cruore fuit.
Hanc precor, orate ſummiſſi dicite laudes,
A Chriſto Domino poſcite locis opem.

96. *In cruce Gundramni comitis.*

CRux quoq; certa ſalus, mundi & conceſſio regni eſt,
Perpetuam vitam conferet ipſa pijs.
Nam crucis hoc ſignum Gundramnus iuſſerat eſſe,
Cui Deus omnipotens præmia læta paret.

C

97. *De reliquiis in quadam arca poſitis.*

ANgelicis alis hæc arca tegatur vbiq;
Ecce beata cohors agnum circundat honeſte.
Et præco, & mater, ſors & Apoſtolica.

98.

QVos vetus atque noua habuit lex ecce piorum,
Hic Patrum ſpolia noſtra pie viſcera condunt.

99.

MArtyris hic almi pie condita membra quieſcunt,
Quæ Chriſtus ſignis glorificare cupit,
Hic claudis greſſus, lumen hic redditur orbo
Infirmus curam, ſons capit & veniam.

D

100. *Ad altare Sancti Petri.*

CÆtus Apoſtolicos pariter cum principe Petro,
Hoc altare tenens Eccleſiam dedicat.
Ipſe ſibi commiſſum Paſtor ſeruat ouile,
Protegat atque regat, collocet atq; polo.

101. *Verſus iuxta corpus Permenii ſcribendi.*

PErmenius præſul Chriſti Confeſſor & ipſe,
Hanc ædem inhabitat, conſecrat atque locum.
Qui propter Chriſtum præſentia gaudia mundi,
Spernens pauperiem elegit atque ſibi.
Deſeruit patriam gentem, ſimul atque propinquos
Ac peregrina petens æthera promeruit.
Gentem hic Francorum quæſiuit dogmate claro
Plurima conſtruxit & loca ſancta Deo.
Hic quoque nunc pauſat deponens corporis artus,

E

Atque anima ſurſum regna beata tenet.
Adiuuat &* quoſque qui digne cœleſtia quærunt, ** hos*
Riteque conſeruat ipſe ſuos famulos.

102.

CRux ouat orbis honor, Chriſti victoria clara,
Gloria ſanctorum, palma, decus fidei.

103.

HIc ſal & corpus, Sanctorum hic pignora ſacra,
Exorciſmi, oleum, medicina, hic chriſma ſalutis.

103. *Verſus in ſepulchro S. Ferrutii martyris.*

MArtyris ergo ſacri dudum huc tranſtulit oſſa,
Ferrutij Lullus Præſul & Vrbis honor.
Richulphus poſt hæc, Haiſtulphus præſul & ipſe,
Amplificant aulam ædificant tumulum.
Quorum ſucceſſor Vilis Rhabanus ad inſtar
Maiorum hanc arcam condidit & titulum.

F

104.

GRandis honor Chriſti cultoribus extat vbique,
Maxime qui pro ipſo iam poſuere animam.
Horum nam vnus erat Ferrutius almus & aptus
Martyr, cum Albano reſplendens ſocio.
Præmia queis Chriſtus tribuit pro ſanguine fuſo
Æternam vitam & regna ſuperna poli.
Edidit hos verſus Rhabanus coactus amore
Sanctorum, omnipotens cui miſerere Deus.

105. *Verſus ad ſepulchrum Sancti Iuſtini confeſſoris.*

PResbyter egregius ſimul & Confeſſor honeſtus
Iſtic Iuſtinus pauſat honorifice.
Quem Otgarius præſul Romana aſciuit ab vrbe &
Eccleſiam ædificans oſſa ſacra hic poſuit.
Iſte quidem ſanctus, quanquam non ſanguine fuſo
Carne eſſet martyr, mente tamen fuerat.
Corpora Sanctorum, qui ſunt pro nomine Chriſti
Carne trucidati, condidit & tumolo.
Hinc laudem in terra meruit, atque inſuper arce
Cælorum vitam & regna beata ſimul.
Hos ego Rhabanus verſus feci, & precor, vt me
Commendes lector tu precibus Domino.

G

106. *De capſa quam Iſanbertus monachus fecit.*

EN arca hæc clauſtro cuſtodit maxime capſam
Quæ ſaluatoris pollet honore pio.
Virginis hic Matris conduntur munera ſacra,
Quæ Dominum mundi edidit ex vtero.
Martinus Præſul, ſimul hic Sabaque Eremita,
Princeps & Petrus, pariter martyrque Emeramnus.
En Ieſu Chriſti picta conſiſtit imago,
In capſæ gremio quatuor & Procerum.
Petrus cum Paulo ſanctiſſima Virgo Maria,
Et Michael princeps recte tenent latera.

H

Hoc opus hoc etenim iuſſu confecit Iſanbert,
Hoc Rodulph pictor arte manuque dedit.
Ambobus Chriſtus regna tu redde polorum,
Hoc omnes Sancti poſcite vos precibus.

107. *Verſus in theca Euangelii conſcripti.*

HAnc thecam ad laudem Chriſti ſic condere iuſſit,
Rhabanus præſul, ſeruus & ipſe Dei.
In quo & Euangelium ſanctum geſtetur honeſte,
Quando lecturus hoc Diaconus erit.

108.

PResbyter & martyr Chriſti Theodule precamur,
Qui io cælis gaudes cum ſocijs pariter.
Artifici vt veniam poſcas,& dona ſalutis,
Gratia quod Chriſti ſaluet eum arce poli.

109. *In Eccleſia monaſterii quod dicitur Clinga hi verſus ſunt conſcripti iuxta primum altare.*

HAnc aulam Dominus Saluator conſecrat ipſe,
Cuius hæc cara pignora ſacra tenet.
Sanctus Alexander Papa hic,Vrbanus & almus,
Cornelius,Syxtus ſacra locant ſpolia.
Hos Theodule ſacer martyr & Presbyter alme,
Iuxta tuum corpus hic habeas ſocios.
Quj populum iuueut precibus, placentque Touantem,
Vt famulos ſemper protegat ipſe ſuos.

B 110. *In ſecundo altare.*

PRiocipe cum Petro hanc aram Paoloque magiſtro,
Andrea & Iacob cætus Apoſtolicus
Ornat,amat multum meritis conſeruat & almis,
Deuotiſque adſtat hic precibus populi.

111. *In tertio altare.*

ALma Dei Genitrix,ſanctiſſima Virgo Maria,
Hoc altare tene atque iuuato prece.
Quod tibi Virginibuſque ſacris erectom couſtat & optat,
Semper vt adſitis hic precibus populi.
Cecilia hic maneat,Virgo Agnes,martyr Agatha,
Lioba & Anaſtaſia ac Iuliana ſimul.

112. *In quarto altare.*

PRæcurſor Domini,ſacer & Baptiſta Iohannes,
Sanctus Calliſtus,Et Fabianus,ouant.
C Quos in Chriſte Deos facias nos rite iuoare,
Cum precibus ſacris atque bonis meritis.

113. *In quinto altare.*

MArtinus præſul,Britius Confeſſor & almus,
Sanctus Germanus Remigiuſque pius.
Gregorius Papa hic,Sanctus Benedictus & Abbas,
Oruant hanc aram atque iouaot precibus.

114. *In alia Eccleſia iſti verſus. In primo altare.*

HAnc ædem ſacram Michael Archangelus ornat,
Protegit & ſeruat,adiunat atque piat.
Hic Leo Papa manet,hic Marcellinus & almus,
Praxis & Eugenia hic aderunt precibus.

115. *In ſecundo altare.*

ECce Dionyſius,martyr Laurentius atque,
Vitus & Albanus hunc titulum retioeot.
Hunc ornat meritis martyr Bonifacius almus,
D Com precibus ſacris huucque Sebaſtianus.

116. *In tertio altare.*

QVatuor ergo viri ſcriptores rite probati,
Sancti Euangelij hæc loca ſancta tenent.

117. *In ſepulchro Sancti Theoduli martyris.*

COrpora Sanctorum pro Chriſti oomine paſſi,
Qui luxum mundi ſpernere conſueuerant.
Pluribos ecce locis venerantur rite ſepulta,
Ipſi aderunt patri ſat precibus populi.

Quorum præcipuus Teodulus martyr & almus,
Papa cum Alexandro paſſus in Italia.
Huc Caroli aſcitus ſtudio atque adductus ab vrbe,
Romana,hic multis pauſat ad auxilium.
Sed vario euentu conſumpſit flamma nefanda,
Domata hæc cuncta,regmen & Eccleſiæ.
Per ploreſque anoos combuſtus manſit inepte,
Hic locus,& nullus iam reparauit eum.
Indignus donec Chriſti compunctus amore,
Rhabanus præſul hunc renouandum adijt.
Qui Eccleſiæ hanc ædem ſolleis renouauit & aram,
Conſtruxit ſancti corpos & huc retulit.

118, *Hi verſus ſcripti ſunt in Eccleſia Sancti VViberti Confeſſoris hoc eſt in abſide Orientali vbi ipſe Sanctus corpore quieſcit.*

HÆc domos alma Dei ſacrata eſt nomine Chriſti,
Cuius relliquias ara dicata tenet.
F Præſepis hic pars eſt,& portio ſancta ſepulcri,
Montis oliueti menſaque grata manet.
Diſcipulus Domini Thomas,Simonque Zelotes,
Cum Iuda Iacobi ſacra locant ſpolia hic.
Scriptor Euangelij Marcus,martyr Bonifacius atque,
Syxtus & Albanus,Ferturiuſque manent.
Landebertus amor Pancratius atque Georgius,
Cum Valentino ecce aderunt ſocio.

119. *In abſide vero Auſtrali iuxta altare S. Petri & Pauli hi verſus continentur.*

HOc altare Petrus princeps Pauluſque magiſter,
Cum Sancto Andrea rite iuuant meritis.
Hic Clemens paſtor,Marcellus Papa beatus,
Sanctus Alexander,atque Caliſtus ouant.
Ioclytus Vrbanus,Sylueſter ac Fabianus,
Pontifices ſummi hic vota pia ſuſcipiunt.

120. *Super proximum vero altare in finiſtra parte iſti poſiti ſunt.* G

HOc altare tenet Stephanus,Laurentius atqoe,
Leuitæ officio martyrioque ſacri.
Agapitus pariter & Feliciſſimus almus,
Hunc titulum retinent atque dicaot meritis.
Hic ouat & Zenon,Vincentius,ambo miniſtri,
Qui fuerant Chriſti,ounc & in arce manent.

121. *Supra dextrum vero altare iſti ſunt conſcripti.*

MArtyrio iosignes Veoantius atque Quirinus,
Pontifices clari hunc titulum retineot.
Sanctus Alexaoder,Cornelius atque beatos,
Rectores ſummi ſedis Apoſtolicæ.
Hic Iſidorus ouat,præſul Theodulus & almus,
Qui Chriſti teſtis clarus in orbe fuit.
Maximus Hippolytus,Victor & Candidus ipſe,
Cum quater hic deois martyribus aderunt.

122. *In abſide vero Aquilonali iuxta aram Dei genitricis hi verſus continentur.* H

VIrgo Dei Genitrix hanc aram to ipſa dicato,
Hic tecum maneat Virgineuſque chorus.
Agnes,Cecilia,Iuliana & martyr Agatha,
Euphemia,Eotropia atque Pudentiana.
Roſina,Priſca,Emeritaque,& Lioba beata,
Hic adſteot votis Brigida & Eugenia.

123. *Cui proximum altare,quod in Aquilonali parte conſtat, hos verſus continet.*

OBenedicte pater,monachorum maxime Paſtor,
Hoc altare iuua rite tuis precibus.
Cuthbertus præſul,Aroulphus Epiſcopus almus,

A Hic adſint tecum, noſque iuuent meritis.
Felix Iuſtinus, Goar & Presbyter almus,
Cum Fortunato hoc ſimul & faciant.

124. *In dextra vero parte hi verſus ſuper altare ſcripti ſunt.*

HOc altare tenet Geruaſius atque Prothaſios,
Martyres inſignes ſicque Sebaſtianus.
Vitus, Sinius, Coſmas ſimul & Domianus,
Gordianus pariter atque Epimachus amant.
Sergius & Bacchus, Prothus ſimul atque Hyacinthus,
Sanctus Nazarius martyr & ipſe pius.

125. *Ad crucem erga altare poſitam has reliquias continet.*

PArs crucia hic Domini eſt, qua Chriſtus ſæcla beauit,
Portio ſudarij chlamydis atque ſacræ.
Papa en Gregorius, Martinus præſul & almus,
Ambroſius Doctor atque Medardus ouant.
Maximinus adeſt, Germanus, hicque Remigius
B Virgine cum inſigni, & Martyre Anaſtaſia.

126. *In abſide etiam occidentali ipſius Eccleſiæ iuxta altare præcurſoris Domini, iſti verſus ſcripti ſunt.*

HIc præco inſignis, Chriſti & Baptiſta Iohannes
Scriptor Euangelij atque Iohannes ouat.
Hicque Dionyſius, Chylianus martyr & almus
Adſtantes orant cum ſociis pariter.
Marcellinus adeſt martyr, & Petrus honeſtus,
Nereus, Achilles, Priſcaque & ipſe Aquila.
Romano Marcus Criſpinus Criſpinianus
Adiuncti adſiſtunt ecce ſacris precibus.
Ecce Tiburtius hic præſens cum Valeriano
Cæſarioque ſimul vota pia accipiunt.
Quapropter moneo cunctos, qui huc rite propinquant
Orandi cauſſa, vt mente proba hoc faciant.

127. *Ad Fuldam vero Eccleſia Sanctæ Mariæ, quæ in monte ſita eſt, in crypta Orientali has reliquias continet.*

C EN montis Sinai, tabulatum ac portio ſacra
Condita hic Domini eſt præſepis atque ſui.
Hic Siatus Papa, Magnus, Ianuarius atque
Leuitæ ſacri martyrio & validi.
Hermes hic martyr, Quirinus, Sulpitiuſque,
Euſtratus, Romulus perpete laude manent.
Theodulus martyr, Humbertus præſul & almus,
Cum almo Wigberto hic ouat, & ſocio.
Virgo Digna ſacra hæc pariter & Emerita fulgent
Æquales meritis atque ſacris precibus.

128. *In Eccleſia Sancti Iuſtini confeſſoris iſti verſus ſcripti ſunt, hoc eſt in primo altare.*

HOc altare dicat Chriſti vere ecce ſepulcrum
Virginis & Matris reliquiæque iuuant.
Scriptor Euangelij Marcus, martyr Bonifacius atque,
D Martyr & Albanus ſuſcipiuntque preces.

119. *In Aquilonali altare hi.*

HIc Stephanus martyr, martyr Laurentius æque
Sacra locant ſpolia atque aram retinent.
Sanctus Alexander, Vrbanus Papa beatus,
Seuerus præſul inata locant ſpolia.

In Auſtrali vero iſti.

HAnc aram Fabianus habet ſanctiſſimus ecce
Cum Marcellino atque Petro ſocijs.
Hic ouat Agapitus, martyr Feliciſſimus atque
Sancta Felicitas martyr & ipſa ſacra.

131. *Ad crucem iſti.*

E ALma crucis Ieſu hic portio condita Chriſti eſt,
Quo aſcendit cælum, pars ſimul atque loci.
Principis hic Petri, Andreæ fratris & huius
Multorum ad vitam pignora ſacra manent.
Ecce Tiburtius hic fratre eſt cum Valeriano,
Adſtat Martinus & Benedictus ouans.
Cecilia hic martyr, Lioba & ſanctiſſima Virgo
Vota pia accipiunt atque Deo referunt.

132. *In Eccleſia Sancti Philippi.*

HOc altare tenet in domate rite Philippi,
Relliquias ſacras lector honeſte lege.
Hic menſæ Domini, hic portio ſacra ſepulcri eſt,
Hic Chriſti aſcenſus pars veneranda ſatis.
Hic Michael Princeps turmæ cæleſtis honorem,
Sortitur ſancti atque viri pariter.
F Albanus martyr, Bonifacius almus & ipſe,
Cum Marcellino hic ouat atque Petro.
Martinus præſul, Benedictus nobilis Abbas,
Gaudent orantes ſuſcipiuntque preces.
Hic quicunque velis grata perſoluere vota,
Hoc corde mundo tuo rogito facias.

133. *Ad altare in media Eccleſia.*

COntinet hæc ara Sanctorum pignora ſacta,
Et Chriſti Domini munera valde pia.
Nam crucis hic pars eſt, qua Chriſtus ſæcla beauit,
Quo crucifixus erat Caluariæque locus.
Præcurſor Domini manet hic Cyriacus & almus,
Martyr Fabianus & Cyprianus adeſt.

134. *In dextro altare.*

BIs ſeni comites venerantur ſorte beata,
G Hic Ieſu Chriſti, noſque iuuant precibus.

135. *In ſiniſtro altare.*

HIc Genitrix Chriſti veneratur ſancta Maria,
Virginibus ſacris aſſociata manet.
Hic Agnes martyr, Iuliana martyr & ipſa,
Cecilia & Lioba, martyr Agatha ſimul.

136. *In Eccleſia S. Saturnini in ſummo altare.*

HOc templum Domini ſacratum eſt nomine Chriſti,
Cuius hic dona condita ritè micant.
Præſepia Domini, menſæ ſimul, atque ſepulcri
Aſcenſuſque ſui portio ſacra manet.
Princeps hic Petrus pollet, Pauluſque magiſter,
Inſigneſque viri martyrio rutilant.
Ecce Albanus adeſt, martyr Bonifacius atque,
Nomine pro Chriſti qui meruere mori.
Pontifices ſummi Martinus Remigiuſque,
H Confeſſorque ſimul rite Philippus ouant.

137. *In dextro altare.*

EN comites Chriſti bis ſeno munere clari
Aram hanc rite dicant atque piant precibus.

138. *In ſiniſtro altare.*

VIrgo Maria Dei Genitrix hoc ipſa dicato,
Altare præſens atque iouato prece.
Virgineuſque chorus pariter lætetur & almus
Hic tecum gaudens adiuuet & meritis.
Cecilia Virgo hic, Agnes & martyr Agatha,
Lucia cum Lioba & Iuliana manent.

* * *

139. *Ad*

139. *Ad crucem in medio Eccleſiæ.*

PAx ſ crucis hic Domini eſt, qui ſummus regnat in arce
Sanguine qui fuſo ſæcla beauit ouans.
Hic Michael gaudet, ſimul & Baptiſta Iohannes,
Inſigneſque viri Martyrio placiti.
Hic Sanctus Stephanus, Fabianus cum Cyriaco
Atque Sebaſtiano martyrio rutilant.
Hic Benedictus ouat, hic Papa Gregorius adſtat
Suſcipiunt vota atque Deo referunt.

140.

VIrgo Maria Dei Genitrix intacta Tonantis
Cum Nato hanc aulam continet atque dicat.
Petrus & Andreas fratres, hic Paulus & almus
Scriptor Euangelij atque Iohannes ouat.
Hic præco inſignis ſimul & Baptiſta Iohannes,
Martinus præſul & Bonifacius eſt.
Leuita hic Stephanus, Laurentius & Cyriacus,
Adſunt cum Albano atque Dionyſio.

141.

SAnctus Maximinus, Germanus, Gregoriuſque,
Pontifices clari hic Ferrutiuſque manent.
Hic Agnes Virgo pariter & martyr Agatha
Aſſiſtunt votis atque pijs precibus.
Hos inter Sanctos Coſmæ ſimul ac Damiani,
Quorum hodie eſt feſtum, ſacra manent ſpolia hic.
Aſt tales ſocios, hic quorum membra quieſcunt,
Nempe tenent ſancti martyrio placiti.
Vnde rogo, vt tantos quæratis rite patronos,
Qui vobis placidum vultis habere Deum.

142.

HOc altare dicant comites teſteſque Tonantis
Ornantes meritis atque ſacris precibus.
Matthæus & Simon, Thomas ac Bartholomæus,
Cornelius, Sixtus, Sergius atque Bachus.

143.

HAnc Confeſſores aram, caſtæ & mulieres
Conſecrant precibus atque bonis meritis.
Hic Auguſtinus, Hieronymus, Hilariuſque eſt,
*Praxis, Cecilia, Lucia & Eugenia.
Hic Fabianus adeſt, & ſua pignora ſeruat,
Antiſtes ſummus martyr & ipſe ſacer.
Cum quo Sanctus ouat, ſpoliaque hic alma recondit,
Vir virtute potens ipſe Sebaſtianus.

* Praxedis.

145.

AGneanam Virgo hanc aram dedicat alma,
Agnum quæ Chriſtum ſponſa Dei ſequitur.
Cum qua Cecilia martyr & ſancta virago
Aſſiſtit precibus interuuando pios.

146.

EN altare tenet hoc Marcellinus honeſte
Cum Petro ſocio conſecrat & meritis.
Quos pariter Chriſtus cœleſtem duxit ad arcem
Claros martyrio actibus atque bonis.
Ecce locum inſignem retinet hunc martyr Agatha,
Commendatque ſuis ipſa pijs meritis.
Lucia quem Virgo, Chriſti & dulciſſima ſponſa
Rite colit habitans adiuuat & precibus.

147. *Verſus iſti ſunt ſcripti in ara capellæ.*

EXpanſis manibus ſic totum amplectitur orbem
In cruce confiſus Chriſtus in arce Deus.
Extinxit mortem, confregit ſceptra tyranni
Æternam requiem reddidit ipſe ſuis.

HYMNI HRABANO IN EODEM M. S. C. ATTRIBVTI.

1. *Hymnus de charitate metro Sapphico factus Pentametro Dactylico.*

ALtar es, magnumque bonum, ſalubre
Munus ex alto veniens, ſupernum
Conditoris maxime ius potentia
Lux pia mundi.
Caritas præclara Tonantis, atque
Ardor, & communio Trinitatis
Cuncta virtus rite regens potens lex
Agmina cæli.
Hæc creaturæ fuit alma origo,
Nam per hanc cæleſtia condita extant,
Et maris terræque ſimul reperta
Germina conſtant.
Hæc Adam primum dedit in ſe habere,
En Dei exemplar, fieretque imago
Conditoris, præpoſuitque toto hunc
Conditor orbi.
Hæc Prophetas, & Patri fecit archas
Cum ſacro ſpiramine eos repleuit,
Vt ſalutarem pie prædicarent
Dogmate Chriſtum.
Hæcque hoc deſcendere fecit ipſum
Filium ſummi Patris ad medelam,
Vt ſupernam Terrigenamque plebem
Iungeret auctor.
Hæc pati Chriſtum cruce, hæc flagella,
Sputa, ſpinas, ferre dedit ſepulcrum
Atque victorem fore, deque morte
Surgere fecit.
Hæc Pauli regnum dedit eſſe apertum,
Chriſtus ex quo celſa petit, ſequentes,
Eius & veſtigia fecit omnes
Scandere cœlum.
Spiritum ſanctum dedit hæc ab arce
Pentecoſtes, ſicque ſacrauit
Primitiuum, cum paracletus agmen.
Viſitat orbe.
Hæc ſalubrem dirigit & cohortem,
Primitus Chriſti comites dehincque,
Prædicatores fidei vt ſalutem
Mundus haberet.
Martyres cum Virginibus parauit
Ad honorem Regis in arce magni,
Chriſtianam ducit ad aſtra plebem ad
Gaudia vitæ.
Corpus hæc Chriſti copulans adunat,
Membra cum membris ſociat valentet.
Membra ſupponit capiti, caput cum
Corpore iungit.
Ecce hæc dilectio, vera hæc catx.
Summa virtutum, caput & Regina
Plenitudo hæc legis & vtriuſque
Fons bonitatis.
Nemo viuentum ſine hac videbit
Regis æterni faciem, ſed atra
Introibit tartara torret hunc quo
Infetus ardens.
Hancque mandatum vocitat nouum auctor,
Hanc habere eius comites iubebat
Valde, hinc nos hanc habeamus omnes
Pectore puro.

2. *Hymnus de Natale Domini.*

LVmen clarum rite fulget
Orto magno ſidere
Quod per totum ſplendet orbem,

A Vmbras noctis aufugans,
Chriſto nato Rege magno,
Totus orbis gaudeat.
Dua de Iuda, quem Propheta
Olim iam prædixerat,
Lætus nobis ecce venit,
Bethlem naſcens inclyta.
Chriſto nato Rege magno,
Totus orbis gaudeat.
Hunc regalis Virgo Mater,
Partu gaudens edidit.
Quem Gabriel nunciauit,
Saluatorem gentium.
*pugillo. Chriſto oato &c.
Cum Paſtores excubantes,
Cura mordet nam gregis.
Clarus ipſos ad lætandum,
Exhortatur nuncius.
B Chriſto nato &c.
Concinebat Angelorum,
Turba læta laudibus.
Terræ pacem prædicantes,
Cœlo reddunt gloriam.
Chriſto nato &c.
O ſtupendum mirandumque
Sacramentum gloriæ.
Quod Tonantem ſupra cuncta,
Virgo geſtat partula.
Chriſto nato &c.
Factor cœli, terræ factor,
Vulua eſt clauſus fœminæ.
Auctor ſummus Angelorum,
Fit præſepe conditus.
Chriſto nato &c.
Palmo cœlum qui metitur,
Terram claudit *pugilli.
Pannis paucis obuolutus,
Infans vagit paruulus.
Chriſto nato &c.
Quæ diuiſit lucem ab vmbris,
Summi primum dextera.
Matris mammas ecce tractat,
C Lactis potum quæſitans.
Chriſto nato &c.
Os præclarum conditoris,
Quod formauit ſæculum.
En admotum nunc libenter,
Sugit matris vbera.
Chriſto naro &c.
O beata mater Chriſti,
Dauid ſtirpis fœmina.
Tu laus orbis & Regina,
Læta virgo Maria
Chriſto naro &c.
Votis adſis tu piorum,
Omne ſeruans ſæculum.
Patriarchis & Prophetis,
Laus corona gloriæ.
Chriſto nato &c.
*Ecce ſperant lætabunda,
Angelorum agmina.
Chriſti plebem quod gubernes,
D Arcanorum conſcia.
Chriſto nato &c.
Nam te Virgo cælebs optat,
Sexus omnis appetit.
Tu parentes atque natos,
Deprecando protege.
Chriſto nato &c.
*Gaudet cælum cum ſupernis,
Angelorum millibus.
Omnis terræ plenitudo,
Pontus, aſtra, flumina.
Chriſto nato Rege magno,
Totus orbis gaudeat.

3. Hymnus de natale Innocentum. E

CArmina pſallere voce lyra,
Edere tunc iuuat arte melos,
Quomodo lactea turba perit,
Principis impiè cæſa dolo.
Ipſaque ſanguine tincta ſuo eſt.
Aſt vbi ſe furiata lues,
Excitat, inque necem Domini,
Prouocat inuida corda ducis.
Concite mittere cogit eum,
Sternere & agmina plura nece.
Ceu leo nam fremit in facinus,
Cuius ab ore tenet ſubito,
Effugit agnus in arua procul.
Vertit in innocuum arma gregem,
Atterit, excruciat, lacerat.
Sic Herodes ſtimulante chao,
F More lupi furibundus, amens.
Paruula millia ſtrage dedit,
Turgidus, horridus atque ferox,
Chriſtus & arma nefanda vitat.
Quis tibi tunc lanio ardor erat,
Talia cum quoque proſpiceres. * MS. ſan
Pectore, quoſue dabas gemitus, gall. Ex te
Cum puerilia membra ſecans.
Matribus ipſe lugere dabas.
Dux bonus, arbiter egregius
Sanguine paſceris innocuo.
Corporibus minimis inhians,
Viſcera ſobria dilaceras.
Gaudia mors aliena dabit,
Ergo age tortor, adure, ſeca.
Diuide membra coacta luto, *Gaude
Soluere rem fragilem facile eſt.
Non penetrat dolor interius,
Mentis in arce manet Dominus.
Hic funeris quia cauſſa fuit,
Præmia his ſuper aſtra dabit.
Tu quoque mortis amator amens,
Mortis in extrema iure cadis.
Et gemitum ſine fine dabis,
Cedat amor lacrymantum hominum.
Qui celebrare ſuprema ſolent, G
Flebile cedat & officium:
Martyribus quia regna patent,
Gaudia perpetuoque manent.
O ſocij ſine fine D um,
Carmine iam reſonemus eum,
Qui ſua munera rite dedit.
Noſtra libenter & ipſe canit,
Chriſtus & optimus hic Deus eſt.

4. Hymnus de Epiphania.

EN cæli rutilant lumine ſplendida,
Teſtantur Dominum naſcere paruulum.
Qui format minima & creat ardua,
Regni ſceptra tenens eſt Deus atque homo.
Duxit ſtella Magos myſtica quærere,
Regis pacifici rite cunabula.
Quem Iudæa tenens orbis in vltima,
Diffuſis radijs nunciat inclyta.
Herodes captans impius auribus, H
Quod Rex hic fuerat natus in vrbibus.
Iudææ, hunc citius quærere præcipit,
Triſtis, moxque neci tradere deſtinat.
Inuentus Dominus indice ſidere eſt,
In Bethlem pariter cumque parentibus.
Cui mox ergo Magi munera deferunt,
Thus, myrrham, aurum ab Ophir, regi, homini, Deo.
Hanc trux ipſe licet ſæuiat horride,
Herodes iubeat cædere paruulos.
Regnum rite ſuum firmiter vndique,
Seruatur, Domino corruit inuidus.

En eſt

A En eſt iſta dies muoere oobilis.
Baptiſmo hæc Domini nobilis extitit.
Quod vinnm Dominns fecerat ea aqna,
Commendat placidè hæc ſacra dogmata.
Gandemns paritet mentibus eo precor,
Qund nobis Dominos, hic pios aduenit.
Quod noſtra voluit munera ſnmere,
Quod Baptiſma dedit, pocula contulit.
Nam Rex Chriſtus adeſt, orbis & atbiter,
Lua de luce pia & pater omnium.
Qui nos ad patriam ducat & optimam,
Ex vitæ faciat gaudia metere.

5. *Hymnus in Epiphania.*

VENIT Deus factus homo,
Exultet omnis natio.
Cælum dedit ſidus nonum,
Apparet anctor omnium.
B Magi ferebant munara,
Primi Legati gentium.
Quæ cum ſacro myſterio
Sigoant latentis gloriam.
Antum potentis regmina,
Nnmeo ſacrum thus indicat,
Carnemque myrrba mortnam,
Mundi piantem machinam.
Herodes boſtis inuidus,
Ignorat hæc truciſſimus.
Chriſtus ſaloti gentium,
Quæ ſic miniſtrat prouidns.
Ieſu precamnr optime,
Tu nos benignus dirige.
Prompti feramus quod tibi,
Laudis ſacrata munera.

6. *Item aliud.*

C CHRISTVS Redemptor plebium
Baptiſma conſecrat oouum.
Venire cunctis criminum,
Lauare ſordes omoinm.
Iordanis amoem dedicat,
Saluator vndas expians.
Fontes abyſſi flumina,
Conſecrat orbis artifex.
Fletus amaros fuodite,
Mentis ſecrata pandite.
Salſæ per ora lacrymæ,
Dulcem ſalutem præparent.
Fex nulla nos coinquinet,
Mortis vetuſtæ portio.
Sed lucis alma manſio,
Vitam perennem conferat.

7. *Hymnus dicendus in Paſcha Domini.*

D CANTEMVS Domino Deoque noſtro,
Fratres vnanimes probas verentat.
Landes ex animo pio canentes,
Nunc Paſchalia feſta cum tenemus
Snrrexit quia Chriſtus à ſepolchro
Collætetur homo choro Angelorum.
Agnus nempe ſacer Patres de Ægypto,
Olim eduxerat edito cruore.
Et nunc ſanguine Chriſtus à tenebris,
Infernalibus ipſe nos redemit.
Surrexit quia &c.
Qui ſicut populum tulit priorem,
Per rubrum mare hoſte ibi interempto.
Sic baptiſmate noſque liberauit,
Submerſo Zabulo vnda paſſionis.
Surrexit &c.
Nam Iudæa fremens necem parauit,
Chriſto inferre crucis dolo magiſtro,
Quam ſedare nequit pia medela, E
Nec verbi ſtudium boni parentis.
Surrexit &c.
Prendunt arte noua prodente alumno
Doctorem manibus trahunt ligando
Tradunt Pontifici dein tyraono,
Inſontem vt cruciet, pium ac flagellet.
Surrexit &c.
Poſtquam dant alapas, vomunt ſaliuam,
In ſacram faciem, & caput coronant
Spinis, in cruce hunc repente figunt,
Potum, fel dederant, latus terebant.
Surrexit &c.
F Emittens animam chaos penetrat,
Chriſtus mortis ooans fugans tenebras
Iuſtos eripuit, liganit hoſtem,
Donans aſtra pijs, dolorem iniquis.
Surrexit &c.
Surgit dilucnlo à ſopore mortis
Saluator placide Angelo miniſtro
Cuſtodes pauitant, pij reſultant,
Gaudent diſcipuli, inuidi dolebant.
Surrexit &c.
Cognoſcit Maria ex ſono magiſtrum,
Thomas perque latus Deum reclamat,
Flagrans titè Petrus adit ſepulchrum,
In monte Domioum vndecimque adorant.
Surrexit &c.
Quid Iudæa furis Deo relnctans
Fingens arte ſcelus dolo reperto
Furarum crepitans, qui ouat corruſcans,
Qui mnndum reparat, Sathan trucidat.
Surrexit &c.
Landant aſtra poli mare ſolumque.
Gaudentes Dominum viuere Chriſtum,
Triſtis ſola doles iniqua fiogens
Conſors Dæmonum particeps gehennæ. G
Surrexit quia Chriſtus à ſepulchro,
Collætetur homo choro Angelorum.

8. *In aſcenſione Domini ad Veſperum.*

ADEST dies ſanctus Dei,
Claro reſplendeos lumine,
Quo victor ad cælos potens,
Rex Chriſtus exultans petit,
Quem turba tunc cum laudibus
Fortem teſultans prædicat.
Regem triumphantem ſequens
Intrat polorum ianuas.
Hoc tunc videntes Principes
Hinc obſtupeſcunt protinus,
Quis ſit Tonans, ioterrogant,
Tanti Ducis hic tranſitus.
Reddunt quibus mox præuia H
Hæc angelorum tum agmina,
Rex gloriæ fortis, potens
Eſt iſte virtutum Deus.
Clauſtra aſt patent moa omnia,
Gaudent in alto millia,
Chriſtum ſedentem cum vident
Lætum ſuperna gloria.
O Rex ſupernæ gloriæ,
Qui patris in dextro ſedes,
Tu nos vide clemens tuos
Nunc deprecantes ſeruulos
Da ſpem, fidem & Catholicam;
Da charitatis munera,
Grates pias titè vt tibi
Reddamus omni tempore.

9. *Hymnus ad Matutinum.*

FESTVM nunc celebre magnaque gaudia
Compellunt animos carmina promere,

A Cum Chriſtus ſolium ſcandit ad arduum
Cælorum pius arbiter.
Conſcendit iubilans lætus ad æthera,
Sanctorum populus prædicat inclytum,
Concinnit pariter Angelicus chorus
Victori bene gloriam.
Qui aſcendens ſuperos vincula vinxerat,
Donans Terrigenis munera plurima,
Diſtrictus iudex arbiter omnium,
Qui mitis modo tranſijt.
Oramus Domine conditor inclyte,
Deuotos famulos reſpice protegens.
Ne nos liuor edax dæmonis obruat,
Demergat velin inferos.
Vt cum flammiuoma nube reuerteris,
Occulta hominum pandere iudicans,
Non dea ſupplicia horrida noxijs,
Sed iuſtis bona præmia.
B Præſta hoc Genitor optime maxime
Hoc tu Nate Dei & bone Spiritus
Regnans perpetuo fulgida Trinitas,
Percuncta pie ſæcula.

10. *Hymnus in Pentecoſten.*

VENI creator Spiritus,
Mentes tuorum viſita.
Imple ſuperna gratia,
Quæ tu creaſti pectora.
Qui Paracletus diceris,
Donum Dei altiſſimi.
Fons viuus, ignis, charitas,
Et Spiritalis vnctio.
C Tu ſeptiformis munere,
Dextræ Dei tu digitus.
Tu rite promiſſum patris,
Sermone ditans guttura.
Accende lumen ſenſibus,
Infunde amorem cordibus.
Infirma noſtri corporis,
Virtute firmans perpetim.
Hoſtem repellas longius,
Pacemque dones protinus.
Ductore ſic te præuio,
Vitemos omne noxium.
Per te ſciamus da patrem,
Noſcamus atque Filium.
Te vtriuſque ſpiritum,
D Credamus omni tempore.
Præſta hoc pater piiſſime,
Patrique compar vnice.
Cum Spiritu Paracleto,
Regnans per omne ſæculum.

11. * *Hymnus de Natale Chriſti.*

GRATVLETVR omnis caro,
Nato Chriſto Domino.
Qui a culpa Protoplaſti,
Carnem noſtram induit.
Vt ſaluaret, quos plaſmauit,
Deus Sapientiæ.
Magnam valde commendauit,
Per Ioannem gratiam.
Baptizatus in Iordane,
Lauit mundi crimina.
Vt credentium purgaret,
Gentium piacula.
Verbum Patris caro factum,
Naſcitur ex Virgine.
Non amiſit Deitatem,
Formam ſerui accepit.
Vt peccatum de peccato,
Damnaret Omnipotens.
Quem vox paterna vocauit,
Ecce meus filius.
In quo ſibi complacuit,
Cæli terræ Dominus.
Ipſi gentes obedite,
Regeſque ſubdimini.

12. * *Hymnus in Purificatione Sanctæ Mariæ.*

QVOD chorus vatum venerandus olim,
Spiritu ſancto cecinit repletus
In Dei factum Genitrice conſtat
Eſſe Mariam.
Hæc Deum cæli Dominumque terræ
Virgo concepit, peperitque Virgo
Atque poſt partum meruit manere
Inuiolata.
Quem ſenex iuſtus Simeon in vlnis
In Domo ſumpſit Domini gauiſus,
Ob quod optatum proprio videret
Lumine Chriſtum.
Tu libens votis petimus precantum,
Regis æterni Genitrix faueto.
Clara quæ celſi retinens Olympi
Regna petiſti.
Sit Deo noſtro decus & poteſtas,
Sit ſalus perpes, ſit honor perennis.
Qui poli ſumma reſidet in arce
Trinus & vnus.

13. *Item hymnus in ſolemnitate Sanctæ Mariæ.*

*FIT porta Chriſti peruia,
Referta plena gratia.
Tranſitque Rex, & permanet,
Clauſa vt fuit per ſecula.
Genus ſuperni numinis,
Proceſſit aula Virginis.
Sponſus, Redemptor, Conditor
Suæ Gigas Eccleſiæ
Honor matris & gaudium,
Immenſa ſpes credentium
Per atra mortis pocula
Reſoluit noſtra crimina.
Deo Patri ſit gloria &c.

14. *Hymnus de ſancto Michaele Archangelo.*

CHRISTE ſanctorum decus Angelorum
Rector humani generis & * auctor
Nobis æternum tribue benignus
Scandere regnum.
Angelum pacis Michael ad iſtam
Cælitus mitti rogitamus ſolam,
Nobis vt crebro veniente creſcant
Proſpera cuncta.
Angelus fortis Gabriel vt hoſtem
Pellat antiquum, volitet ab alto
Sæpius templum veniens & iſtud
Viſere noſtrum.
Angelum nobis medicum ſalutis
Mitte de cælis Raphael, vt omnes
Sanet ægrotos, pariterque noſtros
Dirigat actus.
Hinc Dei noſtri Genitrix Maria
Totus & nobis chorus Angelorum
Semper aſſiſtat, ſimul & beata
Concio tota.
Præſtet hoc nobis Deitas beata
Patris & Nati, pariterque ſancti
Spiritus, cuius reboat in omni
Gloria mundo Amen.

* altor

15. *Hymnus de natale Domini.*

*GLORIA Deo
In excelſis hodie

E
F
G
H

A Cæleſtis primum
Cecinit exercitus
Pax Angelorum
Et io terra vocibus
Vera deſcendit.
Hodie cæli
Facti ſunt melliflui
Et mare dulces
Vndas blandi gurgitis
Æquauit leuto
Reſpirante ſibilo
Flatu ſereuo.

16. *Hymnus ad Sanctum Michaelem.*

* Tibi Chriſte ſpleudor Patris.

Vide officium Romanum.

B *Variat in quibuſdam locis in carmine:*

VITA, virtus cordium. 1
Vita ac virtus cordium.
2 Mundo corpor & corpore
Mundos corde corpore.
3 Paradiſo redde tuo, variat tua.
4 Qui trinus & vnus Deus.
Qui Deus trinus & vnus.

17. *Hymnus de Sancto Petro & Paulo.*

C * Aurea luce & decore roſeo,

Vide officium Romanum, in fine hæc additur ſtrophe.

OLIVÆ binæ pietatis vnicæ,
Vide deuotos ſpe robuſtos maxima
Fonte repletos charitatis geminæ
Poſt mortem cælis impertare viuere.
Sit Trinitati &c.

18. *Hymnus in natale Sancti Ioannis Bapt.*

PRæco præclarus, ſacer & Propheta,
Regis æterni paranymphus almus.
Voxque clamantis Domino potentee
Dirige callem.
Qui Redemptorem digito notaſti,
Rite tollentem ſcelus omne mundi
D Iutimans agnum pietate cunctum
Soluere mundum.
Tuque ſenſiſti rebuare patrem
Spiritum ſupra volitare ſanctum
Dum Redemptorem meruiſti in vndis
Tingere Chriſtum.
Teque ſplendentem fieri lucernam
Angelo teſte decus & Heliæ
Credimus natum prece hodierna
Quem colit orbis.
Ecce poſcentem pie cerne plebem,
Facque regnantem benè nos patentem
Sorte clementi numerata luci
Sumera vota.
Angelus cum tu vocitaris alti
Iure formantem rogita Tonantem,
Quatenus Sanctis ſociemur aſtris
Arce polorum.
Hocque tu præſta Genitor ſuperne
Nate ſupremi dato hoc Redemptoe
Spiritus Rector tribue precamur
Omne per æuum.

19. *In natale Apoſtolorum Petri & Pauli.*

SANCTORVM paritèr promite Principum,
Natalem ſocij pſallite laudibus
Inſignemque triumphum gaudentes ſonitu date.
Hoe poſcit vtique inclyta gloria E
Tantorum comitum Regis & optimi,
Cum quo lucis in arce læti perpetuo manent.
Nam Petrus titulum erigitat duum,
Cum pro laude Dei clauiger ætheris
Exultat generoſus cæli regna potens tenens.
Cuius perpetuus extat & inclytus,
Paulus nam ſocius, Doctor & optimus,
Chriſti vas pretioſum & Rector populi Dei.
En quos iſte vocat, ille ſupra locat,
Quos Paulus adhibet, hos Petrus inſerit,
Chriſti teſtis vterque eſt, cæli ciuis & incola.
Chriſtum morte crucis nam ſequitur Petrus,
Cum cæſus capite Paulus & horrida eſt.
Victores caput vnum ambo rite tenent Deum.
Nos horum precibus Chriſte piiſſimis
Te dunes citius poſcere cælitus, F
Abſit quod ſcelus omne & cuncta veniant bene.
Immunes manibus ſimus & actibus,
Seoſum corde pium confer & optimum,
Vt te ritè colentes cernamus Dominum greges.
Cuius orbis honor, cuius & æthera,
Cuius vita ſalus, & bona maxima,
Eſt cui nomen in æuum regnum perpetuum ſimul.
Sit Patri ingenito gloria maxima
Sit Nato pariter conſona gloria,
Cum flatu ſimul almo per cuncta piè ſæcula.

20. *Hymnus in laudem S. Bonifacij Martyris.*

INCLYTA Sanctorum cum gloria creſcit vbique.
Et meritum ſplendor fulget in orbe ſoli.
Aſia magnificat Iacobum, Auſonia quoque Petrum,
Iohannemque Epheſus, Africa Cyprianum.
Non minus exaltans celebrat Germania laudes,
Et Bonifacij opus martyris almificum.
Ordinat hunc Roma, mittitque Britannia matet G
Doctorem populis hoc decus Eccleſiæ.
Pontificem ſummum ſignorum fulmine clarum,
Eloquio nitidum moribus egregium.
Tanta prophetalis quem gratia fulcit honoris,
Ventura vt multa tettulit vti noua.
Quem Francos Freſoque ſimul Saxoque miniſtrum
Æternæ vitæ prædicat eſſe ſibi.
Quanquam Freſonum gens moribus effera ſemper
* Martyris ergo manus ſanguine polluerit:
Prædixit Chriſti ſed vox veriſſima, quod nunc
Cernitur impletum pluribus eſſe locis.
Quod terra moritur, frumentum plurima confert
Semina, fructumque multiplicare ſtudet:
Sicque ſacerdotis Domini lætiſſima creſcit
Paucis ex granis glorificanda ſeges. H
Mortuus ecce modo viuenſque ſolebat vt ante
Lucratur Chriſto agmina multiuaga.
Signa mouent populos, cernent magnalia cæci,
Surdorumque ſonus auribus ipſe tonat.
Morborum fugiunt labes, furor impius atri
Dæmonis abſiſtit Martyris ex precibus.
Sicque tuum famulum Chriſtus ditauit honore,
Vt regnet cælo, imperet atque ſolo.
Multorum æternas Dominus dat creſcere laudes,
Quos fidei meritum fecerat eſſe ſacros.
Sed merito Eccleſiæ laudantur in orbe magiſtri,
Quos opus & verbum præparat atque fides.
Ergo vir iſte Dei ſpernens mundana reliquit,
Pro Chriſto cuncta qui meliora daret.
Centuplicemque metens fructum hic accipit amplum,
Inſuper æternam poſſidet & requiem.
Dignus quidem laude es, vitam ſine crimine ducens,
Qui æui ſic metas clauſerat & numeros.
Accola iam Domini ſæuum iam vicerat hoſtem,
Cum Chriſto regnat accola nunc Domini.
Gaudia magna Dei iam intrauit lætus, & ille
Inuitat vos ad gaudia magna Dei.
Sanguine nempe ſuo requiem ſibi comparat almum,
Imperat hanc nobis ſanguine nempe ſuo.

A Martyrio decorat, quidquid Germania nutrit,
Et proprio ſobolem martyrio decorat.
O patria, ô populus tanto ditata patrono,
Per quem vita venit, ô patria ô populus.
Digna que quæ fueras ô terque quaterque beata,
Præſule hocque regi dignaque quæ fueras.
Gloria digna Deo, talem qui illum dedit eſſe,
Quique dedit nobis, gloria magna Deo.
Gloria magna Deo ſemper, per ſæcula cuncta
Dicamus omnes, Gloria magna Deo.

21. *In natale S. Andreæ Apoſtoli.*

NOBIS ecce dies ordine congruo,
Venit nunc celebris, clarus, amabilis.
Quo Victor ſuper alta
Scandit properè ſidera.
Andreas Domini ſanctus Apoſtolus,
Germanuſque Petri Principis inclyti.
Princeps ipſe virilis
Conſors martyrio fuit.
Dum Chriſtum comites greſſibus & pares
B Exæquant pariter, dogmata colligunt
Eius, morte ſequuntur
Et veſtigia per crucem.
Piſcator fuerat Petrus & Andreas,
Poſt ambo rapiunt orbis & agmina,
Vaſtant æquora mundi,
Ad regna atque trahunt poli.
Laodem iſtè crucis fortiter expetunt,
Dum Chriſti crepitant de cruce gloriam,
Cæli regna capeſſunt,
Vitam de cruce colligunt.
Andreas itaque conſpiciens crucem
Exclamat ſubito taliter intonans,
Salue ſancte triumphus
Chriſti perpetuus honor.
C Me nunc tu famulum ſuſcipe cernuum,
Quæ dudum Dominum extuleras pium.
Tu nunc redde magiſtro,
Quæ me exquiſieras Deo.
Huius nos precibus Chriſte piiſſimis
Abſolue, petimus, ipſe reatibus
Lucis trade redemptos
Purgans ſanguine noxios.
Da mentem ſobriam, ſic regis aduenam,
Da tamen operis de fece corporis,
Intus, foris, vbique
Tu nos inclyte protege.
Præſta hoc Genitor optime maxime
D Hoc tu Nate Dei & bone ſpiritus.
Regnans ſolus in arce,
Per cuncta pia ſæcula.

22. *Hymnus de conf. metro Sapph.*

SANCTE Confeſſor meritis beate
Cerne deuotum tibi congregatum
Mentibus cœtum reſonare canium
Voce canorum.
Qui tuum gaudet celebrare feſtum,
Quo ſacer ſpreuit hominum vicetas amarum.
Corporis clauſtra reſerans eundo
Victor ad aſtra.
Vnde nunc præſens pie te rogamus,
Indicem pulſea precibus ſacratis.
Quatenus noſtri miſerando clemens
Sit memor auctor.
Deique nos ſemper ſibi corde fidos,
Actibus gratis ſatis & placere
Omnis & noxæ veniam mereri
Ipſe Redemptor.
Hoc Pater ſancte precibus beati
Annuas, tecum tuus atque Natus
Almus & flatus tribuat precamur
Trinus & Vnus.

23. *Hymnus de S. Marcellino & Petro Martyribus.*

E CLARAS laudes ac ſalubres poſco fratres dicite,
Quas profert cogit apte nunc Sanctorum gloria.
O victores glorioſi his ouate laudibus.
Quot virtute Regis almi fortes vidi Martyres?
Marcellinus atque Petrus iam vicerunt ſæculum.
O victores glorioſi &c.
Quos atx orbis & Regina Roma quondam protulit,
Ipſa miſit ad ſupernum Regis Chriſti ſolium.
O victores &c.
Exorciſta Petrus extat, Marcellinus Presbyter,
Plebem ſacramento conuocantes ambo Chriſto præparat.
O victores &c.
Verbo curant ac medelam ægris præbent artubus
Ex inſanis foras arcent vim horrendam dæmonis.
O victores &c.
Qui torquentur, cæſi flagris, exarantur vnguibus,
Vincti tetro hi catenis includuntur carcere.
O victores &c. F
Nam in cippo Petrus arcto, Marcellinus cruſtulis,
Fracti vitri decubando toto nudus corpore.
O victores &c.
Iudex ater quos ſerenus certat pœnis vincere,
Illi laudes valde dignas Chriſto Regi perſonant.
O victores &c.
Qui de cælis miſit ipſis mox ſolamen Angeli
Vt de vinclis liberati, quoquo vellent, pergerent:
O victores &c.
Ipſi vero roborati confortati Martyres
Poſt ſereno iam parati præſentari feſtinant.
O victores &c.
Tunc ſerenus turbulentus valde iratus præcipit,
Vt in ſylua tracti foras truncarentur candida.
O victores &c.
Quo profecti gratulantes celſa ſcandunt ſydera,
Laudes illic ſempiternas Chriſto dicunt principi.
O victores &c.
Hoc Hymniſta carmen offert pauper vobis Martyres,
Qualecunque ſit tenete, Seruus veſter obtulit.
O victores glorioſi his ouate laudibus. G

24. *Idem verſus de iiſdem Mart.*

SALVATOR mundi qui cæli ſceptra gubernas,
Imperio & dominans cuncta regis proprio.
Adſis propitius, ſeruorum atque annue votis,
Tu miſerans præſta quæque rogant famuli.
Martyribuſque tuis hoc addas iuſtus honore,
Reddere quod poſſint munera larga ſuis.
Hos Chriſti teſtes Romana aſciuit ab vrbe
Vir probus Ainhardus conſtituitque locum.
Cuius ſucceſſor perfecta Presbyter aula
Ratlaicus Sanctis condidit hunc titulum. H
Quos tu Chriſte Deus æterna in ſæcula ſerua,
Cumque tuis Sanctis præmia redde *poli his. *poli.

ANTE ſæcula & mundi principium
Tu Pater ſancte genuiſti filium,
Qui tecum regnat cum ſancto Spiritu,
Nouem feciſti ordines Angelicos.
Aſpice Deus de ſuperis ſedibus,
Quos Deudofredus condidit, * verſiculos *de ſex ætatibus.
A mundi principio à protoplaſto
Vſque in nouiſſimo.
Adam plaſmatus prima ætas incipit,
Quem Draco ille fraudulenter decepit,
Per Euæ guſtum de ligno illicito
Et expelluntur ambo de paradiſo.
Bellum crudele inter duos geritur,
Cain occidit Abel ſine gladio,
Ipſe commiſit primum homicidium,
Cuius ordo in nocentem ſequitur.

A

Verſus de Annuntiatione Mariæ.

ANGELVS Domini venit ad Virginem,
Ave Maria Dominus tecum eſt,
Beata Virgo & Dei Genitrix.
Beata Virgo & Dei Genitrix,
Quæ meruiſti portare Dominum.
Beata &c.
Caſta eſt enim ſemper Virginitas,
Quam ſuperuenit cœleſtis gratia.
Beata &c.

DEVS orbis reparator, lux æternæ gloriæ,
Mihi quæſo pœnitenti præbe pius veniam,
B Vt admiſſi delitescant facinoris cumuli.
Quorum graui mole cogor anxiari ſpiritu,
En ad vltima cælorum non ſum dignus ſidera
Infelices pro delictis ſubleuare oculos,
Niſi tu clemens mearum lachrymarum riuulos,
Ope tuæ pietatis digneris reſpicere.

SVRREXIT Chriſtus à ſopore dormiens,
Primus adfixus ſuſcitauit mortuos.
Morte redemit hominem, quem condidit,
Iudas tradidit Redemptorem ſæculi.
Inde accepit ſalutaris pretium,
Ipſum reiecit, ſe ſuſpendit laqueo.
Iudæi ergo comprehenderunt Dominum,
Et flagellatum duxerunt in prætorium.
Et coronatum duxerunt ante Præſidem,
Pilatus præſes inquirebat crimina.
Nihil inuenit in eo facinoris,
Chriſtus tacendo Adam de morte liberauit.

TERTIO in fine mundus,
C Adhuc dum pubeſceret.
In decore iuuentutis,
Sæculum pulcheſceret.
Atque prolem ſubter omnes,
Late cæli cardines.
Germinando pullularet,
Humana ſoboles.
Natus eſt homo in mundum,
Patriarcha nobilis,
Abraham Dei amicus.
Puer fideliſſimus,
Ebræa aurea de ſtirpe.
Oriundus extitit,
A quo cœpit Ebræorum.
Diffamari populus,
Gloriam dicamus cuncti,
Sempiterno Domino.
Qui nos ſua pietate,
Fecit eſſe cælites.
Simul quoque iubilemus,
Laudem vnigenito.
D Atque ſancto paracleto,
Nunc perenne ſæculum.

SOPHIA Patris
Chriſte magiſter
Munera linguæ
Dulcia noſtræ
Da Deus auctor
Rexque Redemptor
Semina verbi
Sparge per orbem
Gentibus vt te
Rite canentes
Laudibus ornent
Lucis amatur
Pſallite ſummo
Pſallite Regi,
Pſallite Ieſu,
Pſallite Chriſto,
Pſallite viuo.
Pſallite vero, E
Oſanna in altis.
Oſanna in excelſis,
Oſanna in aruis,
Oſanna in vndis,
Oſanna in iſtis;
O Deus odis.
Gloria Patri,
Gloria Nato,
Gloria ſancto,
Spiritui, qui es.
Summa poteſtas, F
Sanctaque virtus.

25. *Hymnus Columbani ad Andream Epiſcopum De obitu Caroli.*

A Solis ortu vſque ad occidua,
Littora maris planctus pulſat pectora,
Heu mihi miſero.
Vltra Marina agmina triſtitia,
Tetigit ingens cum mærore nimio.
Heu mihi miſero.
Franci Romani atque cuncti creduli,
Luctu punguntur & magna moleſtia.
Heu mihi miſero.
Infantes, ſenes, glorioſi præſules,
Matronæ plangunt detrimentum Cæſaris.
Heu mihi miſero.
Iam iam non ceſſant lachrymarum flumina.
Nam plangit orbis interitum Caroli.
Heu mihi miſero.
Pater communis orphanorum omnium. G
Peregrinorum, Viduarum, Virginum.
Heu mihi miſero.
Imperatorem iam ſerenum Carolum,
Telluris tegit titulatus tumulus.
Heu mihi miſero.
Chriſte cælorum qui gubernas agmina,
Tuo in regno da requiem Carolo.
Heu mihi miſero.
Hoc poſcunt omnes fideles & creduli,
Hoc ſancti Senes, Viduæ & Virgines.
Heu mihi miſero.
Spiritus ſanctus qui gubernat omnia
Animam ſuam exaltet in requiem.
Heu mihi miſero.
Væ tibi Roma Romanoque populo,
Amiſſo ſummo glorioſo Carolo.
Heu mihi miſero.
Væ tibi ſola formoſa Italia
Cunctiſque tuis tam honeſtis vrbibus.
Heu mihi miſero.
Francia diram perpeſſa iniuriam,
Nullum iam talem dolorem ſuſtinuit. H
Heu mihi miſero.
Quando auguſtum facundumque Carolum,
In Aquiſgrani glebis terræ tradidit.
Heu mihi miſero.
Nox mihi dira iam retulit ſomnia,
Dieſque clara non adduxit lumina.
Heu mihi miſero.
Quæ cuncti orbis Chriſtiani populi,
Vexit ad mortem venerandum Principem.
Heu mihi miſero.
O Columbane ſtringe tuas lachrymas,
Preces effunde pro illo ad Dominum.
Heu mihi miſero.
Pater cunctorum miſericors Dominus,
Vt illi donet locum ſplendidiſſimum.
Heu mihi miſero.
O Deus cunctæ humanæ militiæ,
O que cælorum, interourum Domine.
Heu mihi miſero.

A In ſaucta ſede cum tuis Apoſtolis,
Suſcipe pium,ô tu Chriſte,Carolum.
Hau mihi miſero.

26. *Hymnus de Charitate.*

ALMA, vetaac præclara, iodiuiſa Charitas,
Quam qui habet, Deum amat diligitque ptoaimum.
Qui non habet,nullum auget incrementum veniæ,
Bellua ſæua truculenta nempe auaritia.
Quæ in æuum ſecum trahit ſibi conſeotaneoa
Ad inferna tenebroſa,vbi pœnas ſentiaot.
Charitatem vocitauit dilectus Apoſtolua,
Deum verum,ſummum,iuſtum, omnia qui condidit,
Quem qui timet, ipſe habet charitatis vinculum
Dira fames,duplum malum,eſt cupido peſſima,
Dimittendi & augendi ſemper erit anata,
B Ipſa namque & Gehenna,nunquam dicunt,ſufficit.
Ea radice charitatia cuncta bona prodeunt,
Namque lingua Angelorum ſimul atque hominum,
Huic ſola comparata,quæ eſt mater omnium.
Fera fallax,fætor malus,hæc eſt auaritia,
Quæ eſt triſtis & rugoſa & iotolletabilis,
Ipſa ſibi nulli frattem confert adminicula.
Grata,læta,& alacris virtus iſta maxima,
Credit amat atque ſperat,omniaque ſuſtinet,
Patienter cuncta geſtans laxat noſtra crimina.
Heu quam dolenda omnis hæc eſt inanis ſtipula,
Semper ſtridens atque mordens frendeoſque in labijs.
Quæ nec ſibi miſeretur,nec ſuccurrit alijs.
Ille oamque charitatis ſequitur veſtigia.
Qui & fratrea amat, propter Dominumque in proaimo,
C Veneratur,vt lea docet diligendo iugiter.
*Chalybs *Kalips item infernalis eſt auarus Clericus,
Qui Exempla Scripturarum conuertit in vitium.
Quod nec Paulus inter ſanctos nominari cenſuit.
Lætum tamen larguotem ipſum amat Dominus,
Qui alacris ſemper ſuum impertit pauperibus,
Eius oamque iuſtitiæ permanet in ſæcula.
Malè verò diſtributa ipſum amat Dominum:
Quando ore murmuranti,corde quuque dolenti,
Dat tamen,ſed iam non erit ſummo Deo placita.
Nutit Dei felia homo collætatur fratribus,
Miſellinis & pupillis,& egenis & orphanis,
In his ſuſceperunt viri celſi Dominum.
Olim iamque extitiſſe ſacræ ferunt paginæ,
Quod nec vllus puto latet pauperem & diuitem.
D Quos qui vult conſiderare. . . . . .
Paoper felix collocatur ſiou ſummo Abrahæ
Patriarchæ,glomeratur,decos ſanctis ædibus,
Diues verò catenatus mancipatur ignibua.
Quare frater Chriſtiane tale poſt exitium,
Es immemor vtroromqoe æternale præmium.
Qui propter vitam iſtam paruam capis tuum meritum,
Rex æternus,Rector Regum legumque diſpoſitor.
*reddit. Ipſe * reddo cunctis æquum pro factia & meritis,
Quæ poſt huius ſæcli noctem nos in imo penetrant.
*ſancta ſpes. Sana fide ſaocte*homo intende ſagaciter,
Quia ceſſant fides atque ipſa ſpes in vltimo,
Læta tamen hæc in æuum clara regnat Charitas.
Toto niſu ò beata Charitatis viſcera
Semper mente retinete, ſemper ore promite,
Etiam dictu atque factu proaimia impendite.
Σάλπιγξ tuba. Viua ruba * ſalpinx ſancta & ſanctarum agmina
Hæc eaemplis verbis ſacris cecinerunt populis,
*poſſidere Vnde regna ſemper læta*capeſtere patriæ.
Chriſte faue votis Ieſo Regum Rex & Domine
*ſequere. Trahe ad te, qoi te volunt Charitate *ſequier
Quia tu ea vita lua que viaque perpetua.
Ymnum tibi onnc cantamus ſacra ſancta Charitas,
Quia tu es benedicta celſa ſcandens æthera,
Quæ eſt omen atque nomen Dei Patris gloria.

Zmaragdo luces pulchrior,omni gemma clarior. E
Nitor ſplendeos,ſuper æthra ſedens alto ſolio,
Fac vt tecum Charitate regnemus in gloria.

1. *Epitaphium Hildibrati Epiſcopi.*

PONTIFICIS clari hic requieſcunt membra ſepulti,
Hildibrath dicti nempe Dei famuli.
Francia quem genuit mater,quem Fulda nùtriuit,
Delectu & Patrem hunc ſibi conſtituit.
Nam Præſul poſt hic humili moderamine factus,
Iugiter earerſit crimina cum lachrymis.
Cuius nunc aoimam fac tu Dee Chriſte beatam,
Hoc dic,O lector,dic,petit ipſe pater.

2. *Epitaphium Embardi.*

TE peto, qui hoc templum ingrederis, ne noſcere ſpernas, F
Quid locus hic habeat,quidque tenens moneat.
Conditus ecce iacet tumulo vir nobilis iſto,
Emhardus oomen cui Genitor dederat.
Ingenio hic prudens,probus actu, atque ore facundus
Extitit,ac multis arte fuit vtilis.
Quem Carolus Princeps propria outriuit io aula,
Per quem & confecit multa ſatis opera.
Nam horum Sanctorum condigno functus honore, SS. Marcellini & Petri.
Exquirens Romæ corpora duxit & huc,
Vt multis proſint precibus curaque medelæ,
Ipſiuſque animæ regna poli tribuant
Chriſte Deus hominum Saluator,Rector & auctor.
Æternum huic requiem da ſuper aſtra pius.

3. *Epitaphium Lotharij Imperatoris.*

CONTINET hic tumulus memorandi Cæſaris oſſa,
Lotharij magni,Principis atque pij.
Qui Francis,Italis,Romanis præfuit ipſis, G
Omnia ſed ſpreuit,pauper & hinc abijt.
Nam bis ticenos monachus ſic attigit annos,
Et ſe mutauit,ac bene poſt obijt. 11. *Cal. Octob.*

4. *Epitaphium Haiſtulphi Archiepiſcopi.*

QVI intraſtis templum,precibus qui impleſtis & ora,
Diſcere non pigeat,quis tumulo hoc iaceat.
Præſulis Haiſtulphi ſita ſunt hoc membra ſepulchro,
Pontificiale ſuum qui bene geſſit opus.
Bis ſenis vrbem hanc paſtor quiteaerat annis,
Dogma & Apoſtolicum protulit ore,manu.
Iuſtitiæ cuſtos, rectus,patienſque,benignus,
Fidus in eloquijs & pietate placeos.
Lolli diſcipulus,ſucceſſor rite Richulphi,
Ambobus meritis non minor iſte fuit.
Quis te ſancte pater cum Chriſto neſciat eſſe,
Splendida quem tecum vita fuiſſe probat? H

5. *Epitaphium Otgarij Archiepiſcopi.*

QVI intraſti templum, pronus qoi hanc ſiſtis ad arã,
Non ſperoas lector hunc titulum legere.
Nam hic tibi moa pandit,tumulua ſit cuius,& iſtic
Otgarij oomen factaque clara dabit.
Pectore ſub coins regnans patientia victrix,
Fluctibus in taotis aochora fixa fuit.
Felle carens,ánimo placidus, dulcedine paſtus,
Præſulis officium rite peregit onana.
Quatuor hic luſtra,binos compleuit & annos,
Moaque vrgente die raptus ab orbe fuit.
Hunc meliore via credo ad cæleſtia vectum,
Non premit vrna rogi,ſed tenet aula poli.
Rex Regum Chriſtus huic lætus ſemper adeſto,
Et nobis clemens ſis ſine fine Deus.

A

6. Epitaphium Hrabani Archiepiſcopi.

LECTOR honeſte meam ſi vis cognoſcere vitam,
Temporemortali diſcere ſic poteris.
Vrbe quidem hac genitus ſum, ac ſacro fonte renatus,
In Fulda poſt hæc dogma ſacrum didici.
Quo monachus factos ſeniorum iuſſa ſequebar,
Norma mihi vitæ regula ſancta fuit.
Sed licet incautè hanc, nec ſiat ſemper haberem,
Cella tamen mihimet manſio grata fuit.
Aſt vbi iam plures tranſiſſent tempora anni,
Conuenere viri vertere fata loci.
Me abſtraxere domo inualidum, Regique tuleſe,
Poſceeotes fungi Præſulis officio.
In quo nec meritum, vitæ nec dogma repertum eſt,
Nec Paſtoris opus iure bene placitum.
Promptus erat animus, ſed tardans debile corpus,
Feci quod poteram, quodque Deus dederat.
B Nunc rogo te ex tumulo frater dilecte iuuando,
Commendes Chriſto me vt precibus Domino.
Iudicis æterni me vt gratia ſaluet in æuum,
Non meritum aſpiciens, ſed pietatis opus.
Rhaban nempe mihi nomen, & lectio dulcis,
Diuinæ legis ſemper vbique fuit.
Cui Deus omnipotens tribuas cæleſtia regna,
Et veram requiem ſemper in arce poli.

7. Epitaphium Alchuuini.

HIc rogo pauxillum veniens tu *ſiſte viator,
Et mea ſcrutare pectore dicta tuo.
Vt tua deque meis *agnoſcas fata figuris,
*Vertatur ſpecies vt mea ſicque tua.
Quod nunc es, fueram, famoſus in orbe viator,
Et quod nunc ego ſum, tuque futurus eris.
Delicias mundi caſſo ſectabar amore,
Nunc cinis & puluis, vermibus atque cibus.
Quapropter potius animam curare memento,
Quam carnem, quoniam hæc manet, illa perit.
Cur tibi rura paras, quam paruo cernis in antro,
Me tenet hic requies, ſic tua parua fiet?
Cur Tyrio corpus inhias veſtiri oſtro,
Quod mox eſuriens puluere vermis *erit?
Vt flores pereunt, vento veniente minaci,
C Sic tua namque caro gloria tota perit.
Tu mihi redde vicem lector rogo carminis huius,
Et dic, da veniam Chriſte tuo famulo.
Obſecro nulla manus violet pia iura ſepulchri,
Perſonet Angelica donec ab arce tuba.
Qui iaces in tumulo terræ de puluere ſurge,
Magnus adeſt Iudex millibus innumeris,
Alchuuin nomen erat Sophiam mihi ſemper amanti,
Pro quo funde preces, mente legens titulum.

*M. S. S Galli. ſubſiſte. *cognoſcas. *vertitur en.
*edet.

8. Epitaphium Reginbaldi Chorepiſcopi.

ECce Reginbaldus pauſat Chor-Epiſcopus iſtic,
Corpore, ſed tantum, Spiritus aſtra petit.
Ore manuque ſimul populo huic qui præfuit apte,
Mercedem plenam cui dabit omnipotens.

9. Epitaphium Egili Abbatis.

D INGREDIENS lector per parui domatis antrum,
Cerne legens titulum noſceque fata viri.
Abbas iſte fuit famoſi nominis Eigil,
Qui iacet in tumulo, ſed ſuper aſtra manet.
Hoc quoque Cœnobium rexit feliciter ipſe,
Multaque facta bona arte peregit ouans.
*Martyris ergo ſacra cum Præſule tranſtulit oſſa,
*Ac binas pariter has dicat Eccleſias.
Poſt hæc alta petit, animamque ad ſidera miſit,
Corporis infirmi membra locauit & hic.
Huic quoque Hrabanus vilis ſucceſſor amando,

* S. Bonifacij. * S. Saluatoris & S. Michaelis.

E Conſcripſi hunc titulum Chriſtus vtroſque iuuet.

10. Epitaphium VValachfredi Abbatis.

NOSCERE quiſque velit, tumulo hoc quis conditus exſtet,
Perlegat hunc titulum, omnia ſicque ſciet.
Ergo Walachfredus tumulatus ſorte quieſcit,
Presbyter & monachus ingenio hic validus.
Abbas Cœnobij huius, cuſtoſque fidelis,
Hic fuerat caute dogmata ſacra legens.
Nam docuit multos metrorum iure peritus,
Dictauit verſus, proſa facundus erat.
F Inuitans inſtanter oues ad paſcua Regis,
Diſtribuit dulcem fratribus ore ſalem.
Moribus ipſe probus, virtutum exempla reliquit.
Diſcipulis Paſtor, plebis & almus amor.
Mors fera ſed iuuenem hinc rapuit, damnumque ferebat.
Multis, ſed Chriſtus hunc tulit ad Superos.
Quiſquis hunc titulum recitas pro hoc poſco fideles,
Funde preces Chriſto, ſieque places Domino.

11. Epitaphium Adalhardi.

HIc iacet incluſus Adalhardus nomine dictus,
Vnus de clero, mors fera quem rapuit.
Hartuandus titulum quem condidit ipſe precando,
Cui dicat, Lector, tu miſerere Deus.

12. Epitaphium Iſanberti presbyteri & monachi.

NORICVS ex Patribus ego ſum Germaniens exul,
Waſconia genitus, Presbyter & monachus.
Nomen ſique meum quæris tu lector honeſtè,
Iſanbert dicor, cui miſerere Deus.

13. Eiuſdem.

G NORICVS ex genere fueram atque Aquitanicus ortu,
Francia meque aluit, quoque fui monachus.
Ferrum me clarum dudum dixere parentes,
Mortis nunc tumulo vincula dira premunt.

14. Eiuſdem.

NORICA primæ parens fuerat Aquitania mater,
Francia me rapuit, Presbyter atque fui.
Qui vixi monachus Iſanbert nomine dictus,
Cuius tu lector eſto memor precibus.
Ecce tibi vt peteras, conſcripſi promptus amore,
Verſus ad tumulum dulcia amice tuum.
Tripliciter condens titulum, Trinumque precando,
Quod te conſeruet ſummus ab arce Deus.
Tu memor eſto mei cum viuas ſanus in orbe,
Poſt funus tecum vt lætus ad aſtra petam.

15. Epitaphium VVigfridæ.

H NOBILIS ecce iacet tumulata hic femina Wigfrid,
Quam Saxo atque Thuring gaudent habere genus.
Hæc quoque coniugium, ſortita ac pignora prompſit,
Et poſt buſta viri Nonna dicata Deo eſt.
Nam titulum ſcribi hunc eius quoque filia fecit,
Theorfrid, quæ matri iungere funus amat.

16. Epitaphium Irmingardis.

INGREDIENS quiſquis hanc ædem rite reuiſas,
Noſcere te libeat, quid tumulo hoc lateat.
Fæmina hic pauſat Auguſta & nobilis ortu,
Irmingarda cui nomen erat deditum.
Quæ hoc opus incipiens hic aulam condere iuſſit,
Ad Chriſti laudem atque ſui atque ſuam.
Nam pia Relliquias Sanctorum ex vrbe receptans,
Romana huc vexit, hicque locauit eas.
Ipſorum caperet meritis vt gaudia vitæ,
Delicti ac veniam perciperet precibus.

A Caſtè conuerſans mundana hæc gaudia ſpreuit,
Pauperibus larga omnibus apta bonis.
Nobiliter vixit, alijs exempla reliquit,
Virtutum ſibimet præmia læta parans.
Hæc quoque dum expleret iuuenile hic tempus & annos,
Maturæ ætatis inciperet, iam obijt.
Linquens regna ſoli penetrauit regna polorum,
Cum Chriſto & Sanctis gaudia vera tenens.
Hanc rogo tu Lector commendа rite Tonanti
Aſſiduis precibus, Chriſtum eam vt habeat.
Cum quo congaudens viuat feliciter ipſa
Angelicis ſemper mixta beata choris.
Has ego Hrabanus conſeci verſibus odas,
Ex obitu mæſtus, ex requie & gratulans.

Obijt autem Irmingarda Imperatrix anno Dominicæ Incarnationis D.CCCLI. Indictione XIIII. XIII. Cal. Aprilis in die Paraſceue hora quaſi ſexta, & requieuit in pace.

17. *Epitaphium Tutini.*

B HIc iacet inſignis vir nomine Tutin humatus,
Complens communem ſorte vocante diem.
Alta clarorum qui natus ſtirpe parentum
Moribus omnes proceres æquiparauit auos.
Ingenio, probitate, fide, verbique decore
Inter regales vixit honore viros.
Quem iuuenem medijs cecidiſſe viriliter armis
Effecit Domini gratia magna ſui.
Frater Pontificis fuit ille celerrimus armis,
Qui huc germani detulit oſſa ſui.
Flecte genu, palmaſque leua, bone Lector, & orans
Dic, precor, ambobus propitiare Deus.

18. *Epitaphium Gundramni.*

ecce HIc locus *tenet congeſtos rite ſepulchris
Cultorum cineres ac tegit ipſe ſuos.
Nam Gundramnus adeſt iſtic, & corpore ſubtus
Sarcophago latitat, Spiritus alta petit.
C Pro quo tu Lector digneris fundere Chriſto,
Poſco, preces Domino, vt faueat famulo.

19. *Epitaphium Otdrudæ coniugis eius.*

COniux namque huius Otdruda & nomine dicta,
Ceſpite contecta hic condita rite iacet.
Horum nempe datu Bonifacius obtinet iſtum
Martyr rite locum, confectat & Domino.
Chriſte Deus hominum Saluator, Rector & auctor
Æternam in cælis da pius his requiem.

20. *Epitaphium Ratlaici presbyteri.*

D EN ſeruus Chriſti Ratlaicus nomine dictus
Corpore hic pauſat, Spiritu xalta petit.
Presbyter hic fuerat Sophiæ & ſtudioſus amator,
Officium Abbatis & bene geſſit opus.
Sollers ac ſtrenuus diuinæ dogmate legis
Scrutando didicit atque alios docuit.
Iſte Columna adueniens Regi en Ludouico
Coniunctus valde, vtilis huicque fuit.
Plures nam docuit verbis, & ſcribere fecit,
Quæ fuerant apta plurima ad officia.
Nam iuuenis vitam hanc linquens migrauit ad æthra,
Atque ibi cum Chriſto gaudia vera tenet.

EST locus in primo ſelia Oriente remotus
Qui patet æterni maxima porta poli.
Nec tamen æſtiuos hyemis vel propinquus ad ortus
Sed qua Sol verno fundit ab axe diem.
Illic planities tractus diffundit apertos,
Nec tumulus creſcit, nec caua vallis hiat.
Sed noſtros montes, quorum iuga *cæſa putantur,
Per bis ſex vlnas *imminet ille lucus.

E Hic Solis nemus eſt & conſitus arbore multa
Lucus, perpetuo frondis honore virens:
Cum *Phaetonteus flagraſſet ignis ab axe, *Phaetonteo.
Ille locus flammis inuiolatus erat.
Et cum diluuium merſiſſet fluctibus orbem,
Deucaleoneas exſuperauit aquas.
Non huncæ ſangues morbi, nec ægra ſenectus,
Nec mors crudelis, nec metus aſper adit.
. . . .

Cætera deſiderantur.

ANACLETA QVÆDAM HRABANI ET ALIORVM NON DISSIMILIS ARGVMENTI, ET STYLI, DIGNA QVÆ ad memoriam antiquitatis, diſperſa & diſſipata, recolligantur.

F *Alexandri & Fabiani Pontif. Rom. elogium quod en Hrabanus ſcripſit poſtquam illorum reliquias in monaſterium & Eccleſiam B. Dei Genitricis intulit apud Fuldam in colle ſeptentrionali, quem ſuperiorum ſæculis iniuria vaſtatum nouis operibus iam exornat Reuerendiſſimus Abbas Ioannes Fridericus.*

POntifices ſummi, Roma huc quos miſit habendos,
Rectores fuerunt ſedis Apoſtolicæ.
Hos ſeruos Chriſti Hraban ſuſcepit ouando,
Illorumque oſſa *hic condidit & loculo. *hoc.
Leuitæ ergo duo prædicta ex vrbe ſecuti,
Venerunt iſtuc, digni & honore ſuo.
Quos idem famulus Domini mox obuius, aſtans,
Supplex accepit, hicque ſimul poſuit.
Martyr Alexander, martyr Fabianus & ipſe,
Huc venêre ſimul Doctor vterque pius.
Diſcipuli Chriſti, Papæ dignique miniſtri,
Feliciſſimus hic, Agapituſque manent.
Omnes hi pariter aulam hanc ſatis oſſibus ornant,
Virgo Dei genitrix quam dicat & meritis.
G Vos quoque qui intraſtis templum, iſtos cum prece fuſa,
Patronos vobis quærite in auxilium.

Sanctorum Vrbani & Quirini ac Venantij oſſa in Eccleſia montis S. Ioannis Baptiſtæ conduntur: & verſus eorum honori erecto tiborio ſequentes à Hrabano inſcripti ſunt.

PRæcursor Domini Chriſtum qui tinxerat vndis
Hanc aulam inhabitat, ſanctificatque domum.
Quatuor hancque viri Chriſti magnalia ſcriptis
Qui tunc expreſſerunt, ecce colunt pariter. H
Sed homines ſancti valde & ſacro ordine clari
Non minus exaltant, nobilitantque locum.
Quos huc diuerſis duxit ex partibus orbis
Seruorum Domini ſtrenuus actus amor,
Quirinum Roma. Quirinum Siſcia miſit:
Quos pie ſuſcipiens continet iſte locus.
Inſignis præſul ſanctus venantius atque
De Alminno veniens hic ſimul ipſe manet.
Hos quoque ſuſceptos Hrabanus ſorte locauit.
Sarcofago hoc digne *edidit & titulum *condidit
Depoſcens omnes templum qui greſſibus intrent
Ipſum vt commendent rite Deo precibus.

Epigraphe SS Tiburtij Valeriani, & Cæciliæ Lipſanothecæ inſculpta, quando eorum oſſa, veneranda in Ratheſdorfienſi nunc collegiali Eccleſia Fuldenſis dioceſis Hrabanus depo-ſuit.

POSTQVAM Rex regum Chriſtus ſuper æthera celſa
Victor conſcendit arbiter omnipotens.
Seniorum turbam hic liquit plebemque fidelem,
Qui verbo & factis plurima lucra darent.
Inter quos iſti, quorum hic membra quieſcunt,
Virtutum titulis eximij fuerant.
Hi pompam mundi ſpernentes rite tenebant
Martyrij palmam virgineumque decus.
Germani ecce duo hic pauſant, quos virgo beata
Lucrata eſt Chriſto dogmate Cæcilia.
B Valerianus adeſt vnus, Tiburtius alter,
Nomine præclarus clarior & meritis.
Has tres perſonas Romana ex arce meantes
Suſcepit Hraban Chriſte tuus famulus.
Patronoſque ſibi exoptans fieri arte magiſtra
Ornauit Tumulum condidit & titulum.

Operi quadrilatero, quod turris inſtar Fuldæ Hrabanus in Baſilica Saluatoris SS. honori molitus eſt, ſequentia tetraſticha inſcripſit.

Primum in orbem excurrit: ſequentia lateribus adhæſere.

NOMINA quos notat locus hic & imagine ſignat
Præclaros Chriſti ecce Dei famulos.
Qui corde impauido rubuerunt ſanguine ſacro
C Pro Chriſto iam animas oppoſuere ſuas.

IN PRIMO LATERE.

MARTYRIAVS Chriſti quorum hic oſſa quieſcunt
Hrabanus humilis condidit hunc tumulum.
Horum tu lector ſi noſcere nomina curas
Atqua ſuperpoſita prodit & ipſa tibi.

IN SECVNDO.

ROMA decus mundi Laurentium Summa poteſtas:
Hos iam lectores Pontificeſque habuit.
Cum quibus hic pauſant ſumpti de partibus orbis.
D Virtute clari Chriſte tui famuli.

IN TERTIO.

FELICES nimium atque beati
Quos rex Chriſtus ouans arce ſuperna.
Sanctis pro meritis collocat altris
Vitam ſupremam reddit & illis.

IN QVARTO.

QVI templum Domini greſſibus intrant
Hos nunc admoneo corde benigno
Chriſtum ſuppliciter vt prece poſcant
Qui cum martyribus ſidera præſtet.

Ad Haiſtulphum Archiepiſcopum Moguntinum cum illi de inſtitutione clericorum libros grati officij cauſa dedicaret.

HÆc tibi ſancte pater deuoto munera trado,
Quæ tu digna nimis qualiacunque cape
Tu decus es noſtrum, Doctor ſummuſque ſacerdos
Dux ſacer, & princeps, lux, via, paſtor, honor.
Nam quia tu templum dedicaſti martyris almi
Per ſeruum donum hoc martyr & ipſe dedit
Nam eſt nonus & decimus octingenteſimus annus,
Ex quo Saluator venit in arua pius.
Qui te præfectum tribuat, faciatque beatum,
Iocetat & lætum cœtibus Angelicis.
Abbas namque meus, veſterque fidelis amicus,
Ægil hæc voluit reddere dona tibi.
Se totum atque offert, itaque omnia ſponte miniſtrat
Quem tecum ſummus ſaluet in arce Deus.

De yſdem libris ad Fuldenſes Monachos cum Paræneſi qua illos ad diuinarum litterarum ſtudia cohortatur.

CERNITE quid voluit, fratres, ſententia legis,
Quæ mandat rite noſcere verba Dei.
Aures quiſquis habet hic audiat, inquit, apertas,
Quid dicat ſanctus Spiritus Eccleſijs.
Cui Pſalmiſta pari concordat grammate, plebem
In legem Domini cernere rite iubens.
Sic quoque nos ſemper oculis atque auribus eſt fas,
F Intentis fratres diſcere verba Dei.
Quid mandet dictis quid factis indicet ipſis,
Quæ codex geminus continet ille ſuus:
Quid celebrando pijs ſignet chariſſima Chriſti
Sponſa ſacramentis & ſtudijs varijs.
Namque popoſcitis hæc vobis reddere ſcriptis,
Exhibui paruis hæc tribus ipſe libris.
Quid cultura velit, gradibus quid nunciet almis,
Quid prece, quid feſtis ſar cta Dei Eccleſia
Dogmata quæ cunctis pia diſcere, quæue docere,
Condecet ordinibus myſtica dicta Dei.
Sed licet hæc tota non poſſum carpere ſcriptis,
Plurima complexus hic tamen arte dedi.
Hæc ego peccator Hrabanus dona tonantis,
Vobiſcum capiens, nunc pia participo.
Supplex vos poſco reſtans per ſceptra tonantis,
Me vt commendetis vos precibus Domino,
G Quatenus ipſe pius concedat dona ſalutis,
Vobiſcum mihimet regna beata poli.
Chriſtus dux veſter, Chriſtus rex, Chriſtus amator,
Semper vos ſaluet, ſummus in arce Deus.

VVALFRIDI STRABONIS POEMATA.

Ad Maurum Hrabanum Abbatem Fuldenſem Magiſtrum ſuum.

SVSCIPE ſeruorum, pater optime, verba tuorum
Annuat vt veſtris omnipotens precibus.
Fac ſupplere moras torpentem pectore Strabum
Plurima ne dominis probra legat proprijs.
Suſcipe putriculum clementi corde libellum
Emendata tuo viſcera vt ore ferat.
Vix reparata tuis concedere dogmata ſeruis
Dignare, vt norint quam bene amore cales,
H Creſce valens, augere vigens, firmare beate,
In Domino ſemper, inclyte quæſo pater.

Ad eundem de calceamentis.

HRABANO patri per verba precantia Strabus
Ante aliquot menſes ſpondebat Epiſtola nobis.
Huc autumnali venturos tempore miſſos
Vſibus vt noſtris ferrent, quæ noſtra popoſcit
Propertas, ſed ſpes miſerum me vana fefellit,
Quo ſic ſuſpenſum improuiſa perurget egeſtas
Sed licet innumeri pulſent mea pectora queſtus
Plus tamen impugnat, quod nudipedalia cogat
Ecce pati, ni veſtra prius ſolatia noſtros
Reſpiciant caſus, verbis vt pauca mementi
Occurrat, quæ ſit cunctis largiſſima mater
Veſtra manus, valeas per ſæcula cuncta precamur.

A *Ad eundem pro ſeruitore dando.*

QVÆSVMVS exigui temet pater optime ſerui,
Sit noſtri vt clemens veſtra memor bonitas.
Ædes enim noſtra eſt nobis anguſta duobus,
Si teroi eſtemus, lata ſatis fieret.
Vnde expectamus veſtri promiſſa fauoris,
Tu nos vt clemeos, teque tuuet Dominus, Amen.

HRABANI MAVRI MONACHI OLIM FVLDENSIS VETVS SCRIPTVM DE S. CRVCE.

EX HERSFELDIENSIS ABBATIAE Bibliotheca.

B *Ex imaginis Christi membrorum ſitu crux cum ſuis myſterijs effigiata. 1.Pet.1.*

ECCE imago Saluatoris membrorum ſuorum poſitione conſecrat nobis ſaluberrimam, dulciſſimam ac amantiſſimam ſanctæ Crucis formam: vt in eius nomine credentes, & eius mandatis obedientes, per eius paſſionem ſpem vitæ æternæ habeamus, vt quotieſcunque S. Crucem aſpiciamus, ipſius recordemur, qui pro nobis in ea paſſus eſt, vt eriperet nos de poteſtate tenebrarum, deglutiens quidem mortem, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur. Profectus in cælum, ſubditis ſibi Angelis & Poteſtatibus & Virtutibus, vtque recogitemus, quod nō corruptibili argēto vel auro redempti ſumus de vana noſtra conoerſatione paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine ſuo, quaſi cruore agni incontaminati & immaculati Chriſti, vt ſimus & nos immaculati in conſpecto eius in charitate: vt per hæc efficiamur diuinæ naturæ conſortes, fugientes eius, quæ in mundo eſt, concupiſcentiæ corruptionem. Sunt quippe & in ipſa depicta cruce nomina Redemptoris eiuſdem Domini noſtri, quædam ex diuinitatis eius ſubſtantia, quędam verò ea diſpenſatione ſuſceptę humanitatis aſſumpta, vt oſtenderetur, quod idem mediator Dei & hominum, & Patri eſſet in Deitate coonſubſtantialis atq; coæqualis: & Matri in humanitate ſuſcepta connaturalis atque conſimilis, quia omnem naturam noſtram ipſe perfectè ſuſcepit abſque peccato humano.

C Qualitas aotem eorum facile per rationem ſubternexam poteſt cognoſci, vtrum ad diuinam, vel ad humanam eius pertineat naturam.

CHRISTVS namqoe Græcè à Chriſmate eſt appellatos, hoc eſt, vnctus. Sacerdotes ergo & Reges apud Iudæos ſacra vnctione in veteri Teſtamento vngebantur, & ideo Chriſtus vnctus latinè appellatur; vel vnctio dicitur, quia Rex & Sacerdos eſt, qui non oleo materiali, ſed oleo lætitiæ, hoc eſt, Spiritu S. vnctus eſt prę omnibus participibus ſuis. Et apud Hebraicam linguam Chriſtus Meſſias nominatur.

IESVS Hebraicè, Sother Græcè, ſalutaris vel Saluator Latinè interpretatur: pro eo, quod cunctis gentibus ſaluiſer aduenit.

D IMMANVEL vel Emanuel ex hebræo in latioum ſignificat, nobiſcum ſit Deus, ſcilic. quod per virginem natus Deus hominibus in carne mortali apparuit.

DEVS dicitur propter vnitam cum Patre ſubſtantiam. DOMINVS propter ſeruitutem creaturarum. Deus autem & homo, quia verbum ſimul & caro eſt.

VNIGENITVS autem vocatur per diuinitatis excelleotiam, quia genitus ſine fratribus. Primogenitus per ſuſceptionem hominis, in qua per adoptionem gratiæ habere fratres dignatus eſt, quibus eſſet primogenitus filius.

HOMOVSION Patri ab vnitate ſubſtantiæ appellatur. Subſtantia enim vel eſſentia græcè Vſia dicitur. Omouſum vtrumque cooiunctum ſonat vna ſubſtaotia.

E PRINCIPIVM eo quod ab ipſo ſuot omnia, & quia ante eum nihil eſt.

FINIS, quia dignatos eſt io fine ſæculorum humiliter in carne naſci & mori: vel quia, quicqoid agimus, ad illum referimus, & ad eum cum peruenerimus, vltra quod quęramus, non habemus.

OS DEI eſt, quia verbum eſt eius. Nam ſicut pro verbis, quæ per linguam fiunt, ſæpè dicimus illa vel illa lingua; ita pro verbo Dei ponitur os, quia mos eſt, vt ore verba formentur. VERBVM autem ideo dicitur, quia per eum omnia Pater condidit ſiue iuſſit.

VERITAS etiam vocatur, quia noo fallit, ſed tribuit quod promittit.

VITA eſt, nam omnia viuificat. IMAGO dicitur propter Patris parem ſimilitudinem. FIGVRA, quia ſuſcipiens formam ſerui per operum virtutumque ſimilitudinem Patris in ſe imaginem atque immenſam magnitudinem deſignauit.

Manus Dei eſt, quod omnia per ipſum facta ſunt. Hinc & dextera propter effectum operis totius creaturæ, quæ per ipſum formata ſunt. Brachium nuncupatur, quod ab ipſo omnia contineantur. F

VIRTVS, quod omnem Patris poteſtatem in ſemetipſo habeat, & omnia poteſt.

SAPIENTIA græca vox, Sophia, quod ipſe reuelet myſteria ſcientiæ & arcana ſapientiæ. Splendor, propter quod manifeſtat.

LVMEN, quia mundum ex alto illuminat. LVX, quia ad virtutem contemplandum cordis oculos reſerat. SOL, quia illuſtrator iuſtitiæ ac prudentiæ.

ORIENS, quia rerum cæleſtium fons & luminis auctor, & quod oriri nos faciat ad vitam æternam. FONS, quia omnium in natura rerum origo eſt, vel adoocatus ſcientiarum, quod faciat homioes verè ſcientes.

PARACLETVS, id eſt, conſolans, aduocans & prouocans, quia pro nobis intercedit apud Deum Patrem, & ad culpas noſtras remooendas curam gerit.

SPONSVS, quia de cælo deſcendens adhæſit Eccleſiæ, vt eſſent duo in carne vna. ANGELVS dicitur propter annunciationem paternæ ac ſuæ voluntatis, vnde & apud Prophetam magni conſilij Angelus legitur, dum ſit Deus atque Dominus Angelorum. G

MISSVS dicitur, quia verbum caro factum eſt. Homo verò, quia incarnatus eſt.

MEDIATOR, quia de morte ad vitam nos perducit. PROPHETA, quod futura reuelauit. Sacerdos, quod pro nobis hoſtiam ſe obtulit. Paſtor, quia cuſtos eſt. Magiſter & Doctor Rabbi, quod oſtenſor.

NAZARENVS verò à loco, Nazareos à merito, id eſt, ſanctus ſiue mundus adiectiuè, quia peccatum non fecit. Siquidem & alijs inferioribus rebus nominum ſpecies ad ſe trahit Chriſtus, vt facilius intelligatur.

PANIS autem dicitur, quia caro viuificans. VITIS, quia ex ſanguine ipſius redempti ſumus. FLOS, quia electus præ filijs hominum. VIA, quia per ipſum ad Deum Patrem imus. OSTIVM, quia per euodem ad Deum ingredimor. MONS, poſtquam excelſus eſt & fortis. H

PETRA, quia maxima firmitas eſt piè credentium. Lapis angularis, quia duos parietes è diuerſo, id eſt, de circumciſione & præputio in vnam fabricam Eccleſiæ iungit: vel quod pacem Angelis & hominibus facit. LAPIS offenſionis, quod veniens humilis offenderunt in eum incredoli, & factus eſt petra ſcandali. FVNDAMENTVM autem ideo vocatur, qoia noſtra fides in eo fundata eſt vel quia ſupra eam Catholica Eccleſia & Apoſtolica & doctrina diuinitus conſtructa eſt.

A & Ω, quod Chriſtus initium & finis eſt: AGNVS etiam dicitur propter innocentiam. OVIS ipſe quoque vocitatur ob manſuetudinem ſeu patientiam. ARIES propter principatum. HOEDVS ob ſimilitudioem carnis peccati. Vitulus pro eo, quod pro nobis eſt immolatus.

Leo pro regno & fortitudine. Serpens pro morte & ſapientia. Vermis idem, quia reſurrexit. Aquila, propter quod poſt reſurrectionem ad aſtra lætus remeauit.

A Nec mirum, ſi vilibus ſignificationibus figuretur, qui dum ſit patri coæternus ante ſæcola filios, naturæ noſtræ vilitatem non ſpernens natus eſt in tempore hominis Filios. Verbum enim caro factum eſt, & habitauit in nobis.

S. CRVX.

DExtra Dei ſummi cuncta creauit IHeſus,
Chriſtus lauabit è ſanguine debita mundo.
In cruce ſic poſitus diſſoluens vincla Tyranni
Æternus Dominus deduxit ad aſtra beatos,
Atque ſalutiferam dederat Deus arce coronam.

Veſte quidem parua hic tegitur qui continet aſtra:
Atque ſolum palmo claudit vbique ſuo.

Iſte eſt Rex Iuſtitiæ. Ordo iuſtus Deo ſacer.
I. N. R. Regum Dominus Dominorum. A. M. Ω.
Principium, Medium, Finis.

In Herſfeldienſis ad Fuldam amnem inclyti Baſilica legebantur hi verſus.

B *In fronte chori inferioris quem laicorum appellabant ad læuam.*

VT guttæ roris delentur caumate ſolis,
Vt flos, aut fumus ſoluitur in nihilum:
Sic decus omne perit, quod oberrans hic homo quærit,
Quo breuiter fruitur, poſt breue qui moritur.
Nil tere lyncerum vel conſtans machina rerum,
Dum qui heri ſtabat, cras hodieue labat.
Sed quæ ſunt ſurſum non norunt gaudia Curſum,
Lector ad hæc propera iuſta ſequens opera.
Lux, laus ſollemnis, ibi cunctis paxque perennis,
Nec decet vllus abeſt, Rea vbi ſomnus adeſt.
C Deſine vana ſequi, quo munere iudicis æqui
Ob bona facta tibi viuere detur ibi.
Eia quam læta, concors, ſacer, atque quietus,
Omnis ibi cœtus non dolus, ira, metus.

Ad dextram Saxis inſculpti.

Sicut agri flores, ſic mondi conſtat honores
Tempore ſtare breui conditione leui.
Mundus tranſibit, ſed non omnino peribit,
Eius mutatus in meliora ſtatus.
Porrò diuina cura ſunt condita bina
Angelus ac anima fœdere finitima.
Vtraque fine carent, ſed fini cætera patent,
Quæ maris vnda tegit, terra vel aura vehit.
D Hinc homo diſcerne, quid ſis, paciſque ſupernæ
Tendens ad patriam, quære teneque viam.
Corpore caſurus, anima nunquam moriturus,
Iuncta ſpe fidei dilige dona Dei.

Epitaphium vetus in Cœmeterio.

Sta, lege, pertracta, quid ſis, quæ ſint tua facta,
Per breue, per dubium viuitur hic ſpatium.
Vt flos ecce cades, cinis ad cinerem citò vades.
Summa vel ima petens, digna que lucra metens.
Nunc age, dum viuis, ſummæ patriæ fore ciuis
Mors ſit ſpeſque tibi ſint frequenter ibi.
Qua perpes vita, qua gaudia ſint ſtabilita
Abſque labore quies & ſine nocte dies.
Qui legis hæc, ora pro me, pro teque laborа,
Pro te meque ten da tua vota Deo.
Poſce mei miſeri miſeratorem miſereri,
Meque boni veri participem fieri.

In veſtibulo chori ſuperioris circum Apoſtolos à dextra.

Quærunt ſcituri quæ præmia ſint habituri,
Cuncta relinquentes mundi, Chriſtumque ſequentes, E
Quos conſeſſuros ſibi, cenſoreſque futuros
Promittit, mondo cum venerit ille ſecondo.

In eodem veſtibulo à ſiniſtris.

Patres biſſeni, diuino pneumate pleni.
Ortum naſcentis clauſo de ventre parentis,
Cernunt, effantur, præſignant, teſtificantur.
Pectore, ſermone, factis, ſcriptis, ratione.

Verſus deorſum legendi, iuxta ſepulchrum Albini.

Angelus	*Intactus*	*Verbū*	*Noua*	*Per tria dona*
Iuſſa Dei	*Venter*	*Caro*	*Stella magos*	*Deus infans*
Fert;	*Impregnatur;*	*Fit;*	*Ducit;*	*Magnificatur*
Chriſtus	*Rex mortis*	*Mors*	*Clauſi*	*Plāta* venuſta*
Ad mortem	*Captus*	*Mortis*	*Tenebris*	*Paradiſi*
Traditur;	*Arctatur;*	*Perit;*	*Exiliunt;*	*Renouatur;*
Chriſtus	*Diſtrictus*	*Cunctū*	*Sua proœmia*	*Noſtrum*
Exurgens	*Index*	*Cor eū*	*Quiuis*	*Opus omne*
Aſcendit;	*Redict;*	*Metuit;*	*Capiet;*	*Patefiet;*
Sanctū Pneuma	*Noua*	*Fides*	*Baptiſma*	*Supernus*
Diſcipulos	*Lingua*	*Virtus*	*Hominū ſcel⁹*	*Ima*
Inflammat.	*Dantur.*	*Creſcit.*	*Tollit.*	*Sociantur.*

** vetuſta.*

F

Laus Deo & Virgini Matri.

SCHOLIA
R. P. CHRISTOPHORI BROVVERI
SOCIETATIS IESV PRESBYTERI.

Ad

POEMATA HRABANI MAVRI.

G HRABANI plura eſtare ingenij monumenta oratione numeroſa conſcripta, quam quæ vulgo innotuerint, verſus, quos in lucem damus, argumento ſiot. Atque illi quidem integri ad manus noſtras vtinam peruenoiſſent. Iam enim non ſolum multi ea hoc numero, ſed Epici plurimi quoque deſiderantur. quos de Lodoici Pij liberorum, Lotharij, Caroli, Luduici rebus geſtis, carmine heroico ab eo contextos aiont, obliueſcere, & clauſos teneri Bibliothecarum carceribus; quo leuius præſentium iactura nobis ferenda quidem eſt. Aſper in his, quæ damus, fateor, & agreſtis ac ille a numerorum cantus, & qui canoris Latialium cygnis moleſtè etiam obſtrepat. Sed memineris velim, id temporis vixiſſe Hrabanum, quo cum neque teneretur, quibus legibus aptè ſonarent metra; neque curaretur, quibus verbis ſententijſque veſtirentur, abundè creditum eſt ſeruitum arti, dum intelligeretur quid dicerent, lauſque ingeniorum fuit prima, ſapientiæ ſtudijs non remiſſis intermicans vitæ integritas & morum innocentia. H *Hrabani poëſi[illegible] cuſata.*

AD PASCHALEM PAPAM.

Paſchalis clari nominis, & egregios munificentia Pontifex, ſeptennium ab anno DCCCXVII. ſedit, & Lotharium Ludoici Pij filium diademate ornauit. *Pa[illegible]*
Maturè igitur Hrabanus carmina lodere exorſus, primæ ſuæ paginæ vindicem Paſchalem aſſumpſit.

A

AD GREGORIVM PAPAM: DE LIBRO S. Crucis &c.

Gregor. IV.

Hic Gregorius IV. eſt. cuius pontificatus initium dant ad annum Chriſti DCCCXLIX. Baronium haud piguit Gregorio laudem adſtruere ex hoc poëmate, quod acroſtichide de S. Crucis laudibus Hrabanus elaborauit; eumque præconio ſuo, ceu fulgens exortum Germaniæ ſidus attollere. Libri illius Gregorio paratum quidem munus, at non oblatum per impedimentum, pronunciant. Ego, vt titulus hic præit, & miſſum, & in Gregorio Apoſtolorum principi oblatum, facile credo: quid enim obſtet, eundem librum, pluribus deſcriptum exemplaribus, & auidè tunc expetitum, Gregorio, ac ſucceſſori Sergio Pontifici pariter miſſum, tranſcriptumque. Retineant itaque fidem ſuam Pithæani, ſeu Fuldenſes annales, quorum Strabom nonnulli auctorem faciunt, ad annum DCCCXXIV. Hrabanus Sophiſta, & ſui temporis poëta nulli ſecundus, librum, quem de laude Sanctæ Crucis CHRISTI, figuratum varietate diſtinctum, difficili & mirando poëmate compoſuit, per * Aſerichum & * Theodbertum monachos monaſterij Fuldenſ. Sergio Papæ Sancto Petro offerendum tranſmiſit. Poëmatij huius titulus, Wimphelingiano exemplari ante C. annos edito præſcribitur.

S. Crucis opus quiddam & quando Hraban^9 ledicarit. Per quos in Vrbem miſerit.

B

** Aſcribũ & Hrnod bardum. Rutbertũ.*

COMMENDATIO PAPÆ.

Neque agnoſcit MS. hic noſter epigrapham mediam ante verſum:

Præſul amate Deo.

OFFERT MVNVS PONTIFICI.

Aetas Gregorij II. bellis inquieta.

Bella mouent gentes, hoſtis vbique furit.

Anaſt. Bibl.

„ Huius (Gregorij) ſanctiſſimi Patris temporibus, im-
„ pia atque nefanis, & Deo odibilis Agarenorum (ſiue
„ Saracenorum) gens, à finibus ſuis conſurgens, pœne in omnes inſulas, & omnium regiones terrarum circumiens, deprædationes hominum, & locorum deſolationes atrociter faciebat. His malis aſſociata per Gallias ciuilia, ne dicam parricidalia liberorum regum in Ludouicum patrem odia, bellaque.

C

Quæ Chriſti ad laudem conſcripta eſt tempore priſco.

Acroſtichis Hrabani laudata.

Operis argumentum: Vindicatio humanæ ſalutis, finis: CHRISTI gloria; quo referuntur omnia. Scriptionis genus, recondita in arte, & multiplici ſubtilique literarum, ceu numerorum ſparſione, olim à Sibyllis, Pſalte regio, alijſque Prophetis vſurpatum. Iam etiam religionis noſtræ arcana ſic animus optimè videmus effingi, vt cum ab aſpectus iudicio remotiſſima ſint, imaginibus tamen, figuris & conformatione quadam rudibus offerantur, & facillimè norentur, ita, vt occurrere, celeriterque ſenſus intimos percutere, & ad pietatem permouere poſſint. Quare de omnibus temerè vſurpes.

Turpe eſt difficiles habere nugas,
Et ſtultus labor eſt ineptiarum.

D

Quando ſcripta.

Quando autem Hrabanus inceperit litterulas ſpargere, Porphyrij exemplo, in Moguntiacis ſuis inquirit Serarius: verum explorari vix quicquam ab illo conſtitui potuit. Ad Gregorium ſcribens, priſco tempore hæc ab ſe luſitata teſtatur. Sedit Gregorius ſedecim annis; & peruenit ad Chriſtianum DCCCXLIII. Trithemius Hirſaug. Chron. & alij eum ſequuti, Hrabanum ceſſiſſe Fuldenſis monaſterij gubernatione tradunt anno DCCCXLII. Alij quoque vetuſtiores, in quibus Lambertus, immitius actum cum illo, & expulſum meminerunt, eodem anno. Inde in Ludouici Germaniæ regis, aut Ludouici Pij Imperat. gratiam & patrocinium confugiſſe. id quod in Eccleſiaſt. ſcript. indice clarius exprimitur. At Ludouicus Imp. vita exceſſit anno DCCCXL. & ex Lupi Ferrarienſis Epiſtolis docuit Cæſar Baronius, Hrabanum vltro, otij & quietis ſtudio, gubernaculis exceſſiſſe, anno DCCCXXXVIII. quippe Lupum Epiſtol. 40. ſcribere: ſarcinam adminiſtrationis depoſuiſſe, quo rebus diuinis impenſius vacaret. Obſeruauimus alias, Hrabanum Ludouici pij arcanis operam dediſſe, ſiue id factum conſilijs, ſiue conſcientiæ tractandis officijs. Annus, quo abdicauit, pontificatus Gregorij fuit XI. Luduici Imp. XXV. quo circiter tempore opus hoc acroſtichidum in vrbem veniſſe putamus. Sed quot iam retro annis opus de S. Cruce inchoarit, haud æquè facilem habet dijudicationem. Ponamus viginti, vt ad DCCCVII. veniamus: quo iam triceſimum ætatis annum agebat ipſe: nam ſex impleuerat luſtra, cum litteralea figuras eas contexuit. Summa igitur reliqua hæc eſto. Creatus Abbas Hrabanus in Haiſtolphi locum, anno Domini DCCCXXII. ætatis ſuæ XXXV. præfuit XXIV. aut, vt Rudolphus in actis eius meminit, XX. ita vt poſt ſeceſſum in monte S. Petri expletum, cathedram Moguntiacenſem adierit, anno DCCCXLVII. in qua ſedit IX. annis. Vixit igitur annos circiter XXIII.

E

Hrabani tempora annotata

F

VERSVS MAVRI ET PERSONA ALBINI.

ERRORUM latè pertinentem abſtergit horum verſuum titulus. Impoſuit lectori vulgata inſcriptio:

Hrabano aſſerti ſui verſus.

Interceſſio Albini pro Mauro.

Hinc duplex peccatum, & eorum, qui poëma hoc Albino tribuunt, quos in Antiq. Fuld. libro primo ſecuti ſumus: & aliorum, qui Pontifici Gregorio inſcriptum volunt: nam pater carminis ipſe Maurus Hrabanus, ſed aſſumpta perſona Albini, & patronus quem inuocat Sanctus Martinus. Ciuitas, ad quam libri exemplar dono tranſmittit, Turonum eſt, apud quos monaſterium & gymnaſium extitit celebre; in quo Albinus Doctor & Hrabanus diſcipulus eius vixere.

G

Qui Turones ad S. Martinũ, nõ Romã ad Pontificẽ miſſi.

Abbas namque ſum Fuldenſis rector ouilis,
Illum huc direxit ad ſua tecta Pater.

Planiſſimus huius diſtichi ſenſus. in quo fruſtra explicando fuere, qui ad Gregorium Pontificem ſubtiliter tranſtulere ſententiam. Abbas enim, qui eum direxit Ratgarius fuit; Pater, cuius ad tecta miſſus, S. Martinus, cui Turones omnia debent.

Quo mecum legeret metri Scholaſticus artem
Scripturam & ſacram, &c.

Lectio & Prælectio magiſtrorum.

Cum aliquo legere, ſermonis genus ex vſu vernaculo tractum, ſenè notauit, in Moguntiacis, Serarius. Vſurpauit alibi Hrabanus de diſcipulis ſuis. Alcuinus de Ludgero. Et nota vetus Scholarum conſuetudo, cum Grammatici iuxta ac Rhetores, teſte Fabio, prælectione docebant.

H

Qui typicas numeras, tropicas & rite figuras
Indidit.

Acroſtichidum oſtenſa vetuſtas.

Exemplo ſcilicet Melicorum veterum, tum illius, qui in Pſalterio ſuo decachordo Simonides noſter, Pindarus & Alcæus Chriſtum lyra perſunans, litteris ad verſuum capita numeros ſæpe concinnat, Pſalm. VII. XXIV. XXXIII. XXXVI. CX. CXI. CXLIV. CXVIII. tum alterius, qui vrbis excidium, & populi ſui captiuitatem lamentis proſequens, in Threnis quadruplex diuerſis metris nectit alphabetum. Quid Erythræam vel Cumanam Sibyllam memorem, quæ ante tot ſæculorum ætates, vt eſt apud Beatum Auguſt. de Ciuit. libr. XVIII. c. XXIII. tam diſertè Ἰησοῦς χριστὸς Θεοῦ υἱὸς σωτήρ, capitibus verſuum expreſſit; vnaque Piſcem, ἰχθύν, notabili myſterio verbis ijs implicuit. Taceo iam Sedulium in hymno genethliaco, & Fortunatum noſtrum Chriſtianos poëtas, hoc genus carminum, non vt inanem περιεργίαν, ſed vt priſcis vſitatum, ἐμμελῆ non aſpernatos eſſe.

ἰχθύν

A

Et quia ſe meminit nutritum in domate clari
Iſtius ecce loci, &c.

Hraban⁹ non Pariſiis, ſed Turonib. ſtudiorũ gratia vixit.

Domatis huius veſtigia neque Pariſiis, vbi Rabanus operam Alcuino dediſſe putatur; neque in illius vrbis gymnaſiorum aliquo eſt quod perquiras: ſed, vt dixi, in monaſterio S. Martini Turonenſi, vbi Rabanus doctorem Alcuinum diſcipulus audiuit. Pariſiis etiam Rabanum vixiſſe, nedum doctoris ibi, vel diſcipuli, munere functum eſſe, veterum, quod ſciam, nemo prodidit, etſi Catalogi Fuldenſ. abbatum vulgati ſcriptor id aſſeueret.

tu tamen iſta
Patronus mitis accipe.

Operis curam, etſi non tanti, iterum commendat S. Martino, cuius bibliothecam ornari artificis ingenio, precibus & interceſſione vitam communiri poſſe, ſperat.

Scholiorum horũ ratio.

In Poemata.

Arcta hinc nobis via ſæpius incedendum, quod in tenebris illius ætatis facile proſpectus adimatur, & hominum rerumque memoria, quibus tituli poemarum ſeruiunt, aut obſcurata ſit, aut certe vehementer implicata. Cæterum recondita non ita ſunt Poetæ noſtri ſenſa, quin ſine nobis perſpici, & à quolibet intelligi queant. Itaque preſſius & parcius ſcholia, more veterum, dabimus; cum iam nobis haud liceat eſſe tam diſertis, Qui muſas colimus ſeueriores.

B

III. P.

Africani Poeta.

Corduba quem genuit, Africa quem tenuit.

Aliquem forte vult ex iſtis, quos Martialis laudat Συμπατριώτας.

Duoſque Senecas (patrem Rhetorem F. Philoſophũ) vnicumque Lucanum.

Facunda loquitur Corduba.

Sed neminem ex his, vt mea mens, Africa tenuit: quiſquis igitur ille, ſi diuerſum notat, adhuc latet. Plures enim Africa tenuit. P. Terentium Comœdum. Sept. Seu. Tertullianum. Terentianum Maurum.

IV.

C

* Baturichum & Bathuricum. Baturicus Ratiſponenſis epiſcopus, & eius elogia.

*Ad * Baturicum Epiſcopum.*

Baturicus, qui Tendiſca vernacula Barerich, quod cũ Rabano interpretamur, Emolumentorum diues, multis commodans vtiliſque, epiſcopus fuit Ratisbonenſis. Prodiiſſe ea S. Wigberti diſciplina, & Friteslariæ ſub Albuino præſule adoleuiſſe Lupus Seruatus grauis autor, in S. Wigberti vita, indicare videtur, qui inter eos monachos illum nominat, quibus ſancti corporis clam Herſfeldiam transferendi mandata prouincia. Reperio & in Synodali epiſtola Rabani Baturatum, vt ibi mendosè ſcribi videtur, interfuiſſe Synodo Magontiacenſi, quem Rabanus anno DCCCXVI. celebrauit. Et licet Ratisbonenſis eccleſia Moguntinæ prouincialis hodie non ſit, Metropolitano tamen Franciæ Orientalis tunc ſubiacuit. Illuſtrauit Baturici præſulis memoriam Wigleius in Salisburgenſi Metropoli, qui quartum numerat Ratiſponenſis eccleſiæ Epiſcopum, Adalbini ſucceſſorem, & ab anno Chriſti DCCCXIV. aut biennio ſerius, viginti octo, vel triginta annis ſediſſe. *S. Emmorani monaſterium, qua apud Luduicum regem Germaniæ, Pij Luduici filium, eximia fuit gratia & autoritate, ſibi eccleſiæque aſſeruit; iſque rex illum ſummum ſuum Capellanum, tabulis donationum ſcripſit; munera ei ad ſplendorem, & incrementum ſedis, regifica multifariam impetrijt, de quibus adi prædictam Metropolin. Illud in Baturici laudibus vnum antecellit omnibus, quod Chriſtianæ fidei amplectendæ, Bobemicæ genti, viam muniuit, XIV. Dynaſtis ab ſe initiatis, & ſancto baptiſmatis lauacro tinctis.

Synodo intereſt Magontiaci.

D

Ratubonam diœceſi olim Magontina.

Baturici gratia apud Luduicũ regẽ & L. filium. *al. 26.

Baturicus Bohemorum proceres baptizat.

Vrbem Regenſem muniſtantia mœnia cerle
Qua fluuius Regan labitur arua rigans.

Non vrbs in Europa ſuperbior titulis Ratisbona. de qua G. Ligurinus.

Inde Ratubona vetus ex hoc nomen habenti,
Quod bona ſit ratibus, vel quod conſueuit in illa
Ponere nauta rates. Hac Noricus vrbe ducatus
Præcipua gaudet, &c.

E

Ratubona tituli, antiquitas, ſplendor.

Vbi ſcholiaſtes. Inter Danubianas vrbes, quondam opibus atque potentia celebris, vt quæ Impp. vires non formidaret. Irenicus Hiſpalim. Auentius Auguſtam Tiberij fuiſſe indicat. Petrus Appianus Reginoburgum, ego à flumine Rego, (hic Regan) quem illic Danubius excipit, nomen accepiſſe puto. Hæc ille. Plura quoque in Theſauro Geographico, & in Synonymis Ortelius nomina congeſſit. Quin & peruetus ſcriptor vitæ S. Emmerani Meginfredus Tom. II. antiq. lect. *Ratubonam vrbem agnoſcit totius Germaniæ & nomine & dignitate principem, & adhuc euſdem gentis Metropolin, & antiqua proſapiæ caput.* Vbi & Scholium, Germanisheim à Germanico dictam, & à Romanis Tiburniam, meminit. Verum limatiſſimi iudicij ſcriptor, ſuſpenſa manu & animo, an Reginoburgium Auguſta Tiberij, an Eugippij Tiburnia, vel Tigurina, in Borcarum 3. & 4. libro, & ſcholiis in vitam Sancti Seuerini, diſquirit. Quin hinc ſuffragio libero vadit, potius vt caſtra Regina, quorum in libello Notitiæ vtriuſq; imperij mentio, Reginoburgo nomen dederint. Regen quippe fluuium eius loci in caſtrorum nomen adoptatum, vt Quintana ab amne Quintanica. Arnolfus in S. Emmerani miraculis certè Reginum hanc ipſam ciuitatem appellat, lib. 1. c. 5. & alibi.

Iac. Spitzalius.

F

Cl. V. Marci Velſ.

Regen vel Reginafl. & caſtra.

Ex perſona Iſanberti.

De Iſanberto planius in epitaphiis, qui presbyter & monachus, origine Boius, Fuldæ vixiſſe videtur, Baturico epiſcopo ob patriæ conſuetudinem familiaris.

Cui domus & patria Norica tellus erat.

Scholiaſtes in vitam S. Seuerini, vbi veteris Norici ſitum deſcribit, opportune monet, poſterioribus ſæculis barbaros ſcriptores Norico nomini adiecisse, quicquid Bauariæ ditione continetur, teſtemque citat Paulũ Diaconum libro 3. capite 19. quomodo hic Norici ſoli Ratisbona, aut, vt Rabanus loquitur, vrbs & diœceſis Regenſis.

Norici recentior acceptio pro Bauaria &c.

Regenſis vrbs & diœceſis.

Spiritus atque Dei,
Qui triplex ſimplex.

G

Perſonas S. Trinitatis poſtquam tres nominatim inuocauit, Deum pronuntiat Triplicem, an bona pace Theologorum, ſcholæ viderint. Sanam fuiſſe mentem Rabano vndique liquet; & in oratione ſua ilico nunc dixit:

Vnus natura, perſonis trinus.

Deus, Triplex an rectè dicatur?

Scio, qui tenacius Concilio Toletano II. inhærent, & cum S. Auguſtino, & D. Thoma, negant, Deum poſſe dici triplicem, virgulam cenſoriam hic ſtringere, & hoc locutionis genus, ceu improbum notare. Cæterum cum ſimplex hic Dei natura prædicetur, & omnis excludatur plurium compoſitio, triplex hic pro trino & perſonarum ternario, licet accipias; quo modo Gabriel noſter Vaſquez, præſtans Theologus, nomen TRIPLEX, quum refertur ad perſonas, omnino in diuinis vti fas eſſe putat, recteque Mirandulani verſum atro carbone ſignauit, qui in nomine, quod ad eſſentiam pertinet, temere dixit:

Vnum in triplici Numine numen habens.

Diſp. 131. ad 31. q. D. Thom. t.p.

H

VI. VII. VIII. IX.

PRæclaro epiſcopo verſus dat, monitorios pleroſque & parænericos, inuitis Muſarum Gratiis, & quod de Romanæ eloqoentiæ parente quidam dixit, Muſis & Apolline nullo: ſed rerum tamen pondere, ſi non poëtico genio victuros. Epiſcopum autem hunc diſſitum longinqua regione, barbaria populis fidei Chriſtianæ facem prætuliſſe, indicio verſiculi:

Præclarus epiſcopus quis?

Eſt rudis hic populus, eſt durus quem regis ipſe.

& alter, de amoris mutui fœdere:

Nec mare, nec tellus, montes, nec ſilua vel alpes,
Hæc obſtare queunt.

A

Francorũ gemina nomina, vernaculũ & Latinum.

Venit in mentem aliquando, vt rarus Latinorum nominum vſus in baptiſmo apud Francos extiterit: ſæpe tamen in proprijs, ſiue per luſum, ſiue per elegantiam & decus affectatus; ita huic Præclaro, cuius non valde clara alioqui memoria, aliud fuiſſe nomen proprium; vt Beati Witta & Wittanus, Albinus dictus fuit. & Ioannem Salisburgenſem Epiſcopum Alcuinus Aquilam vocauit.

Chriſti typi ex veteri teſtamento repræſentati.

In 12. poemate, typorum in veteri teſtamento quicquid eximium eſt, egregie in Chriſto Domino expletum oſtendit, ſerpentino ſchemate, quo hemiſtichia, quæ hexametrum inchoant, pentametrum finiunt, inconcinno quidem, & coacto ſæpe numero, ſed ingenioſa figurarũ & varietate, & apta relatione ſimilitudinis.

Arca Dei tegitur nam propitiante tabella.

Arca fœderis.

Superior arcæ pars ſiue operculum, Capboreth dixerunt Hebræi, à Caphar, cui & operiendi & propitiandi notio ſubiecta, tabella hic dicitur, alijs oraculum, propitiatorium, cui maris & fœminæ ſpecie Cherubini inſidebant, ſe mutuo adſpicientes, cuius deſcriptionem vide, apud B. Ariæmontanum, in libro de ſacris fabricis.

B

Cum vitiis Zabulus pellitur atque foras.

In Zabuli notionem inquiſitũ

Zabulus pro Diabolo multoties à SS. PP. vſurpatur, ſeu κακοβουλία verſipellis, maliſque conſultis vafer, & qualis compoſitio in ζάθεος, ζάκοτος, ζαγρεύς, in quibus τὸ ζα Heſychio teſte [illegible] eſt. Animaduerrunt tamen alij τὸ ζα idem etiam apud Æoles & Atticos interdum valere quod διὰ vt in ζάκορος, quod æditurs, Plutarcho διάκορος: & ζαβάλλειν, aut ζιαβάλλειν, pro διαβάλλειν. Vnde procliui originatione fiat ζάβολος, ſiue διάβολος. Quo & I. Lipſius libr. de recta pronuntiatione

Mat. Raderus.

c. xvi. & Martialis interpres ſpectauit, quando ad Epigram. 43. lib. 2. diætas, ad hanc formam, Lampridio Zetas Æolica dialecto nuncupatas obſeruat: & magnus S. Hieronymi Criticaſter, cum in vi. cap. epiſtolæ ad Epheſ. is tradit Diabolum ſecundum Græcos, criminatorem ſignificare, ſecundũ Hebræos καταρρέοντα; quia habeat quandam ſimilitudinem cum Zabulon, quod ſignificat καταρρέοντα, accuſat hanc originationem vt violentam, διαιτητὴν à nobis dictam ſolum agnoſcens, qualem in

C

Zeta pro diæta vulgus vſurpat. Sed prius etymon veterum ſcriptura potius affirmat, quæ Zabulum, quaſi à βουλή, non Zabolum exprimit.

X.

Fridericum Epiſc. Hrabano familiarẽ.

FRidericum Epiſcopum ex homili ad pontificij culminis faſtigium aſcendiſſe, nec cathedræ tamen, vbi ſederit, meminit. Etymon nominis Germani Friederich genuinum reddit, vt ſit initæ pacis aut fœderis auctor, & violati vindex. Meminit Rudulphus in elencho librorum Rabani, ipſum in Octoteuchum commentarios ſcripſiſſe, rogatu epiſcoporum Frecholfi, Friderichi, & Humberti, qui Herbipolenſis fuit.

XI.

Ad Otgarium Archiepiſcopum.

D

Otgarius Archiep. Mog.

QVintus hic à S. Bonifacio Moguntiacenſis archiepiſcopus, de quo in Mogunt. rerum libro 4. vbi ab anno Domini 826. vſque ad 847. ſediſſe traditur. Conſule & Antiq. Fuld. Rabanus pro amicitia, quæ illi cum eximio præſule fuit, non verſus hos modo & epitaphiũ ei ſcripſit, ſed & Commentarium in Sapientiam, atque, vt ad annum 827. tradit Sigibertus, in Eccleſiaſticum, dedicauit.

XII.

Ad Brunvvardum Chorepiſcopum.

Brũvvardus Suffra. Mog.

VSus fere huius ætatis habuit, vt Chorepiſcopus, vel Coepiſcopus idem eſſet, qui iam nobis vulgo ſuffraganeus, & Epiſcopi in pontificia functione Vicarius. Exempla paſſim ſuppetunt, in ipſis quoque Rabani libris. Cæterum Brunvvardus, quem Præſulem & paſtorẽ laudat Rabanus, Haiſtulpho aut Otgario Moguntiæ, vel quibus alibi locorum operam dederit, tacetur. Brunvvart alioqui celebrem Hersfeldẽſis monaſterij abbatem memorat Lambertus in Chronico ſuo, ad annũ DCCCLVI.

E

Abbas Hersfeldenſis.

ſub quo, vt æqualem Rabani & familiarem notis, eccleſia Hersfeldenſis à Rabano dedicata: & abbates eo tempore Chorepiſcopi munus geſſiſſe, S. Wigberti & Albuini Fritislarienſium exempla docent. Brunſvvartum igitur hunc haud abnoas Epiſcopi vice in Thoringia pro Otgario excubaſſe, atque inde ampliſſimi monaſterij gubernacula adeptum eſſe. Ad hunc Brunvvardum ſcripſiſſe Hincmarum Remenſis eccleſiæ Archiepiſcopum, Flodoardus hiſtoriæ ſuæ lib. III. c. XXIV. meminit, quando ei poſſeſſiones S. Remigij, & colonos commendauit Remenſis eccleſiæ in Thuringia conſtitutos.

Vltima quem clarum hunc cauſſat prima nigellum.

Syllaba.

F

Luſus eſt in Brunvvard diſſyllabon, vt olim ſeruorum nomen. Nam Bruin Teutonicè fuſcum & nigellum ſonat. Ward clarum qui referat in hac idiomatum deflexione, inquiritur. Sed Wurt aut Würd/qui in pretio eſt, facilem ad hunc fontem viam aperit. Vnde Germanis ἔνδοξοι & ἐπιφανεῖς, clari eiuſmodi dicuntur lieb vnd Wardt/per ἐπιδιορθωσιν viri præclari.

Brunvvardi etymon.

XIII.

Ad Ratgarium abbatem ſuum.

Ratgarij Abbatis Fuld. encomium.

DE Ratgario, Fuld. eccleſiæ III. abbate, etſi multa in Antiq. Fuldenſ. libris; nonnulla tamen nunc dabo, beneficio perantiqui MS. indicis Abbatum. *Ratgarius in partibus Germaniæ, parentibus nobilibus natus, ſuſceptus eſt à S. " Sturmione in monaſterium Faldenſe, & ſucceſſit Baugulfo in " regimine Abbatiæ, anno Domini DCCCII. & depoſitus fuit anno " Domini DCCCXVII. Hic nobiliter rexit monaſterium per XVI. " annos. & vt ſapiens architectus occidentale templum mira arte, " & immenſa magnitudine alteri copulans, vnam fecit Eccleſiam. "*

G

Hrabani inſtitutor

Hrabanum & Hattonem Tharonis direxit ad Albinum Ma- " giſtrum gratia liberales diſcendi artes. Brunonem ad Einardum, " variarum artium doctorem peritiſſimum. Modeſtum & Candi- " dum, cum aliis ad Clementem Scotum Grammaticæ ſtudendi " gratia. Sed auro & argento, ornatu & interius, & omnibus bo- " nis, locum hunc glorioſè prouexit. "

Monaſterij B. Virg. conditor.

Fuit etiam hic venerandus Pater monaſterium laudabili & " diſcreta menſura in monte, cui pretioſus martyr Bonifacius Mõ- " tem Epiſcopi nomen indidit; & ab Haiſtolfo Moguntinenſis eccle- " ſiæ Archiepiſcopo in honorem S. Dei genitricis Mariæ dedicari fe- " cit, & in introitu clauſtrali ipſius Eccleſiæ ad dextram, ſenex & " plenus dierum bonorum ſepultura traditus eſt, cui ſucceſſit Aegil. "

Clemens Scotus.

Porro quod ad Clementem Scotum, ſi idem is eſt, qui an. DCCXLV. à S. Bonifacio & Zacharia Pontifice ob hæreſim in Synodo Romana damnatus, retruſum in monaſterium alicubi reſipuiſſe, & decrepita ætate pœnitẽtem, diacitur ad Grammaticæ canones roſiſſe vngues digitoſque ſuus. In Rabano hic laudem *veteris Paupertatis* ſtudium, qui ne quidem ingenij ſui fœtus, niſi anriſtitis bona pace ſibi vindicarit.

Hrabani paupertatis ſtudium.

XIV. XV.

H

Ad Aegilum.

Aegil Fuldenſ. Abbas.

ÆGili ceu adhoc æquali hæc carmina apparet inſcripſiſſe. Ægilis huius vitam à Candido literis proditam, iam vſus publici fecimus.

XVI. XVII.

Ad Gerbohum Presbyterum.

Gerbol presby- Gerbon ſagitta.

GErhohum Bibliothecarium ſuis verſibus ornat, & nomen à ſagitta ferre mouet. Neſcio an Gerhoh

antiquis

A

antiquis Germanis ſagitta fuerit; huius certè vernaculi ſermonis vſu effectum ſagittæ luculenter exprimit, gar hoch, id eſt, valde altum. Vnde & ſagittam nonnulli dici tradunt, quod neruo excuſſa ſatis longe agatur.

XVIII. & ſeq.

Ad Samuelem Epiſcopum.

Samuel Hrabani condiſcipulus.

SEptem epigrammata, quæ ſequuntur, Samuelis Presbyteri memoriæ & amicitiæ ſcripta ſunt, de quo aliud hinc exploratum habeo nihil, niſi quod ab ipſo Hrabano traditur, olim apud Turones Hrabani condiſcipulum & ſodalem extitiſſe. Albinum communem magiſtrũ habuiſſe, ipſum denique à Hrabano magnis terrarum & fluminum ſpatiis longè diſiunctum, Docturis munus alicubi ſuſtinuiſſe. At circumſpicienti diligẽtius occurrit, Samuelem hunceundem eſſe, qui deinde ex Lauriſheimenſis, prænobilis olim Rhenenſi tractu in Palatinatu monaſterij abbate, ad Wormatienſem cathedram euectus eſt, & anno DCCCXLVII. celebri in Synodo Moguntiæ Hrabano, inter coepiſcopos aſſedit, vt ex epiſtola ſynodica colligitur, quæ tom. 3. Conciliorum, & apud alios legitur. Et conſentiunt indices eccleſiæ Vangionum, qui hoc eodem anno die XV. Octobris, S. Cyriaci honori templum Neubuſij dedicaſſe perhibent.

B

Vangionũ Epiſcopus ex abbate Lauriſheimenſi.

XXV.

Ad Iſanbertum presbyterum.

Iſanbertus presbyter.

ISanbertus, cuius nomine Baturico paulo ante ſcripſit, ex notatione Latina dicitur ſerro clarus; eiuſque epitaphia virum plenius oſtendunt.

XXVII.

Ad Irmingildum.

Baoloai vt regnum det.

Irmingildus.

Buoloam

C

Patientia Sanctorũ

AVt Irmingildo nomen diuerſum id obtigit; aut amico tertio bene precatur. Carminis vmbilicus abſciſſus, vnde & inſequentis bene longi poematis, de Patientia Sanctorum, exordia perierunt.

XXVIII.

Bonoſum.

Bonoſus, poſt Hatto Fuld. abbas.

EPigraphen tamen Bonoſo deberi verſus vltimus indicat. Hunc ego Hrabano in ſtudiis æqualem extitiſſe interpretor; qui & ipſi in abbatis munere ſucceſſit, alio ſcilicet nomine nuncupatus Hatto, pictoria arte præſtitiſſe, quæ ad eundem ſcripſit hexametra ſatis arguunt. De Hattono autem vetus MS. Abbatum catalogus: „*Hatto Bonoſus dictus & glorioſus, ſuſcepit gubernaculum Abba-„tiæ, anno Domini DCCCXLI. & per annos XXII. diſcretè & mo-„deſtiſſimè vixit in morem Moyſi, de quo ſcriptum eſt: Erat mi-„tiſſimus ſuper omnes homines. Sibi ſubditis diſcretus & mitis; po-„tentibus autem ſæculi valde grauis & æquus extiterat. Hic æ-„terna virginitate præditus, Monaſterium magna vtilitate adim-„pletum, glorioſo fine vitam præſentem concluſit; anno Domini* DCCCLXII. Nec aſſirmem temere hunc illum eſſe Bonoſum Abbatem, ad cuius interrogata Rudulphus in Catalogo refert, librum confeciſſe Hrabanum, de cognationis commixtione, & Magica arte vitanda.

Hattonis ſeu Bonoſi abbatis Fuld. elogium.

D

Item ad eandem.

Nam pictura tibi.

Scriptura & Picturæ comparatio.

Contendit inter ſe ſcriptoriam artem cum pictoria, qua ſeſe Bonoſus iactantius efferebat, atque ab vtili, iucundo, neceſſariam humano generi, & à Deo ipſo monſtratam ſcribendi facultatem, longè quidem anteponit pingendi delicato inuento.

Primitus Aegyptus vmbrarum.

Ita Plinius lib. 35. c. 3. & eius interpretes, quanquam apud ipſos ſex millibus annorum inuentam, priuſquam in Græciam tranſiret, & vanam prædicationem refert. Inuentæ vero gradus artis, primum ponit vmbram hominis lineis circumductam; inde imaginem ſingulis coloribus expreſſam, monochromaton dictam: hinc demum Babylonios colores diuerſos intexuiſſe picturis. de quibus adi Cælũ Rhodig. lib. VIII. c. XI. & lib. XXIX. c. XXIV. & μονόγραμμοι in Adagijs Hrabano autem ſaue contra Bonoſum artis elogium ſingulare. Pictorem, cum ipſe loquitur, loqui male, at cum pictura, bene vtique opus enim tunc loquitur, & commendat artificem Ægypti vero hic etymon altius reperitur à מצרים Miſraim Hebræo, quod Chami filio nomen, Tribulationem ſignificat & anguſtias, vt ex צר radice liquet.

E

Pictura inuentio Aegyptiis tributa.

Mons ſonat illa mea menſura atque amphora.

Sin & Sinai, quomodo menſura vel amphora?

Obſcurus hic verſus, ſi montis nomine Sina vel Sinai in deſerto Pharan accipit, cuius in vertice lapideis deſcriptam tabulis legem Moyſi Deus tradidit. Sinai enim vel Sin Hebræis rubus, Syris eſt inimicitia. Hrabanus autem hic menſuram interpretatur vel amphoram. Cum vero Sin longe à notione Middah vel Chad, ſepoſitum ſit, ſuſpicari liceat Sin & Hin Hrabanum confudiſſe, vt cum notiſſimum Hin in ſcripturis menſuræ genus ſit, & Latinus interpres alicubi Sextarium verterit, huius vocis etymon, incurioſo talium vſu, Sin & Sinai monti adſcripſerit. Id quod callens linguæ Theologus amicus ita deducebat, vt Hrabano oblatum forte hoc etymon conijceret, quod pro ס vel ש. aſſumpto ה. Sonuerit ei Zehina והינבי. Ecce Hin mea, id eſt menſura vel amphora. Verũ facilius hoc mihi credi poſtulem, Hrabano S. Auguſtinum, quam linguæ illius arcana fuiſſe hic in mente, & in oculis, qui ad Pſalm. 67. quod Sinai terminus & clauſtrum quoddam eſſet regionis Iudææ, menſuram interpretatus eſt; quod in allegoriarum Silua Hieronymus Lauretus etiam obſeruauit.

F

Quid laborem ſcriptis commenta edicere plura?

Etſi quantitatis parum ſedulus obſeruator in poetica ſua Hrabanus, putaui tamen ſcripſiſſe potius: *Quid labor eſt.* nam nullo alioqui negotio vertere carmen potuit:

Quid ſcripta commenta edicere plura laborem:

G

Li. 1. Antiq. Fuld. Scriptoria ars. Scriptoria laus. Deut. 9. c.

Scriptoriam facultatem commẽdat, alibi à nobis laudatam, pro captu Hrabani & mediæ ætatis, ceu expetitam nobilibus monaſterijs & bibliothecis, imò reip. ante typographiam inuentam, apprimè neceſſariam. Eius Deum facit autorem, qui legem iubens & tabulas, digito ſuo ſcriptas Moſi tradiderit. Quo & vatum antiquiſſimos, & eorum principem Moſen referre licet, qui ſecundum Iſaiæ ſermonem manu ſua Domino ſcripſerunt. Et quid in hoc genere diuinius? *Ieſus inclinans ſe deorſum, digito ſcribebat in terra.* Ioan. 8. *Ego Paulus ſcripſi manu mea.* &, *Salutatio mea manu Pauli.* In veterum placitis eſt: Manus Rationis ac Sapientiæ quaſdam eſſe miniſtras. Ab earum motu facili ac innato, innumeras artes in genus humanum profluxiſſe, architectonicam, culturam agrorũ, muſicorum cuiuſq; generis organorum fabricam, vſum & ſuauem concentum; veſtiariæ, armaturæ, rei metallicæ, nauticæ copias ad ornatum & vtilitatem ſane quidẽ affluentes; omnium denique, quæ hominum iuri in orbe ſubiacent, manuum ſolertia percipi & adminiſtrari. Sed depingendi & ſcribendi ratione, quæ genera duo latiſſime patent, nobis ſermo; & quia poſterius priori Hrabanus anteponit, legatur ea de re, ſi placet, Cæl. Rhod. Lect. antiq. lib. IV. c. III. vbi poſt manuum laudem, commendat ſcribendi donum. Græci duplex ſtatuere ſcriptorum genus, partim eorum, quos τοὺς γράφοντας εἰς κάλλος appellabant; vnde & ἰσοκαλλιγραφία, qui nobis librarij, & venuſtè ſcribẽtes antiquarij, partim aliorum, qui γράφοντες εἰς τάχος. priſcis notarij. de quibus Martialis.

H

Scriptorum genera.

Nondum lingua ſuum, dextra peregit opus.

Vſus laudatus.

Sed ne aliorum hic in meſſem ingrediamur, ſatis ſit inſtituto noſtro, meminiſſe Theodoſium iuniorem imp. litteras tam venuſte pinxiſſe, vt inde ceu victum factitans Calligraphi nomen meruerit; & hac ætate nobilem ſcriptorem Repertum eſſe, qui nobiliore ſcriptoriæ artis Symbolo, interpretor mentis ſuæ, Pennam ſcientiæ,

prudentiæ,

A

prudentiæ, ſapientiæ operatam glorioſæ Deiparæ matris honori conſecratam, perenne donatum eſſe voluit, quo diſcerent, qui ἔπεα πτερόεντα, vt Homerus ſæpe loquitur, pennata verba, per huius æui cacoethes temere plurimum & imperitè ſpargunt, cælitum ope, non ſolum calami beneficio, perennare.

In pennas inquiſitū.

Quæri verò ſolet, an priſci noſtri cœnobitæ librarij, qui pellibus & membranis tot ſcrinia bibliothecarum impleuerunt, pennis, vt iam vulgo ſcriptores, ea anſeriũ, gruum, cygnorum alis vſi ſint; an iuncis potius & arundinibus, ex quibus calamos aptabant priſci. Autores, qui rem certo definiant, fateor haud me legiſſe; ea arundinis & calami promiſcua ſignificatione, qua ſequioris ætatis nonnulli vtuntur, lis finiri non poteſt. Si quis coniecturæ locus, apices maiuſculos, & ductus vnciales, quibus vetuſtiores membranæ plerunque exaratæ, auſim pronuntiare calamorum opera perfectos, minutiores litteras, & ταχυγραφίαν, pennis expedita fuiſſe, quem ſenſum in verſibus Albini, ſcriptorio conſecratis, inſinuare putamus.

Scriptoria instrumenta calamum & penna.

Tramite quò recto penna volantis eat.

B

Vtriuſque, & calami & pennæ, in monaſterijs ad rituales libros, & cantum eccleſiaſticum celebrem vſum viguiſſe, recordantur aui noſtri.

XXIX.

De fide Catholica rythmo carmen compoſitum.

AFfectò à diſpoſitione plurimũ poeta laborat. Iambici verſus ſunt; ſed in quibus, vt de Pindaro quoq; dixit magnus vates, FERTVR NVMERIS LEGE SOLVTIS. Rythmum appellari crediderim, quia, cum teſte V. Beda, Rythmus ſit modolatio ſine ratione, non metrica lege, ſed numero ſyllabarum ad aurium iudicium examinata, hic Iambici concinnitas ſoni tantum imitatione quadã. Argumentum valde pium eſt, totius humani generis conditi & reſtaurati œconomiam complectens; nec non religionis Chriſtianæ præcipua capita ſubijciens animo lectoris, haud inualido ſtylo. Inſpice lemmata & notas, quas ad oram adſperſimus.

Œconomia Chriſti circa ſalutem humanã.

C

XXX.

De tranſitu Monachorum.

SEceſſionem ſub Ratgario abbate factam hæc ode deſcribit, de qua ex commentario vitæ Ægilis abbatis Lib. I. Fuld. antiq. cap.

Schiſma Fuld. ſub Ratgario abbate.

Eccleſiarum illuſtres inſcriptiones.

Eccleſiarũ illuſtrium inſcriptiones.

Sequitur aliud Carminum genus, quo pro ingenij laude, qua floruit, & opinione doctrinæ Hrabanus, illuſtres paſſim ætate ſua excitatas baſilicas, verſibus ſuis partim ſponte, partim rogatus ornauit. Codicis hic mutili & hiantis ſortem deplorent merito homines, antiquæ hiſtoriæ, & eccleſiarum ſuarum originum amantes. Nam præter inſcriptiones & lemmata, quæ librarios ſæpenumero neglexit, plagulæ membranæ complures excitæ; atque ſic vna tituli & argumenta verſuum non pauca periere. Neque diſſimulo, omnino cælitum hic multa legi, & à Hrabano celebrari, quorum non temere alibi memoriam eruas. Et quia in honorarijs tot epigraphis, quæ non templis tantum nobilibus, ſed eorum ſingulis etiam aris contigere, longum & ſpiſſum nimis opus ſit, in tranſlationes, reliquias, & conditoria Sanctorum, qui agminatim promuntur, inquirere, & ex tam denſe cohærentibus viuis ſcilicet muſtum exprimere; nos pauca contenti, vt quodque dignum memoriæ prodi in manus venerit, ita qua licebit, noſcitandæ hiſtoriæ veteri facem accendemus. Vnum monere non ſit abs re, titulorum & tranſmiſſionum autoritate, niſi aliunde magis eluceſcat, non hic doceri, aut ex Hrabani verbis cogi, integra ſanctorum corpora tranſlata, depoſita, condita; ſed eorum reliquias; cineres & exuuias ſatis fuiſſe parandæ memoriæ, cundendiſque titulis. Nec laborandum nimis

D

Sanctorũ tranſlationes Synecdo-

hi apud æquos cenſores video, qua fronte excepturi ſint agreſtem hanc Muſam delicati poetæ; quos meminiſſe oportet, ſua cuique ætati & ornamenta & vitia adhæſiſſe, horumque fructum & incommoda iuxta æſtimari. Sed ne Hrabanum ipſi tamen inauditum iugulent, quæram ex ijs, quo iure Virgilio licuerit & Propertio Italiam. Arabiam capite corripere, Iouenali Stoicidas penultima breui inducere; Ouidio Tuſcanum eundem contrahere & producere, atque id genus. Cur, inquam, alijs etiam poetis fas fuerit ſibi tam multa indulgere? an quia contumaces in eos plurimæ voces & Syllabæ, iugum poeticum excuſſum ibant; atque ideirco cogi in verſus ſine fuſtuario non poterant? An eiurato Latij iure in Græcorum poetarum leges tranſire malebant,

E

-hicè accepta. Hrabani proſodia excuſata. Poetica licentia documentum.

- - - - Quibus eſt nihil negatum,
Et quos ἄρες, ἄρες, decet ſonare.

ita vt in eorum floribus reperias paſſim Lucianos, Claudianos, Iulianos, penultima correpta. Quæ à me taceri propterea non decuit, quod bis animaduerſis, tori Chriſtianorum poetarum nationi, non ſolum Fortunato & Hrabano minora iudicia video parari, & Grammaticorum vna ferulas vtcunque reprimi.

F

Baſilica S. Saluatoris Fuldenſis inſcriptiones.

Fuldenſis Baſilicæ anno Chriſti DCCCXVIII. Indictione XII. menſis Nouembris prima die dedicatæ memoriam Cap. III Lib. II. Antiq Fuld. recoluimus; in qua quidem Dei beneficio ſingolari contigit, vt cum epigrammata Hrabani ſeorſim iſtie litteris mandata ſint, ea ijs coniectoram faceremus, Inſcriptiones altarium, quæ hic ex abrupto traduntur, omnes pertinere ad Baſilicæ Fuldenſis ornatum, quæ Saluatoris honori conſecrata fuit. Cæterum vt in illa deſcriptione, plagarum & ſitus templi potiſſimum habita ratio, ita hic altarium, quæ Sanctorum exuuijs, & illuſtribus verſuum epigraphis pulcra ſtetere. Vnde & plura hic epigrammata, quam in actis Dedicationis leguntur. Sed, quæ rerum omnium viciſſitudo eſt, neque templi ſitus, neque altarium vel carminum memoria in poſthumis operibus, præterquam in hiſce ſcriptis, viuit. Tantum in præſens meminero eorũ, quæ nuper lucem adſpexerunt, vt ex his norit lector, illa ornari, & hæc per iſta expleri poſſe.

Baſilica Fuld. S Saluatoris, cũ altarium reliquiarum monumentis.

G

XXXIII.

Ad altare S. Stephani.

SEcundum ordine inter editas Baſilicæ epigraphas, cuius ibi titulos.

In portica Septentrionali, in ſiniſtra, abſida orientalis.

XXXIV.

Ad altare S. Clementis.

IV. in editis, ſcriptumque fuit vel inſculptũ, DEXTRÆ ABSIDIS ORIENTALIS, IN PORTICV BASILICÆ MERIDIANA.

XXXV.

Ad altare S. Agathæ.

H

DEDICATIONIS actio. IN PARTE SEPTENTRIONALI TRANSVERSÆ DOMVS. Et diſtichon illic omiſſum:

Praxede cum ſacra ſoneas nos virgo Baſilla;
Sicq; pius meritis Sancta Pudentiana.

XXXVI.

Ad altare S. Lucæ Euangeliſtæ.

HVic epigrammatis titulum olim dedimus à loco. IN SINISTRA ARCVS, QVI RESPICIT DOMVM

A ORIENTALEM. Iamque carmen id tetraſticho nouo cumulatum cernis.

XXXVII.

Ad altare S. Marci Euangeliſtæ.

TItulos editi carminis. IN DEXTRA EIVSDEM. Carmen autem donbus, qui ibi præfecti fuere, verſiculis explendum eſt.

Candidus Exuperius, &c.
Silenus martyr, & Timotheus onat.
Abdoq; cum Senne, Proius martyrq; Hyacinthus,
Quos nobis &c.

XXXIX.

Ad altare S. Benedicti.

B ACceſſit hac editione diſtichon, quod ſuppreſſum eſt in actis dedicationis.

Eucherius, Trudo, Arnulphus, Seruatius atque
Cuthbertus, Beda hic, Equitiusque manent.

XLI.

In Cæmeterio fratrum &c.

Cæmeterium vetus Monaſterii Fuld. COemeterium hoc, cum ſingularis artificij templo, anno DCCCXXII. ab Haiſtulfo Moguntiacenſi Archiepiſcopo dedicatum; & verſuum ornamenta, quæ hic leguntur. Lib. II. Antiq Fuld. c. v. memoriæ tradidimus. Supereſt interiectu baſilicæ ad Septentrionem *S. Michaelis monaſt. ſeu Præpoſitura.* collis. & S. Michaelis Præpoſitura & templo, ex ruderibus veteris eccleſiæ ſuſcitato, non ignobilis.

XLIV.

In eccleſia S. Mariæ, &c.

C *Eccleſia montis B. Virg. apud Fuld.* DE monte Epiſcopi, qui nomen id à S. Bonifacio inſeſſore retinet, & varijs loci ornamentis, ſæpiuſculè loquuntur Antiqu. Fuld. libri. Templum id præter alias clades, quibus afflictum olim, tam multis nuper labefactarum iniurijs, vt ruinæ proximum videatur. Loci amœnitas in oppidi conſpectu, acclinis colle ad Aquilonem ſiti, & celebris ſoli religio Balthaſarum, felicis memoriæ Abbatem, permouerant, vt labem reſarciret; & operi iam manus adhibuerat. Neque templi modo fabrica, ſed aptum Monaſticæ domicilium ſurgebat, cum præclaram animi contentionem in medio ſpatio, inuidia fregit & praua factioſorum æmulatio: donec tandem Ioannes Fridericus ſucceſſor, templo reſtaurato benignam operi manum admouit. Interim Raigarij operum, aut monumentorum Hrabani nullum ibi in corpore templi, vel interibus ipſis, veſtigium; etſi lapis ſepulchralis Raigarij illic hodieque monſtretur. Itaq; abiere omnia, quæ ex Rudulpho nos olim lib. III. antiq. meminimus, de illatis hunc in locum Sanctorum exuuiis, aliiſque collatis ornamentis.

D

XLVII.

In abſide eccleſiæ S. Petri.

Reginbaldus Suffr. Otgarii Archiep. Mog. OPus hoc Hrabani Eccleſiam à Reginbaldo, Chorepiſcopo Otgarij Moguntini Pontificis dedicatam, pignoribus ſanctorum, conditoriis & epigrammatis mirificè inſtruxit. Teſtatam hanc rem commentario Rudulphi dedimus, qui extat in antiq. Fuld. lib. III.

CAPVT XLVIII.

HOc epigramma arcæ reliquiariæ inſcriptum, porrectis in vtramque partem verſibus, orationi ſuæ Rudolphus, actorum Hrabani ſcriptor, intexuit.

E

LXII.

Eccleſia S. Mariæ in Holtzkyrcha.

WAldzatia regione apud Mœnum, prope ab Odonis ſylua, immenſæ olim magnitudinis, hanc eccleſiam *Monaſterii & eccl. in Holtzkyrcha.* cum monaſterio, in antiq. Fuld. libris, ſitam oſtendimus; quæ hodieque primariæ congregationis Præpoſituris annumeratur. Locus Holtzkyrcha dictus, quia eccleſia, quæ ex κυριακῆ Græco, Germanis Kyrcha, nemoroſo in ſolo & cæduis ferili, quod iiſdem Holtz, extructa. Et rectè dicti eius tractus homines Waldſaſſen / ceu nemoris accolæ. Origines loci alibi, & præclarè Rudolphus, *SS. Ianuarius & Magnus.* ſæpe nobis laudatus, Diuorum Ianuarij & Magni, qui hic nominantur à Hrabano, euectionem deſcripſit. Etenim Humberti Wirziburgenſis Epiſcopi ſtudium, cuius *Humbertus VVirzburgens. Epiſc.* in diœceſi Monaſterium id erectum, excitauit, vt oſſa martyrum is venerabiliter conderet; atque inde Hrabanus, machina ſuper ſepulchro lignea affabre extructa, & vario metallo inducta, verſus addidit, qui hic epigrammate LXIII. leguntur: ECCE VIROS ISTOS; quos eoſdem Rudolphus in acta miſit.

F

LXI. & LXX.

POſt magnum hiatum & paginas aliquot membranæ detractas, leguntur hæc carminum paralipomena, quæ ea Fortunati libr. VIII. poem. V. cui titulus. IN *Venant. Fortunati poëma.* LAVDEM S. MARIÆ VIRGINIS ET MATRIS DOMINI, decerpta ſunt. Nam ea, quæ hic præſcribuntur titulo 61. Verſus in ECCLESIA DEI GENITRICIS: cum ijs, quæ num. 70. excurrunt, perperam miſcentur. Apud Fortunatum enim in Epilogo poematis hoc ordine leguntur.

Pulchra ſuper gemmas ſplendorem ſolis obumbrans, &c.

ſupra.

Facile itaq; iacturam hanc feremus, ſi Fortunati, quod opinamur, prolixum poema hic integrum fuerit.

LXXI.

Verſus more Litaniæ facti.

G

Litaniæ formula. NOtabilis hic veteris Litaniæ ritus expreſſus, qui in noſtram ætatem vſq; propagatur, vt ab inuocatione SS. Trinitatis gradatim per Sanctorum certas claſſes ſupplicatio finiatur, agni Dei, id eſt, Chriſti Domini noſtri ope & miſericordia implorata. Mos autem non nuſſe Hrabani æuo videtur, vt ad faciliorem cantum, & harmoniam, litanias metro conciperent, cuiuſmodi Tomo V. antiq. lect. à S. Galli duobus eruditis, & rara pietate *Litaniæ verſu ſcripta.* monachis elaboratæ afferuntur, Ratperto & Nothero; & noſtram promemus eam, quam à Hrabani aut coætanei cuiuſpiam ingenio profectam ſuſpicabamur, & in D. Marci Nudipedalibus olim decantari, & ad hanc diem in Supplicatione campeſtri à Monaſterio Fuldenſi adhiberi ſolitam ſciebamus; Verum Monaſterij S. Galli mo- *Litania S. Gall. & Fuld. inter ſe comparata.* numentis inſp. &s, prorſus eam Hartmanno ſiue Hartmundo Hrabani diſcipulo adſcriptam animaduertimus, quo de Tritthemius & Henrici Canisii notæ Tom. V. antiq. lect. Porro Litaniis illis epigraphe datur.

Ad Proceſſionem diebus Dominicis.

H

Earumque tenor hic eſt:

Humili prece, & ſincera deuotione
Ad te clamantes ſemper exaudi nos.
Summe & Omnipotens genitor, qui cuncta creaſti
Aeternum, Chriſtum filium atque Deum. &c.

Collatis autem cum vulgato manuſcriptis Fuldenſibus, lectionis & ordinis magnam varietatem deprehendimus, ita vt Sangallenſes verſibus nonnullis immutatis, Litaniam à Hrabano forte concinnatam, ad ſui monaſterii vſum tranſtuliſſe ſuſpicari poſſis.

Vulg. *Perpetua radiaſti cum virginitate pudoris.*
Fuld. *Perpetua ſemper radians cum virginitate.*

Hinc

A

Hinc poſt Apoſtolorum inuocationem, a verbis his:

Fac bona cuncta ſequi.

Interponunt Fuldenſes tetraſtichon:

S. Bonifacius patrocinium. **aliàs vulg. Galli Dei ſummi.* **ſic.* nos* **ſic.* **Oſſibus.*

Summi Bonifaci miles fortiſſime Chriſti,*
Nobis nunc famulis auxiliator ades.
Nil ſine perſpicuum poterit vox* clara referri,*
Vt decet in talis munus Patris obſequiis.

Ruſum poſt verſum:

Chryſogonuſque pius nos miſerando iuuet.

Fuldenſes ordinem interpolant, & martyrum diuerſorum patrocinia ſuperaddunt:

Hic tibi perpetuus reſonant concentibus ædes,*
Artibus & ſacris ſemper habetur honos.*
Cum loti famuli celebrant hæc feſta benigni,
Laudibus inſtantes nocte dieque tuis.
Dirige corda pius, en tempora dirige noſtra,
Atque dies latos ducere da famulis,
Vt ſemper valeant tibimet ſeruire quieti,
Te quoque cæleſti cernere luce poli.

B

**Quirin* Hæc deſunt Litania Hartmundi. Fuldenſes. ...trum. *Vulg. Othmare S. Adelbertum. S. Hammeranum.*

" *Baſilides, Nabor, Gorgonius atque* Cyrinus*
" *Martyrio niuidi qui eſtis in arce poli.*
" *Vocibus aſiduis effundite rite precatis,*
" *Naſcitur vt innocuos efficiat Dominus.*
" *O dilecte Deo radians virtute corniſca*
" *Sancte* Albane pater, iunge preces pariter.*
" *Intercede pius veniam poſcendo miſellis,*
" *Auteq; tam blanda carmina percipimus.*
" *Præſul Adelbertus Chriſti pro nomine paſſus*
" *Adiuuet indignos ſubſidiis famulos.*
" *Ad Chriſtum Dominum, qui ſaluat ſanguine mundum,*
" *Vt ſit peccatis propitius hominum.*
" *Hemmeram ſacer princeps, & in ordine paſtor,*
" *Sanguine qui fuſo teſtis ades Domino*
" *Semper cum populo rogita pro crimine inulto,*
" *Vt ſeruet famulos, hoſte nocente, ſuos.*

Hinc iam ſubiicitur:

O vos martyrio, &c.

Vulg. *O Benedicte ſacer atque benigne pater.*
Fuld. *O Benedicte pater, iunge preces pariter.*

Claudunt Litaniam Fuldenſes Græco diſticho.

ΚΥΡΙΕ ΠΑΤΟΚΡΑΤΩΡ ΙΗΣΟΥΣ ΣΩΤΗΡΙΕ ΠΑΝΤΟΣ
ΕΤ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΗΜΩΝ ΧΡΙΣΤΕ ΕΛΕΗΣΟΝ

C

Litania approbata & in S. Galli monaſterio quoq; recepta.

Atque hanc rythmicam Litaniam Saugallenſis cœnobita ſui monaſterij illuſtrator, Iodocus Metzlerus, fatetur in feriis rogationum adhuc, vt hodieque Fuldæ, vſurpari, & formulam hanc à Nicolao III. pontifice quoque probatam. Adi Antiq. Lect. Tom. V.

LXXVI.

Verſus in tumulo S. Sergij.

MArtyrum Sergij & Bacchi frequens in tabulis Eccleſiaſticis memoria. Fratres fuiſſe, & eorum pignora Roma in Germaniam translata, quod hic poeticè quidem, at verè canitur, non perinde teſtari poſſumus. Ad VII. Octobris Martyrologium Romanum memorat eorum martyrium, & locus, vbi Sergius quieſcit, proditur Sergiopolis, aliaque ad horum martyrum præconium, in annotationibus ſuis, Cæſar Baronius ex Græcorum commentariis obſeruauit. At ex Eoæ Euphrateſia prouincia quando in Occidentem, & vt hic Hrabanus, in vrbem Romuleam penetrarint, quis nobis ad inueſtigandum viam muniat, vbi tot hiſtoriæ ſanctorum offuſæ tenebræ: Satis Gregorius Turon. docet Lib. Franc. 7. cap. 31. reliquias eorum Galliis innotuiſſe, ſatis Anaſtaſius, Gregorio III. ſedente, Diaconiam ſub eorum titulo ſurrexiſſe. At corpora ſanctorum vel integra, aut ſui potiore parte, Romam allata, manet obſcurum. Et tamen Moguntiacenſis archiepiſcopus à S. Bonifacio quintus.

SS. Sergius & Bacchus martyres.

D

Tranſlatio eorum in Occidentem.

Romulea ex vrbe hos præſul Otgarius ambos
Aduexit.

SS. Sergius & Bacchus

Quin &, baſilica condita, monumentum S. Sergio, venerationi & honoris ergo publicè poſuit. Sane iucundum fuit, antiq... [illegible] ...tum in occiduum orbem aduentum, quique horum martyrum laudes, & ſepulturæ locum exprimeret, etſi non ita clarè, vt locum omnem tolleret ambigendi.

Inde vos ſecli pretium ſequentes,
Quaſumus, nobis meritis fauete,
**Noſos vt veſtris nequeat nocere*
Ciuibus iſtis.
Hic topus veſter vacitatur Alba,*
Ciuitas ſacris decorata gazis.
Quem ſacra ſancti cineres adornant.
**Somata ſancta.*

...tranſlatio in Moguntinam diœceſin. **Morbus.* **Locus. Alba, vnius S. Sergii Bacchi.* **Corpora*

Character ab æuo nepotum Caroli Magni, cum Helleniſmi affectatione. Sed Albam hanc quis nobis Geographus radio ſuo deſignet? in cenſu quidem ſuo plurimas id nominis vrbes habet. Hagiologi recentiores, vt Wicelius in Choro ſanctorum, & Martyrologium vulgo Petro Caniſio adſcriptum, hos martyres tradũt apud Venetos quieſcere; quanquam Wicelius id conſtanter affirmari nolit. Ego præeunte Hrabano, in Moguntinam diœceſin importatos cogor credere. Atque ex ſequentibus Epigrammatis colligo, in celebri qua baſilica S. Sergij corpus, aut oſſa eius præcipua depoſita. Nam thecam qua componeretur, et Hrabanus faciendam curauit, Epigr. 77. & Confeſſionem ſepulcri verſiculis ornauit Epigr. 78. denique inchoatam ab Orgario Ciborij ſtructuram, & ſuperimpoſitam altari S. Martini, perfecit, vtriuſque Diui, & S. Martini, qui hodieque eccleſiæ Moguntinæ patronus, & ſancti Sergij martyris honorem eam collocans Epigr. 79. Vbi obiter trado. Ciborium apud Athenæum lib. 11. & eius interpretem I. Caſaubonum, ab Ægyptiis vſurpatum nomen, pro certo poculi genere. Vnde Heſychius κιβώριον αἰγύπτιον ὄνομα ἐπὶ ποτηρίου. Eccleſiaſticus vſus priſce iam pro conditorio accepit, vel theca, quæ corpus Chriſti, aut ſacroſanctorum oſſa reciperet, iam pro grandioribus machinis illis, quæ turrium inſtar & arcarum, ſuper altaris menſam erectæ, nomen retinent, quo modo hic Ciborij arcem Hrabanus appellauit. Conſule de ritibus eccleſ. Steph. Durantum lib. 1. c. xvi. Sed ad martyres illico redeo, & eorum quoque memoriam in Eisfeldiæ non ignobili oppido Heiligenſtadio venor. Oppidum id in centro Germaniæ, Meliboco monte finitum, limes eſt multarum nobilium prouinciarum, Haſſiæ, Thuringiæ, Brunſvvigiæ, paretque ditioni Archiepiſcopi Moguntini, qui per collegium Societatis, multiplici cultura, rudem, & labantem ob temporum iniurias, iſtius regionis populum expoliuit, & in Catholica religione conſeruauit. Hic itaque dum Moguntiacenſis hiſtoria ſilet, rituales libri fatentur, in eccleſia Collegiali peruetuſta, quæ D. Martino dicata, ſanctorum martyrum Sergij & Bacchi frequentari patrocinia. Qua de re cum Clerum iſtius loci conſultum eo; illuſtria ſane quam, teſtataque eius narrationis monumenta reperta compererit, quæ horum verſuum titulos, & martyrum fugientem memoriam ab obliuione facile vindicent, oppidique illius Origines, abſterſis fabularum nebulis, iuxta in meliore luce collocent. Enimuero Aurei & Iuſtini, Sergij & Bacchi martyrum conditoria, pignoraque S. Martini baſilicæ MS. liber, & templi conditi fundatique munificentiam Daguberto Francorum regi fert acceptã. Quippe regem ob lepræ fœditatem à ſuis deſertum, relicto regno, incognitas adiiſſe terras, atque in Eisfeldia repertis locatiſque ſedibus, vt fit, venatum iiſſe, hinc feſſum, blandiente herbidi ſoli flutibus intermixtis amœno toro indulſiſſe ſomno; experrectum tore manus imbutas admoniſſe oculis; toris attractu reduſte ſ... ſed manibus & vultu duntaxat; inde prouolutum toto corpore iterum reginæ coniugis monitu, immerſiſſe ſe roſcido gramini, cum lepra funditus exterſa, eremicolæ reſponſo didicit, Iuſtini & Aurei precibus obtigiſſe ſanitatem, quorum reliquiæ iſtic loci, vbi rex conſonatus, tenerentur. Inde toſta itaque, attach... ...eræ hortatu, regioni dicatum locum, ſumptum & prædi... donaſſe, vnde templum exiſteret, & clerus ad Dei cultum coaleſceret. Nomen quoque lucu reliquiſſe a ſanctis, quod Heiligenſtadium lo-

SS. Sergium & Bacchum in Eisfeldia quæſitis. G *Heiligenſtadium oppidum eiusq... regiones S. Martini ... Collegialis eccleſia.* *S. Aureus Iuſtinus* H *Dagobertus fundator Eccleſiæ S. Martini Heiligenſtadii.* *F Sanctorum Sergii Bacchi tumulus ab ... Hrabano ornatus. Cibor...*

nat.

A

[illegible] & ſtami [illegible] vulnera, qu[illegible] [illegible] otiæ man[illegible] credam [illegible] [illegible] temporibus, [illegible] na [illegible] [illegible] tempo[illegible] [illegible]rique veſtigi[illegible] [illegible]; illa tamen, quæ fabulantur de Aurei & Iuſti[illegible] martyrio, iſti in ſolitudine peracto, & co[illegible] capitibus [illegible] Attilæ miſſis Moguntiacum [illegible] portata ſint, fidem nullam merentur. non quod Iuſtinum [illegible] celebrent, ſed quod in Aurei paſſione, prorſus [illegible] æ prouinciali repugnent, & palæſtræ gloriam Metropoli adimant; ac denique commenta pe[illegible] magis, quam [illegible] ſcripto[illegible] digna, pro [illegible] hiſtoria vendi[illegible]. Sic igitur tota de re nos pronuntiamus.

Aurei & Iuſtini paſſio non ſincere tradita.

Ludouic[illegible] tempo[illegible] ente Otgarium Archiepiſcopum, Heiligenſtadio præcipuum honorem & gratiam conciliaſſe, tran[illegible] ſanctorum Sergij martyris, & Iuſtini presbyteri pignoribus, iiſque Bacchi & Aurei præſulis auctarii cumulatis. Ab horum ſanctorum cultu & veneratione, magis, vt ea tempora erant, hominum coitionibus frequentata, decus & famam veniſſe loco, præſertim cum priſcæ S. Martini forte vel collapſæ vel obſcuræ, ornatior & auctior baſilica, Otgarij impenſis, ſuccederet, & Hrabani cultu magis etiam eſſloreſceret. Sane Iuſtini presbyteri & Confeſſoris, quem Otgarium Roma exuliſſe, Hrabanus non vno loco docet, Num. 1[illegible]5. & 128. ac ſeqq. merito hic optamus memoriam inſtaurari, cuius abſque hiſce verſibus, & H[illegible]enſtadienſis cleri indicio eſſet, nomen & titulum vetuſtas ſepeliſſet. Nam cum Aurei & Iuſtinæ ſororis notior in vulgus ſit hiſtoria, religioni non paucis ſuit, S. Iuſtini patrocinium vſurpare, ob erroris & falſi nominis ſuſpicionem. Sed præter veteris libri conſtantem ſcripturam, cuius mihi copia facta eſt, etſi perperam ibi diaconus & martyr habeatur, lapis quo ſepulchrum integitur medio baſilicæ choro Iuſtinum loquitur, eiuſque annexu Leuitico, vt pontifici B. Aurei, imagines geminæ huic lapidi inſculptæ viſuntur, & tacente licet epigrapha, quæ ibi nulla, maiorum tamen vox Iuſtinum & Aureum ſanctos interpretatur. Vniuerſe manuſcriptus à me laudatus, tametſi multis, & equidem interpretor, fabuloſis narrationibus inquinatus ſit, ex maiorum traditione tamen, de quatuor patronorum Heiligenſtadij quieſcentium memoria ſic diſſerit:

Otgarius SS. Sergium, & Iuſtinum presbyterum, Bacchi & Aurei reliquias Heiligenſtadij deponit.

B

Heiligenſtadium à ſanctis hoc nomen accipit.

S. Iuſtini confeſſoris memoria vindicata.

C

*Conſeruantur in hoc præclaro templo, præter Beatorum * Aurei & * Iuſtini martyrum pretioſas reliquias, non minore reuerentia & cultu, fortiſſimorum Chriſti martyrum Sergij & Bacchi oſſa venerand[illegible], [illegible]lim * regali translata ſolertia, quorum omnium Manſolea videntur dextra læuaq; chorum ſubeuntibus, materia & arte conſpicua.*

Sanctorũ IV. memoriã S. Martini baſilica conſeruat, apud Heiligenſtad.

** Aurei martyris.*

** Iuſtini Confeſſoris.*

** Ludouici fauore: Otgarij Archiepiſcopi ſtudio:*

Ita quidem ibi, ad priſcam vtique baſilicæ faciem & læliora primordia; quibus multiplices inde clades ac ruinæ ſuperuenêre, accommodata narratione. Et quo omnia denique noſtra ſtabiliuntur, confeſſio Sergiani ſepulcri, Theca martyri fabricata, [illegible]iunctus his S. Martini veteris patroni cum ciborio titulus, ſepulchri Sancti Iuſtini, quam poſtea dabimus, inſcriptio, ſcilicet aditum nobis huc aperire videntur. Accedit denique, quod Hrabano nobilioris baſilicæ tribuunt dedicationem, quam ipſe Kalend. Nouembris, anno ob temporis iniuriam obliterato, peregiſſe traditur. Atque iam etiam deſpiciendum, puto, num huic Eisfeldiæ regiuni Albæ vocabulum prius hæſerit quam ſanctorum nomen percrebreſceret, quomodo Sapphicis antiquis antea prodimus meminimus. Sed illam ciuitatis gloriam facile [illegible]bis, opinor, incolæ condonabunt, cum etiam Willigiſo ſedente, Moguntinæ ſedis illuſtri Epiſcopo, cuius liber[illegible]ate cleri fortunæ maiorem iſtic in modum auctæ, ciuitatis vel oppidi nomen haud meruerit. Nam autor vitæ Burchardi Wormatienſi Epiſcopi, Ottonis Tertij ætate, eum cum Willigiſo in locũ Heiligenſtat perueniſſe ſcribit, atque ibi pontificalis benedictionis vnct[illegible] one venerabiliter à Willigiſo conſecratum. Hæc de ſanctis illis & ciuitate Sanctorum habuimus dicere.

D

Hrabanus baſilicam eã dedicat & ornat.

Heiligeſtadium ſero muris incluſum.

Sub Willigiſo locus dictus Heiligenſtat.

Willigiſ. [illegible]

LXXXI.

Pontifices iſti ham[illegible] ſedem rite tenebant
Poſtquam hunc [illegible]unni deripuêre locum.

Sed numerum annorum [illegible]tum, qu[illegible] [illegible]gebat
[illegible] [illegible] m, vſquam r[illegible] p[illegible] haud [illegible].

A[illegible] de Mogu[illegible] ntiacentium p[illegible] in ſucceſſione, atque [illegible] tantum, vt apparet [illegible] Hunnicam [illegible]dem, pu[illegible] anno Chriſti [illegible]. præter propter ſubiere Serarius [illegible], poſt[illegible] Tritt[illegible] opinionem eorum, qui [illegible] Epiſcopos ante Bonifaciu[illegible] ad [illegible]tent, quos recentiores alij tantum [illegible] agnoſcunt arripuit, & incertum Chronologiam permul[illegible] cert[illegible] Mogunt. [illegible]rum, & ſubtiliter inquiſiuit, non habuit, quo totam illam diſputationem fulciret, grauiorem autorem, quam Megenfridum Fuldenſem monachum, à Trithemio cum alibi, tum in præfatione ad vitam S. Maximi Mog. Epiſcopi laudatum: qui ipſe de quo [illegible] temporibus Ottonis II. & III. Fuldæ vixiſſe, libros XXIV. hiſtoriarum de temporibus gratiæ compoſuiſſe. Ipſum Moguntinos præſules ante S. Bonifacium XL. commemoraſſe, eorum nomina, tempus & regiminis annos clare per ordinem expreſſiſſe &c. Megenfridi quidem librorum [illegible] hic Fuldę reperiri, ſed nec aliunde eam, in tam vtili reip. Chriſtianæ negotio, ſæpe doluimus. Nec minus tamen mirandum, ſi ſua Trithemio conſtat fides, Hrabanum in antiquitate Eccleſiæ ſuæ tam hoſpitem & peregrinum extitiſſe, vt cum in Monaſterio Fuldenſi, ſæculo fere tardius Megenfrido, tam illuſtria documeora ſuppeterent, ipſe omni doctrina liberaliter inſtitutus, vnde vniuerſum flumen erumperet, à ſecluſa aliqua fontis aquula ſuperatus ſit. Sed tamen Serarius noſter aurum multifariam defoſſum, quaſi commonſtraturus, ſatis habuit, ſi ſigna & notas oſtenderet abditorum locorum, quibus exploratis, lector ſibi ipſe foderet. Vnde & numeros quoſcunque præſulum nõ delendos putauit, ſed ſeruandos. In rebus enim perobſcuris magnum afferre ſæpe momentum, vel tenuiſſimum lucis alicuius radium. Neque diffitetur aut alienum vero cenſet, Moguntinæ Eccleſiæ per varios temporũ caſus Interpontificia contigiſſe, aut vacua interſtitia; id quod in Albini & Theoneſti actis caſtigatioribus, & rituales ipſi libri fatentur, & in Metropoli noſtra Treuerica obſeruauimus, quando Treuerentibus Epiſcopis diœceſim patuiſſe per Germaniam primam, in qua Maguntiacum, ex Venerabilis Bedæ hiſtoria docuimus.

E

Moguntinenſis Eccleſiæ hiſtoria obſcuritas quoad ſeriem Epiſcoporum.

Obliuionem, et diuiſionem, nomina.

Megenfridus Fuld. monachus hiſtoricus.

Megenfridi [illegible] in Epiſcoporum Moguntinorũ [illegible]e digerenda Deco cenſura.

F

Mogunt. Eccleſia Epiſcoporũ interrupta ſucceſſio.

G

LXXXII.

In Eccleſia S. Mariæ, iuxta ſepulchrum Sancti Bonifacij.

ILluſtrauit hunc locum Serarius noſter in Moguntiacis ſuis Lib. III. Notat. 47. Sed qui maximum & decus & lumen afferunt loco, huculque ignorati verſus & priſcus Eccleſiæ titulus, qui nunc S. Ioannis, olim ſanctæ Dei Genitricis, meritoque huius Eccleſiæ Metropolis fabrica vicina cenſetur antiquior. Et probabile eſt conditorij religionem non mutaſſe locum, etſi ſæpius inſtaurata ſit.

Eccleſia S. Mariæ Moguntiæ, quæ nunc S. Ioannis.

De Freſia huc vectus, cum theca hac rite locatus,
Sanguinis hic partem liquerat huic abiens

Theca hæc forſitan hu[illegible] meria in conſpicuo non eſt, ſi ſupereſt. Tumbam vocat Epigraphe vetus, Leonino verſu concepta & ſaxo inſculpta.

S. Bonifacij exta & ſanguis ibi aſſeruata.

H

Deſuper hunc tumulum Hrabanus condere iuſſit,
Ad Laud. in ſanctis exiguus famulus.

Tumulus reliquiarũ S. Bonifacij, vel tumba.

Anno MCC[illegible]LVII. tumulus hic conciderat, ſed Gerlaci Archiepiſcopi ſtudi[illegible] reſtitutus eſt. Inde memoria noſtra obſoleſcens, Reu[illegible] Stephani Suffraganei pietate reflorui[illegible], picturis & ingenioſ[illegible] verſibus auſtrali parieti inſcriptus, e quibus vnum hoc:

Quum diuerſa hominum contentio. Friſo parentem
Occidit, caſum geſtu haberi Mogus
Corpus habere nequit. ſperantia ſuſcipit exta,
Spiret vt hic pietas Præſulis atque fides.

Triceſima namque die à martyrio V. Iulij cæſi martyris corpus, [illegible]t memorant priſci, aduerſo amne ſponte Moguntiacum aduenit.

** Bonifacius Moguntiam trãslatus*

A *Fuldenſis Eccleſiæ inſcriptiones.*

LXXXIII. LXXXIV

AD Fuldana templa, & principis baſilicæ ornatum, quæ de Mauri capella, ara vel capſa, figuris, Cruce Guntrami comitis, alijſque Crucibus ſcribit, dum certiora ſeſe offerant, hæc omnia refero.

LXXXV.

Vodilhohi Eccleſia.

In Eccleſia Vodilhohi.

AT quod, In Eccleſia Vodilhohi, ſcriptum, inueſtigatione loci non obuij, fateor, aliunde meliro exſpectari indicium.

C I.

S. Permenius, vel Pirminius

Verſus iuxta corpus Permenij ſcribendi.

PIrminus, Permenius, Pyrminius, aliaque varietate huius Epiſcopi nomen legunt veteres, Meldenſis an Metenſis, de quo certamẽ eſt, in Mediomatricum Eccleſię tabulis, Metropoli Treuericæ annexis, inquirimus. Meldenſem ſiue Metenſem fatear, antiquorum iudicum fide non obtinebis. Tritthemius Meldenſem pronuntiat ſine dubio; nos Metenſem malumus. Attigit hanc controuerſiam, rerum Boic. lib. V. Marcus Velſerus, & Caroli, Martelli temporibus ait in Germaniã veniſſe; vt Molani Chronologiam hic prætereain, qui ad III. Nouembris, quo Depoſitio S. Pirminij celebratur, obijſſe vult, anno MXXXIV.
B
Eiſengreinius in catalogo teſtium venit. Vitæ Pirminij autores laudat Warmannum Epiſcopum Conſtantienſem, Henricum Contitem à Calwe Augienſem Abbatem, & in Acronij lacus inſula Augiæ dictis, quod Monaſterio nomen, conditorem laudat impensè Walafridus Strabus, non vſquequaque remotus ab ætate Pyrminij, & iſtius gregis archimandrita. Eum ſæpe cito ex Antiq. Lection. Tom. VI.

Rhenus ab Auſonio, quo ducitur Alpibus, æquor
Miſcet in occiduis diffuſus partibus ingens.
Illius in medio ſuſpenditur inſula fluctu,
Augia nomen habens, iacet hanc Germania circa
Hac ſolet egregias monachorum gignere turmas.
C
Primus in hac Sanctus conſtruxit mœnia præſul
Pirminius, ternu(q); gregem protexerat annis.

Quia vero verſus quos illuſtramus petiti à Hrabano, quo ſeruirent memoriæ, vbi præſulis defuncti corpus depoſitum fuit, facem nobis præclaram Walafridus accendit, cum ſepulturæ locum tenuδauit. Subijcit enim hoſce verſus:

Huius quiſq; velit ſanctam cognoſcere vitam
Ipſa ſepulchra petat; ſatis ipſe probabit in Hornbach

Atqui Hornbach monaſterium eſt S. Benedicti Metenſis diœceſis, in Hundeſtruck tractu, haud procul oppido Biponte, cuius Trithemius, Chronico Hirſaugienſi, ad an. MLXXXIII & Spanheimenſi, ad MCCCCLXX. meminit, & tabulæ noſtro Metenſium præſulum io Stephano Epiſcopo.

CIII. CIV.

Verſus in ſepulchro Ferrutij martyris.

D
DE Ferrutio martyre ex Meginhardi ſermone multa promit autor Mog. rerum lib. 2. cap. 34. & lib. 4. ad S. Lulli vitam. Quia [illegible] Caſtello, quod cõtra Moguntiacum, car[illegible] ſemeſtris ſqualore conſumniatus dicitur, indeque Lullo tranſportatus in monaſterium transrhenanum, nunc Canonicorum collegium, Bleidenſtadt, diligentius hic deſpiciendum erit Moguntinis, quia quo modo vna cum Albano Martyrium is obierit, quando Hrabanus ita loquitur:

Martyr cum Albano teſtificans ſocio:

S. Ferrutius Bleidenſtadiũ transfertur. Bleidenſtadienſis monaſterij,

nemine poſt Hrabanum, quod ſciam, ſiue veterum, ſiue recentiorum, in illius palmæ ſocietatem ad[illegible] Ferrutium Scilicet rectè fatetur Meginhardus, ſuo tempore latuiſſe actus S. Ferrutij, ſiue ſcriptorum penuria ſiue deperijſſe bellorum turbinibus; vnde tranſlationis [illegible] tantum [illegible] attigit. Nam vbi [illegible] Lullo [illegible] exornatum [illegible] ſcripſit Bleidenſtadiũ, eius ſucceſſores. [illegible] Richolfum. Haiſtolphum, Hrabanum, eadem deuotione lo[illegible] S[illegible] tum coluiſſe, E[illegible] leſiam amplificaſſe, tumb[illegible]

tum exornaſſe [illegible] pauperes Chriſti, pro ſacris oſſibus excol[illegible], humanitatis ſumma conſolatione foui ſſe. Quæ eadem duobus his epigrammatis complexus eſt Hrabanus; & hoc inſuper maiorum exemplo aram ibi & titulum martyri condidiſſe ip[illegible]ſque ſtudio & amore ſcripſiſſe laudes.

E

C V.

Verſus ad ſepulcrum S. Iuſtini Confeſſoris.

IVſtini Confeſſoris his ſepulcrum, poſtea baſilicæ vel templi S Iuſtino ab O[illegible] po Moguntino erecti, quatuor altaria, [illegible] 18 [illegible] brabit quæ [illegible] genij ſui monumentis ad poſteros traducere ſtuduit. Temporis & obliuionis [illegible] damna [illegible] penitus [illegible] abſtulerant, ni i Heiligenſtadienſi [illegible] S. Martini eius impreſſa veſtigia fuiſſent. Tranſtulit eius corpus Roma Orgarius. & ſepulcr[illegible] oſſibus [illegible] inſcripſit Hrabanus, qui Presbyterum fuiſſe & [illegible] martyribus operam nauaſſe in Chriſtianorum perſecutione, meminit.

C V I.

De capſa, quam Iſanbertus Monachus fecit.

LAudauimus in antiq. Fuld. libr. 1. Sollertiam veterum monachorum, in re quoque fabrili & pict[illegible]. Vtriuſque hic artis excultæ ſpecimen habes.

C I X.

In Eccleſia Monaſterij, quod dicitur Clinga.

QVinque Epigrammata huius Eccleſiæ honori data, atque in Nemetes tranſmiſſa ſunt. Eſt enim in Spirenſi diœceſi ſitum Clingenſe monaſterium; ſed priſtino mutato colore, aliaque facie. Tritthemius Hirſaugienſi Chronico ad annum MCCCCLXXXV. mirifice laudat, ob virtutis & ſapientiæ famã, qua tota Germania claruit, Adelbertum Abbatem Clingenſis monaſterij, ex Hirſaugiæ monaſterio iſthic euocatum. Et Clingæ monaſteriũ (Clingemünſter ipſe vocat) celebrat aliquam multis locis: ad annum MXLI. ceu fraterno fœdere Hirſaugienſi adunatũ. iterum ad MCCXXXVII. & Spanheimenſi Chronico, denique narrat anno MCCCCXCI [illegible] priſtinæ inſtituti regula S. Benedicti deſciuiſſe ad Canonicos ſeculares, magno malo Abbatis, qui metu ſeuerioris diſciplinæ Canonicis manus dederat.

G

CXVII.

In ſepulcro S. Theoduli Martyris.

ALexandri, Euentij & Theoduli martyrum perennat in Eccleſia cultus & veneratio V. Non. Maij. Narrat hic, non obuium alibi facile, Hrabanus, Theoduli corpus à Carolo magno tranſlatum Roma ex via Numentana in Germaniam, an & in Moguntinam diœceſim. Sed martyris memoriam, & Eccleſiam deſuper conditam, flam[illegible] incendioque labefactata, ab ſe reſtituta, & nouam martyri ſedem cum elogio verſuum collocatam. Ex martyrum actis in martyrologiu Notheri id exceptum notabiliter, quod Seuerina religioſa femina colligens beatum Alexandrum atque Euentium in vno ſepulchro, ſanctum vero Theodulum ſeparatim in altero diligenti accuratione, cõmendauit. Vtinam huius martyris abſtruſam, & latentem vt apparet, nunc memoriam, cum Hrabano renouare liceat; & ſanctis eis luminibus, aut ſaltem veſtigijs. aduolui.

H

CXVIII.

Hi verſus ſcripti ſunt in Eccleſia S. VVigberti, &c.

FRiteslaria rurſum hic, & Herolsfeldia, amica viris Apoſtolicis loca, ab obliuione nobis ſæpe vindicanda ſunt; & hoc obnoxius, quo ab hæreſi magis atque magis obteruntur. Hoc egimus in Antiq. Fuldenſium libris. Hic illuſtris baſilicæ magnitudo in conſpectu ponitur, quæ apud Monaſterium Herolsfeldiam olim extructa eſt. Loci [illegible] origines debentur Fuldenſi congregationi. S. L[illegible] Bonifacij diſcipulus & ſuc[illegible] monumenta de[illegible]it. A [illegible] tenuia quide[illegible], aut [illegible] omnium rerum, ſic & monaſterij & Eccleſiæ huius fuere principia, quando F[illegible] t[illegible] Lullo iubente, probante Carolo magno, S. Wi[illegible]

[illegible] ceſtruxit, quem [illegible] Lupo [illegible], [illegible] mihi, obſcuram [illegible] de S. VVigberti tranſlatione, inter [illegible] tionem mea [illegible] nihil ad iuuet. [illegible] is itaque duplicem eam agnoſcit, primam ex Fritzlarenſi cœnobio factam in oppidum Buriburgum, hinc alteram in monaſterium Herſfeldenſe. Cæterum in amphiſſimo Haſſonum pago, qui Saxoni limitaneus, apud Friteslarium vicum, primitiæ collectæ Haſſonum Eccleſiæ, qui populi ante Saxones, cum Thuringis ad fidem Chriſtianam conuerſi, & in limite regni, aduerſus Saxones, æterno hoſtes collocati, vt à S. Bonifacio, eiuſque diſcipulis impigre exculti ſunt; ita Francico Imperio militiæ ſtrenuam operam nauarunt. Limite hunc deſcribo, quicquid terrarum, ripis Adranæ, Fuldæ ac Viſurgis, à Septentrione, ſolſtitio brumali verſus Occaſum prætenditur. hac enim [illegible] Lippia & Paderæ tractu, Saxones infeſti [illegible] nibus Haſſi [illegible] manebant. Ergo apud Adranam fluuium S. Bonifacius cum monaſterii loco, qui Fritzlar dicitur, Haſſonibus exſtruxiſſet, conoeniæ, cœtuſque fidelium [illegible] feroci hoſte, violato limite, ſæpe diuexati ſunt, agrique ſtationem incolæ turbabantur, donec placuit [illegible] munitius oppidum, trans flumen editiore loco condere, cui Buriburgo nomen [illegible]. Hi[illegible] diæ Epiſcopalis ho[illegible] burgi, cuius procurationes penes S. VVigbertum [illegible] voluit, qui ſimul & Abbas Fritteslarienſis cœnobii, & [illegible] Seruatus [illegible] nihil hæc hautinius Sacerdotii [illegible] dignitatem [illegible] apud H[illegible]ones [illegible] Buriburgo ſuſtinu[illegible]. Nam Sacerdos ſe[illegible] Suff[illegible] vel [illegible] qui V[illegible] E piſcopi & Archidiaconis, [illegible] olim monuimus. Q[illegible] & B. Vit[illegible] qui & Albuinus, VVigberti ſucceſſor, diſerte à Zacharia Papa, Lupo Seruato, aliiſq; [illegible] Buriburgenſis Eccleſiæ Epiſcopus; ita vt [illegible] etiam pub[illegible] Zacharia [illegible] temporibus, Buriburgum Epiſcopali ſede cohonoratum. B[illegible] non [illegible], [illegible] Moguntinenſi [illegible] ulpi[illegible], aut alium in [illegible] migraſſe [illegible] ſupra [illegible] locum ſitu nexplorate. At qui [illegible] inſpexerunt, [illegible] quo tunc [illegible] ſed ex regione, cui nomen eſt Franc[illegible] auſter, ante [illegible] B. Virginis: atque in vicina Buriburgũ, excelſo monte, qui propinquo hodieq; conſpicatur trans flumen, ſitum fuiſſe tradunt. Rem prorſus hanc atteſtari videtur Lupus Seruatus, qui in tranſlatione S. VVigberti, quæ [illegible] ceteri domicilio Cœnobii Fritzlarienſis [illegible] manit, [illegible] depoſſam interiectam fuiſſe, & medium flumé, quo ſuperato, tanquã in vicinum montẽ, vbi Buriburgum recens munitum oppidum viſebatur, minimo neg[illegible] eius [illegible] ſit & ſancti corpus in tutum rece[illegible]. Quare & Topographi [illegible] diligentiores Buriburgi [illegible] montem [illegible] Ederam in hoſtio Saxonibus obuertunt, [illegible] teslariam ci[illegible] tum [illegible] nc [illegible] ſus Fuldam & Viſurg[illegible] ſcribunt [illegible] quo modo [illegible] nacture fluminis Adranæ vel Ederæ, ripam v[illegible] traque [illegible] onte tum [illegible]. Buriburgum igitur [illegible] Saxones [illegible] caduc [illegible] natq; h[illegible] n [illegible] trans [illegible] VV[illegible] qui cu[illegible] Haſſ[illegible] des Saxon[illegible] dans auxiliis, ill[illegible] & [illegible] ngeos [illegible] ſepulcrũ effud[illegible]. Iterum [illegible] Bonifaci[illegible] ſuos populationeſque Saxonum [illegible] perma[illegible] nata ſæpius ab ho[illegible] [illegible] epia & [illegible] viſis eni [illegible] ſtia, aliot [illegible]

[illegible] fu[illegible] libidine [illegible] poſſ[illegible] [illegible] Lupo [illegible] piorum [illegible], ob [illegible] ad nem, ad [illegible] Fuldiac [illegible] Brata [illegible] R[illegible] anno [illegible] xxx [illegible] qui [illegible] exemplum [illegible] Buri[illegible] agnoſcit & [illegible] nem. [illegible] diuerſum notat, [illegible] B[illegible] ta, & circa cap[illegible] [illegible] ædi[illegible] Lupi Seruati cap. xxiv. [illegible] Albinus [illegible] Præſul Friteslarienſis eiuſdem oppidi [illegible] oppido [illegible] qui ab ipſo, aliiſque [illegible] locus dicitur, [illegible] oppidi nom[illegible], de [illegible] Buriburgo [illegible] Albuinus Epiſcopus, accipi [illegible] monaſterii [illegible] abbas extiterit. Sed [illegible] ſacerrimus etiam proſequitur Lupus Seruatus, [illegible] firmat, [illegible] de ſacr[illegible] faceret, [illegible] nec Buriburgi [illegible] fide[illegible], bauſis [illegible] Q[illegible] vbi Lullus Archiepiſcopus [illegible] qui [illegible] annue [illegible] ſanxit denique Albuino E[illegible] tres m[illegible] S. VVigberti [illegible] Buriburgo [illegible] ac Herolsfeldij cœnobitæ [illegible] honoribus eum exciperent. Ita factum, & in Eccleſia Hersfeldenſi, principe lo[illegible] magnifice conditus. Monumentum [illegible] pietatis, arcam Lullus erexit, Ciborium Hrabanus, ligneum culmen Einhardus in tranſlatione SS. Marcellini & Petri appellauit, quam more tunc in Galliis Germaniaq; recepto, auro argentoque, & aliis metallis venuſte contectam, ſepulchro ſuperpoſuit, Idib. Auguſti, ipſo Imperatore Carolo operi [illegible] auente. Certum huius tranſlationis annus etiã à Lupo non exprimitur, haud ita multo poſt Saxonum incurſiones tamen euemiſſe colligis ex ipſius verbis, cum aliquot interiectis annis, trãſlationem narrat [illegible] ita ex quo Saxones abſentiam Caroli in Italia contra Deſiderium Longobardum b[illegible] ſua [illegible] violato limite Frite[illegible] iterata populatione infeſtarant. Id quod Francici annales cum Anaſtaſio, Reginone & aliis, ad annum DCCLXXIII. vel DCCLXXIV. [illegible]unt: cum autem S. Lulli pontificatus annorum periocha contineatur [illegible] DCCLIV. vſq; ad DCCLXXXVII. [illegible] circa Domini ann. D[illegible] hã tranſlatione [illegible] factam, haud temere coniicias. At Baſilica ad quam epigrammata pertinent, quę nunc præ manu ſunt, anno [illegible] ſcribit, DCCCL. [illegible] Nou[illegible] ab [illegible] Hrabano, tũ Moguntiacenſi Archiepiſcopo dedi[illegible] eodẽque tempore, poſtero ſcilicet anno, tranſlata ſunt in alium baſilicæ locum, Oſſa S. Lulli. Quippe in vete[illegible] talogo reliquiarum Eccleſiæ Hersfeldenſis hi[illegible] tant tituli

S. VVigbertus Abbas totus hic præſens eſt corpore.
S. Lullus Epiſcopus requieſcit hic corpore.

CXXXII

In Eccleſia S. Phil[illegible]pi

Hanc in Diœceſi Moguntina adhuc inquirimus.

HYMNI HRABANI.

Libro II. de Inſtitutione Cl[illegible]rum, cap. 49. h[illegible] nnos dici vult Hrabanus, qui [illegible] laudem Dei can[illegible] na [illegible] [illegible] Apoſtolo [illegible] plo [illegible], & valere [illegible] mouet dum [illegible] animum & [illegible] andum [illegible] onis aff[illegible] alios aff[illegible], alios humano [illegible] Aut[illegible] [illegible] Eccleſiam habere præ[illegible], in Occiden[illegible] [illegible] Hactenus ex [illegible] [illegible] modiani ont[illegible] [illegible] ex qua non [illegible] in hanc diem [illegible] [illegible] diſcipulorum ani[illegible] excita[illegible] plurimi deri[illegible] [illegible], Tom. [illegible] Antiq. le[illegible]

A Porro hymnos [illegible] repeṙi qui ſcrip[illegible] us alijs vindicari poſſint, [illegible] diffitear. & quia [illegible] ſtæ mem branæ manu non [illegible] ſſima nonnullos inſertos ob ſer uauimus, eos ad [illegible] faciendum aſter[illegible] mus; reliquos pleroſque quia eodem charactere & titulo verſuum Hrabani præſcripti ſunt, eidem, ceu ſolis egitimæ parenti transſcribere nil veremur.

1. *De Natale Domini.*

Hrabani hymnus Natalitius. IVriſconſ. clarus Henricus Caniſius eum Theodolfi Aurelianenſis Epiſcopi poëma recenſet, quod Tom. V. antiq. Lectionis euulgarat, Tom. VI. promittit inter alia & hũc hymnum ſanè dulcem, de Natali Domini, metro trochaico tetrametro ſcriptum, & ingenuè fatetur, in libro quo vſus eſt, autorem nullum prodi, vt conditione poſſidentium hic vti meliore liceat.

4. *De Epiphania.*

Ophir. THus, myrrham, aurum ab Ophir. Hoc poſtremum ad Salomonis cla[illegible], quæ aurum ex Ophir adportauit, aliaque loca ſcripturæ veteris alludere videtur. De ſitu & notatione Ophir multum inquirunt ſcripturæ interpretes. Adi B. Ariæ montani præfationem in Phaleg Ioſeph Acoſt. lib. 1. c. 3. &c. de Nouo orbe I. Bochium in pſal. 119.

B

9. *De Aſcenſione. Feſtum nunc celebre.*

Hymnus de Aſcenſione. PRimus hic hymnus eſt, qui in multis Gallicarum & Germaniæ Eccleſijs [illegible] ceptus. Reſidet enim in theſaurum ſuum, cantè, ſi quidem legendus, Georgius Fabricius, incerto auto[illegible] titulo. Inſpeximus hymnorum librum, Coloniæ ante centum annos Henrici Quentelij typis excuſum,

Hymni Hrabani ab Eccleſia recepti. vna cum [illegible]poſitione, vt magna tunc temporis erat Eccleſiaſticorum c[illegible] reuerentia, in quo nonnulli ex his, ceu in Eccleſia viitati enarrantur, v. g. IX. *de Aſcenſione Domini*, & X[illegible] III *Præco præclarus, ſacer & propheta*, de natali S. Ioannis Baptiſtæ. Tum XIII. *Fit porta Chriſti peruia.* Denique XII. *Quod chorus vatum venerandus olim.* In Purificatione S. Mariæ. Nam cæteri, quos Eccleſia Romana frequen-

Hymni dubie illi adſcripti. tat. *Veni creator ſpiritus*, hic X. ab alijs S. Ambroſio *Aurea luce* XVII SS. Apoſtolorum Petri & Pauli ſerijs, Elpi Seuer. Boëtilij vxori *Chriſte Sanctorum* XIV. & XVI. *Tibi Chriſte ſplendor Patris*, qui in laudem Michaëlis Archangeli canu[illegible] certo [illegible] ibuuntur.

C

23 & 24. *SS. Marcellini & Petri.*

SS Marcellini & Petri tranſlatio nes & memoria Mulinſtadium. SS. Mart[illegible]um Marcellini & Petri glorioſa & plena miraculis extitit tranſlatio, quam Eginhardus ex Caroli Magni & Ludouici filij Palatino, religioſus & eruditiſſimus Abbas, quatuor libris, qui tomo VII. Surtano leguntur, accurate pieque deſcripſit, annalium eccleſiaſticorum ſcriptor [illegible] ptum anno Chriſti 826. & ſequentibus attexuit. Pi[illegible] is adnentus martyrum ex Vrbe Michilunſtadium, [illegible] nomen Odonowald, inter Nierum & Mœnum, ſex [illegible] Mœno flumine diſſitum, quo in loco recens Einhardi [illegible] ceſſum vitæ tranquilliori, & baſilicam erexerat [illegible] tempore non dedicatam. Hic Martyres depo[illegible], multis ſupernæ monitis vigebant d[illegible] ceſſum, donec repetitis mandatis, ſ[illegible] ptem continuo die-

D b[illegible] perennitang un[illegible] monis ſcatebra diſtillante impe-

Mulinheimium. Seligenſtadium. t[illegible] runt euectionem condrique ſunt baſilica Mulinheimia, b[illegible] monaſterio, cui Einhardus [illegible] præfuit, [illegible] oppid[illegible] Seligenſtadium Moguntinæ di[illegible] ſituo eſt. Horum itaque mar-[illegible] hic Hrabanus, & memoriam [illegible] o non multo amplius itinere Fulda [illegible]

Cuius facies [illegible] obſter aula
[illegible] ndidit hunc titulum.

Einhardus Abbas Seligenſtad. Ratleicus ſucceſſor quis & nulos. Ai hardum ba[illegible] men erat huius ſucc[illegible] tem R[illegible] & [illegible] baſili[illegible] [illegible]

N[illegible] ertraque, coe [illegible] Vt[illegible] T[illegible] ex-[illegible] magnis [illegible], auſu[illegible] que [illegible] ad Mœnum [illegible] ſunt, renouatis vbique, & [illegible] rerum ſa[illegible] paſſim Eginh[illegible] Ratleicus.

25

COlumbanum hymno[illegible] hum nullius exſculpo [illegible] roli magni exſtinctũ [illegible] m, & virtutũ eius [illegible] dorem pingit haud inſcite. An inæ commendationem [illegible] functus imperitri [illegible] clarus etiam approbat.

26.

VLtimus qui agmen claudit, & [illegible] & acroſti chis eſt Alphabeti ſerie, Caritatis æque bona atque auaritiæ ſordes ob oculos ponens, mendis ſcateba[illegible] inconcinnitas, ſermoniſque barbaries dubitare ſuadent, an in Hrabani partu numerari debeat.

IN EPITAPHIA HRABANI.

1. *Hiltebrati Epiſcopi.*

EX Fuldenſis congregationis gremio ad E[illegible]ſcopi dignitatem euectus, quam vbi ſuſtinuerit, [illegible] indicio facile conſtituas. Hildeber[illegible] ti nomine concilio, reperio non pauc[illegible] in euiſmodi [illegible] poſitione veterib[illegible] ignis[illegible] inueſtigat Gretſerus noſter in prolego[illegible] mentarium Pauli Bernriedenſis de vi[illegible] VI[illegible]

2. *Einhardi.*

HOc Epitaphium baſilicæ Seligenſtad[illegible] ſcrip[illegible] in qua Einhardus tumulum accepit, cuius vita[illegible] tate rerum vſu doctrinaque longe principis clarior, apud eruditos fama, quam quæ [illegible] debeat. Vnde [illegible] ut aucto ab amotis unprob[illegible] tate caſtiio ipſius con[illegible] gium Cæſar Baronius annalium Tomo IX. ad annu Chriſtid[illegible] XXVI. Superu[illegible] nc[illegible] LV[illegible] dæ Synodo à Hraban[illegible] beatæ[illegible] vna[illegible] um cet[illegible] ris abbatibus annus vitæ [illegible] mihi non comp[illegible] tus.

G

3. *Lotharij Imp.*

Lotharij Imp. GEmma carius hoc m[illegible] numentum, fruſtra apud Prumiæ poſteros cœnobitas quæ[illegible] R[illegible] mo in Chr[illegible] ad annum DCCLV. Lotharius diſpe[illegible] oi[illegible] regni negotijs, [illegible] dicens ſuis mundu[illegible] atque in Prumiam monaſter[illegible] m veniens, [illegible] depoſuit, habituque ſanctæ conuerſationis ſuſcep[illegible] ligionis profeſſione [illegible] extremum III K[illegible] Octobris. qui dies ſignatè Epitaphio [illegible] ſcr[illegible] annalium [illegible] Scriptor, qui q[illegible] K[illegible] Octobris ex ſua, ex [illegible] quoque [illegible] pteſſi, meo atque L[illegible] H[illegible] lbro de Anima, & ab Ange[illegible] præt[illegible] in Cantu[illegible]

H

4. *Haiſtulphi Archiepiſcopi.*

DE quo cõſule rerum Mog[illegible] antiacarum lib. IV. in H[illegible] ſtulpho, vt licet tumulu[illegible] non diſertè oſtendatur, [illegible] tum tamen cum hoc epitaphio in S. Albani monaſterio o[illegible] bitum, & a Hrabano illuſtratu[illegible] verba doc[illegible] qui[illegible] locis[illegible] b[illegible] Bi[illegible] deburgico, faci[illegible] ega flamma p[illegible] deletus

5. *Otgarij Archiepiſcopi.*

E[illegible] monumentis E[illegible] cleſiæ M[illegible] eſt [illegible] hriſti [illegible] uod I[illegible] Bo[illegible] lum [illegible] Hrabano ornatus eſt hoce [illegible] tap[illegible]

6. *Hrabani Archiepiſcopi.*

HOc epitaphiũ verbarum prope[illegible] m à ſe Mo[illegible] Ni[illegible] olaus [illegible] & [illegible] Hrabano conſcr[illegible] vet[illegible] contextus. [illegible]

[illegible] ocat Me[illegible]

A

... iacoſh. ..., vbi Hrabani libris de ... itutione cleri-corum ... præfigitur, cum hac epigrapha:

EPICEDION HRABANI MAVRI
in vitam ſuam.

Hrabani translatio.

IACOBVS Wimphelingius, ante centum amplius annos, ad calcem operis Acroſtichidum de S. cruce, reiecit, ceu ex ruderibus monaſterij Montis S. Albani, quod iam tūc ceſſerat Canonicis, erutum & additum, in Moguntinenſi cathedra ſediſſe annis IX. obijſſe DCCCLVI. ſepultū in monte S. Albani, unde Fuldam translatum; cui parum concors Trithemius, cum S. Maximum & S. Hrabanum ab Alberto Cardinale, Moguntia exportatos ſcribit in Saxoniam, conditoſque in Hallenſi S. Mauritij baſilica, anno MDXV. Sanctis autem annumerari Hrabanum, etſi priuati quidam monent ſcriptores; in publicum tamen, vel hic etiam Fuldæ, neque probantur, neque audiuntur.

Hrabanus an in Sanctis.

7. *Alchuini.*

Alcuinus vel Albinus Flaccus. *Alcuini monumēta.*

ALCVINI ſeu Albini Flacci, viri ſuis temporibus in rerum maximarum ſcientia ſummi, quis laudes præconiaque neſcit. Trithemius in illuſtrium ſcriptorum cenſu illum merito poſuit. Multa ipſius hac ætate ingenij monumenta in lucem prolata, inter quæ poſteriores non ferunt, quæ Tomo I. V. & VI. Antiq. Lectionis, vir iuris ac veteris memoriæ callens, Henricus Caniſius, qui & hoc Epitaphium ipſius, Albini an Hrabani, ingenio ſcriptū intexuit, de quo libro I. antiq. Fuldenſ. inquiſiuimus, cum vicina Fuldanæ Hirsfeldenſis Eccleſia Albini cineres & vrnam ſibi vendicet.

B

Mortuum ferunt anno DCCCIV. & titulus à Caniſio proponitur, quo Beatæ memoriæ Dominus Alchuinus abba obijſſe ſcribitur, in pace XIV. Kalend. Iunias. Tom. VI. antiq Lect. & ad eandem diem Martyrologio Hrabani eius celebratur depoſitio.

Alcuinus memoria.

8. *Reginbaldi Chorepiſcopi.*

Reginbaldi Suffraganei Otgarij Mog.

ABſque Rudulphi commentario fuiſſet, huius Reginbaldi iam nulla memoria viueret. Traditur itaque in actis Hrabani, Otgarij Archiepiſcopi fuiſſe ſuffraganeus, ſiue Chorepiſcopus, & Hrabano in transferendis condendiſque SS. Venantij, Vrbani & Quirini, aliorumque diuorum reliquijs, ſedulam & piam affuiſſe conſtat.

C

9. *Aegilis Abbatis.*

Aegil abbas Fuld.

DE Ægile Abbate Fuldenſi, Hrabani educatore, actum alibi.

10. *VValachfredi Abbatis.*

VValachfredus abbas Augienſis.

AVgiæ diuitis is Abbas, Walafredi Strabi nomine vulgo notior, diſcipulus Hrabani, & in S. Galli ac Fuldenſi monaſterijs educatus. de quo Tom. VI. antiq. Lect. ex diuerſis multa collegit Henricus Caniſius, & in antiq. Fuld. lib. I. laude eum ſua pro merito cohoneſtauimus. Creatum abbatem voluit in ordine duodecimum, anno

E

Chriſti DCCCXLII. obijſſe in Augia, quo hoc epitaphium tranſmiſſum DCCCXLIX regiminis ſui VIII. Vt Iodocus Metzlerus lib. de illuſtribus viris S. Galli, ex Hermanno Contracto, docuit.

15. *VVugfrida.*
Et poſt buſta viri Nonna dicata Deo eſt

VVufrida Nonna.

REperimus ab vltima Chriſtianorū antiquitate Nonnæ vocabulum patribus vſurpatur pro religioſa & conſecrata Deo fœmina, id quod valde ſignificanter S. Hieron. ep. 22. ad Euſtochium Maritorum experta dominatum, viduitatis præferunt libertatem. Caſtæ vocantur & Nonnæ. Conſule.

16. *Irmingardis.*

Irmingardis regina Lotharij.

PLane conſentiens huic Epitaphio Reginonis Chronicon. Anno Dominicæ incarn. DCCCLI *Obijt Hermingardis regina coniux Lotharij imp. venerabilis & Deo acceptabilis matrona.* At priſcis diplomatis nomen etiam Imperatricis præferre obſeruauimus. Porro Irmingardi Auguſtę in prænobili Alſatici ſoli virginum monaſterio, quod Ehrinſteinium appellant, ſepultura obuenit. id vero monaſterium Hermingardis vxor Ludouici pij, circa annum Domini DCCCXIX. felici origine beaſſe; Lotharius autem & eius cōiux Irmingardis multis opibus cumulaſſe ſcribitur. Vnde Bruſchij placita in catalogo Argentinenſium Epiſcoporum non diſſimiles, qui cum Lotharij reginæ tribuit Parthenonis originem, hanc & filiam eiuſdem nominis ibi tumulatas accepit. Sed auſcultem hic magis recentioris, haud vulgaris notæ ſcriptoris, Franciſci Guillimanni arbitrio, quem adeas licet in * Vthone Arg. Eccleſiæ XXI. Epiſcopo.

F

Ehrinſteinij monaſterio Alſatia ſepulta. *Irmingardis Ludouici pij coniux.* ** Hattone.*

18. & 19. *Gundramni & Otdrudæ coniugis.*

Gundramnus & Otdruta. Solahofij, aut cella S. Solæ benefactores.

IN obſcura priuatorum memoria nihil hic occurrit excogitatu promptius, quā quod lib. III. Antiq. Fuld. Cap. XIII. in monaſterij Solahofij originibus traditum eſt, vbi facta mentio Guntrami nepotis Hrabani, cuius donatione tractus ille terrarum, in Bambergæ & Eiſtadij diœceſion limitibus, Monaſterio Fuldenſi obtigit. Neque prohibet, ibi Capellanum & D. ſacrum ſaluiani, cum enim in palatio militaſſe, & regia liberalitate S. Solæ curiam impetraſſe ſcribitur, fieri potuit, vt maturior iam annis, poſt matrimonium abdicato ſæculo, monaſticen amplexus ſit, & hunc iterum ad regum obſequia traductus. Noſtræ coniecturæ fauet iſte verſiculus:

G

Horum nempe datum Bonifacius obtinet iſtum
Martyr rite locum, conſecrat & domino.

20. *Ratlaici Presbyteri & Abbatis.*

Ratlaicus presbyter Notarius. Abbas Seligenſtadij.

EIus in hymnis meminimus, ceu ſucceſſoris Einhardi, & Abbatis Seligenſtadiani; hic iam iuſtus honoribus à Hrabano cumulatur.

FINIS.

D

H

HRABANI MAVRI COMMENTARIA IN REGVLAM SANCTI BENEDICTI ABBATIS.

PROLOGVS REGVLÆ S. Benedicti Abbatis.

De quatuor generibus Monachorum. Cap. 1.
Qualis debeat eſſe Abbas. Cap. 2.
De adhibendis ad conſilium fratribus. Cap. 3.
Quę ſint inſtrumenta bonorum operum. Cap 4.
De obedientia, & qualis debeat eſſe obedientia diſcipulorum. Cap. 5.
De taciturnitate. Cap. 6.
De humilitate, & multiplici eius commendatione 12. gradibus diſtincta. Cap. 7.
De officijs diuinis in noctibus. Cap. 8.
Quanti Pſalmi dicendi ſint in nocturnis horis. Cap. 9.
Qualiter æſtatis tempore agatur nocturna laus. Cap. 10.
Qualiter Dominicis diebus Vigiliæ agantur. Cap. 11.
Qualiter matutinorum agatur ſolemnitas. Cap. 12.
Qualiter priuatis diebus matutinæ agantur. Cap. 13.
In natalitijs Sanctorum qualiter agantur vigiliæ. Cap. 14.
Alleluia quibus temporibus dicatur. Cap. 15.
Qualiter diuina opera per diem agantur. Cap. 16.
Quanti Pſalmi per eaſdem horas canendi ſint. Cap. 17.
Quo ordine ipſi Pſalmi dicendi ſunt. Cap. 18.
De diſciplina pſallendi. Cap. [illegible].
De reuerentia orationis. Cap. 20.
De decanis monaſterij. Cap. 21.
Quomodo dormiant Monachi. Cap. 22.
De excommunicatione culparum. Cap 23.
Qualis debeat eſſe modus excommunicationis. Cap. 24.
De grauioribus culpis. Cap. 25.
De his, qui ſine iuſſione Abbatis iungunt ſe excommunicatis. Cap. 26.
Qualiter debeat Abbas ſollicitus eſſe circa excommunicatos Cap. 27.
De his, qui correptione emendare nolunt. Cap. 28.
Si debeant fratres exeuntes de monaſterio iterum recipi. Cap. 29.
De pueris iuniori ætate qualiter corripiantur. Cap. 30.
De Cellerario Monaſterij Cap. 31.
De ferramentis, vel rebus Monaſterij. Cap. 32.
Si quid debeat Monachus habere proprium Cap. 33.
Si omnes æqualiter debeant neceſſaria accipere. Cap. 34
De ſeptimanarijs coquinæ. Cap 35
De infirmis fratribus. Cap. 36.
De ſenibus vel infantibus. Cap. 37.
De hebdomadario Lectore. Cap. 38.
De menſura ciborum. Cap. 3[illegible].
De [illegible]nſura potus. C[illegible] 4[illegible]
Quibus horis oporteat [illegible] Cap 41
Vt poſt Comple[illegible] Cap. 42
De his, qui ad opus Dei, vel ad menſam tarde occurrunt. Cap. 43.
De his, qui excommunicantur quomodo ſatisfaciant. Cap. 44.
De his, qui falluntur in oratorio. Cap. 45.
De his, qui in alijs rebus quibuslibet delinquunt. Cap. 46.
De ſignificanda hora operis Dei. Cap. 47.
De opere manuum quotidiano. Cap. 48.
De Quadrageſimæ obſeruatione. Cap. 49.
De fratribus, qui longè ab oratorio laborant aut in via ſunt. Cap. 50.
De fratribus, qui non longè proficiſcuntur. Cap. 5[illegible].
De oratorio Monaſterij Cap 52.
De hoſpitibus ſuſcipiendis. Cap. [illegible].
Vt non debeat Monachus literas, aut eulogias ſuſcipere. Cap. 54.
De veſtimentis, & calciamentis fratrum. Cap. [illegible]5.
De menſa Abbatis. Cap. 5[illegible]
De artificibus Monaſterij. Cap. 5[illegible]
De diſciplina ſuſcipiendorum fratrum. Cap. 58.
De filijs nobilium, aut pauperum, qui offeruntur in Monaſterio. Cap 59.
De Sacerdotibus, qui voluerunt in Monaſterio habitare. Cap. 60.
De Monachis peregrinis qualiter ſuſcipiantur. Cap. 61.
De Sacerdotibus Monaſterij. Cap. 62.
De ordine congregationis. Cap. 63.
De ordinando Abbate. Cap. 64.
De Præpoſito Monaſterij. Cap. 65.
De Oſtiario Monaſterij. Cap. 66
De fratribus in via dirigendis. Cap. 67.
Si fratri impoſſibilia iniungantur. Cap. 68.
Vt in Monaſterio non præſumat alius alium defendere. Cap. 69.
Vt non præſumat paſſim quiſquam alium cæde[illegible] Cap. 70.
Vt obedientes ſibi ſint inuicem fratre[illegible] Cap. [illegible]1
De zelo bono, quem debent M[illegible] Ca[illegible].
De eo, quod non omnis iuſtitiæ obſeruatio in hac Regula conſtituta. Cap 7[illegible].

A

INCIPIT PRÆFATIO IN EADEM Regula metrice dictata.

*Q*Viſquis ad æternum mauult [illegible] endere regnum,
Debet ad aſtri[illegible] mente ſubire polum.
Relligione pia vitæ perquirere callem
Scandere quo valeat aurea regna celer.
Eſt monachis Sancti Benedicti Regula patris
Perfecta palma ſuauis & ampla via,
Aſpera ſed pueris necnon tyronibus arcta
Quos alunt gremio lactea vita dei.
Hæc eſt ſancta via prælucida ſemita cæli,
Carpere quam cupiunt caſtra [illegible] catu Dei
Admonet hæc monacho[illegible] Regula cunctos,
Vt rebus careant, regna [illegible] petant
Propria dimittant, habeant [illegible] cuncta
Proſpera qu[illegible] na manent.
Patribus a noſtris in ſacro carmina legis
Recta [illegible] legrad[illegible] dicitur [illegible] la via
B *Hæc [illegible] vita bonis, necnon & norma ſalutis*
Arcus [illegible] arma p[illegible] tela malis
Hanc nullus [illegible] cupiens implebit, & omnis
Eſt grauis [illegible] antibus, [illegible] & apta bonis.
Altigeri monachis [illegible] hæc par[illegible],
Regula [illegible] deſiderare locum.
Hæc bene inſ[illegible] at amore,
Arguit & [illegible] & ſin[illegible] e manens.
Hic patienter eos tenero cum verbere nutrit
Ca[illegible] præmia multa dabit.
Pa[illegible] noſtris cæleſtia pandit amœn
Currere ne pigeat, ſed patienter eant.
[illegible] at vi[illegible] ponit, & ornat,
Vibrat, [illegible] æquiparat, [illegible] moderando minat,
Aunibil[illegible] animis, [illegible] conflaerat vt aurum,
Limat, & examinat, & poliendo libras.
C *[illegible] omnibus virga gracilis, moderatio iuſta*
Lima piacla piaus, regna beata parans.
Arguit, obſecrat, increpat, atque libenter emendat
Quos [illegible] mano ſedulè conſociat.
Nouit ad æternum monachos perducere regnum,
[illegible] in alto
Quam[illegible] deducat ad a[illegible],
[illegible] tamen anguſtus [illegible], & arcta via,
[illegible] deducit ad a[illegible] regni,
[illegible] ampla malos putei [illegible] nigri.
Nemo [illegible] timeat monachus intrare per arctam,
[illegible] caſtra beata, polum.
Ille poli poter[illegible] conſcendere celſa,
Quem nocuo nulla pondere culpa grauat.
Al[illegible] æthereus grauido tum corpore nullus
Verberat æthereas ſæpè volando vias:
Nullus enim mon[illegible] chus peccati pondere preſſus
Stellig[illegible] poterit regna ſubire poli:
Omnis enim monachus lachrymis commiſſa lauare
D *De[illegible] & vitiorum nulla lauanda [illegible]*
Temperet interea monachi diſcretio mentem
Et via per medium regia ducat eum.
Et caueat dextram ſolers timeatque ſiniſtram,
Hortantur ſacræ munia legis eum
Triſtitiæ timeat, timeat [illegible] proſpera mundi,
Scandere tunc poterit regna beata poli.
Qui quis amat [illegible] ructus,
Actibus in cunctis conſequetur eis.
Moribus ornatus [illegible] & caſto corpore ſemper
Viuat, & a Domino [illegible] amatus erit.
Sit tacitus, humilis, mitiſſimus, atque benignus.
[illegible] atque pius
Indol[illegible] doctus, ſapiens, & mente puſillus,
Compunctus, placidus & bene cautus eat.
[illegible] compunctio [illegible]
[illegible] animæ [illegible] lauet
[illegible]
[illegible]

Tergit & ablutos paradiſi ritè colonos.
Efficit, vt habeant iam ſine fine ciues
Qui igitur laudis poſſint perſoluere grates
Viuere cum Domino, ſemper & eſſe ſuo.

E

INCIPIT PROEMIVM.

*C*Vm turbas plurimorum cernerem monachorum in beati regula Benedicti, interpretationes verborum, & intellectum diuerſarum ſententiarum, diſcretionemque iudiciorum ſagaciter quærerem plurimorum, qui variante modulo varia ſit culparum vt expoſitioni eius operam darem, & à meipſo motus, & ab alijs ſum coactus. Et quamuis eius expoſitione non indigeant docti, tamen ſimplex ſimplicibus grata eſt eius expoſitio monachis, qui per eius obſeruantiam ad cœleſtia cupiunt ſcandere regna, de ea frequenter audire vel modica deſiderant verba: & qui eius tenentes rectitudinem, æterna ſperant perfrui beatitudine, crebrò regularem gaudent audire ſermonem. Cuius Domini opitulante gratia iam ordinatim incipiam exponere verba.

F

EXPOSITIO HRABANI IN REGVLAM BEATI BENEdicti Abbatis.

INCIPIT PROLOGVS REGVLAE BEATI Benedicti patris Monachorum

*O*Bſculta] Hæc nos hortantis beati verba ſunt Benedicti. Ille etenim Spiritu ſancto repletus, vt nos ad meliora proficiſcamur, hortatur. Sunt enim, qui eum auſu temerario reprehendere conantur dicentes Auſculta debuit dicere, non obſculta. neſcientes, quia ſicut rectè dicitur obaudi, & obtempera, & obſecunda, & alia multa talia, ita rectiſſime dici poteſt, obſculta.

O fili] O interiectio, pro diuerſis ſenſibus diuerſas habet ſignificationes. Aliquoties admirantis, vt illud. *O quam pulchra & caſta generatio.* Aliquoties dolentis, vt illud. *O vos omnes, qui tranſitis per viam, videte ſi eſt dolor, vt eſt dolor meus.* G
Aliquoties optantis continet ſignificationem, vt illud. *O Domine ſaluos nos fac. O Domine benè* proſperare. Quam & hic rationabiliter obtinet vim. Nam & filij nomine eum placuit appellare, quem voluit habere imitatorem. Quatuor enim modis filij appellantur. natura, imitatione, adoptione, doctrina. Hic autem non natura, non adoptione, ſed doctrina, vel imitatione filius appellatur, qui ad obſcultanda magiſtri hortatur.

Sap. 4.
Matt. 11.
Pſal. 105.
Pſal. 117.

Præcepta.] Præcepta ſunt, quæ aut quid faciendum, aut quid non faciendum ſit docent. Faciendum, vt *dilige Dominum Deum tuum. & honora patrem tuum.* & reliqua. Non faciendum. vt *non occides. non mœchaberis. non furtum facies*, & ſimilia.

Exod. 20.

Quod autem dicit Magiſtri.] ſubintelligitur Chriſti. Quamuis enim abuſiue plures vocentur m[illegible] ſtri vt eſt illu[illegible] in Eccleſiaſten de lege, legiſque latoribus dictum, quæ per magiſtrorum conſilium data ſunt a paſtore vno. Vnus tamen per naturam eſt Deus magiſter, & pater. Ipſe enim ait. *Et patrem nolite vocare ſuper terram. Vnus eſt enim pater veſter, qui in cælis eſt* Ne vocemini magiſtri, quia magiſter veſter vnus eſt Chriſtus. Nos verò quando patrem vocamus hominem, honorem ætati deferimus, non auctorem noſtræ vitæ oſtendimus. Magiſter verò ex conſortio veri magiſtri veraciter dici poteſt. quia ſicut per naturam vnus Deus, & fil[illegible] non præiudicat cæteris, ne per adoptionem dij v[illegible] & filij, ita vnus pater, & magiſter non præiudicat alijs, vt abuſiuè patres appelleotur, & magiſtri. Magiſter dux, gubernator, præceptor, vel doctor intelligitur. Cuius etymologia à Græco ſermone ſteron deſcendit: [illegible] ſtatio dicitur. Ergò magiſter [illegible] no ſermone [illegible] vocatur.

Mat. 20.

H

Et inclina aurem cordis tui] Auris enim cordis noſtri tunc ad aud[illegible] veraciter inclinatur, quando admonitio pij patris id eſt, Domini, a nobis libenter auditur; & effica-

A citer impletur, quando libenter excipitur, & puro corde tenetur. Hanc autem Dominus quærens dicebat. (Mat. 11.) *Qui habet aurem audiendi audiat.* Auris enim ab audiendo, vel hauriendo vocatur. Auris enim corporis homini voces, cordis autem auris intellectum haurit ſermonis.

Et admonitionem.] Admonitio propriè dicitur, quando ea, in quibus exciderat homo, ad memoriam reducuntur. A paradyſi enim gaudio, exultatione, & gloria per inobedientiam Adæ generaliter omnes receſſimus, ſed ad ea, quæ per inobedientiam perdidimus, imitando Chriſti obedientiam, (Philip. 2.) qui *factus eſt obediens patri* vſque *ad mortem*, redire debemus.

Pij patris.] Pius enim pater propriè ille dicitur, qui cordium aliorum impietates valenter remittit. Cui Pſalmiſta (Pſal. 31.) ait. *Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitias meas Domino, & tu remiſiſti impietatem cordis mei.* Pius enim Deus dicitur propter clementiam, benignitatem, & miſericordiam. Pietas enim patris eſt iuſtitiæ, quæ propriè, vt ait Auguſtinus, Dei cultus intelligitur. Pater enim propriè Deus ſolus dicitur, (Epheſ. 3.) quia, vt ait Apoſtolus, *ex illo omnis paternitas in cœlo, & in* (Mat. 20.) *terra nominatur.* Nam & ille in Euangelio dicit. *Et patrem nolite vocare ſuper terram. Vnus eſt enim pater veſter, qui eſt in cœlis.* B Et per Prophetam ipſe loquitur dicens. Patrem vocabis me, & poſt me ingredi non ceſſabis. Et cui generaliter omnis, Pater noſter qui es in cœlis, clamat Eccleſia. Quod autem dicit *libenter excipe*, intelligitur ſtudioſe, ſummopere, & ſumma voluntate. Excipere enim dicitur accipere, vel ſuſcipere.

Addidit. *Et efficaciter comple.* Efficaciter autem faciliter, expeditè, velociter, perſeueranter, vel vigilanter intelligitur. Venit enim hoc aduerbium à nomine efficax, quia nullam habet difficultatem in faciendo.

Vt ad eum per obedientiæ laborem redeas, à quo per inobedientiæ deſidiam receſſeras.] Quod autem dicit, vt ad eum, ſubauditur Deum. A Deo enim, ſicut ſupra dictum eſt, ſiue generaliter in Adam omnes, & Euam, ſiue ſpecialiter vnuſquiſque noſtrum per inobedientiæ vitium, deſidiumque cordis receſſimus. Ad quem nos per obedientiæ humilitatem, laboremque beatus Benedictus hortatur redire. Obedientia enim dicitur humilitas, obtemperantia, eo, quod C humiliter obediat, vel obtemperet imperanti. Labor enim obedientiæ vocatur omnis humana actio noſtra, quæ iuſte à Domino imperata, ab auditoribus eſt ſecundum diſtributionis gratiam humiliter adimpleta. De bono autem obedientiæ (Prou. 20.) per Salomonem dicitur. *Vir obediens loquetur victorias.* Vir quippe obediens victorias loquitur, quia dum vnuſquiſque electorum per obedientiæ humilitatem Deo ſe toto animo ſubdit, & eius præcepta humiliter implet, & pro his omnibus non ſibi, ſed Deo gratias agit, & ab inobedientiæ culpa miſerante Deo liber efficitur, & de inobedienti triumphans diabolo in cœlum Victor aſcendit. *Vir* (Prou. 21.) enim *obediens victorias loquitur*, quádo vnuſquiſq; vitia calcat vitiorũ, quod bella fortiter ſuperat, ita vt cum Paulo dicat. (Rom. 8.) *Sed in his omnibus ſuperamus propter eum, qui dilexit nos.* Et pro tanti triumphi victoria non ſibi, ſed Deo tribuit gloriam. Ad Deum enim per obedientiæ laborem redimus, quan- D do ea, quæ nobis ſunt præcepta, totis viribus humiliter adimplemus, quando propriam voluntatem odimus, & *deſi-* (Gal. 5.) *deria carnis non perficimus* quando *perſecutionem pro iuſtitia pa-* (Matth. 5.) *tienter toleramus.* quando *nec malum pro malo, nec maledictum* (Rom 12) *reddimus pro maledicto.* quando nec dolum in corde tenemus, (1. Pet. 3.) *nec iracundiæ tempus reſeruamus.* quando *præcepta Domini factis* (Epheſ. 4.) *quotidie adimplemus.* & ſeniorum noſtrorum iuſſionibus in (Iac 1.) omnibus obedimus quando *orationi frequenter inſiſtimus, vi-* (Rom. 12) *gilijs, ieiunijs, lachrymiſque, & multis laboribus, diuerſiſque affli-* (1. Cor. 7.) *ctionibus caſtigatum corpus in ſeruitutem redigimus, crucem noſtram* (Coloſſ 4.) *tollimus, & abnegantes nosmetipſos poſt Chriſtum currere feſtina-* (1. Cor 9 & 11.) *mus* Labor potius obedientiæ eſt omnis pro Deo caſtigatio corporis, & afflictio cordis, vilitas, omnis deſpectio, & (Matt. 16) abiectio monachorum. Hæc enim eſt arcta, & anguſta via, (Marc. 8.) quæ per ſe gradientes ad vitam perducit æternam. In hac (Luc. 9.) etenim fideliter laborantes, & vſque in finem perſeuerantes ad æternitatis ſatietatem, refectionemque mutati merebuntur audire. (Matt. 11) *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos*, dicit Dominus. Sicut enim humilitas

E obediendo obedientia dicitur: ita ſuperbia inobediendo inobedientia dicitur. Deſidia autem, pigritia vel tarditas dicitur. Vnde & hi, qui ad bonum opus tardi, pigrique inueniuntur, deſides vocantur. Quo vitio mala omnia nutriente concreſcunt, & bona omnia ne perficiant mala ſopota quieſcunt. De hoc enim vitio per Salomonem dicitur. *Pigredo immittit ſoporem.* Pigredo enim torpenti animo (Prou. 19) ſoporem immittit, quod quem in bonis operibus tepidũ, tardumque inuenerit, ne in bonis creſcat, & oculos cordis claudit, & manus ligat. Per eundẽ enim Salomonẽ dicitur. (Prou.) *Propter frigus piger arare noluit.* Propter frigus quippe piger non arat, quia deſidiæ tempore conſtrictus agere quæ debet bona diſſimulat. Et dum parua mala metuit, operari bona maxima prætermittit. De pigro quoque recte ſubditur. *Mendicabit æſtate, & non dabitur ei.* Quia qui in præſenti (Prou. 20) ſæculo in bonis operibus non deſudat, cum tempus retributionis aduenerit, à mercedis munere mente vacua ieiunat. E contrario de formica idem Salomon ait. *Formica po-* (Prou 5) *pulus infirmus parat in meſſe cibum ſibi.* Et per formicas niſi ſtrenua vita monachorum ſignatur. Quia ad comparationem amatorum ſæculi huius, per humilitatis gratiam velut formicæ minimi videntur. Hi enim præſenti in vita velut in F meſſe fructum bonorum operum, vnde in futuro gaudeát, congregare non ceſſant. Item de obedientibus, & inobedientibus ſcriptum eſt. *Mens iuſti meditabitur obedientiam, os* (Prou. 15) *impiorum peruerſa.* Monachus enim humilis dum Seniorum (Prou. 10.) ſuorum imperiis ob amorem æternæ vitæ ſtudet parere, prius obedientiam meditatur in cogitatione. Inobediens verò dum maiorum iuſſa contemnit implere verbis procacibus contradicit. Iſte enim talis Adæ inobedientiam imitando recedit à Deo. Humilis autem monachus Chriſti obedientiam imitádo redit ad Dominum. Adam enim peccauit, ſed nec peccatum ſuum cognouit, nec peccati veniam poſtulauit. *Chriſtus* autem *peccatum non fecit, nec dolus inuentus* (1. Petr. 2) *eſt in ore eius*, ſed *vt nos à peccato redimeret, factus eſt obediens patri* (Phil. 2) *vſque ad mortem*: & *innocens pro nobis paſſionem, mortemq; ſuſti-* (Eſa 53) *nuit, nobis relinquens exemplum, vt imitantes eius ſequamur veſtigia* (1. Pet. 2.) *eius. In Adam enim cadente omnes cecidimus, & omnia bona opera* (1 Cor. 15) *perdidimus. In Chriſto autem reſurreximus*, & maiora, & ſine fine manſura recepimus: ita tamen, ſi perſeueranter eius veſtigia teneamus. Adam nos obnoxiauit malis omnibus per propriam culpam, ſed Chriſti nos liberauit aduentus per gratiam. Et vt totum dicam, inobedientia Adæ nobis abſtulit paradiſum: obedientia Chriſti donauit & regnum. G Ergo qui per inobedientiæ deſidiam receſſimus à Deo, per obedientiæ laborem redeamus ad Deum, vt impleatur in nobis. *Per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam.* (Luc. 2.)

Ad te ergo meus ſermo dirigitur.] Multi hoc in loco meus, pro mihi quaſi emendantes commutare [illegible]tur, neſciétes, quod hoc genere locutionis multi [illegible]orum Doctores vſi ſunt: ſicut quodam in loco beatus Gregorius ait. Hæc mihi ad eos dicta ſunt. Et alibi. Iam enim mihi ad vos ſermo conuertitur. Sermo enim à ſerendo nomen accepit. Eſt enim diſſertio, vel collatio, quod non eſt vnius verbi tantum: ſed à multis verbis ſerendo ſermo vocatur. vt ſermo Hilarij, ſermo Auguſtini, & reliquorum.

Quiſquis abrenuncians proprijs voluntatibus.] Abrenuntiare enim poni ſolet pro eo, quod eſt ſpernere, reijcere, vel contradicere, ſiue aliquid aliud, quod hoc verbo in hoc ſenſu exprimi poteſt. Duabus etenim vicibus fit abrenuntiatio monachorum, ſiue omnium debet eſſe fidelium. Sathanæ enim, qui & Diabolus nuncupatur, primo in baptiſmo ab omnibus fidelibus abrenuntiatur, vt liberius Domino Saluatori ſeruiatur: quia iuxta eiuſdem Domini (Matth. 6.) vocem *nemo poteſt duobus Dominis ſeruire.* Abrenuntiatur operibus eius, quia opera illius contraria ſunt operibus Saluatoris. Abrenuntiatur pompis eius, quæ vtique opera ſunt Sathanæ, ſed eo quaſi diſtincta videntur à cæteris operibus eius, quod in eis ſuperbia, cuius ille auctor eſt, & quæ eum deiecit de cœlo quodammodo deſignatur. Pompæ ergo eius ſunt ambitio, arrogantia, vana gloria, & cætera, & huiuſmodi, quæ de fonte ſuperbiæ procedunt. Secundo autem à monachis, & à fidelibus Chriſtianis abrenuntiatur proprijs voluntatibus, exemplo Domini, qui ait. *Non veni* (Ioh. 6) *facere voluntatem meam, ſed eius, qui miſit me.* Nam & Scriptura

ai. Et

A

Eccl. [illegible] voluntatibus tuis [illegible] enim vnu [illegible] que [illegible] ternabi [illegible] quod [illegible] na [illegible] ſte nodum onuner [illegible] non ſe [illegible] Ill [illegible] mſe indum [illegible] vi- [illegible] vult & [illegible] vult perge [illegible] quæ vult & [illegible] quando vult manducat, & bibit [illegible], & qua [illegible] vult [illegible] det. Poſtremò, quicquid [illegible] quidquid [illegible] ſub [illegible] cet, & loquitur. Qui [illegible] ſecum [illegible] Deum viuit, non enim [illegible] hæc omnia delectant: ſed [illegible] ſunt, ſpiritualiter [illegible] & omnia deſideria carnis ſpiritui [illegible] Futura [illegible] ponit [illegible] quid cupit [illegible] ex ſua, ſed ex Dei ſui voluntate procedere [illegible] placere totis viribus concupiſcit.

B

Domino Chriſto vero Regi militaturus.] Dominus dicitur eo [illegible] creaturæ ſuæ: vel certè, quod omnis creatura dominatori ſuo deſeruiat. Chriſtus [illegible] Græcè, L[illegible] nomen etiam Domino Ieſu [illegible] Deus pater non vnque [illegible] perunxit oleo. Vnde & in

Act. 4. Apoſtolorum [illegible] patrem dicitur *Collecti ſunt in hac* [illegible] *aduerſus* [illegible] *quem vnxiſti.* Ad ipſum P[illegible]

Pſal. 44. [illegible] *Vnxit te Deus Deus tuus oleo exultationis,* & [illegible] appellatur, quia omnia condidit, [illegible] protegit atque regit. Q[illegible]

Pſal. 2. [illegible] Ecin Iob. Et Rex [illegible]

C

[illegible] Dominus est verus, & Rex;

Pſal. 71. quia veri Re[illegible] Vnde & Pſalmiſta ait *Deus iudicium tuum Re[illegible] tuam filio Regis.* Reges ergo ſunt [illegible] ſæculi [illegible] tentationum ſuarum motibus non ſuccumber [illegible] eſſe noluerint. Reges ſunt [illegible] carnis, modo luxuriæ [illegible] auaritiæ temperant; [illegible] eſtionis [illegible] ſuggeſtiones [illegible] extinguunt. Sed [illegible] omino operante perſi[illegible] Regem dicuntur. *Chriſtus* enim

1. Tim. 6. *Dominus verus, ex Regum, & Dominus Dominorum* [illegible]

Iob. 1. [illegible] ſicut [illegible] & gube[illegible] Sunt enim [illegible] Chriſti [illegible] milites ſe[illegible] milites autem [illegible] tiſſima [illegible] atque præclara. Pugnant illi [illegible]

D

ſtes, [illegible] æternam perducant ad pœnam: pugnant [illegible] vt poſt mortem, æternam [illegible] ut deſcendant ad [illegible] monibus in [illegible] cum Angelis in [illegible] dæmones [illegible] vna ſenten[illegible] comprehen[illegible] Pau-

2. Tim. 2. lus Apoſtolus [illegible] *Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus* [illegible] ſicut ſunt etiam [illegible] ſæculi. D[illegible] duo [illegible] mil[illegible] Alios [illegible] ad cœleſtia [illegible] per gratuitam gratiam [illegible] Imperatori [illegible] alios mi[illegible] corporalis [illegible] mundo [illegible] voluntatem [illegible] Regis aſſ[illegible] affinibus, & de[illegible] concupiſcen[illegible] dapibus [illegible] tem [illegible] perdere [illegible] vnde [illegible]

E

I[illegible] lætitiæ iſtis [illegible] iſti [illegible] a per [illegible] iſti nunquam [illegible] æternum per ant poſſidere de[illegible] eſt [illegible] Chriſtus [illegible] Illos au[illegible] humil[illegible] ſibi [illegible] Domino [illegible] quæ in proſperitate [illegible] ierant.

F

O ed[illegible] pima, atque præclara a[illegible]. Arma [illegible] nim obedientiæ idcò fortiſſima beatus [illegible] dixit, quia omnes humanos [illegible] obedientia labor exuperat. Quid enim fortius eſt [illegible] quam vt homo ex omnibus ſeruum fac[illegible] Et vt, cum ſit liber, [illegible] velut vile mancipium [illegible] cunque [illegible] exhibeat, & abiectum [illegible] dicat. Ego autem ſum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio [illegible] Quid fortius [illegible] maxima præbeat alam: auferenti tunicam dimittet & pallium: angariatus [illegible] vadat & duo [illegible] gaudeat, quod dignus eſt habitus pro nomine Domini contumelias pati. Quid enim fortius, aut durius eſſe poteſt, quam vt homo homini voluntati ſe [illegible] ſubdat obedientia? & duras, & contrarias in ipſa obedientia patienter illatas ſuſtineat iniurias [illegible] tremitate contentus [illegible] & ad om[illegible] tur, paratus, & omnibus ſe inferiorem, & viliorem [illegible] lum ſua lingua pronunciet, ſed [illegible] biecunque fuerit, ſedens, vel ambulans, inclinato ſit ſemper

G

capite, & fixis ſemper in terram oculis: [illegible] ſuis exiſtimet dicens, Domine non ſum dignus [illegible] & videre altitudinem cæli præ multitudine [illegible] B. Benedictus obedientiæ arma fortiſſima dixerit, atque præclara. Ideo fortiſſima, quia omnes humani generis labores, qui voluntariè fiunt, vt ſupra diximus, obedientiæ labor exuperat. Fortiſſima ſunt enim obedientiæ arma, vt abneget homo ſemetipſum ſibi præclara vt ſequatur Chriſtum. Fortiſſima, vt declinet à malo præclara, vt faciat bonum. Fortiſſima, ne reddat malum [illegible] præclara, vt reddat pro malo bonum. Fortiſſima, ne maledicentem maledicat; præclara, vt etiam benedi[illegible] ma, ne in corde teneat odium: præclara, vt tanquam [illegible] metipſum diligat inimicum & proximum. Fortiſſima in abiectione [illegible] præclara in operatione. Fortiſſima in tolerantia, præclara in obedientia. Fortiſſima in continuatione ieiunio: præclara in [illegible] atione pauperum. Fortiſſima ſint

H

lumbi veſtri præcincti, præclara & lucernæ ardentes, [illegible] firmitatis tolerantia fortiſſima, [illegible] firmorum præclara. Ne vanitatis [illegible] tiſſima, vt veritatem corde [illegible] præclara. In tolerando patienter iniurias fortiſſima, [illegible] tolerandas præclara. In tenendo appetitu [illegible] ſima: in frugalitate, & [illegible] fortiſſima [illegible] Sed & [illegible] præſertim [illegible] obedientiæ [illegible] tione, tantum [illegible] Et [illegible] ſima [illegible] vias [illegible] na, & [illegible] Obedie[illegible] Apoſt[illegible]

Coloſ. 3. *Mortui enim* [illegible] *Cum enim Chriſtus apparuerit* [illegible] *tu cum illo* [illegible]

Iob. 17. *Pater* [illegible] *vt* [illegible] *videant claritatem* [illegible]

A Matt. 19. *dedi eis.* Et cum Apoſtolis audiunt. *Amen dico vobis quod vos, qui reliquiſtis omnia, & ſecuti eſtis me in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede Maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper duodecim ſedes iudicantes duodecim tribus Iſrael.*

Inprimis vt quicquid agendum inchoas bonum.] In primis, id eſt, in initio conuerſationis vel inchoationis boni operis dicit. Inſidias inter te, & antiquum ſerpentem eſſe [illegible] monache. Tu illius, quantum præuales, nociuum contere caput, quia ille, quantum valuerit, non ceſſabit inſi[illegible] calcaneo. Tunc enim prudenter caput ſerpentis conteris, ſi initium malæ ſuggeſtionis eius nec conſentis, nec recipis. Et ſi cogitando recipis, meditando non nutris. Ille, inquam, caput ſerpentis bene conterit, qui ſuggeſtiones eius nec cogitando ruminat, nec delectando fouet, nec meditando nutrit, nec conſentiendo, nec nutriendo ad peccati perpetrationem perducit. Et hoc modo qui caput ſerpentis conterit, totum à ſe diabo[li] corpus repellit. Callidus enim ſerpens, & lubricus, vbi caput ſuggeſtionis ſuæ merſerit, totus conatur illabi, vt à quo male receptus eſt totus, male recipiat totum. Et male receptum male poſſideat vinctum. Caput ergo ſerpentis, id eſt, ſuggeſtionem diaboli, bonus monachus in initio conterat, ne eius in fine poſſeſſio fiat.
B Bene conterat, ne male conteratur: feriat, ne feriatur. Occidat, ne occidatur. Et in his omnibus fortis victor exiſtens, non ſibi laudes, ſed creatori ſuo referat grates, à quo accepit, vt vinceret, ne victus periret. Ergo totam ſollicitudinis ſuæ cuſtodiam ad calcaneum extremæ vitæ ſuæ prouidus monachus conuertat, ne venenato morſu ſerpentis improuidus pereat. Quid enim per hominis calcaneum, nisi tempus vitæ ſignificatur extremum? Quid callidus inſidians inimicus peſtifero dente percutit, ſi a cuſtodia ſui animus male ſanus recedit. Ergo monache ſalutis tuæ audi conſilium, & operis tui ſollicite ſerua calcaneum, ne in fine vitæ tuæ deceptus alicuius erroris labaris in deuium. Et vbi ſperabas recipere præmium, ibi deceptus inuenias detrimentum: & vbi ſperabas lætus ſcandere cœlum, ibi triſtis mergaris in tartarum. & incautus ſubito perdas, quod
C diu acquiſitum in æternum habere poteras. Quid enim
Matt. 10 prodeſt homini opus bonum inchoare, & non perficere?
Matt. 24. Non enim, ait Scriptura, *qui inchoauerit, ſed qui perſeuerauerit, ſaluus erit.* Inter cætera enim ſacrificiorum genera Domino iubetur offerri cauda. Sicut enim in calcaneo, ita finis corporis oſtenditur in cauda. Et ille bene caudam in ſacrificio Domino immolat, qui in bono opere vſque in finem perſeuerat. Caudam enim hoſtiæ Domino offerimus, quando opus bonum perſeuerante fine complemus. Nam & Ioſeph, qui auctus interpretatur, talari tunica veſtitus eſſe deſcribitur. Tunica enim, qua indutus erat, perſeuerantiam bonis operibus ſignificat. Ille autem talari tunica viuens [or]natus incedit, qui virtutibus actus in bono, quod cœpit, ad perſeuerantiam tendit, & bonum, quod agere cœpit, imperfectum non relinquit. Extendat ergo prudens monachus tunicam boni operis ſui vſque ad talum, ne inimicum humani generis patiatur illeſum; & perſeuerantiæ tunica nudum in profundum mergat infernum: aut partim veſtitum, partimque truncatum ad ignominiam in æternú [c]onſeruet damnandum. Talaris ergo pedes monachorum perſeueranter operiat, & muniat, vt in fine vitæ Deo illos feliciter reddat, vbi cum felicitatis gloria æterna conſequa-
D tur & præmia.

Abeo perfici inſtantiſſima oratione depoſcas.] Sed vt hæc tibi, quiſquis es, monache, Deo largiente proueniant, non tarde, non tepide, ſed inſtantiſſima oratione depoſce. Audi Apoſtolum de inſtantia orationis nos monentem. Ait e-
Rom. 12 nim. *Inſtate orationi vigilantes in ea.* Et iterum: *Vigilate, & o-*
Coloſ. 4. *rate.* Et alibi dicit: *Oportet enim ſemper orare, & nunquam de-*
Matt. 26 *ficere.* *Multum enim valet* ait Apoſtolus, *oratio iuſti aſſidua.*
Marc. 13 Oratio Heliæ cœli cardines clauſit. Oratio Danielis leo-
Luc. 18. num ora concluſit. Oratio trium puerorum caminum i-
Iac. 5. gniſ extinxit. Oratio Eccleſiaſtica Petri vincula ſoluit. Oratio Cornelij aures Domini penetrauit. Oratio Crucifixi latroni paradiſum aperuit. Non enim pigeat inſtanter orare monachum: quia quem orat habet [illegible]
1 Cor. 3 habet Dominum. Sic enim ait Apoſtolus. *Templum Dei e-*
2. Cor. 16 *ſtis: & ſpiritus Domini habitat in vobis.* [illegible] habita-

[illegible] vere exaudi[illegible] [illegible]lum, & h[illegible] rogat: imò ab illo exauditur, [illegible] gi opus bonum ad perfectionem [illegible] quære te debet incumbere. Oratio [illegible] petitio dicitur. Dicta autem oratio, q[illegible] textus autem verborum ſine ſenſu [illegible] tio.

Vt qui nos in filiorum numero dignatus eſt computare.] [Pr]imum nos Dominus primum miſericorditer in filiorum dignatus eſt numero computare, quando eum per fidem meruerimus recipere, ſicut Euangeliſta Ioannes [ait]: Ioan. 1
Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: quando *non ſpiritum ſeruitutis in timore, ſed ſpiritum accepimus adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater.* Et adoptione recepta filiorum abrenuntiamus diabolo, & operibus Rom. 8.
eius, & pompis eius in baptiſmo; poſtea autem in filiorum numero computati ſumus, quando per conuerſionis gratiam relinquimus mundum, & ſecuti ſumus Chriſtum audientes Prophetæ vocem dicentis. *Audi filia, & vide &* Pſal. 44.
obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui. Quando ob[l]iti ſumus patrem mundum, qui nos male lactando nutriuit, & ſecuti ſumus patrem Chriſtum, qui nos bene caſtigando lactauit, & bene lactator hortatus eſt dicens: *Patrem* Ierem. 3.
inuocabis me, & poſt me ingredi non ceſſabis. Magna dignatio F
Dei Patris. Nos in ſeruorum eſſe numero non meremur, ille nos in filiorum numero computare non dedignatur. Grandis inquam dignatio eſt, vt *cum ſimus naturaliter filij*
iræ, & ab infantia peccatores, filij Dei miſericorditer vocemur, & Eph. 2.
hæredes. Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti. Magna Rom. 8
bonorum eſt apud Deum patrem exaltatio monachorum, quibus permiſſum eſt, *vt fulgeant ſicut ſol in regno cælorum &*
ſedeant ſuper duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Iſrael, Matt. 13.
qui Domino cum Apoſtolis audiunt *Sicut dilexit me pa-* Matt. 19
ter, dilexi vos, manete in dilectione mea. Et dicitur *Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos: & videbo vos, & gaudebit cor veſtrum,* Ioh. 15
& gaudium veſtrum nemo tollet a vobis. Et *quodcunque petieritis* Ioh. 16
patrem in nomine meo dabit vobis. Grandis dignatio eſt, pro quibus filius patrem exorat dicens. *Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo, vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus:* Ioh. 17
& volo, vt, vbi ego ſum, & illi ſint mecum, vt videant claritatem meam: & ego claritatem, quam dediſti mihi, dedi eis.

Non debeat aliquando de malis actibus noſtris contriſtari.] Actus ab agendo, & actione nomen accepit. Opera enim noſtra, ſiue bona, ſiue mala actus noſtri ſignificant. Si enim recta fuerint opera noſtra, de his actibus noſtris Dominus lætatus exultat. Sin autem fuerint praua, contriſtatus de illis punit illa, & nos condemnat, & iudicat. Sicut enim Deus pater in filijs lætatur electis; ita triſtatur in reprobis
Ait enim Salomon in Prouerbijs. *Filius ſapiens lætificat pa-* Prou 10.
trem, filius autem ſtultus mœſtitia eſt matri ſuæ. Quia non ſolum Deus pater in filio nequam, ſed & mater ſancta contriſtatur Eccleſia. Nam & Apoſtolus ait: *Nolite contriſta-*
re Spiritum Sanctum, in quo ſignati eſtis. Spiritum enim ſanctum contriſtamus, quando ea, quæ non ſunt illi placita, Eph. 4.
agimus, & quæ placita ſunt illi agere recuſamus. Omnium enim bonorum auctor eſt Chriſtus, malorum autem diabolus. De his autem, quos in ſuis ſanctis actibus per[ſeuerare] cernit, & creſcere lætatur: de his autem quos in diabolicis actibus irretitos videt, & deditos contriſtatur. Contriſtari enim Deus dicitur non propriè, ſed abuſiue. A noſtro enim vſu [di]ctum eſt. Nam Deus, qui ſemper idem ipſe eſt, nunquam contriſtatur: quia nunquam mu- H
tatur.

Ita enim ei omni tempore de bonis ſuis in nobis parendum eſt.] Tempora autem a motu ſyderum ſunt dicta. Vnde & Deus, cum hæc inſtitueret, dixit: *Et ſint in ſigna & tempora* Gen. 1.
dies, & annos, id eſt, in aliqua mutabilitate, cuius aliud prius, aliud poſterius prætereat: eo quod ſimul eſſe non poſſunt. Tempora autem [illegible], horis, diebus, annis, luſtris, ſæculis, & ætatibus diuiduntur. Nam propriè nec centum anni ſunt vnum tempus [illegible] vnius mentis, nec dies, nec hora: quia cum aliud tranit, aliud aduenit: ſimul vnum e[illegible] [illegible]eſt. Quod autem [illegible] *parendum eſt,*

A

dus [illegible] R[illegible] be[illegible] eſſe monachum. [illegible] eſt beſt[illegible] vt ob- [illegible] Quod vero [illegible] prope- [illegible] & [illegible] multi *de* [illegible] pre- [illegible] poſſe- [illegible] *in tempore* [illegible] Tu [illegible] qu[illegible] de accepitis [illegible] illi grati ſagi- [illegible] quare [illegible] & comple[illegible] & opere: [illegible] *mea ſeruate* [Ioh. 14.] quando noſtri [illegible] abi[illegible] ferentes le- quuntur D[illegible] quando ac[illegible] pro [illegible] bonum multiæ ſecepit [illegible] centeſimum, aliud [Matt. 13. Matt. 4.] verè centeſi[illegible] accepto [Luc. 8.] pecuniæ [illegible] D[illegible] cum [illegible] reddimus lu- [Matt. 18.] [illegible] ſolum [illegible] dimitti- [Matt. 25.] mus, ſed [illegible] Quando [illegible] ſummi Regis [Matt. 22.] nuptijs [illegible] nuptiali, ne aut [illegible] dimittere noluit: aut cum illo, qui pe[illegible] Dominus [illegible] in terram abſc in- dignum [illegible] nuptijs [illegible] habens veſtem nuptia-

B

lem [illegible] pedibus & manibus [illegible] tenebris exte- riores [illegible] in pœnam, [illegible] metcamur eſſe damnati. Vnde & [illegible]

Vt non [illegible] iratus pater non aliquando filios ſuos exhæredet, ſed nec vt metuendus D[illegible] iratus à malis no[illegible], vt nequiſſimos ſeruos perpetuam tradat ad pœnam, qui cum ſequi noluerint ad glo- riam. [illegible] *iratus pater* non hoc propriè in Domino [illegible] intellige dictum. Humano enim vſu hæc [illegible] in Scripturis ſacris de Domino plurima [illegible] Iratus enim dicitur [illegible] actus, id eſt, ira agi- [illegible] quæ [illegible] Domino dicitur, aut cum fla- gell[illegible] quem [illegible] ad gloriam, aut cum percutit omnem iniquum, quem tradit ad pœnam. Pater enim noſter [illegible] dicitur, quod ille nos, vt eſſemus, crea- uit, & per baptiſmi [illegible] creauit, & in renatis Spiritum ſanctum, *in quo clamamus Abba pater*, tradidit, &c. [Rom. 8.] *Pater noſter qui es in cælis*, idem nos orare præcepit. Pater e- [Matth. 6.] nim dignitatis [illegible] honoris eſt nomen. Quod veraciter in i- [Luc 11.] pſo Deo [illegible] eſſe perfe[illegible]. De illo enim Apoſtolus [Ephes. 3.] ait: *Ex quo omnis pater nitas in cælis, & in terra nominatur. Et ipſe* [Rom. 8.] *ſpiritus quem accepimus in baptiſmo, teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quod ſumus filij Dei. [illegible] D[illegible], & hæredes: Hæredes*

C

quidem Dei, cohæredes autem Chriſti. Quam hæreditatem alio loco Apoſtolus incorruptam, & incontaminatam, & im- marceſſibilem appellat; & nobis eam in cœlis conſeruatã eſſe promittit. Ipſe enim qui dedit nobis poteſtatem filios Dei fieri, ipſe etiam dedit [illegible] poteſtatem hæreditatem in cœlis accipere, ſi tamen ſalui perſeuerauerimus vſque in finem. Incorruptibilem ideo cœleſtem dixit hæreditatem; quia nec ſenio tangitur, nec fœdatur, nec morte corrum- pitur, nec pœnitentiæ mœſtitia, nec ſorde, nec parcitatis continentia coar[illegible]tur. Nihil enim exterius recipit, à quo corrumpi, aut v[illegible]lari poſſit. Incontaminatam ideo eam narrauit; quia ſemper in ſemetipſa integra, & inuiolata perſeuerat: & in [illegible] hæredum termino, nec fine coarctatur externo. Non [illegible] cultus contaminat [illegible], non violen- tus

D

diripit [illegible] ædo: ſemper incontaminata, ſemper enim in- corrupta [illegible]. Ideò immarceſſibilem eam dixit: quia nec [illegible] nec [illegible], nec caumate ſolis violenter op- preſſa marceſſit. Semper enim viridis, ſemper perſeuerat immortalis. Eſt enim [illegible] filijs florida, in virtutibus fœcun- da, in del[illegible] amœna, in hære[illegible]ibus præclara, in poſſeſſioni- bus glorioſa, & in præmiorum donis ſemper excelſa. In illa e[illegible] eſt vita æterna, immortalitas ſempiterna, poteſtas perpetua, pax longa, [illegible] beati[illegible] certa, iuſtificatio [illegible]. E[illegible] vt breuiter dicam, Chriſtus eſt hæreditas noſtra, in quo eſt bo[illegible]ta. Vnde ſu[illegible] mopere cauendum [illegible], ne nos *iratus pater ab* hac tam clariſſima claritate eliminet, & *vt metuendus* [illegible] *irritatus à malis noſtris vt nequiſſimos ſeruos perpetuam* [illegible] *ad pœnam.* Notandum, quia qui [illegible] rectè credendo, & benè viuendo vocati ſunt filij [illegible] idem

E

[illegible] Duo enim [illegible] in Scripturis [illegible] diuinis. Vnum bo[illegible]. Bonorum de [illegible] [illegible] Dominus dicit. *[illegible] ſerui mei comedent, & vos eſurietis. Ecce ſerui mei bibent, & vos ſitietis. Ecce ſerui mei lætabun-* [Esa. 65.] *tur, [illegible] dabunt præ exultatione cordis, [illegible] clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione ſpiri- tus vlulabitis.* [illegible] bus Domini [illegible] Euangelio [illegible] *Euge* [Matt. 25.] *ſerue [illegible] fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam.* M[illegible] autem [illegible] eſt, de quibus [illegible]: *[illegible] qui peccat, ſeruus eſt peccati: ſeruus autem* [Ioh. 8.] *non manet in domo in æternum.* Et, *Serue nequam, omne debitum* [Matt. 18.] *dimiſi tibi*, & [illegible]. De quibus [illegible] *vt nequiſſimos ſeruos perpetuam* [illegible] *ad* [illegible]*nam.* [illegible] Dominum [illegible] aliquem, ſ[illegible] ad pœnam, [illegible] dubitat. Scri- ptum [illegible]: [illegible] *peccatum.* Ergo [Eccl. 21.] ipſe [illegible], qui nec me- tum, nec fugit [illegible] tradit ad pœ- nam, quum [illegible] non ceſſat. Pœna di[illegible] eſt, [illegible] conſtrin- gat, & [illegible] intellig[illegible] pecato- rum gehen[illegible] tormenta perpe[illegible] ſempiterna, [illegible] ſine termino infinitus, [illegible], cruciatus æternus, dolor perpetuus, continuus gemitus, interitus ſempiternus. [illegible] ſecundum Eſaiam *impiorum ver-* [Esa. 14.] *mis non moritur, nec ignis eorum extinguitur.* Vermes dicunt diabolum, & an[illegible] eius, qui animas reproborum, velut vermes, dente malitiæ rodunt & igni inextinguibili, & æterno ſemper ardendas, & ſemper cruciandas tradunt. Ad hanc enim [illegible] terribilem traduntur pœnam, qui Chriſtum ſequi noluerint ad gloriam. Ad illam [illegible] ſcilicet, de qua Pſalmiſta ait: *Exultabunt ſancti in gloria.* Et benè poſi- [Ps. 147.] tum eſt, [illegible] vocatur, vt Apoſtolus ait. *Deus autem* [1 Petr. 5.] *omnis gratiæ, qui vocauit nos ad æternam gloriam ſuam, vt cum Chriſtus apparuerit vita noſtra, tunc & nos apparebimus cum illo in gloria.* Gloriam dicit vitam æternam, gaudium plenum, & ſempiternum. Vbi eſt certa ſecuritas, ſecura tranquillitas, tranquilla iucunditas, fœlix æternitas, æterna fœlicitas. Vbi

G

eſt amor perfectus, [illegible] timor nullus, dies æternus, alacer mo- tus. Vnde [illegible] fulgentibus meritis ſanctorum congregatio mi- cat, æterna ſalus exuberat, veritas regnat. Vbi eſt intelle- ctus ſine errore, memoria ſine obliuione, cogitatio ſine perturbatione, charitas ſine ſimulatione, [illegible] ſine offen- ſione incolumitas ſine debilitate, ſalus ſine dolore, vita ſi- ne morte, facilitas ſine impedimento, ſ[illegible]tas ſine faſti- dio, & tota ſanitas ſine morbo.

Exurgamus ergo tandem aliquando. Otioſis enim, & igna- uiæ ſopore depreſſis *exurgamus* rectè dicitur: quia anima ſomno dedita negligentiæ, & [illegible] inertia preſſa, quaſi dormiens in otioſitatis lecto malè ſopor[illegible] quieſcit. *Exur- gamus* enim [illegible], id eſt, erigamus nos ab illo negligentiæ loco prouidi, in quo diu iacuimus nocturna ſegnitia preſſi. Leuemus corda noſtra cum manibus, id eſt, cum bonis o- peribus ad Dominum, qui malis actibus preſſi, prauiſque

H

moribus incuruati longo iam tempore adhæſimus ſæculo. Maligni enim ſpiritus molli, diſſolutæque viuenti animæ dicunt: Incuruare, vt tranſeamus. Quæ ſi malis eorum ſug- geſtionibus acquieuerit, ſub pedibus eorum malè calcata peribit. Si vero rectè in opere Dei perſeuerauerit, cum Helia dicere poterit: *Viuit Dominus, in cuius conſpectu ſto.* E[illegible] [3. Reg. 17.] Paulo: *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt.* Quod [illegible] dicit [ad Phil. 3.] *tandem aliquando*, nî fallor temp[illegible] tarditatem [illegible] cat. Ex duobus enim aduerbijs temporum [illegible] ſunt: idem eſt enim tandem, quod [illegible] quando. [illegible] cat. Et ſi in primæuæ ætatis tempore, id eſt, in [illegible] in bonis operibus nos exercere nolumus, ſaltem in ſenectute reſipiſcamus, & ad vias vitę, vel tardè conuerſi, remedia ſa- lutaria non perdamus.

Excitante nos ſcriptura, ac dicente [illegible] Non [illegible] vig[illegible], ſed dormiens anima excitatur. Dormit enim anima, quæ Do- mini ſui obliuiſcitur, & mãdata [illegible] recordatur. Vigilat, quæ Domini ſui memoria ſemper tenet in corde, & eius mãda- ta ſeruat in opere. Dormit anima, quæ commiſſa præte- rita non emendat, & de futuris nil cogitat. Vigilat, quæ præterita peccata plangit, & plangenda vlterius non co-

mittit

A mittit. Dormitat vita, quæ per latam, & ſpatioſam progrediens viam de futura vita, vel gloria nil cogitat, ſed clauſos oculos vel dormiens quotidie peior effecta ad æternum interitum properat. Vigilat, quæ de æterna vita, & futura cogitans gloria per arctam, & anguſtam gradiens viam virtutibus quotidie creſcit, & innouatur, & vt ad creatoris ſui cognitionem perueniat, laborare non ceſſat.

Hora eſt iam nos de ſomno ſurgere.] Hora hic pro tempore poſuit. Cuiuſcunque enim temporis quantitas conuenienter hora vocatur, vt in Euangelio ſcribitur.
Mat. 20. *Exijt paterfamilias hora tertia, ſexta, nona, & vndecima inuitare operarios in vineam ſuam.* Horæ enim ibi pro temporibus poſitæ ſunt Dicit enim: *Hora eſt iam nos de ſomno ſurgere* id eſt, tempus eſt, vt nos de grauitate mentis, & torpore negligentiæ ad obſeruāda Domini præcepta vigilemus. Hortatur nos de hac
Prou. 20. te Salomon dicens *Noli diligere ſomnum, ne te egeſtas opprimat.* Somnum diligere eſt, torporem mentis per deſidiam amplecti, & de futuro nil cogitare, quem egeſtas, id eſt, æterna miſeria, malè ſecuram opprimit animam

Et apertis oculis noſtris.] Illis videlicet, de quibus Salomon ait: Aperi oculos tuos, & ſaturare panibus. Aperire oculos eſt, intellectum mentis ad iuſtitiæ lumen reſuſcitare. Saturare
B panibus eſt, ſpiritalibus cibis diuinæ ſcientiæ mentem reficere.

Ad Deificum lumen.] id eſt, diuinum, quod animæ tribuit intellectum.

Attonitis auribus.] id eſt, attentis mentibus.

Audiamus diuina.] id eſt, Deo plena, diuinitate referta.

Pſ. 94. *Quotidie clamans, quid nos vox admonet, dicens: Hodie ſi vocem eius audieritis* Hodie habet ethimologia hic die Sed & hoc in loco ſemper, vel in omni tempore ſignificat: quia iugiter, & omni hora audiendum eſt. Qui ſalubriter monet, & miſericorditer docet. Cuius ſermonis vim Apoſtolus po-
Hebr. 3. tenter dicens expreſſit: *ſed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies.* Donec hodie cognominatur.

Si vocem eius audieritis Eius dicit, id eſt, illius boni paſto-
Ioh. 10. ris, qui ait: *Ego ſum paſtor bonus; & oues meæ vocem meam audiunt, & ſequuntur me, & ego cognoſco eas, & nullus rapit eas de manu mea Sed & vitam æternam dabo eis* In lege enim, & Prophetis, in Euangelio, & Apoſtolis vox Domini multis modis ſonans auditur, ſed à corde bono, & optimo auditur, & exauditur A duris vero & lapideis cordibus auditur quidem, ſed non exauditur Ergo animæ, quæ obdurant corda
C ſua, nec vocem illius boni verique paſtoris audiant, nec ſequuntur eum, nec oues illius ſunt, nec cognoſcunt eum, nec cognoſcuntur ab eo Qui enim ignorat, ignorabitur. Et nec de manu rapientis liberabuntur, nec in locis paſcuis collocabuntur, nec vitam accipient ſempiternam.

Nolite obdurare corda veſtra Sic enim alibi Apoſtolus ait:
Hebr. 3. *Non obdureturr quis ex vobis fallacia peccati.* Illi enim corda ſua obdurant, qui quod de mandatis Dei rectè intelligunt, operari recuſant. De quibus per Salomonem dicitur: *Pigre-*
Prou. 19. *do immittit ſoporem.* Piget enim rectè ſentiendo quaſi vigilat, ſed nil boni operando corde obdurato, ſenſuque ſoporato in tarditatis ſuæ dormitat lectulo. Illi inquam obdurant corda ſua, qui audiunt quidem prædicantem, ſed imitari nolunt operantem. Qui non obediunt voci Domini
Pſal. 33. dicentis: *diuerte à malo, & fac bonum.* Qui non audiunt deponentes veterem hominem cum actibus ſuis: induite no-
D uum, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctificatione veritatis. Qui non renunciant ſæculo, & Crucem portantes ſequuntur Chriſtum.

Et iterum: Qui habet aures audiendi] Aures hic cordis, non
Mat. 13. Marc. 4. Luc. 8. corporis requirit. Ille enim aures audiendi habet, qui quod corde intelligit, opere implet. Ille aures audiendi habet in corde, qui memoriæ ſuæ præcepta Domini commendat, & commendata cum multiplici fœnore Domino teddenda reſeruat. Ille audiendi non habet aures, qui Domini mandata nec memoria retinet, nec operibus implet, nec recondit in corde, nec exercet in opere.

Audiat quid ſpiritus dicat Eccleſijs.] *Audiat* dicit, id eſt, intelligat. *Quid ſpiritus*, id eſt, ſpiritus omnipotens, Spiritus ſanctus, ſpiritus ille, qui teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quod ſumus filij Dei. Et de quo Apoſtol. ait: *Templum Dei eſtis,* *& Spiritus S. habitat in vobis.* Spiritus [illegible] id, quod aliquid ſpirat [illegible] ante [illegible] voca- 1. Cor. 2. Cor.
tur, quia patris, & filij [illegible] Nam [illegible] pater ſpiritus, & filius ſpiritus, & pater ſanctus, & [illegible] ctus: propriè tamen ipſe vocatur Spiritus ſanctus [illegible] ſanctitas, & conſubſtantialis amborum. Ec[illegible] G[illegible] eſt, quod in latinum vertitur conuocatio, propterea quod oēs ad ſe vocet. Quę cum vna ſit, vniuerſalis id eſt, Catholica; à Ioanne in Apocalypſi ſeptem ſcribuntur Eccleſiæ propter vniformem ſpiritus plenitudinem, id eſt, ſpiritus ſapien- Apoc. 1.
tiæ, & intellectus, conſilij, & fortitudinis, ſcientiæ, & pietatis, & timoris Domini.

Et quid dicit: Venite filij, audite me.] Magna pietas & miſe- Pſal. 33.
ricordia Spiritus ſancti, qui ante conuerſionis habitum vnumquemque ad ſe audiendum inuitat. Et quos ad conuerſionis gratiam inuitat, filios vocat. Ipſe eſt enim, qui per Prophetam ait. *Patrem inuocabis me, & poſt me ingredi non ceſ-* Iere. 3.
ſabis.

Timorem Domini docebo vos.] De hoc timore & alibi Pſal-
miſta ait: *Timor Domini ſanctus permanet in ſeculum ſeculi.* Quā- Pſal. 18.
tum enim quis attentius Dominum diligit, tanto eum diligentius offendere pertimeſcit. Vox paterna eſt, vox pietatis, quæ nos admonet, ne paueſcamus, quod audiuimus timorem. Non eſt enim timor iſte, qui formidetur, ſed qui F
diligatur. Timor humanus amaritudinem habet, iſte dulcedinem. Ille ad ſeruitium cogit, iſte ad libertatem trahit. Poſtremò ille clauſtra metuit, hic cœlorum regna patefacit. In timoris etenim laude Salomon ait *Timor Domini ap-* Prou. 10.
ponit dies. Time ergo Dominum ô monache! ſed illo timore, qui ſanctus permanet in ſeculum ſeculi. Illo caſto amore, qui tibi ad dies temporis huius adijciet dies æternos, dies perpetuos, dies immortales, & dies perennes ſine [illegible] diem vnum ſine veſpera, & infinitum. Diem felici gaudio plenum, indeficiente luce refertum, angelico comitatu ſuffultum, diem quem nox non interpellat tenebræ non obſcurant, nubilum non obfuſcat, quem importabilem non efficit calor æſtatis, pigrum non reddit frigus hyemis, dies qui G
tibi met inuſerit cum ſanctis, communis cum angelis, æternus cum vtriſque, qui tibi cum felici gaudio conſortiū tribuat angelorum, & ſocium faciat Patriarcharum, in numero computet Prophetarum, in exultatione ſocium faciat Apoſtolorum Scriptum eſt enim: *Qui timent Dominum,*
ſperauerunt in Domino. adiutor eorum, & protector eorum eſt. Et a- Pſ. 113.
libi: *Plenitudo ſapientiæ timere Deum; & corona ſapientiæ timor* Eccl. 1.
Domini replens pace, & ſalutis fructu. Et qui timetis Dominum credite illi, & non euacuabitur merces veſtra. Qui timetis Dominum di- Eccl. 2.
ligite illum, & illuminabuntur corda veſtra. Et, *quam magnus, qui*
inuenit ſapientiam? ſed non eſt ſuper timentem Deum. Beatus cui Eccl. 25.
datum eſt habere timorem Dei. *Timor autem Domini ſicut pa-* Eccl. 40.
radiſus benedictionis quia in illa eſt fiducia fortitudinis; per illum fructus pullulat ſalutis, & pacis. Audi adhuc, & diligenter attende ô monache! quid Dominus per Prophetā timentibus ſe promittat. *Orietur*, inquit, *vobis timentibus no-*
men meum ſol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius, & egrediemini, & Malac. 4.
ſalietis ſicut vituli de armento, &c. Et tibi ô monache timendum eſt nomen Domini, vt ſol iuſtitiæ tibi oriatur Chriſtus, qui mentis tuæ tenebras expellat, ignorantiam cordis auferat, & lucem intelligentiæ infundat. Hic iuſtè viuere
tribuat, & poſt mortem vitam æternam concedat. H

Currite dum lumen vitæ habetis.] Non hic curſum corporis,
ſed profectum quærit animarum. Vnde Pſalmiſta ait: *Ibunt* Pſal. 83.
de virtute in virtutem. & videbitur Deus deorum in Sion. Et alibi: Pſal. 118.
Viam mandatorum tuorum cucurri, dum dilatares cor meum. Nam & hic curſus obſeruationem mandatorum, & profectum ſignificat animarum. Dum lumen vitæ habetis, inquit, id eſt, dū viuitis, dum vobis vitæ huius ſpatium tribuitur. Nam & ille lumen vitę in ſe habet, qui relicto prioris conuerſationis errore, ad meliores vias conuertitur [illegible] dicente Apoſtolo:
Eratis aliquādo tenebræ nunc autē lux in Domino Sed & ille lumē Eph. 5.
vitæ in ſe habet, qui illū habet, qui dixit. *Ego ſum lux mūdi, qui* Ioan. 8.
ſequitur me, non ambulat in tenebris. V[illegible] & hic apertè ſequitur.

Ne tenebræ mortis vos comprehendant.] Hoc in loco *tenebra* mors, ſiue diabolus intelligitur Poſſumus & illas [illegible] inconuenienter intelligere tenebras, quas in Euāgelio Dominus exteriores appellat Qui verò, dum viuunt, à vitijs [illegible]

ſeparare

A [illegible] ... ort [illegible] ... ms. [illegible] ... qu [illegible] ... Vbi de [illegible] ... ocı deſſe [illegible] ... quibuſque [illegible] ... ebant. In [illegible] quoq; [illegible] ... emb [illegible] ... temporali [illegible] ... ollenditur [illegible] ... Non [illegible] quid

B ſunt [illegible] ... Sicut en[illegible] ... obræ [illegible] ... ors [illegible] ... privatio [illegible]. Mors dicta vel a mor[illegible], vel quia amara eſt.

Et [illegible] ens Dominus in multitudine populi, cui hæc clamat, operarium ſuum, iterum dicit. In multitudine enim Dominus

Matt. 20. p[illegible] erat [illegible] *quia multi ſunt vocati, pauci autẽ electi.* [illegible] os modo præſenti in vit[illegible], [illegible] ubus

Matt. 11. poſtea miſericor[illegible] ans [illegible] *Venite ad me omnes, qui*

Prou. 12. *la[illegible]ratis, & onerati [illegible] & ego reficiam vos*, dicit Dominus. Scriptum eſt [illegible]: *Qui operatur terram ſuam ſaturabitur panibus. [illegible] autem [illegible] [illegible], in egeſtate erit.* Ille terram ſuam ſtrenue oper[illegible] qui arcana cor[illegible] ... exercitia, per [illegible] meditationem, per vigilantia[illegible], velut p[illegible] inſtanter [illegible], atque ſpiri[illegible] bus [illegible] velut panibus, ne [illegible] igneu intus periclitetur, [illegible] ... hominis [illegible] a inuiſibili alimento reficere non [illegible] ſiſtit. Ille, inquit, qui terra co[illegible] ... ns ſui operando n[illegible] ... vbi [illegible] pro peccatis effundit

C lachrymas, [illegible] ... ns caſtigat, carnẽ [illegible] ... & varijs afflictionibus cruciat, ille pa[illegible] p[illegible] nis, & præmijs ſaturabitur æternis.

Pſal. 33. *[illegible] eſt homo qui vult vitam, & cupit videre dies bonos?*] Talis [illegible] rogatio p[illegible] eſt, quam omnium ſequitur aſſe[illegible] us. Quis [illegible] enim [illegible] qui poſſit dicere, aut vitam nolo, aut dies bonos [illegible] re non cupio? Sed [illegible] ſic vitam perpetuam quæramus, ſicut in iſt[illegible] temporal[illegible] ... deſignimus. Bonos [illegible] dies non iſtos dicit, in quibus caducis delectationibus occupamur, ſed illos, qui vel boni ſunt, & in ſumma ſanctitate verſan[illegible] ... *homo*, [illegible] *qui vult vitam*, id eſt, [illegible] beatam, perpetuam, immortalem, ſine [illegible] fine, & ſine labor[illegible], quia [illegible] h[illegible] vit[illegible] homo ad laborem naſcitur. Ad il[illegible]m, vt ſine labor[illegible], &, vt in æternum

D viuat, p[illegible] nt. Illa eſt enim vita beata, a[illegible] quam qui cum bonorum operum conſummation[illegible] ... erint, beatis angeli ſimiles erũt, & ſimul cum De[illegible] ſuo ſine fine regnabunt. Quod hic credi[illegible] at, ibi debunt ſincero [illegible] ſubſtantiam mundis cordibus contemplantes, æterna exultatione gaudebunt diuinæ dilectionis, & mutua dilectione poſſ[illegible] æternum, & inuicem ſibi feliciter adhærebunt. Recepti [illegible] in incorruptione, atque immortalitate corporibus [illegible] patriæ cœleſtis [illegible]; atque eius in æternum [illegible] præmia [illegible] portabunt. Ibi er[illegible] exhibe[illegible] abit tanta lætitia, tanta cœleſtium gratiá gaudiorum [illegible] remunerator [illegible] ntis muneribus gratias agant [illegible] nullum faſtidium ex ipſa affluentium bonorum perfe[illegible]one ſuſtineant.

Quod ſi tu audieris, reſpondeas: Ego; dicit tibi Deus.] Quid ſit Deus [illegible] eſt, quod nulla attingit opinio. Plus eſt enim, quam quod dic[illegible] eſt, aut cogitari. Nam vnaquæque natura pro capacitate ſua ſuſpicatur de Deo. Et quantum [illegible] tura diſtat [illegible] natura, [illegible] ... diſtat a ſententia. Qui [illegible] m ſuper omnia eſt, [illegible], vt quantum mentes [illegible]. Homines enim [illegible] ntum poſſunt [illegible] mentis expande[illegible], aſpiciunt quid [illegible] ſit, op[illegible] ne, non deſi[illegible] aliqui ſuperiores h[illegible] mibus ſunt, quia plus aliquid de D[illegible] unt non eſt dubium. Archangeli vero eo ipſo amplius. [illegible] in autem & Seraphin, q[illegible] oximè [illegible] m [illegible], maiora de De[illegible]

E [illegible] pe [illegible] ... ter [illegible] ... ritus, [illegible] ... bi[illegible] ... omni [illegible] ... dilige[illegible] ... me uend[illegible] ... na, quæq; ſunt [illegible] ... q[illegible] eſt, ... quæ [illegible] ... tur, [illegible] ... traburus, ... as paſſus ... ad p[illegible].

Si r[illegible] [illegible] & [illegible] tuam [illegible] m.] [illegible] propter v[illegible] vel [illegible] od [illegible] neat vi[illegible] ... quæ [illegible] eſt [illegible] di. Quæ vera & p[illegible] dicitur, v[illegible] ... illo, qui dixit: *Ego ſum via, veritas & vita*: vel p[illegible] ... tatem, qua viuitur in ea. [illegible] vitæ mors [illegible] ... quam. Propterea iſta tal[illegible], illa vero voca[illegible] ... ure terminata, illa vo[illegible] tur perpetua. Iſta mor[illegible], illa vocatur æterna. Iſt[illegible], illa autem eſt glorio[illegible] ... us, & laboribus plena, illa ſanitate, & quiete [illegible] ... nda. Iſta odijs, & defec[illegible]bus languida, illa ch[illegible] tate, & vi[illegible] b. lætatur fœcunda ſemper. De h[illegible] B. Auguſtinus in exp[illegible] ſitione Euangelij ait: Duas itaq; vitas ſibi diuinitus prædictas nouit Eccleſi[illegible]. [illegible] uarum vna eſt in [illegible] de, altera in ſpe[illegible] ie. Vna in peregrinatio[illegible], altera in æternitate. Vna in [illegible] bo[illegible], altera in requie. Vna in vi[illegible], altera in patria. Vna cum hoſte pugn[illegible] t, alte[illegible] ... oſt[illegible] regnat. Ergo vna bona eſt, ſed adhuc [illegible] ſera, al[illegible] melior, & beata. Ad quam qui felix venerit, felici gaudio æterno perfruenti [illegible].

Iob. 14. *Prohibe linguam tuam a malo.*] *Prohibe*, dic[illegible]t, abſt[illegible] e, [illegible] ohibe, coërce, vel [illegible] ompríme. *A malo* ſubauditur, omni, videlicet detractionis, m[illegible] l dictionis, m[illegible] murmurat[illegible] nis, [illegible] ſionis, vituperationis, iniuſtæ increpationis, à verbis mendacibus, & [illegible] rmonibus [illegible] ioſis & ſimilia. Scriptum e[illegible] enim: *Detrahentem ſecreto próxim[illegible] uo hunc per ſequar*: & *Neque maledici regnum Dei poſſidebunt*. Et, *Qui murmurauerunt [illegible] pentibus perierunt*: Et, *Os, quod mentitur, occidit animam*. Et, *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium*, & his ſimilia. Ecce monache! cur [illegible] tur *prohibe linguam tuam à malo?* Si enim detrahentem Dominus per[illegible] uitur; & maledi[illegible] ... num D[illegible] non poſſident, & murmuratores à ſerpe[illegible] ... à dæmonibus perierunt, & perdet Deus o[illegible] ... ur mendacium; cum omni vigilan[illegible] pe[illegible] ... enu linguam noſtram à malo, ne cum [illegible] ... & nos pereamus in æternum. Et adhuc de ma[illegible]o linguæ audiamus quid Iacobus Apoſtolus dicat: ait enim: *Lingua ignis e[illegible], & vniuerſitas iniquitatis* Lingua conſti[illegible] tu[illegible] ... nb[illegible] is noſtris, quæ maculat [illegible] tum [illegible] orpus, & inflammat totam natiuitatis noſtræ inflammata à gehenna. Omnis enim natura beſtiarũ, & volucrum, & [illegible] etiam cæte[illegible]rum d[illegible] tur, & domata ſunt [illegible] natura humana: lin[illegible] iam aute[illegible] nullus hominum domare poteſt [illegible] nquietum [illegible] alum, plena veneno mortifero, in ipſa benedicimus Deum, & patre[illegible] & in ipſa maledicimus [illegible] mines, qui ad ſimilitudinem Dei facti ſunt. Ex ip[illegible] o ore procedit benedictio, & maledictio: non oportet hæc ita fie[illegible], &

F Pſal. 33.

G Pſ. 100. 1. Cor. 6. 1. Cor. 10. Sap. 1. Pſal. 5.

Iac. 3.

Et labia tua ne loquantur dolum.] Imitetur bonus quantum poteſt monachus D[illegible] inu[illegible], & ne[illegible] in corde teneat, nec in labijs loquatur d[illegible] um. [illegible] a *Dominus malum non fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius*. Di[illegible] det [illegible] Deus labia doloſa, eorum videlicet, qui in corde, & de [illegible] rde locuti [illegible] ... mala. Doli autem vocatur c[illegible] ulta [illegible] na bla[illegible] is ſermonibus adornata, quæ propriè fraus, [illegible], ſeu fallacia nuncupatur, quando [illegible] mus a[illegible] entem, vt quod [illegible] ur ad auxilium inferre videatur impedimentum. Quod merito prohibetur, quia puræ cunſ[illegible] ntiæ conſtat ſemper aduerſum.

H 1. Petr. 3. 1. Petr. 2. Pſalm. 11.

Diuerte à malo & fac bonum.] Mult[illegible] enim faciunt bonum, ſed non declinant à [illegible]. In die [illegible] brant ieiunia, & in nocte committunt ad[illegible] terium. Pauperib. tribuunt eleemoſynam, & [illegible] pauper[illegible] ous [illegible] ripiunt præ[illegible]. Paup[illegible] po[illegible]

Pſal. 33.

A gunt calicem, & [illegible] ebrietatem. [illegible] ientis buccel[illegible] vſq; ad capillū. Et vt [illegible] ſter dicam, in pu[illegible], & in occulto non ceſſant agere n[illegible]s. Et tabter agentes à dextra nolunt ſegregare ſiniſtrā. Aliud verò genus hominum & valde monach[illegible]rum eſt, qui diuertit à malo, & operatur minime bonum. Terrenos in ſeculo relinquit labores, & in monaſterio [illegible] ſectatur [illegible] ſitates. De talibus enim Dominus ait: *Arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Et in Apocalypſi: *Quia nec frigidus, nec calidus, ſed tepidus es, & nauſeam facis, incipiam te euomere de ore meo*, dicit Dominus. Vnde & [illegible] inimica eſſe deſcribitur animæ. Ergò diuertere à malo, & facere bonum ſingulariter, & propriè eſt electorum. Non enim ſuper ſpinas, tribulos, vel vrticas agricola, vel hortícola frugum ſatarum ſemen [illegible], ſed prius [illegible] bis purgat agrum, & ſic iactat congruentius ſeminis granum. Ita & electorum quiſque prius cordis, & corporis ſui agrum à vitijs purgat, & poſtea virtutum ſemina iactat: & hoc modo diuertit à malo, & facit bonum omnis homo.

Matth. 7. Luc 3. Apoc 3.

Pſal 33. *Inquire pacem, & ſequere eam.*] Sciens autem Propheta in hoc agone ſeculi, cum corpore pacem fideliſſimos non habere, & cum ſuis vitijs his illis continuum eſſe certamen,

B pulcherrimè dicit, *inquire pacem*; vt quamuis eam hic non habeant, tamen ſemper ab eis ſtudioſiſſimè perquiratur. hic impetrat, *ſequere eam* quaſi præcedentem. Quæramus ergo ſeduli, ſequamur intenti, quia illic eam inuenire nō poſſumus, niſi hic diligentius inquiramus. Quæ tunc comprehendi dabitur quando ipſum conſpiciemus pacis auctorem. Pax eſt ſerenitas mentis, tranquillitas animi, ſimplicitas cordis, amoris vinculum, conſortium charitatis. Hæc eſt, quæ ſimultates tollit, bella compeſcit, comprimit iras, ſuperbos calcat, humiles amat, diſcordes ſedat, inimicos concordat, cunctis eſt placida, non quærit aliena, nihil deputat ſuum, docet amare, quæ odiſſe non nouit, neſcit extolli, neſcit inflari. Hanc ergo qui accepit teneat, qui perdidit repetat, qui amiſit requirat: quoniam qui in eadem repertus non fuit inuentus, abdicatur à patre, exhæreditatur à filio, nihilominus à Spiritu S. alienus efficitur.

C *Et cum hæc feceritis*] Id eſt, ſupradicta.

Oculi mei ſuper vos] Hæc vox Domini eſt, vox miſericordiæ, vox pietatis qui vt hæc ab homine fiant, miſericorditer præſtat [illegible] humana [illegible] quod poſſe dederit diuina Maieſtas. *Et cum hæc feceritis* dicit, id eſt, cum prohibueritis linguam veſtram à malo, & labia veſtra non fuerint locuta dolum: cum diuerteritis à malo, & feceritis bonum; cum inquiſieritis pacem, & ſecuti fueritis eam, tunc *oculi mei ſuper vos*. Hic oculi Domini reſpectio diuina vocatur, quæ ſuper iuſtos miſericorditer aperitur. Reſpexit enim Dominus Petrum, & ille verbi Domini recordatus eſt illicò, & amarè fleuit, quia ter Dominum negauit. Ergo oculi Domini, id eſt, reſpectio diuina & memoriam iuſtis tribuit, & intelligentiam, & à morte eos æterna, & à fame liberat ſempiterna. Sic enim & in alio ſcribitur Pſalmo. *Oculi Domini ſuper metuentes eum, vt eruat à morte animas eorum & alat eos in fame.*

Luc. 22. Pſal 33.

D Addidit *Et aures meas ad preces veſtras*] Aures Domini hoc in loco exauditio intelligitur diuina, quam Pſalmiſta totis viribus poſtulabat dicens: *Inclina Deus meus aurem tuam, & audi me*: Et, *Auribus percipe Domine orationem meam.* Et, *Fiant aures tuæ intendentes ad orationem ſerui tui*: & mille talia. Sed & Salomon vtrumque in oratione ſua, id eſt, oculos, & aures Domini ſimul comprehendit dicens: *Vt ſint oculi tui aperti, & aures tuæ intentæ ad orationes ſeruorum tuorum.* Sed licet frequenter Dominus audiat peccatores, iuſtis tamen multò amplior exauditio, & celerius promittitur, quando in precibus eorum paratas aures habere monſtratur. Noli ergo timere ô iuſte monache [illegible] omnium perſecutiones, ſeculique labores. Oculi enim Domini ſuper te ſunt, vt liberent te, & aures eius, vt audiant te. Tu autem tene vias eius, & ſpera in eum, & dic cum Apoſtolo. *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Deus pro nobis, vt oculi eius reſpiciant nos. Deus pro nobis, vt aures eius audiant nos. Deus pro nobis vt prædeſtinaret nos. Deus pro nobis vt [illegible]. Deus pro nobis, vt iuſtificaret nos. Deus pro nobis, vt glorificaret nos. Si Deus pro nobis, quis contra nos? [illegible] ſtinauit.

Pſal 44. Pſal. 85. Pſal. 129. Pſal. 16. Rom. 8.

a [illegible] u[illegible] peccatores eſſe [illegible] ſ[illegible]tis. [illegible] nob[illegible] [illegible] o [illegible], [illegible] rificari [illegible] [illegible], ſi p[illegible] bella [illegible] aduerſus Deum. [illegible] nus Si Deus pro nobis quis contra nos [illegible] D[illegible] vin[illegible], non lædit nos.

Eſa. 65 [illegible] *antequam me inuocetis, dicam vobis: Ecce adſum.*] O [illegible] manſuetudine, & benignitate plenum. N[illegible] expe[illegible] [illegible] m[illegible] at [illegible] m, ſed a[illegible] re[illegible] t per [illegible] tiorem. Nouit enim Dominus antequam petamus eum quid opus ſit nobis. [illegible] h[illegible] id [illegible], quia templum Dei ſumus, & Spiritus Dei [illegible] habitat in nobis. V[illegible] tiſſi[illegible] [illegible] n hab[illegible] illum [illegible] n habitatore audit Deus.

Quid dulcius nobis ab hac voce Domini inuitantis nos fratres chariſſimi?] Verè enim dulcis [illegible] vox Domini [illegible] [illegible] cl[illegible], qui eos ad [illegible] magna [illegible] multit[illegible] d[illegible] ſ[illegible] nā abſcondit timentibus ſe, inuitat. Factus eſt illis habitator, vt eos etiā non inuocantis exaudiat. Factus via, & p[illegible]ta, vt per illum ad illum veniant Factus paſtor, & [illegible] & paſcua, vt ab illo gubernati per eum ingrediantur, & egrediantur, & paſcua inueniant.

F

Ecce pietate ſua demonſtrat nobis Dominus viam vitæ.] Ipſe ergò Dominus, vt prædictū eſt, factus eſt nobis via, veritas, & vita. Vt iſte regia, vt per [illegible] gradientes, nō declinemus ad dextrā aut ad ſiniſtrā: ſed ad vitam, quæ ipſe eſt, perueniamus æternam: vbi non fletus vllus poterit eſſe, nec gemitus: vbi habebunt omnes ſancti amorem perfectum, timorem nullum, & gaudium ſempiternū. Ibi enim erit eis voluptas certa, cupiditas nulla, quoniam fruendo cœleſtibus bonis, ad quæ peruenire cupiebant, nihil eis deerit, quid vlterius [illegible] ipſi [illegible], & in illa regione perpetuæ ſecuritatis, ac pacis, perfectè beati, nec timoris ſtimulos paſſuri ſunt nec doloris.

G

Eph. vlt. *Succinctis ergo fide vel obſeruantia bonorum actuum lumbis noſtris.*] Elegantiſſimè enim, & more Prophetico B. Pater Benedictus duplex in hic monachorum poſuit cingulum. Cognouit autem, quia fides ſine operibus mortua eſt, & opera ſine fide vacua. Et ideo non ſimplum, ſed [illegible] textu monachorum voluit eſſe cingulum. Eſaias autem hoc ipſum dupliciter in Domino poſuit, dicēs: *Et erit iuſtitia cingulum lumborum, & fides cinctorium renum eius.* Vt enim ille fidem, & iſte poſuit fide. Vt ille iuſtitiam, & iſte bonorum actuum obſeruantiam. Omnium autem bonorum actuum obſeruantia non incongrue vocatur iuſtitia: ſicut ſcriptum eſt. *Iuſte, quod iuſtum eſt exequeris.* Fide enim lumbos mentis noſtræ ſuccingimus, ſi de ſancta Trinitate rectè ſentimus, & eā fideliter credimus. Bonorum actuum obſeruantia lumbos ſuccingimus, ſi in bonis operibus ſeduli exercemus, ſicut Apoſt. ait. *State ergo lumbos mentis veſtræ ſuccincti*, id eſt, in omni prælio viriliter præparati, & ab omnibus curis ſeculi expediti: Et ad Iob Dominus ait: *Accinge, ſicut vir, lumbos tuos.* Scriptura enim ſacra illos viros [illegible], qui via Domini fortibus, & [illegible] diſſolutis greſſibus ambulant. Lumbos verò viriliter accingere eſt, vel in opere, vel in cogitatione carnis & mentis luxuriā refrænare. Sed cur B. Iob dicitur? accinge lumbos tuos ſicut vir: niſi quia aliud eſt carnis luxuria, qua caſtitatem corrūpimus: alia vero luxuria cordis eſt, qua de caſtitate gloriamur. Dicitur ergo ei, accinge ſicut vir lūbos tuos, vt qui prius luxuriam corruptionis vi[illegible] erat, nunc luxuriam ſtringat elationis, ne de [illegible], vel de [illegible] ſtate [illegible] perbiat. In veteri Teſtamento Zona pellicea legimus circa lumbos: in Nouo autem Zona aurea [illegible] pe[illegible] [illegible] adulterium nō committatur, z[illegible] p[illegible] d[illegible] lumb[illegible] ſt circa lumbos, vt non videatur mulier ad concupiſ[illegible] zona aurea circa pectus. *Vt per ducatum Euangelij* [illegible] *itinera eius* Ducatum Euangelij, id eſt, ducatum [illegible] ne- qu[illegible] in altorſum Chriſtus, a[illegible] orſum ducit [illegible], ſe ipſa Domini geſta, vel [illegible] tiſſima verba, [illegible] Euangelij [illegible] ſe [illegible] uentes pe[illegible] tinet [illegible] ta pe[illegible] cu [illegible] ſt [illegible] na [illegible] diligenter [illegible] nuend[illegible] aut qui ſequunt[illegible], vel qu[illegible] [illegible] q[illegible] edica[illegible] angel[illegible] [illegible] nuſat [illegible] *dico vobis, quia vos, qui ſecuti eſtis* [illegible] *ratione, cū ſederit filius hominis in ſede Maieſtatis ſuæ ſ*[illegible]

Eſa. 11 Deut. 16. H Eph. 6. Iob. 38. Mat. 19.

ſuper

A
Matt. 19. *ſuper duodecim ſedes iudicantes duodecim tribus Iſrael.* Et ille, cui
Marc. 10. dicit: *Vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis*
Matt. 16. *theſauros in cœlis, & veni, ſequere me:* Et: *Qui vult poſt me venire,*
abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. & ſimilia. Cognouimus qui ſunt, ſc. qui relinquunt omnia, & qui vendunt, & dant pauperibus, & qui abnegant ſemetipſos, & tollunt crucem ſuam. Quem ſequuntur Chriſtum videlicet qui dicit eis; & ſecuti eſtis me: &, veni, ſequere me. Quomodo ſequuntur, videamus. Sequitur autem Chriſtũ, qui præceptis eius initur: qui per magiſterij eius veſtigia graditur: qui veſtigia eius, & itinera ſectatur. qui, quod Chriſtus docuit, & fecit, imitatur: ſicut Petrus hortatur di-
1. Pet. 2. cens: *Chriſtus paſſus eſt pro nobis relinquens nobis exemplum, vt ſequamur veſtigia eius:* exemplum ſcil. tribulationum, non deliciarum: contumeliarum, non gaudiorum: flagellorum, dolorum, opprobriorũ, ſpinarum, crucis, & mortis. Quo verò illi tendunt, qui per Euangelij ducatum currunt, melius videbimus, ſi prius vocantem eos Dominum audiamus: ait
Matt. 11. enim Dominus: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis,*
Matt. 25. *& ego reficiam vos.* Iterum dicit: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi.* & ſimilia. Liquet, ecce, vbi tendunt, qui per Euãgelij ducatũ pergunt, videlicet ad tantã gloriam, vt cum ſederit filius hominis in
B ſede Maieſtatis ſuæ, ſedeãt & illi ſuper duodecim ſedes, & iudicent duodecim tribus Iſrael; & vt refectioné æternam accipiãt; & vt regnum á conſtitutione mundi paratum percipiant. Vnde & apte verba B. Benedicti ſequuntur dicẽtis:

Vt mereamur eum, qui nos vocauit, in regno ſuo videre.] De vo-
Galat. 1. cationis Gratia ſic Apoſt. Paulus ad Galatas ait: *Miror, quod*
Gal. 1. *tam cito transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Chriſti* Et de ſe idem ait: *Qui me ſegregauit de vtero matris meæ, & vocauit per gratiam ſuam* Et iterum alibi dicit: *Obſecro itaq; vos ego vinctus in Domino, vt digne ambuletis vocatione, qua vocati eſtis, cum omni humilitate, & manſuetudine, cum patientia ſupportantes inuicẽ in charitate, ſolliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Vnum corpus, & vnus ſpiritus, ſicut & vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtra.* Hic autem qui nos vocauit B. Benedictus dicit, & ſubauditur vel ad gratiam fidei primum, vel ad religionis poſtea & conuerſionis habitum.

In cuius regni tabernaculo ſi volumus habitare, niſi illic bonis actibus currendo minimè peruenitur.] Manifeſtum eſt enim, quia
C beneſacientes, & nõ malefacientes cœleſtis regni taberna-
1. Cor. 6. cula poſſidebunt. Sic enim de malis Paulus Apoſt. ait: *Quia neq; adulteri, neq; molles, neq; maſculorum concubitores, neq; fures, neq; auari, neq; maledici, neq; ebrioſi. neq; rapaces regnum Dei poſſidebunt.* Nos autẽ ſi cupimus regnũ Dei poſſidere, in omnib. exhibeamos noſmetipſos ſicut Dei miniſtros; *in multa patiẽ-*
2. Cor 6. *tia, in tribulationibus, in neceſsitatibus, in anguſtijs, in plagis, in carce-*
Coloſ. 1. *ribus, in ſeditionibus, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs, in caſtitate, in ſcientia, in longanimitate, in ſuauitate, in Spiritu S. in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei. Per arma iuſtitiæ à dextris, & à ſiniſtris. Per gloriam, & ignobilitatem. Per infamiam, & bonam famam. Vt ſeductores, & veraces. Sicut qui ignoti, & cogniti. Quaſi morientes, & ecce, viuimus. Vt caſtigati, & non mortificati. Quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes. Sicut egentes, multos autem locupletantes. Tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes.* Et ſic per iſtos, & alios bonos actus currentes tabernaculi regni cœleſtis eſſe merebimur habitatores.

Pſal. 14. *Sed interrogemus cum Propheta Dominum dicentes: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in mõte ſancto tuo?*]
D Quamuis alij Doctores hoc in loco tabernaculum præſentem intelligãt Eccleſiã, beatus tamen Benedictus nõ minus repletus Spiritu S. habitationem cœleſtem, quod eſt regnũ æternum, per hoc voluit intelligere tabernaculum. Vnde &
Luc. 16. Dominus ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt, cũ defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Mons autem ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus intelligitur: de quo Eſaias
Eſa. 2. ait: *In nouiſsimis diebus erit præparatus mons domus Domini in verticem montium* In quo omnes electorum animæ perpetuo
Matt. 11. requieſcunt: ſicut idem illis Dominus ait: *Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris*

Poſt hanc interrogationem, fratres, audiamus Dominum reſpon-
Pſal. 14. *dentem, & oſtendentem nobis viam ipſius tabernaculi, & dicentẽ: Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam: qui loquitur veritatẽ* E
in corde ſuo; qui non egit dolum in lingua ſua, qui non fecit proximo ſuo malum; & opprobrium non accepit aduerſus proximum ſuũ: qui malignum diabolum aliqua ſuadentem ſibi, cum ipſa ſuaſione ſua à Pſ. 136.
conſpectibus cordis ſui reſpuens, deduxit ad nihilum, & paruulos cogitatus eius tenuit, & alliſit ad Chriſtum: qui timentes Dominum, de bona obſeruantia ſua non ſe reddunt elatos; ſed ipſa in ſe bona, non à ſe poſſe, ſed à Domino fieri exiſtimantes, operantem in ſe Dominũ magnificant, illud cum Propheta dicẽtes: Non nobis Domine, non nobis, Pſ. 113.
ſed nomini tuo da gloriã] Videamos per ſingula, & de omnibus, vt Dominus dederit, diſputemos. *Qui ingreditur ſine macula.* Hanc ſententiam B. Auguſtinus Prophetæ interrogationem; B. autem Benedictus Domini eſſe dixit reſponſionem: ſed quia ſecundum Ezechiel rotæ animalia ſequuntur, vterq; bene, vterq; rectiſſimè hanc ſententiam intellexit. Interrogatus enim Dominus, quis habitaret in tabernaculo ſuo, reſpondit. *Qui ingreditur ſine macula.* ac ſi diceret. Qui viuit ſine culpa, & cuſtodit ſe a peccati contagione, ipſe in meum intrabit tabernaculum. *Macula* intelligitur F
peccatũ. Nã & in Domini holocauſto animal nõ offerebatur, niſi immaculatum. Domini enim ſacrificium nil recipit maculatum. Vnde & ſponſus ſponſæ, Pulchra es, inquit,
amica mea, & macula in te non eſt. *Et operatur iuſtitiam.* Di- Cant. 4.
cta autem iuſtitia, quia iuris ſtatus. Eſt enim iuſtitia æquitas, vel rectitudo. Sed quia iuſtitia ex operibus conſtat, & fide, ille pleniter iuſtitiam operatur, qui rectè credens, totũ ſe in bonis operibus exercet. *Ingreditur ſine macula,* qui viuit ſine culpa. *Operatur iuſtitiam,* qui ſedulus, quæ præualet, agit bona. *Ingreditur ſine macula,* qui plangit commiſſa, & plangenda vlterius non committit peccata. *Operatur iuſtitiam,* qui diligenter in omnibus Domini cuſtodit præcepta. *Qui loquitur veritatem in corde ſuo.* Homo enim lingua loquitur, & ore, non corde, ſed quia os nõ loquitur, niſi quod ei à corde miniſtratur; rectè hic dicitur, *qui loquitur veritatem in corde ſuo* Ac ſi diceret. Non ſufficit linguæ, vt tantum veritatem loquatur ore, niſi eam à ſincero ſuſceperit corde. Siue enim bonum, ſiue malum loquatur lingua, fons illius hoc ipſum
cordi miniſtrat: ſicut ſcriptum eſt: *Ex abundantia enim cordis* Luc. 6.
os loquitur. Sunt enim alij, qui maligno ſpiritu repleti, aliud
ſimulate loquũtur ore, aliud meditantur in corde. De qui- G
bus Salomon ait: *Simulator ore decipit amicum ſuum.* Ideo Do-
minus ait: *Qui loquitur veritatem in corde ſuo:* hic habitabit in Prou. 11.
tabernaculo meo. *Qui non egit dolum in lingua ſua.* Idẽ ipſum, eſt enim in lingua dolum non agere, quod eſt in corde loqui veritatem. Aliquoties enim dolus profertur in lingua; ſicut hic dicitur per Pſalmiſtã. Aliquoties labijs pariter me-
ditatur, & corde: ſicut habes in Salomone: *Labijs ſunt* inquit, Prou. 26.
intelligitur inimicus, cum in corde tractauerit dolos. In lingua tantum profertur dolus ab homine, vt amicus videatur in ſermone, hoſtis in corde In labijs pariter meditatur dolus, & corde, vt inimicũ ſe eſſe corde ſimul demõſtret & ore. *Qui non fecit proximo ſuo malum.* Proximus hoc in loco intelligen-
dus eſt omnis homo. Vnde ſcriptum eſt: *Non adulterabis cum* Leuit. 18.
vxore proximi tui: id eſt, cum nullius hominis. Propter proximitatem enim ſanguinis, omnis homo homini proximus vocatur. Sanguis enim hominum ab aliorum ſegregatur
ſanguine animalium. *Qui opprobrium non accepit aduerſus proxi-* H
mum ſuum. Non accepit dixit, id eſt, gratum nõ habuit; nec libenter audiuit. Accepta enim illa dicimus, quæ nobis grata eſſe mõſtramus. Ille enim opprobriũ aduerſus proximũ ſuum accipit, qui detrahẽtis verba libenti animo accipit. Et hoc illis ſolet cõtingere, qui proximũ ſicut ſemetipſos nolunt diligere. De hoc enim fomite procedit, vt detrahentis verba libẽter poſſint audiri. Ille verò, qui ſicut ſemetipſum, ſic diligit & proximũ, quãtum nec de ſe, tãtum nec de proximo vult audiri opprobriũ. Quod ſi quis corde cogitans dicat. quis eſt homo, qui ſic inter homines ſine macula viuat? vt nec proximo faciat malũ, nec labijs loquatur dolũ
cum ſcriptũ ſit: *Non eſt homo qui viuo, & non peccet.* Audiat ſi- 3. Reg. 8.
bi Paulum Apoſt. reſpondentẽ. *Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti* 1. Cor. 6.
eſtis, ſed ſanctificati eſtis &c. Qui malignum diabolum. Diabolus Hebraice deorſum fluens interpretatur, eo quod ſuperbiæ põdere preſſus deorſum corruens cecidit. Græce autẽ diabolus criminator dicitur: quia ſicut à crimine criminator,

A & à ſuperbia ſuperbus, & ab iniquitate iniquus; ita à malignitate malignus vocatur. *Aliqua ſuadentem ſibi*, id eſt, peccata, & vitia. *Cuius ipſa ſuaſione*, id eſt, adhortatione, vel incitatione. *A conſpectibus cordis ſui reſpuens deduxit ad nihilum.* Diabolū enim iuſtus reſpuit, quando nec illi, nec ſuaſioni eius cōſentit. Ad nihilum eum deducit, quādo nec recipit ſuggeſtiones eius, nec nutrit. Adnihilatio ergo diaboli perfectio eſt monachi. Tunc enim in ſemetipſo fortis eſſe diabolus æſtimatur, quando ab illo miſer monachus vincitur. Tunc verò adnihilatur, quando à perfecto monacho, vt inermis vincitur, & reſpuitur. *Et paruulos cogitatus eius tenuit, & alliſit ad Chriſtum.* Paruuli cogitatus eius, id eſt, diaboli: mala ſunt eius initia ſuggeſtionum, quæ bene ſunt tenenda, ne male creſcant, & ad petram, id eſt, ad Chriſtum ſunt eliſenda, vt pereant, ne forte robur fortitudinis faciant, & contra nos nociua bella committant. *Qui timentes Dominum de bona obſeruantia non ſe reddunt elatos*, id eſt, non ſe ponunt, ſiue exiſtimant elatos, quia viribus ſuis aliquid boni agere poſſint, præſertim cum Dominus Apoſtolis dixerit: *Sine me nihil po-*
Iob. 15. *teſtis facere.* Nā velle bonum, & poſſe à Domino accipit homo. Elatus enim dicitur pro eo, quod ſeipsū ſuper menſuram ſuam eleuet, dum magnus ſibi videtur de his quæ agit
B operibus. *Sed ipſa in ſe bona non à ſe poſſe, ſed à Domino fieri exiſtimantes.* Superbi cupiunt in ſe, quod non faciunt prædicari. Humiles refugiunt quicquid boni operantur, agnoſci. Illi vitia ſua à ſe facta eſſe recuſant, & bona ſuis viribus facta turpiter iactant. Humiles, quia peccata commiſerint volūtarie cōfitendo ſemetipſos accuſant, & omnia bona ſua nō à ſe facta eſſe, ſed diuino munere deputant: & non à ſe, ſed
Pſal. 113. à Domino in ſe facta eſſe confirmant. *Operantem in ſe Dominum magnificant illum cum Propheta dicentes: Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.* Ille in ſe Dominum operantem magnificat, qui de bonis ſuis actibus non ſibi, ſed Domino gloriam tribuit. Operantem in ſe Dominum magnificare debet, qui ſine illo nihil boni agere valet. Cognouit enim Propheta, quia non eſt hominis dirigere vias ſuas, ſed illo diſponente Domini eſt dirigere greſſus eius. Ideò illi tribuit gloriam, à quo ſe cognouit accepiſſe omnia bo-
Coloſ. 3. na: ait enim Apoſtolus: *Omnia quæcunq; facitis, in nomine Domini facite.* Ergo totum nomini illi tribuat Eccleſia, à quo, & in quo nomine, virtutem accipit operandi recta, & hu-
Pſal. 113. militer, veraciterque dicat cum Propheta: *Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.*

C *Sicut nec Paulus Apoſtol. de prædicatione ſua ſibi aliquid imputa-*
1. Cor. 15. *bat, dicens: Gratia Dei ſum id, quod ſum.*] Fuerat enim antea blaſphemus, & perſecutor Eccleſiæ Paulus: ſed gratia Dei vocatus, & à ſynagogæ vtero ſegregatus, iā prædicator factus erat in Eccleſia fidelis, & rectus: ideo dicebat: *Gratia*
1. Cor. 15. *Dei ſum id quod ſum*: id eſt, per memetipſum ſui prauus, gratia Dei ſum rectus. Per memetipſum perſecutor, per gratiam Domini ſum modò Eccleſiæ defenſor. Per memetipſum blaſphemus, & impius, per Domini gratiam fidelis factus ſum, & pius. Et hoc eſt *gratia Dei ſum id, quod ſum*: id eſt, non meritis meis, ſed gratia Dei factus ſum de infideli fidelis, & de lupo paſtor, de perſecutore defenſor, & de prauo rectus, & de impio pius, Chriſtianus de Iudæo, & Apoſtolus de Phariſæo; & hoc eſt, *gratia Dei ſum id, quod ſum.* id eſt, non ſum, qualem dudum me fecit malitia, ſed qualem me mo-
D do Domini voluit eſſe gratia.

Et iterum ipſe dicit: Qui gloriatur, in Domino glorietur.] Nihil
1. Cor. 1. enim, vt prædictū eſt, homo habet aliquid boni, niſi quod
1. Cor. 4. accipit à Domino. Si ergo accipit, non glorietur, quaſi non acceperit, ne forte ſubtrahat, quod dedit largitor, vt remaneat vacuus, qui gloriabatur de alieno. Et alibi Apoſtolus:
Eph. 2. *Non ex nobis, Dei enim donum eſt; non ex operibus, ne quis glorietur.* Non ergo nobis, ſed nomini Domini totis viribus gloriam demus: quo nomine ſaluati ſumus, & in æternum ſaluari feliciter ſperamus. Non enim eſt aliud nomen in toto mun-
Eph. 3. do, in quo ſaluus fiat populus. Vnde & Apoſtolus ait: *Ipſi gloria in Eccleſia, & Chriſto Ieſu, in omnibus generationibus ſæculi*
Phil. 2. *ſæculorum amen.* Iſtud eſt ergo nomen, cui omnia genu flectunt: cæleſtium, terreſtrium, & infernorum: Et, *omnis lin-*
Phil. 2. *gua confitetur, quia hoc nomen*, id eſt, Dominus Ieſus Chriſtus, *in gloria eſt Dei patris.*
Matth. 7. *Vnde & Dominus in Euangelio ait: Qui audit verba mea hæc, & facit ea, ſimilabo eum viro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam ſupra* E
petram: venerunt flumina, flauerunt venti, & impegerunt in domū illam, & non cecidit, fundata enim erat ſupra petram. Sapiēs enim vir non ſuper arenam, id eſt, ſuper ſemetipſum, quia puluis eſt, & reuertetur in puluerem; ſed ſuper petram, illam videlicet, de qua Apoſtol. ait: *Petra autē erat Chriſtus*, domū ſuam 1. Cor. 10.
ædificat, id eſt, initium primæ conuerſationis, quaſi fundamentum domus ſuæ, & medietatem bonæ actionis, quaſi medium parietis ſui; & perſeuerantiam perfectionis, quaſi conſummationis perſeuerantiæ ſuæ ſuper fundamentum illud ponit: de quo alibi Apoſtol. ait: *Fundamentum aliud ne-* 1. Cor. 3.
mo poteſt ponere, præter id, quod poſitum eſt, qui eſt Chriſtus Ieſus. Ab hoc enim fundamento accipit vires, vt ædificetur domus, id eſt, omne monachi opus, & fortitudinem, ne pulſata tempeſtatibus, id eſt, tribulationibus tentationum deſtruatur. Stultus autem ędificat ſuper arenam; quia de opere ſuo non Deo, ſed ſibi tribuit gloriam. Sapiens autem ædificat ſuper petram, quia de omnibus operibus bonis ſuis non ſibi laudes tribuit, ſed Deo gratias agit; & largitori ſuo humiliter cuncta tribuit: quia ab illo ſe accepiſſe cuncta co- F
gnoſcit. Alio enim ſenſu hæc parabola maxime ad inobedientes reſpicit. Sic enim legimus: *Omnis qui audit verba mea,* Matth. 7.
& non facit ea, ſimilabo eum viro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam, & reliqua: id eſt, cum influxerint ſtillicidia paſſionum, cum aduenerint flumina, & torrentes, atque impetus tribulationum ex multitudine negligentiarum: *cum flauerint venti*, illi vtique, qui per iſtum aerem volitant, parati ad Chriſti aream ventilandum, ſicubi inueniant paleas, quas ad ludibrium ſuum rapiant, atque diſpergant, tūc irruent in domum illam, quæ ſine obedientiæ fundamento ædificata eſt; & fiet ruina illius magna. Non ergo pluuia, G
neq; flumina cum impetu deſcendentia; neq; venti validiſſimi commouere poterunt domum ſuper petram fundatā; vt ex hoc intelligas, quia qui ſeipſum non prodiderit, nec à ſeipſo fuerit motus, nulla ſuperueniēs tentatio deijcere eum poterit, aut mouere. Illud verò aliud ędificiū facile ſubuertitur, nō præ tentatione violentiæ, alioquin & illud ædificium deiecciſſet, ſed propter fundamenti, id eſt, propoſiti infirmitatem. Arena eſt res mobilis, & infructuoſa, quæ ſine dubio inſtabilitatē, atq; inconſtantiā deſignat animarū.

Hæc complens Dominus, expectat nos quotidie, his ſuis ſanctis monitis factis nos reſpondere debere.] Quod autem hæc complens Dominus ad ſuperiora bona, quæ de habitatore tabernaculi dixerat, reſpicit. Impleuit enim Chriſtus Dominus ſuperius dicta: ſermone impleuit, & opere. Prędicauit verbo, quod impleuit & actu. Ipſe enim in ſe impleuit, quod implere tabernaculi habitatorē præcepit. Ipſe enim ſine peccati macula ingreſſus eſt mundum: ipſe ſine peccato vixit in mundo, & ſine contagione peccati aſcendit in cœlum. H
Princeps enim mundi ad eum venit, ſed in eo nil, quod cōdemnaret, inuenit. Ipſe quamuis iuſtus Dominus iuſtitiam diligat, & ſemper vbique iuſtitiam operetur; tamen potiſſimum iuſtitiam operatus eſt, quando ſuperbum, fortemq; diabolum vinxit, & domum eius ingrediens vaſa illius, quę iniuſtè tenebat, abſtulit. Et ſibi ea fonte baptiſmatis lota in perpetua ſeruitia ſacrauit. Ipſe enim loquitur veritatem in corde, quia veritas eſt: & quod ore promit, opere complet. Ipſe enim ait: *Ego ſum via, veritas, & vita.* Ipſe non egit Ioh. 14.
dolum in lingua ſua, quia peccatum non fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius. Ipſe proximo ſuo non fecit malum, ſed econtrario fecit ei bonum, quando eum, id eſt, genus humanum, cuius per carnem factus affinis, & proximus, deſcendens de Ieruſalem in Iericho, id eſt, de cœlo in mundum. Inuenit eum à latronibus, id eſt, dæmonib. multis peccatorum plagis vulneratum, infundit vinum, & oleum, id eſt, auſteritatem pœnitentiæ, & refocillationem veniæ impoſuit: in iumentum ſuum, id eſt, corpori ſuo ſociatum, duxit ad ſtabulum, id eſt, fidelem eum faciens corpori Eccleſiæ. Et ſtabulario, id eſt, gubernatori præcepit Eccleſiæ, vt curam illius haberet, & de nouo, & veteri Teſtamento, quaſi de duobus denarijs eum prædicans gubernaret. Ecce quomodo Dominus Ieſus Chriſtus non fecit proximo ſuo malum, ſed miſericordiam in illum faciens præſtitit ei bonum. Ipſe enim Sapiens: quia ipſe eſt ſapientia patris. Super petram ſuam fundauit domum, quia ſuper

ſemetipſum

[illegible]

[illegible] charitatem non [illegible] per arma iuſtitiæ a dextris [illegible] infamiam, & [illegible] ſunt qui ignoti, & cogniti, Quaſi [illegible] & non mortificati [illegible] multos autem [illegible] & omnia poſſidentes.

[illegible]] Na[illegible] [illegible] Natura enim di[illegible] [illegible] quia [illegible] perfic[illegible] non valet nisi adiuto[illegible] Domino [illegible] & Apoſtolus ait: Nam velle adiacet mihi, perficere autem non inuenio. Vnde & hic [illegible]

Rom. 7.

Rogemus Dominum, vt gratia ſua iubeat nobis adiutorium mi[illegible] ſtr[illegible] ſic di[illegible] diſta[illegible] ſequitur humilitatis, [illegible] poteſt [illegible] tur, a ſubmi[illegible]

[illegible]

[illegible] requiren[illegible] te[illegible] non audit vocem [illegible] exemple, quod [illegible] tabernaculi ha[illegible]

Matt. [illegible]
Mat. [illegible]
Luc. [illegible]

Ergo [illegible] paranda ſunt corda [illegible] corpora noſtra ſanctæ præceptorum obedientiæ militatura. [illegible] noſtra ad [illegible] tandum [illegible] obſecrantem A[illegible] poſt[illegible] Obſecro [illegible] fratres, per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum. Et nolite conformari huic ſæculo, ſed reformamini in nouitate ſenſus veſtri: vt probetis, quæ ſit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Et [illegible] dicit: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentiis eius, ſed neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato, ſed exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viuentes, & membra veſtra arma iuſtitiæ Deo. Peccatum vobis non dominetur. [illegible] modo nobis iterum corda noſtra ſint præp[illegible] Apoſtolus ipſe ait: Dico autem, ſpiritu ambulate, & deſideria carnis ne perficiatis. [illegible] ipſe: Si ſpiritu viuimus, ſpiritu & ambulemus. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, [illegible] dentes. Tunc enim corda n[illegible] corpora in Domi[illegible] tua [illegible] opera tenebrarum [illegible] & [illegible] & induamur arma lucis & fructus [illegible] animarum. Opera autem carnis ſunt [illegible] fornicationes, immunditia, impudicitia, luxuria [illegible] contentio-

Rom. 12.
D
Rom. 6.
Gal. [illegible]
Gal. 5.

[illegible] vita [illegible] mus ex[illegible] po[illegible] [illegible] lice, gaudium, [illegible] tabernaculo, & [illegible] tur.

[illegible] Inſtituenda [illegible] la G[illegible] a[illegible] libu[illegible] & ad [illegible] a[illegible] cat [illegible] [illegible] Domini [illegible] in ſchol[illegible] ſi[illegible] cunt, & [illegible] & [illegible] chi in [illegible] que [illegible] futuro [illegible] debent [illegible] ple[illegible].

Pſal. 45.

In qua inſtitutione nihil aſperum, nihil graue [illegible] turos ſperamus] Inſtitutio en[illegible] buscam nihil [illegible] habet, [illegible] ait Dominus, ſua[illegible] & ſu[illegible]

A aspera, [illegible] Initiu[illegible] di[illegible] vel ordinario inte[illegible].

Sed & ſiquid paululum reſtrictius dictante æquitatis ratione] Æquitas eſt veritas & veritatis iuſtitia [illegible] dam animi viſum in [illegible] veraque a falſi diſtinguens. Mens hominis dum recta iudicat, [illegible] rat ſpiritus.

Propter emendationem vitiorum] Vitia nihil ſunt. Sed ubi bonitas deeſt, vitium eſt. Omnis enim natura opus Dei eſt. Opera enim quæ vitia dicuntur actus ſunt, non [illegible]. Quamquam per ſe agere dicuntur aliquid cum ea, & per ea totum egit diabolus, vel damnata dicuntur, cum ipſe pro his damnatur: & homines eum per liberum arbitrium his allectus trahit ad [illegible]. Et ideo in futuro ſæculo non erunt vitia, quæ in auctore ſuo diabolo damnabuntur, cum ille, ſcilicet damnatus, in gehennam, ut peccent homines, amplius poteſtatem hæc agere non habebit.

B *Vel conſirmationem charitatis proceſſerit*] Charitas Græcè, Latinè dilectio interpretatur, eo quod duos illigat. Unde & Apoſtolus ad Coloſſenſes ait: *Super omnia autem charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis.* Nam dilectio à duobus incipit, quod eſt amor Dei & proximi. Non enim temporalis debet eſſe charitas, & ſed obſervata continuo. Unde & alibi Petrus Apoſtolus ait: *Ante omnia mutuam vobis metipſis continuam charitatem habentes.* Perfecta enim charitas, & perpetuò conſervata in Deum & proximum [illegible] ætern[illegible].

Coloſſ.3.

1.Pet.1

Non illico pavore perterritus refugias viam ſalutis.] Sicut ſcriptum eſt: *Quia quis ponit manum in aratro, & reſpicit poſt tergum, aptus non eſt regno cœlorum.* Pavidi [illegible] non admittuntur ad prælium, ne & illi paventes [illegible] & alios pavere faciant. Non [illegible] qui [illegible] hoaverit, [illegible] qui perſeveraverit, ſalvus erit. *Nemo militans Deo* ait Apoſtolus, *implicat ſe negotiis ſæcularibus, ut placeat illi, [illegible] probavit.* Nam [illegible] certat in agone, non coronatur, [illegible] certaverit.

Luc 9

2.Tim.2.

Quæ non eſt niſi anguſto initio incipienda.] [illegible] ta, & anguſta via eſt, quæ ducit ad vitam: lata & ſpatioſa, quæ ducit ad mortem. Sed & Dominus diſcipulis ait: *Contendite intrare per anguſtam portam.* Oportet enim nos per multas tribulationes [illegible] cœleſtium.

Luc 13.

C *Proceſſu vero converſationis, & fidei.*] Pro illi dicit onuerſationis, augmentum virtutum, & profectum animæ, in quibus monachus quotidie augmentari debet, & creſcere. [illegible] Apoſtolus pro [illegible] bis orat [illegible] *Oramus, ut ambuletis digne Deo per omnia [illegible] centes, in omni opere bono fructificantes & creſcentes.* [illegible] monachus [illegible] novus eſſe [illegible] & proficere [illegible] in virtutem & quæ retro ſunt obliviſci [illegible], quæ priora ſunt, ſe extendere, donec ad [illegible] ſupernæ vocationis Dei, [illegible] Nam & quod fides in homine proce[illegible] augmentum & profectum faciat, Apoſtolus [illegible] verba [illegible] Domino dicunt: *Domine augenobis fidem.* Fides eſt [illegible] tatis confeſſio, & religionis fundamentum. Fides eſt credulitas, qua Deum confitetur, cultus & religio, quam illi credentes [illegible]. Dicta autem fides ab eo, quod fit illud, quod [illegible] que [illegible], qui ſit inter Deum, & hominem.

Coloſſ.1.

D Fides [illegible] dicitur, quando creditur, quod nondum [illegible]. Nam videre iam non poſſumus, quod videmus.

Dilatato corde] Dilatato corde dicit, id eſt, magnificato, & [illegible], in quantum homo [illegible] Dei profectus [illegible] in præceptorum ei[illegible] tudine creſcere [illegible]: *Viam mandatorum tuorum cucurri dum dilataſti cor meum.*

Pſ.118

Pſal.

[illegible] dulcedine. Inenarrabilis [illegible] de [illegible] ait. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, [illegible] abſcondiſti timentibus te, & perfeciſti [illegible]* & Apoſtolus [illegible] *oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis [illegible], quæ præparavit Deus diligentibus ſe.*

1.Cor.2.

[illegible] via mandatorum Dei] Sicut ſuperius de primo [illegible] ucurri, dum dila-

1.Cor.

[illegible] Apoſt[illegible] bentem N[illegible] A[illegible] D[illegible] eſt [illegible] tio [illegible] pus [illegible] ait [illegible] *non quaſi in incertum.* [illegible] *quaſi aerem verberans: ſed* [illegible] *digo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipſe reprobus efficiar.* E[illegible] ipſe Apoſtolus [illegible] *Certamen bonum certavi, cursum conſummavi, fidem ſervavi, in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ quam reddet mihi Dominus* [illegible]

Ut ab ipſius nunquam [illegible] Apo[illegible] ſt De [illegible]

In eius doctrina [illegible]] Non enim [illegible] Monaſterium [illegible] eſt. Monos [illegible] vocatur. [illegible] go monaſterium [illegible] teſt.

F

Paſſionibus Chriſti per patientiam participemur] Petrus Apoſtolus: *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens nobis exemplum, ut ſequamur veſtigia eius.* P[illegible] quia [illegible] patient[illegible] pro nobis [illegible] manifeſt[illegible] & non ap[illegible] Par[illegible] deſt[illegible]

Ut & regni eius mereamur eſſe conſortes] C[illegible] eſt, [illegible] hæredes [illegible] participes. C[illegible] qui [illegible] ſe[illegible] corde in Deo [illegible] Nam [illegible] bonorum [illegible] ſumus, & [illegible] de[illegible] St autem hæredes ſine dubio, & [illegible] tum. Amen.

Explicit Prologus.

REgula appellata eſt B. Benedicti [illegible] dicentium [illegible] Aliqui dicunt, Regula dicta, quod rectè ducit, nec aliquando alio trahit, vel quod regat, vel quod normam rectè vivendi præbeat, vel quod diſtortum, pravumque corrigat.

G

De quatuor generibus monachorum.

CAPUT I.

MOnachorum quatuor eſſe genera manifeſtum eſt.] Monachus Græca ethymologia vocatur, eo quod ſit ſingularis. In libris eſt [illegible] ſive Monazontas, ſingularis, ac ſolitariæ vitæ diſtinctione nominati ſunt. Unde colœgnens ſunt, ut ex [illegible] ione conſortij, Koino, bita- [illegible] quæ, ad[illegible] Koinobia vocantur. Iſtud ergo ſolum [illegible] antiquiſſimum monachorum genus, quod non modo temp[illegible], ſed [illegible] primo eſt, quodque per annos plurimos ſolum [illegible] Abbatis Pauli, vel Anthonij durauit ætate. C[illegible] in diſtinctis cœnobijs cernimus reſidere [illegible] cœnobiorum diſciplina à tempore prædicationis Apoſtolicæ ſumpſit exordium. Nā talis extitit omnis in Ieroſolymis illa credentium multitudo, quæ in actibus Apoſtolorum ita deſcribitur: *Multitudinis autem credentium erat cor unū, & anima una, nec quiſquā eorū, quæ poſſidebat, aliquid ſuū eſſe dicebat, ſed erant illis omnia cōmunia. Poſſeſſiones & ſubſtantias vendebant, & dividebant ea omnibus, prout cuique opus erat.* Talis, inquam, [illegible] omni Eccleſia, quales nunc per paucos in cœnobijs inuenire difficile eſt.

H

Act.4.

Primum [illegible] nobitarum.] [illegible] hoc non pro temporis [illegible] magnitudine poſitū intell[illegible] Cœnobitæ, genus monachorū, quos in cōmune [illegible] poſſumus [illegible] Cœnobium enim eſt monaſterium [illegible] id eſt, [illegible] vivendi [illegible] Cœnon [illegible] De hoc perfectorum numero, & una dixerim fœcunditate rad[illegible] ſanctorum [illegible] Anachoritarū, poſt hęc flores, [illegible] ſunt. Cuius profeſſionis principes hos, quos pa[illegible] memorauimus, ſanctū videl[illegible] Pauli [illegible]

A

[illegible] pudentes, [illegible] dominus [illegible] est, [illegible] ...nisi erunt a Deo, [illegible] tentationem [illegible] Propheta [illegible] us D[illegible] me, expugna [illegible] arma, & scutum, & exurge in adiutorium mihi.

Secundum genus est Anachoretarum, id est, Eremitarum. Anach[illegible], Gr[illegible] dicitur. [illegible] est mon. [illegible] bitatum [illegible] tra- [illegible] A[illegible] ontæ, ſucceſſores [illegible]

Hi. [illegible] Nouimus enim [illegible] Sed quia hom[illegible] eſt [illegible] ſingere greſſu [illegible] ad per- [illegible], grauat homo.

B

Sed monaſterii probatione diuturnā] Diuturnam, dicit, id eſt, [illegible] temporibus [illegible] bus probatam. Sicut enim [illegible] igne [illegible] probatur aurum, ita in monaſterio [illegible] aſtro, & reg[illegible] tribulatio, bonus probatur [illegible] monachus [illegible] probatum fa- [illegible] Regis Chriſti bene probatus ſabricetur [illegible]. Sicut ſcriptum eſt de ipſius [illegible] Regis per [illegible] Quaſi ſpon[illegible]. Co- [illegible] enim Chriſti [illegible] electi, inter quos bene pro- [illegible] computati ſunt [illegible] nachi.

Eſai. 61

Didicerunt contra diabolum multorum ſolatio iam docti pugnare.] Sicut [illegible] ſine agone, ſeu certamine non coro[illegible] connectatione, [illegible] præpoſitæ [illegible] poteſt [illegible] hæres exiſtere. [illegible] monachi decertare [illegible] paradiſi iucunditatem, & ex- [illegible] quæ [illegible] ſunt bona, [illegible] Dei, ſicut ve- [illegible], & cæteris, quæ ab [illegible] itur.

C

[illegible] fraterna ex acie ad ſingularem pugnam eremi, [illegible] conſolatione alterius, [illegible] manu, vel brachio cōtra vitia carnis, vel cogitationū Deo auxiliante pugnare ſufficiunt] Acies dicitur militum ordo militum ad bellandum contra diabolum. Ex qua iſte ſolus monachorū ordo ſecedens pugnaturus. Pugna vocatæ, quod primitus tribo [illegible] pugnis præliari incipiebāt. Nullus enim abſque certamine coronabitur: neq; gratia Dei deſerit quemquā, ſi cum alacritate, & bona voluntate pugnauerit contra vitia. [illegible] Vitia autē carnis omnibus nota ſunt, ſicut Apoſtolus ait; Manifeſta autem ſunt, inquit, opera carnis Quæ ſunt fornicatio, immunditia, & reliqua. ſicut iā ſupra [illegible] vitia carnis, [illegible] co- gitationū, ſicut [illegible] opere, & voluntatū. Aliquoties autē ſunt [illegible], poſt egredi- [illegible]

Galat. 5

D

[illegible] ex [illegible] lege pam [illegible] prohibe [illegible] eſt [illegible] cum, [illegible] ſrequenter pol- [illegible] ſatum [illegible] quæ vitia [illegible] propter vit- [illegible] ſignificatur, & [illegible] Dominitantu [illegible] ret [illegible]

[illegible] monachorum teterrimū genus eſt Sarabaitarum [illegible] egreſſe, [illegible] Reumitæ [illegible] genus, vel [illegible]

E

[illegible] pullulant [illegible] Qui [illegible] on [illegible] lab [illegible] vlur- [illegible] diſtricte [illegible] nten [illegible] B. Apoſtolus præ [illegible] pœnitentia, non ulla [illegible], ſed pernicioſiſſimum [illegible] cidit.

Qui nulla regula approbati experientia magiſtri, ſicut aurum fornacis. [illegible] nulla regula approbati, dicit. id eſt, nullius regulæ examinatione [illegible] erudit. Omnium enim recte viuentium vitæ [illegible] regulæ ſiue vocatæ Experientia, norma, vel doctrina, ab experimento d[illegible] Quorum [illegible] Sarabaitæ [illegible] imitantur vt viuant [illegible] voluptatibus ſoluuntur [illegible] pereant [illegible] diſciplina prob[illegible] vt aurum [illegible] molleſcunt vt plumbum. V[illegible] & ſequitur,

F

Sed in plumbi natura molliti] Aurum [illegible] poſitum, & totum [illegible] & probus monachus in camino regulæ poſitus [illegible] fortitudine [illegible] vt aduerſa æquanimiter toleret, & fulg[illegible] operum cunctis exempla [illegible] monſtret. Plumbum [illegible] in igne miſſum molleſcit. & [illegible] quando mon[illegible] probus in regula [illegible] poſitus tepeſcit [illegible] D[illegible] dicitur: Tanquam aurum in fornace probauit eum Dominus. De iſto autem, Quia tepidus es, incipiam te euomere de ore meo, dicit Dominus. Vnus ac[illegible] regnaturus [illegible] in cœlum [illegible] litus cum diab[illegible] virtutibus [illegible] [illegible] Vnde & ſequitur;

Sapien. 3. Apoc. 3

Adhuc operibus ſeruantes ſeculo fidem mentiri per tonſuram noſcuntur] [illegible] egit, in habitu [illegible] monaſterii monachum [illegible] habitu poſitus Seculi [illegible] non facere non ceſſat. Se[illegible] derio, nec cogitatione, nec opere [illegible] tantum per tonſuram, & [illegible] mentitur filium [illegible] tibus Domino vid[illegible] Dominus ait; Videbitis in veſtibus ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces, a fructibus eorum cognoſcetis eos.

Matth. 7

Qui bini aut terni, aut certe ſinguli ſine paſtore non Dominicis, ſed ſuis incluſi ouilibus, pro lege eis eſt deſideriorum voluptas] Sine paſtore dicit, id eſt, ſine Abbate [illegible] Chriſti videtur agere, qui dixit: Ego ſum paſtor bonus; qui [illegible] oues meas, qui cognoſco meas, quia cognoſcunt me meæ [illegible] ſtorem non habent [illegible] ouilibus manent. Dominum [illegible] nachorum ſunt monaſte[illegible] [illegible] plentes [illegible] lege tenent [illegible] plente [illegible] Vnde [illegible]

Ioan. 10

H

Cum quicquid putauerint vel elegerint [illegible] quod non voluerint putant non licere.] [illegible] dixit, non [illegible] amplius [illegible] hoſpi[illegible] imitatæ [illegible] putant in [illegible], & eligunt [illegible] [illegible] Dicentes [illegible] viuere, [illegible]

A [illegible] ab alijs [illegible] ſingularem [illegible] Neſcientes ſcriptum: *Væ ſoli, quia cum ceciderit non habet ſubleuantem.* Multa enim pericula ſunt ſolitario proxima. Primum,
Eccle. 4 quia ſibimetipſi in omnibus actibus ſuis placet, & nullum alium habet, qui opus eius probet. Deinde quæque illi vitia abundent, quæque virtutes deſint, non cognoſcit. In[illegible] humilitatem ſuam probet, neminem habet, obedientiam [illegible] non impendit, in iniurijs patientiam non oſtendit. Melius eſt ergo monacho, vt viuat in monaſterio cum diſciplina vnius patris, multorumque conſortio, & ab alio diſcat humilitatem, ab alio patientiam, vnus enim ſilentium, alter docet manſuetudinem. non faciat, quod vult: comedat, quod iubetur: habeat quantum acceperit: operis ſui penſum perſoluat, ſubijciatur cui non vult. Laſſus ad ſtratum veniat, ambulanſque dormitet, needum expleto ſomno ſurgere compellatur. Paſſus iniuriam taceat.

Quartum vero genus eſt monachorum, quod nominatur gyrouagum, qui tota vita ſua per diuerſas prouincias trinis aut quaternis
B *diebus per diuerſorum cellas hoſpitantur, ſemper vagi & nunquam ſtabiles.* Gyro circuitus dicitur. Ergo gyrouagus dicendus eſt ille, qui vagus, atque vagando aliorum cellas, pariterque caſas circuit. Ipſi & alio nomine Circilliones vocantur, qui ſub habitu monachorum huc, illucque vagantur venalem circumferentes hypocriſin. Circumeuntes prouincias nuſquam [illegible]ſſi, nuſquam fixi, nuſquam ſtantes, nuſquam ſedentes, ſemper & vbique.

Proprijs voluptatibus & gulæ illecebris ſeruientes.]Illecebræ dicuntur delectationis illicitæ, luxurioſæ voluptuoſæ ſiue turpiſſimæ, in quibus mollis, & diſſolutus monachus frequenter inuoluitur.

Et cum ſint iſti *per omnia deteriores Sarabaitis, de illorum omnium miſerrima conuerſatione* melius eſt ſilere, quam loqui.

Qualis debeat eſſe Abbas.

CAPVT II.

C QValem itemenim boni paſtoris in ſubſequentibus oſtendere volens Beatus Benedictus præmiſit, dicens. Qualis debet Abbas eſſe. Cui reſpondendum eſt affirmative. Bonus [illegible]. Talis, qualem Apoſtolus deſcribit
Tit. 1 dicens: *Sine crimine, ſicut Dei miniſtrum, non ſuperbum, non iracundum, non vinolentum; non percuſſorem, non turpis lucri cupidum, ſed hoſpitalem, benignum, ſobrium, iuſtum, ſanctum, continentem, vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt arguere.* Talis ſine dubio, & huiuſmodi debet eſſe.

Abbas, qui præeſſe dignus eſt monaſterio, ſemper meminiſſe debet, quod dicitur.] Dicitur enim, & vocatur Abbas, id eſt, pater. Si [illegible] pater eſt, paterno more filios, id eſt, monachos ſuos nutriat, paterno more diligat, & cum neceſſe fuerit, paterno more caſtiget, arguat, obſecret, & cum increpatione corripiat. Et ſi neceſſario excommunicationis [illegible], vel virgarum adhibuerit flagellum; nó [illegible], ſed [illegible] amore paterno, non cauſa in-
Deut. 16 [illegible], ſed amore iuſtitiæ. Scriptum eſt enim: *Iuſte quod iuſtum eſt exequeris.* Et quia iuſtus Dominus iuſtitiam diligit, Abbas, qui in monaſterio eius vices videtur agere iuſtitiam debet amare.
D

Et nomen maioris factis implere.] Multi namque Abbatum [illegible] ha[illegible]bere nomen maioris, id eſt, abbatis, ſed [illegible] adire laboris. Appetunt gloriam [illegible] & [illegible] mandato exer[illegible] laborem. Et [illegible] ferre ſermo[illegible] laguntnon pro[illegible] mercede. [illegible] nomen maioris habere, in bo[illegible] Deum [illegible] iuſtifica[illegible]

[illegible] *enim vices agere in monaſt[illegible] creditur, quando ipſius* [illegible] *pronomine, dicente Apoſtolo: Acc*[illegible] *adoptio*[illegible] *clamamus, Abba pater* [illegible] Abbas [illegible] vicem Chriſti agit [illegible] regni, [illegible] ſemper [illegible]

Catholice [illegible] and [illegible] & miſericord[illegible] gregem com[illegible] & [illegible], velut [illegible] ratione [illegible] pro[illegible] velut à filijs Abba[illegible]

Ideoq; Abbas nihil [illegible] *præceptum* [illegible] *abſit* [illegible] *debet aut docere, aut conſtituere, aut iubere.*] [illegible] enim doctrina duobus modis conſiſtit [illegible] verbis videlicet, & exemplis. Sicut idem B. Benedictus in ſubſequentibus ait: Cum aliquis, inquit, ſuſcipit nomen Abbatis duplici debet doctrina ſuis præeſſe diſcipulis [illegible] quod extra præceptum Domini ſit, in hac duplici doctrina debet Abbas docere. Scripturarum etenim diuinarum plenitudo & exemplis patrum referta, & verbis Doctorum eſt plena. [illegible] quod extra præceptum Domini ſit, debet docere; ſed [illegible] doctrinæ cum præceptis Domini debet in omnibus [illegible]tiſſime concordare. A præceptis enim Domini de[illegible] per [illegible] in omnibus, de quibus diſcipulos ſuos vult [illegible] *aut conſtituere*. Conſtituere dicit, diffinire, vel modum p[illegible] quod extra præcepta Domini ab Abbate fieri non [illegible] Modum enim, & conſtitutio Abbatum ſecundum D[illegible] omnibus debet [illegible] præcepta, ne aut remiſſe viuentes [illegible] in laqueum, aut [illegible] ſuſtinent[illegible] in nocuum [illegible] pellat murmurium. Abbatis ergo conſtitutio in vi[illegible] regia tectum [illegible] debet; ſcilicet, ne ſi plus fecerit, gregem ſuum laborare in ambulando dilectionis ſuſtineat detrimentum. Et ſi remiſſius, quam decet, nutriuerit eum, luxurioſe viuens labatur in tartarum. *Vel iubere.* Iubere dicit, præcipere, vel imperare, quæ ab Abbate extra præceptum Domini fieri non debent. Si enim, quæ ſecundum Domini præcepta ſunt, diſcipulis præcipiens imperauerit, & ab illis gratia, & à Domino mercedem recipiet ſempiternã. Si autem, quod extra præceptum Domini ſit, imperando præcepit, & diſcipulis damnum, & animæ ſuæ ingerit detrimentum. Et ideo nihil, quod extra præceptum Domini ſit, debet aut docere,
aut conſtituere, vel iubere. G

Sed iuſſio eius, vel doctrina fermentum diuinæ iuſtitiæ in diſcipulorum mentibus conſpergat.] Fermentũ enim à feruore nomen accepit. Quod hoc in loco charitatis ſignificat dilectione, quæ ad amorem diuinæ iuſtitiæ feruere facit, & excitat mentes; donec ad tantam eos dilectionis perfectionem perducat: vt nihil eis, præter creatorem ſuum diligere libeat. Ergo iuſſio, vel doctrina Abbatis in monachorum mentibus fermentum debet cõſpergere charitatis, vt nihil terrenum ſapiant, nihil vanum diligant, nihilque caducum concupiſcant; ſed diuinam ſemper amantes, tenenteſque iuſtitiam ad Redemptorem ſuum, & ad ſupernam feſtinent conſcendere patriam.

Memor ſit ſemper Abbas, quia doctrinæ ſuæ, vel diſcipulorum obedientiæ vtrarumq; rerum in tremendo iudicio Dei facienda erit diſcuſſio.] Hæc verba non indigent expoſitione, ſed potius Abbatibus, & monachis [illegible] incutiunt pauorem. Abbatis enim doctrinæ in hoc erit in tremendo iudicio diſcuſſio, vtrum de Sanctæ Trinitatis myſterijs fidei dogmate docuit, & vtrum, quæ ſecundum Domini præceptũ diſcipulos agere præcepit, prior ipſe compleuit, & quæ in alijs arguens emendauit, prius in ſeipſo correxit. Diſcipulorum enim obedientiæ in [illegible] illo die [illegible] men [illegible] facienda diſcuſſio vtrum veſtigia Domini [illegible]tes humi[illegible], vtrum [illegible] Abb[illegible] obedientes [illegible] ad mortem & omnia, quæ illis ab Abb[illegible] imperata [illegible] obedientes impleuerunt [illegible] Chriſti, & velut Chri[illegible] Abb[illegible] non ſit [illegible] obed[illegible] Ab[illegible] corde: quia [illegible]: *Qui vos audit, me audit.* [illegible] *Obedit pare*[illegible] *Domino.*

[illegible]

A[illegible] bus [illegible]

Tunc [illegible] a culpa [illegible] erit, vt

Si inquieto [illegible] *vm, & m*[illegible]

A Om[illegible] Ab[illegible] monachis ſuis tribuit, quādo eos moribus ſacris componit, verbis conuenientibus, & operibus ſanctis inſtruit. Vniuerſam curam exhibet, quando eis, quæ neceſſaria ſunt animabus, & corporibus, in quātum valet, miniſtrat. Diligentiā illis pariter exhibet & curam, quando illos internis ſanctis virtutibus exornat; & externis rerum ſubſtantijs temperanter gubernat; quando pro exterioribus rebus interiorem curam non deſerit; & pro interiori ſolicitudine exteriorem prouidentiam nō relinquit; ſed in vtroque temperatus exiſtens & diligentiam animarum, & curam illis exhibet corporum.

Paſtor eorum in iudicio Domini abſolutus, dicat cum Propheta Domino: Iuſtitiam tuam nō abſcondi in corde meo: veritatem tuam: & ſalutare tuum dixi:] Voluntas enim Abbatis talis debet eſſe, vt, quando poteſt prodeſſe, à prædicationis ſermone non ceſſet. Debitum quippe illi eſt superni patris gloriam per vocem prædicationis oſtendere; quanta in huius vitæ itinere tentationum antiqui hoſtis lateant aperire; & ſubditorum mala, quæ tolerare nō debet, leniter cum magna

B zeli aſperitate corrigere; ne, ſi minus contra culpas accendatur, culparum omnium reus ipſe teneatur. Ipſe tamen Abbatis ſermo, qui propter iuſtitiam, veritatem fit, & ſalutem, aliquando debet ſubiectorum vitia durius increpare, aliquando leniter arguere, & quæ, vel quibus, quando, vel qualiter dicat ſubtili indagatione diſcernere, & vnicuique ſecundum modum culpæ, cum diſcretione tamen, & tranquillitate mentis, iudicium imponere. Sit Abbas neceſſe, vt Paulus Apoſtolus ait, potens exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere. Clauis enim apertionis eſt, ſermo correptionis, quia increpando culpam detegit, quam ſæpè neſcit ipſe etiam, qui perpetrauit. Sunt, & erunt pleriquè monachi, qui per ignorantiam committere culpas non deſinunt, & ideo commiſſas non plangunt, ſed potius contra corripientem procaciter contemnentes inſurgunt, & ſui protervè admonitionem Abbatis ſpernunt. De quibus & ſubditur.

Ipſi autē contemnentes ſpreuerunt me.] Tunc enim mali monachi bonum Abbatem ſuū contemnentes ſpernunt, quādo

C præceptis eius humiliter non obediunt, quando ſalutaria mandata eius humiles non cuſtodiunt, ſed ſuperbientiā reprehendunt; quando ea, quę iubentur, implere deſpiciūt, & quę non iubentur implere impudici contendunt; quādo in agendis operibus pigri & tepidi, vel etiam deſidioſi, & in actibus ſuis murmuroſi efficiuntur pariter, & querulosi. Debent enim ſubiecti Abbati ſuo, velut membra capiti ſuo deſeruire, & præcepta eius, velut imperium Domini ſummo amore cuſtodire, & correctionem obiurgationis ſuis negligentijs adſcribere, non Abbatis ſeueritatem, aut diſciplinam reprehendere.

Et tunc demum inobedientibus curæ ſuæ ouibus pœna ſit eis præualens ipſa ſc. mors.] Quæ primis inobedientibus hominibus præualuit in paradiſo, ipſa nunc demum inobedientibus monachis quotidie præualet in mundo. Reliquerunt enim in paradiſo per inobedientiam Adam & Eua Domini præcepta; & tunc primum præualuit illis fortiter mortis æter-

Oſeæ 13. næ pœna. Sed Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui per Pro-

Philip 2. phetam ſuum dixit; *Ero mors tua ò mors, ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, factus obediens vſque ad mortem*, imperiū

D mortis deſtruxit, & à cordibus obedientium miſericorditer illam illuminauit, & pœnam illis funditus extinxit. Sed tunc demum inobedientibus ouibus, id eſt, monachis, qui Abbatis ſui, immò Domini Saluatoris relinquentes præce-

Pſal. 48. pta, ſua conantur implere deſideria, pœna ſit præualens ipſa mors; vt rectè de illis dicatur: *Sicut oues in inferno poſiti ſunt, mors depaſcat eos.* Merito enim qui boni magiſtri præcepta contemnunt talem mercedem recipiunt.

Ergo cum aliquis ſuſcipit nomen Abbatis, duplici debet doctrina ſuis præeſſe diſcipulis, id eſt, omnia bona, & ſancta, factis amplius, quam verbis oſtendere] Caput namq; ſunt ſubiectorum cunctī, qui præſunt, vt recta pedes valeant itinera carpere, per hoc proculdubio prius caput debent incedere. Neceſſe eſt vt Abbas, qui verbis ſubditos prædicat, viuendo eis veſtigia bonæ actionis oſtendat; & cum verba ſanctæ prædicationis dicit, prius in ſtudio bonæ actionis ſemetipſum euigilet, prius ſemper ſublimia facta exerceat, & tunc ad benè

E viuendū alios ſollicitos reddat. Prius ſe diſtricta animaduerſione corrigat, & tunc aliorum vitam loquendo componat. Prius punire propria fletibus curet, & tunc aliorum delicta puniendo denunciet. Et antequam verbis exhortatione inſonat, omne, quod locuturus eſt, operibus clamet. Illa namque vox libentius auditorum cor penetrat, quam dicentis vita commendat; quia, quod loquendo imperat, oſtendendo adiuuat, vt fiat.

Vt capacibus diſcipulis mandata Domini verbis proponere.] Subaudis, debet. Vt enim aduerbium hoc in loco pro, &, coniunctione poſuit. Capacibus dixit, id eſt, memorioſis, accommodatis, vel intelligibilibus, qui ea, quæ à magiſtris audiunt, velociter capiunt, memoriter retinent, & operibus complent. Proponere, dixit, id eſt, anteponere, quia capaces, & ſimplices diſcipuli, quæ prius viuaciter de præceptis Domini intelligentes audiunt, poſtea ſagaciter implere contendunt.

Duris verò corde, & ſimplicioribus.] Duris corde, dicit, id eſt, contumacibus, rigidis, vel incorrigibilibus. Simplicioribus autem illiteratis, & penè nullam in ſcripturis diuinis

F vel memoriam, vel intelligentiam habentibus.

Factis ſuis diuina præcepta monſtrare] Ille ergo, vt B. Gregorius ait, debet ad exemplum bene viuendi cæteris præeſſe, qui cunctis carnis paſſionibus moriens iam ſpiritaliter viuit; qui proſpera mundi poſtpoſuit; qui nulla aduerſa pertimeſcit; qui ſola interna deſiderat; qui ad aliena concupiſcenda non ducitur, ſed propria largitur; qui nulla illicita perpetrat, ſed perpetrata ab alijs, vt propria, deplorat; qui ita ſe imitabilem cæteris in cunctis, quæ agit, inſinuat; qui ſic ſtudet viuere, vt monachis ſuis in omni vita ſua bonum exemplum valeat demonſtrare; qui lacrymas, quas vult à ſuis auditoribus fundi, prius ipſe fundat, & ſic eos compunctione ſui cordis accendat. Et ſicut bene operantes ſubditos honore ſuperat, ita etiam factis, & vita tranſcendat.

Omnia verò quæ diſcipulis docuerit eſſe contraria in ſuis factis indicet non agenda.] Docet enim crapulam, ebrietates, & curas huius ſeculi, & omnia ſimul vitia, atque peccata diſcipulis eſſe contraria, à quibus omnibus neceſſe eſt, vt ille prius ſe abſtineat, & ſic alios abſtinere operibus, & verbis edo-

G ceat. Ad hoc enim eligitur Abbas, ne dicta ſua factis euacuet. Qui enim ad hoc eligitur, vt aliorum culpas corrigat, cauere debet, ne ab alijs reprehendenda committat. Non enim debet prædicationis officium ſuſcipere, qui neſcit cæteros bene viuendo præire. Prius ergo Abbas prauis operibus omnimodis alienus exiſtat, & ſic alios firma auctoritate coërceat. Neceſſe enim eſt, vt eſſe munda ſtudeat manus, qui diluere ſordes aliorum curat, ne tacta quæque deterius inquinet, ſi ſordida inſequens lutum tenet. Hinc per Prophetam dicitur: *Mundamini, qui fertis* Eſai 52.
vaſa Domini. Domini etenim vaſa ferunt Abbates, qui proximorum animas ad interna ſacraria perducendas in ſuæ conuerſionis fide ſuſceperunt. Apud ſemetipſos ergo, quantum debeant mundari, conſpiciant, qui ad æternitatis templum vaſa viuentia in ſino propriæ ſponſionis portant. Ergo quod non faciendum prædicat Abbas, ipſe non faciat; & quod faciendum prædicat, prius ipſe, neceſſe eſt, operibus impleat.

Ne alijs prædicans ipſe reprobus inueniatur.] Alijs prædicans prædicator ipſe reprobus inuenitur, quādo aliud loquitur,

H & aliud operatur. Aliud ſermonibus, aliud vero exercet operibus. Quod enim alijs prædicat operandum ipſe piger efficitur ad exercendum. Verbo viam rectitudinis oſtendit, ſed ambulare per eam negligit. Ad prædicandum alacer, ad operandū efficitur piger. Alijs tenendam prædicat viam iuſtitiæ, ipſe ſe nō vult ſaluari ſubdere diſciplinæ. Cui rectè conuenit, quod ſubditur.

Ne quando dicat illi Deus peccanti: Quare tu enarras iuſti- Pſal. 49.
tias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum] Nec ad vnumquemque pertinet, quod prædicat alijs, & ipſe non operatur, quod prædicat. Os enim debet eſſe iuſtum, quod iuſtitias Domini enarrare, & ſanctum audeat adſumere teſtamentum. Qui enim quæ prædicat, implere diſſimulat, & quæ facienda iudicat, implere non ceſſat, nec iuſtitias Domini enarrare, nec ſacroſanctum in prædi-

carto-

A cationis officium debet aſſumere teſtamentum. Scriptum eſt enim: *Non eſt digna laus in ore peccatoris.* Eccl.15.

Tu vero odiſti diſciplinam, & proieciſti ſermones meos poſt te.] Tunc enim ſubditus odit diſciplinā, quando ad correctiones iuſtas iniqua præſumptione remurmurat. Sicut ſcriptū eſt: Stulti enim deſpiciunt diſciplinam. Tunc autē ſermones Domini poſt ſe proiicit, quādo Abbatis ſui, vel Seniorum ſuorū iuſſionibus iuſtis obedire contemnit. Prælatus autem ſanctam diſciplinam odit, quando ſecundum regularia præcepta viuere cōtemnit, ſcripturæ diuinæ oblitus, quæ dicit: *Diſciplinam Domini, fili mi, ne abiicias, & audi cōſilium, & ſuſcipe diſciplinam, vt bene ſit tibi.* Vita etenim regularis tenentibus eam, diſciplina eſt ſalutaris. Poſt ſe ſermones Domini prælatus proiicit, quando quę de diuinis ſcripturis ſubditis prædicat implere ipſe diſſimulat. Qui enim curioſe aliena increpare feſtinat delicta, neceſſe eſt, vt ſua prouidè conſiderans per pœnitentiam damnet peccata, ne, dum alienum minimum publicè corripit delictum, ſuum maius tanquā autum abſcondat peccatū. Nam ſunt nonnulli, qui
Prou.5.
Prou.19.

B aliorum ſemper ante oculos habent errata, ſua autem pro nihilo ducunt, & in obliuionem ponunt, & poſt dorſum proiiciunt delicta. De quibus & apertè ſequitur:

Matth.7. *Et qui in fratris tui oculo feſtucam videbas, in tuo trabem non vidiſti.*] In fratris ſui oculo feſtucam Abbas videt, ſed in ſuo trabem non videt, quando vel minimas ſubiectorum ſuorum culpas publicè, & exaggerando iudicat, & ſua maiora paruipendens occultat, & emendare diſſimulat. In fratris oculo feſtucam videt, quando in corde alterius iracundiæ, pigritiæ, ſomnolentiæ, & cæterorum talium vitiorum eſſe vitium reprehendit; in ſuo trabem non videt, quando odij, ebrietatis, ſuperbiæ, & ſimilium talium crimen Abbas habens in corde habere ſe minimè recognoſcit, quando in aliorū cordibus leuia, quæ increpanda ſunt, cernit, & arguit, & quæ in corde ſuo ſunt grauia, nec videt, nec corrigit.

Act.10. *Non ab eo perſona in monaſterio diſcernatur.*] Non enim perſonarum acceptor eſt Deus; ſed in omni gente in his, qui timent eum, acceptū eſt illi. Et ideo ab Abbate in monaſterio perſona nō diſcernatur, nec accipiatur; quia à Deo nec diſcernitur perſona hominis, nec accipitur, ſed tantū opera

C bona, & accipit, & approbat. *Accipere enim perſonam in iudicio non eſt bonum,* dicit Salomon. Et in Leuitico ſcriptū eſt: *Non facies, quod iniquum eſt, nec iniuſtè iudicabis, nec conſideres perſonam pauperis, nec honores vultum potentis. Iuſte iudicabis proximo tuo.* Poſtquam verò ad monachatus de ſæculo quis venerit habitum, ſiue liber fuiſſet antea, ſiue ſeruus, ſiue pauper, ſiue diues, ſiue nobilis, ſiue ignobilis, non eſt ab Abbate diſcernendum, ſed vnumquemque ſecundum vitæ ſuæ debet vel caſtigare, vel amare meritum.
Prou.18.
Leuit.19.

Non vnus plus ametur, quam alius, niſi quem in bonis actibus, aut obedientia inuenerit meliorem.] Meritò ab Abbate ſuo monachus cæteris plus amatur, qui in bonis actibus, & obedientia melior cæteris inuenitur. Iuſtè etenim ille ab homine diligitur homo, qui bonis operibus, & Sancta obedientia honoratur à Deo. Neceſſe eſt, inquam, vt amore tali diligatur homo, qui ab immortali diligitur Deo. Pro enim Dei amore ſe talis monachus præ omnibus obedientiæ ſubdit, & in bonis omnibus actibus exercet; & ideo ab Abbate præ omnibus meritò diligitur, & amatur.

D *Non præponatur ingenuus ex ſeruitio conuertenti, niſi alia rationabilis cauſa exiſtat: Quod ſi ita iuſtitia dictante Abbati viſum fuerit, & de cuiuslibet ordine id faciat. Sin alias, propria teneant loca:*] Quod autem dicit, non præponatur ingenuus ſeruo, ſubintelligitur, in ordine, vel miniſterio. Non propterea, quia ingenuus eſt, aut ſuperiorem ordinis teneat locū; aut Præpoſiti, vel Decani teneat miniſterium, niſi alia rationabilis cauſa exiſtat. Rationabilis enim cauſa eſt, vt is, qui in Eccleſia melius poteſt cantare, & legere, vel omne officium implere, tali congruo cōſtituatur loco, vt dignè poſſit illud implere officium. Et ſi ita eſt intelligentia rationali præditus, & verbo, & operibus eruditus, vt Decanus poſſit eſſe, vel Præpoſitus, nihil illi vel ingenuitas officiat, vel ſeruitus. Sed ſi rationabilis exigit cauſa, & in ordine conſtituatur ſuperior, & in monaſterio prior. Hæc autem non tantum de ingenuis, vel ſeruili ordine faciendum eſt, ſed de cuiuslibet ordine, id eſt, ſiue de priori, ſiue de minori, ſiue de

E Sacerdotali, ſiue de Leuitarum, vel reliquorum ordine id faciat. Sin autem propria teneant loca, id eſt, propter potentiæ, vel ingenuitatis dignitatem alter non præponatur alteri, ſed vnuſquiſq; in quo ordinis loco venit, in ipſo permaneat.

Quia ſiue ſeruus, ſiue liber, omnes in Chriſto vnum ſumus.] Omnes in Chriſtum vnū ſumus, dicit, id eſt, vnū corpus Chriſti. Sic enim alio loco Paulus Apoſtolus ait: *In vno ſpiritu omnes nos, & in vno corpore baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue gentiles, ſiue ſerui, ſiue liberi, & omnes in vno ſpiritu potati ſumus.* Deus autem Dei filius, qui homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis perducere omnem ſexum, omnem ætatem, omnē conditionem, de vniuerſo genere humano redemit, & ex illis corpori ſuo electorū numero ſociauit, & ideo in Chriſto, ſiue ſerui, ſiue liberi omnes vnum ſumus. Gal.3.
Epheſ.6.
1.Cor.12.
1.Tim.2.

Et ſub vno Domino æqualē ſeruitutis militiam baiulamus:] Bonorum enim monachorum in hoc præſenti ſeculo vita in Chriſti eſt ſemper poſita ſeruitutis militia. Vnde & B. Iob ait: *Militia eſt vita hominis ſuper terram.* Quam ſub vno Domino æqualiter baiulamus: quia quamuis æqualiter nō viuamus, iugum Domini ſuaue, & onus eius leue in regulari vita degentes æqualiter promiſimus, & ſuſtinemus. Quæ regularis vita, quæ hic vocatur militia, ab omnibus monachis æqualiter eſt tenenda, & nec à ſeruis, nec à liberis, nec à prioribus, nec à minoribus aliquando licenter eſt violanda. Et ſi propter fragilitatem humanam ab ea contigerit deuiari, à quoquam vna emendetur neceſſe eſt pœnitentia, & vna teneatur in omnibus diſciplina. Vnde & apertè ſequitur,
Iob.7.
F

Quia non eſt perſonarum acceptio apud Deum] Nos perſonas accipientes diſcernimus, quia venientes in hoc ſeculū diſcretas eas inuenimus. Deus autem qui vniuerſos in initio de vno homine, & vna conditione creauit, perſonas nec accipit, nec diſcernit, ſed vnumquemque ſecundum opera ſua vel damnat, vel iuſtificat. Iniuſtos autem iuſtè, & meritò damnat. Iuſtos verò miſericorditer, & gratuito iuſtificat. Quos in prauis operibus ſuperbè viuentes inuenit, humiliat, & condemnat. Quos autem in bonis actibus humiliter viuentes inuenit, remunerat, exaltat. Vnde & hic ſequitur; Act.10.

G

Solummodo in hac parte apud ipſum diſcernimur, ſi meliores alijs in operibus bonis, & humiles inueniamur.] In his duabus rebus ſemper electi à reprobis diſcernuntur, id eſt, in vera cordis humilitate, & boni operis actione. Capitis enim, & corporis, id eſt, Chriſti, & Eccleſiæ vox eſt in Pſalmo: *Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta.* Nō ergo diſcernit Dominus à perſonis perſonas, id eſt, à ſeruis ingenuos, ſed ab operibus diſcernit opera, & à meritis merita, vt vnicuique ſecundū proprij laboris opera tribuat & præmia. Nam & illos, quos in bonis operibus, & virtutum meritis inuenerit meliores, & puritate cordis cęteris humiliores, eis præmiorum diſcretione congruas in regno cœlorū tribuet manſiones. Quam virtutū omnium matrem in omnibus Abbas tenere debet diſcretionē, & non perſonas diſcernere, ſed vniuſcuiuſque merito approbare, & omnes ſecundum merita operum ſincero corde diligere. Vnde & ſequitur; Pſal.42.

H

Ergo æqualis ſit ab eo omnibus charitas; vna præbeatur in omnibus, ſecundū merita, diſciplina.] In hoc enim æqualis debet eſſe ab Abbate omnibus charitas, vt in dilectionis habitu non diſcernat perſonas. Æqualiter enim debet de nobili diligere monachos, æqualiter de ſeruili conditione creatos. Sic itaque ſingulorū debet diſcernere merita, vt alteri alterius non præponat perſonā. Et ſi vnam, eandemq; ingenuitas, vel ſeruitutis perſona cōmiſerit culpam, vnam, eandemque ſuſtineant diſciplinā. Non enim honoris gratia alius in pœnitentia leuigetur, alius vero deſpectionis cauſa grauetur. Sed ita ab Abbate cenſura iudicij temperetur, vt non vna perſona leuius, altera grauius iudicetur.

In doctrina namq; ſua Abbas Apoſtolicam debet illam ſemper formam ſeruare, in qua dicit: Argue, obſecra, increpa: In hac itaque Apoſtolica ſententia B. Hieronymi, & B. Proſperi ponenda ſunt verba. Ait enim Hieronymus: Argue peccantes, conteſtare, ne peccent, increpa reſiſtentes. Sed hæc omnia cum patientia, & ſecundū doctrinā Proſper ante dixit: Eccleſiæ 2.Tim.4.

quippe

A [illegible] unitiores [illegible] patient[illegible] [illegible] offert [illegible] [illegible] imus [illegible] tuelli g[illegible] est [illegible] Sicut D[illegible] Euang[illegible] *tuum, vade, [illegible] fratrem tuũ.* [illegible] alnecrat [illegible] Obsec[illegible] [illegible] actibus [illegible] tenus ad perfectionẽ bo[illegible] operi[illegible]. Sin autẽ non audi[illegible] emendationẽ ad vo[illegible] dicit, increpa [illegible] & si vales, emenda, in omni tamẽ patientia, & doctrina. [illegible] modo in vna, eademq; [illegible] hæc tota impl[illegible] Aliter cognito temp[illegible] arguendus est pec[illegible] monach[illegible], vt declinet à mal[illegible]. Si [illegible] tempore, obsecrandus est, vt non [illegible] vitiat, sed in v[illegible] virtutibus [illegible] faciat bonum. Sin autem emend[illegible] ob secratus [illegible] apto tempore terre[illegible], & [illegible] pandus, [illegible] ethnicus, & publicanus. [illegible] B. Benedi[illegible] expositio[illegible]. Cum [illegible] diceret, argue, o[illegible], increpa ad[illegible]

Id est, miscens temporibus tempora, terror[illegible] blandimenta. Ac si diceret, [illegible] obsecrati[illegible] nis: & t[illegible] obse[illegible] nis. Et [illegible] ad [illegible] non [illegible] desperatiu[illegible] mergatur fouea, & blandi[illegible] Hinc & B. Gregorius ait. Miscenda est [illegible] lenitas cũ [illegible] tate. F[illegible] dũ quoddã ex vtroq; temperamentũ, vt neq; multa asperitate exulcerentur subditi, neq; nimia benignitate soluãtur. Omnis enim a[illegible] Abbate sagaciter exhibend[illegible] est cura, ne aliqua ex ouibus eius pereat. Vnde & sub[illegible]

[illegible] magistri, pij patris ostendat aff[illegible].] Dirum magistri, [illegible] grauitud[illegible] eius, vel magnitudin[illegible] aut dig[illegible] tas grandis honoris. Aliquotie[illegible] enim dirus [illegible] dignus intelligitur. Q[illegible] dicit, pij pa[illegible] affectu, subauditur in se habere. Alit[illegible] magnitudinẽ vel terror[illegible] quæ [illegible] magister exhib[illegible], vt lateantur [illegible] id est, [illegible] dium, sed habet [illegible] pij pat[illegible] affectũ. No enim [illegible] pulos terror de[illegible], sed de pij patri[illegible] procedere d[illegible] amore. Vt [illegible] antes magistri terror pro[illegible] corrigat, & bene agentes pius patris [illegible] mor refoueat. Vnde & apta expositio B. Bene[illegible] [illegible] tentia, qua dicit, [illegible] argue, obsecra, increpa, lucidissim[illegible] Ait enim de argutione.

Id est, in[illegible] quietos debet durius arguere.] Ait de obsecratione.

D *[illegible] bedientes autem, & mites, & patientes, vt in melius proficiant obsecrare,*

Ait de [illegible] epatione.

N[illegible] & [illegible] increpet, & corripiat admonemus.] Nul[illegible] arbi[illegible] expositio[illegible] Apostoli, quã B. B[illegible] nedictus [illegible] sententia.

Neque dissim[illegible] peccata delinquentiũ:] [illegible] enim dissimulanda sunt pecca[illegible] eorum[illegible] protelentur [illegible] cit[illegible] emendand[illegible] Celeriter hodie Abb[illegible] endat vnã; [illegible] sine dubio [illegible] debeat, habebit alterã. Ergo nõ tardans [illegible] quan[illegible] quem ta[illegible] grand[illegible] permitta[illegible].

Sed [illegible] vt præualet, amputet.] In hortu[illegible] dic[illegible] ne [illegible] ramos mittant, & [illegible] ramis

[illegible] valenius [illegible] possit amputat[illegible]

[illegible] de Silo.] [illegible] pre- | Reg. 2.
[illegible] nouerit, apud [illegible] templum [illegible] tione [illegible] dam [illegible] & auctoritate [illegible] Quæ [illegible] crab[illegible] sententiam.

[illegible] prima, [illegible] admonitione [illegible].] Honest[illegible] Honest[illegible] quasi ho[illegible] Intellig[illegible] capit[illegible], qui ea, quæ [illegible] intelligũt, & operibus implere cõtendu[illegible] bus excell[illegible] est [illegible] & [illegible] pec[illegible] secundum Domini præceptum, [illegible] verbis admonere præcepit, qui [illegible] tali [illegible].

F *Improbos autem [illegible] duros corde, ac superbos vel inobedientes, verborum, vel corporis afflig[illegible] peccati coerceat [illegible] scriptum, [illegible] verbis non corrigitur. Et [illegible] Percute filium tuum virga, & liberabis animam eius a morte.* | Prou. 18. Prou. 23.
Improbo[illegible] probitate ment[illegible] Dur[illegible] ces, vel contumaces, & [illegible] Hos autem, [illegible] bos, & inobedientes verboru[illegible] plo[illegible] peccat[illegible] debe[illegible] in altũ, & cũ consummatũ fuer[illegible] ret [illegible] qui [illegible] generat[illegible] C[illegible] stigatio aut[illegible] verbis, & [illegible] verberib[illegible] est [illegible] *[illegible] verbis non corrigit[illegible]* [illegible] | Prou. 18.
[illegible] beatu[illegible] virga[illegible] prũ est. P[illegible] liũ tuũ [illegible] & liberabis animã [illegible] morte. M[illegible] vehi[illegible] virga, quam [illegible] malè [illegible] tus sustineat pœnam. Melius hic ad[illegible] correctione[illegible] quas[illegible] generat[illegible] fructus in futuro genera[illegible]

G *Meminisse debet semper Abbas, quod dicitur, [illegible], quia cui plus cõmittitur, plus ab eo exigitur.*] Ne superbe[illegible] blaclatus [illegible] Meminisse debet semper Abbas quod di[illegible] id est [illegible] memores [illegible] fragil[illegible] de molli [illegible] Et ideo [illegible] & cum discretione [illegible] indagatione sagaci[illegible] & [illegible] caquisse[illegible] quã [illegible] natus [illegible] umba. Ardi[illegible] A[illegible] tem; Si p[illegible] ce[illegible] patus fu[illegible] q[illegible] instrue h[illegible] modi in spiritu [illegible]

H Cu[illegible] quod es[illegible] Abb[illegible] id est, pate[illegible] suos, id est, monachos suos, & t[illegible] se exhibeat [illegible] metur & [illegible] illis. Amentur [illegible] uis. In eade[illegible] Abb[illegible] & p[illegible] viscera, & [illegible] quorum ante nutrit materno, corri[illegible] paterno. Erg[illegible] fugenda præbe[illegible] G[illegible] egorius ait. Curandu[illegible] quippe est, vt [illegible] matrẽ pietas, & patrem exhibe[illegible] les ie qui præsunt, exhibeãt, quibus subiecti [illegible] cu[illegible] ment[illegible] quasi ad matri[illegible] recurrant. N[illegible] illud [illegible] bet A[illegible], qui [illegible] committitur, pl[illegible] exigitur. Cui en[illegible] plus in cura [illegible] ab eo

tequi-

A requirendi ratio plus exigitur. Quantos enim unuſquiſque Abbas in ſua accipit monachos gubernatione, de tantis redditurus eſt Domino rationem. Et ſi bene viuendo ſe ſaluum fecerit, & illos bene, & iuſte rexerit, de ſua ſalute gratiam, & de omnibus illis mercedem à Domino recipiet ſempiternam.

Sciatq́, quam difficilem, & arduam rem ſuſcepit, regere animas] Difficilem, & arduam rem dicit eſſe regere animam; quia tenuis, & laborioſa eſt, in comprehendendo ſubtiliſſima, & anguſta in examinando, & ideò laborioſa, & ardua in gubernando, grauis, & pigra in emendando, & propterea periculum imminet omni gubernatori, de illa in rationem reddendo.

Et multorum ſeruire moribus] Quia mores diuerſorum diuerſi ſunt monachorum, diuerſis impenſionibus indigent curarum; quia diuerſis vulneribus diuerſa medela impendenda eſt medicaminũ. Et ideo B. Benedictus diuerſorum hic morum, diuerſum hic poſuit curationis modũ dicens:

B *Et alium quidem blandimentis, alium verò increpationibus, aliũ ſuaſionibus; & ſecundum vniuſcuiuſq́ qualitatem, vel intelligentiam ita ſe omnibus conformet, & aptet.*] In expoſitione huius ſententiæ B. Gregorij ponenda ſunt verba: Ait enim. Sciendumque quoque eſt, quod aliquando ſubiectorum vitia prudenter diſsimulanda ſunt, ſed quia diſsimulantur indicanda. Aliquando & aperte cognita maturè toleranda. Aliquando verò ſubtiliter, & occulte perſcrutanda. Aliquando leniter arguenda, aliquando autem vehementer increpanda. Sed quia non vna, eademque cunctis exhortatio congruit, quia nec cunctos par morũ qualitas aſtringit, & ideò pro qualitate audientium formari debet ſermo Doctorũ, vt & ad ſua ſingulis congruat, & tamen à communis ædificationis arte nunquam recedat. Secundum vniuſcuiuſque ergo qualitatem, vel intelligentiã ſic ſe conformet, & aptet Abbas, quando cum magno magnus, & cum paruis efficitur paruus. Quando cum infirmis efficitur infirmus; vt infirmos ſaluos faciat. Quãdo forma factus gregi, humilibus humilitatis oſtendit formam, & obedientibus obedientiæ præbet exemplar. Similiter abſtinentibus, & vigilantibus, & orantibus, & omnibus bonis virtutibus cunctis ſibi ſubie-

C ctis normam præbet ſalutis. Nam & quando cũ Paulo veraciter dicit: *Quis infirmatur, & ego nõ infirmor: quis ſcandalizatur, & ego non vror.* & infra. Sic omnibus conformat, & aptat, bonam ſubditis oſtendit formã. Et quia dominus gaudet cum gaudentibus, flet cum flentibus, miſeretur miſeris, compatitur tribulantibus, condeſcendit ſenibus, & infantibus, quãdo etiã mente infirmos patienter tolerat, fragiles benigne corroborat, & ſecundum morum omnium qualitates, & paruulorum, ſiue ſtultorum intelligentias omnibus ſe compoſitum reddat, & aptum. 1. Cor. 12.

Vt non ſolum detrimenta gregis ſui ſibi cõmiſſi non patiatur, verumetiam in augmentatione boni gregis gaudeat.] Detrimenta, damna, iacturam, vel diminutionem gregis, dixit, quã eſſe in grege ſibi cõmiſſo Abbas nec pati, nec velle, in quantum valet, nec ſinere debet, ſed magis in augmentatione, id eſt, in amplificatione boni gregis gaudeat. Quia in numero boni gregis amplificatio, vel in virtutibus augmẽtatio profectus eſt boni paſtoris, & exaltatio. Bonorum, inquã, mo-

D nachorum multiplicatio ſalus eſt animarũ rectorũ, & honor gubernantiũ. Notandũ, quia in augmentatione boni, nõ mali gregis gaudium dixit eſſe paſtoris. Malorum enim multiplicatio, bonorum eſt tribulatio. Magis ergo detrimentũ facit eorũ multiplicatio, quã diminutio. Et magis iuſtis generat moeſtitiæ luctum, quã gaudium. Multiplicatione enim malorum infirmatur cõgregatio bonorum; & è contrario, augmentatione bonorum infirmatur cõuentus malignorũ. Et profectibus virtutum fortitudo debilitatur vitiorũ.

Ante omnia, ne diſsimulans, aut paruipendens ſalutem animarum ſibi commiſſarum, non plus gerat ſollicitudinem de rebus tranſitorijs & terrenis, atq́ caducis] Non enim debet Abbas diſsimulare, id eſt, ne diſsimulando fingere rem, de qua in diſtricto examine rationẽ debet Domino reddere, neq́ paruipendere debet ſalutẽ monachorũ ſuorum & pro magno exiſtimare curã rerum terrenarum, nec minus curare debet de ſalute animarum ſibi commiſſarum, & plus gerere curam de ſubſtantia rerum. Plus eſt enim, ait Dominus, *anima, quam eſca.*

E Nam ſollicite de rebus terrenis curare, & de animabus non curare, non eſt conſilium ſalutis, ſed mortis. Pro magno habere res tranſitorias, & terrenas, atque caducas, & paruipendere permanentem, & æternam, non eſt conſilium ſalutis, ſed ad perditionem. Paruipendere enim dicitur paruum æſtimare, vel contemptui habere, ſiue etiam aliquid magnum animo ſuperbo deſpicere. Pendere, dicitur enim æſtimare. Qui enim aliquid ſe eſſe conſiderat, & alium deſpiciens, aut paruum, aut nihil æſtimat, paruipendit in alto, quod inferius iacet eſſe magnũ. Nonnulli ſiquidem, quod in rebus animarũ cauſa ſunt prælati, toto cordis annisu ſecularibus rebus inſeruiunt. Hæc cum adſunt, exultant; ad has etiam, cum deſunt, diebus, ac noctibus curationum æſtibus anhelant. Nam vt ratio recta poſtulat, minus de tranſitorijs, & plus curare debemus de in æternum manſuris. Minus de terrenis, plus de cœleſtibus: Minus de caducis, & plus de manentibus ſolliciti eſſe debemus: quia non de terrenis, ſed de monachorum noſtrorum animabus rationem Deo reddituri ſumus. Vnde & ſequitur;

F *Sed ſemper cogitet, quia animas ſuſcepit regendas, de quibus & rationem redditurus eſt.*] Quia animæ ſubſtantia incorporea, & inuiſibilis, atque ignoræ originis eſt; ideo ad regendum laborioſa, & difficilis, & ardua res eſt. Cum multo enim laboris ingenio ad puritatẽ cogitationis eius peruenitur; & ideo cum diuturno difficultatis labore peccati eius vulnus medetur. Multa enim peccatorum vulnera voluntariè ſuſcipit anima, ſed vt ſanetur, multum inuita recipit medicinã. Nam ſi diſcretè, & rationabiliter animabus vulnerata ſpiritualia medicamina ab Abbate fuerint miniſtrata, & ille animæ medelam, & ille à Deo recipit gratiam. At verò, ſi animabus infirmis ſpiritalia medicamina neglexerit miniſtrare, de omnibus ſibi ſubditis cogetur ponere rationem.

Et ne cauſetur de minore fortè ſubſtantia:] Ne cauſetur, dicit, id eſt, ne quereletur. Cauſatur enim, qui queritur latur. Et qui pro paupertate caducarũ murmurat rerum, iniuſtam querelam deponit contra Dominum. Neſciens, quia ſicut *in camino ignis probatur aurum*, ita in paupertatis fornace probatur vita monachorum. De minori ſubſtantia dicit, id eſt, de paucitate rerum terrenarum. Subſtantia autẽ hic abuſiuè pro terrenis poſuit rebus. Nam ſubſtantia ab eo propriè dicitur, quod omnis res ab ipſa ſubſiſtat. Cum inſunt octo, id eſt, quantitas, cognitio, ſitus, habitus, facere, pati, vbi, quando: quam Græci vſiam vocant. Prou. 17.

G *Meminerit ſcriptum, Primum quærite regnum Dei, & iuſtitiam eius; & hæc omnia adijcientur vobis.*] Primũ à nobis id eſt, ſummopere, ſummo ſtudio, & tota cordis intentione Domini quærendũ eſt regnum; & ſic ab illo nobis neceſſarium ſperandũ eſt terrenũ ſubſidiũ. Primum à nobis quærenda eius iuſtitia, & poſt ab illo nobis neceſſaria ſperanda eſt terrena ſubſtantia. A Domino enim quærendũ eſt & regnũ æternũ, & terrenũ ſubſidiũ. Illud quaſi permanens bonum, iſtud quaſi tranſitorium: ſed tamen in via huius vitæ neceſſariũ. De hac enim ſententia B. Auguſt. ait: Quid interſit inter bonũ, quod appetendũ eſt, & neceſſariũ, quod ſumendum eſt. Hanc ſententiam declarauit, cum ait: Quærite primum regnũ Dei, & reliqua. Regnum ergo, & iuſtitiam Dei bonum noſtrum eſt & hoc appetendum, & ibi finis cõſtituendus, propter quod omnia facimus, quæcunq́ facimus. Sed Matth. 6.

H quia in hac vita militamus, vt ad illud regnum perueniamus, quę vita ſine his neceſſarijs agi non poteſt, apponentur hæc nobis, inquit Sed vos regnum Dei, & iuſtitiam eius primum quærite. Cum enim dixit, primũ, ſignificauit, quia hoc poſterius quærendum eſt, non tempore, ſed dignitate. Illud tanquam bonum noſtrum, hoc tanquam neceſſariũ noſtrum. Et hoc neceſſarium propter illud bonum, quærendum eſt a vobis.

Et iterum. Nihil deeſt timentibus eum.] Qui enim Deum habet, per quem cuncta creata ſunt & in quo manent, & conſtant omnia, nihil minus de ſpiritali, aut terrena poteſt habere ſubſtãtia. Potens eſt enim Deus & ſpiritalibus, & carnalibus delicijs plenam, & etiam in ſeculi huius deſerto pręſtare menſam. Qui verò caſto timore timet Dominum, in quo omnis plenitudo rerum, & copia manet virtutum, nihil minus habere poteſt de ſubſtantia Pſal. 33.

ſpiri-

A ſpiri[illegible] æterna perdita. Scriptum quippe eſt: Timenti Dominum benè erit in extremis, & in diebus conſummationis illius benedicetur. Et, Qui timent Dominum, ſperauerunt in Domino, adiutor eorum, & protector eorum eſt. Eccl. 1. Pſal. 113.

Sciatque, quia ſuſcepit animas regendas præparet ſe ad rationem reddendam.] Qui enim ſuſcipit aliorum animas ad regendum, nec ignorat de illis eum Domino ponere rationem, & rectæ prædicationis verbo, & bonorũ operum eos docere debet exẽplo, quatenus & æterno iudici placere benè viuendo ſtudeat, & exemplum bonæ vitæ ſubditis præbeat, & ea, quę in eis corrigenda ſint ſagaciter deprehendat, & velociter, vt præualet, corrigat, & ad hoc conſilium Salomonis dicentis audiat: Fili mi ſi ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam, illaqueatus es verbis oris tui, & captus proprijs ſermonibus. Fac ergo, quod dico fili mi, & teipſum libera. Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum, &c. Spondere namque pro amico, eſt alienam animam in periculo ſuæ conuerſationis accipere. Apud extraneum manus defigitur, quando mens [illegible] tur. Illaqueatur igitur verbis oris ſui, dum ratione conſtringitur, ne eius vita ad aliud, quam admonet, relaxetur. Vnde apud diſtrictum iudicem cogitur tantum in opere exſoluere, quanta eum conſtat alijs voce præcepiſſe. Quiſquis enim ad viuendum alijs in exemplo præponitur, non ſolum vt ipſe benè viuendo vigilet, ſed etiam vt amicum prædicando ſuſcitet admonetur. Etenim vigilare benè viuendo nõ ſufficit, ſi non & illum, cui præeſt, à peccati torpore disiungit. Ergò ſic Abbas & ſe cuſtodiendo, & alios ſuſcitando viuat, vt non pœnaliter Domino rationem reddat, ſed ab illo lætus præmia æterna recipiat. Prou. 6.

B

Et quantum ſub cura ſua fratrum ſe habere ſcierit numerum, agnoſcat pro certo, quia in die iudicij ipſarum omnium animarum redditurus eſt Domino rationem, ſine dubio addita & ſua anima.] Secundum numerum ergo fratrum numeri quantitatem redditurus eſt Abbas [illegible] reddendo Domini iudicio rationem. Et ſi cum iuſta ſalui fuerint illo, & ſalutis propriæ, & fratrum gubernationis accipiet præmium. Sin autem eum iniquã propria actã, & ſubditorum gubernatio damnarit multa, ſecundum malorum quantitatem recipiet damnationem. Sicut enim de animabus ſubditorum ſuorum, ita Abbas & de ſua redditurus eſt Domino rationem. Et ideò & illorum, & ſuam vigilanter, & prouidè debet gerere curam & nec pro illorum ſuam, nec pro ſua illorum debet negligere vitam. Teneat neceſſe eſt Abbas exteriùs, quod pro illorum voluntate ſuſcepit: ſeruet interiùs, quod Domino pro & ſua ſalute promiſit.

C

Et ita fiet, vt timens futuram diſcuſſionem paſtoris de creditis ouibus, cum de alienis ratiocinijs cauet, redditur de ſuis ſollicitus.] Inferiores enim paſtores ſummi Paſtoris, id eſt, Chriſti, qui dixit, Ego ſum paſtor bonus, ſolliciti ſemper, & de ſuis actibus, & de creditis ouibus futuram timere debent diſcuſſionem, ne quando increpando dicat illis Deus: Quod fractum erat, non alligaſtis. & quod abiectum, non reduxiſtis. Et cum ipſi limpidiſſimam aquam biberitis, reliquam pedibus veſtris turbabatis, & oues meæ quæ conculcata pedibus veſtris fuerant, paſcebant, & quæ pedes veſtri turbauerant, hęc bibebant, &c. Hanc autem increpationis vocem Abbates ne audiant, & ſubditorum ſuorum ſagaciter expleant curas, & ſuas prudenter agere non deſiſtant. Et ſic in propriam ſollicitudinem feruëant, vt à ſubditorum cuſtodia non recedant. Dignum quippe eſt, vt hi, qui præſunt alijs, oculos apertos habeant, & hinc inde vigilanter aſpiciant. Intus & foris pleni ſint oculis, vt inſidias antiqui a longè proſpiciãt hoſtis; vt intus ſe diligenter cuſtodiant, foris vt alijs benè viuendi exemplum præbeant. Et hoc modo, dum de alienis ratiocinijs cauet, redditur de ſuis ſollicitus Abbas, id eſt, dum de ſubditorum ſuorum ratiocinijs cauet, Domino reddit rationem; redditur, id eſt, fit, de ſuis ſubauditur ratiocinijs ſollicitus. Sollicitè enim cogitet, quia & de ſuis actibus, ſicut & de omnũ ſuarum ratione in tremendo iudicio redditurus eſt Domino. Inter ratione, & ratiocinatione ita diſtinguunt: Ratio, mentis motus quidam eſt animi vera à falſis diſcernens. Ratiocinatio autẽ rationabilis eſt ſubtilis diſputatio. Qua bene cauet [illegible] Domino ponere rationẽ, qui & ſe cuſtodire, & ſubditos benè regere iuſte nouit. Ioan. 10 Ezech. 34

D

Et cum de admonitionibus ſuis emendationem alijs ſubminiſtrat, ipſe efficitur a vitijs emendatus.] Dignum valde eſt, vt qui alijs panem vitæ miniſtrat, ipſe tamen non pereat. Qui enim fratribus cauſa dilectionis verbum præbet ſalutis, ipſa dilectione efficitur emendatus à vitijs. Charitas enim cooperit multitudinem peccatorum, ſicut ſcriptum eſt: Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ ſaluabit animã eius à morte. Et cooperit multitudinem peccatorum ſuorum. Iuſtè ergo his, qui alios admonitionibus ſuis ab errore liberat vitiorũ, prior a proprijs iuuante Domino liberabitur vitijs. Vitia enim dicuntur peccata, quæ per ſe nihil ſunt, ſed, vbi bonitas deeſt, vitium eſt. Omnis enim natura opus eſt. Opera enim mala, quæ vitia dicuntur, actus ſunt, non res. Sed priuatione boni hoc nomen accepit. E Iacob. 5

CAPVT III.

De adhibendis ad conſilium fratribus.

IDeò ab Abbate ad conſilium fratres adhibentur; quia ſcriptum eſt. Diſſipantur cogitationes, vbi non eſt conſilium. Vbi vero plures ſunt conſiliarij confirmatur. Item, Vnguento, & varijs odoribus delectatur cor, & bonis amici conſilijs anima dulcorabitur. Cum diſpoſitione initur bellum, & erit ſalus, vbi multa conſilia ſunt. F Prou. Prou. Prou.

Quoties aliqua præcipua agenda ſunt in monaſterio.] Monaſterium enim, vt prædictum eſt, etiam vnius monachi habitatio dicitur. Sed quærendum eſt, ſi vnius habitatio propriè monaſterium vocatur, propter idioma græcæ linguæ, qua dicitur monas vnum. Cur multorum habitatio in vno poſitorum monaſterium dicatur, niſi forte, vt arbitror, propterea, quia vna fides, vnum baptiſma, cor vnum, & anima vna eſt in omnibus benè, & iuſtè viuentibus monachis, ſicut priùs in religione rectè credentium & benè viuentium fuit. Vnum enim velle in omnibus rectè viuentibus monachis manet. Vni Domino ſeruiunt, ſub vno Rege militant, & vnum Chriſti corpus effecti eundem vnum Redemptorem adorant: & ideò vna illorum omnium habitatio non incongruè monaſterium vocatur.

Conuocet Abbas omnem congregationem, & dicat ipſe vnde agitur.] Vnde agitur, dicatur, id eſt, vnde conſiliandum, vel vnde requirendum eſt. Inter congregationem autem, & conuocationem hoc intereſſe priores dixerunt. Congregatio & de hominibus, & de brutis animalibus, & de lapidibus, vel alijs quibuſuis inſenſibilibus rebus dici poteſt; quia congregari vel vocibus, vel alio quolibet modo poſſunt. Conuocatio autem non, niſi de hominibus rationabibbus fieri poteſt, qui proprijs nominibus conuocantur: quia conuocari proprium eſt eorum, qui audire, ac diſcernere norunt. G

Et audiens conſilium fratrum, tractet apud ſe, & quod vtilius iudicauerit, faciat.] Priùs enim Abbas de agendis rebus monaſterij, vel aliarum quarumcunque rerum agendarum à fratribus omnibus in vno poſitis pariter conſilium petat; & quod conſilium vnuſquiſque dederit, libenter audiat, & poſtea in ſecreto cum ſenioribus tantum fratribus, qui vtilius, quiuè inutilius conſilium dedit, ſubtiliter & acutè diſcernat. Et tunc quod melius iudicauerit, id eſt, diſcreuerit, implere ſatagat. Iudicare enim diſcernere dicitur. vt illud: Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam. Pſal.

Ideò autem omnes ad conſilium vocari diximus: quia ſæpe iuniori Dominus reuelat, quod melius eſt.] Scriptum eſt enim: Si iuniori reuelatum fuerit, ſenior taceat. Sæpe enim propter humilitatis gratiam iuniori Dominus reuelat, quod ſenioribus celat. Non enim perſonarum acceptor eſt Deus, ſed in omni ætate, conditione, ſexu, & gente his, qui timent Deum, acceptum eſt illi: & in quibus vult de omnibus his ſpiritu Domini miſericorditer ſpirat; & gratiam ſapientiæ benignus miniſtrat. Non enim Daniel, & Samuel ætatem diſcernit, ſed gratiam numinis. Canities enim ſunt, dicit ſcriptura, ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita immaculata. 1. Cor H Act. Sap.

Sic autem dent fratres conſilium cum omni humilitatis ſubiectione, vt non præſumant procaciter defendere quod eis viſum fuerit, ſed magis in Abbatis pendeat arbitrio, vt quod ſalubrius eſſe iudicauerit eſſe, ei cuncti obediant.] Sic enim Abbas [illegible] bene [illegible] dire, vt nullus ex illis [illegible] audeat

A prehendere, ſed potius tanquam patri filij, vel membra capiti, ſic ei concorditer humiliter ſeruiant, & obediant ſubditi. Præcepta quoq; eius, ſi ſecundum Domini ſunt mandata, velut imperium Domini ſummoperè cuſtodiãt, & implere toto amore contendant; & hoc eſſe ſanctum, hoc ſibi ſalubre, ac neceſſarium iudicent, quod Abbati ſuo placuerit, non quod ipſi ſibi faciendum elegerint. Et ita obedientiæ, ac patientiæ virtute fundati Abbatis ſui non diſcutiant conſtituta, ſed faciant. Et quando rigor exigit diſciplinæ, vt ſeueriter arguantur, acceptam correptionem magnanimiter ferant, nec moribus eorum, à quibus fuerint obiurgati, ſed ſuis negligentijs, quod caſtigantur, adſcribant.

Sed ſicut diſcipulis conuenit obedire magiſtro: ita & ipſum prouide, & iuſtè condecet cuncta diſponere.] Debet enim Abbas ſubtili ſemper examinatione bona, malaq; diſcernere, & quæ, quibus, quando, vel qualiter congruant ſtudioſe cogitare; & ſic prouide, & iuſte cuncta diſponere; & propterea à B cunctis illi diſcipulis, vtpote rationali patri conuenit, obediri. Hinc inde ergo, vt beatus ait Gregorius, qui præeſt ſe circumſpiciat, vt & ſibi, & ſubditis viuat, vt bonum quod faciant, & intra ſinum mentis abſcondat, & tamen ex eo ad profectum ſequentium exemplar rectę operationis impertiat, vt ſubditorum culpas animaduertens corrigat, nec tamen ſuperbiens intumeſcat, vt quædam leniter correpta toleret, nec tamen diſciplinæ vincula eadem lenitate diſſoluat. Et quædam tolerando diſſimulet, nec tamen [illegible] creſcere diſſimulando permittat. Vnde magnopere curãdum ſibi eſt, vt qui regendis hominibus præſi[illegible]tur, apud ſe intra ſecretarium mentis in Cathedra præſideat humilitatis, & vigilanti oculo inceſſanter aſpiciat, cui quandoque iudici ipſe de his iudicandis aſſiſtat; vt quanto nunc ante eum, quem non videt, ſollicitus trepidat, tanto eum, cum viderit, ſecurior [illegible]nat.

In omnibus igitur omnes magiſtram ſequantur regulam.] Quod dicit, in omnibus, ſubauditur præceptis eiuſdem regulæ. C In officijs cum diuinis, & in actionibus humanis, in cibo ſcil. & potu, in veſtimento, & calceamento, in vigilijs & orationibus, in ſomno, & ſilentio, [illegible] competentibus, & in laboribus, & in omnibus omninò eiuſdem regulæ præceptis: eandem magiſtram omnes monachi ſequantur regulam, id eſt, & ſubditi, & prælati, & diſcipuli, & magiſtri, & præpoſiti, & decani, & omnes omninò miniſteriales, inſuper & ipſe Abbas in omnibus, quantum ſicut & cæteri monachi, magiſtram ſequatur regulam. Sicut & ſubditur:

Neq; ab ea temerè declinetur à quoquam.] Id eſt, ab ipſa regula nec à prælatis, neq; à ſubditis temere declinetur, id eſt, inconſideratè, vel irrationabiliter. Ideò autem non dixit abſolutè neque ab ea declinetur à quoquam; ſed addidit, temerè, vt tu intelligeres, ſi neceſſitas poſtulauerit, vt declinetur rationabiliter, & cum diſcretione, & cum magna cautela, & pro neceſſitate fiat.

Nullus in monaſterio proprij ſequatur cordis voluntatem.] Omnis enim, qui compunctus, & à Domino inſtinctus venit ad monaſterium non proprij cordis arbitrio, ſed Abbatis ſui, & Domini vult viuere conſilio, & non ſui cordis facere voluntatem, ſed Domini, & Abbatis ſui vult obtemperare D mandatis, crebro ad memoriam reducens ſententiam Ioan 6. illam, qua dicitur: *Non veni facere voluntatem meam, ſed eius, qui miſit me.* Sunt multi monachi minus intelligentes, qui dicunt, proprij cordis mei voluntas bona eſt, & ideò volo ſequi eam. Cui reſpondendum eſt. Interroga Abbatem Prou 15 tuum, & ſpirituales fratres de ea: quia ſcriptum eſt. *Omnia fac cum conſilio.* Et ſi illam iudicauerint, & conſenſerint eſſe bonam, fac illam, quia iam non ſolum proprij tui cordis, ſed omnibus conſentientibus eſt communis. Sin autem non conſenſerint, & eam bonam eſſe non approbauerint, proprij cordis tui eam eſſe cognoſce. Et ſi vis ſaluus fieri, ab ea, quaſi à facie colubri fuge.

Neque præſumat quiſquam cum Abbate ſuo proterue, intus, vel foris monaſterio contendere.] Proterue contendere eſt, ſuperbè, contumaciter, temerariè, vel præſumptiuè. Quam contentionem nec frater cum fratre, nec monachus cum Abbate ſuo debet habere. Sed ſciendum eſt, quia, cum contentionem cum additamento, proterue, vetuit, ami-

E cam, vel p[illegible] amica, pro[illegible] duos homines pro qualitate [illegible] ſicut inter beatum Benedi[illegible] pulum pro puero placid[illegible] quon[illegible] m beatus Benedictus, qu[illegible] eius Mauri, quod ad eripiendum de flumine puerum [illegible] quam pedibus ambulant. Et [illegible] Maurus [illegible] dicebat; Non ſuum, ſed m[illegible] eſſe [illegible] qui ſuper aquas ambulans de fl[illegible] Quam amicam contentionis formam [illegible] intus ſine dubio, ſi[illegible] non prohibuit. Foris enim, vel alicubi proteruam contentionem [illegible], intus autem ac[illegible], aut pro[illegible] te aliqua amicam eſſe contentionem, vt pr[illegible] fieri non vetuit. Foris nec proteruam, nec amicam conceſſit; quia in publico etiam amica contentio fit, magiſtro inde nociua F eſt deſpectio, & diſcipulo mortifera [illegible] elatio. Vnde & beatus Benedictus [illegible] dixiſſet, neque præſumat quiſquam cum Abbate ſuo proterue, non dixit, intus, aut foris, ſicut aliqui codices habent, ſed [illegible] illo, quem [illegible] ſuis ſcripſit, proterue, intus, aut foris monaſterium reperitur. Vnde intelligitur, quia foris nullam, intus autem ſic contentionem permittit amicam.

Quod ſi præſumpſerit, regulari diſciplinæ ſubiaceat.] Regularis enim diſciplina in ſpiritualibus vitijs, id eſt, in [illegible] nacem, in inobedientia, in ſuperbia, in murmuratione, in detractione, & in cæteris huiuſmodi vitijs primo fieri debet ſecundum Domini præceptum in admonitione ſemel, & ſecundo à ſenioribus in ſecreto. Si non emendauerit, fiat iterum in obiurgatione publica loco tertio. Si vero neque ſic correxerit, fiat in excommunicationis vindicta loco quarto. Sin autem improbus eſt, vt nec ſic corrigatur, corporali vindictæ ſubiaceat in vice quinta. Quod ſi [illegible] flagellum non emendauerit, ad [illegible] proce[illegible] G trum etiam vice ſexta. Quod ſi nec [illegible] ei profuerit oratio, à fratribus ei dolenda ſeparatio, & à monaſterio damnoſa impingatur expulſio etiam vice ſeptima. Hoc enim modo exceptis grauioribus culpis, & his, quæ à bono ſunt iudicata Benedicto, omnis regularis diſciplina cognoſcitur eſſe compoſita.

Ipſe tamen Abbas cum timore Dei, & obſeruatione regulæ omnia faciat] Cum timore Dei omnia agere debet Abbas: quia ſcriptum eſt: *Qui timent Dominum, præparabunt corda ſua, & in conſpectu illius ſanctificabunt animas ſuas & replebũtur pace & ſalutis fructu.* Et notandum, quia cum obſeruatione regulæ omnia agere mandat Abbatem, ne cum alijs ipſam regulam implendam prædicat, ipſe non implendo eam reprobus fiat; & ne aliquam excuſationem in non implendo eam Abbas, vel aliquis prælatus inueniat, in hoc capitulo legit, & apertè inueniet: quia vt ſubditus monachus, ita & obſeruatione regulæ conſtringitur Abbas, & omnis prælatus. Eccl. 2.

Sciens ſe procul dubio de omnibus iudicijs ſuis, æquiſſimo iudici Deo rationem redditurum] Ipſe enim Dominus iudicibus ait: Matt 7. *In quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini.* Et ideo diligentiſſime Matt. 19. attendere debet Abbas, vt quod ſibi non vult fieri, alij ne H faciat, quia apud æquiſſimum iudicem Deo rationem redditurus, quicquid in præſenti vita agens ſeminauerit, hæc & in futuro procul dubio metet. Hanc enim ſententiam ideò cordibus noſtris [illegible] B. Benedictus frequenter inculcat, ne à nobis in obliuionem poſita ducantur neglecta, ſed potius ten[illegible], at [illegible] ad emendationem.

Si qua vero minora agenda ſunt in monaſterij vtilitatibus, ſeniorum tantum vtatur conſilio ſicut ſcriptum eſt: Omnia fac cum conſilio, & poſt factum non pœnitebis] Magna etenim res eſt conſilium, & Abbatibus valde perneceſſarium, & non paruipendendum, ſed ſuper aurum, & argentũ conſtituendum, Eccl. 32. & hoc ipſum diuina approbat ſcriptura dicens. *Aurum & argentum, & conſtitutio pedum, & ſuper vtrumque conſilium beneplacitum. Scientia ſapientis tanquam inundatio abundabit, & conſilium illius ſicut fons vitæ permanet.* Eccl. 40 Eccl. 20.

Qua

A

CAPVT IV.

Quæ ſint inſtrumenta bonorum operum.

SIcut ſunt fabrorum, vel aliorum artificum apta, & plurima inſtrumenta ad illorum opera conſummanda; ita ſunt & bonorum monachorum apta, & ſpiritualium multarum virtutum inſtrumēta, quibus & in præſenti pulchra, & ſecundum Deum compoſita [illegible] vita, & eadem compoſita in futuro cum Chriſto feliciter regnant. Has etenim virtutes, quibus bonorum [illegible] omnium caſte componitur ordo in hoc B. Benedictus [illegible] ponere voluit capitulo, vt his ornatus [illegible], & his firmatus hoſtem fortiter feriat, [illegible] oblectamenta ſeculi huius omnia vincat, & ſe ſanctorum, & Angelorum omnium ſocietati coniungat. De quarum omnium [illegible] laude & nos, in quantum Dominus [illegible], [illegible] dicere.

B

1.
Matt. 12.
Marc. 12.
Luc. 10.
Primum inſtrumentum. In primis Dominum Deum diligere ex toto corde, tota anima, tota virtute. Hæc enim [illegible] dilectionis ita diuinitus conſtituta eſt, vt omnes [illegible] & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferas, à quo habes ea, ipſe quæ confers. Cum autem ex toto corde, & tota anima, & tota virtute Deum iubet diligere, nullam vitæ noſtræ partem reliquit quæ vacare debeat à dilectione Dei. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minus diligit Deum. Omnes ſi ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis, vnde [illegible] deſiderijs ſeruiamus. Et quid eſt diligere Deum, niſi illi occupare animum, concipere fruendæ viſionis eius affectum, peccati odium, mundi faſtidium, diligere proximum, in ipſo etiam ſeruare legitimum modum, nec peruertere dilectionis ordinem conſtitutum. Ordinem dilectionis illi peruertunt, nec modum diligendi cuſtodiunt [illegible] aut modum, qui contemnendus eſt, [illegible], aut proximos, ſicut ſeipſos, aut Deum ſicut ſeipſos forte non diligunt. Illi Deum perfecte diligunt, qui volendo, quod vult Deus, & nolendo, quod non vult, nec vllis peccatis, quibus offenditur, adquieſcunt, & ſemper ſe ad virtutes, quas ipſe dignatur donare, diligendas, & habendas oſtendunt [illegible] qui verbum Dei ſtudioſè obſeruare contendunt

C

1. Ioan. 2.
ſicut Apoſtolus ait: *Qui autem ſeruat verbum eius, vere in eo charitas Dei perfecta eſt.* Ille enim vere Deum nouit, qui eius mandata ſeruando charitatem [illegible] eius habere comprobat. Hoc eſt enim Deum noſſe, quod amare. Nam quis enim non amat, profectò oſtendit, quia quam ſit amabilis non nouit. quam [illegible] ſit ſuauis, & dulcis Dominus guſtare, [illegible] videre non didicit, qui eius placere conſpectibus continua intentione non ſatagit. Item dicit Apoſtolus:

1. Ioan. 3.
Qui ſeruat mandata eius, in illo manet, & ipſe in eo. Sit ergo tibi Deus domus, & eſto domus Dei. Mane in Deo, & maneat in te Deus. Mane autem in Deus, vt te contineat, maneas in Deo, ne cadas. Serua mandata eius, tene charitatem, noli diſcedere à fide illius, vege [illegible] in perſona ipſius, & ſecutus manebis in eo, iuxta illud: *In æternum*

Pſalm. 5.
exultabunt, & habitabis in eis. Deus autem charitas eſt. & qui ma-

1. Ioan. 4.
net in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

2.
Deinde proximum, ſicut teipſum.] Sic enim Paulus Apo-

Galat. 5.
ſtolus in Epiſtola ad Galatas ait: *Omnis lex in vno ſermone completur:* Diliges proximum tuum, ſicut teipſum. Et

1. Ioan. 2.
Ioannes ait: *Qui diligit proximum in lumine manet, & ſcan-*

D

dalum in eo non eſt. Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris eſt vſque adhuc. Neque enim peccatorum tenebras exuere potuit, qui veſtem charitatis induere non curauit. Dilectio ergo ſola diſcernit inter filios Dei, & filios diaboli. Sicut Ioannes Apoſtolus ait:

1. Ioan. 3.
In hoc enim manifeſti ſunt filij Dei, & filij diaboli. Omnis, inquit, qui non eſt iuſtus, & qui non diligit fratrem ſuum, non eſt ex Deo. Qui habent charitatem nati ſunt ex Deo. Quidquid vis habere, habe, hoc ſolum non habeas, nihil tibi prodeſt. Alia ſi non habes, hoc habe, & impleſti legem. Qui enim diligit alterum, legem impleuit. Qui non diligit, manet in morte. Item idem Apoſtolus ait:

1. Ioan. 4.
Chariſſimi, diligamus inuicem: quoniam charitas ex Deo eſt. & omnis, qui diligit, ex Deo natus eſt, & cognoſcit Deum. Qui non diligit, non nouit Deum, quia Deus charitas eſt. Chariſſimi, ſi ſic Deus dilexit nos, nos debemus & alterutrum diligere. Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta eſt. Nemo ergo putet hanc dilectionem, in qua Deus manet, & in nobis perfecta eſt, abiecta & deſidioſa quadam remiſſione, & negligentia ſeruari. Non eſt iſta charitas, ſed languor. Feruent charitas ad corrigendum, ad emendandum. Sunt boni mores, delectent, ſunt mali, emendentur, corrigantur. Si ergo diligamus inuicem ſincera & diſciplinabili charitate, & ita charitas eius in nobis perfecta eſt. Cœpiſti diligere, cœpit in te Deus habitare, vt habitando [illegible]. Ita autem perfecti erimus in charitate, [illegible] noſtræ cauſa prior nos dilexit, ita eum nos nullius [illegible] cauſa, niſi tantum ſui amoris dilexerimus. Et hoc mandatum [illegible] mus à Deo, vt, qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum. In hoc cognoſcimus, quoniam diligimus natos Dei, cum Deum diligimus. Ille ergo ſolus recte proximum diligere probatur, qui in conditoris amore flagrare [illegible].

F

3.
Exod. 20.
Deinde non occidere. Quod autem dicit, non occidere, non [illegible] ſimpliciter corporis, ſed & occiſio prohibetur [illegible], præſertim cum hoc monachis in regulari habitu, & ſanctæ religione poſitis prohibetur. Non enim armis ſecularibus, vnde homicidia fiunt, ſed virtutibus ſpiritualibus, vnde animæ ſaluentur, incedunt accincti. Sed ſicut eſt occiſio ferri, eſt & odij, eſt & mendacij, eſt & alicuius

1. Ioan. 3.
[illegible]. Scriptum eſt enim: *Qui odit fratrem ſuum, ho-*

Sap. 1.
micida eſt. Et, *Os quod mentitur, occidit animam.* Et, *Anima quæ*

Leu. 4.
peccauerit, ipſa morietur. De horum omnium generibus occi-

Leu. 21.
ſionum B. Benedictus vult abſtineri monachum, cum dici-

Ezech. 18.
tur, non occidere, id eſt, nec aliorum corpora ferro, nec ſuam animam odio, vel homicidio, aut quolibet alio peccato: quia ſcriptum eſt: Homo quidem per malitiam occidit animam ſuam. De omnibus his ſatis conuenit abſtinere non ſolum monachum, ſed etiam omnem hominem Chriſtianum, quia quodcunq; horum fecerit homicidium ſecundũ Domini ſententiã, qui occiderit, reus erit iudicio.

4.
Exod. 20.
Non adulterari.] Nam & adulterium multis modis & in corpore, & in animo & committitur, & vocatur. Nam &

G

fornicatio, & adoratio idolorum, & concupiſcentia oculorum, & amicitia ſecularium pro concupiſcentia, & auaritia rerum adulterium vocatur. De adulterio carnis ſimul

1. Cor. 6.
& animæ Apoſtolus ait inter cætera: *Neq; adulteri regnũ Dei*

Rom. 13.
poſſidebunt. Et lex ipſum prohibet dicẽs. *Non adulterabis.* De

Exod. 20.
concupiſcentia oculorũ Dominus in Euangelio ait: *Qui vi-*

Matth. 5.
derit mulierem ad concupiſcendum eam iã mœchatus eſt in corde ſuo. De amicis ſeculi huius, & de amatoribus temporalium rerum Iacobus Apoſtolus ait:

Iacob. 4
Adulteri, neſcitis, quia amicitia huius mundi inimicitia eſt Deo. Adulteros recte nuncupat, quos derelicto amore ſapientiæ cœleſtis ad amplexum potius amicitiæ mundialis eſſe deflexos increpat, quos conditore contempto mammonæ magis ſeruire cernebat. Oſtendit etiã eos eſſe adulteros, qui ſub fide, & confeſſione nominis Chriſti illecebris & amori deſeruiunt mundi. Eſt adhuc & aliud adulterij genus, de quo ſe negat eſſe Apoſtolus dicẽs:

2. Cor. 4.
Non enim ſumus, ſicut plurimi adulterantes verbum Dei, ſed ex ſinceritate, ſicut ex Deo, coram Deo, in Chriſto loquimur. Ex corde enim primum auferenda ſunt adulteria, vt non pertrahant ad [illegible] perpetranda opera. Quia antequam perficiatur adulterium in opere, iam adulterium eſt in cogitatione. Helias autem & Ioannes Zonis & pelliceis cingebã-

H

tur circa lumbos: In Apocalypſi autem zona aurea circa pectus. Has duas zonas vult regula, vt habeat monachus, & eius ſemper zona pellicea cingat lũbos, & aurea pectus. De vna enim Dominus ait

Luc. 12.
Sint lumbi veſtri præcincti. De alia

Eſai. 32.
Propheta nos admonet dicens: *Accingite lumbos veſtros ſuper*

1. Pet. 1.
vbera veſtra. Hinc & Petrus ait: *Propter quod ſuccincti lumbos mentis veſtræ,* & reliqua. Amanda eſt ergo maxime à monachis pulchritudo caſtitatis, quæ zonæ aureæ comparatur. Cuius deguſtata delectatio dulcior inuenitur, quàm omnis delectatio carnis. Caſtitas enim fructus ſuauitatis eſt, & pulchritudo inuiolata ſanctorum, ſecuritas mentis, & ſanitas corporis. Per hanc homines leuantur ad cœlum, & choro ſociantur angelico.

5.
Exod. 20.
Non facere furtum.] Et in lege ſcriptum eſt: Non fur-

Eph. 4.
tum facies. Et Apoſtolus ait: *Qui furabatur, iam non furetur.*

A 1.Cor.6. Et alibi inter cætera. *Neq; fures regnum Dei poſſidebunt.* Qui ergo regnum Dei vult poſſidere, à furti malo ſe debet omnimodè cuſtodire: ne, dum cupit rapere aliena, & propriã animam perdat, & amittat cæleſtia regna. Non modicum, ſed grande committit malum, qui fratri nummum, & ſibi tollit regna cęlorum. Intelligere namq; debet monachus, quia non ſemper vniformiter committitur furtum. Qui.n. proprio Domino proprium tollit ſeruũ, & eum alteri non proprio ſubdit, procul dubio furtum facit. Ergo & qui pravè viuendo proprio conditori ſuo ſe tollit, & diabolo ſe ſubdit, nihilominus furtum facit. Dominus .n. Ieſus Chriſtus nos de limo terræ creauit, & ꝓprio ſanguine redemit, & ideò per conditionem eius ſerui, & per redemptionem eius ſumus famuli. Quod ſi aliquis ex nobis, vt prædictum eſt, ſe à ſeruitio Dei malè viuendo ſubtraxerit, & diabolo ſubdiderit, furtum peſſimum facit. Se enim à filiorum ſocietate ſegregauit, & ſeruus factus dæmoniorum, & hæreditatem, & manſionem amiſit regni cęlorum. Scriptum eſt
B Ioan. 8. enim: *Omnis.n. qui peccat, ſeruus eſt peccati. Seruus autẽ non manet in domo in æternum.* Similiter, & qui tollit membra Chriſti, & facit ea membra fornicationis, & meretricis furtũ facit, & ſeruus factus peccati non manet in domo in æternum, id
Ioan.14. eſt, in cęlo. De qua Dominus dicebat: *In domo patris mei multa ſunt manſiones.* Nam & ille, qui non intrat per oſtium, ſed aliunde aſcendit, fur eſt, & latro. Et ideo quia non vno modo fiunt, non vniformiter, ſed multis modis intelligenda ſunt furta, horum omnium nos cauere debemus culpam.

6. *Non concupiſcere.*] Non de illa concupiſcẽtia dicit, de qua
Exod.20. Dauid canebat dicens: *Concupiuit, & defecit anima mea in atria*
Deut 5. *Domini.* &c. *Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas in*
Pſal 44. *omni tempore.* Et de qua alibi ſcriptum eſt: *Concupiſcentia itaq;*
Pſal 118. *ſapientia deducit ad regnum perpetuum*; hæc enim in virtute eſt,
Sap 6. ſed de illa, quæ in vitio eſt, de qua Dominus ait: *Non concu-*
Exod 20. *piſces rẽ proximi tui.* Vnde & Iacobus ait: *Vnuſquiſque*, inquit,
3.Reg.15. *tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus.* Et concupiſcẽ-
Iacob 1. tia cum conceperit parit peccatum. Petrus quoq; ait. *Fugi-*
2.Pet.1. *entes eius, quæ in mundo eſt, concupiſcentiæ corruptionẽ*: iuxta illud:
Eccl. 21. *Quaſi à facie colubri, ſic fuge peccatum.* Et Paulus Apoſtolus ait:
Rom.6. *Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupi-*
C *ſcentijs eius.* Hinc datur intelligi, quia per concupiſcentiam mortalis corporis maximè peccatum regnat in homine.
1.Ioann.2. Ioannes quoq; ait. *Omne quod eſt in mundo concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcẽtia oculorum, & ſuperbia vitæ.* His quippe vitiorum vocabulis omnia vitiorum genera cõprehendit. Concupiſcentia namq; carnis eſt omne, quod ad voluptatẽ, & delitias corporis pertinet, in quibus ſũt maximè cibus, potus, concubitus, &c. Concupiſcentia verò oculorũ eſt omnis curioſitas ſeculi in acquirendis rebus temporalibus, & curis ſuperuacuis, in dignoſcendis bonis, & malis, & proximorum carpendis vitijs. Hoc .n. concupiſcentiæ vitium multum eſt cauendum à monachis. Facile .n. ſubripit mentem, & infundendo virus citò animam mergit in mortem. Propterea inter decem legis præcepta ſicut homicidium, furtum, & adulterium, ita concupiſcentiæ malum prohibetur à Domino. Quia ſicut illa trahunt ad pęnam, ita abſtractum, & illectum hominem concupiſcentia inferni mergit in foueam.

7. *Non falſum teſtimonium dicere.*] Falſum teſtimoniũ dicitur,
Exod 20. quo ſæpè veritas illuditur, vt quæ facta, vel dicta ſunt, qua-
Deut.5. ſi non facta negentur. Eſt & aliud mendacij genus, quod
D valde monachum facit reum. Omnis enim promiſſio, quæ tantum verbis profertur, & operibus non impletur, ſine dubio falſum eſſe teſtimonium comprobatur. Hinc nam-
Prou.21. que Salomon ait: *Teſtis mendax peribit, vir autem obediens loquitur victorias*: quia qui ſe Deo ſeruire teſtatur, nec dicta factis exequitur, in æternum peribit. Qui autem vt promittit fideliter implere contendit, huius loquela ad victoriam peruenit, quia dum per obedientiam deſideria ſua vincere ſatagit, per iuſtitiam iudicis poſtmodum victoriæ palmam percipit. Nam & ille falſus eſſe teſtis probatur, qui non eodem ſenſu dicta intelligit, quo dicuntur. De talibus enim erant illi, de quibus Euangelium dicit: *Nouiſſi-*
Matt.26. *me autem venerunt duo falſi teſtes*, &c. Sed & illud falſitatis ge-
Pſalm.57. nus, de quo pſalmiſta ait: *Ab vtero errauerunt: &, à ventre locuti ſunt falſa*: ab illis ſummopere cauendum eſt monachis, E
qui ad ſuperna omnimodis cupiunt ſcandere regna: quia, vt Salomon ait, *teſtis falſus non erit impunitus.* Teſtis autem fal- Prou. 19
ſidicus tribus inuenitur perſonis obnoxius. Primùm Deo quem falſando, periurando, & mentiendo contemnit. Secundo iudici, quem ſimulando, mentiendo, & falſando fallit. Poſtremò innocenti, quem falſo teſtimonio lædit, & opprimit. Nam ſicut ille apud Deum condemnatus, quia aduerſus innocentem falſum teſtimonium dicit, ita & ille, qui dicentibus facile credit, & citò aurem criminibus præbet. Sermo enim iuſti hominis tantum ad miniſterium debet eſſe ſalutis, non ad condemnationem fratris.

Honorare omnes homines.] Tunc omnes homines mona- 8.
chus honorat, quando ſe deſpiciens omnibus præ cun- 1.Pet.2.
ctis humiliat, & omnes ſuperiores æſtimans, inferiorem ſe
eſſe demonſtrat. Quando non ſolum humilitatem in cor- F
de, ſed abiectionem, & deſpectionem ſuo monſtrat in corpore. Quando cunctos amore fraterno complectitur, & humiliter, vt ſeniores, veneratur. Quando ſe præ cunctis peccatorem pronunciat, & inutilem ſeruum proclamat. Quando ſeniores honorat, vt patres, diligit iuniores vt fratres. Hinc enim Petrus Apoſtolus ait: *Omnes honorate,*
fraternitatem diligite. Hinc Paulus admonet dicens: *Honore* 1.Pet.2.
inuicem præuenientes. Honorat ergo omnes homines mona- Rom.12.
chus, quando cunctis ſubijcitur, vtilis omnibus, magnificus & gratus habetur. Nam & honor & ſacris literis, non tantum in ſalutationibus, & obedientiæ officijs deferendis, quantum & in eleemoſynis, donis ac muneribus intelligitur datis.

Et quod ſibi quis fieri non vult, alij non faciat.] Hæc ſententia 9
cum refertur ad dilectionem Dei, omnia flagitia moriun- Matt.7.
tur, cùm ad proximi, omnia facinora. Qui enim, quod ſibi non vult, alteri non facit, fratri malum non ingerit, nec malum pro malo reddit; maledictum pro maledicto non profert, occultè proximo non detrahit, nec eius bonis operibus inuidet, & omnium, ita vt dicam, à ſe peccatorum
aditum claudit, & charitatis, & omnium bonarum vir- G
tutum ianuam patefacit. Nam dum alij malum nec vult, nec operatur; bonum ſine dubio, quantum vires ſuppetunt, proximo & vult, & operatur. Hæc autem ſententia & eo modo, ſicut ſuperius de furto dictum eſt, intelligenda eſt. Nemo enim vult corrumpi habitaculum ſuum, nec debet ille corrumpere habitaculum Dei, ſemetipſum ſcilicet. Nemo enim vult, vt aliquis ſeruum eius tollat, & alteri, cuius non debet eſſe, tradat. Nemo vult, vt iumentum ſuum latro abigat, & prædoni eum ferat. Nemo vult, vt aliquis habitationem eius diripiat, templumque eius ſubuertat. Ergo quod ſibi non vult fieri homo, non faciat Deo, id eſt, non tollat ſe malè viuendo Deo, & ſemetipſum tradat diabolo; ſed in bonis operibus perſeuerans cum
Dauid dicat. *Vt iumentum factus ſum apud te: & ego ſemper* Pſal.72.
tecum. Habitationem Dei in ſe non ſubruat, templum ſub-
uertat; quia ſcriptum eſt. *Templum Dei eſtis, & ſpiritus Domini* 1.Cor.3.
habitat in vobis. Et qui templum Domini in ſeipſo violaue- 2.Cor.16
rit, diſperdet illum Deus. Ergo in ſemetipſo malè viuendo monachus, & ſeruum Domini Domino ſubtrahit, & eius iumentum abigit, & Spiritus Sancti domum ſubruit, templum ſubuertit; & hoc modo quod ſibi non vult, alteri facit.

Abnegare ſemetipſum ſibi, vt ſequatur Chriſtum.] Abnegare, 10
intelligitur renuere, negare, vel interdicere, Dominus e- Matt. 16.
nim in Euangelio ait: *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemet-* Matt. 16.
ipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Et quid eſt abnegare ſemetipſum ſibi, niſi deponere veterem hominem cum actibus ſuis. Et quid eſt ſequi Chriſtum, niſi induere nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctificatione; qui ſpiritaliter non carnaliter viuit. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem, id eſt, vetus homo aduerſus nouum, & nouus aduerſus veterem. Interior homo noſter exteriori, & exterior interiori repugnat. Caro enim ſemper inutilia & caduca deſiderat, ſpiritus vtilia quærit, & ſemper ad æterna ſuſpirat. Caro frequenter & curis, ſollicitudinibuſque ſeculi torquetur, illecebris volu-

ptatum

A [illegible]

B [illegible]

11 *Corpus caſtigare* [illegible]
1. Cor. 9

Matt. 27

1. Cor. 9

C [illegible]

12 *Tu autem cum ieiunas* [illegible]
1. Pet 2.

Eſa. 58.
D [illegible]

E [illegible]

4 [illegible]
Dan. 9.
Ioel 2.
Iob. 22.
F [illegible]

G [illegible]

H [illegible]

14 *Pauperem* [illegible]
Iob. 4.

A Ioel. 1. peribus erogemus. Hinc Propheta nos [illegible] monet dicens. *Sanctificate ieiunium.* Ac ſi diceret: Quod tempore ieiunij, vt affligatur, ſubtrahitur corpori, pro ſanctificatione, & benedictione animæ porrigite pauperi. Scriptum eſt enim:

Eccl. 7. *Pauperi porrige manum tuam, vt proficiat propitiatio, & benedictio*

Eccl. 4. *tua.* Et iterum: *Fili, eleemoſynam pauperis ne fraudes, & oculos tuos ne auertas à paupere. Animam eſurientem ne deſpexeris, & cor inopis ne affligeris. Non auertas faciem tuam ab egeno, & ab inope oculos tuos. Declina pauperi aurem tuam, & redde debitum tuum. Propter mandatum aſſume pauperem, & propter inopiam eius ne dimittas illum vacuum, ſed conclude eleemoſynam in ſinu pauperis, & hæc orabit pro te ad Dominum.* Raphael quoq; Angelus, vt à nobis

Tob. 12. eleemoſyna libenti animo fiat, hortatur nos dicens: *Bona eſt oratio cum ieiunio, & eleemoſyna, quæ à morte liberat, & peccata purgat.* Hoc enim habet tantum bonum poſſeſſio rerum, ſi vitam reficiat miſerorum. Non ergo nobis oberit diuitiarum congregatio iuſta, ſi adſuerit diſtributio larga. Debemus ex illis animis miſericordiæ egenis porrigere, pauperũ

B etiã nuditate operire, peregrinorũ inopiã ſupplere, pupillorum miſeriam detergere, eſurientium famem repellere, ſitientium ſitim fugare, & infirmãtium deſideria ſupplere. Cum magna ergo mentis alacritate pauperibus debemus eleemoſynã dare, quia ipſi Domino datur, quod [illegible] pauperibus erogatur. Ipſe enim Dominus, qui à dextris eius erunt, dicturus eſt in iudicio: *Venite benedicti patris mei, percipite*

Matt. 25. *te regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Quia eſuriui, & dediſtis mihi manducare, ſitiui, & dediſtis mihi bibere, &c.* Chriſtum enim in æternum habemus remuneratorem, ſi pro illo pauperibus porreximus panem. Ab illo etenim conſequimur miſericordiã, ſi pro illo plenam porreximus dexterã. Demus ergo cibum & potum, vt cum Abraham, Iſaac, & Iacob ad conuiuium mereamur peruenire æternum, vt illic recipiamus pro terrenis cęleſtia, pro temporalibus ſempiterna, pro modicis magna, pro caducis permanentia, pro tranſeuntib. permanſura. Eſt aliud eleemoſynæ genus duale, quo debent maximè monachi pauperes recreare. Quo-

C rum vnum infirmis, & tribulatis, aliud vero ſtultis, & neſcientibus eſt adhibendum. Qui enim infirmis per compaſſionem communicat, & tribulatis conſolationis conſilium ſubminiſtrat, ſine dubio pauperes recreat. Similiter & qui doctrinam ſtultis, & ſcientiæ verbum miniſtrat ignaris, eleemoſynarij dignus eſt laudari præconijs.

15. *Nudum veſtire.* Sicut eſt nuditas corporis, eſt & nudi-

Iſa. 58. tas animæ. Nuditas corporis eſt carere veſtibus, nuditas

Matt. 25. verò animæ carere virtutibus. Ergo ſicut corpus veſtibus, ita & animam debemus veſtire virtutibus. Iuſtitia indutus ſum, ait Iob, & veſtiuit me, ſicut veſtimentum. Et Prophe-

Iſa. 61. ta dicit: *Induit me veſtimento ſalutis, & indumento iucunditatis circumdedit me.* His autem & ſimilibus veſtibus & ſe, & alios debet veſtire monachus. Adam verò cum peccaſſet in paradiſo, animę, non corporis perdidit veſtimentum. Perdidit enim innocentiam, immortalitatem, & gloriam. Nam & ille, qui de Ieruſalem deſcendebat in Iericho, animæ veſtibus ſpoliatus eſt à latronibus. Veſtiamus ergo corporaliter pauperes nudos cum magna alacritate, quia ipſum Dominum [illegible] de tenebrinis credituri [illegible], & fidelem habebimus retributorem. Ipſe enim dicturus eſt [illegible]

Matt. 25 cæteris nobis. *Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi, quia nudus fui, & cooperuiſtis*

D *me.* Veſtiamus noſmetipſos virtutibus ſanctis interius, quia nihil prodeſt veſtibus veſtire alium, & ſemetipſum virtutibus relinquere nudum. Sic enim debemus alijs miſereri, vt non obliuiſcamur noſtri. Sic enim nos de opere miſericordiæ ſermo diuinus admonet dicens. Fili, [illegible] tur placens Deo. Ergo in quantum valemus [illegible] alijs & [illegible] nos ſemper miſereamur nobis ipſis, vt pro alijs mercedem æternam, & pro noſtra cuſtodia præmia conſequamur perpetua.

16 *Infirmum viſitare.* Viſitare debemus infirmos, quia in

Matt. 25. ipſis Dominum viſitamus. Ipſe enim [illegible] nobis dicturus eſt in [illegible] opera. Infirmus fui, & viſitaſtis me. Viſitemus & cauſa compunctionis infirmos, vt cum Paulo, *Quis infirmatur, & ego non infirmor,* dicere poſſimus. Vi-

2. Cor. 12 ſitemus & cauſa [illegible], id eſt [illegible] tium, [illegible] Viſitemus [illegible],

qua [illegible] ipſum eſt: [illegible] *dilectioni firmaberis* [illegible] cho de ſua ſubſtantia [illegible] enim ſcriptum eſt Fo[illegible] meſſe cibum ſibi. Sed [illegible] viduis, & pupillis eleem[illegible] pilli, qui ſunt humiles, [illegible] num, procul dubio quia [illegible] hoc mundo & [illegible] culo. De tali [illegible] viſitatione [illegible]

Iac. 1. *da, & immaculata apud Deum* & [illegible] *uare pupillos & viduas in tribulatione eorum* [illegible] infirmum animæ, pro qua [illegible] ſimili[illegible]mè, illa ſcilicet, de qua Dauid [illegible] *ſerere mihi Domi-*

Pſal. 6. *ne, quoniam infirmus ſum, ſana me Domine.* Et vt aduerteres, de qua in[illegible]tate diceret, addidit; *Et anima mea turbata*

Pſal. 6 *eſt valde.* Et alibi: *Ego dixi Domine miſerere mei, ſana animam*

Pſal. 4 *meam, quia peccaui tibi.* [illegible] que huius infirmitatis nexu videri [illegible], tamdiu illi viſitationis impendimus ſtudium, donec ad ſalutis priſtinum

F reuocetur ſtatum. Vt & infirmus corpore noſtræ viſitationis ſolatium, & infirmus in anima donante CHRISTO remedium inueniat ſempiternum. Infirmus dicitur non ſolum ægrotus, ſed etiam animo moleſtus, & contriſtatus.

Mortuum ſepelire. Congruè autem poſtquam nobis præ-

7. cepit infirmum viſitare, præcepit & mortuum ſepelire,

Tob. quia infirmo viſitatio, ſepultura verò debetur mortuo. Scriptum eſt enim: *Fili in mortuo produc lacrymas, & quaſi*

Eccl. 38 *dura paſſus incipe plorare, & ſecundum iudicium conde corpus illius, & non deſpicias ſepulturam eius.* Valde enim [illegible] dam mirandum [illegible], cur [illegible] Benedictus [illegible] monachis mortuum ſepelire. Nunquid autem, aut ſuum inſepultum relinquere, aut alterius per viros, aut [illegible] ne potuerunt monachi mortuos ſepelire. Sed quia iſta [illegible] conueniunt monachis [illegible] huius conuenientia [illegible] videamus. Mortuum [illegible] dicitur peccatum, [illegible] lauatur a mortuo. Et iterum [illegible] tangit mortuum, non

Eccl. 4 proficit eius lauatio, id eſt qui pœnitendo lacrymis [illegible]

G peccatum, & iterum committit peccatum, nihil [illegible] pœnitentiæ gemitus, vel lacrymarum fuſio generat [illegible] Anima [illegible] quæ peccauerit, ipſa morietur. Nam & illa puella, quam ſuſcitauit Dominus in domo, peccatum ſignificat latens in animo. Et in illo quem foras portari Dominus ſubſtituit viduæ [illegible], peccatum animæ iam egreſſum foras in publicum. Lazarus, quem ideo Do-

Ioan 11. minus ſuſcitauit quatriduanum, [illegible] peccatum demonſtrat commiſſum. De his ergo omnimodis generibus [illegible] ſepeliendi [illegible] eſſe omnium hominum, & maxime monachorum. De hoc [illegible] ſepeliendi genere B. Benedictus præcepit monachis mortuum ſepelire, id eſt, [illegible] pullulet [illegible], adhuc tamen [illegible] peccatum, ne in opere appareat [illegible] [illegible] illo vnico [illegible] legitur, [illegible] portando [illegible], ne amplius [illegible] egrediatur, [illegible] & cor [illegible] ſepulchro [illegible]. Et [illegible] tempore peccatum, & [illegible], publicum manifeſtum, &

H [illegible] ſicut de quatriduano Lazaro legitur, ne [illegible] pullulans, [illegible] paruerit, & ſepulchro [illegible]. [illegible] hominis [illegible], & ad D[illegible] commiſſus, [illegible] mortuum, id eſt, [illegible] peccatum.

18 *In tribulatione ſubuenire.* [illegible] Hæc quoque

Eccl. 6 virtus [illegible] ſanctos multum eſt neceſſaria [illegible] dolori, [illegible] ſubuenire [illegible], & [illegible]

Gal 6 ſero. Sicut ſcriptum eſt: *Inuicem onera veſtra portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti.* [illegible] enim & [illegible] charitas [illegible], & do[illegible] conſolatur. Subueniamus [illegible] tribulatos [illegible] ab [illegible] ſuſtinuit à demone, aliquando [illegible] tantum [illegible] prior [illegible] Vnde [illegible] tione valde ne[illegible] & non ſolum nobis [illegible] alij [illegible]

cunque

A Rom. 12. [illegible] auxilium [illegible]. Secundum [illegible] præceptum Apoſtoli *debemus gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus.* Duobus enim [illegible] omnis efficitur dolor [illegible], aut per iacturam temporalium rerum, aut per [illegible] virtutum. De [illegible] Salomon [illegible] ſententiam, addit dolorem.

Eccl. 1. Iob 16. De dolo autem [illegible] *Quid agam, etſi tacuero, non quieſcet dolor meus,* &c. Vnus autem [illegible] dolet, alter verò ſpiritaliter. Vnus dolet, quia [illegible] amiſit ſolatium, alius, quia peccando [illegible] virtutum. Vnus dolet, quia perdidit patrem, & matrem, alius dolet, quia ſuperbiendo humilitatem, & luxuriando [illegible] caſtitatem. Vnus dolet, quia ſolatium [illegible] amiſit, & ſubſidium rerum, alius, qui [illegible] pariter & animum amiſit, & præmium. Vnus dolet, quia [illegible] pauper factus eſt rebus, alius quia pauper [illegible]. Vnus dolet, quia deſpicitur à mundo, [illegible] ſeparatur à Deo. Et ideò, ne in dolore pereant, [illegible] conſolationem accipiant ambo. Viſitent ergo monachi vtroſque, quia æternam mercedem accipient ab vtriſque.

B 20. 2 Tim. 2. Luc. 12. *A ſecularibus actibus ſe facere alienum.* Nemo, ait Apoſtolus, *militans Deo implicat ſe negotijs ſecularibus, vt ei placeat, cui ſe probauit.* Hinc Dominus ait. *Qui non dimiſerit omnia, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Quiſquis ergo à ſeculi actibus vult effici alienus, neceſſe eſt, [illegible] obtemperando præceptis ipſi Domino efficiatur propinquus. Præceptum eſt enim Domini. *Diuerte à malo, & fac bonum.*

Pſal. 33. Proinde à ſeculi actibus alienus effectus ad conditorem ſuum illuminandus accedat monachus. Ipſum iugiter concupiſcat, toto corde diligat, & pro illius amore omnes [illegible] ſeculi actiones relinquat, & totam ſpem ſuam ex [illegible] delectatione ſuſpendeat. Quotidie in diuinarum literarum ſe exerceat campo, & ibi [illegible] quaſi in ſpeculo, diligenter conſpiciat totum, & omnia, quæ in ſe de ſecularibus actibus reſpuenda inuenerit, reſpuat, & quæ tenenda inuenerit, libenter & fortiter teneat; quod deforme inuenerit, componat; quod pulchrum, excolat; quod ſanum, ſeruet: quod infirmum, corroboret. Domini ſui præcepta infatigabiliter legat: inexplebiliter diligat: efficaciter compleat: & quod ſibi cauendum, quidue ſectandum ſit, ex eis inſtructus agnoſcat.

C Futuris promiſſionibus credat, & à ſtrepitu negotiorum ſecularium remotiſſimus viuat. In ſtudijs ſpiritualibus, quibus diebus ſingulis melior, ac melior fiat, inuigilet. Amet ocium ſanctum, [illegible] quo exerceat animæ ſuæ negotium. Mortuum ſibi deputet mundum, ac ſe mundi illecebris exhibeat [illegible], eò aciem mentis intendat, quo peruenire deſiderat. Beatitudinem futuræ vitæ ante oculos animæ ſuæ proponat, & diligat; nec metuat aliquid temporale, nec cupiat, nec cupiditas [illegible] mentis eius emolliat. Non gaudeat de temporalibus omninò, nec lugeat, ſed ſemper ad illam beatam, & futuram vitam, vbi Dei ſubſtantiam reuelata facie videre poſſit, extendat.

21. Matt. 10. *Nihil amori Chriſti præponere.*] Legimus in Beati Anthonij vita, quod multos litigantes redegit in amicitiam omnibus dicens: Nihil debere ipſos præponere horum, quæ ſunt in mundo, dilectioni Chriſti. Et Baſilius ait: Vnus proſpectus ſit tibi fili. Si vis Domino ſeruire deſideras, omnimodo abſcinde à te carnalem amorem, ne à Dei excludat amore.

D Verè enim nihil amori Chriſti præponere debemus, id eſt, anteponere, vel præferre. Amor. n. Chriſti charitas eſt. [illegible] amor cum prauus eſt, cupiditas, & libido vocatur. Cum verò rectus eſt, charitas [illegible] dilectio dicitur. Chriſtus enim eſt omne, quod poſſumus. Illo viuificante viuimus, illoq; vegetante mouemur, & ſumus, illo nos prius diligente diligimus, diligens enim nos creauit, & viuificauit, nutriuit, & cuſtodiuit, & ad lauacrum regenerationis perduxit, renouauit, gubernauit, & ad [illegible] lem ætatem euexit. hæc omnia nobis miſericorditer, & per dilectionem operatus eſt Deus. Aperi ergo monache oculos cordis tui, & [illegible] tantum te à [illegible] cognoſce dilectum, vt pro te eius ſanguinem non dubites fundi. [illegible] cor tuum [illegible] dilectionem [illegible], & non modicum, aut ex aliquo, ſed ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente tua dilige Dominum Deum tuum, ita vt nullus [illegible] Dominus tuus [illegible] doce[illegible] *Qui amat patrem aut matrem plus, quam me non eſt me dignus.*

E Matt. 6. Vt enim ſi Deum toto corde animo, omnino amori eius [illegible] parentum, nec filiorum amorem præferre debemus. Beata eſt ergo virtus amoris Chriſti, quæ dilectio vocatur, & charitas. Omnes enim diligit Deus, & quaſi vnum proximum in me[illegible] arcano omnium amorem recondit. Verè beata, quæ nutrit virtutes, & delet peccata, opprimit iram, recludit odium, expellit auaritiam, comprimit iram, & fugat omnia pariter vitia. Omnia tolerat, omnia credit, omnia ſperat, inter opprobria ſecura eſt, inter [illegible], inter [illegible] benigna, & in veritate ſemper permanet firma. A prauis impugnationibus non vincitur, à raptoribus non diripitur, à latronibus non furatur, ab incendio non crematur, inexpugnabilis manet, inexplicabilis durat, inconcuſſa perſeuerat, in [illegible] leta[illegible] Li[illegible] gamentum [illegible] virtutum, gluten eſt animarum, concordia mentium, ſocietas electorum, & ſanctorum exultatio angelorum.

F Ne aduerſitatibus frangatur, fortiter mentem roborat, ne proſperitatib. elenetur, cor caute temperat. Teneat ergo illam neceſſe eſt iam [illegible] rimam virtutem beatus monachus in mente, & cum illa ſit ſemper, & cum illa maneat, cum illa fugiat, & cum ipſa pergat & hic, & in æternum cum illa ſemper lætus perſeuerans viuat.

22 23 Eph. 4. *Iram non perficere. Iracundiæ tempus non reſeruare.*] Inter iram, & iracundiam ita diſtinguitur: ira præſens eſt indignatio, quæ ſubitò ex aliqua commotione animi naſcitur, iracundiæ vitium naturale eſt, & perpetuum. Ergo iratus pro tempore concitatur, iracundus autem frequenter, & leuiter iraſcitur, de quo ſcriptum eſt. Iracundus effodit peccata. Et Apoſtolus nos per iram peccare prohibet dicens:

Eph. 4. *Iraſcimini, & nolite peccare.* Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram; & nolite locum dare diabolo. Conſidera ergo beate monache, quia qui per iram in fratrem exercet vindictam, in corde ſuo diabolo ad habitandum ædificat locum, & Chriſto, qui verus eſt Sol, quantum in ſemetipſo eſt, occaſum præparat. Fuge ergo auxiliante Deo iram, & noli per iram fratri reddere vindictam. Attende diligenter quid nos Paulus admonens dicat.

G Coloſſ. 3. Iac. 1. Eccl. 30. Ait enim: *Deponentes & vos omnem iram, & indignationem, & malitiam.* Iacobus quoque dicit: *Iracundia viri iuſtitiam Dei non operatur.* Salomon verò ait: *Zelus, & iracundia minuunt dies.* Et alibi: Homo homini ſeruat iram, & à Deo quærit medelam. Ipſe dum caro ſit ſeruat iram, & propitiationem petit à Deo velocem, & citam. Qui ergo tardus ſibi fratrem reconciliat, tardius Deum ſibi placat. Fruſtra enim propitiari ſibi Deum quærit, qui citò placare proximum negligit. Ipſe quoque Dominus noſter totius Eccleſiæ ſuæ decus, & ornamentum, doctor, & prædicator, creator, rector, & gubernator, ab ira nos fratres omnino remouens ait:

Matt. 5. *Omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio.* Cauendum eſt ergo maximè monachus, qui ad ſuperna feliciter voluit ſcandere regna, ad effectum ſcilicet ducere iram; ſed magis manſuetos eſſe ad omnes oportet, atque mitiſſimos. Et ſi iracundiæ furor eorum pulſauerit [illegible] fraternus amor comprimat illum. Fraterna dulcedo temperet iracundiam. Fraterna charitas temperet animoſitatem. Fraterna dilectio [illegible] indignationem.

H Grande [illegible] vitium eſt iracundia. P[illegible] ſapientia perditur. per iram iuſtitia relinquitur: per [illegible] ſocietas frater[illegible] diſſoluitur, per iram pacis concordia rumpitur: per iram lux veritatis amittitur. Iracundiæ ſtimulis agitatum corpus [illegible] tremit, lingua balbutit, vultus ignescit, cor palpitans tremulat, & oculi turbati caligant. Hæc ergo ne tibi monache contingat, quantum [illegible] refrena iram, & omnia cum tranquillitate, & patientia, vt & hic te modeſtè, & [illegible] inter guberni[illegible], & in æternum animæ tuæ poſſeſſor ſcieris.

24. Prou. 12. & 26. Pſal. 14. *Dolum in corde non tenere.*] Dolus [illegible] dictus ab eo, quod alter alium deludit. Aliud enim tenet in corde aliud ſe ſimulat agere in opere. Etenim mentis [illegible] tas, & occulta malitia blandis ſermonibus [illegible] Quod vitium quanto plus occultatur in corde, tanto amplius creſcit in malignitate. Publicatum [illegible], tanatur [illegible] eſt enim aliud dolum in corde tenere, [illegible] quodam nodo dæmonem in [illegible] mente,

A 1 Cor.3 mente, niſi fraterna dilectione. Scriptum eſt enim: *Templum Dei eſtis, & ſpiritus Domini habitat in vobis.* Ergo ſi volumus ſpiritus ſancti templum fieri, dolus in corde noſtro non lateat, ſed magis publicatus decreſcat, & fraternitatis in nobis amore creſcente penitus euaneſcat. Cauendum eſt autem ſummopere monachis, ne in corde tenendo dolum perdant habitatorem ſpiritum ſanctum. Cauendum ne deſinant eſſe ſpiritus ſancti templum, & fiant habendo dolum, dæmonis habitaculum. Non enim poterit cor vnum Dominum retinere ſimul, & dolum. Non enim Dominus doloſa, ſed innocentia poſſidet corda. Non dolo pollutam, ſed innocentem, & puram diligit animam. Vnde neceſſe eſt, vt dimittamus in corde tenere dolum, & diſcamus, vt noſmetipſos diligere proximos, vt & in præſenti ſeculo mereamur habitatorem ſpiritum ſanctum, & in futuro filiorum gloriam, & hæreditatem accipiamus æternam.

25. Pſal 27. 1. Pet 3. B *Pacem falſam non dare.*] Id eſt, oſculum vel verbum. Falſitas appellata à fando aliud, quàm quod verum eſt. Negare enim, vel maligno animo celare quod verum eſt, falſitas eſt: ſicut Iudas, qui ſignum pacis in dolum conuertit, & quia falſus confeſſor fuerat, & falſam pacem in Eccleſia figurabat. Quia de falſa pace diximus, quæ ſunt veræ pacis commoda videamus. Et ſi pax vera eſt, ſerenitas mentis, & tranquillitas animi, quam nos Apoſtolus hortatur habere Hebr. 12. dicens: *Pacem ſequimini, & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum.* Ipſe quoque Dominus in Euangelio ait: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Et paſſioni iam proximus hoc nobis mandatum commendauit dicens: *Pacem* Ioan.14. *meam do vobis, pacem meam commendo vobis.* Et addidit: *Non ſicut mundus dat, pacem do vobis.* Id eſt, non doloſam, non falſam, ſicut Iudas, & eius ſequaces donant; quam & hic nobis B. Benedictus innicem dare vetat, ſed veram pacem aſcendens in cælum tenendam dedit, & in hæreditatem ſempiternam habendam reliquit. Quam ſi ſincero corde tenere, & ſequi voluerimus, filij Dei, & hæredes erimus Chriſti. Ergo ſi filij Dei, & hæredes Chriſti eſſe cupimus, in Chriſti pace verſemur. Pacificos enim eſſe oportet filios Dei, & humiles, mente mites, corde ſimplices, ſermone C puros, animo innocentes, affectu concordes, fideliter ſibimet vnanimiter cohærentes.

26. Rom. 12. 1 Cor.14. *Charitatem non derelinquere.* Charitas eſt perfecta dilectio in Deum, & proximum, quam qui derelinquit, & Deum, & proximum perdit. Hæc enim virtus dilectionis æternum complectitur amorem. Cui ſpecialis ſecundùm Apoſtolum inter virtutes traditur principatus, & cultus manens in æternum. Quam non derelinquere, nec ſolum debemus ad tempus habere, ſed perpetim eam, & feliciter debemus vſque in æternum retinere, & nullo tempore, nec ad momentum de noſtra debemus mente deficere. Eccl.9. Scriptum eſt enim: *Omni tempore ſint veſtimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat.* Oleum in capite, eſt charitas in mente. A capite oleum deficit, cum charitas à mente deſcendit. Hinc nos Petrus Apoſtolus hortatur dicens: 1 Pet.4. *Ante omnia mutuam in vobis charitatem continuam habentes.* Heb 13. Hinc Paulus ait: *Charitas fraternitatis maneat in vobis.* Debet ergo manere, & permanere cum filijs Dei charitas, vt & in præſenti voluntatem Dei eos facere doceat, & D cum illis feliciter in æternum permaneat. Charitas eſt enim recta voluntas iuncta Deo, & inſeparabiliter vnita igne quodam Spiritus ſancti, à quo, & ad quem refertur incendia, inquinamentis omnibus extranea, corrumpi neſcia, nulli vitio obnoxia, ſupra omnia, quæ carnaliter diliguntur, excelſa, affectionum omnium potentiſſima, diuinæ contemplationis auida, in omnibus ſemper inuicta, ſalus iniorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, præmium perfectorum, in peccatis mortuos ſuſcitat, languentes ſanat, perditos inſtaurat, ſpem deſperatis inſpirat, pacificas mentes inhabitat, fructuoſa in pœnitentibus, læta in proficientibus, glorioſa in perſeuerantibus, & operoſa in omnibus omninò fidelibus, quã fides concipit, ad quam ſpes currit, cui profectus omnium ſeruit, ex qua quidquid eſt boni operis [illegible] ob qua obedientia creſcit, per quam patientia vincit, ſine qua nullus Deo placuit, nec placebit, cum qua nec potuit aliquis peccare, nec [illegible] derelinquere, [illegible] virtus ſuper [illegible] nos [illegible] lo, purificat à peccato, [illegible] nobis peccata remittere [illegible] nec al [illegible] ſi nobis bonorum omnium [illegible] Quoniam ſi ſecundum Apoſtolum *charitas* [illegible] 1 Cor. *gna eſt, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, [illegible] ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati, omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet:* omnibus, in quibus fuerit, hæc bona, quæ habet, impertit. Et quid illi eſſe poteſt in hac vita perfectius, qui [illegible] abundant charitate in ſe regnante virtutibus.

27. Matt. *Non iurare, ne forte periuret.*] Non eſt contra Dei præceptum iurare, quia ille dixit; Per nomen meum iurabitis; ſed dum velum iurandi facimus, periurij crimen incurrimus. Neceſſe eſt ergo vt nunquam iuret, qui periurare timet. F Scriptum eſt enim: *Iurationi non aſſueſcat os tuum.* Et, *Vir multum iurans replebitur iniquitate.* Et Iacobus Apoſtolus, Iac. 5. ne iuremus ſimiliter nos admonet, dicens: *Ante omnia, fratres nolite iurare, neq; per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum. Sit autem ſermo veſter eſt eſt, non non, vt non in iudicium incidatis.* Et Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſalus omnium, & Saluator, qui omnes vult ſaluos fieri, & à malo periurij liberare, admonet nos dicens: *Non iurabitis per cælum, quia ſedes Dei eſt, neque per terram, quia ſcabellum pedum eius* Matt. *eſt: neque per caput veſtrum iurabitis, quia non poteſtis vnum capillum album facere, vel nigrum. Sed ſit ſermo veſter eſt eſt, non non. Quod amplius eſt, à malo eſt.* Qui autem non iurat, non peccat, & longè eſt à peccato. [illegible] lapſus deorum [illegible] tuit, & excipitur à pœna periurij. Ergo [illegible] iurare exitioſa eſt, vera iuratio periculoſa. Nulla iuratio ſana eſt, & ſecura. Dixit aliquis: Non eſt iuratio, quando dico, teſtis mihi Deus eſt, & teſtem inuoco Deum, vel Ius [illegible]. Quid G eſt autem iurare, niſi Deum inuocare, & ius Deo reddere? Quid eſt dicere, teſtis mihi Deus eſt, niſi iurare per Deum? Ipſe enim Deus, per quem iurat, inuiſibilis eſt. Iurans per inuiſibilem, ferit ut pœna inuiſibili. Nam & Apoſtolus, Iac. quando ait: *Ante omnia nolite iurare:* cautos nos fecit aduerſus linguam noſtram, vt attendamus, & vigilemus, ne ſubrepat nobis conſuetudo iurandi. Ante omnia, inquit, vt te aduerſus conſuetudinem iurandi intentiſſimum redderet, vt omnia tu inſpiceres, & omnes motus linguæ tuæ diligentiſſime cuſtodires. Sequitur: *vt non in iudicio decidatis.* Ideò, inquit, vos à iurationis culpa compeſco, ne frequenter vera iurando aliquando etiam in periurium decidatis, ſed eo longius à periurandi vitio ſtetis, quo nec verum deierare, niſi proxima neceſſitate velitis. Sed & ille ſub iudicium reatus decidit, qui etſi nunquam periurat, crebrius tamen, quam opus eſt, deierat, quia minutim ipſa ſuperflua locutionis ocioſitate delinquit, offenditq; iudicem, qui & inutile verbum, & iuramentum omne vetuit.

Veritatem ex corde, & ore proferre.] Multi aliud tenent in corde, aliud proferunt ex ore. Et cum ſint illi vanitate decepti, alios fallaciter decipere geſtiunt. Et quia non eſt in ore eorum veritas, ideò cor eorum vanum eſt. Monachus autem, qui Chriſti veſtigia puro corde ſequi deſiderat, qui dixit: *Ego ſum via, veritas, & vita:* veritatem debet in corde tenere, & eam ſimpliciter ex ore debet proferre: quia ille dicitur in tabernaculo Domini habitare, & in monte ſancto eius requieſcere, qui loquitur veritatem in corde ſuo, & non agit dolum in lingua ſua. Tunc dolus fit in lingua, quando & in corde celatur veritas, & ex ore ſonat fallacia. Vanitas eſt enim & magna miſeria aliud tenere in corde, & aliud [illegible] proferre ſermone. Vanitati enim humana ſubiecta eſt creatura, & ideò non ſtat in veritate ficta, ſed ſemper ad fallendum proximum prona. Monachi autem, quos Dominus de fallacia, & vanitate ſeculi huius dignatus eſt ſegregare, veritatem debent ex corde, & ore proferre. Semper enim in corde eorum veritas habitet, & in ore [illegible] Inſit [illegible] veritas, in ſermone veritas, in facto veritas, & in omnibus per omnia, [illegible] actionibus neceſſe eſt, [illegible] ſplendeſcens luceat, & ſemper in [illegible] Eſt enim in Angelis veritas, in

28. Pſal.14. H Ioan.14.

A
Prophetis, & Propheticis veritas, in Apoſtolis, & virginibus caſtitas, in martyribus, & confeſſoribus veritas, & in omnibus habitantibus in cœlo veritas, & in omnibus electis commorantibus in mundo veritas. In his autem, & cum his omnibus ſemper eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt via, veritas, & vita, & omnium ſanctorum ſalus, & gloria. Ioan. 14.

29 *Malum pro malo non reddere.*] Secundum præceptũ ſanctæ
1. Theſſ. 5. regulæ: obliuionẽ omninò debẽt monachi fugere, & quid illos per miniſtros ſuos ſpiritus ſanctus admoneat, diligenter audire. Neq; n. decet auditorẽ obliuioſum, ſed factorẽ operis eſſe monachũ. Audiamus ergo nõ ſolũ aure corporis, ſed etiã mentis, & operib. exequamur, quid nos per Petrum Apoſtolorum principe admonet dicens: *Eſtote, inquit,*
1. Pet. 3. *miſericordes, humiles, non reddentes malum pro malo.* Vides ergo, quia in reddendo malũ pro malo, & miſericordiæ opus, &
Rom. 12. humilitatis amittis officiũ. Scriptum eſt enim: *Noli vinci a malo, ſed vince in bono malũ.* Vincitur à malo, qui malis prouocatus reddit malum. In bono autem vincit malũ, qui acceptis malis reddit bonum. Ille .n. dicitur viciſſe alium, qui cũ ad

B
ſuam adduxerit partẽ. Si ergo te fecerit ſibi reddere vicem; ille te vicit faciendo ſibi ſimilẽ. Paulus quoq; Apoſtolus ait:
Rom. 12. *Nolite eſſe prudẽtes apud voſmetipſos, nulli malum pro malo reddẽtes.* Si malum inferre peccatũ eſt, reddere malum pro malo iuſtum non eſt, ſed ſimile peccatũ eſt ac grauius. Nam ille, qui prior malum intulit, forſitan non meditando, ſed ſubitò fecit. Qui autem reddit malum pro malo voluntariè, & meditando reddit. Iterum ſcriptum eſt: *Non vos defendentes, cha-*
Rom. 12. *riſſimi, ſed date locum iræ.* Ille locum dat iræ, qui ſe non vlciſcendo defendit, qui conuicio conuicium non reddit, qui manui manum non ingerit, qui iniuriæ iniuriam non facit, alapam pro alapa non reddit, ſed ad accipiendum alteram maxillam præparat, & omnia, quæ illi aduerſa acciderint in patientia tolerat. Vnde & ſequitur:

30. *Iniuriam non facere, ſed & factam patiẽter ſufferre.*] Iniuria eſt
1. Cor. 6. contumelia, cõuitium, vel quælibet iniuſtitia. Dicta autem iniuria eo, quod contra iuris ordinem fiat. Multis .n. modis iniuriam facere hominibus ſolent homines. Aliquoties autem conuitijs laceſcentes, aliquoties accuſationibus ſugillantes, aliquoties manibus impingentes, & expoliãtes, ali-

C
quoties verò etiam percutientes. Quas monachus vel omninò omnis Catholicus Chriſtianus non ſolũ alijs non facere, ſed etiã ab alijs illatas patiẽter etiam cũ dolore debet
Eccl. 2. ſufferre. Scriptum eſt enim: *In dolore ſuſtine, & in humilitate tua patientiam habe, quia in igne probatur aurum,* & reliqua. Vt ergo probetur in monacho patientiæ virtus, appareat in iniuriarum tolerantia fortiſſimus, quia vt dictum eſt, ſicut in fornace ignis probatur aurum, ita in tribulationis camino
Rom. 5. probatur monachus, Paulo teſte, qui ait: *Scientes, quia tribulatio patientiã operatur, patientia autem probationem, probatio ve-*
1. Pet. 2. *ro ſpem,* &c. Petrus vero ait: *Vt probatio fidei veſtra multo pretioſior ſit auro, quod per ignem probatur.* Dominus quoque in Eu-
Luc. 21. angelio ait: *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.* Salo-
Prou. 19. mo quoq; ait: *Doctrina viri per patiẽtiam noſcitur.* Paulus quo-
1. Theſſ. 5. que ait: *Conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote*
Iacob. 1. *ad omnes.* Iacobus namq; dicit: *Patientia autem opus perfectum*
Sap. 3. *habemus, vt ſitis perfecti & integri, in nullo deficientes.* Et alibi: *Tanquam aurum in fornace probauit illos, & quaſi holocauſta accepit illos;* quia quos in camino tribulationis probauerit, hos in gaudio retribuionis, quaſi placabile hoſtia aſſumit.

D
Sicut n. aurum in fornace clauſum examinatur, probatum autẽ foras, cuius ſit fulgoris, apparebit, ita bonorum monachorum conſtantia in ſeculo contemptibilis videtur, ſed vbi tempus retributionis aduenerit, qualiæ fuerint, facile apparebit. Ergo vt animas noſtras poſſidere valeamus, virtutẽ patientiæ fortiter teneamus. Et vt perfecti, & integri poſſimus in omnibus noſtris actionib. eſſe, patiẽtes ſimus ad oẽs in nullo deficientes. Magna eſt .n. virtus patientiæ, quæ lædentem ſe non lædit, ſed diligit, quæ iniurianti iniurias remittit, non reddit, cui nocere poteſt non nocet, ſed parcit. Patientia eſt, quæ nos Deo commendat, & à malis omnibus in meliſe ſuos conſeruat. Ipſa eſt virtus, quæ iram tempe- linguam refrenat, mentem gubernat. Ipſa eſt, quæ pacem cuſtodit, diſciplinam moderate agit, libidinis impetum fortiter frangit. Ipſa eſt, quæ furoris violentiam cõprimit, incendium ſimultatis extinguit, coercet potentiam tyrannorum; refouet inopiam pauperum. Ipſa eſt, quæ facit humiles in proſperis, & fortes in aduerſis. Ipſa tentationes expugnat perſecutiones tolerat, & vt tenere poſſimus viam, Chriſtus nos moderatè, & iuſtè gubernat. Hanc ergo amare, hanc diligere, & cum gaudio, & totis viribus amplecti debent, non ſolum monachi, ſed & omnes Catholici Chriſtiani. E

31. *Inimicos diligere.*] Quia filij Dei ſumus, patrem noſtrum, in
Matt. 5. quantum poſſumus, imitari debemus. Ille .n. inimicos dilexit, quando pro ipſis crucifigentibus ſe orauit dicẽs: *Pater ignoſce illis, quia neſciunt, quid faciunt.* Et nobis diligere ini-
Matt. 5. micos, & orare pro illis præcepit, vbi ait: *Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vobis, vt ſitis filij patris veſtri, qui eſt in cœlis.* Diligamus ergo inimicos, quia Deus noſter, cum adhuc inimici eſſemus, prior nos dilexit, & per ſanguinem filij ſui nos
Rom. 5. reconciliauit. *Commendat autem Deus,* ait Apoſtolus, *ſuam charitatem in nobis, quoniam cum adhuc peccatores eſſemus,* id eſt,
F inimici, *Chriſtus pro nobis mortuus eſt, nos reconcilians Deo.* Grandis enim & ſpiritalis eſt virtus, diligere inimicos, quam nullus hominum habere potuit, poteſt, vel poterit, niſi cui illam bonorum omnium dederit Deus. Diligamus ergo inimicos, ſicut præcepit Deus & humanitatem illis, in quantum poſſumus, præbeamus. Scriptum eſt enim: *Si eſurierit*
Prou. 25. *inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitit, potum da illi,* & reliqua. Tunc enim veriſſimè inimici dilectio cuſtoditur, cum nec de ruina illius gaudemus, nec de profectu tabeſcimus. Magna eſt inimicorum dilectio, & valde ardua, ſed implentibus ſe æterna præparat præmia. Inimicorum ergo dilectio nos Dei filios, & angelorum efficit ſocios, nobis de inimicis facit amicos, & de contrarijs charos, & de odioſis dilectiſſimos fratres. Hæc nos fraternitati ſociat, & in æternum inſeparabili charitate conglutinat, vt & hic vnanimiter in fraterna dilectione viuamus, & in æternum pariter conregnemus. Inimicorum ergo dilectio, quantum in peragendo grauior, tantum erit in retributione fœlicior, quantum in adimplendo anguſtior, tantum erit in recipiendis muneribus largior, quantum hic laborioſa, tantum in fu-
G turo erit ſine dubio glorioſa. Ipſa enim nos inimicorum dilectio ſeparat à mundo, & coniungit feliciter Deo. Ipſa nos ab actionibus ſæcularium diſcriminat hominum, & ſanctorum pariter iungit, & angelorum conſortio.

Maledicentes ſe non remaledicere, ſed magis benedicere.] Et ni 32.
hoc nobis impoſſibile videatur implere, Paulus exemplo Luc. 6.
ſuo nos admonet dicens: *Maledicimur, & benedicimus, perſe-* Rom. 12.
cutionem patimur, & ſuſtinemus. Petrus quoque princeps A- 1. Cor. 4.
poſtolorum hortando nos præcipit dicens: *Non reddentes* 1. Pet. 3.
malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, ſed è contrario benedicentes, quia in hoc vocati eſtis, vt benedictionem hæreditate poſſideatis. Qui enim in hæreditate vult poſſidere æternam benedictionem, inimicum benedicere debet, non maledicere. Grande enim, & non paruum eſt malum maledicentem ſe maledicere. Leue enim illud à leuibus videtur hominibus, ſed inter grauia crimina illud Apoſtolus com-
1. Cor. 6. putat. Ait enim: *Neque ebrioſi, neque fornicarij, neque maledici regnum Dei poſſidebunt.* Graue enim, vt diximus, male-
H dictio peccatum eſt, quod poſſeſſionem regni adimit, & in inferni tartarum hominem mergit, & vt vaporem ſummum
Eccl. 22. igne æterno permit. Scriptum eſt enim: *Ante ignem vapor, & fumus, & ante ſanguinem maledicta, & contumeliæ.* Maledictio enim vbi ſedule ſederit, de filijs Dei facit filios iræ, & de hæredibus facit extraneos, & de iuſtis facit iniuſtos. Tollit cœlorum regnum, & mergit in tartarum. Sanctorum tollit gloriam, & inferni premit in foueam. Suam CHRISTO tollit nuptam, & diabolo tribuit ani-
Eccl. 21. mam. Sic enim ſcriptum eſt: *Dum maledicit impius diabolum, maledicit animam ſuam.* Hic enim oſtendit ſcriptura, quia diabolus maledici anima eſt. Dominus autem nobis non ad maledicendum, ſed potius ad benedicendum os conceſſit, & linguam. *Nos autem,* ſicut Iacobus Apo-
Iacob. 3. ſtolus ait, *ex ipſa benedicimus Dominum, & patrem, & ex ipſa maledicimus homines, qui ad ſimilitudinem Dei facti ſunt, & ex ipſo noſtro vno ore procedit maledictio, & benedictio.* Sed quid idem Apoſtolus audiamus: *Non oportet,* inquit, Iacob. 3.

A *hæc ita fieri fratres.* Nun[illegible] fons d[illegible] ramine manat dulcem, & amarum aquam Ac ſi diceret. Sicut dulcis, & amara aqua non poteſt de vna ſimul fontis manare vena, ſic benedictio, & maledictio de vna ſimul nõ poteſt emanare cordis [illegible]ma. Sed quicunq; ſic Deum benedicere orãdo, vel prædicando conſueuit, vt maledicere hominem nõ ceſſauerit, ſine dubio dulcedinẽ benedictionis eius amaritudo maledictionis conſumit. Sed quantum malum eſt maledictionis vitium, tanto magis eſt benedictionis bonum officiũ. Per illud.n. maledictionis conquiritur pœna, per iſtud benedictionis gratia, & gloria. Per illud opprobrium in inferno, per iſtud in cælo [illegible] ęmnum accipimt ſempiternum.

33. *Perſecutiones pro iuſtitia ſuſtinere.* Dominus in Euangelio ait: *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cælorũ.* Non dixit propter iniquitatẽ ſuam patiuntur perſecutionẽ, ſed ſignanter addidit, propter iuſtitiã. Multi.n. propter perſecutionẽ ſua peccata patiuntur, ſed nec iuſti, nec beati dicuntur. Sed illi ſoli tantum iuſti, & B habentur qui perſecutionem propter iuſtitiam patiuntur. Hinc Petrus Apoſtolus ait. *Sed & ſi quid patimini propter iuſtitiam, beati eritis.* Non ſolum, inquit, nil nocet, qui vobis bonum facientibus mala irrogat, ſed etiam, vos cum hoſtis inſequitur propter bona quæ facitis, cauſam vobis maioris beatitudinis ſubminiſtrat, & patientiæ veſtræ vires corroborat Itẽ Petrus ait: *Melius eſt n benefacientes ſi velit volũtas Dei, pati, quã maleſacientes.* Hæc [illegible] ſtu[illegible]nam eleganter arguit, qui cũ pro culpis arguuntur, [illegible] pro ſuis factis, dignis prenis coerc[illegible], vel ſeruotibus, patienter omnia tolerant. Sed ſi abſq; culpa vel verborũ contumelias, vel adue[illegible] quæq; patiuntur a proximis, mox ad iracundia pro[illegible], & qui [illegible]tenus videbãtur innoxij per impatientia [illegible] noxios reddũt, necientes, quia melius e[illegible] pro iuſti[illegible], quã pro iniquitate ſua pat[illegible] Qui [illegible] patitur, Chriſtũ imitatur; qui vero pro [illegible] flagellis corrigitur, latronẽ, qui in cruce Chriſti [illegible] & poſt crucem paradiſum intrauit cu Chriſto [illegible] nec inter flagella C deſiſtit a culpis, ſimilitum imitatur latronem, qui propter peccata aſcendit in crucem, & poſt crucem [illegible] tartarũ Ergo multo melius eſt quamlibet in præſenti ſeculo innocentem, & pro iuſtitia pati perſecutionem, & in futuro cum filijs Dei laboris ſui accipere retributionem, quàm cum peccatoribus pe[illegible] flagellari, & poſt mortem cum reprobis reprobum [illegible] mergi.

34. *Non eſſe ſuperbũ.*]Per Hieremiam Prophetã ad ſuperbum Dominus comminatur dicens: *Ecce ego ad te ſuperbe, dicit Dominus exercituũ, quia venit dies tuus tẽpus viſitationis tuæ, & cadet ſuperbus, & corruet, & non erit qui ſuſcitet eum. & incendã ignem in vrbibus eius, & deuorabit omnia in circuitu eius* Et alibi ſcriptum eſt. *Perdet Deus memoriã ſuperborũ, & non relinquet memoriã humiliũ.* Nam & de ipſa ſuperbia ſic loquitur diuina ſcriptura. *Odibilis,* inquit, *corã Deo, & hominibus ſuperbia. Qui autem tenuerit illã, adimplebitur maledictis [illegible]* Et, *initiũ omnis peccati ſuperbia.* Non ait alicuius, ſed omnis peccati, vt euidenter oſtenderet ipſam eſſe peccatorũ omnium cauſam; quoniam non ſolũ peccatũ eſt ipſa, ſed etiam nullum peccatũ fieri potuit, poteſt, aut poterit ſine ipſa. Superbia voluntas facit Dei præcepta cõtemni; humilitas cuſtodiri Superbia ex Angelis dæ D mones fecit, humilitas hoc ſanctis Angelis ſimiles reddit. Illa rebelles diabolo ſubdit, hęc humiles Chriſto coniũgit. De ſuperbia nãq; ſequuntur hæreſes, [illegible] ſchiſmata, detractiones, inuidia, verboſitas, iactãtia, contentiones, animoſitates, ambitio, elatio, præſumptio, vanitas, inquietudo, mẽdaciũ, periuriũ, & cætera multa mala. Iam nunc videamus, quibus indicijs poſſit ſuperbia deprehendi. Omitto illos, quos ipſe habitus, & inceſſus ſuperbos oſtendunt, quorum erecta ceruix, facies [illegible], truces oculi, & ſermo terribilis, nudã ſuperbiam clamant. Illos tantum dolens oſtendo, atq; eorũ exempla cauenda denuncio, quos iã conuerſos, & aliquantulum proficientes ſuperbia occulte captiuat, quos in profundum malorũ fraudulenta dãnatione præcipitat, & ne inde vnquã exurgant [illegible] calcat. Hi ſunt, qui [illegible] ſu[illegible] non ob[illegible] imperia, ſed iudicant. De ſuis negligentiis [illegible] bellant inſolenter, aut murmurant. De loco ſuperiori [illegible] diſputant, præferre etiã ſe melioribus impudenter affectant, ſi [illegible] ſpiritalium [illegible] ſuggerant, ſuas ſententias procaciter iactant, nõ ſeruant ſenioribus in obſequio reuerentia, in ſermone modeſtiam, nec in E moribus diſciplinã Habent in intentione pertinaciam, in corde duritiã, in ſermocinatione iactantiam, in humilitate fallaces, odio pertinaces, ſubiectione impatientes, omnibus bonis odibiles, ad opus bonum pigri, ad obſequiũ duri, ad loquendũ quod neſciunt prompti, temerarij in audiendo, clamoſi in loquẽdo, effrenati in cachinno Hæc ſunt ſuperbiæ graſſantis indicia, quibus Deus offenditur, & recedit, diabolus inuitatur vt veniat, his malis omnibus diabolus paſt⁹ exultat: ſuperbas mẽtes intrat, vt teneat, erigat, ei dat, fouet vt perdat, [illegible] enet, vt poſſideat, & omnia mala per illos exerceat. Superbię autẽ gemina eſt differẽtia. Vna, quę ſpiritales pro virtutib. ſuperbiẽtes deijcit: altera carnalis, quæ erga ſeniorum imperia inobedientes reddit. Alius namq; ex rebus ſecularib. polluitur, quos ex virtutibus extollit ſpiritalibus. Dicta autẽ ſuperbia, quia ſuper vult, quod eſt. F

35. *Non vinolentum*]Vinolentus dicitur, qui & ſatis bibit, & difficile inebriatur. Hinc Eſaias ait: *Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietate.* Hinc ſapiẽs qui iam dicit: *Multos exterminauit vinum, quod miſtum potum, irritationẽ, & iram, & ruinas multas facit. Amaritudo animæ, vinũ multum potatũ. Vinum in iucunditate creatum eſt, non in ebrietate:* ſanitas eſt corporis, & animę ſobrius potus: ebrietatis verò animoſitas, imprudentis offenſio. Ebrietas autẽ perturbationẽ gignit mẽtis; furorem cordis, & flammam ſuſcitat libidinis, & ita mentem alienat, vt, vbi ſit, neſciat. Vnde & malum non ſentitur, quod per ebrietatem committitur. Hinc B. Baſilius ait: Multi per vinum a dæmonibus capti ſunt. Nec eſt aliud ebrietas, quam manifeſtiſſimus dæmõ. Hinc Propheta ait: *Fornicatio & ebrietas auferunt cor.* Quibus Ioel Propheta quaſi in alienatione mentis dormientibus clamat dicens: *Expergiſcimini ebrij, & flete omnes qui bibitis vinum in dulcedine quoniam perijt ab ore veſtro.*

36. *Non multum edacem.* Quanto amplius edacitas carnalis cibi nimia implet ventrẽ, tanto à virtutibus ſpiritualibus vacuã facit mentẽ Quanto magis corpus edax pingueſcit, G tanto anima à virtutibus ieiunans langueſcit. Edacitas aũt carnem facit obeſam, & mentem vacuam, fortia corporis membra, & lãguidam facit animam. Edacitas parit pigredinem, pigredo immittit ſoporẽ, ſopor negligentiã. Negligentia vero generat maledictionẽ, ſicut ſcriptum eſt: *Maledictus omnis, qui facit opus Domini negligenter.* Edacitas vero nimia generat crapulam: crapula autẽ parit ſomnolentiam. Somnolentus nõ amat vigilias, nec tempore congruo Deo cantat pſalmodiã. Mẽtem ad cœlũ nec erigit, nec ad compunctionis [illegible] aſcendit, nec ad contẽplationis ſublimia [illegible] animã. Tardus eſt ad orationẽ, faſtidioſus in lectione, [illegible] ad Domini verbũ intelligendũ, piger ſenioribus ad obediendũ, & in omnibus bonis tepidus ad operandũ. Sed quia non vult regula monachum multum edacem, nec vinolentũ, itaq; vult in omnibus temperatum. Generalis enim, vt B. ait Efrem hic continentiæ modus eſt, vt ſecundum capacitatem virium vel corporis, vel ætatis tãtum ſibimet cibi vel potus vnuſquiſq; concedat, quantum ſuſtentatio carnis, non quantũ deſiderũ ſatietatis expoſcit. In vtraq; enim parte ſuſtinebit magnũ detrimentũ quiſquis inęqualiter tenens nec ventrẽ ieiuniorũ ariditate conſtringit, nec H [illegible] nimietate reſoluit. Mens.n. voracitatis nimietate preſſa emittere ad Deum preces non poterit puras. Sancti quandiu in hac vita habitant pro deſiderio regni cœlorum corpus aridum portant. Vnde & pſalmiſta ait: *Sitiuit in te anima mea quam multipliciter, & caro mea.* Tunc enim caro Deum ſitit, quando per abſtinentiam areſcit Nam ſpernimit, vt ſupra dictum eſt, ieiunium, quod in veſpere [illegible] plenitione ciborũ reficiunt. Neq; enim reputanda eſt abſtinentia, vbi fuerit ventris ſatietas obſecuta Non eſt ergo corpori adhibenda immoderata abſtinentia, ne dum an plus grauatur [illegible], quod bonum agere cœpit, non perficiat. Sed diſcrete carnis eſt moderanda materies, ne aut integre extinguantur, aut immoderatẽ laxetur. Corporis enim debilitas vires animæ frangit, & vigorem mentis marceſcere facit. [illegible] quidquid cum temperamento fit, ſalutem corporis & animæ [illegible].

Margin references: Matt. 5. — 1 Pet. 3. — 1. Pet 3. — Iob 40. — Ierem. 50. — Eccl. 10. — Eccl. 10. — Eccl. 10. — 1. Tim. 3 — Tit. 1. — Eſa. 5. — Eccl. 31. — Oſe. 4. — Ioel. 1. — Eccl. 31. — Iere. 48. — Pſal. 62.

A 37. *Non ſomn[illegible]*] P[illegible] ed[illegible] tis [illegible] c[illegible] m, & vi[illegible] ſi [illegible] lentu[illegible]. S[illegible] s[illegible] pig[illegible] pec[illegible] ad be[illegible] pe[illegible] a[illegible]latum [illegible] t[illegible] imus [illegible] ilate, cu[illegible] d. pibus [illegible] ſte[illegible] is, ſed opp[illegible] ſſomno vigil[illegible] s, [illegible] nunc detrimentum a[illegible] nim nostræ a[illegible] & [illegible] virtutum ſpiritualium, & paupe[illegible] mus, [illegible] ſcriptum

Prou. 6. Prou. 24. eſt [illegible] *quoque piger* [illegible] *tuo Paululum dormies paululum* [illegible] *conſeres manus, vt dormias, & veniet* [illegible] *quaſi* [illegible] *pauperies quaſi vir*

Prou. 20. *armatus.* Item, *Nol*[illegible] *ne te* [illegible] *opprimat, aperi oculos tuos & ſaturare pa*[illegible] [illegible] tere debe[illegible] ipſa anima no[illegible] dormi[illegible]. S[illegible]nnus a[illegible] mæ eſt ob[illegible] De[illegible] ſuum. Quæcunque [illegible] beatitue[illegible] Deum ſuum, dormit, [illegible] dicit Apoſt[illegible]lus: *Surge qui dormis, & illuminabit te*

Eph. 5. B *Chriſtus.* M[illegible] autem [illegible] omn[illegible] nis in operibus ſuis

Prou. 18. mollis eſt, t[illegible]idus & diſſolutus. De quo ſcriptum eſt: *Qui mollis & diſſ*[illegible]*tus eſt in opere ſuo, frater eſt ſua opera diſſipantis* E-

Prou. 12. contrario de [illegible] ſcriptum eſt: [illegible] *operatur terram ſuam, ſaturabitur panibus*, id eſt, qui in vita [illegible] ſubijcit corpus ſuum, & [illegible] D[illegible] [illegible] redigit, vt illi placeat operando, cui ſ[illegible] ſub[illegible]dit obediendo, post ſolutionem corporis ſatiab[illegible] [illegible]nium ſempiternum accipiendo In bonis enim op[illegible] monachus fortis eſſe de[illegible], & do[illegible], robuſtus, [illegible] [illegible] non mollis & diſſolutus. Hinc Iſidorus ait: Qui no[illegible] [illegible] tione mon[illegible] pe[illegible] ionem ſectatur qu[illegible] ſup[illegible] amoris, oppoſitum diſſolutè appetũt, tant[illegible] pro[illegible] ad mundi amorem denuo reducuntur. N[illegible] p[illegible] perfecta præſentis vitæ repetit deſideria, [illegible] eſt [illegible] mon[illegible] monachus alliget opere, tam ta[illegible] [illegible] [illegible] a[illegible] more.

38. Prou. 26. *Non pigrum*] Id [illegible], non tardum, vel lentum, non tepidum, vel deſidioſum. Dictus autem piger, quaſi pedibus æge[illegible] eſt [illegible] dus ad [illegible] dendum. Quod [illegible] per

C viam tranſit & [illegible], vt pigra dicatur, cum fuerit

Prou. 21. de idiota. In Prouerbijs enim ſcriptum eſt. *Deſidia occidit pigrum*, noluerunt enim quicquam manus eius operari.

Prou. 13. Item ibi ſcriptum eſt: Volt & non vult piger; anima autem op[illegible] [illegible] impinguabitur. Rectè p[illegible] vocabulo denotat[illegible], qui vult regnare cum CHRISTO, & non vult opera[illegible] illo. D[illegible]lectant præmia æterna, & [illegible]fugit laborioſa op[illegible]a. Vult [illegible]ere [illegible] m te[illegible]porale, & æternam vult accipe[illegible] me[illegible]edem. Anima autem operantium pro Domino, ætern[illegible] [illegible] bitur muneribus ſempiternis in regno. Qu[illegible] [illegible] hic pijs pro Domino inſudant laboribus, cœleſti accepta refectione gaudebunt, & illam deſiderabilem

Matt. 11. vo[illegible] Domino [illegible]dient dicentis: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati ſtis, & ego reficiam vos.* Item ſcriptum eſt.

Eccl. 22. Prou. 19. *In lapide luteo lapidatus eſt piger* [illegible] *& omnes loquentur ſuper aſpernationem illius.* I[illegible] [illegible] ibi. *Pigredo immittit ſoporem.* Piger enim dicitur omnis deſidioſus, qui [illegible] ſentiendo quaſi vigilat, quamuis nihil oper[illegible]ndo torpeſcat. S[illegible] pigredo ſoporem imm[illegible] dum rectè ſentiens vigiliam no[illegible] benè operando

Prou. 20. amittit. Item ſcriptum eſt: *Propter frigus piger arare noluit.* P[illegible]pter f[illegible]igus quippe piger non arat, dum deſidię torpore

D præſtrictus, agere bona diſſimulat. Et [illegible] parua aduerſa metuit op[illegible] [illegible], maxima prætermittit. De quo benè ſubditur. Mendicabit æſtate, & non dabitur ei. Quia monachus qui nunc in bonis operibus non laborat, in futuro ſæculo nihil accipi[illegible]ns quaſi æſtate mendicat. Hinc ſcriptum eſt.

Prou. 24. *Per agrum hominis pigri tranſiui, & ecce totum repleuerant vrtica*, &c. Qu[illegible]d eſt per agrum pigri hominis tranſire, niſi cuiuslibet vitam negligentis monachi inſpicere, & eius opera conſiderare. Quam vrticæ, vel ſpinæ replent, quia in corde negligentium monachorum terrena deſideria, & compunctiones pullulant vitiorum.

39. 1. Cor. 10. Phil. 2. *Non murmurioſum.*] Aut enim murmurat monachus contra D[illegible] flagella, aut contra ſibi à ſenioribus impoſitã diſciplinam, aut contra iniunctam ſibi à maioribus obedi[illegible]tia[illegible], au[illegible] ſummodo proprij vitij [illegible]nglutine. Qui ſi auditor obliuioſus non eſſet, de his omnibus conſolationẽ [illegible] [illegible] & [illegible]. Dicit [illegible] [illegible] *omnem* [illegible] [illegible]. Item dicit. F[illegible] *di*[illegible]*plinam Domini ne abijcias, quia qui diligit diſciplinam, diligit* [illegible] *tiam* [illegible] d[illegible] *Melior eſt obe*[illegible] *entia* [illegible] *am v*[illegible] *ima.* Debet ergo [illegible] h[illegible] [illegible] omn[illegible] [illegible] ptur[illegible] rum auctoritates a[illegible] [illegible] murmuratione viuere, vt no[illegible] m[illegible] murmura[illegible] [illegible] m[illegible] lom, & ſi[illegible] [illegible] pe[illegible]d[illegible] p[illegible]x[illegible]ũ H[illegible]c no[illegible] [illegible] [illegible] more Apoſtolus prohibet murmurare [illegible] dicens: *Neq; murmuraueritis ſicut qui*[illegible] *murmurauerunt* [illegible] *a ſerpentib*[illegible] *perierunt.* A[illegible] ſi dic[illegible] [illegible] [illegible] cuſtodite os à murmur[illegible] [illegible]; quia ſicut illi, qui in [illegible] murmurarunt [illegible] Dominum, & [illegible] ſp[illegible] [illegible] ta[illegible]ti interierunt, ita & [illegible] morſibus [illegible] [illegible] dæmonorũ peribitis [illegible] [illegible] mur[illegible] ſtis malo [illegible] [illegible] tis. Hinc [illegible] *Cuſtodit* [illegible] *ore a murmuratione, quæ nihil prodeſt.* Nihil [illegible] prodeſt [illegible]onacho inutilis murmuratio, quia d[illegible] inobedientiæ, & cont[illegible]nnoſo[illegible] p[illegible]ced[illegible] [illegible]. Se n[illegible] murmurando condemnat, & illum [illegible] [illegible] aduerſus quem murmurat, non emendat. Murmurando n. magiſtrum incuſit, & ſibi pœnas multiplicat. Et ſi etiã peregerit murmurando opus iniunctum, [illegible]on ſibi labori præmium, [illegible]ed animæ acquirit detrimentum. Sic. n. in h[illegible] eadem B. Bened[illegible] [illegible]ſcriptum eſt regul[illegible]: Nam cum malo ani[illegible], inquit, [illegible] obediat diſciplinæ, & non ſolũ ore, ſed etiam in corde ſi murmurauerit, etiamſi i[illegible]pleat iuſſionem, ta[illegible] [illegible] [illegible] acceptum nõ erit Deo qui cor eius reſpicit murmurãtis, & pro tali facto nullam conſequitur gratiam, imò pœnam murmurãtium incurrit, ſi non [illegible] ſatisfactione emendauerit.

Non detractorem] Id eſt, non defamatorem, reprehenſorem, vel vituperatorem. Detrahere enim dicitur, qui bonũ mutat in malum. Nam qui dicit malum eſſe, quod malum eſt, non auctor detractionis, ſed amicus dicendus eſt veritatis. In eo enim quod virtute[illegible] eli[illegible], & vitia damnat, diuinæ per omnia voluntati obtemperat. Ipſe enim Dominus ait per pſalmiſtam David. *Detrahentem proximo ſuo hunc perſequebar.* Intantũ ergo non oportet con[illegible] [illegible]tire detrahenti, [illegible] etiam quantum in nobis eſt cõſentiamus Domino, & [illegible] cum illo pr[illegible] [illegible] perſ[illegible] qu[illegible] mord[illegible] [illegible]torem prouidẽtes in vtroq; vtilitatem. Noſtram videlicet & illius, qui detrahit, vt ne[illegible] nos libenter audiamus, nec illum peccare laxemus. Maius. n. peccatũ eſt, ſi fieri poteſt, detrahere, quam fornicari. Qui. n. fornicatur, ſe tantum occidit. Q[illegible] verò detra[illegible]it, & [illegible], & conſentientem ſibi in mor[illegible] [illegible] ſtringit. Hinc in Prouerbijs ſcriptum eſt: *Remoue a te os prauũ, & detrahentia labia ſint procul a te.* Quod duobus modis intelligi poteſt, id eſt, & os noſtrũ ne loquatur aliquid prauum, [illegible] [illegible]bia noſtra ne detrahant proximo, omni ſeruemus cuſto[illegible]. Et illos, quoſcunq; huic vitio videmus deditos non conſentiendo p[illegible]oximos, ſed à nobis procul expellendo faciamus alienos, ne vtriq; in detractionis vitio pereamus, quia ſcriptu[illegible] eſt: *Fili, time Deum, & cum detractoribus ne commiſcearis, quoniã repente conſurgit prædictio eorum, & ruina vtriuſque*, id eſt, & eius qui detrahit, & eius qui detrahenti conſentit. Scriptum eſt: *Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eo minus habet, qui occulte detrahit.* Hinc Iacobus ait: *Nolite detrahere alterutrum fratres mei, quia qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem ſuum, detrahit legi, & iudicat legem.*

Spem ſuam Deo committere. Spes enim dicitur bonorum expectatio futurorum, [illegible] exprimit humilitatis affectum, & ſedulæ ſer[illegible]uitutis obſequium. Spes autem vocata, quod ſit progredien[illegible] pes, quaſi eſt pes. Vnde econtrario dicta deſperatio, deeſt. n. illi progrediendi facultas, quia, dum quiſq; pec[illegible] ũ amat, futuram gloriam non expectat. Beatus eſt enim ille, qui ſpem ſuam Deo commit[illegible]t, & in æterna fœlicitate, & gloria ponit. Beatus eſt, cuius ſpes [illegible] vt in æternum viuat, in Domino poſita iugiter perſeu[illegible]t. Hinc Pſalmiſta ait: *Mihi autem adhærere Deo bonum eſt, ponere in Domino ſpem meam.* Ille enim benè adhæret Deo [illegible] qui ſpem ſuam ponit in illo, quia nihil poteſt eſſe beatius, quam illi omnia committere, qui nouit ſuis cultoribus f[illegible]tura præſtare. Hinc Apoſtolus ait: *Spe gaudentes.* Sed ille omninò de ſpe cœleſti debet gaudere, qui a auxiliante Deo iam prauum ceſſat agere. Nam qu[illegible] malum ge[illegible] non deſiſtunt, vana ſpe decepti indulgentiam a De[illegible], & vitam æternam requirunt. Quam rectè quærent[illegible] [illegible] ſi ab actione

praua

A prauà ceſſarent. Omnis quippe iuſtus ſpem, & formidi-
nem debet habere, & nunc illum ad gaudium æternum
ſpes erigere, nunc debet ad formidinem gehennæ terror
addicere. Timeat ergo monachus Dominum, & ſperans
Pſal. 113. in eo iugiter imploret auxilium, quia ſcriptum eſt: *Qui ti-
ment Dominum ſperauerunt in Domino, adiutor eorum, & prote-
ctor eorum eſt.* Cingi ſe cingulo quaſi iuſtitiæ de miſericor-
dia poſtulet, & de venia non deſperet, quia ſcriptum eſt:
Pſal 31. *Sperantes autem in Domino miſericordia circumdabit.* Fide recta,
Pſal. 70. & ſanctis operibus adhæreat Deo, & dicat: *Spes mea Domi-
nus à iuuentute mea.* Et, Memor eſto verbi tui ſeruo tuo, in
quo mihi ſpem dediſti: quia melius eſt ſperare in Domino,
quam ſperare in homine.

42. *Bonum aliquod in ſe cum viderit, Deo applicet, non ſibi.*] Quid-
Iacob. 1. quid enim boni monachus in ſe viderit, Deo applicet, di-
cit, id eſt, Deo tribuat, Deo exinde gratias agat, & non
ſuum illud dicat, ſed Dei eſſe cognoſcat. Omnia enim bo-
na, quæ ab hominibus habentur, à ſolo Deo miniſtran-
1. Cor. 12. tur. Deus enim ſpiritus eſt: *Et alij per ſpiritum datur ſermo ſa-
pientiæ, alij ſermo ſcientiæ, alij genera linguarum, alij interpretatio
B ſermonum*, & cætera his ſimilia ab vno ſanctis conceduntur
Domino, cui iugiter gratias agere debet omnis homo. Si
enim omnia bona à Domino accepimus, non nobis, ſed
illi de omnibus gratias agere debemus. Quid enim habes
ô homo, ait Apoſtolus, quod non acceperis. Melius ergo,
qui gloriatur, in Domino, non in ſe glorietur, ſicut ſcrip-
Eccl. 1. tum eſt: *Filij mi in timore Domini ſit gloriatio tua.* Cùm autem
Eccl. 9. dixiſſet: *Scio & humiliari, & abundare, & ſatiari, & eſurire, &*
Phil. 4. *penuriam pati.* Addidit: *Omnia poſſum in eo, qui me confortauit.*
Sibi enim nihil tribuit, quia omne ſe poſſe non in ſuis viri-
bus, ſed in illo, qui eum confortabat, eſſe cognouit. Et in
alio loco cum diceret: *Plus omnibus laboraui*, vt non illud ſi-
1. Cor. 11. bi applicaret, ſed Deo, addidit: *Non ego, ſed gratia Dei mecum.*
Deo enim debemus, quod ſumus, quod viuimus, quod in-
telligimus, quod homines ſumus, quod bene, & iuſte vixi-
mus, quod rectè, & Catholicè intelligimus, Deo per om-
nia debemus. Noſtrum enim nihil eſt, niſi peccatum, &
malum quod operati ſumus. Vnde & ſequitur

43. *Malum vero ſemper à ſe factum ſciat, & ſibi reputet.*] Quid-
Oſea 13. quid ergo in ſe malum inuenerit monachus factum, à ſe
C illud veraciter credat inuentum, aut à diabolo inſtiga-
tum, non à Deo creatum: quia Deus malum non fecit, nec
lætatur in perditione viuorum. Diabolus cum eſſet ange-
lus bonus, ſuperbiendo factus eſt malus, & hominem, qui
naturaliter erat factus bonus, decipiendo fecit illum ma-
lum, atque ſuperbum, & ſic omne peccati malum per cul-
pam primi hominis intrauit in genus humanum. Quod
etiam per longum vſum quaſi naturaliter tenet, & opera-
tur, & vt lex naturalis, ſic peccatum in membris regnat
humanis, & repugnat legi mentis, & omnibus virtutibus
ſanctis. Vnde & Apoſtolus ait: *Video autem aliam legem in
Rom. 7. membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me du-
centem in lege peccati, quæ eſt in membris meis.* Cognoſcat ergo
monachus à ſe factum malum, & omne peccatum, & ſibi
reputans dicat Deo: *Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci.*
Pſal. 50. Agnoſcat & pœniteat, & lacrymans cum Propheta dicat:
Plane hæc iniquitas mea eſt, & portabo illam. Iterum in-
Pſal 50. gemiſcens cum Dauid dicat: *Amplius laua me ab iniquitate
mea, & à peccato meo munda me, quoniam iniquitatem meam ego
D cognoſco, & delictum meum coram me eſt ſemper.* De omni ergo
opere prauo nos accuſare, nobiſque debemus imputare,
& ex toto corde pœnitentiam agere. Bonum autem ali-
quod in nobis, ſicut ſupra dictum eſt, non viribus noſtris,
neque meritis, ſed illi tribuamus, qui habitat in cœlis, &
de theſauro ſuo virtutes miniſtrat omnibus ſanctis. In
Coloſſ. 2 Chriſto enim omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei
reconditi, & in illo donante ſecundum eius diſpoſitiones
omnes ſancti accipiunt portiones. Et ideò non ſolum de
ſubſtantia pecuniæ, quam pauperibus erogamus, ſed etiam
de cunctis bonis operibus, quæ agimus, & miniſtratio-
nibus gratiæ, quam percepimus, Deum honorare, &
eius in omnibus, & non noſtram laudem quærere debe-
mus.

44. *Diem iudicij timere.*] Timendus eſt valdè dies iudicij pec-
catoribus: quia quamuis mitis ſit iuſtis, terribilis valdè eſt
peccatoribus, & iniquis, qui audituri ſunt illo die: *Diſcedite* E
à me maledicti in ignem æternum, qui præparatus eſt Diabolo, & an- Matt. 25.
gelis ſuis. De hac enim [illegible] in Propheta Sophonia
ſcriptum eſt; *Iuxta eſt dies Domini magnus, iuxta, & velox ni-
mis. Vox diei Domini amara tribulabitur ibi [illegible] dies illa* Soph. 1.
*tribulationis & anguſtiæ: dies calamitatis & miſeriæ: dies tenebra-
rum, & caliginis, dies nebulæ, & turbinis dies tubæ, & clangoris.* Et
tribulabuntur homines, & ambulabunt, vt cæci, qui Do-
mino peccauerunt, & effundetur ſanguis eorum, ſicut hu-
mus, & corpus eorum, ſicut ſtercora. [illegible] eſt [illegible]
dies illa à peccatoribus, quia in tempore, & in die illo in i-
gne zeli Domini deuorabitur omnis terra: in conſumma-
tione, cum feſtinatione conſummationem faciet Domi-
nus cunctis habitatoribus terræ in die illa. Hinc & Apo-
ſtolus ait: *Terribilis namque eſt expectatio iudicij, & ignis æmula-* Heb. 10.
tio, quæ conſumptura eſt aduerſarios in iudicio. Cogitare modo,
fratres, debemus, quid facere poterimus, cum ad illud vl-
timum iudicem ad iudicium venerimus. Quid faciemus,
cum cœperit iudex ſecreta cordis noſtri rimari, & non ſo-
lùm actus noſtros, & verba, ſed etiam cogitationes oſten- F
dere? Quid faciemus ſub tanti iudicis Maieſtate poſiti?
Sub cuius fugiemus auxilium, vel cuius quæremus adiuto-
rium, aut quid excuſationis poterimus obtendere. Qua
nos defenſionis arte pugnabimus? Quæ nos ſubuentura
eſt pœnitentia, quam agere in hac vita contempſimus?
Quæ nos defenſura ſunt opera bona, quę in hac carne non
fecimus? Ad quos ſanctos fugiemus, quorum exempla ſi-
mul, & verba deſpeximus? Quid ergo reſponſuri ſumus,
cum nobis Dominus cœperit in iudicio dicere: ſi potuiſtis,
quare non bonum egiſtis, & peccatorum deſiderijs non
reſtitiſtis? Si vero non potuiſtis, quare meum contra pec-
cata auxilium non quæſiſtis? Vnde neceſſe eſt modo, vt, dū
viuimus & valemus, declinemus à malo, & faciamus bo-
num, & in omnibus iugiter eius quæramus adiutorium, vt
in bono, quo cœpimus, opere, illo adiuuante perſeuere-
mus vſq; in finem, vt in die iudicij cum agnis à dextris po-
ſiti, Venite, audiamus, benedicti patris, percipite regnum, Matt 25
quod vobis paratum eſt ab origine mundi, Amen.

Gehennam expaueſcere.] Gehenna eſt locus ignis & ſul- 45.
phuris, quem appellari putant à valle idolo conſecrata, Luc 12.
quæ eſt iuxta murum Hieruſalem. Ibi Hebræi filios ſuos G
immolauerunt dæmonibus. Fuit enim vallis filiorum
Hennon, & ab hoc appellabatur gehennon, in qua multa
iacuere cadauera mortuorum. Futuri ergo ſupplicij locus,
vbi peccatores cruciandi ſunt, huius loci vocabulo deſi-
gnatur. Duplex enim damnatorum pœna eſt in gehenna,
quarum & mentes vrit triſtitia, & corpus flamma. Hunc e-
nim tam terribilem locum non ſolum monachus, ſed om-
nis debet expaueſcere Chriſtianus. Illuc enim omnes cru-
ciandi proijciuntur damnati, de quibus Dominus ait: *Li-*
gatis manibus & pedibus proijcite illos in tenebras exteriores, ibi erit Matt. 22.
fletus & ſtridor dentium: vbi vermis eorum non moritur, & ignis Marc. 9.
eorum non extinguetur. Expauendus eſt valde tam terribilis
locus iſte, vbi eſt [illegible], & multorum fletus, continuus
gemitus, cruciatus æternus, dolor æternus, & pœnalis
ſenſus. Ibi animæ impiorum torquentur, nec deficiunt,
corpora puniuntur, nec finiuntur. Ignis inextinguibilis
durat, vt ſemper animas reproborum exurat, & ad dolen-
dum magis, quam ad lucendum contineat, & viuentes
ſemper in ſuis flammis viuacibus occidat. Omnes enim,
qui in gehenna dicuntur occidi, non hoc cum illis agitur
vt conſumpti doloribus aliquando deficiant, ſed vt in illis H
pœnaliter viuant. Hæc, & his ſimilia iugiter ante oculos
mentis noſtræ debemus adducere, & gehennam ignis æ-
terni terribiliter expaueſcere, & inſuper diligentiſſime, &
apertis oculis mentis intentiſſimè cogitare debemus, qua-
le malum ſit ab illo gaudio diuinæ contemplationis exclu-
di, & in inferni tartarum & gehennæ locum demergi,
beatiſſima omnium ſocietate priuari ſanctorum, & dæ-
monibus ſociari, fieri cœleſtis patriæ exterrites, & eſſe
inferni habitatores, mori vitæ beatæ, viuere morti ſempi-
ternæ. Ibi enim non ſentitur, quod illuminat, ſentitur ta-
men quod cruciat, & omnia, quæ ibi ſunt, non luce vel
gaudio referta, ſed tenebris, doloribus & cruciatibus ſunt
plena.

A

46. Phil. 1. *Vitam æternam omni concupiſcentia ſpirituali deſiderare.*] Omni [illegible] concupiſcentia [illegible] Monachi [illegible] æterna, de qua [illegible], multa, & [illegible] bilia [illegible]. Ibi [illegible] omnia illa diligentibus Deum [illegible] de quibus Paulus Apoſtolus dicebat: *Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe.* (1. Cor. 2) Deſiderare [illegible] æternam [illegible], quia ibi à duris laboribus [illegible] & æternam [illegible] hæreditatem, & perpetuam [illegible]: Ibi cæleſte regnum, & glorioſi [illegible] Patriarcharum, & [illegible] Ibi ſocietatem omnium [illegible], & æqualitatem accipient angelorum. Ibi mundo corde Deum videbunt, & de ſeruis [illegible] filij, cum Chriſto regnabunt. Amanda ergo & deſideranda eſt à ſanctis monachis vita æterna, quia ibi inuenient [illegible] dulcedinem repoſitam, de qua Dauid Propheta dicebat: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abſcondiſti timentibus te & perfeciſti eam ſperantibus in te.* (Pſal. 30.) Ibi paradiſi poſſeſſionem [illegible], & florentia accipient regna. Ibi iucunditatis ſtola, & regali veſtientur purpura.

B

Ibi fugiet dolor, & gemitus, & occurrent ſanitas, & gaudium ſempiternum. Fugient mæror, & triſtitia, & veniet pax, & æterna lætitia. Ibi audient à Domino: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* (Matt. 11.) Et, *Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi;* (Matt. 25.) & faciet eos in æterna diſcumbere gloria; & tranſiens miniſtrabit illis ipſe Dominus omnia bona, Amen.

47. Matt. 24. Eccl. 7. *Mortem quotidie ante oculos ſuſpectam habere.*] Sollicite, vt [illegible] ait Iſidorus, debet vnuſquiſque viuere, & ſemper terminum vitæ ſuæ cuſtodire, quia ſcriptum eſt: *In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.* Venturi ergo exitus ignorantia incerta eſt, & dum mori quiſque non æſtimat [illegible]. Vnde vnuſquiſque mortem quotidie ante oculos ſuſpectam debet habere, & ne in iniquitatibus ſuis ſubito rapiatur, ſimulque cum vita eius culpa finiatur, ſollicite debet timere. Nam diabolus eos, quos viuentes impellit ad vitia, ſubito morientes pertrahit ad tormenta. Quamuis enim quiſque in hac vita ſit iuſtus,

C

tamen dũ è corpore iſto egreditur, pertimeſcit ne dignus ſit ſupplicio. Nullus eſt enim homo abſque peccato, nec quiſquam poteſt de Dei ſecurus eſſe iudicio, cum etiam de otioſis ſermonibus reddenda ſit ratio. Breuis eſt hominis vita, & ideo ante oculos mortem debemus ſemper habere ſuſpectam. Vita enim [illegible], quia quotidie deficit, breui finitur [illegible], & ideò [illegible] ndum eſt mortis eius periculum. Non enim vita præſens diu permanet, ſed ſicut tela filis perficitur, ita & vita hominis quotidie diebus ſingulis expletur. Propterea debemus ſollicite mortem, ne ab illa ſubito rapiamur, vigilantes timere. Scriptum eſt enim: (Matt. 24. Luc. 12.) *Beatus ſeruus ille, quem cum venerit Dominus, inuenerit vigilantem,* id eſt, mortem timentem, & de ſalute animæ ſuæ ſollicite cogitantem. Beatus eſt ergo ille monachus, qui ſemper eſt pauidus, & exitum mortis ſuæ timendo, ſemper eſt vigilans, & paratus, vt cum media nocte clamor factus fuerit: Ecce [illegible] ſponſus, exite obuiam ei, ſine [illegible] cum ornatis [illegible] obuiam illi egrediatur, & cum illo ad æternam [illegible] habitationem ingrediatur [illegible], vbi ſponſi circundatus amplexibus, viuat felix feliciter in æternum,

D

Amen.

Deut. 4. *Actus vitæ ſuæ omni hora cuſtodire.*] Ille monachus actus vitæ ſuæ omni hora bene cuſtodit, qui ſe à peccatu cogitationis, locutionis, & actionis, quantum valet, conſeruat immunem. Quotidie enim actus ſuos vigilanter, & curioſe debet diſcutere monachus, & ſi peccati ſe obnoxium in aliqua hora ſenſerit, ante ſolis occaſum, & ſi non poteſt, antequam comedat, dormiat aut aliquid operis agat, neceſſe eſt, vt velociter ad pœnitentiam recurrat, & deinceps ab omni ſe prauitatis opere cuſtodiat. Non enim ſolum [illegible] factis delinquimus, ſed & cogitationibus, & locutionibus frequenter peccamus. Viciſſim enim & à cogitationibus malis opera mala procedunt, & ab operibus prauis cogitationes malæ [illegible] punt. Quamuis enim ab opere malo quis vacet [illegible] tamen [illegible] cogitationis

E

malitia non [illegible] à nequitia. Hinc enim Dominus [illegible] populo [illegible] per Eſaiam: *Auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis.* (Eſai. 1.) Sicut enim vipera à filijs [illegible] poſitis lacerata perimitur, ita nos, cogitationes [illegible], [illegible] nos enutritæ fuerint, occidunt, & viperam [illegible] & niſi fuerint adhuc paruulæ ad petram, id eſt Chriſtum eliſæ, animam noſtram crudeli [illegible], & occidunt, ſi tamen eis [illegible] conſentimus, & [illegible] implere conamur. Magna ergò [illegible] adhibenda circa cordis noſtri cuſtodiam, quia [illegible] exeunt cogitationes, & à prauis cogitationibus prauæ procedunt operationes. Et ideo actus vitæ noſtræ [illegible] debemus cuſtodire, ne aut cogitatione, aut [illegible] tione aut operatione lapſi, vt mancipia [illegible] trahamur, & dæmonibus [illegible] fieremur.

49. Prou. 5. *In omni loco Deum ſe reſpicere pro certo ſcire.*] Immenſitas diuinæ magnitudinis tanta eſt, vt omnia [illegible], omnia impleat, & ſit ſuper omnia, & ſubtus omnia, & infra omnia, & extra omnia, & nullus ſit locus contentus, vbi Deus non

F

ſit. Vnde & Dauid dicebat: *Si aſcendero in cælum tu illic es, & ſi deſcendero ad infernum ades.* (Pſal. 138.) Et [illegible] omnis creatura Dei, ſiue in cœlis ſit ſiue in terra, ſiue [illegible], perſpicua eſt illi, & manifeſta. Hinc enim Paulus dicit: *Viuus eſt ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vſque ad diuiſionem animæ & ſpiritus, compagum quoque & medullarum, & diſcretor cogitationum, & non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius, omnia enim nuda & aperta ſunt oculis eius.* (Hebr. 4.) Hinc Salomon ait: *In omni loco oculi Domini contemplantur bonos, & malos.* (Prou. 15.) Quia enim omni hora [illegible] in omni loco nos cognuſcimus à Deo reſpici, non debemus in conſpectu eius, & angelorum illius peccare; ſed in omni loco & omni hora, & omni tempore cum iuſtitia, & veritate debemus viuere, & timore, & tremore in conſpectu eius ſtare. Et ſicut beatus Iob timuit eum, & nos debemus timere: & cum illo veraciter dicere: Quaſi tumentes fluctus ſemper ſuper me timui Dominum, & pondus eius ferre non potui.

50. 51. Eccl. 8. *Cogitationes malas cordi ſuo aduenientes, mox ad Chriſtum allidere. Et ſeniori ſpirituali pateſacere.*] Sunt enim cogitationes tranſeuntes, vanæ, atque volaticæ, quæ quanto velociter tranſeunt, tanto minus cogitantem polluunt. De quibus

G

Salomon ait: *Et otioſæ erunt molentes in minuto numero,* id eſt, (Eccleſ. 12.) cogitationes, quæ in hominis vita, quaſi molentes voluuntur in mente, & exeunte anima è corpore vacuæ remanebunt omnes & otioſæ. Has ergo, quia nemo poteſt omnes memoriter retinere, nec ab aliquo vnquam [illegible] impelluntur dicere. Sunt verò aliæ cogitationes noxiæ, & frequenter delectant animum, & eum ſuaſum volunt mergere in peccatum. Hinc Salomon ait: *Cogitatio ſtulti peccatum eſt.* (Prou. 24.) Hinc iterum dicit: *Abominatio Dei cogitationes malæ, & purus ſermo pulcherrimus.* (Prou. 15.) Quas nos cogitationes beatus Benedictus non in cordis ſinu abſcondere, ſed ad Chriſtum allidere, & Patri ſpirituali adhortatur pateſacere. Scriptum eſt enim: *Qui abſcondit ſcelera ſua, non dirigetur, qui autem confeſſus fuerit, & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur.* (Prou. 28.) Ille ergo monachus miſericordiam à Domino facillime conſequitur, qui pura mente, & humili corde cogitationes ſpirituali non celaueris patri. Cogitationes malas cordi ſuo aduenientes ad Chriſtum allidere eſt, contra illarum illecebras delectationum Chriſti auxilium implorare, & vt victor poſſit exiſtere, ſpem ſuam Chriſto committere, & in illo fideliter

H

credere, & [illegible] ſpirare, & de triumphi victoria non ſibi placere, ſed Chriſto gratias agere. Quas cogitationes ideo ſpirituali patri pateſacere iubet, vt ab illo ſalutis conſilium, & à Domino velociſſimum inueniat peccati remedium, ſicut ſcriptum eſt. *Dixi pronuntiabo aduerſum me iniuſtitias meas Domino, & tu remiſiſti impietatem cordis mei.* (Pſal. 31.) Miſericors enim Deus eo citius peccata diluit, quo hæc exire ad opera non permittit. Et cogitata nequitia tanto citius ſoluitur, quanto ad effectum operis diſtrictius non ligatur. Et quam ſuper hæc ſit facilis venia oſtendit. Qui dum ſe promittit adhuc petere, hoc quod ſe petere promittebat obtinuit, quatenus quia vſq; ad opus non venerat culpa, vſq; ad cruciatum nõ perueniret pœnitentia, ſed cogitata affl[illegible] mentẽ tergeret, [illegible] tũ modo cogitata inquinaret.

A Os suum a malo, vel prauo eloquio custodire. Hinc nos Salo-
52. mon admonet dicens: *Remoue a te os prauum, & detrahentia*
Prou. 4. *labia sint procul a te.* Hinc Paulus ait: *Omnis sermo malus ex ore*
Ephes. 4. *vestro non procedat, sed si quis bonus ad ædificationem opportunitatis,*
vt det gratiam audientibus. De ore enim monachi non ma-
lus, vel prauos, sed ædificationis, & gratiæ debet procedere
sermo. Domino enim trahente post ipsum bonus mona-
chus currit, & ideo, vt & alij sequantur, exhortatorium nō
malignum crebro debet proferre sermonem. Scriptum est
enim: Qui audit dicat veni, id est, qui quis monachorum
internum fidei, vel charitatis lumen recipere mer[illegible] ad
hoc & alios inuitare non cesset. Ideo a tramite nostrum a
malo vel prauo eloquio custodire debemus, ne nos prios
suæ malitiæ veneno inficiat, & postea odium in alios mor-
tiferum viuus diffundat. Scriptum est enim: *Flagelli plaga li-*
Eccl. 28. *uorem facit.* Plaga autem linguæ comminuit ossa. *Plena* (i-
Iacob. 3. nim, vt Iacobus Apostolus ait, *veneno mortifero lingua,* & i-
deo cautissime debemus custodire illam. Scriptū est enim:
Prou. 13. *Qui custodit os suum, custodit animam suam, qui autem inconside-*
ratus est ad loquendum, sentiet malum. Malum sine dubio sen-
tiet in futuro, qui dum viuit semper non cessat scandalū.
Prou. 16. Hinc Salomon ait: *Vir insipiens fodit malum, & in labijs eius*
B *ignis ardescit.* Hinc iterum dicit: *Iaculum & gladius & sagitta*
Prou. 25. *acuta, homo qui loquitur contra proximum suum malum.* Sæpe e-
nim contingit, vt dum quædam parua vitiorum mala nō
cu[illegible] magno l[illegible] lab[illegible] mus e[illegible]. Et dum
facta [illegible] non grauia sine metu committimus ad pe-
iora [illegible] peccandi consuetudine labimur. Et dum multa
[illegible] qui in[illegible] sine dubio aut in Deum, aut in fratrem
peccamus. Vnde & apta nobis admonitio sequitur:

53. *Multum loqui non amare.* Magis enim silentium, quam
multiloquium debet amare monachus. De silentio enim
Esa. 32. Esaias ait: *Cultus iustitiæ silentium.* Mentis enim iustitia de-
tolatur, quando ab immoderata locutione non parcitur.
Prou. 10. De multiloquio enim Salomon ait: *In multiloquio peccatum*
Prou. 23. *non deerit.* Hinc iterum scriptum est: *Sunt verbis pulsus & ab q[illegible]*
murorum ambitu, ita vir, qui non potest cohibere spiritum suum.
Monachus enim qui murum lenti[illegible] non [illegible] ab[illegible]
cilis patet. Quē tanto immicus sine labore superat quā to
& ipse contra [illegible] metipsum per multiloquium pugnat. Hinc
C Iacobus dicit: *Si quis putat se religiosum esse non refrenans lingu-*
Iacob. 1. *am suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio.* Hinc[illegible] sus
ait: *Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquen-*
dum. Admonentur sunt, vt beatus ait Gregorius, multiloquio
vacantes, & vigilantes aspiciant, a quo rectitudinis statu
deperierunt, dum per multiplicia verba dilabuntur. Huma-
na etenim mens aquæ more, & [illegible] umclausa ad superiora
colligitur, & relaxata deperit, quia se per infinita inutiliter
spargit. Quanto enim superfluis verbis [illegible] nuij sui censura
dissipatur, qua si [illegible] extra seducitur. Vnde & recte in-
terius ad se [illegible] lh[illegible], quia per multiloquium sparsa de-
ceto se a muræ consideratione excludit.

54. *Verba vana, aut risui apta non loqui.* Vana enim verba sunt
illa, [illegible] & [illegible] ocantur, [illegible] quæ auctoratione iustæ
ne[illegible] præ vilitatis carent. Grande e-
[illegible] modis cauendum a monachis
[illegible] vanitatis procedunt fomite, & quasi
[illegible] & [illegible] hominem decipit hominem. Est enim
[illegible] loquacitatis superflue, & ociositatis
[illegible] satis fomitem, & in ore vanum sem-
[illegible] opem. Est enim simulatio quædam virtu-
D tu[illegible] imitatum, caua, morbida, & turbulenta,
dulcis [illegible], amara perfectis, periculosa duris, imperiosa
[illegible], captiuatos oblectat ambitiosos
[illegible] claros humiliat. Cui se inuniunt tumi-
[illegible] tacent elati, quam inueniunt perdiri, ad quam
[illegible] ipsum. Hæc est vanitas, quæ non aliquas virtutes,
[illegible] exangulat, sed licentiam [illegible] cum fuerit
[illegible] robor it. Nam mentes virtutibus plenas omni-
[illegible] vacuos virtutibus tentat, dilectores suos
[illegible] videlicet, qui se turpiter iactant, & se ab
[illegible] prædicari per nefas [illegible]. Qui salut[illegible]
[illegible] gaudent, suis adulatoribus fau[illegible],
voluptatibus [illegible], hominibus [illegible] ple[illegible]
[illegible] te, quod nesciūt se didicisse [illegible] nimia volunt, de-

lectabilibus [illegible] E
imponunt, scriptas fallunt [illegible]
[illegible] ssione veloces, in exhibitione [illegible] verbo [illegible]
ues, in animo nuper, vbiq; falla[illegible] ad prospera, [illegible]
[illegible] s ad aduersi, instantia, obsequia, an[illegible] ad opp[illegible]
moderati ad gaudia. Hoc est [illegible] quod om-
nino nō debent habere monachi, sed diligentes [illegible]
de & ore p[illegible] offerentes veniā te Christum Dominum [illegible]
debent & imitari, vt cum illo [illegible] possint in [illegible]
regnare. Hæc autem supradicta vanitas in vano [illegible]
vano moratur & peccatore. Semper enim alios ridere
semper aliorum cachinnos [illegible] excutere. Cui [illegible]
& in vaniloquio, & in multo & excusso sæpe deprehendi-
tur esse risu. Vnde & subditur,

Risum multum, aut excussum non amare. Oportet enim mo- 55
nachos amplius flere, quam ridere; quia scriptum est: *Risu* Prou. 14.
dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat. In Euangelio Matth. 5
autem Dominus ait: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabun-*
tur. In valle enim lacrymarum sumus, & ideo non ridere,
sed lugere debemus. Lacrimas enim pro peccatis nostris,
lacrimas pro dissolutione corporis, lacrimas pro desiderio
nostri redemptoris, & societate omnium angelorum, & F
om[illegible] habere debemus sanctorū, lacrimas vt a [illegible]
inferni, & a laqueis liberemur diaboli. Quoniam, ait Psal-
mista, *qui in lacrimis seminant, in gaudio metent*, id est, qui oratio- Psal. 125.
nes cum lacrimis & gemitu, dum in mortali corpore viuunt,
fundunt ad Dominum post obitum laboris sui præmium in
gaudio metent æterno: in gaudio videlicet illo, de quo di-
scipulis suis Dominus ait: *Iterum videbo vos, & gaudebit cor ve-* Ioan. 16
strum, & gaudiū vestrum nemo tollet a vobis. Plus ergo monacho
salutarem tristitiam quam vanam conuenit habere lætitiam.
Scriptum est enim: *Cor sapientium vbi tristitia, & cor stultorum* Eccles.
vbi lætitia. Hinc iterū scriptū est: *Melior est ira risu, quia per tri-* Eccle.
stitiam vultus corrigitur animus delinquentis. Hinc nos Iacobus
Apostolus re[illegible] admonet dicens: *Miseri estote, lugete &* Iaco. 4.
plorate. Risus vester in luctū conuertetur, & gaudium in mærorem.
Hinc Dominus ait: *Væ vobis qui ridetis, quoniā plorabitis, & fle-* Luc. 6.
bitis. Non multū debet ridere monachus, qui corde contrito Ioan. 16.
& humiliato debet seruire Domino. Nō excussum risum,
id est, qui alta voce excutitur, & excutiente se excutit, debet
amare monachus, ne stultus notetur ab hominibus, quia
scriptū est: *Stultus in risu exaltat vocē suam. Et, sicut sonitus spina* G
rū sub olla, sic risus in ore stulti. Naturaliter est enim ridere ho- Prou. 14.
mini, & ideo nō potest homo illi penitus prohibere, sed vt Eccles.
suppresse, caute hat, & honeste licet illi concedere, quod
& natura cōpellente penitus non potest homo relinquere.

Lectiones sanctas libenter audire. Lectio enim sacra co- 56.
gnitione sui cultoribus suis sensus acumen ministrat, intellectū Luc. 11.
multiplicat, torporem excutit, otium amouet, vitam com-
ponit, mores corrigit, salubrem gemitum facit, & lacry-
mas compunctio[illegible] producit, loquendi tribuit facun-
diam, & æterna laborantibus promittit præmia, spiritales
diuitias auget, vaniloquium, vanitatesque compescit, &
desiderium Christi patriæque cœlestis accendit, quæ sem-
per orationi socia, semperque orationi debet esse conne-
xa. Orationibus enim mundamur, lectionibus autem in-
struimur. Et ideo, qui vult cum Deo semper esse, frequen-
ter debet orare, & frequenter legere. Nam cū oramus ipsi,
cum Deo loquimur: cum vero legimus Deus nobiscum lo-
quitur. Omnis enim perfectus in lectione, oratione, &
meditatione procedit. Quæ enim nescimus, lectione disci-
mus; quæ autem didicimus, meditationibus conseruā- H
mus, & vt consectetur a nobis, implemur, oratione ad[illegible]
[illegible]mur. [illegible] minime enim confert donū sanctarum lectio [illegible]
pturarum, sine qua & intellectū mentis erudit, seu q[illegible]
[illegible] vanitatibus abstractū hominem, ad amorem Dei perducit.
Hinc Paulus Timotheum admonet dicens: *Dum venio attende* 1. Tim. 4.
lectioni doctrinæ, hæc meditare, & in his esto, vt profectus tuus mani-
festus fit omnibus. Nemo enim sensum Scripturæ sacræ ex[illegible]
[illegible] cognoscere poterit, nisi assidue legendo aut audiendo
eius familiaritatem habuerit, sicut scriptum est: *Ama illam,* Prou. 4.
& exaltabit te, glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus.

Orationi frequenter incumbere. Incumbere dicit, instan- 57.
ter incubare. Et congrue nos post lectionis auditionem Matth. 6.
orationi iussit frequenter incumbere. Non enim [illegible] lectione Luc. 11.
dissen-

A [illegible] dicere eſt [illegible]. Aliqu[illegible] [illegible] aliquo [illegible] diuerſum. Sed [illegible] neceſſaria [illegible] orationis no[illegible] [illegible] [illegible] licet [illegible], vt orationi [illegible]. Multum enim apud Dominū vtraq; [illegible] ſimul [illegible] cenduntur, vt oratione operatio, & o-
Thren. 3. peri [illegible] oratio. Vnde & Hieremias ait: *Leuemus corda noſtra cum manibus ad Dominum*. Cor enim cum manibus le-
uat, qui orationem cum opere ſubleuat. De inſtantia etiam
Rom. 12. Ephes. 6. orationis [illegible] Paulus admonet dicens: *Orationi inſtantes, & orantes omni tempore in ſpiritu*. Quia enim omni tempore offendimus, ſicut ſcriptum eſt, In multis offendimus omnes; omni tempore pro offenſis orare debemus. Hinc iterum
1. Theſſ. 5. 1. Petr. 4. Paulus ait: *Sine intermiſſione orate*. Hinc Petrus dicit: *Eſtote itaque prudentes, & vigilate in orationibus*. Quotieſcunq; enim vitio quolibet [illegible], ad orationem nos ſubdere debemus, quia frequens [illegible] vitiorum [illegible] impugnatio. Oratio autem non labiorum tantummodo debet eſſe, ſed & cordium. Non enim multiplicia verba Deus attendit, ſed
B orantis cor aſpicit. Nunquā eſt ſine gemitu orandum; nam peccatorum recordatio [illegible] gignit. Dū enim oramus ad memoriam [illegible] culpam, & magis reos tunc nos eſſe cognoſcimus. Ideoq; cum Deo aſſiſtimus, gemere & flere debemus, reminiſcentes, quā [illegible] ſunt ſcelera, quæ commiſimus, quantaq; [illegible] ſupplicia, quę timemus. Mens quidem [illegible] in oratione offert, [illegible] ſe poſt orationē conſeruet. Nam nihil proficit oratio, ſi denuo committitur, vnde iam venia poſtulatur. Ille enim in precibus deſideratum effectum ſine dubio percipit, quod orando ablui poſtulat, delinquendo non iterat.

58.
Pſal. 6. *Mala ſua cum lacrymis, vel gemitu quotidie in oratione Deo confiteri*. Confeſſio duobus modis intelligitur, aut in laude, vt
Matt. 11. ait Dominus dicens: *Confiteor tibi pater cœli & terræ*. aut
Luc. 10. dum quis confitetur ſua peccata ab eo indulgenda, cuius eſt [illegible] miſericordia. Adhuc [illegible] hoc ſæculo poſitus confitentibus Dei miſericordia ſubuenit; poſt mortem autem pœnitentia, dolor, & gemitus animas cruciant, ſed a peccati ſupplicio non liberant. Nō enim celanda eſt culpa, quæ animæ poſt mortem æternam ingerit pœnam. Nā,
C ſicut Caſſianus ait, non poteſt diabolus circumuenire, vel deijcere iuniorem monachum, niſi eum, quem viderit aut per ſuperbiam, aut per verecundiam ſuas cogitationes celare. Nam euidenter diabolicam cogitationem patres eam dixerunt, quam iunior ſeniori confunditur aperire. Melius eſt enim Domino confiteri peccata, & de miſericordia eius fiducialiter ſperare veniam, quam in modico temporis celare delictum, & æternum animę recipere detrimentū. Hinc
Prou. 28. Salomon ait: *Qui abſcondit ſcelera ſua non dirigetur. qui autem confeſſus fuerit, & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur*. Facilius enim ſibi Deum placat, qui non humano eſt victus iudicio, ſed vltro crimen cognoſcit admiſſum, & factus ipſe [illegible] metipſi iudex & [illegible] punit lacrymis, quod prius omiſit operibus, & non erubeſcit fletibus bene punire, quod non
Eccl. 4. erubuit male committere. Hinc iterum ſcriptum eſt: *Non confundaris Domino confiteri peccata tua*. Certus vniuſquiſq; noſtrum [illegible] confiteatur peccata ſua Domino, quia ſi in pœnitentia perſeuerauerit, & confeſſus fructus dignos pœnitentiæ fecerit, non ſolum peccatorum veniam, ſed etiam ciuis ſu-
D pernæ ciuitatis effectus, præmia recipiet ſempiterna.

Et de ipſis malis de cætero emendare.] Ille ergo pœnitentiam digne agit, qui ſic præterita mala deplorat, vt futura iterum non committat. Nam qui plangit peccatum, & iterum admittit peccatum, quaſi ſi quis lauet laterem crudum, quem quanto magis lauerit, tanto amplius lutum facit. Ille ergo pœnitentiam digne agit, qui, quæ commiſit, iam non committit, ſed cum ſatisfactione de his, quæ geſſit, emendationem promittit. Feſtinare enim debet ad Dominum pœnitendo vnuſquiſq;, dum poteſt, ne ſi, dū poteſt, noluerit, cū
Eſai. 55 tarde voluerit, omnino nō poſſit. Hinc Propheta ait: *Quærite Dominū dum inueniri poteſt, inuocate eū, dū prope eſt*. Nō enim oportet pœnitentē de peccatis ſuis habere ſecuritatē. Nam ſecuritas negligentiam parit, negligentia autē ad vitia priſtina hominem [illegible] hit. [illegible] pœnitens præuidere debet callidas contra [illegible] hoſtis [illegible], vt nec ad tranſacta vitia redeat, nec amplius quod malum eſt vlterius debeat agere.

E *Deſideria carnis non perficere*.] Deſideria carnis dicit voluptates, vel cupiditates corporis. Non perficere dicit, ad ef- 59.
fectum non perducere, id eſt, operibus non implere. Hinc Galat. 5.
Paulus ait: *Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis*. Galat. 5.
Deſideria carnis perficere, eſt carnis concupiſcentias, & motus corporis corporales ad effectum operis perducere.
Hinc Petrus ait: *Charissimi obſecro vos, tanquam aduenas & pe-* 1. Petr. 2.
regrinos, abſtinere vos a carnalibus deſiderijs, quæ militant aduerſus animam. Dum enim concupiſcentijs blandientibus caro omnimoda obiurgatur, vitiorum exercitus ſimiliter aduerſus animam armatur. Deſideria enim carnalia ſunt effectus ſordidæ delectationis, & illecebræ [illegible] vitiorum. Quibus illectus monachus, vanis fabulis & verbis delectatur ſuperuacuis, & ſpectaculis rerum terreſtrium, & terrenis gaudijs delectatur, ingluuie ventris & deſiderio gutturis exæſtuat, ambitione honoris conficitur, & humanis laudibus, vel illecebris vanæ gloriæ delinitur. Cor miſerum in ſuperbia eleuat, & in omnium vitiorum multitudinē malè animum præcipitat. At vero monachus, cui deſideria carnis implere minime delectat, virtutibus ſacris armatus, cō-
F tra deſideria, vel vitia carnis fortiter pugnat, & aduerſus impetus vitiorum contrarijs virtutibus dimicat. Contra luxuriam enim adhibet cordis munditiam, libidinē abſtinentia domat. Contra odium dilectionem præparat, contra iram opponit patientiam, contra timorē fiduciā: largitatem contra auaritiam; humilitatem contra ſuperbiam. Et ſic ſingulis vitijs ſingulas opponit virtutes, vt nunquam ſuperatus ſuccumbat, ſed illis ſuperatis victor exiſtat.

Voluntatem propriā odire.] Propriam dicit, id eſt, priuatam, vel ſingulariter ſuam, quam nullus alius approbat, nullus iuſtam eſſe proclamat, quia etſi bona illi videtur, qui eam conatur implere, ideo non eſt bona, quia propria, & quia nullus patris conſilio approbata. Hinc enim ſcriptum eſt:
Poſt concupiſcentias tuas non eas, & a voluntate tua auertere. Hinc Eccl. 18.
Dominus ait: *Non veni facere voluntatem meam, ſed eius, qui me* Ioan. 6.
miſit. Sancti vt proprias voluntates renunciantes, ſic huic mundo moriuntur, vt ſoli Deo viuere delectentur. Et quāto ſe ab huius voluptatibus ſubtrahunt, tanto præſentiam Dei, & angelicę ſocietatis frequentiā mentis acie contem-
G plantur. Ad perfectum enim, negatis omnibus, quæ poſſidet, non poteſt peruenire, niſi & proprias abnegauerit voluntates. Quid eſt enim abnegare ſemetipſum, niſi proprias voluntates relinquere?

Præceptis Abbatis in omnibus obedire.] Abbatis præcepta ſem- 60.
per debent eſſe iuſta, & ſancta. Et ideo diſcipulus ſemper Hebr. 13.
& in omnibus debet eis obedire. Nam ſi aliter, quam oportet, præcepit diſcipulis, reſpondendum eſt illi, quod reſpōderunt & Apoſtoli. *Oportet obedire magis Deo, quam hominibus*. Actor. 5.
Abbatis ergo præceptum nunquā à Domini debet diſcordare mandato, ne, dum præcepto Abbatis obeditur, à præceptis Domini diſcordetur. Obediator ergo neceſſe eſt Abbati, vt idem ſit & obedientia Chriſti. Ipſe enim diſci-
pulis ait: *Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit*. Luc. 10.
Hinc Paulus Apoſtolus ait: *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. Ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes*. Hinc Salomon Hebr. 13.
ait: *Melior eſt obedientia, quam victima*. Hinc Paulus iterum di- Eccleſ. 4.
cit: *Rogamus vos fratres, vt noueritis eos, qui laborant inter vos, &* 1. Theſſ. 5.
præſunt vobis in Domino, & monent vos, vt habeatis illos abundantius in charitate, & propter opus illorū pacē habere cū eis. Chriſti enim H
vices videtur Abbas agere in monaſterio, & ideo exhibendū eſt illi obedientiæ bonū. Si enim, vt decet, opus agit perfectū, neceſſe eſt, vt à ſubditis imitetur. Attamen ſi pro fragilitate corporis, aut animi imbecillitate, quę verbis prædicat, operibus implere recuſat ſubditi, quę ſequitur audiant: Et pceptū Domini noſtri Ieſu Chriſti factis adimpleant, id eſt,

Etiamſi ipſe aliter (quod abſit,) agat, memores illius Dominici præ- 61.
cepti, quæ dicunt facite; quæ autem faciunt, facere nolite. Non velle Matth. 6.
dici ſanctum, antequā ſit, ſed prius eſſe: quo verius dicatur. Cū hęc beatus diceret Benedictus, ne iactantiæ vitio ſe ſuccumbat monachus, prudenter eum, & [illegible] caſtigat, & admonet. Sunt enim aliqui monachi, qui non eſſe, ſed [illegible] cupiunt ſancti. Nomen ſan[illegible] habere [illegible] ſanctitatis opus non cupiunt exercere. Ergo [illegible] ſanctitatis nomen habere deſiderat, [illegible] eſt, vt [illegible] tis opus age-

A te non deſiſtat. Dominus autem filiis Iſrael non dixit: Di-
Leuit. 11. 19. & 20. cimini ſancti, quia & ego ſanctus dico, ſed, *Eſtote*, inquit
ſancti, quia & ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter. Vnde neceſ-
ſe eſt, vt qui vult dici ſanctus, ſanctitatis [illegible] feſtinet age-
re opus, & ſpiritales [illegible] quærere fructus, quibus re-
fertus iuſte poſſit dici, & eſſe ſanctus. Nemo [illegible] poteſt
dici ſanctus, niſi qui ſpiritus ſancti meruerit accipere fru-
Galat. 5. ctus. *Fructus autem ſpiritus eſt*, vt ait Apoſtolus, *charitas, gau-
dium, pax, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, modeſtia, man-
ſuetudo*, & cæterarum omnium congregatio virtutum, qui-
bus omnibus, vt dictum eſt, monachus repletus, & dici ri-
te poterit, & eſſe ſanctus.

62. *Præcepta Dei factis quotidie adimplere.*] Hinc Iacobus ait:
Iacob. 1. *Eſtote autem factores verbi, & non auditores tantum.* Hinc Pau-
Rom. 2. lus ait: *Non auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis
Apoc. 1. iuſtificabuntur.* In Apocalipſi autem cum dixiſſet Ioan-
& 22. nes: *Beatus qui legit, & qui audiunt verba prophetiæ huius libri*,
protinus adiunxit: *& ſeruat ea, quæ in illa ſcripta ſunt*. Hinc in
Ioan. 14. Euangelio Dominus dicit: *Si diligitis me, mandata mea ſer-
Ioan. ibid. uate.* Hinc iterum ait: *Qui habet mandata mea, & ſeruat ea, ille
eſt, qui diligit me*, id eſt, qui habet in memoria, & ſeruat in
B vita; qui habet in ſermonibus, & ſeruat in moribus; qui
habet audiendo, & ſeruat faciendo, aut qui habet facien-
do, & ſeruat perſeuerando. Hinc iterum Dominus ait: *Qui
Matt. 7. audit verba mea, & facit ea, aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificat
domum ſuam ſupra petram*, &c. Hinc iterum & ipſe Dominus
Mat. ibid. dicit: *Non omnis, qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in re-
gnum cælorum, ſed qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis eſt,
Ioan. 8. ipſe intrabit in regnum cælorum.* Et, *Amen dico vobis ſi quis ſermo-
nem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum.* Hinc [illegible]
Prou. 3. per Salomonem Dominus admonet dicens: *Fili mi, ne obli-
uiſcaris legis meæ, & præcepta mea cuſtodiat cor tuum. Longitudi-
nem enim dierum, & annos vitæ, & pacem apponent tibi.* Hinc ite-
Prou. 7. rum idem Salomon ait: *Fili mi, cuſtodi ſermones meos, & præ-
cepta mea reconde tibi. Serua mandata mea, & viues.*

63. *Caſtitatem amare.*] Caſtitas dicitur corporis, & cordis in-
1. Tim. 5. corruptio. Quidam autē dixerunt caſtitatem eſſe in mente, &
virginitatem in corpore, ſed illa eſt vera, & veraciter caſti-
tas, quæ nec mentem ſinit maculari, nec corpus polluit. Quæ
non ſolum in virginibus, ſed & in continentibus fulget, &
C pulchritudinis ſuæ candore [illegible] Cuius pulchritudinem
Sapien. 4. admirans ſcriptura dicit: *O quam pulchra eſt caſta generatio.*
Eſa. 56. Nam virgines fœliciores fore in vita æterna Eſaias teſtatur
dicens: *Hæc dicit Dominus eunuchis: dabo eis in domo mea, & in
muris meis locum, & nomen melius a filiis, & filiabus, nomen ſempi-
ternum dabo eis, quod non peribit.* Amanda eſt ergo pulchritu-
do caſtitatis, quæ amatores ſuos à mundi curis ſeparat, &
in Hieruſalem cœleſti nomen ſublimiſſimū, & lucidiſſimū
locum præparat, quæ ſuis cultoribus continentiæ præmiū,
& nomen tribuit filiorū. Donat nomen æternum, & choro
ſociat angelorum. Amanda eſt ergo pulchritudo caſtitatis,
quæ virgines, & continentes angelis facit æquales. Caſtitas
enim corporis humilitate, & puritate ſanctificatur, atque
perficitur cordis. Nā nihil prodeſt incorruptio carnis, vbi
non eſt integritas mentis. Nihilq; valet mundum eſſe cor-
pore eum, qui pollutus eſt mente. Sicut enim caſtus corde,
& corpore angelis & hominibus ſuaue facit odorē, ita pol-
lutus corde, & corpore vbiq; horridū ſpargit fœtorē. Ca-
ſtus enim puritatis virtute niteſcit, pollutus immundis ſor-
D dibus fœtet. Caſtus, & purus ſanctis coniungitur angelis,
immundus immundis ſociatur dæmonibus. Pollutū pol-
luti dæmones mergunt in tartarū, caſtum vero S. angeli ſu-
ſcipiunt in cœlū. Ille quia ſemper in tenebris committere nō
erubuit malū, iuſte damnatus in tenebroſum demergitur
barathrū. Iſte quia caſtitatis nitorē dilexit in luce, lucidus
lucidæ æternitatis ſemper regnabit in lumine. Amemus er-
go caſtitatis mundiciam, quæ nos præſenti caſtos conſeruet
in vita, & in futuro æterna faciet recipere præmia.

64. *Nullum odire.*] Flebiliter autem deplorandi ſunt, qui odio
in fratre tabeſcunt, & contra alios pernicioſum animæ do-
lum ſeruant. A regno enim Dei ſeparant ſe, qui ſemetipſos
à charitate fraterna diſſociant. Hinc Ioannes Apoſtolus
1. Ioan. 2. ait: *Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris eſt vſque
Ioan. ibid. adhuc.* Item ipſe ait: *Qui odit fratrem ſuum in tenebris eſt, & in
tenebris ambulat, & neſcit, quo eat, quoniam tenebræ occæcauerunt
oculos eius*, [illegible]
in gehennam præcip[illegible] & [illegible]
ſam inferni pœnam deme[illegible]. Ipſe [illegible] E
1. Ioan. 3. *fratrem ſuum, homicida eſt.* Non mouet [illegible]
dit hominem, & homicida tamen tenetur à D[illegible]
[illegible] tempus aduenerit, cum C[illegible], qui ex [illegible]
erit, [illegible] qui hoc genere homicidij, id e[illegible]
netur. Hinc iterum dicit: *Si quis dixerit quoniam diligo* [illegible]
1. Ioan. 4. *fratrem ſuum odit, mendax eſt.* In hoc enim probatur eſſe [illegible]
d[illegible] quod diligat Deum, quem non videt, quoniam [illegible]
dil[illegible], ſed odio habet fratrem, quem videt. Hoc enim
mandatum accepimus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat
& fratrem ſuum.

65. *Zelum & inuidiam non habere.*] Liuor alieni boni ſuum
Iacob. punit auctorem. Nam vnde bonus proficit, inde inuidus
contabeſcit. Vnde & membrum eſt diaboli, cuius inuidia
mors introiuit in orbem terrarum. Nam zelus, & inuidia
alterius bono [illegible] eſt paruum, ſed grande, & magnum pec-
catum. Diabolus [illegible] liuore per-
culſus perijt primus, & [illegible] perdidit alios. Radix omnium ma-
lorum eſt & [illegible] zelus, & inuidere alterius bono.
F Inde odium ſurgit, animoſitas [illegible] procedit. [illegible]
zelus excitat. Per zelum timor Dei [illegible] iudicii dies
non prouidetur. Inflatur ſuperbia, [illegible] humilitas,
perfidia præſumitur, patientia [illegible]
[illegible] Hinc [illegible] calumnia [illegible] fra-
terna charitas violatur, hinc adulteratur veritas, [illegible]tur
vnitas, hinc [illegible] torua [illegible] pallor in facie
[illegible] dentibus [illegible]
De zelo liuore fons omnium vitiorum [illegible] Ia-
Iacob. cobus ait: *Vbi eſt zelus & contentio, ibi inconſtantia, & omne o-
pus prauum.* Vnde & hic [illegible]

66. *Contentionem non amare.*] Contentio [illegible]
Phil. 2. ſta, pertinacia, [illegible] contentioſa. [illegible]
Tit. 3. amare [illegible] contentionem [illegible]
mittere [illegible]
[illegible] peccato, non debemus [illegible]
[illegible] contentioſum [illegible]
[illegible] contentio verborum [illegible] &
2. Tim. ſio eſt audientium. Hinc Paulus Timotheo ait: *Noli verbis
G contendere.* Ad nihil eſt [illegible], niſi ad ſubuerſionem audien-
tium. Penſandum [illegible], quomodo contentio [illegible] ta-
centes [illegible], quaſi [illegible] &
[illegible] concuſſio [illegible] in publi-
2. Cor. cum non veniſſet. Hinc Paulus iterum ait: *Ne forte contentiones,
æmulationes, animoſitates, & diſſenſiones ſint inter vos.* Hinc & Ia-
Iacob. cobus ait: *Quod ſi zelum amarum habetis, & contentionem in cor-
dibus veſtris, nolite gloriari.* [illegible] monachos cō-
Prou. 17. tentio ſemper [illegible] ſolet ſicut ſcriptum eſt: *Semper
1. Cor. 3. iurgia quærit malus.* Hinc ipſe Paulus ait: *Cum enim ſit inter vos
zelus & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecundum carnem ambu-
latis?* Per contentionem enim [illegible]
rantur inter fratres diſcordiæ, nutriuntur animoſitates,
procedunt lites, efficiuntur diſſenſiones, emergunt æmu-
lationes, ſuſcitantur ſcandala, &, vt [illegible]
tur inter fratres omnia mala. Vnde verū eſt illud, quod Sa-
Prou. 20. lomon ait dicens: *Honor eſt homini, qui ſeparat ſe a contentioni-
bus.* Contentionem enim Apoſtolus inter opera tenebrarū
Rom. 13. annumerat dicens: *Abiiciamus ergo opera tenebrarum.* De qui-
Rom. bus operibus ſubiecit dicens: *Non in comeſſationibus & ebrie-
H tatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione, & æmu-
latione.* [illegible] eſt, qui ſecundum carnem viuunt
& qui in tenebris ambulant. Qui autem in luce eſt, non
per contentionem, aut elationem, neque per gloriam ge-
rit [illegible] Vnde & ſequitur:

67. *Elationem & iactantiam fugere.*] Elatio dicitur iactantia
Pſal. [illegible] & audacia cordis, [illegible] fiducia [illegible]
[illegible] tas & timor [illegible] præceſſerit, [illegible]
[illegible] mentis, non ſequitur [illegible]
tia laudis. Vanus eſt, inquit, [illegible]
[illegible] in Deo [illegible] elationem ſu-
per[illegible] Non [illegible]
[illegible], & publico per [illegible]
dinem. [illegible]
[illegible]

Sicque

A S[illegible] tionem [illegible] opertum libidinis, & [illegible] itur [illegible] elati[illegible]. Sed Dei seruus [illegible] ut [illegible] eum ad humilitatem, ut [illegible] animum ad[illegible].

68. *Seniores venerari.* [illegible] Priorum [illegible] venerari [illegible] re potest venerari [illegible] nomen [illegible] dam, & [illegible] Veneratio enim [illegible] tum in verbis [illegible] ca, & rationabili [illegible] loquatur & cum reuerentia. In factis [illegible] junior [illegible] illo iterum [illegible] interrogando [illegible] obediendo [illegible] humiliter [illegible] petat, & [illegible] Paulus [illegible] Timotheo ait di[illegible]: *Seniorem ne increpaueris, sed obsecra ut patrem.* Et, *Filij obedite parentibus vestris in Domino.* Nam & Dominus descendit de Hierusalem cum parentibus suis in Nazareth, & erat subditus illis. Hinc per [illegible] sapientem dicitur: *In tota anima tua time Deum, & sacerdotes illius sanctifica.* Ipse iterum [illegible]: *In omni virtute tua dilige eum, qui te fecit, & ministros eius non derelinquas.* Sed & hoc intuendum, ne acceptam iunior e senioribus reuerentiam in tumore se extollat, & ne scandalum [illegible] sed magis [illegible] humilians, ut [illegible] diligat, & ita eos ad humilitatis obedientiam [illegible]. Vnde & sequitur,

69. *Iuniores diligere.* Geminam enim dilectionem à senioribus deb[illegible] iuniores. Vt [illegible] quia fratres sunt. Scriptum [illegible]. Hoc [illegible] accepimus à Deo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. Alteram, quia obedientes [illegible] humiliter seruiunt. Hinc enim scriptum est: Seruus [illegible] sit tibi dilectus, quasi anima tua: quasi [illegible]. Si hoc de seruo, quanto magis intelligendum est de filio & fratre dilecto.

70. *In Christi amore pro inimicis orare.* Amor enim Christi facit non diligere inimicum, sed etiam & orare pro illo, quia [illegible] eius sumus, [illegible] quantum possumus, imitari eum debemus. Ipse enim pro [illegible] tortoribus suis orauit dicens: *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Vt simus ergo filij eius [illegible] sicut iam gratia illius sumus adoptione, [illegible] semper diligamus inimicos etiam, & o[illegible]. Ipse enim Imperator nobis imperans ait: *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro [illegible] calumniantibus vobis, ut sitis filij patris vestri, qui [illegible] est, qui solem suum oriri facit super bonos, [illegible] pluit super iustos & iniustos.* Cum enim dixisset, Vt sitis filij patris vestri, qui in cœlis est, addidit: qui solem suum facit oriri super bonos & malos, &c. ut nos [illegible] intelligentes faciamus inimicis nostris bene, & nostram ad eos extendamus dilectionem, & pro [illegible] salute fundamus orationem, ut qui filij Dei iam facti sumus per adoptionem, efficiamur & nan[illegible] per imit[illegible]. *Christus pro nobis passus est,* ait Apostolus Petrus, *[illegible] relinquens exemplum, ut sequamur vestigia eius.* Quod [illegible] de passione, sed & de inimici dilectione, & [illegible] debemus intelligere oratio[illegible].

71. *Cum discordantibus ante [illegible] in pacem redire.* Sicut pia mater [illegible] ab omnibus [illegible] entibus, [illegible] [illegible] tamen [illegible] benigna charitate [illegible], ita & [illegible] inimicos sustinemus [illegible] amplexari [illegible] quia [illegible] reconciliat, Deum [illegible]. Hinc enim [illegible] *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum [illegible], & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum.* Hinc Paulus Apostolus [illegible]: *[illegible] & nolite [illegible] Sol non occidat super iracundiam vestram.* Hinc ostendit [illegible] ante solis [illegible] culpatus [illegible] pere veniam [illegible] tendo debere [illegible] C[illegible] nim est ign[illegible] quam, de [illegible] veniam postulat qui nihil [illegible] culpa, qui non est paratus ad veniam. C[illegible] tenim & augetur culpa, quando tardius [illegible].

[illegible] Decreto [illegible] Dei misericordia nunquam desperare. Etsi mille sint pecca[illegible] de desperandum de venia. Deus enim & pius est ad [illegible] & omnipotens ad saluandum. Tantum [illegible] peccator declinet à malo, & faciat bonum. Co[illegible] Domino su[illegible], & secundum [illegible] quia omnis peccator, qui ad [illegible] conuersus fuerit [illegible], ipso [illegible] qui [illegible] *Conuertimini ad me &* [illegible]. Ipse [illegible] dicit: *Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat.* Ergo [illegible] Dominus non [illegible] mortem [illegible] sed [illegible] ipse sibi misericordiæ [illegible] peccatorum veniam recipere despe[illegible]. Hinc [illegible] Propheta [illegible]: *Peccator in quacunque die conuersus [illegible] ad Dominum desinit esse peccator.* Hinc H[illegible] Nemo de Domini indulgentia dubitet, nemo desperet. Ad hoc enim [illegible] aduenit, ut peccatores conuertentes non perderet, sed saluaret. Nemo de [illegible] suorum desp[illegible] quia pius, & misericors Dominus paratus est ad ignoscendum. Si discipulo suo Petro usque [illegible] fratri dimittere peccatum, multo magis [illegible] fons pietatis, & indulgentiæ [illegible] peccantibus & veniam petentibus [illegible] delictum. Ipse enim totius mundi lauit crimina, quanto magis unius hominis lauabit delicta. Tantum est ut unusquisque conuertatur ab impietate sua, & factus [illegible] pœnitentiæ fructibus viuat in æternum, ho[illegible] virtute refer[illegible].

Ecce hæc sunt instrumenta artis spiritualis. Ecce hæc sunt dicit, id est, hæc supra [illegible] mandata, quæ sunt singula [illegible] posita. Hæc sunt itaq; instrumenta artis spiritualis. Ars dicta est, quod artis præceptis, [illegible] bene & iuste ducat. Sicut enim est ars corp[illegible], est & ars [illegible]. Sed sicut est corporali vita spiritalis [illegible] eiusdem vitæ subn[illegible]. Vnde & ill[illegible], hæc vero instrumentis indiget plurimis. Sicut [illegible] instrumenta sunt fabrorum, scriptorum, vel aliorum artificum, quibus opus eorum perficitur, ita sunt & [illegible] quibus spiritualis vita componitur. Nisi [illegible] filiarum, & aliorum animarum ars non esset spiritualis, Gregorius non diceret: Ab imperitis ergo pastorale magisterium qua temeritate suscipitur, quando ars est artium regimen animarum. Hinc Paulus Apostolus ait: *Scio & humiliari, & abundare, & satiari, & esurire, & penuriam pati.* Hæc [illegible] minus intuentibus non videtur ars [illegible] spiritalis, sed simpliciter necessitas actionis. [illegible] non esse, [illegible] Apostolus non dixisset, sed cum, Scio dixit, [illegible] actionis artem inesse demonstrauit. Quem enim penuria sua non frangit, à gratiarum [illegible] retrahit, [illegible] temporalium desiderium non accendit, scit humiliari. Qui enim acceptis rebus non extollitur, & eas ad usum vanæ gloriæ non intorquet, nec solus possidet, sed [illegible] indigentibus misericorditer diuidit, scit abundare. Qui acceptis alimentis non ad ingurgitationem [illegible] sed ad [illegible] parationem virtutis, scit satiari. Qui alimentorum inopiam sine murmuratione tolerat, [illegible] pro necessitate victus agit aliquid, unde anima [illegible]. Quem ergo nec in abundantia [illegible] eleuat, nec in necessitate cupiditas i[illegible] are, nouit & penuriam pati. Qui ergo in pr[illegible] non eleuatur, in [illegible] aduersitate non frangitur, [illegible] ad malum non trahitur, vitup[illegible] à bono [illegible] reuocatur, spirit[illegible] arte refertus non in[illegible] proficit sanus [illegible] semper in melius.

Quæ cum fuerint à nobis die, noctuque incessabiliter adimpleta, & in die iudicij reconsignata, Hæc enim sacratissima supradicta Domini præcepta nobis præsenti consignantur in vita [illegible] operemur in [illegible], & operantes custodiamus illa. Iterum nobis in [illegible] consignabuntur æterna, ut laboris nostri [illegible] recipere mereamur præmia, illa videlicet quæ ipse Dominus operarijs suis promisit dicens: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Et: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.* Et de quo Apostolus [illegible] ebat,

Illa merces nobis [illegible] à Domino recompensabitur quam ipse promisit quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit,

Margin notes, left column: Leuit. 19. · 1. Tim. 5. · 1. Tim. 5. · Coloss. · B · Eccl. 7 · Eccl. ibid. · C · Luc. 23. · Matth. 5. · 1. Petr. 2. · Ephes. 4. · D · Matth. 5. · Ephes. 4.

Margin notes, right column: E · 72. · Ezech. 18 · Isai. 45. · Ezech. 18 & 33. · Ezech. 33 · F · G · Phil. 4. · H · Matt. 11. · Matt. 25. · 1. Cor. 2

A quap[illegible] Deo [illegible] Offi[illegible] hac o-mnia [illegible] et per[illegible] mona[illegible] in congregatione. A facien[illegible] fi-cina deriuatu[illegible] un enim [illegible] domi[illegible] & [illegible] num m[illegible]nachorum [illegible]dem [illegible] In [illegible] qui [illegible] habitare. firmitatem [illegible] ſtabilita[illegible] bet habere in congregatio[illegible] per [illegible] ſat[illegible] tium ſpatia, aut [illegible] ad al[illegible]um, & de proprijs ad non [illegible]opria [illegible] dicitur de illo, quod in

Prou. 27. Salomonis libro ſc[illegible] ptum [illegible]. *Sicut auis [illegible] transmigrans de nido ſuo, ſic vir relinquens locum ſuum.* Q[illegible]d e-nim per auem ſi[illegible]na[illegible], quę relinquit nidum ſuum, [illegible] mo-nachus qui rel[illegible] qui locum [illegible]uum, & propoſitum ſu[illegible]. Melius enim [illegible] linq[illegible] inen[illegible] vag[illegible]tatem, & co[illegible]s fir-miter, [illegible] teneat ſtabilitatem, & ad perfectum [illegible] at

Matt. 10. & 24. bonum, quod cœpit age[illegible] ma ſcri[illegible] tum eſt: *Non qui in-choauerit, ſed qui perſeuerauerit, ſaluus erit.* Sequitur de obedi-e[illegible]tia.

CAPVT V.

De obedientia.

B **P***Rimus humilitatis gradus eſt obedientia ſine mora.*] Quæri-tur à plurimis, cur beatus Benedictus in hac regula du-os humilitatis gradus dixerit eſſe primos, vnum iſtū, quem in manibus tenemus, alterum vero, qui in duodecim gra-dibus ponitur primus. Sed ſciendum eſt, quia ille eſt pri-mus in corde, & iſte primus in actione. Sicut enim ille eſt primus in ordine, ita ſecundus in cogitatione, voluntate, deſiderio, & conuerſione. Ille tamen qui hic ponitur pri-mus, illic inuenitur in ordine eſſe ſecundus. Sic enim dicit in illo. Hi tales r[illegible]nquentes ſtatim quæ ſua ſunt, & volun-tatem propriam deſerentes, illa Domini imitantur ſenten-

Ioan. 5. & 6. tiā, qua dicit: *Non veni facere voluntatem meam, ſed eius, qui miſit me.* In illo vero di[illegible]: Secūdus humilitatis gradus eſt, ſi pro-priam quis non amans voluntatem deſideria ſua non de-lectetur i[illegible]plere, vocē illam Domini factis imitetur dicen-

Ioan. ibid. tis: *Non veni facere voluntatem meam, ſed eius qui miſit me.* Ecce quomodo [illegible]probatur, quia iſte ipſe, qui hic ponitur primus, illic poſitus inuenitur eſſe ſecundus. Sed ille eſt primus in ordine, & [illegible]ogitatione, iſte primus in operis actione. Ille primus in initio cōuerſionis, iſte primus in initio actionis.

C Ille primus in anima ſpiritualiter, iſte primus in obedientia corporaliter. Vnde & iſtius capituli titulus non de humili-tate, ſed de obedientia di[illegible]p[illegible]loru[illegible] eſt prænotatus. In illo autem de [illegible]ogit[illegible]ione, voluntate, & deſiderio tractatur, in iſto vero de di[illegible]cipulorū obedientia diſputatur. Obedien-tia vero diſcipulorū prius Deo in corde, poſtea exhibenda eſt magiſt[illegible] [illegible] actione. Internus enim vnuſquiſque timore tactus egreditur ad publicū obedire, quaſi diſcipulus ma-giſtro. Niſi enim Domini compellente timore, nunquam ſe in ſe[illegible]ulari vita alter alte[illegible] ſe ſubderet, ſed Domini compul-ſus timo[illegible]e pariter & amore, fit, vt alter ſubdat alteri, & re-gatur alter ab altero. Poſtquā enim cor hominis timor Do-mini penetrat, feſtinus fi[illegible] alium ducem quærit ad vitā, vt quo per ſe i[illegible] non valet, altero ducente perueniat. Vnde & hic B. Be[illegible]dictus volentibus æternam peruenire ad vitam ordinatiſſime initium operis, viæq; demonſtrat dicēs: Pri-mus humilitatis [illegible]radus eſt obedientia ſine mora. De [illegible]be-dientia beatus di[illegible]puraturus Benedictus, nō ordinis, vt pre-dictum eſt, gradu, ſed laboris rationabiliter hic poſuit pri-mum. Quem ſine mora conuenit implere di[illegible]ipulum, qui

D ſine mora cœlorum vult conſcendere regnum. Sine tardi-tatis enim n[illegible] mona[illegible]hus debet fa[illegible]re obedi[illegible]tiam, qui ſine tarditate laboris ſui vult recipere præmia. Sine tardi-tate enim [illegible]abet victoriam, qui humiliter obedien[illegible] [illegible]ont[illegible]

Prou. 21. hoſte[illegible] [illegible]ortiter dimicat. Scriptum [illegible] enim. *[illegible] ob[illegible] [illegible] lo-quitur victorias.* Q[illegible]id enim mirum, ſi [illegible]ccato homo [illegible]be[illegible] [illegible] ſe [illegible] vitæ breuitat[illegible] [illegible]bijcit, quand[illegible] ipſe mediat[illegible]r De[illegible] hominum ſemetipſum exinaniuit [illegible] [illegible] fact[illegible]s eſt obediens [illegible] q; ad mortem [illegible] [illegible] habens h[illegible], quem prop[illegible] [illegible] [illegible] ſe omnibus ſan[illegible] ſuis ca[illegible] bu[illegible] Vnd[illegible] & [illegible] [illegible]

H[illegible] [illegible]enit [illegible] ſibi [illegible]

N[illegible] [illegible] [illegible] illum C[illegible] [illegible] debet habere [illegible]

[illegible] bet [illegible] [illegible] ſt [illegible] h[illegible] [illegible] bere, [illegible] nem fu[illegible]dere. [illegible] D[illegible] [illegible] debe [illegible] d[illegible] [illegible] *aut mari cu[illegible]* *n[illegible] eſt me dignus.* [illegible], & heb[illegible] [illegible]ere, vt vitam [illegible] *Ego ſum [illegible] vita.* Chriſtus eſt [illegible] hoc m[illegible]rtali [illegible] [illegible] noſtra Ch[illegible] [illegible] Chriſtu[illegible] [illegible] [illegible]oſtra: Ch[illegible] [illegible] noſtr[illegible]: C[illegible] redemptio noſtra: C[illegible] [illegible] [illegible] tio, & [illegible] noſtra & in fut[illegible] ſæcul[illegible] [illegible] noſtr[illegible] Chriſtus. [illegible] noſtr[illegible] Chr[illegible] [illegible] noſtr[illegible] Chriſtu[illegible] [illegible] Chriſtu[illegible] lex [illegible]oſtra Chri[illegible] [illegible] Chriſtu[illegible] noſtr[illegible] Chriſti [illegible] noſtra Chriſt[illegible] [illegible] Chriſtu[illegible] [illegible] [illegible] Ch[illegible] [illegible] Chriſtus [illegible] Chriſtu[illegible] ſeque[illegible] C[illegible] ſtus: [illegible] bon[illegible] ſancta, [illegible] deſiderab[illegible] Chriſtu[illegible] & Deo nihil chari[illegible] [illegible] nobis [illegible] Chriſt[illegible]. In ill[illegible] [illegible] P[illegible] [illegible] illo [illegible] debemus. Sed qui vol[illegible] [illegible] [illegible] obedi[illegible] [illegible] ſequitur, faci[illegible] deſt:

Pr[illegible] ſeruitium ſanctum, quod profe[illegible] ſunt, ſeu propter metum gehenn[illegible], vel [illegible] æternæ [illegible] aliquid imperatum a[illegible] tor[illegible] [illegible] imperetur, moram pati[illegible] [illegible] en-do. [illegible] m, qu[illegible] d profe[illegible] [illegible] d[illegible], id eſt, [illegible] profeſſione [illegible] quam monachus [illegible] mon[illegible] [illegible] P[illegible]omittit de ſtabilitate [illegible] & conuer[illegible] morum ſ[illegible] & o[illegible]dientia co[illegible]am Deo [illegible] Iſta [illegible] pro[illegible] qu[illegible] ad[illegible] [illegible] ſeruitium [illegible] vocatur; quia per iſtam [illegible] fect[illegible] [illegible] Domin[illegible] agit. Et ſine pr[illegible] ſeruitio, id eſt, [illegible] melius [illegible] vouere, qu[illegible] poſt v[illegible] promiſſa [illegible] reddere [illegible] pter metum [illegible] crucient[illegible] [illegible] gloria [illegible] ad [illegible] [illegible] fulgeant [illegible] Mox vt aliqui[illegible] tum [illegible] ac [illegible] hominum [illegible] ne[illegible]ciant [illegible] faciendo

De quibus Dominus dixit: Ab auditu auris obedivit mihi. [illegible] eſt [illegible] [illegible] m[illegible] [illegible] Hoc [illegible] nium de [illegible] vbi [illegible] fa[illegible] [illegible] a D[illegible], qui [illegible] poteſt Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum non vid[illegible] [illegible] Apoſtoli[illegible] [illegible] cred[illegible] [illegible] exemplar[illegible] monach[illegible] obe[illegible]entes [illegible] Deo [illegible] obedium. [illegible] hor[illegible] [illegible] & [illegible]ed[illegible] [illegible] habent, [illegible] [illegible] e, au[illegible] non dic[illegible] [illegible] ſi quis ſur

E[illegible] m[illegible] [illegible] Qui v[illegible] audit, me audit. [illegible] [illegible] obedie[illegible] [illegible]

E

G

H

A [illegible] *inquentes* [illegible]

[illegible]

B [illegible]

perfecta [illegible] *opera* [illegible]

Matth. 7. [illegible] *Augusta via eſt, quæ du-* [illegible]

C [illegible]

Matt. 11. [illegible]

D [illegible]

Prov. 14. [illegible]

Pſal. 118. [illegible]

E [illegible]

F *Sed* [illegible] *hominibus* [illegible] *cum murmure* [illegible]

Pſal. 113. [illegible]

G [illegible]

Apoc. Rom. 12. [illegible]

H [illegible]

A 2. Cor. 9 *Et cum bono animo à diſcipulis præberi oportet: quia hilarem datorem diligit Deus.* Hæc enim ſententia non ſolum de illa, quæ ſpecialiter pauperibus tribuitur eleemoſyna, ſed etiam generaliter de omni monachorum intelligitur obedientia. Quia quidquid obediendo monachus agit, totum Deo tribuit, cui ſe totum vouit. Ieiunium enim, vigilias, abſtinentiam, ſuper impoſitum curſum, & omnem omnino cordis, & corporis actum Deo tribuit totum, à quo laboris ſui centuplum ſperat recipere fructum. Ergo qui cum hilaritate, & multiplicatione vult à Domino obedientiæ ſuæ recipere fructum, cum hilaritate debet maioribus obedire: quia qui maioribus obedire contemnit, ſine dubio Domini imperio contradicit, qui diſcipulis, & Luc. 10. omnibus doctoribus dicit: *Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Non eſt ergo obedientia, quæ à maioribus iniungitur, ſpernenda, ſed potius amanda, & diligenda, & in quantum vires ſuppetunt, cum hilaritate eſt operibus exequenda. Scriptum eſt enim: Eccl. 35. *In omni dato hylarem fac vultum tuum.* In omni ergo dato hylarem facit vultum, B qui non cum triſtitia aut rancore, ſed ſereno vultu, animoque læto præbet auditoribus ſermonem, pauperibus panem, maioribus autem cor humile, & obediens. Iſte in omni dato hylarem facit vultum, & ideo omne ſuum datum à Domino credidit eſſe receptum, & aptum. Qui autem ieiunant, ſed non cum hylaritate vigilant, ſed non cum hylaritate abſtinent, ſed non cum hylaritate cætera multa bona faciunt, ſed non cum bono animo, nec cum hylaritate, non accipiunt à Domino laboris ſui mercedem, ſed à maligno murmurationis condemnationem. Vnde & ſubditur;

Nam cum malo animo ſi obedit diſcipulus, & non ſolum ore, verum etiam in corde ſi murmurauerit, etſi impleat iuſſionem, tamen acceptum iam non erit Deo, qui cor reſpicit murmurantis. Et pro tali facto nullam conſequitur gratiam, immo pœnam murmurantium incurrit, ſi non cum ſatisfactione emendauerit. Cum bono enim animo, & corde puro, & humili ſpiritu debet obedire diſcipulus magiſtro, vt obedientiæ ſuæ gratiam accipiat apud Deum. Nam quando cum malo obedit animo, & ſuperbus, & murmurans, & inobediens tenetur à Deo. C Deus autem, cui omnia nuda ſunt, & aperta, murmurantium, etiam tacentium corda condemnat. Propterea quidquid faciunt monachi, abſque murmuratione faciant, ne, quod abſit, murmurando ea ſententia pereant, qua illi perierunt, qui in deſerto contra Dominum murmurauerunt, & perierunt Manna manducando, & iſti in monaſterio ſcripturas recitando, & inſuper murmurando. Illi Manna manducando mortui ſunt. & iſti ſcripturas legendo, & audiendo ſpiritali fame quotidie moriuntur. Illi murmurando terram repromiſſionis non introierunt, & iſti murmurando paradiſum perdent, & promiſſionis terram, id eſt, æternam cœli patriam non ingredientur. Quid enim prodeſt murmuratoribus exterius agere opus iniunctum, & interius à mercedis præmio remanere vacuos. Melius eſt ergo maioribus obedire cum gaudio, & præmium recipere ſempiternum, quam triſti animo obedire, & laboris ſui præmia perdere. Etſi factis compleat iuſſionem magiſtri, iuſſionem tamen non implet Apoſto- Phil. 2. li, qui dixit: *Omnia facite ſine murmurationibus, & hæſitationibus.*

D

CAPVT VI.

De taciturnitate.

TAciturnitas [illegible] eſt humilitatis, & indicium grauitatis, nutrix [illegible] & cuſtos eſt [illegible]. Hinc Sa- Prou. 13 lomon ait: *Qui cuſtodit os ſuum, & linguam ſuam, cuſtodit ab anguſtijs animam ſuam.* Ab anguſtijs videlicet æternæ pœnæ [illegible] animam ſuam, qui taciturnitatem amans, à malo, & prauo, vel omni ſtulti loquio cuſtodit, & refrenat Pſal. 38. linguam ſuam dicens: *Faciamus quod ait Propheta: Dixi cuſtodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea.* Ille bene vias, id eſt, actus vitæ ſuæ cuſtodit, qui in lingua minime offendit. Modicum enim [illegible] eſt lingua, ſed multas [illegible] Iacob. [illegible] ſæpe [illegible] ſcandala. De qua Iacobus Apo[illegible] *Linguam nullus hominum domare poteſt, inquietum malum, plena veneno mortifero,* &c. [illegible]

vult delinquere [illegible] ſollicite prouidere [illegible] ſuas prouidere [illegible]

E *Poſui ori meo cuſtodiam.* [illegible] nit, cuius lingua nec in malo[illegible], nec in multiloquium [illegible] fluit, ſed ſecu[illegible] modum, tempus tacendi, & tempus expectat loquendi [illegible] ſcriptum eſt. *Homo ſapiens tacebit vſque ad tempus, laſciuus autem & imprudens non ſeruat tempus.* Sed & ille cuſtodiam ori ponit, qui ſe non iuſtum, ſed, quod magis verum eſt, peccatorem tacetur. Ne ergo in maliloquium labatur lingua, ponat vnuſquiſq; noſtrum ori ſuo cuſtodiam, & diligenter attendat, quid de maleloquentibus Apoſtolus dicit. Ait enim inter cætera ſuperius, vel [illegible] non [illegible] *Neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt.* Sed in lege Dominus filijs Iſrael præcepit dicens: Exod. *Maleficos non ſinas viuere in terra.* Ne ergo in vaniloquium defluat lingua, audiamus quid Pſalmiſta de vaniloquio dicat. Ait enim: Pſal. *Vana locuti ſunt vnuſquiſque ad proximum ſuum labia doloſa, in corde, & corde locuti ſunt. Diſperdat Dominus vniuerſa labia doloſa,* &c. Ne in multiloquium inconſiderató lingua cadat, audiamus quid Salomon dicat: dicit enim: Prou. *In multiloquio non effugies peccatum, & qui multis vtitur verbis, lædit animam ſuam.* Ponenda eſt ergo cuſtodia [illegible] nate loquentes aut per maliloquium, aut per vaniloquium, aut per multiloquium offendamus Dominum Deum noſtrum. Per effrenationem enim linguæ, ſicut beatus Auguſtinus ait, ſeminantur ſtimuli [illegible] rixæ, accenduntur faces odiorum, pax extinguitur cordium, & [illegible] multorum redundat copia vitiorum.

Obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis. Hanc [illegible] Pſal. 38. etiam beatus Benedictus in taciturnitatis expoſitione ducit, dicens: *Hic oſtendit Propheta ſi à bonis eloquijs interdum propter taciturnitatem debet taceri, quanto magis à malis verbis propter pœnam peccati debet ceſſari.* Sic enim quidam ait. Pro ocioſo verbo ratio ponitur. Pro ſermone iniuſto pœna exſoluitur. Obmutui dixit, id eſt, ſilentium mihi [illegible] in loquacitate peccarem, voluntarium impoſui. Scriptum eſt enim: Eccle. 19 *Qui odit loquacitatem, extinguit malitiam.* Hinc Eſaias [illegible]: Cultus iuſtitiæ ſilentium, videlicet indicans, quia mentis iuſtitia deſolatur, quando ab immoderata locutione lingua nó compeſcitur. G Taciturnitas, vt dictum eſt, [illegible] eſt humilitatis, quia quanto taciturnitatis freno conſtringitur lingua tanto mens humiliata erigitur ad ſumma. Et quanto ſe ſub ſilentio deprimit, tanto compunctionis aciem in cœlum figit. Et quantum ſe ad compunctionis gratiam humiliatus animus eleuat, tantum ſe iterum ad gratiam compunctionis humiliat. Vnde & ſequitur: Pſal. 38. *Humiliatus ſum, & ſilui à bonis.* Niſi enim prius humiliatus eſſet à bonis, in [illegible] non ſiluiſſet. Humiliatus enim intelligitur, humi proſtratus. Qui ergo taciturnitatis virtutem veraciter amat, neceſſe eſt, vt ad tempus etiam à bonis locutionibus taceat, vt virtutes cæteras ad tempus tacédo nutriat, quas nutritas iterú tempore congruo ſapienter proferat. Hinc per quendam ſapientem dicitur. Eccl. 20. *Eſt tacens qui inuenitur ſapiens; & eſt odibilis, qui procax eſt ad loquendum.* Ac ſi diceret. Ille ſe tacendo ſapiente componens inuenit, ille ſe procaciter [illegible] loquendo odibilem fecit. Ille qui tacuit inuentus eſt ſapiens: iſte quia loquendo exceſſit modum inuentus eſt procax.

H *Ergo quamuis de bonis & ſanctis ad ædificationem eloquijs perfectis diſcipulis propter taciturnitatis grauitatem raro loquendi concedatur licentia.* Bona & ſancta, & ad animarum [illegible] omnem apta Domini dicit eloquia, quæ ſi animæ [illegible] poſita, ad cœlorum [illegible] poterit [illegible], aut cum ſanctis recipere præmium. De his [illegible] Pſal. Pſalmiſta: *Eloquia Domini eloquia caſta, argentum igne examinatum,* &c. Hinc iterum ipſe [illegible] Pſal. *iudicia [illegible] in ſemetipſa; deſiderabilia ſuper aurum multum, & [illegible], & dulciora ſuper mel, & fauum.* Etenim [illegible] cuſtodiendis [illegible] 1. Tim. *mus, quia lex bona, & ſancta, & iuſta* [illegible] eloquia Domini, quæ [illegible] æternam [illegible] vitam. [illegible] tem tenendam [illegible] ſcanda ne [illegible] dum [illegible]

A claustra, incl[illegible] præcep[illegible]
tanſe[illegible] & [illegible] æd[illegible],
[illegible] dat tac[illegible] proficie[illegible]m, [illegible] o-
[illegible] latanum [illegible] ciuitate.n. V[illegible];

Prou. 1 *Quia in multiloquio non effugies peccatum.* Hinc
beatus Gregorius ait: Q[illegible] quiſque ſer[illegible]as
[illegible] udinem tuſtinere [illegible] neq[illegible] poſſit [illegible]
Pſal. 138. Propheta, qui ait: *Vir linguoſus non dirigetur ſuper terram.* Hinc
beatus Ambroſius dicit: [illegible] qui ſilentium [illegible]
quidem, ſed cor eius [illegible] ſcientiam [illegible]. Ille [illegible]
tum loquitur. [illegible] alius, qui [illegible] que ad [illegible]
quitur, & cum diſcretione [illegible] collocat.
Melius eſt enim [illegible] tacere, [illegible] aliquid [illegible]
Eccl. 4. dicere. Facilius enim tacen[illegible] culpa [illegible] igitur, quam lo-
quendo. Hinc enim [illegible] ſcriptum eſt: *Noli citatus eſſe in lingua, &
priuſquam audias, ne reſpondeas verbum, [illegible]
adijcias loqui, non loquaris, niſi interrogatus fueris.* Interrogatio
enim os monachi aperiat. Maneat in verbo eius menſura,
in ſermone ſit ſtatera, ſemper verba eius ſint moderata,
B modum loquendi non tranſeat, & plus diligat ſemper au-
Prou. 18. dire, quam loqui.

Et alibi, Mors & vita in manibus linguæ.] Lingua namque
Pſal. 21. manus non habet, ſed per metaphoram [illegible] pro operibus ma-
nus dicitur lingua habere, ſicut & Pſalmiſta dicit: *Erue à
framea Deus animam meam. & de manu canis vnicam meam.* In
Iacob. 3. manibus ergo linguæ mors & vita conſiſtit, quia, vt Iaco-
bus Apoſtolus ait: *Ex ipſo ore procedit maledictio, & benedictio.*
Ioan. 14. Quando enim veritatem loquimur, & Dominum, qui [illegible]-
Sapien. 1. xit: *Ego ſum via, veritas, & vita*, benedicimus in manibus
& Ioan. 3. linguæ, vitam tenemus, quia ſcriptum eſt: *Os, quod mentitur,
Iacob. 3. occidit animam;* &, *Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt.* Hinc
iterum Iacobus ait: *Lingua ignis eſt, vniuerſitas iniquitatis.*
Ignis eſt lingua, quia virtutum [illegible] male loquendo de-
uorat, & cuncta fere facinora per eam aut [illegible] ,
aut patrantur, aut defenduntur. Continuantur, vt latroci-
nia, vel ſtupra. patrantur, vt periuria, & falſa teſtimonia:
Iac. ibid. defenduntur, quando commiſſa delicta [illegible] negant ne-
gantur. Ipſe iterum dicit: *Ecce quantus ignis, quam magnam
ſyluam incendit.* Sicut enim à modica ſcintilla ignis ex[illegible]
ſcens magnam ſæpe ſyluam incendit, ita incontinentia
C linguæ, ſuis nutrita ſermonibus, magnam bo[illegible] operum
materiam, multos vitæ ſpiritalis fructus, vbi attam [illegible]-
rit, perdidit; ſed & [illegible] plerunque, optima quæ vide-
bantur [illegible] [illegible] conſumit.

*Nam loqui & docere, magiſtrum condecet; tacere & audire di-
Eſa. 58. ſcipulo conuenit.* Loqui & docere magiſtri [illegible]; quia il-
li per Prophetam dicitur. *Clama, ne ceſſes*, dicit Dominus,
*quaſi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo ſcelera eo-
Eſa. 40. rum, & domui Iacob peccata eorum.* Ipſi [illegible] per eundem
Prophetam præcipitur: *Super montem excelſum aſcende tu,
qui euangelizas Sion; dic ciuitatibus Iuda*, & [illegible] qua. Tacere
Matt. 11. & audire diſcipulum conuenit. Diſcipulis enim dicitur:
Marc. 4. *Qui habet aures audiendi audiat.* Hinc Iacobus Apoſtolus ait:
Iacob. 1. *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum.*
Recte primo admonet autem quem [illegible] citius accom-
[illegible] dare docenti; ſero autem os ad docendum aperire.
Qui ergo ſapientiam diligit, primo hanc à Deo poſtulet,
de hinc magiſtrum veritatis humilis auditor [illegible], &
inter agendum ſuum cauſſiſſime linguam, non ſolum ab o-
D tioſis ſermonibus coerceat, verum & ab ipſa, quam nuper
didicit, veritate prædicanda contineat. Nam & tunc
eſt vt audiat, quam prædicetur, quoniam cum auditur,
humilitas cuſtoditur, cum autem prædicatur, vt non
ſubripit [illegible] hominum quantulacunque iactan-
tia. Hinc Hieronymus [illegible] ne inſtituit adoleſcentis viam de-
ſcribens, modeſtiam taciturnitatis inter prima vir-
Thren. 3. tutum ſtudia computat, *Bonum eſt viro*, inquit, *cum por-
tauerit iugum ab adoleſcentia ſua, ſedebit ſolitarius & tacebit.*

*Et ideo, ſi qua requirenda ſunt a Priore, cum omni humilitate &
ſubiectione reuerentiæ requirantur, ne videatur plus loqui, quam
conuenit.*] Qui enim à Priore conſilium [illegible], & verba
[illegible] quærit, cum omni humilitate vel ſubiectione
quærere debet, quia ſummum monachi virtus humilitas eſt,
ſummum vitium eius ſuperbia. Tunc autem ſe quiſque
monachum [illegible], quando ſe minimum æſtimauerit, et-
iam [illegible] [illegible] virtutum [illegible]. S[illegible]
co[illegible] humilis debet eſſe & [illegible]
per [illegible] non ſuperbiat, & per [illegible] mœrorem
cor [illegible] non [illegible].

E *Scurrilitates vero, vel verba otioſa, & [illegible] mouentia, æterna
clauſura in omnibus [illegible] damnamus, & [illegible] tale eloquium diſcipu-
lum aperire os non permittimus.*] Scurrilitates autem di-
[illegible] turpia, & improba, vel [illegible] nibus digna, quæ à
monachis [illegible] debent eſſe [illegible]. Decet enim
monachum doctrinæ profeſſum ſermonem, non iocī ſcur-
rilitatem. Monachus debet habere grauitatem, non ioci, vel
ſcurrilitatis leuitatem. Iuſtum, honeſtum, & rationa-
bile debet habere verbum; non leue, vacuum, & grauita-
te [illegible]. Me[illegible] ergo neceſſe eſt monachus in
Hymnis, Pſalmis, & Canticis, non in verbis vacuis, vanis,
vel otioſis. Plerunque per [illegible] gradus [illegible]
in foueam lapſus impellitur, & dum otioſa verba cauere
negligimus, ad noxia peruenimus, vt prius loqui [illegible] li-
beat, & poſtea odiis detractionibus vitam, de quibus lo-
F quimur, mordeat. Hoc nos cauere Dominus admonet di-
Matt. 12. cens: *Omne verbum otioſum quod locuti fuerint homines, ratio-
nem reddent de eo in die iudicij.* Si ergo ratio de otioſo ſermo-
ne exigitur, penſemus, quæ pœna de multiloquio maneat.
In quo etiam per noxia verba peccatur. Nam & otioſa
verba ipſa ſolent eſſe riſum mouentia. Propterea cauen-
dum eſt omnibus nobis ioci & riſus immoderata luxuria,
per quam plerunque amariſſima inter fratres naſcuntur
Prou. 10. ſcandala. Vnde & Salomon ait: *Quaſi per riſum operatur
ſtultus ſcelus.* Nam & riſum ſupra modum quis neſciat in-
diſciplinationis, & leuitatis eſſe ianuam, per quam
perniciosum cibum miſeræ animæ diabolus ſubtiliter
miniſtrat.

CAPVT VII.

*De humilitate, & multiplici eius commendatione, 12. gra-
dibus diſtincta.*

Luc. 14. CLamat nobis diuina ſcriptura, fratres, dicens. Omnis qui ſe
exaltat, humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur.*]
Hoc plane ſciendum, & firmiſſime à nobis tenendum,
quia omnis qui [illegible] de meritis, aut, quod peius eſt,
ſine meritis alleuauerit, iuſte à Domino humiliabitur, &
G qui pro inde ſe de benefactis humiliauerit, iuſte ab eo ex-
Prou. 29. altabitur. Hinc Salomon ait: *Superbum ſequitur humilitas,
& humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria.* Superbum enim ſequitur
humilitas, quia qui in præſenti ſuperbus perſeuerans vi-
uit, poſt mortem humiliatus in infernum deſcendit. De
Iob. 21. ſuperbis enim ſcriptum eſt. *Ducunt in bonis dies ſuos, &
in puncto ad inferna deſcendunt.* Hanc enim damnabilis &
miſera ſuperborum ſequitur humilitas, & humilem ſpiri-
tum ſuſcipiet gloria, id eſt, gloria regni cœlorum ſuſci-
piet omnes, qui humiliato viuunt ſpiritu. Hinc Dominus
Matth. 5. de humilibus ait. *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum
Marc. 10. eſt regnum cœlorum.* Hinc iterum dicit *Sinite paruu-
los venire ad me, talium eſt enim regnum cœlorum.* Et
paruulos ergo, & pauperes ſpiritu, humiles dic[illegible],
quibus poſt mortem miſericorditer regnum cœlorum
promittit.

*Cum hæc ergo dicit, oſtendit nobis omnem exaltationem genus eſ-
ſe ſuperbiæ.*] Omnis [illegible] tanto in imo iacet, quanto in
alto ſecerit. Tanto que profundius labitur, quanto ex-
H celſius eleuatur. Qui enim per ſuperbiam attollitur per
Dei iuſtitiam inclinatur. Superbia ergo, ſicut origo [illegible]
[illegible] criminum, ita ruina cunctarum virtutum. Ipſa eſt
enim in peccato prima, ipſa in conflictu poſtrema. Hæc
enim, aut in exordio mentem per peccatum proſternit, aut
in nouiſſimis de virtutibus deijcit. Inde & omnium pec-
catorum eſt maxima; quia tam per virtutes, quam per vi-
tia humanam mentem exterminat.

Pſal. 130. *Quod ſe cauere Propheta indicat, dicens: Domine, non eſt exal-
tatum cor meum, neque elati ſunt oculi mei.*] Hic [illegible]
mus humilitatem prædicat, temperantiam docet, & pa-
tientiam monet, [illegible] beneficentiam omnem [illegible] ta-
ten. oſtendit, [illegible], atque componit. Sic [illegible] hu-
miliatum cor [illegible] Deo eſt, [illegible] oſtulit,
qui

A Pſal. 130. qui dixit: *Domine non eſt exaltatum cor meũ.* Si ergo homo aliquis Heremita cellæ ſuæ vacans diceret, magnæ patientiæ laude fulgeret; quantu magis, quia hoc porpuratus rex, & prophetarum dicebat eximius; Si igitur ſancti viri etiam cum agunt fortia de ſemetipſis vilia ſentiunt; quid in ſua excuſatione dicturi ſunt, qui ſine opere virtutis intumeſcunt. Sed quælibet ſint opera, nulla ſint, niſi ex humilitate condiantur. Miranda quippe actio cum elatione non eleuat, ſed grauat. Qui enim ſine humilitate virtutes congregat, in vento puluerem portat. Et vnde aliquid ferre cernitur, inde deterius elati oculi cæcantur.

Pſal. 130. *Neque ambulaui in magnis, neq; in mirabilibus ſuper me.*] Hoc eſt dicere: nihil meritis meis reputaui, nihil ſcientiæ meæ contuli, ſed ſi aliquid boni habui, totum gloriæ Dei dedi. Nolui quaſi mirabilibus innoteſcere hominib⁹, & nec quęſiui aliquid ſuper vires meas, vnde me apud imperitos iactarem. Aliter: In magnis enim ambulare, eſt magna de ſe vnumquemque ſentire. In mirabilibusue eſt mirabile de ſe B aliquid exiſtimare. Quod ſe hic negat facere Propheta, Pſal. 130. cum dicit: *Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus ſuper me* Omnis autem humilitas non tam in ſermone, quam in mente eſt, vt humiles nos eſſe conſcientia nouerit, & nunquam nos vel ſcire aliquid, vel intelligere, vel eſſe exiſtimemus, & nihil meritis noſtris tribuamus, quia nihil de noſtro, niſi peccatum habemus

Sed quid? Si non humiliter ſentiebam, ſed exaltaui animam meam.] In cunctis ergo, quæ agimus humiliter de nobis ſentimus, ſi in radice boni operis humilitatem tenemus, nec quibus ſuperiores, ſed quibus adhuc inferiores ſumus, aſpicimus; vt dum meliorum nobis exempla proponimus, ad maiora ſemper aſcendere ex humilitate valeamus. Exaltamus autem animam noſtram, cum in hac corporis haIacob. 4. bitatione humilia meditamur, dicente ſcriptura: *Deus ſu-* 1. Petr. 5. *perbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam* Et illud, *Humiliamini in conſpectu Dei, & exaltabit vos.* Tanto ergo ſit quiſque vilior Deo, quanto pretioſior ſibi: tanto pretioſior Deo, quanto per eum vilior ſibi, quia humilia reſpicit, & alta à longe cognoſcit. Hoc autem eſſe optimum ſpecimen & C electorum ſolet, quod de ſe ſemper minora, quam ſunt, ſentiunt, & infra, quam ſunt, de ſe humilia proferunt.

Pſal. 130. *Sicut ablactatus eſt ſuper matre ſua, ita retribues in animam meam.* Qui non eleuat cor ſuum, neque in altum attollit oculos ſuos, neque ambulat in magnis, neque in mirabilibus ſuper ſe, lactanti ſimilis reperitur, dicente ſcriptura: Pſal. 8. *Ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem.* Hæc enim virtus ideo maxime inter virtutes eximias honorata conſurgit, quoniam eam dignatio maieſtatis aſſumpſit. Denique conſideremus, quantum honorata ſit humilitas, quæ ſuperbiæ contraria in duodecimo gradu noſcitur collocata. Illa enim per ſeptem principalia vitia demergit in tartarum, hæc per duodecim humilitatis gradus deducit ad cœlum.

Vnde, fratres, ſi ſummæ humilitatis volumus culmen attingere.] Summæ humilitatis culmen, vt quidam volunt, quatuor modis completur. Primo, ſi mortificatas monachus in ſemetipſo omnes habeat voluntates. Secundo, ſi non ſolum ſuorum actuum, verum etiam cogitationum nil ſuo celauerit Abbati. Tertio, ſi nil diſcretioni ſuæ, ſed iuD dicio eius vniuerſa committat, ac monita eius ſciens, ac libenter auſcultet. Quarto, ſi in omnibus obſeruet obedientiæ, manſuetudinis, patientiæque conſtantiam. Beatus ergo Benedictus non ſolum in quatuor, ſed in duodecim gradibus ſummam, atque perfectam eſſe voluit, & definiuit humilitatem. Nam & in hoc ſumma, atque perfecta poteſt videri humilitas, ſi quis humiliter, & Matth. 5. patienter impleat, quod Dominus ait: *Ego autem dico vobis non reſiſtere malo; ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam, præbe illi & aliam,* &c. Qui enim iſta patienter, & humiliter ſuſtinet, inſuper illud audit, quod DoMatth. 5. minus ſubiungit, dicens: *Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos, vt ſitis filij patris veſtri, qui in cœlis eſt:* Summam mihi videtur habere humilitatem, ſummumque humilitatis tenere cacumen.

Et ad exaltationem illam cœleſtem, ad quam per præſentis vi- E *tæ humilitatem aſcenditur,* [illegible] *velociter peruenire.* Exaltationem cœleſtem illam di[illegible] de qua Dominus ait *Fulgebunt ſancti ſicut Sol in conſpectu patris mei.* Et de qua Matt. 13. Daniel dicit: *Et qui ad iuſtitiam erudiunt plurimos, fulgebunt* Dan. 12. *quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.* Hinc & Pſalmiſta ait: *Ni-* Pſal. 138. *mis exaltati ſunt amici tui Deus; nimis confortatus eſt principatus eorum.* Exaltatio cœleſtis & ſumma eſt, vt ſint ſancti monachi ſimiles angelis, vt ſint filij & hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti, & vt audiant à Domino: *Venite benedi-* Matt. 25. *cti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi:* & vt faciat eos in eodem regno diſcumbere; & tranſiens dignetur eis omnia bona miniſtrare

Actibus noſtris aſcendentibus.] Tunc actus noſtri ad ſupera bene aſcendunt, quando de die in diem bene viuendo ad meliora proficiunt; quando varijs, & multis ſuis virtutibus ad contemplationem noſtri creatoris humiliter ſurgunt. Et quaſi per gradus ad viſionem illius per animæ virtutes conſcendunt, ita vt de nobis dicatur: *Ibunt de vir-* Pſal. 83. *tute in virtutem, & videbitur Deus deorum in Syon.* F

Scala illa erigenda eſt, quæ in ſomno Iacob apparuit, per quam Gen. 28 *et deſcendentes angeli monſtrabantur. Non aliud ſine dubio deſcenſus ille, & aſcenſus a nobis intelligitur, niſi exaltatione deſcendere, & humilitate aſcendere*] Quamuis alij Doctores alter hanc voluiſſent intelligere ſcalam, & angelos deſcendentes, & aſcendentes per eam: beatus tamen Benedictus noſtram in hoc loco voluit intelligere vitam, quæ virtutibus plena ad cœlum eſt quotidie erigenda. Angelos vero aſcendentes & deſcendentes animas intellexit in regulari vita degentes. De quibus aliæ ſe humiliando aſcendunt ad cœlum, aliæ vero ſuperbientes de ipſis virtutum gradibus profundum cadunt in tartarum, & impletur in eis: *Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur, & qui ſe humiliat exal-* Luc. 14. *tabitur.*

Scala vero ipſa erecta, noſtra eſt vita in ſeculo, quæ humiliato corde à Domino erigitur ad cœlum.] Tunc ſcala, id eſt, vita noſtra ad cœlum bene à Domino erigitur, quando corda noſtra cum manibus, id eſt, cum bonis operibus a nobis ſurſum leuantur; quando ſecundum Apoſtoli commonitionem, quæ ſurſum ſunt ſapimus, non quæ ſuper terram; G quando ad cœlum ſuſpirantes cœleſtia meditamur, & quærimus, quando ea, quæ retro ſunt, obliuiſcimur, & ad ea, quæ ante ſunt, nos extendimus, quando tota mentis intentione ad palmam ſequimur ſupernæ vocationis, quando de cœleſtibus meditantes cum Paulo dicere poſſumus *Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt.* Phil. 3.

Latera enim huius ſcalæ, dicimus noſtrum eſſe corpus & animam.] Proinde autem & ſapienter noſtrum corpus & animam huius ſcalæ duo dicit eſſe latera; quia ex vtraque omnis homo compoſitus conſtat, & pro amore Chriſti, & vita æterna ex vtraque ſubſtantia, quæ præualet, agit bona; & vt in reſurrectionis gloria in vtraque ſubſtantia laboris ſui recipiat præmia, in vtraque ſubſtantia ſollicite ſatagit Domini cuſtodire mandata. Tunc enim totam noſtram ad cœlum erigimus ſcalam, quando auxiliante Deo noſtra etiam in hoſtiam offerimus illi & corpora, obſecrante nos Apoſtolo ac dicente: *Obſecro vos, fratres, per* Rom. 12. *miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum.* Scala à ſcandendo, id eſt, aſcendendo nomen accepit, quæ non aliter perfecta, niſi lateribus & gradibus H conſtat.

In quo latera diuerſos gradus humilitatis vel diſciplinæ euocatio diuina aſcendendos inſeruit.] Gradus iſti humilitatis & diſciplinæ dicuntur; quia iſtæ ambæ virtutes pulcherrimæ ſibi inuicem ſociantur: quia quem humilitas manſuetum, diſciplinæ eruditio componit & facit doctum, & quem humilitas tranquillum & mitem, diſciplinæ eruditio facit prouidum & ſapientem. Quia ſcriptum eſt: *Ne-* Sapien. 7. *minem diligit Deus, niſi eum, qui cum ſapientia commoratur:* neceſſe eſt, vt humilitati diſciplina iungatur; quia eruditio diſciplinæ cuſtos eſt humilitatis, & humilitas [illegible] peratio eſt eruditionis. Euocatio dicitur quando ad humanum bellum, non ſolum milites, ſed etiam cæteri euocantur. Vnde & euocare, educere ſiue prouocare intelliguntur. Quod verbum apte [illegible] hoc in loco eſt poſitum,

quia

A

quia [illegible] bellandum [illegible] quode [illegible] gradibus [illegible] humilitatis [illegible] man [illegible] gignimus, qui [illegible] Domino [illegible] vt illo [illegible] d [illegible] per [illegible] modem [illegible] humilitatis [illegible]

1. Gradus humilitatis.

Primus itaque humilitatis gradus est, si timorem Dei sibi ante oculos semper ponens. M [illegible] gradus & [illegible] ponere [illegible] ordine [illegible] stat cogitationem [illegible] & [illegible] tate. H [illegible] dignitate [illegible] Domini [illegible] timeri [illegible] est *Initium sapientiæ timor*

Eccli. 1.

Domini [illegible] *ra & [illegible] exultationis* [illegible] *am & [illegible] regum.* H [illegible] omni [illegible] a [illegible] multi [illegible] D [illegible] mansit [illegible] nigite [illegible] & [illegible] in lon [illegible] Iob 31. *Quasi tument [illegible] super me [illegible] & pondus eius ferre non potui.*

B

Oblivionem omnino fugiat. Quoniam nobis [illegible] lo non potest memoria [illegible] & oblivi [illegible] est, vt in cordibus [illegible] in pe [illegible] nos [illegible] & [illegible] Cum enim [illegible] stre [illegible] nobis fructi [illegible] quæ nobis ante oculos mentis, & Dei [illegible] præcepta [illegible] ducit, & quomodo il [illegible] præcepta [illegible] custodire possimus, diligen [illegible] & quæ non facienda sunt, vigilanter [illegible] H [illegible] eundem populum Dominus [illegible] Deut. 4. monet dicens: *C [illegible] temetipsum, & animam tuam sollicite, ne obliviscaris [illegible] Domini, ne excedant de corde tuo* Psal. 102. *cunctis diebus vitæ tuæ.* [illegible] Psal [illegible] *Benedic anima mea Domino, & noli oblivisci omnes retributiones eius.* Memoria [illegible] omni [illegible] hominem [illegible] modestum, iustum, rectum & honestum [illegible] benignum [illegible] ordem [illegible] prudentem, humilem [illegible] sobrium, & in omnibus [illegible] bonum [illegible] Econtrario mentis oblivio [illegible] insensatum, fatuum, [illegible] imprudentem [illegible] iniuriosum, iracundum, inuidum, impetum [illegible] incontinentem, [illegible] detractorem, [illegible] superbum [illegible] vanum, & in omnibus omnino [illegible] hominem facit & miserum. Non enim ad memoriam [illegible] Dominum suum, & præcepta eius [illegible] dicit [illegible] & errans peccat & perit. Qualiter [illegible] damnosa, audi sequentia

C

[illegible] memor omnium, quæ præcepit Deus. Tunc enim [illegible] De animæ præbet [illegible] autem, quando [illegible] Domini [illegible] memorantur, in [illegible] completur in opere. Domini enim memoriam, & non implet præcepta, damnationem magis ani[illegible] demonstrant. Memorata vero, & operibus [illegible] repellunt peccata, & perseuerantibus [illegible] & præmia promittunt [illegible] Tribuunt [illegible] gloriam, non facientibus aut [illegible] gehennam [illegible] Vnde & sequitur.

[illegible] qualiter contemnentes Deum, in gehennam pro peccatis incidunt. Contemnentes enim sunt, qui audiunt præcepta quidem Domini, sed obedire contemnunt. Deum enim [illegible]

D

[illegible] quando Abbati suo obedire [illegible] & [illegible] De omnibus enim [illegible] missis [illegible]

Luc. 10.

[illegible] omnibus Dominus ait: *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* Hos autem [illegible] Abbatis præcepta [illegible] despicientes [illegible] gehenna [illegible] peccatis incendi [illegible] quoniam eadem [illegible] si Domini, & Abbatis sui præceptis obtemperassent. [illegible] ligna, si ge[illegible] inobedientium recipit peccata. Et sicut ignis succenditur ex lignis, sic [illegible] tum Dei succenditur peccatis: [illegible] vnumquemque [illegible] quantitatem [illegible] delictorum. Vnusquisque [illegible] gehennæ [illegible] peccata, [illegible] sibi gehennæ ignis [illegible] cendit flammam. Quantum vnusquisque peccatorum secum portat [illegible] tantum [illegible] Et quantum ibi pe[illegible] compa[illegible] acerui [illegible] tam gra[illegible] Et hoc modo vnumquemque de [illegible] peccatis gehennæ [illegible] ignis. H [illegible] Isidorus ait: Sicut [illegible] sanctus in futuro [illegible]

E

[illegible] in [illegible] qui [illegible] Gregorius ait: [illegible] quæ [illegible] ligna [illegible] sine [illegible] & [illegible] neque [illegible] tenebris [illegible]

[illegible] vitam æternam [illegible] Deum præparata est, animo suo [illegible] [illegible] in corde suo semper [illegible] quod [illegible] Deum [illegible] *Ibunt impij in supplicium [illegible] iusti vero in vitam æternam;* Matt. 25 [illegible] exultatio [illegible] corona virtutibus [illegible] Sole [illegible] natione fulgida, habitatio [illegible] & semper pe[illegible] bonis [illegible] bonorum operum virtutibus [illegible] angelis [illegible] & simul [illegible] Deo [illegible] sine fine regnabunt.

F

[illegible] omni hora a peccatis & vitijs, id est, cogitationum, linguæ, [illegible] pedum, vel voluntatis propriæ. Quod [illegible] custodire se omni hora, subauditur ab omnibus [illegible] operibus, quæ fiunt cogitatione, locutione, & opere. Vnde [illegible] possint cogitationum, linguæ, manuum, pedum, & [illegible] quibusdam gradibus [illegible] peccatum. C [illegible] praua delectatione [illegible] consensus actionem, [illegible] hisce ergo vinculis [illegible] catena [illegible] tenetur astrictus, [illegible] valeat, nisi diuina gratia manum [illegible] opportet nos apta [illegible] membrorum [illegible] obsequium [illegible] oculus Deo præstat obsequium [illegible] aspicere. Tunc lingua meretur [illegible] occupatur. Tunc auditus [illegible] Deo [illegible] non miscetur. Et pedes [illegible] ab omni malitia [illegible] benedicunt, si rapinis renuntiauerint [illegible] præparauerint. Quod vero dicit [illegible] vitijs, subauditur, a septem principalibus, id est, [illegible] tristitia [illegible] dia, vana gloria [illegible] superbia, & ab omnibus [illegible] qui quasi venenatæ [illegible] quos [illegible] longum. Nam in cordibus reprobis [illegible] testimonium, qui ait Ioel 1. *[illegible] comedit bruchus, & residuum bruchi [illegible]* &c. Hinc iterum per Prophetam dicitur: *Omnes cognationes terræ ab aquilone venient, & ponent vnusquisque [illegible] introitum portarum Hierusalem.* Ierem. Regna aquilonis [illegible] id est, [illegible] sensibus [illegible] Neque enim [illegible] peccatum [illegible] videndo [illegible] tangendo. Vnde & ali[illegible] *Intrauit mors per fenestras vestras.* Ierem. Quod vero dicit [illegible] custodiat se [illegible]

G

H

[illegible] & desideria carnis amputare [illegible] Subauditur, non delectetur [illegible] quid [illegible] Aut quid hic sentitis [illegible] nihil [illegible] De [illegible] expectant [illegible] Lege [illegible] suggestiones [illegible]

Æstimet [illegible] de cœlo semper [illegible] hora, & [illegible] facta sua in omni loco ab aspectu Diuinitatis [illegible] & ab angelis, [illegible]

omni

A *omni hora renunciari.*] Quanto enim vnuſquiſque ſollicitius ſe à Deo æſtimat reſpici, tanto debet cautius viuere, & vitam ſuam honeſtiſſimè cuſtodire: ne illos diuinitatis offendat oculos, quos vult habere propitios. Reſpicit ille abdita, & ſecreta atque occulta conſiderat, nec Dei ocu-
Ierem. 23. los aliquis poteſt euadere dicentis: *Ego Deus approximans, & non Deus de longinquo. Si abſconſus fuerit homo in abſcondito, ergo non videbo eum? Nonne cælum & terram ego impleo?* Hinc
Pſal. 33. Pſalmiſta ait: *Oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum.* Quod autem dicit; & ab angelis omni hora renun-
Tob. 12. ciari, ab illo loco intelligitur, vbi angelus Tobiæ dixit: *Quando orabas cum lacrymis, & ſepeliebas mortuos, ego obtuli orationes tuas Domino.* Sed & Dominus cum in Euangelio di-
Matt. 18. xiſſet: *Quicunque humiliauerit ſe, ſicut paruulus iſte, hic eſt maior in regno cælorum, & qui ſuſceperit vnum paruulum talem in nomine meo, me ſuſcipit* poſt paululum addidit: *Videte ne contemnatis vnum ex his puſillis. Dico enim vobis: quia angeli eorum in cælis ſemper vident faciem patris.* Magna dignitas animarum, vt vnaquæque animа habeat ab ortu natiuitatis in custo-
B diam ſuam angelum delegatum, vt & illam cuſtodiat, ne peccet, & quæ bona fecerit, Deo nunciare non ceſſet.

Demonſtrat nobis hoc Propheta, cum in cogitationibus noſtris ita
Pſal. 7. *Deum ſemper præſentem oſtendit, dicens: Scrutans corda & renes Deus*] Hæc propria virtus, vt Caſſiodorus ait, ſolius Dei eſt, & corda noſtra diſcutere, & animi noſtri vigorem potentia ſuæ lucis penetrare. Nam licet nobis multo celſiores ſint poteſtates cœlorum, nulli tamen creaturarum datum eſt, cogitationum noſtrarum pleniſſime ſecreta cognoſcere. Agnoſcit tantum perfectè in nobis ſolus ipſe, qui iudi-
Apoc. 2. cat. Ipſe autem dicit: *Scient omnes Eccleſiæ, quoniam ego ſum*
Sap. 1. *ſcrutans renes & cor.* Hinc iterum ſcriptum eſt: *Quoniam renum illius teſtis eſt Deus, & cordis eius ſcrutator eſt verus.* Corda ergo noſtra ſcrutatur Dominus, quando cogitationes cordium noſtrorum ſubtiliter inueſtigat, vt quæ hominibus ſunt occulta, illi fiant in palam. Scriptum eſt enim: *Homo videt in facie; Deus autem in corde.* Scrutatur autem renes, quando animi noſtri conſtantiſſimum intendit vigorem, ſiue corporeas liquide penetrat delectationes.

Pſal. 93. *Et iterum; Dominus nouit cogitationes hominum, quoniam va-*
Ierem. 16. *næ ſunt.*] Hinc Hieremias ait: *Oculi mei ſuper vias hominum.*
C *Non ſunt abſcondita à facie mea, & non fuit occulta iniquitas eo-*
Prou. 5. *rum.* Hinc Salomon ait. *Reſpicit Dominus vias hominum, & o-*
Pſal. 118. *mnes greſſus eius conſiderat.* Hinc Dauid dicit: *Seruaui mandata tua, & teſtimonia tua, quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo.* Non ſolum factis, ſed etiam cogitationibus delinquimus, ſi eis illicite occurrentibus delectemur. Nam ſi prius prauæ cogitationi reſiſtimus, in lapſum operis non incurrimus.

Pſal. 138. *Et item dicit: Intellexiſti cogitationes meas à longe.*] Hinc per
Prou. 16. Salomonem dicitur: *Omnes viæ hominum panduntur oculis, infernus & perditio coram Domino* quanto magis corda filiorum hominum. A longe enim quod dicit, non locum ſignificat, ſed tempus; quia non ſolum facta noſtra prævidet Deus, verumetiam antequam exiſtimamus ipſi nos, cogitationes noſtras cognoſcit. Non eſt timendum, ſi bona, malaque in cogitationem veniant, ſed magis gloriandum eſt, ſi mens mala à bonis intellectu rationis diſcernat, & quod inter bonum & malum ſenſu prudentiori diſcer-
D nit, aut mala cognita caueat, aut intellecta bona faciat.

Pſal. 75. *Et, quia cogitatio hominis confitebitur tibi.*] Cogitatio verò hominis tunc Deo confitetur, quando peccata præterita humili ſatisfactione ab illo damnantur: quia dum vnuſquiſque diuina illuminatione præuenitur, ſtatim moleſtijs turpium cogitationum pulſatur, ſed eas Domino confiteri humiliter non veretur.

Pſal. 17. *Nam vt ſolicitus circa cogitationes ſuas peruerſas, dicat ſemper vt illuſtrater in corde ſuo. Tunc ero immaculatus coram eo, ſi obſeruauero me ab iniquitate mea.* Subtiliter beatorum monachorum vita deſcribitur, qui quando ad aliquam ſe gratiam Domini perueniſſe cognoſcunt, cauent ne iterum iniquitatis antiquæ calamitatibus innodentur. Nam cogitationes illicitas immittere, dæmonum eſt, cogitationibus verò oblectari petueritis, nociuum eſt. Iniquitatem hoc in loco poſuit pro cogitatione. Omne enim quod æquum non eſt, iniquum eſt. Ergo qui ſe à prauis obſeruat cogitationibus, [illegible] dixit: *Et ero immaculatus coram eo, ſi ob[illegible] me ab iniquitate mea.* Ac ſi diceret: Tunc immaculatam potero ducere vitam, ſi me non maculauerit cogitatio praua. Neque enim poteſt ſine macula viuere, cuius iniqua cogitatio polluit mentem. Sed ille tantum bene immaculatus [illegible], qui ſe ab iniquitate prauæ cogitationis cuſtodit. Et ne aliquis dicat, cogitare tantum, non facere, non eſt grande peccatum, audiat, quid de malorum cogitationibus ſit ſcriptum.
Dicit enim ſcriptura: *Cogitatio ſtulti peccatum eſt.* E[illegible] intelligeres quale peccatum, dicit eadem ſcriptura in alio Prou.
loco: *Peruerſæ cogitationes ſeparant à Deo.* Non enim paruum, Sapien.
ſed grande peccatum eſt ſeparari à Deo, & iungi diabolo. A quo ſe bene obſeruat, qui cogitationes iniquas, dum adhuc ſunt paruulæ, tenet & allidit ad petram.

Voluntatem vero propriam ita facere prohibemur, cum dicit ſcriptura nobis. Et à voluntatibus tuis auertere. [illegible] Eccl. 8.
ctum eſt, quia propriam voluntatem [illegible] facere permittendum eſt, niſi iudicio, & probatione [illegible] rum, vel eorum, qui præſunt. Nam [illegible] ctam continentiam qua ſe à proprijs [illegible] voluntatibus continet. Quantum autem habeat periculi, qui [illegible] tem propriam facere vult, & non Domini, certum [illegible] ex
Apoſtolo dicente: *Facientes voluntates carnis & cogitationum eramus aliquando & nos natura filij iræ, ſicut & cæteri.* Eph.

Et iterum: Rogemus Deum in oratione, vt fiat illius voluntas in Mat.
nobis.] Dominus infirmitatem hominis, quem p[illegible] oſtendens ait. *Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte.* Ex- Luc. 22.
emplum diſcipulis ſuis tribuens, vt non voluntatem ſuam, ſed Dei faciant, addidit: *Verumtamen, non quod ego [illegible] quod tu*, Et alio loco dicit: *Deſcendi de cælo, non vt faciam vo-* Ioan. 6
luntatem meam, ſed eius, qui miſit me. Quod ſi hic [illegible] facere voluntatem patris, quanto magis ſeruus debet obedire, & non ſuam, ſed Domini facere voluntatem.

Docemur ergo merito non facere noſtram voluntatem; cum caueamus illud, quod dicit ſancta ſcriptura: Sunt viæ, quæ videntur Prou. 1
hominibus rectæ, quarum finis vſque ad profundum inferni demergit.] Hæc eſt illa lata, & ſpatioſa via, quæ per ſe gradientes ducit ad perditionem, per quam multi voluntates ſuas ſequendo, pereunt, & deſcendunt in infernum. Hinc quidam ſapiens dicit: *Via peccantium complanata lapidibus, & in fine illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ.* De quibus & in libro Iob legitur: *Exultant in luſibus, tenent tympanum, & cytharam, & gaudent ad ſonitum organi, deducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt.* Nam & de illis intelligi poteſt, qui nunc electi eſſe videntur, ſed quia non ſunt, à Domino reprobantur, dicente Propheta: *Vocauit Dominus iudicium ad* Amos
ignem, & deuorauit partem domus. Pars quippe domus deuorabitur, quia illos etiam inferuus abſorbebit, qui nunc ſe in præceptis cœleſtibus ſtare gloriantur. Poteſt & de illis non inconuenienter intelligi, quos vitia ſub ſimulatione virtutum decipiunt. Quædam vitia ſpeciem virtutum habere videntur, ſed virtutes non ſunt. Nam interdum ſub prætextu iuſtitiæ crudelitas agitur, & inde ſe nonnulli iuſtos eſſe confidunt, vnde maximè apud Dominum reprobantur. Carnales autem plerumque per inſenſibilitatem mentis non agnoſcunt vitium eſſe culpabile, quod dignum videtur damnatione. Hinc per Salomonem dicitur: *Vias quæ* Prou. 4.
dextris ſunt nouit Dominus, peruerſæ vero ſunt, quæ à ſiniſtris ſunt. Intelligitur & de hæreticis, quorum dogma illius videtur rectum, ſed à catholicis viris diſcernitur, & iudicatur eſſe prauum; quia ſequaces ſuos ducit ad tartarum. Hinc Sa- P[illegible]
lomon ait: *Via impiorum tenebroſa, neſciunt vbi corruant.* Hinc Pr[illegible]
iterum dicit. *In itinere contemptorum vorago.*

Et cum item caueamus illud, quod de negligentibus dictum eſt Pſal.
Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in voluptatibus ſuis Corrupti ſunt ſequendo libertatem arbitrij [illegible] abominabiles facti ſunt ſequendo voluntates [illegible] ſuis.
De his enim Apoſtolus ait: *Homines corrupti [illegible] ſine affectu, præuaricatores, immites, cauteriatam habentes conſcientiam, &c.* Tim. 4

In deſiderijs vero carnis ita nobis Deum credamus ſuper eſſe præ- P[illegible]
ſentem, cum dicit Propheta Domino. Ante te eſt omne deſiderium meum.] Non enim ante homines, inquit, qui [illegible] videre non poſſunt, ſed ante te eſt omne deſiderium [illegible]

A

[illegible] quæ sunt [illegible] delect[illegible] [illegible]

[illegible] mors [illegible] ideo malum desiderium, quia mors [illegible] introitum delectationis posita est. [illegible] motu, [illegible] tacet. Ideo [illegible] quod [illegible] E[illegible] paradisi [illegible] diabol[illegible] ceptt pomum, & [illegible] Dum [illegible] morte [illegible] Intraui delectatio pom [illegible] in animam [illegible] & [illegible] in illa. Et id [illegible] dictus di[illegible]. Nam eod[illegible] [illegible] sunt decep[illegible]. Diabolus enim [illegible] & inde [illegible] appli[illegible] [illegible] inspexerit [illegible] [illegible]

B

[illegible] Vnde & psalmista [Psal. 14.] *Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus* [illegible] *Beatus qui tenebit & allidit paruulos suos ad petram.*

[Eccl. 18.] *Vnde [illegible] dicitur: Post concupiscentias tuas non eas.*] Hinc [illegible] Apostolus [Iacob. 1.] [illegible] *tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus.* Abstractus videlicet a r[illegible] [Ibid.] [illegible] & illectus in [illegible]. Hinc iterum ipse: *De hinc concupiscentia cum conceperit, parit peccatum. Peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem.* Tentatus est Dauid [illegible] & in [illegible] concupiscentia [illegible] abstractus & ille[illegible] est. Atque vbi [illegible] luxus perfecit, in reatum [illegible] quem tamen [illegible] Tentatus est [illegible] & quia [illegible], ab ipsa concupiscentia sua abstractus & ille [illegible] consentiendo est deductus. Tentatus est [illegible] dominæ, [illegible] quia nec concupiscentiam [illegible] ne delectatione [illegible] carnis, a tentatione victo[illegible].

[Psal. 30.] [Psal. 13.] *Fr[atres] si oculi Domini speculantur bonos & malos, & Dominus de cælo semper respicit super filios hominum, vt videat, si est intelligens, aut requirens Deum. [illegible] ab angelis nobis deputatis quotidie Domino [illegible] nostro opera nostra nunciantur:*] Oculi Domini respe[illegible]

C

[illegible] respi[illegible] super bonos, vt eos ab insidijs [illegible] peccati custodiat, & in bonis [illegible] exerunt ocul[i] Do[illegible] ille stati[m] [illegible] Dominum, & [illegible] mare flendo emendauit delictum [illegible] oculi Domini [illegible] & malos, vt bonis bona, & malis [illegible] mala. V[illegible] pro bonis operibus [illegible], istis pro prauis actionibus pœnam tribu[at] sempiternam. Ill[illegible] aud[illegible] & [illegible] illos vt perdat & damnet, sicut scriptum est: [Psal. 33.] *Oculi Domini super iustos, [illegible] aures eius ad preces eorum.* Vultus autem Domini super facientes mala, [vt] perdat de terra memoriam eorum. Respicit & super filios hominum, vt videat, si est aliquis inter eos intelligens aut [re]quirens Deum. Ille enim [apu]d Deum intelligens habetur, qui [illegible] opere, & oratione [n]on alium, sed ipsum auditorem [illegible] & [illegible] curam, [illegible] in Domino curam tuam. Spem,

D

vt, Spes [illegible] Dominum [illegible] [illegible] Bonum [illegible] con[fi]dere in Domino. Ang[elos] [illegible] deputatos [Matth. 18] dicit: [illegible] Dominus [illegible]: *Angeli eorum semper vident faciem patris mei,* [illegible] quibus Paulus Apostolus mulieres prohibet in E[cclesia] non velatis intrare capitibus. E[illegible] [illegible] dici, quod Angeli [illegible] sunt in ministerium propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.

[Psal. 52] *[Cau]endum est ergo omni hora [fr]atres, sicut dicit in psalmo Propheta, ne nos declinantes in malũ [&] inutiles factos aliqua hora aspi[ci]at Deus, [&] parcendo nobis in h[o]c tempore quia pius est, [&] expectat nos con[uerti in] melius, dicat nobis in futuro: Hæc fe[cisti], & tacui.*] Ille enim [illegible] [illegible] ta[illegible] [illegible] est [illegible] & p[illegible] Dei [illegible] [Ierem. 2.] P[ro]pheta: *Quã vil[is facta es] n[imis] iterans vias tuas.* Ill[illegible]

E

fic [illegible] de [illegible] crebr[illegible] co[illegible]. Vnd[illegible] est [illegible], sed ne [illegible] est [illegible] Sed hoc necesse est vt [illegible] amplectat culpam, ne iterum plan[illegible] Dominus frequenter p[illegible] [illegible] ad pœnitentiam expectãs, illi nolenti [illegible] *Hæc fecisti, & tacui.* Sup[illegible] [Psal. 49.] Dominus dicit: *Tu vero odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum* [illegible] quæ [illegible] [Psal. 49.] [illegible] dixit pe[illegible] [illegible] Hæc præcepta si quæ[illegible] & non [illegible] digna operis [illegible] Non [illegible] talis reddere ... mal[illegible] sed [illegible] & expect[illegible] [illegible] Tacere enim Do[minus] [illegible] malis pro malis [n]on reddere, sed illum ad pœnitentiam expectare. Peccatorem enim Dominus non tacet, [illegible] dum de eius [illegible] actionibus [illegible] Sed quem diu expect[at] [vt] pœniteat, si pœnitentiam non egerit, subito ferit vt pereat.

Secundus humilitatis gradus est, si propriam quis non amans voluntatem, desideria sua non delectetur implere, [se]d vocem illam Domini [fa]ctis imitetur, dicentis: Non veni facere voluntatem meam, sed eius qui misit me. [II. Gradus.] [Ioan. 6.] Sicut non potest homo Deo simul, & mammonæ seruire, [sic] non potest voluntati propriæ,

F

& Dei pa[riter] [illegible] voluntatem. V[as] enim vas poculo plenum [illegible] poculo non potest altero. Nisi enim exhaurierit [illegible] non potest [illegible] [illegible] suo. Nec vnius pect[illegible] vena [illegible] simul & maiestatis sustinere potest [illegible] sed vnde [illegible], succedit aliæ, [illegible] dens virtutum copia possidet. Ergo à nostri pect[or]is [illegible] exhaurienda sunt carn[alia] desi[deria] vt & [illegible] possit [illegible] spiritalia [illegible] & Deo [illegible] tenere possit spiritalia desideria. Hinc enim [scrip]tum est: [Prou. 13.] *Lignum vitæ desideriũ veniens, & desiderium suum iusti dabitur.* De impiorum autem desiderio [illegible] scriptum est: [Prou. 12.] *Desiderium impiorum munimentum est pessimorum.* [E]t alibi scriptum est: [Sap. 19.] *In allocutione d[esi]derij ascendit illis de mari ortygometra, & vexationes peccatoribus superuenerunt.* Ergo relinquendæ sunt nostræ voluntates, & desideria, vt [illegible] Domin[illegible] [illegible] possimus, qui dicit: [Ioan. 6.] *Non veni facere voluntatem meam, sed eius qui misit me.* Quod autem sequitur;

G

Item di[cit] scriptura: [Volu]ntas habet pœnam, & necessitas parit coronam.] Fa[te]or, me, nisi fallor, nunquam hoc in diuinis legisse scripturis [illegible] huius sententiæ [illegible] magis eiusdem intellectum quærere volo. Dicit enim: Voluptas habet pœnã, & necessitas [illegible] coronam. A[illegible]: Lata & spatiosa via est, quæ ducit ad [illegible] pœnam [illegible] arcta & angusta est via, quæ ducit ad vitã, vbi necessitatem pro Domino patiente[s] coronã recipiant sempiternas. H[illegible] Dominus dicit: [Matt. 16.] [Luc. 9.] *Qui vult post me venire, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me.* Quid est [illegible] abnegare nisi [illegible] via [illegible], & [illegible] voluntates proprias odi[re]? Quid est tollat [illegible], & sequatur me [illegible], vbi pro me multas [illegible] gaudia [illegible] me sequens veni[illegible] coronã [illegible] donante [illegible]

H

[T]ertius [humilitatis gradus es]t, [vt quis] pro Dei amore, omni obedientia [illegible] Apostolus: Factus est obediens vsque ad mortem [III. Gradus] [Philip. 2.] [illegible] Deum [illegible] diligamus [illegible] sub [illegible] sed, si necesse fuerit, pa[illegible] debemus [illegible] pro illo [illegible], sicut & ille pro nobis mortuus est, [illegible] A[postolus] [illegible] dicens: [Rom. 5.] *Commendat Deus suam charitatem in nobis, quoniam cũ adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Et nõ [illegible] pro [illegible] fratribus a[nimas] ponere debemus [illegible] Apostolus: [1. Ioan. 3.] *In hoc cognouimus charitatem eius [illegible] animam suam posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.* Diligamus ergo Deũ [illegible] [illegible] maioribus subditi [illegible] & ille [illegible], non [illegible] templum [illegible] ho-

A minum factus, & habitu inuentus vt homo humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem. *Videte ergo,* idem ait Apoſtolus, *qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur, & ſimus.* Ita enim perfecti erimus charitate, ſi nullius alterius, niſi ſicut ille ſalutis noſtræ gratia prior nos dilexit; ita & nos nullius alterius rei, niſi tantum ſui amoris dilectione, & maioribus ſubdi, & pro illo mori ſimus parati. (Ioan. 3.)

(IV. Gradus.) *Quartus humilitatis gradus eſt, ſi in ipſa obedientia duris, & contrarijs rebus, vel etiam quibuslibet irrogatis iniurijs, tacita conſcientia patientiam amplectatur.*] Frequenter ſolet contingere, vt quantum ſe monachus humilitati, & obedientiæ ſubdiderit, tantum inuenit, quod durius portat. Vnde neceſſe eſt, vt vnuſquiſque, cum ad Dei accedit ſeruitium, ad omnia toleranda ſuum fortiter preparet animum, ſicut ſcriptū eſt: *Fili, accedens ad ſeruitutem Dei ſta in iuſtitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Deprime cor tuum, & ſuſtine,* & ſiue irrogatas iniurias ab alio, ſiue tentationes venientes ex animo tacita conſcientia ſuſtineat, & auxiliante (Eccle. 2.)
B Deo cum patientia omnia vicat. Scriptum eſt enim: In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Hinc Iacobus ait: *Scientes quod probatio fidei patientiam operatur; patientia autem opus perfectum habet.* Ideo, inquit, aduerſis tentamini, vt virtutem patientiæ diſcatis, & per hæc oſtenderi poſſitis ac probare, quia firmam fidem ſuſtinere retributionis in corde geſtatis. Hinc & Paulus ſimiliter ait, dicens, quod *Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem.* Patientia enim probationem operatur, quia cuius patientia vinci non poteſt, ille perfectus eſſe probatur. Illa enim ratio facit fideles per patientiā exerceri, vt per hanc fides eorū, quæ ſit perfecta, probetur, dum & rebus proſperis vtilia iuſtus exempla præſtet hominibus, neceſſe eſt iterum tāgi aduerſitatibus, quatenus eius patientia bonū cæteris det exemplar, & patientiæ ſuæ poſt mortem recipiat præmia: quia qui Deum pro irrogata laudat iniuria, & commiſſa ſine dubio perdet facinora, & promiſſa quandoque a Deo recipiet præmia. (Iacob 1.) (Rom. 5.)

(Matth. 10. & 24) *Et ſuſtinens non laſſeſcat, vel diſcedat, dicente Scriptura: Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.*] Nam inchoantibus præmium promittitur, ſed perſeuerantibus datur. Tunc
C enim placet Deo noſtra cōuerſatio, quando bonum, quod incipimus, perſeueranti fine complemus. Ille monachus laſſeſcit, vel diſcedit, qui regulare opus, quod cœpit, ad perfectū non ducit; qui in ipſo opere, quod agere feruenti animo cœpit, paulatim langueſcens tepeſcit, & aut ab opere tantū, aut ſimul ab opere & monaſterio tepefactus recedit, non ponens ante oculos, quod ſcriptura maximè monachos hortatur dicens: *Confide in Domino, & mane in loco tuo.* Vnde & ſequitur; (Eccle. 11.)

(Pſal. 26.) *Item confortetur cor tuum, & ſuſtine Dominum.*] Ac ſi diceret: Viriliter age, ne cadas in deſperationem, & non tibi negatum putes, quod diu promiſſum nō accipis. Suſtine Dominū, & ſine detractione ſpei in eum, vt tempore opportuno metas, quod hic ſagaciter quotidie operaris. Exhortatio iſta bonorū eſt monachorū, necnō & omniū Chriſtianorū, ne ſe carnis imbecillitate á recto ſubducant propoſito, ſed in bonis operibus perdurantes ad perſeuerantiam tendant, & in his, quæ illis regulariter iniunguntur, conſtanter perſeuerant, ſic enim ſuſtinentium pectora roborantur, ſi ſpem ſuā in Domini virtute ponentes ad boni operis per-
D ſeuerantiam tendant, & promiſſa Domini ſuſtinentes à Domino mercedem recipere non deſperent.

Et oſtendens fidelem pro Domino vniuerſa etiam contraria ſuſtinere debere, dicit ex perſona etiā ſufferentium, Propter te morte tota die affici[mur], æſtimati ſumus vt oues occiſionis.] Morte vero affici, eſt per longas paſſiones præſentis vitæ exitū reperire. Boni monachi fortitudo nec diuerſis pul[ſa]ta moleſtijs vinci, nec vllis voluptatū illecebris debet ſuc[c]umbi, nec aduerſis deijci, nec debet proſp[er]is eleuari, ſed cont[r]a omnia vitia corroborata p[er]ſiſtere debet, & inconcuſſa. E[t ſic]ut ouis ad o[c]ciſionē ducta nec [v]ociferatur, ne[c] pugnat, ita monachus patientiam habens, nec vociferans murmurare, nec repugnat [...] debe[t] [re]ſiſt[er]e, ſed [m]agis [...] moliis affectu debet cum pſalmiſta Domino dicere: Propter verb[a] labi[orum tuorum] eg[o cuſtodiui vias duras.] (Pſal. 43.)

Et ſecuri de ſpe retributionis diuinæ ſubſequuntur gaudentes, [di]centes: Sed in his omnibus ſuperamus propter eū, qui dilexit nos.] [Iun]cti enim cū Deo & propter Deū omnes præſentis ſecu[li] [...] tribulationes fortiter agentes propter æternam [re]tributioné. Superant enim aduerſa omnia, & Domin[um ha]bentes á nulle ſuperātur aduerſis. Si enim Deus pro nob[is] qui cōtra nos? Hinc Petrus Apoſtolus ait: *Et quis nobis nocebit, ſi boni æmulatores fuerimus.* De his dixit, quæ nobis ab aduerſarijs per verba contumelioſa, per damna rerū corporalium per torméta corporis accidunt. Hæc enim omnia, cū fidelibus irrogātur, eis nocere nō poſſunt, ſed magis palmā patientiæ æquanimiter tolerātibus adferunt. Si quis autem huiuſmodi aduerſis victus de[fecer]it, nō huic ille, qui malū intulit, ſed ipſe ſibi, qui hæc impatienter recuſauit, nocuit. (E) (Rom. 8.) (1. Pet. 3.)

Et item alio loco ſcriptura, Probaſti nos, inquit, *Deus: igne nos examinaſti, ſicut igne examinatur argentū.* Monachorū enim probati[o] [...] tentationū & diuerſitatū tribulationum fit [ex]amin[e]. *Oportet nos,* inquit Apoſtolus, *per multas tribulationes intrare in regnū Dei.* Igne nos examinaſti, dicit, ſicut examinatur argētum. Examinantur ergo igne tribulationis electi vt ab [om]nibus ſordibus mundati venire mereantur ad diadema regis æterni. Argentū enim niſi examinetur per ignē, ſordid[um] ex ſua manet origine: ita & hominū corda, niſi igne ſpiritus S. fuerint mundata, naturaliter ſordida manēt, & immūda. Propterea ne i[n] fornace humilitatis & tribulationis in pl[eb]is mollescāt natura, neceſſe eſt fortiter ſuſtinentiæ, patientiæque teneant arma. Scriptū eſt enim: *Suſtine tentationes Domini, cōiunge te Deo, & ſuſtine, vt creſcat in nouiſſimo vita tua. Omne quod tibi applicitū fuerit accipe, & in dolore ſuſtine, & in humilitate tua patientiā habe; quoniā in igne probatur aurū, & argentum,* homines vero receptibiles in camino humiliationis. (2. Cor.) (F) (Eccle. 2.)

Induxiſti nos in laqueum: poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro.] Induxiſti nos in laqueo propter exaggerationé dicit tribulationis, vt intelligas omne genus tribulationis in ho[c ſe]culo ſuper electos venire, quia omne genus gloriæ á Domino in futuro expectant recipere. Quia qui vitæ futuræ prēmia accipere expectat, mala omnia pręſentis vitæ ęquanimiter tolerat: quoniá ex illius dulcedine huius vitæ amaritudiné temperat. Quod auté dicit, poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro: cōuenit cū ſentétia Pſalmi, qui dicit: *Incuruatus & humiliatus ſum nimis, rugiē[bam] à gemitu cordis mei.* Tribulationes enim in dorſo & humi[li]ſ ſignificat animū, & corpus. Indicāt corpus ieiunijs caſtigatū, & co[r con]tritū & humiliatū. Qui enim diſciplinę ſalutaris tribulationes in dorſo minimè portāt, erecto incedūt corporis collo, ferum multū, & tumidū geſtant animū. Quod autē ſequitur. (Pſal.) (Pſal.) (G)

Et vt oſtendat ſub Priore debere nos eſſe, ſubſequitur dicens: Impoſuiſti homines ſupra capita noſtra.] Secundū B. Benedicti expoſitioné Abbates ſignificat, ſub quibus monachos regulari inſtitutio decreuit viuere, & illorū dictis obtéperare, ſub quibus & capita mittere, & iuſſa illos iuſta decet imple[r]e. (Pſal. 6)

Sed & præceptū Domini in aduerſis, & in iniurijs per patientiam adimplentes, percuſſi in maxillam præbent & aliam: Auferenti tunicam dimittunt & pallium, angariati miliario, vadunt & duo: cum Paulo Apoſtolo falſos fratres ſuſtinent, & perſecutionem, & maledicentes ſe benedicunt.] Hanc alij [i]uſtitiæ doctores interpret[ati] ſunt ſententiā. B. verò Benedictus tantū vt hoc in loco humilitatis, & patientiæ nobis daret exemplar, poſuit illam, quā qui in aduerſis, & in iniurijs veraciter implere conatus fuerit, ad æternitatis culmen aſcendere cito poterit. Nam nullus hanc implere perfectè [po]terit, niſi qui prius grandis patientiæ fundamentū in corde radicauerit, & [o]mnię humilitatis prius culmen attigerit. Qui enim in iniurijs irrogatis nō reddit malo pro malo, ille maxilla percutienti vnā præbet & aliam. Ille qui maledictū non reddit pro maledicto, auferenti tunicā dimittit & palliū. Ille qui [...] tur à malo, ſed vincit in bono malum, angariant[ibus mi]liario voluntariè per[git] duo. Iſte ſine [d]ubi[o] talis [p]atienter cum Paulo falſos fratres ſuſtinet & maledicentes benedicendo veracitatem humilitatis implet præceptum. (Matth. 5) (Luc. 6.) (2. Cor.) (H)

(V. Gradus.) *Quintus humilitatis gradus e[ſt, ſi] [o]mnes [c]ogitationes malas cordis [ſu]o aduenientes, vel mala à ſe abſcondē commiſſa, per humilem [confeſ]ſionem Abbati non celauerit [ſuo].*] [...] Salomon ait: [Qui abſcon]dit ſcelera ſua, non dirigetur: qui autē confeſſus fuerit, & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur. A[...] [...]

animu

A [illegible] affecta ſubtil[illegible] diſcut[illegible] & d[illegible], quæ [c]ontempſit, flendo cõmemorare. Magna iam [illegible] pars [illegible] ipſum noſſe interius h[illegible] qu[illegible] pr[illegible] eſt, [illegible] ex eo diuinæ [illegible] humilis ſu[illegible] [illegible] peccata [illegible] confiteatur ea. [illegible]
Prou. 16. ait: *Reuela Domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ.* Vnd[e] & hic ſubditur;

Pſal. 36. *Hortatur nos de hac re ſcriptura, dicens. Reuela Domino viã tuã.*] Id eſt, [r]euela per confeſſionem Abbati, quẽ tibi Domin[us] pro ſe Vicarium dedit actiones tuas, in quibu[s] pec[cas] con[illegible] ſcientia [illegible].

Ibid. *Et ſpera in Dominũ,*] [Q]ui tibi veniã de cõmiſſi[s] miſer[icor]diter donet. H[inc] [Caſſ]iod. dicit. V[iam] quod [illegible] eſt [illegible] toti ñ, [v]nde via, id eſt, vita noſtra tenebroſa amictus circu[n]dat[illegible] ne veil[illegible], hãc reuelamus, quãdo del[illegible] noſtra tenebro[illegible] [illegible] temur. Reuelauit enim [P]aulus
Galat. 5 viam ſuã, quando dixit: *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ, ſpiritus autem aduerſus carnẽ.* Sperauit autẽ in Domin[o], dũ c[l]amaret:
Rom. 7. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Gratia Dei per Ieſum Chriſt[um] Dominũ noſtrũ. Hinc Auguſtin. ait:
B [Q]uod autem habes [in] corde, patefac in ſermone per [co]nfeſſio[n]e. Sperã in eũ, & ipſe faciet, hoc eſt, ipſe tibi dimittet peccata tua, & deducet in charitatẽ opera tua. Se[q]uitur,

Pſal. 105. *Et item dicit: Confitemini Domino, quoniã bonus, quoniã in ſæculum miſericordia eius.*] Hinc Caſſiod. ait: Confeſſionẽ iſtã [illegible] medicinã pœnitendi[illegible] s applic[illegible] designat. Sed hoc quoq; ad præconia Domini pe[r]tinere nõ eſt dubiũ, quãdo maior gloria eſt pietatis cõfitenti parcere, quam vinendi ſine cõfeſſione [illegible] reſtare. Et [ne] aliquis de culparũ ſuarũ numeroſitatibus terreretur, addidit quoniã bonus. Quis enim dubite[t] ad eum recurrere, quẽ [illegible] lle[illegible] bue[illegible] Addidit, quoniam in ſeculum miſericordia eius. Audito bono Domino, ne ſe humana neglig[e]ntia à ſtudioſa & ſedula ſupplic[atio]ne in[illegible] [illegible] eret, teme[illegible] cauſam dicit, vt ad confeſſionem celerem Domini debeat merito feſtinare. In ſeculum, vitæ huius ſignificat curſum, vbi miſeri ſunt, qui cunque del[illegible] noſtra cõuerti, & miſeri[illegible] [illegible] ſibi enim damnatio eſt confiteri pec-
C catum, vbi [illegible] eſſe iudicium.

Pſal. 31. *Et item Propheta: Delictũ meũ cognitũ tibi feci, & iniuſtitias meas non operui.*] Hoc eſt, cognitũ facere, in confeſſionẽ delicti producere, operire autem, velle aliquid ſilentio tegere, aut [t]urpis diſſi[m]ulatione celare. Hoc faciunt ſtulti, qui putãt Deũ [ig]nor[ar]e poſſe, [illegible] [illegible] nouerũt res [illegible] habere mani[feſtas] [illegible] humil[em] confeſſionẽ, & pœnitentiæ vo[illegible] endũt, ne iudicẽ patiantur infeſtum, quem pi[illegible] [illegible] po[illegible] ant duo[illegible]. Sequitur,

Pſal. 31. *Dixi, pronunciabo aduerſum me iniuſtitias meas Domino; & tu remiſiſti impietatẽ cordis mei.*] Hinc magna pietas diuinitatis oſtenditur, [illegible] ad [illegible] à pronunciatione deuotionis ſubito [l]axauerit pecca[ta], quando ſic iudicat piũ votũ, quemadmodũ operationis effectu. Dixit eni[m] [illegible] de ſuo Domino nõ tacere quæ geſſerat; & tanquã iã cuncta prodiderat, ita illi [illegible] quæ vo[lu]it cõfiteri. Cõfeſſio [e]rgo mea adhuc in corde [illegible] & ad nos nondũ venerat. D[i]xit enim pronunciabo aduerſum me [illegible] tamen Deus auditor
D cor[illegible] [illegible] impietat[illegible]

VI. Gradus. *Sextus humilitatis gradus eſt [illegible] omni [illegible] extremitate cõtentus ſit monachus.*] [Magna] [illegible] d Deu[m] [illegible] [illegible], qui hi[c] mu[n]do cõ[illegible] [illegible] ſe eſt, vt quẽ odit mundus diligat Deus. Sancti qui [illegible] diligunt, [illegible] ebus, h[ono]ribuſq; renunciãt, uſq; ſe ad om[illegible] ter[illegible] na poſſeſſi[o]ne [illegible] in hæreditate cum Deo felici[illegible] I[illegible] ditatem, extremitatemque amant, vt validiores [illegible] quæ [illegible] is præparat æterna, de huius vitæ m[illegible] ne [illegible]. Sequitur,

Et ad omnia quæ [illegible] tur, velut operarium malũ, & indignum ſe iudicet.] Ideo [illegible] his operariũ iudicat ſe malũ, qu[ia] quomodo [illegible] [illegible] Domino. Ope[illegible] os exercuit [illegible] q[illegible] me[illegible] o [illegible] Domino recept[illegible] [illegible] nius intern[illegible]. I[illegible] ſe indignum iudicat, quia ſicut [non] ſunt condignæ paſſio[n]es huius temporis ad futuram [illegible] quæ [illegible] in nobi[s] [illegible] ſunt digna, qua[illegible] bona [illegible] noſt[illegible] ad conquirendam glo[illegible] [illegible] ſemp[illegible]

E
Pſal. 72. *Et item cum Propheta: Ad nihilum redactus ſum, & neſciui.*] Hæc vox [h]umilitatis eſt, non timor[is] [illegible] potius, quã neſcientis ſunt [illegible]; homi[illegible] iantis, non exaltantis ſe eſt ſententia. Apud [illegible] ſeculum iſtud [illegible] noſ[illegible] ſtultũ, vt inue-
1. Cor. 1. [illegible] tur ſapiens apud Dominũ. Hinc Paulus ait: *Stulta mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes, & infirma mundi elegit, vt confundat fortia.* N[illegible], d[illegible], id eſt, neſcientẽ o[mn]e eſſe [c]ogno[illegible] [illegible] & [illegible] putaui, & velut inſipientem de[illegible] Q[illegible] apud te humiliter neſcien[illegible] co[illegible] quandoq[ue] [illegible] apud Deum, & exaltatus gaudebi[t].

Pſal. 72. *Vt iumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum.*] Nõ tale [i]umentum, qu[illegible] [illegible] cordi haberem, ſed qui toto corpore, & [illegible] Dei [illegible] baiularem. Iumentum enim Domini [illegible] quodcunque illi fuerit pondus impoſitum, ſe[illegible] pati[en]ter tolerans portat, donec ad locum deſtinatum perueni[illegible] & mo[na]chus omnia, quæcunq; illi ab Abbate, v[el] ab ali[illegible] regulariter fuerit impoſitum pati[illegible] tolerare, & ſine murmuratione debet ſuffer[re], donec [a]d vitæ ſuæ perueniat [illegible], vbi depo-
F ſito lab[o]ris [illegible] expectet [a] Domino dignam operis ſui accipere retributionem.

VII. Gradus. *Septimus humilitatis gradus eſt ſi omnibus ſe inferiorem, & viliorem non ſolum ſua lingua pronunciet, ſed etiam intimo cordis credat affectu.*] Qui enim in regno vult [e]ſſe ſuperior, neceſſe eſt vt in hoc mundo fiat inferior. Et qui vult eſſe honoratior, fiat vilior, & deſpectior ſecundum Domini ſententiã qui ait:
Marc. 10. *Qui voluerit inter vos primus eſſe, erit veſter ſeruus. Et quicunque voluerit inter vos maior fieri, ſit veſter miniſter, &c.* Tunc ergo ſe quiſque monachum iudicet, quando ſe minimũ, inferiorẽ, & viliorem [illegible] exiſtimauerit. Ad [h]oc monachus venit in monaſt[erium] [illegible] humilitatem habens animũ, cæteris præbeat humilit[ati]s exemplum. Vnde & Petrus Apoſtolus ait:
1. Pet. 5. *Omnes inuicem humilitatem inſinuate.* Ille bene cæteris humilitatem inſinuat, qui [e]am veraciter in corde portat. Qui nõ ſe magnum & altum ſed vt vi[l]em, & deſpectum componit, & aptat [m]agno pium. Q[ui] ſe pauperem ſpiritu, & vt puerũ paruolum in medio exiſtimat, ſe exhibet fratrem. Hinc B.
G Gregorius ait: S[tu]dendum magnopere eſt, quia tantò vnaquæque anima [illegible] pretioſior ante oculos Dei eſt, quanto præ amore veritatis deſpectior fuerit ante oculos ſuos.

Pſal. 21. *Humilians ſe, & dicens cum Propheta: Ego autem ſum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis.*] Ego autem ſum [v]ermis & non homo. propter exaggerationem dicit hum[il]itat[is]. Vermis enim humilior [illegible] ſe animantibus eſſe videtur, & vilior. Nutritus enim vermis ex ligno quanto fragilior, tanto eſſe probatur & putrior. Cui comparatur monachus, qui quanto in hoc ſeculo fuerit deſpectior, infirmior, & vilior; tanto apud Deum ſanctior inuenitur, &
Prou. 30. mundior. De quibus Salomon ait: *Formica populus infirmus, qui præparat in meſſe cibum ſibi.* Quod autem dicit, opprobriũ hominum, [&] abiectio plebis, contra ſuperbos & ruſticos reſpicit populares, qui ſemper deſpiciunt humiles, & abijciunt pauperes. Opponunt illis quę poſſunt opprobria, obijciunt contraria verba, & ſemper in ab[ſ]condito detrahere non ceſſant. Hinc Salomon ait: Viri ſanguinum oderunt ſimpli[c]em, iuſti autem quærunt animam eius. Hæc ratio diſcernit inter [fili]os Dei, & filios diaboli: quia filij diaboli amant, & diligunt mundum, filij autem Dei amant & di-
H ligunt Deum. Sed filij diaboli fili[j] in Dei mundi amore ſeparã[ri] [illegible] & cœleſtibus tantum deſiderijs intentum amare non poſſunt. Abominatio eſt enim, vt ſupra dicit, [illegible] religio.

Pſal. 87 *Exaltatus ſum & humiliatus, & confuſus.*] Hoc ſpecialiter conue[nit] [illegible] prob[a]tur [illegible]. Exaltatum ſe eſſe dicit quis illorum, qu[a]ndo p[ri]us res humanas cogitabat corde tumido. Humiliatus ſum, inquit, quando ad confeſſionem, me[d]icabile donum, di[uina] [illegible] miſerante perue[ni]. Confuſu[s], quando illa quæ male geſſerat, pœnitentiæ profeſſione damna[ui]t. O beata confuſio quæ æternum tollis opprobrium. Nam quidquid in te [illegible] nerit pœnitentium, perpetuis [illegible] his redditur abſolutum.

Pſal. 118 *Et item; Bonum mihi quod humiliaſti me, vt diſcam mandata tua.*] Expertus enim de illa dulcedine guſtare, quæ omnes [illegible] tobatur excedere, & dicit: Bonu[m] mihi, quod

A humiliaſti me, id eſt, vt mandatorum tuorum diſcerem copiam, quam antea recipere timidus, vel ſuperbus non poteram. Humilitas enim iſta, Ieruſalem tangit glorioſa faſtigia. Nam ſicut ſuperbia mergit ad tartarũ, ita iſta tollit ad cœlum. Iſta quippe humiliatio quale præmium habeat, cõſequenter exponit, cum dicit: Vt diſcam mãdata tua. Tunc enim perfectè diſcuntur mãdata, quãdo Domini fideliter implentur præcepta. Quando quę rectè intelliguntur corde, efficaci implentur & opere.

VIII. Gradus. *Octauus humilitatis gradus eſt, ſi nihil agat monachus, niſi quod communis monaſterij regula, vel Maiorum cohortantur exemplar.*] Ac ſi diceret; Non aliquã inueniat monachus arbitrio ſuo inſtitutionem nouellam, ſed potius omnia, quæ ab alijs viderit agi agat, & quæ cæteros viderit facere, pleniter faciat, & quæ ſcripta tenentur in regula, firmiter cuſtodiat, & expeditè cuncta operibus compleat, & ſic demum ordinatim ad exemplar maiorum perueniat patrum, & exemplum accipiat humilitatis à Chriſto, deuotionis à Petro, charitatis à Ioanne, obedientiæ ab Abrahã, patientiæ ab Iſaac, tolerantiæ à Iacob, & Iob, caſtimoniæ à Ioſeph, manſuetudinis à Moyſe, B conſtantię à Ioſue, benignitatis à Samuel, miſericordiæ à Dauid, abſtinentiæ à Daniele. Sic & cætera facta piorum quo labore, quo moderamine, quauè intentione, vel compunctione gerantur, ſanctus imitando conſideret monachus, vt eius auxiliante Chriſto vſque ad eorum exemplar proueletur opus.

IX. Gradus. *Nonus humilitatis gradus eſt, ſi linguam ad loquendum prohibeat monachus, & taciturnitatem habens vſque ad interrogationem non* Prou. 10. *loquatur, monſtrante ſcriptura: Quia in multiloquio non effugietur peccatum*] Ideo linguam ſuam prohibere debet monachus ad loquendum, ne in multiloquij cadat peccatum. Taciturnitas enim virtutes plurimas nutrit, loquacitas verò etiã Prou. 25. nutritas diſpergit. Hinc Salomon ait: *Sicut vrbs patens, & abſque murorum ambitu; ita vir, qui non poteſt in loquendo cohibere ſpiritum ſuum*] Ciuitas enim patens, & abſque clauſura non ſeruat interius quod tenet illæſum, niſi tempore congruo aut ſeris claudatur aut muro; ita & monachus niſi linguam C prohibeat ad loquendum, virtutes quas tenet interius per loquacitatis perdit vitium; niſi ori ſuo cuſtodiam poſuerit, & oſtium. Sequitur;

Pſal. 139. *Et quia vir linguoſus non dirigetur ſuper terram*] Quamuis linguoſi poſſint dici & illi, qui linguæ vbertate facundi ſunt, tamen illis hoc ſpecialiter nomen conſtat impoſitum, qui inconſiderata locutione verboſi ſunt. Sic enim contrarios ſapientibus, & diuerſo ſermone tractantes Iacob. 1. monet Iacobus Apoſtolus dicens: *Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum.* Tales enim ſuper terram minimè diriguntur, quia flexibilitate ſua frequenter excedũt. Difficile eſt enim indeliberatum rectum eſſe ſermonem.

X. Gradus. *Decimus humilitatis gradus eſt, ſi non ſit facilis ac promptus in* Eccl. 21. *riſu; quia ſcriptum eſt: Stultus in riſu exaltat vocem ſuam.*] Leuitas animi facit monachum facilem ac promptum eſſe ſemper in riſu. Non enim timorem Domini geſtat in corde, ideo in cachinno vult, & alta ſemper ridere voce. Non enim Iacob. 4. attendit, quid nos Iacobus Apoſtolus admonet dicens: *Miſeri eſtote, lugete, plorate: Riſus veſter conuertetur in luctum,* Prou. 14. *gaudium in mœrorem.* Hinc Salomon ait: *Riſus dolore miſce-* Eccle. 2. *bitur; & extrema gaudij luctus occupat.* Hinc iterum ipſe: D *Riſum reputaui errorem, & gaudio dixi, quid fruſtra deciperis?* Magis ergo conuenit monacho luctus, quam riſus, quia Matth. 5. per luctum venitur ad gaudium, ſicut ſcriptum eſt: *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur.* Per riſum verò venitur Luc. 6. ad fletum, [illegible] ut ſcriptum eſt: *Væ vobis qui ridetis nunc, quia flebitis & plorabitis.* Ridere enim homini, vt iam ſuperius dictum eſt, penit° nõ vetatur, quia illi ſoli hoc inter oẽs creaturas cõceſſum naturaliter eſſe cognoſcitur. Sed vt leuitatis caueat vitiũ, facilitas & alta vox fieri prohibetur in riſu.

XI. Gradus. *Vndecimus humilitatis gradus eſt, ſi cum loquitur monachus, leniter & ſine riſu, humiliter cum grauitate, vel pauca verba & rationabilia loquatur.*] Leniter, id eſt, temperatè, vel placidè de- Eccle. 21. cet monachum loqui, quia ſcriptum eſt: *Verba prudentium ſtatera ponderabuntur.* Lenitas enim de fonte dulcedinis pa- Eccle. 6. riter procedit & pacis. Hinc Salomon ait: *Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos, & lingua gratioſa in bono homine abundabit.* Hinc [illegible] ipſe: *Fauus mellis verba compoſita.* E Verba enim bene compoſita & proferentem honeſtant, & Prou. 6. gratiam audientibus ſubminiſtrant. Addidit dicens: *Et ſine* Ibid. *riſu.* Verba enim riſu plena aut ſtultum aut leuem, aut certè vanum monachum eſſe denunciant. Humiliter enim & cũ grauitate debet monachus loqui, quia ſcriptum eſt. *Noli* Eccl. 4. *citatus eſſe in lingua.* Et, *Qui odit loquacitatem, extinguit malitiã.* Eccl. 19. Et pauca verba & rationabilia loquatur. Ideo pauca, quia ſcriptum eſt: In multiloquio non effugies peccatum, & qui multis vtitur verbis lædet animam ſuam. Ideo rationabilia, quia ſcriptum eſt: *Qui moderatur labia ſua, prudentiſſimus* Prou. 10. *eſt.* Ideo pauca, quia ſcriptum eſt: *Stultus verba multiplicat.* Eccl. 10. *Et vbi ſunt verba plurima, ibi frequenter egeſtas.* Ideo rationabilia, quia ſcriptum eſt: *Homo ſapiens tacebit vſque ad tempus,* Eccl. 20. *laſciuus autem & imprudens non ſeruabunt tempus. Et eſt odibilis qui procax eſt ad loquendum;* Et, *Qui inconſideratus eſt ad loquen-* Prou. 13. *dum, ſentiet mala.*

Et non ſit clamoſus in voce.] Chriſti enim imitator monachus, tacitus debet eſſe, non clamoſus. De Domino enim ſcriptum eſt: *Non clamabit, nec audietur foris vox eius.* Plus Eſai. 42. enim ſilentium, quam clamor conuenit monacho. Honeſtatem ergo vox ſubmiſſa, & leuitatem oſtendit vox cla- F moſa. Sæpè enim vox clamoſa hominem odibilem facit, ſubmiſſa autem amabilem reddit. Vnde ſcriptum eſt: *Sa-* Eccl. 20. *piens in verbis ſeipſum amabilem facit.* Ideo amabilẽ, quia prudenter rationabilia & amabilia loquitur verba. Hinc Baſilius ait: Vocis menſurã definiat audiendi modus. Si enim maior fuerit vox, quam requirit, cum poſſit audire ille, cui loquitur, etiam, ſi legimus, loquamur, iam non erit vox, ſed clamor. Quod eſt notabile, niſi fortè grauior ſit auditus eius, cui loquitur, & neceſſitas cogat ad clamandum. Hinc Fructuoſus ait: Clamoſum in locutione monachum, aut ridiculoſum eſſe non decet. Qui autem eiuſmodi eſt, & ſæpè caſtigatus non fuerit emendatus, flagellis curandus eſt, & acriter emendandus. Sequitur;

Sicut ſcriptum eſt: Sapiens verbis innoteſcit paucis.] Innoteſcit, Eccl. 20. dicit, id eſt, qualis apud ſemetipſum ſit interius, cæteris ſe innoteſcit exterius. Sapientia, quam ſecretò tenebat in corde, alijs oſtendit proferendo ſermone. Et qui ſibimet tantum notus latebat occultè, ſemetipſum loquendo producit in publicum. Vbi enim iſta traditio dicit: Sapiens in ver- G bis innoteſcit paucis; alia dicit, Sapiens in verbis producit Eccl. 20. ſeipſum, id eſt, qualis interius extat tacendo, talem ſe producit exterius loquendo.

Duodecimus humilitatis gradus eſt, ſi non ſolum corde monachus, XII. Gradus. *ſed etiam corpore humilitatem videntibus ſe ſemper indicet*] Humilitatem veraciter interius retinere & eam debet exterius videntibus ſe monachus demonſtrare, vt & interius interno placeat iudici, & exterius cunctis exemplis præbeat humilitatis. Sic in vtroque humilitatis virtute compoſitus humilis corde, humilis inueniatur & corpore. Interius humilis animo, & exterius corpore inueniatur humilis habitu, vt eius videntes exemplum laudent & glorificent Deum, qui illi fundamentum humilitatis, conſtantiam conceſſit & operis.

Id eſt, in opere in oratorio.] Videlicet dum orat, cantat pſalmos, hymnos, cantica, vel aliud opus Dei in ipſo exercet ſanctuario, ſemper capite debet eſſe humiliato.

In monaſterio, in horto, in via, in agro, vel vbicunque ſedens, am- H *bulans, vel ſtans, inclinato ſit ſemper capite, defixis in terram aſpectibus; reum ſe omni hora de peccatis ſuis exiſtimans, iam ſe tremendo iudicio Dei præſentari exiſtimet, dicens ſibi in corde ſemper illud quod publicanus ille euangelicus fixis in terram oculis, dixit: Domine, non ſum dignus ego peccator leuare oculos meos ad cœlum.*] Luc. 18. Quantum veniæ fiduciam dignè pœnitentibus præbet, quod publicanus qui reatum ſuæ nequitię perfectè cognouit fleuit, confeſſus eſt. Etſi iniuſtus ad templum venit, iuſtificatus à templo rediję. Vnus enim ſuperbiendo receſſit humiliatus, alter lamentando appropinquare meruit exaltatus: quia omnis qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur. Quapropter & de verbis elati Phariſæi, quibus humiliari meruit, poſſumus ex diuerſo formam humilitatis, qua ſublimemur, aſſumere; vt ſicut ille conſideratis & peiorum vitijs, & ſuis virtutibus eſt elatus ad iniuriam; ita nos non noſtra ſ[illegible] pigritiæ, ſed &

melior

A [illegible] us in[illegible], qu[illegible] quisque n[illegible] [illegible]. Dei omnipotentis m[illegible] ta no ſtra ſicut immun[illegible] ſeruitur [illegible] ſtitiæ membro glorioſi, caſtitate [illegible] unde [illegible] etiam multi illor[illegible] qui poſt ſta[illegible] ubi [illegible] fuerunt eſſe de [illegible]. Quiet[illegible] q[illegible] gienti feceto, quo ſine [illegible] ſactum, quam [illegible] te d[illegible] penſem, agnot[illegible] cum Propheta: *Incuruatus ſum & humiliatus ſum vſquequaque* O[illegible] dati altitudi[illegible] nis æternæ, ipſe videt quantum ſit humilitatis [illegible] corruptione. Pl[illegible] ngimus [illegible] & [illegible] infel[illegible] ter. agnoſcamus vbi ſumus, [illegible] deſideremus altitudinem æternæ quietis, & patienter expectemus, quod ille promiſit, qui nobis in ſe [illegible] pſo [illegible] exemplum [illegible] & humilitati oſtendit. Incuru[illegible] mi ſe dixit [illegible] ſtatu [illegible] & humiliatum ab inſl[illegible] one timoris.

Pſal. 118. *Et iterum cum Propheta: Incuruatus & humiliatus ſum vſquequaque*] Id eſt, qui dudum eleuatus eram in ſeculo, incur-

B uatus & humiliatus ſum modo ſub Deo. Qui [illegible] dudum exaltatus erā in gloria, incurua[illegible] tus & humiliatus ſum nunc in pœnitentiæ penuria. Qui ludum exaltatus eram in habitu ſeculari, incuruatus & humiliatus ſum modo ſub manu omnipotentis Dei. Siue [illegible] uruatus corpore, humi[illegible] liatus animo. Quod autem di[illegible] , vſquequaque, intelligitur ex omni parte, & ex omni conſi[illegible] eratione. Qui, humilitas quæ [illegible] a[illegible] tia & omnium, mater que virtutū, & [illegible] orde neceſſe eſt ſit [illegible] ut teneatur, & cunctis corpore demonſtretur.

Ergo his omnibus humilitatis gradibus aſcenſis, monachus mox ad charitatem Dei perueniet illam, quæ perfecta foras mittit timorem.]

Matth. 5. Dominus dicit in Euangelio: *Diligite inimicos veſtros, & orate pro perſequentibus vos, vt ſitis filii patris veſtri, qui in cœlis eſt.* Hæc eſt enim perfecta charitas, de qua Ioannes Apoſtolus dicit:

1. Ioan. 4. *Timor non eſt in [illegible] itate*, in tali videlicet charitate, quæ ad imitationem diuinæ benignitatis etiam inimicis beneface-

Ibid. re, & hos diligere nouit. *Sed perfecta, inquit, charitas foras mit-*

Eccl. 1. *tit timorem*, illum videlicet, de quo ſcriptum eſt: *Initium ſapientiæ timor Domini.* Quo timet quiſque incipiens opera iu-

C ſtitiæ, ne veniat diſtrictus iudex, & [illegible] tatis caſtigatum damnet. Sed & præterıtum aduen[illegible] in timorem perfecta charitas eijcit ex animo, quam h[illegible] querebat, qui

Pſal. 63. Dominu[illegible] ns aiebat: *A timore inimici eripe animā meā.*

Rom. 8. Quam & ille [illegible] at, qui dicebat: *Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? tribulatio an anguſtia, an perſecutio? &c.* Simulat na[illegible] quam [illegible] noli timere [illegible] haritas, quæ foras expellat timorem, & ſanat quod vulneratum erat a timoris dolore.

Per quam vniuerſa, quæ prius non ſine formidine obſeruabat, abſq, vllo labore velut naturaliter ex cōſuetudine incipiet cuſtodire.] Prius enim hoc [illegible] ſum[illegible] timore, & poſtu formidinis ad habita ven[illegible] , ſed poſtquam tempore diuturno in Chriſti perſi[illegible] [illegible] & eius in bona conſuetudine perdu[illegible] ſuccedente charitate, metu caret atque formidi[illegible]. Et quæ antea faciebat cum timore formidi[illegible] incipi[illegible] ſtod[illegible] amore dulce[illegible] , & velut naturaliter incip[illegible] cuſt[illegible] re quæ[illegible] dontur & formidando crep[illegible] agere. Vnde & ſequitur

D No[illegible] timore gehennæ, ſed amore Chriſti, & conſuetudine ipſa bona & delectatione virtutum, quæ Dominus iam in operario ſuo mundo a vitijs & pe[illegible] atis, Spiritu ſancto dignabitur demonſtrare.] Mi[illegible] pra[illegible] nte metu pœnæ incipiunt agere bonum, ſed [illegible] Chriſti perficiunt illud. Inchoant à ti-mo[illegible] de virtute in virtutem, ad perfectā Chriſti [illegible] charitatem. Et quæ prius agere ignorantia uo-[illegible] ebant, conſuetudine & [illegible] tando [illegible] ageſ[illegible] dant. C[illegible] m virtutum habere deſiderant, & [illegible] agere ſatagunt, & à vitijs celeriter mund[illegible] A[illegible] pto Spiritus ſancti dono, in his, q[illegible] & [illegible] delectari quæ delectant, [illegible] contendunt vt eius [illegible] atum mereantur, [illegible] conueniunt monachi

2. Cor. 16. eis [illegible] placere in eis illud apoſtolicum: *Templum Dei [illegible] Spiritus ſanctus habitat in vobis.* Quo Spiritu [illegible] ſancti [illegible]

a[illegible] , dicit [illegible] ſtadiu ac [illegible] , & [illegible] de virtute in virtutem p[illegible] ad beata[illegible] ſupernum peruenire cou[illegible] ont, [illegible] lætantur æterno, Amen. Fo[illegible] uode[illegible] litatis gradus confusè [illegible] B[illegible] ſtri [illegible] p[illegible] i, eorum diſcretionem [illegible] tam [illegible] albo. Primus itaque [illegible] timor. Secundus, vt non ſuam [illegible] Dei impleat voluntatem. T[illegible] de o[illegible] pe[illegible] tione. [illegible] de patientiæ longa-[illegible] vnuſquiſque [illegible] occultas pa-[illegible] , [illegible] & extremitatem [illegible] gat mon[illegible]. Septimus, vt ut [illegible] credat ſe. & viliorem cæteris procl[illegible] ſtendat & opere. Octauus, vt [illegible] quod communis [illegible] gula, & ma[illegible] tura [illegible] . Nonus, ſi linguam [illegible] loquen[illegible] Decimus, ſi [illegible] facili [illegible]. V[illegible] , ſi [illegible] quatur, & ſine riſu. Duodecimus, vt [illegible] omnibus corde & op[illegible] de vid[illegible] . [illegible] omnibus humili[illegible] ad v[illegible] onem Omnipotentis felici[illegible] Do[illegible] o felicitas tua ſur gaudio, quod in tempore nimio auferatur ab eo. Ibunt enim de virtute in virtutem, id eſt, de vno virtutis gradu aſcendunt in alium; & ſic Deus [illegible] idebunt in Syon, & Ieruſalem cœleſti cum exaltatione, & gaudio.

CAPVT VIII.

De officijs diuinis in noctibus.

Hiemis tempore, id eſt, à Kalendis Nouembris vſque ad Paſcha, *iuxta conſiderationem rationis, octaua hora noctis ſurgendum eſt, vt modicè amplius de media nocte pau[illegible] , & iam digeſti ſurgant.* [illegible] modi[illegible] amplius de media nocte poteſt intelligi [illegible] tota [illegible] , & octaua dimidia. Tunc pulſato ſigno omnes pa[illegible] ſurgant, & [illegible] illa, quæ reſtat, dimidia [illegible] interualla, vt ab hora noctis nona [illegible] ſalmi laus ipſa nocturna. Nā & in alio loco ſic dicit: Poſt ſextam ſurgentes à Miſſa pauſetur, & agatur non in media octaua hora. Vbi oſtendit ſep[illegible] ma [illegible] tota, & octaua hora dormire dimidia. Talis & [illegible] in [illegible] eſſe poſitus, vt poſt ſex noctis horas pauſetur adhuc [illegible] a to[illegible] a, & octaua dimidia, & in terualla ſig[illegible] quaſi hora dimidia incipientes, & [illegible] iona ho[illegible] alac[illegible] animo, & corpore non pigri[illegible] æ laudis officium reddant Domino noſtro Ieſu Chriſto. Qu[illegible] d [illegible] em [illegible] . Etiam digeſti ſurgant [illegible] ridiculoſum, ſed à rectè intell[illegible] ubi [illegible] eſſe prolatum, & congruè probatur eſſe dictum. [illegible] um cum dicit, [illegible] cum, conſumptum, vel etiam ded[illegible] , aut certe exhalatum. Vnde hiemis telligitur, d[illegible] iungit, d[illegible] ibo ſtomachi olla cocto, & in v[illegible] n d[illegible] to, ſomnoque exſurgant exhalato. Nam & in alio loco de hac eadem re quidam monachorum magiſt[illegible] Ideo poſt pullos nocturna cū matut[illegible] ſomno fratres vigilan-

H tes & [illegible] opus Dei ſolute [illegible] pleant, & quod dicunt [illegible] ntur, vt probetur nocte [illegible] tur, ne cum ante pullorum cantum in [illegible] us coacervatis [illegible] gere, ad hunc credi[illegible] ſomno, [illegible] impetu nature ſanguis [illegible] ullientes, & harmoniæ g[illegible] ucdin[illegible] membra eſcam, q[illegible] ſimplici [illegible] huc in [illegible] ratu, ſed potius [illegible] gra[illegible] S. [illegible] illi [illegible] & indigeſti [illegible] effugient Sp[illegible] S. [illegible] ordinata Sequitur;

Quod vero ſuperfuerit poſt Vigilias, a fratribus qui pſalterij, vel lectionum aliquid indigent, meditationi inſeruiatur.] Non hic dormire ſicut quidam volunt B. Benedictus, ſed vigilare iubet, non in lectulo [illegible] re, ſed meditationi iubet inſerui[illegible] Scri[illegible] pturæ. *In lectulo meo quæſiui, quem dili-*

Cant. 3. *git anima mea: quæſiui, & non inueni illum.* Non enim in lectulo carnalium voluptatum dil[illegible] ctus Chriſtus inuenitur. [illegible]

laboribus ſanctis, excubijs ſacris, & orationibus inuenitur crebris, non in ſomni torpore, ſed in vigiliarum oratiune, & orationis inuenitur compunctione. Hinc Caſſianus ait: Nunnulli ignorantes expletis matutinis hymnis rurſum reuertuntur ad ſomnum, qood omnimodis non oportet, ne purificationem noſtram confeſſione ſupplici, & ante lucanum acquiſitam, vel emergens quædam redundantia humorum naturalium polluat, vel illuſio corrumpat inimici, vel certè intercedens etiam puri, ac ſimplicis ſomni refectio interrumpat ſpiritus noſtri feruorem, ac tepefactos ſomni torpore per totum diei ſpatium inertes deinceps, ignauoſque traducat. Hinc iterum ipſe: Nec vlterius quiſquam poſt purificationem nocturnarum vigiliarum in requiem ſomni iterum reſoluatur, donec ſuperueniente die nocturnæ meditationi operatio diuina ſuccedat; ne fortè puritatem noſtram pſalmis, orationibus acquiſitam, inuidus diabolus quadam ſomni illuſione contaminet. Hinc Aurelius in regula ſua ait: Poſt matutinas orationes ad ſomnum reuerti non liceat; ſed vt regula ait:

A Paſcha autem vſque ad ſupradictas Kalendas Nouembris, ſic temperetur hora Vigiliarum agenda, vt paruiſſimo interuallo, quo fratres ad neceſſaria naturæ exeant, cuſtodito, mox matutini, qui incipiente luce agendi ſunt, ſubſequantur.

CAPVT IX.

Quot pſalmi dicendi ſint in nocturnis horis.

H*Iemis tempore, præmiſſo in primis verſu, Deus in adiutorium meum intende, Domine, ad adiuuandum me feſtina. In ſecundo ter dicendum eſt: Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.*] Sicut enim pro reuerentia ſanctæ Trinitatis ter dicitur, Sanctus: ita & in hac ſupplicatione trina apertione labiorum, ab ipſa ſancta precatur Trinitate, vt poſt labiorum apertionem, digne poſſit os ſeruorum Domini nunciare Domino laudem. Os autem dicitur corporis membrum, & cordis arcanum. Vnde & efficaciter laus diuina cantatur.

Cui ſubiungendus eſt tertius Pſalmus, & Gloria.] Pſalmus pro operatione ponitur: Gloria, laus eſt diuina, quam Angeli in cœlo, homines cantant in terra, ſicut ille diuinus inchoatur hymnus: *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis,*

* *Poſt hunc Pſalmus nonageſimus quartus cum Antiphona, aut certè decantandus*] Antiphona ex Græco interpretatur vox reciproca, duobus ſcilicet alternatim pſallentibus ordine commutato. Quod genus pſallendi Græci inueniſſe traduntur. Apud Latinos autem imprimitus beatiſſimus Ambroſius Antiphonas inſtituit.

Inde ſequatur Ambroſianus.] Id eſt, hymnus. Ambroſianũ dicit, vel diuinum vel cœleſte, id eſt diuinitus vel cœlitus inſpiratum. Alij Ambroſianum ab Ambroſio hymnorum magiſtro dici volunt.

Deinde ſex Pſalmi cum Antiphonis. Quibus dictis, dicto verſu, benedicat Abbas.] Id eſt, poſt verſum à cantante dictum dicat Abbas Precibus omnium ſanctorum ſuorum ſaluet, & benedicat nos Dominus; vel aliam aliquam huiuſmodi benedictionem.

Et ſedentibus omnibus in ſcamnis, legantur viciſſim à fratribus in codice.] Viciſſim dicit, id eſt, per vices, alternatim, vel mutuo, id eſt, tunc iſte, tunc ille, nunc hinc, nunc inde.

Super analogium tres lectiones.] Analogium dictum ab eo, quod ſermo inde diuinus aut legatur, aut prædicetur: logos enim apud Græcos ſermo dicitur.

Inter quas, & tria Reſponſoria canentur. Duo reſponſoria ſine Gloria dicantur. Poſt tertiam verò lectionem, qui cantat, dicat Gloria. Quam dum incipit Cantor dicere, mox omnes de ſedilibus ſuis ſurgant, ob honorem & reuerentiam ſanctæ Trinitatis. Codices autem legantur in vigilijs tam veteris Teſtamenti, quam noui diuinæ authoritatis.] Id eſt, Libri Moyſi, Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numerus, Deuteronomium, Iudicum, Ruth, Regũ, Paralipomenon, Iob, Pſalmorum, Salomon, Sapientiæ liber, Eccleſiaſticus, Tobias, Heſter, Iudith, Eſdras, Prophetarum, id eſt Eſaias, Ieremias, Ezechiel, & Daniel, Oſeæ, Ioël, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias, & Machabæorum. Euangeliorum quatuor libri, id eſt, Matthæus, Marcus, Lucas, & Ioannes. Epiſtolæ Pauli quatuordecim, id eſt, ad Romanos vna: ad Corinthios duæ; ad Galatas vna; ad Epheſios vna, ad Philippenſes vna: ad Theſſalonicenſes duæ: ad Coloſſenſes vna: ad Timotheum duæ: ad Titum vna: ad Philemonem vna: ad Hebræos vna. Iacobi vna: Petri duæ: Ioannis tres: Iudæ vna: Actus Apoſtolorum: Apocalyſis. E

Sed & expoſitiones earum, quæ à nominatiſſimis doctoribus orthodoxis, & Catholicis Patribus facta ſunt.] Orthodoxi dicuntur viri Catholici, in fide recti, in vita probabiles. Ortho enim apud Græcos rectè dicitur, doxa autem gloria vocatur. Ergo orthodoxi viri, rectæ gloriæ dici poſſunt. Catholici verò vniuerſales ſeu generales interpretantur. Non enim per hæreſim, aut ſchiſma ab vniuerſali ſegregantur Eccleſia.

Poſt has verò tres lectiones cum Reſponſoribus ſuis, ſequantur reliqui ſex pſalmi cum Alleluia canendi. Poſt hos lectio Apoſtoli ſequatur, ex corde recitanda; & Verſus & ſupplicatio Litaniæ, id eſt, Kyrie eleiſon; & ſic finiantur Vigiliæ nocturnæ.] Kyrie enim apud Græcos Domine dicitur; eleiſon, miſerere interpretatur. Similiter & Chriſte eleiſon, Chriſte miſerere interpretatur. F

CAPVT X.

Qualiter æſtatis tempore agatur nocturna laus.

A *Paſcha autem vſque ad Kalendas Nouembris, omnis, vt ſupra dictum eſt, pſalmodiæ quantitas teneatur; excepto, quod lectiones in codice, propter breuitatem noctium, minimè legantur: ſed pro ipſis tribus lectionibus, vna de veteri Teſtamento memoriter dicatur; quam breue Reſponſorium ſubſequatur, & reliqua omnia, vt dictum eſt, impleantur, id eſt, vt nunquam minus à duodecim pſalmorum quantitate, ad Vigilias nocturnas dicatur; exceptis tertio & nonageſimo quarto pſalmo.* G

CAPVT XI.

Qualiter Dominicis diebus Vigiliæ agantur.

D*Ominico die temperius ſurgatur ad Vigilias. In quibus Vigilijs teneatur menſura, id eſt, modulatis (vt ſupra diſpoſuimus) ſex pſalmis, & verſu.*] Temperius dixit, id eſt, citius, prius, antea. Temperius enim à tempore, aduerbio primitiuo fit comparatiuus; ſicut à tarde tardius, & à cito fit citius. Modulatis, dixit, ſex pſalmis, id eſt, cantatis, in voce compoſitis vel formatis. Modulatio enim dicitur dulcedo, vel ſuauitas cantus, quæ fit in modulata canora voce.

Reſidentibus cunctis diſpoſitè, & per ordinem in ſubſellijs, legantur in codice, vt ſupra diximus, quatuor lectiones cum Reſponſorijs ſuis. Vbi tantùm in quarto Reſponſorio dicatur à cantante, Gloria.] Subſellia cæterorum hominum ſunt, doctorum autem ſedilia cathedræ vocantur. Nam ſedes ſingulariter, & propriè regni eſt; ſubſellia autem à ſedendo, quaſi ſubſeſſia nuncupantur H

Quam dum incipit, mox omnes cum reuerentia ſurgant. Poſt quas lectiones ſequantur ex ordine alij ſex pſalmi cum Antiphonis, ſicut anteriores, & verſu. Poſt quos iterum legantur aliæ quatuor lectiones cum Reſponſorijs ſuis ordine quo ſupra.] Sicut enim die Dominico duodecim vult pleniter pſallere pſalmos, ita vult duodecim legere lectiones, & totidem Reſponſoria decantare.

Poſt quas iterum dicantur tria cantica de Prophetis, quæ inſtituerit Abbas.] Ea enim inſtituere cantica debet Abbas, quæ temporibus, feſtiuitatibus congruant, & diebus.

Quæ cantica cum Alleluia pſallantur.] Cantica tunc Moyſes primum innexit, quãdo percuſſa Ægypto decem plagis, & Pharaone ſubmerſo cum populis, per inſueta maris itinera ad deſertum gratulabundus egreſſus eſt dicens: *Cantemus Do-*

A Exod. 15. *mus Domino, glorioſe enim honorificatus eſt*: deinde Delbora nō ignobilis fœmina in libro Iudicum hoc miniſterio functa reperitur; poſtea multos non ſolum viros, ſed etiam fœminas ſpiritu diuino completas Dei ceciniſſe myſteria.

Dicto etiam verſu, & benedicente Abbate, legantur aliæ quatuor lectiones de nouo teſtamento, ordine quo ſupra. Poſt quartum autem Reſponſorium incipiat Abbas hymnum, Te Deum laudamus. Quo perdicto legat Abbas lectionem de Euangelio, cum honore & tremore ſtantibus omnibus. Qua perlecta, reſpondeant omnes, Amen. Et ſubſequatur mox Abbas hymnum, Te decet laus. Et data benedictione, incipiant Matutinos] Dicit enim incipiat Abbas Hymnum, lectionemque Euangelij legat; tamen non hæc omnes debent, valentque facere Abbates. Sunt enim qui aut impediente culpa non debent, aut impoſſibilitate cogente non valent. Igitur ſunt Abbates, qui nec ſacerdotis, nec Leuitæ funguntur miniſterio, & ideo nec ſacroſanctum legere poſſunt Euangelium. Cantoris non geſtant officium, & ideo non poſſunt Ambroſianū altiboando incipere Hymnum. B Gregem tamen cum ſuperno iuuamine poſſunt gubernare ſibi commiſſum; & propterea eliguntur ad Abbatis miniſterium peragendum. Attamen ſi ipſum opus bene facere debet, aut præualet, Abbas faciat. Sin autem non valet, valentem facere permittat, ſecundum quod idem Beatus Benedictus alio loco præcepit dicens: Cantare autem, & regere non præſumat, niſi qui poteſt ipſum officium implere, vt ædificentur audientes. Quod autem dicit perfecta Euangelij lectione, reſpondeant omnes, Amen; incongrue dictum à pleriſque videtur, & factum Dicit enim non in omnibus Euangelij finibus conuenit reſpondere, Amē; & ideo ſuperfluum videtur eſſe deſcriptum atque prolatū. Quibus reſpondendum eſt. Amē enim apud Latinos duas habet ſignificationes. Vnam orantis, vel optantis, quando ponitur pro fiat, vt eſt, & dicit omnis populus, amen amē, pro fiat, fiat. Affirmantis, vt, amen dico vobis, &c. Sine vna ex his duabus ſignificationibus finem Euangelij nunquam inuenies. Et ideo non incongrue, ſed ſatis aptè, C rationabiliter in omnibus Euangeliorum finibus à nobis reſpondēdum eſt Amen: vt nos dicendo amen, aut prædicta fideliter credere, aut quæ promittuntur proficua obtinere nos velle, orando & orando monſtremus.

Qui ordo Vigiliarum, omni tempore, tam æſtatis, quam hyemis, æqualiter in die Dominico teneatur; niſi forte (quod abſit.) tardius ſurgant, & aliquid de lectionibus breuiandum eſt aut reſponſorijs. Quod tamen omnino caueatur, ne proueniat. Quod ſi contigerit, digne inde ſatisfaciat Deo in oratorio, per cuius euenerit neglectum.] Digne ſatisfacere, eſt ſecundum modum culpæ regularem vindictam ſuſtinere. Nam qui pro leui culpa grauiter, aut pro graui leuiter iudicatur, digne ſatisfacere non videtur. Ideo autem per cuius culpam euenerit in oratorio eum ſatisfacere iubet; vt, quia in omnibus fratribus negligenter agens delinquit, ab omnibus ſatisfaciens videatur, & pro eius delicto veniam ab omnibus cunctipotentis implorare miſericordiam.

D

CAPVT XII.

Qualiter matutinorum ſolemnitas agatur.

SOlennitas dicitur religioſitatis feſtiuitas, conuentus lætitiæ, quæ fieri cum conuentu iucunditatis ſolet. Solennitas enim ab eo, quod ſolet, nomen accepit.

In Matutinis Dominico die, in primis dicatur ſexageſimusſextus Pſalmus ſine Antiphona in directum. Poſt quem dicatur quinquageſimus cum Alleluia. Poſt quem dicatur centeſimus ſeptimus decimus, & ſexageſimus ſecundus Inde benedictiones, & laudes; lectio vna de Apocalypſi ex corde, & Reſponſorium, & Ambroſianum; verſus, canticum de Euangelio, Litania; & completum eſt.

(*,*)

CAPVT XIII.

Qualiter priuatis diebus matutini agantur.

PRiuatis enim diebus dicit, id eſt, officijs publicis, extraneis vel ſegregatis. Priuari enim ponitur pro malo, vt Iacob Racheli ait: *Num pro Deo ego ſum, qui priuauit te fructu ventris tui.* Dicitur & priuatus amicus, id eſt, ab alijs ſegregatus, & familiarius cæteris in amicitia iunctus.

Diebus autem priuatis Matutinorum ſolennitas ita agatur, vt ſexageſimus ſextus Pſalmus dicatur ſine Antiphona, ſubtrahendo modicè, ſicut in Dominica: vt omnes occurrant ad Quinquageſimum, qui cum Antiphona dicatur. Poſt quem; alij duo Pſalmi dicuntur ſecundum conſuetudinem, id eſt, ſecunda feria, quintus, & trigeſimus quintus. Tertia feria, quadrageſimus ſecundus, & quinquageſimus ſextus. Quarta feria, ſexageſimus tertius, & ſexageſimus quartus. Quinta feria, octogeſimus ſeptimus, & octogeſimus nonus. Sexta feria, ſeptuageſimus quintus, & nonageſimus primus. Sabbato autem, centeſimus quadrageſimus ſecundus, & canticum Deuteronomij, quod diuidatur in duas Glorias. Nam cæteris diebus canticum vnumquodque die ſuo ex Prophetis ſicut pſallit Eccleſia Romana, dicatur. Poſt hæc ſequantur Laudes: deinde lectio vna Apoſtoli memoriter recitanda: Reſponſorium. Ambroſianum, verſus, canticum de Euangelio. Litania, & completum eſt. Plane agenda Matutina, vel Veſpertina non tranſeat aliquando, niſi in vltimo ordine, Oratio Dominica, omnibus audientibus, dicatur à Priore, propter ſcandalorum ſpinas, quæ oriri ſolent in monaſterio: vt conuenti per ipſius orationis ſponſionem, qua dicunt: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, purgent ſe ab huiuſmodi vitio. Cæteris vero agendis, vltima pars eius orationis dicatur: vt ab omnibus reſpondeatur, ſed libera nos à malo.] Plane aliquoties pro vere & certe, aduerbio affirmantis ponitur, vt Propheta ait: *Ego dixi plane: hæc iniquitas magna eſt, & portabo illam.* Hic autem pro tamen, vel nam coniunctionibus ponitur. Scandalorum autem ſpinæ hoc in loco intelliguntur iræ, rixæ, diſſenſiones, detractiones, æmulationes, vel aliquæ commotionis contentiones, quæ inter fratres ſolent oriri. A quibus inter ſe pacem habentes, charitatemque continuam conſeruantes, mane & in veſpere monachi ſe debent purgare. Mane, ne aliquis ex his vitijs vſque ad occaſum ſolis permaneat, quia ſcriptum eſt: Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Veſpere, ne vſque ad ortum ſolis pernoctans vitium maneat, & mane reum de peccatis monachum, fœdumque in conſpectu Domini reddat. Vt conuenti, id eſt, per ipſius Dominicæ orationis promiſſionem, quæ dicit: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*: dimittat vnuſquiſque fratri ſuo ex corde. Et ſic purgatus, id eſt, à vitijs emendatus aut mane ad opus accedat obedientiæ peragendum, aut veſpere ad nocturnas excubias celebrandum. Cæteris vero agendis, id eſt, cæteris horis celebrandis, tantum vltima pars eius orationis, id eſt, Et ne nos inducas in tentationem: alta voce dicatur, vt ab omnibus audita, Sed libera nos à malo, reſpondeatur.

CAPVT XIV.

Qualiter in natalitijs Sanctorum agantur Vigiliæ.

IN natalitijs Sanctorum dicit, in feſtiuitatibus, & ſolennitatibus eorum, in quibus de hoc ſæculo felices migrauerunt ad cœlum. Nobis enim mortui, ſed Deo & Angelis, & ſanctis eius viuunt in æternum. Nobis autem abſentes, illis autem ſunt perſpicui, & præſentes. Nobis mortui illis vero ſunt nati. Nec nouum debet cuiquam videri, ſi natus dicitur, qui ex hac vita migrauerit. Quomodo enim conſuete naſci dicitur, cum quis de vtero matris procedens hanc in lucem egreditur: Ita etiam rectiſſimè poteſt natus appellari, qui ſolutus à vinculis carnis ad lucem ſublimatur æternam. Vnde mos obtinuit Eccleſiaſticus, vt dies beatorum Martyrum, ſiue Confeſſorum CHRISTI, qui de ſæculo tranſierunt, natales vocetenus eorum ſolennia, non funebria, ſed natalitia dicantur.

In Sanctorum vero feſtiuitatibus, vel omnibus ſolennitatibus, ſicut diximus, Dominico die agendum, ita agatur: excepto, quod Pſalmi, aut Antiphonæ, vel lectiones ad ipſum diem pertinentes, dicantur. Modus autem ſupradictus teneatur.

CAPVT XV.

Quibus temporibus dicatur Alleluia.

A *Sancto Paſcha vſque ad Pentecoſten ſine intermiſſione dicatur Alleluia, tam in Pſalmis, quam in reſponſorijs.*] Sine intermiſſione dicit, vt vbi dici debet, & tam in Pſalmis quam in reſponſorijs non paſſim prætermittatur, ſed ſedule firmiterque dicatur.

A Pentecoſte autem vſque ad caput Quadrageſimæ omnibus noctibus cum ſex poſterioribus pſalmis tantum ad nocturnos dicatur.] Quamuis B. Benedictus à Pentecoſten vſque ad caput Quadrageſimæ, cum ſex poſterioribus pſalmis iubeat ad nocturnos dicere Alleluia; placuit tamen Synodo in Frācorum regno congregatæ, vt ſicut Romani Principes Eccleſiæ in Septuageſima dimittant Alleluia, ita dimittant & monachi, qui in eodem ſunt regno conſtituti.

Omni vero Dominica extra Quadrageſimam, cantica matutini, prima, tertia, ſexta nonaq; cum alleluia dicantur. Veſpera vero, cum Antiphona. Reſponſoria vero nunquam dicantur cum alleluia; niſi à Paſcha vſque ad Pentecoſten.

CAPVT XVI.

Qualiter diuina opera per diem agantur.

V*T ait Propheta, ſepties in die laudem dixi tibi.*] Septies quod ait in die, ſignificat ſemper. Solet quippe iſte numerus vniuerſitatis indicium eſſe; quia per ſeptem dies vniuerſus voluitur mundus. & eorum numero dicitur vniuerſa Dominus creauit tempora. Qui numerus propter ſeptiformis ſpiritus gratiam, quæ miſericorditer timentibus Deum diſtribuitur, maximè ſacratus eſſe perhibetur. Vnde & ſequitur;

Qui ſeptenarius ſacratus numerus, à nobis ſic implebitur, ſi matutinæ, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Veſperæ, Completorijque tempore, noſtræ ſeruitutis officia perſoluamus, quia de his horis diurnis dixit Propheta: Septies in die laudem dixi tibi. Nam de nocturnis Vigilijs idem ipſe Propheta ait: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. Ergo his temporibus referamus laudes creatori noſtro ſuper iudicia iuſtitiæ ſuæ, id eſt, matutinis, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſpera, Completorio; & nocte ſurgamus ad confitendum ei.] Et de ijſdem horis Caſſianus ait: Horarum autem ipſarum, in quibus Deo per totum diei ſpatium obſequia reddimus, oratio hæc eſt. Prima pro inchoatione diei. Tertia, quia Spiritus S. in eadem hora ſuper Apoſtolos deſcendiſſe primitus comprobatur. Sexta pro eo, quod immaculata hoſtia Dominus noſter Ieſus Chriſtus eadem hora ſuſpenſus in cruce, obnoxios debitis peccatorum vinculis liberauit. Nona, pro eo, quod eadem hora Dominus noſter deſcendens ad inferos ſanctorum animas, quæ clauſæ tenebris tenebantur, exinde liberauit, & ſecum ad cœlos Completorio tranſuexit. Duodecima vero pro terminatione diei ſicut prima pro inchoatione. Prima vero & completorio duodecima, pro inchoatione & terminatione diei poſtea à Patribus inuenta ſunt. Tertiam autem & Sextam & Nonam etiam ab Apoſtolis horas fuiſſe celebratas. Nam tertia hora ſuper Apoſtolos in orationum officio conſtitutos Spiritus S. deſcendit. Sexta autem hora ieiunus Petrus ... in exceſſu mentis vas illud, quod quatuor initijs ... linteum, de cœlo ſubmiſſum vidiſſe. De Nona ... Petrus vero & Ioannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam. Veſpertinas autem vel matutinas orationes non ſolum ab Apoſtolis, ſed etiam in veteri Teſtamento legimus eas in templo Domini ſemper fuiſſe oblatas. Vnde & Dauid dicit de Veſpertinis: *Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo, eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.* De Matutinis autem dicit: *Deus Deus meus ad te de luce vigilo. & in matutinis meditabor in te: quia fuiſti adiutor meus.*

CAPVT XVII. E

Quanti Pſalmi per eaſdem horas dicendi ſint.

I*Am de Nocturnis vel Matutinis digeſſimus ordinem pſalmodiæ, nunc de ſequentibus Horis videamus. Prima hora dicantur Pſalmi tres ſingulatim, & non ſub vna Gloria. Hymnus eiuſdem Horæ, poſt verſum, Deus in adiutorium meum intende, antequam Pſalmi incipiantur. Poſt expletionem vero trium Pſalmorum, recitetur lectio vna, verſus, & Kyrie eleiſon, & Miſſæ ſint. Tertia vero, Sexta & Nona eodem ordine celebratur oratio, id eſt, verſus: Hymni earundem Horarum, terni pſalmi, lectio, verſus, Kyrie eleiſon, & Miſſæ ſint. Si maior congregatio fuerit, cum Antiphonis; ſi vero minor, in directum pſallantur. Veſpertina autem ſynaxis, quatuor Pſalmis cum Antiphonis terminetur: poſt quos pſalmos Apoſtoli lectio recitanda eſt, inde Reſponſorium, Ambroſianum, verſus, canticum de Euāgelio, litania, & oratio Dominica, & fiant Miſſæ. Completorium autem trium pſalmorū dictione terminetur. Qui pſalmi directanee ſine Antiphona dicendi ſunt. Poſt quos hymnus eiuſdem Horæ, lectio vna, verſus, Kyrie eleiſon, benedictio, & poſt Miſſæ ſiant.*] Quod alijs in locis dictum, & completum eſt, hanc in clauſula & Miſſæ ſunt dictæ, & Miſſæ fiant repetit. Orationes enim officij, quæ à nobis completæ, Deo ſunt Miſſæ quia in illius honore ſunt celebratæ. Aliter orationes, id eſt, Collectæ, quæ in fine curſus à ſacerdote dicuntur Miſſæ, id eſt, Deo tranſmiſſæ vocantur. A ſacerdote enim mittuntur, ſed à Deo accipiuntur. Hinc & Litania ſolennitate aliquam Eccleſia celebrata, eleuata voce, & per ſacerdotis miniſterium iam Deo eſt miſſa. F

CAPVT XVIII. G

Quo ordine Pſalmi dicendi ſint.

I*N primis ſemper diurnis horis dicatur verſus: Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me feſtina: & Gloria.*] Hunc Caſſiodor. ait: Tunc enim adiutoriū poſcimus, quando periculo ſubiacemus, vt aliquo remedio ſubleuati, calamitates diuerſarum poſſimus vincere paſſionum. Intende dicit, propitius reſpice; quia omnia Dominus etiam cū non rogatur, agnoſcit. Feſtina ergo dicit Domino; qui feſtinabat de huius ſæculi clade liberari. Generaliter hunc locum facundiſſimus Caſſianus in decima collatione plurima de eius vtilitate diſſerens, tanto honore concelebrat, vt quidquid monachi aſſumpſerint, ſine huius verſiculi trina iteratione non inchoant, quem reperta ſæpius laude congeminans omnibus vtilem probat eſſe eius memoriam.

Inde Hymnus vniuſcuiuſq; Horæ. Deinde prima hora Dominica, dicenda quatuor capitula pſalmi centeſimi octaui decimi, dicantur. Reliquis vero horis, id eſt, Tertia, Sexta, & Nona, terna capitula ſupraſcripti pſalmi centeſimi octauidecimi dicantur. Ad primam autē ſecunda feria, dicantur tres pſalmi, id eſt, primus, ſecundus, & ſextus. Et ita per ſingulos dies ad Primam vſq; ad Dominicam, dicantur per ordinem terni pſalmi, vſq; ad nonumdecimum pſalmum. Ita ſane vt nonus pſalmus, & ſeptimus decimus diuidantur in binas Glorias. Et ſic fiat, vt ad Vigilias Dominica ſemper à viceſimo incipiatur. Ad Tertiam vero, Sextam & Nonam ſecunda feria nouem capitula, quæ reſidua ſunt de centeſimo decimo octauo pſalmo, ipſa terna per eaſdem horas dicantur. Expenſo igitur pſalmo centeſimo octauo decimo duobus diebus, id eſt, Dominica, & ſecunda feria, tertia feria iam ad Tertiam, Sextam vel Nonam pſallantur terni pſalmi à centeſimo nono decimo vſque ad centeſimum viceſimum ſeptimum, id eſt, pſalmi nouem. Quique pſalmi ſemper vſque ad Dominicam per eaſdem Horas iidem repetantur. Hymnorum nihilominus, lectionum vel verſuum diſpoſitione vniformi cunctis diebus ſeruata. Et ita ſcilicet, vt ſemper Dominica à centeſimo octauo decimo incipiatur. Veſpera autem quotidie quatuor pſalmorum modulatione canatur. Qui pſalmi incipiantur à centeſimo nono vſque ad centeſimum quadrageſimum ſeptimum. exceptis his, qui in diuerſis Horis ex eis ſequeſtrantur, id eſt, à centeſimo ſeptimo decimo vſque ad centeſimum viceſimum ſeptimū, & centeſimo triceſimo tertio, & centeſimo quadrageſimo ſecundo. Reliqui omnes in Veſpera dicendi ſunt. Et quia minus veniūt tres pſalmi, ideo diuidēdi ſunt, qui in numero ſupraſcripto fortiores inueniuntur, id eſt, cēteſimus triceſimus octauus, & cēteſimus quadrageſimus tertius, & cēteſimus quadrageſimus quartus. Cēteſimus vero H

sextus

A *ſextus decimus, quia paruus eſt, cum centeſimo quintodecimo coniungatur. Digeſto ergo ordine Pſalmorum Veſpertinorum reliqua, id eſt, lectiones, reſponſoria, hymni, verſus, vel cantica, ſicut ſupra taxauimus, impleantur. Ad Completorium vero iidem Pſalmi repetantur quotidie, id eſt, quartus, nonageſimus, & centeſimus trigeſimus tertius. Diſpoſito ordine pſalmodiæ diurnæ, reliqui omnes Pſalmi, qui ſuperſunt, æqualiter diuidantur in ſeptem noctium vigilijs, partiendo ſcilicet qui inter eos prolixiores ſunt pſalmi, & duodecim per vnamquamq. conſtituantur noctem. Hoc præcipue commonentes, vt ſi cui forte hæc diſtributio Pſalmorum diſplicuerit, ordinet, ſi melius aliter iudicauerit.*] Hanc autem Pſalmorum diſtributionem non torum officium B. Benedictus in iudicantis poſuit arbitriū, hoc præcipue monens, vt qui vult hanc Pſalmorum diſtributionem ſecundum ſuam tenere diſpoſitionem, teneat. Qui autem aliter melius iudicauerit, illam tenens iſtam ſine culpa dimittat. Nos autem hortamur eum, qui ſecundū hanc promiſit ſe viuere regulam, in quantum valet, firmiter teneat, & conſeruet eam, & confidens de Dei miſericordia credat, quia cuſtodientibus eam patebunt cœlica regna. Sequitur:

B *Dum omnimodis id attendatur, vt hebdomada Pſalterium ex integro numero centum quinquaginta pſalmorum pſallatur. Et Dominico die ſemper à capite repetatur ad vigilias, quia nimis inertem deuotionis ſuæ ſeruitium oſtendunt monachi, qui minus Pſalterio cum canticis conſuetudinarijs per ſeptimanæ circulum pſallunt, cum legamus ſanctos Patres noſtros vno die hoc ſtrenue impleuiſſe, quod nos tepidi vtinam ſeptimana integra perſoluamus.*

CAPVT XIX.

De diſciplina pſallendi.

Vbique credimus diuinam eſſe præſentiam.] Nam *omnia nuda & aperta ſunt*, vt ait Apoſt. *oculis Dei, & non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius.* Et ideo ſic aſſiſtere ante oculos eius debemus, ſicut ante oculos creatoris & iudicis. Nullus enim videns principem, vel iudicem ſuum, & loquens cum eo audet vagari oculis, & aliorſum aſpicere, quanto magis qui accedit ad Dominum nuſquam debet mouere oculum cordis, ſed intentus eſſe in eum, qui ſcrutatur renes & corda. Quando enim pro peccatis noſtris humiliter ſupplicamus, ad Dominum nos loqui cognoſcimus. — Hebr.4.

C *Et oculos Domini in omni loco ſpeculari bonos & malos; maximè tamen hoc ſine aliqua dubitatione credamus, cum ad opus diuinum aſſiſtimus.*] Et ideo timere debemus, ne forte ſi aliquid, quod petimus, cogitamus, diuinæ Maieſtati, antequam ſtare videmur, iniuriam faciamus.

Pſal.2. Pſal.49. *Ideo ſemper memores ſimus, quod ait Propheta: Seruite Domino in timore. Et iterum: Pſallite ſapienter.*] Ea ergo ſemper lingua proferat, quæ conditori placeant, iuxta illud pſalmographi præconium: Seruite, inquit, Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Tunc ergo creatori timendo ſeruitur, ſi opus bonum deuotis laudibus tangitur, ſicut alibi per Pſalmiſtam dicitur: Pſallite ſapienter. Sapienter etenim quiſq; pſallit, qui voce laudanti moribus operibus non contradicit; & qualiter oporteat diuinæ potentiæ famulari ſollicita cura, omniq. ſtudio proſequitur. Sic ergo mens noſtra intenta ad pſallendum incedat, qualiter nullo præpedita ſecularis deſiderij obſtaculo [illegible] temporis fuſcata vitio, ſed ſemper interna in cœleſtibus luminitate ac puritate, promptiſſimaque deuotione ornata, ad æterna præmia peruenire contendat. Sic corpus compunctionem flagret, qualiter in ſe creatoris miſericordiam excitet. — D

Pſ.137. *Et, in conſpectu Angelorum pſallam tibi.*] Tanta debet eſſe reuerentiæ grauitas, vel diſciplina pſallendi, vt amabilius à Domino, quam à nobis dicitur audiatur, ſicut ait Scriptura: *Exitus matutini & veſperæ delectabis.* Et item: *Pſallite Domino ſapienter.* Ergo ſapienter & cum timore iubet pſalli: oportet pſallentem immobili corpore, inclinato capite ſtare, & laudes Domino moderate canere; quippe qui miniſterium ſuū ante diuinitatem implet, docente hoc Propheta, cum dicit: *In conſpectu angelorum pſallam tibi.* Nā conſiderare debet, qui pſallit, ſemper ne alio ſenſus eius demigret; ne cū in aliam cogitationem ſenſus noſtri migrauerint, de nobis dicat Deus, *Populus iſte labiis me honorat, cor autem eius longe eſt à me.* — Pſal.64. Pſal.46. Pſ.137. Eſa.29.

E *Ergo conſideremus, qualiter oporteat nos in conſpectu diuinitatis & angelorum eius eſſe: & ſic ſtemus ad pſallendum, vt mens noſtra concordet voci noſtræ.*] Ad tantum ergo & tale officium cor pariter cum lingua conueniat; cum [illegible] Domino quotidianum debitum reddi debet. Et notet [illegible] corde, qui pſallit, ad ſingula omnium teſtimonia, quæ [illegible]; quia ſinguli verſus ſi notentur proficiunt animæ ad ſalutem, & in eis totū inuenitur, quod quæritur; quia omnia ad ædificationem loquitur Pſalmus dicente Propheta: *Pſallam & intelligam.* Pſ.100.

CAPVT XX.

De reuerentia orationis.

Si cum hominibus potentibus volumus aliqua ſuggerere, non præſumimus niſi cum humilitate, & reuerentia: quanto magis Domino Deo vniuerſorum cum omni humilitate, & puritatis deuotione ſupplicandum eſt.] Si hominibus carnalibus niſi cum humilitate non fit precatio cum beneficia eos aliqua temporalia poſtulamus, quanto magis conuenit, vt pro peccatis noſtris vel facinoribus omni, qua poſſumus, Chriſtum prece rogemus. Nulla ergo debet eſſe in oratione duplicitas. Ne vnus in ore, alter in corde inueniatur. Puritas cordis omnia vitia excludit, omnes virtutes obtinet. Lætetur cor quærentium Dominum, quia ibi eſt habitaculum Spiritus S. vbi fuerit puritas cordis. Vnde & ſequitur, — F

Et non in multiloquio, ſed in puritate cordis, & compunctione lachrymarum nos exaudiri ſciamus. Et ideo breuis debet eſſe, & pura oratio.] Ideo breuis debet fieri oratio, ne per occaſione prolixæ orationis obdormiant, aut forte diu iacentes diabolus eis ante oculos diuerſa ingerat, vel in corde aliud ſubminiſtret. Ergo oportet orare cum timore ſuppliciter, vt qui orat præſentis Chriſti videatur pedes tenere. Et cum tanto debemus orare timore, vt cognoſcamus, quia cum Deo loquimur. Nec ſe in multiloquio quiſquam, ſed potius in puritate cordis, & lachrymarū vbertate exaudiri credat. Non enim longæ orationis prolixitas, ſed promptæ mentis intentio pietatem clementis iudicis excitat. Orandum ergo ſemper eſt, vt largiatur delinquentibus veniam, qui [illegible] genti mundo per crucis paſſionem infundit medicinam: ſalus mundi æterna, Chriſtus Ieſus Dominus noſter. — G

Niſi forte ex affectu inſpirationis diuinæ gratiæ protendatur. In conuentu tamen omnino breuietur oratio.] Ideoque ergo noſtri patres vtiliter ipſam orationem celeri fine concludi iuſſerunt, ne forte immorantibus nobis in ea quædam tuſſis, vel phlegmatis, aliarumque rerum interrumpat ſtrepitus, & dum adhuc feruet oratio, v[illegible] ex faucibus diaboli velociter recipiatur. Qui, cum nobis ſemper ſit infeſtus, nunquam maxime aſſiſtit infeſtus, cum nos intra ſe offerre preces Domino viderit, feſtinans mentem noſtram ab intentione orationis, aut cogitationibus, aut excitatis humoribus reuocare. Propterea ergo breues quidem orationes, ſed frequentes beati Patres noſtri iuſſerunt. Breues ideo, vt inſidias diaboli inſiſtentes tunc præcipue, cum oramus, in ipſa breuitate vitare poſſimus. Frequentes au[illegible]o, vt per ipſam frequentiam Dominum precantes iugiter cohærere poſſimus. Propter hanc frequentiam orationis, & illud vtile eſt, ne longiore Pſalmos non vſque ad fine continuata pronuntiatione, ſed aliquali numero verſus diuiſos duabus vel tribus incitionibus cum orationis interuentione finiamus; quia non in multitudine verſuum, ſed mentis intelligentia delectari debemus, illud virtute ſectantes: *Pſallam ſpiritu, pſallam & mente.* — H — 1.Cor.14.

Et facto ſigno à Priore, omnes pariter ſurgant.] Iſte mos fuit apud antiquos monachorum cuneos, vt audito vniuſcuiuſque horæ ſigno, celeriter omnes ad orationem conuenirēt, orationi ſimul incumberent, ſimul orarent, & ab oratione facto ſigno a Priore omnes pariter ſurgerent. Modo vero iam apud nos aliter atque aliter habetur. Quanto enim nos ſerotini à primitiuis, tanto longius vitæ merito ab antiquis diſtamus Patribus. Illi enim erant ſpiritu feruentes Domino ſeruientes; nos autem tepidi, & non ſimilia facientes, ſumus tamen in miſericordia Domini ſperantes.

CAPVT XXI.

De Decanis monaſterij.

SI *maior fuerit congregatio, eligantur de ipſis Fratres boni teſtimonij & ſanctæ conuerſationis, & conſtituantur Decani: qui ſollicitudinem gerant ſuper Decanias ſuas in omnibus, ſecundum mãdata Dei, & præcepta Abbatis ſui.*] Præcepta enim Abbatis concordare cum Domini debent mandatis, & ideo illis pariter Decani, pariter & alij obtemperare debent ſubditi. Nam ſubditi Decanis, & Decani debent obedire Præpoſitis, & omnes ſimul congregatio Abbatis debent, obtẽperare præceptis. Decani enim prius dicti ab eo, quod decem militib. præferrentur, modo autem & qui decem, & qui pluribus præferuntur, Decani vocantur. Decani autem ſollicitudo, & eruditio hæc erit erga quæcunque quem ſibi ab Abbate traditum ſuſceperit, vt doceat eum primitus ſuas vincere volũtates, in quibus eum diligenter exercens illa ei ſemper de induſtria imperet, quæ ſenſerit animo eius eſſe contraria. Quia multis hoc experimentis doctum eſt, nunquam poſſe monachum ſuas concupiſcentias refrænare, niſi prius per obedientiam mortificare ſuas didicerit voluntates, nec poterit iram, aut triſtitiam, aut ſpiritum fornicationis extinguere, nec cum fratribus humilitatem firmam, perpetuamque retinere, nec in congregatione diutius permanere, qui prius voluntates ſuas didicerit ſuperare.

Qui Decani tales eligantur in quibus ſecurus Abbas partiatur onera ſua. Et non eligantur per ordinẽ, ſed ſecundum vitæ meritum, & ſapientiæ doctrinam.] Decani, qui ſuper Decanias ſunt cõſtituti, tantã ſollicitudinem gerat ſuper eos, quos delegatos habent fratres, vt nullas proprias faciant voluntates. Non loquantur niſi interrogati, ſuo arbitrio nihil faciant niſi mãdati, alibi non pergãt, niſi ordinati. Seniores timeãt vt Dominos, ament vt parentes, faciãt quidquid ab eis imperatũ acceperint. Credãt ſibi ſalutare, quidquid illi præceperint, ſi hoc ſine murmuratione cũ hilaritate & taciturnitate fecerint, dicente Moyſe: *Audi Iſrael, & tace.* Vnus alterius onera portet, & nemo alium iudicet, nemo aliũ detrahat. Quia ſcriptum eſt. *Omnis detractor eradicabitur.* Vnus ab alio quod non habet accipiat: vnus ab alio diſcat humilitatem: vnuſ ab alio charitatem, vnus ab alio patientiam, vnus ab alio ſilentium, vnus ab alio manſuetudinem. Comedãt ſine querela quidquid eis appoſitum fuerit, veſtiant quod acceperint. Non celent fratres Decanis ſuis quidquid per ſingulos dies cogitauerint. Decani vero ſint eis, quaſi Rectores, & cuſtodes, tanquam pro ipſis rationem Domino reddituri. Negligentias cunctorum ipſi prævideant, & emendandi poteſtate habeant, & quod ipſi non valuerint emendare, Præpoſitis non metuant accuſare. Qui & ipſi Præpoſiti ſic hoc diſtricte & rationabiliter agant, vt Abbates ſuos nullo modo præſumant inquietare, excepto de his, quæ vtrique non valuerint accelerare, & in hoc vnus alteri tantam humilitatem habeat, vt nunquam nullus vllum offendat, ſed vnus in altero tanquam impenſo perſiſtat, id eſt, iuniores in Decanis, Decani in Præpoſitis, Præpoſiti in Abbatibus, vnus alium portans, tanquam in muro lapides quadrati, Apoſtolo atteſtante ſicut ſupra: Vnus alterius onera portantes, ſic adimplebitis legem Chriſti.

Quiq; Decanis ſi ex eis aliqua forte inflatus ſuperbia repertus fuerit reprehenſibilis, correptus ſemel, & iterum, & tertio, ſi emendare noluerit, deijciatur; & alter in loco eius, qui dignus eſt, ſubrogetur. Et de Præpoſito eadem conſtituimus.] Non enim ſuperbi, ſed humiles eſſe debent, qui alios corrigere, caſtigare, & in omnibus cuſtodire debent. Proinde primum ipſi Abbates cum ſuis Præpoſitis atq; Decanis ſemetipſos diſcutiant, & inſtar ſui iuniores arguant, & omne maliciæ fermentum a corde radicitus euellant, & ſic alios diuerſis curis, & vitijs implicatos, caſtigare, corrigere, & emendare contendant, id eſt, ſi audierint fratrem non interrogatum loqui, moneant eum dicẽtes: Quid agis frater quod regula prohibet. habeto taciturnitatem vſq; [illegible] interrogationem. Dic cum Propheta. *Pone Domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circum ſtantiæ labijs meis, non declines cor meum in verba malitiæ.* S[illegible] os tuũ ſapientiam, cum [illegible] iuſtitiæ & [illegible], ipſa bonis eloquijs aperiat, & in [illegible] eloquijs [illegible] tua. Si mentientem audierint fratrem, admoneãt eum dicentes. Quid mentiris frater cum ſcias ſcriptum: *Os quod mentitur occidit animam.* Et, *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Si audierint fratrem multum iurantem, moneant eum dicentes. Retine frater linguam tuam ut quid iuras? cum ſcriptum ſit: *Nõ iurabis per cælum, quia ſedes Dei eſt, neq; per terram. quia ſcabellũ pedum eius eſt, neq; per caput veſtrum iurabitis,* &c *ſed ſit ſermo veſter eſt, eſt, non, non.* Si viderint iraſcentem, admoneant eum dicentes. Quid agis frater? In manſuetudine, & charitate opera tua perfice, quia ſcriptum eſt: *Deſine ab ira, & derelinque furorem.* Et, *Qui dixerit fratri ſuo Racha, reus erit iudicio.* Similiter & in alijs his ſimilibus impedimentis varijs & diuerſis vitijs occupatos fratres admonere quotidie, & caſtigare Præpoſiti debent; quia dum hæc quotidie ſolliciti in commiſſis ſibi fratribus faciũt, & ipſi proficiũt, & alios admonẽdo proficere faciunt. Multos enim & de multis [illegible] varijs habent Præpoſiti monachos compeſcere curis. Solent nõnulli pro ſuis vxoribus atque filijs, aut etiam quibuſq; propinquis curã habere more pietatis. Pleriq; vero, qui non ſunt in talibus implicati, pro alimento ſunt ſolliciti. Alij verò triſtitiæ morbo interius conſumuntur, & tãquam veſtimentum à tinea intrinſecus mentis ſuæ auiditate deuorantur, & cum ipſo rancoris languore dilabuntur in deſperationem. Alij namq; ſpiritu fornicationis inflammantur, & ſæpe tali ſtimulo carnis incitati, interiore oculo cæcati, aperte ducuntur vinculo perditionis ligati. Alij acediæ ſpiritu [illegible] otio & ſomno vacare cupiunt, & curioſis fabulis [illegible] tur; & quod peius eſt, à proprio monaſterio ſe auferre diſponunt. Alij vanæ gloriæ elationis telo in diuerſis partibus confodiuntur, & alij alia defendẽtes, & ſuas cauſas magnificãtes, dum nolunt Chriſti pauperibus ſimiles eſſe, vnuſquiſq; in varijs iſtis cogitationibus elabuntur, & quæ [illegible] Deo acceperint, de proprijs viribus extolluntur, & cũ laudatores non inueniunt, ipſi ſibi in ſuis laudibus proſiliunt. Alius genealogia, & de ſua gẽte fatetur eſſe Princeps; alius de parentibus, alius de germanis, alius de cognatis, alius de fratribus, & cõſanguineis, & idoneis, alius de diuitijs, alius de ſpiritu iuuẽtutis, alius de bello fortitudinis, alius de peruſtratione terrarum, alius de artificio, alius de ſapientia, alius de aſſertionis eloquẽtia, alius taciturnitate, alius de humilitate, alius de charitate, alius de largitate munerũ, alius de caſtitate, alius de virginitate, alius de paupertate, alius de abſtinentia, alius de orationum frequẽtia, alius de vigilantia, alius de obedientia, alius de abrenuntiatione rerum, alius de legendo, alius de ſcribendo, alius de vocis modulatione. Hæc omnia, quæ ſupra perſtrinximus, vnuſquiſque dum aliquoties talia non iuſſi immoderata loquuntur, toties in elationem vanæ gloriæ delabuntur, & ipſo morbo dũ quod dicunt, vindicare contendunt, in ſuperbiam præcipitantur. Contra ipſum ergo vitium debet vnuſquiſq; pugnare, contra quod ſe cognoſcit certamen habere, & ab ipſo ſe correptus emendare, vt emendatus poſſit ſaluari, & ſibi ſalutem æternam, & doctori ſuo mercedem præparet ſempiternam.

E

Cap. 1. / Sal. 5. / Matth. 5 / Matth. / Sal. 36. / Matth. 7

F

G

CAPVT XXII.

Quomodo dormiant monachi.

H

S*inguli per ſingulos lectos dormiant.*] Hinc Iſidorus ait: Lux autem nocte dormientium locum illuſtret, vt de [illegible] tenebris teſtimonium pateat ſingularis [illegible]. Monachi ſtratus in nulla turpi cogitatione [illegible] ſed in ſola templatione Dei accubans & requiem corporis & [illegible] habeat cordis. Cogitationeſq; prauas a ſe repellat, bo[illegible] obiectis turpes à ſe reijciat. Nã animi motu[illegible] agitat, & qualis vigilanti cogitatio fuerit, talis & [illegible] per ſoporẽ occurrit. Fructuoſus dicit: Duo in vno [illegible] ceãt, nec dormire extra cubile proprium cuiq; [illegible] pateat. Interuallũ ſingulorum lectulorum ſingulis cubitis intercedat, ne dũ adinuicẽ proximãt corpora, nutriat libidinis incẽtiua. In tenebris nemo loquatur [illegible], nec [illegible] vllo modo iunior quilibet ad lectũ alteri poſt [illegible]. Ferriolus ait: Vt duo quãlibet proximi vel [illegible] cæterũ orationẽ quæ melius ad Deũ nullo te[illegible]

A

[illegible] teneantur, [illegible] compuncta conceſſ[illegible], du[illegible] enim in Vigiliæ [illegible] te n permittebat, aut [illegible].

Lectiſternia pro modo conuerſationis, ſecundum diſpoſitionem Abbatis ſui ſinguli accipiant [illegible] eſt [illegible] nes tacere, [illegible] Populus diu, multum [illegible] nunquam ante fecerat [illegible] tem ſternebantur [illegible] honeſte [illegible] vel potius ſacrilegium [illegible].

Si poteſt fieri, omnes in vno loco dormiant: ſi autem multitudo non ſinit, deni aut viceni cum Senioribus ſuis, qui ſuper eos ſolliciti ſint, pauſent. [illegible] & [illegible] Fratres omnes, ſi poſſibile [illegible] eſt, in vno conclaui [illegible]. Quod ſi difficile fuerit, certe vel decem, quibus vnus eſt præponendus Decanus, qui [illegible] R[illegible] & [illegible].

B

Candela iugiter in eadem cella ardeat vſque mane. [illegible] candela ante Co[illegible] accend[illegible], vt videat [illegible] diuerſi, quomodo [illegible] tum con[illegible] ponit, ſeque collocans lectulo [illegible] in quo [illegible] dec[illegible] dicat: *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum lacrymis meis ſtratum meum rigabo.* Q[illegible] tactus [illegible] & dicat:
Pſalm 6.
Pſal. 118. *Memor fui in nocte nominis tui Domine, & cuſtodiui legem tuam.*
Hoc ergo vt deuotionis quiſque v[illegible] conc[illegible] vtilius poſſit implere, fratris [illegible] tempus dixi[illegible] ſolus ipſe poſtea[illegible] habens [illegible] cum melior[illegible] commutatione pro dormiente [illegible] Dominum [illegible].

Veſtiti dormiant, & cincti cingulis aut funibus, & cultellos ad latus non habeant dum dormiunt, ne forte per ſomnium vulnerentur dormientes. Hinc quidam magiſter [illegible]: Cum dormiunt monachi, veſtiti dormiant, & cincti, id eſt, aut cingulis, aut [illegible] teribus, aut corrigia gracili, fratrem in nocte [illegible] ideo prohibemus, ne dum ſe regyrat per ſomnium oppreſſus, exiens etiam per thecam mucro cultelli [illegible] eius ſigatur, vel ideo

C

veſtitos accinctos dormire diximus [illegible], vt cum hora operis Dei aduenerit [illegible] & oratorij index ſonauerit noctu mox parati conſurgant. Vel propterea veſti[illegible] & cincti debent fratres dormire [illegible] quia non licet fr[illegible] nuda [illegible] membra ſua contingere, nam exinde immunditates libidinum in animo ingeruntur. Cum membrorum nuditas tactu contingitur, fœminarum illico cor deſiderio titillatur, & inde per ſomnium membra ſordida coinquinantur.

Et vt parati ſint monachi ſemper [illegible] facto ſigno abſque mora ſurgentes feſtinent inuicem ſe præuenire ad opus Dei, cum omni tamen grauitate, & modeſtia.] Grauitas [illegible] itudo vel firmitas intelligitur animæ. Modeſtia [illegible] enitudo, honeſtas, vel temperantia dicitur. Cum quibus virtutibus parati ſemper debent eſſe monachi, & facto ſigno ad curſum cum feſtinatione ſurgentes ſignum crucis frontibus inferant ſuis, ſimulque cum ſilentio dicant: *Deus in adiutorium*
Pſal. 69 *meum intende: Domine ad adiuuandum me feſtina.*

Adoleſcentiores Fratres iuxta ſe non habeant lectos, ſed permixti cum Senioribus. Surgentes vero ad opus Dei, inuicem ſe moderate cohortentur propter ſomnolentorum excuſationes] Adoleſcen-

D

tes fratres iuxta ſe non debent habere lectos, ſed lectis eorum lectos habent Præpoſiti propter aliquam, vt diximus, vitiorum culpam in eis emendandam [illegible] teneriennus præſente Maiore dormiant, & à Maiori [illegible] cuſtoditi & honeſte admoniti ſurgant, & alacres officium D[illegible] compleant.

De excommunicatione culparum.

CAPVT XXIII.

Si quis frater contumax, aut inobediens, aut ſuperbus aut murmurans, vel in alio contrarium exiſtens ſanctæ Regulæ, & præceptis
Matt. 18. *Seniorum ſuorum contemptor repertus fuerit, hic ſecundum Domini noſtri præceptum admoneatur ſemel, & ſecundo ſecrete à Senioribus ſuis*] Quod autem dicit, vel in aliquo contrarius exiſtens ſanctæ Regulæ, non de grauioribus, ſed de leuioribus dixiſſe intel[illegible] dum eſt culpis. De grauioribus enim [illegible] tibus ſub pu[illegible] pœnitentiam regulariter ſubjici[illegible] dus eſt monachus: [illegible] ſemel & ſecundo à Senioribus admonendus.

E

Si non emendauerit, obiurgetur publice coram omnibus. Si vero neque ſic correxerit [illegible] qualis pœna ſit, excommunicationi ſubiaceat. Si autem [illegible] vindictæ corporali ſubdatur.] Quid de hoc capitulo [illegible] ſenſerunt, hoc in loco ratum duximus po[illegible] quidam Pa[illegible]. Si quis vero frater inſtigan[illegible], vel ſuperbus, ſeu inobediens, ve[illegible] in quocunque caſu lapſus Seniorum [illegible] ſanctæ Regulæ normam [illegible] præceptum Domini ſecreto [illegible] vel [illegible]. Si emendare noluerit, [illegible] congregatione obiurgetur. Et [illegible] culpæ magnitudo popoſ[illegible], id eſt, aut excommuni[illegible] intellectus viguit, a[illegible] & [illegible], culpæ & improbitatis [illegible] diſciplinæ ſubiacebit. Hi[illegible] ſurem, percuſſorem quoque [illegible] Dei [illegible] eſſe non decet, cor-

F

p[illegible] recedat [illegible] coram fratribus [illegible]. Si nec ſic emendauerit, [illegible] ſpano ex [illegible] ſub pœnitentiæ di[illegible] in cella, de veſperi in veſpere ex hordeo [illegible] & aquæ menſura parmula ſuſtent[illegible]. Hinc & beatus B[illegible] ſilius ait: Si de omni ſermone [illegible] rationem in die iudicij, nihil [illegible] paruum ſperas. Qui enim ſpernit m[illegible] deſluit. Sed & quomodo quis audebit dic[illegible] delictum, cum Apoſtolus dicat: *Quia*

Rom. 2. G

per præuaricationem legis Deum exhonoratur Sed & aculeus mortis pe[illegible], & non dixit tale, [illegible] tale peccatum, ſed omne p[illegible]. Magis immiſericors eſt, qui in[illegible] quam ille, qui arguit, ſicut hic, qui in morſu [illegible] permittit [illegible] venenum, quam ille, qui educit, & attrahit. Sed & charitatem deſtruit ille, qui ſecundum S[illegible] parcens bac[illegible] dit filium. Qui autem dilig[illegible]. Hinc beatus Auguſtinus in Regula ſua dicit: Si poſt admonitionem iterum, vel ali[illegible] eum facere videritis, iam velut vulneratum ſanandum prodat [illegible] quicunque potuerit hæc inuenire. P[illegible] tamen & alteri vel tertio demonſtrandum, vt duorum [illegible] poſſit [illegible], & competenti ſeueritate [illegible]. Nec vos iudi[illegible] eſſe maleuolos, quando hæc indi[illegible]. Magis quippe innocentes non eſtis, ſi [illegible] veſtros, quo[illegible] corrigere poteſtis, tacendo perire permittitis. Si enim frater tuus vulnus haberet in corpore, quod [illegible] celare, cum timet ſecari, nonne [illegible] abs[illegible] & miſeri[illegible] iudicaretur? Quanto ergo potius debes hoc manifeſtare, ne perniocius pu-

H

tr[illegible] in corde. S[illegible] demonſtretur, per quos conuinc[illegible], Præpoſito debet oſtendi, ſi [illegible] neglexerit [illegible], ne forte ſecretius correptus poſſit [illegible] ceteris. Si autem negauerit, tunc [illegible], vt iam coram omnibus poſſi[illegible] ab [illegible] duobus, vel tribus conuinci. Conuicti ergo ſecundum Præpoſiti, vel [illegible] presbyte[illegible], ad cuius diſpenſationem pertinet arbitriũ, deb[illegible]. Quam ſi ferre recuſauerit [illegible], de veſtra ſocietate proijciatur. [illegible] ſed miſericorditer, ne contagione p[illegible] perdat. Nam & de hoc capitulo Paulus & Stephanus Abbates ita ſuppletunt: [illegible] illicitum quicquam vel ſermone [illegible] & Priori diſtulerit publi[illegible] pe[illegible], & per omnia æquale [illegible] peccanti, quia & animæ ſuæ, & illi eſt, quem tegit, h[illegible]. Ex hoc apud Deum, qui male o[illegible], & apud cun[illegible] terrabilis, & infidelis habebitur, quod p[illegible] abundant[illegible] maliciæ nolunt prodere, vt [illegible] & odio diſciplinæ di[illegible] & [illegible] ſunt omnia viæ non bonæ.

Qualis debeat eſſe modus excommunicationis.

CAPVT XXIV

A **S***Ecundum modum culpæ, excommunicationis, vel diſciplinæ debet extendi menſura: qui culparum modus in Abbatis pendeat iudicio.*] Interrogatus beatus Baſilius, qualibus correptionibus vti oportet inter fratres ad [illegible] mendationem eorum, qui delinquunt, reſpondit Ho[illegible] in iudicio p[illegible] ſitum eorum, qui præſunt, vel quanto tempore, vel quali modo corripi debeant: quia & ætas, & erud[illegible]tio mul[illegible]am habere facit differentiam pœnæ. Item ex regula cuiuſ[illegible]am excommunicationis menſura qualis eſſe debeat, viſum [illegible] tentibus liberare iudicium culpæ modus oſtendat. Leuioribus enim culpis leuior adhibenda eſt correptio. Grauiori[illegible]us verò feruentior eſt exhibenda damnatio. Proinde Abbati pendandum eſt, vt ſi aliquis frater in leuioribus culpis inuenitur obnoxius, vſque ad indictam ſibi horam menſa priuetur. De grauioribus verò [illegible]eu dierum, vel hebdomadarum, vel men[illegible]ium diffinitio in longius protracta correptione

B finiatur.

Si quis tamen frater in leuioribus culpis inuenitur, tantum à menſæ participatione priuetur] Leuioris culpæ reus eſt, vt ait Iſ[illegible]dorus, qui otio[illegible]s eſſe dilexerit, qui [illegible]d officium, vel ad collationem vel ad me[illegible]ſam tardius venerit, qui in choro riſerit, fabuliſue vacauerit, qui relicto officio, vel opere extra neceſſitatis cauſam foras diſ[illegible]eſſerit, qui torporem & ſomnum amauerit, qui ſæpius iurauerit, qui multiloquus fuerit, qui miniſterium cuiuslibet operis iniunctum ſibi ſine benedictione ſuſceperit, aut p[illegible] facto opere benedictionem [illegible] poſtulauerit, qui iniunctum opus negligenter vel tardius expleuerit: qui [illegible]aſu vas aliquod fregerit, quid[illegible] reipu[illegible]æ [illegible]tiderit, qui codice negligenter vſus fuerit, qui alicubi ad momentum feceſſerit, qui occulte ab aliquo literas, vel quodlibet munus acceperit, vel epiſtolam ſuſcipiens occultauerit, aut ſine Abbatis conſenſu reſcripſerit, vel quemlibet parentum, ſeu ſæcularium ſine iuſſu Senioris aut viderit, aut cum eo locutus fuerit, qui Seniori inobediens fuerit, qui contumaciter

C Senio[illegible] reſponderit, qui erga Seniorem linguam non repreſſerit, qu[illegible] laſ[illegible] in lingua fuerit, qui inhoneſte inceſſerit, qui iocauerit, qu[illegible] riſerit, qui cum excommunicato locutus fuerit, orauerit, c[illegible] iuerit, qui illuſionem no[illegible]tur[illegible] patri non pa[illegible] fecerit. Hæc & his ſimilia diſciplina excommunica[illegible]nis emendanda ſunt. Nam & alibi inter leuiores culpas has inuenimus numeratas, id eſt, ſi decantans quis Pſ[illegible]mum, vel modicum quid titubauerit, ſi vel leuiter murmurauerit, ſi dimiſſa ſynaxi non concitus ad cellam recurrere f[illegible]ſtinauerit, ſi lectionem, opera, vel obedientiæ proferens offici[illegible] ſtatuta ſegnius fuerit executus. Si cum aliquo v[illegible] lad[illegible] dicum ſubſtiterit, ſi alterius manum tenuerit, ſi [illegible]ilare aliquid, [illegible] apruinta conuentu fratrum profe[illegible]e præſumpſerit, vel qui cum iunioribus

D verba otioſa narrare v[illegible]luerit, aut habere amicitias ætatis infirmæ, increpationi, vt dignus eſt, ſubiacebit. Si quis quęlibet inu[illegible]nerit, in [illegible]n[illegible] non [illegible]elet. & cognoſcend. non occultet. Quod ſi [illegible]perta vinus d[illegible] ſpatio communem retentaſſe furtum, [illegible]nragi[illegible]e macul[illegible] ſe eſſe cognoſcat. Si quis eum, qui diſtri[illegible] [illegible] naſterij non ſ[illegible] fugam meditari agn[illegible]uerit, ſi non ſt[illegible] prodiderit, perditionis illius participem ſe eſſe no[illegible] dubit[illegible]t. E[illegible] diu eſt a conuentu fra[illegible] ſ[illegible] queſtiandus, quandiu ille [illegible]aleat reuocari. Si quis hæc non omni [illegible] ſtudi[illegible] Domino placitura [illegible]uare. & ſemel [illegible] ſ[illegible]ndo [illegible] prius non emendauerit, reprehenſa mata [illegible] ſoli [illegible] conuen[illegible] indicari. Hucuſque & in huiuſmodi [illegible] ſimilibus admiſſi procedit animadue[illegible]ſio ſpiritalis. Reſidua [illegible]o quæ apud nos [illegible]fferenter di[illegible] illa à nobis quoque [illegible]henſi[illegible] bus uſtinentur id eſt, aperta conuitia, manif[illegible] ont[illegible] pt[illegible]s cōtrad[illegible] on[illegible] midæ, [illegible]ber[illegible] & effræn[illegible] [illegible], familiaritas [illegible] ira, rixæ, ſimult[illegible] & iurgia, operis pecul[illegible] præſu[illegible]pt[illegible] ph[illegible] rgitiæ contagio [illegible] us atq[illegible] e poſſeſſi[illegible] rum ſuperfluar[illegible] q[illegible]æ cæt[illegible]s fr[illegible] non habentur, extr[illegible] du[illegible] a act[illegible] eraci[illegible]

E relectio. H[illegible] & [illegible] ſpiritali[illegible] vel plag[illegible] [illegible] ne pu[illegible]gantur.

Priuati autem à menſæ con[illegible] ſu[illegible] Oratorio Pſalmum, aut Antiphonam non imponat neque lectionem [illegible] vſque ad ſatisfa[illegible]onem.] H[illegible] quidam [illegible]nachorum [illegible]agiſter ait. Frater qui le[illegible] culpam habuerit, & poſt primam & ſecundam, & [illegible] m [illegible] de vnoq[illegible] vitio non emendauerit, a menſa ex[illegible] [illegible] ur, [illegible] Oratorio. Quæ [illegible]communic[illegible] [illegible]dum offenſ[illegible] p[illegible] maneat, quandiu in eo [illegible] humilitat[illegible] factio[illegible] inclinato ad genua capite [illegible] de cætero promiſerit emendari. Ille vero [illegible] excommunicatus a menſa, [illegible] Oratori[illegible] fuerit, tandiu Antiphonā, aut lectionem [illegible] ponat quan[illegible] [illegible] emendatione promiſſ[illegible] fecerit, aut Abbati præter[illegible] Præpoſit[illegible] ad [illegible] in

F [illegible]. Excommunicantem [illegible] fratres [illegible] ſup[illegible] tuerint, [illegible] horationi [illegible] Abb[illegible] [illegible], cuſtodi[illegible] ad necem [illegible]. [illegible] Abbati de[illegible] ſter[illegible] appellantur, [illegible] nos non [illegible] ſibi corporales, [illegible] quam ſupe[illegible]ba poſſidet mo[illegible] N[illegible] plagis [illegible] expelli, qui eſt cum Ch[illegible] D[illegible] reum, ſed [illegible] ſpem [illegible] D[illegible], [illegible] diabolo ſeparari, qui de cœlorum regnis p[illegible] ſuperbiam ſuam p[illegible] eiectus eſt.

Refectionem autem cibi poſt Fratrum refectionem accipiat, menſura vel hora, qua præuiderit Abbas ei competere. Vt [illegible], verbi gratia. Fratres reficiunt ſexta hora, ille frater, nona: ſi Fratres nona, ille veſpertina, vſque dum ſatisfactione congrua veniam conſe-

G *quatur.*] Congrua dicitur ſatiſfactio, quando ſecundum modum culpæ agitur pœnitudo. Eſt enim prouidendum, ne grauis pro leuibus, nec leuis pro culpis grauioribus pœnitentiæ vltio inferatur. Menſura namque, & pondere æquo, iuſtitiaque, pia miſeratione continua Pater vel Præpoſitus debet excellere, vt ſic vulnus curet ægroti, quatenus ſalutem, & non debilitatem inferat membri; quia ſicut ſubditorum vitam Præpoſitus, ita & Præpoſitorum negligentias per ſemetipſum Deus iudicabit.

De grauioribus culpis.

CAPVT XXV.

I*S Frater, qui grauioris culpæ noxa tenetur*] Noxa dicitur culpa, vel criminalia delicta. Noxa enim nocibilia, vel noxia dicuntur grauia peccata.

I *Suſpendatur à menſa ſimul & ab Oratorio*] Hinc beatus Iſidorus ait: Grauiori [illegible]utem culpæ obnoxius eſt, ſi temulentus quiſque ſit, ſi diſcors, ſi turpiloquus, ſi fœminarum familiaris, ſi ſeminator diſcordias, ſi iracundus, ſi altæ & erectæ ceruicis, ſi mente tumidus, vel iactante intellu immoderatus, ſi detractor, ſuſurro, vel inuidus, ſi præſumptor rei peculiaris, ſi pecuniæ contagio implicatus, ſi [illegible] quid præte[illegible] regularem diſpenſationem ſuperfluum poſſidens: ſi fraudator rei acceptæ, aut commiſſæ ſibi, aut minus commiſſæ. Inter hæc ſi de rebus ſecum ablatis extulerit, vel de his per inobedientiam murmurauerit. Si rei maiori damnum intul[illegible]rit, ſi furatus fue[illegible] [illegible] periurauerit [illegible] falſum dixeri[illegible], ſi [illegible]ont[illegible] [illegible]ne v[illegible] [illegible] amauerit, ſi manifeſt[illegible]m conuitium fr[illegible]tri intulerit, ſi per[illegible]onam innocen[illegible] [illegible] maculauerit, [illegible] animo ſeniorem d[illegible]ſpexerit, ſi rancorem aduerſus frat[illegible]m te[illegible]uerit, ſi p[illegible]ccatum in te, & poſtea [illegible] [illegible] veniam non conceſſerit, ſi cum paruulis iocauerit, riſerit, vel eos oſculatus fuerit, ſi cum altero in vno lecto [illegible], [illegible] extra communem men[illegible] [illegible] priuatim vel furtum [illegible] ſum-p[illegible], ſi alicubi extra c[illegible]n[illegible]enſum P[illegible] vel Abbatis di[illegible]cedens medio die v[illegible]l amplius co[illegible] retur, ſi [illegible] ro[illegible] ſit, f[illegible]l am infirmitatem p[illegible] it. Hæc & hi[illegible] milia iuxta [illegible]rbitrium Prioris diuturna excom[illegible] [illegible] e pu[illegible]and[illegible] ſunt, vt qui gra[illegible]iter p[illegible]ccare [illegible] ac[illegible] ſeuer[illegible] [illegible]antur. N[illegible]m & hæc v[illegible] grauia P[illegible]ulus A[illegible] in E[illegible] a[illegible] [illegible] nu[illegible] rat di-

A Gal.5. cen[illegible] *Manifeſta autem ſunt opera carnis: quæ ſunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes & his ſimilia: quæ prædico vobis, ſicut quæ prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur.* Et eos qui talibus ſu[illegible] applicat, idem Apoſtolus in epiſtola ad Romanos blaſphemat, dicens: Rom.1. *Propterea tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ. Nam fœminæ illorum immutauerunt naturalem vſum in eum vſum, qui eſt contra naturam. Similiter autem & maſculi relicto naturali vſu fœminæ exarſerunt in deſiderijs ſuis inuicem, maſculi in maſculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit erroris ſui in ſemetipſis recipientes. Et ſicut non probauerunt Deum habere in notitiam, tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant ea, quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidijs, contentione, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractores, Deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, inſipientes, incompoſitos, ſine affectione, abſque fide, ſine miſericordia. Qui cum iuſtitiam Dei cognouiſſent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte; non ſolum qui faciunt ea, ſed & qui conſentiunt facientibus.* Hæc ſecundum Apoſtolum dicta ſufficiant. Videamus quomodo de his noxijs, grauibus ſiue cæteri patres, & ipſe iudicet beatus Benedictus. Ait enim idem in ſubſequentibus: B

Nullus ei Fratrum in vllo iungatur conſortio, neque in colloquio. Solus ſit ad opus ſibi iniunctum, perſiſtens in pœnitentiæ luctu.]Hinc & alij patres dixerunt: Si quis vero monachus fu[r]tum fecerit, quod potius ſacrilegium dici poteſt, id cenſuimus ordinando, vt iunior virgis cæſus, tanti criminis reus nunquam officium clerici[atus] ſuſcipiat. Si vero iam clericus id facinus fuerit depre[hen]ſus, nomini ipſius dignitate priuetur. Cui ſufficere poteſt pro actis ſui leuitate impleta prævia ſatisfactione communio. Hinc B. Ferreolus ait: Furti conſcium ſi adhuc [v]ocare monachū poſſumus, quaſi adulterum ſecundum flagellis ſubdi, & magna conteri afflictione iubemus, dante [e]i vnam cum fornicante ſententiam, quia & ipſe luxurians eſt, cum furatur. Similes enim eos non incongrue dicimus, quos in ſacra lectione pariter poſitos inuenimus. Dicit ergo Dominus per Prophetam: Oſe.4. *Non eſt ſcientia Dei ſuper terram.* Et paulo poſt: Oſe. ibid. *Furtum & adulterium inundauerunt.* Et iterum in Pſalmo: Pſal. 49. *Si videbas furem currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.* Legimus etiam in Euangelio Dominum dixiſſe: *Fornicationes, furta:* &, ne[x]t[r]a addit, *hæc ſunt quæ coinquinant hominem.* Matth. 5 Ex his profectò intelligere poſſunt horum [de]lictum iterum, quia ſicut æqualiter his dominantur vitia, æqualiter debetur & pœna. C Hinc Beatus Fructuoſus Epiſcopus ait: Monachus paruulorum conſector, vel quicunque qualiber occaſione turpi reprehenſus fuerit inluare, cum probata patente per accuſatores veriſſimos, ſiue teſtes cauſa publice verberetur, coronam capitis quam geſtabat amittat, di[ſ]c[alce]atuſque turpiter opprobrium pateat, omniumque ſputa in eum illata probraque æque ſuſcipiat, inculiſque arctatus ferreis, carceribus ſex menſibus anguſtia maceretur; & triduana per hebdomadas ſingulas refectione panis exigui hordeacei veſpertino tempore ſubleuetur. Poſt deinde [exac]tis menſibus his, alijs ſex menſibus ſucced[enti]bus ſub [ſeni]ris ſpiritalis cuſtodia ſegregata in corticula degens, opera manuum in oratione continua ſit contentus, D vigilijs & fletibus & humilitate ſubiectus, & pœnitentiæ lamentis veniam percipiat, & ſub cuſt[odi]a ſempe[r], & ſollicitudine duorum ſpiritalium fratrum in mon[a]ſterio ambulet, nulla priuata locutione vel conſilio dein[ce]ps iunioribus coniungendus.

1.Cor 5. *[Sc]iens illam terribilem Apoſtoli ſententiam dicentis, tradatur huiuſmodi hominem Sathanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini*]De hac ſententia Hieronymus ait: Tradere huiuſmodi Sathanæ in interitum carnis, vt accipiendi illum corporaliter habeat poteſtatem. Quod dum viderit ſe, nec [h]o[m]inis hic, nec in futuro ſpiritus requieto habiturum de[um, p]œniteat, & ſaluetur. Sine ſic quiſque pro meritis ſui [ab] E[ccleſ]ia pellitur, Sathanæ traditur poteſtati, vt, dum [carnis] pœnitentiam affli[ct]a quendam interitum patitur, ſpiritus conſeruetur. Habet enim conſi[ſtere] ſcriptura, vt hoc in [vna] in parte totum iorell[ig]at. Sicut [en]im qui & hi[c] ... eſt, vt in carne carnalis actus interire, ſpiritus vero ſpiritualis conuerſatio ſalua fieri demonſtretur. Item hic oſtend[it] eiectum extra Eccleſiam, rapido ore dæ[monu]m laceran[du]m, ſi permanſerit nolens vitam carnalem [relinquere], [ſi] poſſit: vitam ſanctam recuperare, vt ſp[iritus] ... Domini ... , quoniam in ſpiritu Sathanæ ... poteſt poteſtatem, vt Domini iudicio ... tur. Sequitur.

E

Cibi autem ſ[ui] [ref]ectionem ſolus percipiat, menſura vel hora qua præuiderit ei Abbas competere] Proinde enim conſiderare debet Abbas, in qua[li] conueniat diſciplina vel pœnitentia. Conſiderare enim debet ætatem pu[eri]l[em], vel ſenectutem, infirmitatem, vel [de]licatum corpus, f[ort]e [ve]l imbecille, & ſecundum vniuſcuiuſque qualitatē ſic debet pœnitentiæ modum inferre, & [di]ſciplinæ pondus imponere, vt medicinæ eum diſciplina ſanet, non opprimat, vitaliter eleuet, non mortaliter grauet.

F

Nec a quoquam benedicatur tranſeunte, nec cibus qui ei datur] De hac ſententia alij patres dixerunt. Nullus eloquio eum ſoletur, ta[m]e[n] omnium [ſe] pr[æ]ſentiæ ſubtrahat[ur] aſpectu. Petenti benedictionem nullus reſpondeat. Quidquid ei porrigitur, à nullo ſignetur. Quidquid vero extra opus aſſignatum peculiariter, vel vltro affecerit, diſpergatur, vel diſſipetur. Sic vbique ſolus, & ei ſola culpa ſolatium.

CAPVT XXVI.

De his, qui ſine iuſſione Abbatis iunguntur excommunicatis.

G

S*I quis Frater præſumpſerit ſine iuſſione Abbatis fratri excommunicato quolibet modo ſe iungere, aut loqui cum eo, vel mandatum ei dirigere, ſimilem ſortiatur excommunicationis vindictam.*] Hinc B. Iſidorus ait: Ad excommunicatum nulli liceat ingredi citra imperium Senioris. Cum excommunicato neq; orare, neque loqui cuique licebit. Cum excommunicato nulli penitus veſci licet, nec ipſi quidem, qui alimentum victui præbet. Hinc Caſſianus ait: Si quis autem pro qualibet culpa ſua fuerit ab oratione ſuſpenſus, nullus cum eo orandi habeat licentiam, antequam ſubmiſſa in terra pœnitentia coram omnibus Fratribus ſupplicanti ei venia ab Abbate tribuatur. Nam qui ſe orationi, vel conſabulationi eius, antequam à Priore recipiatur, inconſiderata pietate ſociare præſump[ſer]it, ſimilis damnationi eius efficitur, tradens ſemetipſum voluntarie Sathanæ, cui ille ſecundum Apoſtoli ſententiam pro ſui reatus emendatione fuerat deputatus. 1.Cor 5. Et in hoc grauius peccat, qui ſe ipſi coniungit, quia ſolatium ei tribuens cor eius amplius facit indurare, & non permittit eum pro hoc, quod ab oratione fuerat ſegregatus, de ſatisfactione ſua & venia cogitare, sed maiorem ſuperbiæ fomitem, & contumaciam delinquentis nutrit in pectus. H Hinc quidam Magiſter monachorum ait: Si quis vero Frater aut palam, aut abſconſe cum eo fuerit allocutus, aut iunctus, communem ſtatim cum eo excommunicationis contrahat pœnam, & ab omnibus [reme]us ſit, atque in alio labori ipſe opere ſequeſtretur à Præpoſito ſuo, & ſit ipſe iam ab illo reo quam ab omnibus ſeparatus, & ſolus, & m[u]t[us] omnium & ipſe alienus eloquio. Nam non ad veniam ... & ipſi pertineat, niſi pœnitentiæ ſimili[s] [ſati]ſf[a]ctio ab [eo] æqualiter [fuer]it operata, illius propter quod exiuit inobediens in vitio vel peccato, iſtius, quod mercedem conſolationis tribuit malorum artifici.

CAPVT XXVII.

Qualiter debeat eſſe ſollicitus Abbas circa excommunicatos.

O*Mni ſollicitudine curam gerat Abbas circa delinquentes Fratres, quia non eſt opus ſanis Medicus, ſed male habentibus.*] Matth.9. Omnem ſollicitudinem dicit [o]mnem curam, omnem ſagacitatem, omnem induſtriam circa delinquentes, id eſt, circa peccantes fratres. Hic delinquentes fratres male

A habentibus aſſimulat; Abbatem vero Medico comparat. Sine dubio enim anima quando peccat, male habet, quia à bonitate patris recedit, & ſanitate. Sicut enim eſt infirmitas corporis, eſt & ſine dubio infirmitas animæ. Et ſicut indiget medico infirmus corpore, indiget infirmus & anima. A qua infirmitate volens liberari Pſalmiſta, Domino vero medico dicebat: *Ego dixi, Domine miſerere mei, ſana animam meam, quia peccaui tibi.* Cuius vicem bonus in monaſte-
Pſal. 40
rio tenens Abbas curam de infirmis habere debet animabus, vt lauentur à peccatis & vitijs, & priſtina recepta ſanitate iterum ſeruiant creatori.

Et ideo vti debet omni modo, vt ſapiens medicus immittere quaſi occultos conſolatores Senipetas.] Senipetas, græcum eſt nomen, non latinum. Quo ſecundum ipſius B. Benedicti interpretationem,

Id eſt, Seniores ſapientes Fratres.] intelliguntur

Qui quaſi ſecrete conſolentur Fratrem fluctuantem.] Fluctuantem dicit, id eſt, hæſitantem, tribulantem, vel in diuerſis
B cogitationibus variantem.

Et prouocent eum ad humilitatis ſatisfactionem.] Humilitatis ſatisfactio eſt, quando cognoſcit ſe homo per ſuperbiam peccaſſe, & humiliato corde & corpore pro peccatis ſuis, fructus dignos pœnitentiæ facit. Quem ad humilitatis ſatisfactionem ſeniores fratres prouocare debent dicentes: Humilia te per pœnitentiam ſub potenti manu Dei, vt te exaltet in tempore viſitationis; quia Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.

Et conſoletur eum, ne abundantiori triſtitia abſorbeatur.] Abundantiorem triſtitiam dicit, id eſt, maiorem, & profundiorem, quam antea habuit, quando peccauit. Abſorbeatur dixit, id eſt, deuoretur, & degluttiatur. Solet enim infirmus animo frater de correctione immoderata amplius, quam de perpetrata contriſtari culpa. Vnde neceſſe eſt, vt
C cum peccati vulnus in ſubditis corrigendo reſtringitur, magnam inde ſollicitudinem etiam diſtrictio ipſa moderetur, quatenus ſic iura diſciplinæ contra delinquentes exerceat, vt pietatis viſcera non amittat. De hac ſententia Hieronymus dicit: Ne forte abundantiori triſtitia abſorbeatur, qui eiuſmodi eſt, ne forte per deſperationem indulgentiæ abſorbeatur gurgite vitiorum, & à diabolo perſuaſus, ad infidelitatis & blaſphemiæ in nora præcipitia deducatur. Propter quod obſecro vos, vt confirmetis in illum charitatem, qua perfectam ſe agnoſcit veniam conſecutum.

Sed, ſicut ait Apoſtolus, confirmetur in eo charitas, & oretur pro eo ab omnibus.] Hinc Gregorius Nazanzenus ait. Eum, qui
2. Cor. 2.
in Corintho peccauit, peccatum quale nec inter gentes, ad pœnitentiam Paulus ſuſcepit. Et non ſolum ſuſcepit, verùm etiam charitatem in eo confirmauit. Quandoquidē emendationem vidit, & cauſam facti expoſuit dicens: *Ne forte*
2. Cor. 2.
ampliori triſtitia abſorbeatur, qui huiuſmodi eſt, correptionis ſcilicet nimietate prægrauatus.

Magnopere enim debet ſollicitudinem gerere Abbas circa delinquentes Fratres.] Magnopere dicit, magno ſtudio, magna
D cura, vel magno certamine; quia non molliter, aut ſegniter, ſed fortiter, & vigilanter animarum debet Abbas curā ſibi gerere commiſſarum. Vnde & ſequitur

Et omni ſagacitate & induſtria curare, ne aliquam de ouibus ſibi creditis perdat.] Sagacitas, vigilantia, ſollicitudo, vel proficua intelligitur curioſitas, induſtria autem, ſolertia, vel prouidentia eſt, qua ſtrctus quiſque prouidere debet & non corporis, ſed mentis, & intelligentiæ greſſibus curare, ne aliquam de ouibus ſuis per ſuam negligentiam, tarditatem, vel ſegnitiem perdat. Monachi enim boni propter innocentiam vitæ, Chriſti oues vocantur. De quibus ipſe Dominus & paſtor eorum dicebat: *Oues meæ vocem meam audiunt; & cognoſco meas, & cognoſcunt me meæ: & paſtor bonus ani-*
Ioh. 10.
mam ſuam ponit pro ouibus ſuis.

Nouerit enim ſe infirmarum curam ſuſcepiſſe animarum, non ſuper ſanas tyrannidem.] Proprie tyrannus dicitur, qui in Republica iniuſte principatur. Ergo omnis ſuperbus, iuxta modum proprium, tyrannidem exercet. Superbiam ergo magiſ recte tyrannidem vocant. Tyrannidis græcum nomen eſt. Intelligitur enim vſurpatio regni iniuſta, honor indebitus, poteſtas iniuſta, actio ſuperba, ordinatio iniqua, de [illegible]
Quod miniſte[illegible] Abbas [illegible] ani-
mas exercere, [illegible] & bene [illegible] mona-
chos agere, ſed [illegible] animas, quæ [illegible]ndas
paſſiones, & te[illegible] fortiter adhuc non ſunt
[illegible]ndatæ, cur[illegible] ſuſcepit, atque [illegible]ndi.
Suſcepit enim peccatores curare, infirmos animo roborare, titubantes in Dei ſeruitio ſolidare, non ſanos aut recte viuentes ſubuertere, deuiantes conturbare.

Et metuat Prophetæ comminationem, per quem dicit Deus:
Ezech. 34.
Quod craſſum videbatis, aſſumebatis; & quod debile erat proiiciebatis.] Quod autem dicit, quod craſſum erat aſſumebatis, intelligitur, deuorabatis, interficiebatis, vel conſumebatis. De hac ſententia Beatus Auguſtinus ait: Sanæ atque craſſæ oues perpaucæ ſunt, id eſt, ſolidæ in cibo veritatis, vtentes paſcuis bene de munere Dei. Sed mali illi paſtores non parcunt talibus. Parum eſt, quod illas lan-
F guentes & infirmas, & errantes & perditas non curant, et iam iſtos fortes & pingues necant, quantum in ipſis eſt, & illi viuunt de miſericordia Dei. Viuunt tamen, quantum ad paſtores malos attinet, & occidunt. Quando, inquit, occidunt? Male viuendo, malum exemplum præbendo. Attendit enim ouis etiam fortis plerumque Præpoſitum ſuum male viuentem, ſi declinet oculos a regulis Domini & intendat in hominem, incipit dicere in corde ſuo. Si præpoſitus meus ſic viuit, ego quis ſum, qui non faciam, quod ille facit? Occidit ouem fortem, iam de cæteris quid facit, qui illud quod non ipſe fortificauerat. Sed forte aut robuſtam inueniat male viuendo interficit. Dico charitati veſtræ, iterum dico & ſi viuunt oues, & ſi fortes
G ſunt oues in verbo Domini, & tenent illud, quod audierunt à Domino ſuo: *Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt,*
Matt. 23
facere nolite, tamen qui in conſpectu populi male viuit, quantum in illo eſt, eum, à quo incenditur, occidit. Sic omnis, qui male viuit in conſpectu eorum, quibus præpoſitus eſt, quantum in ipſo eſt occidit. Et fortis qui imitatur, moritur; qui non imitatur, viuit. Tamen quantum ad illum pertinet, ambos occidit.

Et paſtoris boni pium imitetur exemplum.] Paſtor bonus Chriſtus eſt, qui dixit: *Ego ſum paſtor bonus.* Et de ſe iterum
Ioh. 10.
ait: *Bonus paſtor animam ſuam ponit pro ouibus ſuis.* Cuius pium
Ioh. ibid.
imitari debet Abbas exemplum, & diligere debet gregem ouium ſuarum, id eſt, monachorum ſuorum, ſicut & ille dilexit genus humanum, in tantum, vt pro illo morti traderet ſemetipſum, & ſurgens à mortuis eleuauit illum in cœlum, & choro ſociauit angelico, & ſic ouium ſuarum redintegrauit numerum. Nam Abbas errantem debet corrigere monachum, & correctum, pariterque dilectum cone o cæterorum ſuorum debet ſociare monachorum; & tunc bene imitatur illum.

Qui relictis nonagintanouem ouibus in montibus, abijt vnam ouem, quæ errauerat, quærere. Cuius infirmitati intantum
Luc. 15.
H
compaſſus eſt, vt eam in ſacris humeris ſuis dignaretur imponere, & ſic reportare ad gregem.] Centum oues vniuerſitas eſt angelorum & hominum. Vna autem errauit, id eſt, humanum genus peccauit. Nonagintanouem reliquit in montibus, id eſt, nouem ordines angelorum in cœlis, & venit quærere vnam in valle lachrymarum, qua inuenta fit gaudium ſuper ea magis, quam ſuper nonagintanouem, qui non errauerant.

CAPVT XXVIII.

De ijs, qui ſæpius correcti non emendantur.

SI quis Frater frequenter correptus pro qualibet culpa, ſi etiam excommunicatus non emendauerit, acrior ei accedat correctio, id eſt, vt verberum vindicta in eum procedat.] Correptus dicit, caſtigatus vel obiurgatus. Inter corripere enim, caſtigare, vel obiurgare hoc intereſt. Corripimus enim verberibus, obiurgamus autem verbis caſtigamus vero & verbis, & verberibus.

Quod ſi nec ita ſe correxerit, aut forte (quod abſit) in ſuperbiam

elatus

A *elatum, etiam defendere voluerit opera [illegible] tunc Abbas faciat quod ſapiens Medicus. [illegible] exhibuit fomenta, [illegible] vnguenta adhortationum, ſi vnguenta adhortationum, ſi medicamina [illegible] ripturarum diuinarum, ſi [illegible] vltimum, vſtionem excommunicationis, vel plagas virgarum* Caſtigationes cum pietate & manſuetudine [illegible] fomenta vocantur. Adhortationes [illegible] dulcedinis [illegible] vnguenta dicuntur. Diuinarum verò ſcripturarum teſtimonia, vel ſacræ legis præcepta non incongrue vocantur medicamina. Sanant enim [illegible] cuſtodientium, & obſeruantium ea, peccatorum [illegible]ra. Vnde Pſalmiſta

Pſal. 40. Domini cuſtodiens præcepta dicebat: *Ego dixi, Domine miſerere mei, ſana animam meam, quia peccaui tibi.* Excommunicationis autem ſeuera diſtrictio, quæ peccatori iniungitur pro peccato, conuenienter vſtio vocatur. Sicut enim vſtulat, atque cremat corpus, ita diſtrictio excommunicationis animam affligit pariter conſumat atque corpus. Sed vſtio illa à peccati rubigine humiliter purgat animam: ſuperbiam [illegible] plumbi conuertit [illegible]. De virgæ vero flagello Salomon ait: *Percute filium tuum virga, & liberabis animam eius a morte:* Et, *Si diligis filium tuum aſſidua illi flagella.*

Prou. 23. Eccl. 30.

B *Et iam viderit nihil ſuam præualere induſtriam, adhibeat etiam (quod maius eſt) ſuam, & omnium Fratrum pro eo orationem; vt Dominus qui omnia poteſt, operetur ſalutem circa infirmum Fratrem.*] Hinc & Apoſtolus ait: *Confitemini alterutrum peccata veſtra, & orate pro inuicem, vt ſaluemini. Multum enim valet deprecatio iuſti aſſidua.* Helias homo erat ſimilis nobis paſſibilis, & oratione orauit, &c. Si hoc vnus Helias tantum impetrauit, quanto magis valebit frequens plurimorum oratio iuſtorum. Iubentur itaque orate, & p[illegible] Domino, quoties aliquibus pulſamur aduerſis, non ſolum pro ſanitate corporum, ſed etiam pro ſanitate debemus orare animarum. Si enim magnæ mercedis eſt à morte eripere carnem quandoque morituram, quanti eſt meriti à morte animam liberare in cœleſti patria ſine fine victuram.

Iac. 5.

1.Cor. 5. *Quod ſi nec iſto modo ſanatus fuerit, tunc iam vtatur Abbas ferro abſciſſionis, vt ait Apoſtolus: Auferte malum ex vobis.*] Hinc in [illegible] patris [illegible] ſcriptum eſt regula. Frater ſi ſæpius correptus emendare noluerit, excommunicatione pro modo culpæ corrigitur. Si nec ſic aliquid proficiat increpantis correctio, tunc verberum vindictæ ſubiacebit.

C Quod ſi ſic emendare noluerit, ſed magis in tumorem ſuperbiæ elatus, opera vel actus, de quibus corrigitur, [illegible]nderit, tunc Abbatis ſcientiæ regimine corrigatur, [illegible] eſt: *Qui abijcit diſciplinam, infelix.* Mode[illegible] ſcientia ſanctam medendi cura adhibeatur. Si vero [illegible] vulnus per fomenta caſtigationum & pietatis ac lenitatis vnguenta ſoſpitati non redditur, tunc excommunicationis ſententiam, vel diſciplinæ corporalis pœnam incurrat. Et ſi nec excommunicationis metu, nec flagelli pœna frangitur, augeatur adhuc pietatis fomes, ita vt ab omni congregatione pro eo communis Dominus orationum officio deprecetur, vt qui laqueo diaboli irretitus tenetur, Domini miſericordia ac pietate curetur. [illegible] ſi nec ſic corripi voluerit, intra ſepta monaſterij ſub p[illegible] ab omnibus præter cuſtodes ſegre[illegible] tamdiu caſtigetur diuerſis correptionibus, vſque dum eius humilitas omnibus vera credulitate pateſiat, quia & [illegible] ſ[illegible]lus pr[illegible]. Nam id[illegible] ſeparandus eſt à congregatione, vt ſuo vitio non [illegible]. Tenera verò ætas, quæ ex[illegible] vi[illegible] neſ[illegible], nec excommunicatione, ſed flagello [illegible]nda eſt. Hinc Iſidorus ait: Qui grauiter vitio [illegible] ex[illegible] negligit emendare, tamdiu damnationi ſubiaceat, quouſque [illegible] ſolita depo[illegible], vt quem ſemel illata animaduerſio non coercuit, [illegible] emendandum. Quamuis frequentium, grauiumque vel [illegible] voragine ſit quiſque immerſus, non eſt tamen à mona[illegible] proij[illegible], ſed [illegible] qualitatem delicti [illegible] eſt; ne ſorte qui poterat per diuturnam pœnitudinem emenda[illegible] proiectus, diaboli deuoretur. Beatus autem Macharius aliter in ſua regula ait: Qui ſæpius, inquit, [illegible], & non ſe emendauerit, extraneus habeatur,

Prou. 15

D

E ſicut dicit Dominus: Sit [illegible] Ethnicus, & Publicanus. Beatus [illegible] ita. [illegible] pro peccato non pœnitet, abſcindatur tanquam putridum membrum à corpore, ſcriptum eſt enim: Quod [illegible] pedit, vt pereat vnum membrorum tuorum, & non omne corpus tuum mittatur in gehennam; quia [illegible] quem Dominus condemnauit, velle [illegible] eſt. [illegible] regula ſic inuenimus. Si ſuerit aliquis tam durus, & tam alienus à timore Domini, vt [illegible] ſibus non emendetur, [illegible] de monaſterio, & velut extraneus habeatur, ne [illegible] alij periclitentur. Vnde & ſequitur:

1.Cor. 7. *Et iterum, infidelis ſi [illegible], diſcedat.*] Id eſt, ſi vult abire, abeat. Et [illegible] Abbas [illegible]pendat, aut culparum ſe iudicet, ſi ſi[illegible] dit monachus: quia ſi ille [illegible] vit[illegible] monaſterij dele[illegible] clauſtra in Abbatem non redundat eius pe[illegible] macula. [illegible] prius diſcedit mente, neceſſe eſt poſtmodum di[illegible] corpore, ne ab illo fiat in grege quod ſequitur.

F *Ne vnius ouis morbida omnem gregem contaminet*] Morbum ideo veteres appellauerunt, vt ipſa appellatione vim mortis, quæ ex eo [illegible], demonſtrarent. Nam inter ſanitatem, & morbum [illegible] curatio, quæ niſi morbo congruat, non perducit ad ſanitatem. Quod autem dicit, contaminet, intelligitur polluat, vel inquinet. Contagium enim dicitur contaminatio [illegible] miſeria, animo[illegible] bus, [illegible], vel coinquinatio mentis. Contagium enim [illegible] contingendo dictum. Quidquid enim tetigerit, polluit.

CAPVT XXIX

Si debeant Fratres exeuntes de monaſterio iterum recipi.

G *FRater qui proprio vitio egreditur, aut proijcitur de Monaſterio, ſi reuerti voluerit, ſpondeat prius omnem emendationem vitij, pro quo egreſſus eſt; & ſic [illegible] vltimo gradu recipiatur, vt ex hoc eius humilitas comprobetur. Quod ſi denuo exierit, vſque tertio recipiatur. Iam vero poſtea ſciat omnem ſibi reuerſionis aditum denegari.*] Hinc quidam Magiſter monachorum dicit. Frater ſi exierit frequenter de monaſterio, vſque in tertium reuerſus reſuſcipiatur. Amplius [illegible]. Vt quid in monaſterio iam opus ſit, quem Deus non poſſidet? Ideoque poſt tertiam correptionem iuſte [illegible] onaſteri[illegible] ſit, vt Ethnicus, & Publicanus. Hinc [illegible] ait. F[illegible] monachum, deſerentem diſciplinam, & perdentem ſe, velut contemptorem placuit [illegible]uocare. Hinc Sanctus Fructuoſus Epiſcopus ait: [illegible] aliquis per vitium lapſus fuerit à monaſterio, in aliud non recipiatur cœnobium, neque in humanitatis charitatem, neque in pacis oſculum, ſed continuo vinctus poſt tergum manibus Abbati reducatur proprio. Item ipſe: Si [illegible] ipſi apoſtatæ ab omnibus fuerint expulſi, & huc illucque vagantes diuerſis locis inſtabiles atque vacillantes ſuo monaſterio ſe reuerti petierint neceſſitate compulſi in Conuentu M[illegible]iorum ded[illegible]tur, & vt vaſa figuli in [illegible] ace pr[illegible]. Et cum probati fuerint, ſuo monaſterio [illegible]entur, & non prima, ſed vltima cathedra [illegible]. [illegible] ex regula cuiuſdam. Si vllo tempore, qu[illegible] à Chriſtiana religione frater à ſeptis monaſterij diſ[illegible]ſſerit, & [illegible] fugiens poſtea tee[illegible] priſt[illegible] religionis & [illegible] per[illegible] reuerſus fuerit, prius omnium morum emendat[illegible] polliceatur. poſtea ſi probabilis eius pœnitentia agnoſcitur, tunc demum intra ſepta monaſterij recipiatur. [illegible], aut tertio hoc fecerit, ſimili [illegible] foueatur, ſic tamen, [illegible] extremo loco inter pœnitentes [illegible], tamdiu examinetur, vſque dum probabilis eius vita inueniatur.

H

(*.*)

CAPVT XXX.

De pueris minori ætate qualiter corripiantur.

O*Mnis ætas vel intellectus proprias debet habere menſuras.*] Id eſt, iudicij diſciplina non vniformiter [illegible] omnibus exhibenda, ſed ſecundum vniuſcuiuſque ætatem vel intellectum cum magno eſt moderamine inferenda. Aliter enim paruuli, aliter adoleſcentes & iuuenes, aliter ſenes, aliter vero decrepita poſiti debent iudicari ætate.

Ideoque quoties pueri, vel adoleſcentiores ætate, aut qui minus intelligere poſſunt, quanta pœna ſit excommunicationis. Hi tales dum delinquunt, aut ieiunijs nimijs affligantur, aut acris verberibus coerceantur, vt ſanentur. De talibus enim Salomon ait: Stultitia colligata eſt in corde pueri, & virga diſciplinæ fugabit eam. Hinc Iſidorus ait: In minori ætate conſtituti non ſunt coercendi ſententia excommunicationis, ſed pro qualitate negligentiæ congruis emendandi ſunt plagis, vt quos ætatis infirmitas à culpa non reuocat, flagelli diſciplina compeſcat. Illi vero fratres poſt quindecim annos ætatis vapulent, qui ſan[illegible] grauem, aut ſurti fugacis aut criminalem culpam commiſerunt.

CAPVT XXXI.

De Cellario Monaſterij qualis ſit.

C*Ellarius monaſterij eligatur de congregatione ſapiens*] Cellarius, qui ſe[illegible] Dei ſubſtantiam miniſtrat, comm[illegible] cibaria diſpenſat, prudentia plenus, & ſapientia debet eſſe præditus, vt prudenter ſapien[illegible] quæ & diſpenſanda diſpenſet, & quæ ſunt conſ[illegible]nda conſeruet: quia qui ſecundum Deum Sapiens eſt, Beatus eſt: & *neminem diligit Dominus*, dicit Scriptura, *niſi eum, qui cum ſapientia moratur.* Hinc Iſidorus ait: Non pr[illegible]deſt omnem ſc[illegible] prudentiam cum ignorantia Dei. nihil obeſt ſcire tibi Dominum, ig[illegible]rantia mundi. Perfecte [illegible]utem ſcit, qui Deum prius, & iſta non pro ſe, ſed pro Deo ſcit.

Maturus moribus.] Maturi enim mores dicuntur ſuaues, modeſti, & multarum rerum experientia, & diuturno tempore temperati. Scriptum eſt enim: *Cani ſunt ſenſus hominis, & ætas* [illegible]*ectutis vita immaculata.* Ergo canicies honoranda, ſenectuſque veneranda, & ætas matura non tantum in corpore, ſed & in ſenſibus hominis inuenitur, vb[illegible] omnia bona, quæ a Deo [illegible]cipiuntur, & diſcrete componuntur, & rationabiliter di[illegible]untur, & firmiter conſeruantur.

Sobrius.] Sobrius intelligitur cautus, vel conſideratus in cibo & potu, frugalis, & parcus, verbo & opere temperatus. [illegible]nc Paulus ait. *Non plus ſapere, quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem*, id eſt, temperate. Temperate ergo debet ſapere Cellarius, temperate viuere, temperate loqui, & ea quæ miniſtranda ſunt fratribus, temperate diſtribuere. Sobrius mente, [illegible] rectus in opere, ſuauis in verbo & dulcis eloquio. Scriptum eſt enim: *Sapiens in verbis ipſum amabilem facit*, Et, *Qui ſapiens eſt corde, appellabitur prudens*, Et, *Qui dulcis eloquio, maiora percipiet.*

Non multum edax.] Multum enim edax dicitur gluto, vorator, quod mo[illegible]nachum, & maxime cellerarium non [illegible]. Non enim glutonis, ſed abſtinentis monachi o[illegible] penetrat cœlum. Abſtinens enim homo ſpiritalis efficitur, angelis ſociatur, & creatori ſuo facilius appropinquat, ſicut ſcriptum eſt: *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.* Bonum eſt ergo cauere ventris ingluuiem, ne in æternum viuens animam deſtruendo ſubdatur ventri, & a deſtruendis dominetur eſcis. De ventre autem & eſca ſcribit Apoſtolus: *Eſca ventri, & venter eſcis: Deus autem hunc & has deſtruet.* Nemo ergo poteſt dominari vitijs cæteris, niſi prius ingluuiem reſtrinxerit ventris. Hinc qu[illegible] in monachorum Magiſter dicit: Cellarius vero ipſe frater ordinetur, qui probatus fuerit ab Abbate fidelis, & idoneus eſſe, quem nunquam vincit a[illegible]ndo aliqua deſideriorum gula, vel qui non multum amat mand[illegible]

lo, ſicut di[illegible] *Non e[illegible]* Gal. 5. Tit. 5.

cam, & videatur [illegible] gulæ voracitas, vel glutonibus fratribus pro[illegible] magis, quam refrænari.

Non elatus.] Elatus dicitur in ſuperbia eleuatus, audax & iactans, vel arrogans. De talibus enim Salomon ait: *Abominatio Domini eſt, omnis arrogans, & qui [illegible] tollat, & dilatat, iurgia concitat.* De ſuperbia namque naſcitur arrogantia. Niſi enim præceſſerit occulta elatio mentis, non ſequitur aperta iactantia laudis. Talem enim diuina interpellat Scriptura dicens: *Ne extollaris in cogitatione, velut taurus, ne forte elidatur virtus tua, & relinquaris velut lignum aridum in eremo.* Prou. 16 Eccl. 6.

Non turbulentus. Turbulentus vocatur à turbo furoris commotus, ſiue ab ira mentis oculo cordis cæcatus, ſicut ſcriptum eſt: *Turbatus eſt præ ira oculus meus.* De tali & Salomon ait: *Qui conturbat domum ſuam, poſſidebit ventos.* Domum enim ſuam conturbat, qui præ leuitate mentis ad iracundiam mentem ſuam cito commouet. Impatiens enim Cellerarij animũ; videns ſibi multos quærere multa præ leuitate turbatur animo, & petentibus ſibi non dulce reddit reſponſum, ſed magis ſermonem profert iniurioſum; quod illi facere magnopere vetatur, cum ſubditur: Pſalm. 6 [illegible] F

Non iniurioſus.] Iniurioſus dicitur, qui fratribus inſert iniurias, vel irrogat contumelias. De talibus enim ſcriptum eſt: *Vir iracundus prouocat rixas*, Et, *Os impiorum redundat malis*, Et, *Semper iurgia quærit malus, Angelus autem crudelis mittetur contra eum*, Et illud: *Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt.* Superbi dicuntur monachi mali, qui neglectis contrarijs Seniorum ſuorum prout illis libitum fuerit, ſuis legibus viuunt, & inter ſe frequenter litigant, & crebro iurgia concitant. Contra quos Angelus crudelis mittitur, quia illis locum dantibus contra eos animarum bellator infeſtus diabolus concitatur. Prou. 1 Prou. ib. Prou. 17 Prou. 13.

Non tardus.] Tardus enim dicitur piger, lentus, vel tepidus. Non enim decet Cellerarium eſſe tardum vel pigrum, ne forte dicatur de illo: *Abſcondit manum piger ſub aſella, nec ad os ſuum applicat eam.* Eum autem non decet eſſe tardum, qui multis debet impendere ſeruitium. Sed neceſſe eſt, vt ſit velox ad audiendum, velox ad ſeruiendum, tardus autem ad excuſandum, & tardus ad iram. Prou. 26. G

Non prodigus] Prodigus enim dicitur nimis largus, profuſus ſiue naufragus, conſumptor vel rerum dilapidator monaſterij, vel ſtirpator ſubſtantiæ fratrum.

Sed timens Deum, qui omni congregationi ſit ſicut pater.] Timere enim & amare debet Cellarius Deum, & pro illius amore vel timore diligere fratres, & obedire illis, iunioribus vt pater, ſenioribus vt filius. Pietatem tamen habens paternam congrue & apte omnibus ſeruiat. Scriptum namq; eſt: *In tota anima tua time Deum, & ſacerdotes illius ſanctifica. In omni virtute tua dilige eum, qui te fecit, & miniſtros eius non derelinquas.* Eccl. 7.

Curam gerat de omnibus: ſine iuſſione Abbatis nihil faciat.] Multi enim dicunt ſine iuſſione Abbatis nihil illi licet facere, quomodo poteſt de omnibus curam gerere? Sed ille hoc exponit, cum ſubdit dicens:

Quæ iubentur cuſtodiat.] Ac ſi diceret: Quod ſuperius di[illegible], de omnibus curam gerere, de his cuſtodire iuſſus erat: de cæteris vero rebus ſine iuſſione Abbatis nihil faciat. H

Fratres non contriſtet] Quare fratres non contriſtet, ſequentia audi!

Si quis autem frater ab eo forte aliquid irrationabiliter poſtulat, non ſpernendo eum contriſtet, ſed rationabiliter cum humilitate male petenti deneget.] Male, inquit, petere eſt, quando irrationabiliter, quæ petenda non ſunt, petuntur, a[illegible], quæ petenda ſunt, non congruo tempore petuntur. Tali e[illegible] modo pet[illegible] culpabiliter petit[illegible] [illegible]cipiuntur, vel habentur. Quia date taliter Cellerarius pro[illegible]hibetur, maxime cum de eo ſequentia dicunt.

Animam ſuam cuſtodiat.] Id eſt, nec offendat in his, quæ

danda

A dind[illegible] unt dando, aut quæ [illegible] ponenda [illegible] ſunt reſpondendo.

1.Tim.3. *Memor ſemper illius Apoſtolici: quia qui bene miniſtrauerit gradum bonum ſibi acquirit* Gradum itaque [illegible] quem fidelis ſibi & prudens diſpenſator acquirit [illegible] quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, vt [illegible] ſit in tempore tritici

Mat. 24. menſuram. Cum illo vterque audiet *Beatus ille ſeruus, quem, cum venerit Dominus, inuenerit ita facientem*, id eſt, bene miniſtrantem. Vere dico vobis, quia ſuper omnia, quæ poſſidet, conſtituet eum, id eſt, ſupra omnia cœleſtis regni gaudia. Ecce qui bene miniſtrauerit, quam bonum ſibi gaudium acquirit, id eſt, vt ſit inter diſpenſatores & miniſtros Domini honoratus in cœlo. Qui [illegible] ſeruitio Dei plus laborat in præſenti, plus mercedis accipiet in futuro.

Infirmorum, infantium, hoſpitum, pauperumque cum omni ſolicitudine curam gerat] Infirmitate poſitis fratribus diligenti

Matt. 25. cura, & promptiſſimo affectu miniſtret. Scriptum eſt enim: *Infirmus fui, & viſitaſtis me.* Infantibus conſiderans in eis ætatis fragilitatem, & corporis teneritudinem, quæ neceſſaria ſunt paterno miniſtret affectu. Hoſpitibus neceſ-

Matt 25. ſaria porrigat, quia ſcriptum eſt: *Hoſpes fui, & ſuſcepiſtis me.*

Luc.6. Ergo [illegible] præceptum eſt: *Omni petenti te tribue.* A pauperibus

Prou. 21. non ſubtrahat eleemoſynam, quia ſcriptum eſt: *Qui obtu-*

B *rat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur.* Sed magis quæ neceſſaria ſunt eis cum hilari-

2.Cor. 9. tate porrigat, quia ſcriptum eſt: *Hilarem datorem diligit Deus.*

Sciens ſine dubio, quia pro his omnibus in die iudicij rationem

2. Cor. 5. *redditurus eſt.* *Oportet nos*, ait Apoſtolus, *ſtare ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque prout geſſit, ſiue bonum ſiue malum.* Et ſic vnuſquiſque noſtrum dignam laboris ſui mercedem recipiet.

Omnia vaſa monaſterij, cunctamque ſubſtantiam, ac ſi altaris vaſa ſacrata conſpiciat] Hinc antiqui monachorum Patres dixerunt: Debet enim talis Cellerarius eligi, qui poſſit in omnibus Euangelico ordine fratribus ſuis victum gubernare, qui timeat inde ſententiam [illegible] qui ab initio fur fuit. Studere debet qui huic officio deputatur vt audiat, quia qui bene miniſtrauerit, gradum bonum acquirit, & animæ ſuæ lucrum facit. Noſſe etiam debent fratres, quia quicquid in monaſterio tractant ſiue in vaſis, ſiue in ferramentis, vel cætera omnia eſſe ſanctificata. Si quis de fratribus aliquid negligenter tractauerit, partem ſe habere nouerit cum illo rege [illegible] qui in vaſis domus Dei ſanctificatis cum

C ſuis bibebat concubinis, & qualem meruit vindictam. Cuſtodienda ſunt illa præcepta, & per ſingulos dies in aures [illegible] ſunt, vt non condemnentur in peccatis ſuis.

Nihil ducat negligendum, neque auaritiæ ſtudeat, neque prodigus ſit, aut extirpator ſubſtantiæ monaſterij, ſed omnia menſurate faciat, & ſecundum iuſſionem Abbatis.] Hinc ſecundum regulam orientalem Patrum dicitur: Ad condiendos cibos det Cellerarius neceſſaria ſecundum quotidianæ expenſæ conſuetudinem, neque profuſe, neque auare, ne vitio ipſius vel monaſterij ſubſtantia grauetur, vel fratres patiantur iniuriam. Sed & neceſſitatem infirmorum fratrum ad laborem con[illegible], nihil ægrotantium deſiderijs neget ex his, quæ hab[illegible] in promptu, nec [illegible]. Aduenientibus diuerſi[illegible] eſcas parabit. Hæc erit cura cuſtodis Cellerarij recurrens ſemper ad ſeniorum conſilium, & requirēs de omnibus, [illegible] præcipue de his, quæ proprio ſuo intelle-

D ctu non potuerit [illegible] implere.

Humilitatem ante omnia habeat: & cui [illegible] non eſt quæ tribuatur, ſermo reſponſionis porrigatur bonus, [illegible] ſermo

Eccl. 18. *bonus ſuper datum optimum.*] Sine dubio [illegible], qui veram humilitatem habuerit in corde, ſermon[illegible] proferet in ore; & ſiue ſit, ſiue deſit, quod tribu[illegible] mem dulcem omnibus porrigat atque bonum. In [illegible] autem ſcriptum eſt: *Nonne ardorem refrigerabit ros? ſic & verbū*

Eccl.18. *melius, quam datum.* Nonne ecce verbum ſuper datum bonum.

Omnia quæ ei iniunxerit Abbas, ipſe habeat ſub cura ſua. A quibus eum prohibuerit, non præſumat] Hic oſtendit, quia ſi alia [illegible] ſuo ſubiugauerit, quam [illegible], quæ ab Abbate ſuo iniuncta ſuſceperit, [illegible] de his, quæ illi prohibita ſunt, præſum-

E ptionis nomine mercedis obedien[illegible] inobedientiæ deputabitur culpa. Si enim non venit in monaſterium ſuam facere voluntatem, quæ illi non fuerint iniuncta, temere non debet contingere.

Fratribus conſtitutam annonam ſine aliquo typo vel mora offerat, vt non ſcandalizentur] Annonam dicit alimoniam ciborum, & victum omnium monachorum. Hora enim nona veteres comedere [illegible], & de [illegible] tempore ipſo horæ nonæ, quo illi cibo [illegible]bant, omnis [illegible] hominum, non incongrue non[illegible] accepit annona. Ab actu enim & tempore multa deriuantur nomina. Quod autem dicit, ſine [illegible] typo quæ offerenda ſunt offerat, intelligitur in corde turbato, neque vultu corporis mutato, ſed hylari animo, & vultu ſereno, vel placido, quæ [illegible] buenda ſunt tribuat, & quæ offerenda ſunt offerat. Typus enim eſt græcus ſermo, quem nos figuram [illegible] ſeu formam. In typo enim res

F declarantur [illegible] rebus, & exterius [illegible] monſtrantur. Nam & typus herba dicitur, quæ ſe ab aqua inflat. Vnde etiam ambitioſorum, & ſibi placentium tumor, typus vocatur.

Memor diuini eloquij, quid mereatur qui ſcandalizauerit vnum de puſillis.] Scriptum eſt in Euangelio: *Qui autem ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei, vt ſuſpenda-* Matt. 18.

tur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.] Quid enim per molam aſinariam, niſi circuitus curæ præſentis ſæculi. Et quid per mare, niſi idem præſens ſæculum deſignatur. Leuius enim fuerat monacho, qui alios in monaſterio poſitus ſcandalizat, vt mola aſinaria collo ſuo ligata in mare ſæculi huius proiectus, id eſt, vt curæ ſæculi implicatus ſæcularia negotia, & circuitum terrenæ curæ peragerer, quam in portu monaſterij & ſe, & alios ſcandalizando perimeret. Hinc Beatus Gregorius ait. Per molam aſinariam ſæcularis circuitus ac labor exprimitur, & per profundum maris extrema damnatio deſignatur. Qui ergo ad ſanctitatis ſpeciem deductus vel verbo cæte-

ros deſtruit, vel exemplo; melius profecto erat, vt hunc ad G

mortem ſub exteriori habitu terrena acta conſtringerent, quam ſacra officia in culpa cæteris imitabilem demonſtrarent, quia nimirum ſi ſolus caderet, vtcunque hunc tolerabilior inferni pœna cruciaret.

Si congregatio maior fuerit, ſolatia ei dentur, à quibus adiutus, & ipſe æquo animo impleat officium ſibi commiſſum] Ideo maxime illi ſolatium eſt accommodandum, ne cum murmurio ſibi commiſſum agat officium. Nam ſi ſolus bene laborioſum ſibi iniunctum non potuerit peragere miniſterium, alijs ſine dubio periculoſum generabit murmurio.

Horis competentibus dentur quæ danda ſunt, & petantur quæ petenda ſunt] Horas competentes dicit horas conuenientes vel congruentes, quando vtrumque licet; vtrumque, id eſt, & petenti petere, & dare donanti. Nam quando lectioni, vel orationi debent vacare, ſilentiumque tenere, niſi ca-

ſu neceſſitatis, nec petere vni, nec donari licebit alteri, ne H

ab ordine regulari indiſcrete petendo donandoque turbentur vtrique. Vnde ſequitur:

Vt nemo perturbetur, neque contriſtetur in domo Dei.] Domus enim Domini, bonorum monachorum ſanctiſſima corda, & eorum ſunt puriſſima habitacula, in quibus mundiſſimum Domino ſuo præbent habitaculum. Ipſe enim Dominus ait. *Inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorum Domi-*

nus, & illi erunt mihi populus. Et Apoſtolus ait: *Templum Dei e-* 2. Cor.6.

ſtis, & ſpiritus Domini habitat in vobis. In quo templo, id eſt, in 1.Cor.3.

qua domo Domini, non licebit alteri alterum perturbare 2 Cor.16

vel contriſtare, quia pacificos conuenit ſemper eſſe filios pacis.

CAPVT XXXII.

De Ferramentis vel rebus Monaſterij

Subſtantia Monaſterij in ferramentis vel veſtibus ſeu quibuslibet rebus prouideat Abbas Fratres, de quorum vita, & moribus ſecurus ſit, & eis ſingula vt vtile iudicauerit conſignet cuſtodienda, atque recolligenda. Ex quibus Abbas breue teneat, vt dum ſibi in ipſa aſſignata Frat[illegible] accedunt, ſciat quid dat, aut quid [illegible]

Si quis autem ſordide aut negligenter res Monaſterij tractauerit, corripiatur, ſi non emendauerit diſciplinæ regulari ſubiaceat.] Interrogatus Beatus Baſilius, quomodo debent hi, qui operantur, curam gerere ferramentorũ vtenſilium eorum, de quibus operãtur, reſpondit: Primum quidem ſicut vaſis Dei, vel his, quæ iam Deo conſecrata ſunt, vti debent. Deinde tanquam qui non poſſint ſine ipſis deuotionis & ſtudij ſui emolumenta conſequi. Item interrogatus, quod ſi per negligentiam pereat aliquid ex his, aut per contemptum diſſipetur, reſpondit: Is quidem qui contemnit, velut ſacrilegus iudicandus eſt. Et qui perdiderit per negligentiam & ipſe ſimile crimen incurrit, pro eo, quod omnia, quæ ad vſus ſeruorum Dei deputata ſunt, Deo ſine dubio conſecrata ſunt. Hinc Iſidorus ait: Strumentorum cuſtodia ferramentorum ad vnum, quem pater monachorum elegerit, pertinebit, qui ea operantibus diſtribuat, recepta cuſtodiat. Et licet hæc cuncta ſpecialiter ſingulis maneant diſtributa, omnia tamen à patre monaſterij ordinata ad curam Præpoſiti pertinebunt. Hinc quidem monachorum magiſter dicit: Ferramenta monaſterij in vno contineantur cubiculo, & vni fratri, cuius diligentiam Abbas cognouerit, eorum conſeruandam curam committat, qui quotidie fratribus ad faciendum opera conſignet ad numerum, & à ſuſcipientibus ſimiliter munda ipſe recipiat, & reponat, breuem de omnibus tenente Abbate.

CAPVT XXXIII.

Si quid debeant Monachi proprium habere.

PRæcipue hoc vitium amputetur de Monaſterio, ne quis præſumat aliquid dare, aut accipere ſine iuſſione Abbatis.] Non enim oportet monachum de his, quæ pro neceſſitate præſentis temporis ab Abbate ſuſcepit, aut dare, aut commodare cuiquam, niſi ab Abbate fuerit ordinatum. Quid enim de rebus mundi alteri fratri conferat, qui ſuas in omnibus voluntates propter Chriſtum in Abbatis tradidit poteſtatem? Hinc B. Fructuoſus ait: Peculiare opus inſtitutum eſt, vt nullus exerceat monachus quaſi ſibi propriè vindicãdum, aut cuilibet, cum voluerit, ſua præſumptione diſtribuendum, nec quodlibet opus ſine præceptione, & cum licentia Senioris ſuſcipiendum, inchoandum, ſiue faciendum eſt; ſed in omni re quidquid Abbas vel Præpoſitus præceperit, hoc [illegible]ndum.

Neque aliquid habere proprium, nullam omnino rem, neque codicem, neque tabulas, neque graphium, ſed nihil omnino; quippe quibus nec corpora ſua, nec voluntates licet habere in propria poteſtate.] Quid enim proprium habere poteſt ſanctus monachus, qui nec corpus ſuum, nec voluntatem ſuam in ſuam reſeruauit poteſtatem, ſed totum ſe abnegauit ſibi, vt ſequatur Chriſtum? Quid de mundo poteſt habere proprium, cui mundus crucifixus eſt, & ille mundo? Qui ſemel mortuus eſt mundo nec deſiderando, nec poſſidendo res mundi, debet iterum viuere mundo. Semel enim relicto implicare ſe non debet mundo.

Omnia vero neceſſaria à Patre monaſterij ſperare.] Monachus enim cui Dominus partem dedit, qui de omnibus illis ſollicitus curam gerat neceſſarijs, quid ſollicitus eſt de rebus terrenis? Domino maxime dicente: *Nolite ſolliciti eſſe dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quid induemur.* Primum enim nobis quærendum eſt regnum cœlorum, & poſtea hęc omnia non à nobiſmetipſis, ſed à Domino per Patrem ſperanda ſunt Monaſterij. Non ergo neceſſe eſt monacho aliquid habere peculiare, cui omnia monaſterij miniſtrantur à Patre.

Nec quicquam liceat habere, quod Abbas non dederit, aut permiſerit.] Quod Abbas non dederit, dicit, id eſt, manibus, aut permiſerit, ſubauditur, aut dari aut haberi. Hic oſtendit, quod nec ab exterioribus propinquis, nec ab interioribus aliquid accipere, vel cum alio aliquo familiariter commutare; ſed quod ei ab Abbate, Abbatiſque iuſſione diſtribuitur, hoc libens teneat, placideque delectetur.

Omniaque omnibus ſint communia, vt ſcriptum eſt, nec quiſquam ſuum eſſe aliquid dicat, aut præſumat.] Hinc Ferriolus ait: Hoc tantum iudicet proprium, quicquid cum fratribus poſſederit indiuiſum. Nam & lectio actuum Apoſtolorum tempore ſurgentis Eccleſiæ taliter fideles Chriſti vixiſſe commemorat. Nullus, inquit, ex bonis ſuis dicebat aliquid ſuum eſſe, ſed erant illis omnia communia. Item alibi: Nam ſi de peculiari Ananias, & Saphira fidem ab Apoſtolis non meruerunt percipere, qui, omnia ſua cum ante pedes Apoſtolorum aſſignarent, de peculiaribus fraudulenter ſubtractis, iudicio ſubitæ mortis damnati ſunt: quia fraus Deo fieri non poteſt, cum nihil eſt occultum, quod ab eo non reuelabitur. E

Quod ſi quiſquam hoc nequiſſimo vitio deprehenſus fuerit delectari, admoneatur ſemel, & iterum; ſi non emendauerit, correptioni ſubiaceat.] Hinc Caſſianus ait: Et nec verbo quidem audeat dicere aliquid ſuum, quod magnum ſit crimen ex ore monachi proceſſiſſe, tunicam meam, codicem meum, tabulas meas, graphium meum, & cætera his ſimilia. Nam ſi huiuſmodi verbum per ſubreptionem vel ignorantiam de ore eius effuderit, dignam pro hoc pœnitentiam ſatisfaciens veniam petat in terra proſtratus. Item alius monachorum magiſter ait: Si quid ergo peculiare, aut aliquid cum inuentum in aliquo fuerit, grandi eum Abbas, & diuturna excommunicatione condemnet, vt exemplum illius viodictæ nullus audeat hoc imitari. F

CAPVT XXXIV.

Si omnes æqualiter debeant neceſſaria accipere.

SIcut ſcriptum eſt: Diuidebatur ſingulis, prout cuique opus erat; vbi non dicimus, vt perſonarum (quod abſit) acceptio ſit, ſed infirmitatum conſideratio. Vbi qui minus indiget agat Deo gratias, & non contriſtetur. Qui vero plus indiget humilietur pro infirmitate, & non extollatur pro miſericordia; & ita omnia membra erunt in pace.] Hinc Beatus Auguſtinus ait: Victus & tegumen non æqualiter omnibus diſtribuuntur, quia non æqualiter valetis omnes; ſed potius vnicuique, ſicut cuique opus fuerit. Sic enim legitur in Actibus Apoſtolorum: *Quia erant eis omnia communia, & diſtribuebatur vnicuique, prout cuique opus erat.* Item alibi ſcriptum eſt: *Nihilque habere vos proprium reputetis, ſed ſint vobis cuncta communia.* Quæ vobis ab Abbatis imperio diſpenſantur, non æqualiter omnibus, ſed ſicut ratio diſpenſationis, aut cauſſa infirmitatis exegerit, vnicuique tamen ſecundum quod opus fuerit tribuatur; nec feliciores iudicent quibus infirmitate præſtatur, quod ſanis pro obſeruantiæ rigore ſubtrahitur. Et ſi eis, quos parentes delicioſius aluerunt, victus aut veſtimenta largius tribuuntur, non ob hoc debet commoueri Fraternitas, quod fortioribus corpore pro conſtitutione regulæ denegatur, quod illis charitatis conſideratione tribuitur. G Act. 4. Act. 2. & 4.

Ante omnia ne murmurationis malum pro qualicunque cauſa in aliquo qualicunque verbo vel ſignificatione appareat. Quod ſi deprehenſus fuerit quis, diſtrictiori diſciplinæ ſubdatur.] Hinc Ferriolus dicit: Vt nullum in congregatione murmur ſeu detractio, quod familiariſſimum habent monachi contra Abbatem, aut quemlibet alium de fratribus, audiatur; ne ira Dei, quæ ſæpe propter hanc culpam miſerabilem populum condemnabat, in perditione ſimiliter murmurantium turbæ, excitetur, & terram repromiſſionis, quam nos recte accipimus locum futuræ beatitudinis, perdat murmuratio propria, quæ debetur ſponſione diuina. Sic enim damnandos huius vitij ſectatores Pſalmus annuntiat: *Detrahentem aduerſus proximum ſuum occulte, hunc perſequebar.* Et iterum arguens Apoſtolus dicit: *Suſurrones, detractores Deo odibiles.* Et iterum: *Hi ſunt murmuratores, querēloſi, ſecundum deſideria ſua ambulantes, & os illorum loquitur ſuperbiam.* H Pſ. 100. Rom. 1. Iudæ v. 16

(*,*)

CAPVT

A

CAPVT XXXV.

De ſeptimanarijs Coquinæ.

FRatres ſic ſibi inuicem ſeruiant, vt nullus excuſetur à coquinæ officio, niſi aut ægritudine, aut in cauſa grauis vtilitatis quis occupatus fuerit, quia exinde maior merces, & charitas acquiritur] Ægrotos à Coquinæ officio ipſa excuſat corporis ægritudo. Charitatis enim & fraternitatis dilectione tolerandi ſunt, non ad opera compellendi ægroti. Quod autem dicit; grauis vtilitatis, magnæ vel grandis intelligitur vtilitatis. Graue enim ſæpè pro grandi, magno vel perfecto intelligitur poſitum, ſicut pſalmiſta ait. *Confitebor tibi in Eccleſia magna, in populo graui laudabo te.* Quod autem dicit: quia exinde maior merces, & charitas acquiritur. intelligitur, quod apud Deum maior merces acquiritur, & charitas apud Deum & homines augetur. Qui enim in omnibus æquo animo cibaria præparat, ab omnibus charitatis gratiam, & pro omnibus mercedem accipiet ſempiternam. Scriptum eſt enim: *Quia qui plus laborat, plus mercedis accipiet.*

Pſal.34.

B

[illegible]1.8.

Imbecillibus autem procurentur ſolatia, vt non cum triſtitia hoc faciant, ſed habeant omnes ſolatia ſecundum modum congregationis, aut poſitionem loci] Imbecilles autem, fragiles, delicatos vel debiles dicit. Imbecillis, quaſi ſine baculi conſolatione intelligitur eſſe. Quod autem dicit, ſecundum modum congregationis: ſecundum numeri modum, & quantitatem intelligitur monachorum. Secundum multitudinem enim congregationis & miniſtrorum, numerus aut minor aut amplior deputetur. Quod autem dicit: aut poſitionem loci: intelligitur ædificatio, vel conſtructio monaſterij. Conſtructio enim monaſterij ſi congruo ponitur loco, vbi ſecundum huius regulæ capitulum omnia in clauſtro contineat neceſſaria, minus coquus aliorum indiget adiutorio. Si verò in arcto loco & anguſto vel arido ponitur ſitu, vbi nec aquam ſine labore, nec hortum habere poſſit ſine penuria plus coquis adminiſtrari debent ſolatia.

C

Si maior congregatio fuerit, Cellerarius excuſetur à Coquina; vel ſi qui, vt diximus, maioribus vtilitatibus occupantur. Cæteri verò ſibi ſub charitate inuicem ſeruiant.] Charitatis enim officio omnes omnibus ſeruiant, & ab inuicem ſeruitium recipientes ſeruitium reddant ſupportantes inuicem, & laboris ſui vnuſquiſque à Domino dignam expectantes mercedem.

Egreſſurus de ſeptimana, ſabbato munditias faciat. Linteamina cum quibus ſibi fratres manus aut pedes tergunt, lauet. Pedes vero tam ipſe, qui egreditur, quam ille qui intraturus eſt, omnibus lauent. Vaſa miniſterij ſui munda & ſana Cellerario reconſignent. Qui Cellerarius item intranti conſignet, vt ſciat quid dat, aut quid recipit] Huic Caſſianus ait: Acto autem Dominico ingredientes ſecunda feria alijs iterum ſuccedentibus hi, qui egrediuntur vtenſilia, in quibus miniſtrauerint, ac vaſa conſignent. Quæ tanta ſollicitudine, curaque cuſtodiant, ne aliquid ex eis minuatur, aut pereat; aut credant ſe etiam pro minimis quibuſque vaſculis tanquam pro ſanctis & magnis rebus rationem non ſolum homini, ſed etiam Domino reddituros, ſi forte aliquid ex his negligenter fuerit factum aut perditum. Ita enim Septimanarios obſequium ſuum fideliter peragat, nec vnum quidem granum leguminis negligenter perire de ſuis manibus patiatur. Quia omnia, quæ in monaſterio fuerint ſemel ingreſſa, tanquam ſacroſancta, & quaſi iam Domino conſecrata cum ſumma reuerentia patres noſtri tractare iuſſerunt. Ipſi Hebdomodarij omne ſeruitium, & omnem diligentiam, & munditias monaſterij exerceant, aquam manibus ipſi miniſtrent, pedes lauent, mappas & ſabanas, & ſacitergia ipſi lauent.

D

Septimanarij autem, ante vnam horam refectionis, accipiant ſuper ſtatutum annonam, ſingulos biberes, & panem, vt hora refectionis ſine murmuratione, & graui labore ſeruiant fratribus ſuis.] Quod autem dicit. ante vnam refectionis horam, ſubintelligitur in illa vna hora, antequam fratres reficiant, in ipſa accipiant ſuperſtatutam annonam, id eſt, ſuper ſuam menſuram, [illegible] cibariam, quæ [illegible]s communiter & regulariter ſtatuta eſt, accipiant ſingulos biberes ſuper menſuram ſuam, & modicum panis ſuper libram ſuam, ne grauari ieiunio grauentur & termino. In diebus tamen ſolennibus, vſque ad Miſſas ſuſtineant. Quod autem dicit: vſque ad Miſſas ſuſtineant: intelligitur vſque ad Miſſam principalem, quæ omnibus ſolenniter canitur. Nam ſunt plerique monachorum miniſteriales, qui mane audiunt Miſſam, & comedunt, & pergunt, quo volunt, & dicunt ſe Miſſam audiſſe, & ita comediſſe. Quod vitium prouideus, prohibensque B. Benedictus dixit;

E

In diebus autem ſolennibus vſque ad Miſſas ſuſtineant. Intrantes & exeuntes hebdomadarij, in oratorio mox Matutinis finitis Dominica, omnium genibus prouoluantur, poſtulantes pro ſe orari.] Hanc ab eis benedictionem, & retributionis mercedem pro labore totius ſeptimanæ fideliter expetentes, vt completis eos Chriſti mandatum generalis ab omnibus fratribus emiſſa proſequatur oratio, quæ & eorum conſummata obſequia, velut pium ſacrificium, Deo commendent; & quicquid per ignorantiam, aut per humanam fragilitatem peccauerint, ſupplicìter intercedant.

F

Egrediens autem ſeptimana dicat hunc verſum. Benedictus es Domine Deus, qui adiuuiſti me, & conſolatus es me. Quo dicto tertiò, recipiat benedictionem egrediens. Subſequatur ingrediens, & dicat. Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me feſtina. Et hoc idem tertio repetatur ab omnibus. Et accepta benedictione, ingrediatur.] Hanc egrediens à ſacerdote accipiat benedictionem: Deus qui dixiſti, venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos, hos famulos tuos laborum ſuorum præmio refice ſempiterno: Per Dominum &c. Et hanc ingrediens accipiat benedictionem: Adiuua quæſo Domine hos famulos tuos in obſequio laborantes fraterno, & ſine murmuratione illis perſeuerantiam, & proprij laboris mercedem concede perpetuam Per Dominum &c. Egrediens autem hebdomadarius ritè Domino dicit. Benedictus es Domine Deus, qui adiuuiſti me, quia ipſe Dominus adiuuat hominem in labore, & ipſe laboranti præmij promittit conſolationis. Ingrediens autem rectè Domino dicit: Deus in adiutorium meum intende: quia in laboris ingreditur officium, vbi Domini neceſſarium habet adiutorium, illos videlicet, qui pro ſe laborare volentibus dixit: *Sine me nihil poteſtis facere* Quod autem dicit, accepta benedictione ingrediatur, ſiue ab omnibus fratribus oratione præmiſſa, ſiue à ſacerdote intelligitur petitione collecta.

G

Ioan.15.

CAPVT XXXVI.

De infirmis Fratribus.

INfirmorum cura ante omnia & ſuper omnia adhibenda eſt; vt ſicut reuera Chriſto, ita eis ſeruiatur, quia ipſe dixit, Infirmus fui, & viſitaſtis me. Et quod feciſtis vni de his minimis meis, mihi feciſtis.] Hinc interrogatus B. Baſilius, quali affectu debemus infirmis fratribus miniſtrare, reſpondit: Sicut ipſi Domino offerentes obſequia, qui dixit: *Quia cum feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.* Hinc alius monachorum Pater ait: Humanitas, quæ infirmitatibus deſeruitur, qualis eſſe debet, pietas auctoris declarat cum dicit: *Quæcunque vultis vt vobis faciant homines, & vos facite illis ſimiliter.* Licet hoc in omnibus ſit agendum, præcipue tamen infirmitati animum cura hæc præceptio eſt exhibenda; quia Dominus dixit: *Infirmus fui, & viſitaſtis me.* Ita ergo cura infirmis quærenda eſt, ac ſi præſente Chriſto miniſtrari putetur. Reuera etenim, quicunque pro Chriſto infirmis curam impendit, Chriſto in infirmis miniſtrat.

Matth.25

H

Matth.25

Matth.7.

Matth.25

Sed & ipſi infirmi conſiderent, in honorem Dei ſibi ſeruiri, & non ſuperfluitate ſua contriſtent fratres ſuos ſeruientes ſibi] Hinc beatus Baſilius ait: Expedit ad conſeruandum affectum obſequij noſtri, vt hi infirmi, qui obſequia à nobis ſuſcipiunt, tales ſint, quibus meritò deferri obſequium debeat, & non tales, qui carni indulgeant,

A &c veneri, ſed potius in amore Dei, & Chriſti eius probabiles inueniantur, & per patientiam ſuam, ac vitæ meritum, fratrum mereantur obſequia, vt habeantur ad gloriam Chriſti, & opprobrium diaboli, ſicut fuit ſanctus Iob.

Qui tamen patienter portandi ſunt; quia de talibus copioſior merces acquiritur.] Hinc beatus Iſidorus ait: Qui enim ſani ſunt, infirmos tolerare debent. Qui autem infirmi ſunt, ſanos & laborantes anteponendos ſibi non dubitent. Qui ſani ſunt corpore, ſani eſſe debent & mente. Et ideo conuenit ſanis infirmos portare magis, quam ab infirmis portari. Neceſſe eſt enim, vt patienter portemus infirmos, vt iterum infirmi patienter portentur a ſanis. Tempore enim infirmitatis eorum copioſam mercedē ſeruiendo conquiramus ab illis, vt & illi tempore infirmitatis noſtræ copioſam mercedem ſeruiendo conquirant de nobis.

Galat. 6. Hinc Apoſtolus ait: *Inuicem onera veſtra portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti.*

Ergo cura maxima ſit Abbati, ne aliquam negligentiam patiantur. Quibus fratribus infirmis ſit cella ſuper ſe deputata, & ſeruitor timens Deum, & diligens ac ſollicitus.] Sit ergo Abbatis cura, vt ſeparatim cellam habeant cum omnibus opportunitatibus, vt nullum exteriorem laborem ſentiant, qui

B in infirma carne pœnam portant. Infirmantibus quoque, vel aliqua neceſſitate laborantibus ſatis fidelibus & ſtrenua debet perſona præponi, quæ & ægrotis cum pietate ſeruiat, & monaſterialem diſciplinam regulariter cuſtodiat, & quæ conuenit infirmis, rationabiliter expendat, qui & pulmenta ſtrenuè præparet, & deuoto eius miniſterio obſecundet, & de his, quæ illis reſidua ſunt, neque fraudem faciat, neque occulte comeſtione ſe illicita polluat. Tanta enim miſericordia foueantur infirmi, vt nec propinquorum affectus, nec vrbium delicias requirāt, ſed quod neceſſe habuerint, cellerarius & præpoſitus prouideant. Ipſi vero infirmi tanta ſollicitudine admoneantur, vt de ore eorū nec quantulumcunque, vel leuis ſermo murmurantis procedat; ſed in ſua infirmitate cum mentis hilaritate, & vera cordis com[illegible]tione ſemper Deo gratias agant, quos abſque co[illegible] [illegible]oris nullus audeat viſitare, nec propinquos. [illegible] [illegible]manos ſine imperio præ-

C poſiti miniſtrādi habebunt poteſtatē. Id etiā pro cuſtodienda tanta ſpecialiter ſtudu[illegible]mus, vt nullus monachus in infirmitate poſitus, relicto monaſterio, parentum ſuorum ſtudio curari mereatur, qui magis eum ſecularium ſpectaculorum viſu, auditu pollui cenſemus, quam ab ægritudine poſſe purgari.

Balneorum vſus infirmis quoties expedit offeratur. Sanis autem, & maxime iuuenibus, tardius concedatur. Hinc S. Iſidorus ait: Lauacra nulli monacho adeunda ſtudio lauandi corporis, niſi tantum pro neceſſitate languoris. Nec differendum eſt propter medelam, ſi expedit, nec murmurandum eſt, quia non fit pro appetitu voluptatis, ſed pro remedio tantum ſalutis. Pr[illegible] cura medendi balneorum vſus ſummo adhibeatur ſtudio. Sanis v[illegible]rò, præcipuè iuuenculis tardius cō[illegible]edatur. [illegible] B. Auguſtinus [illegible]: Lauacrum infirmis, ſi neceſſitas cogit, minime denegetur: ſed etiam ſi nolit iubente præpoſito, fiat pro ſalute. Si [illegible]utem ipſe velit, & fortè non

D expedi[illegible] ſuæ cupiditati non obediatur.

Sed & carnium eſus infirmis, omninoq; debilibus pro reparatione concedatur. At vbi meliorati fuerint, a carnibus more ſolito omnes abſtineant.] Hinc iteru[illegible] ipſe Auguſtinus ait: Sanè quemadmodum ægrotantes n[illegible] eſſe habent minus accipere, ne grauentur, ita expoſita ægritudine ſic tractandi ſunt, vt citius recreentur. Se[illegible] cum vi[illegible]es priſtinas reparauerint, redeant ad feliciorem conſuetudinem ſuam [illegible] quæ famulos Dei tanto amplius decet, quanto minus indigent. Nec ibi [illegible]os teneat voluptas iam vegetatos, quos neceſſitas leuauerat infirmos. Illos æſtiment ditiores, qui in ſufferenda parcitate fuerint fortiores. Melius eſt enim minus egere, quam plus habere. Diligenti enim curioſitate debet Abbas agnoſcere, v[illegible] probare, ne quis ſ[illegible] fingat propter refectiones edacem [illegible]em infirmum. Nam qui ſe dixerit eſſe ægrotum, & ad opus Dei non ſurrexerit, & continuò iacuerit, ad culpam non [illegible]ecetur, ſed in refectione ſolummodo ſic co[illegible] [illegible]aut[illegible] aliud [illegible]aqu[illegible] m[illegible] [illegible]ipiat, vt ſi ſe fingit, vel

E tamē compellatur leuari. Qui autem ad laborem proclamat ſe non poſſe, item ad manducandum iudicetur non poſſe, quia vtrumque non poſſe iuſtitiæ conuenit. Si verò ad laborandum non poſſumus, dicimus, & ad manducandum non poſſumus dicamus. O iniuſtitiæ nephas [illegible] caput torquetur doloribus propter laborem, & venter non torquetur propter cibi diſtenſionem?

Curam autem maximam habeat Abbas, ne à Cellerariis, aut ſeruitoribus negligantur infirmi: quia ad ipſum reſpicit, quicquid à diſcipulis delinquitur.] Hinc quidam monachorum magiſter ait: Abbas talem curam de infirmis habeat, qualem ſe recipere à Domino ſperat, vt nec à Cellerario aliquam negligentiam infirmi ſentiant. Ad Abbatem enim reſpicit, vt emendetur, quicquid [illegible] diſcipulis d[illegible] [illegible]nqu[illegible]u[illegible]. [illegible]d ſi ab illo non emendatur, [illegible] à culpæ negligentia Abbas non liberatur.

CAPVT XXXVII.

De Senibus, vel Infantibus.

F *LIcet ipſa natura humana trahatur ad miſericordiam in his ætatibus, Senum videlicet & infantium, tamen & Regulæ authoritas eis proſpiciat.* Hic, licet, pro quamuis ponitur. Ac ſi dicat: Quamuis ipſa naturaliter humana n[illegible] [illegible] pietatis viſcera plena, hominem ad miſericordiam pertrahit, aut Senibus miſereatur, & infantibus; tamen & regulæ authoritas eis proſpiciat. Quomodo autem proſpiciat, ſequentia audi;

Conſideretur ſemper in eis imbecillitas, & nullatenus eis diſtrictio Regulæ teneatur in alimentis; ſed ſit in eis pia conſideratio, & præueniant horas Canonicas.] Hinc B. Iſidorus ait: Hi autem qui vetuſtate corporis conſumpti, aut teneræ ætatis fragilitate detenti ſunt, quotidianis exercendi ieiunijs, ne aut ſeneſcens ætas, antequam moriatur deficiat, aut creſcens prius, quam proficiat, cadat, & ante intereat, quam bonum facere diſcat. Hinc quidam & alius monachorum magiſter ait: Infantuli Quarta, Sexta, & Sabbato, in diebus tamen minoribus, hoc eſt, i[illegible] hyemis tem-

G pore, ieiunent. Alij verò diebus ad ſextam reficiant horam. In æſtatis verò diebus Quarta, Sexta, & Sabbato infantuli ſexta hora reficiāt: alijs [illegible]ero diebus tertia recreentur; quia in maioribus diebus minor eſt ætas in viribus, ſicut & ſuſtinendi ſenſu diſcreta. Sed infantes ad hanc relaxationem tales permittimus, qui intra duodecim annos degunt ætate: amplior verò qui fuerit ad formam teneatur maiorum. Nam iuſto iudicio infantuli, & ſenio prouecti, & infirmi æquali debent refectionum iudicio relaxari. Præueniant horas Canonicas. Canonicas horas dicit, regulares. Canon enim regula interpretatur. Canonicæ horæ, quas præuenire, id eſt, anticipare rogat in cibo & potu ſenes & paruulos, ſextæ & nonæ ſunt horæ. Præueniant, dicit, horas Canonicas, id eſt, ſi fratres ſexta comedunt, illi tertia hora reficiant. Si fratres nona, illi ſexta cibum accipiant. Eos vet[illegible] ſenes, quos quietos, ſimplices, humiles, obedientes, & in oratione frequenter aſſiſtentes, & Chriſtum in ore ſemper habentes, & ſua peccata plorantes, & non ſuo, ſed maiorum arbitrio pendentes, & propinquitatis affectum perfectè deſerentes, & dilectionem Dei & proximi tota mente tenen-

H tes, & die noctuque in lege Domini meditantes cognoſcimus, pia miſeratione ſicut infantulos foueri, & ſicut patres honorare mandamus.

CAPVT XXXVIII.

De hebdomadario lectore.

MEnſis Fratrum edentium lectio deeſſe non debet.] Ideo lectio comedentibus [illegible] minus eſſe [illegible] deb[illegible] [illegible] vt lectioni ſacræ intendentes ſecun[illegible]um [illegible] [illegible]lum. [illegible] ſi lectio [illegible] panem ſuum comedant Fratres. Oport[illegible] [illegible]nim, v[illegible] ſicut corporali cibo reficitur corpus, ita ſpirituali reficiatur animus. Sedentes ergo ad menſam [illegible] [illegible]. Et lectio quo[illegible] [illegible], & omni tempore dum cibus [illegible]itur, legatur, vt

vtrumque

A

[illegible] b [illegible] ve bi [illegible] tum eſt: *Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni* [illegible]

Deut. 8. Matth. 4.

Nec [illegible] *qui arripuerit codicem, legere ibi.*] Si [illegible] at. Fort [illegible] ſubitò vel ex prouiſo [illegible] dio prouiden, quæ [illegible] ſi [illegible] hominis leg [illegible] ſumptæ [illegible] ſe [illegible] ocium [illegible] Sic enim debet eſſe [illegible] lector [illegible] ita & illa audien tium [illegible]

[illegible] *Dominica ingrediatur. Qui ingrediens poſt* [illegible] *communionem, petat ab omnibus pro ſe orari, vt auertat ab eo Deus ſpiritum elationis.*] Rati [illegible] enim [illegible] eterum debet le [illegible] ingrediad legendum [illegible] total [illegible] opus perfic [illegible] cœp [illegible] Quod [illegible] eſt [illegible] pæ nil [illegible] qui [illegible] In [illegible] bu [illegible] aſſ [illegible] O [illegible] bonorum [illegible] cl [illegible] Sig [illegible] lector pe [illegible] Deo [illegible] gnitatem [illegible] lateat [illegible] clat [illegible] tionis [illegible]

B

Et dicatur hic verſus in Oratorio tertiò ab omnibus, ipſo tamen incipiente: [illegible] *labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. Et ſic accepta benedictione ingrediatur ad legendum.*] Ab illo enim quærendum eſt labium aperto [illegible] diſtributio. Ab ipſo enim [illegible] linguas [illegible] & labio [illegible] cordis [illegible] illuſtrato [illegible] lect [illegible] audientis [illegible] dit [illegible] ipſum. Quod [illegible] benedictionem [illegible] lectione [illegible] ſacerdote benedictio [illegible] lector [illegible] Miſſa peracta, dicaturque: Aperi [illegible] Domine [illegible] tuo ſpiritu [illegible] intellectum capiat lectionis, [illegible]

C

Summumque fiat ſilentium ad menſam, vt nullius muſſitatio, vel vox, niſi [illegible] *audiatur.*] Inter ſilentium tantum & ſummum ſilentium diſtantia eſt, vt nulla vox, nullaque muſſitatio ſonet. Silentium tantum eſt, vbi loquitur [illegible] & cum ſilentio. Vnde in Euangelio Martha vocauit Mariam ſilentio, dicens: *Magiſter adeſt, & vocat te.* De hoc ſilentio dicit regula. Omni tempore [illegible] ſilentio ſtudere monachos. De illo ad menſam, & in nocte ſummum ſilentium fiat.

Ioan. 11.

Quæ verò neceſſaria ſunt comedentibus, & bibentibus, ſic ſibi inuicem miniſtrent Fratres, vt nullus indigeat petere aliquid. Si quid tamen opus fuerit, ſonitu cuiuſcunque ſigni potius petatur, quam voce.] Hinc beatus Fructuoſus ait: Si quid deeſt in [illegible] qui præeſt ſigno dato, vel nutibus ſilen [illegible] & [illegible] ſiſtant [illegible] vel quid [illegible] in menſa, ne [illegible] loqui, ſed in [illegible] miniſtrantibus ſignum [illegible]

D

Nec præſumat ibi aliquis de ipſa lectione, aut aliunde quicquam requirere, ne detur occaſio.] Sic intelligit [illegible] vel [illegible] diabolo ad [illegible] vel fratribus ad ſuperflua loquendum, ſicut B. Caſſi [illegible] Reficientibus, inquit, fratribus [illegible] lectiones [illegible] propter ſuperfluas, & otioſas fabulas, & maximè contentiones, quæ frequen [illegible] menſa [illegible]

Niſi forte Prior voluerit pro ædificatione aliquid breuiter dicere.] Hinc quidam monachorum magiſter ait. Ad menſam nullus penitus præter Abbatem, [illegible] cui ipſe præceperit, pro communi [illegible] ſed omnes [illegible] gratias reddentes Creatori [illegible] cibi ac potus [illegible] fruantur. Et quantum alius reficiat nullus inuicem vagantibus oculis curioſius aſpiciat [illegible]

Frater autem lector hebdomadarius accipiat mixtum priuſquam incipiat legere, propter communionem ſanctam, & ne forte graue ſit ei ieiunium ſuſtinere. Poſtea autem cum Coquinæ hebdomadarijs, & ſeruitoribus reficiat.] Quod dicit accipiat mixtum: panem, intelligitur ſimul & vinum. In [illegible] panis [illegible] ntum, & vinum, quod ſuper altare offertur, mixtum vocatur. Propter communionem [illegible] etiam dictum, ne aliquid inde [illegible] ſputo.

E

Fratres autem non per ordinem legant aut cantent, ſed qui ædificant audientes.] [illegible] monachorum magiſter ait: Le [illegible] namque [illegible] vigendo, vt apertius occupet [illegible] agnoſcant, quæ [illegible] oporteat adimple [illegible] ambigua, aut obſcura, apertius lecta tacilius [illegible]

CAPVT XXXIX.

De menſura ciborum.

S*Ufficere credimus ad refectionem quotidianam tam ſextæ, quam nonæ omnibus menſibus cocta duo pulmentaria propter diuerſorum infirmitates, vt forte qui ex vno non potuit, ex altero reficiatur. Ergo duo pulmentaria cocta Fratribus ſufficiant, & ſi fuerint inde poma, aut naſcentia leguminum, addatur & tertium.*] Hinc Iſidorus ait: [illegible] temporibus refectio menſæ tribus [illegible] pulmenti, olerum [illegible] & leguminum, & ſi quid [illegible] Hinc & quidam monachorum magiſter ait: Sufficere [illegible] credimus ad refectionem [illegible] nonæ, omnibus [illegible] ſibus cocta [illegible] taria, & tertium quodcunque [illegible] Feſtiuis vero diebus, pro reuerentia [illegible] quibus [illegible] ſunt corpora reficienda, [illegible] tamen [illegible] cibaria [illegible] vt non [illegible] neceſſitati [illegible] damnentur [illegible] nullas [illegible] dicere [illegible] Et [illegible] Abbas [illegible] Dominus dignetur benedicere. Illud præcipue decernimus, vt nullus alteri dare ex menſura ſua, vel accipere ab altero præſumat, præter Abbatem, vel Præpoſitum, cui ab Abbate commiſſum eſt.

F

G

Panis libra vna propenſa ſufficiat in die, ſiue vna ſit refectio, ſiue prandij, & cœnæ. Quod ſi cœnaturi ſunt, de eadem libra tertia pars a Cellario reſeruetur reddenda cœnaturis.] Hinc item idem ſupradictus magiſter ait: Medius panis pendens libram [illegible] fratribus in die ſufficiat, ſecundum [illegible] diuinæ [illegible] penſationis. Cum medium panis cœleſtis [illegible] Dei quotidie veſcendum [illegible] Quando ergo ad ſextam horam [illegible] aliqui [illegible] eficiunt, tertiam plus [illegible] annonas in [illegible] pulmentarium [illegible] Q [illegible] tem dicit [illegible] pendentes panes [illegible] brata intelligitur. Nam & ſupradictum pulmentum [illegible] pulte [illegible] Siue [illegible] pultis, ſiue aliud quid [illegible] ordine [illegible] ponitur, & [illegible] pulmentum [illegible] manum [illegible] ſunt [illegible] quæ cum aceto, vel alijs fructibus compoſita ad [illegible]

H

Quod ſi labor forte factus fuerit maior, in arbitrio & poteſtate Abbatis erit, ſi expediat aliquid augere.] Hinc Baſilius ait: Hi, qui præſunt obſeruabunt [illegible] gulam illam, quæ dicit: Diuidebatur ſingulis, prout cuique opus erat. Debet ergo vnumquemque [illegible] & ſecundum laborem etiam ſolatia [illegible] inuenire. Quantum enim ſpectat ad vitia [illegible] penitus abſtinendum eſt; quantum autem ad cibos, prout vſus depoſcit, vel ætas, vel labor, vel robur corporis, vel [illegible] modus eius; ita etiam modus & qualitas temperabitur cibi.

Remota

A *Remota pra omnibus crapula, vt nunquam ſubrepat monacho indigeries, quia nihil ſic contrarium eſt omni Chriſtiano, quomodo crapula, ſicut ait Dominus noſter: Videte ne grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate.*] Crapula dicitur immoderata voracitas. Crapula enim dicta, quaſi cruda epula, cuius cruditate cor grauatur, & ſtomachus indigeſtus efficitur. Vnde & ſequitur: Et vt nunquam ſubripiat monacho indigeries, id eſt, indeductio ventris. De crapula enim Dominus ait: *Videte ne grauentur corda veſtra in crapula, & ebrietate,* & cæt. Replen enim ventrem, & grauan ex cibis valdè inutile eſt monacho, & ad omne opus bonum contrarium, quia qui nimium cibis vtitur, quanto magis ventrem paſcit, tanto amplius ſenſum mentis obtundit. Luc. 21.

Pueris verò minori ætate non eadem ſeruetur quantitas, ſed minor, quam maioribus, ſeruata in omnibus parcitate.] Hinc magiſter ait: Maioribus verò duodecim annis minus a libra panis in die ſufficiat. Quantitas enim dicitur modicitas, vel granditas. Dicta autem à menſura, quæ eſt, quantum ſit. Per eam enim vel plus, vel minus oſtenditur. Parcitas enim temperantia eſt, quæ à parcendo nomen accepit.

B *Carnium verò quadrupedum omninò ab omnibus abſtineatur comeſtio, præter omninò debiles, & ægrotos.*] Hinc Aurelius dicit: Carnes in cibo nunquam ſumantur. Pulli vero vel altilia cuncta in congregatione miniſtrentur. Infirmis verò tantum prouideatur, & accipere liceat. Hinc Fructuoſus dicit: Carnem cuiquam nec ſumendi, nec guſtandi eſt conceſſa licentia, non quod creaturam Dei iudicemus indignam, ſed quod carnis abſtinentia vtilis & apta monachis æſtimetur: ſeruanti tamen moderamen pietatis erga ægrotorum neceſſitudines, vel longè proficiſcentium; qualiter vt & volatilium eſibus infirmi ſuſtententur, & longinquo itinere deſtinati, ſi aut a Principe, vel Epiſcopo ſperantur pro benedictione & obedientia deguſtare non metuant, ſeruantes apud ſe de reliquo continentiam conſuetam. Quod ſi quis monachus violauerit, & contra ſanctionem regulæ, vſumque vetetum veſci carnibus præſumpſerit, ſex menſium ſpatio retruſioni & pœnitentiæ ſubiacebit. Quod autem

C dicit: debiles, ægrotos: non duas vt pleriqué putant, ſed vnam tantum ſignificat eſſe perſonam. Ergo debilis ægrotus dicitur, qui longa vel dura ægritudine preſſus eſt, ad debilitatem perductus, cui reparationis cauſa victus eſt carneus adhibendus.

CAPVT XL.

De menſura potus.

Cor. 7. *Vnuſquiſque proprium habet donum ex Deo; alius ſic, alius verò ſic.*] Quod autem dicit: alius ſic, alius verò ſic: intelligitur, quod alius ex Deo habet abſtinentiæ donum amplius, alius verò minus. Et ideo cum magna cautela eorum cibus eſt temperandus, vel potus; ne, dum ille, qui minus indiget, temperatur, ille, qui plus indiget, inopiæ penuriam patiatur. Propterea ſequitur;

D *Et ideo cum aliqua ſcrupuloſitate à nobis menſura victus aliorum conſtituitur.*] Scrupuloſitas dicitur mœſtitia, & anxietas, ſollicitudo, vel moleſtia animi.

Tamen infirmorum contuentes imbecillitatem, credimus heminam vini per ſingulos ſufficere per diem. Quibus autem donat Deus tolerantiam abſtinentiæ, propriam ſe habituros mercedem ſciant.] Hic infirmorum imbecillitatem non pro corporis ægritudine, ſed pro animi dicit impoſſibilitate. Non enim abſtinentiam exterius corpus valet implere, niſi interius animus abſtinentiæ conſenſerit. Sunt enim multi, qui abſtinere poterant propter neceſſam ſalutem, ſed non valent propter animi imbecillitatem. Heminae vini appendit libram vnam, quæ geminata ſextarium facit.

Quod ſi aut loci neceſſitas, vel labor, aut ardor æſtatis amplius popoſcerit, in arbitrio Prioris conſiſtat, conſiderans in omnibus ne ſubrepat ſatietas, aut ebrietas.] Hinc Ferreolus ait: De ebrietate [illegible] ſuperfluo [illegible] commoneri, cum [illegible], ſi parum vini [illegible] poſita corporis contritione declinat. Et [illegible] monachum ſi ebrium, quod dici nefas eſt, viderit aliquando [illegible] contigerit zelans illi plenus ira præcipio, vt [illegible] ta diebus à vini portione ſuſpendatur, quatenus omnia infuſione, conceſſa digeſtione hoc ſpatio [illegible] cuentur.

E *Licet legamus, Vinum omninò monachorum non eſſe.*] Vbi hoc ſcriptum B. Benedictus legerit, [illegible] Attamen quidam antiquus patrum: Cibo, & vinum, ſiue potus, in quo ſit ebrietas, refutanda ſunt a monachis [illegible] pienda, quibus pro Chriſto crucifixus eſt mundus, & ipſi mundo, & ferias monacho non eſſe ſuper terram, niſi in dicium in aduentu fratrum tanquam Chriſti lætior fuerit cibus gratia charitatis.

Eccl. 10. *Sed quia noſtris temporibus id monachis perſuaderi non poteſt, ſaltem vel hoc conſentiamus, vt non vſque ad ſatietatem bibamus, ſed parcius: quia vinum apoſtatare facit etiam Sapientes.*] Apoſtatare dicitur à via iuſtitiæ recedere, à fide tranſgredi, retroire, vel [illegible] bonis præuaricari. V[illegible]

F tur quomodo vinum ſapientes faciat poſtitare, diligenter attende. Noë enim ſapiens, ſanctus, & antiquiſſimus vir, quem tantæ moles aquarum non vicerant, à modico vini deiectus eſt, & ab ebrietate dormiens nudatus. Patriarcham vero Loth vinum apoſtatare fecit, quando contra naturam in filiabus ſuis impudenter commiſcuit. Si ergo ſanctis & [illegible] ris vini ebrietas non pepercit, quanto magis exiguum, atque infirmum monachum ſuperabit?

Vbi autem loci neceſſitas expoſcit, vt nec ſupraſcripta menſura inueniri poſſit, ſed multo minus, aut ex toto nihil, benedicant Deum, qui ibi habitant, & non murmurent.] [illegible]a enim Apoſtolus infirmo Timotheo ſcribit dicens: *Modico vino vtere propter ſtomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates,* quantum monachis ſecundum vires monaſterij per ſingulos dies iuſſu vel diſpenſatione Abbatis vini offertorium accipiant, & amplius penitus non requirant. 1. Tim. 5.

G *Hoc ante omnia admonentes, vt abſque murmurationibus ſint.*] Decet enim monachos ſine murmuratione eſſe, ne pereant murmurando, ſicut & illi perierunt, qui in deſerto murmurauerunt, & perditoſi [illegible] nomine, aliud ſecundum Apoſtolum accipiant nomen, id eſt, murmuratores, quereloſi, Deo odibiles.

CAPVT XLI.

Quibus horis oporteat reficere Fratres.

A Sancto Paſcha vſque ad Pentecoſten, ad ſextam reficiant Fratres, & ad ſeram cœnent.] Hinc beatus Iſidorus ait: Hæ ſunt feriæ monachorum, in quibus ieiunia conquieſcunt. In primis venerabilis dies Dominicus nomini CHRISTI dicatus, qui ſicut propter myſterium reſurrectionis eius ſolennis eſt, ita & apud omnes ſeruos eius, celebritate conuiuij votiuo gaudio retinebit. Item à prima die Paſchæ vſque ad Pentecoſten, ita ſcilicet continuis diebus ieiunium à ſanctis Patribus diſſolutum eſt, propter reſurrectionem videlicet CHRISTI, & aduentum Spiritus ſancti, vt [illegible]

H die non in figura laboris, quod Quadrageſimæ tempus ſignificat, ſed in quiete lætitiæ, laxatis ieiunijs celebrentur. Hinc Caſſianus ait: à veſpere Sabbati quæ luceſcit in die Dominico vſque ad veſperam ipſius Dominicæ, & totis Quinquageſimæ diebus nec genua curuari, nec ieiuniorum regulam cuſtodiri Patrum conſtitutas ſanxerunt. Quod dixerit: ſera cœnent: pro tardè poſuit ſera: ſicut veſpera dicitur pro veſpere. Cœna vocatur à communione veſcentium. Cœnon [illegible] commune dicunt Græci. Vnde & cœnobium [illegible] communitas veſcentium, & cœnobium [illegible] vnitate vocatur viuentium.

A Pentecoſte autem tota æſtate [illegible] labores agrorum non habent monachi, aut nimietas æſtatis non perturbat, quarta & ſexta feria

ieiunent

A ter[illegible] *Nonam.* [illegible] ad S[illegible] du[illegible] di[illegible] p[illegible] ſter alia [illegible] ein- c[illegible] [illegible] ina [illegible] ditur, tri[illegible] ed [illegible] æ ſtiuum [illegible] Fra[illegible] A[illegible] ha [illegible] Pen[illegible] [illegible] A Pen- coſte [illegible] 18. Kalend. O[illegible]b[illegible] [illegible] diana ieiunia [illegible] tinenda [illegible]

Reliquis diebus ad ſextam prandeant. Quæ prandij ſexta, ſi opera in agris habuerint, aut æſtatis feruor nimius fuerit, continuanda erit: & in Abbatis ſit prouidentia.] Pr[illegible]ndium autem ab [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] di- cit ſſe [illegible] [illegible], i[illegible] eſt, in giter & quotidie peragen- da. Propt[illegible] [illegible]ionem [illegible] ope[illegible] & fer[illegible] calo- ris [illegible] [illegible] Conti- nuare [illegible] dicit, quod [illegible] agere, congeminare, vel ſine intermiſſi[illegible] ne fac[illegible]e.

B *Et ſic omnia temperet atque diſponat, qualiter & animæ ſaluentur & quod faciunt fratres abſque vlla murmuratione faciant.*] Omnis [illegible], cura[illegible] paſtoris ad h[illegible] debet qu[illegible] tidie [illegible], vt [illegible] animæ ſ[illegible]luc[illegible]tur & vir- tutibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. E[illegible] quod fa- ci[illegible] [illegible] ab[illegible] [illegible] murmuration[illegible] faciant. Iuſta [illegible] murmurati[illegible] [illegible], quam non [illegible], aut ſine c[illegible]ſa, ſe[illegible], & e[illegible] monachi [illegible], al[illegible] enim malo cómot[illegible] ſurgi[illegible] [illegible] murmuratio iuſta. Iuſta enim murmur[illegible] monachorum ab iniuſta oppreſſione ſ[illegible] conſ[illegible] magi[illegible], ſicut B. G[illegible] dicit: T[illegible] etenim contra poſſ[illegible] ſorem clamat, quando contra paſto- rem ſ[illegible] iuſtè E[illegible] murmurat.

Ab Idibus autem Septembris vſque ad caput Quadrageſimæ, ad Nonam ſemper reficiant fratres.] Quæſtio oritur, quomo- d[illegible] hic [illegible] Septem[illegible] [illegible] quon[illegible] è dicat, cum in capitulo quadrageſimo octauo dicturus ſit, Ad Paſcha vſque ad Kalend. Octobris poſt ſextam ſurgentes à menſa paul[illegible] Quæ [illegible] ſoluitur: Si h[illegible]uerint opera in agris, v[illegible] vinde[illegible] in vineis, vbi per ſe occupentur,

C vſque [illegible] Kalend. Octobris ad ſ[illegible]am reficiant. Sin autem non habuerint ab Idibus Septembris, generale ieiunium inchoetur.

In Quadrageſima verò vſque ad Paſcha ad veſperam reficiant.] Hinc [illegible] Iſidorus ait: Primum ieiunium Quadrageſi- mæ [illegible], [illegible] qua maior abſtinentiæ obſeruantia manebit [illegible], quando non ſolum à prandijs, ſed etiam [illegible] vino & ab oleo abſtinetur. Quod veſperi mo- nachi [illegible] ipſius Domini [illegible] exemplo, qui non prandiſſe, ſed cœna [illegible], [illegible] dicit ſcri[illegible]-

Matt. 26. ra: *Veſpere autem facto recubuit Ieſus cum duodecim Apoſtolis, & cœnantibus illis dixit.* Nam ideo ad nonam horam vni- uerſis diebus conſtituta ſunt ſoluti[illegible], ut hi aliquid [illegible] quod quadraginta diebus addatur, id eſt, vſque ad veſperam.

Ipſa tamen Veſpera ſic agatur, vt lumine lucernæ nõ indigeant reficientes: ſed luce adhuc diei omnia conſummentur. Sed & omni tempore, ſiue cœna, ſiue refectionis hora ſic temperetur, vt cum luce fiant omnia.] Ideo luce diei conſummanda, perficienda & peragenda ſunt omnia, vt ne lumine indigeatur lucernæ, &

D horis competentibus omnia proinde peragantur & tem- perate, & vt citius & alacrius in noctibus conſurgentes im-

Pſal. 133. pleatur ab illis, quod Propheta hortatur dicens: *In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite Domino.* Quod autem dicit, ſiue cœnæ: ſubauditur, ſic intelligitur, ta- men cœna, quæ poſt prandium fit, quando diebus vi- tibus reficiunt fratres. Refectionis autem hora hic intelligitur, quando ieiunio peracto vna tan- tum vice in veſpere refi- ciuntur.

(*.*)

E

CAPVT XLII.

Vt poſt Completorium nemo loquatur.

Omni tempore, ſilentio debent ſtudere Monachi, maxime tamen nocturnis horis.] Hinc & alibi [illegible] Regula ſilentij [illegible] tempore [illegible] [illegible], ſiue [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] per Prophetam dicit: *cultus iuſtitiæ ſilentium.* Isai. 32.

E[illegible] [illegible] *Pone Domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labijs meis.* [illegible] Cópletorijs mox [illegible] fratres ingre- d[illegible] ſilen[illegible] [illegible], vt ne[illegible] al- ter[illegible] loquatur. H[illegible] Completorium fac[illegible]e debe- mus, [illegible] anous. Domine la- bia mea ap[illegible], & os meum an[illegible]bit laudem tuam. Hoc eſt, [illegible] D[illegible] [illegible] ne labia noſtra, quæ [illegible] in Completorijs clauſerat. Psal. 140.

Et ideo omni tempore, ſiue ieiunij, ſiue prandij, ſi tempus fuerit prandij, mox vt ſurrexerint à cœna, ſedeant omnes in vnum, & legat vnus collationes vel Vitas Patrum, aut certe aliquid, quod ædificet audientes. Non autem Heptateuchum, aut Regum, quia infirmis intellectibus non erit vtile illa hora hanc Scripturam audire, alijs verò horis legantur.] Quod autem dicit: aut certe aliquid, quod ædificet audientes, de homilijs intelligi[illegible] dixit ſe Patrum [illegible] quibus ædificationes plenius ſcrip[illegible] audientiũ. Vel certè de expoſitionibus librorum Catholicorum, quæ ab orthodoxis factæ ſunt viris, in quibus [illegible] ſufficienter ſancti d[illegible] [illegible] dundatio[illegible]. Cu[illegible] autem Heptateuchum, aut Regum [illegible] dili[illegible] [illegible] eſt, quod [illegible]. Quia infirm[illegible] [illegible] ere vtile [illegible] [illegible] Scripturam au[illegible], laus & acutis intellectibus nullo te[illegible] [illegible] Heptateu- cum, aut Regum, v[illegible] inque [illegible]

F gere ſcripturarum, qui [illegible] in ea figura [illegible] no cert[illegible] exempl[illegible] ſaluti ab illis legend[illegible] recipere. Illis vero, qui nequeunt ab ill[illegible] ſpiritale capere [illegible], Hepta- teucũ, aut Regum in illa hora certè prohibet legendu. D[illegible] enim tunc vnuſquiſque diuino [illegible] & ad

G Completorij officium, & ad ſuum ædificatus perge[illegible] lo- cum. Cæterum alijs horis, aut coram omnibus tempore ſuo in Eccleſia, aut vnuſquiſque per legendo doctrinæ de- bet eos legere [illegible] ſchola.

Si autem ieiunij dies fuerint, dicta Veſpera paruo interuallo mox accedant ad Lectionem Collationum, vt diximus, & lectis quatuor, aut quinq; folijs, vel quantum hora permittit, omnibus in vnum concurrentibus, per hanc moram lectionis. Si quis forte in aſsignato ſibi commiſſo fuerit occupatus, occurrat.] C[illegible] latio dicitur C[illegible] ſio, collocutio, vel [illegible] ontabulatio, [illegible] de [illegible] diuinis alijs conferentibus interrogati[illegible] [illegible] ſponſiones, & ſi quæ d[illegible] [illegible] patefiunt perſpicua. Quod autem dicit, ſi quis [illegible] in aſsig- na [illegible] occupatus, ſubintelligitur omnibus in vnum concurrentibus occurrat. Con[illegible] tamen [illegible] creditum, vel co- mendatum. Vnde & ſequitur,

Omnes ergo in vnum poſiti, compleant.] N[illegible] hic excipit Ab- batem, non[illegible] [illegible], qui aliquoties [illegible] cantantibus in Eccleſia [illegible] vacant, ut hæc [illegible] [illegible] in hac Collationis hora occurrere, omnes in vnum Completorium iubet cantare.

H

Et exeuntes à Completorio nulla ſit licentia denuò cuiquam loqui aliquid. Quod ſi inuentus fuerit quiſquam præuaricari hanc taciturnitatis regulam, grauiori vindictæ ſubiaceat: Excepto ſi neceſſitas Hoſpitum ſuperuenerit, aut forte Abbas alicui aliquid iuſſerit. Quod tamen & ipſum cum ſumma grauitate, & moderatione honeſtiſſime fiat.] Hinc & [illegible] [illegible] legimus: Abbo a verò com- pletorium, cum [illegible] [illegible] datur, nullus omnino loqui præſumat, niſi grandis neceſſitas [illegible] [illegible] Præpoſito, C[illegible] ab Abbate fuerit ordinatum lo- qui ſtudeat, vel etiam Præpoſito, qui cu- ram aliorum portat.

CAPVT XLIII.

De his, qui ad opus Dei, vel ad menſam tarde occurrunt.

A AD horam diuini officij mox vt auditum fuerit ſignum, relictis omnibus quælibet fuerint in manibus, ſumma cum feſtinatione curratur, cum grauitate tamen, vt non ſcurrilitas inueniat fomitem. Ergo nihil operi Dei præponatur.*] Hinc quidam monachorum magiſter ait: Quandocunque vel diurnis, vel nocturnis horis ad opus diuinū ſignum reſonuerit, mox cum ſumma feſtinatione ſurgendum eſt, ac ſi præco Regis inſonet, omni opere, quod in manibus habebatur, poſtpoſito, vt nihil operi Dei proponatur, ſed mens ad ſonitū præconis intenta, & operi Dei innixa, cū omni grauitate, & manſuetudine ad intonandum gloriam Maieſtatis eius, & pietatis eius gratias referendas feſtina currat. Hinc Caſſianus ait: Ad has ergo orationes cum fuit ſigni ſonitus auditus, tanta celeritate debet monachus exſilire, vt nō dicam alios B artifices, ſed is qui opus Scripturæ exercet, in eodem puncto, quo aures eius ſonus pulſans aduenerit, cœptam literam non audeat conſummare. Hinc & alius magiſter ait: Cum index in oratorio percuſſus fuerit, mox omnes audientes antequam currant, faciant ſibi crucem in fronte, reſpondentes Deo gratias, & tunc laborantes opus proijciāt, artifices ferramenta dimittant, ſcriptores literam non integrent. Omnis fratrum manus deſerat quod agebat, feſtinet ſtatim, mox cum grauitate pes ad oratorium, ſenſus ad Deum, vt mox ad primam orationem occurrant, & tanquam apes ad mel intrantium in oratorium fratrum examen ebulliat; vt qui tacitus erat ſancti oratorij locus, ſtatim preſbyterorum clamoribus impleatur.

Quod ſi quis ad Nocturnas Vigilias poſt Gloriam pſalmi nonageſimi quarti (quem propter hoc omnino protrahendo, & moroſe volumus dici) occurrerit: non ſtet in ordine ſuo in Choro, ſed vltimus omnium ſtet, aut in loco quem talibus negligentibus ſeorſum conſtituerit Abbas, vt videatur ab ipſo, vel ab omnibus; vſque dum completo opere Dei publica ſatisfactione pœniteat. Ideo au- C *tem eos in vltimo, aut ſeorſum iudicauimus ſtare, vt viſi ab omnibus, vel pro ipſa verecundia ſua emendentur.*] Hinc Caſſianus ait: In nocturnis autem orationibus vſque ad ſecundum pſalmum datur tardandi dilatio. Attamen antequam finito eodem pſalmo Fratres in orationes procumbant cōgregationi ſe ingerere, atque immiſcere feſtinet. Quod ſi amplius, vel modicum retardauerit, finitis Vigilijs vera humilitate ſubmiſſus, veniam negligentiæ, ſicut ſuperius diximus, expetere non omittat, id eſt, in loco vltimo, qui talibus negligentibus fuerit deputatus iubeatur aſtare, & ibi cum verecundiæ metu expectare, & poſt impletum curſum prolixa venia ante cœtum fratrum egredientium ſatisfacere.

Nam ſi foris oratorium remaneant, erit fortè talis, qui ſe aut recollocet, & dormiat, aut certe ſedeat foris, vel fabulis vacet, & detur occaſio maligno, ſed ingrediatur intrò, vt nec totum perdat, & de reliquo emendetur.] Hinc & alibi ſcriptum legimus; Nam foris omnino non ſegregentur, ne à ſomno detenti dor- D miant, aut in aliquo maligno hoſti adeundi detur occaſio. Intus enim poſitus nec totum perdit, quod ceperat, & verecundia ac metu frangitur, dum ab omnibus videtur. Et quando cæteri expleto officio foras egrediuntur, ille in Eccleſia pro ipſa tarditate poſitus, duodecim pſalmos ſupra curſus ſeriem cantet. Si verò ex toto curſum ſuum perdiderit, præcipuè nocturnis horis, in quibus nullum aliud opus impendit, ſuper poſitione damnetur.

Diurnis autem horis, qui ad opus Dei poſt verſum, & Gloriam primi pſalmi, qui poſt verſum dicitur, occurrerit, lege, qua ſupra diximus, in vltimo ſtet, nec præſumat ſociari Choro pſallentium vſque ad ſatisfactionem, niſi fortè Abbas licentiam dederit permiſſione ſua: ita tamen, vt ſatisfaciat reus ex hoc.] Hinc ſanctus Fructuoſus ait: Ad orationes diuinas, qui ad primum pſalmum non occurrerit, introire in Oratorium cum cæteris non audeat, ſed pœnitentiæ delegabitur. Hinc Caſſianus dicit: Si quis autem, antequam finitur pſalmus inceptus non occurrit, vlterius in Oratorium inter pſallentes fratres introire non audeat, ſed ſtans foris ad ianuam ſuſtineat, donec finitis pſalmis E congregatio relaxetur, & tunc ſubmiſſa in terram pœnitentia negligentiæ ſuæ vel tarditatis coram omnibus ab Abbate impetret veniam. Quod ſi contempſerit ſatisfacere, nullo modo inter fratres ſocietatem orandi habebit. Quod autem dicit: ita tamen vt ſatisfaciat reus ex hoc, ... tur, ſic eum per licentiam Abbatis in choro recipi, ... peractum curſum ſatisfaciat adhuc reus pro negligentia ... ſe commiſſa, donec ab Abbate recipiat veniam, & cum remiſſio plena ſubſequatur atque pacifica.

Ad menſam autem qui ante verſum non occurrit, vt ſimul omnes dicant verſum & orent, & ſub vno ſimul omnes accedant ad menſam, qui per negligentiam ſuam, aut vitium non occurrerit, vſque ad ſecundam vicem pro hoc corripiatur, ſi denuo non emendauerit, non permittatur ad menſæ communis participationem, ſed ſequeſtratus à conſortio omnium, reficiat ſolus, ſublata ei portione ſua vini, vſque ad ſatisfactionem & emendationem. Simi- F *liter autem patiatur, qui ad illum verſum non fuerit præſens, qui poſt cibum dicitur.*] Hinc quidam monachorum magiſter ait: Ad menſæ verò antiphonam, vel verſum poſt eum qui non adſuerint, tumore & murmure ſignatum, & ſine dicta, & accepta benedictione manducent, & bibant, & ſine alicuius eloquio. Et merito ſine hominis eloquio debet reficere, qui ante refectionem cum Deo non eſt locutus. Qui verò poſteriori menſæ verſui non affuerit, talem pœnam ſuſcipiat, qualem ille, qui ante refectionem non eſt locutus cum Deo. Hæ vero correptiones vel excommunicationes his duntaxat conſtitutæ ſunt, qui ſunt voluntate & negligentia tardi, & nullis neceſſitatibus occupati. Nam pro vtilitate monaſterij occupati dignè abſentes à præſentibus in oratorio memorentur. Hinc Iſidorus dicit: Qui ad menſam tardius venerit, aut pœnitentiam agat, aut ieiunijs ad ſuum opus vel cubile recurrat. Hinc Baſilius ait: Si cum poſſit non ſurrexerit, fateatur culpam negligentiæ ſuæ, & maneat ſine cibō vſque ad illam horam, qua conuenitur ad cibum in poſterum diem.

Nec quiſquam præſumat ante ſtatutam horam, vel poſtea quicquam cibi vel potus percipere.] Hinc Fructuoſus ait. Qui- G libet ex monachis ieiunium ſoluere non præſumat, nec prius, quam in commune reficiant cum cæteris, vel poſtquam refecerint, quicquam quod ad potandum, vel edendum pertinet guſtare, vel contingere audeat, vel occultè quodlibet peculiariter recondere, vel habere præſumat. Hinc Caſſianus dicit. Omnimodis autem ex hoc caueri debet, ne ante illam, vel poſt illam horam, qua omnes fratres in commune reficiūtur, extra menſam quomodocunque quodcunque vel modicum aliquis manducare præſumat, vt etiam poma, quæ tempore ſuo ſub arboribus iacent, non tantum deguſtare, ſed etiam tangere abſque his, quæ in commune comeduntur, ſacrilegium ſit.

Sed & ſi cui offertur aliquid à Priore, & accipere renuerit, hora qua deſiderauerit, hoc quod prius recuſauit, aut aliud omnino non percipiat, vſque ad emendationem congruam.] Hyper- H batum eſt hoc, quod aliter ordinatum intelligitur ita: Si cui aliquid à Priore offertur & renuerit accipere, hora qua deſiderauit, ſubauditur, accipere, aut hoc percipiat, quod prius recuſauit, aut aliud omnino nihil. Hinc beatus Baſilius. Hoc enim quod hic de eſca dictum eſt, etiam de omni re, quæ ad vſus corporis pertinet eadem forma ſeruari poteſt. Ergo iſte talis, qui oblata recipere renuit, dignus eſt, vt etiamſi quærat non accipiat, vſquequo probet is, qui præeſt, & cum viderit vitium animi curatum, tunc etiam quod corporis vſibus neceſſarium fuerit præbebit.

*

* *

* * * *

A

CAPVT XLIV.

De ijs, qui excommunicantur, quomodo ſatisfaciant.

QVi pro grauiori culpa ab Oratorio & à menſa excommunicantur, hora qua opus Dei in Oratorio celebratur, ante fores Oratorij proſtratus iaceat, nihil dicens, niſi tantum poſito in terram capite & proſtratus pronus omnium de Oratorio exeuntium pedibus ſe proiiciat. Et hoc tandiu faciat vſque dum Abbas iudicauerit ſatisfactum eſſe.] Quæ vero grauiores ſunt culpæ, iam ſuperius dictum eſt. Hinc vero de congrua culpatorum ſatisfactione dicendum eſt. Quorum, vt Iſidorus ait, ſola panis & aquæ in veſpere [illegible] refectio, [illegible] amictus eorum, aut tegimen [illegible], lectulus eorum, aut nuda humus, [illegible] ſtoria, id eſt, matta ſuper humum. Hinc quidam [illegible] magiſter ait: Qui verò frater grauius [illegible], ipſe ab vtroque excommunicetur, id eſt, ab [illegible], & à menſa, & non ipſe ad indulgentiam Maiori perueniat, niſi ante limen oratorij proſtratus [illegible] interuallo ceſſantium in pſalmis horis [illegible] Deo, & omnibus emendatione ſatisfecerit repromiſſa.

B

Qui dum iuſſus ab Abbate venerit, voluat ſe ipſum Abbatis pedibus, deinde omnium fratrum veſtigijs, vt orent pro eo. Et tunc ſi iuſſerit Abbas, recipiatur in choro, vel in ordine, quo Abbas decreuerit, ita ſanè vt pſalmum aut lectionem vel aliud quid non præſumat in oratorio imponere, niſi iterum Abbas iubeat. Et omnibus horis dum completur opus Dei, proiiciat ſe in terram in loco in quo ſtat, & ſic ſatisfaciat, vſque dum ei iubeat Abbas, vt quieſcat iam ab hac ſatisfactione.] Hinc Iſidorus ait: Satisfactio delinquentium hæc eſt; peracto pœnitentiæ tempore vocatus veniat, humo proſtratus iaceat, iuſſus ab Abbate de terra conſurgat, ſurgens ab omnibus pro negligentia veniam poſcat, adepturus indulgentiam poſt huius emendatoriæ ſatisfactionis menſuram.

C

Qui vero pro leuibus culpis excommunicantur tantum à menſa, in oratorio ſatisfaciant, vſque ad iuſſionem Abbatis hoc ſemper faciant, vſque dum benedicat, & dicat, ſufficit.] Quod dicit benedicat, intelligitur, [illegible] tibi Dominus. Quod dicit: ſufficit: ſubauditur pro hac culpa ſatisfactio acta.

CAPVT XLV.

De ijs, qui falluntur in Oratorio.

SI quis dum pronunciat pſalmum, reſponſorium, aut antiphonam, vel lectionem, fallitur: niſi cum ſatisfactione ibi coram omnibus humiliatus fuerit, maiori vindictæ ſubiaceat, quippe qui noluit humilitate corrigere, quod negligentia deliquit. Infantes verò pro tali culpa vapulent.] Quod dicit: maiori vindictæ ſubiaceat. ſubauditur, quaſi ibi coram omnibus humiliatus fuiſſet. Quod verò dicit infantes pro tali culpa vapulent: ſubintelligitur, niſi ibi coram omnibus humiliati fuerint. Hæc de illis, qui [illegible] falluntur, & ſæpè correpti non emendantur, etiamſi ibi humiliati fuerint, vt vapulent, vt emendentur, & ſæpè iam non [illegible].

D

CAPVT XLVI.

De ijs, qui in alijs quibuslibet rebus delinquunt.

SI quis dum in labore quouis, in Coquina, in Cellario, in miniſterio, in piſtrino, in horto, in arte aliqua, dum laborat, vel in quocunque loco aliquid deliquerit, aut fregerit quippiam, aut perdiderit, vel aliud quid exceſſerit vbi & vbi, & non veniens continuò ante Abbatem, vel congregationem, ipſe vltro ſatisfecerit, & prodiderit delictum ſuum, dum per alium cognitum fuerit, maiori ſubiaceat emendationi.] Hinc Caſſianus ait: Si quis aliquid fregerit, aut perdiderit, non aliter negligentiam ſuam delebit, niſi coram omnibus fratribus tandiu ſupplicauerit Deo in terra proſtratus, donec oratione ſoluatur Abbatis. Supra enim nominatæ negligentiæ ſecundum modulum proprium ſint penſandæ, & iuxta ætatem delinquentium, id eſt, vel teneram, vel ſenilem, vel virilem ſunt corrigendi. Si Abbati, vel Præpoſito puram [illegible] confeſſionem & compertum fuerit non ſuæ voluntatis fuiſſe, quod caſu accidit, ſufficiat ei emendare cum [illegible] ſatisfactione quod deliquit. Si verò non ſua confeſſione, ſed alterius proditione cognitum fuerit, prout culpæ magnitudo popoſcerit, pœnitentiæ ſubiacebit. E

Si animæ vero peccati cauſa latens fuerit, tantum Abbati, aut ſpiritualibus Senioribus patefaciat, qui ſciant curare ſua, & aliena vulnera non detegere, aut publicare.] Hortamur autem, quod ſi ex maioribus culpis, quod ad animæ maiorem pertineat damnationem, aliquam commiſerit [illegible], ſecretius per puram confeſſionem ſuo manifeſtet Abbati, ne, dum tempore hoc animi culpam detegere verecundat, cum reatu culpæ faciem diaboli inimicus tecondat.

CAPVT XLVII.

De ſignificanda hora operis Dei.

NVnciandæ hora operis Dei, die noctuque ſit cura Abbatis, vt ipſe nunciet, aut tali ſollicito fratri iniungat hanc curam, vt omnia horis competentibus compleantur. F] Hinc quidam Pater ait: Horas verò ad curſum procurare iuxta diſpenſationem Abbatis debet, cui ordinatum fuerit, id eſt, qui mente ſollicita, & [illegible] impigra fuerit ad hoc opus idoneus inuentus, vt opus Dei non tarde [illegible], qui non, qua hora illi libitum fuerit fratres ad vigilias ſuſcitare præſumat, ſed ſic totam congregationem ad officium orationis inuitet, ne in vtroque inueniatur [illegible], id eſt, ne vel oppreſſus ſomno ſtatutam nocti [illegible] horam, vel eandem feſtinus anticipet. Si verò qualibet occaſione à iuſto ordine deuiatum fuerit, vt non ſecundum ordinem ſuum Horæ cuſtodiantur, ſuperpoſitione damnentur.

Pſalmos autem vel Antiphonas poſt Abbatem ordine ſuo quibus iuſſum fuerit imponant. Cantare autem aut legere non præſumat, niſi qui poteſt ipſum officium implere, vt ædificentur audientes. Quod cum humilitate & grauitate, & tremore faciat, & cui iuſſerit Abbas.] Quod dicit: poſt Abbatem ordine ſuo imponant: non de illo, quo ingreſſi ſunt ordine dicit, ſed de illis, quibus ab Abbate iuſſum eſt, & qui hoc opus benè agere poſſint, de quibus etiam ſuperius dixit. Fratres non per ordinem legant aut cantent, ſed qui ædificent audientes. Quod & illi ſicut ordinatum, ita & caute & cum humilitate agere debent. Vnde & ſequitur. Cantare & legere non præſumat, niſi qui poteſt, &c. G

CAPVT XLVIII.

De opere manuum quotidiano.

OTioſitas inimica eſt animæ.] Ocioſus enim corpore monachus, mente à ſordidis cogitationibus nunquam poterit eſſe otioſus. Per otium enim libidines, & noxiarum cogitationum deſideria concreſcunt dicente Salomone: In deſiderijs eſt omnis otioſus, & multa mala excogitat otioſitas. Hortamur ergo fratres, vt otium non ametis, ſed per ſincerum vnanimitatis cõſenſum vnuſquiſque, vt præualet, ſic laboret, abiecto à ſe, qui huc vſque talis fuit, hoc vitio promptus ad omne opus occurrat, quia ſcriptum eſt: H
Non oderis laborioſa opera, & ruſticationem ab altiſsimo creatam. Eccl. 7.
Si enim Apoſtoli corporale opus faciebãt, vnde vitam corporis ſuſtinerent, quanto magis monachi, quibus oportet non ſolum vitæ ſuæ neceſſaria proprijs manibus exhibere, ſed etiam indigẽtiam aliorum laboribus ſuis reficere. Qui viribus corporis & integritate ſalutis conſiſtunt, ſi in opere otioſi ſunt, dupliciter peccare noſcuntur, quia non ſolum non laborant, ſed etiam alios vitiant, & ad imitationem ſuam inuitant. Propterea enim quiſq; ad Deum conuertitur, vt ei deſeruiens laboris habeat curam, non vt otio deditus inertiæ, pigritiæque paleatur. Qui ſic volunt vacare lectioni, vt non operentur, ipſi contumaces exiſtunt, quia non faciunt quod ibi legunt. Ibi enim ſcriptum eſt: *Operantes ſuum panem manducent.* Hinc per Prophetam de anima otioſa dicitur: *Viderunt eam hoſtes, & deriſerunt Sabbata eius.* Hoſtes enim Sabbata videntes irrident, cum maligni ſpiritus ipſa vacationis ocia ad cogitationes illicitas pertrahunt. Prou. 28. Thren. 1.

A *Et ideo certis temporibus occupari debent fratres in [illegible]ore manuum, certis iterum horis in lectione diuina. Ideoque hac diſpoſitione credimus vtraque tempora ordinari, id eſt, vt à Paſcha vſque ad Calendas Octobris, manè exeuntes, à prima vſque ad horam pene quartam laborent quod neceſſarium fuerit. Ab hora autem quarta vſque ad horam quaſi ſextam, lectioni vacent.*]Agent dicit, ſeſtinent, vel ſatis agant. Hoc enim intelligitur agent. Hinc Iſidorus ait: Proprijs autem temporibus oportet operari monachum, & à proprijs orationi lectionique incumbere. Horas enim debet habere monachus congruas, & ad ſingula officia deputatas. Partes autem temporum ſuis quibuſque operibus taliter deputantur. Æſtate enim à mane vſque in horam tertiam laborare oportet, a tertia vero vſq; ad ſextam lectioni vacare, dehinc vſque ad nonam requieſcere. Poſt nonam autem vſque ad tempus veſpertinum iterum operari.

Poſt ſextam autem ſurgentes à menſa pauſent in lectis ſuis cum omni ſilentio, aut forte qui voluerit legere, ſibi ſic legat, vt alium non B *inquietet. Et agantur nona temperius, mediante octaua hora, & iterum quod faciendum eſt operentur vſque ad veſperum. Si autem neceſſitas loci, aut paupertas exegerit, vt ad fruges colligendas per ſe occupentur, non contriſtentur, quia tunc vere monachi ſunt, ſi labore manuum ſuarum viuunt: ſicut & Patres noſtri, & Apoſtoli.*

Pſal.127. Scriptum eſt enim: *Labores manuum tuarum quia manducabis; beatus es, & benè tibi erit.* Ergo monachum, vt beatus Ferreolus ait, abſque certis ſolemnitatibus vel manifeſta ægritudine, diem ſine operatione tranſeuntem, à conuiuio decernimus excludendum, iubente Apoſtolo: *Qui non laborant, non manducent.*

2.Theſſ.3.

Omnia tamen menſuratè fiant propter puſillanimes.]Puſillanimus dicitur puſillum animum habens, paruulum vel modicum, aut certè deſperatum. Hinc beatus Pachomius ait: Ne plus operis fratres compellantur facere, ſed moderatus labor omnes ad laborandum prouocet. Sitque inter eos pax, atque concordia, & libenter maioribus ſubijciantur, ſedentes & ambulantes ac ſtantes in ordine ſuo, & inuicem de humilitate certantes.

C *A Calendis autem Octobris vſque ad caput Quadrageſimæ, vſque ad horam ſecundam plenam, lectioni vacent: hora ſecunda agatur tertia: & vſque ad nonam, omnes in opus ſuum laborent, quod eis iniungitur. Facto autem primo ſigno horæ nonæ disiungant ſe ab opere ſuo ſinguli, & ſint parati dum ſecundum ſignum pulſauerit. Poſt refectionem autem vacent lectionibus ſuis, aut pſalmis.*] Operis Dei recordatio teneatur, id eſt, vt dum exterius per temporalem opportunitatem manus operibus occupantur, interius mens cum linguę meditatione pſalmorum & ſcripturarum recordatione dulceſcat. Nam ſi violator huius regulæ fabulatione delectetur, ſilentij pœna caſtigetur.

In Quadrageſimæ verò diebus à mane vſque ad tertiam plenam vacent lectionibus ſuis, & vſque ad decimam horam plenam operentur quod eis iniungitur.]Monachi autem operantes meditari, & pſallere debent, vt carmen verbi Dei delectatione conſoletur ipſum laborem. Maximè autem Quadrageſimæ tempore laborandum eſt corpore fixa in Deo animi intentione. Sicque manus implicanda eſt in opere quotidiano, vt mens non auocetur à Deo.

D *In quibus diebus Quadrageſimæ accipiant omnes ſingulos codices de Bibliotheca, quos per ordinem ex integro legant. Qui codices in capite Quadrageſimæ dandi ſunt.* De Bibliotheca dicit, id eſt, de cellula [illegible] onduntur. Nam quod grecè Bibliotheca, [illegible] repoſitio librorum dicitur.

Ante o[illegible] deputentur vnus aut duo ſeniores, qui circumeant monaſterium horis, quibus vacant fratres lectioni, & videant, ne forte inueniatur frater accidioſus, qui vacat otio, aut fabulis, & non eſt intentus lectioni, & non ſolum ſibi inutilis eſt, ſed etiam alios extollit. Hic talis ſi (quod abſit) repertus fuerit, corripiatur ſemel & ſecundo, ſi non emendauerit, correptioni regulari ſubiaceat taliter, vt cæteri metum habeant. Accidioſus dicitur tędioſus, anxius, vanæ mentis, vel animo leuis, qui tædio mentis commotus, vel leuitate animi ſubleuatus, nec ſe ſinit legere, nec alios lectioni ſinit vacare. Qui & ſibi vagando inutilis, & alijs legentibus inuenitur eſſe contrarius. Otium enim & f[illegible]ulas diligit, & ideo & ſe & alios à ſacra E lectione diſtollit, id eſt, ſegregat, vel diſturbat. Qui taliter corripiendus eſt, vt cæteri eius videntes acerrimam correptionem, talem [illegible]herius non audeant committere diſturbationem, ne ad talem audeat frater [illegible] horis incompetentibus iungere confabulationem. Vnde & ſubauditur:

Neque frater ad fratrem iungatur horis incompetentibus.]Illæ enim horæ ſunt incompetentes fabulis [illegible]nis, quæ lun[illegible] competentes lectionibus ſacris. Quod autem dicit: neque [illegible] ter ad fratrem iungatur horis [illegible]ompetentibus, non pr[illegible]ficuam vel ſanctam [illegible] prohibet coniun[illegible]onem, ſed nociuam, nociuiſq; fabulis plenam; coniunctionem inter otioſos, accidioſoſque vetat.

Dominico die lectioni vacent omnes, exceptis his, qui varijs officijs deputati ſunt.] Hinc Patres antiqui dixerunt: Die autem Dominica nil aliud agant, niſi Deo vacent, ne pro aliqua occaſione ſe velint, aut alios excuſare. Tamen conteſtor F fratres, nulla operatio in die illa ſancta [illegible]mperiatur, niſi tantum hymnis, & pſalmis, & canticis ſpiritualibus dies illa tranſeatur.

Si quis vero ita negligens & deſidioſus fuerit, vt non velit, aut non poſſit meditari, aut legere, iniungatur ei opus, quod faciat, vt non vacet. Deſidioſus dicitur, id eſt, deſidia, vel negligentia plenus. Deſidioſus enim à deſidendo, id eſt, va[illegible]endo, otiumque diligendo vocatur. De tali enim Salomon ait: Abſcondit piger manum ſub aſcella, nec ad os ſuum applicat eam. De duabus enim hic loquitur perſonis. Vna quæ cum poſſit legere aut meditari, per deſidiam cordis neutrum vult agere, ſed magis otio vel vanis [illegible] fabulis vacare. Alia enim perſona eſt, quæ quamuis velit, per ignorantiam nec legere valet, nec meditari, & ideo, ne otio vacet, vtrumque opus iniungendum eſt illis, in quo laborent vtrique.

Fratribus infirmis vel delicatis talis opera, aut ars iniungatur, vt nec otioſi ſint, nec violentia laboris opprimantur. Quorum imbecillitas ab Abbate conſideranda eſt.] Delicatus dicitur, delitijs paſtus, & diuerſis epulis enutritus. Et ideo fortioribus laboribus inſcius, qui propter corporis teneritudinem, aut G imbecillitatem pie cum infirmis eſt tolerandus, & humanius, clementiuſque tractandus. Nec contra eos murmurandum eſt eis, qui vires laborandi habent, ſed magis & iſti & infirmi à ſanis ſunt conſulendi, &, vt dictum eſt, humanius, clementiuſque tractandi. Quorum imbecillitas, id eſt, fragilitas vel impoſſibilitas ab Abbate quaſi à pio eſt conſideranda Patre pariter atque Rectore.

CAPVT XLIX.

De Quadrageſimæ obſeruatione

Licèt omni tempore vita monachi Quadrageſimæ debeat obſeruationem habere.]Licet, hic pro quamuis, poſitum eſt. Oportet enim monacho ſine dubio cum mundus illi crucifixus eſt, & ille mundo, vt caſtiget corpus ſuum, & in ſeruitutem redigat, & omni tempore exhibeat ſemetipſum ſicut Dei miniſtrum, in varijs neceſſitatibus, in laboribus, in vigilijs, & ieiunijs, cæteriſque virtutibus ſe exercendo. H

Tamen quia paucorum eſt iſta virtus, eorum videlicet, de quibus ſcriptum eſt: Multi autem vocati, pauci vero electi: ideo ſuadem°us iſtis diebus Quadrageſimæ, omni puritate vitam ſuam cuſtodire.] Omni puritate dicit, omni ſinceritate, & ſimplicitate cordis, nihil facientes pro vana gloria vel laude humana: ſed ſimplici corde & pura mente quod ſequitur agere, id eſt: Matt.20.

Omnes pariter negligentias aliorum temporum his diebus ſanctis diluere.] De hoc enim tempore Quadrageſimæ ſcriptum eſt: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. In quibus diebus [illegible] quiſq; noſtrum, in quantum illi vires ſuppetunt, carnem m[illegible] ceret, eiuſq; deſideria affligat, concupiſcentias turpes de corde ſuo repellat, & hoc in[illegible] do aliorum temporum negligentias his diebus ſanctis pœnitendo debeat. Vnde & ſequitur

A *Quod tunc dignè fit, ſi ab omnibus vitijs temperamus*] Temperamus dicit, id eſt, abſtinemus, vel coercemus nos à vitijs omnibus.

Matt. 5. Pſal. 125. *Orationi cum fletibus.*] Scriptum eſt enim: *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur.* Et, *Qui ſeminant in lacrymis, in gaudio metent.*

Lectioni, & compunctioni cordis atq; abſtinentia operam damus.] Hinc Iſidorus ait: Omnis profectus ex lectione, & meditatione procedit. Geminum enim donum confert lectio ſanctarum ſcripturarum, ſiue quia intellectum mentis erudit, ſeu quia mundi vanitatibus abſtractum hominem ad amorem Dei perducit. Compunctio cordis eſt humilitas mentis cum lacrymis, exoriens de recordatione peccati, & timore iudicij. Illa eſt conuerſis perfecta compunctionis affectio, quæ omnes à ſe carnalium deſideriorum affectus repellit, & intentionem ſuam toto mentis ſtudio in Dei contemplationem defigit. Ille enim benè abſtinet à cibis, qui & à malitiæ actibus, & à mundi abſtinet ambitionibus.

B *Ergo his diebus augeamus nobis aliquid ad ſolitum penſum ſeruitutis noſtræ.*] Solitum penſum dicit, conſuetum vel vſitatum abſtinentiæ noſtræ ieiunium, cui adhuc diebus Quadrageſimæ aliquid amplius eſt augendum. Vnde & ſubditur;

Orationes peculiares ciborum & potus abſtinentiam, vt vnuſquiſque ſuper menſuram ſibi indictam aliquid de propria voluntate cum gaudio ſancti Spiritus offerat Deo.] Cũ gaudio enim ſancti Spiritus offerre debet monachus ſuum Domino Deo votum, qui ab illo ſperat accipere regnum cœlorum. Qui enim cum hylaritate, & gaudio Domino ſeruit, vel donat aliquid, centuplum ab illo accipiet, inſuper & vitam æternam poſſidebit. Offerat ei cum gaudio, & faciat quod ſequitur;

Id eſt, ſubtrahat corpori ſuo de cibo, de potu, de ſomno, de loquacitate, de ſcurrilitate, & cum ſpiritualis deſiderij gaudio ſanctum Paſcha expectet. Meritò enim de reſurrectione Domini tales debent cum Chriſto in Paſcha lætari, qui corpus ſuum per abſtinentiam pro eo conſenſerunt crucifigi. Qui enim in præſenti vita aliquid deſiderijs vel ſubſtantijs carni ſubduxerint, debent meritò de diuinis animæ delitijs abundanter in perpetuo ſaginari. Quia in hoc paruo tempore pro

C Domino voluerunt ad modicum contriſtari, iuſtè cum eo merebuntur in futuro lætari.

Hoc ipſum tamen quod vnuſquiſq; offert, Abbati ſuo ſuggerat, & cum eius fiat oratione, & voluntate: quia quod ſine permiſſione Patris ſpiritualis fit, præſumptioni deputabitur, & vanæ gloriæ, non mercedi. Ergo cum voluntate Abbatis omnia agenda ſunt.] Hinc quidam monachorũ magiſter ait: Dicat Abbas omnibus fratribus: Qui vult pro anima ſua laborare, & aliquid abſtinere, liberam ei voluntatem concedimus. Qui verò noluerit, regulæ de hoc titulo conſtituta accipiet, & Quadrageſimæ contentus erit menſura. Iam qui de fratribus voluerint aliquid abſtinere, humilient ſe ad genua Abbatis, agentes gratias de boni actus voluntate conceſſa, & poſt impenſam humilitatem ſimul & ore ſuo Abbati indicent, quis quid voluerit abſtinere.

CAPVT L.

D *De fratribus qui longe ab Oratorio laborant, aut in via ſunt.*

F*Ratres qui omninò longe ſunt in labore, & non poſſunt occurrere hora competenti ad Oratorium, & Abbas hoc perpendit, quia ita eſt, agant ibidem opus Dei, vbi operantur, cum tremore diuino flectentes genua. Similiter qui in itinere directi ſunt, non eos prætereant horæ conſtitutæ, ſed vt poſſunt, agant ſibi, & ſeruitutis penſum non negligant reddere.*] Hinc B. Pachomius ait: Et ſi in naui fuerint, & in monaſterio, & in agro, & in itinere, & in quolibet miniſterio orandi & pſallendi tempora non prætermittant. Hinc & Baſilius dicit: Vnuſquiſque in opere ſuo obſeruare debet propriam regulam, ſicut membrum in corpore; quia damnũ habebit, ſi neglexerit implere, quod ei iniunctum eſt, & de communi fratrum vtilitate negligens amplius periclitabitur. Et ideo mente & deuotione

Eph. 5. complere debet id, quod ſcriptum eſt: *Cantantes, & pſallentes in cordibus veſtris Domino.* Si enim corporaliter non occurrit adeſſe cum cæteris ad orationis locum, in quocunque loco inuentus fuerit, quod deuotionis eſt expleat. Oportet tamen obſeruare, ne fortè quis poſſit complere in tempore ſuo, quod complendum eſt, & occurrere, ſed dum loqui volt occaſiones nectit, tanquam miniſterij opere occupatus. Quod qui facit, & offendiculum cæteris præſtat, & ipſe negligentiæ crimen incurrit. Hinc alius monachorum magiſter ait: Cum fratres ſpirituales ſine laico ambulant, iuncti ad ſe, & cantantes, modicè de via flectant genua, & poſt orationem redeant in via, mox ab omni verbo alieno adeò tacentes propter reuerentiam operis Dei, & ſic ambulando petita benedictione impoſitum prorumpant pſalmum.

E

CAPVT LI.

De fratribus, qui non longe proficiſcuntur.

F F*Ratres qui pro quouis reſponſo proficiſcuntur, & ea die ſperant reuerti ad Monaſterium, non præſumant foris manducare, etiamſi à quouis rogentur, niſi fortè eis ab Abbate ſuo præcipiatur. Quod ſi aliter fecerint, excommunicentur*] Hinc antiqui Patres dixerũt: Nemo tamen extra monaſterium mãducet aut bibat. Hoc enim regulæ non recipit diſciplina, vt vel poma vilia deſumantur, aquam ipſam ante refectionem legitimam bibere non præſumant. Si quis verò extra conſcientiam Abbatis vel Præpoſiti qualemcunq; locum egreſſus, gulæ vel ebrietati ſe ſociauerit, aut ſi in proximo trãſmiſſus, pro ſui leuitate vel gulæ non ſtatim expedita neceſſitate ad cellulam redierit, aut cum in id facinus fuerit deprenſus, vt canones docent, aut triginta diebus à communione ſeparetur, aut virgis cæſis emendetur.

CAPVT LII.

De Oratorio Monaſterij.

G O*Ratorium hoc ſit, quod dicitur, nec ibi quicquã aliud geratur, aut condatur. Expleto opere Dei omnes cum ſummo ſilentio exeãt, & agatur reuerentia Deo: vt frater qui fortè ſibi peculiariter vult orare, non impediatur alterius improbitate. Sed ſi alter vult ſibi forte ſecretius orare, ſimpliciter intret, & oret, non in clamoſa voce, ſed in lacrymis, & intentione cordis. Ergo qui ſimile opus non facit non permittatur expleto opere Dei remorari in Oratorio, ſicut dictum eſt, ne alius impedimentum patiatur.*] Hinc B. Auguſtin. ait: In Oratorio nemo aliquid agat, niſi ad quid factum eſt, vnde & nomen accepit. Aut ſi fortè etiam aliqui præter horas conſtitutas, ſi eis vacat, & orare voluerint, non eis ſint impedimento, qui ibi aliquid agendum putauerint. Item alibi: In Oratorio præter orandi & pſallendi Dei cultũ penitus nihil agatur, vt nomini huic & opera iugiter impenſa concordent. Vt ſi aliquis præter conſtitutas horas Domino ſupplicaturus ingreditur, votũ ſuum occupatio aliena nõ tardet.

CAPVT LIII.

De hoſpitibus ſuſcipiendis.

H

O*Mnes ſuperuenientes hoſpites tanquam Chriſtus ſuſcipiantur: quia ipſe dicturus eſt, Hoſpes fui, & ſuſcepiſtis me.*] Hinc & Matt. 25.
Apoſtolus nos inter cætera hortatur dicens: *Hoſpitalitatem ſectantes.* Dicens enim ſectandam eſſe hoſpitalitatem, non Rom. 12.
illud ſolùm oſtendit, vt venientem ad nos hoſpitem ſuſcipiamus, ſed & requiramus & ſolliciti ſimus, & ſectemur, ac perquiramus vbiq; hoſpites, ne vbi fortè in plateis ſedeant, ne extra tectum iaceant. Recordare Loth, & inuenies, quod non ſolũ hoſpites, ſed ipſe quæſierit hoſpites, & hoc erat hoſpitalitate ſectari. Hinc & B. Macharius ait: Hoſpitalitatem ſectatores per omnia, & ne auertas oculum, aut inanem dimittas pauperem, ne fortè Dominus in hoſpite, aut in paupere ad te veniat, & videat te hæſitantem, & cõtemneris, ſed omnibus hylare ore oſtende, & fideliter age. Aduenientib. ergo hoſpitibus alacris ſuſceptio adhibenda eſt, ſcientes ob hoc nouiſſimo eos conſequi retributionem, quando in iudicio his, qui à dextris erunt, dicturus eſt Do-

Matt. 25 minus: *Hoſpes fui & collegiſtis me: quia quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.*

Et omnibus congruus honor exhibeatur] Congruus dicitur conueniens, competens, vel condignus, qui fit, quando vnicuique quod expedit, & quomodo expedit impenditur. Nam quamuis vna charitas omnes amplectatur interius, aliter pauperibus, aliter verò exterius congruit miniſtrare potentibus. Neque enim æqualis omnibus præparanda eſt ſeſſio, neq; æqualis omnibus ciborum conuenit præparatio, ſed vnicuique neceſſe eſt cum charitatis diſcretione congruus locus, congruus cibus, congruus lectus, cõgruus omnibus exhibeatur & honor, vt congruè à nobis recepti ſine murmurio ad propria reuertantur amici.

Maximè domeſticis fidei, & peregrinis.] Domeſticus dicitur amicus familiaris, vel ſodalis; quos duobus modis intelligere debemus, ſiue omnes generaliter Chriſtianos vnam nobiſcum fidem, vnum habentes baptiſma, ſiue ſpecialiter monachos, qui nobis cum Deo peculiarem Dei cultum, & religionis exhibent famulatum. Peregrinus dicitur in longæ patriæ agro poſitus.

Vt ergo nunciatus fuerit hoſpes, occurratur ei à Priore, vel à fratribus cum omni officio charitatis] Quia enim duæ ad monaſterium perſonæ ſolent venire; duas & illis rationabiliter iubet occurrere. Prioribus enim neceſſe eſt occurrat Prior, fratribus occurrat frater. Si enim venit Rex Epiſcopus, aut aliquis de ſummo apice potens exeat illi obuiam Abbas. Si autem venerit alter, obuiam illi exeat alter.

Et primitus orent pariter, & ſic ſibi ſocientur in pace] In pace dicit, id eſt, in oſculo pacis. Pacificos enim oportet eſſe, & ſibimet inuicem in oſculo ſancto ſociari oportet filios pacis. Vnde & ſequitur;

Quod pacis oſculum non prius offeratur, niſi oratione præmiſſa, propter illuſiones diabolicas] Si enim cũ ſit diabolus tenebroſus, transfigurari valet in angelum lucis, valet vtique transformari & in perſonam hoſpitis, quod factum iam fuiſſe & in dialogorum, & in vitis legitur Patrum. Quæ phantaſmatis illuſio ſtare, nocereque non valet, ſi oratio prompta ex corde ſancti Monachi procedit.

In ipſa autem ſalutatione omnis exhibeatur humilitas.] Omnis humilitas dicitur tota, plena, atque perfecta, non ficta, ſed de corde puro manans, vera atque ſincera. Quę quomodo exhibeatur audi ſequentia;

Omnibus venientibus ſiue diſcedentibus hoſpitibus, inclinato capite, vel proſtrato omni corpore in terra, Chriſtus in eis adoretur, qui & ſuſcipitur.] Et hic, ſicut & ſuperius, duas aduenientium indicit perſonas; vnam mediocrem, cui tantum caput inclinatur à fratre; aliam verò ſummam, quæ in terram toto proſtrato adoratur & corpore. Sed tamen in vtriſque Dominus Ieſus Chriſtus adoratur, qui & ſuſcipitur.

Suſcepti autem hoſpites ducantur ad orationem, & poſtea ſedeat cum eis Prior, aut cui iuſſerit ipſe. Legatur coram hoſpite lex diuina, vt ædificetur, & poſt hæc omnis ei exhibeatur humanitas.] Omnis humanitas dicitur omnis miſerãtis affectus, & obſequium plenum, & perfectum amoris, quod hoſpitibus exhiberi oportet in cibi & potus, & omnium illis competentium adminiſtratione.

Ieiunium a Priore frangatur propter hoſpitem: niſi forte præcipuus ſit dies ieiunij, qui non poſſit violari. Fratres autem conſuetudines ieiuniorum proſequantur] Dies ieiunij, qui violari non poſſunt, intelliguntur dies ſanctæ Paſchalis, Quadrageſimæ, Litaniarum, & quatuor anni temporum, aut ſi alicuius diei feſti fuerit agenda Vigilia, quando non ſolum à Canonicis, clericis, verumetiam à laicis Catholicis ieiunatur. Fratres autem conſuetudines ieiuniorum proſequantur, ne pro vno hoſpite à toto monaſterio ieiunij ſolemnitas auferatur. Nam vt charitatem monſtretur habere in hoſpitem, ſolummodo ieiunium mandat frangi à Priore, & maximè propter ipſius hoſpitis honorem ſolum mandat ieiunium ab ipſo monaſterio remoto. Sed & hoc non pro omnibus hoſpitibus eſt agendum, ſed tantum pro peregrinis fratribus, aut illis ſummis perſonis, quæ rardè viſitant monaſterium.

Aquam in manibus Abbas hoſpitibus det: pedes autem hoſpitibus omnibus tam Abbas, quam cuncta Congregatio lauet.] Hinc Fructuoſus ait: Hoſpitibus vel peregrinis fratribus cum ſumma reuerentia charitatis, & miniſtrationis obſequia ſunt præbenda, & ad veſperum lauandi pedes, & ſi ex itinere ſunt confecti, oleo perungendi ſunt, lectaria, lucerna, & extrema mollia exhibenda, ac proficiſcentibus iuxta penſam cœnobij viaticum imponendum.

Pſal. 47 *Quibus lotis hunc verſum dicũt: Suſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui*] Ac ſi dicat: Suſcepimus in iſto hoſpite miſericordiæ tuæ viſitationem in medio templi tui, in medio templo monaſterij tui. Aliter: Suſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui, id eſt, in medio cordis noſtri, quod totum dicit Apoſtolus eſſe templum: ſuſcepimus iſtius hoſpitis cum charitatis dilectione aduentum.

Pauperum, & peregrinorũ maximè ſuſceptio omni cura ſollicitè exhibeatur, quia in ipſis magis Chriſtus ſuſcipitur.] Hinc Pachomius ait: Quando ad oſtium monaſterij aliqui venerint, ſi clerici fuerint, aut monachi, maiori honore ſuſcipiantur. Lauabuntque pedes eorum, iuxta Euangelij præceptum, & deducent ad locum Xenodochij, præbebuntq; omnia, quæ apta ſunt vſui monachorum. Hinc Iſidorus ait: Et licet omnibus hoſpitalitatis bonum cum gratia oporteat referendum, vberior tamen monachis, & clericis deferenda eſt honorificentia hoſpitalitatis. Præbeantur eis hoſpitacula, lauentur eorum pedes, congruus etiam ſumptibus eiuſdem humanitatis gratia præbeatur.

Nam diuitum terror ipſe ſibi exigit honorem] Quia enim omnibus congruus honor eſt exhibendus, non tamen metu terroris, quantum etiam præparandum eſt diuitibus obſequium cauſa diſcretionis. Debemus enim ſecundùm Apoſtolum reddere cui timorem timorem, & cui honorem honorem.

Coquina Abbatis, & hoſpitum per ſe ſit, vt incertis horis ſuperuenientes hoſpites, qui nunquam deſunt monaſterio, nõ inquietent fratres. In quam coquinam ad annum ingrediantur duo fratres, qui ipſum officium bene impleant: Quibus, vt indigent, ſolatia miniſtretur, vt abſque murmuratione ſeruiant. Et iterum quando occupationem minorem habent, exeant vbi eis imperatur, in opera. Et non ſolum in ipſis, ſed & in omnibus officijs monaſterij iſta ſit conſideratio, vt quando indigent ſolatia, accommodentur eis, iterum quando vacant, obediant imperanti] Æſtimatur enim à multis, quia ſicut coquina alia quàm fratrum, & in alio erat conſtituta loco, ita & menſa Abbatis non tunc in communi refectorio erat cum cæteris menſis poſita, ſed in alia erat cellula ſegregata, quã crebrò venientes hoſpites frequenter cibis inuenirent paratam. Sed modo ab Epiſcoporum, Abbatum, & cæterorum Francorum magno Concilio ſalubre inuentum eſt Concilium, vt pro ſua & fratrum cuſtodia habeat in communi refectorio menſam, vbi quando adfuerint cum hoſpitibus, quando verò defuerint, cum quibus voluerit, reficiat coram fratribus.

Item & cellam hoſpitum habeat aſſignatam frater, cuius animam timor Dei poſſideat, vbi ſint lecti ſtrati ſufficienter, & domus Dei à ſapientibus ſapienter adminiſtretur.] A ſternendo enim lecti ſtrati dicuntur Strati quaſi ſcortati. Scortia enim dicitur, quod nos mattam, vel nattam dicimus. In his autem ſolis antiqui monachi dormire ſolebant, & his ſolis lectulos ſuos ſternebant. Cuius enim animum timor Domini poſſidet, ſine dubio iam inter ſapientes debet haberi. Scriptum eſt enim: *Initium ſapientiæ timor Domini, intellectus bonus omnibus facientibus eum.* Eccl. 2. A talibus enim ſapientibus domus Domini, id eſt, domus quæ in monaſterio pro pauperibus Domini ædificatur, aut pro eius implendo mandato conſtituitur, neceſſe eſt ſapienter adminiſtretur. Hinc & quidam monachorum magiſter ait: Cella peregrinorum ſemotè monaſterio conſtituatur cum lectiſtratis, vbi ſuperuenientes fratres maximè ignoti dormiant, & viſatias ſuas ponant.

Hoſpitibus autem cui non præcipitur nullatenus ſocietur, neq; colloquatur, ſed ſi obuiauerit aut viderit, ſalutatis humiliter, vt dictum eſt, & petita benedictione, pertranſeat, dicens non licere ſibi colloqui cum hoſpite.] Hoſpitibus non ſocietur dicit, id eſt, ad fabulas faciendas non eis iungatur. Sed ſi obuiauerit eis, aut propè ſe ſtare viderit, petita benedictione tranſeat. Quod ſi rogatus aliquid ab hoſpite fuerit, reſpondeat ei dicens, non mihi licet cum hoſpite loqui. Hinc & B. Macharius

ait:

A

[illegible]

CAPVT [illegible]

[illegible]

B

C

CAPVT [illegible]

De [illegible] Fratrum

[illegible]

D

E

F

G

H

A rat, dicen[illegible] as habeatis. Quas [illegible] be[illegible] nu- mero, ſed propter [illegible] ſupra [illegible] reſeruatæ fuerint [illegible] putabi[illegible] alienum. Dum [illegible] incluſu- dit, magis [illegible] quam Don[illegible] veteretur maxi-

1. Tim. 6. mus nobis B. Apoſtolus teſtis [illegible] dicit: *Habentes vi- ctum, & veſtitum his contenti ſimus.* Nam qui volunt di[illegible] fieri incidunt in tentatio[illegible] & laqueum diaboli, [illegible] deria multa, & inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perdi[illegible]nem.

Fœmoralia hi qui in via d[illegible]rigantur de veſtiario accipiant [illegible] quæ reuertentes lota ibi reſtituant. Et cuculla & tunica [illegible] ſint aliquanto iis quas habere ſoliti ſunt meliores [illegible] quas exeuntes in viam accipiant de veſtiario [illegible] & reuertentes l[illegible] ibi re[illegible]tuant] Fœmo- ralium v[illegible]us cuiquam eſt permitte[illegible], m[illegible] his, qui in miniſte[illegible] implicantur al[illegible]. Se[illegible] & hoc [illegible] ſtu- dere noluerit, reprehendendi [illegible] que conſter pleraque hunc [illegible]um [illegible] etia[illegible]

B regionibus non habere. Quod v[illegible]o d[illegible] de cucu[illegible] tunicis, ſint aliquanto pro via melio[illegible]s, qu[illegible] habere; in illis eſt regionibus faciend[illegible] vbi [illegible]ultum vi- ribus ſuliti ſunt vti veſtimenti[illegible] Vbi [illegible] med[illegible] inuenta, non ſunt propter itinera co[illegible]mutanda. [illegible] talia enim ſunt dicta, eo quod [illegible] ip[illegible]a & [illegible] minalia, ip[illegible]a & braccas dicimus. [illegible] acas, quia ſunt breues. Brachin en[illegible] è breue [illegible]

Stramenta autem [illegible]orum ſufficiant. Matta. [illegible], Lena. & Capitale] Sa[illegible] Gallicum [illegible]men eſt. D[illegible] autem Sa- gum qu[illegible] d apud eos pri[illegible] quadratum, vel quadruplum eſſet. Nos autem modo p[illegible] nem à Sago, Sagellum dicimus. Lena ve[illegible] pe[illegible] veſtis villoſæ eſt, qua[illegible] no[illegible] c[illegible]pam [illegible] A[illegible] eam vocant. Capitale autem dicit, quo[illegible] dicimus. De hac [illegible]ententia & Iſidor[illegible] di[illegible] Spec[illegible] vel variam ſupellectilem m[illegible]nacho haber[illegible] ius ſtratu[illegible] erit ſtoria, & ſtragulum, pel[illegible]que lana[illegible] napis quoque, & facitergium, geniualeque ad caput [illegible] uillos.

C *Quæ tamen lecta frequenter ab Abbate ſcrutanda ſunt. propter opus peculiare, ne inueniatur. Et ſi cui inuentum fuerit, quod ab A[illegible] ate non acceperit [illegible] graui[illegible] ima diſciplinæ ſubiaceat. Et vt [illegible]c vitium [illegible] culiare radicitus amputetur, dentur ab Abbate omnia, quæ ſunt neceſſaria. id eſt, cuculla. tunica. pedules, caliga, [illegible], cultellus, graphium. acus, mappula, tabula [illegible] vt omnis auferatur neceſſitatis excuſatio*] Hinc & beatus Fructuoſus dicit: Le- ctula ſingulorum [illegible] b[illegible] vel præpoſitus bis in hebdom[illegible]- da reuol[illegible], atque perſcrutetur; vt videant n[illegible] ſuper- fluum. [illegible] ve[illegible] occ[illegible] habe[illegible]t. Subulæ ſanè acus [illegible] diuerſa pro co[illegible]uendis, emendan[illegible] quæ ve- ſtibus ipſis [illegible]uenda ſunt ab Abbate [illegible] & [illegible] ne[illegible]ſſi- tas popoſc[illegible], [illegible]uandi[illegible] que emendandi habean[illegible] [illegible]ul- tat[illegible] Hi[illegible] & Sanctus [illegible]achomius ait: Nemo habeat præ[illegible]a, quæ [illegible] c[illegible]mmune monaſterij lege præce- pta ſunt [illegible] non tunica[illegible] non pall[illegible]um, o[illegible] pellem, non nummum, nec ad caput pu[illegible]uillum [illegible] ept[illegible]his, quæ à Patre monaſterij per præp[illegible]os diuidun- tur.

D *A quo tamen Abbate ſemper conſideretur illa ſententia Actuum Apoſtolorum: quia dabatur ſingulis, prout cuique opus erat. Ita er- [illegible] & Abbas conſideret infirmitates indigentium [illegible] non malam vo- luntatem inuidentium. In [illegible]nibus tamen iudi[illegible] [illegible] tributionem cogitet* [illegible] H[illegible] ait: Ve[illegible] æqualit[illegible] di[illegible] nda[illegible] [illegible], vt [illegible] poſtulit [illegible]

Act. 4. poſt [illegible]ſſec[illegible] pri[illegible] *Erant [illegible] om- nia communia. [illegible] diſtribuebatur vnicuique prout opus erat* V[illegible] [illegible] autem [illegible] indigentia inſpic[illegible] [illegible] & qui non [illegible]aber[illegible] [illegible] [illegible]iant.

CA[illegible]

De [illegible]

M*Enſa Ab[illegible] ne[illegible] in ipſius ſit poteſtate. Seniorum autem vnum [illegible] fratribus dimittendos [illegible]* antiq[illegible] b[illegible] [illegible]cari. [illegible] vili d[illegible] S[illegible] uſtodi[illegible] cum [illegible]

CAPVT [illegible]VIL

De A[illegible]ſic[illegible] Monaſterij

A*[illegible] ſunt in monaſterio, cum omni humilitate [illegible] fa[illegible] arte: ſi [illegible] iuſſerit Ab[illegible] quis [illegible] entia art[illegible] eo quod [illegible] conſer[illegible] Mona[illegible] tal[illegible] arte,* [illegible] C[illegible] ait S[illegible] p[illegible] redd[illegible] n[illegible] tanto ope[illegible] pl[illegible] aut deli[illegible] pr[illegible] præſumat [illegible] eginum mo[illegible] præ nu[illegible] O[illegible] dr[illegible] rab[illegible] a arte [illegible] d tur [illegible] fli[illegible] eſt [illegible] de[illegible]o. [illegible]

[illegible] ex operibus arti[illegible] landum [illegible] per [illegible] tranſigenda [illegible] fra[illegible] inf[illegible] Memorentur A[illegible] & Sa[illegible] in corpore pertulerunt, hanc [illegible] qui [illegible] rebus Monaſterij fecerint [illegible] [illegible] eſt mor[illegible] quam frau[illegible] & S p[illegible] enim [illegible] Hæc. [illegible] tete Hæ [illegible] mam [illegible]

In ipſis autem pretijs, non [illegible] glorificetur Deus. [illegible] Ci[illegible] bus [illegible] ſtr[illegible] po[illegible] ſtib[illegible] [illegible]

F

H

a[illegible] ope[illegible] acti [illegible] *ſtatur [illegible] Auar[illegible] tur p[illegible] uniu[illegible]* e[illegible] non [illegible] una, [illegible] gen[illegible]rat mala.

Pr[illegible] .T[illegible]

A fueris [illegible]
gatione [illegible]
fu[illegible] nec p[illegible] permaneas de [illegible]
Psal. 26. [illegible] di[illegible] opter [illegible] pro[illegible] he[illegible] m [illegible]
requiram [illegible] *vt inhabitem in domo Domini omnibus di[illegible]*
meæ.

Suſcipiendus autem in Oratorio coram omnibus promittat de ſtabilitate ſua, & conuerſione morum ſuorum & obedientia coram Deo, & [illegible] eius, vt ſi aliquando aliter fecerit ab eo ſe damnandum ſciat, quem irridet. [illegible] ron[illegible] autem & [illegible] hoc modo. Ego ille [illegible] ho[illegible] monaſterio [illegible] bus [illegible] mitt[illegible] ſtabilitatem meam, & conuerſ[illegible] m[illegible] orum [illegible] rum & obedientiam [illegible] B[illegible] B[illegible] Deo, & ſanctis [illegible] me [illegible] promitti [illegible] tur ſubijcitur [illegible] rum [illegible] ſt[illegible] q[illegible] Deu[illegible] [illegible] ſt [illegible] volet [illegible] ſe damnandum, quem [illegible] ciat.

B *De qua pro[illegible] ſua [illegible] petitionem ad nomen ſanctorum, quorum reliquiæ [illegible] ſunt & [illegible] prælentis.* [illegible] petitio h[illegible] c tenore dicat [illegible] M[illegible] nacha[illegible] ciuium diligent[illegible] att[illegible] quod petii[illegible] non facil[illegible] eſt int[illegible] diu mihi pul[illegible] ſt[illegible] in quo per pauc[illegible] de[illegible] demora[illegible] dominum progreſſus, in[illegible] Seniore ſunt prædi[illegible] ta, & ſtab[illegible] tis me[illegible] pliciter expectata [illegible] ter ribilis verba aur[illegible] mabar [illegible] ſi præt[illegible] promiſſione n[illegible] gul[illegible] O[illegible] uertens [illegible] pexer[illegible] ap[illegible] cœl[illegible] per qu[illegible] be[illegible] te [illegible] ta tec perint [illegible] talib[illegible] p[illegible] Et qu[illegible] on[illegible] eribu[illegible] po latum [illegible] vtroque ſuum veſtitum [illegible] omnium in perpetuo ſ[illegible] Eg[illegible] autem D[illegible] confortatus exemplo Domino clamans aiebam: *Propter verba labiorum tuo-*
Psal. 16. C *rum ego cuſtodiui vias duras* [illegible] ſ, quia ſi particeps Chri[illegible] ſſionibu[illegible] tuero, & [illegible] onſ[illegible]. His & ſi[illegible] om[illegible] me conſtanter perp[illegible] fi[illegible] noſtram [illegible] nen p[illegible] ter [illegible] m[illegible] te iuſſit in anno p[illegible] ordinem nob[illegible] gere, pa[illegible] tradere [illegible] um proteſtatione [illegible] nentis atque dicentis: Ecce lex ſub qua militare vi[illegible] ſ[illegible] e, ingredere; ſi non potes, liber diſcede. Hi[illegible] o videns ordina[illegible] imum atque moroſum mihi [illegible] atribu[illegible] prætermiſſo [illegible] tam corpori ſociare dignem[illegible] ns dep[illegible] o. Eg[illegible] vero [illegible] tam ſalu[illegible] de[illegible] ſalubriter habita, [illegible] me in om[illegible] ibus [illegible] e, Dom[illegible] o [illegible] te inſti[illegible] [illegible] Fra[illegible] pera[illegible] hu[illegible]

[illegible] qu[illegible] S[illegible] præ-
D [illegible] ſtabilita [illegible]

[illegible] *aut certe* [illegible] *tunc* [illegible]

[illegible] ſ[illegible] *Deum* [illegible]
cum [illegible] *ſerint.*

[illegible] *Domini* [illegible]
tam ex [illegible]
ad [illegible]
[illegible] F
[illegible] Do [illegible]
[illegible] Po [illegible]
[illegible] Al[illegible]
p[illegible] Domino [illegible]
[illegible] A[illegible]
[illegible] hunc [illegible]
[illegible] G
reputetur.

Res, ſi quas habet, aut [illegible] *paup*[illegible] *aut* [illegible] *ter donatione* [illegible]
rum [illegible]
[illegible] fratribus [illegible]
[illegible] ſtibus. Epiſcop[illegible]

Mox ergo in Oratorio exuatur rebus propriis [illegible] H
[illegible] A [illegible]
[illegible] hæc

A *Illa autem veſtimenta, quibus exutus eſt, reponantur in veſtiario conſeruanda; vt, ſi aliquando ſuadente diabolo, conſenſerit vt egrediatur de monaſterio (quod abſit.) tunc exutus rebus monaſterij proijciatur*] Hinc Caſſianus ait: Illa verò, quæ depoſuit veſtimenta, præpoſito tradantur: quæ tamdiu ab eo ſeruentur, dunec profectus conuerſationis eius diuerſis tentationibus ac probationibus euidentius agnoſcatur. Si verò aliqua murmuratio aut inobedientia in eo fuerit deprehenſa, exuatur monaſterij veſtibus, quibus indutus fuerat, & reueſtitus ſuis antiquis, quæ à præpoſito conſeruantur, foras expellatur, quia non eſt fas cum veſtimentis monaſterij, quæ accepit, abcedere. Hinc quidam monachorum magiſter ait: Veſtes verò ſæculares, quas dum mutat exutus fuerit, cum diligentia repoſitæ conſeruentur, tam de laicis, quàm etiam de firmato conuerſo, ne fortè quid non in conuerſis contingat, cum ad ſuos denuò vomitus redire voluerit, & ſeculi elegerit iteratò repedare itinera, & nullis ſcripturarum, vel monitionum poterit vinculis retineri, reddat Chriſtu quod ſuum eſt, id eſt, exutus ſanctis veſtibus, vel habitu ſacto, ſuis quibus venerat veſtitus veſtibus reſimilians ſeculum ad ſuatorem di[illegible] reuertatur, & non Chriſti prædatus habitus polluatur in ſeculu à
B fugaci.

Illam tamen petitionem eius, quam deſuper altare Abbas tulit, non recipiat. ſed in monaſterio reſeruetur.] Ideò illam petitionem iubet reſeruari, vt per eam etiam illo nolente, ſi voluerit Abbas, poſſit eum iterum in monaſterio reducere, ibique ſubiectum tenere. Aut ſi fortè ſe dixerit eſſe non monachum, ab illa petitione victus, in monachatus redigatur ſeruitium.

CAPVT LIX.

De filijs nobilium vel pauperum, qui offeruntur.

SI quis forte de nobilibus offert filium ſuum Deo in monaſterio, ſi ipſe puer minori ætate eſt, parentes eius faciant petitionem, quam
C *ſupradiximus. Et cum oblatione, ipſam petitionem, & manum pueri inuoluant in palla altaris, & ſic eum offerant.*] Hinc Baſilius ait: Oportet tamen infantes voluntate & conſenſu parentum, immò ab ipſis parentibus oblatas ſub teſtimonio plurimorum ſuſcipi, vt omnis occaſio maledicti gratia excludatur hominum peſſimorum. Cum autem fuerint ſuſcepti, ſi fortè propoſitum ſuum tranſgreſſi fuerint, nec videri eos oportet amplius, tanquàm eos, qui in Domino deliquerunt, quod eſt confeſſionis ſuæ pactum, cum profeſſi ſunt. Quod ſi peccauerit inquit, homo in hominem, orabit pro ipſo ad Dominum, ſi autem in Deum peccauerit, quis orabit pro eo? Hinc Iſidorus ait: Quicunque à parentibus proprijs in monaſterio fuerit delegatus, nouerit ſe ibi perpetuò permanſurum. Nam Anna Samuel puerum natum, & abſtractum Deo pietate obtulit, quique & in miniſterio templi, quo à matre fuerat functus, permanſit, & vbi conſtitutus eſt deſeruiuit. Hinc datur intelligi, quia parentes, non alios, quàm patrem aut matrem, qui eum genuerunt, dicit: quia Anna Samuelem, quem genuit,
D ipſa & non alius eum ſeruiturum in templo Domini obtulit.

De rebus autem ſuis, aut in præſenti petitione promittant ſub iureiurando] Sub iureiurando dicit, id eſt, cum iuramento. Omnis enim per ſuperiorem ſuum iurat. Et ideo dicit, ſub iureiurando, quia ſub iuratione, qua iurat, & ſub illo eſt, per quem iurat, ipſe qui iurat.

Quia nunquam per ſe, nunquam per ſuffectam perſonam, nec quolibet modo, ei aliquando aliquid dent, aut tribuant occaſionem habendi] Suffecta perſona dicitur ſuppoſita, vel ſubrogata. Suffectus dicitur in loco alterius ſuppoſitus, quaſi ſuffactus. Vnde & conſulem ſuffectum dicimus eum, qui pro alio ſubſtituitur.

Vel certe ſi hoc facere noluerint, & aliquid offerre voluerint in eleemoſynam monaſterio pro mercede ſua, faciant ex rebus, quas dare volunt monaſterio, donationem, reſeruato ſibi (ſi ita voluerint) vſufructu.] Vſumfructum dicit, quod nos dicimus
E vſumfructuarium, id eſt, illas res donent monaſterio per teſtamentum ſibi vſufructuario reſeruato, de quibus rebus ſoluant omni anno ſibi indictum cenſum.

Atque ita omnia obſtruantur] Id eſt, omnis occaſio claudatur, obturetur, & abnegetur, vnde puer vlterius non periclitetur. Nefas eſt enim, vt qui decipulam huius ſeculi intendit euadere, reſeruet, vnde eum infeſtatio diaboli, valeat irretire.

Vt nulla ſuſpicio remaneat puero, per quam deceptus perire poſſit (quod abſit.) quod experimento didicimus] Viderat enim ille tali occaſione de monaſterio iuuenes foras exire, & pro rebus terrenis ſeruitium Dei relinquere, ſeculumque diligere, & ideo ait, experimento didicimus. Quod & ſi tunc raro fiebat, nunc verò factum nos frequentiſſimè eſſe cognoſcimus. De hoc enim capitulo quidam monachorum magiſter ait: Cum alicuius nobilis filius propter Dei ſeruitium in monaſterium voluerit conuolare, non priùs ſuſcipiatur, niſi, vt ſuperius diximus,
F omnem à ſe obedientiam promiſerit adimplendam. Deinde conueniant & parentes, vt & eorum quale ſit votum, agnoſcant de eo. Quod ſi magis fuerint conſentientes eius votis parentes, conuocatis eis ab Abbate in monaſterium votum filij conuertentis exquirant ab eis, vt ab ipſis potius videatur deuoueri, vel offerri, qui eum genuerunt. Cum ergo magis reſponderint parentes gratanter, ſe velle adimplere quæ cupit: Tunc dicat & Abbas: Ita enim nos conſiderantes, O parentes, iuſtè vobis ſecundum Deum pro veſtris filijs ſuademus, vt ſi filium veſtrum dignè Deo cupitis offerre, à ſeculo eum prius exuite. Quod ſi aliquid apud nos eis Deo temperaſſerit conſeruandum, habebit aliquando titillationem diabolici deſiderij, ſicut canis delectatur ad ſuum redire vomitum, & poſita manus ſuper aratrum reſpici[illegible] retrò, iam non ſit aptus regno cœlorum. Relicto quandoque monaſterio ſecurus de portione ſua, & ſeruata a vobis cupiens in ſecularem domum veſtram reuerti, fratribus ſuis volens eſſe cohæres, in ſuarum redire incipiat ſponſus, &
G Dominus ſacularium, & priſtinis reſtitutus delicijs & pompis non aliod deſideraturus quàm nuptias. Ergo, ſicut ſuperius diximus, ſi dignè eum vultis Deo offerre, de portione eius tres fiant æqualiter partes. Vna diſtributa Abbatis manibus pauperibus, vel indigentibus erogetur. Aliam vobis, vel fratribus ſuis pergens ille ad cunitatum ſanctorum exagilatio munus titulo derelinquant. Tertiam vero partem, viatici ſui vtilitatem deferat ſecum monaſterij ſanctorum vſibus profuturam. Quod ſi vtraque vobis graues ſunt voces, vt nec Deum audiatis pauperibus erogando, & filij animam redimendo, nec noſtrum conſilium partibus diuidendo, & auferendo ab eo ſecularem ſubſtantiam, vel nudum & ſolum filium Deo largiamini. Ita vt iureiurando per ſacroſancta Euangelia promittatis, & vlteriùs eum de veſtra patrimonij ſubſtantia nihil habere, vt ſimiter iam perſeuerans in Domino, ſciat ſe de ſeculo nihil ſperare, cum ſe à vobis, & ab eo videat alienum. Tantum eſt, vt nihil habeat de ſeculo, quod viuus vobis aut mortuus de veſtris facultatibus iam ſperaret. Quia qui ſemel crucifixus eſt mundus, denuò ab eo delectari non debent. Sequitur;

H *Similiter autem & pauperiores faciant. Qui verò ex toto nihil habent, ſimpliciter petitionem faciant, & cum oblatione offerant filium ſuum coram teſtibus*] Quæ traditio filiorum ſiue nobilium, ſiue ignobilium, ſiue diuitum, ſiue ſit pauperum cum agatur, hoc tenore dici inſinuetur. Dum legaliter ſancitum, antiquituſque teneatur, & tantum cum oblationibus Domino parentes ſuos tradere filios in templo Domini Domino feliciter ſeruituros, proculdubio hoc de noſtris filijs faciendum nobis ſalubriter præbetur exemplum. Æquum etenim eſt iudicium Creatori noſtro de nobis reddere fructum. Idcircò hunc filium noſtrum nomine illo cum oblatione in manu atque petitione altaris palla omnia inuoluta ad nomen ſanctorum, quorũ hic reliquiæ continentur, & Abbatis præſentia, trado coram teſtibus regulariter permanſurum, ita vt ab hac die iam nõ liceat illi collum de ſub regulæ excutere iugo, ſed magis

eiuſdem

A eiuſdem regulæ fideliter ſe cognoſcat inſtituta ſeruare, & Domino cum cæteris gratanti animo militare. Et vt hæc noſtra traditio inconuulſa permaneat, promitto cum iureiurando coram Domino & angelis eius, quia nunquam per me, nunquam per ſuffectam perſonam, nec quolibet modo per rerum mearum facultates aliquando egrediendi ei de monaſterio tribuo occaſiones, & vt hęc petitio firma permaneat, manu mea eam firmam & teſtibus tradidi roborandam.

CAPVT LX.

De Sacerdotibus qui voluerint in Monaſterio habitare.

SI quis de ordine Sacerdotum in Monaſterio ſe ſuſcipi rogauerit, non quidem ei citius aſſentiatur.] Ideo dicit: non ei citius aſſentiatur, vt eius inquirendo conſtantia approbetur, & in

B pulſando perſeuerantia cognoſcatur, quia ſcriptũ eſt: *Quærite & inuenietis, pulſate & aperietur vobis.* Vel certè ideò, vt

Matth. 7. Luc. 11. probetur, vtrum Spiritu ſancto afflatus, aut alio veniat ſpiritu commotus, atque tentatus.

Tamen ſi omnino perſtiterit in hac petitione, ſciat ſe omnem regulæ diſciplinam ſeruaturum.] Regulæ diſciplinam dicit, regularem in omnibus doctrinam, & eruditionis ſanctæ præcepta. Diſciplina enim à diſcendo nomen accepit. Quicquid enim in ſchola regulari ſanctè diſcitur, non incongruè diſciplina vocatur. Eruditio enim regularis diſciplinæ in præceptis eiuſdem regulæ cuſtodiendis, & in caſtigationibus, & increpationibus, & in varijs iudicijs conſtat. In quibus qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.

Matt. 26. *Nec aliquid ei relaxabitur, vt ſit ſicut ſcriptum eſt: Amice ad quid veniſti?*] Tradere enim Iudas venerat Dominum, & excuſationis cauſa falſum illi porrigebat oſculum. Qui

Matt. 26. Dominus ait: *Amice ad quid veniſti?* Sub hoc age, veniſti enim me tradere, non oſculari. Dimitte ergo oſculum fal-

C ſum dare, & feſtina magiſtrum & Dominum tuum tradere. Hoc enim modo dicendum eſt ſacerdotibus, & omnibus in regulari vita degentibus, qui eius in omnibus obedire non curant præceptis. Dicatur enim: Amice ad quid veniſti? hoc age; veniſti enim obedire, non imperare. Operari, non otiari. Operibus exercen, non fabulis vacare. Humiliare non ſuperbire. Ergo amice ad quid veniſti? hoc age. Regularia veniſti obſeruare præcepta, in quantum vales Domino adiuuante, obſerua illa, vt iuſtificeris illa obſeruando, non periclitcris ea contemnendo.

Concedatur ei tamen poſt Abbatem ſtare, & benedicere, aut Miſſas tenere. ſi tamen iuſſerit ei Abbas, ſin alias, nullatenus aliqua præſumat, ſciens ſe diſciplinæ regulari ſubditum, & magis humilitatis exempla omnibus det.] Sacerdos qui benè in ſeculo cuſtoditus ob amorem Dei, morumque ſuorum honeſtatem, vitæque regularis temperamentum venit ad monaſterium, & vt quietus ibi Domino ſeruiat, & amplius ampliuſque in virtutibus creſcat, & vt pater monachorum in monaſterio viuit, & ſanctitatis exemplum oſtendens in virtutibus ſanctis cæteris præcellit. Huic ritè concedatur

D & poſt Abbatem ſtare, & benedicere, & Miſſas tenere. Et hoc ipſum non ſua temeritate, ſed iuſſus, & ordinante debet agere Abbate. Qui verò peccati pondere preſſus in conſpectu Dei à ſacerdotali eſt honore depoſitus, & vt ſaluetur, clauſtra petit monaſterij, vt ibi pœnitentiæ ſubactus viuat ſemper humiliatus, non ei talis eſt locus quærendus, ſed ſui ordinis humiliter loco debet eſſe contentus.

Si forte ordinationis aut alicuius rei cauſa fuerit in Monaſterio, illum locum attendat, quando ingreſſus eſt Monaſterium, non illum, qui ei pro reuerentia Sacerdotij conceſſus eſt.] Quod dicit: ſi fortè ordinationis. aut quia ſacerdos eſt ordinatus, aut quia ordinationis miniſterium, id eſt, aut aliquid ordinaret, poteſtatem accepit ab Abbate, in monaſterio, aut alicuius rei cauſa, ſubauditur fuerit exaltatus in monaſterio, illum locum attendat, &c. De hoc capitulo & quidam monachorum magiſter ait. Sacerdotes ſi hoc elegerint, vt

E pro amore Dei, vel propter diſciplinam, vel menſuram ſanctæ vitæ monaſterijs habitent, in ſolo nomine patres monaſterij nuncupentur, & nihil aliud eis in monaſterijs liceat, niſi orationes colligere, complere, & ſignare. Aliud verò nihil aut præſumant, aut eis liceat, niſi aliquid ordinationis, aut dominationis aut diſpenſationis vindicent, ſed omnem formam licentiæ, vel ordinandæ dominationis monaſterij Abbas, qui ſuper gregem vniuerſum eſt ordinatus, cum Regula iudicet, vel defendat. Nam ſolo honoris nomine ideo ſtatuimus eos patres monaſterij appellari propter ſacrationem ſacerdotij, aut ordinationem. Nam ipſi Sacerdotes, ſi victum aut veſtitum, aut calceamentum monaſterij, vti magis quotidiè eligunt, & operari communiter ſecundùm præceptum Apoſtolicum, memores Spiritus ſancti, Apoſtolis formam oſtendentis de ſe, & dicentis: *Non gratis panem noſtrum manducauimus.* Et iterum dicit: *Laborauimus manibus noſtris, ne quem veſtrum grauaremus.* Et item ipſe dicit: *Qui non laborat nec manducet.* Ergo quod ſi duriſſimè otioſi labore manuum ſuarum quęrere victum noluerint, cum reuerentia per multorum religioſorum teſtimonia commenti ab Abbate Eccleſijs reuertantur. Si verò (. Quod abſit.) non pacificè, ſed magis per ſcandalum exire voluerint, tenti & exuti rebus monaſterij clauſa regia excludantur, quia magis ipſi agere debent, quod alijs prædicant. 2. Theſ. 3. 1. Cor. 4. 2. Theſ. 3.

F

Clericorum autem ſi quis eodem deſiderio Monaſterio ſociari voluerit, loco mediocri collocetur. Et ipſe tamen ſi promittit de obſeruatione Regulæ, vel propria ſtabilitate.] Et hic illos clericos mediocri iubet collocari loco, qui non peccati pondere preſſi, ſed amore Dei, & regularis vitæ deſiderio fratribus ſe ſociari voluerint in monaſterio. Cæteri verò, vt iam ſuperiùs eſt de Sacerdotibus dictum, ordinis ſui vnuſquiſque humiliter contentus ſit loco.

CAPVT LXI.

G

De Monachis peregrinis, qualiter ſuſcipiantur.

SI quis Monachus peregrinus de longinquis prouincijs ſuperuenerit, ſi pro Hoſpite voluerit habitare in Monaſterio, & contentus fuerit conſuetudine loci, quam inuenerit, & non fortè ſuperfluitate ſua perturbat Monaſterium, ſed ſimpliciter contentus eſt, quod inuenerit, ſuſcipiatur quanto tempore cupit.] Contentus dicit, in cibo, in potu, & veſtimento, ſiue in laboribus, vel in aliarum rerum monaſterij conſuetudinibus. Si verò in his omnibus ſuperfluitate ſua, id eſt, quærendo, vel reprehendendo ſuperfluè non conturbat monaſterium, recipiatur quanto tempore cupit. Hinc Baſilius dicit: Concedi quidem ei conuenit ingreſſum propter incertos exitus rerum. Interdum enim poteſt fieri, vt per tempus proficiat, & delectetur ſanctitate vitæ, & permaneat captus, ſicut & frequenter factum ſcimus. Oportet tamen circa eum cautius agi, & diligentius, vt ſiue in veritate permaneat vel proficiat, ſiue inſtitutionum noſtrarum libertas exploratur, probabilis inueniatur & pura. Ita namque & nos Deo placebimus,

H & ille proficiet, ſi verax eſt, aut, ſi ſimulator eſt, erubeſcet.

Si qua tamen rationabiliter, & cum humilitate charitatis reprehendit aut oſtendit, tractet Abbas prudenter, ne forte eum propter hoc ipſum Dominus direxerit.] Quod dicit. ſi quid cum humilitate charitatis reprehendit: de ſeruitio Dei, & obſeruationibus Regulæ, & cuſtodiendis præceptis Domini dicit. De quibus omnibus, ſi cum charitate aliquid emendauerit hoſpes, aut emendare miſerit, libenter audiatur, & quæ emendanda ſunt citius emendentur, quia operante Domino alius frequenter per alium emendatur.

Si verò poſtea voluerit ſtabilitatem ſuam firmare non renuatur talis voluntas, & maximè, quia tempore hoſpitalitatis potuit eius vita dignoſci. Quomodo firmet ſtabilitatẽ ſuã, ſiue in corde tantu, ſiue in corde ſimul & verbo, hic apertè non dicitur,

A ſed [illegible] ille nouitius prius [illegible] de [illegible] ſtabilitate coram [illegible] vt [illegible] fecerit, [illegible] quia [illegible] non [illegible] ha[illegible]. Fiunt etiam [illegible] & verbo coram Deo & Sanctis [illegible], ne [illegible] reatur ipſe damnationem [illegible], & illicita vagatione.

Quod ſi ſuperfluus, aut vitioſus inuentus fuerit tempore hoſpitalitatis, non ſolum non [illegible] corpori Monaſterij, verumetiam dicatur ei honeſtè vt diſcedat: ne eius miſeria etiam alij vitientur.] Superfluus dicitur, vt ſuperius [illegible] cibo & potu, [illegible] cæteris regulæ obſeruationibus. Vitioſus verò dicitur vitio [illegible], & [illegible] in vitij [illegible] lapſus. Qui enim amat vitium [illegible], & miſer ab illo factus conuenienter vitioſus vocatur. Vnde & hic ſequitur: Ne eius miſeria alij vitientur. Miſera enim dicitur vitioſi, & [illegible] vita. Quæ ideo vocatur miſeria, quia miſeros [illegible] diligentes ſe, ſicut ſcriptum eſt: *Peccata nos miſeros fecerunt.*

Prov. 14

B *Quod ſi non fuerit talis, qui mereatur proijci, non ſolum ſi petierit ſuſcipiatur congregationi ſociandus, verumetiam ſuadeatur vt ſtet: vt eius exemplo alij erudiantur: Et quia in omni loco vni Domino ſeruitur & vni Regi militatur.*] Mali enim proijciendi ſunt & expellendi, ne ſocietate eorum [illegible] mentur alij. Boni vero ſuſcipiendi, tenendi ſunt, atque trahendi, vt ſocietate illorum meliorentur alij. Illi verò proijciendi, vt eorum caueantur vitia. Iſti tenendi, vt ab alijs iſtorum imitetur ſancta & honeſta vita. Suaſio verò boni, & tenendi hoſpitis iſta erit, Dicatur ei. Sta ſi ater nobiſcum immobilis in hoc monaſterio, vt bono tuo alij erudiantur exemplo. Non enim opus eſt in aliquo quærere loco, qui vbique eſt ſemper totus. Ipſi enim Domino & nos in hoc loco ſeruimus, & ipſi Regi militamus. Vnus enim eſt Dominus in omni loco, cui à ſeruis ſuis quotidie ſeruitur. Et vnus Rex Regum, cui à militibus ſuis ſemper in omni loco militatur. Et ideo non eſt tibi opus alium quærere locum, vbi melius ſeruias Domino, quia hic benè laborando, Dominoque ſeruiendo cœlorum poteris conquirere regnum.

C *Quem etiam ſi talem eſſe perſpexerit Abbas, liceat eum in ſuperiore aliquantulum conſtituere loco*] Quem ſi talem perſpexerit dicit, id eſt, talem, qui mereatur in ſuperiori loco conſtitui. Vitam enim ſanctam atque probatam exaltari oportet in monaſterio, non nobilem perſonam. Non ſecundùm generoſitatem parentum, vel veſtimentorum cultum, ſed ſecundum vitæ meritum honorandus eſt Dei ſeruus.

Non ſolum autem monachum, ſed etiam de ſupradictis gradibus Sacerdotum vel Clericorum ſtabilire poteſt Abbas in maiori, quam ingrediuntur, loco, ſi eorum talem perſpexerit eſſe vitam.] Nec iſti ideo ſunt exaltandi, quia ſunt ſacerdotes, vel clerici ordinati, ſed quia ſunt vitæ merito probati, & in conuerſatione ſancta cæteris ſanctiores inuenti. Et ideò non eos temeritas Abbatis, ſed exaltat ſanctitas actionis.

D *Caueat autem Abbas, ne aliquando de alio noto Monaſterio Monachum ad habitandum ſuſcipiat, ſine conſenſu Abbatis eius, aut literis commendatitijs: quia ſcriptum eſt: Quod tibi non vis fieri alteri non feceris*] Hinc Patres antiqui dixerunt: Non licebit de alio monaſterio ſine voluntate eius, qui præeſt, patris fratres recipere, non ſolum recipere, ſed nec videre oportet, dicente Apoſtolo: Quia qui primam fidem irritam fecit, eſt infideli deterior. Quod ſi præceptus fuerit ab eo, qui præeſt, Patre, vt in aliud monaſterium ingrediatur, commendetur ab eo ei, qui præeſt, vbi eſſe deſiderat, & ſic ſuſcipiatur. Hic verò Monachus quantos fratres in alio monaſterio inuenerit, tantos ſe nouerit habere priores. Sed nec attendendum, quid fuit antea, ſed probandum, qualis eſſe cœperit. Suſceptus verò ſi habere videtur aliquid, ſiue in rebus ſiue in codicibus, vltra ei poſſidere non licebit, vt poſſit eſſe perfectus, qui alibi non potuit [illegible]. Hinc beatus Ferreolus ait: Monachum omnino ſiue clericum alterius loci, vel monaſterij recipi [illegible] qualibet cauſa nolumus, in-

ſerdotis [illegible] pro [illegible] ha[illegible] ſemel ab ſurgente indu[illegible]. Dicit enim Scriptura: *Quicquid tibi non vis fieri, alij ne feceris.*

Matt. 7.

CAPVT LXII.

De Sacerdotibus Monaſterij.

SI quis Abbas ſibi Presbyterum, vel Diaconum ordinari petierit, de ſuis eligat, qui dignus ſit Sacerdotio fungi.] Conſideratione omnium ſuorum debet Abbas cognoſcere monachorum, & tunc quem ex omnibus elegerit eſſe dignum, ordinari ſibi iubeat Diaconum, vel Presbyterum, eligens in eis regularis vitæ meritum, & ſapientiæ intellectum.

F *Ordinatus autem caueat elationem aut ſuperbiam. Nec quicquam præſumat, niſi quod ei ab Abbate præcipitur, ſciens ſe multo magis diſciplinæ regulari ſubditum. Nec occaſione Sacerdotij obliuiſcatur regulæ obedientiam, & diſciplinam, ſed magis ac magis in Deum proficiat*] Scriptum eſt enim: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam.* Caueat ergo monachus neceſſe eſt elationis iactantiam, & omnium vitiorum matrem ſuperbiam, quæ ſicut origo eſt omnium criminum, ita ruina eſt cunctarum virtutum. Nam ideo ſuperbia omni vitio deterior, quia à ſummis perſonis atque primatibus aſſumitur, & de operibus iuſtitiæ, atque virtutibus exoritur. Rectè ergo initium omnis peccati ſuperbia eſt; quia niſi præceſſerit inobedientia, tranſgreſſionis non ſequitur culpa.

Eccl. 3.

Locum vero illum ſemper attendat, quo ingreſſus eſt Monaſterium, præter officium altaris. Id eſt, humilitatem ſemper tenens, locum ſuum in omnibus regulariter obſeruans cuſtodiat, & ſic accedat ad pacem, ad communionem, ad pſalmum imponendum, in choro ſtandum, & in omnibus omninò locis, præter officium altaris, id eſt, niſi quando altario miniſtrat. Altario enim aſſiſtens primus ſtat, ſacrificat, & primus pro omnibus orat, etiamſi vltimus inueniatur in ordine. Et ideo nec locus ibi cuſtodiendus eſt, nec ordo tenendus.

G *Etſi forte electio Congregationis, & voluntas Abbatis pro vitæ merito eum promouere voluerit*] Promoueri dicitur honorari vel exaltari, & ab humiliori loco in ſuperiori ſublimari. Dignum eſt enim apud homines ſublimari, qui fretus amore Dei conſentit præ cæteris humiliari. Monachus enim, qui cautela & moderatione, pudicitia, fide, humilitate, charitate, obedientia, & omni puritatis ſinceritate præ cæteris ornatur, oportet vt præ cæteris honoretur.

Qui tamen regulam à Decanis, vel Præpoſitis conſtitutam ſibi ſeruandam ſciat: quod ſi aliter præſumpſerit, non vt Sacerdos, ſed vt rebellio iudicetur. Si enim regulam ſibi conſtitutam bene ſeruauerit, & dignitate & nomine Sacerdotis honorificabitur. Si autem non ſeruabitur, nec Sacerdos nec etiam monachus, ſed rebellio vocabitur, quia pactum, quod prius voluntariè & pacificè promiſit, poſteà ſuperbus & contumax irritum fecit. Rebellio enim dicitur, qui poſt pacem factam rurſus reiterat bellum.

H *Et ſæpe admonitus ſi non correxerit, etiam Epiſcopus adhibeatur in teſtimonium. Quod ſi nec ſic emendauerit, clareſcentibus culpis proijciatur de Monaſterio: ſi tamen talis fuerit eius contumacia, vt ſubdi, aut obedire Regulæ nolit.*] Si enim tam perverſus extiterit, vt nec amore CHRISTI, nec pro reverentia emendare velit Epiſcopi, omnibus notum factum vicinis proijciatur à monaſterio clareſcentibus culpis.

CAPVT LXIII.

De ordine congregationis.

ORdines ſuos in Monaſterio ita conſeruent, vt conuerſionis tempus, & vitæ meritum diſcernit, vtq; Abbas conſtituerit] Hinc

beatus

A beatus Fructuoſus ait: Qui prior in Monaſterio conuerſus fuerit, primus ambulet, primus ſedeat, primus Eulogiá accipiat, primus communicet in Eccleſia, prius loquatur, cum interrogantur fratres pro aliqua quæſtione prior pſalmum dicat, in choro primus conſiſtat, hebdomadam prior faciat, manum in menſam primus extendat. Nec ætas ſola inter fratres requirenda, ſed conuerſio eſt, & laboris, ſtudijque propoſitum. Vnde & hæc diſcretio Senioris eſt præſtolanda, vt quem quomodo erga Dei amorem cultumq; feruentem viderit, ſic honoret. Non enim generis dignitas, aut rerum opulentia, quam quiſque habuit in ſæculo, vel ætatis grandæuitas exquirenda, ſed vitæ rectitudo & ardentiſſimæ fidei merita debent eſſe penſanda: Ille enim potior, qui Deo proximior quoq; iudicandus eſt.

Qui Abbas non conturbet gregem ſibi commiſſum.] Quomodo conturbat Abbas gregem ſibi commiſſum ſequentia declarant, cum dicitur;

Nec quaſi libera vtens poteſtate, iniuſte diſponat aliquid.] Iniuſtè ergo aliquid diſponendo

B conturbat Abbas gregem ſibi commiſſum. Pro qua re & illum facit eſſe peiorem, & ſibi pro iniuſta diſpoſitione multiplicat cumulum damnationis. Vnde & ſequitur:

Sed cogitet ſemper, quia de omnibus iudicijs & operibus ſuis redditurus eſt Deo rationem.] Alij autem homines de ſuis tantùm operibus Domino rationem in iudicio ſunt reddituri; Abbates verò, & omnes qui præſunt alijs, non ſolùm de prauis operibus ſuis, ſed & de iniuſtis iudicijs rationem reddituri ſunt Domino, cùm venerint cum illo in ſupremo iudicio. Valde enim debet Abbas timere, qui pro cogitationibus ſuis, & operibus, pariterque iudicijs Domino debet reddere rationem. Diligenter autem & illud debet attendere, quod Dominus ait: *In quo iudicio iudicaueritis iudicabimini.* Et, *In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis.* Sed & illud terribiliter debet expaueſcere, quod ſcriptum eſt: *Iudicium duriſſimum in his, qui præſunt, fiet: potentes autem potenter tormenta patientur.*

Ergo ſecundum ordines, quos conſtituerit, vel quos habuerint ipſi

C *fratres, ſic accedant ad pacem, ad communionem, ad pſalmum imponendum, in choro ſtandum. Et in omnibus omnino locis ætas non diſcernatur in ordine, nec præiudicet. quia Samuel & Daniel pueri, presbyteros iudicauerunt.*] Hinc Iſidorus dicit: Quicunq; autem monaſterium primus ingreditur, primus ſedeat, primus ambulat, primus pſalmum dicit, primus in menſam extendit manum, prior in Eccleſia communicat, nec ætas inter eos quæritur, ſed profeſſio. Quod dicit: Samuel & Daniel pueri presbyteros iudicauerunt: de Heli, & de illis, qui Suſannam opprimere voluerunt intelligitur. Samuel presbyteros iudicauit, quando filios Heli peccare vidit, & eos in ore de ſuo præuaricatores iudicauit, & condemnauit. Heli autem, quia eos diſtricta animaduerſione non repreſſit, & ab iniquitate compeſcuit, ſimiliter reprehendit, & iudicauit. Daniel quoque tunc presbyteros iudicauit, quando illos iniquæ cogitatione plenos, qui Suſannam voluerunt falſo teſtimonio condemnare, reprehendit, damnauit, & angelico eos gladio trucidandos eſſe prædixit.

Matt 7.
Luc. 6.
Sap 6.
1 Reg. 7.
Dan. 13.

Ergo exceptis his, quos, vt diximus, altiori conſilio Abbas prætulerit, vel degradauerit certis ex cauſis, reliqui omnes vt conuertuntur,

D *ita ſint, vt verbi gratia, qui ſecunda hora diei venerit in Monaſterium, iuniorem ſe nouerit illius eſſe, qui prima hora venerit diei, cuiuſlibet ætatis, aut dignitatis ſit.*] Hinc alibi ſcriptum eſt: Abbati verò ſtudendum eſt, vt ſicut ordinem, ſicut conuerſi in monaſterio fuerint, ita in ſuo ordine conſtituantur, præter ſi vberis conuerſatio vel gloria meruerit, vt tam in antea promoueatur, vel ſi grauis culpa exegerit, vt retrò regradetur.

Pueri verò per omnia ab omnibus diſciplina teneantur.] Quanto enim fragiliorem in delinquendo videt Abbas ætatem, tantum debet magis mittere in cuſtodiendo certamen.

Iuniores igitur, priores ſuos honorent.] Non hic honor exigitur rerum, ſed reuerentia expetitur verborum & morum.

Priores, iuniores ſuos diligant.] Dominus enim Iesvs Christvs, qui eſt primogenitus in multis fratribus, dilexit iuniores ſuos Apoſtolos, exemplum dans illis, & dicens: *Hoc mandatum do vobis vt inuicem vos diligatis, ſicut & ego dilexi vos.*

In ipſa autem appellatione nominum, nulli liceat alium puro nomine appellare, ſed priores, iuniores ſuos fratres nominent. Iuniores autem, priores ſuos Nonnos vocent, quod intelligitur paterna reuerentia. Sicut tunc apud illos paterna habeatur reuerentia, vt priores vocarentur Nonni: Ita nunc apud nos exiſtunt hodie, vt ipſa paterna reuerentia priores noſtri a nobis vocentur Donni; ſiue enim Nonni priores noſtri, ſiue vocentur Donni; ſiue iuniores vocentur fratres, omnia benè congruunt. Tantum eſt, vt nullus fratrum puro vocetur nomine. Ioan.

Abbas autem, quia vices Chriſti agere creditur, Dominus, & Abbas vocetur: non ſua aſſumptione, ſed honore & amore Chriſti. Ipſe autem cogitet, & ſic ſe exhibeat, vt dignus ſit tali honore.] Ne tandum quia non dixit, Abbas, quia cunctis præeſt, cunctis præcellit, & ſuper omnes eſt, ideo Donnus vocetur, & Abbas, ſed ait, quia vices Chriſti agere creditur Dominus, & Abbas vocetur. Ergo Abbas, qui rectè vices Christi inter fratres non agit, hoc nomine indignus recipit & aſſumit. Vnde & ſequitur: Non ſua aſſumptione, ſed honore & amore Chriſti. Debet enim moribus, lingua, mente & vita, & in omnibus omninò præceptis Domini, viuere ſine querela, dicens Domino veraciter: A iudicijs tuis non declinaui. Et ſic ob honorem, & amorem Chriſti hoc nomine fungi. Prius rectè debet Chriſti agere vicem, & ſic eiuſdem ſacroſanctum ſuſcipere nomen. Ne ſi fortè indignus, aut temerè illud voluerit aſſumere, magis ſibi condemnationem, quàm iuſtificationem aſſumat. Quod autem dicit: Ipſe autem cogitet, & ſic ſe exhibeat, vt dignus ſit tali honore ſubauditur de ſalute ſua, & timeat, ſi prauè vixerit, tali nomine condemnari. Si autem rectè vixerit, gaudeat tali nomine iuſtificari.

Vbicunque autem ſibi obuiant fratres, iunior à Priore benedictionem petat. Tranſeunte maiore, minor ſurgat, & det ei locum ſedendi. Nec præſumat minor conſedere, niſi ei præcipiat Senior ſuus, vt fiat quod ſcriptum eſt: Honore inuicem præuenientes.] Hinc & Regula patet monachorum ait: Quando ſibi fratres mutuatim in via, vel in quocunque loco occurrerint, cum omni humilitate ab inuicem flectentes benedictionem rogent. Et ſi ex eis vnus ſenior fuerit, prius iunior benedictionem poſtulet, nunc demum ſenior proſequatur. In conſeſſu vero fratrum, ſi alius ſuperuenerit, qui iuniores ſunt ordine aſſurgant, & ſeniori locum præbeant. Iuniores verò ſenioribus nullatenus ſuperbiendo contradicant, ſed cum omni humilitate, vel interrogati vel correpti reſpondeant. Si labentem in quodlibet delictum iunior ſeniorem aſpexerit, non exprobrando, ſed magis dolendo ad corrigendum Abbati, vel Præpoſito dirigat. Similiter ſenior iuniori faciat. Rom

Pueri, paruuli, vel adoleſcentes in oratorio vel ad menſas, cum diſciplina ordines ſuos conſequantur.] Conſequantur dicit, id eſt, accipiant, & cum diſciplina, & honeſtate, caſtoque timore ordines ſuos cuſtodiant, & ordinati vbicunque fuerint, ambulent, ſtent, atque ſedeant. Vnde & ſequitur:

Foris autem vbi, vel vbi cuſtodiā habeant, & diſciplinam, vſq; dum ad intelligibilem ætatem perueniant. Sicut iam ſuprà ſcriptum eſt: Quanto magis viderit Abbas fragiliorem ætatem ad peccandum, tanto amplius maiorem illi mittat cuſtodiam ad ſaluandum.

CAPVT LXIV.

De ordinando Abbate.

IN Abbatis ordinatione illa ſemper conſideretur ratio, vt hic conſtituatur, quem ſibi omnis concors congregatio ſecundum timorem Dei, ſiue etiam pars quamuis parua congregationis, ſaniore conſilio elegerit. Vita autem merito, & ſapientia doctrinæ eligatur, qui ordinandus eſt, etiamſi vltimus fuerit in ordine congregationis.] Hinc beatus Fructuoſus ait: Abbas autem in proprijs ſemper cœnobijs ex monachis eligatur, vir ſanctus, diſcretus, grauis, caſtus, charitatis, humilitatis, manſuetus, doctus, qui experimentatus eſt documentis, omnibus præfatis rebus

A *[illegible] plus amari, quam [illegible]*
[illegible] bditis opus [illegible] quam [illegible]
[illegible] amor [illegible] am [illegible]
tear. Vt de [illegible] ur

Non ſit [illegible] ulentus & anxius. T[illegible]
motio[illegible] tat [illegible] ceſt [illegible] A [illegible]
vero dicitur [illegible] diax [illegible] nxi ate [illegible]

Non ſit nimius & o[illegible] [illegible]
d[illegible] us, v[illegible] c un [illegible] naſte [illegible] nus [illegible]
[illegible] or Ol[illegible] iatus v[illegible] citur [illegible] p [illegible]
pe[illegible] inax & [illegible] uratus.

Non ze[illegible] typus, & nimis ſuſpicioſus: quia nunquam requie[illegible]
Zelotypus [illegible] o [illegible] d [illegible] p [illegible]
[illegible] po[illegible] p[illegible] etus. Quietam [illegible], q[illegible] h[illegible]
te[illegible] picatur, & [illegible], quæ [illegible] n [illegible]
bi [illegible] pertinet [illegible] t, & ideo ip[illegible] us e us unquam [illegible]
quie[illegible] cit.

In ipſis imper[illegible] pronidus & c[illegible] eratus [illegible] ſiue [illegible] Deum, ſiue ſecundum ſeculum ſit. Opera quæ in[illegible] diſcernat & temperet. Oper[illegible] ndum [illegible] hæ[illegible]
B [illegible] ia, bſtinentia, & [illegible]
ſu[illegible] pera, [illegible]
[illegible]

Gen. 33.

[illegible]

C [illegible]

D [illegible]

CAPVT [illegible]

De Præpoſito Monaſterij

S*Æpe quidem contin[illegible]* [illegible] *[illegible] rauia in monaſt[illegible]* [illegible]

[illegible]

A [illegible] p[illegible] lætas fuerit, aut increpatione, aut fla ge[illegible].

F[illegible] per Decanos ordinetur, vt antea diſpoſuimus [illegible] unius [illegible] ſuper [illegible]. [illegible] modo & Abb[illegible] & Præpoſit[illegible] ſimul, [illegible] occ[illegible] [illegible] qu[illegible] [illegible] or din[illegible] lab[illegible] rare n[illegible] ceſſet. N[illegible] tur [illegible] regul[illegible] [illegible] ſip[illegible] d[illegible], ed [illegible] ponuntur la[illegible]. quo ge[illegible] pergant [illegible] preſſi.

Qu[illegible] aut locus expetit, aut [illegible] rogatio petierit, rationabiliter cum humilitate, [illegible] expetiuerit, quemcunque elegerit Abbas [illegible] conſilio fratrum timentium Deum, ordinet ipſe ſibi præpoſitum. [illegible] Præpoſitus illa agat cum reuerentia, quæ ab Abbate ſuo ei in[illegible] fuerint, nihil contra Abbatis voluntatem, aut ordinationem faciens: quia quanto prælatus eſt cæteris, tanto eum oportet [illegible] ſeruare præcepta Regulæ. [illegible] hunc Præpoſitum, ſicut & Abb[illegible] [illegible] bas beatu[illegible] Bened[illegible] tus di[illegible]gen[illegible] [illegible] qu[illegible] [illegible] tate. [illegible] ſuperbia, vel ne [illegible] aliqua [illegible] [illegible] quæ in re[illegible] [illegible] inemur [illegible] omnibus [illegible] ordinationibus, quas re[illegible] [illegible] net, [illegible] bit. Vnde & [illegible] capite ſequitur;

Qui Præpoſitus ſi repertus fuerit vitioſus, aut elatione deceptus [illegible], aut contemptor [illegible] Regulæ [illegible] comprobatus, admoneatur [illegible] vſque quater: ſi non emendauerit, adhibeatur ei correctio diſciplinæ regularis. Qu[illegible] neque ſic correxerit, tunc deiiciatur ordine Præpoſituræ, & alius, qui dignus [illegible] co[illegible] ſubrogetur. Quod ſi & poſtea in congregatione quietus, & obediens non fuerit, etiam de monaſterio expellatur.] [illegible] actenus qualis eſſe non debet Præ[illegible] [illegible] digeſtum e[illegible]; deinceps autem qualis eſſe debeat, ex ſententijs Patrum [illegible] demonſtrandum eſt. Præpoſitus ergo monaſterij [illegible] tate ſenili, ſed moribus conſtituendus eſt. Multos enim p[illegible] olixitas annorum attollit, ſed dedecus torpentis vitæ [illegible] infantiæ immaturitatem compeſcendo reducit. Conſtituendus eſt ergo [illegible] præpoſitus moribus grauis, ſermone [illegible], ingenio fortis, conſideratione vigil, cautu[illegible] impiger, [illegible] pius, diſciplina moderatus, actu caſtus, motibus ſobrius, diſpenſatione æquus, humilitate ornatus, patiens, mitis, non turbulentus, non iracundus, non ſuperbiæ, [illegible] el arrogantiæ vitio maculatus, non prodigus, non garrulus, ſed omni actu religionis armatus, qui ſciat languentium moribus ſubu[illegible] nire, & tepeſcentium ignauiam excitare, ſuper quem Abbas requieſcat, vt in nullo ab eis præceptis demet, ſed in omnibus ſubditus, & in iuſſis Senio[illegible] is detentus nihil [illegible] e Abbatis voluntati ſit contrarius, aut [illegible] ciat, aut ordinet faciendum, ſed omnia per eius int[illegible] oga[illegible] [illegible] xta i[illegible] ud quod ſcriptum eſt. *Interroga* Deut. 32. *patrem tuum, & annuntiabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi.* I[illegible] terrogandus ſemper eſt, vt in nullo à Seniorum conſilio animæ ſubditæ diſ[illegible] repent, in nullo [illegible] ues abſque paſtoris [illegible] oluntate d[illegible] cliuent. Ipſe autem Præpoſitus nihil faciet, niſi quod prius iuſ[illegible] it, maxime in re noua. Namq; ex more deſicien[illegible] it ſeruabit regulas monaſterij. Ita agens, vt nec Abbati tædium generet, nec [illegible] tres intemperantia illius laborent. Hæc obſeruabit Senior monaſterij, qui fratribus præpoſitus eſt, referens ad Abbatem omnia, vel præcipue D illa, quæ per ſe non valuerit explic[illegible] re.

Cogitet tamen Abbas ſe de omnibus iudicijs ſuis Deo redditurum rationem, ne forte inuidia aut zeli flamma vrat animam ſuam.] Nec inter laicos debet eſt [illegible] nidiæ liuor, quanto [illegible] magis inter rel[illegible] [illegible] ros, & monaſterij præpoſitos. Abbas enim præpoſitum, & Præpoſitus Abbatem, vt fratrem debet dili[illegible] re ſtatuem. Memorari enim debet Abbas, ſi eum aliqua inuidiæ v[illegible] liuoris tangit flamma, ne in Cain inquã communicet inui[illegible] iam, qui per ze[illegible] liuorem Abel fratrem ſuum iuſtum occidit, & per zeli liuorem factus eſt inimicus Eſau fratri [illegible] Iacob; & per ze[illegible] liuorem à fratribus ſuis venditus eſt Ioſeph. Zeli enim liuor quanquam vnius vitij cenſeatur nomine, plurimos per diuerſa vitia generat ramos. Cuncta enim virtutum ger[illegible] ina inuidiæ liuor concremat. Cuncta bona ardore peſtifero deuorat, ſenium comedit, pe[illegible] [illegible] tat, mentem affligit, & co[illegible] hominis qu[illegible] [illegible] quædam peſt[illegible] paſcit. Contra quod [illegible] itium præparanda ſunt pa[illegible] cis & [illegible] ritatis arma in Abbatis & omnium rectorum ſanctor[illegible], eis ſubditorum anima.

CAPVT LXVI. E

De Oſtiario Monaſterij.

AD portam Mona[illegible] ponatur [illegible] nex ſapiens, qui ſciat accipere reſponſum, & reddere, [illegible] cuius maturitas eum non ſinat vagari.] Notandum [illegible] d[illegible] d[illegible] [illegible] ex ætate, ſed ait [illegible] [illegible] p[illegible] d[illegible] h[illegible] quia non ætas in [illegible] [illegible] tiæ & intellectus. H[illegible] [illegible] ntem dicitur. *Se-* Sapien. 4. *nectus [illegible] [illegible] numero annorum computata. Ca[illegible] [illegible] hominis, & [illegible] ſenectus vitæ immaculata.* [illegible] [illegible] dicitur: *Congrega mihi ſeptuaginta vi-* Num. 11. *ros de ſenibus Iſrael, qu[illegible] tu noſti [illegible] populi ſunt.* I[illegible] quibus quidam [illegible] [illegible] requi[illegible] tur Diuin[illegible] [illegible] itur qu[illegible] [illegible] quod ſenes p[illegible] [illegible] ſunt, pr[illegible] [illegible] quet qui [illegible] ſenectus [illegible], n[illegible] eligenda nunciatur.

Qu[illegible] portarius [illegible] iuxta portam, vt venientes ſemper p[illegible] ſentem inueniant, à quo reſponſum accipiant.] Hinc & alij antiqui n[illegible] rum Pat[illegible] [illegible] int Oſtiario cura ſi[illegible] vt omnes venientes [illegible] ſu[illegible] ipiat, dans eis reſponſum [illegible] ſt [illegible] cum hum[illegible] [illegible] uerentia, nunci[illegible] ns Abba[illegible] [illegible] [illegible], & quid petierit. Si quid vero [illegible] ue de[illegible] [illegible] as [illegible] ſſum vel mandatum [illegible] ſemper [illegible] priuſquam Abbati vel Se F nioribus [illegible] ndic[illegible] ur.

Et mox [illegible] aliquis pulſauerit aut pauper clamauerit, Deo gratias reſpondeat, aut Benedic[illegible] at.] [illegible] inter hic duas venientium beatus poſuit Benedictus per[illegible] nas. Vnam potentis, qui ſi tamen in[illegible] a[illegible] terij inuenerit [illegible] aulam, manu vel fuſte pulſe[illegible] am. Aliam vero pauperis poſuit perſonam, quæ non pulſat, ſed tantum [illegible] umiliter clamat ad ianuam. Quibus & ſatis ipſa à porta [illegible] r[illegible] ſpondenda compoſuit reſponſa, videlicet vt voce pauperis audita, Deo gratias agat. Potenti vero occurrens obuiam humiliter ab eo benedictionem petat.

Et cum omni manſuetudine timoris Dei reddat reſponſum feſtinanter cum feru ore charitatis.] Hinc & alius quidam monachorum magiſter ait: Portarij Monaſterij tales eſſe debent, qui omnium [illegible] nil mercedem ædificent ætate ſenili, quibus mundu[illegible], ſi qui iam ex præſentibus pompis nihil deſiderent, ſed in toto cordis affectu creatori inhærentes ſin- G guli dicant: Mihi autem adhærere Deo bonum eſt, ponere in Domino Deo ſpem meam talem ſemper ſuperuenientibus oſtend[illegible] int exemplum, vt & foris ab extraneis nomen D[illegible] glorificetur, iuxta quod Dominus ait: *Sic lu-* Math. 5. *ceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cælis eſt;* & [illegible] itus cum ſodalibus ſuis mercedis præparent lucra, dum omnium vice foris gerunt curam. Sic [illegible] in [illegible] buscum virtutum magiſtra [illegible] militate exiſtant, vt [illegible] is patientiæ blandimenta ex colloquio affabili oſtendant, pauperum, peregrinorũ & hoſpitũ curã u[illegible] [illegible] ha[illegible] tes, quia in his Chriſtus ſuſcipitur, ſicut ip[illegible] ſe ait. *Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feci-* Matt. 25. *ſtis.* Foris aliquid dare, vel [illegible] uilibet miniſtrare, vel à foris aliquid accip[illegible] e, nullatenus commeatu Abbatis facere præſumat. A ſigno veſpertino vſque ad ſecundam impletam nullatenus portæ [illegible] ni [illegible] tes aperiantur, neque [illegible] llus à foris introitus pateat, ſed ſi neceſſitas aduenerit per feneſtram totum delibere[illegible] tur.

Qui Portarius ſi indi[illegible] et ſolatio, iuniorem fratrem accipiat.] Hinc & ali[illegible] Pat[illegible] ait: Duobus fratribus cella intra regias monaſterij conſtituatur, qui & [illegible] audant monaſterium poſt H exeuntes, & apeſiant intrantib[illegible], & aduenientes nuncient Abbati. [illegible] vel reliqua vtenſilia, quæ ad hoſpitum vſus baiulant, ac ſi [illegible] acrata Deo cuſtodiant, ne per ipſorum neglect[illegible] n[illegible] ipſo mercedem non r[illegible] piant, cuius res diripiend[illegible] non ſeruant.

Monaſterium autem ſi poſſit fieri, ita debet conſtrui, vt omnia neceſſaria, id eſt, aqua, molendinum, hortus, piſtrinum, vel artes diuerſæ intra monaſterium exerceantur, vt non ſit neceſſitas monachis vagandi foras, quia omnino non expedit animabus eorum.] Hinc & alius mon[illegible] horum Pat[illegible] [illegible] Omnia nece[illegible] [illegible] intus intra regias eſſe oportet, id eſt, furnos, machinas, refrigerium, hortos, [illegible] omnia neceſ[illegible] ria, vt non ſi[illegible] opus frequenter foras egredi frat[illegible]. C[illegible] [illegible] hæc omnia intus f[illegible] erunt

A constituta, [illegible], quæ [illegible] cercellum [illegible] ferreum, quo à [illegible] concusso cuiuslibet intus indicetur aduentus. Ars autem pistoria ad laicos pertinebit. Ipsi enim [illegible] purgent, ipsi ex more molant. Massam tantundem monachi conficiant, & panem sibi proprijs manibus faciant.

Hanc autem Regulam sæpius volumus in Congregatione legi, ne quis fratrum de ignorantia se excuset. Hinc & beatus Augustinus ait: Vt autem vos in hoc libello, tanquam in speculo possitis inspicere, ne per obliuionem aliquid negligatis, semel in septimana vobis legatur, & vbi vos inueneritis ea, quæ scripta sunt, facientes, agite gratias Domino bonorum omnium largitori. Vbi autem sibi quicunque vestrum videt aliquid deesse, doleat de præterito, caueat de futuro, orans vt sibi debitum dimittatur, & in tentationem non inducatur. Hinc & Aurelius Episcopus ait: Ne per obliuionem aliquid negligatis, semel ea in viginti diebus legenda est, in Calendis. Nos autem regulam [illegible] semel in Calendis, vel in hebdomada, [illegible]

B in collatione legimus, vt eius præcepta [illegible] & ad purum intelligere valeamus, & ea intelligentes velle [illegible] dum possibilitatem memoriæ retinentes, adiuuante Christo implere operibus valeamus.

CAPVT LXVII.

De Fratribus in via directis.

D*Irigendi Fratres in via, omnium Fratrum vel Abbatis orationi se commendent.* His vero fratribus in via dirigendis ante altare prostratis, & ab omnibus orationem poscentibus, dicat sacerdos hos versus, ipso tamen incipiente, & alijs respondentibus: Saluos fac seruos tuos Deus meus sperantes in te. Perfice gressus meos in semitis tuis, vt non moueantur vestigia mea. Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis. Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. His peractis hanc sacerdos orationis dicat collectam. Angelus Domini bonus comitetur vobiscum, vt peracto obedientiæ cursu ad nos iterum reuertamini in gaudio, per Domi-

C num, &c. Sed ne frater in via dirigatur solus, sententia nos docet Patrum, quæ dicit: Ad necessaria quærenda bini egrediantur, vel terni fratres, & tales, quibus creditur, non qui verbositatem, aut gulam sectentur.

Et semper ad orationem vltimam operis Dei commemoratio omnium absentium fiat. Hoc in loco priusquam quinquagesimus Psalmus inchoetur a Sacerdote dicatur; Oremus pro fratribus nostris absentibus. Fratribus vero respondentibus: Saluos fac seruos tuos Deus meus sperantes in te. Prosequatur Sacerdos & dicat. Mitte eis Domine auxilium de sancto. Fratresque respondeant: Et de Syon tuere eos. Item Sacerdos dicat Domine exaudi orationem meam. Respondeant Fratres. Et clamor meus ad te veniat. Et tunc subsequatur quinquagesimus Psalmus ab omnibus decantantibus.

Reuertentes autem de via Fratres ipso die quo redeunt, per omnes Canonicas horas dum expletur opus Dei, prostrati solo oratorij ab omnibus petant orationem propter excessum, ne quid forte subripuerit in via visus aut auditus malæ rei, aut otiosi sermonis. Propter ex-

D cessus dicit, id est, propter transgressionis [illegible]. Sed pro quibus excessibus dicat, ipse exponit dicens. Ne cui forte subripuerit in via visus, aut auditus malæ rei, aut otiosi sermonis. Cuius malæ rei dicat Propheta loquente intellige.

Esai. 33. Ait enim: *Qui excutit manus suas ab omni munere, & obturat aures suas, ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos, ne videat malum, iste in excelsis habitabit.* Reuertentibus autem de via, & oratorij solo prostratis orationemque petentibus hanc eis Collectam sacerdos dicat: Quæsumus omnipotens Deus, vt his famulis tuis, quos ad nos incolumes de via redire fecisti, quicquid illic impediente fragilitate deliquerunt, tu propitiatus dimittas. Per Dominum, &c. Hinc & Isidorus [illegible] quando Fratres foras proficiscuntur, aut redeunt congregatis omnibus in vnum in Ecclesia benedictionem accipiant.

Nec præsumat quisquam alijs referre quæcunque foris monasterium viderit, aut audierit, quia plurima destructio est. Quod si quis præsumpserit, vindictæ regulari subiaceat. Hinc beatus Pacho-

E n[illegible] non a[illegible] nino [illegible] audi[illegible] secularibus [illegible] sermo, nullatenus [illegible] ma-liquid, quæd[illegible] tia castigentur. Quod [illegible] prout h[illegible] litras confitendo [illegible] ita delinquentis culpa iudicetur. Si vero contumaciæ crimen incurrit, & modum pœnitentiæ augebit.

Similiter & qui [illegible] erit Claustra Monasterij egredi vel quocunque ire, vel [illegible] tam, quantum paruum, sine Abbatis iussione facere. Hinc beatus P[illegible] us ait: Nullus neque exe[illegible] magnum neque ambulandi in monasterio neque [illegible] mutuum monasterij procedendi facultas habeat tacu[illegible], nisi interrogauerit præpositum domus, & [illegible] ei[illegible] t. Hinc & Cassianus ait: Tanta obedientia te ... [illegible] imbuti, vt absque [illegible] permissione [illegible] de

F cella exire [illegible] naturali necessitati [illegible] ... [illegible] Nec [illegible] aut cellam [illegible] re, aut aquam [illegible] aut [illegible] sine con[illegible] & ordinatione [illegible] usurpet. [illegible] nec [illegible] iudicet ab schola disce[illegible] Qui [illegible] hac præsumptione præsumpserit [illegible] est [illegible] Si vero pro [illegible] monaster[illegible] nolue[illegible], aut [illegible] muraueri[illegible], vel cum aliqua tarditate exire voluerit, si placuerit Abbati iam non mittatur, & statim excommunicationis pœnam incipiat, & [illegible] se adeptum superbiam & præceptioni repugnare diuinæ.

CAPVT LXVIII.

Si Fratri impossibilia iniungantur.

S*I cui Fratri aliqua forte grauia, aut impossibilia iniunguntur, suscipiat quidem iubentis imperium, cum omni mansuetudine & obedientia. Quod si omnino virium suarum mensuram viderit

G pondus excedere, impossibilitatis suæ causas ei, qui sibi præest, patienter & opportune suggerat.* Cum omni mansuetudine [illegible], id est, cum omni modestia, & lenitate. Mansuetus est enim qui nulli iniuriam irrogat. Dictus autem mansuetus [illegible] manu assuetus. Talis enim debet esse monachus, non contumax aut superbus. Vnde & sequitur,

Non superbiendo, aut resistendo vel contradicendo. Superbiendo enim magistro resistit, qui verbis imperiisque eius despiciendo contradicit. Resistendo contendit, qui ea quæ implere iubetur, in facie renuit. Contradicendo repugnat, qui se ea, quæ fieri iubentur, non fieri aperta voce reclamat. Quod facere monachis prohibetur, cum subditur;

Quod si post suggestionem suam in sua sententia Prioris imperium perdurauerit, sciat iunior ita sibi expedire, & ex charitate confidens, de adiutorio Dei obediat. Hinc Basilius ait: Omne quod tibi [illegible] iunctum fuerit religionis gratia libenter obtempera, etiamsi supra vires tuas fuerit, ne spernas illud, sed causam impossibilitatis tuæ ei, qui tibi iniungit, fideliter enarra, vt eius moderamine, quod tibi onerosum fuerit, subleuetur, vt contradictionis vitio carere possis. Qui enim fideliter

H & pure Deum diligit, & certus est de retributione Domini, nec sufficere sibi putat ea, quæ iniunguntur, sed semper augmenta [illegible] quærit, & maiora quam iniunguntur desiderat, & optat & supra vires videatur [illegible] quo facit. Hinc Cassianus dicit: Illa est vera obedientia, quæ, quantumuis aliquid difficile ei imperetur, ni tamen [illegible], sine aliqua hæsitatione perficere nititur. Nihil de impossibilitate murmurans, [illegible] plena fide, ac deuotione [illegible] quicquid [illegible] ctum fuerit, non tanquam ab homine, sed tanquam a Deo [illegible] imperatum. Ita enim omnibus virtutibus [illegible] debet obedientia, vt hinc omnia postpon[illegible] uertia dispendia monachus subire [illegible] dum modo [illegible] nullo violare videatur.

A

CAPVT LXIX.

Vt in Monasterio non præsumat alter alterum defendere.

S[illegible]mopere præcauendum est, ne qua occasione præsumat alter alterum defendere [illegible]
[illegible]
Hinc [illegible] Quare [illegible]
bus, [illegible] pientes [illegible]
pud Dominum [illegible] es, & [illegible]
[illegible] Pecca-
tores [illegible] d-
[illegible] dant. Sibi [illegible] quisque [illegible], cum [illegible] der cor-
[illegible]
Eccle. 11. Hinc Salomon ait: [illegible] Sequi-
tur,

[illegible] Quod si quis [illegible]
acriter coerceatur. Hinc [illegible]

B

[illegible]
[illegible]
[illegible] beatus C[illegible] ait: D[illegible]
[illegible]
quidem enim aliqui [illegible]
ste, quer[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ad mortem [illegible] cessit.

CAPVT LXX.

Vt non præsumat quisquam aliquem passim cædere, aut excommunicare.

C

PAssim dicitur inordinate, incognite, & sine rationis modo.

[illegible] in Monasterio omnis præsumptionis occasio, ordinamus, atque constituimus, vt nulli liceat quenquam Fratrum suorum excommunicare aut cædere, nisi cui potestas ab Abbate data fuerit.] Nō enim [illegible] secundum [illegible] vel animositate [illegible] debet frater in fratrem ad percutiendū manus extendere [illegible] charit[illegible] eum humiliter debet, atque [illegible] Hinc beat[illegible] A[illegible] F[illegible] ter in fratre [illegible] fuerit [illegible] mittere, [illegible] accipiat.

Peccante autem coram omnibus arguantur, vt cæteri timorem habeant. Et in Leuitico [illegible] est: *Ne oderis fratrem tuum in*
Leuit. 19. *corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum.* Hinc B. Augustinus ait: Non est contrarius Apostolus Domino, qui dicit: Peccantes coram omnibus argue, vt [illegible] cæteri timorem habeant, cum [illegible] dicat: Corripe eum inter te, & ipsum solum. V[illegible] faciend[illegible] est. Sicut infir mitatis diuersitas eorum, quos vtique non perdendos, sed corrigendos, en[illegible] ndosque suscepimus, & alius sic, alius autem sic sanandus est.

D

In infantibus vero vsque ad quintum decimum annum ætatis, disciplinæ diligentia sit, & custodia ab [illegible] beatur ab omnibus. Sed & hoc cum omni mensura, & ratione.] Hinc & quidam monachorū magister ait: In tantulos vero vsque [illegible] mum quintum annum non excommunicari, sed præcipimus vapulare pro culpis. Post quindecim vero annos iam non vapulare, sed excommunicari condecet, quia iam intelligunt, quomodo pœnitere, & emendare debeant.

Nam in fortiori ætate qui præsumpserit aliquatenus sine præcepto Abbatis, vel in ipsis infantibus sine discretione exarserit, disciplinæ regulari subiaceat.] Hinc Ferriolus ait: Monachum in monachum inflammatus, quod est turpissimum, manus iniicere non præsumat, præter illos, ad quos pertinet correctionis [illegible] nosse modum, vel tenere iudicium, [illegible] peccante cæteris præsumendi crescat audacia. Sequitur

[illegible] non vsque [illegible] Ne-
[illegible] in no[illegible] cui
[illegible] potius iuter vt [illegible]
[illegible] s, quos aliquo [illegible]
[illegible] qualem pat[illegible], aut
[illegible]

E
Tob. 4.
Matth. 7.

CAPVT LXXI.

[illegible] patres.

O*[illegible] bonum [illegible] exhibendum est ab omnibus [illegible] fratres [illegible] ad[illegible]* [illegible] & [illegible] Patres
[illegible] & [illegible] undum
[illegible] verbum
[illegible] surg[illegible] por-
[illegible] pœniteat, quan-
[illegible] est.

Præcepta [illegible] qui ab eo constituuntur, [illegible] [illegible] ac imperato ordi-
[illegible]

[illegible] præponi. Priuata di-
[illegible] singulorum, im-
[illegible] propter Abba-
[illegible] per illustrum imperi-
[illegible] Sequitur

F

De cætero omnes iuniores, prioribus suis omni charitate & sollicitudine [illegible] quod si quis [illegible] reperitur, corripiatur.] L[illegible] dum [illegible] tur, obe[illegible] ad mortem facie[illegible] exemplum Domini, obedientis P[illegible]
[illegible] & [illegible] quem oportet fratri suo ser-
[illegible] Apostolus dicit.
Galat. 5. [illegible] *Christi.*

Si quis autem frater [illegible] quamuis minima causa, ab Abbate, vel a quocunque [illegible] quel[illegible] si leuiter [illegible] animum prioris cuiuscunque contra [illegible] motum, quamuis modice; mox sine mora tandiu prostratus in terra ante pedes eius iaceat, [illegible] dum benedictione [illegible] illa commotio.] Hinc beatus Basilius ait: Eo affectu obedire oportet ei, qui nos ad opus mandati cohortatur, quo esuriens paruulus [illegible] ad verba imperant[illegible] vel quo affectu omnis homo suscipit ab aliquo ea, quæ ad vitam pertinent, immo [illegible] quid amplius pro eo, quod multo est [illegible] futura vita, quam præsens, sicut & Dominus dixit: *Quia*
G
Ioan. 12. *mandata mea vita æterna sunt.*

Quod si quis contemptor fuerit facere, aut corporali vindictæ subiaceat, aut si contumax fuerit, de Monasterio expellatur.] Hinc alibi [illegible] um [illegible] sionis [illegible] siue æqui[illegible], [illegible] alicuius fratris [illegible] & [illegible] prostratus iaceat, donec Senior [illegible] discussionem [illegible] uerit. Si autem Senior discussionem iterauerit, & ipse venia[illegible] Si quis tardius ad [illegible] inuentus fuerit siue al[illegible] siue pro exc[illegible] pro[illegible] ndus [illegible] & pœni-
teat secundum quod iudicauerit Senior [illegible]
gatur. Si autem obstinatus inuenitur, separandus est á Fratribus.

CAPVT LXXII.

De Zelo bono, [illegible] debent habere monachi.

S*Icut est [illegible] amaritudinis malus, qui separat [illegible] Deo & ducit ad [illegible] bonus, qui separat [illegible] vitijs & ducit ad Deum, & ad vitam æternam.*] [illegible] qui
H
separat à Deo, & ducit ad m[illegible] sine dubio de inuidia & odio procedit [illegible] rno. De hoc enim [illegible] & beatus Cyprianus [illegible] Zelare & inuidere alte[illegible] non est paruum, sed grande, & magnum malum. Salomon quo-
Eccle. 30. que ait: *Zelus & iracundia minuunt dies.* Sine dubio [illegible] non paruum, sed grande est malum, quod homines separat à D[illegible], & subdit diabulo. Separat à p[illegible], & du[illegible] ad dec[illegible]. S[illegible] & duc[illegible] ad [illegible] tem. Separat à glo[illegible] & du[illegible] d pœnam. Hoc [illegible] mundi zelo perculsus Cain, fratrem suum [illegible] Abel. Hoc zel[illegible] [illegible] fili[illegible] [illegible] runt Ioseph. H[illegible] zel[illegible] percul[illegible] Pharisæi & Sc[illegible] [illegible] [illegible]

A Hunc ergo amaritu[illegible] ms [illegible] Deo non oportet habere ſeruum, ſed potius illum, [illegible] diabolo, & ducit ad Chriſtum. Qui ſeparat à morte, & ducit ad vitam. Qui ſeparat à vitijs, & ducit ad virtutes. Qui ſeparat à tormento, & ducit ad regnum cœlorum. Iſte enim zelus de amore naſcitur virtutum, non de odio fraterno; de charitatis fonte, non de odij fomite. Iſte enim zelus animæ ſalutem tribuit, fidem retinet, & omnem rectitudinem diligit. Hunc zelum Dominus exercuit, quando vendentes & ementes de templo flagellatos eliminauit. Nam & Phinees pro zelo rectitudinis principatum & honorem accipere meruit ſacerdotis.

Hunc ergo zelum feruentiſſimo amore exerceant monachi; id eſt,
Rom. 12. *vt honore ſe inuicem præueniant.* Hinc & Apoſtolus ait: *Charitatem fraternitatis inuicem diligentes: honore inuicem præuenientes: ſpiritu feruentes Domino ſeruientes.* Tunc enim in ſpiritu feruemus, ſi ſæculo frigidi ſumus. Et quia frigidos Dominus non amat, & in tepidis nauſeat, vult nos, qui ſub lege ſpiritu viuimus, nihil remiſſum, nihil in nobis habere tepidum, ſed cum feruore ſpiritus, & calore charitatis & fidei cuncta peragere. Vnde & apte ſequitur;

B *Infirmitates ſuas ſiue corporum, ſiue morum patientiſſime tolerent.*] Hæc ille veraciter implet, qui charitatem in ſe veraci-
1. Cor. 13. ter habet, de qua ſcriptum eſt. *Charitas patiens eſt.* Hinc &
Galat. 6. Apoſtolus ait: *Inuicem onera veſtra portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti,* id eſt, charitatem.

Obedientiam ſibi certatim impendant.] Scriptum eſt enim: Melior eſt obedientia, quam victima. Et Apoſtolus ait:
Ephes. 4. *Obedientes inuicem in vinculo pacis.*

Nullus quod ſibi vtile iudicat ſequatur, ſed quod magis alij.]
1. Cor. 13. Hinc Apoſtolus ait: *Charitas non quærit quæ ſua ſunt,* id eſt, non cogitat tantum, quod ſibi vtile eſt, ſed quod alijs vtiliter ſeruiendo miniſtret.

Charitatem fraternitatis caſto impendant amore.] Charitas enim non eſt duplex, nec alicui inuidet, ſicut ſcriptum eſt:
1. Cor. 13. *Charitas non æmulatur, non agit perperam,* id eſt, peruerſa, quia omnia ſecundum ordinem [illegible], & omnia vitia foras penitus excludit, & alterius felicitatem quaſi ſuam libenter amplectitur. Vnde & [illegible] ſequitur;

Deum timeant: Abbatem ſuum ſincera & humili charitate di-
Eccleſ. 7. *ligant.* Scriptum eſt enim: *Qui Deum timet, nihil negligit.* Et
C qui vere Deum timet, ideo Abbatem ſuum ſincera, & humili charitate diligit. Sincera & humilis charitas eſt, quam
Ioan. 13. nos Dominus habere præcipit dicens: *Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos.* Ad hoc enim nos diligere debemus, vt habeamus Dominum, & maneamus in Deo. Et hæc eſt dilectio, qua fit Deus omnia in omnibus, & qua nos alterutrum diligere debemus.

Chriſto omnino nihil præponant, qui nos pariter ad vitam perducat æternam, Amen. Cur ergo Chriſto nihil præponere debeamus, quæ ſequuntur dicit, attonitis auribus audiamus. Ait enim: Qui vos ad vitam æternam perducat. Nullus enim nos alius ad æternam perducere vitam, nullus ad æternum, niſi ipſe tantum, valet perducere regnum. Ipſe e-
Pſal. 99. nim ſecundum Pſalmiſtam ait: *Ipſe eſt Dominus Deus noſter, nos autem populus eius, & oues paſcuæ eius.* Ipſe enim cum ſit omnipotens, non aliud dedit pretium, ſed morti ſolum pro nobis ſemetipſum tradidit. Ipſe nos miſericorditer in filios adoptauit, & vt cohæredibus cœlorum regna promiſit. Et ideo illi [illegible]pote Deo noſtro nihil præponere; nec
D debemus in rerum natura rerum omnium creatori aliquid coæquare.

CAPVT LXXIII.

De eo, quod non omnis obſeruatio iuſtitiæ in hac ſit Regula conſtituta.

R*Egulam autem hanc deſcripſimus, vt eam obſeruantes in Monaſterijs aliquatenus vel honeſtatem morum, aut initium conuerſationis nos demonſtremus habere.*] Tanto enim huius regulæ [illegible] ilius obſeruare debemus inſtituta, quanto in ea conuerſationis leuiorem ineſſe deſcriptam cernimus formam. Nam q[illegible] iſta negligit obſeruare minima, non [illegible]oteſt recto tramite c[illegible] quæ [illegible] ante compon[illegible] m ſequitur;

Cæterum ad perfectionem qui tendit ſunt [illegible] *ſanctorum Patrum, quarum obſeruatio perducit hominem* [illegible] *dinem perfectionis.* Et He[illegible] enim & a[illegible] s vita, doctrina, & actio Pr[illegible]ph[illegible] rum [illegible] hil ſunt aliud [illegible] ſi ex emplar, & norma iſtius temp[illegible] n[illegible] horum. Nam & in nouo Teſtamento Ioanni[illegible], & omniu[illegible] Apoſt[illegible]lorum norma ſunt omnium recte [illegible]uentium monachorum. Vnde & ſequitur;

Quæ enim Pagina, aut quis ſermo diuinæ authoritatis veteris ac noui Teſtamenti non eſt rectiſſima norma [illegible] *humanæ? Aut quis liber Sanctorum catholicorum Patrum h[illegible], non reſ[illegible]at* [illegible] *vt recto curſu perueniamus ad Creat[illegible]rem n[illegible]ſtrum? Nec non & Collationes Patrum, & inſtituta, & vita eorum, ſed & Regula S. Patris noſtri Baſilij, quid aliud ſunt, niſi b[illegible]e viuentium* [illegible] *dientium monachorum exempla & inſtrumenta virtutum?* H[illegible] [illegible] tus [illegible] tus ait: Plura ſunt præcepta vel inſt[illegible] [illegible] [illegible]onachi[illegible] [illegible] qua[illegible] ſanctis Patribus paſſim prol[illegible] reperimus, [illegible]xque etiam nonnulli ad apertius, vel ob[illegible] [illegible] poſt [illegible]tati compoſite tradiderunt. [illegible] qui ergo noſt[illegible]n[illegible] illam vniuerſam veterum diſciplinam conſc[illegible]dit ap[illegible] te[illegible] p[illegible] at in quantum placet, & ad [illegible] ſum limite[illegible], [illegible] ſtum leuigato curſu ſuccedit. Qui vero tanta iuſſ[illegible] p[illegible] n explere nequiuerit, in huius limitis d[illegible] ſciplinam [illegible] ponat, neue vltra declinandum ſtudeat, ne dum [illegible] tius appetit inferiora, tam vitam, quam n[illegible] [illegible] perdat. Quapropter ſicut illa præcepta [illegible] morum pe[illegible] ctum reddunt ad ſummum, ita facient iſta ad vltimum. Illa cuſtodiunt perfecti, iſta ſequantur vel poſt p[illegible] n conuerſi. Hæc ergo ſerui Dei, milites Chriſti, co[illegible] ptores mundi, ita a vobis volun[illegible] cuſto[illegible], vt maiori præcepta Patrum per omnia co[illegible]tis. Plenitudo au[illegible] [illegible] ctæ conuerſationis, & ſp[illegible]ritalis vitæ perfecta doctri[illegible] eorum Sanctorum Patrum regulis nobis quotidie recit[illegible]tur, quorum & probata vita diuino munere & docen[illegible] [illegible] attributa auctoritas.

Nobis autem deſidioſis, & male viuentibus atque negligentibus rubor confuſionis eſt.] Cum enim priorum vitæ Sanctorum tantis audiuimus pollere virtutibus, confuſionis verecun-
G dia, ruboreque perfundimur; quia ad illorum perfectionem venire minime valemus, ſed nobis confidentiæ audaciam tribuunt verba, quæ ſequuntur.

Quiſquis ergo ad Patriam cœleſtem feſtinas, hanc minimam inchoationis Regulam deſcriptam adiuuante Chriſto perfice: & tunc demum ad maiora, quæ ſupra commemorauimus doctrinæ, virtutumque culmina Deo protegente peruenies, Amen.] Facienti hæc vita erit æterna. Paterno more beatus nos hortatur Benedictus, vt ſi ad cœleſtem volumus conſcendere patriam, hanc minimam prius feſtinemus inchoationis perficere Regulam, & ſic adiuuante Chriſto ad maiorum ſtudeamus Patrum doctrinam, & ad virtutum ſublimia properemus ſcandere culmina. Cui nos libenter obtemperare, & eius præcepta libenter debemus audire, quia fœlix, qui hanc recte implere poterit Regulam. Fœlix qui in præſenti adhuc poſitus vita ad virtutum potitur aſcendere culmina. Sed his omnibus fœlicior, cui poſt præſentem vitam, vita erit æterna. Fœlix qui ſemper cum Sanctis regna-
H re, cum Angelis viuere, cum vtriſque gaudere, & cum ipſo Domino in perpetuum fœliciter poterit viuere. Ad quam vitam ille nos fœliciter ducat, qui in præſenti miſeri ordi ter. Regnat, gubernat IESVS CHRISTVS Dominus noſter, qui cum Patre, & Spiritu Sancto vnus Deus viuit & manet in ſæcula ſæculorum, Amen.

* * *
* *
*

HRABANI MAVRI, ABBATIS FVLDENSIS

GLOSSAE LATINO-BARBARICAE
DE PARTIBVS HVMANI CORPORIS.

W A [illegible] S [illegible] MAVRI [illegible] C [illegible] L I S.

[illegible] homo [illegible] ſtit, [illegible] corporis [illegible] artus
Expoſ[illegible] tos Mauro Strabus mo[illegible] ante teneb[illegible].

HOMO ab [illegible]
[illegible] vn[illegible] &
Græc[illegible] ur, quod [illegible]
[illegible] cedi[illegible] tur.
B *Caput* [illegible] pend[illegible] ſenſus [illegible]
[illegible] quod [illegible] pa[illegible] it.
Vertex [illegible]
Os [illegible] h
[illegible]
Ceſaries [illegible]
[illegible] *ma*, [illegible]
[illegible]
Tempora [illegible]
[illegible]
[illegible] oſte[illegible]
[illegible] *ſſ*[illegible].
[illegible] apiam.
C *P*[illegible] ocul[illegible].
[illegible] alb[illegible] p[illegible] oculi [illegible] paratur.
[illegible] *na* di[illegible]
[illegible] palpat[illegible] dictę augbran[illegible]
[illegible] us operiuntur oculi, & dicta
[illegible]
[illegible] auna.
[illegible] on
[illegible] *axilla* inde [illegible] nuntiue d[illegible].
[illegible] un, quia vocem hauri[illegible]
[illegible]
[illegible] pars *Columna* vocatur: extremitas
[illegible] forma pomi[illegible] quæ ve[illegible] dextra
læ[illegible] *Pinnæ* [illegible] icuntur. medium autem *Interfini-um* dic[illegible]
[illegible] d[illegible] tur qu[illegible] ingrediuntur
[illegible] ib[illegible] ones.
[illegible] *ra* [illegible] : *Labia* mu[illegible] eru[illegible].
[illegible] bia a l[illegible] ubei[illegible] o dicuntur.
D *D*[illegible] *Præciſores* dicuntur, quia præci[illegible]
[illegible] *anini* [illegible], quia ſicut canes
[illegible] h[illegible] o quæ n[illegible] ſſ[illegible]
[illegible] idit v[illegible] ngant[illegible] vltimi ſu
[illegible] uum numerum [illegible] nit qu[illegible]
[illegible] res, in fœminis ſunt pauciores.
[illegible]
[illegible] ia.
[illegible] nominatæ.
[illegible] W[illegible]
[illegible] e nomen traxit, cuius
[illegible] nus ad[illegible] ur
*FRu-nen. [illegible] *umen* p[illegible] ib[illegible] pou[illegible] deuo-
[illegible] *bilinguum* [illegible] io.
M[illegible] *tu*[illegible] nu.
[illegible] anteri[illegible] *h*.[illegible] tur [illegible] ſterior *ceruix*.
[illegible] ul[illegible]
[illegible] *um*, [illegible] na [illegible] m a[illegible] s cubitum.
[illegible] vtriuſq[illegible] ex[illegible]

Bra[illegible]*m*, arm.
[illegible]
[illegible] ch[illegible]a.
Palma n[illegible] ten[illegible]a.
Ir, inc[illegible] x ſp[illegible] li[illegible].
P[illegible] eſt[illegible] dus *in*[illegible] *demonſtratorius*, [illegible] F
[illegible] *medius*, q[illegible] us anul[illegible] is [illegible] ue medicus,
q[illegible] *auricularis*.
[illegible] l.
M[illegible]
[illegible] mmi[illegible] run
P[illegible] ob quo [illegible] eſt [illegible]
Cutis [illegible] poris, [illegible] *pellis*.
Arti[illegible], [illegible] d[illegible] axi[illegible] s.
Pulpa, [illegible] dic[illegible] a.
Membra, [illegible]
Artu qui[illegible] ur.
Ver[illegible] *a*, [illegible] ſſium partes
Ca[illegible] n[illegible] ne[illegible] la. quod genus a[illegible] icule
& [illegible] dictum [illegible] & coſtarum extremitates. habent
Coſta, ribbi. G
Latus, ſita.
Scapula, al[illegible]. ſ[illegible]
Dorſum [illegible] *Terga*. p[illegible] ſte[illegible] r pars corp[illegible] ris à cer[illegible] ce-
Spina eſt [illegible] a dorſi d[illegible] o quod habe[illegible] os a-
cuto [illegible] iuncturas coſt[illegible] q, per[illegible] par
c[illegible] h[illegible] & [illegible] *ſpina* [illegible] oniam
pr[illegible] uu[illegible] nte [illegible] necep[illegible] ideoque & [illegible] oſti[illegible]
pr[illegible] nt bus Dij [illegible] batur.
I[illegible] *cer*[illegible] un[illegible].
Cor [illegible] dictum.
Pulmon [illegible] in.
Vena, dictæ q[illegible] na[illegible] æ ſunt [illegible] tantis ſanguinis.
Iecor, lebera.
Fibra, [illegible] trenutates.
Splen, id eſt [illegible].
Fel, id eſt g[illegible] la.
Stomachus, [illegible] ſt [illegible]
Inteſtina, [illegible] ei[illegible].
Omentum mem[illegible] nu[illegible] c[illegible] ntinet inteſti[illegible] orum ma- H
[illegible]
Venter, id eſt huuai[illegible] & *aluus* & *vterus* inte[illegible] ſe [illegible] ſſe[illegible] unt.
Venter [illegible] ſt qu[illegible]
[illegible] cus. *Aluus* eſt qu[illegible] *Vterum*
ol[illegible] ul[illegible] es hab[illegible] nt[illegible] partes.
Aquilium p[illegible] ed[illegible] ſt.
Matr[illegible] eſt locus vteri quo fœtu[illegible] gitur
Veſica, [illegible] a.
Rene [illegible] n[illegible] braton.
Lumbi, lendin
Vmbilicus, nabulo,
Ilia, lanc[illegible] a.
Clunes vel *coxa*, hufplu
An[illegible] h.
Nat[illegible] belli.
[illegible] *tal*[illegible] zd[illegible] m.
Genitalia co[illegible] p[illegible] rtes q nom[illegible] nendę ſobolis ac pe-

[illegible]

[illegible] *veterum* [illegible]

[illegible] tur.

T[illegible]don, qui ſem[illegible] infundunt

Viſcus, eſt pellis quo te[illegible] ſuntpoſiti

Femora, dcob, quorum interiores partes *femina* vocantur.

[illegible]*enua*, chnu.

Crura, bein.

[illegible] *ſub*[illegible]

vo[illegible]

Pe[illegible] hu[illegible]

Planta, [illegible] onſtam.

Calcis, prima pars p[illegible]

Calcaneum, inferior p[illegible] imprimimus.

NOMINA MENSIVM SECVNDVM Thodiſcam.

Ianuari[illegible].	V[illegible]manoth.	I[illegible]lius,	H[illegible]noth.
Februa[illegible]u,	H[illegible]g.	A[illegible].	A[illegible].
Mar[illegible]us.	L[illegible]gizimmanoth.	September,	Vunn[illegible]noth
Aprilis,	O[illegible]anoth.	[illegible]tober,	Vunn[illegible]oth.
Ma[illegible]	Vu[illegible]anoth.	N[illegible]uember,	H[illegible]l.
Iunius	Bra[illegible]manoth.	Dece[illegible]ber,	H[illegible]gm[illegible]noth.

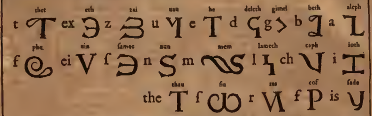
NOMINA VENTORVM SECVNDVM Thodiſcam.

Subſolanus,	Oſtronuuint.	Z[illegible]pphirus,	Vueſtroni.
Eurus	Oſtſundroni.	[illegible],	V[illegible]droni.
Euroauſter	Suntoſtroni.	C[illegible]us,	Nortuueſt[illegible]
Auſter,	Sundroni.	S[illegible]tentrio,	Nord[illegible]oni
Auſterafricus,	Sunduneſtroni.	A[illegible]	N[illegible]ſtroni.
Africus,	Vueſtſundroni.	Vul[illegible]us,	Oſtnord[illegible]oni.

F I N I S.

HRABANI MAVRI
ABBATIS FVLDENSIS.
DE INVENTIONE LINGVARVM AB Hebræa vſque ad Theodiſcam, & notis antiquis.

PRIMO omnium litteræ Hebraicæ linguæ à Moyſe inuentæ ſunt, & ab Eſdra poſt illorum captiuitatem & reuerſionem eorum renouatæ ſunt. quarum elementa figurarum ſubtus, vt inuenire quiuimus, adnotata habemus, earumque ſumma XX. duarum conſtat litterarum.

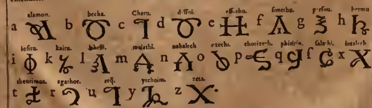
Litteras vero Græcas in primis Gadmus Agenoris filius à Fenice veniens in Græciam nonnullas attulit. poſt quem aliquantas alij adiecerunt. quæque ad numeros faciendos habiles habentur. earumque litterarum, cum quibus ſcribi poteſt, ſumma ad XXIIII. peruenit cæteræ caracteres tres adiunctæ ſunt, vt ad millenarium numerum perueniri poſſit.

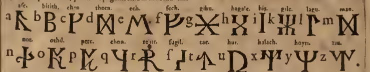
Latinas namque litteras Carmentis nimpha Euandri mater, quæ alio nomine Nicoſtrata dicebatur, inuenit, & in Italiam eas prima attulit, & poſtmodum Græcas litteras III. adiecerunt Latini propter neceſſitatem: quia nonnulla verba neceſſe habuerunt, ſicut in Græcis habentur, loqui, vt eſt Xps. Ymnus, ac Zelus, & reliqua. & eas cum ſumma cautela decreuimus vobis conſcribere.

a be ce de e ef ge ha i ka el em en o pe qu er es te u ix oy zeta
A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Litteras etiam Æthici Philoſophi Coſmographi natione Scythica, nobili proſapia, inuenimus. quos venerabilis Hieronymus Presbyter ad nos vſque cum ſuis dictis explanando perduxit, quia magnifice ipſius ſcientiam atque induſtriam duxit. ideo & eius litteras maluit promulgare. in iſtis adhuc litteris fallimur, & in aliquibus vitium agemus. vos emendate.

Litteras quippe, quas vtuntur Marcomanni, quos nos No dmannos vocamus, infra ſcriptas habemus: à quibus originem, qui Theodiſcam loquuntur linguam, trahunt. Cum quibus carmina ſua incantationeſque ac diuinationes ſignificare procurant, qui adhuc paganis ritibus inuoluuntur.

AVC. Auguſtus. BM.. bonæ memoriæ. DM. domus mortui. EPM. epiſtolam miſit. FR. forum. GCS. Gaius Cæſar. IMP. Imperator. K. kalendas. IAN Ianuarias. MCS. Marcus Cæſar. NC. Nero Cæſar. OOP. Oppidum. PRS. præſes. QT. Quintinus. R. Rex. SN. Senatus. TIB. Tiberius. VAL. Valerius. X. Xynodus. YMN. Ymnus. ZEN. Zenouius. LR. locus religioſus. CM.. Comes.

Iſtiusmodi genus deſcriptionis Notæ Cæſaris appellatur, quod cum litteris, quæ antiqua manus appellatur, perficitur: cum quis Romanorum in ædificijs, parietibus, vel in turribus, aut in monumentis ſaxeis ob memoriam ſui ſuorumque aliquid litteris commendare ſcalpendo curauerat, eas cum punctis & titulis obligat, ne ſtatim quis ignarus legere poſſit, vt ſupra in paucis oſtenſum eſt.

A E I O V.

·NC·P·TV:RS∴ S B∷ N·F:C·· :R·CH·

SL∷R∷ S Q∷ :M: RT· R· S·

Genus vero huius deſcriptionis tam quod ſupra cum punctis V. & vocalibus, quam ſubtus cum alijs vocalibus, quam ſolitum eſt informatum continetur, fertur quod ſanctus Bonifacius Archiepiſcopus ac Martyr ab Angulſaxis veniens hoc anteceſſoribus noſtris demonſtraret. quod tamen non ab illo in primis cœptum eſt, ſed ab antiquis iſtiusmodi vſus creuiſſe comperimus.

B.F.K.P.X.

KBRXS. XPP. FPRTKS. TKRP. KNSBR. SBFFKRP. BRCHKTFNENS. SCFPTRP. RFGNK. XTDFCXS BXPF. FELICITER. A.

Litteræ enim monogrammæ ſcriptæ nonnullis in locis inueniuntur, vbi picturæ cum muſeo in pariete imaginis aut in velis, vel alicubi aliter facta fuerit, ibi eorum nomina cum congerie litterarum, vnum caracterem pictores facere ſoliti ſunt, quod monogramma dicitur. quorum ſignificatio ſubtus per pauca adnotata monſtratur.

FINIS TOMI SEXTI ET VLTIMI.